image
not
available

Digitized by Google

Digitized by Google

XIV. E. 15.

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XIV
E
15
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ZEGERI BERNARDI
VAN-ESPEN
Juris utriuſque Doctoris

SCRIPTA OMNIA

Decem Tomis comprehenſa.

Editio noviſſima, plurimis litteris, monumentis, paſſim ſuo loco poſitis, præſertim erudito in Jus vetus novum & noviſſimum Commentario hactenus inedito aucta & locupletata, notiſque illuſtrata.

Opus integrum omnibus Epiſcopis, eorum Vicariis, & Officialibus, Eccleſiaſticis, ac Laicis Judicibus, Advocatis, Patronis, Parochis, Confeſſariis, cæteris tam SS. Theologiæ quam Juriſprudentiæ Viris ſtudioſis utiliſſimum & apprime neceſſarium.

Digitized by Google

Digitized by Google

JUS
ECCLESIASTICUM
UNIVERSUM

ANTIQUÆ ET RECENTIORI DISCIPLINÆ
PRÆSERTIM BELGII, GALLIÆ, GERMANIÆ
ET VICINARUM PROVINCIARUM
ACCOMMODATUM

E Sacris Scripturis, SS. Canonibus, Conciliorum tum Œcumenicorum tum Synodalium Decretis, ſummorum Pontificum Conſtitutionibus & Reſcriptis, SS. Patrum ſententiis, Epiſcoporum documentis, Principum edictis, Magiſtratus tam Eccleſiaſtici quam Civilis judiciis, & virorum Juris utriuſque peritorum reſponſis depromptum.

AUCTORE

ZEGERO BERNARDO VAN-ESPEN

PRESBYTERO, J. U. D. SS. CANONUM PROFESSORE
IN ACADEMIA LOVANIENSI.

TOMUS QUARTUS.

NEAPOLI.
EXPENSIS ANTONII CERVONII.

PUBLICA AUCTORITATE, AC PRIVILEGIO.

MDCCLXVI.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

Digitized by Google

E L E N C H U S

Eorum, quæ in quarto volumine continentur.

I. *Juris Eccleſiaſtici Univerſi Pars tertia:* De Judiciis, Delictis, & Pœnis Ecclesiasticis. pag. 1

II. *Monumenta, quæ in quarto volumine citantur.* 477

III. *Additiones ſeu Obſervationes Gallicæ D. Giberti in Jus Eccleſiaſticum univerſum.* 509

INDEX

TITULORUM ET CAPITUM.

PARS TERTIA.

DE JUDICIIS, DELICTIS, ET PŒNIS ECCLESIASTICIS.

TITULUS PRIMUS.

De Juriſdictione Eccleſiaſtica in Civilibus.

Caput primum.

QUÆ fuerit prioribus ſeculis, ſub Imperatoribus Ethnicis, Epiſcoporum auctoritas in dirimendis Cauſis Laicorum. Pag. 1

II. Quæ fuerit ſub Chriſtianis Principibus Epiſcoporum auctoritas in dirimendis Laicorum Cauſis. 4

III. Quantopere ſenſim immiuuta ſit Juriſdictio Eccleſiaſtica in Cauſis civilibus Laicorum in Belgio, & Gallia. 11

IV. Quæ fuerit jam pridem Epiſcoporum auctoritas in decidendis Cauſis civilibus Clericorum. 20

V. Diſcutitur an Clerici, & Monachi abſolute ſubducti olim fuerint Juriſdictioni Civili? 25

VI. Quibus caſibus hodie Clerici in Civilibus coram Judice ſeculari conveniantur. 27

TITULUS II.

De Cauſis Eccleſiaſticis.

Caput primum.

DE Cauſis ſpiritualibus, præſertim Matrimonialibus. 35

II. De Cauſis teſtamentariis, & quomodo ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectent. 40

III. De aliis Cauſis profanis ad ſpecialem Epiſcoporum curam ſpectantibus. 47

IV. De Poſſeſſorio, & Petitorio in Cauſis Eccleſiaſticis. 52

TI-

TITULUS III.

De Juriſdictione Criminali.

CAPUT PRIMUM.

QUæ jam pridem fuerit auctoritas Judicis Eccleſiaſtici in puniendis delictis Clericorum. 63
II. *Clericorum immunitas nocere non debet auctoritati Principum ſecularium.* 68
III. *Quâ ratione imminutum hodie privilegium fori, & de quibus criminibus Clericorum cognoſcant Judices Regii?* 72
IV. *Qui Clerici privilegio fori gaudeant?* 83
V. *Quorum quo Cauſæ criminales Epiſcoporum examinandæ, & terminandæ?* 88
VI. *De ſenſu Canonis Tertii Sardicenſis, & de tempore quo majores Cauſæ Epiſcoporum Sedi Apoſtolicæ reſervatæ fuerunt.* 95

TITULUS IV.

De Delictis Eccleſiaſticis.

CAPUT PRIMUM.

QUomodo olim Epiſcopi de omnibus criminibus cognoverint, & quomodo hæc Epiſcoporum auctoritas imminuta? 100
II. *De Crimine hæreſis, & ſchiſmatis.* 104
III. *Ex agendi ratione S. Cypriani, & ſuorum Coëpiſcoporum concluditur poſſe quandoque impugnari dogma aliquod abſque hæreſeos crimine.* 119
IV. *De Auctoritate Epiſcoporum in reprobandis, & condemnandis erroribus.* 127
V. *De Sortilegio, Magia, & aliis ſimilibus.* 131
VI. *De crimine Adulterii, Lenocinii, Stupri, Raptus, Concubinatus, & Fornicationis.* 145
VII. *De Blaſphemia, Perjurio, & aliis nonnullis delictis Eccleſiaſticis.* 158

TITULUS V.

De Judicibus Eccleſiaſticis, & Arbitris.

CAPUT PRIMUM.

DE Judicibus Ordinariis, & eorum Officialibus. 167
II. *De Judicibus Delegatis, & Synodalibus.* 175
III. *De Judicibus delegandis in Partibus; & non evocandis extra Provinciam.* 181
IV. *De Arbitris.* 189

TITULUS VI.

De Miniſtris Curiæ Eccleſiaſticæ.

CAPUT PRIMUM.

DE Aſſeſſore. 196
II. *De Advocatis.* 201
III. *De Procuratoribus, & Syndicis.* 212
IV. *De Graphiariis, & Secretariis.* 218
V. *De Advocato Fiſci, & Procuratore officii, ſive Promotore; necnon Apparitoribus.* 221

TITULUS VII.

De Inſtructione Cauſarum Civilium.

CAPUT PRIMUM.

QUando, & quomodo hodierna forma litigandi forum Eccleſiaſticum intraverit? 227
II. *De Citatione, ejuſque forma.* 230
III. *De Libelli oblatione, & Litis conteſtatione.* 235
IV. *De Juramento calumniæ, & Dilationibus.* 238
V. *De Probationibus, & Præſumptionibus.* 247
VI. *De Probatione per teſtes.* 253
VII. *De Probatione per inſtrumenta; & de Notariis Apoſtolicis, & Regiis.* 261
VIII. *De Juramento ſuppletorio ob defectum probationum.* 274

TI-

TITULUS VIII.

De Inſtructione Cauſarum Criminalium.

CAPUT PRIMUM.

DE Accuſationibus, & Informationibus præviis. 279
II. *De Captura, vel Citatione* perſonali *accuſatorum; & quæ circa incarceratos ſervanda?* 286
III. *De Examine Rei, & de Tortura.* 293
IV. *De Purgatione vulgari, & Canonica.* 300

TITULUS IX.

De Sententiis, earumque executione.

CAPUT PRIMUM.

DE Sententia definitiva, interlocutoria, & proviſionali. 311
II. *Quæ obſervanda ante Sententiæ prolationem; & quæ juramenta a Judicibus præſtanda?* 315
III. *De forma concipiendi, & pronuntiandi Sententiam, & de condemnatione in expenſas, & intereſſe.* 325
IV. *De Executione Sententiæ.* 332

TITULUS X.

De Appellationibus, & Recuſationibus.

CAPUT PRIMUM.

DE frequentia Appellationum in Curiis Eccleſiaſticis. 341
II. *De forma interponendæ, & proſequendæ appellationis, Fatalibus, & Apoſtolis.* 349
III. *De Effectu appellationis.* 358
IV. *De Reformatione, Reviſione, & Appellatione tamquam* ab Abuſu. 363
V. *De Recuſatione Judicis.* 374

TITULUS XI.

De Pœnis, & Cenſuris Eccleſiaſticis.

CAPUT PRIMUM.

DE Pœnis Eccleſiaſticis. 377
II. *Quid Judex Eccleſiaſticus legitime poteſt ſtatuere in pœnis temporalibus infligendis?* 389
III. *De Cenſuris in generali.* 391
IV. *De variis Excommunicationis ſpeciebus.* 394
V. *De effectu Excommunicationis.* 399
VI. *Excommunicatio non ferenda ſine gravi cauſa; & an injuſta ſit ſervanda, vel timenda?* 403
VII. *Excommunicatio non niſi in contumaces ferenda: & de Excommunicatione* latæ *Sententiæ.* 407
VIII. *Excommunicatio non niſi aliis mediis fruſtra adhibitis, & cum magna circumſpectione ferenda.* 411
IX. *De Forma, & Ritibus ferendæ Excommunicationis.* 415
X. *De Interdicto.* 418
XI. *De Suſpenſione.* 424
XII. *De Abſolutione a Cenſuris.* 427

TITULUS XII.

De Exemptione a Juriſdictione Ordinariorum.

CAPUT PRIMUM.

QUaliter Monachi primitus ſubjecti fuerint Epiſcopis. 432
II. *Sæculo ſexto, & ſequentibus varia privilegia, ſive immunitates, Monachis conceſſa fuere, ſed ſalvâ Canonicâ, & ſpirituali in Monachos auctoritate.* 435
III. *Quorum auctoritate privilegia, ſeu immunitates, Monaſteriis olim indultæ ſint.* 444
IV. *De initiis, & progreſſu Exemptionum.* 449
V. *Principia quædam Juris in hac materia Exemptionum notanda.* 460
VI. *Quid Synodus Tridentina circa Exemptiones ſtatuerit?* 469

Digitized by Google

ELENCHUS MONUMENTORUM

Quæ in quarto Volumine Juris Eccleſiaſtici Univerſi citantur.

I. RESolutio Doctorum Lovanienſium ſuper exactione juramenti de non fraudato publico vectigali. 477
II. Sententia extenſa Senatus Brabantiæ contra Archidiaconum Condromi 10. Martii 1700. 481
III. Sententia Senatus Brabantiæ contra Archidiaconum Haſbaniæ 26. Aug. 1720. 492
IV. Sententia Parlamenti Brabantiæ 18. Decembris 1713. 493
Sententia ejuſdem Senatus 22. Decembris 1714. 497
V. Sententia Senatus Brabantiæ, quâ caſſatur Sententia lata in Curia Romana 13. Decembris 1700. 498
VI. Sententia Senatus Brabantiæ 6. Maii 1716. 501
VII. Reſolutio Trium Facultatum, Theologiæ, Juris Canonici, & Juris Civilis. 502

Additiones, ſeu Obſervationes Gallicæ D. Giberti in Jus Eccleſiaſticum Univerſum. 509

JURIS

JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI PARS TERTIA.

DE JUDICIIS, DELICTIS, ET POENIS ECCLESIASTICIS.

TITULUS PRIMUS.
DE JURISDICTIONE ECCLESIASTICA IN CIVILIBUS.

CAPUT PRIMUM.

Quæ fuerit prioribus ſeculis ſub Imperatoribus Ethnicis Epiſcoporum auctoritas in dirimendis Cauſis Laicorum.

1. *Apoſtolus modum litigandi Corinthiorum redarguit.*
2. *Quod quaſtiones ad tribunalia Infidelium judicandas deſerrent.*
3. *Loquitur Apoſtolus de actore, non de reo.*
4. *In quo conſiſteret vitium Corinthiorum?*
5. *Primum argumentum Apoſtoli, quo oſtendit indignum eſſe, ut Fideles ad tribunalia infidelium recurrant.*
6. *Secundum argumentum Apoſtoli.*
7. *Vult in dirimendis ſecularibus judiciis* contemptibiles *conſtitui;* & *qui* contemptibiles?
8. *Non ſimpliciter, ſed comparative hos judices conſtitui vult.*
9. *Mens Apoſtoli erat, ut ſapiens aliquis e Fidelibus conſtitueretur, qui quaſtiones dirimeret.*
10. *Ut hic tamquam arbiter quaſtiones determinaret.*
11. *Deſiderabat Apoſtolus, ut a forenſibus litigiis abſtinerent.*
12. *Quis ex mente Apoſtoli* Sapiens *dicatur?*
13. *Quâ ratione ex ſenſu Apoſtoli quaſtionibus, & cauſis civilibus componendis Epiſcopi merito intenderint.*

Digitized by Google

14. *Apoſtolorum tamen mens non fuit Chriſtianos Juriſdictioni Magiſtratuum civilium ſubducere.*

15. *Id probavit Barclaïus adverſus Cardinalem Bellarminum.*

16. *Quod antea S. Thomas, & Liranus non obſcure ſignificaverant.*

I. APOSTOLUS advertens inordinatum modum litigandi, & diſceptandi ſuper rebus temporalibus, inter Fideles Corinthios irrepere, eos in prima ſua ad ipſos Epiſtola *cap 6.* de duobus arguit.

II. Primo, quod quæſtiones exortas inter ipſos ad profana *Infidelium* tribunalia deferrent. *Audet* (ait *verſ.* 1.) *aliquis veſtrum habens negotium adverſus alterum, judicari apud iniquos, & non apud Sanctos?* Id eſt, audet aliquis apud *iniquos*, ſeu infideles, & non apud Chriſtianos, qui hìc *Sancti* vocantur, *judicari*, ſeu judicio experiri?

III. Recte autem monet Eſtius in Commentario ad hæc Apoſtoli verba, dirigi hunc Apoſtoli ſermonem ad *actorem*; cujus in poteſtate erat apud Ethnicum judicem agere, vel non agere: non contra *reum*, qui compellebatur; cui nec integrum erat judicem *Ethnicum* declinare, modo competentem.

IV. " Peccatum ergo Corinthiorum in „ eo erat (pergit Eſtius) quod cum poſ„ ſent cauſam agere apud fideles, ſaltem „ ut delectos arbitros, mallent apud infi„ deles judices experiri, non ſine Ethnico„ rum ſcandalo, & Chriſtianæ Religionis „ injuriâ: nam eo vitia Chriſtianorum „ detegebantur apud infideles, primum diſ„ ſidia, deinde avaritia, cum injuriæ mu„ tuæ „.

V. Ut autem hujus recurſus ad judicia Infidelium indignitatem evincat, & oſtendat Apoſtolus, adjungit, *v.* 2. *An neſcitis, quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt? Et ſi in vobis judicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis judicetis?* Quaſi diceret: " Cum ſitis judices univerſales de „ maximis rebus judicaturi, ut per quos „ omnium impiorum vita condemnanda „ ſit; an vos indignos cenſetis, qui „ præficiamini minimis judiciis? Veluti „ cum diſceptatur de negotiis hujus ſeculi „ plerumque frivolis, atque exigui mo„ menti, certe extremo loco habendis a „ Chriſtiano „. Ita Eſtius.

VI. Proſequitur argumentum Apoſtolus *v. 3. Neſcitis quoniam Angelos judicabimus, quanto magis ſecularia?* Id eſt " ſi judi„ caturi ſumus Angelos, id eſt creaturam „ omnium præſtantiſſimam, quanto magis „ digni habendi, qui inter nos de rebus „ infimis, ut ſunt ea, quæ ſpectant ad „ uſum vitæ præſentis judicemus „? ait Eſtius.

VII. Poſt hæc concludit *v. 4. Secularia ergo judicia ſi habueritis, contemptibiles, qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad judicandum.*

Per *contemptibiles* hìc intelligit Apoſtolus, qui inter ipſos Fideles, ſive in Eccleſia *minimi* habentur.

VIII. Nequaquam tamen abſolute, & ſimpliciter vult ſimiles dijudicandis, ac terminandis *ſecularibus judiciis* ſive quæſtionibus eſſe præficiendos; ſed *comparative* duntaxat ad infideles; docere volens, potius hoc agendum eſſe, etſi parum deceat, quam ut Chriſtiani litigent apud infideles.

Unde ſequitur apud Apoſtolum, *v.* 5. *Ad verecundiam dico;* quaſi diceret: Quod dixi de *contemptilibus* conſtituendis ad judicandum inter vos, non dixi quod ita fieri debeat; ſed ut ab eo quod agitis pudor vos avocet. Sic enim confugitis ad profana tribunalia, quaſi deſint apud vos viri ſapientes, & honorati, qui cauſas veſtras dijudicent: quod vobis profecto *pudorem* incutere debet.

IX. Et hoc eſt quod ſequitur *verſ.* 5. *Sic non eſt inter vos ſapiens quiſquam, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum?* Senſus eſt: Adeo ne non eſt vel unus ſapiens apud vos, qui fratrum inter ſe diſceptantium cauſas poſſit judicando, vel arbitrando, ſecundum jus & æquitatem dirimere?

Itaque hoc unum inculcare voluit Apoſtolus, ut ſi Fidelis quæſtionem habeat de rebus etiam temporalibus cum alio Fideli, quæſtionem non ad tribunal ſeculare Ethnicorum trahat, ſed alicui *Sapienſi* inter Fide-

Digitized by Google

deles, ſive Chriſtianos quæſtionem proponat, ut ipſe eam determinet, & dirimat.

X. Licet enim eo tempore ſub Imperatoribus ethnicis, Chriſtiani non eſſent judices a Principe conſtituti cum poteſtate, uti recte notat Eſtius; poterant tamen eligi, & aſſumi tamqnam *arbitri*, quorum ſententiis ex compromiſſo ſtarent, qui controverſias habebant.

XI. Imo vel idcirco deſiderabat Apoſtolus, ut Fideles quæſtiones ad Eccleſiam referrent, ut hoc pacto judicia, & lites forenſes fugerent; controverſiaſque ſuas amicabiliter, interveniente *Sapiente*, componerent: ideoque ſubjungit præcedentibus, *verſ. 7. Jam quidem omnino delictum eſt in vobis, quod judicia habetis inter vos*. Ac ſi diceret: Non eſt quod propterea ad infidelium tribunalia controverſias veſtras deferatis, quia Fideles judicandi auctoritate ab Imperatoribus non ſunt inſtructi, & conſequenter judicia exercere nequeant; quia hæc vos Chriſtiani fugere debetis: imo *jam omnino delictum eſt in vobis, quod judicia*, ſive lites forenſes, *habetis inter vos*.

Vult ergo Apoſtolus, ut Fideles quæſtiones inter ipſos excitatas, non in forenſibus tribunalibus agitent; ſed eligatur aliquis ſapiens ex ipſis, cui quæſtionum ſuarum deciſionem committant.

XII. Per *Sapientem*, qui dirimendis, & ſopiendis quæſtionibus inter Fideles exurgentibus intendat, & ad quem ipſi recurrant, intelligi videtur omnis ille, qui difficultatibus illis terminandis, & fratribus conciliandis, eoſque a litibus avocandis eſt convenientior, & veræ ac Chriſtianæ ſapientiæ gratiâ in Eccleſia honoratus; uti monet Eſtius.

XIII. Cum igitur Epiſcopi præcipuâ in Eccleſia auctoritate pollerent, ipſiſque tamquam Chriſtianorum ſpiritualibus Patribus, & Directoribus Fideles ſua negotia magis conſueviſſent confidere, ipſiſque ſpeciali titulo incumberet, animos filiorum & ſubditorum ſuorum conciliare, & ab inordinato rerum terrenarum amore avocare; judicarunt jam pridem ſanctiſſimi Epiſcopi, muneris ſui eſſe, cauſas & quæſtiones Fidelium, etiam de rebus *terrenis* audire, & dirimere; ipſoſque ad concordiam revocare, ſimulque ſuâ auctoritate paternâ eos docere, quantum præ bonis temporalibus, pro quibus tantopere diſputant, amanda ſint cœleſtia.

XIV. ☞ Nec virorum Apoſtolicorum mens erat, Chriſtianos poteſtatis civilis Juriſdictioni ſubducere: quippe in iis contextibus, qui laudati ſunt, Apoſtolus loquitur de *Actore*, non autem de *Reo*, qui ab adverſario ad tribunal infidelium evocatus illud declinare non poterat.

In eam ſententiam hunc locum Apoſtoli interpretatus eſt ſanctus Thomas: cum enim ſibi objeciſſet huic textui Apoſtoli videri contrarium id quod dicitur in prima Epiſtola Sancti Petri, *cap. 2. verſ. 13. Subditi eſtote omni humanæ creaturæ propter Deum, ſive Regi tamquam præcellenti, ſive ducibus tamquam ab eo miſſis*, reſpondet: " Pertinet enim ad auctoritatem Principis judicare de ſubditis; eſt ergo contra jus divinum prohibere quod ejus judicio non ſtetur, ſi ſit *infidelis*: ſed dicendum (ait) quod Apoſtolus non prohibeat quin *fideles* ſub *infidelibus* Principibus conſtituti, eorum judicio compareant ſi *vocentur*; hoc enim eſſet *contra ſubjectionem*, quæ debetur Principibus: ſed prohibet ne fideles eligant voluntarie infidelium judicium ".

Similiter in eumdem textum Apoſtoli ſcribit Liranus: " Apoſtolus non prohibet hic fideles ſub Principibus *infidelibus* conſtitutos comparere coram eis, quando *vocantur*; hoc enim eſſet *contra ſubjectionem*, quæ Principibus debetur: ſed prohibet ne *voluntarie* recurrant ad Judices infideles in illis negotiis, quæ determinari poſſint per fideles ".

XV. Rectiſſime proinde notavit contra Cardinalem Bellarminum Guillelmus Barclaius in ſuo Tractatu *de poteſtate Papæ*, *cap. 21*. " nihil jubere Apoſtolum eo loco, quod Judicum infidelium juriſdictionem, & imperium in Chriſtianos aut tollat, aut minuat, aut ei aliquo modo præjudicet; itaque Judicum illa conſtitutio, ad quos monet Apoſtolus ut fideles cauſas ſuas deferant, nullo modo eximebat Chriſtianos a ſubjectione, & juriſdictione Magiſtratuum ethnicorum: ſed tantum auferebat illis neceſſitatem interpellandi Judices infideles; cum haberent inter

„ ter ſe *communi conſenſu* conſtitutos, quo„ rum ſententiis obortæ controverſiæ com„ poni poterant. Erant autem hi Judices „ revera *arbitri* ſine imperio, ſine prehen„ ſione, voluntariam tantum jurisdictio„ nem exercentes, & ideo ſi vel refracta„ rius Chriſtianus, vel Ethnicus aliquis „ Chriſtianum ad Judicem infidelem vo„ caſſet, nihil vocato profuiſſet Judicum „ illorum Chriſtianorum auctoritas, quo„ minus ethnico tribunali ſe ſiſtere tene„ retur; teneretur, inquam, *in conſcien„ tia* propter ſubjectionem, quam ſuperio„ ribus jure naturali debemus „. Hactenus Barclaius, qui ibidem idipſum fuſius deduxit contra Cardinalem Bellarminum, aliosque, qui ex hoc textu Apoſtoli prætendere videntur primos Chriſtianos per Judicum illorum conſtitutionem a jurisdictione Magiſtratuum ethnicorum etiam in cauſis civilibus, & politicis fuiſſe exemptos, nec eis *in conſcientia* ſubjectionem debuiſſe. Quam ſententiam ibidem refutat Barclaïus, probans Chriſtianos etiam in conſcientia debuiſſe parere Magiſtratibus infidelibus, eisque ſubjectionem debitam exhibere in licitis, & honeſtis, quæ nullatenus Evangelio, aut Chriſtianæ Religioni adverſabantur.

XVI. Idipſum non obſcure ſignificarunt ſanctus Thomas & Liranus, dum dicunt, quod ſi fideles vocati ad Tribunalia *infidelium* ſe ſiſtere renuiſſent, hoc fuiſſet *contra ſubjectionem, quæ debetur Principibus*. Evidens autem eſt ſanctum Thomam conformiter ad textum ſancti Petri, quem commentatur, loqui de debito, ſive obligatione *in conſcientia*, de qua & ſanctus Petrus loquitur.

CAPUT II.

Quæ fuerit ſub Chriſtianis Principibus Epiſcoporum auctoritas in dirimendis Laicorum Cauſis.

1. *S. Auguſtinus cauſis civilibus componendis toto animo incumbit.*
2. *Sanctus quoque Ambroſius huic bono officio ſe impendit.*
3. *Imperatores Chriſtiani deſiderarunt, ut quæſtiones inter Fideles ab Epiſcopis componerentur.*
4. *Conſtantinus Magnus permiſit litigantibus ad Epiſcoporum judicium provocare, rejectis Magiſtratibus civilibus.*
5. *Arcadius Imperator ſimiliter indulſit, ut litigantes ex mutuo conſenſu judicium Epiſcopi tamquam arbitri experiri poſſint.*
6. *A deciſione Epiſcopi ſic electi provocari non poterant.*
7. *Litigantium altero recuſante, cauſa ad Epiſcopos trahi non poterat.*
8. *Ad leges permittentes litigantibus confugere ad Epiſcopos reſpexit S. Leo conſulens pœnitentibus, ut ad Epiſcopale potius, quam ad ſeculare judicium recurrerent.*
9. *Epiſcopi potius arbitri, quam judices conſtituebantur, idque de conſenſu utriusque litigantis.*
10. *Extravagans, quæ permittit litiganti altero reluctante expetere Epiſcopale judicium, non poteſt probabiliter Conſtantino attribui.*
11. *Hæc Extravagans vult Sententias Epiſcoporum inviolatas ſervari.*
12. *Cur tanta tribuatur auctoritas Epiſcoporum Sententiis?*
13. *Ea Extravagans a quibusdam viris eruditis rejecta ut ſuppoſititia, a Carolo Magno ſub nomine Theodoſii confirmata fuit.*
14. *Eam referunt S. Ivo, & Gratianus; probavit Innocentius III.*
15. *Perperam ab Innocentio impenſa fuit.*
16. *Vigore hujus legis licitum erat laico in quacumque parte litis ad Epiſcopum cauſam trahere, etiam altero litigantium invito.*
17. *Non licebat a Sententia Epiſcopi appellare.*
18. *Voluit Carolus Magnus in omnibus ſuis ditionibus ab omnibus hanc legem obſervari.*
19. *Quis fuerit Caroli Magni in promulgatione hujus legis ſcopus.*
20. *Omnis Epiſcoporum auctoritas in cauſis laicorum tendebat ad conciliandam pacem.*
21. *Epiſcopi urgebant Principes, ut idem eſſet judiciorum forenſium ſcopus.*

22. Ple-

Digitized by Google

22. *Pleræque laicorum cauſæ civiles ad Epiſcopos deferebantur.*
23. *Quam extenſa fuerit Juriſdictio Eccleſiaſtica ſeculo* XIII. *oſtenditur ex Concilio apud Melodunum.*
24. *Cauſa civilis inter laicos ratione juramenti, ſpectabat ad Judicem Eccleſiaſticum.*
25. *Hoc titulo omnes pene cauſæ ad Tribunal Eccleſiaſticum devolvebantur.*
26. *Cauſæ teſtamentariæ ad idem Tribunal ſpectabant.*
27. *Hujus ratio erat, quod teſtamenta conficerentur coram Notario Eccleſiaſtico.*
28. *Per hoc plurimæ cauſæ Tribunali Eccleſiaſtico ſubjiciebantur.*
29. *Rectores Eccleſiarum poterant laicos, qui perſonas, vel bona ipſorum læſerant, ad Eccleſiaſticum Tribunal vocare.*
30. *Multo tempore in Gallia pene ſolum fuit Forum Eccleſiaſticum.*
31. *Id oſtenditur diſcurſu, quem Bertrandus Epiſcopus Æduenſis, nomine Cleri Gallicani, coram Philippo Valeſio habuit.*
32. *Prætendit hic omnem cauſam, in qua ſubeſt materia peccati, ſpectare Forum Eccleſiaſticum.*
33. *Ex hoc principio facile omnes cauſæ ad Forum Eccleſiaſticum trahi poſſunt.*
34. *Dicit Æduenſis conſuetudinem Eccleſiæ Gallicanæ eſſe, ut cognoſcat de cauſis perſonalibus, & realibus laicorum.*
35. *Aſſerit hanc conſuetudinem introductam ex voluntate litigantium eligentium Tribunal Eccleſiaſticum.*
36. *Hic reflectit Æduenſis ad legem ſub nomine Theodoſii a Carolo Magno promulgatam.*
37. *Hæc conſuetudo in contradictorio judicio dicitur confirmata.*
38. *Quare Eccleſia Gallicana ampliore juriſdictione utatur, quam aliæ Eccleſiæ?*
39. *Supplicant Prælati, ut Rex conſervet eam juriſdictionem in cauſis laicorum.*
40. *Item ut juxta Legem Theodoſii a Carolo Magno innovatam, permittat litigantibus libertatem judicem eligendi.*
41. *Extenſionem Juriſdictionis Eccleſiaſticæ probat tractatus Guillelmi Durandi Concilio Viennenſi exhibitus.*
42. *Conſectaria ex ante dictis.*

I. QUod in componendis Chriſtianorum litibus fecerant Epiſcopi, dum in Eccleſiam ſæviret perſecutio; id Conſtantino imperante, qui pacem Eccleſiæ dedit, perrexerunt: regebant enim ſine ſupercilio, coërcebant ſine terrore; ac dirimendis Fidelium contentionibus intenti id unum ſibi proponebant, ut jus unicuique debitum redderent, pacem & concordiam in animis ſtabilirent.

Quantopere huic animorum conſenſioni in Eccleſia, in Imperio conſulendæ incubuerit S. Auguſtinus, teſtis eſt Poſſidius, S. Doctoris coëtaneus, ac ejus vitæ auctor. Refert eum interpellatum a Chriſtianis, & a cujuſcumque ſectæ hominibus, cauſas eorum audiviſſe *diligenter ac pie*; & ut eas dirimeret, aliquando totâ die jejunum perduraſſe: ubi etiam hoc addit, quam ſanctâ intentione, genus illud occupationis alioquin ipſi moleſtiſſimæ ſuſceperit; idque, ut ait Poſſidius, ſecundum Apoſtoli ſententiam dicentis, *Audet quiſquam veſtrum*, &c.

Ipſe quoque plurimis locis de ſeipſo teſtatur, quomodo quæſtionibus & cauſis decidendis occuparetur, & hiſce implicatus a rerum cœleſtium contemplatione invitus avocaretur; ac ſignanter libro De Opere Monachorum *cap.* 19. ubi una aſſerit, ſe hiſce moleſtiis ex Apoſtoli ſententia implicari: " Quibus (ait) nos moleſtiis idem „ affixit Apoſtolus, non utique ſuo, ſed „ ejus, qui in eo loquebatur, arbitrio„.

Quantos labores, quantaſque moleſtias ſubiret, & qualiter ſe totum impenderet, ut homines ſeculares ad concordiam revocaret; ipſiſque perſuaderet, ut ſuo ſe ſubjicerent judicio, videri poteſt *Conc.* 24. *in Pſalm.* 118.

II. Eidem operi inſudaſſe S. Ambroſium, teſtis eſt Auguſtinus *lib.* 6. *Confeſſ. cap.* 3. „ Secludentibus me (ait) ab ejus aure atque „ ore

„ ore catervis negotioſorum hominum, „ quorum infirmitatibus ſerviebat „.

III. Imperatores Chriſtiani deſiderantes inter ſubditos ſuos pacem, & animorum concordiam, etiam hoc Epiſcopale ſtudium in decidendis, & dirimendis negotiis civilibus laudarunt, & ſuis legibus probarunt & ſtabilierunt.

IV. De Conſtantino Magno ſcribit Sozomenus *lib.* 1. *Hiſt. cap.* 9. " Litigantibus „ permiſit, ut ad Epiſcoporum judicium „ provocarent, ſi Magiſtratus Civiles re- „ jicere vellent : eorum autem ſententia „ rata eſſet, aliorumque Judicum ſenten- „ tiis prævaleret, perinde ac ſi ab Impe- „ ratore ipſo data fuiſſet : utque res ab „ Epiſcopis judicatas, Rectores Provincia- „ rum, eorumque Officiales executioni man- „ darent „.

V. Extat & Arcadii Imperatoris Conſtitutio in *L.* 7. *Cod. De Epiſcopali Audientia*, quâ idipſum litigantibus permittitur: " Si qui (ait) *ex conſenſu* apud ſa- „ cræ legis Antiſtitem litigare voluerint, „ non vetabuntur ; ſed experientur illius „ in *civili* duntaxat negotio, more *Arbi-* „ *tri*, ſponte reſidentis judicium „.

Hinc elucet, litigantibus liberum fuiſſe cauſas ſuas civiles ad Epiſcopum deferre, qui quaſi a partibus electus, non ut Judex, ſed more *Arbitri* cauſam ſuſciperet, & dirimeret.

VI. Ut autem firmior eſſet ab Epiſcopo tamquam arbitro inter Fideles prolata ſententia, declaratur in *L.* 8. *Cod. eod.* quod ab ea provocari nequeat ; atque ipſi Judices, quod ab Epiſcopo determinatum fuerit, executioni mandari deberent. " Epi- „ ſcopale judicium ratum ſit omnibus, qui „ ſe audiri a Sacerdotibus elegerint: eam- „ que illorum judicationi adhibendam eſſe „ reverentiam jubemus, quam veſtris de- „ ferri neceſſe eſt poteſtatibus, a quibus „ non licet provocare. Per Judicum quo- „ que officia, ne ſit caſſa Epiſcopalis co- „ gnitiò, definitioni executio tribuatur „.

VII. Permittit quoque Valentinianus III. in *Novella* 12. laicis, ut præeunte vinculo *compromiſſi* coram Epiſcopo cauſas ſuas pecuniarias agant. Addit tamen : „ Aliter eos Judices eſſe non patimur, „ niſi *voluntas jurgantium*, interpoſitâ, „ ſicut dictum eſt, conditione procedat. „ Si ambo ejuſdem officii litigatores no- „ lint, vel alteruter, agant publicis legi- „ bus & jure communi „.

Hæc non obſcure probant, Epiſcoporum judicia fuiſſe *amicabilia arbitraria*, laicoſque non niſi *volentes*, eorum judicio ſubjectos.

VIII. Ad has leges reflexiſſe apparet S. Leo, dum *Epiſt.* 2. reſpondit Ruſtico Narbonenſi Epiſcopo: " Si pœnitens habet „ cauſam, quam negligere forte non de- „ beat, melius expetit Eccleſiaſticum quam „ forenſe judicium „. Hic enim ſat patenter ſupponit Leo, laicis optionem eſſe recurrendi vel ad Eccleſiaſticos, vel ſeculares Judices. Conſulit autem Eccleſiaſticos potius expeti a pœnitentibus ; quia tum temporis, non more forenſi & judiciario, ſed arbitrario & amice quaſi, cauſæ ab Epiſcopis finiebantur, & ſopiebantur : ut conſequenter qui ad Epiſcopum recurrebant, quæſtioneſque ſuas referebant, non tam litigare, & judicio experiri, quam amice convenire, & pacifice quæſtionem terminari velle viderentur.

IX. Quæ hactenus relata ſunt, evincunt Epiſcopos de cauſis laicorum etiam civilibus judices, ſive potius arbitros conſtitutos fuiſſe, ſi modo litigantes eos elegerint; ſive, *ſi qui apud ſacræ legis Antiſtitem litigare voluerint*, ut loquitur Arcadius in citata *L.* 7. *Cod. de Epiſcopali Audientia ;* aut quemadmodum dicit Honorius in lege ſequenti, *qui ſe audiri a Sacerdotibus elegerint*, uti recte notat Jacobus Gothofredus ad Extravagantem primam De Epiſcopali judicio, quæ habetur in appendice Codicis Theodoſiani.

X. Credit autem Gothofredus, hanc Extravagantem ſive Legem, vel ex hoc capite ſuppoſititiam eſſe, & Conſtantino Magno tribui non poſſe, quod permittat cauſas laicorum ad Epiſcopos deferri, non tantum ex *utriuſque* litigantium conſenſu, ſed & *altero refragante*.

In hac quippe Lege ſub nomine Conſtantini dicitur : " Quicumque itaque li- „ tem habens, ſive poſſeſſor, ſive petitor „ erit, inter initia litis, vel decurſis tem- „ porum curriculis, ſive cum negotium „ peroratur, ſive cum jam cœperit promi „ ſen-

„ ſententia, judicium eligit ſacroſanctæ „ legis Antiſtitis, illico ſine aliqua dubitatione, etiamſi alia pars refragatur, ad „ Epiſcopum cum ſermone litigantium dirigatur. Multa enim, quæ in judicio „ captioſæ præſcriptionis vincula promi „ non patiuntur, inveſtigat & promit ſacroſanctæ Religionis auctoritas „.

XI. Significat in eadem Lege Conſtantinus Ablavio Præfecto: " Sanximus ſicut „ Edicti noſtri forma declarat, ſententias „ Epiſcoporum quolibet genere prolatas „ ſine aliqua ætatis diſcretione, inviolatas ſemper incorruptaſque ſervari; ſcilicet ut pro ſanctis ſemper ac venerabilibus habeatur, quidquid Epiſcoporum „ fuerit ſententiâ terminatum „.

Additur poſt hæc, quod nec liceat ulterius retractari negotium, quod Epiſcoporum ſententia deciderit.

XII. Cur tanta Epiſcoporum ſententiis auctoritas, tantaque litigantibus ad judicia Epiſcopalia recurrendi tribuatur libertas, ſubditur: " Hoc nos Edicto ſalubri aliquando cenſuimus, hoc perpetuâ Lege „ firmamus malitioſa litium ſemina comprimentes; ut miſeri homines, longis „ ac pene perpetuis actionum laqueis implicati, ab improbis petitionibus, vel „ a cupiditate præpropera maturo fine diſcedant „.

XIII. Quamvis Jacobus Gothofredus, aliique viri eruditi tum ex allegata, tum aliis rationibus non improbabiliter ſuſtineant, hanc Extravagantem ſive Edictum Conſtantino tribui non poſſe, hoc nihilominus conſtat, jam pridem illud in Capitularibus Regum Francorum probatum, & quaſi adoptatum eſſe *lib. 6. cap. 366.* edit. Baluzianæ; citaturque non quidem ſub nomine Conſtantini, ſed Theodoſii.

XIV. Refertur quoque ab Ivone in ſuo Decreto *part. 16. cap.* 312. & a Gratiano *Cauſ. 11. quæſt.* 1. *Can.* 35. & 36. ac tandem ab Innocentio III. tamquam primitus a Theodoſio editum, & a Carolo Magno innovatum adducitur, & probatur in *Cap.* 13. ;; *De Judiciis.*

XV. ☞ Prædictam Extravagantem probavit Innocentius, ut probaret ad ſuum Tribunal ſpectare jus decidendi quæſtionem inter Joannem Regem Angliæ, & Philippum Regem Franciæ.

Verum ex contextu Extravagantis ſive Conſtantinum, ſive Theodoſium, ſive Carolum Magnum auctorem habeat, nequaquam obſcurum eſt, eam perperam & contra mentem Auctoris per Innocentium III. impendi ad vindicandum ſibi jus decidendi hanc quæſtionem.

In primis enim conſtat hanc Extravagantem nonniſi de *privatis* laicorum negotiis & quæſtionibus, non autem de *publicis* inter ſupremos Principes juribus, & regaliis agere.

Ulterius conſtat cauſas inter laicos exortas in hac Extravagante ad *Epiſcopos* remiſſas eſſe, non tamquam ad *judices publicâ auctoritate* munitos, ſed duntaxat tamquam ad *arbitros*, uti ex verbis Extravagantis in textu relatis monſtratum eſt: itaque perperam prætendit Innocentius auctoritate hujus Extravagantis, hoc diſſidium inter duos illos Reges coram ſe, vel ejus Delegato *judicialiter* eſſe decidendum.

Interim ex hac Innocentii Decretali, necnon ſubſequentium Pontificum Decretalibus & reſponſis in Decretales Gregorii IX. relatis habetur, Pontifices leges imperiales, per quas Principes Epiſcopis commiſerunt cauſas ſuorum ſubditorum *ſine judiciali ſtrepitu*, aut ullius juriſdictionis contentioſæ formâ decidendas, & pacifice terminandas, tandem labentibus ſeculis poſt erecta Eccleſiaſtica Tribunalia, prætendiſſe omnes illas cauſas juriſdictioni Eccleſiaſticæ eſſe ſubjectas, eaſque judicialiter coram Judicibus Eccleſiaſticis inſtruendas & decidendas, ut inferius dicetur. ☜

XVI. His obiter notatis, conſtat ante Innocentium III. vigore Edicti, quod ſub nomine Conſtantini datum eſt, licitum fuiſſe laicis non tantum ante inchoationem judicii, ſed in quacumque parte litis cauſam e manibus Judicis laici extrahere, & ad judicium Epiſcopi trahere, idque parte adversâ refragante. Conſequenter amplius dici non poterat, Epiſcopum tamquam arbitrum de utriuſque litigantis conſenſu eſſe electum, & quaſi ex compromiſſo cauſam dirimere.

XVII. Ulterius Edictum eam tribuit judicio ſive ſententiæ Epiſcopi efficaciam, ut cauſæ ſententiis Epiſcoporum terminatæ, perpetuo ſtabilitatis jure firmentur, nec ulte-

ulterius liceat retractare negotium; ut legitur apud Gratianum.

XVIII. Porro notanda merito verba, quibus hoc Edictum ſub nomine Theodoſii Carolus Magnus promulgavit; hinc enim patebit per omnes generatim ſuas ditiones, ſive hæ Jure ſcripto ſeu Romano uterentur, ſive Jure conſuetudinario, quod hanc promulgationem fecerit conſultu omnium ſuorum fidelium, tam Clericorum, quam laicorum. Verba ſunt: " Volumus atque ,, præcipimus, ut omnes ditioni noſtræ Deo ,, auxiliante ſubjecti, tam Romani, quam ,, Franci, Alamanni, Bajuvarii, Saxones, ,, Turingii, Freſones, Galli, Burgundiones, Britones, Longobardi, Vuaſcones, ,, Beneventani, Gothi, & Hiſpani, ceterique nobis ſubjecti omnes, licet quocumque videantur legis vinculo conſtricti, vel conſuetudinario more connexi, ,, hanc ſententiam, quam ex ſexto-decimo ,, Theodoſii Imperatoris libro, capitulo ,, videlicet 11. ad interrogata Ablavii Ducis illi & omnibus reſcriptam, ſumpſimus, & inter noſtra Capitula pro lege ,, tenendam conſultu omnium fidelium noſtrorum tam Clericorum, quam & laicorum poſuimus, lege cunctis perpetuo ,, tenendam ,,.

XIX. Eadem indubie mens erat Caroli Magni in hujus Legis renovatione, & promulgatione, quæ in ipſa Lege expreſſa ſub nomine Theodoſii erant, redintegrare; nimirum, ut populo pax & vera concordia procuraretur, liteſque ac contentiones inter Fideles amice componerentur per Epiſcopum communem ipſorum patrem; atque Epiſcopi miniſterio e cordibus eradicaretur litium & diſſenſionum ſuper rebus temporalibus ordinaria radix, cupiditas; & plantaretur pacis & concordiæ mater, charitas.

Hic ſcopus, ut ſupra diximus, in ipſa Lege his verbis exprimitur: " Hoc perpetuâ Lege firmamus, malitioſa litium ,, ſemina comprimentes, ut miſeri homines ,, longis ac pene perpetuis actionum laqueis ,, implicati, ab impiis petitionibus, vel a ,, cupiditate præpropera maturo fine diſcedant ,,.

XX. Tota ergo Epiſcoporum juriſdictio & auctoritas in laicorum cauſis ad concordiam pacemque inter litigantes conciliandam, miſeroſque homines e litium & actionum laqueis ac tricis eripiendos tendebat. Ut proinde mirum videri haud debeat, ſi laicis libertas daretur ad ipſos tamquam communes pacificatores & patres recurrendi.

XXI. Imo Epiſcopi perſuadere conabantur Regibus, quod & Judices laici potius pacificatores, quam judices eſſe deberent; ita Epiſcopi Concilii Triburienſis ad Ludovicum Regem Germanorum loquebantur: ,, Conſtituite Comites & Miniſtros Reipublicæ, qui placita non pro acquiſitione lucri teneant: ſed ut cauſæ Dei, & ,, viduæ, ac pupilli, & populus juſtitiam ,, habeant; & plus litigantes ad concordiam ſalvâ juſtitiâ revocare ſtudeant, ,, quam committere, ut ipſi inde aliquod ,, lucrum poſſint habere. Quos ſi pacificare non potuerint, tunc juſtum judicium decerni faciant ,,.

XXII. Hinc itaque fiebat, ut pleræque cauſæ etiam laicorum coram Eccleſiaſticis agitarentur, lateque ipſa auctoritas Epiſcopalis in decidendis quæſtionibus ſe extenderet.

XXIII. Et revera extenſam admodum fuiſſe Eccleſiaſticorum juriſdictionem, etiam circa cauſas laicorum dubitari nequit, legiturque, quod anno 1225. Ludovicus Rex Galliarum convocaverit Concilium Meloduno, ibique Archiepiſcopi, & Epiſcopi Franciæ præſente Legato, peterent inſtanter a Rege Franciæ & a ſuis Baronibus juriſdictionem omnium hominum ſuper mobilibus, de quibus homines Eccleſiarum in cauſam traherent coram ipſis, & juriſdictione iſtâ dicebant inveſtitam eſſe Eccleſiam Gallicanam.

Huic poſtulationi Epiſcoporum Rex ſe opponens, argumentis evidentiſſimis aſſerebat, hoc eſſe diſſonum rationi: " Cum ,, cauſa mobilium (ait) non ratione juramenti, vel fidei, vel teſtamenti, vel ,, maritagii petitorum mere ſit laicalis, ,, nec ad forum Eccleſiaſticum videatur ,, aliquatenos pertinere ,,.

XXIV. Hæc ex Chronico Turonenſi referuntur tom. 11. Concil. general. *col.* 290. ex quibus pateſcit, quod licet ſuper poſtulatis Epiſcoporum nihil fuerit concluſum, ipſaque cauſa *ab utraque parte poſita ſit in ſuſpen-*

Digitized by Google

ſuſpenſo, nihilominus ex ipſo Regis reſponſo habetur.

Primo, quod cauſa etiam ſuper mubilibus ratione juramenti interpoſiti tunc temporis ſpectaret ad forum Eccleſiaſticum; quod tamquam indubitatum ſupponens Bonifacius VIII. *Cap.* 3. *De Foro competenti in* 6. reſpondit, quod Clericus poſſit laicum, pro quo fidejuſſerat, quique juramento interpoſito promiſerat fidejuſſorem ſervare indemnem, convenire coram Judice Eccleſiaſtico, " ad cujus (ait) forum „ ratione *juramenti* cauſæ hujuſmodi cognitio *noſcitur* pertinere „.

XXV. Hoc titulo omnes pene quæſtiones ſuper contractibus etiam civilibus, ad Judicem Eccleſiaſticum devolvebantur; licet etiam cauſa eſſet realis, uti notat Mornacius ad *L.* 8. *Cod. De Epiſcopali Audientia*; quia " numquam fere omittebant Tabelliones adjicere præſtitum a contrahentibus ſacramentum de ſervandis, quæ „ pepigiſſent „ ait Mornacius.

XXVI. Ulterius ex reſponſo Regis patet, cauſas teſtamentarias ad forum Eccleſiaſticum pertinuiſſe; quod & notavit Mornacius loco citato.

XXVII. Rationem addit Mornacius, „ quod teſtamenta fere omnia conſcriberentur a duobus ſemper Notariis, altero „ Regio, altero Apoſtolico „. Dein addit: „ Ita ut per mixturam utriuſque illius „ muneris ludificari, & in hoc etiam mos „ eſſet, imperium Regium. Manus enim „ ſola incidens Tabellionis Apoſtolici efficiebat, *levibuſque velut per devia gyris*, „ negotium Eccleſiaſticum, quod alias, & „ niſi mixtura illa fuiſſet, plane erat profanum, & a profanis, ſeu ſecularibus, „ regiiſque Judicibus judicandum „.

XXVIII. Obſervavit & illud Auctor Somnii Vergerii; aſſeritque quod laici frequenter contractus ſuos coram Notariis Eccleſiæ conficerent, ut Judici ſeculari ſe ſubtraherent. " Multi (ait *cap.* 200.) magis eligunt vinculum Eccleſiæ, quam „ vinculum temporale; & ante aliquando „ dimitterent contractus facere, ſine quibus non poſſent vivere, quam ſe ſubmittere Curiæ temporali „.

XXIX. Sicuti contractus coram Notario Eccleſiaſtico ſubdebantur Tribunali Eccleſiaſtico, ita quæcumque cauſa, cui quid ſpirituale ſeu Eccleſiaſticum videbatur immixtum, ad idem ſpectare dicebatur.

Hac de cauſa Rectores Eccleſiarum coram Judice Eccleſiaſtico convenire poterant laicos, qui vel ipſorum perſonas, vel bona læſiſſe, aut occupaſſe prætendebantur; quia de ſacrilegii crimine agi videbatur. *Cap.* 8. ;; *De Foro competenti*.

XXX. Hæc aliaque, quæ cauſas etiam laicorum ad judicium Eccleſiaſticum trahebant, evincunt, merito notaſſe Mornacium loco ſupra citato: " Inde eminuit per longas ætates unum pene, ac ſolum in univerſa Gallia forum Eccleſiaſticum, eviluitque toto illo tempore, quaſique emarcuit juriſdictio Regia „.

XXXI. Merito ſane id ſpeciatim de Gallia monuit Mornacius. Nam ut conſtat ex diſputatione ſuper puncto juriſdictionis anno 1327. habitâ inter Nobiles Regioſque Miniſtros, & Prælatos Regni Galliæ coram Philippo Valeſio Rege Galliæ, in Regno Galliæ magis quam in ullo alio, juriſdictio Eccleſiaſtica ad omnes pene laicorum cauſas ſe extendebat; uti ex articulis a Petro de Cugneriis Conſiliario Regio nomine Nobilium, & Baronum contra Prælatos propoſitis, & Bertrandi Epiſcopi Æduenſis ad illos reſponſis colligitur.

XXXII. Hic in primis probat Æduenſis, juriſdictionem temporalem poſſe competere Eccleſiaſticis, nec eſſe contrariam Sacerdotio; atque inter alia prolatis exemplis Petri, *Act. cap.* 5. qui *Ananiam & Saphiram pro crimine furti, & mendacii judicialiter condemnavit*; & Pauli, 1. *Cor. cap.* 5. qui *convictum fornicatorem condemnavit*: necnon verbis Chriſti, *Matth. cap.* 18. *Si peccaverit in te frater*, &c. ſubjungit: „ Ecce quam expreſſe vult, quod in *omni* „ re, in qua eſt *peccatum* unius adverſus „ alterum, ſi ille, qui deliquit monitus „ charitative non emendaverit, debet negotium ad judicium Eccleſiæ referri „.

XXXIII. Hoc principio poſito, nemo non videt, quam non ſit difficile, omnes plane cauſas ad judicium Eccleſiæ referre: cum nullæ fere cauſæ ſint, in quibus peccatum injuſtitiæ intervenire prætendi nequeat. Quod & ipſe Æduenſis non obſcure expreſſit; qui paulo poſt dicit: " Præ„terea

„ terea nullus dubitat, quin cognitio de peccato ad perſonas Eccleſiaſticas pertineat: cum ergo talia non perpetrentur ſine peccato alterius partis, patet, quod Eccleſia cognoſcere poſſit „.

XXXIV. Dicit deinde Æduenſis, quod conſuetudo ſecundum jura dat juriſdictionem, maxime perſonæ capaci; ac inde ulterius concludit: " Cum ergo Eccleſia Gallicana conſueverit inter laicos cognoſcere in actionibus perſonalibus, & *realibus* alicujus Eccleſiæ, patet quod conſuetudo potuit ſibi dare illam juriſdictionem „.

Hinc obſervamus, conſuetudinem in Gallia viguiſſe, ut & de *realibus* Eccleſia judicaret.

XXXV. Afferit præterea, quod " Eccleſia Gallicana magis vindicet ſibi illud jus conſuetudine, quam præſcriptione: quia (ait) conſuetudo videtur introduci magis ex voluntate & electione populi recurrentis ad judicium Eccleſiaſticum potius, quam ad judicium ſeculare & in favorem eorum „.

XXXVI. Non obſcurum eſt, Epiſcopum Æduenſem hic reflectere ad Legem illam, quam ſub nomine Theodoſii confirmavit & innovavit Carolus Magnus, quâ laicis facultas datur recurrendi ad Judicem Eccleſiaſticum, etiam alterâ parte refragante: cujus Legis ipſe Æduenſis jam meminerat; ejuſque obſervantiam nomine Cleri apud Regem urget, ut mox videbimus.

XXXVII. Multum confirmatur ad hoc iſta conſuetudo (pergit Æduenſis) quia fuit in contradictorio judicio obtenta; „ frequenter enim reclamantibus Baronibus, reſponſione Prælatorum auditâ, fuit per prædeceſſores veſtros Reges conſuetudo hujuſmodi Eccleſiæ firmata, & per Eccleſiam pacifice obtenta „.

XXXVIII. Poſt hæc ſibi hanc objectionem ex perſona adverſarii format: " Quare hoc ſibi vindicat Eccleſia Gallicana, cum aliæ Eccleſiæ ſibi in aliis regionibus hoc minime vindicare noſcantur? Ad quod poteſt faciliter reſponderi (ait). Si enim Reges Franciæ, quos Deus ſingularibus privilegiis, gratiis, & honoribus præ ceteris Regibus inſignivit, & proſperati ſunt; inter ceteros propter tria, ſcilicet propter magnam fidem & devotionem ad Deum, item propter maximum honorem & reverentiam ad Eccleſiam, item propter juſtitiam prælibatam ad populum ſibi ſubditum, Eccleſiæ plures libertates conceſſerunt, vel conceſſis uti libere permiſerunt; non eſt mirum, imo tanta fuit ad Eccleſiam eorum devotio, quod Eccleſiæ tanto eis propinquiores, tanto pluribus libertatibus gaudent; nec ex hoc minus habuerunt, ſed plus ſicut rei evidentia manifeſtat: imo hoc redundat in magnam nobilitatem Regni & Regis „.

Quidquid ſit de hoc reſponſo; hoc equidem negari nequit, quin ipſo Æduenſe fatente, Eccleſia Gallicana præ ceteris Eccleſiis ampliore juriſdictione uteretur.

XXXIX. Poſtmodum reſpondet Æduenſis nomine Prælatorum ad ſingulos articulos gravaminum per Barones & Nobiles propoſitos; ac dein ſupplicant Regiæ Majeſtati, " quod placeat ei jura, libertates, privilegia Canonica, conſuetudines & ſaiſinas, quæ & quas Eccleſiæ Gallicanæ habent, & habuerunt temporibus retroactis, eis defendere & ſervare, ſpecialiter ſuper cognitionem actionum perſonalium, & realium mixtarum, necnon & interdictorum maxime inter laicos „.

XL. Plura alia ſingillatim exprimunt, quæ amplitudinem juriſdictionis indicant; atque finaliter petunt, ut " placeat ei proclamationes, & inhibitiones factas, ſcilicet quod nullus laicus trahat alium laicum coram Judice Eccleſiaſtico, revocare; quia hoc eſſet omnia Eccleſiarum jura tollere „.

„ Et licet (inquiunt) in aliquibus locis pro tollenda eorum malitia in talibus proclamationibus, ſeu inhibitionibus verba, quæ ſequuntur, apponant; videlicet, quod laicus non trahat alium laicum coram Eccleſia ſuper caſibus pertinentibus ad Judices ſeculares ſeu temporales, hoc eſt propter jura Eccleſiæ uſurpanda: quia multa pertinent ad forum laicorum, quæ nihilominus pertinent ad Eccleſiaſticum. Et ſic jus & conſuetudo tollerentur, per quæ in *electione* laici eſt, quod poſſit alios

„ lai-

Digitized by Google

„ laicos in foro Eccleſiæ convenire „.

Prælatos hic rurſus reſpicere ad Legem ſub nomine Theodoſii a Carolo Magno innovatam, quæ laicis libertatem recurrendi ad Judicem Eccleſiaſticum tribuit, manifeſtum eſt.

XLI. Quam late tunc juriſdictio Eccleſiaſtica in Regno etiam Galliæ ex mente & opinione Prælatorum ſe extenderet, ſat probat hic diſcurſus; uti & tractatus De modo generalis Concilii celebrandi, per Guillelmum Durandum Epiſcopum Mimatenſem Concilio Vienenſi oblatus, ubi *Rubrica* 70. vulnera Eccleſiaſticæ juriſdictioni a laicis inflicta proponit: quæ ſi rite expendantur, apparebit, quam late ex opinione Prælatorum ſe juriſdictio Eccleſiaſtica diffunderet.

XLII. Hactenus dicta oſtendunt, quouſque juriſdictio ſive auctoritas Eccleſiæ in judicandis & decidendis laicorum cauſis etiam civilibus & profanis ſe extenderet: quodque & primis ſeculis Principes cauſas ad Epiſcopale arbitrium deferri optaverint; ipſaſque Epiſcoporum deciſiones irretractabiles eſſe voluerint.

Patet inſuper, ſuccedentibus ſeculis, juriſdictioni Eccleſiaſticæ non exiguas a Magiſtratibus civilibus, & Regiis factas oppoſitiones.

Cognoſcitur quoque, quod non defuerint Epiſcopi etiam ſanctiſſimi, qui ſe Magiſtratuum conatibus oppoſuere; ipſamque auctoritatem, & juriſdictionem eccleſiaſticam tutati ſunt: non quod forenſibus negotiis, aut cauſarum, & quæſtionum diſcuſſionibus implicari amarent, aut lucrum ex illis ſperarent; ſed quod jura eccleſiarum ſuarum defendenda crederent; nec non putarent, cauſis terminandis, & pacificandis ſuorum ſubditorum merito ſe debere impendere, ut ipſos a litibus forenſibus expedirent, & pacem, & concordiam inter ipſos firmarent.

Notanda ſunt, quæ in hanc rem leguntur de Sancto Hugone Epiſcopo Gratianopolitano in ejus vita apud Surium, ad diem primam Aprilis: “ Temporalium negotio„ rum litigioſas cauſas æternorum amore, „ non amare, ſed tolerare didicerat. Di„ cebat enim omni febre moleſtiora ſibi „ placita; modiſque omnibus his ſe abre„ nuntiaturum, ſi non in hoc Deum ſe „ ſciret offenſurum. Intererat autem his „ tantummodo *pacis* obtentu, maxime pau„ perum atque Eccleſiarum. Ubi vero in„ exorabilia in aliquibus odia, & inexpia„ biles repererat iras, tunc demum fortiſ„ ſime de Dei fiſus auxilio, totuſque in „ charitatis atque humilitatis ſolutus affe„ ctum, inſtantiſſime, ac devotiſſime of„ fenſis pro his, qui offenderant ſupplica„ bat. O! quoties ſalutis humanæ quaſi „ cæcatus deſiderio, in cœnoſa ſe pro ta„ libus loca projecit? Quoties ad pedes „ contemptibilium etiam perſonarum pro„ ſtratus jacuit? Nec facile, imo pene „ nuſquam fruſtrabatur optatis. Nam & „ ſi qui negaſſent, non ſolum gratis, ſed „ & cum ſatisfactione pœnitentes offere„ bant poſtea non roganti, quod negave„ rant ſupplicanti „.

CAPUT III.

Quantopere ſenſim imminuta ſit Juriſdictio Eccleſiaſtica in Cauſis civilibus laicorum in Belgio, & Gallia.

1. *Pluribus ſeculis admodum extenſa auctoritas Epiſcoporum in decidendis cauſis laicorum.*
2. *Per undecim ſecula videtur fuiſſe facultas laicis deferendi ſuas cauſas ad judicium Epiſcopi.*
3. *Circa ſeculum* XIII. *cœpit juriſdictio eccleſiaſtica in Gallia, & vicinis Provinciis impeti.*
4. *Confœderatio Nobilium Galliæ contra juriſdictionem eccleſiaſticam.*
5. *Cauſam delegant aliquibus, qui eam ſtrenue proſequantur.*
6. *Papa hunc Nobilium impetum ſiſtit.*
7. *Seculo* XIII. *Rex Galliæ inhibuit Delegato Pontificis de rebus ad juriſdictionem temporalem ſpectantibus cognoſcere.*
8. *Laici non patiebantur laicos conveniri coram Judice eccleſiaſtico, ſub initium ſeculi* XIV.
9. *Laici ſtudebant laicorum cauſas juriſdictioni eccleſiaſticæ ſubtrahere.*

Digitized by Google

10. *Circa ſeculum* XIV. *vulnera multa eccleſiaſticæ juriſdictioni inflicta queritur Guillelmus Durandus*.
11. *Senſim & fruſtatim juriſdictio eccleſiaſtica quaſi interiit*.
12. *Seculo* XIV. *Carolus V. Franciæ Rex cauſas* reales *juriſdictioni eccleſiaſticæ ſubtraxit*.
13. *Dein Franciſcus I. etiam quoad actiones* perſonales *laicos a juriſdictione eccleſiaſtica exemit*.
14. *Inhibuit ſub mulcta arbitraria Judicibus eccleſiaſticis citare laicos in cauſis mere perſonalibus*.
15. *Declarat ſalvam juriſdictionem eccleſiaſticam in cauſis mere ſpiritualibus*.
16. *Hæc Conſtitutio primitus tantum edita fuit per proviſionem, & cum aliqua limitatione*.
17. *Quomodo per uſum tranſierit in definitivam, & abſolutam*.
18. *Principes Belgii ſeculo* XV. *laicos in cauſis perſonalibus coram Judice eccleſiaſtico noluerunt conveniri*.
19. *Concordata inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem laicos pene quoad omnes cauſas a juriſdictione eccleſiaſtica eximunt*.
20. *Similiter & Concordata inter Hannones, & Archiepiſcopum Cameracenſem*.
21. *Hodie in citatione laici ad forum eccleſiaſticum debet exprimi cauſa; & quare?*
22. *Laici hodie in Judicem eccleſiaſticum conſentire nequeunt*.
23. *Hodie abrogata Lex ſub nomine Theodoſii a Carolo Magno promulgata*.
24. *Quæ ratio diminutæ juriſdictionis eccleſiaſticæ remiſſive*.

I. Pluribus ſeculis admodum extenſam fuiſſe Epiſcoporum auctoritatem in decidendis cauſis civilibus, etiam laicorum; eamque Principes ſuis legibus promoviſſe, & ſtabiliiſſe, capite præcedenti oſtendimus.

II. Videtur autem per undecim, & amplius ſecula Eccleſia manſiſſe in pacifica poſſeſſione hac extenſâ auctoritate decidendi cauſas laicorum, ſaltem quas laici ad ipſorum tribunal deferebant, ipſiſque laicis integram fuiſſe libertatem, ut dimiſſis Judicibus ſecularibus, cauſarum ſuarum deciſionem Epiſcopis deferrent.

III. Verum circa ſeculum XIII. cœpit hæc pacifica Eccleſiæ poſſeſſio turbari, ac paulatim diminui, ac tandem pene ad nihilum redigi, præſertim quoad cauſas civiles laicorum, idque vel maxime in Gallia, viciniſque Provinciis, in quibus tamen præteritis temporibus latius, quam in aliis regionibus, ſe extenderat juriſdictio, & auctoritas eccleſiaſtica; uti ex diſcurſu Bertrandi Epiſcopi Æduenſis capite præcedenti notavimus.

IV. Refertur in probationibus libertatum Eccleſiæ Gallicanæ ex hiſtoria Matthæi Pariſienſis ad annum 1246. quod anno 1246. plures Barones Franciæ inter ſe convenerint, & mutuâ fide ſe obſtrinxerint, juriſdictionem ſecularem, quæ tota pene abſorpta erat a Clericis, revindicare, & defendere. Verba ipſorum ſunt: " Nos „ omnes Regni Majores attento animo percipientes, quod regnum non per Jus ſcriptum, nec per Clericorum arrogantiam, „ ſed per ſudores bellicos fuerit adquiſitum, præſenti decreto omnium juramento ſtatuimus & ſancimus, ut nullus Clericus, vel laicus alium de cetero trahat „ in cauſam coram ordinario Judice, vel „ delegato, niſi ſuper hæreſi, matrimonio, „ vel uſuris; amiſſione omnium bonorum „ ſuorum, & unius membri mutilatione, „ tranſgreſſoribus imminente; certis a nobis ſuper hoc executoribus deputatis; ut „ ſic juriſdictio noſtra reſuſcitata reſpiret, „ & ipſi hactenus ex noſtra depauperatione ditati, quibus Dominus propter eorum ſuperbiam profanas voluit revelare „ contentiones, reducantur ad ſtatum Eccleſiæ primitivæ; & in contemplatione „ viventes, nobis, ſicut decet, activam vitam ducentibus, oſtendant miracula, quæ „ dudum a ſeculo receſſerunt.

V. Refertur ibidem ex eodem Hiſtorico acta dictorum Baronum, quæ conſtituunt quatuor e ſuis, qui ſimul, vel duo ex ipſis ſtrenue cum plena auctoritate, & poteſtate hoc negotium contra Clerum proſequantur; datâ quoque eiſdem auctoritate exigendi etiam certam pecuniæ quantitatem a ſingulis de hac communitate pro expenſis in proſequenda hac cauſa; monentque,

Digitized by Google

que, ut ſi forſan quiſquam de hac communitate excommunicaretur, & hi quatuor judicarent excommunicationem injuſtam, tunc non attendendo excommunicationem, pergeret. Verba Actæ Gallico idiomate relatæ hæc ſunt: *A tous ceux qui ces Lettres verront, Nous tous deſquels les ſeaux pendent en cet preſent eſcript, ſaiſons ſçavoir, que nous pac la ſoy de nos corps avons fiancé & ſommes aliancé, tant nous comme nos oirs à toujoucs, à ayder les uns aux autres, & à tous ceux de nos terres, & d'autres terres, qui vouldront être de cette compagnie, à pour chaſſer & à requirir & à defendre nos droits & les leurs en bonne foy envers la Clergie. Et pouc ce que ſeroit griéve choſe nous tous aſſembler pour ceſte beſoigne, nous avons eslu par le commun aſſent & octroi de nous tous, le Duc* de Burgoigne, *le Comte* Perrun *de* Bretaigne, *le Comte* d'Anguleſme, *& le Comte de* S. Pol, *à ce que ſi aucun de ceſte communité avoit à faire envers la Clergie, tel ayde comme ces quatre devantdits eſgarderoient qu'un homme lui deuſt faire, nous lui ferions. Et c'eſt à ſçavoir, que à ce défendre, pour chaſſer, & requiric, chaſcuu de ceſte communité mettra la centieſme part par ſon ſerment de la vaillance d'un an de la terre qu'il tiendra. Et chaſcun riche homme de ceſte compagnie ſera lévec ces deniers cheſcun an à ſon povoir à la Purification noſtce-Dame, & les délivrera où il ſera meſtier pour cette beſoigne, pac les lettres pendantes de ces quatre avant uemmés, ou des deux de eux. Et ſi aucun avoit tort, & il ne vouloit laiſſer par ces quatre avant nommés, il ue ſeroit pas aydé de la communité. Et ſi aucun de ceſte compagnie eſtoit excommunié par tort, cognu pac ces qxatre, que la Clergie luy feiſt, il ue laiſſeroit aller ſon droit ne ſa querelle pour l'excommuniment, ne pour autre choſe qu'on luy faſſe, ſi ce n'eſt par l'accort de ces quatre, ou des deux de eux, ains pourſuiveroit ſa droiture. Et ſi les deux des quatsė moureroyent ou alloyent hors de la terre, les autces deux qui demeurroyent, mettroyent autres deux en lieu de ces deux, qui auroyent tel povoic que c'eſt à devant diviſé. Et ſi l'avenoit que les trois & les quatre allaſſent hors de la terre, ou mouriſſent, les douze ou les dix des riches de ceſte communité, esliront autres quatre, qui auront ce méme povoir que les quatre devantdits. Et ſi ces quatre, ou aucun de la communité par le commandement de ces quatre, ſaiſent aucune beſoigne, qui appertenſiſt à ceſte communité, la communité l'en deliureroit.* Id eſt: Omnibus has viſuris, Nos omnes, quorum ſigilla his appenſa ſunt litteris, notum facimus, quod interpoſita corporum noſtrorum fide fœdus iniverimus, tam nos ipſi, quam liberi noſtri in perpetuum, ut nobis mutuo, omnibuſque, qui in terris Juriſdictionis noſtræ, ſeu in aliis degunt, huicque fœderi aſſociari volent, opem feramus, ad promovendum, procurandum, & defendendum noſtra, & ipſorum jura, bonâ fide adverſus Clerum. Et quia difficile foret in eum finem ſingulos noſtrum convenire, conſtituimus de communi omnium aſſenſu, & venia, Ducem Burgundiæ, Comitem Perrunium Britanniæ, Comitem Inculiſmenſem, & Comitem Sancti-Pauli; ut ſi quiſquam hujus communitatis adverſus Clerum tali auxilio indigeat, quale prædicti quatuor judicaverint, per aliquem ipſi præſtari debere, nos ipſi afferamus. Propter eaque ſcilicet ut id defendamus, promoveamus, & procuremus, quilibet hujus Communitatis interpoſito jurejurando, conferet centeſimam partem reditus annui terrarum, quas poſſidet. Et opulentus quidem hujus communitatis procurabit horum nummorum collectionem annuatim, pront poterit in feſtum Purificationis divæ Virginis, tradetque ubi opus erit, in hanc operam viſis litteris obſignatis prædictorum quatuor, aut duorum ex illis. Si vero quis culpâ teneretur, arbitrioque prædictorum quatuor ſtare detrectaret, a nullo communitatis juvaretur. Si autem quiſquam hujus communitatis injuriâ foret excommunicatus, quam dicti quatuor cenſerent ei Clerum intuliſſe, nec querelas, nec jus ſuum proſequi omitteret propter excommunicationem, aut aliud demum qnidquid contra ipſum agatur, niſi de conſenſu iſtorum quatuor aut dnorum ex ipſis, verum jus ſuum proſeqneretur. Qnod ſi duo horum quatuor morerentur, aut peregre proficiſcerentur, alii duo qui reſtarent, alios duos ſubſtituerent in locum ho-

Digitized by Google

horum duorum, qui eamdem haberent auctoritatem, quam ſupra declaravimus. Quod ſi contingeret, ut vel tres vel ipſi quatuor peregre proficiſcerentur aut morerentur, duodecim aut decem ex opulentis hujus communitatis quatuor alios eligerent, qui eamdem quam prædicti quatuor poteſtatem haberent. Quod ſi hi quatuor aut quis alius ex communitate, ad mandatum horum quatuor operam aliquam præſtent, quæ hanc Communitatem concernat, per ipſam damno eximeretur.

VI. Addit dein Matthæus Pariſienſis: „ Hæc cum audiſſet Papa, ingemuit ſpiritu perturbato; & cupiens eorum emollire corda, & conſtantiam enervare, admonitione præmiſſâ eos minis perterruit, „ nec ſe ſic ſenſit prævalere. Contulit igitur multis conſanguineorum eorum multa Beneficia eccleſiaſtica, & licentiam „ plura obtinendi, cum indulgentiis multis, necnon & plura ipſis Nobilibus contulit donativa; & ſic multos eorum a „ prædicta præſumptione revocavit. Multos tamen perterruit hujuſmodi tenor „ Epiſtolæ, credebaturque hæc a conſenſu „ *Frederici* (a) emanaſſe; maxime cum hujuſmodi clauſula finalis concordet Epiſtolæ *Frederici*, quam multis miſit Principibus, in cujus fine ſic dicit: *Semper fuit noſtræ intentio voluntatis, Clericos cujuſcumque Ordinis ad hoc inducere, & maxime maximos, ut tales perſeverarent in fine, quales fuerunt in Eccleſia primitiva; Apoſtolicam vitam ducentes, humilitatem Dominicam imitantes. Tales namque Clerici ſolebant Angelos intueri, miraculis coruſcare* „.

Quidquid ſit de hoc additamento, hoc ſatis conſtat, ſub hæc tempora, id eſt ſeculo XIII. Juriſdictioni eccleſiaſticæ non tantum oppoſitionem fieri cœpiſſe; ſed & paulatim eam diminui, & reſtringi „.

☞ Neque id mirum videri debet: quandoquidem probe intelligerent Principes ſenſim in forum Eccleſiaſticum formam judiciorum inductam, pluribus formalitatibus, & tricis obnoxiam, quam eſſet forma, & ſtylus litigandi in foro civili uſitatus.

Inſuper reflecterent Judices, ac miniſtros fori eccleſiaſtici non minus ac laicos, & civiles Magiſtratus ex contentionibus partium, atque inſtructione, & deciſione cauſarum quæſtum aucupari. Nec tamen & hoc ignorabant, cauſas primitus ad cognitionem, & deciſionem Epiſcoporum per Principes fuiſſe remiſſas, ut eas ſine juriſdictionis contentioſæ ſtylo, aut ſine judiciali formâ tamquam arbitratores determinarent. ☜

VII. Occurrit in Probationibus libertatum Eccleſiæ Gallicanæ *cap. 7. num. 6.* declaratio cujuſdam Capellani Pontificii, quâ declarat, ſibi a Rege S. Ludovico fuiſſe injunctum, " ne de communia Beluacenſi, „ ſeu de rebus pertinentibus ad eamdem, „ nec de regalibus ſuis, ſeu de rebus aliis, „ quibus ad juriſdictionem ſuam ſecularem „ pertinentibus, cognoſcere directe, ſive „ indirecte, ſeu inquiſitionem facere aliquatenus præſumeret „.

VIII. Scribit Mayerus *lib.* 10. Annalium Flandriæ, anno 1301. coactam fuiſſe apud Compendium Synodum Provincialem per Archiepiſcopum Remorum, ubi " fulminati Magiſtratus laici (ait Mayerus) „ qui non patiebantur, ut laici in foro „ eccleſiaſtico convenirentur „.

Statuta hujus Synodi edidit Labbæus in ultima Conciliorum generalium collectione ex MS. codice S. Genovefæ Pariſienſis: nec obſcurum eſt, Mayerum reflexiſſe ad Canonem quintum hujus Synodi, qui his verbis exprimitur: " Item cum nonnulli „ temporales Domini ſuis inhibeant ſubditis, ne quis eorum alium trahat in foro eccleſiaſtico, in cauſis alias a jure ſeu „ conſuetudine permiſſis; quinimo quia ſic „ trahentes procedunt frequenter ad conſemptionem trahentis, & bonorum ejuſdem amicorum trahentis, & bonorum ipſorum: nos ne talia fiant prohibentes, contra facientes excommunicationis vinculo innodantus, & denuntia-

(a) Id eſt, Frederici II. Imperatoris, quem Papa Innocentius IV. anathemate percuſſerat in Concilio Lugdunenſi I.

Digitized by Google

„ tiamus a Canonibus excommunicatos „.

IX. Hinc rurſus apparet, Magiſtratus & Dominos temporales circa hæc tempora laicorum cauſas juriſdictioni Eccleſiaſticæ voluiſſe ſubtrahere: quod & manifeſtum eſt ex articulis per Petrum Cugnerium nomine Baronum, & Nobilium Franciæ contra Clerum coram Philippo Valeſio propoſitis; de quibus capite præcedenti actum eſt.

X. Et quamvis Prælati, & Clerus ſe pro tuenda ſua juriſdictione fortiter, & viriliter ſæpius oppoſuerint, nihilominus Magiſtratus, ac Miniſtri Regii ſuffulti auctoritate Regiâ paulatim perruperunt; ac ſenſim totam pene juriſdictionem, & auctoritatem judicandi, præſertim de cauſis civilibus laicorum, ad ſuum tribunal traxerunt; quemadmodum circa idem tempus teſtatur Guillelmus Durandus in Tractatu De modo generalis Concilii celebrandi, ubi *Rubricâ* 70. vulnera Eccleſiaſticæ juriſdictioni inflicta deſcribens, ait: "quaſi „ per quamdam alluvionem fruſtatim Domini temporales ad ſe omnia trahunt. „ Et ſicut fruſtatim lupus agnum comedit, ita & per ipſos juriſdictio Eccleſiaſtica fruſtatim quodammodo devoratur: „ quidquid ad Eccleſiaſticam juriſdictionem, potiſſime quoad temporalia, pertiner, ſibi competere putantes. Et pauci ſunt caſus ad Eccleſiam pertinentes, „ in quibus directe, vel indirecte per eos „ Eccleſiaſtica juriſdictio non turbetur in „ diverſis mundi partibus. Nec jam conſtituta remedia proficere poſſunt, ſicut „ experientia docet „.

XI. Veriſſimum eſſe, quod Domini temporales, & Magiſtratus Regii fruſtatim, ſive per partes omnem juriſdictionem Eccleſiaſticam de cauſis pecuniariis laicorum ſibi attraxerint, notarunt paſſim Auctores, & ex variis Regum Sanctionibus, & Parlamentorum Arreſtis ſucceſſive datis, haud obſcurum eſt.

XII. Anno 1371. Carolus V. Rex Franciæ, inſtante Procuratore generali, injungi ac inhiberi mandavit ſub magnis pœnis Regi applicandis, Archiepiſcopo Senonenſi, ejuſque Suffraganeis, & ipſorum Officialibus, " ne de caſibus & actionibus „ realibus, videlicet de rei vindicatione, „ petitione hæreditatis, interdictis poſſeſſoriis acquirendi & retinendi, ac reſtitutoriis, & de cauſis retractuum hæreditagiorum, necnon de reditibus annualibus, affidatis vel aſſiſis, ſeu debitis & „ petitis ſuper hæreditagiis, in præjudicium (ait) noſtræ juriſdictionis temporalis, de cetero amplius cognoſcere aut „ ſe intromittere quoquomodo præſumant; „ ſed facta, & agitata in contrarium, „ monitiones, & proceſſus Eccleſiaſticos „ pendentes, ſuper hoc factos vel inchoatos, ſi quæ vel qui ſint, revocent penitus & annullent „. Integra Acta habetur inter Probationes libertatum Eccleſiæ Gall. *cap.* 7. *num.* 25. & apud Choppinum *lib.* 2. *De Sacra Politia tit.* 1. *num.*6.

XIII. Hic duntaxat actionum, & cauſarum realium cognitio Eccleſiaſticis adimitur; nihil hactenus de mere perſonalibus. Cumque de hiſce multæ, ac variæ eſſent inter utrumque Tribunal quæſtiones, tandem Regiâ Conſtitutione Franciſci I. "obrogatum eſt indiſcriminatim Eccleſiaſticæ in profanis juriſdictioni, non „ tantum de actionibus in rem, ſed in „ perſonam quoque conceptis „: uti loquitur Choppinus loco citato *tit.* 2. *num.* 2.

Edita fuit hæc Conſtitutio ann. 1539. cujus primi articuli verba ſunt: *C' eſt à ſçavoir que nous avons défendu & defendons à tous nos Sujets de faire citer, ne convenir les laix pardevant les Juges d' Egliſe ès actions pures perſonnelles, ſur peine de perdition de cauſe, & d' amende arbitraire.* Id eſt: Videlicet quod prohibuerimus & prohibeamus quibuſcumque ſubditis noſtris, ne curent citari, aut in jus vocari laicos coram Judicibus Eccleſiaſticis pro cauſis mere perſonalibus, indictâ pœnâ amittendæ cauſæ, & mulctæ arbitrariæ.

XIV. Dein *art.* 2. ait: *Et avons défendu à tous Juges Eccléſiaſtiques de bailler, ne délivrer aucunes citations verbalement ou par eſcrit, pour faire citer noſdits Sujets purs laiz, eſdites matières d' actions pures perſonnelles.* Id eſt: Inhibuimus quibuſvis Judicibus Eccleſiaſticis, ne citationes ullas inſinuent aut tradant, ſeu verbo ſeu ſcripto, ut in jus vocent ſubditos noſtros mere laicos in dictis cauſis actionum mere perſonalium.

XV. Et

XV. Et ne videatur juriſdictioni Eccleſiaſticæ in cauſis pure ſpiritualibus ullatenus præjudicare, expreſſe dicit *art.* 4. illa a ſe ordinata ſalvâ juriſdictione Eccleſiaſticâ in materia Sacramentorum, & aliis mere ſpiritualibus, de quibus Eccleſiaſtici cognoſcere poterunt etiam contra laicos. *Sans préjudice toutesfois de la juriſdiction Eccléſiaſtique, ès matières des Sacremens, & autres pures ſpirituelles & Eccléſiaſtiques, dont ils pourront connoiſtre contre leſdits purs laiz ſelon la forme de Droit.* Id eſt: Sine detrimento nihilominus juriſdictionis Eccleſiaſticæ in materia Sacramentorum, & aliis mere ſpiritualibus & eccleſiaſticis, de quibus cognoſcere poterunt contra dictos mere laicos, ſecundum formam Juris.

XVI. Quin & *art.* 3. expreſſe monet, prædicta non niſi per proviſionem fuiſſe ordinata; & nec hoc contra illos, qui contrario Arreſto, interveniente Procuratore Regio, eſſent muniti. *Et ce par manière de proviſion quant à ceux dont le fait a été receu ſur la poſſeſſion d'en cognoiſtre & juſques à ce que par nous autrement en ait été ordonné, & ſans en ce comprendre ceux qui en auroient obtenu Arreſt donné avec nôtre Procureur Géneral, s'aucuns y ha.* Id eſt: Atque id per modum juris fiduciarii, quoad eos, quorum cauſa admiſſa eſt ratione poſſeſſionis de illa cognoſcendi, & donec aliter per nos fuerit ſtatutum, non comprehenſis iis, qui interveniente Procuratore noſtro Generali Decretum obtinuiſſent, ſi qui tales ſint (a).

XVII. Verum hæc proviſionalis, ac limitata Ordinatio ſenſim in definitivam, & abſolutam ex Curiæ uſu, & Arreſtis Parlamentorum tranſivit, uti notat Carolus Fevretius De Abuſu *lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 11. Parlamenta enim ab edita hac Regia Ordinatione, omnes citationes, omneſque proceſſus in Curiis Eccleſiaſticis contra laicos ex cauſis civilibus, & profanis rejecerunt, ut nullos & abuſivos, non obſtantibus quibuſcumque indultis, privilegiis aliiſve titulis, vel poſſeſſione.

XVIII. Extat *part.* 1. *Edictorum Flandriæ, lib.* 1. *Rubricâ* 4. Ordinatio Maximiliani, & Philippi de 24. Auguſti 1486. quâ inhibetur, ne quis in Comitatu Flandriæ, cujuſcumque conditionis aut ſtatus in actionibus perſonalibus, civilibus & profanis (quarum cognitio ad temporalem ipſius Comitis Flandriæ juriſdictionem ſpectat) alibi quam coram tribunali ſeculari laicum citare præſumat, & quidquid in contrarium actum fuerit, caſſetur & annulletur. Verba Ordinationis ſunt: *Vous* (Préſident & Gens du Conſeil en Flandres) *mandons & commettons par ces préſentes, que par noz bailliz & aultres Officiers de noz Villes & lieux de noſtredict Pays & Comté de Flandres, où l'on eſt accouſtumé de faire crys & publications, vous faictes par cry publique, telle inhibition & deffenſe de par Nous, à tous noz ſubjectz de noſtredict Pays & Comté de Flandres, de quelque eſtat ou condition qu'ils ſoient, que contre ny au préjudice de noſdictz droictz, préeminence & juriſdiction temporelle, ilz ne tirent ou faſſent tirer, travailler ou moleſter, aulcuns de noſdicts ſubjectz layz en actions perſonnelles, profanes & civiles (dont la cognoiſſance & judicature appartient à nous, & à nos loix & juſtices temporelles) ailleurs que pardevant icelles nos loix & juſtices temporelles. Ains, que tout ce que par eulx ou aucun d'eulx aura été fait ou pourſuivi au contraire, qu'ilz le révoquent ou faſſent révoquer & mettre au néant: & ce ſur & à peine de ſoixante libvres pariſis de noſtre monnoye de Flandres, à appliquer à notre prouffit, pour aultant de fois qu'ils ſeront trouvez faiſans ou avoir fait le contraire.* Id eſt: Vobis (*Præſidi & Conſiliariis Flandriæ*) mandamus, & per præſentes committimus, ut per Prætores noſtros, aliosque Civitatum noſtrarum, & locorum dictæ noſtræ Pro-

(a) In hanc Franciſci I. Galliarum Regis Conſtitutionem obſervationes fecit Molinæus; reperiuntur in tom. 6. nov. Collect. Cleri Gallicani, col. 202. &c. cum quibuſdam aliis monumentis, quæ iſtam Conſtitutionem ſpectant.

Provinciæ, & Comitatus Flandriæ Præfectos, in quibus proclamationes & promulgationes fieri conſuetum eſt, curetis per proclamationem publicam talem inhibitionem noſtro nomine omnibus ſubditis noſtris dictæ Provinciæ, & Comitatus Flandriæ, cujuſcumque gradus aut conditionis fuerint, promulgari, ne in detrimentum aut contra dicta noſtra jura, prærogativam & temporalem juriſdictionem, in jus vocent aut vocari faciant, vexent, aut infeſtent quempiam dictorum noſtrorum ſubditorum laicorum, quoad actiones perſonales, profanas & civiles (quorum cognitio & deciſio nobis, legibus noſtris, & ſeculari Tribunali competit) alibi quam coram Tribunali iſto, & Legibus civilibus. Sed ut quidquid actum fuerit aut inſtitutum in contrarium, revocent aut revocari jubeant & irritum fieri; idque indictâ pœnâ ſexaginta librarum *pariſis* monetæ noſtræ Flandriæ in emolumentum noſtrum convertendarum, toties quoties deprehendentur contra hæc delinquere, vel deliquiſſe.

Idipſum rurſus pro Comitatu Flandriæ ordinavit per formam Edicti Carolus V. anno 1522. extatque eodem loco. Verba idiomate Flandrico expreſſa ſunt: *Wi hebben by goede ende rype deliberatie van raede, ende uyt onſen eygen mouvement rechtevvetenheyt ende vulkomen macht gheordonneert ende geſtatueert, ordonneren ende ſtatueren by vorme van Edicte, midts deſen onſen brieve dat nyemand vvie dat hy zy, binnen onſen lande ende greefſchepe van Vlaenderen hemvoort aen en verveordere eenighe leeke ofte vveerlycke perſoinen (van vvat ſtate ofte conditie hy zy) te daghene ofte doen daghene, betrekene, traveillierene, oft anderſins te moleſterene in eenigher manieren, voor ende omme zaecken ende actien perſonnele, reële, mixte, prophane, ende civile, elders dan voor huerlieder vveerlicke rechten ende Jugen dient behoorenzal, op de peyne ende boete van Seſtigh ponden pariſis, van tvvintigh grooten onſer vlaemſcher munte 't pont, telcker reyſe als zy bevonden vverden zullen dat ghedaen thebenne: ende oock mede, indien zy yet daer teghens gheattempteert hadden, dat zy ghehauden zullen vveſen tſelve te renuncierene ende doen renuncieren tot hueren laſte ende coſte.* Id eſt: Nos ex matura & æqua deliberatione, & conſilio, & motu proprio, certâ ſcientiâ, & plenâ auctoritate mandavimus & ſtatuimus, mandamus & ſtatuimus in forma Edicti per has noſtras litteras, ut nemo quiſcumque ſit in hac noſtra Provincia, & Comitatu Flandriæ, in poſterum præſumat laicos ullos, aut perſonas ſeculares (cujuſcumque gradus aut conditionis extiterit) citare aut citari jubere, in jus vocare, vexare, aut alias ullo modo incommodum iis faceſſere ob cauſas, & actiones perſonales, reales, mixtas, profanas & civiles, alibi quam coram ipſorum Judicibus, & Juſtitia ſecularibus, quibus competet; Sexaginta librarum *pariſis* viginti groſſorum monetæ noſtræ Flandricæ in libram, pœnâ indictâ, toties quoties id feciſſe deprehendentur. Deinde ſi quid contra auſi fuerint, ut teneantur iiſdem actis, ſumptu & onere propriis renuntiare, aut renuntiari curare.

Inſuper mandat ſub pœna 60. librarum, omnibus Judicibus Eccleſiaſticis, Promotoribus, Scribis, Notariis, Procuratoribus, aliiſque omnibus, ut caveant poſthac in Comitatu Flandriæ expedire aliquam citationem, monitionem, aliamve proviſionis formam in materia, & actione perſonali, reali, civili vel profana (cujus cognitio ad Judicem ſecularem ſpectat) aut vi hujuſmodi citationis, & monitionis urgere aut urgeri facere aliquem laicum, non obſtante quâcumque contrariâ Juris diſpoſitione, conſuetudine, aut praxi, quibus per præſens Edictum derogat. *Inſgelicks hebben vvy gheordonneert gheſtatueert ende verboden, ordonneren, ſtatueren ende verbieden by deſen, an alle gheeſtelicke rechters ofte Jugen, Promoteuren, Scriben, Notariſſen, Procureurs ofte ander vvye zy ziin, dat zy hem verdraghen van nu voort an, biennen onſen voorſeyden lande ende Graefſchepe van Vlaenderen, eenighe citatien, monitien ofte andere manieren van proviſien te decernerene oft expedierene, van materien ende actien perſonele, reële, civile ofte prophane (dan of de kenneſſe den vveerlicken rechters competeert ende toebehoort) noch oock uyt crachte van zulcke citatien ende monitien te vervolghene oft doen vervolghen,*

eenighe vande voorſeyde leeke ende vveerlicke perſoonen, op gelijcke peyne ende boete van Seſtigh pond pariſis, te verbuerene by den ghuenen die ter contrarien ghedaen zal hebben, telcker reyſe als dat gebueren zal: ende dat zy daer toe bedvvonghen vvorden, by die peyne voorſchreven. Ende indien zy dat ghedaen hadden, dat zy tſelve terſtont renuncieren tot hueren eyghen coſte: nietteghenſtaende eenighe diſpoſitie van rechte, coſtume ofte uſantie ter contrarien, de vvelcke vvy hebben in die ſtick gederoguiert ende deroguieren mits deſen onſen brieven. Id eſt: Similiter mandavimus, ſtatuimus, & prohibuimus, mandamus, ſtatuimus, & prohibemus per haſce quibuſcumque Eccleſiaſticis Judicibus, Promotoribus, Scribis, Tabellionibus, Procuratoribus, aut aliis quicumque demum fuerint, ne in poſterum in hac dicta noſtra Provincia, & Comitatu Flandriæ præſumant citationes, monitiones, aut alterius generis reſcripta decernere, & expedire in cauſis & actionibus perſonalibus, realibus, civilibus aut profanis (quarum cognitio Judicibus ſecularibus competit, ad eoſque ſpectat) nec in vim talium citationum, & monitionum quempiam prædictorum laicorum, & ſecularium perſonarum perſequantur, aut perſequi jubeant; ſimili pœnâ & mulctâ ſexaginta librarum *pariſis* indictâ, perſolvendâ per eum, qui contra hæc deliquerit, toties quoties id continget. Et per dictam pœnam ad id compellantur. Si autem id egerint, extemplo actis proprio ſumptu renuntient; non obſtante quâvis Juris diſpoſitione, conſuatudine, aut uſu contrariis, quibus in hac parte derogavimus & derogamus per haſce noſtras litteras.

XIX. Concordata inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V. de 1541. laicos pene in omnibus cauſis privative Judici ſeculari ſubjiciunt; declarantque, quod nec hujuſmodi cauſis ſe potuerunt Judices Eccleſiaſtici immiſcere. Solæ fere cauſæ teſtamentariæ, & dotales ſive ex contractibus antenuptialibus reſultantes, & de bonis amortizatis excipiuntur, idque cum variis limitationibus, & modificationibus; uti titulo ſequenti latius exponetur.

XX. Habentur hæc Concordata *part.* 1. Edictorum Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 8. ubi & *cap.* 3. refertur confirmatio Concordati inter Archiepiſcopum Cameracenſem, & Conſiliarios Hannoniæ, in quo inter cetera cavetur *art*, 21. quod in poſterum Judices Eccleſiaſtici non citabunt, aut citari facient Hannones pro debitis procedentibus ex contractu, mercatura, aut alia ſimili cauſa civili. *Item, ceux d'Egliſe ſe garderont doreſnavant de citer ou faire citer les manans du pays d'Haynault, pour ſommes de deniers procedans des contrats, marchiets, & autres ſemblables purement civils.* Id eſt: Item cavebunt in poſterum Eccleſiaſtici, ne citent aut citari jubeant incolas Hannoniæ, ratione pecuniæ ex contractu, emptione, aliiſque talibus mere civilibus debitæ (*a*).

XXI. Ordinatione Regiâ anno 1512. in Gal-

☞ (*a*) Numero 20. mentio fit Concordati inter Epiſcopum Cameracenſem, & Carolum V. ut Comitem Hannoniæ ſuper exercitio juriſdictionis; at dubitare licet, num pro vero Concordato haberi poſſit.

Sciſut quidem, quod cum ſub medium ſeculi XVI. plures exortæ eſſent difficultates, & quæſtiones ſuper exercitio juriſdictionis inter Carolum V. ut Comitem Hannoniæ, ejuſque Conſiliarios, & Magiſtratus ab una, & Epiſcopum Cameracenſem ejuſque Officiales ab altera partibus, tandem poſt plures ſuper iis habitos congreſſus, concepti fuerint nonnulli articuli per deputatos utriuſque partis ſopiendis hiſce difficultatibus accommodi. Hos articulos retulit Antonius Anſelmo Juriſconſultus Antuerpienſis inter Edicta Principum noſtrorum *part.* 1. Edictorum Brabantiæ, *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3. ſub nomine *Concordati inter Epiſcopum Cameracenſem, & Hannones*. Summarium vero ipſis articulis præfixum, his verbis conceptum eſt: *Appointement faict pour les juriſdictions ſpirituelles, & temporelles entre les commis, & deputez de Monſeigneur le Réverendiſſime de Cambray, & les Conſeillers de Haynault le ſecond jour de Mars 1541. avant Pâques.*

Verum cum in Prologo articulis hiſce præfixâ expreſſe dicatur, hoſce articulos conceptos eſſe ad ſopiendas haſce difficultates, & quæſtiones, per deputatos Epiſcopi Cameracenſis, *ſur le bon plaiſir toutefois dudit Seigneur Reverendiſſime*; & in Epilogo aſſeratur quidem eoſdem articulos etiam placuiſſe deputatis ſuæ Majeſtatis Imperialis, nominatim tamen additâ hac clauſula: Sub benepla-

cito

Gallia cautum fuit, nullum laicum coram Judice Eccleſiaſtico vocari poſſe, niſi in citationis libello nominatim adſcribatur cauſa, ex qua citatur. Hujus Ordinationis meminit Renatus Choppinus De ſacra Politia *lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 4. qui & addit: „ Minime vero otioſa Regia illa Conſtitutio, ne profani ordinis viri promiſcue „ apud Pontificios Præfectos conveniantur, „ neve hi indiſcriminatim de omni cauſarum genere cognitionem interponant „.

Idipſum anno 1521. ordinavit Carolus V. ut cauſâ ſic expreſſâ deliberare & cognoſcere queant laici citati, num coram Judice Eccleſiaſtico comparere debeant, an vero citationes hujuſmodi aliâ viâ ceſſare facient. Verba ſunt: *Ordonnons & ſtatuons par ces préſentes, par maniére de Edict perpétuel, que doreſnavant toutes les citations à émaner & decerner par les Officiaulx & autres Juges Eccleſiaſtiques, deſdites Cours ſpirituelles de Cambray, Arras, Tournay, Teroane & autres, contre noſdicts Subjects & gens Laiz, ſoient libellées & narrées des cauſes, raiſons, & actions, pour leſquelles elles ſe decernent & octroyent; afin que noſdicts ſubjects Laiz citez puyſſent par icelles ſçavoir & déliberer (ſans autres fraiz, travail ou deſpens) de ce qu'ilz en auront à faire: & s'ilz ſont tenus de comparoir eſdictes Cours, ou faire ceſſer leſdictes citations par autre voye, veuillant & ordonnant par ceſdictes préſentes, de noſtre certaine ſcience, qu'aux citations autrement expediées & decernées, ne ſoit aucunement obéy.* Id eſt: Mandamus & ſtatuimus per has præſentes in forma Edicti perpetui, ut in poſterum omnes citationes, quæ emanabunt & decernentur per Miniſtros, alioſque Judices Eccleſiaſticos dictarum Curiarum Eccleſiaſticarum Cameracenſis, Atrebatenſis, Tornacenſis, Teroanæ, & aliarum, adverſus præfatos noſtros ſubditos & Laicos, non inſinuentur ſine libello & narratione cauſarum, rationum & actionum, ob quas decretæ fuerint & conceſſæ. Eatenus ut dicti noſtri ſubditi Laici citati inde poſſint cognoſcere & deliberare (omiſſis aliis ſumptibus, moleſtiis, & impenſis) quid ipſis agendum incumbat; & utrum in dictis Curiis ſiſtere ſe teneantur, aut dictarum citationum ceſſationem alio modo procurent: volentes, & mandantes per haſce præſentes ex certa noſtra ſcientia, ut citationibus alio modo decretis & confectis non deferatur.

XXII. Teſtatur inſuper Fevretius De Abuſu *lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 1. axioma hoc moribus Galliæ receptum eſſe, laicum in Judicem Eccleſiaſticum conſentire non poſſe, ſive ejus juriſdictionem prorogare.

Similiter in Hiſpania, teſte Emanuele Gonzales in Commentario ad *Cap.* 18. *De Foro competenti*, *num.* 10. " ſpeciali „ Principis juſſione inhibitum eſt laicis, „ Eccleſiaſticorum Judicum prorogare juriſdictionem, ſi rei ſint: quod ſi faciant, „ nullus eſt proceſſus coram Eccleſiaſtico „ fabricatus; Fiſcaliſque Regius petere in „ Aula Auditorum poteſt, ut talis declaretur. Quæ quidem leges Regiæ (pergit Gonzales) nec ſunt contra immunitatem eccleſiaſticam, neque contra illam „ juriſdictionem; quia in laicos reos, cauſiſque mere profanis nulla eccleſiaſticis „ Judicibus competit juriſdictio „.

Poſt hæc concludit Gonzales: Suſtinenda ergo eſt lex politica, quam omnes Chriſtianæ nationes habent. Tum ibidem refert variarum nationum auctores, qui de hac praxi teſtantur.

XXIII. Hinc facile cognoſci poteſt, ad quam anguſtos limites hodie reſtricta ſit auctoritas, vel juriſdictio Judicum eccle-

ſia-

cito ſuæ Cæſareæ Majeſtatis, *Sauf le bon & noble plaiſir deſdits Seigneurs*; evidens eſt hunc articulorum conceptum non potuiſſe habere ſuum complementum, nec reputari ut Concordatum, niſi poſt ratificationem Epiſcopi, & ſuæ Cæſareæ Majeſtatis.

Cum nullibi vero de ratificatione ipſius Epiſcopi Cameracenſis, aut ſuæ Cæſareæ Majeſtatis hactenus apparuerit, merito dubitari poteſt, num hic articulorum conceptus, per deputatos utriuſque poteſtatis propoſitus, & probatus, poſſit haberi pro Concordato, quamdiu de ratificatione Epiſcopi, & Cæſareæ Majeſtatis ut Comitis Hannoniæ, ſub quorum beneplacito articuli illi propoſiti, & probati fuere, non conſtat.

ſiaſticorum in cauſis civilibus, & profanis laicorum; quodque jam plane abrogata ſit lex illa, quam ſub nomine Theodoſii renovaverat, & per omnes ſui Imperii ditiones obſervari voluerat Carolus Magnus: quâ lege permittebatur laicis, in quacumque parte litis Judicem ſecularem declinare, cauſamque ad Judicem eccleſiaſticum transferre; idque & altero litigante etiam refragante; quemadmodum capite præcedenti latius expoſitum fuit.

XXIV. Hæc Juriſdictionis eccleſiaſticæ in decidendis cauſis civilibus præſertim laicorum diminutio cœpit, & crevit cum ipſa immutatione formæ, ſive modi exercendi judicia eccleſiaſtica, tum quoad perſonas Judicum, ſive decidentium cauſas, tum quoad inſtructionem, & examen cauſarum. Quæ enim primitus per Epiſcopos tamquam amicabiles arbitros ſine ſtrepitu, & formalitatibus forenſibus decidebantur, cœperunt poſtmodum per Officiales ad rigorem juris, & adhibitis omnibus ſolemnitatibus modo forenſi tractari, & decidi; adeo ut in forma procedendi a ſeculari judicio vix differrent: quemadmodum in ſequentibus latius oſtendetur, ubi una demonſtrabitur, quomodo hac judiciorum eccleſiaſticorum formâ introductâ, mirum non ſit, quod ipſæ laicorum cauſæ civiles eccleſiaſticis Judicibus ſubtractæ fuerint.

CAPUT IV.

Quæ fuerit jam pridem Epiſcoporum auctoritas in decidendis cauſis civilibus Clericorum.

1. *Olim etiam ſanctiſſimi Epiſcopi decidendis cauſis laicorum ſe impendebant.*
2. *Decidebant cauſas potius ut arbitratores, quam ut Judices.*
3. *Cauſam ad Epiſcopum deferre olim pene erat idem quod liti renuntiare.*
4. *Ratio ob quam conveniat, ut Clerici ſuas quæſtiones committant decidi ab Epiſcopo ſine ſtrepitu judicii forenſis.*
5. *Convenit id Clericorum, & Monachorum vocationi.*
6. *Canones volunt Clericos a litibus abſtinere; & præcipiunt Epiſcopi, ut ipſos ad concordiam revocent.*
7. *Olim Clericus in cauſa civili recurrens ad ſeculare judicium, relicto Epiſcopo, mulctabatur.*
8. *Dicebatur hujuſmodi Clericus indigne de Eccleſia ſentire.*
9. *Concilium Chalcedonenſe vult ut cauſa Clericorum vel per Epiſcopum, vel per arbitros decidatur.*
10. *Concilium unice intendit, ut Clericorum quæſtiones ſine ſtrepitu litis decidentur.*
11. *Quomodo S. Auguſtinus quæſtiones inter ſuos Clericos, & Monachos componeret?*
12. *Deferenda eſt quæſtio ad Epiſcopum, tametſi laicus contra Clericum quæſtionem habeat.*
13. *Id voluit Juſtinianus Imperator.*
14. *Juſtiniani mens fuit Clericos, & Monachos a forenſibus jurgiis eximere.*
15. *Juſtinianus abrogavit legem, quæ Monachos Provinciarum Rectoribus ſubjiciebat.*
16. *Ne a ſacris ſuis officiis avocarentur, nolebat eos extra Provinciam evocari.*
17. *Cauſas Clericorum decidi vult Juſtinianus ſine ſolemnitate judiciali.*
18. *Scopus privilegii* Fori *eſt litium Clericorum amicabilis deciſio; utque cauſæ celerrime terminentur.*
19. *Qualiter ſententia Epiſcopi in cauſis Clericorum executioni mandanda ex Conſtitutione Juſtiniani.*
20. *Exemptio Clericorum a foro ſeculari per recentiores Principum, & Prælatorum leges confirmata.*
21. *Capitularia Regum Francorum volunt Clericum a ſuo Epiſcopo, & non a Judice ſeculari judicari.*
22. *Laicus vetatur Clericum trahere ad* publicum *Judicem.*
23. *Judex* publicus *olim opponebatur Judici eccleſiaſtico.*
24. *Circa ſeculum* XII. *Pontifices, & Epiſcopi multum hanc Clericorum exemptionem urſerunt, & extenderunt.*
25. *Innocentius III. reſpondit, Clericum privilegio fori nequidem in cauſis profanis renuntiare poſſe.*

26. *Ne-*

26. *Nequidem cum juramento*.
27. *Conformiter ad hoc Innocentii reſponſum etiam poſtmodum in Synodis decretum fuit*.
28. *Nec per contractum Clerici ſe laico Judici ſubjicere poterant*.
29. *Clericus pleriſque in locis laicum ad Judicem Eccleſiaſticum citare poterat*.
30. *In recentioribus Synodis exemptio Clericorum a juriſdictione laicorum confirmatur*.
31. *In aſſerenda Clericorum exemptione idem ſemper manſit Eccleſiæ ſcopus, & ſpiritus*.

I. OStendimus *capite* 1. quantopere ſanctiſſimi etiam Epiſcopi ſe impenderint decidendis quæſtionibus, & diſceptationibus Fidelium, etiam ſuper rebus temporalibus, & profanis; idque non dominandi animo, aut auctoritatem juriſdictionemque ſuam amplificandi ſpiritu, ſed pacem, ac charitatem inter Fideles conciliandi, ipſoſque a forenſibus judiciis, ad mentem Apoſtoli, avocandi ſtudio.

II. Ipſa quippe judicia eccleſiaſtica (uti & ibidem notavimus) primitus erant amicabilia arbitria potius, quam judicia; ipſique Epiſcopi non tam judicis, quam amicabilis arbitratoris partes exercebant: nec tam ad rigorem legum, & juris civilis, quam juxta leges charitatis, quæſtiones ex æquo & bono decidebant.

III. Unde quæſtionem, vel cauſam ad Epiſcopum deferre idem erat, ac judicio forenſi renuntiare, & cauſam arbitrio Epiſcopi ſine ſtrepitu judicii decidendam committere. Quapropter S. Auguſtinus Chriſtiano juſto quidem, ſed tamen infirmo permittit, temporalia ſibi ablata repetere, ſed Eccleſiaſtico, non Forenſi judicio. Deſcribens enim *lib.* 3. *ad Bonifacium cap.* 5. hominem perfectiſſimum in fide, & charitate, & hominem juſtum quidem, & ex fide viventem, ſed imperfectiorem, dicit inter cetera de illo: " Eleemoſynarum largiſſimus, injuriarum patientiſſimus, qui " non ſolum non auferat aliena, ſed nec " ſua repoſcat ablata ". De hoc autem ita pronuntiat: " Poſſidet rem familiarem, faciens inde eleemoſynas, non tamen quam " ille tam largas: non aufert aliena; ſed " quamvis eccleſiaſtico judicio, non Forenſi, tamen repetit ſua ".

IV. Si ergo Eccleſia tantopere ſollicita fuerit, ut communes Fideles a Forenſibus judiciis retraheret, iique ſuas quæſtiones de rebus temporalibus, ut minus ipſis Epiſcopis, aut ſapienti alicui, ſecundum monitum Apoſtoli, decidendas, & terminandas ſine Foreuſi ſtrepitu crederent; quid mirum, ſi Clericos, & Monachos a Forenſibus judiciis abſtinere juſſerit? utpote qui præ communi populo rerum terrenarum contemptum profitentur, ipſique populum teneutur ſuo exemplo illarum contemptum docere.

V. Accedit quod Clericorum, & Monachorum vocationi, & inſtituto magis, quam laicorum contrarientur foreuſes litium tumultus. Cum enim Clerici Eccleſiæ miniſterio ad ſpiritualem animarum profectum ſint deſtinati, & Monachi ad vitam ſolitariam, & a mundo abſconditam, & abſtractam; ſat clarum eſt, ſtatui, & vocationi ipſorum plane contrariari, jurgiis & litibus forenſibus implicari.

VI. Ex Concilio Carthag. IV. *Can.* 19. refert Gratianus *Cauſ.* 14. *quæſt.* 1. *Can.* 1. " Epiſcopus nec provocatus pro rebus tranſitoriis litiget ".

Et *Diſt.* 90. *Can.* 1. ex eodem Concilio recitat: " Diſcordantes Clericos Epiſcopus, " vel ratione, vel poteſtate ad concordiam " trahat: inobedientes Synodus per audientiam damnet ".

VII. Volebant igitur Patres, ut Clerici quæſtiones ſuas Epiſcopis ſubjicerent, & Epiſcopi ipſos ad concordiam revocarent. Concilium Carthaginenſe III. cui Auguſtinus interfuit, *Can.* 9. decernit: " Item " placuit, ut quiſquis Epiſcoporum, Preſbyterorum, & Diaconorum ſeu Clericorum, cum in Eccleſia ei crimen fuerit " intentatum, vel *civilis* cauſa fuerit commota, ſi relicto eccleſiaſtico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamſi " pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum " ſuum amittat, & hoc in criminali judicio. In civili vero perdet, quod evicit, " ſi locum ſuum obtinere voluerit ".

VIII. Legitur hic Canon apud Gratianum *Cauſ.* 11. *quæſt.* 1. *Can.* 43. cum additamento: " Cui enim ad eligendos Ju- " di-

„ dices undique patet auctoritas, ipſe ſe „ indignum fraterno conſortio judicat, qui „ de univerſa Eccleſia male ſentiendo, de „ judicio ſeculari poſcit auxilium; cum „ privatorum Chriſtianorum cauſas Apo- „ ſtolus ad Eccleſiam deferri, atque ibi „ terminari præcipiat „.

Monet autem Juſtellus in notis ad Codicem Eccleſiæ Africanæ: “ Quæ quidem „ verba in omnibus Latinis Græciſque co- „ dicibus editis, & manuſcriptis, quibus „ in hac editione uſi ſumus, non haben- „ tur, nec in Collectione Dionyſii Exigui „ Moguntiæ edita anno 1525. „

Quiſquis interim hæc verba Canoni addidit, indicare voluiſſe videtur, quam indigne agant Clerici, qui quaſi indignius de Eccleſia ſentientes quam laici, ſecularia judicia præ eccleſiaſticis eligunt.

IX. Quapropter Patres Synodi Chalcedonenſis *Can.* 9. decreverunt: “ Si quis „ Clericus habet cum Clerico litem, aut „ negotium, proprium Epiſcopum non re- „ linquat, & ad ſecularia judicia ne ex- „ currat, ſed cauſam prius apud proprium „ Epiſcopum agat; vel de Epiſcopi ſen- „ tentia apud eos, quos utraque pars ele- „ gerit judicium agitetur. Si quis autem „ præter hæc fecerit, canonicis pœnis ſubji- „ ciatur „.

X. Quid hic aliud intendit Synodus Chalcedonenſis, niſi Clericis aditum ad ſecularia, & forenſia judicia occludere, iiſque præcipere, ut quæſtiones inter ipſos exortas arbitrio Epiſcopi determinandas committant, vel certe ex Epiſcopi ſententia, & conſilio aliis, quos elegerint, id eſt, *arbitris*. Unde Iſidorus Canonem hunc referens legit: *Apud* ARBITROS *ex utraque parte electos audiatur negotium*: quam lectionem ſecutus videtur Gratianus *Cauſ.* 11. *quæſt.* 1. *Can.* 46. quamvis non recte reſtringat recurſum ad arbitros ad caſum, quo eſſet *negotium ipſius Epiſcopi*.

XI. Quomodo lites inter Clericos, Monachoſque ſuos componeret, terminaretque Auguſtinus, ipſe exponit *Sermone* 49. De Diverſis, ſeu 355. novæ editionis: “ Si „ pueri iſti ſervi Dei ſunt (ait) litem „ hanc inter illos cito finimus. Audio il- „ los ut pater, & forte melius quam pa- „ ter ipſorum. Video quid ſit juris, ſicut „ Deus voluerit cum paucis fratribus fide- „ libus honoratis, Deo propitio, de nu- „ mero veſtro, id eſt, de plebe iſta. Au- „ dio inter illos cauſam; & ſicut Domi- „ nus donaverit, finio „.

XII. Nec duntaxat quæſtiones Clericorum, & Monachorum ad Epiſcopum deferendæ erant, ſi Clericus contra Clericum, & Monachus contra Monachum quæſtionem haberet; ſed etiam ſi laicus quæſtionem haberet contra Clericum, aut Monachum, ad Epiſcopum deferri debere, non tantum ſacris Canonibus, ſed & Principum legibus cautum erat.

XIII. Juſtinianus Imperator in *Novella* 79. *cap.* 1. ſancivit: “ Si quis quamcumque „ habuerit cauſam cum aliquibus venerá- „ bilibus Sanctimonialibus, aut ſacris vir- „ ginibus, aut mulieribus omnino in Mo- „ naſteriis conſiſtentibus, Deo amabilem „ civitatis illius Epiſcopum interpellet. „ Ille vero mittat, & cum omni honeſta- „ te quæ ſunt de perſonarum præſentia „ diſponat: ſive oportet per Abbates, ſive „ per Reſponſales, ſive alios quoslibet hoc „ fieri. Ipſi vero cum omni veneratione „ ſacerdotali cauſam examinent, & judi- „ cent, & *civiles* non ſint penitus eis Ju- „ dices, neque confundant eorum honeſta- „ tem; cum idonei ſint Deo amabiles ſin- „ gularium civitatum Epiſcopi, & quæ de „ lite ſunt, & de cautela judiciorum diſ- „ ponere, & judicare honeſte atque *ſa-* „ *cerdotaliter*, & ſecundum leges noſtras, „ & ſacratiſſimas regulas. Sic enim & „ qui aliquam rationem habere putantur, „ merebuntur juſtitiam, & honeſtas ſacra- „ torum inviolata integraque ſervabitur „.

Quamvis hic duntaxat Sanctimonialium, & mulierum in Monaſteriis manentium mentio fiat, nihilominus ex *capite* 2. & Epilogo Novellæ conſtat, eamdem & ad Monachos Conſtitutionem extendi.

XIV. Vult ergo Juſtinianus cauſas Monialium, & Monachorum ad Epiſcopos deferri, ut ipſi non tamquam Judices civiles judicialiter, & cum ſtrepitu & formula forenſi, ſed *honeſte & ſacerdotaliter* eas terminent: ut ita a forenſi contentione Monachi expediti, ſine impedimento Deo vacare queant; quod & *cap.* 2. expreſſit, dicens: “ Sed etiam accelerari lites ſancimus Monachis illatas, ut non mens eo- „ rum

Digitized by Google

,, rum occupetur circà litis ſollicitudinem; ,, ſed velociter liberati, ſacris operibus ,, obſecundent ,,.

XV. Recte notat Cujacius ad hanc Novellam, quod hìc Juſtinianus abrogaverit Conſtitutionem, quæ refertur in *L.* 33. *Cod. De Epiſcopis*, quâ decernitur, Monachos ad Judices extra ſuas Provincias trahi non poſſe; " ſed apud ſuos Judices ,, ordinarios, id eſt, Provinciarum Rectores, in quibus locis degunt, Eccleſiarum miniſteriis obſecundent (quod ad ,, Clericos, de quibus etiam hìc agitur, ,, refertur) omniumque contra ſe agentium excipiant actiones ,,.

XVI. Porro quamvis hæc lex antiquata ſit per Juſtinianum, quatenus Monachos ad Rectores Provinciarum evocari in cauſis civilibus permittebat; nihilominus & hoc in favorem Monachorum cavebatur, ne ad quoſvis longe etiam extra Provinciam diſſitos Judices, quemadmodum communes laici, conveniendi eſſent, ratione hac notandâ: " Ut his horis ſaltem atque ,, temporibus, quibus religioſos viros a turbulenta obſervatione Prætorii vacare ,, contigerit, cumque eos ad tempus petitorum intentio calumnioſa laxaverit, ad ,, ſua ſe Monaſteria, & venerabiles Eccleſias conferentes, ſapienti animo, precatione ſollicitâ, facilluſque de proximo ,, ſacroſanctis altaribus obſecundent, in ,, ſuis laribus domiciliiſque conſtituti ,,.

XVII. Hinc rurſus manifeſtum eſt, ipſos etiam Principes Chriſtianos jam pridem ſollicitos fuiſſe, ne per tumultum forenſium negotiorum ſanctum Monachorum otium turbaretur.

Quod in citata Novella de Monachis decreverat Juſtinianus, id poſtulante Mennâ Patriarchâ Conſtantinopolitano per Novellam 83. ad Clericos extendit, nimirum ut " ſi quis habeat adverſus eos *pecuniariam* cauſam, prius a Deo amabilem ,, Archiepiſcopum pergat, ſub quo conſtitutus eſt, & interpellet eum, & ex ,, non ſcripto judicium mereatur: & ſi ,, hoc fiat, nec inquietet eum, nec trahat ,, ad auditoria civilia, neque a ſacro eum ,, vacare faciat miniſterio; ſed ex non ,, ſcripto examinetur negotium ſine damnis, & accipiat formam forſan etiam ,, ſcriptam, & ſi hoc quoque partes voluerint, & propoſuerint, & *liberentur* ,, *alterutro certamine* ,,.

Finalia verba, *liberentur alterutro certamine*, recte interpretatur Dionyſius Gothofredus in notis, *id eſt, exceptionibus & dilationibus nimiis*.

Et Cujacius ad prædictam *Novellam* 79. hanc præſentem *Novellam* 83. breviter ſic contraxit: " Ex Novella 83. Clerici actione pecuniariâ committuntur coram Epiſcopo, qui litem finiat celerrime ſine ,, ſumptu, & ſine ſcriptura ſolemni ,,.

XVIII. Itaque omnis ſcopus hujus privilegii Clericalis, quod hodie *privilegium fori* vocatur, fuit, ut Clericorum cauſæ citra ſtrepitum forenſem, quam citiſſime finirentur; quod Juſtinianus in eadem Novella indicat, ubi §. 1. declarat, " quod ,, ſi aut propter cauſæ naturam, aut propter quamdam forte difficultatem non ,, fuerit poſſibile Deo amabili Epiſcopo ,, decidere negotium, tunc licentiam eſſe ,, & ad civiles Judices pergere, & privilegiis omnibus cuſtoditis, quæ reverendiſſimis Clericis ſacræ præſtant Conſtitutiones, & litigare, & examinationem ,, fieri, & terminum imponi liti; & ita ,, liberam fieri cauſam, clariſſimis Judicibus ſecundum noſtras Conſtitutiones vel ,, leges ſtudentibus cum magnanimitate, ,, & *velociter* lites decidere ,,.

In hac Novella jubet Imperator, ut *velociter* lites dirimantur, & iſtius celeritatis hanc rationem ſubjungit: " Ut non ,, propter hujuſmodi cauſas ſacris amoveantur obſequiis, & cum oporteat ,, Deum placari, & decentia Sacerdotibus ,, agi, auditoriis detineantur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus ,,.

XIX. Has leges poſtmodum rurſus confirmavit Juſtinianus *Novellâ* 123. *cap.* 21. additâ tamen hac moderatione: " ut ſi ,, Epiſcopus ſententiam tulerit, & alter ,, litigantium intra decem dies contradicat ,, iis, quæ judicata ſunt, tunc locorum Judex cauſam examinet, & ſi invenerit ,, judicium recte factum, etiam per ſententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriæ tradat, quæ judicata ,, ſunt: & non liceat ſecundo in tali cau-

ſa

„ ſa victo appellare. Si vero (pergit Juſtinianus) Judicis ſententia contraria fuerit lis, quæ a Deo amabili Epiſcopo judicata ſunt, tunc locum habere appellationem contra ſententiam Judicis, & hanc ſecundum legum ordinem referri, & exerceri. Si tamen ex imperiali juſſione, aut judiciali præcepto Epiſcopus judicat inter quaſcumque perſonas; appellatio ad imperium, aut ad eum, qui tranſmiſit negotium, referatur„.

XX. Hanc auctoritatem Epiſcoporum in decidendis Clericorum cauſis, & eorum a Juriſdictione laicorum exemptionem, poſteriores Principes, & Synodi ſæpius renovarunt, & confirmarunt.

XXI. Libro 1. Capitularium Regum Francorum *cap.* 28. legitur conformiter ad Canonem Chalcedonenſem ſupra relatum: „ Si Clerici inter ſe negotium aliquod habuerint, a ſuo Epiſcopo dijudicentur, & non a ſecularibus„.

XXII. Sub idem tempus in Capitularibus Herardi Archiepiſcopi Turonenſis legitur: " Ut nullus Laicorum quemquam Clericorum abſque permiſſu Epiſcopi compellat ad cauſas ire *ad publicum*. Et qui fecerit, donec corrigat, ab Eccleſiæ ſocietate pellatur„.

XXIII. Dum hic vetatur laicis Clericos *ad publicum* trahere, vetitum cenſetur ad Judicem ſive Magiſtratum civilem trahere. Nam uti recte obſervavit Hieronymus Bignonius in notis ad lib. 1. Formularum Marculfi Monachi *cap.* 3. eo tempore ſoli Judices civiles, ſive ſeculares dicebantur *publici* Judices. Et in *Cap.* 12. ;; *De Foro competenti*, accipiuntur *publica judicia* pro juriſdictione ſeculari, opponunturque cognitionibus Eccleſiaſticis, uti ibidem notavit Emmanuel Gonzales.

XXIV. Mirum! quanto zelo ſequentibus ſeculis hoc privilegium Clericorum, ne a laicis ad Judices ſeculares trahi poſſent, aſſerint Pontifices & Epiſcopi; uti vel ex Decretis eorum, Decretalibus Gregorii IX. inſertis, cognoſcere poſſumus.

XXV. Legitur in *Cap.* 12. ;; *De Foro competenti*, reſponſum Innocentii III. Piſano Archiepiſcopo, id eſt Lothario, qui fuit Juris Civilis Gloſſator, uti obſervat Gonzales in notis ad dictum *Cap.* 12.

Crediderat hactenus Lotharius, quod licitum eſſet Clerico renuntiare, ſaltem in temporalibus, juri ſuo, & ſibi laicum Judicem conſtituere, præſertim ubi voluntas adverſarii accedit; ipſumque juramentum interpoſitum eſſe ſervandum. At reſpondet Innocentius, Clericos huic juri renuntiare non poſſe, rationem hanc addens: Quia *pacto privatorum juri publico minime derogatur*. Dein citato Canone Carthaginenſi ſupra relato, infert: " Manifeſte patet, quod non ſolum inviti, ſed etiam voluntarii paciſci non poſſunt, ut ſecularia judicia ſubeant: cum non ſit perſonale beneficium, cui renuntiare valent, ſed potius toti collegio Eccleſiaſtico ſit publice indultum, cui privatorum pacto derogari non poteſt„ (*a*).

XXVI. Quin & addit: " Nec juramentum licite ſervari potuit, quod contra canonica ſtatuta illicitis pactionibus informatur„.

Ex hoc reſponſo Innocentii III. concludunt Canoniſtæ, Clericum ſe non poſſe Judici ſeculari ſubmittere etiam medio juramento, tametſi Juſtinianus id permiſerit: quam Juſtiniani Conſtitutionem per hanc Decretalem abrogatam eſſe dicunt.

XXVII. Conformiter ad hoc reſponſum legitur in Synodo Exonienſi anno 1287. *Can.* 30. " Cum nec *volens*, nec invitus Clericus valeat ſibi laicum conſtituere Judicem, inhibemus ne Clericus Clericum ſuper re ſpirituali, aut quâcumque actione perſonali ſibi competente, vel ſuis, trahat in cauſam correctionis coram Judice ſeculari. Alioquin illum, qui hoc facere attentaverit, cauſam perdere declaramus„.

XXVIII. Et *Can.* 41. ubi alte deplorat, quod in dies magis magiſque laici nitantur ſubjicere ſuæ ditioni Clericum, & Eccleſiæ libertates. " Quorum potius (ait) temerariam audaciam reſecare tenemur, „ quam

(*a*) Eadem ratio ſtatuta fuit a Concilio Turonenſi ann. 1583. tit. 19.

„ quam fovere. Deinde concludit: Prohi„ bemus igitur ſub pœna excommonicatio„ nis, ne Clerici, maxime Beneficiati, „ pro debito proprio vel alieno, diſtri„ ctioni ſe obligent Judicis ſecularis: cu„ jus obligationis prætextu, laici de facto, „ quamquam de jure non valeant, Cleri„ cos ad judicia ſecularia pertrahant„.

XXIX. Nec tantum Clericum coram ſeculari Judice vocari poſſe receptum erat ſeculo XII. & XIII. ſed & pleriſque locis conſuetudo invaluerat, ut Clericus etiam laicum coram Judice Eccleſiaſtico vocaret ad vindicandam rem a laico poſſeſſam, licet eam *ſuam* eſſe laicus prætendebat: quemadmodum teſtatur Alexander III. in *Cap.* 5. ;; *De Foro competenti.*

XXX. In Synodis recentioribus paſſim renovatas has Decretales, & priſtinos de hac exemptione Clericorum a ſeculari juriſdictione Canones videmus; ac ſignanter Concilium Conſtantienſe ſub Martino V. renovavit Conſtitutionem Frederici II. Imperatoris: " Nullus Eccleſiaſticam perſo„ nam in criminali quæſtione, vel *civili* „ ad ſeculare judicium præſumat attrahe„ re, contra Canonicas Sanctiones & Con„ ſtitutiones Imperiales„.

Concilium Moguntinum anno 1549. *Can.* 76. ſtatuit, " ut actor Clerico co„ ram ſeculari judicio actionem intendens, „ eo ipſo omni cauſâ cadat, nec amplius „ ad ejus cauſæ querelam, etiam coram „ Eccleſiaſtico Judice, admittatur„.

XXXI. Porro in hac Clericorum a juriſdictione laicorum exemptione ſemper idem fuit Eccleſiæ ſcopus, idemque ſpiritus; nimirum, ut ipſos a litibus & tumultibus forenſibus avocaret; quæſtionesque inter ipſos ſuſcitatæ amicabiliter interveniente Epiſcopo, aliove prudente ac ſapiente viro, ad mentem Apoſtoli, componerentur & terminarentur: uti recte advertit Ludovicus Thomaſſinus De Diſciplina Eccleſiæ *part.* 4. *lib.* 2. *cap.* 89. tametſi nonnulli Prælati nonnumquam dominandi ſpiritu, aut quæſtus causâ in uſu juriſdictionis, ejuſque defenſione proceſſerint: quia hi ipſum Eccleſiæ ſpiritum & ſcopum mutare non potuerunt; quamvis forſan his Prælatis, eorumque exceſſibus ipſa Juriſdictionis Eccleſiaſticæ collapſio non immerito imputetur; uti infra latius oſtendetur.

CAPUT V.

Diſcutitur an Clerici, & Monachi abſolute ſubducti olim fuerint Juriſdictioni Civili?

1. *Canonum intentio breviter exponitur; quando prohibuerunt, ne Clerici ſuas cauſas ad forum Civile deferrent.*
2. *Mens Apoſtoli, & Patrum hac de re declaratur.*
3. *Clerici & Monachi ſemper manent Reip. membra.*
4. *Patres id Clericis mandarunt, ut ſuas lites arbitris Epiſcopis definiendas committerent.*
5. *In antiquis Canonibus Clerici non dicuntur abſolute immunes a Juriſdictione Civili.*
6. *Neque ea immunitas in Novellis Juſtiniani legitur.*
7. *Sententia Gratiani refertur.*
8. *Notatur virgâ cenſoriâ.*
9. *Ad Gratianum refertur origo opinionis, quæ Clericos a juriſdictione Principum abſolute præſtat immunes.*
10. *Bellarmini ſententia de ea immunitate confutatur.*

☞ I. SUperius aſſertum eſt Clericorum, & Monachorum vocationi, & profeſſioni parum convenire, litibus & jurgiis forenſibus implicari: ac propterea jam pridem per Canones, etiam ſub gravioribus pœnis inhibitum ipſis fuiſſe, quæſtiones & cauſas, etſi civiles, ad forenſia judicia, ſive publicos Magiſtratus deferre; ſed eas Epiſcoporum examini, & judicio ſubmittere jubebantur.

Porro circa hos Canones advertendum, Patres, & Concilia id unum intendiſſe, ne Clerici, vel Monachi ad judicia forenſia, ſive civiles Magiſtratus alios pertraherent: ſive ne quæſtiones, & controverſias ſuas decidendas deferrent; ſed ut eas vel arbitris mutuo conſenſu electis decidendas committerent; aut ſi id fieri non poſſet, eo-

rum deciſionem Epiſcoporum judicio ſubmitterent.

II. Itaque eodem conſilio id ſtatuerunt Patres circa Clericos, & Monachos, quo id ab omnibus Chriſtianis ſub Magiſtratibus ethnicis conſtitutis fieri deſideraverat Apoſtolus, uti ſupra *Cap.* 1. expoſitum fuit.

Porro ſicuti Apoſtolus per hoc ſuum pium monitum nihil detractum voluit Principum, & Magiſtratuum civilium, licet ethnicorum, legitimæ auctoritati, & juriſdictioni in decidendis ſubditorum cauſis; ita nec Patres, nec Concilia per hos Canones, Principum, & Magiſtratuum auctoritatem in dijudicandis cauſis civilibus etiam Clericorum, & Monachorum imminuere aut labefactare intenderunt.

III. Noverant enim Patres illi, quod Principes per converſionem a Gentiliſmo ad fidem, & Religionem Chriſtianam, nihil de ſuo jure aut legitimâ auctoritate in ſubditos ſuos amiſiſſent; ſed ipſis jam ad Religionem converſis omnino integra maneret, juxta quod de Chriſto canit Eccleſia in hymno Epiphaniæ: *Non eripit mortalia, qui regna dat cœleſtia*. Cum igitur certum ſit Clericos, & Monachos ſubditos fuiſſe Principibus, & Magiſtratibus politicis ethnicis, eo quod non obſtante Clericatu, aut Monachatu remanerent partes, & membra Reipublicæ, atque cum reliquis laicis, ſive Chriſtianis, ſive ethnicis, unum corpus politicum, ſeu Rempublicam conficerent; conſequens eſt eos etiam ſub Principibus, & Magiſtratibus politicis licet Chriſtianis ſubditos remanſiſſe: alias enim per converſionem ad Religionem Chriſtianam Principes non parum de ſua in membra ſuæ Reipublicæ auctoritate amiſiſſent. Indubitatum enim eſt Clericos, & Monachos etiam hodie ſub Principibus Chriſtianis conſtitutos eſſe partes, & membra Reipublicæ politicæ, & unam cum reliquis laicis politicam, & temporalem Rempublicam conficere, non ſecus ac olim ſub Principibus gentilibus conſtitutos.

Idipſum etiam notavit Cardinalis Bellarminus *lib.* 2. *de Clericis cap.* 28. " Clerici (inquit) præter quam quod Clerici ſunt, ſunt etiam cives, & partes quædam Reipublicæ politicæ ".

Hinc conſequens eſt, quod Clericos, & Monachos a juriſdictione, & ſubjectione Magiſtratuum civilium, præſertim quantum ad regimen politicum, & negotia civilia ſubſtrahere ſeu eximere, fuiſſet Principum, & Magiſtratuum in ſuos cives, & partes Reipublicæ auctoritatem, & juriſdictionem ſubſtrahere.

IV. Cum vero Patres id ſibi fas non eſſe ſcirent, id unum Clericis, & Monachis inculcarunt, & mandarunt, ut a litigiis, & jurgiis forenſibus ſibi caverent; atque controverſias ſine ſtrepitu forenſi, electis arbitris, vel Epiſcopis, decidendas committerent: quod non magis juriſdictioni, aut ſubjectioni Magiſtratibus civilibus debitæ officere ſciebant, quam ſi bonus paterfamilias præciperet filiis ſuis etiam ſub pœnis domeſticis, ne inter ſe de controverſiis exoriendis apud Judicem forenſem contendant, ſed eas arbitris ſubmittant.

V. Et ſane neque in priſtinis ſynodicis decretis aut Pontificum ſcriptis de Clericorum, aut Monachorum a Magiſtratuum civilium auctoritate, vel juriſdictione in cognoſcendis, & judicandis eorum cauſis in materia notanter civili, exemptione, ſive ſubſtractione legitur, imo nec in legibus Imperatorum, ſaltem uſque ad tempora Juſtiniani Imperatoris, qui primus Imperatorum per ſuas Conſtitutiones exemptionem aliquam Monachis, & Clericis a juriſdictione, & auctoritate Judicum publicorum dediſſe legitur juxta modum, & limites in illis expreſſos, prout *Cap.* 4. latius expoſitum fuit.

Quare Petrus Gudelinus de Jure noviſſimo *lib.* 6. *cap.* 5. monet " de Epiſcopali juriſdictione illud tenendum eſſe, Clericos, & Monachos primis ſeculis conveniri ſolitos apud Judices ſeculares; potuiſſe tamen actorem, ſi malebat, convenire eos apud ſuum Epiſcopum: at noviſſimis conſtitutionibus poteſtatem jus diſdicendi ampliatam eſſe ".

VI. Nullam autem legem, aut conſtitutionem, quâ ampliata ſit Epiſcoporum auctoritas in decidendis Clericorum cauſis anteriorem Novellis Juſtiniani adfert. Argumentum haud obſcurum, & ipſum ſuppoſuiſſe ante has Novellas nullam fuiſſe Clericorum à juriſdictione Magiſtratuum ſecula-

Digitized by Google

cularium in cauſis civilibus decidendis exemptionem.

VII. Legitur quidem apud Gratianum *Cauſ.* 11. *quæſt.* 1. *Can.* 17. " Clericum nullus præſumat apud ſecularem judicem, " Epiſcopo non permittente, pulſare ";
idque ex *Canone* 32. Synodi Agathenſis, quæ celebrata eſt anno 506. adeoque pluribus annis ante editas Novellas Juſtiniani.

Fatendum eſt hoc Canone, prout a Gratiano expreſſus legitur, ſat aperte indicari, tempore hujus Synodi aliquam exemptionem a juriſdictione Judicum ſecularium in diſcutiendis, & decidendis eorum cauſis, Clericis datam eſſe; idque etiam, ut apparet, auctoritate Synodi: atque ita eo tempore Patribus perſuaſum fuiſſe, quod & auctoritate Epiſcoporum Clerici poſſint a juriſdictione Judicum ſecularium eximi.

VIII. At circa hunc Canonem contigit Gratiano, quod ei circa plurimos accidiſſe ſcitur; quod ſcilicet eum in alieno a Patrum illius Synodi ſenſu retulerit. Canon enim hic prout a Synodo Agathenſi editus eſt, & extat cum ceteris hujus Synodi Canonibus tomo 4. Conciliorum generalium ex Editione Philippi Labbæi, ita ſtatuit: " Ne *Clericus* quemquam præſumat apud " ſecularem Judicem, Epiſcopo non per" mittente, pulſare ". Quæ genuina Canonis lectio aperte evincit, eam duntaxat Patrum mentem fuiſſe, cavere, ne Clerici ad Judices ſeculares ſuas controverſias terminandas deferrent, conformiter ad alios Canones, & monitum Apoſtoli datum Corinthiis, quo nullatenus juriſdictioni Magiſtratuum detrahebatur, nec Clerici a ſubjectione eis debitâ ſubtrahebantur; uti ſupra *Cap.* 1. & 4. probatum eſt.

IX. Interim ex hoc in alienum ſenſum contorto Canone, nec non pluribus falſis Decretalibus per pſeudo-Iſidorum primis Romanis Pontificibus ſuppoſitis, & per Gratianum in ſuum Decretum relatis, creditum fuit a Canoniſtis, decreto Gratiani, & poſteriorum Pontificum Decretalibus ſimpliciter inhærentibus, exemptionem Clericorum a juriſdictione Magiſtratuum etiam in civilibus, auctoritate Eccleſiæ primitus fuiſſe inductam, nec eam a poteſtate Principum dependere.

X. Unde conformiter ad eam Canoniſtarum opinionem aſſerere non eſt veritus Cardinalis Bellarminus, Papam potuiſſe eximere ſimpliciter Clericos propriâ auctoritate per legem canonicam a ſubjectione temporalium Principum.

Quod aliud ſane non eſt, quam attribuere Romano Pontifici auctoritatem, cives & partes Reipublicæ politicæ poteſtatibus ſublimioribus ſubſtrahendi. Sed quid mirum, id ab hoc purpurato Auctore aſſertum, qui nec dubitavit Romano Pontifici auctoritatem in temporalia Principum aſſerere, quin & poteſtatem ſaltem *indirectam* Reges deponendi, eorum ſubditos a juramento fidelitatis abſolvendi?

Sed hæc a mente Patrum, & Eccleſiæ ſunt remotiſſima; nec ullum in priſtinis, & genuinis Eccleſiæ Canonibus fundamentum habent. Nec enim ulla Clericorum, aut Monachorum a juriſdictione Magiſtratuum publicorum exemptio primis ut minus novem ſeculis nota fuit, præter eam quam Principes Chriſtiani concedere voluiſſent; neque ullam niſi a Principum benignitate dependentem prætendit Eccleſia.

CAPUT VI.

Quibus caſibus hodie Clerici in civilibus coram Judice ſeculari conveniantur.

1. *Quando & qua de cauſa Cauſæ Clericorum præſertim civiles ad tribunalia laicalia devolvi cœperint?*
2. *An de hac devolutione Epiſcopi hodie conqueri debeant?*
3. *In Gallia circa tempora Philippi Valeſii exemptio Clericorum imminui cœpta.*
4. *Conquerebantur tum temporis, quod Judex eccleſiaſticus impediret, quominus Clericus in cauſa hæreditaria conveniretur coram laico.*
5. *Quid huic querelæ reſponderint Prælati?*
6. *Ex ipſorum querela, & reſponſo colligitur, etiam prætendiſſe Judices eccleſiaſticos cognoſcere de cauſa reali inter Clericos; quod & juri communi conforme prætenditur.*

 7. *Uſus*

Digitized by Google

7. *Uſus cognitionem in cauſa* reali *ad Judicem laicum, etiam inter Clericos, tranſtulit.*
8. *Jam pridem ſolemni Arreſto interdictum Judici eccleſiaſtico de cauſa* reali *cognoſcere.*
9. *Mulctatus Officialis, qui de tali cauſa cognoverat.*
10. *Id non tantum in Gallia, ſed pene ubique ſervatur.*
11. *Tempore Philippi Valeſii Prælati aſſerebant, ad ſe omnes cauſas* reales *ſpectare, quibus aliquid* perſonale *erat admixtum.*
12. *Hodie omnis cauſa etiam perſonalis ad Judices laicos ſpectat, ſi aliquid* realitatis *ſit admixtum.*
13. *In cauſis* mixtis *Clerici coram laicis conveniuntur.*
14. *Contractus coram Judice eccleſiaſtico factus non inducit* realitatem*; quia de* realitate *diſponere nequit.*
15. *Clericus pro arreragiis reditus conveniendus coram Eccleſiaſtico Judice, ſi perſonaliter tantum conveniatur; ſecus ſi jus* reale *controvertatur.*
16. *Hæc diſtinctio jam pridem ſolemni Arreſto probata.*
17. *Etiam Rector, & Conſervator Academiæ Lovanienſis eâdem diſtinctione utuntur.*
18. *Ex contractu inito coram Notario Regio Clericus coram Judice Regio convenitur.*
19. *Clerici per contractum ſe ſolent Juriſdictioni laicali ſubmittere.*
20. *Diſpoſitio Juris, quâ Clericus vetatur renuntiare privilegio, uſu ſublata quoad cauſas civiles.*
21. *Quæſtio an Clericus ſit remittendus ad Judicem eccleſiaſticum, hodie ſpectat ad Judicem Regium.*
22. *Idipſum ſupponit Edictum Principum noſtrorum ad Synodum Cameracenſem.*
23. *Prætendunt Pragmatici hic intervenire quæſtionem* facti.
24. *Supponunt quoque omnem Juriſdictionem quoad cauſas civiles ſpectare ad Principem, quouſque probatum ſit in alios translatam.*
25. *Hinc concludunt, Clericum coram laico citatum debere comparere; ut privilegium alleget.*
26. *Clericus hodie convenitur coram laico, ſi in alia quam Clerici qualitate conveniatur.*
27. *Clericus adminiſtrans bona laicorum poteſt coram laico Judice conveniri.*
28. *Item, ſi ſit Officiarius ſecularis.*
29. *Similiter ut tutor, aut curator laici.*
30. *Conventus ad præſtandam garrandiam in cauſa evictionis.*
31. *Ut hæres laici, poteſt coram ſeculari quoque conveniri.*
32. *Quantum diminuta Juriſdictio eccleſiaſtica?*
33. *In Brabantia conceſſum privilegium Prælatis, ut conveniri nequeant niſi coram ſupremo Principis Senatu.*
34. *Idem nonnullis Capitulis in Gallia conceſſum.*
35. *Hoc privilegium ad cauſas concernentes functiones ſacras non extenditur.*
36. *Etiam hodie manet ſpiritus Canonum, qui vetabant Clericis ad ſecularia tribunalia recurſum.*

I. SIcuti cauſæ civiles laicorum ad ſecularia tribunalia ſenſim devolutæ ſunt, ipſique Epiſcopi, & Judices eccleſiaſtici ab earum cognitione pene totaliter excluſi, poſtquam nimirum judicia eccleſiaſtica ad normam judiciorum civilium inſtitui, & agi cœperunt, uti ſupra *Cap.* 3. monuimus; ita & cauſæ civiles Clericorum ad laicos Judices devolvi cœperunt, & exemptio Clericorum quoad cauſas has ad arctiſſimos limites coarctari; ipſique Clerici coram laicis tribunalibus in cauſis civilibus non tantum a laicis citari, ſed ultro hæc tribunalia expetere, & ſuos creditores etiam Clericos convenire maluerunt: adeo ut hodie, præſertim in Belgio, & Gallia, de exemptione Clericorum a laicali Juriſdictione quoad cauſas *mere civiles* vix aliquid ſuperſit: quinimo & pleraſque cauſas eccleſiaſticas agitari coram Judicibus Regiis, titulo ſequenti oſtendetur; ibi una ratio reddetur, cur Clerici plerumque ament coram Regiis Tribunalibus, quam eccleſiaſticis ſuas quæſtiones examinari, & judicari, & quæ ſit ratio, cur is recurſus hodie

Digitized by Google

die facilius, quam olim tolerari queat.

II. Una oſtendetur, quod graviter ferre non debeant Epiſcopi, ſi cauſæ, & quæſtiones ad Regia, & laica Tribunalia transferantur, quamdiu ea, quæ nunc invaluit, forma judiciorum eccleſiaſticorum remanet; licet non immerito doleant, quod judicia eccleſiaſtica, quæ primitus non niſi ad concordiam, & pacem tendebant, nihilque de forenſibus tricis habebant, tandem in jurgia forenſia tranſierint; quin & in his laicalia judicia facile ſuperent: atque ita omnis fere ratio, quæ jam pridem moverat Prælatos Eccleſiæ, ipſoſque Principes, ut Clericos coram Judicibus eccleſiaſticis convenire vellent, & laica tribunalia declinare juberent, non tantum negative, ſed & contrarie ceſſare videatur; quia litigando coram Eccleſiaſticis amplius, & diutius litium tumultibus, & forenſibus tricis implicari ſolent, quam litigando coram Tribunalibus Regiis.

III. Juriſdictionem eccleſiaſticam quoad cauſas Clericorum, regnante Philippo Valeſio Rege Franciæ, id eſt, circa annum 1330. imminui cœpiſſe, notat Michaël Rouſſellius; & non obſcurum eſt ex diſceptatione inter Prælatos, & Barones Regni Galliæ, coram eodem Rege ann. 1330. ſuper materia juriſdictionis excitata.

IV. Inter articulos ex parte Baronum per Petrum Cognerium contra Prælatos allegatos erat hic 57. " Item ſi laicus vo„ cat Clericum in cauſa hæreditaria coram „ Judice ſeculari, ipſi Judices eccleſiaſtici „ faciunt ceſſare proceſſus, ſibi cognitio„ nem attribuentes „.

V. Huic articulo nomine Prælatorum reſpondit Ludovicus Bertrandus Epiſcopus Æduenſis, " quod ſuper actione perſonali „ vel mixta, aut ſuper interdicto, quod „ in parte perſonale extiterit, Clericus „ fuerit coram Judice ſeculari vocatus, non „ debet coram eo reſpondere; ubi autem „ actio eſſet mere realis, de jure deberet „ ſuper hoc cujuslibet Eccleſiæ conſuetudo „ ſervari; & ubi conſuetudo non eſſet, „ deberet jus ſcriptum in talibus imitari „.

VI. Ex articuli propoſitione, & ad illum reſponſione patet, quod cum quæſtio eſſet, quis Clericorum competens eſſet Judex, etiam in cauſis *mixtis & realibus;* ipſumque Æduenſem prætendiſſe, in cauſis *mixtis*, quæ aliquid perſonalitatis continent, ſolum Judicem eccleſiaſticum eſſe competentem; quin & in cauſa mere reali, ſi conſuetudo Eccleſiæ non ſit contraria: (*a*) quod & conforme eſſe juri communi vulgo tradunt Canoniſtæ, quos citat Aufrerius de Poteſtate ſeculari in eccleſiaſticos, *regulâ* 2. *fallentiâ* 4.

VII. Verum controverſiam hanc uſus finivit, ipſamque cognitionem de cauſis *realibus* Judici laico detulit, quantumvis contra Clericum agatur: nam ut ipſe Aufrerius teſtatur ex Joanne Fabro, hodie Clericus in actione *reali* poteſt coram Judice ſeculari conveniri; & ita de conſuetudine in Regno Galliæ ſervari aſſerit.

VIII. Teſtatur quoque ibidem Aufrerius, " anno 1385. in Parlamento Pari„ ſienſi pronuntiatum fuiſſe Arreſtum, quo „ dictum fuit, Epiſcopum Cabilonenſem „ non eſſe recipiendum ad manutenendum, „ quod in ejus Curia ſpirituali poſſet co„ gnoſcere de actione *reali*, & fuiſſe con„ demnatum ad ceſſandum de cetero ab „ impedimentis per eum ſuper hoc factis „.

„ Hoc Arreſtum, ait Joannes Galli *quæſt*. „ 45. mirum videri non debet; nam ſi „ penes Judicem Eccleſiaſticum notio illa „ remanſiſſet, oportuiſſet aliquando Regem „ & ceteros Galliæ Proceres ire litigatum „ Romæ pro feudis, & temporalibus ſuis, „ per viam appellationis, aut evocationis „.

IX. Inſuper ut Judices Eccleſiaſtici determinaren-

(*a*) Regnante Philippo Valeſio, dum prædicta controverſia moveretur, introducta primum eſt forma appellationis, quam vocant, *ex abuſu*, cujus tamen principia in Galliis antiquiora ſunt, & forma & nomine. Adverſus *appellationes tamquam ab abuſu*, imperitiores rerum Gallicarum de novitate præſcribunt, ac ſi res ipſa antiquiori origine non cenſeretur, quam iſtud forenſe vocabulum; cum tamen æquis rerum æſtimatoribus facile perſuaderi poſſit rem ipſam, id eſt tuitionis Eccleſiaſticæ executionem, iiſdem initiis cum regia poteſtate in Eccleſia Chriſtiana coaluiſſe. Plura dabit D. De Marca in ſua Concordia Sacerdotii & Imperii, *lib*. 4. *cap*. 1. *num*. 1.

terrerentur a capienda notione de actione *reali*, " anno 1463. Capitulum S. Maxen- „ tii fuit condemnatum in 200. libras, „ quia cognoverat de actione *reali*, virtu- „ te juriſdictionis ſpiritualis „, inquit Aufrerius.

X. Nec tantum in Gallia, ſed & aliis plerisque Regnis, Judices laicos cognoſcere de cauſis *realibus*, oſtendit Michaël Rouſſellius in Hiſtoria Juriſdictionis Pontificiæ *lib.* 4. *cap.* 4. & de Belgio teſtatur Judocus Damhauderus in Praxi civili *cap.* 53. & ibi notat Tuldenus, & praxis notoria & quotidiana conſonat.

XI. Ex reſponſo Ludovici Bertrandi ſupra relato patet, Prælatos ut indubitatum tunc aſſeruiſſe, quod Clericus in actione *mixta*, aut ſuper interdicto, quod in *parte perſonale* extitit, coram Judice ſeculari vocatus, non debeat coram eo reſpondere. Supponebant enim; *perſonale* ibidem intermixtum trahere ad ſe *reale*; ipſumque Judicem laicum eſſe omnino incapacem, qui de *perſonali* contra Clericum quovis modo judicare poſſet: econtra vero Judicem Eccleſiaſticum haud eſſe incapacem, qui de *reali*, quod hìc miſcetur, cognoſcat: ideoque ſollicite notant, *quod in parte* PERSONALE *eſt*.

XII. At vero hodie contrarium plane principium invaluit; & in Regiis Parlamentis receptum & probatum eſt; nimirum, bona temporalia eſſe omnino de juriſdictione ſeculari, ipſoſque Judices Eccleſiaſticos eſſe incapaces cognoſcendi, aut ſtatuendi de *realitate* bonorum; adeo ut abſtinere debeant ab omni cauſa, cui *realitas* aliqua immixta eſt.

XIII. Hinc tamquam indubitatum tradunt Pragmatici, Clericum non tantum in mere realibus, ſed & in *mixtis*, puta actione hypothecariâ, conveniendum eſſe coram Judice ſeculari, ſive ipſius rei ſitæ, quemadmodum loco citato notat Aufrerius; & pluribus relatis confirmat Rouſſellius dicto *cap.* 4. *num.* 10. additque: " Deni- „ que nullius non quæſtionis ex fundo & „ *realibus* ſubortæ competens eſt nobis Ju- „ dex ſecularis: nec Hiſpanis, ut tradit „ Alphonſus Villadiego; Eccleſiaſticus ve- „ ro incompetens „.

Hactenus Rouſſellius, qui ex his concludit: " Itaque ſi Clericus vendiderit fun- „ dum, aut ſi immobilia ejus ſint prehen- „ denda, non poterit forum ſeculare de- „ clinare „.

XIV. Imo receptum eſſe tradit pluribus citatis Broudæus in notis ad Louetium *litt. H. num.* 15. quod contractus, & obligationes firmatæ ſigillo Judicis Eccleſiaſtici nullam inducant hypothecam, ſive tacitam, ſive expreſſam: quia Judex Eccleſiaſticus nullum habet jus ſe immiſcendi iis, quæ *realitatem* ſpectant. Verba ipſius ſunt: *Parce que la Juriſdiction Eccléſiaſtique n'a aucun droit de s'entremettre en ce qui eſt de la réalité, comme eſt l'hypotheque.* Id eſt: Eo quod Juriſdictioni Eccleſiaſticæ nullum jus competat, ut ſe immiſceat iis quæ realitatem ſpectant, quale eſt hypotheca.

XV. Ex hoc principio nonnulli concluſere, quod Clericus ratione canonum, ſeu *arreragiorum*, ut aiunt, alicujus reditus realis ſive fundiarii, non niſi coram Judice laico conveniri poſſet; eo quod huic obligationi *realitas* cauſam dederit; ſive quod obligatio canonum ex obligatione *reali* profluxerit.

Verum ſi de ſolis annuis canonibus agitur, ratione quorum obligatio duntaxat perſonalis habetur; neque ipſum jus reditus ſive *reale* controvertatur, non apparet, cur de hac obligatione *mere perſonali* Judex Eccleſiaſticus competens non ſit; ſecus vero, ſi ipſum *jus reale* in controverſiam veniat.

Hac diſtinctione jam pridem uſus eſt Aufrerius, dicens, pro arreragiis cenſus annui conveniri poſſe Clericos coram Judice ſeculari, " quando medium conclu- „ dendi eſt *reale*; ut quia petitur ratione „ prædiorum cenſualium: quia tunc ma- „ gis videntur conveniri prædia, quam „ perſonæ, ſcilicet poſſeſſores prædiorum. „ Si autem medium concludendi ſit *perſo-* „ *nale*, ut quia arreragia petuntur ex ſti- „ pulatione, vel obligatione perſonali, tunc „ ſecus eſſet dicendum „.

XVI. Hæc diſtinctio fundata apparet in famoſo & ſolemni Arreſto prolato anno 1271. contra plures Epiſcopos, eorumque Officiales, quo ipſis interdicitur " co- „ gnoſcere de actionibus realibus, & de „ re-

Digitized by Google

„ reditibus annualibus affidatis ſeu debitis, „ & petitis ſuper hæreditagiis, ſuppoſito, „ quod partes *cenſum* aut *onus reale* ſe debere *minime* confiteantur „. Arreſtum refertur apud Choppinum De ſacra Polit. *lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 6.

Diſtinctionem hanc rationi conſonam eſſe fatetur etiam Carolus Fevretius De Abuſu, *lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 11. inſignis alias Juriſdictionis Regiæ patronus.

XVII. Hæc diſtinctio occurrit quoque in concordia inter Maximilianum & Philippum, & Univerſitatem noſtram Lovanienſem, inita ſuper exercitio Juriſdictionis Rectoris, & Conſervatoris, confirmata per Carolum V. Imperatorem; ubi permittitur, ut Rector & Conſervator cognoſcant de materiis perſonalibus, non *realibus* aut *mixtis* bona immobilia tangentibus; permittiturque, ut ſi perſonaliter agatur de *reditibus*, poſſit incidenter de titulo cognoſcere, ne continentia cauſæ dividatur; ut tamen non cognoſcat de *realitate*, aut validitate contractus. Verba ſunt: *Que leſdicts Recteur & Conſervateur pourront prendre & avoir la cognoiſſance des matiéres perſonnelles, non réelles & mixtes, ſi avant qu'il touche biens immeubles. Pourveu que ſi les parties, que viendront en Juſtice pardevant eulx, en la déduction deſdictes actions perſonnelles, ſe veulent ayder d'aucun tiltre & en vertu d'icelui juſtifier la conſtitution de la rente ou autre choſe, dont en action perſonnelle queſtion ſeroit meue pardevant eulx, iceulx Recteur & Conſervateur, pour éviter que la contenance de la cauſe ne ſoit diviſée, pourront incidemment prendre cognoiſſance dudit tiltre, ſans toutefois autrement eulx entremettre d'aucune réalité, & ſans auſſi eulx entremettre ou prendre cognoiſſance ſur la validité dudit tiltre, au cas que queſtion s'en meut pardevant eulx*. Id eſt: Quod dicti Rector, & Conſervator cognoſcere poterunt de cauſis perſonalibus, non realibus & mixtis, quatenus concernunt bona immobilia. Si modo partes, quæ coram ipſis in judicio ſe ſiſtent, in deductione actionum perſonalium titulo quodam tueri ſe velint, & in vim illius probare creationem reditus, aut quid aliud, de quo per actionem perſonalem coram ipſis mota fuerit quæſtio: dicto Rectori, & Conſervatori, ut evitetur continentiæ cauſæ diviſio, incidenter de dicto titulo cognoſcere licebit; ita tamen, ut nullatenus realitati ſe immiſceant, aut de validitate dicti tituli cognoſcant, ſi coram ipſis quæſtio deſuper moveretur.

XVIII. Si tamen contractus initi & roborati ſint ſigillo Regio, vi hujus contractus Clericos hodie actione perſonali conveniri coram Judice ſeculari, notat ibidem Fevretius. Cui conſonat articulus modificationis jam pridem inſeri ſolitus verificationi Legatorum Sedis Apoſtolicæ: “ De „ contractibus inter quaſcumque perſonas „ ſive Eccleſiaſticas ſive laicas initis, qui „ obligationes perſonales continebant, ſi a „ Notariis *Regiis* publicâ auctoritate re„ cepti fuerint, ipſe Legatus non cogno„ ſcat „. Vide modificationes has relatas ſupra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 21. *cap.* 4. *num.* 11.

XIX. Accedit, quod dum contractus etiam inter Clericos, aut Clericum, & Laicum coram Notariis Regiis ineuntur, & conficiuntur, ſoleat illis inſeri clauſula, quâ contrahentes pro impletione dictorum contractuum & obligationum ſe ſubjiciunt *voluntarie* ipſis Regiis, & aliis ordinariis Judicibus, vigore cujus ſubmiſſionis conveniri poſſunt coram Judice Regio & ſeculari pro adimpletione contractus. Fevretius ibidem *cap.* 6. *num.* 10. & *cap.* 10. *num.* 8. ubi citat Ordinationem Philippi II. Regis Catholici, quâ declarat, contractus confectos ſub ſigillo Regio cum ſubmiſſione eſſe attributivos Juriſdictionis.

XX. Quod enim jure communi cautum eſt, Clericum non poſſe renuntiare privilegio fori, ſe ſubjiciendo Juriſdictioni laicali, id quoad cauſas *civiles* in deſuetudinem abiit, uti paſſim teſtantur Pragmatici. Unde Mornacius ad *L.* 4. *ff. De Pactis*, diſcuſsâ hac quæſtione in utramque partem, demum adjungit: “ Tandem itum eſt ab „ omnibus in eam ſententiam, ut ſi de „ crimine agatur, renuntiare non poſſit „ Clericus Cleri privilegio; cum dedecus „ inde inferatur Ordini, in cujus gratiam „ privilegium inductum eſt: in *civili* autem „ negotio ſecus „.

XXI. Si quæſtio ſit, an citatus ſit Clericus, vel in hac cauſa gaudere debeat privilegio fori, & ad Judicem Eccleſiaſticum

ſit

Digitized by Google

ſit remittendus, inſpecto jure communi in *Cap.* 12. *De Sententia excommunicat. in 6.* cognitio ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectat: at hic rurſus uſus tandem Judicibus Regiis favit; nam ubique pene uſu invaluit, ut hujus quæſtionis deciſio ad Judicem ſecularem pertineat.

De Gallia teſtatur & ipſe Covarruvias *Pract. qq. cap.* 33. *num.* 1. ubi poſtquam oſtendit, de jure quæſtionem hanc ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectare, ait: "Apud „ Gallos hujus controverſiæ cognitio ad „ ſecularem Judicem pertinet, ab eoque „ lis tractatur & expeditur, non admiſsâ „ nec receptâ Conſtitutione Bonifacii VIII. „ in dicto *Cap.* 12.„

Et Grivellius *Deciſione Doland* 30. ait: „ Ut apud Judicem ſecularem ſpectet cognoſcere, an remittendus ſit reus ad forum Eccleſiaſticum vel non, id apud „ nos in praxi ſervatur„.

XXII. Idipſum ſupponit Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracenſem *art.* 17. mandans, ut ſi aliquæ perſonæ conquerantur apud Tribunalia Regia, ſe male citatos eſſe coram Tribunali Eccleſiaſtico, ipſa Conſilia Regia, antequam quidquam decernant, prius petant de cauſa per Judicem Eccleſiaſticum informari; ut informatione habitâ judicent, an cauſa ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectet. Verba Edicti ſunt: *Et quand leſdits Juges Eccleſiaſtiques auront cité quelques perſonnes qui ſe prétendent exemptes de leur Juriſdiction; Nous ordonnons à noz Conſeils, & Siéges Provinciaulx que leur en eſt ant faicte plaincte, auparavant décerner quelque proviſion de ſaiſiſſement, ou caſſation, ilz ayent à eſcrire audit Juge Eccleſiaſtique, à fin d'advertir que c'eſt du procès, de quelle matiére il y a queſtion, & ſur quoi le deman deur fonde la cognoiſſance du Juge Eccleſiaſtique. Et s'il lui ſemble la matiére diſpoſée, pour ſubmettre ledit lay à ſa Juriſdiction, & par quelle raiſon; pour la reſcription veue, & examinée en Conſeil, ſi les raiſons ſont trouvées inſuffiſantes, requerir ledit Juge Eccleſiaſtique iterativement de ſe déporter de ladite cognoiſſance; à peine d'y pourveoir par les remedes accoutumez, comme en cas de défault ils feront: Tenant pendant ceſte communication toutes procedures en ſurſéance.* Id eſt: Et cum dicti Judices Eccleſiaſtici aliquos in jus vocaverint, qui ſe ab illorum juriſdictione exemptos eſſe contendent; mandamus Conſiliis noſtris, & Provinciarum Tribunalibus, ut querelis apud eos depoſitis, antequam bonorum occupationem, aut reſciſſionem decernant, prius dicto Judici Eccleſiaſtico ſcribant, ut de ſtatu litis edoceantur, de qua materia ſit orta controverſia, quo fundamento ad cognitionem Judicis Eccleſiaſtici recurrat: & utrum ipſi videatur materia diſpoſita, ut dictum laicum Juriſdictioni ſuæ ſubjiciat, & qua de cauſa, ut viſâ reſcriptione, & in Conſilio expenſâ, ſi infundatæ deprehendantur rationes, iterato dictus Judex Eccleſiaſticus moneatur, ut a dictæ cauſæ cognitione abſtineat; ſe alias in pœnam ordinariis mediis proviſuros, prout & in caſum defectus facient: Omni interim proceſſu ſuſpenſo, dum hæc communicatio fiet.

XXIII. Fundamentum hujus praxeos apparet, quod in hac quæſtione aliquid temporale, ſive non ſpirituale intervenire credant; nec de *jure*, ſed de *facto* quæſtionem eſſe. Hoc autem *factum* nihil ſpiritualitatis habere dicunt. Unde Aufrerius in Repetitione *Clem.* 1. *De Officio Ordin. regulâ* 4. *fallentiâ* 8. dicit, quod regula, quæ dictat Judicem ſecularem de Cauſis Eccleſiaſticis non cognoſcere, "fallat *generaliter*, ubi de quæſtione eccleſiaſtica „ verſatur ſola quæſtio *facti*: nam tunc „ Judex ſecularis eſt competens„. Deinde in exemplum ſubjicit, " ſi diſputetur, „ utrum mulier fuerit deſponſata vel non, „ vel an habitus ſit Clericalis, an non; an „ quis ſit legitimus vel non, an ſit uſurarius vel non, quia non eſt quæſtio „ juris, ſed *facti*. Et idem in ſimilibus„.

XXIV. Ad hæc ſupponunt Judices Regii, omnem juriſdictionem contentioſam primario, & originaliter reſidere & eſſe penes Principem; nec niſi ab illo ad inferiores ſive laicos, ſive Eccleſiaſticos, præſertim quoad negotia *civilia*, dimanare: atque hinc concludunt, omnes coram Principe, ejuſve Magiſtratu conveniendos, quouſque oſtenſum ſit, ipſos aliquo ſpeciali titulo alteri juriſdictioni eſſe ſubjectos.

XXV. Hinc ulterius invaluit, teſte Joanne

Digitized by Google

ne Gallo *quæſt.* 353. quod Clericus citatus coram Judice ſeculari debeat comparere, & ſuum privilegium ſive exceptionem declinatoriam allegare, & petere, ut remittatur ad Judicem Eccleſiaſticum; alias ut contumax condemnandus.

XXVI. Sicuti Clerici conveniuntur hodie coram Judice ſeculari, ſi cauſa *rem* potius quam perſonam reſpiciat: eo quod non tam Clericus, quam res ipſa temporalis & profana conveniri videatur; ita dum Clerici ſe officiis, aut negotiis ſecularibus immiſcent, aut præficiuntur, atque ſub ea qualitate conveniuntur, quæſtio non coram Judice Eccleſiaſtico, ſed ſeculari agitanda eſt; quia non tamquam Clerici, ſed tamquam ſeculares conveniri cenſendi ſunt.

XXVII. Itaque ſi Clericus adminiſtrationem rerum profanarum ad laicas perſonas ſpectantium ſuſceperit, non poterit Judicem ſecularem declinare, ſi de ipſa adminiſtratione agatur; hancque eſſe omnium Parlamentorum praxim, teſtis eſt Lucius *lib.* 2. *Placitorum*, *tit.* 2. *cap.* 15. dicitque: „ Sacerdotem ſacriſque initiatum, qui rebus profanis ſe immiſcuerit, ſi ad profanum Judicem iis de rebus vocetur, ire debere, neque fori præſcriptione ſe tueri poſſe, quod & permultis Curiæ auctoritatibus comprobatum eſt „.

XXVIII. „ Pariter trahi poteſt Clericus in actione perſonali coram Judice ſeculari, ubi tamquam Officiarios ſecularis teneretur: ut qui forte depoſitum pecuniarum, vel aliarum rerum ſuſcepit auctoritate Judicis ſecularis „: uti notat Guillelmus Benedicti ad *Cap.* RAYNUTIUS, verbo *Et Uxorem*, *num.* 419.

XXIX. Addit idem auctor, qui a 250. circiter annis ſcripſit: " Et idem ſervatur „ in hoc regno (Franciæ) ubicumque „ Clericus, aut perſona Eccleſiaſtica officium tutelæ, vel curæ, aut aliud quodcumque ſeculare geſſiſſent; qui coguntur de adminiſtratis reddere rationem coram Judice ſeculari „.

XXX. Eâdem ratione ſi Clericus venditor alicujus fundi vocetur ab emptore ad *garrandiam*, ut ajunt, ſive ad præſtandam evictionem, non poterit declinare Tribunal ſeculare, coram quo cauſa evictionis tractatur; quia in hoc caſu Clericus coram Judice laico litigat, non per ſe, ſed tamquam actor & procurator emptoris laici, uti loquitur Gloſſa in *L.* VENDITOR *ff. De Judiciis*. Et ita ſervari in Curiis jam pridem annotavit Guillelmus Benedicti loco citato *num.* 417. ubi & *num.* 416. obſervat, in cauſa reconventionis Clericum quoque excipere non poſſe a Judice, coram quo ipſe alium convenit; idque in praxi eſſe receptum, licet de jure non una ſit de hiſce quæſtionibus Canoniſtarum opinio. Vide plura apud Carolum Fevretium De Abuſu *lib.* 4. *cap.* 10.

XXXI. Similiter quæſtio inter Canoniſtas diſputata, num Clericus hæres laici conventus in qualitate hæredis queat declinare forum laici, cui defunctus ſuberat, hodie ceſſat: receptumque eſt, Clericum reſpondere debere coram Judice defuncti, nec forum ex perſona hæredis mutari; uti ploribus citatis oſtendit Fevretius De Abuſu, *lib.* 4. *cap.* 10. *num.* 8.

XXXII. Ex his aliiſque, quæ ex praxi hodierna, & Parlamentorum Arreſtis referuntur a Pragmaticis, quæque quotidie obſervari videmus, ſat evincitur, exemptionem Clericorum a Juriſdictione, & foro ſeculari in cauſis civilibus, ſive profanis ad anguſtos admodum limites eſſe redactam; rariſſimoſque eſſe caſus, quibus Clerici judicium ſeculare in hujuſmodi cauſis declinare efficaciter queant; præſertim cum & ipſi Judices Regii contendant ſibi auctoritatem privative competere judicandi, an cauſa ad Judicem Eccleſiaſticum remittenda ſit, vel non.

XXXIII. Porro ne Eccleſiaſtici præcipue in dignitate conſtituti, ratione ſimilium actionum coram quibuſcumque minoribus Magiſtratibus, non ſine dignitatis ſuæ dedecore, & incommodi convenientur; ſpeciali indultum eſt privilegio Prælatis, qui de Statibus exiſtunt, ut non alium Judicem agnoſcant, quam ipſum Principem: ad quod privilegium alludunt Concordata inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V. dum dicunt *tit.* 3. *art.* 7. „ Abbates, Abbatiſſæ, & alii de Statibus „ Brabantiæ exiſtentes juri ſtabunt active, „ & paſſive coram Judicibus illis, coram „ quibus de antiqua conſuetudine ſtare ju„ ri conſueverunt „: ſcilicet (ait Zypæus De

De Foro comp. *num.* 2.) coram Duce ſeu ejus Conſilio Brabantiæ, quod in hoc Ducatu eſt ſupremus Senatus.

Dein ibidem adjungit Zypæus: " Prout „ paſſim praxis introduxit, ut Prælati ac „ Collegia Eccleſiaſtica coram Principum „ Conſiliis conveniantur, & alios eo trahant „.

XXXIV. Refert quoque Choppinus De S. P. *lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 5. privilegium pleriſque Canonicorum Collegiis competere, ut nimirum alium Judicem ſecularem præter Senatum Regium agnoſcere non debeant; recitatque in hanc rem diploma Caroli VII. Regis Franciæ de anno 1440. datum Cathedrali Pictonum Templo, in hæc verba: " Ut Canonici ipſius Eccleſiæ „ tam conjunctim, quam diviſim, nullatenus teneantur litigare coram aliquo „ Judice ſeculari Regni noſtri, præterquam in *Curia Parlamenti*, niſi eis placuerit reſpectu omnium cauſarum ſuarum tam agendo, quam defendendo, „ tangendo corpus, & fundationem dictæ „ Eccleſiæ, & ubi dicti de Capitulo erunt „ pars. Noſtra tamen eſt intentio, quod „ eorum homines ac ſubditi, & alia membra in hoc quod aliqualiter non tanget „ jura, ſeu fundationem ipſius Eccleſiæ, „ reſpondere tenebuntur in caſu reſſorti „ coram illo Baillivorum, aut Seneſchallorum noſtrorum, in cujus Baillivia ſeu „ Seneſchallia commorabuntur „.

XXXV. Hoc tamen privilegium Abbatum, & Prælatorum intelligendum eſt de actionibus civilibus ſive profanis, non autem de ſacris, & ad ſpirituale eorum regimen ſpectantibus. Nam uti recte ibidem notavit Zypæus *num.* 4. " Abbates Brabantiæ, quoad *ſacra* ſui ſtatus, aut regiminis, numquam ſpectaverunt ad dictum „ Conſilium (Brabantiæ) ſed tantum „ quoad debita, & actiones *Civiles*.

XXXVI. Interim hactenus dicta, & notoria praxis evincunt, nec diffiteri poſſumus, Clericos juxta modernum uſum, & praxim ubique pene receptam, in cauſis civilibus coram Judicibus ſecularibus conveniri poſſe, neque Clericos, ut coram illis litigent, hodie indigere conſenſu Epiſcopi; quemadmodum ſacri Canones olim requirebant. Nihilominus illud immutatum, & immobile manet, Clericos debere, quantum poſſibile eſt, lites fugere; ſemperque ita agere, ut verificari queat in ipſis, ut ad mentem Apoſtoli ſint *non litigioſi*. 1. Tim. *cap.* 3. & Tit. *cap.* 3.

Ulterius hoc negari nequit, quin & hodie ratio Canonum vetantium Clericos in forenſi judicio litigare, immota permaneat; licet *externa* diſciplina in ipſis expreſſa ſuum amiſerit vigorem. Quid enim aliud per dictos Canones intenditur, niſi Clericos litibus, & forenſibus jurgiis eximere, eoſque inducere, quin & aſtringere, ut quæſtiones ſuas potius Epiſcopo, aut aliis viris prudentibus, & intelligentibus amicabiliter ſine ſtrepitu forenſi decidendas committerent? An non & hodie Clerici tenentur, quantum poſſibile eſt, lites fugere, & a forenſibus jurgiis ſe liberare; omnique affectu, & ſtudio deſiderare & conari, ut quæſtiones amice terminentur; ſummoque cordis affectu quotidie dicere cum Eccleſia: *Extingue flammas litium?* Hymn. ad Sextam horam.

TITU-

Digitized by Google

TITULUS SECUNDUS
DE CAUSIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Cauſis ſpiritualibus, præſertim Matrimonialibus.

1. *Cauſæ aliæ* mere *Eccleſiaſticæ, aliæ* non mere.
2. *In hac generalitate interdum in jure accipiuntur.*
3. *Canones interdicentes laicis omnem de cauſis Eccleſiaſticis cognitionem, præcipue loquuntur de* mere *Eccleſiaſticis.*
4. *Cauſæ Sacramentorum tamquam mere Eccleſiaſticæ ſpectant de jure ad forum Eccleſiaſticum.*
5. *Principum auctoritas circa externam ſpiritualium Politiam.*
6. *Res vero mere ſpirituales Eccleſiaſticis Judicibus reſervantur.*
7. *In Gallia per Parlamentorum Arreſta cauſa mere Eccleſiaſticæ ad Judicem Eccleſiaſticum remittuntur.*
8. *Inhibitum Judicibus Regiis cognoſcere de cauſis ſpiritualibus.*
9. *Idipſum & in Belgio obtinet.*
10. *Ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectat cognoſcere de capacitate, & qualitatibus requiſitis ad adminiſtrationem, aut ſuſceptionem Sacramentorum.*
11. *Inter quæſtiones mere Eccleſiaſticas hodie fere ſolæ ſunt Cauſæ Matrimoniales, quæ coram Judice Eccleſiaſtico agitantur.*
12. *Cauſa Matrimonialis etiam hodie coram ſolo Judice Eccleſiaſtico agitari poteſt.*
13. *Etſi coram Judice ſeculari tantum* incidenter *mota eſſet.*
14. *Idipſum obtinet in Belgio vigore Concordatorum inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V.*
15. *Quid ſi quis calumnioſe exceptionem de valore Matrimonii coram Judice ſeculari incidenter propoſuerit?*
16. *Cauſæ Matrimoniales aliquando ad Synodos ſpectaſſe creduntur.*
17. *Poſtmodum ad ipſos Epiſcopos, excluſis inferioribus Judicibus.*
18. *Hanc diſciplinam innovavit Synodus Tridentina.*
19. *An hodie Abbates poſſint cognoſcere de Cauſis Matrimonialibus?*
20. *Conſuetudo, ni ſit immemorialis, inferioribus cognitionem harum cauſarum tribuere nequit.*
21. *Conſervatores privilegiorum cognoſcere nequeunt.*
22. *Ex ſtylo Curiæ Romanæ Cauſæ Matrimoniales, etiam in ſecunda inſtantia, ſolis Epiſcopis committi ſolent.*
23. *Cauſa Matrimonialis coram Judice ſeculari tractari poteſt, ſi ſit tantum quæſtio* facti, *an ſit initum Matrimonium.*
24. *Item ſi non agatur de* validitate, *aut* invaliditate *Matrimonii inter ipſos contrahentes.*
25. *Cauſa* Natalium *profluens ex jure Matrimonii ſpectat ad ſolum Judicem Eccleſiaſticum.*
26. *Secus, ſi tantum agatur de quæſtione* facti, *aut natus ex Matrimonio.*
27. *Judex Eccleſiaſticus in Gallia nec incidenter de quæſtione* facti, *aut profana cognoſcere poteſt.*
28. *Nec poteſt adjudicare alimenta, aut pecuniam pro ſumptibus litis, pendente Cauſa Matrimoniali.*
29. *Nec* acceſſorie *hodie cognoſcere poteſt* de dote.
30. *In Belgio liberalius agitur cum Judice Eccleſiaſtico.*
31. *De aliis Cauſis Eccleſiaſticis, puta Beneficiorum, decimarum, &c. hodie vix agitur coram Judice Eccleſiaſtico, & quare?*

Digitized by Google

I. CAUSAS Eccleſiaſticas commnniter dividunt Canoniſtæ in Eccleſiaſticas *meras*, & *non meras*. *Meras* vocant, quæ ſunt tales ex natura ſua, independenter ab omni poſitiva Conſtitntione, aut conſnetudine. *Non meras*, quæ quamvis ſint ex natnra ſua temporales, & profanæ, juſtis tamen de cauſis reſervatæ ſunt Eccleſiaſticis Judicibus.

II. Hac generali ſignificatione Cauſæ Eccleſiaſticæ accipiuntur in *Cap.* 4. *De Immunit. Eccleſ. in 6.* in verbis, " ſuper „ Canſis Eccleſiaſticis, ſive quæ ad ſorum „ Eccleſiaſticum ratione perſonarum, ne„ gotiorum, vel rerum de jure, vel an„ tiqua conſuetudine pertinere noſcun„ tnr „.

III. Cauſæ *mere* Eccleſiaſticæ, ſive qnæ tales ex natura ſua reputantur, ſunt exempli gratià cauſæ Sacramentorum, & ſimiles, quæ nibil temporalis annexum habent; ſed omnino ſpirituales, & Eccleſiaſticæ ſunt: atque de his præcipue intelligendi ſunt Canones, interdicentes laicis omnem cognitionem de Cauſis Eccleſiaſticis; adeo quidem, ut Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. " generaliter prohibuerit, „ ne ſuper rebus *ſpiritualibus* compromit„ tatur in laicum: quia non decet, ut „ laicus in talibus arbitretur „. *Cap.* 8. *De Arbitris*.

IV. Hinc unanimi conſenſu receptum eſt, Cauſas Sacramentorum eſſe mere Eccleſiaſticas, eaſque quantum ad ſubſtantiam eorum, ad Jndicem Eccleſiaſticum privative ſpectare; nibilque circa eorum validitatem, vel invaliditatem Judicem ſecularem poſſe decernere: eo quod hæ ex natura ſua ſint mere ſpirituales.

☞ V. Dixi qnantum ad *ſubſtantiam eorum:* certum enim eſt quod circa modum, tempus, & locum ea exhibendi aut celebrandi, necnon circa borum miniſtros plurima intercnrrere queant externam politiam ſpectantia, & ad quæ Principum eorumque Magiſtratnum cura, & auctoritas ſe extendere poſſit, quin & ſubinde debeat; utpote quibus incumbit externæ politiæ curam habere, atqne curare, ut omnia recto ordine etiam in Eccleſia agantur.

Hinc & plurimæ, tum in Codice Juſtinianco, tum Theodoſiano, & Capitularibus Regum Francorum, tum etiam in poſterioribus Edictorum Imperialium, & Regiorum collectionibus, Chriſtianornm Principum ſanctiones occurrunt, quæ hanc Principum curam, & auctoritatem probant.

Neque legitur, quod Eccleſia has Principum ſanctiones unquam improbaverit, quaſi immunitati, aut juriſdictioni Eccleſiaſticæ adverſas: imo ſcitur, jam pridem ab Eccleſia Romana ſuſceptas fuiſſe Novellas Juſtiniani Imperatoris, in quibus plurima circa prædictas materias, externam diſciplinam, ſive politiam ſpectantia ſtatuta leguntur. ☜

VI. Occaſione politiæ externæ, cujus obſervationi invigilant Magiſtratus civiles, ſenſim in Gallia, atque etiam in Belgicis Provinciis cauſæ plures, quæ inſpecto jure communi erant eccleſiaſticæ cognitionis, devolutæ ſunt ad Judices laicos ſive tribunalia Regia; nihilominus cauſæ Sacramentorum, & ſimiles mere ſpirituales reſervatæ manſerunt Judicibus eccleſiaſticis, etiam per ipſas Principum Ordinationes, & Parlamentorum Arreſta.

In Edicto Franciſci I. Regis Franciæ de anno 1539., quo vetantur citari laici in cauſis mere perſonalibus coram Judice eccleſiaſtico (de quo titulo præcedenti *cap.* 6.) expreſſe additur clauſula reſervans cognitionem de cauſis Sacramentalibus, aliiſque ſpiritualibus Judici eccleſiaſtico. *Sans préjudice toutefois de la Juriſdiction Eccléſiaſtique, ès matiéres de Sacremens & autres pures ſpirituelles eccléſiaſtiques, dont ils pourront cognoiſtre contre leſdits lais ſelon la forme de droict*. Id eſt: Abſqne detrimento nihilominus Juriſdictionis eccleſiaſticæ in materia Sacramentorum, & aliis mere ſpiritualibns eccleſiaſticis, de quibus contra dictos laicos juxta formam juris poterunt cognoſcere.

VII. Rurſus Regio Edicto anno 1610. injunctum fuit Judicibus Regiis, ut permittant Judici eccleſiaſtico cauſas ad forum eccleſiaſticum ſpectantes, ac nominatim cauſas concernentes Sacramenta, & ceteras mere ſpirituales, prout referuntur in actis Cleri Gallicani *Tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 9. *art.* 8. in verbis: *Il enjoinct aux Cours de Parlement de laiſſer à la Juriſdiction eccléſia-*

ſiaſtique les cauſes qui ſont de leur cognoiſſance ; meſme celles qui concernent les Sacremens, & autres cauſes ſpirituelles, & purement eccléſiaſtiques, ſans les attirer à eulx ſous prétexte de poſſeſſoire, ou pour quelque autre occaſion que ce ſoit. Id eſt: Injungit ſupremorum Senatuum Curiis, ut Juriſdictioni eccleſiaſticæ ſubjectas ſinant cauſas, quarum ad eos ſpectat cognitio; quinimo eas, quæ Sacramenta aliaſque cauſas ſpirituales, & mere eccleſiaſticas concernunt, nec cauſas illas titulo poſſeſſorii, aut aliâ demum quâcumque occaſione ad ſe traducent.

VIII. Idipſum ſæpius poſtmodum Regiis Edictis renovatum fuiſſe ibidem refertur; additurque *art.* 12. per Arreſtum Conſilii privati 28. Auguſti 1637. inhibitum fuiſſe omnibus ſupremis Curiis, ceteriſque Judicibus Regiis, cognoſcere de cauſis mere ſpiritualibus, & eccleſiaſticis.

Citantur ibidem *art.* 11. & 13. Arreſta, quibus cauſæ ſuper doctrina ad Epiſcopum tamquam Judicem ordinarium remiſſæ fuere.

IX. Similia in Principum noſtrorum Edictis paſſim occurrunt, dicitque Antonius Anſelmo in ſuo Triboniano Belgico *Cap.* 84. §. 8. " Etenim Principes noſtri religioſe ſuis Conſtitutionibus vetuerunt, ne quis in cauſis Politiam Eccleſiaſticam tangentibus, aut in morum correctoriis recurrat ad Judicem ſecularem, aut per appellationem procuret aliquam ſuperſeſſoriam ſeu ſuſpenſionem, aut clauſulas inhibitivas ".

X. Hoc fundamento in primis ad Epiſcopum, & Judicem eccleſiaſticum ſpectant cauſæ, in quibus de ipſis Sacramentis agitur, puta de capacitate, & approbatione requiſita in miniſtris Sacramentorum, ipſorum examine, admiſſione, &c. quæ etiam hodie privative ad Epiſcopum, ſive Judicem eccleſiaſticum ſpectant, tamquam cauſæ mere ſpirituales, & eccleſiaſticæ. Vide ſupra *Tom. III. part.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 26. *cap.* 1.

XI. Verum ſuper valore, vel nullitate Sacramentorum nullæ hodie ad forum contentioſum quæſtiones deferri ſolent, niſi ſuper matrimonio; ideòque ſolæ cauſæ matrimoniales fere ſunt inter cauſas civiles, circa quas hodie Juriſdictio eccleſiaſtica verſatur, & ratione quarum laici ad forum eccleſiaſticum citari ſolent.

XII. Et ſane ſi quæſtio vertatur de validitate ipſius matrimonii, ſolus Judex eccleſiaſticus eſt competens; ipſeque ſolus de hac quæſtione cognoſcere poteſt: idque ſive jus commune, ſive conſuetudinarium ſpectemus; quemadmodum poſt alios Pragmaticos notat Carolus Fevretius De Abuſu *lib.* 5. *cap.* 5.

XIII. Imo quæſtio de validitate matrimonii in tantum eſt fori eccleſiaſtici, ut ſi motâ quæſtione de jure hæreditatis incidat quæſtio de jure connubiorum " puta de præcedenti nuptialium ſacrorum impedimento, vel ſi quâ aliâ ratione Canonicâ convellatur jus ſtatuſque matrimonii, de eo *ſacrum* eſt Tribunal adeundum, non civilis Magiſtratus "; inquit Renatus Choppinus De ſacra Polit. *lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 16. additque: " Sive inciderit, ſeu principaliter mota ſit connubialis controverſia. Idque a Neapolitano Senatu diſceptatum refert conſultiſſimus ejuſdem Ordinis Senator Matthæus, *Deciſ. Neapolit.* 219. "

XIV. Conformia ſunt Concordata inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V. 11. Januarii 1543. lecta, & publicata in Camera Conſilii Brabantiæ janua apertis, & acceptata ab Epiſcopo Cameracenſi, ſub quo & Epiſcopo Leodienſi ante novos erectos in Belgio Epiſcopatus, tota Brabantia fuit; ita ut merito hæc Concordata pro lege in Brabantia habeantur. In his itaque Concordatis *tit.* 2. *art.* 1. decernitur: " Quoad fœdus matrimoniorum .... *ſolius* Judicis eccleſiaſtici erit cognoſcere, etiamſi quæſtio fœderis matrimonialis inciderit coram Judice ſeculari; quo caſu Judex ſecularis ſuperſedere tenebitur, & hunc articulum (tamquam ſpiritualem) ad Judicem eccleſiaſticum, per eum infra anni ſpatium terminandum, remittere ".

XV. Addit dein *art.* 2. " Sed ſi quis dictam allegationem incidentis quæſtionis calumnioſe propoſuiſſe reperiatur, condemnabitur in mulctam Judicis arbitrio conſtituendam, alioquin termino effluxo, Judex ſecularis in cauſa coram eo intentata poterit procedere, perinde ac ſi hujuſmodi articulus coram eo non incidiſſet, vel propoſitus fuiſſet ".

XVI.

Digitized by Google

XVI. Cauſas matrimoniales olim in Conciliis Epiſcoporum deciſas fuiſſe innuitur apud Gratianum *Cauſ.* 35. *q.* 6. *Can.* 10. ubi Alexander II. ſcribit cuidam Guillelmo, ne propriam uxorem prætextu conſanguinitatis præſumat dimittere, & aliam ducere, *donec Epiſcoporum Religioſorum concilium cauſam iſtam examinaverit*.

XVII. Verum Gloſſa ad *Canonem* 1. *Cauſ.* 33. *quæſt.* 2. monet, quod ſi olim id obtinuerit, poſtmodum tamen ad Epiſcopos ſingulos cauſæ matrimoniales, excluſis inferioribus, devolutæ ſint. Verba Gloſſæ ſunt: " Sed recte & hodie ad Epiſcopalem Juriſdictionem cognitio matrimonialis cauſæ ſpectat. Unde nec Abbates, nec alii cognoſcere poſſunt de matrimonio, niſi ex conceſſione, vel alia cauſa legitima id habeant ".

XVIII. Hanc diſciplinam renovavit Synodus Tridentina *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* decernens: " Ad hæc cauſæ matrimoniales, non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam viſitando, ſed Epiſcopi tantum examini, & juriſdictioni relinquantur ".

XIX. Decretum Concilii Tridentini etiam a cognitione cauſarum matrimonialium excludere *Abbates* quantumvis exemptos, deciſum fuiſſe in Rota Romana refert Barboſa in Collectaneis ad hoc caput Concilii Tridentini *num.* 56. idque donec per tres ſententias conformes, vel unam, quæ tranſivit in rem judicatam, conſtiterit, Abbatiam, ac loca illi ſubjecta, ſeu ab ea dependentia, *nullius* eſſe Diœceſis; & conſequenter conſtet, quod Abbas in loca illa habeat Juriſdictionem *quaſi Epiſcopalem*. Hanc eamdem diſtinctionem quoad Abbates circa cognitionem harum cauſarum, notavit Fevretius De Abuſu *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 6.

XX. Notat inſuper Barboſa De Poteſtate Epiſcopi *part.* 3. *Allegat.* 84. *num.* 5. quod Synodus ſuſtulerit poſſeſſionem quadragenariam cum titulo, ſeu privilegio, ſolamque immemorabilem non excludere, & donec de illa conſtiterit per tres conformes ſententias, non inferiorem Epiſcopo, ſed ipſum Epiſcopum hujuſmodi cauſas cognoſcere debere ".

Huic reſolutioni conformis eſt reſolutio Cardinalium data Epiſcopo Antuerpienſi, declarans, ad Epiſcopum ſpectare facultatem cognoſcendi de cauſis matrimonialibus, niſi Capitulum *immemorabilem* conſuetudinem haberet; ſed donec eam per tres ſententias probaverit, Epiſcopus eâ utatur. Extat apud Zypæum De Officio Ordinarii, *num.* 20.

XXI. Cum Synodus generaliter cauſas matrimoniales Judicum inferiorum judicio ſubtrahat, & Epiſcopi *tantum* juriſdictioni relinqui mandet, non videtur privilegiorum Conſervatorum juriſdictio ad has cauſas extendenda; notatque Fevretius loco citato *num.* 8. ex Choppino, quod ex Ordinatione Ludovici XII. anni 1498. " vetitum ſit Conſervatoribus, ne de fœdere connubiali, de divortiis, aut de Eccleſiaſtica Sacramentorum adminiſtratione cognoſcant ".

XXII. Quamvis Decretum Synodi Tridentinæ tantum videatur loqui de cognitione in prima inſtantia, nec appareat vi hujus decreti, vetitum delegari cauſas matrimoniales in *ſecunda* inſtantia Judicibus inferioribus, nihilominus ſtylus Curiæ jam pridem uſitatus fuit, ut cauſæ matrimoniales non ſoleant aliis quam Epiſcopis a Sede Apoſtolica committi; uti teſtatur Covarruvias De matrimonio *part.* 2. *cap.* 8. §. 12. *num.* 1. & Barboſa in Collectaneis ad præſens caput Concilii Tridentini *n.* 59.

XXIII. Quod de incidente quæſtione matrimoniali remittenda ad Judicem eccleſiaſticum dictum fuit, intelligi oportet de caſu, quo de validitate matrimonii agitur, ut eſt caſus in *Cap.* 1. *De Ordine cognitionum*; ſecus vero, ubi non de jure, ſed de *facto* quæſtio incideret; puta ſi non quæratur, an matrimonium ſit validum; ſed an revera de *facto* ullum matrimonium fuerit initum; " Si enim in petitionem hæreditatis incidat *mera facti* quæſtio, contractum ne ſit, nec ne Conjugium; eo caſu legitima erit Regii Prætoris cognitio", ait Choppinus De S. Polit. *lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 16. & ita in Parlamentis conſtanter ſervari monet Fevretius De Abuſu *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 18.

XXIV. Aſſerit ibidem Fevretius *num.* 19. quod ſi motâ quæſtione ſuper cauſa matrimoniali intercedat *tertia* perſona allegans vim

vim, ſeductionem, aliudve factum interveniſſe, Judex eccleſiaſticus quæſtionis hujus competens non ſit; & ita aliquando judicatum fuerit, conformiter ad ea quæ tradit Imbertus in ſuo Manuali in quæſtione intitulata, *Matrimonii Cauſa*. " Matrimo„ nii quæſtio, & controverſia, licet quan„ tum ad eos, inter quos contractum aſ„ ſeveratur matrimonium, ſit coram Pon„ tificio Judice tractanda; tamen ſi pater „ aut mater ſimul cum filia apud Pontifi„ cium forum conveniantur, ut quam de „ futuro matrimonio emiſerint promiſſio„ nem impleant, poterunt illi parentes „ fori Juriſdictionem declinare, vel etiam „ ab ipſius citationis Decreto, tamquam „ ab abuſu, provocare ad ſupremam Par„ lamenti Curiam „.

Rationem addit, dicens: " in Regno „ (Franciæ) receptum fuiſſe, quia de ju„ re Franciæ ſpeciali laici ſunt a Pontifi„ cia Juriſdictione ſoluti, ac emancipati, „ niſi in caſibus *ſpecialiter* permiſſis „. Et Annæus Robertus *lib. 3. Rerum jud. cap. 5.* afferit, " de jure Franciæ obtinere, ut de „ iis tantum cognoſcere poſſit Judex eccle„ ſiaſticus, quæ *ſpiritualia* ſunt, aut ad „ Sacramenta pertineant „.

XXV. Quia cauſa natalium, ſive an quis ſit *legitimus*, pendere ſolet a *jure* & *validitate* matrimonii, cauſam hanc eſſe fori eccleſiaſtici tamquam *ſpiritualem*, uno conſenſu tradunt Canoniſtæ ad *Cap. 7.* ¶ *Qui filii ſint legitimi*; atque ut talem agnoſcunt allegata Concordata inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem; voluntque, ut ſi quæſtio legitimitatis aut illegitimitatis coram Judice ſeculari incidat, eodem modo, ac quæſtio fœderis matrimonialis ad Judicem eccleſiaſticum remittatur.

XXVI. Ex ipſo contextu Concordatorum ſat manifeſtum eſt, quod remiſſio hæc intelligenda ſit de caſu, quo de *jure* agitur, non autem de *facto*; puta ſi controvertatur, an quis ſit *legitimus* ob defectum ſive non valorem matrimonii: ſecus vero, ſi tantum quæratur, num hic revera ſit filius, ſive natus ex tali matre aut patre, quemadmodum notavit Cevallos *tract. De Cognit. per viam violentiæ*, *quæſt. 96.* dicens: " Reſolutive tenendum eſt, Judicem „ laicum poſſe cognoſcere, an ſit filius na„ tus in figura matrimonii, an non: quia „ eſt quæſtio *facti*, incidens principali mo„ tæ ſuper petitione hæreditatis „.

Quod & ipſa Concordata *tit. 1. art. 6.* expreſſerunt, caventia, quod non poterit Judex eccleſiaſticus cognoſcere " de *filiatio*„ *ne*, cum eſt quæſtio inter laicos de *mero* „ *facto*, an talis ſcilicet ſit filius, vel non „.

XXVII. Quin quæſtio profana, & *facti* nec acceſſorie cum ipſa quæſtione *juris* coram Judice eccleſiaſtico, ex uſu Regni Galliæ tractari poteſt; puta ſi Judex eccleſiaſticus pronuntiaverit in cauſa matrimonii aut ſponſalium, non poterit tamen pronuntiare ſuper damnis, & intereſſe reſultantibus ex non adimpletis ſponſalibus, quemadmodum obſervat Joannes Tournetius in collectione Arreſtorum *Litt. A. num. 116.* citatque Fevretius loco citato *num. 14.* Arreſtum de anno 1689. quo declaratum fuit, abuſive proceſſum per Officialem Carnutenſem, qui pronuntiatione facta ſuper ceſſatione ſponſalium, condemnaverat patrem deſponſæ, qui ſponſalibus conſenſerat, ad expenſas, damna, & intereſſe.

XXVIII. Similiter ſi contingeret, pendente quæſtione ſuper validitate matrimonii, uxorem petere ſummam pecuniæ pro alimentatione, & ſuſtinendis expenſis litis, abuſum futurum pronuntiant Pragmatici Galli, ſi Officialis ſuper his pronuntiet; quemadmodum pluribus citatis teſtatur Fevretius *num. 13.*

XXIX. Monet quoque ibidem Fevretius, quod in Gallia ſoleret eccleſiaſticus Judex judicare acceſſorie de dote, alimentis, aliiſque ſimilibus; ſed eodem Fevretiò teſte, hæc doctrina tandem rejecta eſt, interdictumque Officialibus de his, tamquam de rebus *meri facti* cognoſcere, quod & generaliter obſervari ait: *Ce qui s'obſerve partout pour le préſent, en telle ſorte que la citation* IN CASU DOTIS, ET ALIMENTORUM *décernée par l'Official*, *ſeroit caſſée comme abuſive*. Id eſt: Quod ubique modo obſervatur; ſic ut citatio IN CASU DOTIS, ET ALIMENTORUM per Officialem decreta aboleretur, tamquam ob abuſum vitioſa. Ita videmus veriſſimum eſſe, Juriſdictionem eccleſiaſticam per *fruſta* tandem diſrumpi, uti jam pridem querebatur Durandus Epiſcopus Mimatenſis.

XXX.

XXX. In Belgio ſane juxta ſæpius citata Concordata modeſtius agitur cum Judice eccleſiaſtico; permittiturque Judici eccleſiaſtico cognoſcere de *alimentis*, quæ per virum aut mulierem peti contigerit pendente divortii causâ, vel detractamento alterius eorumdem, ſi hæc coram eo incidant, vel incidenter petantur, uti ſupra *Tom.II. part.2. ſect.1. tit.15. cap.2.* oſtenſum eſt; ubi una notatum fuit, quando de dote aut donatione propter nuptias Judex eccleſiaſticus judicare queat juxta eadem Concordata: item *tit.* 12. *cap.* 2.

XXXI. Quin inter cauſas eccleſiaſticas reputandæ ſunt cauſæ Beneficiorum eccleſiaſticorum, uti & decimarum, præſertim ad Eccleſiaſticos ſpectantium, nec non juris ſunerandi, & ſimilium, nemo dubitat. Unde in ſæpe citatis Concordatis inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 3. *art.* 13. hæ omnes cauſæ cauſis mere eccleſiaſticis annumerantur, " de quibus Ju„ dex eccleſiaſticus etiam contra *laicos* po„ terit cognoſcere in petitorio „.

Cauſa juris patronatus ſpiritualibus cauſis quoque accenſetur. Ita enim " conjun„ cta, & connexa ſpiritualibus cauſis di„ citur in *Cap.* 3. ᶩ *De Judiciis*, quod „ non niſi Eccleſiaſtico Judicio valeat de„ finiri „.

Verum jus patronatus laicis ratione feudi, aut alicujus rei patrimonialis competens, non ſpirituale, ſed quodammodo profanum, ſaltem quoad competentiam Judicis habetur.

Unde de hoc jure patronatus in citatis Concordatis §. 14. dicitur: " De jure vero „ patronatus Principis, ſuorum vaſſallo„ rum, & aliorum laicorum, jus patro„ natus ad cauſam feudorum ſuorum, aut „ alterius rei immobilis habentium, quan„ do inter duos laicos quæſtio erit, quis „ eorum ſit patronus, ſolus Judex ſecula„ ris cognoſcet, ſive ſuper illis principali„ ter, & de ſe & per ſe, agatur, vel „ cum univerſitate. Si vero inter duos, „ vel plures præſentatos, vel patronos „ laicos, quæſtio fuerit coram Judice Ec„ cleſiaſtico, de inſtitutione ſua, quis eo„ rum præferri debeat, & inciderit quæ„ ſtio juris patronatus; de illa ſic inci„ denti, in præjudicium partium litigan„ tium, non autem patronorum abſen„ tium, Judex Eccleſiaſticus cognoſcet & „ definiet „.

Verum hodie raro admodum de his cauſis, ſive Beneficiorum, ſive Decimarum vel juris patronatus coram Judice Eccleſiaſtico agitur; quia quæſtiones vel cauſæ hæ rariſſime in *petitorio* aguntur; ſed duntaxat in poſſeſſorio, quod ex notoria praxi coram ſolis Regiis Conſiliis agitari poteſt, uti infra *cap.* 4. oſtendemus.

CAPUT II.

De Cauſis teſtamentariis, & quomodo ad Judicem Eccleſiaſticum ſpectent.

1. *Apud Romanos ſumma fuit erga ultimas voluntates veneratio.*
2. *Solebant tabulas teſtamentarias Præfectis templorum confidere.*
3. *Imperatores Chriſtiani executionem ultimarum voluntatum ſpecialiter Epiſcopis demandarunt.*
4. *Chriſtianis etiam uſitatum fuit teſtamenta ſua Epiſcopis conſignare.*
5. *Hæc conſuetudo videtur cauſas teſtamentarias ad Judicem Eccleſiaſticum tranſtuliſſe.*
6. *Jure Decretalium cauſæ teſtamentariæ ſunt fori Eccleſiaſtici.*
7. *Eccleſiaſtici præſcribebant ſolemnitates teſtamentarias, reprobatis ſolemnitatibus a Jure civili inductis.*
8. *Solemnitas Jure Canonico inducta ubique paſſim recepta.*
9. *Tempore Philippi Valeſii queſti ſunt laici cauſas hæreditarias ad forum Eccleſiaſticum trahi.*
10. *Eccleſiaſtici ſuſtinebant eas de jure, & conſuetudine ad ſuum forum ſpectare.*
11. *Seculo præterito cognitio cauſarum teſtamentariarum ſenſim ad Judices ſeculares devolvi cœpit.*
12. *Vetita primum fuit Notariis Eccleſiaſticis teſtamenti confectio.*
13. *Hinc teſtamentorum cognitio ad Judices Regios quomodo devoluta?*

14. *Tem-*

14. *Tempore Joannis Galli cauſa teſtamentaria in Gallia erat adhuc* mixti *fori.*
15. *Hodie eſt ſolius fori ſecularis, ſublatis contrariis locorum conſuetudinibus.*
16. *Etiamſi agatur de teſtamento ad* pias *cauſas.*
17. *Principes Belgii in hoc articulo moderatius egerunt cum Juriſdictione Eccleſiaſtica.*
18. *Cauſa teſtamentaria Principum Edictis declaratur pertinere ad Judicem Eccleſiaſticum.*
19. *In Concordatis Brabantiæ cauſa teſtamentaria habetur* mixti *fori.*
20. *Judex Eccleſiaſticus ſuper cauſa teſtamentaria aditus poteſt etiam de connexis, & emergentibus cognoſcere.*
21. *Judex Eccleſiaſticus in deciſione harum cauſarum ſequi tenetur Ordinationes Principum, & locorum conſuetudines.*
22. *Hoc Juri conforme.*
23. *Quædam actiones, licet oriantur ex teſtamento,* ſoli *Judici* laico *reſervantur.*
24. *Quid de hac cognitione habeat Concordatum inter Epiſcopum Cameracenſem, & Magiſtratum Antuerpienſem?*
25. *Ex Concordatis Hannoniæ teſtamenta Eccleſiaſticorum ſpectant ad Eccleſiaſticos, & laicorum ad laicos Judices.*
26. *Concordata Brabantiæ dant poteſtatem Judici Eccleſiaſtico ſupplendi negligentiam executorum.*
27. *Item abſolvendi ab onere executionis.*
28. *Synodi Belgicæ ſupponunt cauſas teſtamentorum in* pias *cauſas ad Epiſcopos ſpectare.*
29. *Idque etſi teſtator id interdixiſſet; quod conſonat juri communi.*
30. *Rectori & Univerſitati Lovanienſi quæ ſit auctoritas circa teſtamenta Suppoſitorum?*
31. *Synodus Cameracenſis oſtendit teſtamenta* Clericorum *ſpeciali ratione ad Epiſcopi curam ſpectare.*
32. *Licet non ubique cauſæ teſtamentaris ſpectent ad forum Eccleſiaſticum, Epiſcopi tamen curam piorum legatorum habere debent.*
33. *Id voluit Juſtinianus Imperator.*
34. *Synodi Belgicæ injungunt Parochis invigilare, ut pia legata ſolvantur, & piæ fundationes impleantur.*
35. *Merito monent Paſtores ſuos Parochianos, ut tempeſtive condant ſalutare teſtamentum.*
36. *Parochi debent eſſe Parochianorum defunctorum quaſi pii procuratores, ut procurent executionem piæ eorum voluntatis.*
37. *Parochi executionem piorum legatorum urgentes cavere debent omnem avaritiæ ſpeciem.*
38. *Executores ſæpius ſuſcitant infundatas lites ſuper ſolutione piorum legatorum ex proprio intereſſe, & quod contra hos remedium.*

I. INter cauſas profanas, quæ jam pridem Juriſdictioni Eccleſiaſticæ ſubjectæ fuere, una eaque e præcipuis fuit cauſa teſtamentorum, cujus cognitio & executio ſpecialiter Eccleſiaſticis competiiſſe videtur.

Legitur apud Romanos, ſummam fuiſſe erga ultimas defunctorum ordinationes venerationem; habebantque ut ſacrilegos & falſarios, qui ultima hominum elogia ante eorum mortem aperirent, aut evulgarent. Is qui aperuerit vivi teſtamentum, lege Corneliâ de falſis tenetur, ait Mornacius in *L.* 2. §. 5. *ff. Ad Legem Corneliam de falſis.*

II. Ut autem ſecurius conſervarentur, & fidelius executioni mandarentur, ſolebant tabulas teſtamentorum deponere in æde ſacra, ipſiſque Præfectis ædis ſacræ eas confidere; cujus moris meminit Ulpianus in *L.* 3. §. 3. *ff. De Tabulis exhibendis*, dicens: “ Proinde & ſi cuſtodiam „ tabularum *æditus*, vel tabularius ſu„ ſcepit, dicendum eſt, eum teneri in„ terdicto „.

Per æditunm hic intelligi *æditum templi*, monet Gothofredus in notis *num.* 17. additque: “ Solebant enim veteres teſta-

Digitized by Google

„ menta Templis, eorumque cuſtodibus, „ ut & Veſtalibus commendare „. Plures ex antiquis, qui hujus moris teſtes ſunt, ibidem citat Gotbofredus.

III. Conſtat quoque, Imperatores Chriſtianos curam teſtamentorum ſpecialiter Epiſcopis demandaſſe, ac voluiſſe, ut invigilarent, ſi ſuprema voluntas defuncti executioni mandaretur; uti videri poteſt in *L.* 28. *Cod. de Epiſcopis, & Clericis*, nec non Authenticâ eidem ſubjectâ.

IV. Unde & Chriſtianis uſitatum fuit, Epiſcopis ſua teſtamenta conſignare, eiſque executionis curam committere. Refert Amoinus *lib.* 4. *De Geſtis Francorum cap.* 30. Dagobertum Regem Galliæ voluiſſe teſtamenti ſui quatuor exemplaria fieri, „ e quibus unum Lugduni in Gallia, „ aliud Pariſiis, tertium Mettis in *Ar-* „ *chivis Eccleſiarum* dirigi voluit „.

V. Ex hac porro conſuetudine Fidelium conſignandi tabulas teſtamentarias inter manus Sacerdotum, earumque executionem ipſis demandandi, veriſimiliter fluxit, quod teſtamentorum executio, & difficultatum ſuper his exorientium diſcuſſio, & deciſio ad Eccleſiaſticos, quorum prudentiæ & religioni ſua ultima elogia defuncti commiſerant, tranſierit.

His accedebat, quod nullum pene teſtamentum conficeretur, niſi Notarius aliquis Eccleſiaſticus interveniret; a quo factum teſtamentum etiam aliquid Eccleſiaſtici mutuare videbatur, ratione cujus ad forum Eccleſiaſticum ſpectare deberet.

VI. Quidquid ſit, hoc equidem conſtat, vel e ſolis reſponſis, & reſolutionibus Pontificum, præſertim Alexandri III. Innocentii III. & Gregorii IX. quæ ſub titulo Decretalium *De Teſtamentis* referuntur, quæſtiones & cauſas teſtamentarias, etiam plane civiles ac profanas, & laicales, ad Pontifices, & Epiſcopos fuiſſe relatas, ipſorumque deciſiones ſuper iis expetitas; quemadmodum videre eſt in *Cap.* 16. & 18. ;; *De Teſtamentis*.

☞ Ea cauſarum teſtamentariarum juriſprudentia duodecimo ſeculo jam vigebat: nec iſtud revocare in dubium nemini hodie licet. Conſtat enim quod circa tempora Alexandri III. & Innocentii III. Romani Pontifices de omnibus cauſis indifferenter cognitionem ſuſciperent. Mirum igitur non eſt, quod legamus pleraſque controverſias præſertim inter Eccleſiaſticos, etiam in cauſis mere civilibus, puta teſtamentariis, aliiſque ſimilibus ad Pontifices fuiſſe deductas, ut ab iis controverſiarum deciſionem acciperent.

Quorum reſponſa, & reſolutiones, poſtquam inter Decretales Gregorii IX. relata fuerunt, ea pro jure communi paſſim a Canoniſtis reputari cœperunt; creditumque, cauſas illas conformiter ad reſponſa Pontificum in Decretalibus hiſcè contenta eſſe judicandas, & ad Eccleſiaſtica Tribunalia referendas.

Quapropter in Conciliis ætate Patrum habitis nihil de teſtamentorum ſolemnitate, aut validitate legitur; utpote nondum Epiſcopis, aut Pontificibus inciderat, ſibi eſſe jus aut auctoritatem ſuper teſtamentis, eorumque ſolemnitatibus quidquam ordinandi; ſed hæc omnia ex Principum ordinationibus, & legibus dependere non dubitabant. ☜

VII. Duodecimo ſeculo tanta erat in cauſis teſtamentariis auctoritas Eccleſiæ, ut Alexander III. reſcribens Hoſtienſi Epiſcopo in *Cap.* 10. ;; *eod.* reprobatâ ſolemnitate Juris civilis de adhibendis *ſeptem* teſtibus, "teſtamenta, quæ Parochiani co- „ ram Presbytero ſuo, & tribus vel duabus „ aliis perſonis idoneis, in extrema „ fecerint voluntate, firma decreverit per- „ manere ſub anathematis interminatione; „ prohibentes (ait) ne quis hujuſmodi „ audeat reſcindere teſtamenta „.

VIII. Quod autem paſſim hæc Eccleſiæ auctoritas circa has cauſas agnita, & recepta fuerit, vel hinc elucet, quod contra Juris civilis diſpoſitionem, hæc Pontificis deciſio, & præſcripta forma teſtamentaria ubique pene recepta, & probata fuerit.

IX. Inter articulos nomine Baronum, & Nobilium Regni Galliæ coram Philippo Valeſio per Petrum Cugnerium contra Prælatos ejuſdem Regni propoſitos, erant hi 64. & 65. "Item volunt (Judices Ec- „ cleſiaſtici) inventaria facere de bonis il- „ lorum, qui ab inteſtato decedunt: vo- „ luntque bonorum tam mobilium, quam „ im-

Digitized by Google

„ immobilium poſſeſſionem habere, & ipſa per manus eorum diſtribui hæredibus, vel illis, quibus volunt conferre. Item teſtamenta quoque volunt per manus ſuas executioni tradere; inventaria facere bonorum defunctorum, eademque ſervare, & hæredibus diſtribuere: & habent Officiales, qui ſuper his exequendis duntaxat deputati exiſtunt „.

X. Hæc a Petro Cugnerio afferta Prælati non negabant; ſed ſuſtinebant illa ad Judices Eccleſiaſticos tum de jure, tum de conſuetudine ſpectare. Reſponſum enim Bertrandi Epiſcopi Æduenſis erat: " Ad 64. & 65. qui loquuntur de executoribus, & inventariis bonorum teſtatoris, & inteſtatoris dicit, quod tam de jure ſcripto, quam de conſuetudine ſpeciali Prælati ſunt executores legitimi teſtamentorum; unde ſi executio venerit ad Prælatum, nulli facit injuriam, bona inter hæredes diſtribuendo, & de eis inventaria faciendo. Et hoc idem dicit de bonis inteſtatorum, maxime in locis, ubi ſic de conſuetudine extitit obſervatum a tanto tempore, quod in contrarium memoria non exiſtit „.

XI. Agnoſcit ipſe Carolus Fevretius de Abuſu *lib.* 4. *cap.* 7. *num.* 3. quod in Burgundia Judices Eccleſiaſtici cognoverint de publicatione, & executione teſtamentorum uſque ad annum 1508. primumque cœperint poſt Ordinationem Franciſci I. de anno 1539. Judices Regii de hac teſtamentorum publicatione judicare.

Additque Fevretius, quod & *pedetentim* pro temporis, & caſuum occurrentium opportunitate hæc cognitio Judicibus Eccleſiaſticis adimi cœpta ſit.

XII. Primo quidem adempta fuit Notariis Eccleſiaſticis auctoritas conficiendi teſtamenta, eo quod confectio teſtamenti videretur negotium mere ſeculare, ac temporalitatem reſpiciens, ac ideo ſecularis cognitionis; uti ex ſtylo Parlamenti refert Fevretius ibidem *num.* 4. Et quidem interdicta fuit Notariis Eccleſiaſticis teſtamenti confectio, abrogatis ſpecialibus locorum conſuetudinibus, quæ teſtamenta coram Notariis Eccleſiaſticis facta probabant.

XIII. Hac factâ inhibitione, neceſſe erat in confectione teſtamentorum adhiberi Notarios Regios, qui ex ſolito ſtylo apponebant clauſulam ſubmiſſionis Judicibus Regiis: quâ mediante ſubmiſſione, & appoſitione ſigilli Regii teſtamenta inter caſus Regios relata cenſebantur, ut notat Choppinus *De Domanio Regio lib.* 2. *tit.* 7. *num.* 6.

XIV. Verum tametſi teſtamenta coram Notariis Regiis confecta, eſſent cognitionis Regiæ, tamen adhuc excluſi non erant Judices Eccleſiaſtici; ſed præventioni locus erat; poterantque executores executionem voluntarie ſubmittere Curiæ Eccleſiaſticæ, ut de ſuo tempore teſtatur Joannes Galli, celebris & antiquus Juriſconſultus, *Quæſt.* 26. dicens: " Item audivi dici a Domino Arnoldo primo Præſidente in Parlamento, quod licet Epiſcopus Pariſienſis faceret coram Curia ſua ſpirituali adjornare executores alicujus defuncti, per hoc non acquireret præventionem contra Regem; quia executores poſſent, hoc non obſtante, ſubjicere executionem Curiæ Regiæ temporali intra annum a tempore mortis teſtantis, licet ſecus, ſi voluntarie ſubmitterent executionem Curiæ ſpirituali „.

XV. Verum & hanc præventionem paulatim in Gallia amiſit Eccleſiaſticus Judex, & cognitio de teſtamentis, quæ erat etiam ex præſcripto variarum conſuetudinum *mixti fori*, facta tandem eſt cognitionis *mere ſecularis*; idque ſive teſtamentum fuerit laici, ſive Sacerdotis; ſive teſtatores ſubjeciſſent executionem Curiæ ſpirituali voluntarie, ſive non; uti pluribus tandem Arreſtis probatum, & declaratum teſtatur Broudæus in notis ad Louëtium *litt. N. num.* 5. quamvis ex notis Mornacii ad *L.* 28. *Cod. de Epiſcopis, & Clericis*, pateat, quod non ita pridem adhuc in vigore eſſent conſuetudines Provinciarum, permittentes cognitionem de cauſis teſtamentariis Judicibus Eccleſiaſticis, ſaltem per præventionem. Dicit enim Mornacius, quod hodie ſoli Regii Judices de hujuſmodi controverſiis cognoſcant; addit tamen hanc clauſulam: *Niſi aliter præſcripti Provinciarum mores ſtatuant, ut apud Meldas & Tricaſſinos, &c.*

Digitized by Google

Videri etiam poteſt Michaël Rouſſellius *lib.* 4. *Hiſt. Juriſdict. Pontif. cap.* 4. *n.* 20. ubi notat, hodie generaliter controverſias ex teſtamentis quibuſcumque etiam eccleſiaſticorum, & inter eccleſiaſticos, pendere a Tribunali ſeculari; licet eſſet etiam ſucceſſio Eccleſiaſtici ut Eccleſiaſtici.

Ita videmus magis magiſque Juriſdictionem ſecularem extendi, & eccleſiaſticam reſtringi.

XVI. Quin etſi ageretur de teſtamento ad *pias cauſas*, etiam Clerici, nihilominus quæſtionem agitandam fore coram Judice ſeculari, Parlamenta Regia determinaſſe videntur; uti indicat Broudæus loco allegato ſub finem. Citatis enim *Cap.* 6. 17. & 19. ;; *De Teſtamentis*, aliiſque nonnullis Juris textibus, qui executionem, & cognitionem teſtamentorum, ſignanter quoad legata, & diſpoſitiones ad *pias cauſas*, Epiſcopis deferunt, aſſerit hæc in Gallia non obſervari: quod adeo verum eſt (ait) ut ſi agatur de legato *pio*, proſecutio fieri ſoleat per Procuratorem *Regium* coram Curia Regia; ita ut Epiſcopus ſe immiſcere nequeat: additque, opiniones eorum, qui cauſas has ſuſtinebant eſſe, vel *Eccleſiaſtici*, aut ſaltem *mixti* fori, non recipi in Francia, nec unquam recipiendas, utpote jam dudum per contraria Arreſta abrogatas.

XVII. Sane Principes Belgii moderatiores haƈtenus fuere in reſtringenda Juriſdictione eccleſiaſtica quoad teſtamenta, eorumque executiones, & quæſtiones ſuper eorum validitate exorientes.

Conſtat enim, cauſas teſtamentarias Juriſdictioni eccleſiaſticæ hic in Belgio non eſſe ſubſtractas: imo ſæpius etiam in Litteris Principum declaratum, de iis Judices eccleſiaſticos cognoſcere poſſe.

XVIII. Extat *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 1. privilegium Philippi Boni de 3. Januarii 1447. quo conceditur pro privilegio incolis Brabantiæ, quod coram Judice eccleſiaſtico citari nequeant, niſi ex cauſa *teſtamentorum*, contractuum antenuptialium, & bonorum amortizatorum, datâ facultate eccleſiaſticis Judicibus, ſententias ſuas in his cauſis datas per mandata, & inhibitiones exequendi. Verba ſunt: *Dat ſy in dien ſaeken kun metten de geeſteleycke gheriehte ſouden moghen behelpen, ende dan uyt bringen ende doen exequeren in onſen voorſchreven Lande die monitien ende andere gheboden daer toe dienende, ghelyck in voorledene tyden ende van oudts heeft plegen te gheſeieden.* Id eſt: Quod in his cauſis eccleſiaſtico Jure protegere ſe poſſint, & proferre, & curare, ut executioni mandentur monitiones, aliaque reſcripta ad id ſpectantia in dictis noſtris Provinciis, prout antiqua olim conſuetudo obtinuit.

Rurſus in additione 2. ad lætum Introitum Caroli V. de anno 1515. *art.* 3. permittitur Judicibus eccleſiaſticis cognitio de tribus prædictis cauſis.

XIX. Verum cum tantum dicatur, Judicem eccleſiaſticum cognoſcere poſſe de his *tribus* cauſis, non excludendo ab earum cognitione Judicem ſecularem, ſuſtinuerunt Judices Regii, cauſas illas eſſe *mixti* fori; atque in eam ſententiam tandem itum eſt per Concordata inter Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V.

In his Concordatis *tit.* 1. *art.* 1. conventum eſt, " quod cauſæ teſtamentariæ in „ Ducatu Brabantiæ ſub Diœceſi Leodienſi „ cenſebuntur eſſe *mixti* fori, eritque *præ-* „ *ventioni* locus; ita & taliter, quod Ju- „ dex primo aditus, ſive eccleſiaſticus, ſi- „ ve ſecularis, de illis una cum inciden- „ tibus, emergentibus, annexis & conne- „ xis cognoſcet, & decidet; & hoc quan- „ do agitur actione perſonali „.

XX. Deinde §. 2. ſubditur: " Videlicet „ ſi Judex eccleſiaſticus primo, & princi- „ paliter adeatur in cauſa teſtamentaria, „ vel dotali, poterit coram eo libellari, „ & concludi ad validitatem, vel invali- „ ditatem teſtamenti, vel contractus do- „ talis, ſeu antenuptialis; & cognoſcet de „ hujuſmodi cauſa teſtamentaria, vel do- „ tali, & de viribus, & non viribus te- „ ſtamenti, contractus dotalis antenuptia- „ lis, & de iis, quæ incidunt, & emer- „ gunt, vel neceſſario ſequuntur, & ſine „ quibus cauſæ hujuſmodi expediri non „ poſſunt; & poterit ſententiam ſuam per „ cenſuras exequi, vel per Judicis ſecula- „ ris requiſitionem „.

Idem permittitur Judici ſeculari §. 3. „ etiamſi quæſtio virium, vel non virium „ (te-

Digitized by Google

„ (teſtamenti) inciderit in alia cauſa coram eo attentata „.

XXI. Additur & eodem articulo 3. quod Judex eccleſiaſticus in deciſione hujuſmodi cauſarum teneatur ſe conformare Ordinationibus Principum, & conſuetudinibus locorum : “ Salvo, quod in prædi„ ctis cauſis Judex eccleſiaſticus non pote„ rit judicando contravenire Ordinationi„ bus, & Conſtitutionibus Ducum Bra„ bantiæ, nec ſtatutis, conſuetudinibus, „ vel privilegiis locorum, hactenus editis, „ & obſervatis, ſeu impoſterum edendis, „ & huic concordiæ non præjudicantibus; „ alioquin Princeps poterit providere „.

XXII. Et ſane cum agatur de cauſa *civili* inter perſonas laicas, quæque non mero jure ad forum eccleſiaſticum ſpectat, ſed quâdam tantum præſcriptione, & conſuetudine, non eſt incongruum, ut in his civilia jura obſerventur, ut notat Zypæus *De Foro comp. num. 6.*

XXIII. Inſuper §. 4. declaratur, quod „ nec poterit Judex eccleſiaſticus cognoſce„ re de feudis, aut de dominiis juriſdi„ ctionem habentibus, nec de actionibus „ realibus, ex teſtamento ortum ſumen„ tibus „.

XXIV. In Concordatis Inter Magiſtratum Antuerpienſem, & Epiſcopum Cameracenſem (cui Antnerpia tunc erat ſubjecta) cauſa teſtamentaria remittitur ad Epiſcopum, ut habetur In Concordato de 9. Septembris 1490. *part.* 1. Edict. Brabantiæ, *lib.* 8. *tit.* 1. *cap.* 6. notatque Zypæus, ex hoc Concordato cauſas teſtamentarias Judici eccleſiaſtico *privative* reſervari, nec eſſe præventioni locum ; Ita anno 1503. judicaſſe Senatum Brabantiæ ibidem refert.

Quinimo credit Zypæus, quod videatur Epiſcopus Cameracenſis eodem jure uſus, qua ſe Diœceſis Cameracenſis extendit in Brabantiam : quod & Præſes Everatdus *conſ.* 136. indicaſſe apparet, utl ex ejus verbis a Zypæo ibidem relatis colligitur.

XXV. In Concordatis inter Judices eccleſiaſticos, & ſeculares Hannoniæ, de 12. Jan. 1483. *art.* 8. cauſæ teſtamentorum eccleſiaſticorum deferuntur privative Judici eccleſiaſtico; laicorum vero Judici ſeculari. *Quant au faict de tous teſtaments, codicilles, & dernières volontez des Preſtres, Curez & gens d'Egliſe, Bénéficiers & Officiers portants habits d'Egliſe, & Clercs de Paroiſſes tonſurez, puiſſants & habils de ce faire, faicts & paſſez pardevant Notaires ou teſmoins, ou par autre forme, ſelon l'Ordonnance de l'Egliſe, la cognoiſſance ſera & appartiendra à la Juſtice ſpirituelle* SEULEMENT, *& auront iceux teſtaments, codicilles & dernières volontez plaine exécution audit pays d'Haynault, ſans préjudice toutefois de ceux qui ſeront exempts de la juriſdiction de mondit Seigneur de Cambray, qui demeureront pardevant leurs Juges; & d'autres teſtaments la cognoiſſance en demeurera à la Juſtice temporelle, comme il eſt accouſtumé.* Id eſt : Quoad cauſam quorumvis teſtamentorum, codicillorum, & ultimarum voluntatum Presbyterorum, Parochorum, & perſonarum eccleſiaſticarum, Beneficiatorum, & Miniſtrorum geſtantium habitum eccleſiaſticum, & Clericorum Parochialium tonſurâ inſignitorum, capacium, & idoneorum ſimilia condendi, actaque fuerint coram Notariis aut teſtibus, aut alio modo juxta leges Eccleſiæ, cognitio ad SOLUM Judicem eccleſiaſticum ſpectabit ; dictaque teſtamenta, codicilli, & ultimæ voluntates integre executioni mandabuntur in dicta Hannoniæ Provincia, ſalvo tamen eorum jure, qui erunt Jnriſdictione dicti Domini Archiepiſcopi Cameracenſis exempti, qui coram ſuis Judicibus ſe ſiſtent ; aliorumque teſtamentorum cognitio ad ſecularia tribunalia, ut morls eſt, competet.

Ex bis manifeſtum eſt, in cauſis teſtamentariis plus in Belgio, quam in Gallia Judici eccleſiaſtico attribui; quamvis & illud conſtet, non in omnibus Belgii Provinciis aut locis eamdem in bac re conſuetudinem aut legem eſſe.

Hoc quoque ſatendum eſt, qnod ubi præventioni locus eſt, ſoleat magis ad ſecularia quam ad eccleſiaſtica tribunalia recurri; cujus ratio infra capite ultimo exponetur.

XXVI. Non tantum de validitate aut invaliditate cognoſcendi auctoritatem tribuunt Judici eccleſiaſtico Concordata Brabantiæ; ſed & ſupplendi negligentiam Executorum. “ Si autem (inquiunt) execu„ tores piorum legatorum fuerint reperti „ negligentes, & culpabiles, poterunt ſe„ cundum caſus exigentiam per Judicem

„ ec-

„ eccleſiaſticum puniri, & eorum negligen-
„ tiæ ſuppleri „.

XXVII. Inſuper dant poteſtatem Judici eccleſiaſtico abſolvendi executores ab onere executionis, citandique omnes intereſſe habentes; qui tamen ſi *laici* ſint, inviti comparere non tenebuntur. Verba ſunt: „ Et ſi dicti executores coram Judice eccleſiaſtico ab onere executionis dictorum piorum legatorum abſolvi ſe petant, poterunt quoad illum effectum duntaxat ab eo citationes impetrare, vigore cujus nominatim vocentur omnes, quibus legata pia relicta fuerunt, & in genere omnes alii ſua communiter, vel diviſim intereſſe putantes. Cujus tamen occaſione laici coram eccleſiaſtico Judice comparere non tenebuntur, niſi velint; valebitque citatio ad effectum abſolutionis legatorum piorum duntaxat „.

XXVIII. Synodi noſtræ Belgicæ ſupponunt, executionem teſtamentorum præſertim in *pias* cauſas ad Epiſcopos ſpectare. Synodus Namurcenſis ſub Havetio anno 1570. *titulo* De Teſtamentis *cap.* 1. poſtquam dixit, non eſſe ferendum abuſum, qui paſſim cernitur circa teſtamentorum executionem, quo ſæpenumero fit, ut defunctorum extrema voluntas ſuum non ſortiatur effectum, & quæ in *pios uſus* erant inſumenda, in alios contra fas, & æquum expendantur, præcipit, “ ut qui a deceſſuro nominati ſunt executores, ſi onus ſuſcipere velint, ante omnia curent defuncti bona deſcribi præſentibus fide dignis teſtibus, quæ ubi erunt deſcripta una cum teſtamento, infra menſem a morte teſtatoris, ad noſtri fori Judicem deferant, per quem in dubiis, ſi quæ oriantur, executores inſtruantur, & ſi in muneris ſuſcepti functione fuerint negligentes, corrigentur „.

XXIX. Similia paſſim in aliis Synodis leguntur, additque Synodus Buſcoducenſis ſub Maſio *tit.* 23. *cap.* 2. in omnibus *piis* voluntatibus eſſe per locorum Ordinarios providendum, ut ſecundum defuncti deſiderium omnia fideliter fiant, *licet etiam a teſtatoribus contingeret interdici*. Quæ clauſula deſumpta eſt ex *Cap.* 17. :: *De Teſtamentis*.

XXX. Auctoritatem ſuper executionem teſtamentorum Rectori, & Univerſitati noſtræ Lovanienſi competere, Univerſitatis Statuta, & notoria praxis ſupponunt.

In his enim Statutis, *titulo* De piis legatis, legitur: “ Executores ultimarum „ voluntatum ſuppoſitorum decedentium, „ ſtatim poſt mortem defuncti ſuppoſiti, „ cujuſcumque etiam conditionis fuerit, „ teſtamenta hujuſmodi Domino Rectori „ præſente Notario Univerſitatis exhibeant, „ quam exhibitionem Rector, & Notarius „ gratis admittat „.

“ Executores, anno ſuæ adminiſtrationis finito, computum, & rationem hujuſmodi piorum legatorum, & ſuæ adminiſtrationis coram Rectore, & ordinariis Deputatis reddant. Ad hujuſmodi computum fieri videndum, omnes & ſinguli creditores, hæredes, legatarii, & ſucceſſores, ac jus & actionem in bonis Teſtatoris habentes per edictum publicum in valvis Eccleſiæ Collegiatæ S. Petri Lovanienſis proponendum vocentur „.

XXXI. Synodus P. II. Cameracenſis *tit.* 22. *cap.* 16. oſtendit, ad Ordinarium, ſive Judicem eccleſiaſticum ſpeciali ratione ſpectare executionem ultimarum voluntatum *ipſorum Clericorum*; decrevitque a ſua Majeſtate Regia poſtulandum, ut Judices laici „ nullam moveant difficultatem in hac executione, ſed penes Epiſcopos ſeu alios Judices eccleſiaſticos ſit libera facultas cogendi executores dictorum teſtamentorum, etiam laicos, ad reddendum ſuos computus, & pia legata, aut fundationes, executioni demandandum „.

Hæc conformia videntur Concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Magiſtratus Hannoniæ ſupra relatis.

XXXII. Licet non ubique hæc auctoritas juridice cogendi executores teſtamentorum, aut ipſos ab onere executionis abſolvendi, quantumvis etiam ſint teſtamenta ad *pias cauſas*, competat Epiſcopis; nihilominus nemo dubitat, quin ſaltem ipſis incumbat pro paterna ſua ſollicitudine invigilare, ut defunctorum pia voluntas obſervetur; ipſaque *pia legata* ſuo tempore ſolvantur, & ſecundum voluntatem defunctorum impendantur.

XXXIII. Ita & Juſtinianus in *L.* 46. *Cod.*

Digitized by Google

Cod. De Epiſcopis, vult, ut Epiſcopi curam piorum legatorum habeant; atque negligentes hæredes, & executores urgeant adimplere: ſed ſi ipſorum mandatis non obediant, ipſique conſequenter hæredes juridice cogendi ſint, vult ut per Judices Provinciarum cogantur; *clariſſimis Præſidibus Provinciarum neceſſitatem imponentibus hæredibus ea perficere*.

XXXIV. Unde etiam Synodi noſtræ non tantum Epiſcopis, ſed & Parochis præcipiunt, ut " piorum legatorum diligentem " curam habeant, & ſeriis monitionibus " ſatagant, ut ante finem anni piis Fundatorum voluntatibus ſatisfiat; alioquin " ii, quibus hoc onus incumbit, Ordinario denuntientur ". Ita Synodus P. II. Mechlinienſis *tit.* 17. *cap.* 9.

XXXV. Synodus Audomarenſis anno 1583. *tit.* 24. *cap.* 1. vult, ut in primis " Paſtores moneant parochianos ſuos, ut tempeſtive teſtamentum condant ſalutare, " atque ita diſponant tempori, domui, rebuſque ſuis, ut in morte diſpoſitum eſſe " deſiderent; ne opus ſit, animum tum " anxie his occupari, cum ea relinquenda " ſint ".

XXXVI. Deinde addit: " Ubi illi vitam cum morte mutaverint, ſint eorum " veluti procuratores, tum ut animabus " eorum, ſubſidio fortaſſis egentibus, ſacrificiis, precibus, eleemoſynis, ceteriſque charitatis officiis ſuccurratur, tum " etiam ut piæ eorum, quas ultimo teſtati " ſunt, voluntates, ac teſtamentariæ conſtitutiones, executioni, ita ut oportet, " mandentur. Perquirant itaque, quid " condiderint piorum legatorum: quod ubi " intellexerint, obſervent, juſtis exequiarum rite peractis, an hæredes & teſtamenti executores id adimpleant; &, ſi " tardi illi, aut negligentes fuerint, moneant eos, noſtrâ etiam auctoritate, ſi " opus eſt. Quod ſi anno a morte teſtatoris evoluto, refractarii difficileſque perſeverent, Nobis aut Vicariis noſtris, " vel Procuratori animarum a nobis deſignato, abſque ulteriori diſſimulatione " illos denuncient ".

XXXVII. Executionem hanc ſecurius urgere poterunt Paſtores, ſi nihil ſit quod directe, aut indirecte in proprium ipſorum emolumentum cedere queat; alias prudenter, & circumſpecte procedere debent, ne hic avaritiæ aut cupiditatis ſuſpicionem incurrant. Hinc & monet Synodus Namurcenſis anni 1639. *tit.* 15. *cap.* 3. " Caveant " ſerio Paſtores, ne a moribundis aliquid " ſibi teſtamento legari petant ".

XXXVIII. Valde quoque notandum, quod obſervat citata Synodus Namurcenſis ſub Havetio, multos, ne voluntati teſtatoris ſatisfaciant, tergiverſari, qui certa & manifeſta controvertentes, iniquos proceſſus temere ſuſcipiunt, non ſuo, ſed eorum periculo, quibus bona teſtamento ſunt relicta. " Id ne quis (ait) poſthac faciat, " ſtatuimus, ut ſi executores abſque juſta " & evidenti cauſa litem inſtituant, & " per Judicis ſententiam in expenſas condemnentur, eas de *ſuis*, non teſtatoris " bonis refundere cogantur ". Hæc ſi a Judicibus obſervarentur, quam multæ lites infundatæ, & temerariæ, quibus ſæpe piæ fundationes exhauriuntur, non ſuſciperentur; ad quas ſuſcipiendas procliviores ſunt executores, quia nihil damni ſibi ex iis metuunt, & notabile emolumentum ex vacationibus, & labore in earum proſecutione impendendis ſperant.

CAPUT III.

De aliis Cauſis profanis ad ſpecialem Epiſcoporum curam ſpectantibus.

1. *Bona vere Eccleſiaſtica a laica juriſdictione quomodo exempta?*
2. *Jure communi cauſæ ſuper bonis eccleſiaſticis ſpectant ad Judicem Eccleſiaſticum.*
3. *Illud & in Principum noſtrorum Edictis expreſſum quoad bona* amortizata.
4. *Quæ ad hunc effectum cenſenda ſint amortizata?*
5. *Quare hodie bona Eccleſiæ præſumantur* amortizata?
6. *Vi Concordatorum Brabantiæ Officialis cognoſcere poteſt de bonis amortizatis; modo prius ipſi conſtet eſſe amortizata.*

7. Quæ-

Digitized by Google

7. *Quæſtio an ſint* amortizata, *ad Judicem Regium ſpectat*.
8. *Quis de ſervitute ſuper bonis amortizatis cognoſcat?*
9. *An laicus actione perſonali occaſione bonorum amortizatorum coram Judice Eccleſiaſtico conveniri queat?*
10. *Quare hodie raro cauſæ ſuper bonis amortizatis coram Judice Eccleſiaſtico tractentur?*
11. *Quid de cauſis ſuper* rebus mobilibus *Clericorum?*
12. *Arreſtum per Judicem* ſecularem *injici non poteſt penſioni Eccleſiaſticæ reſervatæ alicui Paſtori*.
13. *Poſſet tamen Judex ſecularis inhibere colono alicujus Clerici, ne mercedem ſolveret*.
14. *Quomodo de dote in Belgio cognoſcat Judex Eccleſiaſticus remiſſive*.
15. *Declararunt Principes Belgii, Judices Eccleſiaſticos tantum de* tribus *cauſis, ſcilicet* teſtamentorum, dotis, *& bonorum* amortizatorum *cognoſcere poſſe*.
16. *Hæc reſtrictio reſpicit tantum cauſas* profanas.
17. *In aliis cauſis profanis ſi* laicus *citetur, citatio per Senatum Regium caſſatur*.
18. *Nec per laicum in aliis cauſis Juriſdictio Eccleſiaſtica hodie prorogari poteſt*.
19. *An laicus ex contractu conveniri queat coram Judice Eccleſiaſtico ratione interpoſiti juramenti?*
20. *Cauſæ viduarum, & miſerabilium perſonarum hodie non ſunt fori Eccleſiaſtici*.
21. *Hujuſmodi perſonæ ſunt ſub* ſpeciali *protectione Regis*.
22. *Poſſunt ſuos creditores vocare coram Senatu Regio in prima inſtantia*.
23. *Aliquando judicatum, famulum ratione ſui ſalarii poſſe convenire Clericum actione perſonali coram Senatu Regio; & quare?*
24. *Licet cauſæ miſerabilium perſonarum non ſint hodie fori Eccleſiaſtici, curam tamen illarum perſonarum habere debent Epiſcopi*.
25. *Monitum de hac re S. Caroli ad Epiſcopos*.
26. *Hoc ſenſu verificari poteſt reſponſum Prælatorum Galliæ ad articulos Petri Cugnerii*.
27. *Interdum Epiſcopi apud Judices, aut etiam Principem inſtare debent, ut* miſerabilibus *perſonis juſtitia adminiſtretur*.
28. *De jure communi, & ex communi Canoniſtarum opinione Judex Eccleſiaſticus ſupplere poteſt negligentiam Judicis ſecularis non adminiſtrantis juſtitiam*.
29. *Hæc opinio hodie non admittitur*.

I. REs Eccleſiæ eſſe exemptas a poteſtate laicorum, nec eas a laicis gravari poſſe, ſupra *Tom.III. part.* 2. *ſect.*4. *tit.*4. *cap.* 2. vidimus; ubi una notavimus, non omnia bona ad Eccleſiaſticos ſpectantia, hodie cenſeri bona eccleſiaſtica, ſaltem eatenus, ut immunitate bonis eccleſiaſticis indultâ gaudeant; ſed ea tantum, quæ amortizata ſunt, aut ut talia tempore præſcripto ab Eccleſia poſſeſſa fuerunt. De hac amortizatione vide ſupra *Tom.I. part.* 1. *tit.* 29. *cap.* 3. & 4.

II. Porro ſicuti Eccleſiaſtici, ſive Clerici *fori* privilegio gaudent; ita quoque bona *vere eccleſiaſtica*, qualia hodie ſunt bona *amortizata*, a Juriſdictione ſeculari inſpecto jure communi (*a*) exempta eſſe, unanimi conſenſu docent Canoniſtæ; quod & hìc in Belgio etiamnum hodie fere obtinet.

☞ Certum tamen eſt bona temporalia Clericorum prioribus decem ſeculis Juriſdictioni laicorum plene fuiſſe ſubjecta, nec niſi circa ſeculum XI. & ſequentia de ſimilibus bonis tamquam Clericorum propriis Judices Eccleſiaſticos cœpiſſe cognoſcere, ac tandem adnitentibus præſertim Ro-

(*a*) Eo loci per *jus commune* intelligitur Gregorii IX. *Decretalium jus*, quod in Galliis receptum non eſt.

Digitized by Google

Romanis Pontificibus hæc bona non ſecus atque ipſos Clericos, a laicorum Juriſdictione fuiſſe ſubſtracta: horumque poſteriorum Pontificum reſponſis in Decretales Gregorii IX. relatis innitentes Decretalium Commentatores concluſerunt hæc bona non ſecus, ac ipſos Clericos fori privilegio gaudere.

Quâ Canoniſtarum opinione ſenſim receptâ, generaliter Judices Eccleſiaſtici, quæſtiones ſuper iis exorientes, ad ſuum Tribunal trahere cœperunt. Imo hæc bona non ſecus ac ipſi Clerici & Eccleſiæ a Juriſdictione laicorum exempta prætendebantur.

Cum autem huic Judicum Eccleſiaſticorum prætenſioni faveret jus Decretalium, quod pro *jure communi* tandem erat receptum, necnon communis opinio huic juri innixa, non mirum quod Principes quæſtiones ſuper his bonis exorientes Judicibus Eccleſiaſticis ſub certis limitationibus reliquerint.

III. In Litteris Philippi Boni de 3. Januarii 1447. expreſſe declaratur, quod cauſæ de bonis amortizatis ſpectent ad Judicem Eccleſiaſticum; ita ut in hujuſmodi cauſa laicus conveniri queat coram Eccleſiaſtico Judice: *Van geeſtelycke ende amortizeerden goeden*. Quod & expreſſum eſt in additione 2. ad latum Introitum Caroli V. de anno 1515. *art.* 3. Extat *part.* 1. Edict. Brab. *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 17.

IV. Cum vero variæ quæſtiones inter Eccleſiaſticum, & laicalem Judicem occaſione harum cauſarum moverentur, tandem pluribus articulis hæc materia in Concordatis inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem expoſita fuit.

In primis *tit.* 3. *art.* 1. declaratur, quod „ illa bona tantum cenſeri debeant *amortizata*, quæ a Juriſdictione ſeculari per „ Principem ſunt exempta, litteris deſuper rite expeditis, vel quæ a 70. aut „ 80. annis tamquam amortizata per Eccleſiam poſſeſſa fuerunt „.

V. „ Verum enimvero (ait Zypæus „ De Foro competenti *num.* 21.) impræſentiarum non eſt valde laborandum de hujuſmodi amortizatione, cum omnia fere „ bona Eccleſiaſticorum ab annis nunc 70. „ ut amortizata poſſideantur; quoad Collegia antiquiora, quæ his calamitoſis „ temporibus paſſim ob publicas collectas „ reales, & perſonales, a quibus ſaltem „ in Brabantia vix eximuntur, magis decreverint, quam res ſuas auxerint, pleraque inſignia prædia, aliaque ob hæc „ onera diſtraxerint „.

VI. Præmiſsâ deſcriptione bonorum amortizatorum ſubditur in Concordatis *art.* 2. “ Officialis cognoſcet de proprietate bonorum amortizatorum, ut ſupra, „ etiam contra *laicum* „.

Sed ne ſub prætextu amortizationis laici in aliis cauſis ad Tribunal Eccleſiaſticum citentur, additur hæc cautio: “ Sed „ priuſquam citatio decernatur, debebit „ eidem (Officiali) de amortizatione prædicta conſtare, per litterarum amortizationis inſpectionem, vel copiam authenticam, vel de poſſeſſione per tempora, in Citatorio exprimendo modum, „ per quem eidem de hujuſmodi amortizatione conſtiterit „.

VII. „ Factâ autem hoc modo citatione, die ſequenti reus laicus (pergunt „ Concordata) ante litis conteſtationem, „ amortizationem prædictam verbo, vel „ ſcripto poterit impugnare, cum cauſarum ſuarum allegatione, & reſignatione „.

„ Et ſi ſuper eadem impugnatione incidens quæſtio emerſerit (inquiunt „ Concordata) illa ad Conſilium Brabantiæ decidenda remittetur, cum præfixione termini unius anni, intra quem quæſtio illa veniet terminanda; alioqui Officialis ad cauſæ principalis expeditionem „ procedere poterit, perinde ac ſi quæſtio „ illa non incidiſſet „.

VIII. Hæc de cauſis, quæ ipſam bonorum amortizatorum proprietatem tangunt; ſi autem agatur de ſervitute, ſive in urbanis prædiis vel ruſticis ex quocumque jure prætendatur, cognitio non ſpectabit ad Officialem, “ niſi quando ambo „ fundi tam dominans, quam ſerviens „ amortizati fuerint „: uti declaratur *art.* 4.

Et *art.* 5. “ De terminis, & limitibus „ ponendis, vel amovendis, Judex Eccleſiaſticus non cognoſcet, ſed ſecularis „ ſolus „.

Digitized by Google

IX. Hactenus de actionibus realibus ratione bonorum amortizatorum, vel ſervitutibus illis bonis inhærentibus. “ Si autem laicus actione *perſonali*, ex *contractu* per Eccleſiaſticam perſonam conveniatur ratione bonorum *mere Eccleſiaſticorum*, ut puta decimarum, vel oblationum, vel ratione bonorum (ut prædicitur) *amortizatorum*, poterit *laicus* in jus trahi coram Officiali, vel Judice ſeculari: ita quod talis actio erit *mixti* fori „. Ita Concordata *art.* 10. Idem erit, ſi laicus *invitis* dominis videatur *deſructuaſſe* bona *mere eccleſiaſtica*; uti ibidem dicitur.

X. Dicta evincunt, cognitionem bonorum amortizatorum hiſce Concordatis Judici Eccleſiaſtico attribui; ſed ſub iis limitationibus & cautionibus, ut mirum videri non debeat, raro cauſas hujuſmodi hodie coram Judice Eccleſiaſtico tractari, præſertim quia *art.* 7. dicitur: “ Abbates, & Abbatiſſæ, & alii de Statibus Brabantiæ (penes quos præcipua bona amortizata reſident) juri ſtabunt active, & paſſive coram Judicibus illis, coram quibus, de antiqua conſuetudine ſtare juri conſueverunt „: nimirum coram ſupremo Brabantiæ Senatu, uti titulo præcedenti *cap.* 6. dictum eſt.

XI. Certum eſt, bona *mobilia* magis ſequi perſonam, ac de conditione perſonæ plus mutuare, quam bona *immobilia*: unde de illis eodem titulo Concordatorum §. 8. decernitur: “ Bona mobilia, & moventia Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, & Clericorum beneficiatorum, actu ſuis officiis deſervientium, aut in Univerſitate ſtudentium, vel Reipublicæ cauſâ abſentium, viventium, vel piorum locorum, ſequentur conditionem perſonæ, vel piorum locorum, quoad forum, niſi in caſibus, in quibus Judex ſecularis poteſtatem habet in Clericos, ſive eorum bona „.

XII. Hinc Zypæus *Conſult.* 2. *de Judiciis*, ſine ulla hæſitatione reſolvit, nullum, irritum, atque invalidum eſſe Arreſtum per Judicem ſecularem, injectum penſioni Eccleſiaſticæ, & ſpirituali, cuidam Sacerdoti reſervatæ ſuper Paſtoratu ſuo, ſolvendæ per Deſervitorem ejuſdem Paſtoratus. Rationem præmiſit: Quia Judex ſecularis in bona *mobilia* Clericorum, quæ *perſonæ conditionem* ſequuntur, juriſdictionem non habet.

XIII. Monet tamen ibidem Zypæus: „ Quod ſi autem *ſecularis* quiſpiam ejus (Clerici) colonus aut alias debitor eſſet, tum iſti perſonæ ſeculari a ſuo Judice juberi poſſet, ut manus ſuas non vacuaret „.

XIV. Præter duas has cauſas civiles, & profanas, ſcilicet teſtamentarias, & bonorum amortizatorum, Judici Eccleſiaſtico permittitur tertia nimirum *dotis*, ſive contractus antenuptialis; quæ in allegatis Concordatis conjungitur cum cauſis teſtamentariis; ut tantum repetenda ſint, quæ capite præcedenti de his dicta ſunt.

XV. Porro declararunt Philippus Bonus in citatis Litteris de 3. Januarii 1447. & Carolus V. in allegata additione 2. ad ſuum lætum Introitum, Judices Eccleſiaſticos contra laicos cognoſcere non poſſe, niſi in tribus prædictis cauſis. Verba additionis ſunt: *Dat die ſelve Geeſtelycke Rechters*, MAER *kenniſſe nemen en ſullen van* DRY *ſaecken* SONDER MEER *: te vveten van die vveerden oft onvveerden van teſtamenten, van houvvelyckxſen vvorvvaerden, van Geeſtelycke gheadmortiſeerde goeden, ende* NIET VOORDERE. Id eſt: Ut iidem Judices Eccleſiaſtici de tribus duntaxat cauſarum generibus cognoſcant, videlicet de validitate aut invaliditate teſtamentorum, de pactis antenuptialibus, de bonis eccleſiaſticis amortizatis, nec omnino de aliis.

XVI. Hanc reſtrictionem intelligendam eſſe de cauſis mere civilibus, non autem de mere Eccleſiaſticis, & ſpiritualibus, recte advertit, & oſtendit Zypæus De Foro comp. *num.* 5. haſque etiamnum hodie ad Eccleſiaſticum Judicem ſpectare, & in his cauſis laicos in Belgio coram Eccleſiaſtico Judice poſſe conveniri.

XVII. Itaque quoad cauſas civiles, & profanas, juriſdictio Eccleſiaſtica ad has *tres* cauſas reſtringitur; ita ut ratione *cauſæ* laici foro Eccleſiaſtico non ſint ſubjecti extra prædictas cauſas; neque Judex Eccleſiaſticus ex alia cauſa civili laicum citare poſſit.

Hinc

Hinc Hubertus Loyens in Tractatu de Curia Brabantiæ *cap.* 15. ait: "Ad Senatum (Brabantiæ) quoque attinent reſciſſiones judiciorum Eccleſiaſticorum, „ quando municipes, vel incolæ Brabantiæ „ ad eorum tribunal evôcantur, extra *tres* „ cauſarum ſpecies, nempe cum agitur de „ teſtamentorum validitate, pactorum matrimonialium valore, & rerum in pios „ uſus donatarum, ſeu per amortizationem ſeculari poteſtati ſubductarum „.

XVIII. Imo in tantum Judex Eccleſiaſticus in aliis cauſis profanis eſt Judex incompetens laicorum, ut nec conſenſu laici approbari queat: " Quoniam (ait Rouſſellius *lib.* 6. *cap.* 5. *num.* 13.) non patimur Jurisdictiones prorogari, quia non „ pendent ex voluntate ſubditorum, ſed „ patrimoniales ſunt, vel Regiæ, & utræque a Principe promanantes „.

XIX. Unde quod Canoniſtæ communiter dicunt, laicum ex contractu civili poſſe conveniri coram Judice Eccleſiaſtico, ſi juramentum de adimplendo contractu fuerit interpoſitum, ut ſupra *tit.* 1. *cap.* 1. monui, hodie in deſuetudinem abiit, quemadmodum monet Renatus Choppinus *lib.* 2. *De S. Pol. tit.* 2. *num.* 3. dicitque, cum diſciplinæ forenſis uſum jam pridem exploſum eſſe.

XX. Similiter quod communiter tradunt Doctores poſt Gloſſam ad *Cap.* 15. ;; *De Foro comp.* quod cauſæ etiam *civiles*, & *profanæ* viduarum, & *miſerabilium* perſonarum pertineant ad Judicem Eccleſiaſticum, ita ut hujuſmodi perſonæ debitores ſuos laicos coram Tribunali Eccleſiaſtico citare poſſint; exploſum eſſe pluribus citatis notat Rouſſellius *lib.* 6. *Hiſt. Pontif. cap.* 5. *num.* 14.

XXI. Atque hodie receptum eſt, quod jam pridem dixit coram Philippo Valeſio Petrus Cugnerius; nimirum, mulieres viduas, pupillos, aliaſque miſerabiles perſonas cum ſuis bonis eſſe de *gardia* Regis; & cauſarum illarum cognitionem ſpectare ad Regem.

XXII. Et quidem legitur jam pridem decretum a Conſtantino Magno in *lege unica Cod. Quando Imperator inter pupillos, vel viduas*, &c. " Quod ſi pupilli vel viduæ, aliique fortunæ injurià miſerabiles „ judicium noſtræ Serenitatis oraverint, „ præſertim cum alicujus potentiam perhorreſcunt, cogantur eorum adverſarii „ examini noſtro ſui copiam facere „.

Hoc privilegio etiam hodie miſerabiles perſonæ utuntur; refertque judicatum Antonius Faber in Codice *lib.* 3. *tit.* 13. *Definit.* 1. quod vidua uti poſſit hoc privilegio etiam contra pupillum, tametſi etiam ageretur de notabili dote. Plura de hoc perſonarum miſerabilium privilegio vide apud Covarruviam *Pract. qq. cap.* 6.

XXIII. Imo uti notat Fevretius De Abuſu *lib.* 4. *cap.* 10. *num.* 9. eo extenſum eſt hoc privilegium, ut ſi quæſtio eſſet de ſalario alicujus operarii, aut famuli, vel ancillæ contra Clericum, etiam permitteretur actione perſonali convenire Clericum coram Senatu Regio; & ita judicatum fuiſſe in Parlamento Pariſienſi 11. Auguſti 1633. reſciſſâ inhibitione factâ per Officialem Epiſcopi cuidam pauperi feminæ non conveniendi Presbyterum ſuper ſuo ſalario alibi quam coram ipſo. Injuſtum enim apparebat Senatui Regio, remittere hanc pauperem feminam ad Judicem Eccleſiaſticum, a quo non poſſet accipere aliquam proviſionem, niſi poſt tres Sententias conformes. *N'y ayant* (ait Fevretius) *aucune apparence d'obliger un ſerviteur ou mercenaire, d'aller plaider pour ſes gages & ſalaires en Cour d'Egliſe, où il ne pourroit obtenir une proviſion exécutoire ſans appel, qu'après trois ſentences conformes.* Id eſt: Cum omnino videatur abſurdum, ut cogatur famulus aut mercenarius coram Eccleſiaſtico tribunali pro ſtipendio aut mercede litigare, nec executionem, a qua appellari non poſſet, obtinere valeret, niſi poſt tres Sententias conformes.

XXIV. Verum tametſi hodie cauſæ miſerabilium perſonarum non pertineant ad tribunal Epiſcopi, eatenus, ut perſonæ illæ poſſint laicos debitores ſuos *juridice* coram ipſius tribunali citare, poſſintque Officiales Epiſcoporum eo titulo de cauſis civilibus laicorum cognoſcere; nihilominus illud ſemper verum eſt, quod non tantum Epiſcopis, ſed & omnibus, quibus animarum cura incumbit, *præcepto divino mandatum ſit, pauperum aliarumque miſerabilium perſonarum curam paternam gerere*, uti

 lo-

loquitur Synodus Tridentina *Seſſ.* 23. *cap.* 1. *De Reformat.*

XXV. Sanctus Carolus in ſuo Concilio Mediolanenſi III. *cap.* 18. monet Epiſcopos, quod ſacri Canones ipſis curam pauperum & oppreſſorum ſpecialiter injunxerint, ac propterea aliquem ſive laicum, ſive Eccleſiaſticum deſignare debeant, qui ipſorum cauſas ſuſcipiat & proſequatur. „ Pupillorum, viduarum, & egentium hominum cura Epiſcopo, communi omnium parenti, a ſacroſanctis Canonum legibus potiſſimum commendata & commiſſa negligi non debet, ne, ſi lædantur, vociferentur ad Dominum, qui exaudiet clamorem eorum. Quamobrem pro ſui muneris officio Epiſcopus aliquem conſtituat Eccleſiaſticum, vel alium pium hominem, Chriſtianæ charitatis operibus atque officiis deditum, qui viſcera miſericordiæ indutus, id generis hominum patrocinium in omni cauſa ſuſcipiat. Quod ſi aliqui jam huic pio operi præfecti ſint, id agat Epiſcopus, ut ii munus ſibi creditum exequantur quam diligentiſſime „.

XXVI. Hoc ſenſu recte reſponſum eſt ad articulum Petri Gugnerii ſupra relatum nomine Prælatorum: " De viduis, & pupillis dicit Epiſcopus, quod de jure divino, & humano, gardia talium perſonarum, quantum ad violentias, & ſaiſinas, pertinet ad Eccleſiam; & ſic de conſuetudine obſervatur in Eccleſiis Gallicanis „.

XXVII. Unde ſi viduæ, aliæque perſonæ miſerabiles juſtitiam contra potentes conſequi non poſſint, merito Epiſcopi & Paſtores operâ, & conſilio ipſis aſſiſtent; etiam inſtando apud Judices Regios, ut juſtitia iis adminiſtretur; aut etiam Principem interpellando, ſi opus ſit, ut Judicibus injungat juſtitiam adminiſtrare.

Ita jam pridem Juſtinianus ſanxit, ut ſi negligentes fuerint Judices in adminiſtranda juſtitia, adeatur loci Epiſcopus; hicque apud Judices pro adminiſtranda juſtitia inſtet.

XXVIII. Nec tantum inſtare poſſe Epiſcopos, ut in foro ſeculari jus ipſis viduis, aliiſque perſonis miſerabilibus adminiſtretur; ſed & Judicem Eccleſiaſticum poſſe negligentiam Judicis ſecularis ſupplere, communis eſt Canoniſtarum opinio fundata in *Cap.* 11. ;; *De Foro comp.* ubi Gloſſa ait: „ Nota, quod propter negligentiam Judicis ſecularis transferatur juriſdictio ad Eccleſiaſticum Judicem „.

XXIX. Hanc eſſe receptam a Canoniſtis opinionem notavit quoque Covarruvias *Pract. qq. cap.* 6. *num.* 1. de qua tamen ipſe ſe ingenue fateri debere dicit: " Hoc *certo* ſcio, eam apud Regia Hiſpaniarum, & Galliæ Prætoria *riſui* equidem fore, tantum abeſt, ut ea in uſum & praxim recepta fuerit „.

Similiter Michaël Rouſſellius *lib.* 6. *Hiſt. Pontificiæ juriſdict. cap.* 5. *num.* 16. relatis legibus Wiſigothorum, quibus concedebatur Epiſcopis reformare Sententias laicorum, ſubjungit: " At hodie antiquatæ ſunt iſtæ diſpoſitiones; ſiquidem verum eſt, quod Bobadilla ſcribit, non eſſe jus Eccleſiaſtico Judici laicum Prætorem cogere, ut ab eo carceri deditum, licet injuſte, liberet: & non facile admiſſum iri, ut Epiſcopalis notio de cauſis pauperum & viduarum, atque de *negligentia* ſecularis Magiſtratus ſupplenda juriſdictionem habeat; quoniam lege Regiâ prohibetur conventio laici coram Judice Eccleſiaſtico: adeo ut ſi pro cauſa pure profana, quæ non ſit mixti fori, laicus laico diem dixerit apud forum Eccleſiaſticum, eum puniri velit lex Regia „.

CAPUT IV.

De Poſſeſſorio, & Petitorio in Cauſis Eccleſiaſticis.

1. *De jure communi etiam* poſſeſſorium *rei ſpiritualis ſpectat Judicem Eccleſiaſticum.*
2. *Contrarius uſus jam pridem invaluit in Gallia.*
3. *Martinus V. declarat, ſe nolle huic uſui quoad poſſeſſorium* retinendæ *poſſeſſionis derogare.*
4. *Pontifex per ſuam Bullam nullum novum privilegium concedit, ſed receptum uſum tantum permittit.*

5. *Hæc*

5. *Hæc & ſimiles Pontificum Declarationes jus Regium ſuper cognitione poſſeſſorii non parum firmarunt.*
6. *Etiam earum occaſione ad alia Regna is uſus extenſus.*
7. *In Belgio ſub finem ſeculi* XV. *ſtabilitus fuiſſe videtur.*
8. *Senſim & gradatim uſus ille invaluit.*
9. *In Concordatis Brabantiæ poſſeſſorium* retinendæ, *&* recuperandæ *poſſeſſionis defertur Judici ſeculari*, adipiſcendæ *autem Eccleſiaſtico.*
10. *Etiam in Gallia primitus poſſeſſorium* adipiſcendæ *Judici Eccleſiaſtico relictum.*
11. *Quare prius potius quam poſterius ſibi Judices ſeculares attraxerint?*
12. *Prætendunt Judices Regii in poſſeſſorio tantum tractari quæſtionem* facti, *non juris.*
13. *Veriſimile primitus Judices Regios non cœpiſſe plenam titulorum, aut jurium diſcuſſionem.*
14. *Olim incognita fuit diſtinctio inter ſimplicem recredentiam & plenum poſſeſſorium: & unde hæc originem habuerit.*
15. *Quid recredentia; & unde ſic dicta?*
16. *Quamdiu duret effectus recredentiæ?*
17. *A Recredentiario præſtanda cautio de reſtituendis fructibus; & qualis præſtanda remiſſive?*
18. *Cui in Cauſa Beneficiali recredentia adjudicanda?*
19. *Ad abbreviandas lites in materia Beneficiali debent Partes in initio litis exhibere titulos.*
20. *Id conforme eſt Concordatis Brabantiæ.*
21. *Quænam nomine* tituli *intelligantur?*
22. *Ex Ordinatione Franciſci I. Regis Franciæ tenentur etiam exhibere capacitates*, capacités; *quid harum nomine intelligatur?*
23. *Aliquando uſus habuit, ut ſuper recredentia & pleno poſſeſſorio* duo *diſtincti proceſſus inſtituerentur.*
24. *Id hodie vetitum.*
25. *Poteſt tamen diſtincte ſuper iis pronuntiari.*
26. *Recredentia adjudicatur prævia* ſummariâ *cauſæ diſcuſſione.*
27. *Recredentia non eſt adjudicanda, dum cauſa ſine nova probatione in* pleno *poſſeſſorio poteſt expediri.*
28. *Pro* pleno *poſſeſſorio cauſa plenarie inſtruitur, & tituli diſcutiuntur.*
29. *Judices Regii hodie revera examinant, & diſcutiunt* petitorium.
30. *Hinc & inhibetur hodie poſſeſſorii, & petitorii cumulatio.*
31. *Quamdiu poſſeſſorium pendet, vel totalem executionem non habet, non poteſt intentari petitorium.*
32. *Quandonam quoad hunc effectum ſit evacuatum poſſeſſorium?*
33. *Latâ & executioni mandatâ ſententiâ pleni poſſeſſorii poteſt intentari petitorium.*
34. *Si a ſententia pleni poſſeſſorii ſit appellatum, debet petitorium ſuſpendi pendente appellatione.*
35. *Licet ſoli Judices Regii cognoſcant de poſſeſſorio in materia Eccleſiaſtica, tamen interdum appellari poteſt.*
36. *Quamdiu petitorium coram Judice Eccleſiaſtico pendet, poſſeſſorium retinet ſuum effectum.*
37. *Hinc raro poſt plenum poſſeſſorium intentatur petitorium.*
38. *Altera ratio, quæ facit, ut raro in petitorio abſoluto poſſeſſorio agatur: imo aliquando in Gallia inhibitum ſit petitorium intentare.*
39. *Hodie poſſeſſorium retinendæ, & recuperandæ poſſeſſionis* privative *ad Judicem laicum ſpectat.*
40. *Quomodo omnes cauſæ Beneficiales hodie titulo poſſeſſorii* retinendæ *poſſeſſionis coram Judice Regio agitentur?*
41. *Hodie Clerici pro* manutenentia *ad Auditoria Regia recurrere quodammodo coguntur.*
42. *Judices Regii licet petitorium examinent, non niſi tamen ſuper poſſeſſorio tamquam mere* facti *pronuntiant.*
43. *Ut Cauſa Eccleſiaſtica deferatur ad Judicem laicum, ſolet peti* manutenentia; *cujus definitio additur.*
44. *Ratio etymologica hujus vocis.*
45. *Pro obtinenda manutenentia requiritur poſſeſſio.*
46. *Item turbatio facti.*

47. *Ho-*

47. *Hodie titulo manutenentiæ omnes paſſim Cauſæ ad Tribunalia Regia devolvuntur.*
48. *Ipſi Eccleſiaſtici amânt litigare apud Tribunalia Regia.*
49. *Rationes, cur forum Eccleſiaſticum declinent.*
50. *Dolendum, quod hodie apud laicos Eccleſiaſtici litigare cogantur.*
51. *Manente hodierno ſtylo fori Eccleſiaſtici, vix aliud ſperandum.*
52. *Epiſcopi allaborâre debent, ut lites Eccleſiaſticorum amice ſopiantur.*

I. NOn tantum petitorium, ſed & poſſeſſorium in Cauſis Beneficialibus,
aliiſque, de jure communi Decretalium
ſpectare ad Judicem Eccleſiaſticum, excluſo Judice ſeculari, unanimis eſt Canoniſtarum ſententia; neque obſcure probatur in
Decretalibus ſub titulo *De Cauſa poſſeſſionis, & proprietatis:* in quibus ſupponitur,
utrumque judicium coram eodem Judice
eſſe terminandum; & pluribus oſtendit Covarruvias *Pract. qq. cap.* 35. *num.* 1. aitque, " non poſſe laicum Judicem ſecun-
,, dum *rigorem Juris* cognoſcere de cauſa
,, *poſſeſſoria* Beneficii Eccleſiaſtici; cum ad
,, juſtificandam poſſeſſionem in hoc caſu ſit
,, neceſſaria quædam ſummaria probatio
,, alicujus tituli apparentis, nec aliter poſ-
,, ſit poſſeſſio obtineri, etiam quoad inter-
,, dicta poſſeſſoria ,,.

II. Fatetur nihilominus ipſe Covarruvias,
contrarium uſum jam pridem in Regno
Galliæ invaluiſſe, cujus uſus etiam antiqui
Auctores Galliæ meminerunt; atque inter
alios Guillelmus Benedicti ad *Cap*, RAYNUTIUS ; *De Teſtam.* verbo *Et uxorem*,
num. 131. dicens: " Ex antiqua & *imme-*
,, *morabili* conſuetudine remedia poſſeſſoria
,, etiam in Beneficialibus, & Eccleſiaſticis
,, Cauſis in iſto Regno Franciæ procedunt
,, & tractantur per Judices Regios: quam
,, conſuetudinem beatus Pater Martinus
,, Pâpa ad requeſtam Regis Franciæ, vi-
,, delicet Caroli VII. Domini noſtri Re-
,, gis (*a*) moderni nunc regnantis avi pa-
,, terni, approbavit, etiam reſpectu Cau-
,, ſarum Beneficialium tam in Regno, quam
,, in Delphinatu, ſeu declaravit dictæ con-
,, ſuetudini & ſtylo per quamcumque Con-
,, ſtitutionem Apoſtolicam derogatum non
,, fuiſſe, nec Judices Regios de talibus
,, quæſtionibus cognoſcentes Cenſuris Ec-
,, cleſiaſticis ligaſſe, nec derogare, aut li-
,, gare velle ,,.

Indubitanter reflectit hìc Auctor ille ad
Bullam Martini V. datam anno 1426. 4.
Februarii; ac integra refertur in Probationibus Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ, *cap.*
26. *num.* 2.

III. In hac Bulla expreſſe declarat Martinus V. quod per ſuas litteras anteriores
(quibus ſub gravibus pœnis inhibuerat
Clericis, ut ſuas cauſas, & querelas, præcipue quæ de jure vel conſuetudine ad
forum Eccleſiaſticum ſpectare noſcuntur,
ad forum laicum non deferant) non intendat præjudicare juri, & juriſdictioni
Regiæ, præſertim in caſu poſſeſſorii *retinendæ* poſſeſſionis ſuper quibuſcumque Eccleſiis & Beneficiis Eccleſiaſticis. Verba
ſunt: " Cum autem, ſicut pro parte cha-
,, riſſimi in Chriſto filii noſtri Caroli Re-
,, gis (*b*) Francorum illuſtris, nobis fuit
,, expoſitum, a nonnullis revocetur in du-
,, bium, an per hujuſmodi noſtram Con-
,, ſtitutionem derogari voluerimus juri &
,, juriſdictioni Regiæ, præſertim in caſu
,, poſſeſſorii retinendæ poſſeſſionis, ſuper
,, quibuſcumque Eccleſiis, & Beneficiis Ec-
,, cleſiaſticis ſuorum Regni Franciæ, & Del-
,, phinatus Viennenſis; per quam juriſdi-
,, ctionem præfatus Rex ſibi licere aſſerit,
,, in omni caſu etiam juridice tueri poſſeſ-
,, ſores: Nos ad omnis ambiguitatis tol-
,, lendum dubium, ſuper his opportune
,, conſulere, & providere volentes, ejuſ-
,, dem Regis in hac parte ſupplicationibus
,, inclinati, auctoritate Apoſtolicâ tenore
,, præſentium declaramus, noſtræ intentio-
,, nis non fuiſſe, neque eſſe, per prædi-
,, ctam aut quamcumque aliam Conſtitu-
,, tio-

(*a*) Ille Francorum Rex erat Carolus VIII. quo imperante Guillelmus Benedicti vivebat.

(*b*) Id eſt, Carolus VII.

„ tionem noſtram eidem Regi , & ejus
„ Regiæ juriſdictioni , per quam , ſicut
„ aſſeritur , tam ipſe , quam progenitores
„ ſui ſuper hujuſmodi poſſeſſorio a tanto
„ tempore , circa quod de ejus contrario
„ memoria hominum non exiſtit , conſue-
„ verunt cognoſcere , in aliquo derogari
„ voluiſſe aut velle quoquo modo : decer-
„ nentes Partes moleſtatas ſuper earum
„ conſervatione , ad ſuorum Beneficiorum
„ poſſeſſionem ipſius Regis auxilium im-
„ plorantes , dummodo in contemptum ju-
„ riſdictionis & libertatis Eccleſiaſticæ , &
„ ut Partes ſibi adverſas in rebus eccleſia-
„ ſticis diutius perturbarent , hoc non fe-
„ cerint , pœnas in dicta noſtra Conſtitu-
„ tione contentas nullatenus incurriſſe aut
„ debere incurrere quovis modo . Per hoc
„ autem nullum jus ſeu juriſdictionem in
„ præmiſſis cognoſcendis eidem Regi de
„ novo acquiri volumus ; ſed antiquum , ſi
„ quod habet , tantummodo conſervari „ .

IV. Ex verbis jam relatis manifeſtum eſt, erraſſe Zypæum , dum ſcripſit titulo *De Cauſa poſſeſſ. & propriet. num.* 1. quod
„ Franci a Martino V. privilegium impe-
„ trarunt , quo Judex ſecularis iis (poſ-
„ ſeſſoriis rerum ſpiritualium controverſiis)
„ ingerere ſe poſſet „ . Non enim Martinus V. ipſis privilegium dedit cognoſcendi de poſſeſſorio *retinendæ* poſſeſſionis ſuper Beneficiis eccleſiaſticis ; ſed tantum declaravit , neque per hanc , neque per quamcumque ſuam “ Conſtitutionem eidem Re-
„ gi (Franciæ) & ejus Regiæ juriſdictio-
„ ni , per quam ſicut aſſeritur , tam ipſe ,
„ quam ejus progenitores ſuper hujuſmodi
„ poſſeſſorio a tanto tempore , circa quod
„ de contrario memoria hominum non exi-
„ ſtit , conſueverunt cognoſcere , in ali-
„ quo derogari voluiſſe , aut velle quoquo
„ modo „ .

Imo & expreſſe proteſtatur Pontifex ,
„ ſe per hoc nullum jus ſeu juriſdictionem
„ in præmiſſis cognoſcendis eidem Regi *de*
„ *novo* acquiri velle „ . Evidens proinde eſt, nullum privilegium Francis eſſe a Martino V. datum ; ſed ſolummodo jus ab antiquo competens confirmatum .

V. Non dubium tamen , quin ex ſimilibus Pontificum Declarationibus conſuetudo , & jus cognoſcendi de poſſeſſorio Beneficiorum in tribunalibus laicalibus ; non parum fuerit firmatum , ipſique Judices Regii magis obfirmati .

Unde Guillelmus Benedicti (*a*) dicto loco citatis ad marginem hac Bullâ Martini V. nec non Litteris Leonis X. ad Curiam Regiam Toloſanam , quibus ſtylum & conſuetudinem Franciæ in hoc puncto clare approbare videtur , ſubdit : “ Ex qui-
„ bus reſultat , Judices Regios ſine ſcru-
„ pulo conſcientiæ cognoſcere poſſe de tali
„ poſſeſſione , poſtquam ſummi Pontifices ,
„ qui poteſtatem ſuper hoc diſpenſandi ha-
„ bent , ſcienter hoc tolerarunt tanto tem-
„ pore , quinimo approbarunt , ut videtur „ .

VI. Quin & illud admodum veriſimile eſt, quod ex hac Bulla , tametſi ad ſolum Regem Franciæ datam , alii quoque Reges , & Principes conſuetudinem , & ſimile jus ſecurius ſibi aſſeruerint . Cujus vel ipſe Salgado *De Protect. Regia* , *part.* 1. *præludio* 5. *num.* 293. teſtis eſt . Relatâ enim hac Bullâ , ait : “ Licet ſit inducta in favorem
„ Regum Franciæ , tamen ejus deciſio , &
„ determinatio generalis eſt , & univerſa-
„ liter comprehendit omnes Reges , & Prin-
„ cipes ſimile jus , & conſuetudinem im-
„ memorialem habentes „ .

VII. In Belgio ſub finem ſeculi xv. ſtabilitam fuiſſe conſuetudinem diſceptandi *poſſeſſorium* in Cauſis Beneficialibus coram Judicibus Regiis , patet ex Edicto Philippi Archiducis die 20. Maii 1497. quo cavetur , ut nullus vigore Bullæ , aut proviſionis Papalis , trahatur extra patriam ; ſed , quæſtione incidente , ſi ſit in *poſſeſſorio* , accedatur ad ipſum *Principem* , aut ejus Officiarios , ad quos ipſa cognitio ſpectat ; & in *petitorio* ad Ordinarium . Verba ſunt : *Et ſemblablement que nul (quel qu'il ſoit) pour raiſon deſdicts Benefices eſtant en noſdicts pays , ne attraye nos Sujets ni autres y ré-*

(*a*) Regnante Ludovico XII. Guillelmus Benedicti munere Conſiliarii fungebatur in ſupremo Toloſatenſium Senatu .

y réſidans, *par vertu deſdites Bulles*, *&* *Reſcritz de Cour de Rome : ains s'aulcune choſe ils veulent demander*, *à la cauſe dicte*, *le faſſent*, *ſi c'eſt en poſſeſſoire*, *pardevant nous ou noz Officiers*, *auſquelz la cognoiſſance en appertiendra*, *&* *en petitoire*, *en première inſtance*, *pardevant l'Ordinaire en noſdicts pays*. Id eſt: Similiter ut nemo (quiſcumque fuerit) ratione Beneficiorum ſitorum in dictis noſtris Provinciis, ullum ſubditorum noſtrorum, aut aliorum in iis commorantium, vi dictarum Bullarum, & Reſcriptorum Curiæ Romanæ in jus vocet: verum ſi quid volent obtinere in dicta cauſa, coram Nobis, aut Miniſtris noſtris, ſi de poſſeſſorio agatur, compareant, ad quos hujuſmodi cognitio ſpectabit. In petitorio vero in prima inſtantia, coram Ordinario in dictis noſtris Provinciis.

VIII. Jus hoc Regis judicandi de *poſſeſſorio* rerum ſpiritualium primitus conſuetudine magis quam aliquâ poſitivâ Ordinatione apparet inductum fuiſſe; idque ſenſim, & per gradus.

Et quidem citata Bulla Martini V: tantum meminit juris cognoſcendi de poſſeſſorio *retinendæ* poſſeſſionis; quod & *recuperandæ* complectitur, ait Zypæus loco citato *num.* 2. juxta generale remedium Can. *Reintegrandæ*.

IX. In Concordatis Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem de anno 1541. *tit.* 4. §. 1. & 2. poſſeſſorium *retinendæ* & *recuperandæ* poſſeſſionis defertur Judici ſeculari; interdictum vero *adipiſcendæ* Judici ſpirituali relinquitur.

X. Similiter Guido Pape Conſiliarius in Senatu Gratianopolitano circa annum 1440. teſtatur, quod "licet hic Senatus cognoſceret de poſſeſſorio *retinendæ* & *reintegrandæ* in Beneficialibus, equidem in poſſeſſorio *adipiſcendæ* non conſueverat Curia de eo cognoſcere, cum plus habeat proprietatis, quam poſſeſſionis". *Deciſ.* 1.

XI. Cauſam enim poſſeſſorii aſſumpſerunt Judices Regii, vel hoc titulo, quod poſſeſſio *in facto*, & non *in jure* conſiſtat. Quæ autem *facti* ſunt, non ſpiritualia, ſed potius temporalia cenſentur. Poſſeſſio enim non dicitur ſpiritualis, ut ipſa proprietas, ſed potius *temporalis*, ait Guido Pape *Deciſ.* 1. Et Aufrerius *Reg.* 2. *Fall.* 24. poſt Gloſſam in *Cap.* CUM DILECTUS 32. *De Elect.* ait: "Quando agitur de poſſeſſorio de jure ſpirituali, non agitur *ſpiritualiter*, & ideo non eſt tractanda tamquam ſpiritualis". At in interdicto *adipiſcendæ* nihil *facti*; ſed tantum *juris* verſatur; ideoque & hoc poſſeſſorium ad Senatum Regium non ſpectare judicavit Senatus Sabaudiæ apud Antonium Fabrum in Cod. *lib.* 3. *tit.* 7. *definit.* 1.

XII. Illud ſane compertum eſt, cognitionem poſſeſſorii Judicibus laicis delatam eſſe, quod crederetur, non *juris*, ſed *facti* quæſtionem verſari. Unde Damhanderus in Praxi rerum Civilium *cap.* 41. objiciens ſibi, quod Judex ſecularis dando manutenentiam in materia Beneficiali, videatur ſe immiſcere rebus ſpiritualibus, ait: "Quia in iſto caſu non immiſcet ſeſe rebus ſpiritualibus, nec ſpirituales res tractat, nec exercet, ſed tantum quod eſt mere ſeculare: dum lites, contentiones, & turbationes a ſuæ Reipublicæ ſubditis arcet, & prohibet".

XIII. Imo veriſimile eſt, quod Conſilia Regia, cum primum de *poſſeſſorio* cognoſcere cœperunt, ipſum jus contendentium parum examinaſſe: ſed cum contingeret, duos de Beneficio contendere, ac unus alterum e poſſeſſione viâ facti extrudere, atque per vim ſe in ea manutenere vellet, Conſilia Regia, ut hos tumultus, qui in ſeditiones non raro degenerabant, imo nonnumquam inter Principes, aut Nobiles bella quædam excitabant, præcipue dum de Epiſcopatibus inter perſonas potentes quæſtio incidebat; ut hos, inquam, tumultus compeſcerent, *ſummarie* atque de *plano* de cauſa cognoſcebant, ad decernendam illi, qui apparentius jus habere videbatur, nudam ac ſimplicem poſſeſſionem *facti*; eumque in hac poſſeſſione contra violentias adverſarii tuendum, donec per legitimum Judicem eccleſiaſticum de ipſo jure plene judicatum eſſet. Unde Jodocus Damhauderus in Praxi rerum Civilium *cap.* 41. *num.* 4. oſtendit, quod Judex Regius, dando manutenentiam, non tractet res ſpirituales, ſed tantum *mere ſeculares*: "Dum (ait) lites, contentiones, & turbationes a ſuæ

„ a ſuæ Reipublicæ ſubditis arcet, & pro-
„ hibet „. Simile ex Andrea Gail tradit in notis ad citatum locum Damhanderi Nicolaus Tuldenus, dicitque hoc jus fundatum in jure communi: " Nam quoties „ (inquit) de *poſſeſſione* inter duos pluresque contentio eſt, ita ut uterque poſſidere ſe contendat, & res ob litigioſam poſſeſſionem ad *arma* ſpectare videatur, tunc Judicem ex officio, vel parte petente poſſeſſionem ſequeſtrare poſſe rei controverſæ citatis partibus, ut certâ die compareant, & jura ſua poſſeſſoria *ſummarie* deducant, interimque ab *armis abſtineant* „.

XIV. Unde nec primitus nota fuiſſe apparet diſtinctio inter *recredentiam*, ut noſtri vocant, ſive *momentaneam* poſſeſſionem, & *plenum* poſſeſſorium; quæ ſenſim invaluit, & hodie uſitatiſſima eſt, præſertim in materiis Beneficialibus.

Cum enim in his poſſeſſio juſta eſſe nequeat ſine titulo Canonico, qui in *Cap.* 1. *De Regulis Juris in* 6. vocatur *Inſtitutio Canonica*, cœperunt prætextu poſſeſſorii plenum ſuper titulis examen inſtituere, ut de poſſeſſione judicarent. Hoc autem examen quia non raro longiores moras requirit, ne Beneficium medio tempore neceſſario Miniſtro deſtituatur, qui & functiones obire, & proventus colligere queat, introducta eſt prædicta poſſeſſorii diſtinctio, ut per *recredentiam* interim, dum *plenum* poſſeſſorium diſcutitur, Beneficio de miniſtro provideatur.

XV. Recredentia enim eſt interlocutoria, quam Judex dat, proceſſu durante, in materia novitatis, manutenentiæ, aut in aliis materiis poſſeſſoriis ſuper uſu fructuum, aut rei litigioſæ, ait Damhauderus in Praxi rerum Civilium, *cap.* 147.

Dicta autem *recredentia*, quaſi *rei credentia*, quod res, fructus, & poſſeſſio rei, ei potius, cui *recredentia* adjudicatur, credenda credatur; *interim* ſcilicet, quouſque plenius res ipſa diſcuſſa, & in pleno poſſeſſorio definita fuerit.

XVI. Recredentia enim non habet effectum, niſi quouſque lis duraverit proprietatis, vel poſſeſſionis; idque ſine præjudicio partis adverſæ, ſi hæc in pleno poſſeſſorio vincat.

Neque enim fructus aut emolumenta rei Recredentiario abſolute, & irrevocabiliter addicuntur; ſed tantummodo quaſi ejus fidei *interim* creduntur, ſeu quaſi penes ipſum ſequeſtrantur, reſtituendi parti adverſæ, ſi plenum poſſeſſorium huic adjudicetur; uti notat Rebuffus in *Tract. De Cauſ. Benef. poſſeſſ. art.* 1. *Gloſſ.* 1. *num.* 18. cui conſonat *art.* 443. Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

XVII. Hæ inſuper declarant, a Recredentiario præſtandam eſſe ſufficientem cautionem de reſtituendis, & reddendis illis fructibus, quos pars adverſa lucrari, & habere potuiſſet, ſi actualiter poſſediſſet: *Behoudeleyck goede ende ſufficiente cautie van te reſtitueren ende vvederkeeren al ſulcken vruchten, als de partye ſoude moghen vvinnen ende hebben, ingevalle hy actuelijcken poſſedeerde*. Id eſt: Additâ legitimâ ſufficienteque cautione de reſtituendis reddendiſque iis fructibus, quos lucrari pars adverſa, & obtinere poſſet, ſi actu poſſeſſione foret gaviſa.

Quomodo, quando, & quæ cautio præſtanda ſit, late explicat Rebuffus in Tractatu de Sententiis executorialibus *art.* 1. *Gloſſ.* 15. & 16.

XVIII. In materia autem beneficiali quoad recredentiam, qui titulum habet, & exhibet, præfertur illi, qui titulum non habet, ait Rebuffus De Cauſis Benef. poſſeſſ. *art.* 3. *num.* 7. quia tunc *apparentiorem* cenſetur habere titulum, cum alter nullum producat. Et ut notat *num.* 8. Judices in judicanda recredentia duo maxime attendere debent, videlicet titulos partium, & earum capacitatem: & adjudicare recredentiam habenti apparentiorem titulum, ſi capax ſit & idoneus; quod & indicant Ordinationes Curiæ Brabantiæ, quæ volunt, ut ſi altera partium ſuo tempore non reproduxerit ſuos titulos, hæc excidat *recredentia*, quæ adjudicabitur illi parti, quæ ſuos titulos exhibuerit.

XIX. Ut ergo facilius ac ſine longa mora, ut minus recredentia alteri partium adjudicari queat, debent Partes ſtatim in initio litis exhibere ſuos titulos, quemadmodum tum in Gallia per Ordinationem Franciſci I. *art.* 10. tum in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 439. cautum eſt.

Digitized by Google

XX. Id conſonat Concordatis Brabantiæ, quæ optant lites ſuper poſſeſſorio abbreviari, ne diu Beneficia vacare contingat; atque propterea *tit.* 4. *art.* 1. dicitur: „ Expediens tamen eſſet, quod Princeps „ tempus terminandarum litium ſuper poſ- „ ſeſſorio ſtatueret, ne Beneficia diutinam „ vacationem patiantur „.

XXI. Nomine *tituli* autem veniunt omnia acta, quæ tribuere queunt jus ad Beneficium; ut ſunt litteræ præſentationis, collationis, inſtitutionis, litteræ teſtimoniales approbationis ſuper ſufficientia doctrinæ, & morum, vulgo *Viſa*, acta captæ poſſeſſionis, &c.

XXII. In Ordinatione Franciſci I. *art.* 3. non tantum titulorum exhibendorum, ſed & *capacitatum* mentio fit in verbis: *Et par faut d'exhiber, ſe ſera adjudication de recréance ou maintenue ſur les tiltres &* CAPACITE' *de celuy qui aura forny*. Id eſt: Defectuque exhibitionis adjudicabitur recredentia aut manutenentia illi, qui de titulis, & capacitatibus docuerit.

Hoc nomine *capacité* veniunt acta, quæ probant capacitatem perſonæ, ut ſunt extractum ex Regiſtro Baptiſmali, quo v. g. legitimitas, ætas, vel locus originis, aut Baptiſmi probantur, litteræ Tonſuræ, Ordinis, vel Gradus Academici, aut ſimilium pro conditione Beneficii.

XXIII. Apud Gallos aliquando uſitatum fuiſſe, ut Judices duos facerent diſtinctos proceſſus, & inſtantias, unum ſuper *recredentia*, & alterum ſuper *pleno* poſſeſſorio: ita ut prolatâ ſententiâ *recredentiæ*, de *novo* inchoarent proceſſum ſuper *pleno* poſſeſſorio, notat Rebuffus in citato Tractatu *art.* 10. & in Belgio quoque obtinuiſſe veriſimile credit Nicolaus Tuldenus in notis ad *Caput* 147. Dambauderi.

XXIV. Verum, cum conveniat lites ſuper Beneficiis cito terminari; tam in Gallia, quam hìc in Belgio ordinatum fuit, ut non fiant in poſterum *duo diſtincti* proceſſus ſuper recredentia, & pleno poſſeſſorio; ſed ambo jungantur & inſtruantur per *unicum* proceſſum, uti habet citata Ordinatio Franciſci I. *art.* 10. & Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 440. addentes inſuper, quod Advocatus, qui ſeparatim in his materiis ſcripſerit, condemnabitur in mulctam 10. Carolinorum, *Carels-guldens*, applicandorum ærario Regis, & ſuſpendetur a ſuo officio ad ſex menſes.

XXV. Hinc tamen nullatenus concludendum eſt, vetitum eſſe, *ſeparatim* ferri duas ſententias, alteram *recredentiæ*, & alteram *pleni poſſeſſorii*, uti monet Rebuffus, & quotidiana praxis obſervat; ſupponuntque citatæ Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 441. quo injungitur, ut titulis hinc inde per Partes reproductis, ipſi de Curia Brabantiæ mox de cauſa diſcernant, ut minus quoad recredentiam ſuper titulis, & munimentis ab utraque Parte allegatis: *Naer dien de voorſ. materie poſſeſſoire van Beneficien alſoo geinſtrueert ſal zyn, ſoo ſullen die van onſen voorſchreven Raede gehouden zyn te vuyten, ten minſte de recredentie, op de voorſchreven titulen, ende munimenten van beyden ſyden geproduceert*. Id eſt: Cum vero præfata materia de poſſeſſorio Beneficiorum hoc modo ordinata fuerit, tenebuntur ii de dicto noſtro Conſilio, ut minus decernere recredentiam ratione prædictorum titulorum, & munimentorum cauſæ utrimque productorum.

XXVI. In adjudicanda recredentia Judex tantum ſummarie ſe informare ſolet, atque ex actis ſive hinc inde reproductis inſtrumentis diſpicere, quis apparentiorem titulum habere videatur; & cui omnibus expenſis poſſeſſio *per interim*, quouſque *plene* cauſa fuerit diſcuſſa, & plenius de jure contendentium conſtiterit, ſit *credenda*.

XXVII. Monet autem Rebuffus in tractatu *De Sentent. execut. art.* 1. *Gloſſ.* 5. *num.* 3. quod " numquam recredentiæ ſen- „ tentia proferri debeat, quando plenum „ poſſeſſorium poteſt expediri ſine alia „ probatione: utpote quando non ſunt „ aliqua facta allegata, ſed ex ipſis titulis „ poteſt ipſum Beneficium dijudicari „.

Recredentialis autem ſententiæ executio habetur non obſtante oppoſitione, aut appellatione; quemadmodum habent Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 443. duratque ejus effectus, quouſque per ſententiam definitivam *in pleno poſſeſſorio* fuerit retractata. De quo vide Antonium Fabrum in Cod. *lib.* 1. *tit.* 2. *Diſ.* 95.

XXVIII. Adjudicatâ recredentiâ, fini-

Digitized by Google

mirum materia, & cauſæ ſtatus eam reqnirere videatur, tunc ulterius cauſa inſtruitur, & *plenarie* de titulis, & juribus ipſarum partium Judices cognoſcunt, eaque diſcutiunt; ut appareat, quis Canonicam poſſeſſionem habeat, atque in ea manutenendus ſit; & cui per ſententiam definitivam *plenum* poſſeſſorium adjudicandum ſit.

XXIX. Hinc evidens eſt, hodie in poſſeſſorio Judices non tantum de mero, & nudo *facto* poſſeſſionis cognoſcere, ſed totum & integrum jus diſcutere: ut ex *jure* dijudicent, cui poſſeſſio, quæ ſine Canonica inſtitutione, ſive Canonico titulo haberi nequit, adjudicanda ſit.

Proinde dubitari non poteſt, quin revera hodie Judices Regii in judicio poſſeſſorio rerum ſpiritualium examinent, & tractent ipſum *petitorium*, ſive *jus* ipſum, quamvis ſententiam dicendo, non ſuper ipſo petitorio, ſed poſſeſſorio duntaxat pronuntient.

XXX. Quare mirum non eſt, ſi & tandem una invaluerit, atque in Gallia & in Belgio decretum ſit, quod poſſeſſorium, & petitorium ſimul intentari non poſſint, ut habent Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 445. Cum enim in poſſeſſorio tituli, & jus litigantium examinentur, & diſcutiantur, inconveniens ſane viſum eſt, ſi eodem tempore in *petitorio* coram Judice Eccleſiaſtico diſcuterentur.

XXXI. Quin & eodem articulo, uti & in Ordinatione Franciſci I. Regis Franciæ *art.* 12. decernitur, quod intentato poſſeſſorio non poſſit intentari petitorium, quamdiu materia poſſeſſorii per ſententiam definitivam plene terminata non fuerit, ipſique ſententiæ totaliter ſatisfactum fuerit, tam quoad principale, quam fructus, damna, & intereſſe, ſi hæc adjudicata ſint, niſi per illum, in cujus favorem ſententia lata fuit, fieret, quod executio non haberetur.

XXXII. Quandonam juxta has Ordinationes cenſeatur ſatisfactum *integre* ipſi poſſeſſorio, ut petitorium intentari queat, conſule Rebuffum in Tractatu *De Cauſis Benef. poſſeſſ. art.* 12. ubi inter alia notat, quod licet in Ordinatione Regia, uti & in citatis Ordinationibus Curiæ Brabantiæ, nihil dicatur de *expenſis* litis; nihilominus & has comprehendi, & debere eſſe ſolutas, antequam petitorium coram Judice Eccleſiaſtico intentari poſſit.

XXXIII. Sententiâ autem definitive in *pleno* poſſeſſorio prolatâ, & tam quoad ipſum principale, quam acceſſoria executioni mandatâ, tunc liberum eſt parti victæ intentare *petitorium* coram Judice Eccleſiaſtico, ſi poſſeſſorium fuerit in materia Eccleſiaſtica ad forum Eccleſiaſticum ſpectante (*a*).

XXXIV. Si tamen ab ipſa ſententia in poſſeſſorio lata ſit appellatum, appellatione pendente ſuper poſſeſſorio, petitorium intentari nequit: quia ipſum poſſeſſorium needum *totaliter* cenſetur evacuatum, ſive abſolutum; uti notat Rebuffus in Tract. *De Cauſis Benef. poſſeſſ. art.* 12. *num.* 3. & Wameſius noſter *Conſil. Can.* 82. & notoria praxis conſonat.

XXXV. Soli quidem Judices Regii in Gallia, uti & in his partibus, de poſſeſſorio in materia eccleſiaſtica judicant, quemadmodum obſervat Rebuffus *De Sent. execut. art.* 1. *Gloſſ.* 11. non tamen ſoli Judices *ſupremi*, ſed & ſubalterni, ſive a quibus ad ſupremam Curiam appellatur; ut ſunt in Belgio Conſilia Provincialia, puta Flandriæ, Namurcenſe, &c. a quibus ad Parlamentum Mechlinienſe a ſententia ſuper *pleno* poſſeſſorio in materia eccleſiaſtica quotidie appellatur, eâque appellatione pendente, petitorium manet in ſuſpenſo.

XXXVI. Porro petitorio intentato, & coram Judice Eccleſiaſtico pendente, effe-

(*a*) In Galliis poſt ſententiam de *poſſeſſorio*, ut ajunt, Beneficii definitive pronunciatam, non licet litem de *petitorio* intendere. Arbitrantur enim Judices eam actionem judiciariam eſſe inutilem: quippe cum ſententia de *poſſeſſorio* lata fuerit poſt diligens titulorum examen; ſuperfluum videtur ad Judices Eccleſiaſticos confugere, ut de *petitorio* judicent ex titulis, quorum cognitio major ipſis, quam Judicibus Laicis in ſuprema Curia non affulgebit.

Digitized by Google

ctus ſententiæ latæ in pleno poſſeſſorio non ſiſtitur; nec is, cui poſſeſſorium adjudicatum eſt, in ſua poſſeſſione quoquo modo turbari poteſt prætextu intentati petitorii, quamdiu ipſum petitorium coram Judice Eccleſiaſtico *plene* evacuatum, & abſolutum non eſt. Non cenſetur autem petitorium eſſe plene adjudicatum, niſi per tres ſententias conformes fuerit judicatum; ſi nimirum toties fuerit appellatum.

XXXVII. Mirum proinde videri non debet, quod raro in Beneficialibus, aliiſque Eccleſiaſticis Cauſis intentetur petitorium coram Judice Eccleſiaſtico, poſtquam plenum poſſeſſorium in Curia Regia fuit adjudicatum; quia ſcitur, ſæpiſſime tantam temporis moram requiri, ut veriſimilius ipſe finis vitæ præveniret ipſum finem litis.

XXXVIII. Accedit, quod cum hodie in cauſa poſſeſſorii examinentur, & diſcutiantur *plenarie* omnes tituli, quibus ipſa poſſeſſio innititur, non ſine fundamento credatur, quod & in *petitorio* ſuccumbet, qui in pleno poſſeſſorio victus fuit. Quare refert Fevretius De Abuſu *lib.* 4. *cap.* 31. *num.* 6. aliquando in Parlamentis Galliæ judicatam fuiſſe abuſivam citationem in *petitorio*, poſt abſolutum & adjudicatum *plenum* poſſeſſorium; quaſi injuſtum, & inordinatum eſſet, rurſus titulos examinare coram Judice Eccleſiaſtico, qui ad plenum in Regio Senatu diſcuſſi fuere; atque per intentatum petitorium, ipſas materias, præſertim beneficiales, durante vitâ Beneficiati, æternizare. Nihilominus ipſe Fevretius fateri debet, & juxta jus commune, & ipſas Regias Ordinationes petitorium poſſe coram Judice Eccleſiaſtico, evacuato poſſeſſorio, intentari. Quod & ipſa Concordata Brabantiæ *tit.* 4. *art.* 1. expreſſe permittunt; optantque a Principe tempus terminandarum litium ſuper poſſeſſorio ſtatui, *ut quæſtio petitoria citius inſtitui, & terminari valeat*. Videri etiam poteſt Tournetius in ſua Collectione Arreſtorum *lit. P. art.* 138. 140. *&* 147. atque hoc ultimo articulo indicat, aliquando inhibitum, intentari petitorium poſt abſolutum plenum poſſeſſorium: quin & ibidem notat, anno 1613. Parlamentum ſibi attraxiſſe cauſam cujuſdam Presbyteri, qui coram Judice Eccleſiaſtico litigabat pro obtinenda portione congrua, eique per proviſionem aliquam portionem aſſignaſſe; quia ob frequentes appellationes, & difformes a variis Judicibus latas ſententias, nihil obtinere a Judice Eccleſiaſtico poterat; quo fiebat, ut Eccleſia interim viduata a ſuo miniſtro maneret.

XXXIX. Videtur indicare Philippus Probus ad Sanct. Pragmat. *tit. De Electionibus*, *Cap.* Licet, §. Super omnibus, quod ſuo tempore cognitio de *poſſeſſoriis* beneficialibus competeret Judicibus Regiis *non privative*, ſed *cumulative*, cum Eccleſiaſticis. Sed hic rurſus certo auctoritas Judicum Regiorum crevit, ipſaque poſſeſſoria non cumulative, ſed *privative* ad ipſos tranſierunt. Unde ad citata verba Philippi Probi notavit in margine Franciſcus Pinſonius: " Iſtud non ſervatur cir-„ ca poſſeſſoriam litium cognitionem Judi-„ cibus ſecularibus competentem etiam *pri-„ vative* „. Quod & Concordata Brabantiæ, ſaltem quoad poſſeſſorium *retinendæ*, & *recuperandæ* præſcribunt, reſervantque *privative* ipſis Judicibus ſecularibus hujus poſſeſſorii cognitionem.

XL. Reſervant quidem hæc Concordata interdictum *adipiſcendæ* poſſeſſionis Judici Eccleſiaſtico; ſed tamen id non impedit, quominus omnes paſſim quæſtiones in materia beneficiali titulo poſſeſſorio ad Regia Tribunalia deferantur: nam mox ut collatio Beneficii habetur, ſi poſſeſſio realis haberi nequeat, capitur poſſeſſio, quam *juris* vocant, coram Notario; quam ut ſufficientem ad fundandum poſſeſſorium *retinendæ poſſeſſionis* Conſilia Regia recipiunt, uti notat Zypæus *De Cauſ. poſſ. & propriet. num.* 2.

XLI. *&* Hodie frequenter accidit, ut Clerici pro manutenentia in poſſeſſione ſuorum Beneficiorum recurrant ad Regia Auditoria: id quodammodo neceſſarium eſt, eoquod Epiſcopi, eorumve Officiales, non raro nullo juris ordine ſervato, vel cauſâ hactenus non inſtructâ, ad ſuſpenſionem, vel interdictum proſiliant; atque ita ipſos Beneficiatos viâ *facti*, ſive juris ordine non ſervato in ſuorum Beneficiorum poſ-

poſſeſſione aut quaſi poſſeſſione, quæ in exercitio functionum Beneficio annexarum conſiſtit, turbant, imo ſpoliant.

Porro Judices Regios annuendo in ſimili caſu manutenentiam Beneficiatis, nequaquam turbare, aut impedire Epiſcopos, alioſque Judices ordinarios, & Eccleſiaſticos, in correctione & caſtigatione Clericorum ſibi ſubditorum, late oſtendi in Tractatu, cui titulus: *Concordia immunitatis Eccleſiaſtica, & juris Regii*, &c. qui habetur inter opuſcula, ſeu diſſertationes, quæ inferius adnectuntur: uti & in Tractatu *de Recurſu ad Principem*.

XLII. Quamvis hodie Judices Regii de omni pene quæſtione in materia Eccleſiaſtica cognoſcant, non tantum de poſſeſſorio, ſed & de petitorio; attamen priſtinis formulis inſiſtere videntur, ſolumque poſſeſſorium, quod *facti* eſt, ſibi attribuere, numquam de petitorio, aut jure ipſo pronuntiant, ſed tantum ſuper poſſeſſorio, declarando, hunc illumve eſſe *manutenendum in ſua poſſeſſione;* ſive litteras *manutenentiæ* recte, vel male obtentas.

XLIII. Ut enim quæſtio in materia ſpirituali, ſeu Eccleſiaſtica ad Tribunal Regium deferatur, peti ſolet *manutenentia*, quæ eſt " quædam proviſio, imo verius quoddam Principis, vel Conſilii ſui beneficium, quo aliquem pacificum poſſeſſorem, metuentem tamen ex ea ejici, aut exturbari, in eadem ſua quieta poſſeſſione tenet, ſervat, & quaſi manutenendo ſuâ auctoritate tuetur ".

XLIV. Ita Damhauderus in Praxi Rerum Civilium *cap.* 41. *num.* 1. additque *num.* 2. quod quamvis hoc vocabulum ſit recens, tamen aptum ſit ad ſignificandum, " quod poſſeſſor in poſſeſſione ſua per Principem manuteneatur, & in ea permanere jubeatur, cum interdictione omnium, qui ad hanc quietam poſſeſſionem contradicere velint, & id donec per juſtitiam alius potius jus habens inferatur, & manutentus iterum ejiciatur ".

Unde ſi exteriorem formam manutenentiæ, ipſumque litterarum manutenentiæ tenorem duntaxat conſideremus, diceretur, Judices Regios de nuda *facti* poſſeſſione cognoſcere, ac id unice præcavere, ne pacificus poſſeſſor viâ *facti* inquietetur, licet plus reipſa ſibi attribuant.

XLV. Quare & hodie duo pro obtinendis litteris manutenentiæ requiruntur. Primo poſſeſſio, de qua ſaltem ſummarie apparere debet; quemadmodum in ipſis litteris manutenentiæ expreſſe etiam exprimitur; præſcribiturque in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 438. quod qui anno uno fuit extra poſſeſſionem, manutenentiam habere nequeat.

XLVI. Secundo, requiritur turbatio *facti*, quæ generaliter fit per quemcumque actum, quo quis non ſinit libere, & quiete res noſtras poſſidere, ut ait Rebuffus in Tractatu *De Materia poſſeſſ. art.* 1. *Gloſſ.* 2. *num.* 36. ubi & plures modos turbationis enumerat, aitque *num.* 39. quod quis teneatur exprimere modum, & qualitatem turbationis, niſi ex actis appareat.

XLVII. Verum, quia qualiſcumque poſſeſſio etiam *juris*, necnon qualiſcumque turbatio facile admittitur, ut litteræ *manutenentiæ* concedantur; fit, ut omnes paſſim Cauſæ Eccleſiaſticæ titulo *manutenentiæ*, ſive poſſeſſorii ad Tribunalia Regia trahantur, ipſaque Tribunalia Eccleſiaſtica iis priventur.

XLVIII. Et quod mirum eſt, paſſim ipſimet Eccleſiaſtici amant, & omnem operam impendunt, Cauſas ſuas Beneficiales, aliaſque Eccleſiaſticas apud Regia Tribunalia potius, quam apud Eccleſiaſtica examinari, & judicari; quod ex hodierna forma procedendi in foro Eccleſiaſtico magnâ ex parte provenire indubitatum eſt.

XLIX. Juxta hodiernum enim procedendi, & litigandi morem & ſtylum in Judiciis Eccleſiaſticis ſervari ſolitum, quique ab aliquot ſeculis irrepſit, nemo neſcit, pene citius expectandum eſſe litigantibus finem vitæ, quam finem litium; pluſque & diutius tumultibus, & jurgiis forenſibus implicandos litigantes coram Judice Eccleſiaſtico, quam Regio. Ut non dicam, quod ordinarie de capacitate Officialium Judiciis Eccleſiaſticis præſidentium, non ea ſit opinio, & perſuaſio in cauſis, præſertim arduis diſcutiendis, quæ habetur de Senatibus Regiis; quorum & in judicando integritas ſæpe partibus eſt magis perſpecta, quam ipſorum Officialium; quem-

Digitized by Google

quemadmodum in progreſſu operis, ubi de forma judiciorum, & appellationum frequentia, item de Officialibus ſingillatim tractabitur, latius oſtendetur.

L. Indubie dolendum eſt, Cauſas Eccleſiaſticas, ipſaſque quæſtiones & difficultates inter Eccleſiaſticos exorientes paſſim ad laicalia Tribunalia deferri, ipſoſque laicos conſtitui Judices, & arbitros harum controverſiarum; & qui a Sacerdotibus judicari, & inſtitui deberent, ipſos Sacerdotes Inſtrnere, & judicare debeant, & eorum quæſtiones decidere: ut merito Eccleſiaſticis hodie dici queat, quod Chriſtianis ad judicia Gentilium confugientibus exprobrabat Apoſtolus: *Sic non eſt inter vos Sapiens quiſquam, qui poſſit judicare inter fratrem ſuum*. I. Cor. *cap*. 6. *verſ*. 5.

LI. Et quamvis nemo non dubitet, id in non exiguum dedecus Eccleſiæ, & opprobrium Cleri cedere, ſpes tamen exigua id emendandi affulget, niſi ille forenſis litigandi modus, & dilationum & appellationum frequentia e Judiciis Eccleſiaſticis tollatur. Unde Epiſcopis, & Judicibus Eccleſiaſticis querentibus ſuam Juriſdictionem diminui, imo quaſi totaliter aboleri, non immerito dicetur, quod ad Eugenium Papam ſcripſit S. Bernardus *lib*. 1. *De Conſid. cap*. 10. " Agitentur cauſæ, ſed ſicut oportet. Nam is modus, qui frequentatur, execrabilis plane, & qui, non dico Eccleſiam, ſed nec forum deceret. Miror namque, quemadmodum religioſæ aures tuæ audire ſuſtinent hujuſmodi diſputationes Advocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad ſubverſionem, quam ad inventionem proficiunt veritatis. Corrige pravum morem .... Nihil ita abſque labore manifeſtam facit veritatem, ut brevis & pura narratio ".

LII. Interim dum hæc Judiciorum Eccleſiaſticorum emendatio haberi non poteſt, Epiſcopi tenentur, quantum poſſibile eſt, intendere, ut lites & controverſias more antiquo, & ad mentem Apoſtoli, & Eccleſiæ, præſertim inter Clericos ſuper Beneficiis, aliiſque materiis Eccleſiaſticis ſine forenſi ſtrepitu componant; ſeque ita in omnibus gerere, ut Clerici eam de ipſorum integritate, & in judicando æquitate concipiant fiduciam, ut libenter quæſtiones ipſorum judicio, & arbitrio decidendas ſubjiciant, exemplo S. Caroli, de quo ſcilicet Auctor vitæ ejus *lib*. 7. *cap*. 7. " De litibus eſt memorabile, Notariis, Scribiſque fori Caroli tempore accidiſſe, ut peritiam earum litium, quæ de Beneficiis tam frequentes alibi inter Clericos eſſe ſolent, pene dediſcerent. Nulla enim eo vivente lis erat ejuſmodi. Vocatus quiſque, nihil agitans, ne cogitans fere quidem, Beneficium accipiebat, ſine controverſia retinebat, ſine auctoritate ſui Antiſtitis non dimittebat, aut permutabat ".

Ut hoc ubique per ſuam Provinciam obtineret, in Concilio VI. Mediolanenſi ſtatuit: " Antequam litis, reive alicujus judicium conſtituatur, ſtudeant omni æquitatis officio, paternoque conſilio lites dirimere, controverſias ſedare, & transactionibus litigantes reconciliare, &c. Sin autem id aſſequi non poterunt, id ſaltem curent, ut lites brevius, quam in foro laicali moris eſt, definiantur ".

TITU-

Digitized by Google

TITULUS TERTIUS
DE JURISDICTIONE CRIMINALI.

CAPUT PRIMUM.

Quæ jam pridem fuerit auctoritas Judicis Eccleſiaſtici in puniendis delictis Clericorum.

1. *Auctoritatem vindicandi crimina Magiſtratibus civilibus detulit Apoſtolus.*
2. *Imperatores correctionem eorum, quæ contra Religionem & diſciplinam Eccleſiaſticam committuntur, permiſerunt Judici Eccleſiaſtico.*
3. *Conſtitutio Valentiniani Imperatoris delictorum hujuſmodi correctionem Epiſcopis aſſerens.*
4. *Senſum hujus Conſtitutionis exponit ſanctus Ambroſius.*
5. *Delicta civilia Clericorum Judicibus publicis in hac Conſtitutione reſervata.*
6. *Eamdem delictorum diſtinctionem adſtruunt Imperatores Arcadius, & Honorius.*
7. *Eadem occurrit in Conſtitutione ſub nomine Valentiniani Junioris, & Theodoſii.*
8. *Hinc invaluit diviſio delictorum in Eccleſiaſtica, & communia, quæ hic deſcribuntur.*
9. *Eccleſiaſtica Eccleſiaſtico, communia Civili Judici delata.*
10. *An hæc diſtinctio per Honorium Imperatorem aliquando fuerit ſublata?*
11. *Certum eſt, Juſtinianum Imperatorem ea diſtinctione uſum eſſe.*
12. *Non vult tamen Clericum capitaliter puniri a Judice civili, niſi ab Epiſcopo exauctoratum.*
13. *Conſtitutio Juſtiniani in compendium contracta.*
14. *Poſteriore ſuâ Conſtitutione cavit Juſtinianus, Clericum a Judice ſeculari non damnandum, niſi probante Epiſcopo.*
15. *Id conforme Canonibus ſub id tempus editis.*
16. *Senſim omnium delictorum Clericorum ſine diſtinctione cognitio, & punitio Judici Eccleſiaſtico* privative *delata.*
17. *Id ſupponunt Capitularia Regum Francorum.*
18. *Ratio hujus diſciplinæ aſſignatur.*
19. *In recentioribus legibus nulla prædictæ diſtinctionis delictorum mentio.*
20. *Seculo* XI. *etiam crimen* furti *a Clerico commiſſum Judici Eccleſiaſtico reſervatum.*
21. *Articulus Henrici II. Regis Angliæ, quo volebat laicos de aliquibus delictis Clericorum cognoſcere, reprobatus.*
22. *In Gallia quoque* indiſtincte *crimina Clericorum Judici Eccleſiaſtico deferebantur.*
23. *Ob hanc diſciplinam Gratianus videtur truncaſſe legem ſub nomine Valentiniani, & Theodoſii publicatam.*
24. *Immunitatem Clericorum in criminalibus generaliter expreſſit Fredericus Imperator.*
25. *His conſonat Jus Decretalium.*
26. *De Jure Decretalium, Clericus de crimine aſſaſſinatus convictus videtur a* ſolo *Judice Eccleſiaſtico judicandus.*
27. *Clericus coram Judice* ſeculari *falſum deponens, de jure debet judicari in foro Eccleſiaſtico.*
28. *Synodus Tridentina cauſas* criminales *tamquam majores Epiſcopis reſervat.*
29. *Non tamen excluditur Officialis.*

I. PUBLICAM auctoritatem vindicandi crimina eſſe penes Magiſtratus civiles, quibus jus gladii eſt, clariſſime docuit

cuit Apoſtolus in Epiſt. ad Romanos *cap.* 13. ubi de Poteſtate ſublimiori ait: *Non enim ſine cauſa gladium portat; Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei, qui malum agit*. Senſus eſt: "Gladium geſtat, ſive Poteſtas, ſive „ Princeps tamquam Dei miniſter, a quo „ gladium accepit, ut ſit *vindex in iram*, „ id eſt, ut ejus vice ac nomine juſtitiam „ exerceat vindicativam in puniendis iis, „ qui malum agunt, vel pacem publicam „ turbantes, vel honeſtatem vitæ commu„ nis lædentes. Ad hoc enim inſtituta eſt „ poteſtas *ſecularis*, ut & pacem publicam „ conſervet, & vitæ communis honeſtatem „ tueatur „. Ita Eſtius in hunc Apoſtoli textum.

II. Verum ſicuti Eccleſiæ atque Religionis curam crediderunt Principes Chriſtiani ipſis Epiſcopis tamquam præcipuis ejus miniſtris, & Apoſtolorum ſucceſſoribus, ita quoque ipſis correctionem eorum, quæ Eccleſiam & Religionem, ejuſque diſciplinam ſpectant, ipſis detulerunt; præſertim tamen ſi quid, quod hanc turbaret, a Clericis, ſeu inferioribus Eccleſiæ miniſtris fieri contingeret.

III. Extat hac de re Conſtitutio Gratiani, & Valentiniani Imp. de anno 376. in *L.* 23. *Cod. Theod. De Epiſcopis, & Clericis:* "Qui mos eſt cauſarum civilium, „ idem in negotiis Eccleſiaſticis obtinendi „ ſunt: ut ſi qua ſunt ex quibus diſſen„ ſionibus, levibuſque delictis ad Religio„ nis obſervantiam pertinentia, locis ſuis, „ & a ſuæ Diœceſeos Synodis audiantur: „ exceptis, quæ actio criminalis ab ordi„ nariis extraordinariiſque Judicibus, aut „ illuſtribus Poteſtatibus audientia conſti„ tuit „.

Nequaquam obſcurum eſt, Eccleſiaſticis Synodis, ſive conventibus deferri correctionem delictorum, quæ contra Eccleſiaſticam diſciplinam, aut Religionem committuntur: *Si qua ſunt ex quibuſdam diſſenſionibus, levibuſque delictis ad* RELIGIONIS *obſervantiam ſpectantia*.

IV. Id voluiſſe Valentinianum, indicat quoque ſanctus Ambroſius, de hac Lege ad Valentinianum juniorem ſcribens *Epiſt.* 13. "Nec quiſquam contumacem judicare „ me debet, cum hoc adſeram, quod au„ guſtæ memoriæ pater tuus non ſolum „ ſermone reſpondit, ſed etiam legibus „ ſuis ſanxit: in cauſa fidei vel Eccleſia„ ſtici alicujus ordinis eum judicare debe„ re, qui nec munere impar ſit, nec jure „ diſſimilis; hæc enim verba reſcripti ſunt: „ hoc eſt, Sacerdotes de Sacerdotibus vo„ luit judicare, quin etiam ſi alias quo„ que argueretur Epiſcopus, & morum „ eſſet examinanda cauſa, etiam hæc vo„ luit ad Epiſcopale judicium pertinere „.

V. Sed quid de civilibus delictis Clericorum, quæ ipſam Reipublicæ tranquillitatem turbant, & cum Laicis communia ſunt? Hæc Judicibus publicis detuliſſe videtur his verbis: "Exceptis his, quæ „ actio *criminalis* ab ordinariis, extraordi„ nariiſque Judicibus aut Illuſtribus Pote„ ſtatibus audientia conſtituit „. Hic pro *audientia* legendum eſſe, *audienda*, recte notaſſe videtur Jacobus Gothofredus: ut ſenſus ſit, ea excipienda eſſe, quæ actio *criminalis* efficit, ut ab ordinariis vel extraordinariis Judicibus, aut Illuſtribus Poteſtatibus *audienda* ſint.

VI. Quâ diſtinctione etiam Imperatores Arcadius, & Honorius anno 399. uſi videntur in *L.* 1. *Cod. Theod. De Religione*, dicentes: "Quoties de *Religione* agitur, „ Epiſcopos oportet judicare: ceteras vero „ cauſas, quæ ad ordinarios cognitores, „ vel ad uſum *publici* juris pertinent, *Le*„ *gibus* oportet audiri „.

VII. Levia ergo ſeu Religionem, ac morum ſanctitatem lædentia Clericorum delicta & cauſas ad Epiſcopale judicium ſpectare voluere prædicti Imperatores; publica autem, quæ regimen ac politiam Reipublicæ concernunt, eamque nata ſunt perturbare, publicis Judicibus reſervant: quod & probat *L.* 3. *Cod. Theod. De Epiſcopali Jud.* quæ Imperatoribus Valentiniano, Theodoſio & Arcadio inſcribitur, ubi decernitur, "nomen Epiſcoporum, vel eo„ rum, qui Eccleſiæ neceſſitatibus ſer„ viunt, ne ad judicia ſive ordinariorum, „ ſive extraordinariorum Judicum pertra„ hatur: habent illi Judices ſuos, nec quiſ„ quam (vel potius *quidquam*) his publi„ cis commune cum legibus, *quantum* „ (inquiunt) *ad cauſas tamen* ECCLESIA„ STICAS *pertinent*, quas decet Epiſcopali „ auctoritate decidi „.

Ad-

Additur & in eadem Lege, quod ſi quæſtio mota fuerit, quæ ad *Chriſtianam* pertineat *ſanctitatem*, tunc eos decebit ſub eo Judice litigare, qui *Præſul* eſt in ſuis partibus *omnium Sacerdotum*. Quidquid vero negotiorum *aliunde* incidet, id ipſe Præſes Provinciæ terminabit.

VIII. Ex his ergo legibus deduxerunt Doctores, duo genera delictorum in Clericis eſſe diſtinguenda; ut nimirum alia ſint delicta *Eccleſiaſtica*, alia vero *communia*. Priora dici illa, quæ committuntur proprie contra diſciplinam Eccleſiaſticam, & ordinem, ſive ſtatum Eccleſiaſticum; quæque pœnis Canonicis, puta exauctoratione, vel communionis privatione, aut Ordinis ſuſpenſione caſtigantur. Hæc Eccleſiaſtica merito vocantur, quia ab Eccleſiaſticis ut *Eccleſiaſticis* committuntur.

Communia dicunt, quæ jure communi, & *publicis* Legibus vindicantur, nec proprie contra Eccleſiaſticam diſciplinam, ſed contra regimen politicum perpetrantur; quæque Clerici non ut *Eccleſiaſtici*, ſed ut Reipublicæ cives committunt: nam ut recte Cardinalis Bellarminus *lib.* 1. *De Clericis cap.* 18. " Clerici præterquam quod „ Clerici ſunt, ſunt etiam *cives* & partes „ Reipublicæ „.

IX. Quæ ergo *Eccleſiaſtica* erant, Epiſcopis vindicanda permittebantur; quæ vero *communia*, etiam communibus, & ordinariis Judicibus deferebantur: idque exemplo *militum*, quorum crimina ſive admiſſa, quia aut *propria*, aut *cum aliis communia*, etiam & perſecutio, aut *propria*, aut *communis* eſt, ut ait Juriſconſultus in *L.* 2. *ff. De re militari*.

X. Credunt nonnulli, eam delictorum diſtinctionem quoad immunitatem Clericorum a judicio ſeculari ſublatam per Honorii Imperatoris Conſtitutionem anni 412. relatam in *L.* 41. *Cod. Theod. De Epiſc. & Clericis*, quâ decernitur indefinite: " Clericos non niſi apud Epiſcopos accuſari „ convenit „. Deinde additur: " Igitur ſi „ Epiſcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, „ & quicumque inferioris loci, Chriſtianæ „ legis Miniſter, apud Epiſcopum, ſiquidem alibi non oportet, a qualibet perſona fuerint accuſati, ſive ille ſublimis „ vir honoris, ſive ullius alterius dignitatis, quis hoc genus laudabilis intentionis „ arripiet, noverit docenda probationibus, monſtranda documentis ſe debere „ inferre „.

Verum non obſtante hac indefinitâ expreſſione, credit Jacobus Gothofredus in notis ad hanc legem, poſt Merlottum in tractatu De Delicto communi & privilegiato, Honorium non receſſiſſe ab anteceſſorum ſuorum Conſtitutionibus, tantumque de *Eccleſiaſticis* delictis locutum eſſe; quod ex ipſis verbis legis oſtendere conatur Gothofredus.

XI. Quidquid ſit, certum eſt, Juſtinianum Imperatorem eam rurſus delictorum differentiam obſervaſſe in *Novella* 83. ubi in præfatione §. 2. ait: " Si tamen (Clerici) de criminibus conveniantur, ſi quidem *civilibus*, hic quidem competentes „ Judices, in Provinciis autem earum Præſides ſive Judices „ &c. Deinde *cap.* 1. ſubdit: " Si vero *Eccleſiaſticum* ſit delictum, egens caſtigatione Eccleſiaſticâ & „ mulctâ, Deo amabilis Epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus clariſſimis Provinciæ Judicibus. Neque enim „ volumus talia negotia omnino ſcire civiles Judices: cum oporteat talia Eccleſiaſtice examinari, & emendari animas delinquentium per Eccleſiaſticam mulctam, „ ſecundum ſacras, & divinas regulas, quas „ etiam noſtræ ſequi non dedignantur leges „.

XII. Dicit quidem in prima parte, ubi de *civilibus* delictis loquitur: " Illud palam eſt, ſi reum eſſe putaverit eum, qui „ convenitur, Provinciæ Præſes, & pœnis „ judicaverit dignum; prius hunc ſpoliari „ a Deo amabili Epiſcopo Sacerdotali dignitate, & ita ſub legum fieri manu „. Id enim duntaxat probat, Juſtinianum quidem voluiſſe, Sacerdotes accuſari poſſe de *civilibus* delictis coram Præſide Provinciæ; ſed convictum non poſſe pœnâ *capitali* damnari, niſi prius per Epiſcopum Sacerdotali dignitate ſpoliatum, quod hodie per ſolemnem degradationem contingit; de qua infra titulo *De pœnis Eccleſiaſticis*.

XIII. Hanc Juſtiniani mentem in hac Conſtitutione brevi verborum compendio expreſſit Irinæus in *Authentica* Clericus quoque, §. 1. & 2. " Sed in *civili* cri„mine

„ mine *civilis* præſit Judex , ut lis ultra
„ duos non egrediatur menſes : nec tamen
„ puniatur , etiamſi reus ſit inventus ,
„ priuſquam per Epiſcopum Sacerdotio ſpo-
„ lietur . Si vero crimen ſit Eccleſiaſti-
„ cum , Epiſcopalis erit examinatio , & ca-
„ ſtigatio „ .

XIV. At idem Imperator Juſtinianus in *Novella* 123. *cap.* 21. decernit : “ Ut ſi
„ quis Clericum , aut Monachum civilem ,
„ vel Monialem de crimine apud Judicem
„ accuſaverit , & crimen per legitimam
„ examinationem potuerit approbare , tunc
„ Epiſcopo locorum geſta monumentorum
„ palam faciat ; & ſi ex his agnoſcatur
„ propoſita crimina commiſiſſe , eum tunc
„ ipſe Epiſcopus ſecundum regulas ab ho-
„ nore ſive gradu , quem habet , ſeparet :
„ Judex autem ultionem ei inferat legibus
„ congruentem . Si vero Epiſcopus puta-
„ verit geſta non juſte confecta , tunc li-
„ ceat ei deferre , & nudare honore ſeu
„ gradu accuſatam perſonam ; ita tamen ,
„ ut hujuſmodi perſona ſub legitima cau-
„ tela fiat , & ita ad nos negotium tam
„ ab Epiſcopo , quam a Judice referatur ,
„ ut nos hoc cognoſcentes , quæ nobis vi-
„ dentur , jubeamus „ .

Noluit ergo Juſtinianus , Clericum etiam apud Judicem civilem de crimine civili accuſatum , & convictum condemnari & puniri , niſi Epiſcopus Judicis ſententiam probaſſet , aut ipſius Principis deciſio in caſum diſſenſus cauſam determinaſſet.

Et hac poſteriore Juſtiniani Conſtitutione ſatis clarum eſt , Juſtinianum cauſas criminales Clericorum , non tantum in delictis eccleſiaſticis , ſed & civilibus , ſive communibus voluiſſe ab Epiſcopis debere approbari , priuſquam executioni mandarentur : aut ſaltem ſi Judex ſecularis , & Epiſcopus diſſentirent , cauſam ad Principem eſſe referendam .

XV. Id conſonat Canonibus ſeculi VI. qui nolunt Clericis ullam injuriam a Judicibus inferri , inſcio eorum Epiſcopo ; uti loquitur Synodus Matiſconenſis II. anno 575. *Can.* 10. item Synodus Pariſienſis V. *Can.* 4. dicens : “ Ut nullus Judicum ,
„ neque Presbyterum , neque Diaconum ,
„ aut Clericum ullum , aut Juniores Ec-
„ cleſiæ *ſine ſcientia Pontificis* per ſe di-
„ ſtringat , aut damnare præſumat „ .

XVI. Senſim autem cauſas criminales ſine criminum diſtinctione ad Judicem eccleſiaſticum etiam *privative* fuiſſe devolutas , tam Principum , quam Pontificum , & Synodorum poſteriores ſanctiones evincunt ; quæ nullâ factâ delictorum diſtinctione cauſas criminales Clericorum Epiſcopis , ſive Judicibus eccleſiaſticis deferunt.

XVII. Libro 1. *Capitul. Regum Franc. cap.* 38. ſancitum eſt : “ Ut Clerici eccle-
„ ſiaſtici Ordinis , ſi culpam incurrerint ,
„ apud Eccleſiaſticos judicentur , non apud
„ ſeculares „ . Et *lib.* 5. *cap.* 378. “ Nemo
„ audeat Clericum aut Monachum , vel
„ Sanctimonialem fœminam ad civile Judi-
„ cium *accuſare* , ſed ad Epiſcopum „ .

XVIII. Rurſus *lib.* 7. *cap.* 422. dicitur:
„ Placuit , ut Clerici non diſtringantur ,
„ vel dijudicentur , niſi a propriis Epiſco-
„ pis „ . Rationem addit : “ Fas enim non
„ eſt , ut divini muneris Miniſtri tempo-
„ ralium Poteſtatum ſubdantur arbitrio .
„ Nam ſi propriorum Epiſcoporum juſſio-
„ nibus inobedientes extiterint , tunc juxta
„ Canonicas Sanctiones , per Poteſtates
„ exteras adducantur , id eſt , per Judices
„ ſeculares „ .

XIX. Nihil hìc de diſtinctione delictorum occurrit , ſed generaliter Clerici coram Judice laico accuſari vetantur ; uti nec in Reſponſis Pontificum , aut Synodorum Decretis , quæ aliquot ſequentibus ſeculis publicata ſunt ; at generatim Clericorum accuſatio coram Epiſcopis inſtitui , & Clericos eorum ſententiâ puniendos ſeu condemnandos decernitur.

XX. In Conſtitutionibus , quas anno 1067. Mediolanenſibus obſervandas præſcripſerunt Legati Alexandri II. legitur : “ In-
„ tegram quoque habeat Epiſcopus in
„ omnem ſuum Clerum canonice judican-
„ di , ac diſtringendi poteſtatem , tam in
„ civitate quam extra , per omnes Plebes ,
„ & Capellas : ut dum Clerici fuerint a
„ ſecularis judicii infeſtatione ſecuri , in
„ divina ſervitute , & Canonum auctori-
„ tate conſiſtant quieti , & Archiepiſcopo
„ ſuo obediant devoti „ .

XXI. Inter conſuetudines , quas Henricus II. Rex Angliæ ab Epiſcopis tempore S. Thomæ Cantuarienſis obſervari , &
jura-

Digitized by Google

juramento firmari volebat, erat hic articulus 3. " Clerici citati & accuſati de quacumque re, moniti a juſtitia Regis, venient in curiam ipſius, reſponſuri ibidem de hoc, unde videbitur curiæ Regis, quod ſit ibi reſpondendum. Ita quod juſtitia Regis mittet in curiam ſanctæ Eccleſiæ ad videndum, quâ ratione res ibi tractabitur: & ſi Clericus convictus vel confeſſus fuerit, non debet de cetero eum Eccleſia tueri ". Tom. 10. Concil. *col.* 1431.

Hunc articulum tamquam immunitati Clericali contrarium damnavit Alexander III. ſcripſitque ad ipſum Regem Henricum *epiſt.* 10. " Sicuti Clerici a viris ſecularibus vitâ, & habitu diſtinguuntur, ita & judicia Clericorum a laicorum judiciis diverſa penitus comprobantur ". Monetque, ut negotia eccleſiaſtica, & præcipue criminalia perſonis eccleſiaſticis tractanda relinquat.

XXII. Circa idem tempus legitur contentio inter Eccleſiam Rothomagenſem, & Willelmum Normanniæ Seneſcallum, præſentibus Baronibus, compoſita hoc inter alios articulo: " In primis determinatum eſt de Clericis, quod nullâ occaſione a ſecularibus Poteſtatibus capientur, niſi pro homicidio, furto, & incendio, vel hujuſmodi enormi flagitio, quod ad placitum gladii pertineat; & tunc cum requiſiti fuerint ab eccleſiaſticis Judicibus, quieti reddentur in eccleſiaſtica curia judicandi ".

XXIII. Itaque eo tempore generaliter invaluerat, ut de crimine etiam civili in Curia Eccleſiaſtica Clerici judicarentur. Unde Gratianus noſter ſub hæc tempora Decretum ſuum conficiens, & ad ſui temporis diſciplinam reſpiciens, referenſque fragmentum citatæ Legis 3. *Cod. Theod. De Epiſcopali judicio*, quo aſſeritur immunitas Clericorum *Cauſ.* 11. *quæſt.* 1. *Can.* 5. clauſulam illam, *quantum tamen ad Cauſas Eccleſiaſticas*, omiſit, hunc conflando Canonem: " Continuâ lege ſancimus, ut nullus Epiſcoporum, vel eorum, qui Eccleſiæ neceſſitatibus ſerviunt, ad judicia ſive ordinariorum, ſive extraordinariorum Judicum pertrahatur. Habent illi ſuos Judices, nec quidquam his publicis eſt commune cum legibus ".

XXIV. Hanc immunitatem ita generatim ad omnia crimina extenſam etiam confirmavit Fredericus Imp. in *Auth.* STATUIMUS, *Cod. De Epiſcopis*, quâ ſtatuit " ut nullus eccleſiaſticam perſonam in criminali quæſtione, vel civili trahere ad Judicem ſecularem præſumat contra Conſtitutiones Imperiales, & Canonicas ſanctiones. Quod ſi actor fecerit, a ſuo jure cedat, judicatum non teneat, & Judex ex tunc poteſtate judicandi privetur ".

Ad eam Frederici Conſtitutionem recte notat Dionyſius Gothofredus, hac Conſtitutione abrogatam fuiſſe Conſtitutionem Juſtiniani, quæ ſuper delicto civili Clericum coram Judice civili conveniri volebat.

XXV. Hiſce conformes ſunt Decretales, quæ hodie Jus commune Canonicum conſtituunt, generalem immunitatem ſive privilegium fori Clericis de quocumque crimine reis vindicantes.

Et quidem ex litteris Innocentii III. ad Archiepiſcopum Piſanum refertur in *Cap.* 12. ;; *De Foro competenti;* "Tam Epiſcopi, quam Diaconi, ſeu quilibet Clerici, in *criminali* negotio, ſi derelicto eccleſiaſtico judicio, publicis judiciis ſe purgare voluerint, etiamſi pro eis ſit lata ſententia, locum ſuum amittant ".

XXVI. Imo adeo extenſum eſt hoc fori privilegium in cauſis criminalibus ex communi Canoniſtarum ſententia, ut nec de crimine aſſaſſinatus contra Clericum cognoſcere poſſe Judicem laicum ſuſtineant; neque a Judice laico ob hujuſmodi crimen puniri, niſi prius a Judice eccleſiaſtico condemnatus ſit, & declaratus ut talis; quantumvis in deſtinationem iſtius criminis in *Cap.* 1. *De Homicidio* in 6. decernatur, quod Prælatos ſeu quævis alia perſona eccleſiaſtica hoc crimen committens, depoſitionis a dignitate, honore, ordine, officio, & Beneficio incurrat ſententiam *ipſo facto;* & poſtquam probabilibus conſtiterit argumentis, aliquem ſcelus tam execrabile commiſiſſe, nullatenus alia ſententia depoſitionis adverſus eum requiratur. Videri poſſunt notata ad *cap.* 96. Practicæ criminalis Lopez De Salſedo.

XXVII. Videri quoque poterit apud eumdem *cap.* 93. *num.* 2. ex communi Canoni-

Digitized by Google

noniſtarum opinione, inſpecto Jure communi, Clericum, qui falſum teſtimonium dixit coram Judice *ſeculari*, per eum tamen puniri non poſſe, neque principaliter, nec incidenter.

Quin & ſimplices Clericos primâ duntaxat Tonſurâ inſignitos de enormiſſimis criminibus, etiam læſæ Majeſtatis, gaviſos fuiſſe privilegio fori, & ad Judicem eccleſiaſticum remitti debuiſſe ſeculo XIII. & XIV. multis exemplis oſtendit Michaël Rouſſellius in Hiſtoria Pontificiæ Juriſdictionis *lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 22. & nonnulla antiqua Parlamentorum Arreſta referuntur in Actis Cleri Gallicani *tom.* 2. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 17. quæ evincunt, late admodum tunc ſe extendiſſe hoc privilegium fori.

XXVIII. Synodus Tridentina cauſas criminales, non ſecus ac cauſas matrimoniales, ſolis Epiſcopis detulit, excluſis Judicibus inferioribus, *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reform.* Cum autem ſub eodem verborum contextu tam criminales cauſas, quam matrimoniales, Epiſcopis reſervet, poterunt hîc ſufficere, quæ ſuper hoc Decreto ſupra titulo præcedenti *cap.* 1. dicta fuerunt.

XXIX. Illud hîc notandum, per Decretum Concilii nequaquam excludi a cognitione cauſarum *criminalium* Officialem Epiſcopi: quia hic vice Epiſcopi judicat, ipſumque tribunal Officialis reputatur tribunal Epiſcopale. Quapropter de omnibus cauſis, quæ Epiſcopo tamquam ordinario Judici deferuntur, Officialis cognoſcere, & judicare poterit, niſi ſpecialiter dictum ſit, quod *per ſeipſum* Epiſcopus cognoſcere, & judicare debeat.

CAPUT II.

Clericorum immunitas nocere non debet auctoritati Principum ſecularium.

1. *Quid Apoſtoli, quid Patres ſenſerint de obſequio, quod Clerici Principibus debent?*
2. *A juriſdictione Principum nemo immunis.*
3. *Circa cauſas criminales Clericorum plura pro varietate temporum decreverunt Imperatores.*
4. *Exemptio Clericorum in cauſis criminalibus, & civilibus profluit ex indulto Principum.*
5. *Hujus gratiæ memoriam delevit Gratiani Decretum.*
6. *Oblivioni data eſt celebris Juſtiniani Novella* 123.
7. *Exemptio Clericorum in cauſis criminalibus non eos ſubducit Principum poteſtati.*
8. *Ed de re Barclaii ſententia exponitur.*
9. *Suâ in Clericos poteſtate exuere ſe Principes non potuerunt.*
10. *Clerici non ſecus ac Laici membra ſunt Reipublicæ.*
11. *Eo principio nititur praxis omnium fere regnorum.*
12. *Auctoritas Principum in limitanda Clericorum exemptione.*
13. *Guillelmi Nubrigenſis conſideratio.*
14. *Mens Chriſtianorum Principum in limitandis Eccleſiæ immunitatibus.*

☞ I. EA ſemper extitit virorum Apoſtolicorum doctrina, Chriſtianos omnes, non laicos tantum, ſed etiam omnes Eccleſiæ Miniſtros Poteſtatibus ſublimioribus, id eſt, Magiſtratibus civilibus, qui gladium portant, ſive quibus eſt jus gladii, eſſe ſubjectos; id unanimi conſenſu docuere SS. Patres, ipſeque D. Pauli contextus verbis adeo generalibus conceptus manifeſte evincit. Hinc ex verbis Apoſtoli id concludit Gregorius Nazianzenus in Oratione ad Præſidem iratum, & populum pertimeſcentem. *Subjecti ſimus*, inquit, *tum Deo tum aliis alii, tum iis, qui eum imperio nobis in terra præſunt Magiſtratibus propter ordinis conſtructionem. Etiam hæc in legum noſtrarum numero eſt, ut quemadmodum heris ſervi, uxores maritis, Eccleſia Domino, diſcipuli Paſtoribus, ac Doctoribus obtemperant, ita nos etiam cunctis Poteſtatibus ſupereminentibus ſubjecti ſimus, non tantum propter iram, ſed etiam propter conſcientiam: ut qui tributo pendendo ſimus obnoxii, lex Chriſti vos quoque meo tum imperio tum ſolio ſubjicit; nam & nos in poteſtate ſumus.*

Manifeſtum eſt Gregorium eo loco loqui de Magiſtratibus civilibus, a quibus pœnas luendas pertimeſcebat populus, & qui-

quibus conformiter ad textum Apoſtoli omnes indiſcriminatim etiam *ſeipſum* debere obedire, & ſubjectos eſſe monet dicens, *nam & nos in poteſtate ſumus*.

Expreſſius ad ipſum textum Apoſtoli ſanctus Chryſoſtomus *Hom.* 23. *in Epiſtolam ad Rom.* " Poteſtatibus *ex debito* obe„ dire jubet (Apoſtolus) oſtendens, quod „ iſta imperentur omnibus & *Sacerdotibus* „ & Monachis, non ſolum ſecularibus; „ id quod ſtatim in ipſo exordio declarat „ cum dicit: *Omnis anima Poteſtatibus ſu„ blimioribus ſubdita ſit*, etiamſi Apoſtolus „ ſis, ſi Evangeliſta, ſi Propheta, ſive „ quiſquis tandem ſueris; *non enim pieta„ tem evertit iſta ſubjectio* „.

Hinc & ſanctus Bernardus ſcribens ad Archiepiſcopum Senonenſem ex generali Apoſtoli elocutione concludere non dubitat, & ipſum Archiepiſcopum Poteſtati ſublimiori ſe debere agnoſcere ſubjectum, dicens: " cui honorem; omnis anima po„ teſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: *ſi* „ *omnis & veſtra*, quis vos excipit ab uni„ verſitate? Si quis tentat excipere, cona„ tur decipere „.

Igitur ex ſententia Apoſtoli, Epiſcopi, & Clerici, non ſecus ac Laici ſublimioribus Poteſtatibus obedire jubentur, ipſiſque ſublimioribus Poteſtatibus, & Magiſtratibus auctoritas eſt coërcendi malefactores Clericos æque ac Laicos, atque utroſque reſpiciunt hæc verba Apoſtoli: *Non enim ſine cauſa gladium portat; Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui male agit.* Epiſt. ad Rom. cap. 13. v. 4.

II. Hinc evidenti conſequentiâ conſequitur a juriſdictione Principum ſecularium nullum Ordinem ſacrum per ſe, nequidem Epiſcopalem, quemquam a poteſtate Principis, ejuſve Magiſtratus in cauſis criminalibus eximere, atque præveniendo omne poſitivum privilegium Principis cunctos indifferenter ſive Clericos, ſive Laicos Rempublicam turbantes, legeſque politicas violantes, per Principem poſſe coërceri, in eoſque gladio materiali animadvertere tamquam Dei miniſter conſtitutus in iram eis, qui malum agunt.

III. Mirum itaque videri non debet, quod Imperatores Chriſtiani circa cauſas criminales Clericorum, eorumque punitionem, & cauſarum deciſionem, plura pro varietate temporum, & criminum decreverint: dubium eſt quin ipſi exiſtimaverint etiam cauſas criminales Clericorum, tamquam qui Reipublicæ membra una cum Laicis eam conſtituunt, ad ſe pertinere; atque ſibi jus eſſe his cauſis decidendis ac dijudicandis formam præſcribere.

IV. Ex his ulterius evidenter ſequitur exemptionem Clericorum a juriſdictione laica etiam in cauſis criminalibus, & delictis civilibus non e jure naturali, vel divino, neque ex eccleſiaſticis decretis, ſed ex ſolis Imperatorum, & Principum legibus profluere, & de ea ſtatuendum, ac judicandum: unde nec de hac exemptione valet auctoritas Decretalium, ſive jus commune canonicum, niſi in quantum illud in hoc articulo eſt receptum expreſſo, vel tacito Principum conſenſu.

V. Unde nec legitur, quod primis octo ut minus ſeculis aliunde quam ex Principum ordinationibus exemptio Clericorum etiam in criminalibus fuerit aſſerta, vel petita; nec niſi poſt evulgatas falſas Decretales, & poſt receptum Gratiani decretum, invaluit opinio, quâ abſoluta Clericorum immunitas in cauſis tum criminalibus tum civilibus aſſerebatur. Tunc oblivioni datum eſt, quod Clericorum exemptio, quam privilegium *fori* nuncupant, accepta deberetur Principibus, qui eam Eccleſiæ conceſſerant.

VI. E memoria exciderat Juſtiniani Novella 123. quæ *num.* 4. *Cap. præced.* relata eſt. Quamvis in ea Conſtitutione Imperator voluerit, ut ſuper crimine, de quo Clericus accuſatur, coram Judice civili ex ſententia Judicis civilis ad punitionem Clerici non procedatur, niſi prius geſta ſeu acta litis Epiſcopo fuerint notificata, & Epiſcopus ſententiam Judicis civilis juſtam probaverit: nihilominus patenter indicavit Imperator ſuam auctoritatem in puniendo crimine Clerici accuſati omnino ſalvam manere, dum in caſu diſſenſus inter Epiſcopum, & Judicem civilem cauſam hanc criminalem *ad ſe* referri voluit ſuâ auctoritate decidendam. Quippe cum Princeps conceſſit Clericis immunitatem a foro ſeculari, neutiquam voluit Imperatoriæ auctoritati eos ſubducere, cum ſemper rema-

Digitized by Google

manεant membra, & cives Reipublicæ, ut dicetur in Tractatu de Recurſu ad Principem, *Cap.* 1. *par.* 5.

VII. Id recte notavit vir eruditus Paulus Venetus in Tractatu, cui titulus: *Conſiderationes Cenſurarum Pauli V. Pontificis contra Sereniſſimam Rempublicam Venetam* apud Melchiorem Goldaſtum, tom. 3. *Monarchiæ*, *pag.* 299. Obſervat, quod qui Conſtitutiones legerit Imperatorum, quibus exemptio Clericorum a judicio Magiſtratuum civilium, ſive in cauſis civilibus, ſive in cauſis criminalibus legitur indulta, facile inveniet, & plenarie informabitur, quod exemptio Eccleſiaſticorum fuerit *gratia* ab Imperatoribus facta; & certior, ait, etiam inde fiet, quod *licet exemptionem a poteſtate ſua Magiſtratus Clericis conceſſerint, ſuprema tamen ſuæ Majeſtatis neminem immunem fecerint:* ut ita (inquit idem Auctor) " cum principatui poteſtas
,, illa puniendi quoſcumque contra leges
,, committentes *inſeparabiliter* ſit conjun-
,, cta: quod idem eſt ac ſi dicas Princi-
,, pem in ſuo ſtatu hunc, vel illum in
,, cauſis ſecularibus non habere ſubjectum,
,, & in quocumque etiam alio bonum pu-
,, blicum concernente in quantum Princeps
,, non eſt. Nam quemadmodum corpus na-
,, turale conſiſtere nequit, quod partem
,, aliquam ad ſui integritatem non perti-
,, nentem in ſe habet, ita etiam & multo
,, minus durare poteſt corpus civile, quod
,, in medio ſui talem aliquam perſonam
,, habet, quæ in rebus humanis, & ſecu-
,, laribus alium præter ſuum, Principem
,, recognoſcit ,,.

VIII. Similiter clariſſimus Guillelmus Barclaïus in ſuo Tractatu de Poteſtate Papæ *cap.* 33. poſtquam in præcedentibus probaverat tum ex allegato textu Apoſtoli ad Romanos *cap.* 13. tum ex ſanctis Patribus, & celebrioribus Theologis Chriſtianos omnes tam Clericos, quam laicos in Regum, ac Imperatorum manu ac poteſtate fuiſſe, quamdiu fuit Eccleſia ſub ethnicis Principibus, poſtea ad fidem converſis Imperatoribus etiam Clericos omnes eodem ordine, & loco manſiſſe quantum ad ſubjectionem temporalem Principibus Chriſtianis ſubjectos, quo fuerant ſub Principibus ethnicis, eo quod lex Chriſti neminem jure dominioque ſuo privet; concludit non tantum omnem exemptionem Clericorum in cauſis civilibus, & delictis non mere eccleſiaſticis a Principum liberalitate, & auctoritate emanare; ſed inſuper quod non obſtantibus omnibus privilegiis exemptionum a foro ſeculari per Principes hactenus conceſſis, cuncti Clerici cujuſcumque conditionis, & ſtatus in ditionibus Principum ſecularium morantes, a poteſtate, & juriſdictione ipſorum Principum non ſint *omnino* exempti; ſed debeant ii tamquam membra, & cives Reipublicæ non ſecus ac laici ſupremam Principis auctoritatem circa ea, quæ civile, & politicum Reipublicæ regimen ſpectant recognoſcere, eique obedientiam exhibere.

Neque enim, ut idem Auctor recte advertit, privilegia Principum, quibus Clericis exemptionem a Magiſtratibus ſuis civilibus indulſerunt, inferunt exemptionem a *ſuprema Principum poteſtate*. " Legantur
,, enim (ait Barclaïus) quæ de privilegiis
,, illis ſcripta ſunt, ne minimum quidem
,, in iis tantæ libertatis teſtimonium repe-
,, ritur: id tantum Clericis largiti ſunt,
,, ne apud Magiſtratus ſeculares, ſed apud
,, proprios Epiſcopos, & Judices Eccle-
,, ſiaſticos conveniantur. Hoc autem non
,, eſt eximere Clericos de poteſtate ipſo-
,, rum Principum, aut eorum juriſdictio-
,, ni, judicioque præjudicium facere, ſi
,, aliquando illis libitum fuerit de cauſis
,, Clericorum cognoſcere, quæ modo mere
,, ſpiritualia non ſunt ,,.

IX. ,, Imo (ut ibidem reflectit Bar-
,, claſus) non potuerunt Principes, nec
,, adhuc poſſunt Clericos in ſuis regnis
,, conſtitutos eâ libertate donare, ne ipſi
,, poteſtati ſeculari ſubſint, neve delin-
,, quentes ab iis judicari, & puniri poſ-
,, ſint, niſi eâdem operâ ſeſe principatu
,, atque imperio abdicent: eſt enim pro-
,, prium Principum, & inſeparabile, ani-
,, madvertere poſſe in delinquentes, &
,, omnia Reipublicæ membra, cives, in-
,, quam, omnes pœnis & præmiis legiti-
,, me gubernare ,,.

X. Et ſane omnibus ea patet veritas, ſcilicet Clericos non ſecus, ac Laicos eſſe membra, & cives ejuſdem Reipublicæ, atque unum corpus politicum una cum lai-

cis

Digitized by Google

cis conſtituere, uti merito concludit idem vir clariſſimus: " Quod ergo, inquit, & „ cives, & Reipublicæ politicæ partes „ Principi ſubſint, nec poſſint ei in tem„ poralibus, quamvis id ipſe vellet, non „ eſſe ſubjecti: alioquin vero, aut ipſe „ Princeps non eſſet, aut non illi cives „. De hac ſalva ſuprema Principum poteſtate in quoſcumque Clericos gravium criminum reos, non obſtantibus privilegiis, & exemptionibus tractat quoque Michaël Rouſſellus in Hiſtoria Pont. Juriſdictionis *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 49. *& ſeq.* qui poſtquam multis expoſuiſſet hoc privilegium Clericorum, tandem *num.* 49. hoc ſubjungit monitum: " Sciant Eccleſiaſtici vel „ primores illorum iſtud non adeo valere, „ quin prævaleat Regum, ſub quibus de„ gunt, poteſtas, qui prout lubet, hanc „ ſinunt prærogativam ſuas habere par„ tes „.

XI. Huic etiam principio innititur hodierna omnium pene regnorum praxis, quod ſi contingat oriri controverſiam inter Magiſtratum civilem, & Judicem Eccleſiaſticum ſuper competentiâ fori, ſive, ut loquuntur, inter ipſos ſit *conflictus juriſdictionis*, deciſio hujus controverſiæ deferatur ad ipſum Principem, vel ejus ſupremum Conſilium; eo quod a Principe omnis juriſdictio contentioſa, quæ circa externam politiam verſatur dimanare, & a Principe numquam totaliter abſcedere credatur (*a*).

Capite primo tit. 1. tertiæ Partis, necnon Capite 1. tit. 3. ejuſdem Partis num. 14. dictum eſt, quod exemptio Clericorum in cauſis tam criminalibus, quam in civilibus non tantum ex Principum benignitate, & voluntate tacitâ, vel expreſsâ originem ſuam habeat, ſed inſuper quod non obſtantibus omnium exemptionum privilegiis maneat ſalva ſuprema Principum auctoritas, & imperium in Clericos tamquam Reipublicæ cives, & membra; ſed illa auctoritas ſpectat tantum ea, quæ politiei regiminis eſſe dicuntur.

XII. Si igitur Principes intelligant exemptionem, quâ hactenus gaviſi ſunt, politico & recto Reipublicæ regimini plurimum officere, ipſamque Clericorum a juriſdictione, & coërcitione Magiſtratuum ſecularium exemptionem fovere crimina ob eorum impunitatem, atque hanc ſubminiſtrare incentivum delinquendi; quidni Principes poſſint, & ſubinde teneantur pro temporum, & rerum circumſtantiis hæc exemptionum privilegia ſuâ auctoritate limitare, atque circumſcribere, & quædam crimina excipere, & formam & modum de his cognoſcendi, & judicandi præſcribere?

XIII. Dolendum ſane etiam hodie Epiſcopos, & Prælatos frequentius majori zelo pro tuenda Clericorum exemptione fervere, quam ad criminum correctionem & caſtigationem, de quibus merito dicitur, quod de ſimilibus ſuo tempore ſcribebat Guillelmus Nubrigenſis *lib.* 2. *cap.* 6. „ Quod, dum defendendis magis Clerico„ rum libertatibus, quam eorum vitiis „ corrigendis reſecandiſque invigilant, ar„ bitrentur obſequium ſe præſtare Deo, & „ Eccleſiæ, ſi facinoroſos Clericos, quos „ pro officii debito canonicæ rigori cenſu„ ræ ſubjicere, vel nolunt vel negligunt, „ contra publicam tueantur diſciplinam „.

XIV. Dum certis quibuſdam limitibus privilegia Clericis conceſſa determinant Principes, dum cauſas vel criminales, vel civiles Clericorum ad ſua Tribunalia revocant (*b*), nolunt Eccleſiaſticas exemptiones

(*a*) Gallorum juriſprudentiam de competentia Judicum Eccleſiaſticorum ſi quis velit ediſcere, non legat Canoniſtas niſi cum diffidentia; eorum enim doctrina, ubi de eo argumento agitur, uſibus Galliarum contraria fere ſemper eſt.

(*b*) De utriuſque Juriſdictionis finibus non erit ſuperfluum exponere, quid vir illuſtriſſimus De Marca docuerit in admonitione, quam præfixit operi de Concordia Sacerdotii, & Imperii. " Utra„ que poteſtatum (inquit) ſuis limitibus eſt cir„ cumſcripta, & in diſſitis omnino negotiis exer„ cetur, cum illa ſpiritualibus addicatur, hæc „ publicis occupata ſit: ſed ſerente rerum Con„ ſtitutione, adeo vicinæ ſunt ambæ, ut difficile „ ſit etiam prudentiſſimo cuique fines controver„ ſos dirimere: certæ quidem regulæ in genere „ aſſignari poſſunt, quibus invicem diſterminen„ tur; ſed multa accidunt in ſpecie propoſita, „ qui

Digitized by Google

nes abrogare; ſuam quoque non excedunt poteſtatem, neque immunitati aut libertati Eccleſiaſticæ quidquam detrahunt: id unum intendere videntur, Cleri diſciplinam cum auctoritate Principis, & Sacerdotii ſanctitatem cum Imperii majeſtate conciliare, utriuſque Poteſtatis quoſdam limites in judiciis temporalibus definire, abuſus qui irrepſerunt emendare, atque ita Sacerdotium, & Imperium temperare, ut ſit utrumque alterius majeſtate auguſtum, alterius ſanctitate venerandum.

CAPUT III.

Quâ ratione imminutum hodie privilegium *fori*, & de quibus criminibus Clericorum cognoſcant Judices Regii?

1. *Olim latiſſime patebat privilegium* fori *Clericis competens.*
2. *Cur privilegium illud facile indultum fuerit.*
3. *Rationes, quæ moverunt Prælatos, ut hoc privilegium tuerentur, & Principes, ut hoc ipſum confirmarent.*
4. *Circa ſeculum* XIII. *&* XIV. *hoc privilegium impeti cœpit.*
5. *Querela Concilii Remenſis de hac impetitione.*
6. *Concilium vetat aliquam* emendam *per laicos exigi a Clericis.*
7. *Nimia exemptionum oſtenſio.*
8. *Concilium Avenionenſe prohibet ſub pœna excommunicationis perſonam Eccleſiaſticam capi per Judices laicos.*
9. *Concilium revocat omnes licentias datas ab Epiſcopis capiendi Clericos per Judices laicos.*
10. *Non obſtantibus Decretis Conciliorum, equidem magis continuo attentatum fuit contra privilegium* fori.
11. *Vult Concilium, ut in locis, in quibus detinentur Clerici a laicis, ceſſetur a Divinis.*
12. *Decretum Concilii Conſtantienſis pro immunitate clericali.*
13. *Ex Decretis Conciliorum cognoſcitur, Magiſtratus civiles attentaſſe ſine ſpeciali auctoritate Regis.*
14. *Seculo decimo-quinto aliqua crimina erant reſervata ex conſuetudine cognitioni Regiæ, etiam contra Clericos.*
15. *Hæc reſervatio innitebatur conſuetudini, & præſumpto privilegio Pontificio.*
16. *Pro ſtabilienda conſuetudine adferebant criminum impunitatem, quæ dicebatur haberi in Tribunalibus Eccleſiaſticis.*
17. *Multiplex appellatio a ſententia Judicis Eccleſiaſtici punitionem criminum impediebat.*
18. *Facilis laicorum tonſuratio procurabat impunitatem criminum, de qua querebantur Judices Regii.*
19. *Crimina reſervata, & modus procedendi a Judicibus Regiis olim continuo extenſa.*
20. *Primitus tantum videntur Judices Regii Clericos condemnaſſe* pecuniariter.
21. *Succeſſu temporis integram punitionem ſibi attribuerunt.*
22. *Quæ crimina dicerentur privilegiata, & quæ communia?*
23. *Cur ſic dicta?*
24. *Decretum Franciſci I. Regis Galliarum de proceſſu ſuper crimine privilegiato.*
25. *De hoc Edicto tamquam immunitati clericali contrario queſtus fuit Clerus Gallicanus.*

26. Mo-

„ qui peritiſſimos arbitros fallant, verentque ne „ fines, ut par eſt, inter eas Poteſtates regere „ poſſint. Quæ locum habent, non in controverſiis fidei, quæ longo intervallo remotæ ſunt a „ cognitione Principum, nec in rerum publica„ rum adminiſtrationibus, quæ alienæ ſunt a cu„ ra paſcendi gregis; ſed in plurimis diſciplinæ „ Capitibus, quæ perſonas aut res ipſas reſpi„ ciunt „.

Digitized by Google

26. *Moderatio hujus Edicti impetrata ab Henrico III. Edicto Melodunenſi.*
27. *Modus procedendi hìc præſcriptus multis titulis videtur conveniens.*
28. *Hic procedendi modus per totum Regnum Galliæ fuit extenſus, abrogatâ contrariâ praxi.*
29. *Auctoritas Principis circa crimina privilegiata.*
30. *Edictum Henrici III. nullam facit diſtinctionem ſuper delictis privilegiatis.*
31. *Hodie plura delicta privilegiata dicuntur ab hoc Edicto exempta, & ſolis Judicibus Regiis reſervata.*
32. *Hodie videtur invaluiſſe diſtinctio ipſorum criminum privilegiatorum, de quibus Judices Regii, vel ſoli vel conjunctim cognoſcant.*
33. *Per hanc diſtinctionem multum detractum auctoritati Eccleſiaſticæ.*
34. *Princeps quædam crimina cognitioni ſuorum Magiſtratuum reſervans libertati Eccleſiæ officit.*
35. *Juxta Edictum Henrici III. ſive Melodunenſe, Clericus accuſatus de delicto privilegiato remittendus eſt ad Epiſcopum proprium.*
36. *Epiſcopus aliquando tenetur deputare Vicarium, qui de crimine cum Judice Regio cognoſcat.*
37. *Similiter & in cauſa appellationis Vicarius nominandus de Diœceſi, in qua prima ſententia fuit prolata.*
38. *Privilegium Epiſcopi Pariſienſis cognoſcendi de crimine omnium Clericorum, qui in civitate Pariſienſi capiuntur.*
39. *Causâ pendente in Parlamento Regio, deputandi Conſiliarii Eccleſiaſtici ab Epiſcopo.*
40. *Cur id ſpecialiter indultum* ſupremis *Curiis?*
41. *Remiſſione Clerici factâ ad Judicem Eccleſiaſticum, cauſa conjunctim cum Judice Regio inſtruenda eſt.*
42. *Causâ conjunctim inſtructâ, ſententia per utrumque Judicem ſeparatim proferenda.*
43. *Abſolutus a Judice Eccleſiaſtico poteſt ſuper eodem delicto condemnari a Judice Regio.*
44. *Judex Eccleſiaſticus non poteſt Clericum dimittere e carcere ſine conſenſu Judicis Regii.*
45. *Appellans a ſententia Judicis Eccleſiaſtici remittitur ad Superiorem Eccleſiaſticum; & quem effectum hæc appellatio habeat?*
46. *Modus hic procedendi ſuper crimine privilegiato in Belgio hactenus non eſt præſcriptus.*
47. *Multa crimina dicuntur privilegiata in Flandria.*
48. *Quid de his habeant Concordata Brabantiæ?*
49. *Hæc Concordata non omnia crimina capitalia habent pro privilegiatis.*
50. *Concordata tantum loquuntur de ſimplicibus Clericis primæ Tonſuræ.*
51. *Cur praxis Galliæ facilius communicari potuerit Flandriæ, quam Brabantiæ.*
52. *Clerici delinquentes in officio ſeculari non gaudent privilegio Clericali, etiam juxta Concordata Brabantiæ.*
53. *Idipſum in Flandria, & Gallia uſitatum.*
54. *Plura per Miniſtros Regios paulatim inducta contra immunitatem Eccleſiaſticam, ultra tenorem Edictorum Regiorum, & Concordatorum.*
55. *Quibus modis hìc occurrere poſſent Epiſcopi?*
56. *In Hiſpaniis jam pridem nota crimina privilegiata.*
57. *Orator Hiſpanus in Concilio Tridentino reclamat adverſus quoſdam articulos oppoſitos juriſdictioni Regis Catholici in puniendis Clericorum criminibus.*
58. *Modus procedendi in cauſis criminalibus Clericorum dici debet protectio ſtatus politici.*
59. *Oppoſitione Oratoris Hiſpani factum eſt, ut prædictos articulos Synodus Tridentina expunxerit.*

I. LAtiſſime jam pridem patuiſſe privilegium Clericale, quod *fori* vocant, in materia criminali, capite primo oſtendimus; adeo ut Clerici, tametſi enormium criminum rei & convicti, a Judice Eccleſiaſtico duntaxat judicari, & condemnari poſſent: qui convictos ſolebat non publico

eo aut capitali ſupplicio damnare (nec enim per ſe poterat) ſed carceri perpetuo, jejunioque panis & aquæ, ſimilibuſque pœnis caſtigare.

II. Hoc facile indulgebatur, ut vel ſic Clerici ad meliorem frugem revocarentur, & Ordinis Eccleſiaſtici dignitati conſuleretur; caverecurque, ne Sacerdotalis Ordo ſecularium inſultationi exponeretur: quemadmodum Prælati Gallicani Ludovico Pio jam pridem repræſentarunt, ut Ebbonem Archiepiſcopum Remenſem de crimine rebellionis convictum, Synodi judicio puniendum dimitteret: " Ut parceretur (inquiunt) ipſius verecundiæ, ac propter " etiam Eccleſiæ opprobrium, & inſolentem ſecularium inſultationem; tum ne " dignitas Sacerdotalis pollueretur, ſi publice Ebbo de his, quibus impetitus & " adhuc impetendus erat, convictus fo- " ret ".

Ita refert Hincmarus in Opuſculo contra Gotheſcalcum *cap. 36.*

III. Et ſane quis ambigat, quin contumelioſum appareat Ordini Sacerdotali, ipſos Sacerdotes propalam in plateis publicis coram populo necari, aut corporalibus ſupplicils affici? Quod & pagani ipſi agnoverunt. Nam decori Veſtalium dabatur, ut daturis pœnas, ludibrio & oculis vulgi ſubtraherentur, defoſſæ in ſpecum vivæ.

Scitur quoque, quanto & ipſis laicis ſcandalo ſit, dum ipſa Clericorum crimina propalantur, & omnium oculis exponuntur; quantumque hæc laicorum erga Sacerdotes venerationem & obedientiam diminuant. Mirum proinde videri non debet, quod Imperatores, & Principes Chriſtiani aliquando admodum favorabiles fuerint in remittendis Clericorum delictis ad Judices Eccleſiaſticos; ipſique Epiſcopi etiam ſanctiſſimi tanto zelo, & labore hoc privilegium *fori* ſibi vindicaverint, & contra laicorum conatus defenderint.

IV. Porro quemadmodum circa ſeculum XIII. & XIV. privilegium fori in materia civili à nonnullis impeti, & ſenſim arrodi cœpit, uti *tit.* 1. *cap.* 4. oſtenſum eſt; ita circa idem privilegium in materia criminali contigiſſe, vel ex ſolis Synodorum Decretis contra hoſce laicorum inſultus intelligimus.

V. Concilium Remenſe celebratum apud Compendium anno 1301. in primis " ſtatuit, & decernit, quod ſi in aliqua civitate, vel in aliquo loco Remenſis Provinciæ contingat quandoque Clericum " detineri per laicalem juſtitiam, poſtquam " dictus Clericus fuerit ab Epiſcopo loci " illius, vel ab Officiali, vel Decano rurali, ſeu ex parte alicujus eorum legitime requiſitus, ceſſetur à Divinis in loco captionis, & detentionis, quouſque " fuerit competenter reſtitutus ".

Deinde *Can.* 2. vult Concilium, " ſi " Clericus per Juſtitiam ſecularem laicalem capiatur in aliqua Diœceſi, & extrahatur ab ea, & ad aliam deducatur, " *ceſſetur* ſimiliter a Divinis in loco, ubi " fuerit captus, & in locis ipſius capientis, per quem fuit deductus, quouſque " ad dictam Diœceſim fuerit readductus, " & ſufficienter reſtitutus ".

VI. Denique *Can.* 3. ſub pœna excommunicationis inhibet laicis, ne occaſione exceſſuum Clericorum aliquid exigant vel levent: " Cum (inquit Concilium) per " Juſtitiam laicalem non debeant puniri " exceſſus Clericorum, nec ab eis levari " emenda de eiſdem, cum hæc ad ſolos Judices Eccleſiaſticos, non ſeculares, pertinere noſcantur ".

VII. ☞ Ex his decretis intelligitur, quod exemptio Clericorum in cauſis criminalibus tum temporis ſummum incrementum cepiſſet: imo adeo quidem invaluerat circa hæc ſecula, maxime poſt editas Decretales Gregorii IX. exemptio Clericorum præſertim in cauſis criminalibus a foro ſeculari, ut paſſim Doctoribus (qui pene unice hiſce Decretalibus inſiſtebant) perſuaſum eſſet eam exemptionem eſſe *juris divini*; & conſequenter nullæ humanæ conſtitutioni ac præſertim laicæ eſſe ſubjectam, ipſaſque Magiſtratuum civilium aut etiam Principum ordinationes, aut placita huic exemptioni quacumque ratione contraria, eſſe mera attentata, utpote huic immunitati divinâ ordinatione inductæ oppoſita; ut proinde mirum non ſit, quod dum Principes & Magiſtratus civiles crimina Clericorum ad conſervandam pacem, & tranquillitatem Reipublicæ ad ſua Tribunalia revocare voluerunt, nonnunquam zelo indi-

Digitized by Google

diſcreto ſeſe oppoſuerunt Epiſcopi ac notanter Romani Pontifices, variaſque Principes paſſi ſint oppoſitiones, atque variis modificationibus pro temporum, & locorum circumſtantiis uti debuerint, quemadmodum & in cauſis civilibus eos uti debuiſſe oſtenſum eſt.

VIII. Atque iſtas oppoſitiones Principum non pluris feciſſe videtur Concilium Avenionenſe ann. 1326. quippe *Canone* 14. ſub pœna excommunicationis ipſo facto incurrendæ prohibet Judicibus, & Magiſtratibus laicis aliquam perſonam Eccleſiaſticam capere; " niſi forte in eo duntaxat " caſu, cum ſcilicet eos adhuc flagrante " crimine capi contigerit, antequam ad " alios extraneos actus divertant, rectâ " viâ eos ad Curiam Eccleſiaſticam duxerint, & eos reſtituerint ſine fraude ".

IX. Illud notandum occurrit, quod Concilium revocet omnes licentias aliquando ex cauſa eis (Magiſtratibus civilibus) ad certum tempus, vel ſimpliciter ad certas perſonas ab Archiepiſcopis, vel Epiſcopis conceſſas: eo quod " hac occaſione, manus " temerarias ad capiendum Clericos paſſim " & indifferenter, inciviliter, & eo modo quo poſſint turpius, ad majorem con" fuſionem Eccleſiæ ac Cleri extendere " non vererentur ".

Quidni ex his licentiis nonnumquam forſan facilius, & liberalius conceſſis, ſenſim major acceſſerit Magiſtratibus laicis capiendi Clericos audacia & libertas.

X. Id equidem videmus, ſenſim magis laicos contra Clericale hoc privilegium attentaſſe. Conqueritur enim Concilium Pariſienſe anno 1346. *Can.* 1. quod " Juſtitia " ſecularis Clericos & perſonas Eccleſia" ſticas de die in diem capiat, & capi fa" ciat, & captos ſeu captas in priſionem " ſeu carcerem detrudat, ſeu detrudi; de" tineat, ſeu detineri; & quod gravius " eſt, torqueat, ſeu torqueri; ultimo ſup" plicio tradit, ſeu etiam tradi faciat, in " præjudicium Juriſdictionis Eccleſiaſticæ, " libertatis ".

XI. His attentatis occurrere volens Concilium, ſtatuit: " Si contingat Clericum " ſeu perſonam Eccleſiaſticam in villis, " ſeu caſtris, aut locis Diœceſis, aut Pro" vinciæ Senonenſis, *cap.* 1. per Judicem " ſecularem, ſeu detineri, vel ultimo tra" di ſupplicio; Judex requiſitus, ſeu moni" tus de reddendo eumdem Clericum, ſeu " illam perſonam . . . . ipſius, ſuo Judi" ci Eccleſiaſtico non reddiderit, ſeu reſti" tuerit, vel reddere aut reſtituere no" luerit, ſeu recuſaverit, aut plus debito " diſtulerit, in ſua malitia perſeverans; " ceſſetur a Divinis ".

XII. Similia & in aliis Conciliis etiam ſeculo xv. occurrunt; ac notanter in Concilio Conſtantienſi anno 1417. " Nullus " Eccleſiaſticam perſonam in criminali quæ" ſtione, vel civili, ad judicium ſeculare " præſumat attrahere contra Canonicas San" ctiones, & contra Conſtitutiones Impe" riales ".

XIII. Cum hæc Decreta dirigantur contra Magiſtratus, & Judices immunitatis Clericalis infractores, admodum " veriſi" mile eſt, Magiſtratus, & Judices id pro" priâ auctoritate attentaſſe ".

Et ſane ſi Regiâ auctoritate, ſeu aliquo poſitivo Principis Edicto fuiſſent ſuffulti, numquam eas pœnas, & cenſuras Epiſcopi in ipſos evibraſſent; ſed potius ipſi Principi pro revocatione, ſuſpenſione, vel moderatione ſui Edicti ſupplicaſſent.

XIV. Negare tamen non poſſumus, nonnulla delicta atrociora ſeculo xv. jam tum Regiæ cognitioni ex conſuetudine fuiſſe reſervata; idque etiam contra Clericos, quemadmodum antiqui Practici, Maſſuerus, Aufrerius, & poſt hos Guillelmus Benedicti ad *Cap.* Raynutius, unanimiter teſtantur; & ſignanter Benedicti ait *num.* 435. " Cogno" ſcit Rex & ejus Officiarii de omni cri" mine *privilegiato;* ut ſunt crimen læſæ " Majeſtatis, falſæ monetæ, infractio ſal" vægardiæ Regiæ, vel aſſecuramenti bri" ſati. Et procedere conſuevit etiam con" tra Clericos de præmiſſis, vel aliquo " præmiſſorum inculpatos: vel ſi manum " Regiam violaverint, & de quibuſdam " aliis, quæ *privilegiata* dicuntur ".

XV. Illud tum ex Guillelmo Benedicti, tum aliis antiquioribus Auctoribus patet, hanc auctoritatem cognoſcendi de delictis Clericorum tunc conſuetudini adſcriptam fuiſſe; quam privilegio Pontificio dicebant innixam.

Auſterius enim De Poteſtate ſeculari in

Eccleſiaſticos *Reg.* 1. *Fall.* 12. poſtquam dixit, quod in caſu violationis, ſeu infractionis ſalvægardiæ Judices Regii contra Clericos quoſcumque cognoſcere conſueverint, & hujuſmodi Clericos *pecuniariter* punire, ſubjungit: " Et de hoc Rex & „ ejus Officiarii ſunt in poſſeſſione & ſaiſina a tempore, cujus initii memoria „ non exiſtit; quod tempus immemoriale, „ juxta Theotoricam Joannis Monachi, „ operatur idem quod privilegium „.

Poſt hæc dicit: " Nec obſtat, ſi dicatur, illud locum habere, quando præſcribens eſt capax poſſeſſionis; ſecus, ubi „ eſſet incapax „.

„ Ad quod reſpondetur (ait Aufrerius) „ verum eſſe regulariter, quod ex ſolo „ curſu temporis quis fieri non poteſt capax de incapaci; fallit tamen, ſi una „ cum tali poſſeſſione immemoriali concurrat *fama privilegii;* quia ne propter „ difficultatem probandi rem tam antiquam „ pereat jus partis, præſumitur *pro privilegio:* non ergo ſolum tempus hoc inducit, ſed præſumptio privilegii probata „ diuturnitate famæ.... Quod autem facultas cognoſcendi, civiliterque puniendi „ de certis criminibus aliquorum Clericorum per Judicem ſecularem, ſit quæſibilis *privilegio*, jam ſatis tactum eſſe videtur in prima Fallentia.... Sed ſic eſt, „ quod in noſtro caſu una cum prædicta „ poſſeſſione immemorabili concurrit fama „ privilegii.... Et præſertim, quia ſcientia Principis cum tolerantia in materia „ quæſibili privilegio facit validam conſuetudinem generalem præſentis Regni „.

Ex his manifeſtum eſt, Judices Regios auctoritatem hanc ſenſim aſſumpſiſſe cognoſcendi de quibuſdam criminibus Clericorum, eamque non aliquâ poſitivâ Ordinatione Regiâ, ſed in poſſeſſione & præſumpto privilegio, atque tacitâ Principis approbatione ex tolerantia reſultante fundaſſe.

XVI. Hanc poſſeſſionem contra immunitatem Clericalem tot Conciliorum Canonibus, & Principum legibus expreſſam & firmatam, tuebantur Judices Regii vel eo præcipue prætextu, quod Clericorum crimina apud Judices Eccleſiaſticos eſſent impunita, ipſaque impunitas incentivum daret peccandi; idque in ſummum Reipublicæ, & humanæ ſocietatis turbationem & nocumentum, quemadmodum jam pridem coram Philippo Valeſio conquerebantur Petrus Cugnerius, & latius Paponius *lib.* 1. *tit.* 5. *Arreſto* 34. ubi in hanc impunitatem refundit hanc criminum privilegiatorum reſervationem.

XVII. Similiter Guillelmus Benedicti *num.* 443. poſtquam dixit, *ſimplices* Clericos, qui arma portarunt in exercitu, ex conſuetudine Regni Galliæ puniri per Judices Regios ſine prævia degradatione aut cognitione Judicis Eccleſiaſtici, rationem addens, ait: " Alias multa ſequerentur & „ infinita ſcandala, ſi Judices ſeculares haberent in talibus expectare Judicis Eccleſiaſtici declarationem, & ſupplicum „ Clericorum degradationem: a qua declaratione appellarent criminoſi ad Metropolitanum, & deinde ad Papam: & „ ſic crimina puniri non poſſent ſine magnis circuitu, ſumptibus, & laboribus, „ ac periculo perditionis priſoneriorum ſic „ traducendorum: ex quo tota ſecularis „ Juſtitia remaneret illuſa, crimina impunita, & patria ſcandalizata „.

XVIII. Deinde quod notandum adjungit: " Viſo maxime hodierno more, quod „ domini Epiſcopi omnes & quoſcumque „ etiam armigeros, & laboratores, ac vagabundos tonſurant, imo jam conjugatos promovent ad Clericatum, quorum „ plures tonſurantur, ut liberius delinquere poſſint, & corporalem ſecurius evadere punitionem „.

Indubie hæc facilitas tonſurandi, atque hoc pacto ſubtrahendi quoſcumque etiam laicos malefactores Juriſdictioni ſeculari, eiſque hoc pacto impunitatem procurandi, Judicibus Regiis occaſionem contra criminoſos ſine reſpectu privilegii Clericalis præbuit procedendi, atrocioraque crimina Rempublicam præcipue conturbantia, & auctoritatem Regiam lædentia, ſuæ cognitioni ſervandi.

XIX. Cum autem hæc crimina, ac modus procedendi contra Clericos criminoſos nullâ poſitivâ Ordinatione eſſent expreſſa aut determinata; nec ubique praxis fuit uniformis, nec ſemper eadem permanſit; ſed continuo per Judices Regios, quibus major erat poteſtas, extenſa: ut mirum non

Digitized by Google

non ſit, ſi frequenter Prælatos inter & Judices Regios fuerit ſuper his contentio.

XX. Et quidem teſte Aufrerio, eo tempore moris erat, quod executio emendæ per Clericum debitæ ratione violationis ſalvægardiæ Regiæ fieri deberet in bonis immobilibus temporalibus. “ Unde (ait Au„ frerius) anno Domini 1399. de prima „ Martii cum quidam Clericus in ſimili „ caſu condemnatus in emendam, non ha„ beret temporale, dictum fuit per Cu„ riam Parlamenti, quod idem Clericus „ ſolutus teneret priſionem in curia Epi„ ſcopi Pariſienſis uſque ad ſatisſactionem. „ Et hoc, ne Arreſtum primum remane„ ret illuſorium, & quia dicta emenda „ deſcendebat ex delicto „.

Hinc apparet, primitus tantum Judices Regios condemnaſſe Clericos *pecuniariter;* nec ſuis carceribus, ſed Epiſcopali carceri mandaſſe.

XXI. Succeſſu vero temporis integram cognitionem, & punitionem criminum *privilegiatorum* ſibi Judices Regii arrogabant, ſolâ cognitione & judicandi auctoritate de delictis *communibus* Judici Eccleſiaſtico relictâ.

XXII. Crimina antem *privilegiata* cenſebantur atrociora crimina, quæ directe ad turbandam quietem publicam rendebant; uti ſunt crimina læſæ Majeſtatis, aliaque ſimilia.

Communia vero, quæ præcipue ipſam eccleſiaſticam œconomia, & Sacrorum adminiſtrationem ſpectabant; atque ideo & *Eccleſiaſtica* dici poterant, quæque Canonicam pœnam merebantur. Imo unum idemque crimen poteſt eſſe privilegiatum, in quantum lædit Rempublicam, & eatenus pœnâ civili puniendum; & *commune*, quatenus diſciplinæ eccleſiaſticæ opponitur, & pœnâ etiam Canonicâ reus plecti meretur.

XXIII. Cur autem crimina ad forum ſeculare contra *privilegium* Clericale ſpectantia nomen *privilegii* acceperint, & *privilegiata* fuerint vocata: & econtra quæ ex *privilegio* fori ad Judicem eccleſiaſticum ſpectant, *communia* fuerint appellata, non male expreſſiſſe videtur Michaël Rouſſellius in Hiſtoria *Juriſdict. Pontif. lib. 4. cap. 3. num. 6.* “ Quia *privilegium* quaſi „ conſtitutum eſt laico Judici, ut de illis „ cognoſcat: nempe quoniam Eccleſiaſtici „ videbantur præſcripſiſſe omnium crimi„ num in ſeipſos cognitionem, privilegio „ fuerit opus, ut non obſtante illâ præſcri„ ptione, notionem hujuſmodi criminum „ haberent ſeculares Magiſtratus „.

Et quamquam, inſpecto primævo jure, crimina illa, quæ ex *privilegio* fori ſpectant ad cognitionem Judicis eccleſiaſtici excluſo Judice ſeculari, potius viderentur dicenda eſſe *privilegiata* a *privilegio* fori, uti quoque notat ibidem Rouſſellius; nihilominus uſus invaluit, ut hæc dicantur crimina *communia*, quaſi circa hæc juxta jus commune procedatur.

XXIV. Cum antem Judicibus Regiis ſuper proceſſu criminali contra Clericos accuſatos de crimine privilegiato ſæpe moleſtia moveretur a Judicibus eccleſiaſticis, tandem certus modus a Franciſco I. præſcriptus fuit Edicto Molinenſi anno 1566. *art.* 39. quo declaravit, non eſſe remittendos Clericos accuſatos de crimine *privilegiato* ad Judicem eccleſiaſticum pro delicto *communi*, niſi prius ſuper delicto privilegiato Judices Regii cognoverint, & judicaverint. Verba Edicti ſunt: *Pour obvier aux difficultez qui ſe ſont cy-devant préſentées en la confection des procez criminels des perſonnes Eccléſiaſtiques, meſmement pour le cas privilegié; Ordonnons que nos Juges, & Officiers inſtruiront & jugeront en tout cas les delicts privilegiez contre les perſonnes Eccleſiaſtiques, auparavant que faire aucun délaiſſement d'icelles à leurs Juges d'Egliſe, pour le delict commun. Lequel délaiſſement ſera fait à la charge de tenir priſon, pour les peines du delict privilegié, où elles n'auroient été ſatisfaictes, & deſquelles reſpondront les Officiers de l'Eveſque en cas d'élargiſſement par eux fait, avant la ſatisfaction deſdites peines.* Id eſt: Ad obviandum difficultatibus, quæ antehac occurrerunt in proceſſu criminali perſonarum eccleſiaſticarum, etiam in caſu privilegiato; Mandamus ut Judices, & Præfecti noſtri inſtruant, & judicent, quiſcumque fuerit caſus, delicta privilegiata adverſus perſonas eccleſiaſticas, priuſquam Judicibus ſuis eccleſiaſticis pro delicto communi dimittantur. Quæ dimiſſio fiet ſub onere eos carceri mancipandi in pœnam delicti

Digitized by Google

cti privilegiati, ſi pro eo non ſatisfecerint. Si vero e vinculis ante perſolutam pœnam eximantur, id periculo Miniſtrorum Epiſcopi, qui hoc admiſerint, factum fuerit.

XXV. Itaque Judices Regii juxta hoc Edictum poterant condemnare Clericum ſine præſentia Judicis eccleſiaſtici, & antequam Judex eccleſiaſticus de crimine cognoſceret. De quo Clerus Gallicanus, tamquam de vulnere mortali Clericali immunitati inflicto, ſuas querelas iterato depoſuit, donec tandem anno 1580. ſub Henrico III. per Edictum Melodunenſe prioris Edicti, mitigationem obtinuit.

XXVI. Mitigatio autem in hoc præcipue conſiſtit, quod inſtructio litis contra perſonas Eccleſiaſticas ſuper crimine privilegiato debeat *conjunctim* per Judicem Regium, & Judicem eccleſiaſticum inſtitui; & Judex Regius teneatur accedere Curiam eccleſiaſticam in ordine ad formandam dictam inſtructionem. Verba Edicti *art.* 22. ſunt: *L'inſtruction des procez criminels contre les perſonnes Eccléſiaſtiques, pour les cas privilegiez, ſe fera conjointement, tant par les Juges deſdits Eccleſiaſtiques, que par nos Juges. Et en ce cas ſeront ceux de noſdits Juges, qui ſeront commis pour cet effect, tenus aller au Siége de la Juriſdiction Eccléſiaſtique.* Id eſt: Inſtructio cauſarum criminalium contra perſonas eccleſiaſticas pro caſu privilegiato conjunctim fiet tum per eccleſiaſticos, tum per noſtros Judices. Quo caſu Judices noſtri, qui ad eam cauſam deputabuntur, Curiam eccleſiaſticæ Juriſdictionis accedere tenebuntur.

XXVII. Hic procedendi modus pluribus titulis conveniens viſus eſt. In primis dum utraque Poteſtas, ſcilicet Eccleſiaſtica, & Regia, in unum conveniunt, illuſtrior redditur conventus. Ad hæc utrâque Poteſtate uni eidemque cauſæ incumbente, & allaborante, facile omnibus ſuadetur, nec a juſtitia per unam Poteſtatem nimiâ conniventiâ deflecti, nec innocentiam per aliam opprimi. Ulterius hac formâ procedendi evitatur contentio ſat frequens in Provinciis, in quibus hæc forma procedendi non erat in uſu, ſuper qualitate criminis, num eſſet commune ſive eccleſiaſticum, num eſſe privilegiatum.

Hac quoque procedendi formâ fit, ut ſi contingat, Clericos abſolvi a pœna corporis afflictiva aut civili, remittaturque Judici eccleſiaſtico puniendus ſolâ pœna Canonicâ, dici nequeat, Judices eccleſiaſticos eſſe ſimiles priſtino Senatui Romano, qui teſte Plinio *lib.* 9. *Epiſt.* 13. " ſævus in „ ceteros, Senatoribus ſolis quaſi mutuâ „ diſſimulatione parcebat „.

XXVIII. Hinc tandem factum eſt, hanc formam proceſſus ita placuiſſe, ut per Edictum Regium anno 1678. & confirmatum per Declarationem anni 1684. per totum Regnum Galliæ extenſa fuerit, abrogatâ praxi & formâ procedendi contrariâ in quibuſdam Provinciis hactenus obſervatâ; uti monet Claudius Fleury *part.* 3. *Inſtitut. Juris Can. cap.* 14.

XXIX. ☞ Ex his quæ dicta ſunt de crimine *privilegiato*, de modo, quo variis Regum Edictis crimen illud in Gallia judicari debet, necnon de Cleri Gallicani pro eorum Edictorum obtinenda mitigatione ad Regem recurſu, manifeſtum eſt, Reges non dubitaſſe, quin ſibi competeret auctoritas privilegia exemptionis reſtringendi, & quædam atrociora crimina juſtis de cauſis ſibi reſervandi, modumque præſcribere procedendi contra ſimilium criminum reos, ipſumque Clerum Gallicanum, per ſuum ad Regem recurſum eam in Rege auctoritatem palam agnoviſſe. ☜

XXX. Edictum Melodunenſe ſupra relatum nullam facit delictorum *privilegiatorum* diſtinctionem; ſed de his omnibus indiſtincte loquitur, & vult eſſe judicium commune inter Judicem eccleſiaſticum & Regium, ſive ſecularem.

XXXI. Verum hanc communionem tandem Judices Regii reſpuerunt circa delicta atrociora, quemadmodum teſtatur Michaël Rouſſellius loco citato, *num.* 8. referens, „ inter atrocia delicta læſæ Majeſtatis di„ vinæ & humanæ, parricidium, homici„ dium datâ operâ, & ex inſidiis com„ miſſum, ſodomia, & cetera hujuſmodi, „ quæ horrori ſunt, & deteſtationi „. Quin addit Claudius Fleury loco citato, Judices Regios raro ad Judicem eccleſiaſticum remittere in caſibus, quibus pœna *corporalis* locum habere poteſt.

XXXII. Hinc ipſe Rouſſellius enumeratis delictis *privilegiatis* ad Judicis Regii cogni-

cogni-

Digitized by Google

cognitionem ſpectantibus *num.* 24. ponit hanc concluſionem: " Sit igitur ex præmiſſis diſtinctio criminum, ut quædam privilegiata ſint pro foro ſeculari cujuſmodi *atrocia omnia*, ut non requiratur *præſentia* Judicis eccleſiaſtici. Alia privilegiata pro foro eccleſiaſtico, ut ad illud remittantur Clerici rei, ſed judicandi aſſiſtente Regio Judice & Procuratore: ac ea fortaſſe *communia* dicuntur, quoniam ipſorum cognitio utrique Judici *communis* eſt ".

Eamdem diſtinctionem delictorum *privilegiatorum* tamquam hodie uſitatam aſſerit Claudius Fleury *part.* 3. *Inſtit. Juris Can. cap.* 14. aitque, delicta privilegiata *ſolis* Judicibus Regiis reſervata, eſſe *læſæ Majeſtatis*, & alia quæ eo reducuntur, puta falſæ monetæ: & generaliter non ſolere remitti ad Judicem eccleſiaſticum, dum occurrunt caſus, quibus pœna *corporalis* infligi poſſet. Verba Auctoris ſunt: *Il y en a de tellement privilegiez, que les Juges laiques en cognoiſſent ſeuls, ſans donner part à l'Official de leur procedure, ny avoir aucun égard au privilege criminel. Tel eſt le crime de léſe Majeſté, & ceux que l'on y rapporte, comme la fauſſe monoye. Et en général, ils ne renvoyent guéres au Juge Eccleſiaſtique, dans le cas où la peine afflictive peut avoir lieu*. Id eſt: Quædam crimina eo uſque privilegiata ſunt, ut de iis ſoli Judices laici cognoſcant, non communicato cum Officiali proceſſu ſuo, aut habitâ privilegii criminalis ratione. Tale eſt crimen læſæ Majeſtatis; & ea quæ ad id reducuntur, quale adulteratæ monetæ flagitium. Et generaliter vix ad eccleſiaſticum Judicem remittunt, dum pœnæ corporali in caſu locus eſt.

XXXIII. Si hodiernam Parlamentorum & Magiſtratuum Civilium praxim recte hi Auctores expreſſerint, apparet, jam tandem crimina, quæ olim ſola dicebantur *privilegiata*, non tantum non ſpectare ad cognitionem Judicis laici *conjunctim* cum Judice eccleſiaſtico; ſed ab horum cognitione Judices eccleſiaſticos eſſe ſubmotos; atque crimina *privilegiata*, de quibus Edictum Melodunenſe vult conjunctim cognoſci, eſſe redacta ad crimina *leviora*, quæ pœnam aliquam civilem merentur; eo quod & civili politiæ adverſentur.

Id & ipſe Rouſſellius haud diffiteri videtur, dum *num.* 52. dicit, crimina *ſimplicia*, quæ ad *ſolius* Judicis eccleſiaſtici notionem ſpectant, eſſe illa, quæ ſolâ caſtigatione eccleſiaſticâ indigent.

Si hæc vera ſint, videant ipſi Prælati, quâ ratione huic Regiæ juriſdictionis amplificationi in diminutionem ſuæ auctoritatis & juriſdictionis occurrere queant, eamque poſtliminio revocare, ad eos ſaltem terminos, quos ipſi Reges ſuis Edictis expreſſerunt: interim praxim hanc ſat recentem eſſe, fidem facit famoſus Galliæ Juriſconſultus, & Practicus Claudius Le Preſtre, qui *Cent.* 1. *cap.* 20. dicit, ſe non vidiſſe unquam negatam remiſſionem Clerici, niſi in crimine læſæ Majeſtatis, vel niſi Clericus captus eſſet in veſte ſeculari, quantumvis alias ageretur de crimine valde atroci, quorum plura exempla allegat.

XXXIV. ☞ Quod hic dicitur per diſtinctionem delictorum vulgo *privilegiatorum*, in ea de quibus ſolus Judex Regius cognoſcit, & in ea de quibus Judex eccleſiaſticus una cum Judice Regio judicat, detractum eſſe juriſdictioni eccleſiaſticæ, intelligi debet de eccleſiaſtica juriſdictione, prout hæc ſenſim tum ex gratia, & privilegio Principum, tum poſtremis ſeculis per Decretales Pontificum ad omnia Clericorum delicta fuerat protenſa; de reliquo nihil juriſdictioni aut libertati Eccleſiæ per Principes hac criminis diſtinctione detrahi conſtat ex *cap.* 1. & 2. *hujus tituli*, ubi notatum fuit non obſtantibus omnibus privilegiis per Principes Eccleſiæ indultis, ſemper manſiſſe integram ſupremo Principi auctoritatem vindicandi, & puniendi delicta atrociora Clericorum, Rempublicam curæ ſuæ commiſſam perturbantia. ☜

XXXV. Juxta Edictum Melodunenſe ſupra citatum, Clericus accuſatus de delicto *privilegiato* remittendus eſt ad Judicem eccleſiaſticum, id eſt, Epiſcopum ſuum *proprium*, non autem ejus loci, in quo apprehenſus eſt, vel in quo delictum eſt commiſſum.

Quam remiſſionem ſatis expreſſit ipſum Edictum, dum voluit, ut Judex Regius accedat ad Curiam eccleſiaſticam, ut ibidem

Digitized by Google

dem cum Judice eccleſiaſtico cauſam inſtruat.

XXXVI. Si tamen *proprius* Epiſcopus ſit extra diſtrictum Curiæ ſupremæ, a qua remittitur reus, ſolet illa Epiſcopo injungere, ut Vicarios in ſuo diſtrictu committat, a quibus una cum Judice Regio de crimine & perſona lis inſtruatur, uti monet Rouſſellius loco citato, *num.* 27.

XXXVII. Similiter in caſu appellationis a ſententia lata per Judicem eccleſiaſticum ſuper delicto, ſi Metropolitanus aut Primas ſit extra diſtrictum Curiæ, ſub quo ſententia in prima inſtantia fuit prolata, tenetur hic Vicarium conſtituere de eadem Diœceſi, qui ſub eodem diſtrictu cauſam appellationis inſtruat, & definiat: & ſi appellatio devoluta ſit ad Papam, impetrantur Judices delegati ex eadem Diœceſi, uti monet Le Preſtre loco citato, *num.* 8.

XXXVIII. Illud tamen privilegium datum Epiſcopo Pariſienſi, ut cognoſcat de delictis omnium Clericorum cujuſcumque ſint Diœceſis, qui capiuntur in ipſa civitate Pariſienſi: qui conſequenter ad ipſum, & non ad proprium Epiſcopum remittendi ſunt. Hujus privilegii meminit Choppinus in *Præfatione ad Conſuet. Pariſ. pag.* 7.

XXXIX. Monet inſuper Fleury citato *cap.* 14. quod ſi cauſa inſtruatur in aliquo Parlamento, non ſoleat advocari Officialis, ſed quod Epiſcopus Ordinarius Clerici accuſati debeat in Vicarios ſuos deputare Conſiliarios Eccleſiaſticos Parlamenti.

XL. Vide Paponium *lib.* 1. *tit.* 5. *Arreſto* 51. ubi notat, quod ſoli *ſupremæ* Curiæ id liceat, quæ corpore *Eccleſiaſticorum* & laicorum conſtat. Additur in notis: „ Quod ſi Epiſcopus id facere renuat, „ aut differat, poſtquam id ei ſignificatum „ eſt, Curia quemdam ex officio delegare „ conſuevit „.

XLI. Remiſſione ad Judicem eccleſiaſticum factâ, proceſſus criminalis inſtrui debet conjunctim per utrumque Judicem. Neque poteſt Judex eccleſiaſticus vigore hujus remiſſionis in caſu delicti privilegiati proceſſum inſtruere, niſi aſſiſtente Judice Regio.

XLII. Cauſâ per Judicem eccleſiaſticum & civilem conjunctim inſtructâ, ſententia ſeparatim pronuntiatur per utrumque Judicem: nimirum per Judicem eccleſiaſticum pronuntiatur ſuper crimine in quantum eſt eccleſiaſticum, ſive *commune*, ut vocant: per Judicem autem civilem pronuntiatur ſuper eodem crimine in quantum eſt *privilegiatum*; & uterque Judex pœnam crimini ſub una & altera conſideratione convenientem imponit: & ita per ſolemne Arreſtum Parlamenti Pariſienſis anno 1631. ordinatum fuit, vetitumque Judicibus Regiis proferre ſententiam conjunctim cum Judice eccleſiaſtico.

XLIII. Hinc licet accuſatus eſſet abſolutus a Judice eccleſiaſtico, poſſet nihilominus ſuper eodem delicto, in quantum eſt *privilegiatum*, condemnari per Judicem Regium; & ita judicatum anno 1604. Vide Claudium Le Preſtre *Cent.* 1. *cap.* 20. ubi & notat, quod etiam Judex Regius poſſit procedere ad ſententiam mortis, non obſtante ſententiâ abſolutoriâ Judicis eccleſiaſtici, ſi crimen, in quantum eſt privilegiatum, talem pœnam mereretur: quia ſententia Judicis eccleſiaſtici nullatenus conſtringit Judices Regios, in quantum eſt crimen privilegiatum.

XLIV. Hinc Judex eccleſiaſticus Clericum incarceratum e ſuo carcere dimittere non poteſt, quamdiu ſententiæ Judicis Regii non ſatisfecit reus, niſi conſenſus ipſius Judicis acceſſerit; tametſi a Judice eccleſiaſtico fuiſſet abſolutus, vel pœnæ a Judice eccleſiaſtico impoſitæ ſatisfeciſſet. Le Preſtre loco citato, *num.* 9. Diciturque in annotationibus ad Arreſta Paponii *lib.* 1. *tit.* 5. *Arreſto* 35. ita in Camera criminali anno 1586. decretum fuiſſe.

XLV. Inſuper, quia utraque ſententia eſt plane ſeparata, & a diverſo Judice prolata, ſi accuſatus appellet, Curia Regia non ſolet recipere appellationem, niſi quæ eſt a ſententia Judicis *laici*: aliam autem remittit ad Superiorem immediatum Judicis eccleſiaſtici, a cujus ſententia appellatur: & huic quidem adeo defert Curia Regia, ut ſuperſedeat ipſa quoad appellationem a ſententia Judicis laici, quouſque in cauſa appellationis, per Judicem eccleſiaſticum etiam per *tres* ſententias *conformes* pronuntiatum ſit; uti notat Le Preſtre ibidem.

LXVI.

Digitized by Google

XLVI. Hic fere eſt hodiernus procedendi ſtylus quoad delicta privilegiata, ſive non mere eccleſiaſtica in Gallia obſervari ſolitus, qui hactenus nullo Regio Edicto in Belgio præſcriptus, aut expreſſus ſcitur, neque conſuetudine, aut uſu introductus.

XLVII. Equidem illud negari nequit, quin & hic in Belgio crimina nonnulla habeantur pro *privilegiatis*, & eo ſenſu de his Judex Regius poſſit contra Clericum, non obſtante privilegio Clericali, cognoſcere; uti notat Damhauderus in *Praxi Rerum Civilium cap.* 124. ubi in primis dicit, Clericos teneri reſpondere coram ſuo Principe, aut coram ejus Conſilio de publicæ fidei, ſalvægardiæ, ſive ſecuritatis violatione: item de armorum geſtatione, & aliis ſimilibus cauſis privilegiatis. Deinde *num.* 26. dicit: " intelliguntur privilegiatæ cauſæ crimina enormia qualificata, & quæ Princeps ſibi reſervat, veluti crimen læſæ Majeſtatis, vel divinæ, vel humanæ, & cetera ibidem enumerata; in quibus dicit, Curiam Gandenſem nullam admittere remiſſionem: & pluribus confirmat ibidem in notis Nicolaus Tuldenus ".

XLVIII. Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 6. qui inſcribitur *De Actionibus competentibus contra Clericos primæ Tonſuræ*, poſtquam expreſſerunt conditiones requiſitas in Clericis conjugatis, vel non conjugatis, primâ Tonſurâ inſignitis, ut privilegio fori gaudere queant (de quibus conditionibus agitur capite ſequenti) ſubjiciunt: " Hi omnes Clericali officio gaudebunt, etiam in criminibus membri amputationem, aut capitalem pœnam, ſeu corporis afflictivam inferentibus ".

Poſt hæc *art.* 8. per modum exceptionis additur: " Non in enormibus, utpote hæreticis, mandatis Principis contravenientibus, raptoribus virginum, homicidis ex propoſito, vel per inſidias, incendiariis, graſſatoribus, famoſis latronibus, depopulatoribus agrorum, & ſimilibus ".

XLIX. Ex his manifeſtum, quod Concordata hæc non omnia crimina, etiam Clericorum conjugatorum primæ tonſuræ habeant pro *privilegiatis*, quantumvis adeo gravia, ut etiam *capitalem* pœnam, ſeu corporis afflictivam inferant; ſed tantum *enormia*, quæ quaſi directe ad Reipublicæ, & Status politici turbationem, & everſionem tendunt.

L. Porro Concordata hæc tantum loquuntur de ſimplicibus Clericis, ſive conjugatis, ſive non conjugatis, boſque etiam in delictis quantumvis pœnâ corporali puniendis, modo tamen non ſint ex enormioribus, immunitate Clericali gaudere declarant. De Clericis autem in Sacris conſtitutis non loquuntur; ut hos juri communi quoad uſum hujus immunitatis reliquiſſe videantur: refertque Zypæus *tit. De Foro competenti*, *num.* 37. Conſilium Brabantiæ Presbyteros de crimine enormi convictos remiſiſſe ad Judicem eccleſiaſticum.

LI. Neque mirum videri deberet, ſi Flandria magis, quam Brabantia moribus, & praxi Gallicanis conſentiret. Notum quippe eſt, quod ante inſtitutum anno 1473. a Carolo Burgundione Parlamentum Mechlinienſe, Flandri a ſuo Senatu Provinciali appellarint ad Parlamentum *Pariſienſe*, uti monet Damhauderus in Praxi rerum civilium *cap.* 6. notatque *num.* 4. quod Parlamentum Mechlinienſe in locum *Pariſienſis* ſuffectum, hujus Parlamenti ſere modum, ritum, inſtitutionem, & auctoritatem referat. Quid mirum igitur, ſi Flandri praxim, & mores Pariſienſes ſenſim etiam ſequuti ſunt?

LII. Porro ſicuti ob criminis *enormitatem* Clerici nonnumquam ſuo privilegio privantur, ita quoque eodem non gaudent, quando alio, quam eccleſiaſtico officio funguntur, atque circa illud delinquunt: eo quod tunc non ut Clerici, ſed ut Officiarii conſiderentur; eaque delicta non habeantur pro delictis Clericorum, ſed laicorum ſeu Officiariorum laicalium, quorum officia Clerici obeunt.

Hinc citata Concordata *art.* 8. expreſſe declarant, quod Clericus clericali privilegio non gaudebit, *quando contra ſtatuta officiorum delinquetur*; id eſt, officiorum ſecularium, quibus fungitur.

LIII. Notat idipſum Nicolaus Tuldenus in annotationibus ad *cap.* 124. Damhauderi in Praxi rerum Civilium, aſſeritque

que id procedere " in Clerico, licet *in* „ *Sacris* conſtituto, officium ſeculare gerente, in eoque delinquente: ut puniri „ poſſit pro modo delicti, per captionem „ temporalitatis, ac venditionem immobilium, privarique ac ſuſpendi officio, in „ quo deliquit „. De conformi praxi Galliæ jam pridem teſtatus eſt Guillelmus Benedicti ad *Cap.* RAYNUTIUS, verbo *Et uxorem*, *num.* 447. dicens: " Tertio, cognoſcit Rex, & ejus Officiarii, ubicumque Clericus, licet in *Sacris* conſtitutus, officium ſeculare gerens deliquiſſet in officio, quod puniri poſſet pro „ modo delicti per captionem temporalitatis, ac venditionem bonorum immobilium. Et ſi caſus hoc exigeret, privari „ aut ſuſpendi officio, in quo deliquit, „ quod eſt de caſibus privilegiatis ſecundum aliquos, & ita ſervari eſt conſuetum in regno „.

LIV. Ex his, quæ hactenus dicta ſunt, non difficile erit intelligere, quod ſenſim Tribunalia laica, & Regia auctoritatem, ſive juriſdictionem in Clericos de criminibus accuſatos protenderint, non tantum ultra præſcripta Canonum, & Juris communis, ſed & ultra ipſas Regias Ordinationes, ad figendos limites utriuſque Juriſdictionis expreſſe editas. Quantopere de hac ampliatione Juriſdictionis laicæ conqueſti ſint Epiſcopi proxime elapſo ſeculo, ex Synodis Provincialibus tunc celebratis videri poteſt.

LV. Sed ſi Epiſcopi ſuos Clericos, ac præſertim in *Sacris* conſtitutos a laicis judicari, & puniri nolint, in primis provideant, ut non cito manus imponant; ſed primum diligenter examinent, num iis moribus ſint, ut flagitia, quibus Reſpublica turbetur, ab eis non timeantur.

Ulterius, ſi contingat, Judam aliquem aut ſimilem perditum hominem irrepere, criminibus non conniveant, ſed pro debito puniant, idque pœnâ ipſi crimini condignâ: neque ſint Epiſcopi, eorumve Officiales ex illis, de quibus jam pridem dixit Guillelmus Benedicti loco citato, *num.* 448. " Omnia delicta quantumcumque gra- „ via in pecuniam convertunt.... Et quod „ deterius eſt, ſi aliquem etiam pro graviſſimo crimine condemnaverint ad perpetuum carcerem, ſemper in fine ſententiæ gratia Domini Epiſcopi, & miſericordia reſervatur.... Cujus clauſulæ virtute pœnam perſonæ delinquentis „ in detrimentum burſæ, quæ non deliquit, convertunt. Ex quo cum juſtitiam veram de Clericis non faciant, ex „ iſto inconvenienti, quia eos non puniunt, ſequitur aliud inconveniens, quod „ ſæpe Judices ſeculares de eis juſtitiam „ faciant, & eos puniant „.

Et quia Epiſcopi in criminum punitione per frequentes appellationes, & recuſationes, aliaque ſimilia a facinoroſis hominibus facile impediuntur, rurſus ſpes exigua affulget integram Clericorum immunitatem reſtituendi, ni hiſce appellationibus, & recuſationibus modus apponatur; quia his ſic ſtantibus, videbunt Judices Regii, quod crimina manebunt impunita, idque nonnumquam cum ſummo Reipublicæ detrimento, ſi ea Juriſdictioni Eccleſiaſticæ relinquantur.

LVI. ☞ Superius *num.* 47. notavimus in Belgio quædam eſſe crimina privilegiata. In Hiſpaniis jam pridem etiam fuiſſe quædam crimina privilegiata intelligimus ex litteris Franciſci De Vargas e Concilio Tridentino 26. Novembris 1551. datis ad Epiſcopum Atrebatenſem, in quibus ſcribit per Legatum Pontificis Concilio præſidentem inter articulos reformationis in proximâ Seſſione 14. promulgandos fuiſſe propoſitos quinque articulos exemptionem Clericorum, & immunitatem Eccleſiaſticam concernentes, quorum quartus hic erat: " Nemo laicus cujuſcumque di- „ gnitatis prætextu cujuſcumque privilegii „ vel conſuetudinis, contra in ſacris con- „ ſtitutos, etiam in actionibus criminali- „ bus procedere poſſit „.

LVII. Scribit autem De Vargas, quod hiſce articulis magna fuerit facta oppoſitio, ac præſertim per Franciſcum de Toledo Oratorem Regis Catholici, ob præjudicium inferendum Juriſdictioni Regiæ in puniendis atrocioribus delictis Clericorum, ſi hi articuli per Concilium approbarentur; ac ſignanter per dictum articulum quartum, qui, ut notat De Vargas, eſſet pernicioſæ conſequentiæ, ac nominatim cederet in notabile præjudicium Catho-

Digitized by Google

tholicæ ſuæ majeſtatis, & ſuorum regnorum. " Habemus enim in Hiſpania (ait) „ Ordinationes Regias, privilegia, laudabiles, & veruſtas conſuetudines, quæ „ per hunc prætenſum articulum a Legato Pontificio propoſitum evertuntur. Inſuper (proſequitur De Vargas) articulus hic contrarius eſt ſtylo modoque procedendi, qui ab antiquo fuerant obſervati, & hactenus obſervantur in Parlamentis, & Curiis Regiis: in his enim cognoſcitur de omnibus violentiis; citantur, & exilio mulctantur omnes Eccleſiaſtici turbantes pacem, & tranquillitatem publicam; item opponentes & rebellantes contra Juriſdictionem Regiam; item qui crimina enormia commiſerunt, & pœnas criminum non luerunt; item contravenientes Edicto Maritenſi, quo vetitum eſt conferre Beneficia non regnicolis ſive extraneis, aut penſiones Beneficiis imponere; item attentantes contra jura, & privilegia regni, aut alia ſimilia perpetrantes „.

LVIII. Notat autem De Vargas, quod hic ſtylus, & modus procedendi contra facinoroſos Eccleſiaſticos ſimilium criminum reos debeat potius dici conſervatio, defenſio & protectio ſtatus politici, ejuſque privilegiorum, quam violatio & uſurpatio Immunitatis, & Juriſdictionis Eccleſiaſticæ.

Hinc intelligimus etiam jam pridem Reges Catholicos ad conſervandam tranquillitatem, necnon jura & privilegia ſuorum regnorum, nonnulla crimina Eccleſiaſticorum ſibi ſuiſque Conſiliis, ac Parlamentis reſervaſſe.

LIX. Ex hac inſuper Epiſtola De Vargas intelligimus per hanc oppoſitionem Oratorum, præſertim Regis Catholici, factum eſſe, ut hi articuli e numero articulorum reformationis fuerint expuncti, indeque contigiſſe, quod inter Decreta reformationis *Seſſ.* 14. nihil de his occurrat.

CAPUT IV.

Qui Clerici privilegio *fori* gaudeant?

1. *Attento Jure Decretalium omnes indiſtincte Clerici etiam primæ Tonſuræ gaudent privilegio fori.*
2. *Similiter & juxta priſtinos Canones, & Principum Sanctiones.*
3. *Idipſum ſupponit Pontificale Romanum.*
4. *Canones omnes Clericos habent pro Miniſtris Eccleſiæ.*
5. *Hoc quoque indicant cæremoniæ primæ Tonſuræ.*
6. *Inſinuat etiam Synodus Tridentina.*
7. *Merito initiati primâ Tonſurâ, tamquam* Miniſtri *Eccleſiæ hoc privilegio gaudent.*
8. *Matrimonium non obſtat, quominus Clericus ſit* Miniſter *Eccleſiæ.*
9. *Hinc Clericis conjugatis communicatum hoc privilegium.*
10. *Clericis propter* miniſterium *Eccleſiæ datum hoc privilegium.*
11. *Circa ſeculum* XIII. *&* XIV. *Canoniſtæ primam Tonſuram Ordinibus annumerare cœperunt, & efficaciam imprimendi characterem ei tribuere.*
12. *Hinc immunitatem in ipſam Tonſuram, & non in miniſterium Eccleſiæ refuderunt.*
13. *Id ſuppoſuerunt Prælati Galliæ coram Philippo Valeſio ſeculo* XIV.
14. *Hac opinione receptâ, omnes paſſim etiam ſceleratiſſimi ſe a Juriſdictione laica ſubtrahebant.*
15. *Hinc juſtæ laicorum querelæ de impunitate criminum, & extenſione hujus privilegii contra intentionem Canonum.*
16. *Querela Petri Cugnerii ſuper hoc articulo.*
17. *Querelæ laicorum renovatæ circa tempora Concilii Tridentini.*
18. *Synodus Tridentina Conſtitutionem Bonifacii VIII. de Clericis conjugatis renovavit.*
19. *Addidit clauſulam, quâ oſtendit, hoc privilegium non attribui nudæ Tonſuræ.*

20. *Decretum Synodi Tridentinæ circa Clericos non conjugatos.*
21. *Hic rurſus oſtendit, privilegium non dari ob nudam Tonſuram.*
22. *Quæ dicendæ veſtes Clericales, & quandonam cenſeatur Clericus* abjeciſſe *veſtes Clericales remiſſive.*
23. *Clericus tonſuratus, etiam non conjugatus, captus in veſte laicali forum ſeculare declinare non poteſt.*
24. *Clericus conjugatus facilius privatur privilegio fori, quam non conjugatus.*
25. *Aliquando in Gallia ordinatum fuit, ut ſoli Clerici in ſacris conſtituti gauderent hoc privilegio.*
26. *Hoc poſtmodum extenſum ad Beneficiatos, & Scholares.*
27. *Hæc extenſio videtur convenire cum Decreto Concilii Tridentini.*
28. *Ex mente Synodi Tridentinæ Clericus ſerviens Eccleſiæ aut ſtudens, etiam ſine ſpeciali mandato, aut licentia Epiſcopi, gaudet hoc privilegio.*
29. *An Clericatus, poſtquam delictum aliquod eſt commiſſum, tribuere ſoleat privilegium fori?*
30. *Clerici non ſervantes conditiones a Synodo Tridentina præſcriptas, excidunt privilegio ſine prævia monitione.*
31. *Clericus deponens veſtes Clericales non in perpetuum privatur hoc privilegio, ſed reſumpto habitu recuperat.*
32. *Edicta Principum attendenda ſunt circa privilegium fori.*

I. ATtento Jure Decretalium, Clericos omnes, & indiſtincte gaudere privilegio *fori*, communis eſt Canoniſtarum ſententia, fundata in generali ac indefinita expreſſione Decretalium de hoc privilegio loquentium, ac notanter *Cap.* 2. ;; *De Foro competenti*, ubi ſub nomine Concilii Pariſienſis dicitur: " Nullus Judicum, neque „ Presbyterum, neque Diaconum, aut „ *Clericum ullum*, aut minores Eccleſiæ „ ſine permiſſu Pontificis per ſe diſtringe„ re, aut condemnare præſumat. Quod „ ſi fecerit, ab Eccleſia Dei, cui inju„ riam irrogare dignoſcitur, tamdiu ſit ſe„ queſtratus, quouſque reatum ſuum co„ gnoſcat, & emendet „.

II. Similiter & veteres Canones, necnon Principum Sanctiones de auctoritate, & juriſdictione Epiſcoporum loquentes, omnem indefinite Clerum Epiſcopis ſubjiciunt, omneſque generatim Clericos de foro Epiſcopi eſſe ſupponunt.

III. Quare & Pontificale Romanum etiamnum hodie ſupponit, Tonſuratos per ſuſceptionem primæ Tonſuræ conſtitui de *foro Eccleſiæ*. Poſt collatam enim Tonſuram, ex præſcripto Pontificalis Epiſcopus alloquitur novos Tonſuratos, dicens: "Fi„ lii chariſſimi, animadvertere debetis, „ quod hodie de *foro Eccleſiæ* facti eſtis, „ & privilegia Clericalia ſortiti eſtis: ca„ vete igitur, ne propter culpas veſtras „ illa perdatis; & habitu honeſto, bonis „ moribus, atque operibus Deo placere „ ſtudeatis „.

IV. Neque ſane mirandum, jam pridem ſub hoc privilegio indiſtincte *omnes* Clericos, etiam primæ Tonſuræ & minorum Ordinum, fuiſſe comprehenſos: quia ſupponebatur, uti & hodie Eccleſia deſiderat, quod omnes Clerici revera eſſent *miniſtri* Eccleſiæ, atque reipsâ Eccleſiæ de cetero ſervire, ac ſeculo renuntiare vellent; ipsâque converſatione & habitu ita ſe exhiberent, ut omnibus manifeſtum eſſet, ſe velle Eccleſiæ, & non ſeculo ſervire.

V. Id quoque hodiernæ cæremoniæ & preces, quas in collatione primæ Tonſuræ Pontificale præſcribit, oſtendunt.

Ut quid enim habitum ſecularem deponunt, & *habitum ſacræ Religionis* induunt, niſi ut ſe ſeculo renuntiare, & Religioni militare poſthac velle demonſtrent? Unde & Epiſcopus ad impoſitionem veſtis Clericalis ad Deum ſe convertit, ſupplicans: „ Quibus in tuo ſancto nomine habitum „ ſacræ Religionis imponimus, ut te lar„ giente *devoti in Eccleſia tua perſiſtere* „ *mereantur* „.

VI. Et Synodus Tridentina *Seſſ.* 23. *cap.* 4. *De Reformat.* præcipit, ut il duntaxat Tonſurâ initientur, "de quibus pro„ babilis conjectura non ſit, eos non ſe„ cularis judicii fugiendi fraude, ſed ut „ Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ „ genus elegiſſe „.

VII. Dum igitur prima Tonſura juxta Eccleſiæ intentionem, & regulas ab ipſa præ-

præſcriptas fuit collata, merito etiam vel primâ Tonſurâ initiati ſub hoc privilegio comprehendi poterant, & de foro Eccleſiæ conſtitui, utpote ejus *miniſterio* reipsâ adſcripti, & eidem juxta conditionem ſuam ad præſcriptum Epiſcoporum incumbere parati.

VIII. Cum autem nec Matrimonium obſtet, quominus quis *ſervitio* Eccleſiæ inſiſtere, & ei ſe totaliter conſecrare queat, nec conjugati Tonſurâ Clericali initiati, hoc privilegio fraudari debuerunt; nec Eccleſia ob contractum ab iis Matrimonium, auctoritate in ſuos *Miniſtros* privari.

IX. Hinc ex citata Decretali ſub nomine Concilii Pariſienſis, tamquam conſequens declarat Bonifacius VIII. in *Cap. Unico*, *De Clericis conjugatis in 6.* " Clericos con„ jugatos pro commiſſis ab iis exceſſibus „ vel delictis, trahi non poſſe criminaliter „ aut civiliter ad judicium ſeculare: nec „ ab ipſis ſecularibus Judicibus eos debere „ perſonaliter, vel etiam peculiariter (ne „ per unam viam concedatur eiſdem Judi„ cibus, quod per aliam denegatur) nul„ latenus condemnari „.

X. Non immerito ergo *omnes* Clericos privilegio Clericali comprehendebant, non tantum Synodorum Canones, ſed & ipſorum Principum Sanctiones; quia omnes indiſtincte Clericos divinis obſequiis mancipatos ſupponebant, quemadmodum expreſſit Conſtantinus Magnus non obſcure in Clericale obſequium ipſam immunitatem refundens in *L. 2. Cod. Theod. De Epiſcopis, & Clericis:* " Qui divino cultu miniſte„ ria Religionis impendunt (id eſt, hi, „ qui *Clerici* appellantur) ab omnibus „ omnino muneribus excuſentur; ne ſa„ crilego livore quorumdam a divinis *ob„ ſequiis* avocentur „.

XI. Verum cum circa ſeculum XIII. & XIV. cœpiſſent Canoniſtæ *Tonſuram* Clericalem Ordinibus annumerare, eique etiam efficaciam imprimendi charactérem indelebilem tribuere, una cœperunt docere, Tonſuratos per nudam & ſimplicem ſuſceptionem primæ Tonſuræ fieri perſonas ſacras.

XII. Ex quo ulterius concludebant, primâ Tonſurâ initiatos a foro ſeculari, tamquam perſonas ſacras, ſeu ſacratas eſſe exemptos, tametſi nec Tonſuram, nec habitum Clericalem geſtarent; eo quod ſupponerent per Tonſuram imprimi characterem independenter ab omni ſervitio aut habitu Clericali.

XIII. Id ſuppoſuiſſe Epiſcopum Æduenſem, qui nomine Prælatorum Galliæ pro immunitate Eccleſiaſtica decertabat cum Petro Cugnerio coram Philippo Valeſio, patet ex illius reſponſo ad articulum XXX. ejuſdem Cugnerii. Articulus Cugnerii erat: „ Item, ſi contingat, quod Gentes Regiæ „ capiant aliquem malefactorem pro cri„ mine certo per eum commiſſo, & idem „ malefactor dicat, ſe Clericum eſſe, licet „ nec Tonſuram, nec habitum deferat Cle„ ricales, Officiales Prælatorum faciunt in „ continenti detinentes, & capientes com„ pelli per monitiones, & ſententias ad „ reſtituendum ſibi prædictum malefacto„ rem tamquam Clericum ſuum „.

Huic articulo reſpondit Æduenſis: " Ad „ XXX. (articulum) qui loquitur de Cle„ ricis conjugatis captis in habitu laicali; „ dicit, quod tales pro eo, quod non de„ ferunt Tonſuram, vel habitum Clericis „ congruentem, non amittunt privilegium „ Clericale: unde ſi ſit notorium Judici „ Eccleſiaſtico, talem eſſe Clericum, vel „ fama ſit publica ſuper hoc, idem Judex „ ſine cujuſcumque injuria poteſt ad reſti„ tutionem talis Clerici juſtitiam compelle„ re ſecularem „.

Hoc reſponſum manifeſte ſupponit, quod ſufficiat eſſe Clericum, ut quis fori privilegio gaudeat, & captus a Judice laico reſtituendus ſit Judici Eccleſiaſtico, tametſi nec Tonſuram, nec habitum deferat Clericis congruentem.

XIV. Porro hac perſuaſione de characteris impreſſione per ſimplicem & nudam Tonſuræ ſuſceptionem ſemel receptâ, oſtium erat apertum, quo omnes paſſim ſe a juriſdictione laicali ſubducerent, & pœnas per Judices laicos criminibus congruentes infligendas impune evaderent; idque tam conjugati, quam cælibes cujuſcumque conditionis; tametſi nec de ſtatu Eccleſiaſtico aſſumendo, aut habitu & Tonſurâ Clericali geſtando cogitarent, modo tantum primâ Tonſurâ initiarentur. Nec illud difficile erat, tum quod Officiales deſiderarent plures ſuo foro eſſe ſubjectos, tum quod etiam

Digitized by Google

etiam Miniſtri Epiſcoporum exinde lucellum captarent. Nec deerant Epiſcopi, qui ſuis Miniſtris benefacere volentes, quin ex lucello illo nonnumquam participantes, facile ad Tonſuram quoslibet admitterent; maxime cum tunc & Epiſcopi Titulares ſibi auctoritatem Tonſuram & Ordines conferendi in aliena Diœceſi arrogarent, & lucrum exinde quærerent: quemadmodum ex Decretis Synodi Tridentinæ, quibus hi abuſus reſecantur, haud difficulter poteſt intelligi.

XV. Mirum ergo videri nequit, ſi laici quererentur, hoc pacto paſſim ſceleratos homines, nihil præter nudam Tonſuræ impreſſionem habentes, titulo privilegii Clericalis a Juriſdictione laicali eximi, atque hoc pacto ſcelera atrociſſima manere impunita; idque contra intentionem eorum, qui privilegium hoc veris Clericis, ſive Miniſtris Eccleſiæ, qui & converſatione & habitu ſe tales exhiberent, indulgere voluerunt.

XVI. Inter articulos Petri Cugnerii erat hic 49. " Item faciunt Prælati Tonſuras „ hominibus 30. annorum & ultra, & „ etiam conjugatis aliquibus, quando ve- „ niunt ad eos metu intruſionis carceris, „ & punitionis alicujus criminalis delicti, „ quod antea perpetraverunt, & hoc plu- „ ries fuit factum „.

Querelam Guillelmi Benedicti de facili Tonſuratione cujuslibet generis & artificii hominum, & quomodo hac ratione crimina manerent impunita, citavimus capite præcedenti.

XVII. Nec circa tempora Concilii Tridentini ceſſarunt querelæ laicorum de impunitate criminum etiam atrociſſimorum, quæ obtentu hujus privilegii obtinebatur, uti videre eſt e gravamine 31. inter gravamina a Principibus Germaniæ ſub id tempus Sedi Apoſtolicæ oblato; & litteris Franciſci De Vargas, Oratoris Regis Catholici in Concilio Tridentino ad Epiſcopum Attrebatenſem datis 26. Novemb. 1551. in quibus alté de hoc exceſſu conqueritur.

XVIII. Ut his querelis ſatisfaceret Synodus, in primis renovavit Conſtitutionem Bonifacii VIII. de Clericis conjugatis, addens hanc clauſulam: " Modo hi Clerici „ (conjugati) alicujus Eccleſiæ ſervitio, „ vel miniſterio ab Epiſcopo deputati, ei- „ dem Eccleſiæ ſerviant, vel miniſtrent; „ & Clericali habitu, & Tonſurâ utan- „ tur, nemini quoad hoc, privilegio vel „ conſuetudine, etiam immemorabili, ſuf- „ fragante „. *Seſſ.* 23. *cap.* 6. *De Reformat.*

XIX. Hac clauſulâ ſat oſtendit Synodus, privilegium hoc Clericale non ob nudam raſionem capillorum, aut cæremonialem illam Tonſuram eſſe indultum; ſed maxime propter miniſterium, cui per ipſam Tonſuram fit applicatio, ſive datur introitus.

XX. Circa Clericos non conjugatos declarat, quod " nullus primâ Tonſurâ ini- „ tiatus, aut etiam in minoribus Ordini- „ bus conſtitutus, ante decimum-quartum „ annum Beneficium poſſit obtinere. Deinde ſubjungit: " Is etiam fori privile- „ gio non gaudeat, niſi Beneficium Ec- „ cleſiaſticum habeat; aut Clericalem ha- „ bitum, & Tonſuram deferens, alicui „ Eccleſiæ ex mandato Epiſcopi inſerviat, „ vel in Seminario Clericorum, aut in „ aliqua Schola, vel Univerſitate, de li- „ centia Epiſcopi, quaſi in via ad majores „ Ordines ſuſcipiendos verſetur „.

Non obſcurum eſt, Synodum hîc æquiparare initiatum primâ Tonſurâ, & initiatum minoribus Ordinibus: atque in utroque requirere hîc expreſſas conditiones, ut privilegio fori gaudere queant.

XXI. Ulterius ſat manifeſtum, Synodum non refundere hoc privilegium *fori* in nudam & ſolam Tonſuræ Clericalis, aut minorum Ordinum ſuſceptionem; ſed in hoc, quod quis miniſterio eccleſiaſtico ſit actualiter applicatus; aut ſaltem ſe impendat, ut Eccleſiæ ſervire queat.

XXII. Circa veſtes ſive habitum Clericalem multa præſcribunt Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 6. quoad Clericos conjugatos & ſimplices; ſed quæ omnia videntur eo tendere, ut Clerici illi habitu externo ſe Clericos eſſe oſtendant, aut ſaltem a laicis diſtinguant. Quæ enim ſit veſtis Clericalis, ex locorum & temporum conditione deſumendum eſſe, oſtendi *Tom. I. part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 2. ubi una notatum, quandonam Clerici veſtes Clericales *abjeciſſe* cenſeantur, ut privilegio *fori* excidant, & pœnis Cano-

nonicis contra non geſtantes veſtem Clericalem decretis puniantur.

XXIII. Clericum tonſuratum non conjugatum, & in alio quam Clericali habitu captum, pro illa vice forum declinare non poſſe, nec privilegio uti, judicatum eſſe anno 1584. refert Paponius *lib.1. tit.5. Arreſto* 42. & in annotationibus idipſum non ſemel alias judicatum dicitur.

XXIV. Item *Arreſto* 47. refert judicatum eſſe, Clericum *conjugatum* non gaudere privilegio fori, qui captus fuerat in veſte non quidem omnino laicali, ſed tamen aliqualiter ad eam accedente; monetque Paponius, quod aliud foret in Clerico *non conjugato:* " Hoc caſu quippe (ait) major „ habitus diſſolutio requireretur; & faci„ lius *conjugatus* privilegium ſuum amit„ tit „.

Nec immerito. Licet enim conjugium abſolute Clericatui non repugnet, dubium tamen non eſt, Clericum per conjugium præſumi ad ſtatum ſecularem velle divertere; quæ præſumptio tunc per habitum alioquouſque ad laicalem accedentem perficitur.

XXV. Edicto Molinenſi anno 1566. cautum fuit in Gallia, quod nullus Clericus gauderet privilegio fori, niſi ut minus eſſet *Subdiaconus*, actualiter reſidens, & Divinis inſerviens. Verba Edicti ſunt: *Que nul de nos ſujets ſoy diſant Clerc ne pourra joüir dudit privilege ſoit pour délaiſſement aux Juges d'Egliſe, ou pour autre choſe; s'il n'eſt conſtitué ès Ordres ſacrez, & pour le moins Sous-diacre ou Clerc actuellement reſidant, & ſervant aux offices, miniſteres & Benefices qu'il tient dans l'Egliſe.* Id eſt: Ut nemo ſubditorum noſtrorum ſe Clericum aſſerens valeat dicto privilegio gaudere, ſive ut ad Eccleſiaſticos Judices remittatur, ſive alia de cauſa, niſi ſacris Ordinibus initiatus ſit, ſaltem Subdiaconus, aut Clericus actu reſidens, & inſerviens Officiis, miniſteriis, & Beneficiis, quæ in Eccleſia poſſidet.

XXVI. At poſtmodum ad inſtantiam Cleri declaravit Rex, quod etiam Clerici Scholares actualiter & ſine fraude ſtudentes, & omnes Beneficiati privilegio fori uterentur. *Les Ecoliers actuellement eſtudians, & ſans fraude, & auſſi tous Clercs Beneficiers.* Id eſt: Scholares actu, & dolo ſepoſito ſtudentes, omneſque inſuper Clerici Beneficiati.

XXVII. Per hanc moderationem Edictum Regium ad terminos Concilii Tridentini reductum apparet; niſi quod Synodus tantum requirat, ut Clericus *alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi inſerviat;* quod fieri poteſt, tametſi nullum *Beneficium* habeat; moderatio vero Edicti tantum præter Scholares excipiat Clericos *Beneficiatos*. Sed quidni dicamus, Clericum, qui *alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi ſervit*, ad mentem Regii Edicti pro Beneficiato eſſe reputandum? quod & Edicto anni 1571. *art.* 14. declaratum eſt in verbis: *Ceux qui ſerviront actuellement à l'Egliſe, joüiront du privilege de Cléricature & Tonſure.* Id eſt: Qui actu inſervient Eccleſiæ, privilegio Clericatus & Tonſuræ gaudebunt.

XXVIII. Unde & S. Congregationem declaraſſe refert Fagnanus ad *Cap.* 1. ꝟ *De Foro comp. num.* 22. quod Clericus incedens in habitu, & Tonſura Clericali gaudeat privilegio, ſi *alicui Eccleſiæ ſerviat*, etiam *ſine mandato* Epiſcopi; aut ſtudeat in aliquo Seminario, vel Schola, aut Univerſitate *citra licentiam* Epiſcopi; quia etiam ceſſante mandato aut licentiâ Epiſcopi, habetur finis præcipuus Concilii.

XXIX. Et hæc quidem, ſi non appareat, Clericatum fuiſſe ſuſceptum in fraudem fugiendi judicii ſecularis. Si enim poſt delictum commiſſum ſuſceperit Clericatum, & ex circumſtantiis ſatis conſtet, id in fraudem factum eſſe, ſat convenit inter Doctores, hujuſmodi Clericum prætextu ſuſcepti Clericatus Juriſdictionem laicam declinare non poſſe. Indicium autem fraudis haud obſcurum erit, ſi mox a perpetrato delicto Tonſuram ſuſceperit, uti recte monet Rouſſellius *lib.* 4. *Hiſt. Pontificiæ juriſd. cap.* 3. *num.* 48. Nam ex vicinitate, vel diuturnitate temporis dolus præſumitur eſſe aut abeſſe, ait Rouſſellius. Ceterum late de hac quæſtione per varias diſtinctiones agit Fagnanus ad *Cap.* Magnus ꝟ *De Obligatis ad ratiocinia.*

XXX. Cum Synodus Tridentina jam dictas conditiones in Clerico requirat, ut privilegio *fori* gaudere queat, recte poſt Ric-

Riccium notat Zypæus titulo *De Foro comp. num.* 43. Clericos non ſervantes conditiones hic expreſſas excludi a privilegio fori, nullâ etiam prævià monitione.

XXXI. Hoc tamen privilegium non abſolute amittit Clericus, qui veſtes Clericales depoſuit; ſed tantum pro eo tempore, quo eas non geſtat. Si enim reſumptis veſte & Tonſurâ Clericali alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi deſerviat ad præſcriptum Concilii Tridentini, non apparet, cur tunc privilegio gaudere non debeat; quandoquidem tunc habeat omnes conditiones a Concilio requiſitas: & ita voluiſſe S. Congregationem refert Fagnanus loco citato.

XXXII. ☞ Verum circa quæſtiones de privilegio *fori* magis attendenda ſunt Principum Edicta, & mores ſingularum Provinciarum, quam Decreta Congregationis Card. aut Declarationes Romanas; eo quod hæc Clericorum exemptio ſeu privilegium *fori* præcipue a Principum voluntate dependeat. ☜

CAPUT V.

Coram quo Cauſæ criminales Epiſcoporum examinandæ, & terminandæ?

1. *Cauſæ criminales Epiſcoporum olim in Synodis provincialibus terminatæ.*
2. *Probatur ex Synodo Nicæna.*
3. *Canonem Nicænum judicium Epiſcoporum deferre Synodo Provinciali, probat Concilium Conſtantinopolitanum primum.*
4. *Luculenter idem evincit Epiſtola Patrum Africanorum.*
5. *Diſciplinam Nicæno Canone expreſſam confirmat Synodus Antiochena.*
6. *Eadem diſciplina aſſeritur in Concilio Sardicenſi.*
7. *Synodus Sardicenſis permittit interdum renovari judicium Synodi provincialis.*
8. *Renovationem non permittit niſi cauſâ cognitâ.*
9. *Cognitionem cauſæ Synodus defert Epiſcopo Romano.*
10. *Pendente cauſâ renovationis coram Epiſcopo Romano, nullum in locum damnati Epiſcopi ordinari voluit Synodus.*
11. *Si Epiſcopus Romanus judicium renovandum cenſeat, renovationem committere poteſt propinquis Epiſcopis Provinciæ.*
12. *Poteſt etiam committere aliquos e latere ſuo, qui cum Epiſcopis Provinciæ judicium renovent.*
13. *Refertur ſummarie ſenſus Canonum Sardicenſium.*
14. *Canonibus Sardicenſibus quoad judicium Epiſcoporum in prima inſtantia conſonat Synodus Chalcedonenſis.*
15. *Eamdem diſciplinam expreſſit Gelaſius II.*
16. *Diſciplina hæc mutari cœpit circa ſeculum* VIII. *occaſione Collectionis Iſidorianæ.*
17. *In hac Collectione refertur ſub nomine Julii Papæ Epiſtola Decretalis, cauſas Epiſcoporum reſervans Sedi Apoſtolicæ.*
18. *Similis Epiſtola refertur ſub nomine Eleutherii Papæ.*
19. *Quanto applauſu hæ Litteræ Decretales fuerint receptæ remiſſive.*
20. *Hinc invaluit, Epiſcopos non niſi a Sede Apoſtolica judicari poſſe.*
21. *In ſeculo* IX. *aſſeruit, & vindicavit Gregorius IV.*
22. *Seculo* X. *eadem opinio ubique pene recepta.*
23. *Tamquam indubitata proponitur in* Dictatu *vulgo Gregorii VII.*
24. *Decretalibus veterum Pontificum auctoritatem non exiguam conciliavit Decretum Gratiani.*
25. *Retulit Gratianus Decretales reſervantes cauſas Epiſcoporum Sedi Apoſtolicæ in ſuum Decretum.*
26. *Retulit quoque Canones aſſerentes eaſdem cauſas Synodo provinciali; atque hinc diſtinctio inter graviores, & minores cauſas Epiſcoporum.*
27. *Hanc diſtinctionem non obſcure amplexus eſt Innocentius III.*
28. *Eamdem diſtinctionem jam pridem propoſuit antiquus Gloſſator Sanctionis Pragmaticæ.*

29. Con-

Digitized by Google

29. *Conformiter ad hanc diſtinctionem cauſas* graviores *criminales Synodus Tridentina committit Summo Pontifici*.
30. *Cauſas minores remittit ad Synodum provincialem*.
31. *Huic Decreto Cardinalis Lotharingius apponi voluit particulam*, Salvis Provinciarum privilegiis.
32. *Nonnulla omiſſa in Decreto, ne offenderentur Galli*.
33. *Decretum, antequam promulgaretur, diſplicuit Oratoribus Regis Galliæ*.
34. *Notæ Oratoris Regis Chriſtianiſſimi in hoc Decretum*.
35. *Obſervationibus Gallicanis conſonant obſervationes Belgicæ*.
36. *Sollicitè fuere Magiſtratus Regii, ne ſubditi judicarentur extra ſuas Provincias*.
37. *Judicia facilius inſtitui, & abſolvi poſſunt intra Provinciam*.
38. *An Epiſcopi ob aliquod crimen poſſint conveniri apud Judicem laicum?*
39. *Difficulter hodie conveniri poſſunt Epiſcopi criminaliter*.

I. CAuſas criminales Epiſcoporum jam pridem in Synodis provincialibus tractatas fuiſſe ſatis conſtat, eſtque paſſim ab omnibus admiſſum, & in Canonibus antiquis expreſſum.

II. Id in primis probat Nicænus *Canon V.* qui licet expreſſe, & nominatim de Epiſcopis non loquatur, nihilominus cum generatim quæſtiones in Provincia exorientes velit in Synodo Provinciæ examinari, ac determinari, videtur & ipſas quæſtiones ſive cauſas contra Epiſcopos comprehendere; præſertim quia nominatim Concilio provinciali judicium tribuit, & examen excommunicationum ab Epiſcopis latarum in Clericos: quod fieri non poteſt, quin de Epiſcopo judicium feratur. " Requirantur autem, ne puſillanimitate, aut contentione, aut alio quolibet Epiſcopi vitio, videantur a Congregatione ſecluſi. Ut hoc ergo decentius inquiratur, beneplacuit, annis ſingulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter omnibus ſimul Epiſcopis Provinciæ congregatis, diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones ".

III. Ad hæc ſecunda Synodus generalis Conſtantinopolitana I. dicit, omnem Provinciæ adminiſtrationem Synodo provinciali per Canonem Nicænum commiſſam. Verba *Canonis* 2. hujus Synodi ſunt: " Servatâ, quæ præſcripta eſt de gubernationibus, regulâ, manifeſtum eſt, quod illa, quæ per unamquamque Provinciam ipſius Provinciæ Synodus diſpenſet, ſicut *Nicæno* conſtat decretum eſſe Concilio ".

Quis porro ambigat, quin intra illa, quæ per unamquamque Provinciam occurrunt, maximi momenti ſit Epiſcoporum correctio, & depoſitio?

IV. Sed omnem ſcrupulum eximunt Patres Africani, quos inter erat S. Auguſtinus, in Epiſtola ad Cœleſtinum Papam, ubi tamquam indubitatum aſſerunt juxta Nicæna Decreta, Epiſcopo a ſuis Metropolitanis, nimirum in ſuis Conciliis provincialibus eſſe judicandos: " Præfato debitæ ſalutationis officii impendio deprecamur (inquiunt) ut deinceps ad veſtras aures hinc venientes non facilius admittatis, nec a nobis excommunicatos in communionem velitis admittere; quia hoc etiam in Nicæno Concilio definitum facile advertit Venerabilitas tua: nam etſi de inferioribus Clericis, vel laicis videtur ibi præcaveri, quanto magis hoc de *Epiſcopis* voluit obſervari, ne in ſua Provincia a communione ſuſpenſi, a tua Sanctitate vel feſtinato, vel præpropere, vel indebite videantur communioni reſtitui; quia & nullâ Patrum definitione, hoc Eccleſiæ derogatum eſt Africanæ; & Decreta Nicæna ſive inferioris gradus Clericos, ſive ipſos *Epiſcopos* ſuis Metropolitanis apertiſſime commiſerunt. Prudentiſſime enim juſtiſſimeque providerunt, quæcumque negotia in ſuis locis, ubi orta ſunt, finienda; nec unicuique Provinciæ gratiam ſancti Spiritus defuturam, quâ æquitas a Chriſti Sacerdotibus, & prudenter videatur, & conſtantiſſime teneatur ".

V. Diſciplinam Nicæno Canone ſtabilitam amplexi ſunt Patres Concilii Antiocheni *Can.* 15. qui ex verſione Dionyſii Exigui ſic habet: " Si quis Epiſcopus, de certis criminibus accuſatus condemne-

Digitized by Google

„ tur ab omnibus Epiſcopis ejuſdem Pro-
„ vinciæ, cunctique conſonanter eamdem
„ contra eum formam decreti protulerint,
„ hunc apud alios nullo modo judicari,
„ ſed firmam concordantium Epiſcoporum
„ Provinciæ manere ſententiam (vult Sy-
„ nodus)„.

Hic manifeſte ſupponit Concilium, Synodum Provinciæ de criminibus Epiſcopi judicare, ipſamque ſententiam, ſi conſtantibus Epiſcoporum ſuffragiis lata ſit, firmam manere voluit (*a*).

Sin autem Epiſcopi diſſentiant, ſtatuit Synodus *Can.* 14. " ut (tunc) Metropoli-
„ tanus Epiſcopus a vicina Provincia Ju-
„ dices alios convocet, qui controverſiam
„ tollant; ut per eos ſimul, & per com-
„ provinciales Epiſcopos, quod juſtum vi-
„ ſum fuerit, approbetur „.

VI. Diſciplina hæc deferens cauſas Epiſcoporum Synodo Provinciæ, luculenter quoque Canonibus Concilii Sardicenſis expreſſa eſt.

Nam *Canon* 3. ex lectione Dionyſii Exigui ita habet: " Quod ſi aliquis Epiſco-
„ porum judicatus fuerit in aliqua cauſa,
„ & putat ſe cauſam bonam habere; ut
„ *iterum Concilium* (verſio Gentiani Her-
„ veti habet: *Ut etiam rurſus judicium*)
„ renovetur, ſi vobis placet, S. Petri Apo-
„ ſtoli memoriam honoremus, ut ſcribatur
„ ab his, qui cauſam examinarunt (Græ-
„ ca verſio habet: *Judicarunt*) Julio Ro-
„ mano Epiſcopo; & ſi judicaverit, re-
„ novandum eſſe judicium, renovetur, &
„ det Judices. Si autem probaverit, ta-
„ lem cauſam eſſe, ut non refricentur ea,
„ quæ acta ſunt; quæ decreverit, confir-
„ mata erunt. Si hoc omnibus placet? Sy-
„ nodus reſpondit: Placet.

Hoc Canone deferri Synodo Provinciæ in prima inſtantia cauſas Epiſcoporum, atque ab ea Epiſcopos judicandos eſſe, manifeſtum eſt.

VII. Verum cum animadverſum eſſet, non ſemel accidiſſe, ut Hæreticorum, ac nominatim Arianorum, qui tunc dominabantur, vafritie & potentiâ, Epiſcopi Catholici in Conciliis ſeu potius Conciliabulis opprimerentur, & damnarentur, ut recenter in S. Athanaſio factum fuerat, Oſius Epiſcopus Cordubenſis, Occidentalium, & orthodoxorum Epiſcoporum coriphæus, cenſuit, conveniens fore, ut ſi Epiſcopus damnatus putaret *ſe bonam cauſam habere*, petere poſſit *renovari* judicium, ſive cauſam rurſus examinari.

VIII. Sed ne hac *renovatione* judicii ſemper poſſet ipſum Synodale judicium ſuſpendi etiam per homines ſceleratos, meritoque damnatos; ipſaque judicia eccleſiaſtica magis paterent nebulonum quorumdam proterviæ, quam ſecularia, in quibus non omnium appellationes recipi docet titulus Codicis, *Quorum appellationes non recipiantur;* judicatum, eam non eſſe admittendam ſine juſta cauſa.

IX. Itaque neceſſe erat, ut quis deſignaretur, qui judicaret, num judicii *renovatio* eſſet admittenda; quare propoſuit Oſius: Si placeret, ut quando aliquis damnatus a Synodo petit *renovari judicium*, ſcribatur Julio Epiſcopo Romano per Epiſcopos, qui judicarunt, ut ipſe judicet, an renovandum ſit judicium, an non. Si prius, judicium renovetur; ſi poſterius, tunc judicata maneant firma. Verba Canonis ex verſione Herveti clara ſunt: " Si
„ veſtræ dilectioni videtur, Petri Apoſtoli
„ memoriam honoremus, ut ab iis, qui
„ judicaverunt, ſcribatur Julio Romano-
„ rum Epiſcopo; & per propinquos Pro-
„ vinciæ Epiſcopos, ſi opus ſit, judicium
„ renovetur; & cognitores ipſe præbeat.
„ Si autem probari non poteſt, cauſam
„ ejus eſſe talem, ut eam rurſus judicari
„ opus ſit; quæ ſemel ſunt judicata, non
„ infirmentur, ſed rata ſit lata ſenten-
„ tia„.

X. Ut vero cauſa maneret integra, quouſque ſententia Epiſcopi Romani ſuper renovatione judicii haberetur, æquum viſum fuit Gaudentio Epiſcopo, cujus ſententiam Synodus probavit, ut dum ſententia Epiſcopi

(*a*) Eruditam hujus Canonis interpretationem dedit Auctor noſter diſſertatione in Synodum Antiochenam, *Scholior. in Can.* 15. quæ inferius refertur.

Digitized by Google

ſcopi Romani expectaretur , nullus in lo-
cum depoſiti Epiſcopi ordinaretur , quem-
admodum *Canone* 4. exprimitur ; qui ex
verſione Gentiani Herveti ſic habet : " Gau-
,, dentius Epiſcopus dixit : Si videtur , ne-
,, ceſſe eſſe adjici huic ſententiæ , quam
,, ſincerâ dilectione plenam protuliſti , ut
,, ſi quis Epiſcopus fuerit depoſitus judi-
,, cio Epiſcoporum , qui ſunt in vicinia,
,, & dicat rurſus ſibi deſenſionis negotium
,, competere , non prius in cathedram alius
,, ſubſtituatur , quam Romanus Epiſcopus
,, causâ cognitâ ſententiam tulerit ,, .

XI. Ulterius , quia *Canone* 3. expreſſa
non erat forma , quæ in ipſa renovatione
judicii ſervanda foret , caſu quo Epiſcopus
Romanus ſenſerit , judicium eſſe *renovan-
dum* , *Canone* 7. decernitur : " ut ſi quis
,, Epiſcopus delatus fuerit , & congregati
,, ejuſdem regionis Epiſcopi eum *gradu*
,, moverint ; ac *velut* (*a*) *appellans* confu-
,, gerit ad Beatiſſimum Romanæ Eccleſiæ
,, Epiſcopum , & velit ipſum audire , &
,, juſtum eſſe exiſtimaverit ejus rei exa-
,, minationem renovari ; Coëpiſcopis ſcri-
,, bere dignetur , qui ſunt propinqui Pro-
,, vinciæ , ut ipſi diligenter , & accurate
,, ſingula perſcrutentur , & ex veritatis
,, fide de re ſententiam ferant ,, . Hæc ju-
xta verſionem Herveti , cui quoad ſenſum
conſonat editio Dionyſii Exigui . Atque
hic eſt primus modus , quo ex ſententia
Epiſcopi Romani *judicium* renovari poteſt.

XII. Alterum modum ſubjungit Canon,
cujus ſenſus clarius exprimitur apud Dio-
nyſium Exiguum , quam in verſione Her-
vetiana , quamvis reipsà conveniant . Ita-
que Dionyſii editio ita habet : " Quod ſi
,, is , qui rogat cauſam ſuàm iterum au-
,, diri , deprecatione ſua moverit Epiſco-
,, pum Romanum , ut de latere ſuo Pre-
,, sbyterum mittat ; erit in poteſtate Epi-
,, ſcopi , quid velit , & quid æſtimet . Et
,, ſi decreverit mittendos eſſe , qui præ-
,, ſentes cum Epiſcopis judicent , habentes
,, ejus auctoritatem , a quo deſtinati ſunt,
,, erit in ſuo arbitrio . Si vero crediderit
,, Epiſcopos ſufficere , ut negotio termi-
,, num imponant ; faciet quod ſapientiſſi-
,, mo conſilio ſuo judicaverit ,, .

XIII. Senſus proinde Concilii Sardicen-
ſis his Canonibus expreſſus , eſt , ut Epi-
ſcopi coram Synodo Provinciæ accuſari,
judicari , & etiam *gradu moveri* queant ;
ipſaque ſententia Synodi firma conſiſtat ,
niſi Epiſcopus damnatus judicium renovari
petierit ; ipſeque Epiſcopus Romanus ab
Epiſcopis Provinciæ interpellatus judicave-
rit , judicium renovandum juxta modum *Can.*
7. expreſſum : prout latius deduxi in Diſſert.
ad Canones Sardicenſes inferius relatos.

XIV. Canonibus Sardicenſibus quoad pri-
mum judicium ſuper cauſis Epiſcoporum
delatum Synodo Provinciæ , conſonat Sy-
nodus Chalcedonenſis *Can.* 9. " Si Cleri-
,, cus autem cum proprio Epiſcopo nego-
,, tium aut litem habeat , a Provinciæ Sy-
,, nodo judicetur ,, . Vide etiam Novellam
Juſtiniani 123. *cap.* 22. quæ controverſias
Epiſcoporum ſimiliter Synodis provincia-
libus , vel etiam Metropolitano committit.

XV. Circa idem tempus Gelaſius II.
Papa diſerte agnoſcit , Epiſcopos Provin-
ciæ eſſe Judices , " ad quorum judicium
,, *omnes* cauſæ *Epiſcoporum* , & reliquorum
,, Sacerdotum , ac civitatum cauſæ referan-
,, tur , ut ab his omnibus juſte conſonâ
,, voce diſcernantur ,, . Epiſtolà ad Joan-
nem Conſtantinopolitanum .

XVI. Verum circa ſeculum VIII. &
IX. hæc Synodorum auctoritas in deciden-
dis cauſis Epiſcoporum diminui cœpit .
Sub id enim tempus nova quædam Colle-
ctio Canonum , & Epiſtolarum Decreta-
lium Pontificum prodiit ſub nomine cujus-
dam Iſidori , in qua ipſum jus judicandi ,
& deponendi Epiſcopos Synodis provincia-
libus adimitur , & Romano Pontifici etiam
in prima inſtantia aſſeritur.

XVII. Refertur enim ſub nomine Ju-
lii I. Epiſtola Decretalis ad Orientales
Epiſcopos in cauſis Athanaſii , & exceſſi-

 bus

(*a*) Vox *Appellans* improprie ſumi debet pro reviſione cauſæ , non autem pro vera appellatione , cujus vis ea eſt , ut priori interim ſententiæ ſuperſedendum ſit : quod aliter obtinet in reviſione ; nam confugium illud ad Sedem Apoſtolicam non impediebat , quin interim ſententia depoſitionis executioni mandaretur .

bus contra Romanam Eccleſiam, in qua *cap.* 2. hæc leguntur: " Porro dudum a
„ ſanctis Apoſtolis, ſucceſſoribuſque eo-
„ rum, in præfatis antiquis decretum fue-
„ rat ſtatutis, quæ hactenus Sancta &
„ Univerſalis Apoſtolica tenet Eccleſia,
„ non oportere præter ſententiam Roma-
„ ni Pontificis Concilia celebrari, nec
„ Epiſcopum damnari; quoniam ſanctam
„ Romanam Eccleſiam Primatem omnium
„ Eccleſiarum eſſe voluerunt „.

Et rurſus *cap.* 4. " Si quis ab hodierna
„ die, & deinceps Epiſcopum præter hu-
„ jus ſanctæ Sedis ſententiam damnare,
„ aut propriâ pellere Sede præſumpſerit,
„ ſciat ſe irrecuperabiliter eſſe damnatum,
„ & proprio carere perpetim honore;
„ eoſque, qui abſque hujus Sedis ſunt
„ ejecti ſententia, vel damnati; hujus ſan-
„ ctæ Sedis auctoritate ſcitote priſtinam
„ recipere communionem, & in propriis
„ reſtitui ſedibus „.

XVIII. In Epiſtola quoque Eleutherii Papæ huic ſimiliter Collectioni inſerta dicitur: " De accuſationibus ergo Clerico-
„ rum, ſuper quibus conſulti ſumus, quia
„ omnes eorum accuſationes difficile eſt
„ ad Sedem Apoſtolicam deferre, finitiva
„ Epiſcoporum tantum judicia huc defe-
„ rantur, ut hujus ſanctæ Sedis auctori-
„ tate finiantur, ſicut ab Apoſtolis, eo-
„ rumque ſucceſſoribus multorum conſenſu
„ Epiſcoporum jam definitum eſt „.

XIX. Quanto applauſu hæc Collectio, ac præſertim Epiſtolæ illæ Decretales ſub glorioſis nominibus primorum Pontificum, & Martyrum exhibitæ, fuerint receptæ, non tantum a Romanis Pontificibus, ſed & plerisque Epiſcopis, qui ambiebant, ſe judicio & correctioni Metropolitanorum, & Synodorum provincialium ſubtrahere, & Sedi Apoſtolicæ in cauſis criminalibus immediate ſubjici, late expoſui in diſſert. I. de collectione Iſidori vulgo Mercatoris, §. 3.

XX. Stabilitâ autem harum Decretalium auctoritate, una invaluit opinio, Epiſcopum ſine auctoritate Sedis Apoſtolicæ damnari non poſſe; quod tamquam ab Apoſtolis ad poſteros derivatum, & quaſi divinitus pro privilegio Sedi Apoſtolicæ, cui Petrus præſedit, conceſſum eſſe dicebatur.

XXI. Unde cum anno 835. ad Gregorium IV. appellaſſet Aldricus Cenomanenſis Epiſcopus ante ſententiam Epiſcoporum, præcipit quidem Gregorius, ut cauſa ejus audiatur a Primate Diœceſeos; ſed judicium peragi prohibet: quod ſibi reſervat, vel Legatis ſuis in Provinciam mittendis. Extat integra Epiſtola tom. 7. Concil. *col.* 1571. (*a*) fragmentum huc ſpectans apud Gratianum *Cauſ.* 2. *quæſt.* 6. *Can.* 11.

Eadem fuit ſubſequentium Pontificum ſententia, quam & ſuis Epiſtolis ſæpius expreſſerunt, & ut obſervaretur, præceperunt.

XXII. Obſervat Petrus De Marca *lib.* 7. *De Concordia Sacerdotii, & Imp. cap.* 25. Arnulphum Remenſem Archiepiſcopum in Synodo Remenſi ſub ſeculo IX. depoſitum, auctoritate Romani Pontificis fuiſſe reſtitutum, eo ſolo titulo, quod in Synodo ſine Sedis Apoſtolicæ auctoritate depoſitus fuiſſet: monetque ab eo tempore opinionem illam invaluiſſe, ac tandem praxim ei conformem, uno quaſi conſenſu fuiſſe receptam, & ſtabilitam.

XXIII. Quare in *Dictatu*, qui vulgo Gregorii VII. dicitur, & ſub ejus nomine extat tomo 10. Concil. *col.* 110. pro vice regulæ ponitur *art.* 3. " Quod ille
„ ſolus (Papa) poſſit deponere Epiſcopos,
„ vel reconciliare „.

XXIV. Ad hæc cum variæ prodirent ſeculo XI. & XII. Canonum Collectiones, in omnibus paſſim prædictæ Decretales Pontificum ab Iſidoro primum proditæ inſerebantur; quâ inſertione non exigua iis conciliabatur auctoritas: præſertim tamen eis auctoritatem addidit Gratianus, eas ſuo Decreto inferendo.

Cum enim Decretum illud omnium, non

(*a*) D. Van-Eſpen cum Editionem Conciliorum citat, ea cenſenda eſt quam RR. PP. Labbe, & Coſſartius adornarunt.

Digitized by Google

non tantum Canoniſtarum, ſed & Theologorum manibus tereretur, eoque tamquam Corpore Canonico uterentur, imo & Doctorum Gloſſis illuſtraretur; ſententiæ ibidem expreſſæ pro indubitato ſuſcipiebantur, & in foro admittebantur.

XXV. Refert Gratianus fragmentum ſupra citatæ Epiſtolæ Julii I. *Cauſ. 3. quæſt. 6. Can. 9.* cum hac Epigraphe: “ *Præter „ ſententiam Romani Pontificis, nec Con„ cilia celebrari, nec Epiſcopum damnari „ oportet* „. Et *Can. 7.* fragmentum Epiſtolæ Eleutherii cum hoc ſummario: “ *Com„ provinciales, & Metropolitani Epiſco„ porum cauſam audire, ſed definire non „ poſſunt* „.

XXVI. Cum vero Gratianus in ſuum Decretum retuliſſet quoque Canones Nicænos, Antiochenos, Sardicenſes, & ſimiles, qui cauſas Epiſcoporum ad judicium Synodorum referunt, neceſſe fuit aliquam reperiri rationem hos Canones conciliandi; unde tandem adhibita fuit diſtinctio inter cauſas majores, & minores. Majores dixerunt, quæ depoſitionem ab Epiſcopatu mererentur: minores vero, quæ correctionem, ſed mitiorem requirerent.

Illas Sedi Apoſtolicæ reſervatas eſſe dicebant juxta Decreta in Decretalibus Pontificum relata; has vero conformiter ad ſacros Canones, in Synodis provincialibus, & a Metropolitanis eſſe terminandas.

XXVII Hanc diſtinctionem non obſcure amplexus videtur Innocentius III. Non ſolam Epiſcoporum depoſitionem Sedi Apoſtolicæ reſervatam aſſerit in *Cap. 2.* ;; *De translat. Epiſcop.* imo ait, tria, nimirum *translationem*, *depoſitionem*, & *ceſſionem* Epiſcoporum, non tam inſtitutione Canonicâ, quam inſtitutione Divinâ, ſoli eſſe Romano Pontifici reſervata.

XXVIII. Hanc diſtinctionem jam pridem receptam fuiſſe in Gallia teſtis eſt antiquus Sanctionis Pragmaticæ Gloſſographus Coſmas Guimierius, dicens: “ Epi„ ſcoporum depoſitio eſt Papæ reſervata. „ Si vero non agatur contra Epiſcopos ad „ depoſitionem, ſed ad aliam pœnam ar„ bitrariam, vel determinatam, citra ta„ men depoſitionem, tunc Concilium pro„ vinciale erit judex „.

XXIX. Eamdem tandem confirmavit Synodus Tridentina *Seſſ. 24. cap. 5. De Reformat.* ubi ait: “ Cauſæ criminales „ graviores contra Epiſcopos, etiam hæ„ reſis, quod abſit, quæ depoſitione aut „ privatione dignæ ſunt, ab ipſo tantum „ ſummo Romano Pontifice cognoſcantur, „ & terminentur. Quod ſi ejuſmodi ſit „ cauſa, quæ neceſſario extra Romanam „ Curiam ſit committenda, nemini pror„ ſus ea committatur, niſi Metropolitanis, „ aut Epiſcopis a Beatiſſimo Papa eligen„ dis. Hæc vero commiſſio, & ſpecialis „ ſit, & manu ipſius Sanctiſſ. Pontificis „ ſignata, nec unquam plus his tribuat, „ quam ut ſolam facti inſtructionem ſu„ mant, proceſſumque conficiant: quem „ ſtatim ad Romanum Pontificem tranſ„ mittant, reſervatâ eidem Sanctiſſimo ſen„ tentiâ definitivâ „.

XXX. Poſt hæc de minoribus Epiſcoporum cauſis ſubjungit: “ Minores vero „ criminales cauſæ Epiſcoporum in Con„ cilio tantum provinciali cognoſcantur, „ & terminentur, vel a deputandis per „ Concilium provinciale „.

XXXI. Refert Cardinalis Pallavicinus *lib. 23. Hiſt. Concilii Trident. cap. 7. num.* 11. quod cum ageretur de Decretis reformationis *Seſſione* 24. promulgandis, Cardinalis Lotharingius “ in quinto capite, „ ubi lex habetur de committendis Epi„ ſcoporum cauſis, opinabatur, aut caput „ illud omnino delendum, aut reſtringen„ dum, adjectâ particulâ, *ſalvis Provin„ ciarum privilegiis*: aliter neceſſe fore, „ ut Galli repugnarent, cum Decretum „ illud opponeretur privilegiis Eccleſiæ „ Gallicanæ „.

XXXII. Deinde narrat Pallavicinus ibidem *cap. 8. num.* 5. quod in hoc quinto capite “ ſublatæ fuerint in gratiam Lotha„ ringii ampliſſimæ derogationes cuicum„ que privilegio jam appoſitæ, idque ne „ apertum detrimentum prærogativis Ec„ cleſiæ Gallicanæ in eo contineretur, „ quandoquidem ille non impetraverat, „ ſicut petierat in antegreſſo examine, ut „ Provinciarum privilegia diſerte illæſa „ ſervarentur: in quo neceſſe habuit, ut „ ardenter ſe gereret, quoniam ſuper hoc „ articulo Venetiis conqueſti fuerant de „ Synodo Gallici Oratores „.

XXXIII.

Digitized by Google

XXXIII. Quod hìc dicit Pallavicinus de Gallicis Oratoribus, etiam probant obſervationes atque animadverſiones Oratorum Regis Chriſtianiſſimi in articulos reformationis *Seſſ.* 24. publicandos; in his obſervationibus notatur: " Caput, quod incipit, *Cauſæ criminales*, non placet. Adverſatur enim antiquiſſimo juri Regis, & Eccleſiæ Gallicanæ privilegiis, quibus cavetur, ne quis etiam volens, extra Regnum a quoquam ex quacumque cauſa in jus vocari, nedum condemnari poſſit ,,.

XXXIV. Extant hæ obſervationes in libello, cui titulus, *Memoires pour le Concile de Trente*, edit. 1654. *pag.* 573. ubi & *pag.* 575. referuntur notæ Domini de Pibrac Oratoris Regis Galliæ in Concilio Tridentino, ad aliquot Capita hujus *Seſſionis* 24. ubi nominatim ad hoc Caput quintum notatur: " Hoc totum Decretum gratiſſimum omnibus Patribus fuit, nulloque diſſentiente approbatum, quamquam ex eo nihil magis ſequi videatur, quam ſecuritas, & graviſſimorum criminum impunitas, quæ ipſa per ſe maxima eſt illecebra peccandi. Quis enim ex longinquis regionibus ad teſtimonium dicendum Romam proficiſci volet? Violatur quoque hìc apertiſſime jus noſtrum, quo hactenus ſemper uſi ſumus: neminem enim Gallum, niſi in Gallia, judicari leges patiuntur. Illud autem nullâ ratione fieri poteſt, quod cauſæ civiles Epiſcoporum, ubi ſcilicet de eorum bonis agitur, ad forum Romanum hoc Decreto transferuntur ,,.

XXXV. Obſervationibus Gallicanis circa hoc Decretum Concilii Tridentini non abſimiles ſunt notæ Magiſtratuum Belgicorum, quas prævie ante publicationem Concilii Tridentini in his partibus addiderunt.

In primis enim ad *cap.* 8. *Seſſ.* 13. ubi dicitur: *Cauſæ Epiſcoporum, cum pro criminis gravitate comparere debeant, coram Pontifice Maximo referantur, ac per ipſum terminentur*, " ſpeciatim Brabantini obſervarunt, hac ratione ſubditos extra Patriam fore trahendos, quod directo adverſatur indulto Summorum Pontificum, Leonis, & Clementis, & Conſtitutionibus ſuæ Majeſtatis, & Illuſtriſſimorum ejus Prædeceſſorum, qui non ſine gravi ac prægnanti cauſa id conceſſerunt ,,.

Deinde ad *cap.* 5. *Seſſ.* 24. " monuerunt Brabantini, Flandri, aliique, poſſe Regem inhærere veteri juri, & auctoritati ſuæ, ad conſervandam ſecuritatem, & tranquillitatem Reipublicæ, & ſubditorum ,,.

XXXVI. Plurima & antiquiſſima ſunt Principum Belgii edicta, quæ vetant, Belgas extra ſuas Provincias in jus vocari; eaque etiam juramento Principes in ſua inauguratione inviolabiliter obſervare promittunt. Idque non tantum in cauſis civilibus, ſed & eccleſiaſticis: atque hinc notorius, & quotidianus uſus delegandi Judices appellationum in *Partibus*, ſiquando a ſententia Judicis Eccleſiaſtici ad Pontificem appellatum eſt; uti infra, ubi de *Judicibus delegatis* agetur, latius oſtendetur.

XXXVII. Non dubium, quin magna ſecum trahat incommoda, extra Provinciam, & in remotis locis cauſam proſequi debere: idque ſive perſonas litigantes ſpectes, quæ ſine magnis ſumptibus, variiſque domeſticis, & familiaribus incommodis in locis illis remotioribus ad proſequendas cauſas morari nequeunt; ſive etiam ipſam cauſarum inſtructionem attendas. Nam ut jam pridem recte ſcripſit S. Ivo Carnutenſis *Epiſt.* 68. " Si intra Provinciam, ſecundum quod inſtituta Majorum continent, fieret prima diſcuſſio, ſicut neceſſe foret, non deeſſent accuſatores, non deeſſent teſtes, qui pro hujuſmodi negotiis non audent ad remota loca prodire ,,.

XXXVIII. Quamvis nonnulla crimina inferiores Clericos, quin & Presbyteros Judicibus Regiis ſubjecerint; praxiſque invaluerit, ut de illis a Judicibus laicis judicentur, & condemnentur, hactenus non ſcimus ad Epiſcopos laicam juriſdictionem ratione criminis quantumvis atrocis eſſe extenſam; referturque in Actis Cleri Gallicani declaratum eſſe 26. Aprilis 1657. per Regem Galliæ, quod ſi Epiſcopi accuſarentur de crimine *læſæ Majeſtatis*, ipſorum proceſſus inſtruerentur per Judices Eccleſiaſticos, conformiter ad Sanctiones Canonicas, & formam in hoc Regno ſervari

Digitized by Google

vari conſuetam. Qua de re extat articulus in Summario Actorum Cleri Gallicani edit. 1680. *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 1. *cap.* 2. *art.* 37. *Les immunitez & exemptions acquéſes aux Cardinaux, Archevêques & Evêques doivent eſtre inviolablement gardées & obſervées dans ce Royaume. Ce qui fut ordonné par Sa Majeſté par Arreſt de ſon Conſeil d'Etat du 26. Avril 1657. Et la Commiſſion du 21. Septembre 1654. qui avoit eſté envoyée au Parlement de Paris, pour faire le Procez à Monſeigneur le Cardinal de Rets, fut déclaré nulle; & qu'au cas qu'ils ſoient accuſez du crime de leze-Majeſté, leur procez ſera inſtruit & jugé pour leurs perſonnes, par les Juges Eccleſiaſtiques, conformément aux ſaints Decrets & Conſtitutions Canoniques, & ſuivant les formes obſervées dans le Royaume aux cauſes des Evêques.* Id eſt: Immunitates, & exemptiones Cardinalibus, Archiepiſcopis, & Epiſcopis partæ inviolabiliter conſervandæ ſunt in hocce Regno. Idque a ſua Majeſtate ſtatutum eſt per Edictum Conſilii Status datum 26. April. 1657. Et Mandatum de 21. Septembris 1654. quod ſupremæ Curiæ Pariſienſi miſſum fuerat, ut Dominus Cardinalis Retenſis in jus vocaretur, nullius valoris declaratum eſt; utque in caſum, quo de crimine læſæ Majeſtatis rei agerentur, ipſorum cauſa inſtrueretur, & judicaretur pro ipſorum perſona per Eccleſiaſticos Judices, conformiter ad Eccleſiaſtica Decreta, & Canonicas Sanctiones, & juxta morem in hoc Regno obſervatum in cauſa Epiſcoporum.

Sa Majeſté donna une Déclaration du même jour 26. Avril 1657. qui confirme ledit Arreſt. Id eſt: Sua Majeſtas eodem die 26. Aprilis 1657. Declarationem fecit, quâ dictum Edictum confirmat.

XXXIX. Ex his ſatis intelligitur, quomodo Eccleſia fuerit ſollicita, ne temere Epiſcopi accuſarentur, aut damnarentur, neque inferioribus ſubderentur; dum non niſi cauſas criminales ipſorum coram multorum Epiſcoporum cœtu examinari, & diſcuti voluit. Verum & ex his etiam intelligere poſſunt Epiſcopi, quod juxta mentem Eccleſiæ debeant ſe in omnibus irreprehenſibiles exhibere, ne quis contra ipſos juſtam querelam habeat; neque hanc ab inferioribus Judicibus immunitatem in licentiam dominandi, aut liberius peccandi aſſumere. Sane dum hodie vix ſeculo uno Synodus provincialis habetur, patet, quomodo ab omni pene Judice Epiſcopi in hujuſmodi cauſis ſint exempti.

CAPUT VI.

De ſenſu Canonis III. Sardicenſis, & de tempore quo majores Cauſæ Epiſcoporum Sedi Apoſtolicæ reſervatæ fuerunt.

1. *Synodus Sardicenſis nihil decrevit adverſus ſupremam Conciliorum provincialium auctoritatem.*
2. *Reviſio multum differt ab appellatione.*
3. *Iſidorus ſeculo IX. Canones Sardicenſes in alienum ſenſum primus detorſit.*
4. *Eos expoſuit, quaſi tribuerent ſummo Pontifici jus reſcindendi ſententiam in Concilio provinciali latam.*
5. *Ea expoſitio a ſummis probata Pontificibus, executioni mandata fuit.*
6. *Fuerunt ſeculo IX. qui eam explicationem, vel rejecerunt, vel ea abuſi ſunt.*
7. *Hincmarus Laudunenſis in Concilio Duziacenſi damnatus, eâ expoſitione ſuffultus ad ſummum Pontificem appellat.*
8. *Appellationem ſuſcipit Adrianus II.*
9. *Adverſus eam appellationem reclamant Hincmarus Remenſis, & alii Epiſcopi Galli.*
10. *Se tuentur auctoritate Canonum Sardicenſium.*
11. *Si cauſam retractari jubeat Pontifex, exiſtimant eam retractari debere ab Epiſcopis Provinciæ, & locorum finitimorum.*
12. *Rogant ut Canones Sardicenſes inviolati ſerventur.*
13. *Romani Pontifices nixi verſione Iſidori a ſe hos Canones obſervari arbitrabantur.*

14. Id

14. *Id certum viſum eſt Gregorio IV. ad ad quem Aldricus Cenomanenſis appellaverat.*
15. *Creditum olim eſt ſine auctoritate ſummi Pontificis deponi non poſſe Epiſcopum.*
16. *Eodem tempore non defuere, qui contrarium docuerunt, nixi Canonibus Nicænis.*
17. *Qui inter Epiſcopos Galliæ recipiebant falſas Decretales, ajebant iis non poſſe convelli Canones Nicænos.*
18. *Ex earum receptione manavit opinio, plurimas reſervationes Sedi Apoſtolicæ factas deſcendere ex Apoſtolica traditione.*

☞ I. Communis fuit Canoniſtarum ſententia, ad Concilium Sardicenſe referendam eſſe primam originem juris, quod ſummi Pontifices in Canonicis Epiſcoporum judiciis ſibi vindicarunt. Verum ſi rem propius introſpiciamus, manifeſtum erit in eo Concilio nihil ſtatutum fuiſſe adverſus ſupremam Synodorum provincialium auctoritatem in cauſis Epiſcoporum judicandis. Patres Sardicenſes ſummo Pontifici conceſſerunt tantum jus decernendi reviſionem ſententiæ a Concilio provinciali in Epiſcopum latæ, non autem jus recipiendi appellationem Epiſcopi condemnati, & reſcindendi ſententiam, quam tulerat Synodus provincialis.

II. Diſcrimen quippe eſt inter appellationem, & reviſionem: illa integram cauſæ cognitionem transfert ad Judicem ſuperiorem, qui poſt quæſtionem diſcuſſam, eam in ſuo tribunali definit: at reviſio definitivum judicium relinquit priori Juriſdictioni eâ ratione, ut prioribus Judicibus novi etiam adjungantur; ut conſtat ex quadam Conſtitutione Græca, quam Cujacius in ſuis obſervationum libris reſtituit.

III. Cauſæ Epiſcoporum in Synodis provincialibus fuerunt examinatæ, & definitæ uſque ad nonum circiter ſeculum, quo prodiit nova quædam Canonum collectio vulgo *Iſidori Mercatoris*, cui hic impudentiſſimus falſarius inſeruit non tantum confictas Decretales ſub nomine primorum Pontificum Romanorum a Clemente uſque ad Siricium (uti *num. 16. & ſeq.* ſuperioris Cap. obſervatum eſt) ſed & plures Synodorum Canones in alienum ſenſum detorſit, & in ſuam collectionem ſic detortos tranſtulit, idque vel præcipue ad amplificandam Sedis Apoſtolicæ auctoritatem, & ſignanter in examinandis, & definiendis cauſis Epiſcoporum.

IV. Hunc in finem *Canonem III.* Sardicenſem ita expreſſit, ut non obſcure ſignificetur Patres Concilii Sardicenſis detuliſſe Romano Pontifici *judicium* de juſtitia, vel injuſtitia ſententiæ in Synodo provinciali contra Epiſcopum prolatæ: quaſi ſcilicet Romanus Epiſcopus cauſam examinaret, judicaretque num ſententia contra Epiſcopum prolata juſta vel injuſta eſſet. Ita enim legit: *Oſius Epiſcopus dixit, quod ſi aliquis Epiſcopus adjudicatus fuerit in aliqua cauſa, & putet ſe bonam cauſam habere, alterum judicium renovetur. Si vobis placet, ſancti Petri Apoſtoli memoriam honoremus, ut ſcribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Epiſcopis, qui in Provincia proxima Romano Epiſcopo: & ſi judicaverit renovandum eſſe judicium, renovetur, & det Judices. Si autem probaverit talem cauſam, ut ea non refricentur quæ acta ſunt; quæ decreverit Romanus Epiſcopus confirmata erunt. Si hoc ergo placet omnibus, ſtatuatur. Synodus reſpondit: Placet.* Apud Gratianum 6. *Quæſt.* 4. *can.* 7.

Verba enim illa, *Quæ decreverit Romanus Epiſcopus confirmata erunt*, innuunt, Romano Epiſcopo delatum fuiſſe judicium de ipſa cauſa Epiſcopi cognoſcendi, contra verum & genuinum ſenſum Canonis, & Patrum Sardicenſium mentem, qui duntaxat a Romano Epiſcopo poſtulandum judicarunt, ut examinaret utrum poſt latum judicium in Synodo provinciali contra Epiſcopum cauſa eſſet rurſus revidenda, & renovanda, & ſi Romanus Pontifex cenſeret non renovandum, tum *prius* judicata firma manerent, uti *num. 9.* Capitis præcedentis fuit expoſitum, & probatum hanc eſſe veram Canonis lectionem, quam exhibent tam Græcæ, quam Latinæ lectiones, atque præ ceteris lectio Gentiani Herveti: ut inde manifeſtum ſit falſarium illum verba Canonis in gratiam Romani Pontificis in alienum ſenſum detorſiſſe.

V. Quem-

Digitized by Google

V. Quemadmodum autem a Romanis Pontificibus, præſertim a tempore Nicolai I. confictæ Decretales, ſub nomine primorum Romanorum Pontificum, tamquam vera, & authentica illorum Pontificum Decreta propugnata, & propoſita fuere, & ad afferenda jura Sedis Apoſtolicæ aſſumpta; ita quoque & Canones Conciliorum, tametſi in alienum ſenſum in hac collectione inflexi, a Romanis Pontificibus pro tuenda Sedis Apoſtolicæ auctoritate impenſi fuere.

VI. Verum ſicuti non defuere ſub idem tempus, qui epiſtolarum illarum auctoritatem admittere recuſarunt, eo quod in Codice Canonum ſcilicet Dionyſii Exigui (qui tum temporis pro Codice Canonum in Gallia receptus erat) non continerentur; ita & Canones in ſenſum alienum in hac collectione Iſidori detorti, ab iisdem non admittebantur, ſed eos prout in dicto Codice Dionyſii expreſſi legebantur obſervandos contendebant.

Hujus rei exemplum occurrit in cauſa Hincmari Epiſcopi Laudunenſis circa annum 865.

VII. Hic enim de pluribus criminibus accuſatus, a ſuo Metropolitano Hincmaro Remenſi ad Synodum Epiſcoporum evocatus, ſuæ cauſæ non ſatis fidens, priuſquam ſententia contra ipſum pronuntiaretur, ad Romanum Pontificem Adrianum II. appellandum cenſuit: idque auctoritate Canonum Sardicenſium. Verba appellationis erant: *Alioquin ſecundum ſacros Canones & Decreta ſanctæ Sedis Romanæ Pontificum,* BEATI PETRI APOSTOLI MEMORIA HONORETUR, *& ut mihi nulla ab ullo violentia inferatur, propriâ voce atque libello* SEDEM APOSTOLICAM APPELLO, *& hanc poſſeſſionem atque appellationem meam Domino noſtro Regi Chriſtianiſſimo a Primate Provinciæ meæ, cui hanc porrigo, dari depoſco.*

Nihil evidentius, quam hìc alludi ad Canones Sardicenſes bis verbis: *Beati Petri Apoſtoli memoria honoretur*, quæ ab ipſo Oſio in Concilio Sardicenſi impenſa fuere; ut hoc colore cauſam Athanaſii, aliorumque Epiſcoporum orthodoxorum Orientalium ad Romanum Pontificem trahere poſſet.

VIII. Appellationem ab Hincmaro Laudunenſi interjectam libenter ſuſcepit Adrianus II. eumque, ut eam coram ſe proſequeretur, Romam evocavit.

IX. Verum Epiſcopi Gallicani, ac præ ceteris Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus, cui ut Metropolitano ſuberat Laudunenſis, eam appellationem tamquam fruſtratoriam, & ſacris Canonibus adverſam rejicientes, contra prædictum Hincmarum Laudunenſem proceſſerunt; atque tandem in Synodo Duziacenſi anno 871. ſententiam depoſitionis protulerunt.

X. Porro ex Actis Synodi habetur Epiſcopos Gallicanos auctoritatem Canonum Sardicenſium eo tempore admiſiſſe quidem; ſed prout hi Canones in Codice Canonum vulgo Dionyſii Exigui legebantur, uti & in ipſa Synodo relecti ab Aldargario Diacono fuere: quin & in ſententia nominatim declararunt ſe velle " reſervata per omnia juris privilegia Domini, & Patris noſtri Adriani Apoſtolicæ, ac primæ Sedis Papæ, ſicut ſacri Sardicenſes Canones decreverunt „. Nimirum ut poſt ſententiam contra Epiſcopum in Synodo provinciali per Epiſcopos prolatam, integrum eſſet juxta Canones Sardicenſes, rurſus in Provincia judicium renovari, ſi Epiſcopo Romano viſum eſſet judicium eſſe renovandum, prout Hincmarus Remenſis ad ipſum Pontificem reſcripſit, & ipſa Synodus Duziacenſis in ſua Synodica ad eumdem clariſſimis terminis expreſſit.

XI. Rogat enim in primis, ut ſententiam contra Laudunenſem Epiſcopum a Synodo prolatam, ſuâ velit auctoritate roborare; ac deinde ſubjungit: " Et ſi forte, quod non putamus, viſum vobis neceſſario fuerit, ut ſecundum Sardicenſes Canones renovetis judicium, & detis Judices, ſcribendo Epiſcopis, qui in finitimis, & vicinis Provinciis ſunt, ut & ipſi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis definiant: vel ſi decreveritis mittere a latere veſtro habentes auctoritatem veſtram, qui cum Epiſcopis judicent, *eo in gradu adhuc non reſtituto* ſicut ſacri Sardicenſes Canones præcipiunt, non abnuimus. *Tom. 8. Concil. General. col. 1656.*

Non abnuerunt igitur Epiſcopi Gallicani,

ni, ut poſt latam ſententiam, conformiter ad Canones Sardicenſes, judicium in Provincia rurſus renovaretur, ſi ita Romano Pontifici viſum fuiſſet; ſed illud Patribus etiam Sardicenſibus adverſum arbitrantur, quod ad Sedem Apoſtolicam cauſæ Epiſcoporum per appellationem etiam ad *effectum ſuſpenſivum* trahi poſſent, ipſamque cauſam extra Provinciam dijudicari.

XII. Unde in eadem Synodica ſuper articulo de non evocanda cauſa extra Provinciam, aut infirmandâ ſententiâ Synodi ante renovatum judicium, ipſos Canones Sardicenſes inviolatos ſervari rogant: "Verumtamen (inquiunt) quantâ poſſumus
„ devotionis humilitate, depoſcimus, ut
„ etiam in hac cauſa nobis canonicam de-
„ finitionem ſervetis: videlicet, ut ſi,
„ quod non credimus, ea, quæ regulariter
„ definivimus, prout ſacras regulas intelle-
„ ximus, vobis præſentialiter non pla-
„ cuerit, veſtrâ ſententiâ roborare; non
„ antea communioni ſacerdotali, a qua ſe-
„ paratus eſt, reſtituatur, *antequam ſecun-*
„ *dum regulas, & leges in Provincia*, in
„ qua cauſæ geſtæ, & judicatæ ſunt, re-
„ quirantur. Quia uſque ad noſtra tem-
„ pora, nullâ Patrum definitione hoc Ec-
„ cleſiis Gallicanis, & Belgicis eſt dero-
„ gatum „.

XIII. Ex his & aliis, quæ *num.* 22. Cap. præced. notata ſunt, intelligitur non ſine fundamento a quibuſdam obſervatum eſſe inter præcipua motiva, quibus Romani Pontifices cauſas Epiſcoporum ad ſe traxerunt, fuiſſe Canones Sardicenſes, quos jam pridem Patribus Africanis pro Canonibus Nicænis in cauſa Apiarii Presbyteri Zoſimus Papa, ejuſque ſucceſſores Bonifacius, & Cœleſtinus per ſuos Legatos ſubmiſerunt, quemadmodum in Scholiis ad Canones Africanos obſervavimus; ac deinde eoſdem in alienum ſenſum ex verſione Iſidori detortos eumdem in finem impenderunt.

Oſtenſum enim eſt *num.* 21. Cap. præced. Romanos Pontifices poſt publicatam collectionem vulgo Iſidori ad vindicandum Sedi Apoſtolicæ cauſas Epiſcoporum, non tantum impendiſſe confictas Decretales in hanc collectionem per falſarium illum conjectas, ſed & Canones notanter Sardicenſes, per hunc falſarium in alienum ſenſum detortos, & in ſuam collectionem conjectos.

XIV. Et quidem Canones Sardicenſes per Gregorium IV. ad quem Aldricus Cenomanenſis appellaverat, fuiſſe impenſos ex verbis Epiſtolæ, & fragmenti apud Gratianum relati (de quibus *num.* 21. Cap. præced. egimus) evidens eſt: quin ex iis adſtruxiſſe jus Epiſcoporum appellandi a Synodo provinciali ad Sedem Apoſtolicam, etiam ante ſententiam per Synodum provincialem prolatam, & quidem eo effectu, ut per hanc ad Sedem Apoſtolicam appellationem auctoritas Synodi provincialis pronuntiandi contra Epiſcopum pendente appellatione ſuſpenderetur, &c. ſententia Romani Pontificis ejuſve Legati expectanda eſſet. Verba Epiſtolæ ſunt:
„ Mandamus, ut ſi aliquis, quod non
„ optamus, ſuorum æmulorum Aldricum
„ canonicæ Eccleſiæ Epiſcopum accuſare
„ damnabiliter attentaverit, *ut honoretur*
„ *beati Petri Apoſtolorum principis memo-*
„ *ria*, Eccleſiæque Romanæ, cui præſedit
„ privilegium, & noſtri nominis auctori-
„ tas, liceat illi poſt auditionem Prima-
„ tum Diœceſeos, ſi neceſſe fuerit, nos
„ appellare, & noſtrâ auctoritate, aut
„ ante nos aut ante Legatos *noſtro ex la-*
„ *tere miſſos juxta Patrum Decreta* ſuas
„ exercere atque finire actiones „. Hic alludi ad Canones Sardicenſes, eoſque in alienum ſenſum detorqueri evidens eſt. Patres Sardicenſes enim nonniſi ex quadam humanitate, & reverentiâ erga Sedem Petri, necnon ob neceſſitatem temporis ad honorandam Petri memoriam ſtatuerunt, ut poſtquam Epiſcopi in ſua Provincia eſſent damnati, poſſet ſcribi ad Romanum Pontificem, ut hic non de cauſa principali ſententiam ferret, ſed duntaxat examinaret utrum cauſa hujus Epiſcopi in Provincia rurſus eſſet examinanda, ſive *judicium renovandum:* interim *firmâ* manente priori ſententiâ, donec Romanus Pontifex judicaſſet judicium renovandum, & in hoc novo judicio prior ſententia eſſet retractata, uti *num.* 9. Cap. præced. fuit expoſitum, & latius in Scholiis ad hos Canones, & in Cap. præced. *num.* 16. oſtenſum fuit Pontifices hunc perverſum

Ca-

Digitized by Google

Canonum Sardicenſium ſenſum auctoritate Collectionis Iſidorianæ, una cum falſis Decretalibus in ea contentis, ad ſtabiliendam auctoritatem Sedis Apoſtolicæ aſſumpſiſſe.

XV. Ex Actis Concilii Remenſis, in quo cauſa depoſitionis Arnulphi Archiepiſcopi Remenſis agitata fuit, habemus inter Patres quoque agitatum fuiſſe, utrum penes Concilium eſſet auctoritas deponendi Epiſcopum, non interveniente ſententiâ Romani Pontificis. Ad hæc ex iiſdem Actis habetur, pro aſſerenda Romani Pontificis auctoritate, adductas fuiſſe falſas Decretales, quas Iſidorus Mercator orbi obtruſerat, & adnitentibus Romanis Pontificibus, notanter Nicolao I. in auctoritatem erant receptæ.

XVI. Hoc autem, & ex iiſdem Actis conſtat, non defuiſſe etiam tunc temporis Epiſcopos, qui auctoritatem Synodorum Epiſcopalium in deponendis Epiſcopis conformiter ad Nicænos Canones ſalvam eſſe ſuſtinerent, neque Decreta Pontificum hiſce Canonibus poſſe derogare. Pro hoc jure Synodorum ſuſtinendo acriter, & vehementer peroravit in eadem Synodo Arnulphus Aurelianenſis Epiſcopus, qui honorandam quidem memoriam ſancti Petri, & Decreta Romanorum Pontificum venerandâ, ac reverenter ſuſcipienda præmonuit: " Sed (ait) ſalvâ auctoritate Nicæni Concilii, quod eadem Romana Eccleſia ſemper venerata eſt, ſtatuta etiam ſacrorum Canonum diverſis locis, diverſis temporibus ſub eodem Spiritu Dei conditorum in æternum valere præcipimus, ab omnibus ſervanda cenſemus." Deinde monet, quod magnopere providendum ſit, ſi Romani Pontificis nova Conſtitutio promulgatis legibus Canonum præjudicare poteſt; nihil profuturas leges conditas, cum ad unius arbitrium omnia dirigantur.

XVII. Ex diſcurſu Arnulphi Epiſcopi Aurelianenſis habetur, quod eo tempore, id eſt ſub finem ſeculi x. falſæ Decretales etiam ab Epiſcopis Gallicanis, ut *veneranda Romanorum Pontificum Decreta*, admitterentur: id unum contendentibus Epiſcopis Gallicanis, hæc Decreta Romanorum Pontificum non potuiſſe convellere Canones *Nicænos*, qui auctoritatem deponendi Epiſcopos Synodis provincialibus detulerant.

XVIII. Verum ſemel receptis his Decretalibus, tamquam genuinis Litteris ſeu Decretalibus Romanorum Pontificum, quorum nomina præferebant, haud difficile fuit Romanis Pontificibus ſuſtinere, quod quæ in hiſce Decretalibus Sedi Apoſtolicæ reſervata afferuntur, ex Apoſtolica traditione deſcendant, atque ita quaſi a Chriſto fuiſſent reſervata Sedi Apoſtolicæ.

Et ſcitur, quod poſt receptas has Decretales perſuaſum fuerit permulta ex traditione Apoſtolica, Sedi Apoſtolicæ eſſe reſervata, quæ demum ſeculo IX. auctoritate harum Decretalium reſervari cœperunt, inter quæ etiam depoſitio Epiſcoporum, quæ ut minus per novem ſecula auctoritate Synodi provincialis abſque interventione Sedis Apoſtolicæ facta ſcitur; uti *Tom. I. part. 1. tit. 15. cap. 5.* fuit obſervatum.

Digitized by Google

TITULUS QUARTUS
DE DELICTIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM.

Quomodo olim Epiſcopi de omnibus criminibus cognoverint, & quomodo hæc Epiſcoporum auctoritas imminuta?

1. *Per multa ſecula latiſſime ſe extendit Eccleſiæ auctoritas in crimina etiam laicorum.*
2. *Argumentum iſtius diſciplinæ ſuppeditant Conſtitutiones vulgo Apoſtolicæ.*
3. *Epiſcopi in omnia crimina, etiam occulta, inquirebant, & quaſi proceſſum inſtituebant.*
4. *Hæc inquiſitio & proceſſus tendebant ad reconciliationem peccatoris.*
5. *Forum externum non erat ſeparatum a foro interno, ſeu Sacramentali.*
6. *Non erat alius pro foro externo, alius pro foro interno conſtitutus.*
7. *Hæc diſciplina videtur duraſſe per undecim ſecula.*
8. *Multa judicialia etiam interveniebant, quæ tamen indirecte ſpectabant ad Sacramentum Pœnitentiæ.*
9. *Circa ſeculum* VII. *quædam crimina ſpecialiter ſpectabant ad Epiſcopos; ſed quidquid Epiſcopi agebant, ſpectabat ad Sacramentum Pœnitentiæ.*
10. *Oſtenditur quomodo omnia crimina merito fuerint Juriſdictionis Eccleſiaſticæ.*
11. *Nulla tunc erat criminum diſtinctio in Eccleſiaſtica, & Civilia, prout illa hodie accipiuntur.*
12. *Epiſcopus non vetabatur inquirere in crimina civilia etiam laicorum.*
13. *Epiſcopo non obſtabat judicium laici.*
14. *Crimen civiliter punitum poterat poſtmodum etiam per Epiſcopum puniri.*
15. *Ratio iſtius diſciplinæ.*
16. *Reprobantur, qui contrarium aſſerere volebant.*
17. *Qui Epiſcopis obedire renuebant, compellebantur per Magiſtratus Civiles.*
18. *Juriſdictio Epiſcoporum integra manſit, quamdiu forum externum fuit conjunctum cum interno.*
19. *Circa ſeculum* XII. *utrumque forum ſeparari cœpit.*
20. *Quæ fori judicialis ſunt, Epiſcopi ſibi vel Vicariis ſuis reſervarunt; & quæ fori interni, inferioribus Presbyteris commiſerunt.*
21. *Hac fori ſeparatione ſtabilitâ, Officiales Epiſcoporum de omni peccato cognoſcere prætendebant.*
22. *Conforme reſponſum Innocentii III.*
23. *Poſito hoc principio, omnium pene cauſas ſibi attrahebant Judices Eccleſiaſtici.*
24. *Fundamentum Officialium erat, quod ad Eccleſiaſticos pertineret remiſſio peccatorum.*
25. *Hæc ratio non concludebat pro foro contentioſo.*
26. *Ob ſeparationem fori Pœnitentialis a foro contentioſo, cœperunt Judices Regii aliqua crimina ſibi reſervare.*
27. *Crimina, quæ nihil continent ſpirituale præter illud, quod concernit forum Sacramentale, non ſpectant ad cognitionem Officialium.*
28. *Ad illud forum ſpectantia remittuntur ad hujus fori Miniſtros.*
29. *Si crimen habeat aliquid ſpirituale præter illud, quod concernit forum Sacramentale, illud manet cognitionis Eccleſiaſticæ.*
30. *Hinc invaluit diſtinctio criminum in Eccleſiaſtica, Civilia, & mixta.*

I. PRIMITUS latiſſime Eccleſiæ auctoritatem in puniendis quibuſcumque etiam

etiam laicorum delictis, atque in ea inquirendi patuiſſe, multis oſtendit Morinus De Adminiſtratione Sacramenti Pœnit. *lib.* 1. *cap.* 9. & 10.

Imo afferere non dubitat, quod totis undecim & amplius ſeculis eam in omnia crimina auctoritatem Eccleſia conſtantiſſime exercuerit. " Quamquam enim (ait) „ toto illo tempore nonnullas magni momenti varietates urgentibus de cauſis „ Epiſcopi in Eccleſiæ diſciplinam, quæ „ pœnitentiam ſpectat, intulerint; con„ ſtantiſſime tamen juriſdictionem ſuam in „ omnia crimina etiam leviſſima, occulta „ & publica Sacramentali, ut nunc loqui„ mur, ratione exercuerunt „.

II. Argumentum iſtius diſciplinæ ſuppeditat totus liber ſecundus Conſtitutionum vulgo Apoſtolicarum, quæ licet Apoſtolis falſo tribuantur, tamen antiquæ ſunt, nec ſeculo IV. recentiores videntur. In hoc porro libro " nihil pene aliud tractatur „ quam modus ratioque, juxta quam Epi„ ſcopus in judicandis, ac puniendis pec„ catis, recipiendis ad pœnitentiam pecca„ toribus ſeſe gerere debeat; nec ulla „ unquam in eo diſtinctio peccatorum, „ cujus membrum foro Eccleſiaſtico, & „ pœnitentiæ non ſubjiciatur „: ait Morinus citato *cap.* 10. *num.* 2.

III. Oſtendit ibidem multis ex antiquitate petitis teſtimoniis, Epiſcopos tum temporis in omnia crimina etiam occulta inquiſiviſſe, ac quaſi proceſſus inſtituiſſe: ut conformiter ad crimina detecta pœnitentias imponerent.

IV. Hoc tamen apprime notandum, quod dicat Morinus, Epiſcopos juriſdictionem ſuam tunc in *omnia* crimina exercuiſſe, *Sacramentali*, ut nunc loquimur, *ratione*.

Licet enim in peccata inquirerent, teſtes audirent, cenſuris, aliiſque Canonicis pœnis contra peccatores procederent, tamen hæc omnia unice ad ipſius peccatoris reconciliationem tendebant; imo omnia, quæ Epiſcopi circa crimina exercebant, cum pœnitentiæ Sacramento connectebantur; atque ad ipſum forum internum Pœnitentiæ ſive antecedenter, ſive conſequenter reducebantur.

V. Neque enim toto illo ſeculorum undecim curriculo forum externum ab interno ſeu Sacramentali disjungebatur; ſed hoc illi arcto vinculo connectebatur: ſive potius quidquid in foro externo agebatur, ad forum internum Sacramenti Pœnitentiæ referebatur; uti fuſe ibidem oſtendit Morinus.

VI. " Nec erat alius, qui excommu„ nicationem, alius qui peccata ſolveret, „ ad quem ſolutâ excommunicatione pec„ cator eſſet remittendus: nec erat aliud „ tribunal, in quo excommunicandus, vel „ excommunicatus judicabatur, aliud in „ quo Pœnitens excommunicatione ſolutâ; „ ſed unus & idem homo, Epiſcopus ſci„ licet vel Presbyter unius ejuſdemque tri„ bunalis præſes id præſtabat „.

VII. Hæc Morinus *cap.* 10. *num.* 1. qui addit *num.* 11. nihil hactenus a ſe inventum, quod probet, ante ſeculum XII. forum externum ab interno fuiſſe ſeparatum; aut Judicem peculiarem excommunicationis ſolvendæ, alium culpæ eluendæ deſtinatum fuiſſe.

VIII. " Non eo tamen inficias (ſubdit „ Morinus) in ea Pœnitentiali criminum, „ præſertim publicorum, vindicta multa „ judicialia tantum & cæremonialia adhi„ bita fuiſſe, quæ indirecte & per acci„ dens non ex ſui natura ad Sacramentum „ Pœnitentiæ referebantur. Imo videtur „ neceſſarium, cum pœnitentiæ publicæ „ non inſtituerentur ſolum ut Deo ſatis„ fieret, ſed etiam ut Eccleſia reorum „ pœnitentiis ædificaretur. Verum antiqui „ ad unum & idem tribunal utraque re„ vocabant „.

IX. Illud quoque haud diffitetur circa ſeculum VII. duplex quoddam forum invaluiſſe. Sub id enim tempus invaluit diſciplina, ut de peccatis publicis *publica*, de occultis pœnitentia *occulta* ageretur. „ Publicorum itidem peccatorum Confeſ„ ſio, Pœnitentia, Abſolutio, ad Epiſco„ pos, eorumque ſpeciales Delegatos per„ tinet: occultorum Confeſſio, Pœniten„ tia, Abſolutio, ad quoslibet Presbyte„ ros. Duplex forum manifeſtiſſimum, cau„ ſarumque materia longe diverſa. Utrum„ que hoc forum a tempore notato multis „ ſeculis in Eccleſia fulgentiſſimum fuit „.

Verum quidquid Epiſcopi, quidquid Presbyteri circa peccatores agebant, totum ad Sa-

Sacramenti Pœnitentiæ adminiſtrationem , ſive peccatorum curationem directe , vel indirecte pertinebat.

X. Cum igitur omnis Eccleſiaſtica auctoritas tum unice ad eluendas criminum maculas, aut etiam ad avertenda a reliquo populo ſcandala collimaret; neque forum externum & contentioſum a foro interno disjungeretur; ipſique Epiſcopi Sacramentali duntaxat ratione in crimina inquirerent, eaque punirent : non mirum , quod ſicuti hodie nulla omnino crimina a foro *interno* ſive Sacramentali ſubtrahuntur; ita toto illo tempore, quo utrumque forum manſit conjunctum , etiam crimina omnia auctoritati Eccleſiaſticæ manſerint ſubjecta , ut Eccleſiæ Miniſtri ſalutares pœnitentias etiam ſolemni quodam & judiciali modo decernerent, prout ſaluti peccatorum, & fidelium ædificationi convenire judicarent.

XI. Nulla igitur tum nota erat criminum diſtinctio in Eccleſiaſtica, & civilia, eo nimirum ſenſu, ut aliqua eſſent Judici civili reſervata privative ad Judicem Eccleſiaſticum, ſive Epiſcopum.

XII. Neque enim vetabatur Epiſcopus in crimina laicorum quantumvis *civilia*, puta furtum, homicidium, &c. inquirere; atque de his vel per propriam Confeſſionem, vel aliunde convictis , publicas vel occultas pœnitentias pro ratione criminum imponere; non quidem ad meram delictorum illorum vindictam, ſed ad delinquentium emendationem , & publici ſcandali reparationem .

XIII. Ulterius, quia eo tempore forum externum jungebatur interno; & quæ Epiſcopi agebant circa criminum inquiſitiones, & alia quæ ad forum externum pertinere videbantur, *Sacramentali ratione* exercebantur, ſive proxime aut remote, directe aut indirecte ad forum internum reducebantur: ideo judicium Magiſtratus civilis, vel ſententia aut pœna decreta contra delinquentes, non magis impediebat ipſam Juriſdictionem, ſeu auctoritatem eccleſiaſticam in puniendis eiſdem criminibus per pœnitentias publicas ſolemniter & judiciali quodam modo imponendas , quam hodie ſententia Judicis laici impediret Confeſſarios in iis, quæ forum *internum* ſpectant.

XIV. Quapropter " qui propter crimen lege civili punitus fuerat, quia civili examine & convictione crimen publicatum erat, pœnitentiæ publicæ poſt toleratam pœnam civilem, ſive pecuniariam , ſive corporalem , ſubiiciebatur : nonnumquam etiam poſt actam pœnitentiam publicam pœnâ civili puniebatur ".

XV. Ita Morinus De Adminiſtratione Sacram. Pœnit. *lib. 7. cap. 6.* rationem hanc ſubjiciens : " Pœnitentiam enim ut medicinam potiſſimum conſiderabant, peccatorem ut ægrotum : ideo punitum quidem propter crimen pœnâ civili cenſebant , non autem ſanatum . Chriſtiana tantum pœnitentia eum vere ſanare , vulnera per peccatum inflicta obducere credebatur. Quapropter crimen actione civili derectum & condemnatum , medicinâ pœnitentiali publice diligenter curabant ".

XVI. Plurima in probationem illius praxeos ibidem adducit teſtimonia , atque inter alia notat , quod ſub initium ſeculi x. nonnulli aſſerere præſumerent , poſt ſumptum Lege Civili de reis ſupplicium , nullam ſupereſſe Epiſcopis infligendarum pœnitentiarum auctoritatem, reique id impudenter contendebant jactantes, *nihil pertinere ad Epiſcopum, quæ a publico examinata dignoſcuntur & diſcuſſa*, uti legitur in Concilio Romano anni 904. *Can.* 12. reſpondetque Concilium: " Quod omnino irregulariter inoleviſſe manifeſtum eſt . Habeant igitur Epiſcopi ſingularum urbium in ſua diœceſi liberam poteſtatem adulteria & ſcelera inquirere , ulciſci , & judicare ſecundum quod Canones cenſuerunt , abſque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit , ad comprimendos rebelles, & contemptores , publicum Placitum convocent, non ad præjudicandum, ſed potius ad ea, quæ Deo placita ſunt, & ſaluti animarum conveniunt , proſequendum ".

XVII. Quod hic dicit Concilium , aliquando ad comprimendos rebelles & contemptores, publicum Placitum per Epiſcopos convocandum, diſciplinæ illorum temporum congruit. Id enim conſuetum erat, ut ſi Epiſcoporum judicio in ſuſcipiendis pœ-

Digitized by Google

pœnitentiis Canonicis parere recuſanter criminum auctores, a Magiſtratibus Civilibus cogerentur.

Ut Epiſcopi inceſtuoſos penitus inveſtigare ſtudeant, omnino decernimus: "Qui „ ſi pœnitere noluerint, ab Eccleſia ex„ pellantur „ ait Concilium Moguntinum anno 816. *Can.* 28. additque: "Quod „ ſi Sacerdotum monitionibus noluerint „ aurem accommodare, volentes in priſti„ nis perdurare criminibus, oportet eos „ per ſecularis potentiæ diſciplinam a tam „ prava conſuetudine coërceri „.

Plurima in eam rem adducit Morinus *lib.* 7. *cap.* 5. eaque probant, eo tempore Epiſcopos juriſdictionem, & auctoritatem in utroque foro in omnia crimina etiam laicorum exercuiſſe.

XVIII. Porro hæc Epiſcoporum juriſdictio integra manſiſſe videtur uſque ad ſeculum XI. aut XII. quouſque ſcilicet ipſum forum externum ſeu contentioſum a foro interno, & Sacramentali non fuit omnino disjunctum.

XIX. Circa ſeculum XII. cum "Scho„ laſticæ Theologiæ fundamenta jaceren„ tur, brevique Scholas omnes occupaſſet „ (ait Morinus *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 6.) „ forum pœnitentiale in praxi ſeparatim „ cœptum eſt a judiciali, & in varias „ perſonas transferri, ne Epiſcopi, eorum„ que Vicarii negotiorum tam eccleſia„ ſticorum, quam laicorum mole oppri„ merentur „.

XX. Deinde pergit Morinus: "Et li„ cet hoc poſterius auctoritate, virtute, „ Spirituſque Sancti communicatione priori „ plurimum cedat, Primario tamen alicui „ Presbytero ceteris dominaturo delega„ tum eſt; prioris vero exercitium infe„ rioribus, & vilioribus Presbyteris de„ mandatum. Ille igitur primarius Pre„ sbyter Epiſcopi Vicarius civiles omnes „ criminaleſque Clericorum cauſas, necnon „ Laicorum pleraſque judicavit, ſed cum „ juris formulis, ſtrepituque & tumultu „ forenſi; Cenſuraſque Eccleſiaſticas pro „ prudentia ſua ſolus pronuntiavit, vel a „ jure illatas ſolus declaravit, & executus „ eſt; ſolus quoque ab iiſdem Cenſoris „ abſolutionem conceſſit, quam culpæ & „ peccatorum expunctricem eſſe noluit, „ ne forum ſuum judiciale, & externum „ cum pœnitentiali, & interno confunde„ ret; neve, quod neceſſum fuiſſet, lon„ gas & multiformes ſecretæ omnium pec„ catorum confeſſionis ambages audiendo „ defatigaretur „.

XXI. Hac utriuſque fori ſeparatione ſtabilità, Epiſcopi, eorumque Officiales omnium criminum, & delictorum cognitionem, etiam adverſus laicos, ſibi ſecundum Canones vindicabant; imo de omni cauſa, ubi quæſtio de peccato videretur, cognoſcere prætendebant.

XXII. Hinc Innocentius III. in *Cap.* 13. *De Judiciis*, ſcribit Archiepiſcopis & Epiſcopis per Franciam conſtitutis: „ Non intendimus judicare de feudo, cu„ jus ad ipſum (Regem) ſpectat judicium, „ niſi forte juri communi per ſpeciale pri„ vilegium, vel contrariam conſuetudinem „ aliquid ſit detractum; ſed decernere *de* „ *peccato*, cujus ad nos pertinet ſine du„ bitatione cenſura, quam in quemlibet „ exercere poſſumus, & debemus... Nul„ lus qui ſit ſanæ mentis ignorat, quin „ ad officium noſtrum ſpectet de quocum„ que mortali peccato corripere quemlibet „ Chriſtianum, & ſi correptionem con„ tempſerit, per diſtrictionem eccleſiaſti„ cam coërcere „.

XXIII. Poſito hoc principio, non tantum de quibuslibet criminibus, ſed de omnibus pene cauſis civilibus cognitionem ſibi competere contendebant Eccleſiaſtici; uti ſupra *tit.* 1. *cap.* 1. oſtendi, & videri poteſt ex iis, quæ in famoſa illa diſceptatione inter Petrum Cugnerium, & Bertrandum Epiſcopum Æduenſem coram Philippo Valeſio objecta, & reſponſa ſunt.

XXIV. Hoc ex reſponſis Bertrandi intelligitur, ipſum juriſdictionem & auctoritatem eccleſiaſticam præcipue defendiſſe hac inter alias ratione, quod peccatum interveniret, cujus remiſſio ad Epiſcopos attinet. Id & ad citatum *cap.* 13. *de Judiciis*, ubi Innocentius dicit ſe non velle judicare de feudo, ſed de peccato, indicat Gloſſa dicens: *Tantum ratione peccati, & inducendo ad pœnitentiam.*

XXV. Hæc ratio quidem concludebat pro foro Sacramentali, & iis, quæ ad forum illud referuntur; at quoad forum exter-

Digitized by Google

ternum, & contentioſum haud concludebat.

XXVI. Quare Judices Regii animadvertentes, forum externum & contentioſum eſſe plane a foro interno, & Sacramentali jam ſeparatum, neque amplius procedi ab Epiſcopis ſeu eorum Officialibus *ratione Sacramentali;* neque pœnas canonicas infligi per modum ſalutaris, & medicinalis pœnitentiæ in ordine ad purgationem delictorum, ſed modo omnino forenſi, & ſtrepitu judiciali, non ad ipſos criminoſos diſponendum ad remiſſionem ſuorum delictorum, ſed ad meram vindictam pecuniariam, vel corporalem; cœperunt laicorum cauſas criminales, non ſecus ac civiles, ſibi reſervare.

XXVII. Cum enim quædam eſſent crimina, in quibus nihil omnino eſſet ſpirituale, nihilque quod ad forum eccleſiaſticum ſpectaret, niſi ipſius peccati coram Deo remiſſio, aut abſolutio vigore clavium a Sacerdote obtinenda, viſum fuit, cognitionem hujuſmodi criminum ad judicium, ſive forum Officialis non ſpectare, ſed potius ad laicale, quantum ad pœnam externam, & civilem iſtorum criminum: quandoquidem nihil in crimine occurrat ſpirituale præter illud, quod uoice ſpectat forum Sacramentale, & internum, a foro contentioſo, & externo plane diſtinctum: in tantum quidem, ut ſæpius ipſa fori contentioſi juriſdictio competat iis, qui ipſius Juriſdictionis Sacramentalis ſunt incapaces.

XXVIII. Illud autem, quod forum internum, & Sacramentale ſpectat, ad ipſos Sacerdotes, & Epiſcopos hujus fori miniſtros remittitur: & quia olim forum externum, & internum non erant diſtincta, hinc de omnibus criminibus cognoſcebat Epiſcopus, ejuſve Vicarius; ſed in ordine ad forum internum, uti ſupra expoſitum eſt.

XXIX. Si vero crimen præter illa, quæ forum internum concernunt, habeat aliquid ſpiritualitatis, etiam ratione illius, etiamnum hodie Judicis Eccleſiaſtici cognitio eſt contra laicos.

XXX. Hinc ad exemplum cauſarum Civilium, hodie invaluit diviſio delictorum in Civilia, Eccleſiaſtica, & mixta. De prioribus ſolus Judex laicus contra laicos cognoſcit; neque ratione horum coram Officiali Epiſcopi citari poteſt. De Eccleſiaſticis ſolus Judex eccleſiaſticus etiam contra laicos cognoſcit. De mixtis uterque per præventionem. Quæ autem crimina ſint unius alteriuſve generis, in progreſſu videbitur.

CAPUT II.

De Crimine hæreſis, & ſchiſmatis.

1. *Difficulter definitur quid ſit hæreſis, aut quis ſit Hæreticus.*
2. *Minus docti ſubinde putant hæreſes, quæ non ſunt.*
3. *Simplices interdum ut Hæreticos quosdam perſequentes, hæreſes faciunt.*
4. *Arcadius Imperator declaravit, quos Hæreticorum numero haberi vellet.*
5. *Laudabile fuit hoc Arcadii conſilium, & quare?*
6. *Requirit Arcadius, ne quis a* judicio Catholicæ Religionis *deviet; ſive ab eo, quod Catholica Religio credendum proponit.*
7. *Hoc eſt, quod verbo Dei ſcripto vel non ſcripto continetur.*
8. *Quod ad hæreſim requiſivit Arcadius, hodie ab omnibus requiritur.*
9. *Poteſt quis a verbo Dei deviare ſine hæreſi, ſi ab Eccleſia ut verbum Dei nondum ſit propoſitum.*
10. *Multa ſunt, quæ ob defectum hujus propoſitionis ad* fidei *certitudinem non pertingunt.*
11. *Utile admodum eſt, diſcernere quæ fidei ſunt, ab iis quæ fidei non ſunt.*
12. *Ad cognoſcendam fidem Eccleſiæ Catholicæ nonnumquam exemplum Catholicorum Epiſcoporum propoſitum fuit.*
13. *Hoc conſilio uſus eſt Theodoſius Imperator, remittendo populum ad fidem Eccleſiæ Romanæ, & Damaſi Epiſcopi Romani, & Petri Alexandrini.*
14. *Refertur Edictum Theodoſii.*
15. *Ratio hujus Edicti.*

16. *Qua-*

Digitized by Google

16. *Quare Theodoſius ſpecialiter remiſerit populum ad fidem Eccleſiæ Romanæ?*
17. *Jam pridem uſitatum fuit, ut fides ab Apoſtolis tradita peteretur ab Eccleſia Romana.*
18. *Uſitatum quoque, ad cognoſcendam fidem Catholicam jungere utramque Eccleſiam, Romanam ſimul & Alexandrinam.*
19. *Exemplum interdum aliorum Epiſcoporum ad cognoſcendam fidem propoſitum fuit.*
20. *Pro dignoſcenda fide Catholica frequens remiſſio fuit ad Concilia, præſertim generalia.*
21. *Hoc conſilio uſus eſt Pius IV. in moderna formula fidei.*
22. *Qui a judicio Catholicæ Religionis, & ab Eccleſiæ propoſito deviat, merito Hæreticis annumeratur.*
23. *Deviare hîc accipitur pro recedere cum pertinacia.*
24. *Qui errat circa articulum fidei ſine pertinacia, non eſt Hæreticus.*
25. *Abſolvitur ab hæreſi, qui ſua ſcripta ſubmittit judicio Eccleſiæ Romanæ.*
26. *Nemo damnandus ut Hæreticus, niſi de hæreſi plene convictus.*
27. *Non facile damnandus ut Hæreticus, qui publice fidem Catholicam profitetur.*
28. *Epiſcopi etiam ſanctiſſimi aliquando de hæreſi accuſati.*
29. *Sanctus Chryſoſtomus noluit ſine cognitione cauſæ aliquos ut Hæreticos damnare.*
30. *Quomodo S. Epiphanius ſe permiſerit in materia hæreſis nimis leviter præveniri.*
31. *Huic periculo ſe exponunt, qui vagis accuſationibus de hæreſi aures præbent.*
32. *Sollicite cavendum, ne habeatur Hæreticus, qui non eſt legitime convictus.*
33. *Id religioſe obſervari voluit Innocentius XII.*
34. *In quantum hæreſis continet receſſum a dogmate Eccleſiæ, eſt crimen mere eccleſiaſticum.*
35. *Tale eſſe declaravit Bonifacius VIII.*
36. *Conſonat unanimis Canoniſtarum ſententia.*
37. *Concordata Brabantiæ judicium de hæreſi deferunt* ſoli *Epiſcopo; ſalvâ tamen in aliquibus Principis auctoritate.*
38. *In Gallia ſimplex crimen hæreſis ſpectat ad cognitionem Judicis Eccleſiaſtici.*
39. *Interdum annexum habet crimen* privilegiatum, *& eatenus ſpectat ad Judicem ſecularem.*
40. *Hæc diſtinctio circa crimen hæreſis fundamento non caret.*
41. *Summa fuit jam pridem Principum cura pro extirpandis Hæreticis.*
42. *Hanc eſſe Principum obligationem adſtruit S. Auguſtinus.*
43. *Variæ pœnæ a Principibus in Hæreticos decretæ.*
44. *Judicium S. Auguſtini de his pœnis.*
45. *Principum noſtrorum Edicta contra Hæreticos remiſſive.*
46. *Epiſcopis ſpeciatim incumbit inquiſitio in Hæreticos.*
47. *His adjuncti fuerunt ſpeciales fidei Inquiſitores.*
48. *Inquiſitores hi in Hiſpania, Italia, aliiſque Regnis recepti.*
49. *Etiam in Belgio aliquando introducta fuit Inquiſitio.*
50. *Poſtmodum abrogata, & quare?*
51. *Quid proprie ſchiſma?*
52. *Crimen ſchiſmatis, quâ ratione Eccleſiaſticum, & quâ ratione Civile?*
53. *An Eccleſia particularis poſſit quandoque abſque ſchiſmate ſeparari ab Eccleſia Romana?*
54. *Hujus difficultatis ſolutio.*
55. *Exponitur agendi ratio Aſiaticorum tempore Victoris Papæ.*
56. *S. Cypriani, & ſuorum Coëpiſcoporum agendi ratio in controverſia Baptiſmi hæreticorum exhibetur.*
57. *Nec Irenæus Aſianos, nec Dionyſius Alexandrinus Africanos Præſules ut ſchiſmaticos ſpectavit.*
58. *Dionyſio videtur diſplicuiſſe agendi ratio, quam Stephanus Papa erga Africanos, & Cappadoces obſervavit.*

I. QUid ſit hæreſis, & quid aliquem Hæreticum faciat, " regulari aliquà definitione comprehendi, ſicut ego " exiſtimo, aut omnino non poteſt, aut " difficillime poteſt ", ait S. Auguſtinus *libro* De Hæreſibus *in Præfat.*

Eamdem difficultatem exaggerat in *Epiſtola* 122. ad Quodvultdeum (qui a S. Auguſtino librum De Hæreſibus, quæ hactenus fuerant, ſcribi petierat) ubi narrat, quod Philaſtrius quidam Brixienſis Epiſcopus ſcripſiſſet librum De Hæreſibus, hicque numeraverit hæreſes, quæ in populo Judaico fuerint ante adventum Domini 28. & exortas poſt Domini adventum 128. Epiphanius autem Epiſcopus Cyprius ſcripſerit quoque librum de eadem materia; ſed ipſe utriuſque temporis hæreſes colligens, 80. complexus eſt.

Poſt hæc ſubjungit Auguſtinus: " Cum " ergo ambo id vellent facere, quod a " me petis, quantum tamen inter ſe differant de numero interim ſectarum vides: " quod utique non eveniſſet, niſi aliud " uni eorum videretur eſſe hæreſis, & " aliud alteri. Neque enim putandum eſt, " aliquas ignoraſſe Epiphanium, quas noverat Philaſtrius; cum Epiphanium longe Philaſtrio doctiorem invenerimus; " ita ut Philaſtrium potius dicere debemus latuiſſe plurimas, ſi tamen plures " eſſet ille complexus, & iſte pauciores. " Sed procul dubio in ea quæſtione, ubi " diſceptabatur quid ſit hæreſis, non idem " videbatur ambobus, & revera omnibus " definire difficile eſt, & ideo cavendum, " cum omnes in numerum redigere conamur, ne prætermittamus aliquas, quamvis hæreſes ſint, aut annumeremus aliquas, cum hæreſes non ſint ".

II. Hinc in primis habemus, non tantum viſum eſſe Auguſtino, difficile eſſe definire quid ſit hæreſis, vel quis ſit Hæreticus dicendus; ſed etiam nonnumquam, minus doctum, & inſtructum hæreſes putare aut fingere, quas non eſſe hæreſes doctior novit; uti in Philaſtrio & Epiphanio contigiſſe hic monet Auguſtinus.

III. Et S. Gregorius *lib. 9. Epiſt.* 39. ſcribens Theotiſtæ Patriciæ, ait: " Quod " ſint multi Fidelium, qui imperito zelo " ſuccenduntur, & ſæpe dum quoſdam " quaſi Hæreticos inſequuntur, hæreſes " faciunt ".

IV. Arcadius Imperator ſub finem ſeculi IV. poſtquam jam variæ leges contra Hæreticos latæ eſſent, declaravit, qui Hæreticorum vocabulo contineantur, & latis adverſus eos Sanctionibus debeant ſuccumbere; nimirum *qui vel levi argumento a judicio Catholicæ Religionis, & tramite detecti fuerint deviare*. Extat in *L.* 28. *Cod. Theod. De Hæreticis*. Et referuntur jam citata verba in *L.* 2. §. 1. *Cod. Juſtin. eod. tit.*

Hanc legem hodie inter celebratiſſimas eſſe in argumento de Hæreticis, & quæſtionem capitalem decidere, ſcilicet definitionem Hæreticorum, & proinde hæreſeos, recte monet Jacobus Gothofredus in notis ad hanc Legem in Codice Theodoſiano.

V. Ubi etiam notat, quam laudabile, & Chriſtiano Principe dignum fuerit hoc Arcadii conſilium. " Sæpe enim, dum in " incerto vagantur criminum Interpretatores, luctuoſa Regna, Reſque publicæ " tumultu, imo & Eccleſiæ colliduntur, " atque innoxius ſæpe ſanguis effunditur: " quod ne in veris quidem, & agnitis Hæreticis Arcadius *hujus legis* Auctor unquam ſuſtinuit ".

VI. Vult ergo Arcadius, eos Hæreticos eſſe cenſendos, *qui a judicio Catholicæ Religionis, & tramite detecti fuerint deviare*.

In primis itaque inſpiciendum, quid hic per *judicium Catholicæ Religionis, & tramitem*, intelligat Arcadius.

Indubie aliud noluit Arcadius, quam deflectendum non eſſe ab iis, quæ ipſa Catholica Religio proponit, & judicat eſſe credenda, & tenenda.

VII. Cum autem Catholica Religio nihil aliud fide credendum proponat, niſi quod a Chriſto, vel ſcripto, vel verbo per traditionem Apoſtolicam accepit, videtur Arcadius hic idem voluiſſe, quod jam antea ex mente ſuorum Prædeceſſorum dixerat Gratianus Imperator in *L.* 1. *Cod. Ne ſanctum Baptiſma iteretur*; ubi condemnans Anabaptiſtas ſive iterantes Baptiſmum, ait: " Nihil enim aliud præcipi volumus, quam quod Evangeliorum, " & Apoſtolorum fides, & traditio incor-

„ rupta ſervavit „. Quia nimirum Catholica Religio nihil aliud *fide* credendum proponit : & conſeqnenter qui hæc tenet, a judicio Catholicæ Religionis, & tramite non convincitur deviare.

VIII. Quod tradidere hìc Imperatores, hodie & uno conſenſu tradunt Canoniſtæ, & Theologi, dum ad hæreſim requirunt deviationem ab articulo, quem Eccleſia ſeu Religio Catholica tamquam *fidei* articulum credendum ac tenendum proponit. “ Illud „ omne & ſolum eſt de fide Catholica, „ quod eſt revelatum in verbo Dei, & „ propoſitum omnibus ab Eccleſia Catho„ lica fide divinâ credendum „ : ait doctiſſimus Franciſcus Veronius in *Regula Fidei Catholicæ*, *cap.* 1. §. 1.

IX. Nequaquam igitur ſufficit, ut Hæreticus quiſpiam habeatur, eum deviare aut diſſentire ab aliquo articulo, qui in verbo Dei continetur, niſi ipſum contineri Religio, ſive Eccleſia Catholica declaraverit, eumque tamquam a Deo revelatum, & conſequenter *fide divinâ* credendum propoſuerit; uti recte monet ibidem Veronius §. 2. “ Quia revelatum quidem eſt in ver„ bo divino, ſed quod interprete egeat, „ & necdum Eccleſia ſenſum verbi Dei „ ſeu ſcripti ſeu traditi aperuerit, ſicque „ nondum definierit ; & proinde nondum „ propoſuerit, hoc vel illud eſſe fide cre„ dendum „.

X. Hæc Veronius, qui ibidem §. 3. recenſet multa, quæ ad certitudinem fidei non perveniunt; eo quod non contineantur in *verbo Dei* ſcripto aut *non ſcripto* : & §. 4. late oſtendit, quibus non poſſit attribui certitudo *fidei divinæ* ; quia necdum ſunt ab Eccleſia Catholica tamquam talia Fidelibus propoſita.

XI. Poſt hæc deſcendendo ad particulares materias, examinat & ſegregat ea, quæ *fidei* ſunt, ab iis quæ ad eam fidei certitudinem hactenus non pertigerunt : idque eâ eruditione, & exactitudine, ut de hac *Regula fidei* pronuntiare non dubitarent illuſtriſſimi, & doctiſſimi Walenburchici : „ Æſtimamus hunc Tractatum adeo excel„ lentem, ut merito plurimum fiat apud „ illos, qui operam ſalutarem impendunt „ reducendis errantibus ab hæreſi, & ſchi„ ſmate ad unitatem veritatemque Eccle„ ſiæ Catholicæ „. Sane nihil eſſe Hæreticis convertendis, & ſupervacaneis diſputationibus, & contentionibus reſecandis utilius, quam exacte diſcernere dogmata Eccleſiæ Catholicæ a dogmatibus ſive ſententiis particularium Auctorum, vel etiam Scholarum, notum eſt : & bene obſervavit Epiſcopus Meldenſis in famoſa illa ac probatiſſima *Fidei Expoſitione*, quæ ſuperiori ſeculo ſæpius edita eſt (*a*).

XII. Jam pridem Imperatores, ut normam & regulam ſeu typum fidei Catholicæ populis ſibi ſubditis exponerent, eos nonnumquam ad fidem illuſtrium Eccleſiarum, & præcipuorum Epiſcoporum, qui tum in fide Catholica præcipue eminebant, remiſerunt ; ut nimirum cum his in fide convenirent: ac una brevem formulam *fidei*, illi præcipue hæreſi, quæ tum exurgebat, oppoſitam proponebant.

XIII. Hoc conſilio anno 380. Theodoſius Imperator, ut populos ſibi ſubjectos contra hæreſim Arianam muniret, & in fide Catholica firmaret, Reſcripto ſuo ſignificavit, “ ſe velle, ut omnes ſubditi „ ſui eam Religionem ſequerentur, quam „ Petrus Apoſtolorum Princeps Romanus „ ab initio tradidiſſet ; & quam eo tem„ pore Damaſus Romanæ urbis Epiſcopus, „ ac Petrus Alexandrinus ſervarent. Ut„ que eorum duntaxat Eccleſia, qui di„ vinam Trinitatem æquali honore cole„ rent, Catholica nominaretur : qui vero „ aliter ſentirent, Hæretici dicerentur, „ infameſque eſſent, ſeque ſcirent ſuppli„ cio afficiendos „.

XIV. Hæc Sozomenus *lib.* 7. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 4. extatque ipſum Edictum in *L.* 1. *Cod. de Fide Catholica*, his verbis expreſſum : “ Cunctos populos, quos Cle-

(*a*) De diſtinctione, quæ collocari debet inter fidei dogmata, & opiniones Theologorum, legatur opus Gallico idiomate conſcriptum, quod in fronte gerit hunc titulum, *Examen des défauts Théologiques*. Publici juris cœpit fieri ann. 1744. Legi potiſſimum debet tomus primus, Sect. 7. cap. 1. &c.

Digitized by Google

„ mentiæ noſtræ regit imperium , in tali
„ volumus Religione verſari , quam divum
„ Petrum Apoſtolum tradidiſſe Romanis ,
„ Religio uſque adhuc ab ipſo inſinuata
„ declarat ; quamque Pontificem Damaſum
„ ſequi claret , & Petrum Alexandriæ Epi-
„ ſcopum virum Apoſtolicæ ſanctitatis ; hoc
„ eſt , ut ſecundum Apoſtolicam diſcipli-
„ nam , Evangelicamque doctrinam , Patris
„ & Filii & Spiritus ſancti unam Deita-
„ tem ſub pari Majeſtate , & ſub pia Tri-
„ nitate credamus „ .

Edictum hoc recitans Baronius ad an-
num 380. vocat *auream Sanctionem* .

XV. Notatu dignum quod ſcribit Sozo-
menus , Theodoſium ad hanc legem deſcen-
diſſe , " cum apud ſe reputaſſet ſatius eſſe ,
„ ut ſuam de divinitate ſententiam ipſe
„ ſubditis ſuis palam prædicaret , ne vim
„ inferre videretur , repente invitis quid
„ colendum eſſet præcipiendo „ .

Hoc exemplo oſtenditur , populis prius
clare exponendum , quid *credere* oporteat ,
quam eos ut Hæreticos inſectari .

XVI. Theodoſius igitur populis non pro-
ponit tantum in generali fidem Catholicæ
Eccleſiæ , ſed primum eis exemplum Ec-
cleſiæ Romanæ præferendum duxit his ver-
bis : " In tali volumus Religione verſari ,
„ quam divum Petrum tradidiſſe Roma-
„ nis , Religio *uſque adhuc* (vel ut in
„ Codice Theodoſiano legitur , *uſque nunc*)
„ ab ipſo inſinuata declarat „ . Quibus ver-
bis non tantum Romanis ſemel traditam
Religionem teſtatur , verum eamdem ita
traditam , ut deinceps ad hanc diem in tra-
dita ſemel Religione perſtiterint : id enim
eſt quod indicat bis verbis , *uſque nunc ab
ipſo inſinuata declarat* , quod traditum ſe-
mel , deinceps in ſinu cuſtoditum habetur
ſervaturque .

XVII. Et ſane ad Eccleſiam Romanam
antiquitus remiſſos Fideles , ut ab ea fi-
dem ab Apoſtolis traditam , & conſerva-
tam acciperent , Patrum ſcripta teſtantur .
Et quidem S. Irenæus Lugdunenſis Epiſco-
pus de ipſa Romana Eccleſia ſcribit : *Hu-
jus exemplo pravam omnem diſciplinam pro-
fligamus* . Rationem ipſam hoc Imperato-
rio Edicto expreſſam ſubjiciens *lib. 3. ad-
verſus Hæreſes cap. 3.* " Ad hanc enim Ec-
„ cleſiam propter potentiorem principali-
„ tatem , neceſſe eſt omnem convenire Ec-
„ cleſiam ; hoc eſt , eos qui ſunt undique
„ fideles : in qua ſemper ab his , qui ſunt
„ undique , conſervata eſt ea , quæ ab Apo-
„ ſtolis eſt traditio „ .

XVIII. Ad hæc proponit Theodoſius ,
ſequendum exemplum duorum Catholicorum
Epiſcoporum ; ac in primis Damaſi Roma-
ni Epiſcopi : *Quamque* (ſcilicet fidem)
Pontificem DAMASUM *ſequi claret* . Dein
Petrum Alexandriæ Epiſcopum adjungit ,
eique copulat , *Virum Apoſtolicæ ſanctitatis* .

Sane ſub idem tempus S. Hieronymus ſi-
mili prorſus ratione , & exemplo , quo Theo-
doſius in hoc Edicto , ad eorumdem Da-
maſi & Petri fidem provocandum eſſe du-
xit , Epiſtolâ ad Marcum Presbyterum :
„ Hæreticus (inquit) vocor prædicans
„ ὁμοούσιον Trinitatem , Sabellianæ impie-
„ tatis arguor , tres ſubſiſtentes veras , in-
„ tegras , perfectaſque Perſonas indefeſſâ
„ voce pronuntians : ſi ab Arianis , meri-
„ to : ſi ab Orthodoxis , qui hujuſmodi
„ arguunt fidem , Orthodoxi eſſe deſierunt ;
„ aut ſi iis placet , Hæreticum me cum
„ Occidente , Hæreticum me cum Ægypto ,
„ hoc eſt , cum *Damaſo Petroque* conde-
„ mnent . Quid unum hominem , exceptis
„ ſociis , criminantur „ ?

Similia , quæ morem antiquum provocan-
di ad fidem Epiſcoporum Eccleſiæ Roma-
næ & Alexandrinæ probant , occurrunt
apud Ambroſium , Rufinum , quin & Atha-
naſium , uti oſtendit Jacobus Gothofredus
in notis ad *L. 2. Cod. Theod. De Fide
Catholica* .

XIX. Eumdem morem , ſcilicet ad ex-
emplum Catholicorum Epiſcoporum pro-
vocandi , ſequuti ſunt Theodoſius Junior
in *L. fin. Cod. Theod. De his qui ſuper
Religione contendunt* , ubi provocat ad ex-
emplum Arſacii Epiſcopi Conſtantinopoli-
tani , Theophili Epiſcopi Alexandrini , &
Porphyrii Antiocheni , *Reverendiſſimorum
ſacræ legis Antiſtitum* . Sequutus eſt Mar-
cianus Imperator in *L. 8. Cod. De Hæ-
reticis* , ubi ait : *Et ſicut Athanaſius , &
Theophilus , & Cyrillus ſanctæ recordatio-
nis Epiſcopi Alexandrinæ Eccleſiæ credebant.*

XX. Frequentiſſimum quoque fuit , ad
Conciliorum præſertim generalium defini-
tiones revocare ; eoſque pro Hæreticis de-
cla-

clarare, qui hiſce definitionibus acquieſcere nolunt: quemadmodum de quatuor Conciliis, Nicæno, Conſtantinopolitano, Epheſino, & Chalcedonenſi diverſis Sanctionibus (quæ habentur ſub titulo Codicis *De fide Catholica*) edixit Imperator Juſtinianus; & in *Novella* 131. *cap.* 1. de his quatuor Conciliis loquens, ait: " Prædictarum „ enim Synodorum dogmata ſicut ſanctas „ Scripturas accipimus, & regulas ſicut „ leges obſervamus „.

Novum ergo non eſt, quod vel ad Conciliorum Canones, certamve fidei formulam remittatur populus, ut *judicium Catholicæ Religionis*, a quo deviare nefas ſit, cognoſcere queat; præſertim circa hæreſes, a quibus maxime populo timendum, & ipſis Paſtoribus præcipue invigilandum.

XXI. Hoc conſilio confecta & propoſita formula, ſive profeſſio fidei hodie uſitatiſſima & frequentiſſima auctoritate Pii IV. Pontificis publicata, in qua ſpeciatim fides Eccleſiæ Catholicæ exponitur contra hæreſes tum præcipue dominantes, additâ hâc generali clauſulâ: " Cetera item omnia a „ ſacris Canonibus, & œcumenicis Con„ ciliis, ac præcipue a ſacroſancta Syno„ do Tridentina tradita, definita, & de„ clarata, indubitanter recipio, atque pro„ fiteor „.

XXII. Qui igitur *a judicio Catholicæ Religionis, & tramite* ſic propoſito *detecti fuerint deviare*, merito Arcadius Imperator in citata *lege* 28. eos Hæreticis accenſendos declarat: hoc eſt, qui peculiarem ſibi in rebus fidei viam muniunt, & alienam a *judicio Catholicæ Religionis, & tramite* ſententiam proponunt, novoque *tramite* incedere volunt; ſive ut idem ipſe Arcadius loquitur in *L.* 13. *Cod. De Paganis: A Catholicæ Religionis dogmate deviare* CONTENDUNT.

XXIII. Hac autem loquendi formulâ ſat innuit, non ſufficere ad hæreſim, ſimpliciter a judicio Catholicæ Religionis, & tramite *deviare*; ſed requiri, ut deviare *contendat*, ſive quâdam *animoſitate* in judicium oppoſitum feratur, ſive errorem tueatur *pervicaci animoſitate*; uti notat Gloſſa ad *L.* 3. *Cod. De Hæreticis*.

XXIV. Et ut jam pridem recte dixit Auguſtinus *Epiſt.* 43. " Qui ſententiam ſuam „ quamvis falſam atque perverſam nullâ „ *pertinaci* animoſitate defendunt, præſer„ tim quam non audaciâ ſuæ præſumptio„ nis pepererunt, ſed a ſeductis atque „ in errorem lapſis parentibus acceperunt, „ quærunt autem cautâ ſollicitudine veri„ tatem, corrigi parati, cum invenerint, „ nequaquam ſunt inter Hæreticos deputandi „. Apud Gratianum *Cauſ.* 24. *quæſt.* 3. *Can.* 29. ubi Gloſſa notat, verbo *pertinaci*: " Licet ergo teneat aliquis ea, quæ „ ſunt contra fidem, dummodo paratus ſit „ corrigi, non eſt habendus Hæreticus „.

XXV. Hac ratione Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. in *Cap.* 2. ꝟ. *De ſumma Trinitate*, damnatis opinionibus Abbatis Joachim, ipſum nihilominus ab hæreſi abſolvit. " Cum omnia ſcripta ſua „ nobis (ait Innocentius III.) aſſignari „ mandaverit Apoſtolicæ Sedis judicio ap„ probanda, ſeu etiam corrigenda „. Hinc commune illud a Canoniſtis probatum axioma: *Non error, ſed erroris pertinacia Hæreticum facit*.

XXVI. Vult Arcadius in ſæpe citata Lege, eos pro hæreticis habendos, non qui dicuntur aut accuſantur a judicio Catholicæ Religionis, & tramite deviare, ſed *detecti fuerint* deviare; hoc eſt, convicti & plene probati fuerint *deviare*: idque ad eum modum, quo crimen probari debet, priuſquam quis tamquam criminis auctor damnari poſſit; uti bene oſtendit Jacobus Gothofredus ad citatam *Legem* 28. in Codice Theodoſiano; probatque hæc verba *Levi argumento* non poſſe accipi pro *levi* præſumptione aut ſuſpicione; quaſi ſufficeret *levis* probatio vel præſumptio aut ſuſpicio, ut quis habeatur *hæreticus*, & ut talis condemnetur: ſed vocem *argumento*, accipi hoc loco pro articulo dogmatico; ſenſumque Arcadii eſſe, eum pro hæretico habendum, qui in quocumque articulo, quantumvis *levis* ipſi videatur, a judicio Catholicæ Religionis, & tramite deviare convictus fuerit: adeoque verba illa, *levi argumento*, jungenda non eſſe cum voce *detecti*, ſed cum verbo *deviare*; uti etiam probat Tuldenus in Codice *h. tit.*

XXVII. Et ſane cum crimen *hæreſis* ſit crimen enorme, & graviſſimis annumeretur; ac inſuper difficulter ſciatur, quis hæ-

hæreticus ſit cenſendus, indubie exacta, & admodum clara probatio requirenda eſt, antequam quis de hoc crimine condemnetur; præſertim ſi de cetero inter Catholicos haſtenus verſetur, & Catholicam fidem publice profiteatur, ejuſque communioni adhæreat.

XXVIII. Scitur quam injuſte jam pridem etiam ſanctiſſimi, & maxime Orthodoxi Epiſcopi, aliique tamquam hæretici accuſati fuerint; & quomodo etiam optimis quibuſvis Principibus, & Prælatis ſubreptum fuerit.

XXIX. Notum quomodo aliquando in S. Joannem Chryſoſtomum conciiatus fuerit S. Epiphanius, ejuſque contuberniom, ac communionem detractaverit, eo quod nollet ipſe Chryſoſtomus damnare ut hæreticos, contra quos Epiphanius jam præventus erat: cum Chryſoſtomus *ante cauſæ cognitionem hæc facere haudquaquam juſtum eſſe duceret*, uti narrat Sozomenus *lib.* 8. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 14.

XXX. Ad hæc notatu dignum, quod ſequenti *cap.* 15. ſubjungit Sozomenus de Epiphanio. Cum enim Ammonius, & qui cum illo erant, adiiſſent Epiphanium, eique dixiſſet Ammonius: " Libenter equidem diſcerem, utrum aliquando in diſcipulos, aut in libros noſtros incideris; illo (Epiphanio) negante, iterum quæſivit Ammonius: Unde ergo hæreticos illos eſſe judicaſti, qui nullum habes argumentum, quo ſententiam illorum poſſis convincere? Et cum Epiphanius diceret, id ſe auditu accepiſſe: nos vero, ait Ammonius, plane contrarium fecimus. Nam & diſcipulos tuos ſæpenumero vidimus, & libros perlegimus: ex quibus unus eſt, qui Ancoratus inſcribitur; cumque multi vituperare te, & tamquam hæreticum calumniari vellent, nos pro parte, uti par erat, propugnavimus, & cauſæ tuæ defenſionem ſuſcepimus. Proinde nec tu ex ſolo auditu abſentes damnare debuiſti, quos nequaquam tu ipſe certis argumentis inductus conviceras; nec ejuſmodi gratiam referre laudatoribus tuis ".

Hæc Sozomenus, qui addit: " Poſt hæc Epiphanius lenius eos allocutus, tum quidem ab ſe dimiſit ".

XXXI. Interim ex hac hiſtoria pateſcit, quomodo in hac hæreſis accuſatione obripi poſſit, ſi vagis & incertis accuſationibus, & aliorum relationi aures præbeantur: quia & ſimiles accuſationes tametſi zelo fidei & religionis tegantur, non raro tamen ex quadam particulari accuſantium in accuſatos paſſione procedunt; quemadmodum veriſimile eſt, Epiphanium agnoviſſe, accuſationes ſuſcitatas in S. Chryſoſtomum ex ſingulari Theophili Alexandrini invidia proceſſiſſe; ipſumque propterea Epiphanium relictâ Conſtantinopoli Cyprum navigaſſe, uti notat Antonius Godeau Epiſcopus Vincienſis in ſua Hiſtoria, ad annum 402. *cap.* 6.

XXXII. Sollicite ergo cavendum, ne quis de hæreſi damnetur, aut ut hæreticus habeatur, niſi *a judicio Catholicæ Religionis, & tramite fuerit* CONVICTUS *deviare;* uti loquitur Arcadius Imperator.

XXXIII. Hanc æquiſſimam juſtiſſimamque regulam ſequutus eſt Pontifex Innocentius XII. in Brevi ad Belgii Epiſcopos 6. Februarii 1694. Ipſis, quantum in Domino poteſt, injungit: " Ne ullâ ratione quemquam vagâ iſtâ accuſatione & invidioſo nomine Janſeniſmi traduci aut nuncupare ſinatis, niſi prius ſuſpectum eſſe *legitime* conſtiterit, aliquam ex his Propoſitionibus docuiſſe, aut tenuiſſe; nec quemquam ſub hoc prætextu repelli ab officiis, muniis, Beneficiis, gradibus, ac concionibus habendis, vel ab alia quacumque functione Eccleſiaſtica permittatis, niſi *ſervato Juris ordine*, eam pœnam, quæ viris alioquin Catholicis graviſſima eſt, commeruiſſe *probatum* fuerit ".

XXXIV. Porro quia nulla hæreſis eſt, nulluſque judicari poteſt hæreticus, niſi a judicio Catholicæ Religionis, ſive dogmate Eccleſiæ cum pertinacia recedatur, hinc apud omnes in confeſſo eſt, crimen hæreſis eſſe crimen Eccleſiaſticum; ipſiſque Epiſcopis de hæreſi cognitionem primario competere: *Cum eorum ſit miniſterii de dogmatibus judicare*, ait S. Ambroſius *Epiſt.* 32.

XXXV. Hinc Bonifacius VIII. in *Cap.* 18. *De Hæreticis in* 6. " prohibet diſtrictius Poteſtatibus & Dominis temporalibus, & Rectoribus, eorumdemque Officia-

„ ficialibus, ne ipſi de hoc crimine (cum „ *mere* ſit *Eccleſiaſticum*) quoquo modo „ cognoſcant vel judicent „.

XXXVI. Conformiter ad hunc textum concordi Canoniſtarum ſententiâ receptum eſt, hoc crimen mere eſſe Eccleſiaſticum ; ita ut tam contra laicos , quam Clericos Judex Eccleſiaſticus privative ad Jndicem ſecularem cognoſcat, quemadmodnm notavit Julius Clarus *lib.* 5. *Sentent.* §. *Hæreſis*, dicens : " Crimen hæreſis eſt mere „ Eccleſiaſticnm, & ideo ejus cognitio ad „ ſolos Judices Eccleſiaſticos ſpectat , ne„ que poteſt Judex laicus aliquo modo in „ eo ſe intromittere , & cum hac concluſione *tranſeunt omnes* indifferenter „.

XXXVII. Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 9. *art.* 1. habent crimen hæreſis pro mere Eccleſiaſtico , de quo *cognoſcet ſolus Epiſcopus ;* " ſalvâ tamen (inquiunt) Principi „ apprehenſione, & detentione perſonarum „ de hæreſi ſuſpectarum , necnon annota„ tione , & confiſcatione bonorum de hæ„ reſi condemnatorum . Ex quibus Epi„ ſcopus moderatas expenſas habebit, ſi de „ crimine hæreſis cognoverit , reſervatâ „ etiam idem Principi punitione eorum , „ qui contra prohibitionem ſuam afferunt „ propoſitiones *jam ut* hæreticas damnatas, „ aut quid aliud contra mandata, ſeu pro„ hibitiones faciunt (ad juvandum nego„ tium fidei) facta, vel factas „.

XXXVIII. In Gallia quoque crimen hæreſis in quantum ſpectat deviationem a judicio ſeu dogmate Religionis Catholicæ, ſpectat ad Judicem Eccleſiaſticnm ex Ordinatione Henrici II. Regis Galliæ de 11. Februarii 1549. *art.* 1. ubi quidem injungit Judicibus & Magiſtratibus laicis , ut conjunctim vel diviſim cognoſcant de materiis concernentibus factum hæreſis ; ſed duntaxat quantnm ad informationem & decretum ; cum obligatione eoſdem tradendi Judici eccleſiaſtico , ut hic de errore & hæreſi judicet . Verba Ordinationis ſunt : *Ordonnons que nos Baillifs , Seneſchaux , & Juges Préſidiaux , leurs Lieutenans-géneraux & particuliers , cognoiſtront cumulativement & concurremment , ainſi que les cas s'y offriront , des matiéres concernant le faict d'hereſie : à ſcavoir quant à l'information & decret ſeulement ; à la charge qu'après avoir exécuté leur decret , & interrogé les perſonnes accuſées deſdits crimes, ils ſeront tenus rendre les perſonnes aux Juges d'Egliſe, pour cognoiſtre d'iceux crimes d'erreur ou hereſie ſimple, procedant plus d'ignorancee en leur infirmité & fragilité humaine , légereté & lubricité de la langue de l'accuſé, que de vraie malice ou volonté de ſe ſéparer de l'union de l'Egliſe.* Id eſt: Mandamus, ut Prætores, Seneſchalli , & Judices noſtri Præſidiales , eorum ſeu generales, ſeu Vicarii ſpeciales, de materia cauſam hæreſis concernente , prout ſe caſus offeret, cumulatim & concurrenter cognoſcant. Videlicet quoad inquiſitionem & decretum duntaxat: exinde vero poſt decreti executionem, & perſonarum de dictis criminibus accuſatarum inquiſitionem, teneantur eas eccleſiaſticis Judicibus ſiſtere , ut de iis criminibus erroris aut hæreſeos ſimplicis cognoſcant , magis ortæ ex ignorantia infirmitateque ipſorum , & fragilitate humana, levitate, & lubricitate linguæ ipſius rei, quam ex mera malitia , aut voluntate ſeſe ab Eccleſiæ unitate ſegregandi .

XXXIX. Addit dein hæc Ordinatio , quod ſi crimini hæreſeos conjnnctum eſſet ſcandalum publicum, commotio popularis, ſeditio , aut aliud crimen ſecum trahens offenſam publicam, & conſequenter caſum *privilegiatum*, tunc de crimine hoc debeat *conjunctim* per utrumque Judicem laicum, & eccleſiaſticum cognoſci. Tenor Ordinationis eſt: *Et où avec le crime d'hereſie y auroit ſcandale public, commotion populaire, ſédition , ou autre crime emportant offenſe publique, & par conſequent cas privilegié, en ce cas ſera le procez fait par les Juges de l'Egliſe & Royaux enſemblement . Et après le delict commun jugé par le Juge Eccleſiaſtique, ſera procedé au jugement du cas privilegié par nos Juges ; à la charge auſſi que s'il y avoit appel de leurs Sentences, les appellations reſſortiront en noſtre Cour de Parlement.* Id eſt: Ubi vero crimini hæreſeos publicum ſcandalum jungerentur, emotio popularis, ſeditio, aliudve crimen publico injurium , & conſeqnenter caſus privilegiati , tum per Judices Eccleſiaſticos, & Regios conjnnctim lis inſtanrabitur , delictoque communi per Jndicem Ec-

Eccleſiaſticum judicato, per noſtros Judices ad judicium privilegiati caſus procedetur, ſic ut ſi ab eorum ſententia liceat provocare, teneantur dictas Provocationes ad ſupremam noſtram Curam referre.

XL. Non immerito ſane hic diſtinguitur crimen hæreſis, in quantum contrariatur fidei Catholicæ, & in quantum ſcandalum publicum, commotionem populorum, ſeditionem, aliave ſimilia Rempublicam & Eccleſiam turbantia inducit: ut ſcilicet judicium de hæreſi, quatenus contraria eſt dogmatibus fidei, deferatur Eccleſiæ; in quantum vero populos turbat, & ſcandalum parit, coërcitioni Principum ſubdatur: ut ſcilicet Eccleſia de doctrina decernat; Principes vero eorumque Magiſtratus ſuâ auctoritate hæreticos jam declaratos compeſcant; ipſamque Reipublicæ quietem & tranquillitatem procurent, & veritatem Religionis declaratam tueantur.

XLI. Hinc omnes priſtinæ illæ Chriſtianorum, & Catholicorum Principum Sanctiones, quæ tum in Codice Theodoſiano, tum Juſtinianeo extant ſub titulis De Fide Catholica, De Hæreticis, aliiſque affinibus; quibus ea, quæ ab Eccleſia definita ſunt, proponunt, ſuâ auctoritate muniunt, & executioni mandari præcipiunt; omnique ſollicitudine intendunt, ne quid contrarium judicio Catholicæ Religionis irrepat, aut quis a tramite Catholicæ Religionis deviet.

XLII. Hanc Principum ſollicitudinem laudat S. Auguſtinus in epiſtola ad Bonifacium 185. docetque, officii Principis Chriſtiani eſſe, hæreſes e ſuis Regnis profligare. " Quomodo (ait) Reges Domino „ ſerviunt in timore, niſi ea, quæ contra „ juſſa Domini fiunt, religioſâ ſeveritate „ prohibendo atque plectendo? Aliter enim „ ſervit, quia homo eſt: aliter quia etiam „ Rex eſt. Quia homo eſt, ei ſervit vi„ vendo fideliter: quia vero etiam Rex „ eſt, ſervat leges juſta præcipientes, & „ contraria prohibentes, convenienti vigo„ re ſanciendo „.

Dein nonnullis interpoſitis pergit: " Quis „ mente ſobrius Regibus dicat, Nolite cu„ rare in regno veſtro, a quo teneatur, vel „ oppugnetur Eccleſia Domini veſtri: non „ ad vos pertineat in regno veſtro, quis „ velit eſſe Religioſus, ſive Sacrilegus; „ quibus dici non poteſt, non ad vos per„ tineat in regno veſtro, quis velit pudi„ cus eſſe, quis impudicus? Cur enim, „ cum datum ſit divinitus homini liberum „ arbitrium, adulteria legibus puniantur, „ & ſacrilegia permittantur? An fidem „ non ſervare levius eſt animam Deo, „ quam fœminam viro? Aut ſi ea, quæ „ non contemptu, ſed ignorantiâ Religio„ nis committuntur, minus vindicanda, „ numquid iden negligenda ſunt „?

Fragmentum hujus ſententiæ S. Auguſtini refert Gratianus *Cauſ.* 23. *quæſt.* 4. *Can.* 42. ubi & plures Canones ex dictis Auguſtini in hanc rem referuntur.

XLIII. Ad coërcendos, quin & ad reducendos ad fidem Catholicam, aut etiam in fide Catholica populos retinendos, plures pœnæ jam pridem in hæreticos a Principibus decretæ fuerunt, uti videri poteſt in legibus ſub titulis *De Fide Catholica*, item *De Hæreticis* in Codice ſeu Theodoſiano, ſeu Juſtinianeo extantibus; ubi tamen advertere licebit, graviores aut mitiores pro qualitate hæreſum, & hæreticorum pervicaciâ & inſolentiâ eſſe decretas. *Non* enim *omnes* hæretici *eâdem auſteritate plectendi ſunt*, ait Theodoſius Imperator in *L.* 65. *Cod. Theod. De Hereticis*. De hac pœnarum varietate pro hæreticorum & hæreſum varia conditione, & perfidia vel pertinacia, vide late Paratitlon Jacobi Gothofredi ad titulum *De Hæreticis* in Codice Theodoſiano; & Tuldenum ad eumdem titulum Codicis Juſtinianei.

XLIV. Per inflictionem pœnarum temporalium coërceri hæreticos, & ad Catholicam veritatem adigi, probat & laudat S. Auguſtinus in allegata epiſtola ad Bonifacium. " Quoniam (ait Epiſtolâ ad Bo„ nifac. *num.* 7.) multi per illas correcti „ ſunt, & quotidie corriguntur; & ſe eſ„ ſe correctos, atque ab illa furioſa per„ nicie liberatos gratias agunt. Et qui „ oderant, diligunt; moleſtaſque ſibi fuiſ„ ſe ſaluberrimas leges, quantum in inſa„ nia deteſtabantur, tantum receptâ ſani„ tate gratulantur; & in reſiduos, cum „ quibus fuerant perituri, jam ſimili dile„ ctione nobiſcum, ut pariter inſtemus, „ ne illi pereant, excitantur „.

Dein-

Deinde *num.* 21. multis oſtendit, utile omnino eſſe, per terrorem pœnarum homines ad veritatem duci, ſeu quaſi compelli. "Multis enim (ait) profuit, prius „ timore, vel dolore cogi, ut poſtea poſ„ ſent doceri, aut quod jam verbis didi„ cerant, opere ſectari„. Fatetur quidem, bonis & filiali affectu Deo adhærentibus, quique rectâ fide, veroque intellectu, totis animæ ſuæ viribus dicunt: *Sitivit anima mea ad Deum vivum; quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?* non ſolum temporalium pœnarum, vel imperialium legum, ſed nec gehennarum timorem neceſſarium eſſe: " Sed tamen, antequam „ dicant boni filii, *Concupiſcentiam habe„ mus diſſolvi, & eſſe cum Chriſto;* multi „ prius tamquam mali ſervi, & quodam„ modo improbi fugitivi, ad Dominum „ ſuum temporalium flagellorum verbere „ revocantur„.

Meminit quoque ibidem Auguſtinus vulgatiſſimæ illius legis, quam Theodoſius generaliter in omnes hæreticos promulgavit; *ut quiſquis eorum Epiſcopus vel Clericus, ubilibet eſſet inventus, decem libris auri mulctaretur;* extatque in *L.* 21. *Cod. Theod. De Hæreticis.*

Hanc legem arbitrabatur Auguſtinus cum nonnullis aliis Epiſcopis, eſſe reſtringendam ad eos hæreticos ſeu Donatiſtas, *in quorum religionibus aliquas violentias a Clericis, vel a Circumcellionibus, vel populis eorum, Eccleſia Catholica pateretur;* eamque reſtrictionem ab Imperatoribus poſtulandum dixit: quod & a Concilio Epiſcoporum obtinuit; & Legati eum in finem ad Imperatores miſſi ſunt; ſed nihil obtinuerunt: ſed lex ipſa, inſtantibus Epiſcopis contrariæ opinionis, per Africam promulgata fuit, uti teſtatur Auguſtinus; qui & ibidem refert, multos eâ occaſione veritatem agnoviſſe, & ad Catholicam Eccleſiam rediviſſe. " Jam vero cum ipſæ leges (ait „ *num.* 29.) veniſſent in Africam, præci„ pue illi (*a*), qui quærebant occaſionem, „ aut ſævitiam furentium metuebant, aut „ ſuos verecundabantur offendere, ad Ec„ cleſiam continuo tranſierunt. Multi et„ iam, qui ſolâ illic a parentibus traditâ „ conſuetudine tenebantur, qualem vero „ cauſam ipſa hæreſis haberet, numquam „ antea cognoverant, numquam quærere, „ & conſiderare voluerant; mox ubi cœ„ perunt advertere, & nihil in ea dignum „ invenire, propter quod tanta damna pa„ terentur, ſine ulla difficultate Catholici „ facti ſunt. Docuit enim eos ſollicitudo, „ quos negligentes ſecuritas fecerat. Iſto„ rum autem omnium præcedentium aucto„ ritatem, & perſuaſionem ſecuti ſunt mul„ ti, qui minus idonei erant per ſeipſos „ intelligere, quid diſtaret inter Donati„ ſtarum errorem, & Catholicam veri„ tatem„.

Ex his Auguſtini dictis facile colligitur, ipſum probare quidem Hæreticorum coërcitionem, non ad vindictam, ſed ad emendationem, ac pœnitentiam; quod expreſſius docet *Epiſt.* 100. ad Donatum Proconſulem Africæ, ubi ipſum deprecatur, ne nimium in Hæreticos deſæviat, & ne pro immanitate facinorum, ſed potius pro lenitatis Chriſtianæ conſideratione cenſeat coërcendos. " Neque enim (ait) vindi„ ctam de inimicis in hac terra requiri„ mus, aut vero ad eas anguſtias animi „ nos debent coarctare, quæ patimur, ut „ obliviſcamur quid nobis præceperit, pro „ cujus veritate ac nomine patimur. Dili„ gimus inimicos noſtros, & oramus pro „ eis. Unde occaſione terribilium judicum „ ac legum, ne in æterni judicii pœnas „ incidant, corrigi eos cupimus, non ne„ cari: nec diſciplinam circa eos negligi „ volumus; nec ſuppliciis, quibus digni „ ſunt, exerceri. Sic igitur eorum pec„ cata compeſce, ut ſint, quos pœniteat „ peccaſſe„.

XLV. Decimo-ſexto ſeculo exortis hæreſibus Lutheranâ, & Calvinianâ, quæ & ad has vicinaſque Provincias virus ſuum ſpargebant, Principes noſtri plurima, eaque nonnulla admodum ſevera adverſus has hæreſes, & earum fautores & patronos edidere; quibus in eos, eorumque conven-

(*a*) Id eſt, hæretici Donatiſtæ.

ticula animadverti mandarunt; ipſoſque ad has Provincias recipi vetarunt, & alia multa, quæ ipſis pro extirpatione hæreſeos, & conſervatione populi in avita Catholica fide conducentia apparebant: quæ omnia referuntur in libris Edictorum; & ſummarie recitantur, & indicantur in Codice Belgico Antonii Anſelmo Juriſconſulti Antuerpienſis, verbo *Ketters*, id eſt, *Hæretici*.

XLVI. Sive Principum Edicta, ſive Canones Eccleſiæ, ſeu Pontificum Decretales attendamus, indubitatum eſt, primam de hæreticis, ſive de hæreſibus, in quantum doctrinæ Catholicæ Eccleſiæ opponuntur, inquiſitionem & judicium Epiſcopis competere; eiſque ſemper hoc judicium eſſe delatum: adeo ut nullus de hæreſi, ut eſt crimen mere Eccleſiaſticum, Judex præter Epiſcopos per 12. & amplius ſecula notus fuerit; quemadmodum *part.* 1. *tit.* 22. *cap.* 13. notavimus.

XLVII. At circa ſeculum XIII. exortâ hæreſi Albigenſium, eâque in partibus Gallicanis, ac ſignanter in Comitato Tholoſano latius continuo progrediente, nonnulli ab Innocentio III. Romano Pontifice deputari cœperunt, qui una cum Epiſcopis in hæreticos inquirerent, & auctoritate Apoſtolicâ muniti contra hæreticos procederent, imo & ipſum Epiſcoporum defectum ſupplerent, qui dein *Inquiſitores fidei* ſeu *hæreticæ pravitatis* dicti fuerunt: de quorum origine, & progreſſu citato *cap.* 3. egimus; ac inſuper notavimus, quomodo tandem tribunal *Inquiſitionis* erectum fuerit, coram quo de hæreſi, & de hæreticis, aut de hæreſi ſuſpectis, eorumve fautoribus cognoſceretur, & judicaretur.

XLVIII. Hoc Inquiſitionis tribunal fuiſſe receptum in Regno Arragoniæ circa annum 1233. allaborante ſancto Raymundo De Pennafort Ordinis Prædicatorum, ſcribit Ludovicus a Paramo De Origine, & progreſſu Inquiſitionis *lib.* 2. *tit.* 2. *cap.* 8. ſed extra Regnum Arragoniæ ſe non extendiſſe conſtat ex epiſtola Innocentii IV. data ad ipſum Raymundum anno 1249. quæ habetur tom. 11. Concil. *col.* 603.

Sub finem ſeculi XV. ad alia Regna, & Ditiones Hiſpaniæ tribunal extendi cœpit. Mortuo enim Henrico Arragoniæ Rege ſine liberis, Regnum illud devolutum eſt ad ejus ſororem Iſabellam, quæ juncta matrimonio Ferdinando Caſtellæ Regi poſtulavit, auctoritate Sixti IV. Inquiſitionem in hoc Regno ſtabiliri, & confirmari anno 1484. obtentâ poſtmodum Bullâ, quâ toti adminiſtrationi tamquam generalis Inquiſitor præficiebatur *Thomas de Turre Cremata* ex Ordine Dominicanorum, præcipuâ apud Reges gratiâ, quorum peccata per pœnitentiam expiare conſueverat, uti loquitur Mariana *lib.* 24. *De Rebus Hiſp. cap.* 17. qui & addit: " Edictis Inquiſitionis propoſitis, ſpe veniæ homines promiſcuæ ætatis, ſexus, conditionis, ad 17. millia virorum ultro crimina eſſe confeſſos, duo millia igne crematos, majori numero in vicinas Provincias delapſo ".

Ut intelligatur, quare tot millia virorum *ultro* ſua crimina confiterentur, " ſciendum, quod Inquiſitor in ſuo adventu habeat ſermonem ad populum, in quo *magna gratia* addicitur iis, qui ſua crimina *ſponte* confeſſi fuerint, veniamque petierint ".

Narrat ibidem Mariana, tribunal hoc Inquiſitionis initio Provincialibus *grave* viſum fuiſſe; multaſque adverſus illud fuiſſe populi querelas. Quibus tamen non obſtantibus, paucis poſt annis, hoc Inquiſitionis tribunal per omnia pene reliqua Hiſpaniæ Regna propagatum eſt; variiſque locis Inquiſitores conſtituti, quibus omnibus hodie præeſt Inquiſitor generalis, qui a Rege nominatur, & a Pontifice confirmatur: præſidetque hic ſupremo Inquiſitionis Conſilio, quod Curiam Regis ſemper ſequitur. Ab hoc Conſilio reliqui inferiores Inquiſitores leges accipiunt; atque ab eorum ſententiis ad hoc appellatur.

Inquiſitio Luſitanica efformata ad normam Inquiſitionis Hiſpanicæ erecta fuit a Paolo III. anno 1535. ad poſtulationem Joannis III. Luſitaniæ Regis.

In Italia plures jam pridem Inquiſitiones inſtitutæ fuerunt, deſignatis Inquiſitoribus præcipue ex Ordine Prædicatorum, & Minorum. At in Urbe Romana Inquiſitionis tribunal per ipſum Pontificem cum quibuſdam miniſtris, quos pro oppor-

tunitate aſſumebat, exercebatur, donec
Cardinales ad id deputari cœperunt, ac
tandem Congregatio Inquiſitionis inſtitu-
ta fuit; de quibus *part.* 1. *tit.* 22. *cap.* 5.

XLIX. Carolum V. Belgii Principem
circa annum 1541. voluiſſe in has Belgii
Provincias Inquiſitores fidei introducere,
patet ex Concordatis inter ipſum Carolum,
& Epiſcopum Leodienſem initis. Ibi enim
cognitione de crimine hæreſis ſoli Epiſco-
po delatâ, additur hæc clauſula: " Salvâ
„ Principi prærogativâ ſuâ quoad *Inquiſi-*
„ *torem* per eum a Sancta Sede impetra-
„ tum, vel impetrandum „. De fidei In-
quiſitoribus per Carolum V. a Sede Apo-
ſtolica poſtulatis, & impetratis, etiam agit
Famianus Strada De Bello Belgico *lib.* 2.
ad ann. 1550. ubi ſcribit: " Cum poſtu-
„ laſſet (Carolus V.) a Pontifice Cenſo-
„ res fidei, accepiſſetque; eorum auctori-
„ tati, ſecuritatique cavens multa ſanci-
„ vit, quæ anni 1550. Placito præſcribun-
„ tur „. Habetur hoc Placitum *part.* 1.
Edictorum Brab. lib. 1. *tit.* 2. *cap.* 2. ſub
hoc titulo: *Inſtructio pro Inquiſitoribus hæ-
reticæ pravitatis in Belgio*. Hic inter alia
dicitur, quod progreſſui hæreſeos provide-
re volens Sua Majeſtas, " in Provinciis
„ inferioris Germaniæ, Suæ Majeſtati ra-
„ tione ſui patrimonii ſubjectis, certos In-
„ quiſitores hæreticæ pravitatis, viros do-
„ ctos & probos, inculpatæ vitæ & famæ,
„ ordinari & deſignari curavit; quibus
„ data eſt ampla poteſtas contra omnes
„ Hæreticos, & de hæreſi ſuſpectos, eo-
„ rumque fautores, & receptores, inqui-
„ rendi, procedendi, corrigendi, & punien-
„ di, necnon procedendi ad degradationem
„ Eccleſiaſticorum, & traditionem Curiæ
„ ſeculari, juxta formam & tenorem lit-
„ terarum Apoſtolicarum deſuper confe-
„ ctarum „.

Poſt hæc multis articulis, modum, quo
Inquiſitores procedere debeant, & qualiter
ipſis a Magiſtratibus Regiis auxilium præ-
beri debeat, præſcribit.

Rurſus Philippus II. in quem Carolus
has Provincias Belgicas pleno jure tranſtu-
lerat, præfatum Edictum novo Edicto ap-
probavit, & confirmavit, & in quantum
opus erat, de novo ordinavit & ſtatuit in
civitate Bruxellenſi anno 1555. 28. No-
vembris: " Requirentes (ait) omnes &
„ ſingulos Inquiſitores, eorumque ſubde-
„ legatos, ut omnia in dicta Inſtructione
„ præſcripta diligenter obſervent, debite-
„ que executioni tradant: mandantes iti-
„ dem cunctis, tam Magiſtratibus, quam
„ privatis, ſubditiſque noſtris univerſis,
„ ut præfatis Inquiſitoribus circa ea, quæ
„ in dicta Inſtructione continentur, omnem
„ præſtent aſſiſtentiam, Mandatiſque, ac
„ Ordinationibus hujuſmodi, quantum
„ ipſos concernit, diligenter pareant, qua-
„ tenus gratiam noſtram charam habeant,
„ indignationemque noſtram, ac pœnam
„ arbitrariæ correctionis evitare malue-
„ rint „.

Quamvis hoc Edictum publicaſſet Phi-
lippus, " rem tamen haud promovit (ait
„ Strada) implicitus repente bello, quod
„ eo ipſo, quo Edictum propoſuit anno,
„ tribuſque inſequentibus, acerrime cum
„ Gallo geſſit „.

At mox ut liber fuit a bello, animum
rurſus ad Religionem promovendam adji-
ciens, diſcedenſque e Belgio anno 1559.
„ mandata ſorori ſuæ Gubernatrici, atque
„ Antiſtiti Granvellano dedit, enixe cura-
„ rent, ut Caroli Placita & cautiones,
„ quas ipſe Rex pro Pontificis Inquiſito-
„ ribus confirmarat, exquiſite ſervaren-
„ tur „ ait Strada.

Deinde anno 1565. Philippus II. itera-
to ſcripſit ad Margaritam Parmenſem Bel-
gii Gubernatricem, " ut Quæſitores cau-
„ ſarum fidei ubique perſancte retinean-
„ tur, omnique ope a Gubernatrice, ac
„ reliquis Provinciarum Præfectis adju-
„ ventur „.

His litteris receptis, earum copiam mi-
ſit Gubernatrix ad Conſilium Flandriæ,
præcipiens, ut omnis favor & aſſiſtentia
præſtetur Inquiſitoribus fidei in exercitio
ſui officii, ipſaque Inquiſitio fiat, prout
hactenus facta fuit. Verba litterarum ſunt:
*Auſſi que l'on donne toute faveur & aſſi-
ſtance aux Inquiſiteurs de la Foy en l'exer-
cice de leurs Offices, & que l'Inquiſition
ſe faſſe par leſdits Inquiſiteurs, comme elle
s'eſt faite juſques à maintenant, & com-
me leur appartient par droits divins & hu-
mains, ce que Sa Majeſté auſſi très-expreſ-
ſement commande par leſdites Lettres*. Id

eſt: Inſuper ut omnis favor & auxilium Inquiſitoribus fidei in muneris ſui executione præſtetur, utque per dictos Inquiſitores, prout hactenus obtinuit, Inquiſitio fiat, & prout ad eos divino, & humano jure ſpectat, quod Majeſtas ſua verbis conceptis per litteras dictas ſtatuit.

Ex his aliiſque intelligitur, tam Caroli V. quam Philippi II. intentionem fuiſſe, inducere Inquiſitores in has Provincias, & in iis illos ſtabilire; ipſæque litteræ, ac Edicta Regia ſatis innuunt, & aliunde conſtat, Inquiſitores aliquo tempore ſtabilitos fuiſſe, ſaltem in aliquibus Belgii partibus; teſtiſque eſt ipſe lapis ſepulchralis Michaëlis Baii, qui viſitur in Sacello Collegii Adriani VI. Papæ hic Lovanii, in quo ipſe Bajus dicitur *Generalis per Germaniam inferiorem Inquiſitor Regius.*

L. Ceterum ipſa toties repetita Edictorum pro ſtabiliendis Inquiſitoribus renovatio ſat innuit, non eam fuiſſe populi Belgici in recipiendis hiſce Inquiſitoribus animi promptitudinem, quam ipſi Principes deſideraſſent; imo ſummas fuiſſe ab initio uſque ad finem populi, & Nobilium oppoſitiones, colligitur ex iis, quæ Famianus Strada, aliique tumultuum Belgicorum Hiſtorici tradunt.

Et quidem Strada factâ mentione Edicti Caroli V. de anno 1550. cujus ſupra meminimus, addit: "Verum nova illa judicii facies plus terroris ſecum attulit in Belgium, quam obſervantiæ. Nam etſi alicubi ſuſcepta res eſt, Brabantini tamen, quod in eo carpi libertatem ſuam dicerent, commodum nacti, impoſito ſeſe onere liberarunt ſub ejus anni quinquageſimi finem„. Hæc ille *lib.* 2. ad ann. 1550.

Deinde poſtquam narravit, quod Margarita Parmenſis Belgii Gubernatrix vellet conformiter ad Mandata Regia, Edicta de *Inquiſitoribus* executioni mandare, ſcribit, quod Gubernatrix de hac re cum Præfectis Provinciarum agere aggreſſa, *ſenſerit eſſe non paulo difficilius imperata facere, quam imperare facienda.*

Præterea teſtatur, quod Magiſtratus ægre viderentur id negotii in ſe ſuſcipere, & inter Nobiles eſſent diſſenſiones. "Apud populum nihil moderati, aut medii, conſternatio primum, mox audacia: nunc timenti, nunc terrenti ſimilis; nempe ut potentiorum aſpiratione, atque Hæreticorum flagello agitabatur„ *lib.* 2. ad ann. 1550. ubi ſcribit, quod & in ipſum Regem voces exaudirentur, quas aliunde immiſſas in ora ſermonemque multitudinis apparebat: atque in iis vehemens contra formam illam Inquiſitionis elucebat animorum commotio; imo teſte Stradâ, tantus tum populi, tum Nobilium adverſus Inquiſitores fuit excitatus tumultus, totque ſparſi libelli pro eorum abrogatione, ut annuente Gubernatrice, datâ veniâ delinquentibus, & mitigatis Regiis Edictis, intermiſſa fuerit contentio de eo inferendis Inquiſitoribus, ubi ante non fuerant; uti latius narrat Strada loco citato.

Verum hæc animorum commotio magis emicuit, cum circa annum 1565. nomine Philippi II. rurſus urgeri cœpit negotium Inquiſitionis, ipſaque Gubernatrix litteras ea de re miſit ad Provinciarum Conſilia, quarum ſupra mentionem fecimus.

„ Etenim Regis Edictum Brabantinis cum propoſuiſſet Provinciæ Cancellarius (neque enim Brabantia Præfectum habet alium præter eum, qui toti Belgio præeſt) illico civitates, quæ dicuntur Provinciæ capita, Lovanium, Bruxellæ, Antuerpia, & Buſcoducum, coacto Senatu, compoſitoque ad Cancellarium libello, vehementer iracundeque flagitant, ut ſuorum ratio privilegiorum habeatur, quibus ea Quæſitorum judicia, Cæſariſque Placita cum repugnent, non debuiſſe Edictum Regis a Cancellario tam facile proponi, a ſe certe admitti non poſſe„.

Quanta fuerit Nobilium, & Magnatum commotio, pluribus ibidem narrat Strada, aitque: "Tunc enimvero, qui conjurationem moliebantur, nacti ſpeciem tuendæ patriæ libertatis, ſparſis incredibili celeritate per Provincias libellis (eos ad quinque millia fuiſſe ſcripſit ad Regem poſtea Gubernatrix) Hiſpanicam inquirendi de Religione cenſuram ludibriis, execrationibus, maledictis omnibus lacerare: monere populos, ne ei ſeſe tyrannidi ſupponerent, cui ubique gentium,

„ ac

„ ac veluti quodam conſenſu generis humani repugnatum ſit, ne Romæ quidem „ ſine tumultu initia ejus extitiſſe: quid „ agendum eſſe Belgio tot privilegiis adverſus nova hæc omnia communito „?

Quin eodem Stradâ referente *lib.* 5. ad ann. 1566. novem homines e Nobilitate fœdus conſcribunt, quod ceteris proponerent, in quo exorſi ab Inquiſitionis execratione, dicebant, eam divinis humaniſque legibus adverſam, barbariem longe ſuperare omnium retro tyrannorum; ſeque *ſocietatem iniiſſe, qui obviam irent nefariis eorum conatibus, qui per hæc judicia proſcriptioneſque ac cædes, in optimorum civium fortunas intenderent.* Hæc conjuratio vulgo *Compromiſſum* appellata eſt, inquit Strada; ac variis dein linguis, quo ubique vulgaretur, prodiit in lucem cum hac inſcriptione, ut Britannice quidem edita præferebat: *Exemplar fœderis a Proceribus, Nobilibuſque inferioris Germaniæ percuſſi, ob Hiſpanicam Inquiſitionem hiſce Provinciis intentatam.*

Plura addit Strada, quæ oſtendunt, magis continuo creviſſe Nobilium Procerumque adverſus Inquiſitionem commotiones; diciturque ipſam Gubernatricem in publico Procerum, & Magiſtratuum conſeſſu faſſam: *Scio adverſus hoc tribunal effuſe ferri omnium odia.* Idipſum Proceres confirmarunt, dicentes: “ Quod vero ad Inquiſitionem attinet, ſatis apparere, eam „ nulli hominum ordini acceptam eſſe, „ adeo ut Antuerpiæ nemo ſit tam tenuis „ fortunæ, qui ſclopum aut haſtile aliquod „ non oſtentet, minetурque, illo ſe telo „ uſurum in eos, qui Hiſpanicam Inquiſitionem inferre in urbem connitantur. „ Imo & Epiſcopos non levi affectos injuriâ videri, dum Religionis cauſæ, „ quarum cognitio ad ipſos jure pertinet, „ ad poſterius hoc Quæſitorum tribunal „ transferuntur „.

Et licet in eo conſeſſu non una fuerit omnium ſententia, *vix tamen fuit in eo Senatu, qui opportunum tempori exiſtimaverit ejuſmodi tribunal.*

Tandem poſt multas altercationes res in hunc modum compoſita eſt: “ Cum duplex ſit Inquiſitionis genus, alterum „ muneri Epiſcoporum adjunctum, alterum certis Judicibus a Pontifice Maximo impoſitum; querelas atque odia populorum eſſe duntaxat in hoſce Pontificios Quæſitores: quos licet Carolus Cæſar invexerit in Belgium, id tamen „ coactum feciſſe Paſtorum inopiâ negligentiâque. Quæ ratio cum in præſentia ceſſet, ſimulque tantopere mortales „ abhorreant ab externo hujus Inquiſitionis nomine; non debere adverſantibus „ populis tam violentum intempeſtivumque „ remedium obtrudi „.

Hæc aliaque multa, quæ ſummam erga hoc tribunal averſionem oſtendebant, ad Regem iteratis litteris ſcripſit Gubernatrix, qui tandem ſignificavit, ſe permittere, ut Inquiſitores Eccleſiaſtici removerentur, modo tamen Epiſcopi prius in ſuas Sedes eſſent inducti; quod cum factum eſſet, paulatim ipſum Inquiſitionis tribunal per totum Belgium abolitum fuit, ut nihil de eo hodie ſuperſit, niſi innata quodammodo populi Belgici ab eo averſio, ita ut vel ſolum nomen *Inquiſitionis* exhorreat, & execretur.

Quoad Galliam, & Germaniam, Inquiſitio in aliquibus civitatibus recepta fuit ſub initium, quo primum orta eſt, ſed exiguo tempore ſubſtitit; hodie nullum iis in Regnis ſupereſt Inquiſitionis tribunal, aut illius aliquod exercitium. Dicitur quidem in civitate Montiſpeſſulana eſſe Dominicanus, nomen *Inquiſitoris* cum aliqua Regia penſione retinens; ſed ſine ullo functionis exercitio. Vide Fleury *part.* 3. *Inſtit. Jur. Can. cap.* 9.

LI. Schiſma Græcum nomen eſt, *ſciſſuram* ſonans, ut habet *Can.* 34. *cauſ.* 24. *quæſt.* 1. poſſetque juxta hanc latiorem ſignificationem quælibet Societatis ac Communitatis diruptio ſive ſciſſura ſchiſmatis appellatione contineri. Hic autem ſumitur pro ſciſſione vel diviſione ab unitate Eccleſiæ Catholicæ, quæ ex pluribus particularibus Eccleſiis ſub uno capite coaleſcens univerſalem ſive Catholicam & unam Eccleſiam conſtituit. Ut ergo aliqua Eccleſia ſit ſchiſmatica, vel aliqui dicantur *Schiſmatici*, non ſufficit, quod non communicet cum aliqua particulari Eccleſia aut Societate, quæ univerſalem Eccleſiam non conſtituunt; ſed requiritur ut non com-

Digitized by Google

communicet cum Eccleſia Catholica ſeu Univerſali.

Cenſetur autem recedere a communione Univerſalis Eccleſiæ, ſi recedat ab omnibus aut pene omnibus Eccleſiis particularibus, quæ Eccleſiam Univerſalem conficiunt. Quare Optatus Milevitanus Donatiſtas Schiſmaticos eſſe probat *lib.* 2. *contra Parmen.* quod ab Eccleſiarum totius orbis communione diſceſſerant. *Videndum eſt* (ait) *quis in radice cum toto orbe manſerit, quis foras exierit?* Centies idem argumentum contra Donatiſtas urget S. Auguſtinus.

Verum cum Eccleſia Romana propter Primatum ſit unitatis centrum, ejuſque Antiſtes ceterorum caput ſit conſtitutus, ut *ſchiſmatis* tolleretur occaſio, haud dubium, quin magnum ſit argumentum, eos non eſſe ſchiſmaticos, qui ipſi tamquam Capiti adhærent, & cum eo communione junguntur; e contra magnum ſit ſchiſmatis præjudicium, ſi quis ab ejus ſit communione alienus. Hinc S. Thomas, quem communiter ſequuntur Theologi, ait 2. 2. *quæſt.* 39. *art.* 1. *in corp.* " Schiſmaticos „ eſſe eos, qui ſubeſſe renuunt ſummo „ Pontifici, & qui membris Eccleſiæ ei „ ſubjectis communicare recuſant „.

Ex dictis facile intelligitur, Eccleſias particulares aliquando poſſe inter ſe dividi, & a mutua communione ſeparari, licet propterea non ſint Schiſmatici; eo quod utriſque aliæ pleræque Eccleſiæ communicent, & neutra ſe a reliquis Eccleſiis univerſitatem conſtituentibus ſejungat.

LII. Canones Eccleſiæ, necnon Pontificum Sanctiones de Schiſmate, & Hæreſi eodem pene modo loquuntur. Quia licet ſchiſma abſolute poſſet eſſe ſine hæreſi, ordinarie tamen hæreſim conjunctam habet: imo ſi initio abſque hæreſi fuerit, & in ſola forſan quæſtione facti conſtiterit; tamen plerumque tandem in hæreſim degenerat.

Si hæreſim conjunctam habeat, atque in hæreſi fundetur, crimen erit mere eccleſiaſticum, ad *ſolius* Judicis eccleſiaſtici judicium ſpectans. Si autem ſit merum ſchiſma ſine hæreſi, tunc Judex ſecularis poterit cognoſcere; uti in terminis diſtinguunt Concordata Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 9. *art.* 2. " De crimine ſchiſmatis ſapientis „ *hæreſim* idem ut ſupra in præcedenti ar- „ ticulo (de hæreſi.) Si autem ſchiſma „ non ſapiat hæreſim, tum cognitio & „ punitio ad *ſolum* Judicem *ſecularem* per- „ tinebit„.

LIII. Eo loci aliquis forſan inquiret, an poſſit contingere, ut Eccleſia particularis a Romana ſeparetur, nec tamen habeatur ſchiſmatica?

LIV. ☞ Diximus quidem *num.* 51. quod non exiguum argumentum unitatis, & unionis cum Eccleſia Univerſali ſumatur a communione cum Eccleſia Romana; & contra non ſit leve argumentum ſchiſmatis, ſeparatio a communione cum Eccleſia Romana.

Verum cum certum ſit (ut *part.* 1. *tit.* 16. *cap.* 5. probatum eſt) quod Eccleſia Romana, licet Primatum teneat, ſemper conſiderata fuerit, & etiam hodie debeat conſiderari, ut una *particularis* Eccleſia cum reliquis Eccleſiis particularibus unam Univerſalem Eccleſiam conficiens, nequaquam Eccleſiæ illæ ſemper argui poſſunt *ſchiſmaticæ* tamquam ab unitate Eccleſiæ *Univerſalis*, ſive ab ipſo corpore ex omnibus Eccleſiis particularibus etiam ipsâ Eccleſiâ Romanâ conflato divulſæ.

LV. Hoc in capite nemo dixit Eccleſias Aſianas, quæ diſciplinam circa diem celebrandi Paſchatis obſervabant diverſam a diſciplina, quam eo tempore Eccleſia Romana cum pluribus aliis Eccleſiis tenebat, fuiſſe ſchiſmaticas, tametſi ob retentam & conſtanter propugnatam hanc diſciplinam tandem per Victorem Epiſcopum Romanum a communione Eccleſiæ Romanæ fuerint per excommunicationem ſeparatæ, ſive quia Victor Epiſcopus Romanus cum ipſa ſua Eccleſia particulari Romana communionem cum Aſianis fovere noluerit, ſeu potius eis ſuam communionem ſubtraxerit.

Neque enim Aſiani ſe a communione Eccleſiarum, diverſam ab eis diſciplinam circa diem celebrandi Paſchatis obſervantium ſeparabant; ſed neque aliæ Eccleſiæ, licet quoad hoc punctum diſciplinæ conſentientes Eccleſiæ Romanæ exiſtimarunt communionem Eccleſiis Aſianis ob hanc in diſciplina varietatem eſſe ſubtrahendam, nec ipſis

Digitized by Google

ipſis communionem ſuam ſubtraxerunt, ipſamque ſubtractionem Victoris Epiſcopi Romani minime probabant: teſte enim Euſebio, ſanctus Irenæus, aliique Epiſcopi Galliæ, tametſi eamdem cum Eccleſia Romana diſciplinam ſervantes, *Victoris* factum *acriter* reprehenderunt, *Victoremque monuerunt, ut ea potius ſentire vellet, quæ paci charitatique erga proximum congruebant*. Extant *etiamnum* (inquit idem Hiſtoricus) *eorum litteræ, quibus Victorem acerbius perſtringunt*.

LVI. Similiter nec ſanctum Cyprianum, alioſque Africanos ipſi conſentientes, in quæſtione de baptizandis iis, qui apud Hæreticos erant baptizati, neque ſanctum Firmilianum, alioſque Orientales, ullus veterum *ſchiſmatis* inſimulavit, tametſi a Stephano Romano Epiſcopo communione Romanæ Eccleſiæ privatos fuiſſe non obſcurum ſit ex ipſa Epiſtola Firmiliani ad Cyprianum, uti inferius *cap.* 3. notabitur.

Licet enim Aſiani per Victorem, & Africani, ac Orientales per Stephanum Epiſcopum Romanum a communione Eccleſiæ Romanæ eſſent vel ſeparati, vel repulſi; ipſi tamen nequaquam ſe ſeparabant ab aliis Eccleſiis etiam illis, quæ ſuper hac quæſtione aliter ſentirent, & aliam ab aliis praxim amplecterentur.

LVII. Imo admodum veriſimile eſt, quod nec omnes illæ Eccleſiæ particulares cum Stephano Epiſcopo Romano idem ſentientes, eamdemque praxim tenentes, ſe ob eam diverſitatem opinionis, & praxis ab Africanis, aut Orientalibus Eccleſiis ſeparaverint, ſive communionem ſuam ab ipſis ſubtraxerint, uti nec ab Aſianis Irenæum alioſque Epiſcopos Gallicanos in celebratione Paſchatis cum Victore, & Eccleſia Romana conſentientes, ſe ſubtraxiſſe ſupra notatum eſt. Et quidem de Dionyſio Alexandrino ſcribit Euſebius, quod poſt obitum Stephani ſecundam ſcripſerit Epiſtolam ad ejus ſucceſſorem Syxtum, in qua Stephani ſimul ac reliquorum Epiſcoporum ſententiam ac judicium exponit, de Stephano ita ſcribens: " Antea quidem litteras ſcripſerat de Heleno, & Firmiliano de omnibus denique Sacerdotibus per Ciliciam, Cappadociam, cunctaſque finitimas Provincias conſtitutis, ſeſe ob eam cauſam ab illorum communione diſceſſurum, quod Hæreticos rebaptizarent ".

Poſt hæc ex eadem Epiſtola Dionyſii ſubjungitur: " Ac vide, quæſo, gravitatem negotii: revera enim in maximis, ut audio, Epiſcoporum Conciliis decretum eſt, ut qui ab Hæreticis ad Catholicam Eccleſiam accedunt, primum Catechumeni fierent, ac deinde veteris ac impuri fermenti ſordibus per baptiſmum purgarentur. De his omnibus ego ad illum Epiſtolam miſi rogans atque obteſtans ".

Nequaquam obſcurum eſt Dionyſio Alexandrino diſplicuiſſe, quod in quæſtione adeo obſcura, & in tot Conciliis Epiſcoporum agitata, Stephanus Romanus Epiſcopus ab Epiſcoporum communione recederet ob id quod in hac quæſtione adeo obſcura ſecum non conſentirent. Imo nec dubium eſt quin ſuper eo procedendi modo Stephano ſcripſerit, eumque ut communionem cum eis in vinculo pacis ſervaret, ſit obteſtatus, atque per has litteras contigerit, ut ſub Syxto Stephani ſucceſſore pax & unitas Eccleſiæ fuerit reſtituta, uti inferius *cap.* 3. declarabitur.

Hoc ipſum latius ac ſolidiſſime adſtruxit adverſus noſtri temporis Hæreticos vir doctiſſimus D. *Nicole* in lib. cui titulus: *L'unité de l'Egliſe*, lib. 2. cap. 10.

CAPUT III.

Ex agendi ratione S. Cypriani, & ſuorum Coëpiſcoporum concluditur poſſe quandoque impugnari dogma aliquod abſque hæreſeos crimine.

1. *Error aut diſſenſio circa dogma neminem reddit hæreticum, niſi ut dogma fidei ab Eccleſia fuerit propoſitum.*
2. *Hujus rei exemplum petitur ex diſputatione orta inter S. Stephanum Pontificem, & S. Cyprianum.*
3. *Error S. Cypriani, & Africanorum ſui temporis.*

4. *Afri-*

4. *Africani profitentur ſe velle ſervare unitatem cum Sede Apoſtolica, quamvis Stephanus contrariam ſententiam propugnet.*
5. *Hanc proteſtationem in Epiſtola ad Jubajanum directa renovat S. Cyprianus.*
6. *Hujus meminerunt SS. Hieronymus, & Auguſtinus.*
7. *Errorem Cypriani fortiter impugnat S. Stephanus.*
8. *Ut ſua de non rebaptizandis hæreticis ſententia acceptetur, jubet ſub pœna excommunicationis.*
9. *Eâ cenſurâ irritatus videtur S. Cyprianus.*
10. *Permotus auctoritate S. Stephani ſuam de Hæreticis rebaptizandis ſententiam examini Concilii ſubjicit.*
11. *Ad Synodum concionatur Cyprianus.*
12. *Notat implicite S. Stephani agendi rationem.*
13. *Sententia de rebaptizandis Hæreticis in Concilio approbatur.*
14. *Ad S. Stephanum mittuntur Legati, qui eum certiorem faciant de iis, quæ in Synodo geſta ſunt.*
15. *Agendi ratio S. Stephani.*
16. *Summi Pontificis agendi rationem, & ſuam Epiſcopis Orientalibus, in primis Firmiliano, ſignificat Cyprianus.*
17. *Amicam reſcripſit Epiſtolam Firmilianus.*
18. *Tacite redarguit Stephanum tamquam unitatis hoſtem.*
19. *Sententias Africanorum approbant Orientales.*
20. *Opinio de rebaptizandis Hæreticis ut jam pridem ab Epiſcopis Phrygiæ, Ciliciæ, & Galatiæ defenſa dicitur.*
21. *Ex Epiſtola Firmiliani ad Cyprianum concluditur plurimos Epiſcopos a Stephano fuiſſe excommunicatos.*
22. *Latam fuiſſe excommunicationis cenſuram arbitrantur Baronius, & Tillemontius.*
23. *Africani, & Orientales Epiſcopi in ſua de rebaptizandis ſententia perſeveraverunt.*
24. *Nec videntur crediſiſſe eam eſſe quæſtionem diſciplinæ Eccleſiaſticæ.*
25. *An ſuam opinionem Cyprianus revocaverit, ignorat Auguſtinus.*
26. *Ab omni hæreſeos vel ſchiſmatis labe immunis declaratur Cyprianus.*
27. *Si quam aliam labem contraxerit, ejus martyrium abſterſit.*
28. *Teſtatur S. Auguſtinus, quod S. Cyprianus ceſſiſſet veritati, ſi univerſæ Eccleſiæ auctoritate illud dogma firmatum fuiſſet.*
29. *Quid olim, quid nunc de Firmiliano ſentiendum eſt?*
30. *Quod ſuam Firmilianus ſententiam revocaverit, inſinuat Baronius, ſed non demonſtrat.*
31. *Sedente Stephano, pax Eccleſiis reſtituta non fuit.*
32. *Nonniſi poſt Stephani mortem, intercedente Dionyſio Alexandrino pax reddita eſt; ſed ea videtur appoſita conditio, ut quælibet Eccleſia in ſua praxi remaneret.*

☞ I. VOx una eſſe debet omnium Catholicorum, nihil tamquam fidei dogma a fidelibus habendum, niſi quod Eccleſia Catholica ut fide credendum propoſuit: id *num.* 7. & 9. Cap. præced. obſervatum eſt.

Hac ratione ſemper exiſtimatum fuit, nullum ob id poſſe argui hæreſeos, quod ſuper quæſtione etiam *dogmaticâ* diverſum ſentiat, quam Apoſtolica Traditio habeat, ſi ſuper ea quæſtione ipſa Eccleſia Catholica nondum quid Traditio Apoſtolica habeat, quidque ex Traditione illa credendum, & tenendum ſit declaraverit, & fidelibus propoſuerit.

II. Illuſtre illius exemplum habemus in quæſtione, quæ ſeculo III. acriter diſputata fuit, notanter inter ſanctum Cyprianum, & Epiſcopos Africanos, necnon ſanctum Firmilianum Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopum cum aliis Orientalibus ab una, & ſanctum Stephanum Epiſcopum Romanum cum pluribus aliis Occidentalibus Epiſcopis ab altera; utrum nimirum ab hæreſi aut ſchiſmate ad Eccleſiam Catholicam revertentes, & ab Hæreticis vel Schiſmaticis baptizati rurſus in Eccleſia Catholica eſſent baptizandi.

III. Suſtinebat enim Cyprianus cum ſuis, bapti-

baptiſmum ab Hæreticis, aut Schiſmaticis collatum invalidum eſſe, & accedentes ad Eccleſiam Catholicam tametſi apud Schiſmaticos, aut Hæreticos baptizatos debere baptizari.

Et quidem conſultus a Januario, aliiſque octodecim Epiſcopis Provinciæ Numidiæ (qui & ipſi ſuſtinebant baptiſmum ab Hæreticis aut Schiſmaticis eſſe nullius effectus, ideoque & hujuſmodi revertentes ad Eccleſiam baptizandos cenſebant) quid ipſe, aliique cum ipſo in Synodo congregati Epiſcopi ſuper hac quæſtione cenſerent, reſponſum fuit nomine Synodi Epiſcoporum, relatis eorum litteris, quod " idem cum ipſis ſentiant, & quidem ſententiam hanc non eſſe novam; ſed jam pridem ab anteceſſoribus ſuis ſtatutam, & a ſe ſervatam aſſerere non dubitant. Sententiam noſtram (inquiunt) non novam promimus, ſed jam pridem ab anteceſſoribus noſtris ſtatutam, & a nobis obſervatam pari conſenſione conjungimus, cenſentes ſcilicet & pro certo tenentes neminem foris baptizari extra Eccleſiam poſſe ,,.

Eamdem ſuam ſententiam rurſus ſanctus Cyprianus una & 71. Epiſcopi Africani in altera Synodo congregati confirmarunt, atque reſolverunt " eos *qui ſunt foris extra Eccleſiam* tincti, & apud Hæreticos, & Schiſmaticos profanæ aquæ labe maculati, quando ad nos (ajunt) atque ad Eccleſiam, quæ una eſt, venerint, baptizari oportere ,,. Hanc ſuam Synodalem reſolutionem per Epiſtolam Synodicam (quæ eſt 72. inter Epiſtolas ſancti Cypriani) ſignificarunt Stephano Epiſcopo Romano, eidem adjungentes exemplar Epiſtolæ ſancti Cypriani ad Quintum; necnon Epiſtolam Synodicam prioris Concilii ad Epiſcopos Numidiæ, concludentes, quod hæc ad ejus conſcientiam, & pro honore communi, & ſimplici dilectione protulerint: *credentes etiam tibi pro religionis tuæ, & fidei veritate placere, quæ & religioſa pariter vera ſunt.*

IV. Sed cum dubitarent num Stephanus cum aliis Occidentalibus Epiſcopis pluribus, hanc ipſorum reſolutionem & praxim baptizandi revertentes ad Eccleſiam ab hæreſi aut ſchiſmate, licet jam ab Hæreticis aut Schiſmaticis baptizatos approbaturus eſſet, utpote quem veriſimiliter ſciebant oppoſitum ſentire, & ejuſmodi revertentes ſine novo baptiſmate recipere, Epiſtolam ſuam hac humili precatione concludendam cenſuerunt: " Ceterum ſcimus quoſdam, quod ſemel imbiberunt nolle deponere, nec propoſitum facile mutare, ſed ſalvo inter Collegas pacis, & concordiæ vinculo, quædam propria, quæ apud ſe ſemel ſunt uſurpata retinere: quâ in re (inquiunt) nec nos vim unquam facimus, aut legem damus, cum habeat in Eccleſiæ adminiſtratione voluntatis ſuæ arbitrium liberum unuſquiſque Præpoſitus, rationem actus ſui Domino redditurus ,,.

Hujus Epiſtolæ ad Stephanum, ac notanter finalis hujus proteſtationis meminit ſanctus Hieronymus in Dialogis adverſus Luciferianos.

V. Poſt hæc conſultus ſanctus Cyprianus ſuper eadem quæſtione a Jubajano Epiſcopo, ut eum inſtrueret ſuper hac quæſtione, in primis ei communicavit exemplar Epiſtolæ Synodicæ primi Concilii ad Epiſcopos Numidiæ, item quam ipſe Cyprianus ſuper eadem quæſtione ſcripſerat ad Quintum Epiſcopum, necnon Decretum Synodi 71. Epiſcoporum, quo prioris Synodi ſuper hac quæſtione Decretum confirmabatur; quibus adjungit longam Epiſtolam, in qua multis auctoritatibus, & rationibus ſuam conatur adſtruere opinionem, & praxim. Sed tamen ut oſtendat, ſe nolle cum iis, qui contrarium exiſtimant, baptiſmumque ab Hæreticis, aut Schiſmaticis collatum validum reputant, ſciſſuram facere, & vinculum unitatis ſcindere, aut quemquam cogere in ſuam opinionem deſcendere, hac rurſus proteſtatione Epiſtolam concludendam cenſuit: " Hæc tibi breviter pro noſtra mediocritate reſcripſimus, Frater chariſſime, nemini præſcribentes, aut præjudicantes, quominus unuſquiſque Epiſcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem. Nos quantum in nobis eſt, propter Hæreticos cum Collegis, & Coëpiſcopis noſtris non contendimus, cum quibus divinam concordiam, & dominicam pacem tenemus, maxime cum & Apoſtolus dicat: Si quis autem putatur

Digitized by Google

„ contentioſus eſſe, nos talem conſuetudi-
„ nem non habemus, neque Eccleſia Dei.
„ Servatur a nobis patienter, & firmiter
„ charitas animi, Collegii honor, vincu-
„ lum fidei, & concordia Sacerdotii „.

VI. Hujus quoque proteſtationis mentionem facit ſanctus Hieronymus in Dialogis adverſus Luciferianos, ut probet Cyprianum ea, quæ de baptizandis revertentibus ab hæreſi ſcripſerat, non cum anathemate in eos, qui ſe ſequi noluerant edidiſſe, ſed in eorum communione permanſiſſe, qui ſententiæ ſuæ contrarii erant.

Ejuſdem humillimæ, ac charitatis plene proteſtationis meminit Auguſtinus *lib.* 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 8. eamque ut plenam charitate, quâ diverſa ſentientes in charitate toleravit, ibidem laudat.

VII. Interea quo Cyprianus, & Epiſcopi Africani ſynodaliter congregati conantur rationibus, & auctoritatibus ſuam de invaliditate baptiſmi ab Hæreticis collati opinionem firmare, alioſque ad hanc ſuam ſententiam inclinare, plurimi Epiſcopi huic ſe opinioni tamquam Traditioni Apoſtolicæ contrariæ acriter oppoſuerunt; ac ſignanter ſanctus Stephanus Epiſcopus Romanus receptis litteris Concilii Africani eam, tamquam Traditioni Apoſtolicæ adverſam fortiter rejecit in litteris ſuis ad ſanctum Cyprianum, in quibus pro fundamento poſuit hoc tantopere laudatum, & probatum fidei noſtræ fundamentum: *Nihil innovetur, niſi quod traditum eſt*.

VIII. Imo nec contentus Stephanus ſuam de hac quæſtione admodum intricata, & necdum per Eccleſiam deciſa, exponere, rationibus & auctoritatibus firmare ſententiam, ſed ulterius progreſſus, eam quaſi auctoritatem habens, ab omnibus recipiendam præcepit: quemadmodum, teſte Auguſtino *lib.* 5. de Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 23. ipſemet Cyprianus aperte ſignificavit in litteris ſuis ad Pompejum. Quin & eodem teſte Auguſtino lib. citato, *cap.* 25. Stephanus etiam abſtinendos putaverat, qui de ſuſcipiendis Hæreticis priſcam conſuetudinem convellere conarentur.

IX. His litteris Stephani Epiſcopi Romani non nihil quidem irritatus fuiſſe videtur Cyprianus, ex iis, quæ ſcribit ad Pompejum, qui ab ipſo poſtulaverat certior fieri de iis, quæ a Stephano ſuper hac de baptiſmo Hæreticorum controverſia ſcripta aſſent. In hac enim Epiſtola ad Pompejum hæc de Stephano habet: " Se
„ exemplar litterarum Stephani mittere,
„ quo lecto (ait) magis, ac magis ejus
„ errorem denotabis, qui Hæreticorum
„ cauſam contra Chriſtianos, & contra
„ Eccleſiam Dei aſſerere conatur; nam
„ inter cetera, vel ſuperba, vel ad rem
„ non pertinentia, vel ſibi ipſi contraria,
„ quæ imperite atque improvide ſcripſit,
„ etiam illud adjunxit ut diceret „: *Si quis ergo a quacumque hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt, ut manus illi imponatur in pœnitentiam; cum ipſi Hæretici proprie alterutrum ad ſe venientes non baptizent, ſed communicent tantum*.

X. Cyprianus tamen in hac inter Epiſcopos agitata quæſtione, & contraria praxi, veritatis amore, cum viderit ſuam opinionem non obſtantibus, quæ in Synodis Africanis pro ea fuerant adducta a pluribus Epiſcopis, ac notanter a Stephano primæ Sedis Epiſcopo tamquam novam, & Traditioni Apoſtolicæ contrariam rejici, & damnari, penitius de veritate inquirere ſtatuit: eamque ob cauſam numeroſam ex Africæ Provinciis Synodum cogendam duxit, ad quam convenerunt 85. vel ut Pamelius numerat 87. Epiſcopi præter Presbyteros & Diaconos, præſente etiam plebis maximâ parte. In hac Synodo ante omnia prælectæ fuere Epiſtolæ Jubajani ad Cyprianum ſuper hac de baptiſmo Hæreticorum controverſia, & ejuſdem Cypriani ad eam Epiſtolam Jubajani reſponſoria, necnon quid ad hanc Cypriani reſponſoriam poſtmodum reſcripſiſſet Jubajanus. Item lecta fuit Epiſtola, quam præcedens Africana Synodus 71. Epiſcoporum ſcripſerat ad Stephanum Epiſcopum Romanum, atque ipſius Stephani ad hanc Synodi Epiſtolam reſponſoria.

XI. His ita relectis, Cyprianus dixit:
„ Audiſtis, Collegæ dilectiſſimi, quæ mi-
„ bi Jubajanus Coepiſcopus noſter ſcripſe-
„ rit conſulens mediocritatem noſtram de
„ illicito, & profano Hæreticorum bapti-
„ ſmo,

Digitized by Google

„ ſino, & quid ego ei reſcripſerim; cen-
„ ſens ſcilicet, quod ſemel atque iterum
„ cenſuimus Hæreticos ad Eccleſiam ve-
„ nientes Eccleſiæ baptiſmo baptizari, &
„ ſanctificari oportere. Item lectæ ſunt
„ vobis, & aliæ litteræ Jubajani, quibus
„ pro ſua ſincera, & religioſa devotione
„ ad Epiſtolam noſtram reſcribens non tan-
„ tum conſenſit, ſed etiam inſtructum ſe
„ eſſe gratias egit „.

Poſt hæc converſus ad Synodum dixit:
„ Supereſt ut de hac ipſa re quid ſinguli
„ ſentiamus, proferamus neminem judican-
„ tes, aut a jure communionis aliquem ſi
„ diverſum ſenſerit amoventes: neque enim
„ quiſquam noſtrûm Epiſcopum ſe eſſe Epi-
„ ſcoporum conſtituit, aut tyrannico ter-
„ rore ad obſequendi neceſſitatem Collegas
„ ſuos adigit; quando habeat omnis Epi-
„ ſcopus pro licentia libertatis, & pote-
„ ſtatis ſuæ arbitrium proprium, tamque
„ judicari ab alio non poſſit, quam nec
„ ipſe poteſt alterum judicare. Sed expe-
„ ctemus univerſi judicium Domini noſtri
„ Jeſu Chriſti, qui unus & ſolus habet
„ poteſtatem, & præponendi nos in Ec-
„ cleſiæ ſuæ gubernatione, & de actu no-
„ ſtro judicandi „.

XII. Quantumvis nullum hic nominatim arguat Cyprianus, nihilominus nequaquam obſcurum eſt, uti denotat Cardinalis Baronius, hæc verba tacito nomine contra Stephanum fuiſſe directa, eo quod (ut vult Baronius) ſuo Decreto præfixiſſet titulum: *Epiſcopus Epiſcoporum*, & in contra ſentientes excommunicationis ſententiam fuiſſet comminatus.

XIII. In hoc Concilio unanimi ſuffragio, priorum Synodorum ſuper hac controverſia ſub ſancto Cypriano celebratarum Decreta de baptizandis revertentibus ab hæreſi ad Eccleſiam, fuerunt probata & confirmata.

Hujus Concilii necnon prolocutionis ſancti Cypriani ad ſuos Collegas meminit ſanctus Auguſtinus *lib.* 3. de Baptiſmo contra Donatiſtas *cap.* 3. ubi inter cetera relatis prællegatis verbis ſancti Cypriani, quibus monet neminem ſe debere exiſtimare Epiſcopum Epiſcoporum, nec tyrannico terrore ad obſequendi neceſſitatem Collegas ſuos adigere, exclamat: " Quid man-
„ ſuetius? quid humilius? nulla nos certe
„ deterret auctoritas ad quærendum quid
„ verum ſit „.

XIV. Cum autem ſanctus Cyprianus ex Epiſtola Stephani Epiſcopi Romani intellexiſſet Stephanum ob hanc circa baptiſmum Hæreticorum diſſenſionem, & Eccleſiarum variam praxim velle unitatem Eccleſiæ ſcindere, rurſus poſt hanc Epiſcoporum celebratam Synodum legatos ad Stephanum mittendos cenſuit, qui ipſum non ſolum de geſtis in hac Synodo informarent, ſed etiam fundamenta & rationes, quibus ſuam de baptizandis ab hæreſi revertentibus opinionem ſufficienter credebant probatam, Stephano exponerent, eumque hiſce rationibus ad ſuam ſententiam inclinarent, aut ſaltem eum ita mitigarent, ut manente opinionum praxeos varietate unitas Eccleſiæ non ſcinderetur, & omnes in vinculo pacis ſe mutuo patienter tolerarent.

XV. Verum Stephanus certior factus de iis, quæ in hac Synodo acta, & dicta fuiſſent, & ex iis probe intelligens Epiſcopos Africanos in ſua perſiſtere opinione, & praxi de baptizandis revertentibus ab hæreſi, non obſtantibus litteris, in quibus ipſe præceperat, etiam ſub abſtentionis comminatione, ut omnes ſuam amplecterentur ſententiam de non baptizandis reverſis ab hæreſi; necnon perſpiciens ſuam hanc ſententiam tamquam Hæreticis, & Schiſmaticis faventem ab Epiſcopis Africanis in ipſa Synodo durius perſtrictam, necnon ſuum procedendi modum per Cyprianum quaſi tyrannicum redargutum: tantum abeſt ut Stephanus his litteris Africanorum fuerit mitigatus, ut e contrario in tantum adverſus Epiſcopos Africanos irritatus fuerit, ut nec legatos eorum ad ſermonem colloquii ſaltem communis admitteret, quin & præciperet fraternitati univerſæ ne quis eos in domum ſuam reciperet; ut venientibus non ſolum pax & communio, ſed & tectum & hoſpitium negaretur.

XVI. De hac Stephani adverſus ſe animi commotione, & procedendi modo certior factus Cyprianus, pacemque & unitatem in vinculo pacis cum omnibus Eccleſiis, in quantum in ſe erat conſervare

Digitized by Google

ſtudens, donec in quæſtione agitata, quid veritas haberet ipſi amplius eſſet perſpectum, de omnibus tum quæ in hac, tum præcedentibus Synodis ſtatuta eſſent, & quæ ſuper hac controverſia, tum ad Jubajanum, tum ad Stephanum Romanum Epiſcopum ſcripta fuiſſent, & quæ a Stephano reſcripta, & tandem qualiter Stephanus legatos rejeciſſet, certiores reddere voluit Orientales Epiſcopos, ac inter alios Firmilianum Cæſareæ in Cappadocia Epiſcopum, qui tunc inter illarum partium Epiſcopos illuſtrior eminebat, ad quem cum litteris deſtinavit Rogatianum Diaconum ſuum, qui eum de omnibus plene informaret.

XVII. Ad has litteras Cypriani Epiſtolam ſat extenſam per eumdem Rogatianum reſcripſit Firmilianus, quæ eſt 75. inter Epiſtolas ſancti Cypriani.

Ex hac Epiſtola intelligitur, in primis litteras Cypriani ipſi fuiſſe gratiſſimas; atque ob has gratias Deo egiſſe, quod hinc contigerit, ut qui corpore ab invicem ſepararentur, ſic ſpiritu adunarentur, quaſi non unam tantum regionem tenentes, ſed in ipſa atque eadem domo ſimul inhabitantes.

XVIII. Ac deinde pluribus in commendationem unitatis, ac mutuæ charitatis prolatis teſtimoniis ex ſacra Scriptura, Stephanum tamquam hanc unitatem, & charitatem ſcindentem tacite redarguit ſcribens: " Quod gratiam referre poſſit Ste- „ phano, quod per illius humanitatem „ nunc effectum ſit, ut fidei, & ſapientiæ „ (Cypriani) experimentum caperet „.

XIX. Præterea ex eadem Epiſtola habetur, ea quæ per Africanos circa baptiſmum Hæreticorum fuerant reſoluta, Firmiliano placuiſſe, ipſumque idem cum Africanis ſuper hac quæſtione ſenſiſſe.

Poſtquam enim paucis indicaſſet, quantum ei mœroris attuliſſent ea, quæ a Stephano in hac quæſtione erant ſcripta, & acta, ſubjungit: " De vobis autem cogno- „ ſcentes, quod ſecundum regulam verita- „ tis, & ſapientiam Chriſti, hoc de quo „ agitur diſpoſueritis, cum magna lætitia „ exultavimus, & Deo gratias egimus, „ quia invenimus in fratribus tam longe „ poſitis tantam nobiſcum fidei, & veri- „ tatis unanimitatem „.

Ex eadem Epiſtola cognoſcimus, quod Firmiliano eſſet in more poſitum, per ſingulos annos ſeniores, & præpoſitos in unum convocare ad diſponenda ea, quæ curæ ſuæ commiſſa erant; ut ſi quæ graviora eſſent, communi conſilio dirigerentur.

Unde vix dubium, quin litteræ Africanorum ſuper hac controverſia ad Firmilianum datæ in Synodo Epiſcoporum quoque fuerint relectæ, & examinatæ, & quid ad eas reſcribendum foret, reſolutum; ut ita litteræ ſub nomine Firmiliani, non tam ſolius Firmiliani, quam Synodi ſint exiſtimandæ.

XX. Conſtat ex eadem Epiſtola ſententiam Africanorum de invaliditate baptiſmi ab Hæreticis collati, necnon de baptizandis ab hæreſi ad Eccleſiam reverſis, jam pridem ante receptas a Firmiliano Africanorum litteras in numeroſa Synodo Epiſcoporum apud Orientales fuiſſe probatam: (a) ſcribit enim Firmilianus quod „ totum jam pridem in Iconio, qui Phry- „ giæ locus eſt, collecti in unum, conve- „ nientibus & Galatiâ, & Ciliciâ, & ce- „ teris proximis regionibus, confirmavi- „ mus, tenendum contra Hæreticos firmi- „ ter, & vindicandum, cum a quibuſdam „ de iſta re dubitaretur, ſcilicet repudian- „ dum eſſe omnino baptiſma, quod ſit ex- „ tra Eccleſiam conſtitutum „.

XXI. Probat & hæc Epiſtola Firmiliani, Stephanum etiam plurimos Epiſcopos Orientales a ſua communione reſcidiſſe; atque idcirco ipſum Stephanum ſchiſmatis inſimulare non veretur Firmilianus: relato enim textu Apoſtoli *Epheſ.* 4. quo commendat ut ſolliciti ſint ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis, de Stephano hæc ironice ſcribit: " Hæc Apoſtoli mandata, „ & mo-

(a) Non igitur credendum eſt domino Baillet, qui in vita S. Cypriani aſſerit S. Doctorem primum extitiſſe, qui ſententiam de rebaptizandis Hæreticis docuerit.

Digitized by Google

„ & monita ſalutaria quam diligenter
„ Stephanus implevit! humilitatem ſenſus,
„ & lenitatem primo in loco ſervans.
„ Quid humilius aut lenius, quam cum
„ tot per totum Epiſcopis orbem diſſen-
„ ſiſſe, pacem cum ſingulis vario diſcor-
„ diæ genere rumpentem, modo cum *Orien-*
„ *talibus* (quod nec vos latere confidimus)
„ modo *vobiſcum*, qui in meridie eſtis„?

Non exprimit quidem Firmilianus, Stephanum Orientales Epiſcopos a ſua communione reſcidiſſe, ob id quod reverſos ab hæreſi baptizarent; ſed ex toto contextu planum eſt, quod Firmilianus nequaquam dubitaverit, & ſignificare voluerit, hanc fuiſſe reſciſſionis cauſam, quod & apertius expreſſit Dionyſius Alexandrinus in Epiſtolam ad Syxtum, qui in Stephani locum ſucceſſerat; in qua nominatim hujus abſciſſionis Orientalium per Stephanum factæ, hanc cauſam allegat: *Quod Hæreticos rebaptizarent*, apud Euſebium in Hiſt. Eccleſ. *lib. 7. cap. 5.*

Finalia verba ex Firmiliani Epiſtola ſupra allegata referri ad Legatos a Cypriano ad Stephanum ſuper hac controverſia deſtinatos, ex ipſo contextu manifeſtum eſt.

Præterea & illud ex illis verbis intelligitur, Firmilianum notitiam eorum, quæ de non admiſſis a Stephano ad communionem Legatis Cypriani ſcribit, accepiſſe ex Epiſtola Cypriani, aut ex Rogatiano ipſius Cypriani Diacono: ac proinde Rogatianum cum Epiſtola Cypriani deſtinatum fuiſſe ad Firmilianum, poſtquam Cyprianus intellexiſſet qualiter ipſe Stephanus legatos Epiſcopos tractaſſet, & ad ſuam communionem admittere noluiſſet. Igitur non tam ex teſtimonio ipſius Firmiliani, quam ipſius Cypriani, a quo Firmilianus ea intellexerat, habentur, quæ in hac Epiſtola de Epiſcopis Africanis a Stephano ad communionem non admiſſis ſcribit Firmilianus.

XXII. Hinc non ſine fundamento poſt plures eruditos credit clariſſimus Tillemontius in ſuis ad vitam Cypriani reflexionibus, æque Cyprianum, & reliquos Epiſcopos Africanos ac Orientales (quos reipsâ a Stephano fuiſſe excommunicatos fatetur Baronius) fuiſſe a Stephano abſtentos ſive excommunicatos. Inſuper intelligitur, banc Africanorum per Stephanum abſciſſionem contigiſſe poſtquam Stephanus intellexiſſet, quæ in tertio Concilio Carthaginenſi poſt receptas ejus litteras dicta, & acta fuiſſent.

XXIII. Ex his omnibus habetur Cyprianum, alioſque plurimos Africanos Epiſcopos, necnon Firmilianum, ceteroſque Orientales Epiſcopos conſtanter aſſeruiſſe, ſuiſque Decretis declaraſſe baptiſmum ab Hæreticis, aut Schiſmaticis collatum non eſſe verum & validum Chriſti baptiſmum; ſed unum eſſe baptiſmum in Eccleſia Catholica collatum, ideoque revertentes ab hæreſi ad Eccleſiæ unitatem, tametſi apud Hæreticos baptizatos, denuo eſſe in Eccleſia Catholica baptizandos; quantumvis Stephanus Epiſcopus Romanus, aliique plurimi ei juncti Epiſcopi Occidentales iſtam ſententiam tamquam Traditioni Apoſtolicæ contrariam palam rejicerent: quin & ſub Cenſurarum comminatione a quoquam propugnari vetaret Stephanus, qui tam Africanos, quam Orientales, quod ejus præceptis parere renuerent, a ſua communione veriſimiliter abſcidit.

Quin Cyprianum, eique junctos Epiſcopos Africanos, aut Firmilianum, ceteroſque Epiſcopos Orientales, qui per ſynodalia Decreta ſententiam ſuam de invaliditate baptiſmi Hæreticorum fidelibus ſuarum Eccleſiarum tenendam tamquam Evangelio, & Traditioni Apoſtolicæ magis conſonam propoſuerant, nequaquam etiam poſt comminatam abſciſſionis, aut etiam in ipſos vibratam, a ſua ſententia receſſiſſe, aut etiam retractaſſe legitur.

XXIV. Ex quibus & manifeſtiſſimum eſt non fuiſſe quæſtionem ſuper puncto diſciplinæ, ſed de dogmate, quod ex Scriptura ſacra & Traditione Apoſtolica erat eruendum.

XXV. Dicit quidem de ſancto Cypriano Auguſtinus *lib. 2. de Baptiſmo* contra Donatiſtas *cap. 4.* " Quod anima tam pa-
„ cata & tam ſancta potuerit uni verum
„ dicenti, & commonſtranti (ſcilicet Ste-
„ phano) facillime conſentire; & *fortaſſe*
„ factum eſt (ait) ſed neſcimus„.

XXVI. Tametſi autem Auguſtino de retractatione Cypriani, & conſenſione cum Stephano non conſtaret, ipſum tamen ab omni

omni prorſus hæreſeos aut ſchiſmatis in hac conſtanti a Stephano diſſenſione, & in ſui erroris conſtantiſſima perſeverantia, labe vindicare non dubitat (tametſi etiam teſte ipſo Auguſtino *lib. de unico Baptiſm. cap.* 14. *num.* 23. *multi* cum Stephano, *quidam* cnm Cypriano ſentirent): hac unicâ ratione, quod quæſtio, quæ ſuper baptiſmo Hæreticorum tunc temporis diſputabatur, nondum eſſet in aliquo Concilio plenario determinata; uti pluribus locis contra Donatiſtas expreſſit, ac ſignanter *lib.* 1. *cap.* 18. ſcribens, quod Donatiſtæ ad tuendam cauſam ſui ſchiſmatis, ſibi de auctoritate ſanctiſſimi Martyris Cypriani *carnaliter blandiantur, cum ejus charitate ſpiritualiter perimantur.* " Nam illis temporibus (ait) ,, antequam plenarii Concilii ſententiâ ,, quid in hac re ſequendum eſſet, totius ,, Eccleſiæ conſenſio confirmaſſet, viſum ,, eſt ei enm ferme octoginta Coëpiſcopis ,, ſuis Africanarum Eccleſiarum, omnem ,, hominem, qui extra Eccleſiæ Catholicæ ,, communionem baptizatus fuiſſet, oportere ad Eccleſiam venientem denuo ba- ,, ptizari: quod non recte fieri tanto viro ,, nimirum propterea Dominus non aperuit, ut ejus pia & humilitas, & charitas in cuſtodienda ſalubriter Eccleſiæ ,, pace pateſceret ,,. Ibidem mirifice extollit hanc Cypriani in ſervanda Eccleſiæ unitate charitatem, & cum aliis Epiſcopis aliter ſentientibus ſincerâ pacis communione, in quæſtione nondum plenarii Concilii aut totius Eccleſiæ conſenſione deciſâ.

XXVII. Ex his quoque intelligitur, quod dum Auguſtinus dixit Cyprianum labem per martyrium abſterſiſſe, intelligere de labe forſan ex errore circa baptiſmum contracta; uti planum eſt ex contextu totius capitis, ac notanter his finalibus verbis: *Quod ergo ille Vir ſanctus de baptiſmo aliter ſentiens quam ſe res habebat, quæ poſtea pertractata & diligentiſſimâ conſideratione firmata eſt, in Catholica unitate permanſit, & charitatis ubertate compenſatum eſt, & paſſionis ſalce purgatum.*

XXVIII. Rurſus *lib.* 4. *cap.* 6. poſtquam dixiſſet ſanctum Cyprianum circa baptiſmum Hæreticorum non vidiſſe veritatem, nec eam ipſi fuiſſe tunc temporis revelatam, ſubjungit: *Ubi ſi minus ei aliquid revelatum eſt ut magnitudo charitatis ejus, quâ unitatem non deſeruit, probaretur, non idcirco quiſquam tantis ejus firmamentis meritiſque virtutum, & tantæ copiæ gratiarum audere debet præponere, quia (ait) univerſalis Concilii admonitus firmitate videt aliquid, quod ille non vidit, quia plenarium de hac re Concilium nondum habebat Eccleſia.* Et *lib.* 2. *cap.* 4. Cyprianum tametſi a Stephano, pluribuſque aliis Epiſcopis in hac quæſtione de baptiſmo diſſentientem tamquam in unitate Eccleſiæ perſeverantem laudat hac ſolâ ratione, quod non dubitaret quin univerſæ Eccleſiæ concordiſſimâ auctoritate firmatæ veritati ceſſiſſet, " ſi ,, jam illo tempore quæſtionis hujus veri- ,, tas eliqnata, & declarata per plenarium ,, Concilium ſolidaretur ,,.

XXIX. Similiter nec Firmilianum ob eam in hac qnæſtione a Stephano diſſenſionem, & ob conſtantiſſimam contrariæ ſententiæ propugnationem, hæreſeos aut ſchiſmatis a quoquam veterum incuſatum, aut pro Hæretico, aut Schiſmatico reputatum legimus. Quin ut illuſtrior ſui temporis Epiſcopus ab omnibus celebratus fuit, & in unitate Eccleſiæ plenus meritis defunctus; adeo ut & ipſi Græci eum ut Sanctum venerentur & colant, cujus natalem diem perinde ac aliorum Sanctorum in Menologio conſignatum anniverſariâ memoriâ die 28. Octobris celebrant, uti notat Cardinalis Baronins, & pluribus ejus ſanctitatem & nominis celebritatem veterum teſtimoniis confirmat vir clariſſimus Tillemontius in reflexionibus ſuis ad ejus vitam; videmuſque Concilium Antiochenum II. contra Paulum Samoſatenſem anno 270. in Synodica ad Dionyſium Epiſcopum Romanum, eum jam defunctum non ſecus ac ipſum Dionyſium Alexandrinum nominaſſe hominem *beatæ* ac *felicis recordationis.*

XXX. Quod vero Cardinalis Baronius inſinuat Firmilianum ſententiam ſuam retractaſſe, ſive nt ipſe loquitur, ad meliorem frugem rediiſſe, & communioni Catholicæ fuiſſe reſtitutum, id nullo veterum teſtimonio probatur: neque enim ullibi legitur Firmilianum ante ſuum obitum, ſuam circa baptiſmum Hæreticorum ſententiam retractaſſe, aut Stephanum eum in communionem ſuam recepiſſe.

XXXI.

XXXI. Verum quidem eſt Dionyſium Alexandrinum Epiſcopum ſuper hac quæſtione litteras dediſſe ad Stephanum, uti ipſe fatetur in Epiſtola ad Syxtum Stephani ſucceſſorem, apud Euſebium *lib. 7. cap. 5.* At Dionyſium inflexiſſe Stephanum ad recipiendos Cyprianum, aut Firmilianum ceteroſque cum eis de baptizandis Hæreticis ſentientes in communionem probabile non eſt, neque ſedente Stephano ſuper hac diſſenſione pacem redditam fuiſſe. Imo nequaquam obſcurum eſt ex litteris Dionyſii Alexandrini ad Syxtum II. immediatum Stephani in Sede Romana ſucceſſorem, pacem Eccleſiæ datam non fuiſſe ſedente Stephano, ſed demum ſub Syxto ejus ſucceſſore.

XXXII. In his etiam litteris Dionyſius Syxtum de omnibus, quæ tum in Africa, tum in Aſia, Cappadocia, Ægypto, aliiſque orbis partibus acta eſſent, informavit, quamque grave eſſet in quæſtione adeo controverſa, & in qua tanta eſſet Eccleſiarum diſſenſio, pacem & communionem ſcindere. Hæc patenter evincunt, quod dum hæc ad Syxtum ſcripſit Dionyſius, necdum data ſupponeretur pax Eccleſiæ, ipſæque Eccleſiæ adhuc manerent diviſæ.

Cum autem poſt tempora hujus Syxti nihil de hac quæſtione, aut occaſione illius de Eccleſiarum ſciſſione legatur, veriſimilius eſt pacem Eccleſiæ, intercedente præcipue Dionyſio Alexandrino, redditam fuiſſe ea conditione, ut omnes Eccleſiæ in ſua opinione & praxi in vinculo pacis tolerarentur, quoadusque veritas hujus quæſtionis magis eſſet eliquata, aut totius Eccleſiæ conſenſione, ſeu definitione deciſa, uti pluribus oſtendit vir doctiſſimus Tillemontius in ſuis ad hiſtoriam Cypriani reflexionibus, *artic.* 5. & vir clariſſimus Fleury, *lib.* 7. ſuæ Hiſtor. *num.* 32.

CAPUT IV.

De Auctoritate Epiſcoporum in reprobandis, & condemnandis erroribus.

1. *Epiſcopi ſunt fidei Judices.*
2. *Hæc veritas Actis Apoſtolorum probatur.*
3. *Judicium ab Apoſtolis, & Senioribus pronunciatum.*
4. *In communi judicarunt Apoſtoli.*
5. *Epiſcopi Apoſtolorum ſucceſſores, eorum auctoritate fruuntur in condemnandis erroribus.*
6. *Ab incunabulis Eccleſiæ eo jure uſi ſunt.*
7. *In Conciliis decreta fiebant nomine Conciliorum.*
8. *Circa ſeculum x. doceri cœpit cauſae fidei, aliaſque majores cauſas ad Sedem Apoſtolicam eſſe referendas.*
9. *Duodecimo ſeculo contendebant Romani, abſque ſummi Pontificis auctoritate non licere Epiſcopis ferre judicium de fide.*
10. *Deinceps Canoniſtæ hanc ſententiam acriter propugnarunt.*
11. *Inter Gallos tamen plurimi tum Epiſcopi, tum Doctores huic ſententiæ conſtanter obſtiterunt.*
12. *Hos inter emicuerunt Pariſienſes Theologi, ac potiſſimum Epiſcopus ejuſdem urbis.*
13. *In defendenda Epiſcoporum auctoritate, ore & calamo deſudarunt Petrus Alliacenſis, & Joannes Gerſonius.*
14. *Multis probat Gerſonius ineſſe Epiſcopis jus pronuntiandi, an Catholica, an erronea ſit hæc vel illa propoſitio.*
15. *Ea conſtans ſemper extitit Gallorum doctrina.*
16. *Eam Regii Magiſtratus ut libertatum Eccleſiæ Gallicanæ baſim ſpectarunt.*
17. *Auctoritatem Epiſcoporum in reprobandis erroribus aſſeruerunt quoque Epiſcopi Belgæ.*

I. EPiſcopos, *quos Spiritus ſanctus poſuit regere Eccleſiam Dei*, non tantum poſſe vigore ſui officii Epiſcopalis inquirere in perſonas de hæreſi aut perverſâ doctrinâ ſuſpectas, atque de his judicium proferre, ſed etiam eoſdem poſſe de ipſa doctrina utrum fidei Catholicæ, aut Chriſtianæ morali conſona ſit, vel ab ea diſſona, inquirere & judicare, docet & evincit exemplum Apoſtolorum, & continua Eccleſiæ Traditio.

II. Legitur enim in Actibus Apoſtolorum *cap.* 15. *verſ.* 6. quod cum eſſet exorta quæſtio ſub initium naſcentis Eccleſiæ, utrum

utrum converſos ex gentibus ad Chriſtum oporteret circumcidi, & præcipere quoque obſervare legem Moyſi, ſuper hac controverſia *convenerint Apoſtoli & Seniores videre de verbo hoc.*

Cum autem (inquit ſacer Textus, *Act. cap.* 15.) magna inquiſitio fieret, ſurgens Petrus dixit ad eos: " Viri fratres, vos „ ſcitis quoniam ab antiquis diebus Deus „ in nobis elegit per os meum audire Gen„ tes verbum Evangelii & credere, & „ qui novit corda Deus teſtimonium per„ hibuit dans illis Spiritum ſanctum ſicut „ & nobis: & nihil diſcrevit inter nos & „ illos, fide purificans corda eorum. Nunc „ ergo quid tentatis Deum imponere ju„ gum ſuper cervices diſcipulorum, quod „ neque patres noſtri, neque nos portare „ potuimus? ſed per gratiam Domini Je„ ſu Chriſti credimus ſalvari, quemadmo„ dum & illi „.

Poſt hæc ſubjungit ſacer Textus: *Tacuit autem omnis multitudo, & audiebant Paulum & Barnabam narrantes quanta Deus feciſſet ſigna, & prodigia in Gentibus per eos.* Hic non obſcure innuit ſacer Textus, multitudinem facto ſilentio ipſa Petri verba attentius ruminaſſe: utque plenius de his, quæ circa converſionem Gentium acciđiſſent, informarentur, audire placuit Paulum, & Barnabam narrantes quanta Deus feciſſet ſigna & prodigia in Gentibus per eos.

Poſtquam autem Paulus, & Barnabas narraverant, quæ per ipſos Deus in Gentibus operatus eſſet, Jacobus Jeroſolymorum Epiſcopus ad multitudinem congregatam verba habuit, repetens quæ a Petro de converſione Gentium ad fidem narrata fuerant, oſtendens ea oraculis Prophetarum conſonare; quibus dictis primus ſuper hac controverſia judicium ſuum protulit, dicens: *Propter quod ego judico non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum; ſed ſcribere ad eos, ut abſtineant ſe a contaminationibus ſimulacrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine.*

III. Huic Jacobi judicio acquievit omnis multitudo, placuitque (ut ait ſacer Textus) Apoſtolis, & Senioribus cum omni Eccleſia eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros primos in fratribus; eiſque mandarunt, ut fratribus Antiochiæ de Gentibus ſignificarent, quæ ab Apoſtolis, & Senioribus in unum collectis eſſent decreta, unaque eiſdem fratribus ſcripſerunt in hæc verba: *Viſum eſt enim Spiritui ſancto & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc neceſſaria, ut abſtineatis vos ab immolatis ſimulacrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, a quibus vos cuſtodientes bene agetis.*

IV. Ex his manifeſtum eſt, Jacobum, ceteroſque Apoſtolos, & Seniores de hac controverſia examen inſtituiſſe, atque *judicialiter* eamdem in communi determinaſſe, & definiviſſe: neque Petrum alias hic partes habuiſſe, niſi quod primus inter ipſos verba habuerit, quibus coram ipſa multitudine congregata narrabat quid in converſione Gentium Deus per ipſum fuiſſet operatus, & quid circa converſos e Gentibus agendum exiſtimaſſet.

V. Hoc exemplo Apoſtolorum nequaquam dubitarunt Epiſcopi in locum Apoſtolorum ſuccedentes, & non ſecus ac ipſi Apoſtoli a Spiritu ſancto poſiti regere Eccleſiam Dei, ſibi ex officio ſollicitudinis paſtoralis, & regiminis Eccleſiæ, non minus ac Apoſtolis auctoritatem eſſe examinandi, & judicandi dogmata fidei, erroreſque condemnandi; imo non minus ſe ſollicitos eſſe debere fidem ac doctrinam Evangelicam integram conſervare, errores avertere, quam morum & vitæ puritatem illibatam inculcare, vitia & abuſus extirpare.

VI. Hinc legimus ab initio Eccleſiæ Epiſcopos in naſcentes errores hæreſeſque ſollicite inquiſiviſſe, ſuâque auctoritate mox ut eas detexerant ſuis Decretis confixiſſe, & damnaſſe: imo nullam pene hæreſim per Concilia generalia primorum ſeculorum damnatam legimus, quæ non prius per Epiſcopos vel particularibus Decretis, vel per ſimul congregatos in Synodis Epiſcopalibus damnata fuiſſet; neque creditur de hac Epiſcoporum auctoritate per VIII. aut IX. Eccleſiæ ſecula a quoquam dubitatum fuiſſe.

VII. Et dum neceſſe viſum eſt ad profligandam hæreſim, ejuſque progreſſum compri-

primendum Concilium generale ſive œcumenicum congregare, Epiſcopi univerſi ad illud convenientes exemplo Apoſtolorum de quæſtione judicium ſuum depromebant: atque ex eorum judicio concludebatur, & Decretum formabatur.

Unde & Decreta non edebantur ſub nomine alicujus Epiſcopi etiam Romani, ſed ſub nomine Concilii: ut indicarent exemplo Apoſtolorum non uni, ſed cœtui Epiſcoporum Eccleſiam repræſentanti ita viſum eſſe.

VIII. At vero circa ſeculum x. falſis Decretalibus ſub nomine primorum Pontificum in auctoritatem receptis, ac ſignanter poſt editum, & receptum Decretum Gratiani, prætendi & doceri cœpit a quibuſdam Canoniſtis præcipue Ultramontanis, *majores & graviores cauſas* ad Sedem Apoſtolicam eſſe referendas, ejuſque ſolius judicio terminandas. Porro determinare, aut definire quid de fide ſit tenendum, vel ut erroneum rejiciendum, reputabant inter *majores* cauſas eſſe reponendum; ac per conſequens ad ſolum Pontificem hanc de doctrina definitionem ſpectare.

IX. Et quidem ſub medium ſeculi XII. Curiam Romanam prætendiſſe, Epiſcopis ſas non eſſe quidquam ſuper doctrina determinare citra Romani Pontificis auctoritatem, conſtat ex Actis Concilii Remenſis anni 1148. in quo contra Gilbertum Porretanum Epiſcopi Gallicani ſymbolum fidei condiderant: quod ægre ferentes Cardinales dixerunt, *nulli fas eſſe circa fidem quidquam determinare citra auctoritatem Romani Pontificis*, uti fuſius refertur in Actis hujus Concilii, quæ habentur tomo 10. Concil. general.

Hæc perſuaſio tempore Innocentii III. eouſque invaluerat, ut hic Pontifex interrogatus ſuper quæſtione de baptiſmo parvulorum, quaſi indubitatum in ſuo reſponſo præmittendum cenſuerit, cauſas concernentes articulos *fidei* tamquam cauſas *majores* ad Petri Sedem eſſe referendas, *cap.* 3. ẍ *De Baptiſmo*.

X. Ex quo Innocentii reſponſo relato in dicto *capite* Commentatores Decretalium qui unice pene, neglectâ notitiâ Hiſtoriæ & Patrum diſciplinâ, hiſce Decretalibus inſiſtebant, ac ſignanter Ultramontani, aliiſque plus æquo prætenſis prærogativis Romanorum Pontificum adulantes, concluſere ad ſolum Romanum Pontificem ſpectare de cauſis concernentibus articulos *fidei judicialiter* decernere, ipſoſque Epiſcopos poſſe quidem controverſias fidei ſeu dogmaticas ventilare, ſed *judicialiter* ſive *auctoritative* decidere non poſſe.

XI. Verum hanc opinionem tamquam Traditioni Apoſtolicæ, & Epiſcopali auctoritati omnino contrariam non ab omnibus ubique Epiſcopis præſertim Gallicanis fuiſſe receptam, ſibique eos tum verbis tum factis, judicium ſuper doctrina ,& dogmatibus *fidei* competere conſtanter aſſeruiſſe legimus.

XII. Et quidem legitur, quod anno 1387. Facultas Theologica Pariſienſis damnaverit ſeu judicium ſuum protulerit contra quaſdam propoſitiones Joannis de Monteſono Ordinis Prædicatorum, quodque poſtmodum ex judicio ejuſdem Facultatis Epiſcopus Pariſienſis eas publicari, prædicari, doceri, *latâ ſententiâ* prohibuerit.

Ab hoc Decreto Facultatis & ſententia Epiſcopi appellavit prædictus Joannes de Monteſono ad Clementem VII. Romanum Pontificem, tum temporis Avenione ſedentem: ac pro præcipuo appellationis ſuæ fundamento aſſerere non dubitavit, quod „ *ſolius* Sedis Apoſtolicæ ſit declarare, damnare, & reprobare, & quod Epiſcopus Pariſienſis apponens manum in meſſem ſummi Pontificis, dictas propoſitiones pronuntiaverit & declaraverit falſas, hæreticas, & erroneas; quia iſta, quæ tangunt *fidem*, ſunt de *majoribus Eccleſiæ cauſis*, & quæ ad *ſolum* ſummum Pontificem pro examinatione, & deciſione deferri debent „.

Nequaquam obſcurum eſt ex finalibus verbis Joannem de Monteſono reflexiſſe ad prædictam Decretalem Innocentii III. atque ex ea conformiter ad tunc invaleſcentem opinionem Canoniſtarum concluſiſſe, ad ſolum Romanum Pontificem pertinere, & examinare, & decidere cauſas ad fidem ſpectantes, tamquam cauſas *majores*.

XIII. Sententiam Epiſcopi Pariſienſis contra dictam appellationem, & prætenſum fundamentum Joannis de Monteſono fortiſſime ſuſtinuerunt Doctores Pariſienſes,

ſes, atque præ ceteris Petrus Alliacenſis tunc Facultatis illius Doctor, ac poſtmodum ob ſuam eximiam eruditionem, & ſingularia merita promotus ad Epiſcopatum Cameracenſem, ac tandem S. R. E. Cardinalis effectus, qui in defenſionem Facultatis & Epiſcopi edidit Tractatum, quem nomine ejuſdem Facultatis obtulit Clementi VII. Romano Pontifici, in quo inter alia aſſerere non dubitavit, quod prædicta propoſitio Joannis de Monteſono, in quantum aſſerit ad *ſolum* Romanum Pontificem pertinere eorum, quæ tangunt *fidem*, examinationem, & deciſionem, contineat *manifeſtam hæreſim*, imo multas hæreſes; ac inter ceteras hanc allegat rationem: " Quia per hanc aſſertionem excluduntur Epiſcopi Catholici ab omnimoda cognitione, examinatione, & deciſione eorum, quæ ſunt *fidei*, quod eſt contra jus tam divinum, quam humanum ".

Sub idem tempus in Academia Pariſienſi florebat, & præ ceteris eminebat Joannes Gerſonius ejuſdem Univerſitatis Doctor, & Cancellarius, qui non minus ac ipſe Petrus de Alliaco Epiſcoporum auctoritatem in examinandis, determinandis, & definiendis fidei articulis propugnavit, ac tamquam Eccleſiæ certam doctrinam aſſeruit, & coram Patribus Concilii generalis Conſtantienſis eam ſuam opinionem tamquam admodum neceſſariam, & præ reliquis omni modo inculcandam propoſuit in ſermone habito in feſto Purificationis Beatæ Mariæ, poſt irritationem a Cardinalibus factam ſententiæ Epiſcopi Pariſienſis contra *Joannem Parvum*, quæ lata eſt 15. Januarii 1415.

XIV. Extat hic ſermo Gerſonis inter ejus Opera ultimæ editionis *tom.* 2. *pag.* 281. In hoc ſermone multis probat Epiſcopis, vi ſui regiminis paſtoralis, eſſe jus examinandi doctrinam, & de ea *judicialiter* pronuntiandi utrum Catholica ſit vel erronea, aut hæretica, idque de jure divino.

Huic ſermoni ſubnectuntur aliqua ſub hoc titulo: *Concluſiones quædam ſub quibuſdam articulis ponendæ poſt finem ſermonis de Purificatione Mariæ Virginis*. In quarum ſextâ hæc tamquam certa proponit: " Ad Epiſcopos ſpectat jure *divino*, „ & quibuſdam de pia conſuetudine legitime præſcripta, propoſitionem quamdam „ hæreticare, hoc eſt hæreticalem decernere vel determinare, nedum doctrinaliter (ſicut Doctores Theologiæ poſſunt) „ ſed etiam *judicialiter* cum appoſitione „ Decreti pœnalis contra ſubditos rebelles, „ ſi illa propoſitio ſcandalizaverit Diœceſim ſuam, & ſi eſt talis, de qua poſſit „ habere ſufficientem certitudinem, per „ conſilium peritorum in Theologia, quod „ repugnat eis, quæ fide credenda ſunt, „ quamvis aliqui etiam Theologi dicerentur de illa dubitare „.

XV. Hanc auctoritatem Epiſcoporum in examinandis, & decidendis dogmatibus fidei conſtantiſſime uſque in hodiernum diem Eccleſia Gallicana, ipſaque Univerſitas Pariſienſis tamquam Epiſcopatui ex ipſa inſtitutione divina annexum retinuit, ipſoſque Epiſcopos eſſe naturales Judices, & interpretes dogmatum fidei non minus ac ipſum Romanum Pontificem ſuſtinuit; una tamen recognoſcens in Romano Pontifice *primatum* juriſdictionis, una cum prærogativa ſuffragii in decidendis quæſtionibus *fidei*.

XVI. Imo hanc doctrinam tamquam baſim quamdam ſuarum libertatum reputare non dubitant etiam ipſi Regii Magiſtratus; ac propterea ſi quid in Bullis, Reſcriptis, vel Brevibus Romanis, contrarium huic doctrinæ ipſis occurrere videtur, remedio appellationis tamquam *ab abuſu* ab executione ſimilium Bullarum aut Reſcriptorum eorum publicationem, & executionem impediunt; ne quid contra libertates Eccleſiæ Gallicanæ, & auctoritatem Epiſcopalem inducatur; uti noviſſime viſum eſt occaſione (*a*) Brevis Clementis XI. quo proſcri-

(*a*) A ſummo Pontifice duo *Brevia* data ſunt die 18. Januarii 1710. unum adverſus Epiſcopi S. Pontii Mandatum, & tres ejus Litteras Paſtorales; alterum adverſus Tractatum, quem in gratiam Regaliæ idem Præſul ſcripſerat.

Digitized by Google

ſcribebatur Mandatum Epiſcopi Sancti-Pontii Tomeriarum in Galliis.

Inter motiva enim, quibus Advocatus Regius coram Parlamento Pariſienſi appellationem ſuam tamquam *ab abuſu*, contra publicationem, & executionem hujus Brevis ſuſtinebat, hoc erat, quod ex contextu totius hujus Brevis (a) nequaquam obſcurum eſſet, per condemnationem doctrinæ in hoc Mandato contentæ, præſpue impeti doctrinam de auctoritate Epiſcoporum in determinandis & definiendis articulis fidem concernentibus, quæ ſparſim in hoc Mandato afferebatur. Integer diſcurſus Advocati Regii exhibetur in Appendice Tractatus de publicatione Legum, & Placito Regio, *ſub litt. M. N.*

XVII. De hac Epiſcoporum auctoritate in dijudicandis, & reprobandis pernicioſis erroribus non dubitaſſe Epiſcopos Belgas evincunt plura eorum Decreta, ac notanter duorum zeloſorum Antiſtitum Jacobi Boonen Archiepiſcopi Mechlinienſis, & Antonii Trieſt Epiſcopi Gandenſis, qui circa medium præcedentis ſeculi plures Caſuiſtarum opiniones tamquam Moralis Chriſtianæ relaxativas, & in praxi pernicioſas proſcripſerunt, quæ Decreta una cum ipſis propoſitionibus exhibet Proſper Fagnanus in Commentario, *cap.* Ne innitaris 5. *de Conſtitut.* ut ex his propoſitionibus evincat ad quas tandem laxitates adducti fuerint Patroni probabiliſmi, ſive ſuſtinentes poſſe unumquemque tutâ conſcientiâ amplecti opinionem probabilem, licet minus tutam, & minus probabilem.

CAPUT V.

De Sortilegio, Magia, & aliis ſimilibus.

1. *Quid ſortilegium?*
2. *Cur ſortilegi dicti divinatores ſeu divini?*
3. *Sortilegiorum definitio ex Iſidoro.*
4. *Sortilegia ſive ſortes divinatoriæ merito ſuperſtitioſis divinationibus annumerantur.*
5. *Sortes divinatorias Leo IV. maleficia reputat.*
6. *Natura ſortilegii probat intervenire maleficium.*
7. *In ſortilegio intervenit pactum implicitum, vel explicitum cum dæmone.*
8. *Eiſdem ſignis, quibus utuntur Sortilegi ad prædictionem futurorum, etiam utuntur ad nocendum, & tunc proprie malefici dicuntur.*
9. *Pro varietate ſignorum, quibus Sortilegi utuntur, varia quoque ſortiuntur nomina.*
10. *Ex ſortilegiis, maleficiis, graviſſima ſolent oriri incommoda.*
11. *Conſulere Sortilegos ſuper ſtatu Reipublicæ aut Principis, etiam ipſi Gentiles ſub pœna capitali vetuerunt.*
12. *Conſtitutio Conſtantii Imperatoris contra ſortilegos divinatores.*
13. *Quid per Aruſpicem intelligatur in hac Conſtitutione?*
14. *Quid Mathematici, Aſtrologi, & Genethliaci?*
15. *Quid per Augures intelligatur?*
16. *Vatum nomine qui veniant?*
17. *Conſtantius Imperator in dicta Conſtitutione non tantum hos nominatim expreſſos, ſed generatim omnes Sortilegos, & Maleficos pœnâ capitali perſtringit.*
18. *Altera Conſtantii Conſtitutio contra illos, qui maleficiis elementa perturbare, aut Manes evocare audent.*
19. *Magicis artibus elementa turbari poſſe jam pridem creditum eſt, dictique hujuſmodi malefici Tempeſtarii.*
20. *De his Tempeſtariis teſtimonium S. Agobardi Epiſcopi Lugdunenſis.*
21. *Jam pridem Magos inclamaſſe mortuos, a quibus futura prædicerentur, teſtatur Tertullianus.*
22. *Hic ſæpius hominibus illudi per phantaſma aſſerit Tertullianus.*

(a) Id eſt, prioris Brevis adverſus Mandatum, & Litteras Paſtorales.

Digitized by Google

23. *Pœna Legis Conſtantii eſt vivicomburium.*
24. *Lex Conſtantini contra Maleficos, qui aliquid moliuntur contra ſalutem hominum, vel animos ad libidinem excitant.*
25. *Dubitatur, num Conſtantinus probaverit, artem magicam adhiberi poſſe ad bonum finem.*
26. *Id probaſſe Conſtantinum credidit Leo Imperator.*
27. *Leo Imperator, abrogatâ Lege Conſtantini, omnem magiam etiam ad bonum finem adhiberi vetuit.*
28. *Non deſunt, qui putant, Leonem non bene intellexiſſe Legem Conſtantini.*
29. *Certum eſt, ſemper fuiſſe vetitas magicas artes, etiam ad bonum finem adhibitas.*
30. *Eas jam pridem vetuit Conſtantius Imperator.*
31. *Similes incantationes vetitæ in Synodo Ancyrana.*
32. *Sanctus Chryſoſtomus invehitur in eos, qui magicis artibus utuntur ad conſervationem vitæ.*
33. *In Capitulis Martini Bracarenſis idipſum vetitum.*
34. *Conſonat reſponſum Alexandri III. in Cap. 2. De Sortilegiis.*
35. *Erroneum declarat Facultas Pariſienſis, licere uti maleficiis ad bonum finem, vel maleficia maleficiis pelli poſſe.*
36. *Hoc poſtremum vetat quoque Rituale Romanum.*
37. *Conſentiunt Synodi Belgicæ, & vicinarum Provinciarum.*
38. *Decretum Synodi Cameracenſis contra varias ſuperſtitiones ad curationem hominis, vel jumenti adhiberi ſolitas.*
39. *Simile Decretum Synodi Provincialis ſecundæ Mechlinienſis.*
40. *Regula ad dignoſcendum, an aliquid ſit ſuperſtitioſum, ab hac Synodo propoſitea.*
41. *Eamdem regulam quoad ſubſtantiam probaverat Synodus Provincialis prima Mechlinienſis.*
42. *Ex hac regula declarat Synodus Sylva-Ducenſis, plures obſervationes eſſe ſuperſtitioſas.*
43. *Monet eadem Synodus, populum a Parochis docendum, grave peccatum eſſe hujuſmodi obſervationibus uti.*
44. *Decreta Synodorum Namurcenſium contra quaſdam ſuperſtitioſas obſervationes.*
45. *De ſuperſtitione liberandi certas animas e Purgatorio per certas verborum formulas remiſſive.*
46. *Plures ſuperſtitionum ſpecies remiſſive.*
47. *Referuntur Edicta Principum noſtrorum contra Sortilegos, & Magos.*
48. *Specialia Edicta contra illos, qui vulgo vocantur Ægyptiaci.*
49. *Ex Canoniſtarum ſententia crimen ſortilegii creditur eſſe Eccleſiaſticum.*
50. *Ita in Gallia aliquando judicatum.*
51. *Hodie judicatur eſſe mere Civile.*
52. *Psaxis Galliæ apparet conformis praxi Belgicæ.*
53. *Judex in his cauſis cum magna prudentia, & circumſpectione procedere debet.*
54. *Epiſcopi & Paſtores tenentur populum diligenter inſtruere ſuper hac materia.*
55. *Formula uſitata inter milites Hiſpanos, judicata ſuperſtitioſa per Epiſcopum Iprenſem.*
56. *Si ſimile examen hodie ab Epiſcopis inſtitueretur, multa deprehenderentur ſuperſtitioſa, quæ a populo frequentantur.*
57. *Ad quas obſervationes maxime attendere debent Epiſcopi.*
58. *Aliquando permittit Deus, ut vera prædicantur, & quare?*
59. *Merito attendunt Epiſcopi, ne exorciſmis, aut cæremoniis Eccleſiæ immiſceantur ſuperſtitioſa.*
60. *Quæ potiſſimum hic ab Exorciſtis cavenda.*

I. SOrtilegium dicitur a *forte*, ſoletque accipi in malam partem, nimirum pro ſuperſtitioſa, & magica *divinatione*, quâ quis futura aut occulta, vel omnino incerta prædicere, aut cognoſcere vult ex aliquibus ſignis, quæ ad ea cognoſcenda aut indicanda, nec a natura aut Deo inſtituta, vel ordinata ſunt.

II. Solent ſimilia ſigna vocari *ſortes divina-*

Digitized by Google

vinatoriæ, tamquam quæ adhibeantur ad cognoſcendum ea, quæ citra divinam revelationem ex talibus cognoſci nequeant; atque illi, qui iis utuntur, vocantur *divinatores*, tamquam futura & plane occulta prædicentes, aut revelantes, aliquid Divinitatis præ ſe ferentes: quare & teſte Iſidoro *lib.* 8. *Etymol. cap.* 9. Divini appellantur, quaſi *Deo pleni*.

III. Definiuntur ab ipſo Iſidoro apud Gratianum *Cauſ.* 26. *quæſt.* 1. *Can.* 1. „ Sortilegi ſunt, qui ſub nomine fictæ re„ ligionis per quaſdam, quas Sanctorum „ *ſortes* vocant, divinationis ſcientiam pro„ fitentur, aut quarumcumque ſcriptura„ rum inſpectione, futura promittunt „.

IV. Sortes illæ divinatoriæ utpote nullam, vel naturalem, vel ſupernaturalem vim habentes ad occulta illa ac mere contingentia, & plane ab incerto eventu dependentia, manifeſtanda, merito ſuperſtitioſæ divinationes, & maleficia reputantur, & ut talia jam pridem reprobatæ ſunt, uti apud Gratianum *Cauſ.* 26. *quæſt.* 5. *Can.* 7. legitur: " Sortes, quibus cuncta „ vos in veſtris diſcriminatis judiciis, „ (quod Patres damnaverunt) nihil aliud, „ quam divinationes, & maleficia eſſe de„ cernimus. Quamobrem volumus illas „ omnino damnari, & inter Chriſtianos „ ultra nolumus nominari, & ne exer„ ceantur, ſub anathematis interdicto pro„ hibemus „.

V. Hic *ſortes* reputari inter *divinationes*, & *maleficia*, manifeſtum eſt; evidentiuſque adhuc patebit, ſi attendatur Epiſtola Leonis IV. ad Epiſcopos Britanniæ, *cap.* 4. unde hic Canon deſumptus eſt. Dicit enim Leo: " De experientia autem „ divinationum, vel maleficiorum, ſcri„ ptum quidem habemus in ſacris Cano„ nibus, ut ipſa verba ponamus, ita: „ Qui Divinationes expetunt, & morem „ gentilium ſubſequuntur, aut in domos „ ſuas hujuſmodi homines introducunt, „ exquirendi aliquid arte maleficâ, aut „ expiandi causâ, ſub regula quinquennii „ jaceant „.

His præmiſſis infert tamquam conſequens: *Unde ad eorum ſimilitudinem*, SORTES, & cetera quæ ſupra relata ſunt.

Plures Canones, quibus *Sortilegi* una cum Divinatoribus, & Maleficis condemnantur, & pari pœnâ plectuntur, refert Gratianus citatâ *quæſt.* 5.

VI. Et ſane ſi attendatur natura ſortilegii, ſive *ſortium*, prout ea adhibentur ad cognitionem, ſive manifeſtationem futurorum, vel occultorum, ad quæ cognoſcenda, aut manifeſtanda, nec ex natura rei, nec ex ſupernaturali Dei ordinatione vim ullam habent, facile patebit, ſortilegium eſſe ad ſuperſtitioſam Divinationem referendum.

Si enim cultus divinus, ſive id quod ſoli Deo competit, exhibeatur aut tribuatur creaturæ, dicitur ſuperſtitio cultus *indebiti*, ut loquuntur Theologi poſt S. Thomam, 2. 2. *quæſt.* 93. *art.* 1.

Dum ergo cognitio futurorum contingentium, quæ a libero hominum arbitrio, aut ab aliis plane incertis eventibus dependent, aut occultorum manifeſtatio petitur a rebus ad eam manifeſtationem nec a natura, nec Dei ordinatione inſtitutis, vel ordinatis, tunc transfertur quidam Dei cultus, vel Dei proprietas, nimirum futurorum, & occultorum ſcientia, & manifeſtatio, ad creaturam. Ac propterea Sortilegi etiam Divinatores, tamquam *Divini* aliquid præferentes, dicti ſunt, uti ſupra notatum eſt.

VII. Ulterius, quia ſortes, ſive ſigna adhibita ad futurorum, & occultorum cognitionem, nullam ex ſua conditione, vel ſpeciali Dei ordinatione virtutem habent, ideo ſortilegium continere ſolet expreſſum, vel tacitum pactum cum dæmone, a quo mediantibus illis ſignis futurorum, & occultorum ſcientia expetitur.

VIII. Nec tantum ad futurorum, aut occultorum revelationem ſignis illis utitur dæmon; ſed etiam ad nocendum hominibus, vel in corpore, vel bonis temporalibus; diciturque ars hæc *maleficium*.

Et quamvis omnes quacumque ratione homines malum facientes, poſſent dici *Malefici*, nihilominus, diabolicis biſce artibus, ad hominum nocumentum utentibus vulgo *Malefici* vocantur *ob facinorum magnitudinem*, ut loquitur *L.* 5. *Cod. De Maleficis.*

IX. Sicuti autem varia ſunt ſigna, quibus dæmon utitur ad ſuas præſtigias, fallacias, aut maleficia exercenda, ita variæ ſunt

Digitized by Google

ſunt ſortilegii, & maleficii ſpecies, quæ a diverſitate ſignorum etiam varia ſortiuntur nomina, quorum tum in Canonibus, tum in legibus Principum mentio occurrit; ut in ſequentibus videbitur: quibus tamen omnibus dæmon utitur ad deceptionem, & nocumentum hominum, & ut divinitatem ſibi attribuat futurorum, & occultorum manifeſtationem ſibi vindicet. Dumque hominibus perſuadet, eam a ſe expetere, & exſpectare, una perſuadet, ſibi cultum Deo ſoli debitum exhiberi, quod dæmon ex innata ſibi ſuperbia ſummopere affectat.

X. Præterquam autem, quod in omni ſortilegio, maleficio, vel ſuperſtitione tale aliquod expreſſum, vel implicitum pactum, & commercium cum dæmone interveniat, etiam graviſſima ſolent, vel ex ſortilegiis, ſive futurorum prædictionibus incommoda oriri, & a dæmone hiſce mediantibus procurari.

XI. Sciebant vel ipſi Gentiles, & Idolorum cultores, quid ex auguriis, & divinationibus incommodi expectari poſſet, ſi de Reipublicæ ſtatu, aut Principis perſona, futura, vel occulta per hujuſmodi auguria panderentur. Quapropter tametſi ipſi Romani Gentiles dæmonia, & Idola colerent, multaque ſuperſtitioſa permitterent, & probarent; tamen ſeveriſſime puniebant eos, qui de ſtatu Reipublicæ, aut ſalute Principis ea conſuluiſſent; teſtaturque Paulus Juriſconſultus *Sent.* 5. *tit.* 21. pœnâ *capitali* punitos, *qui de ſalute Principis, vel ſumma Reipublicæ reſpondiſſent.*

XII. Imperatores vero Chriſtiani expendentes, quam hæc omnia Reipublicæ, populis, necnon ipſi Religioni Chriſtianæ eſſent adverſa, & pernicioſa, generaliter hæc omnia una cum ipſa Gentilitate, & Idololatria abolere, & extirpare funditus ſtuduerunt.

In primis extat in *l.* 5. *Cod. De Maleficis, & Mathematicis*, Conſtitutio Conſtantii Imperatoris de anno 357. contra Sortilegos, ſive Divinatores in hæc verba: „ Nemo Aruſpicem conſulat, aut Ma„ thematicum, nemo Ariolum, Augurum, „ & Vatum prava confeſſio conticeſcat. „ Chaldæi ac Magi, ac ceteri, quos *ma„ leficos* ob facinorum magnitudinem vul„ gus appellat, nec ad hanc partem ali„ quid moliantur. Sileat omnibus perpe„ tuo divinandi curioſitas. Etenim ſuppli„ cio capitis ferietur gladio ultore pro„ ſtratus (*a*), quicumque juſſis noſtris ob„ ſequium denegaverit „.

XIII. *Aruſpex* ſive Auſpex, cujus in hac Lege, aliiſque frequens mentio occurrit, dictus fuit, qui hoſtiis & extis, ſive viſceribus pecudum (quas idolis Gentilitas immolabat) inſpectis, futura prædicebat: atque hinc ars, ſive profeſſio ex ſimili inſpectione futura prædicendi, *Aruſpina* dicebatur. De his vide *Can.* 1. *cauſ.* 26. *quæſt.* 3. item *Can.* 14. *eâd. cauſ.*

XIV. Mathematicus hic pro Aſtrologo accipitur. Aſtrologi autem dicti, eo quod in aſtris augurantur, ait Gratianus in *Can.* 1. *cauſ.* 26. *quæſt.* 4. additurque in eodem Canone: "Genethliaci appellati ſunt pro„ pter natalitiorum conſiderationes dierum: „ Geneſes enim hominum per duodecim „ cœli ſigna deſcribunt, ſiderumque curſu „ naſcentium mores, actus & eventus præ„ dicere conantur: id eſt, quis quali ſigno „ fuerit natus, aut quem effectum habeat „ vitæ, qui naſcitur. Hi ſunt, qui vulgo „ Mathematici vocantur, cujus ſuperſtitio„ nis genus conſtellationes Latini vocant, „ id eſt, notationes ſiderum, quomodo ſe „ habeant, cum quiſque naſcitur „. Hæc ex citato Canone, quem ſub nomine S. Auguſtini exhibet Gratianus; ſed uti notant Correctores Romani, pleraque non extant apud Auguſtinum, " ſed ſunt in libello „ Rabani *De Magorum præſtigiis*, quem „ ipſe Rabanus ex variis Auguſtini, & „ Iſidori locis collegit, & Gratianus ſæpe „ citat ſub nomine Auguſtini „.

Recte hic notatur, prædictum libellum ex dictis S. Auguſtini eſſe collectum; nam & citata verba ſaltem, quoad ſubſtantiam habentur apud S. Auguſtinum *lib.* 2. *De Do-*

(*a*) In Codice Theodoſiano, cujus editionem dedit Marvillius ann. 1665. legitur: *Supplicium capitis feret gladio ultore proſtratus, quicumque juſſis obſequium denegaverit.*

Doctrina Chriſtiana, *cap.* 21. ubi late agit de his, *qui Genethliaci propter natalium dierum conſiderationes*, *nunc autem vulgo Mathematici vocantur*; quorum ſuperſtitionem pernicioſam, & fallacem ibidem exponit, & refutat.

Hos eoſdem quoque S. Auguſtinus *lib.*4. *Confeſſ.* 3. appellat *Planetarios*: referturque locus Auguſtini a Gratiano *Can.* 8. *cauſ.* 26. *quæſt.* 2.

XV. Augures ſunt (ait citatus *Can.*1.) qui volatus avium, "& voces intendunt; „ aliaque ſigna rerum, vel obſervationes „ improviſas hominibus occurrentes ferunt. „ Iidem ſunt & Auſpices. Nam auſpicia „ ſunt, quæ iter facientes obſervant. Di- „ cta autem ſunt auſpicia, quaſi avium „ ſpicia, & auguria quaſi avium garria, „ id eſt, avium voces & linguæ. Item, „ augurium quaſi avigerium, quod aves „ gerunt „.

XVI. Vates hic ſumi poſſunt pro iis, qui quaſi ſpiritu prophetico, & tamquam *Deo pleni* de futuris vaticinantur; quique & *Fanatici* dicti, qui vi Numinis interiori ſe agitari fingebant; unde & *Divini* dicti ſunt. Divinitate enim plenos ſe eſſe ſimulant, & aſtutâ quâdam fraudulentiâ hominibus futura conjectant, ut dicitur in allegato Canone primo.

XVII. Hos itaque generatim conſuli vetat hac Lege Conſtantius, & quidem ſub pœna *capitali*. Imo non tantum in hac Lege nominatim expreſſos, ſed & omnes *generatim* Sortilegos, ſive ope dæmonum futura prædicentes hac Lege comprehendi, omnemque pernicioſam illam *divinandi* artem damnari, ſat innuunt hæc verba Legis: *Et ceteri*, *quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat*. Item: *Sileat omnibus perpetuo divinandi curioſitas*. Unde huic Legi in Codice Theodoſiano ſubjicitur hæc compendioſa interpretatio: „ Quicumque pro curioſitate futurorum, „ vel invocationem dæmonum, vel Divi- „ nos, quos ariolos appellant, vel Aru- „ ſpicem, qui auguria colligit, conſulue- „ rit, *capite* punietur „.

XVIII. Extat alia ejuſdem Imperatoris Conſtantii Conſtitutio in L. 6. Cod. *De Maleficis*, de Magia, ſive de magicis artibus, in hæc verba: "Multi magicis ar- „ tibus uſi, elementa turbare, vitam in- „ ſontium labefactare non dubitant, & „ Manibus accitis audent ventilare, ut „ quiſque ſuos conficiat malis artibus ini- „ micos: hos, quoniam naturæ peregrini „ ſunt, feralis peſtis abſumat „.

Habetur & hæc Conſtitutio in lib. 9. Cod. Theod. tit. 16. ubi pro *uſi*, legitur *auſi*: ut ſenſus ſit, *multi magicis artibus* AUSI *elementa turbare*, *vitas inſontium labefactare audent*.

Hanc lectionem ut rectiorem, & veriorem probat Jacobus Gothofredus ad citatam *Legem* 5. in Codice Theodoſiano *De Maleficis*; notatque, quod Conſtantius duplicem audaciam hic perſtringat Magorum ad inimicos ſuos conficiendos, elementorum ſcilicet turbationem, & Manium evocationem.

XIX. Magicis artibus elementa turbari paſſim notum eſt, vocanturque ob tempeſtates per elementorum turbationem excitatas *Tempeſtarii*, de quibus in Legibus Viſigothorum legitur *lib.* 6. *tit.* 2. *leg.* 3. „ Malefici, & immiſſores tempeſtatum, „ qui quibuſdam incantationibus grandi- „ nem in vineas, meſſeſque mittere per- „ hibentur „. Et *lib.* 1. *Capitularium Regum Francorum*, *cap.* 62. "Præcipimus, „ ut nec Cauculatores, nec Incantatores, „ nec *Tempeſtarii*, nec Obligatores fiant. „ Et ubicumque ſunt, emendentur, vel „ damnentur „.

XX. Eſt de his Tempeſtariis inſignis locus S. Agobardi Archiepiſcopi Lugdunenſis in libro *De Grandine*, *& Tonitruis*, *cap.* 1. "In his regionibus pene omnes ho- „ mines nobiles, & ignobiles, urbani & „ ruſtici, ſenes & juvenes, putant, gran- „ dines, & tonitrua hominum libitu poſſe „ fieri. Dicunt enim, mox ut audierint „ tonitrua, & viderint fulgura, *Aura levatitia eſt*. Interrogati vero, quid ſit „ aura levatitia, alii cum verecundia, „ parum remordente conſcientiâ, alii au- „ tem confidenter, ut imperitorum moris „ eſſe ſolet, confirmant, incantationibus „ hominum, qui dicuntur *Tempeſtarii*, „ eſſe levatam, & ideo dici *levatitiam* „ auram „.

Hunc vulgi errorem ibidem rejicit Agobardus.

XXI.

Digitized by Google

XXI. Addit Conſtantius : *Et manibus accitis audent ventilare*, *ut*, &c. hoc eſt, nonnulli magicis artibus animas ſeu ſpiritus defunctorum inclamare, & quaſi de inferis accire audent, quo inimicos ſuos conficiant.

De hac ſpecie magiæ tamquam ſuo tempore uſitatiſſima loquitur Tertullianus *libro* De Anima, *cap.* 57. " Publica jam „ littera eſt, quæ animas etiam juſtâ ætate „ ſopitas, etiam probâ morte disjunctas, „ etiam promptâ humatione diſpunctas, „ evocaturum ſe ab inferum incolatu pol„ licetur „.

XXII. At hic ſæpe phantaſma duntaxat eſſe, ac ſenſibus hominum illudi per dæmoniacas præſtigias, ibidem monet Tertullianus: " Sic in illa ſpecie magiæ, quæ „ jam quieſcentes animas evellere ab infe„ ris creditur, & conſpectui exhibere, „ non alia fallaciæ vis eſt operatior. Pla„ ne quia & *phantaſma* præſtatur, quia „ & corpus affingitur; nec magnum illi, „ exteriores oculos circumſcribere, cui in„ teriorem mentis aciem excæcare perfa„ cile eſt „.

Qui hac arte utuntur, vulgo *Necromantici* vocantur.

XXIII. Itáque hac Lege Conſtantius ſtatuit, ut ſi qui auſi ſint, vel elementorum turbatione, vel accitis Manibus per magicas artes ſuos inimicos labefactare, hos *feralis peſtis abſumat*. Per feralem peſtem hic intelligi *vivicomburium*, putat Jacobus Gothofredus; ibidem oſtendens, quâ ratione hæc pœna dicatur *feralis peſtis*. Notaturque in appendice ad Arreſta Paponii, *lib.* 22. *tit.* 3. quod adverſus eos vel eas, qui, quæve execrabile commiſerunt ſortilegium, conſtituta ſit pœna *ignis*, atque ita plerumque Arreſtis Curiæ puniti fuerint.

XXIV. In Lege 4. Cod. *De Maleficis*, legitur quoque ſub nomine Conſtantini Magni: " Eorum eſt ſcientia punienda, „ & ſeveriſſimis merito legibus vindican„ da, qui magicis accincti artibus, aut „ contra hominum moliri ſalutem, aut pu„ dicos ad libidinem deflexiſſe animos de„ tegentur „. Horum incitamentorum ad impudicos amores per artes magicas, meminit S. Auguſtinus *lib.* 10. *De Civit. Dei cap.* 11. & plura refert in hanc rem Jacobus Gothofredus ad *L.* 3. *Cod. Theod. De Maleficis*; & Gregorius Tholoſanus in Syntagmate Juris univerſi *lib.* 34. *cap.* 12. oſtendit, quomodo etiam rebus ſacratiſſimis ad hæc maleficia abutantur.

XXV. Omnem ergo illam ſcientiam magicam, quæ ad hominum nocumentum vertitur, ſeveriſſime puniendam dixit Conſtantinus. Sed quid? ſi hæc ſcientia non ad nocumentum, ſed potius ad ſalutem & commodum homini procuranda ſerviat, & adhibeatur. Id licitum putaſſe Conſtantinum in hac Lege aliqui credidere. Verbis enim ſupra relatis ſubjungit immediate tamquam priorum verborum moderativa: „ Nullis vero criminalibus implicanda ſunt „ remedia humanis quæſita corporibus, „ aut in agreſtibus locis innocenter adhi„ bita ſuffragia, ne maturis vindemiis me„ tuerentur imbres, aut ventis grandiniſ„ que lapidatione quaterentur: quibus non „ cujuſquam ſalus, aut æſtimatio lædere„ tur, ſed quorum proficerent actus, ne „ divina munera & labores hominum ſter„ nerentur „.

Ex his itaque ſtatuunt nonnulli, Conſtantinum quidem interdixiſſe magicas artes, ſive incantationes, ſive incantamenta (quæ hic *ſuffragia* dicuntur) adhiberi in hominum nocumentum; ſed ea probaſſe ſi ad ſalutem ipſorum, aut fructuum conſervationem adhiberentur. Unde Petrus Tholoſanus in Syntagmate Juris univerſi, *lib.* 34. *cap.* 18. aſſeveranter ait: " Scio leges „ Codicis Juſtinianei magiam illam, quæ „ ſalutem & bonum aliquod procurare vi„ detur, non improbaſſe „. Deinde citat hanc Legem quartam.

XXVI. Ita hanc Legem intellexiſſe Leonem Imperatorem, qui vulgo *ſapiens* dictus eſt, patet ex ejus Conſtitutione 65. *De Incantatorum pœna*; ubi expreſſe aſſerit auctorem hujus Legis probaſſe *incantationes illas, tamquam fructus, & ſegetes curent, aliaque bona (ut quidem videtur) ſuppeditent.*

XXVII. Hanc Legem ipſe Leo ex *legum quaſi fundo tollendam* putavit. Deinde rationem ſubjicit: " Nos iſtiuſmodi in„ cantationes pernicioſas eſſe perſuaſum „ habemus: & ut boni quidpiam inde ma„ nare credamus, induci non poſſumus. „ Ac

Digitized by Google

,, Ac ſane etiamſi boni quidpiam producere illas appareat (quomodo quidem approbanti ipſas legi videtur) onn id bonum eſſe, ſed illecebram atque naſſam, quæ illectos in malorum omnium extremum, ubi a ſummo bono excidant, abſorbeat, compertum habemus ,,.

Tandem nonnullis interpoſitis concludit:
,, Sane vero ſi quis aliquo modo incanta-
,, mentis uſus eſſe deprehenſus fuerit; ſive
,, id reſtituendæ conſervandæve valetudinis,
,, ſive avertendæ a rebus frugiferis calami-
,, tatis cauſâ fecerit, is apoſtatarum pœ-
,, nam ſubiens ſupremum ſupplicium ſulli-
,, neto ,,.

XXVIII. Non deſunt, qui credant Leonem ſenſum hujus Legis haud fuiſſe aſſequutum: noluiſſe Conſtantinum in hac Lege probare incantationes magicas ad conſervationem ſegetum, vel ſalutem corporum procurandam; ſed tantum declaraſſe per priorem partem ſuæ Conſtitutionis, prohibita non eſſe *remedia humanis quæſita corporibus*; hoc eſt, remedia, quæ non ars magica, ſed natura ſuppeditat: qualia nonnumquam & cantamenta ad leniendum dolorem eſſe poſſunt: uti oſtendit Jacobus Gothofredus ad hanc Legem in Codice Theodoſiano.

XXIX. Quidquid ſit, hoc certum eſt, jam pridem & ſacris Canonibus, & Imperatorum Sanctionibus, & Patrum ſcriptis damnatas fuiſſe generatim incantationes & magicas artes, tametſi ad ſalutem procurandam adhibitas.

XXX. Scribit Ammianus *lib.* 16. De Conſtantii Imperatoris temporibus: " Si
,, quis anile incantamentum ad *leniendum*
,, adhibuiſſet dolorem, reus delatus, pœ-
,, naliter interibat ,,. Et *lib.* 19. teſtatur,
,, ut veneficos pronuntiatos reos capitis
,, interiiſſe, ſi quis remedia quartanæ, vel
,, alterius doloris collo geſtaret ,,.

XXXI. Synodus Ancyrana ſub initium ſeculi IV. *Can.* 24. ait: Qui vaticinantur & gentium conſuetudines " ſequuntur, vel
,, in ſuas ædes aliquos introducunt, ad
,, medicamenta arte invenienda vel luſtra-
,, tionem, in quinquennii Cannnem inci-
,, dant, ſecundum gradus definitos: tres
,, annos ſubſtrationis, & duos annos ora-
,, tionis ſine oblatione (*a*) ,,.

XXXII. Et S. Jnannes Chryſoſtomus *Homil.* 43. *in Matth. cap.* 23. invehitur in eos, qui ſuâ ætate philacteria ad collum ſuum appendebant, vel partem aliquam Evangelii ſcriptam, quaſi virtus Evangelii in litterarum figuris ſita fuiſſet. Neque dubitat idem S. Doctor *Homilid* 8. *in Epiſt. ad Coloſſenſes*, comparare aliquatenus martyrio contemptum harum vanitatum; quaſi vitam potius amittere, quam has ſuperſtitioſas vanitates adhibere malint.

XXXIII. Ex Capitulis Martini Bracarenſis refert Gratianus *Cauſ.* 26. *quæſt.* 5. *Can.* 3. " Si quis autem Paganorum con-
,, ſuetudinem ſequens, Divinos, & Sorti-
,, legos in domum ſuam introduxerit, qua-
,, ſi ut malum foras mittant, aut malefi-
,, cia inveniant, vel luſtrationes Pagano-
,, rum faciant, quinque annis pœnitentiam
,, agant ,,.

XXXIV. Hiſce conforme eſt Reſponſum Alexandri III. in *Cap.* 2. ;; *De Sortilegiis*. Expoſitum erat Pontifici, " quem-
,, dam Presbyterum cum quodam infami
,, ad privatum locum acceſſiſſe: non eâ in-
,, tentione ut dæmnnium vocaret, ſed eâ
,, intentinne ut inſpectione aſtrolabii, *fur-*
,, *tum* cujuſdam Eccleſiæ poſſet recupera-
,, ri ,,. Reſpondit Pontifex: " Verum li-
,, cet hoc ex *bono zelo*, & *ſimplicitate* ſe
,, feciſſe proponat, id tamen graviſſimum
,, fuit, & non modicam inde maculam pec-
,, cati contraxit ,,.

Deinde mandat, ut huic Presbytero pœnitentia pro expiatione illius delicti imponatur, quod per *annum & amplius*, ſi Epiſcopo viſum fuerit, ab altaris miniſterio præcipiatur abſtinere.

XXXV. Unde recte declaravit Facultas Theologica Pariſienſis anno 1398. *art.* 5.

(*a*) Canon Ancyranus citatur ſecundum verſionem Gentiani Herveti: at ſi verſio Dionyſii Exigui conſulatur, pœna ſubeunda his expreſſa verbis legitur: " Sub regula quinquennii jaceant, ſecun-
,, dum gradus pœnitentiæ definitos ,,.

eos falli, qui credunt licitum uti ad bonum finem arte magicâ, aliiſque ſuperſtitionibus, quas Deus, & Eccleſia damnant.

Quin & addit *art. 6.* ſine errore ſuſtineri non poſſe, licitum eſſe, quin & permittendum eſſe, maleficium maleficio tollere. Verba ſunt: " Quod licitum ſit, „ etiam permittendum, maleficia maleficiis „ repellere, error „.

XXXVI. Idipſum & expreſſit Rituale Romanum, dicens: " Aliqui (dæmones) „ oſtendunt factum maleficium, & a quibus ſit factum, & modum ad illud diſſipandum; ſed caveat, ne ob hoc ad magos, vel ad ſagas, vel ad alios, quam „ ad Eccleſiæ miniſtros confugiat, aut „ aliâ ſuperſtitione, aut alio modo illicito „ utatur „.

XXXVII. His omnibus tandem conſentiunt recentiores tum in Belgio, tum alibi celebratæ Synodi, generatim omnem uſum artis magicæ, & cujuſvis ſuperſtitionis, tametſi ad ſanitatem corporis, vel animalium, vel conſervationem fructuum, aut rerum perditarum recuperationem, aliumve honeſtum finem adhibitum.

XXXVIII. Synodus P. II. Cameracenſis *tit. 1. cap. 7.* ait: " Signa vel imagi„nes, annulive, orationes ſcriptæ, vel „ ut vocant brevia characteribus, aut no„minibus incognitis impreſſa, ne ad ali„cujus morbi hominis, jumentive curatio„nem adhibeantur, ne etiam ligaturæ ma„trimonii actum impedientes, aliave ve„neficia, vel faſcinationes ſuperſtitioſâ ob„ſervatione fiant, aut diſſolvantur; nec „ vulnera, aut plagæ ullæ ſuperſtitioſo ad„hibito ſignorum, verborum, aut precum „ numero, linteolis, vel aliâ, quæ a Me„dicis comprobata non ſit, ratione cu„rentur „.

Et altera Synodus D. Cameracenſis anni 1604. *tit. 1. cap. 8.* agit adverſus eos, „ non tantum, " qui magos, divinatores, „ ſagas, Ægyptios, alioſve ſimiles, ſuper „ futuris eventibus, qui a libera pendent „ hominum voluntate, ſuper furto ablatis, „ abſconditis theſauris, rebus deperditis, „ aliiſque occultis conſulunt, aut conſuli „ mandant „: ſed & in eos, " qui rerum „ occultarum cognitionem, per cribri, „ annuli, vel alterius rei agitationem ex„plorant „.

Dein *cap. 9.* mandat, ut " ea omnia, „ quæ certas perſonarum, temporum, nu„merorum, locorum, & ſimilium rerum „ obſervationes, corporiſque compoſitionem, „ ac certorum eſculentorum, & potulen„torum ſumptionem ita requirunt, ut, qui „ ea prætermiſerit, expectato fraudetur ef„fectu, tamquam vana & ſuperſtitioſa, „ vel de ſuperſtitione admodum ſuſpecta, „ de medio tollantur, niſi arte Medicâ, „ Eccleſiæ Conſtitutione, aut conſuetudine „ per eamdem approbatâ, præſcribantur „.

De variis ſuperſtitionibus ex obſervatione temporum vide Thiers in Tractatu De Superſtitionibus *cap. 5.* Inter vanas, & ſuperſtitioſas obſervationes perſonarum merito refertur illa, hodie ſat frequens etiam inter omnes non vulgares, quâ creditur unus intra annum moriturus, ſi *tredecim* ſimul in menſa accumbant; ſecus, ſi majore, vel minore numero ſint: quam obſervationem plane ſuperſtitioſam eſſe, evidenter colligitur ex regula ſuperius ex Synodo Mechlinienſi adductâ, & ab omnibus probatâ.

XXXIX. Synodus P. II. Mechlinienſis *tit. 51. cap. 1.* ait: " Nemo ad morbos „ vel vulnera hominum, aut brutorum cu„randa ſuperſtitioſis remediis utatur; vel „ ſuper rebus deperditis, aut ſuper futuris „ eventibus, ac quibuſvis ſecretis, Divinos, „ ſeu pro Divinis ſe venditantes, conſule„re præſumat „.

XL. Deinde *cap. 3.* ponit regulam, e qua dignoſci queat, num quid ſuperſtitioſum ſit: vultque " ut Parochi ſubditos „ ſuos diligenter de ſuperſtitionibus do„ceant; & inter cetera, ſuperſtitioſum „ eſſe, expectare quemcumque effectum a „ quacumque re, quem res illa nec ex ſua „ natura, nec ex inſtitutione divina, nec „ ex ordinatione, vel approbatione Eccle„ſiæ producere poteſt „.

XLI. Hanc regulam, licet non iiſdem verbis, expreſſerat Synodus P. I. Mechlinienſis *tit. De Superſtitione*, docens, " o„mnem illum rerum uſum eſſe ſuperſti„tioſum, qui ſine verbo Dei & Eccleſiæ „ doctrina ſit; præſcriptis aliquibus ritibus „ & obſervantiis, quarum rationabilis cau„ſa reddi non poteſt, & fiducia in eis „ collocatur, certo expectandi aliquem „ even-

„ eventum, qui ſine illis ritibus ex San-
„ ctorum interceſſione non ſperaretur; aut
„ quæ in cultu Sanctorum ex temeritate,
„ ac quadam levitate potius quam pieta-
„ te, & verâ in Deum religione, fieri
„ videntur „.

XLII. Huic regulæ inſiſtentes aliæ paſſim Synodi Belgicæ varias exinde obſervationes, etiamnum hodie uſitatas, ſuperſtitioſas eſſe concludunt.

Synodus Silvæ-ducenſis ſub Metſio poſtquam probavit regulam in Synodo Mechlinienſi I. propoſitam, “ declarat ad profa-
„ nam ſuperſtitionem pertinere, quod non-
„ nulli illicitis, & inſolitis medicamentis,
„ ligaturis, amuletis, chartulis, littera-
„ rum inciſuris, aut rebus conſecratis,
„ verbiſque ſacris extra probatam medendi
„ rationem, ad morbos hominum depellen-
„ dos, febreſque curandas, aut pecudes
„ ſanandas utantur „.

XLIII. Poſt hæc concludit: “ Ac ideo
„ mandamus omnibus Parochis noſtris, ut
„ fidelem populum doceant uſum dictarum
„ rerum ad effectus hujuſmodi, & ſimiles
„ conſequendos, abſque gravi peccato con-
„ tra primum Decalogi præceptum, adhi-
„ beri a quocumque non poſſe, cum illa
„ ad occulta quædam cum dæmonibus ini-
„ ta pacta pertineant „.

XLIV. Synodus Namurcenſis 1639. *tit.* 4. *cap.* 1. ait: “ Nullus ſe, vel animalia,
„ a morbo curari, & a periculis præſer-
„ vari procuret per ſuperſtitionem, aut
„ verba magica; & quod gravius eſt, non
„ conſulat divinos, aut cribrum verti cu-
„ ret, ad cognoſcendum, quis rem ſuam,
„ vel alterius ſurripuerit, aut ſibi malum
„ intulerit „.

Obſervatio in vertendo *cribro*, cujus hæc Synodus meminit, hodie in aliquibus locis (*a*) ſatis adhuc uſitata eſt; ac per eam non raro etiam innocentiſſimi in ſuſpicionem criminis adducuntur: unde merito hic invigilent Epiſcopi & Paſtores. Vocatur hæc *divinatio* apud Petrum Tholoſanum loco citato, *cap.* 3. *Coſcinomantia*.

Altera recentior Synodus Namurcenſis anni 1659. *tit.* 14. poſt expreſſis verbis renovatam regulam in Synodo P. II. Mechlinienſi propoſitam, ſubjungit *cap.* 6. “ Mo-
„ nebunt Paſtores Parochianos ſuos, abſti-
„ nere a remediis, quibus prætenduntur
„ noſci occulta, & a vulgari conſuetudine
„ circumligandi arbores pro ubertate fru-
„ ctuum & infortuniis, patibula pro ceſ-
„ ſatione febrium, a peregrinationibus per
„ imperitas mulierculas ſuggeſtis, & aliis
„ ſimilibus „.

XLV. Addit *cap.* 7. “ Monebunt etiam
„ abominandam eſſe eorum vanitatem, qui
„ certo numero & præſcriptâ formâ ver-
„ borum & precum afferunt, certas ani-
„ mas ſemper e purgatorio liberari „. De hac abominanda vanitate videri poſſunt, quæ dicta ſunt *Tom. III. part.* 2. *Sect.* 4. *tit.* 6. *cap.* 6. alias *tit.* 37.

XLVI. Plures ſuperſtitionum ſpecies refert, & reprobat S. Carolus in Concilio Mediolanenſi I. *part.* 1. *cap.* 10. & infinita pene ſigna, & verborum formulas, quibus homines vulgares paſſim utuntur vel ad inveſtigationem futurorum, vel ad maleficia, aut ad recuperandam ſibi, vel brutis ſuis ſanationem a morbis, vel vulneribus, aut ad conſervationem frugum, aliumve effectum, nominatim recitat Joannes Baptiſta Thiers in tractatu *De Superſtitionibus* quem merito Parochi in hac materia conſulent, utpote plura referentem, quæ hodie multum frequentantur.

XLVII. Et ſicuti priſtini Reipublicæ Moderatores hiſce maleficiis, & ſuperſtitionibus eliminandis etiam ſuam operam impenderunt; ita & Principes noſtri varia Edicta contra Maleficos, Divinos, Incantatores, & ſimiles, necnon in conſulentes, ſive opem eorum expetentes, diverſis temporibus ediderunt.

In primis Edicto criminali anni 1570. *art.* 60. jubentur puniri generaliter Magi ſive Malefici ſecundum Jus ſcriptum. Et Edicto Alberti & Iſabellæ ad Synodum Mechlinienſem *art.* 13. ſancitur, ut nemo

(*a*) Id eſt in quibuſdam Belgii, vel Italiæ locis, unde a nonnullis hoc divinationis genus nuncupatur *Coſcinomantia* a voce *Coſcinus*, vel *Coſcina*, quæ ab Italis dicitur menſura frumentariæ ſpecies.

prædictionibus, & arcanorum revelationibus ſuperſtitioſis ſe addicat; perpetuo exilio mulctandus, gravibuſque pœnis etiam coërceantur conſulentes. Verba ſunt: *Ende vvillende voorts verhoeden ende voorcomen alle occaſien van ſuperſtitie, verbieden allen ende eenen yegelijcken, van vvat qualiteyt oft conditie ſy ſijn, hun te ondervvinden oft moyen met vvaerſeggingen van toecomende, oft openbaringhen van verborghen ſaecken; ende ſoo verre deshalven eenige beticht oft ſchuldigh bevonden ſouden voorden, ordonneren vvy vvel ernſtelijcken aen alle onſe Rechteren, ende aen die van onſe Vaſſalen, de ſelve te bannen voor altoos buyten onſe Landen ende Provincien, ſtraffende met groote boeten, oft anderſſins die gene, die tot alſulcke te raede gaen.* Id eſt: Cupientes inſuper avertere, & occurrere occaſionibus quibuſvis ſuperſtitionis, inhibemus omnibus, & ſingulis cujuſcumque qualitatis, aut conditionis extiterint, ne operam dent, aut ſe immiſceant prædictionibus futuri, aut detectionibus rerum arcanarum: ſi autem his non obſtantibus quiſpiam accuſetur, aut deprehendatur reus, mandamus urgentiſſime quibuſcumque noſtris & Subditorum noſtrorum Judicibus, ut eos perpetuo extra ditiones noſtras, & Provincias exilio damnent, gravibuſque mulctis aut aliter in eos animadvertant, qui tales conſulunt.

Deinde *art.* 4. ſtatuitur, ut adverſus Magos, & Maleficos ſerio, & diligenter procedatur, juxta Litteras Regias ad Epiſcopos omnes, atque Conſilia miſſas 20. Junii 1592.

Habentur hæ Litteræ ad calcem Synodi Antuerpienſis ſub Miræo; item *part.* 2. *Edictorum Flandriæ lib.* 1. *Rubricâ* 1. His Litteris Rex mandat, ut in omnis generis Sortilegos, Genethliacos, Aſtrologos judiciarios, Maleficos, Superſtitioſos, omnes Judices diligenter inſurgant, Prælati per Paſtores, & Concionatores populum inſtruant, Judices eccleſiaſtici & ſeculares officio fungantur: ii ſecundum Canones, & Conſtitutiones Apoſtolicas; illi ſecundum Leges & Edicta: Epiſcopi, & Officiales, & Promotores diligentiam præſtent: ſimiliter Conſilia, Magiſtratus, & Officiarii.

XLVIII. Præter hæc Edicta generalia contra Magos, & Maleficos ſunt inſuper quædam ſpecialia contra eos, qui ſub vulgari nomine Ægyptiorum hìc ſolent vagari, quos Carolus V. & Philippus II. ſuis reſpective Edictis de 15. Feb. 1537. & 2. Sept. 1560. & *art.* 6. *Additionis* 2. ad *lætum introitum*, ſub pœna confiſcationis corporis, & bonorum, eorumve aſſeclas, vel qui ſe tales dicerent, aut eorum habitu uterentur, vetuerunt in his ditionibus verſari. De horum hominum in Europam adventu agit Paſquier *lib.* 4. *Recherches*, *cap.* 17. Hoc hominum genus uti ſolet *chiromantiâ*, id eſt, divinatione ex inſpectione manuum, atque eâ mediante de annis vitæ, fauſtis vel infauſtis eventibus multa divinare, & prognoſticare; & hiſce fallaciis ſimplices fallere, & pecunias emungere.

XLIX. In *Canone* 10. *cauſ.* 26. *quæſt.* 5. refertur ex S. Gregorio ad Januarium Epiſcopum, quod ſi Epiſcopus exhortatione ſuâ nequeat aruſpices atque ſortilegos ad emendationem revocare, poſſit eos, " ſiquidem ſervi ſunt, verberibus, cruciatibuſque, quibus ad emendationem pervenire valeant, caſtigare: ſi vero ſunt liberi, incluſione dignâ diſtrictâque ſunt in pœnitentiam redigendi; ut qui ſalubria, & a mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, cruciatus ſaltem eos corporis ad deſideratam mentis valeat reducere ſanitatem ".

Hìc verbo *verberibus*, annotat Gloſſographus: Cum hìc ſcribatur Epiſcopis, patet hoc crimen *Eccleſiaſticum* eſſe.

L. Notat Choppinus *lib.* 2. *de S. Polit. tit.* 2. *num.* 11. id conſorme eſſe veteri Senatuſconſulto, quo anno 1282. Sylvanectenſi Præſuli adjudicata fuit cognitio in ſagas, & faſcinatrices mulieres, quæ antea hujus ſortilegii nomine relatæ fuerant in numerum reorum coram Sylvanectenſi Regio Proprætore. Arreſtum refertur *part.* 7. Stili Parlamenti, *Arreſto* 72.

LI. Verum uti ibidem notat Choppinus, poſtero ſeculo in contrariam ſententiam a Senatu Pariſienſi itum eſt, ne hujuſmodi veneficæ incantatrices mulierculæ ad ſacros Magiſtratus remitterentur, Arreſto contra Epiſcopum Pariſienſem prolato anno 1387. quod refert Joannes Galli *quæſt.* 241., &

Tour-

Tournetius *litt. S. cap.* 42. ubi una remittit ad Ludovicum Charondam, qui *lib.* 9. *Reſponſ.* 43. probat, criminis hujus cognitionem ſpectare ad Judicem Civilem; qui & refert ibidem formam inſtituendi proceſſum ſuper boc crimine, pluresque ſententias a Judice Civili prolatas: additque Tournetius, *id jam eſſe uſitatum, & communi praxi receptum*.

LII. Nibilominus Joannes Paponius *lib.* 22. *tit.* 3. relato Arreſto, cujus meminit Joannes Galli, quod ſupra retulimus, fatetur " alterum *contrarium* Arreſtum ex-„ tare inter judicia, conſilia, & Arreſta „ Parlamenti Sanmartiniani 1582. de tri-„ bus mulieribus ſortilegii accuſatis, quæ „ ad Epiſcopum Pariſienſem remiſſæ fue-„ runt „.

Conjecturam ſuam hujus contrarietatis adjungit Paponius: " Ex eo forſan, quod „ de *fide* inquirendum videbatur adverſus „ eas; in præcedente vero quæſtio de eo „ non erat „.

Si hæc Paponii conjectura praxim Galliæ attingat, & ei conveniat, baud difformis erit praxi Belgicæ, pront bæc expreſſa eſt in Concordatis Brabantiæ inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem. De Judice enim hujus criminis ibidem *tit.* 9. *art.* 15. dicitur: " De criminibus ſorti-„ legii, divinationis, maleficii, & conſu-„ lentium eos, cognoſcet, & puniet Ju-„ dex ſecularis ſolus, niſi quando prædi-„ cta crimina fierent per invocationem dæ-„ monum, aut abnegationem *fidei*; quo „ caſu cum ſapiant hæreſim, Epiſcopus aut „ Inquiſitor cognoſcet, ut in articulo hæ-„ reſis dictum eſt „.

Diſtinctionem hic in Concordatis expreſſam etiam approbat Petrus Tholoſanus in Syntagmate Juris Univerſi, *lib.* 34. *cap.* 15.

LIII. Ceterum quiſquis ſit hujus criminis Judex, indubitatum eſt, ſummâ prudentiâ, & circumſpectione hic procedendum eſſe: cum certum ſit, multa frequenter magicis, & diabolicis artibus adſcribi, atque ex commercio diabolico perpetrari exiſtimari, quæ naturales cauſas babent; aut certe non niſi phantaſtica, & illuſoria ſunt hominum figmenta.

Imo nonnumquam dæmon ſuis præſtigiis homines, præſertim mulierculas, ita movere, aut earum pbantaſiam turbare poteſt, ut revera credant ſe, neſcio quæ cum dæmone commercia habere, atque de his interrogatæ etiam fateantur, & ex ordine etiam cum quadam certitudine, ut ipſis apparet, deponant, mira ſibi obveniſſe, atque cum dæmone tractaſſe, quorum tamen nihil ſubeſt: quam in rem videre licet *Canonem* 12. *cauſ.* 26. *quæſt.* 5. Videri etiam poſſunt, quæ babent Abulenſis in *Cap.* 13. *Geneſis quæſt.* 354. & Cajetanus in 2. 2. *quæſt.* 95. *art.* 3. apparebitque, quod non raro fallantur mulieres, quæ credunt, & pro indubitato aſſerunt, ſe ope dæmonis ad certum conventum ſagarum tranſlatas fuiſſe, atque mira cum dæmone geſſiſſe, & loquutas fuiſſe. Quin & admodum veriſimile eſt, translationes illas ad ſagarum conventus eſſe meras dæmonis illuſiones, & muliercularum vehementes imaginationes: neque iis fidem eſſe adhibendam, niſi de earum veritate ex certis argumentis conſtiterit.

A pluribus jam pridem obſervatum, & notatum fuit, quod illis in locis, ubi ſagæ aliquo numero trahuntur ad judicia, & veluti tales condemnantur, ordinarie plures aliæ mulieres ſibi perſuadeant, quod & ipſæ ſint ſagæ; forti nimirum imaginatione, ex illis quæ de ſagis audiunt, cerebrum ſuum ita occupant, ut ſibi perſuadeant ſe quoque illa aut feciſſe, ant paſſas eſſe, de quibus priores fuerant accuſatæ. Et bine fit, ut per hujuſmodi inquiſitionem, ſagarum, ut creduntur, numerus mire multiplicetur: & ex adverſo, ubi de ſagis non fit per Judices inquiſitio, pauciores inveniantur de boc crimine ſuſpectæ.

LIV. Quamvis crimen ſortilegii hodie fere ſit cognitionis Judicis ſecularis, atque ad Judicem ſecularem ejus punitio ſpectet; nihilominus certum eſt, Epiſcopos & Paſtores non tantum poſſe, ſed & teneri de hoc crimine, omnique ſuperſtitione inquirere, ſolliciteque examinare omnia, quæ aliquam ſuperſtitionis ſpeciem præferunt; populumque ſibi creditum ſollicite inſtruere, in quo hujus criminis, & ſuperſtitionis malitia conſiſtat; & quam periculoſum ſit, in morbis, aliiſque adverſitatibus ad hæc remedia ſuperſtitioſa, quibus diabo-

bolus ſe immiſcet, recurrere.

Unde Rex noſter in Litteris 20. Junii anni 1592. ad Epiſcopos, & Conſilia Regia miſſis (quarum ſupra mentio facta eſt) poſtquam retulit, quomodo ea, quibus Maleſici & Sortilegi utuntur, & hominibus imponunt, ſunt mere fraudes dæmonis, vult, ut Prælati eccleſiaſtici indilate injungant Paſtoribus, & Concionatoribus, ut moneant diligenter, & frequenter populum, ut hujuſmodi impoſtores, & illuſores, tamquam vera diaboli inſtrumenta fugiant; una admonentes, ut hoc crimen horreant, & deteſtentur tamquam a Deo pariter, & hominibus vetitum. Verba Litterarum ſunt: *Sçavoir eſt que les Prélats Eccleſiaſtiques ordonnent incontinent aux Paſteurs & Prédiceteurs, chacun en ſon Diocéſe, de préadvertir & admoneſter diligemment & ſouvent le peuple, de ſoy garder de tels abuſeurs, impoſteurs, trompeurs, comme vrais inſtrumens diaboliques, commettans ces impietez & abominations par ſecréte aſſiſtance des malins eſprits contre Dieu, & leur prochain, les admoneſtans & commandans auſſi d'avoir en horreur & déteſtation tels meſchans pechez, condamnez en premier de Dieu, & aprés des hommes; procédans ſeulement (comme dict eſt) de l'invention du diable, ennemy commun du genre humain, à quelque couleur que ce ſoit, de Divination, de Magie, Mathematique, Aſtrologie, Prognoſtication, Phyſiognomie, Negromantie, Chiromantie, ou autres tiltres tant ſpecieux que puiſſent eſtre; procédant cecy en grande partie de la ſuite & éfect de tant d'hereſies, & de faulſes doctrines, & d'apoſtaſies pullulantes par tout.* Id eſt: Videlicet ut Prælati eccleſiaſtici (quilibet in ſua Diœceſi) indilate Paſtoribus, & Concionatoribus injungant, ut frequenter & ſedulo denuntient, & populum commoneant, quo ſibi a talibus veteratoribus, impoſtoribus, & deceptoribus tamquam diaboli vere miniſtris caveant, has impietates, & abominationes committentibus, per occultam operationem malignorum ſpirituum adverſus Deum, & proximum; utque inſuper horreant & deteſtentur enormia talia peccata, ut a Deo primo, deinde ab hominibus reprobata, quæ non niſi ex inventione diaboli (ut dictum eſt) ortum habent, univerſi generis humani inimici, quocumque obtentu fiant, Divinationis, Magiæ, Mathematices, Aſtrologiæ, Prognoſtici, Phyſiognomiæ, Necromantiæ, Chiromantiæ, aut alio demum quocumque titulo quamlibet ſpecioſo; his omnibus pro magna parte ortum ducentibus tamquam ſequelis, & effectis ex tot hæreſibus, perverſis dogmatibus, & apoſtaſiis quaqua enaſcentibus.

LV. Refert Martinus Delrio *lib. 3. Diſquiſit. Magic. part. 2. quæſt. 4. ſect. 7.* formulam verborum inter milites Hiſpanos ſuo tempore uſitatam, " quâ quidam *Salutatores*, ut ferunt (ait Delrio) ſancte viventes, & omnes *gratis* curantes, eum ſola impoſitione linteorum, & certorum verborum recitatione utuntur ".

Addit dein Delrio ſuper hac formula motam fuiſſe Ipris quæſtionem, maxime quia nullum naturale medicamentum accedebat; ac poſt examen de ea inſtitutum, Epiſcopus Ipreuſis, ejuſque Conſiliarii, totam curationem hanc judicarunt ſuperſtitioſam, & illicitam, & prohibuerunt, ne quis eâ uteretur.

Dicit ibidem Delrio, quod multis hæc damnatio injuſta viſa ſit; *ſed* (ait ipſe) *immerito*. Rationes ſubjungit: " Nam hic " effectus totus exſpectatur a Deo per modum miraculi. Sed miracula ſic aſſidue " & quaſi ex conſuetudine poſcere, eſt " Deum tentare. Deinde ſancti viri, ad " miracula edenda, non ſunt uſi certis, " & quaſi conceptis verborum formulis; " ſed modo ſic, modo aliter; prout Spiritus ſanctus ſuggerebat. Tertio, ſanctitas hujus non ſatis probata; fit enim " plerumque ut Maleſici præclare, ſpecie " externâ, ſanctitatem mentiantur; neque " in hac re milites ſatis idonei judices; " quibus ſancti videntur, qui extrinſecus " peccata gravia non produnt. Quarto, " qui donum ſanationum a Deo acceperunt, illi numquam accipiunt cum conditione, ut talibus vel talibus utantur " verbis: ſed tales commentitiæ formulæ " ſunt indicia pacti ſaltem latentis. Quinto, non licet privatis comminiſci formulas, quas nec ſacræ Litteræ, nec eccleſiaſticus uſus approbavit, qualis eſt " illa ".

LVI.

LVI. Si ſimile examen ab Epiſcopis & Paſtoribus inſtitueretor ſuper obſervationibus, & verborum formolis, quæ hodie ad ſanationem tam hominum, quam jumentorum, aot frugum conſervationem adhibentur, non dubium, quia non paucas reperirent, non minus quam prædictam curationis formam, ſuperſtitioſas & illicitas; maxime ſi non tam attenderent inveteratum harum obſervationum uſom, ſed potius abuſum, quam regulas a Synodis propoſitas, & probatas; neque multitudinem, quæ iis ſine ullo examine utitur, ſequerentur: nec omnes paſſim obſervantias aut ritus, qui nonnumqoam dormientibus Paſtoribus in aliquibus Eccleſiis tamquam zizaoia ſuccreverunt, & profuodas radices jecerunt, reputarent pro praxi aut ritibus Eccleſiæ Catholicæ.

LVII. Præcipue autem attendere debent Paſtores, & allaborandum erit circa obſervantias, e quibus non tantum populus ſperat conſervationem, aut recuperationem rerum temporalium, aot vitæ humanæ, ſed inſuper emolumentum aliquod in Eccleſiaſticos, aut eorum Eccleſias, vel Communitates, ex iis redundat. Incredibile enim eſt, quam facile ſimiles obſervantiæ etiam evidenter ſuperſtitioſæ invaleſcant; & com invaluerint, quam difficulter aboleri queant.

Dum ſimilium obſervationum abolitio tentatur, imo vel io quæſtionem deducitur, mox clamores in populo excitantur, quaſi Ipſe religioſus Sanctorum, vel imaginum, aut reliquiarum cultos, aut probatus ab Eccleſia ritus abolendi eſſent: oihilque oiſi zelus avitæ religioois retinendæ auditur, & auribus popularibus inclamatur; quibus excitatus populus clamat, non ſecus atque clamabat Aſiæ populus: *Magna Diana Epheſiorum*, excitatus a Demetrio, & ſociis ejus, ſpecie venerationis in *Dianam*, ejuſve templum; ſed reipsâ, quia *Demetrius argentarius faciens ædes argenteas Dianæ, præſtabat artificibus non modicum quæſtum: quos convocans* (ait ſacer Textus) *& eos qui hujuſmodi erant opifices, dixit: Viri, ſcitis quia de hoc artificio eſt nobis acquiſitio*. Act. cap. 19. verſ. 24. 25.

Si attendas genuina motiva eorum, qui maxime ſolent populum contra abolitionem harum obſervationum, & adverſus Epiſcopos & Paſtores earum abolitionem meditantes excitant, indubie patebit, eos non abſimili motivo duci, quo Demetrius ejuſque ſocii pro conſervatione veoerationis *Dianæ*, ejuſque templi, contra Paulum & Apoſtolos ſeditionem excitabant: *Quia de hoc artificio eſt nobis acquiſitio*. Act. cap. 19. verſ. 25.

LVIII. Opportunum erit oſtendere populo, quod non ſit adhibeoda fides obſervationibus, tametſi nonnumqoam ex iis ſequantur effectus ſperati: quia etiam Deus permittit, ut dæmones iis abutaotur, & hominibus mediaotibus ſoperſtitioſis obſervationibus proſperi aliquid ſuccedat; aut aliqua iooteſcaot, io pœnam nimii erga res temporales affectus, aut curioſitatis futura aut iocognita ſciendi: quo Dei juſto judicio homines amplius implicari dæmoniacis hiſce ſuperſtitionibus contingit.

Apud Gratianum *Cauſ. 26. quæſt. 5. Can.* 14. ſub nomine Auguſtini refertur: „ Si autem aliquis mihi opponit, & dicit „ quomodo eveniunt illa, quæ illi divioi „ prædicunt futura; aut quomodo ægris „ poſſunt præbere medelam, aut ſanis im- „ mittere ægritudioem, ſi aliquid propriæ „ virtutis, ac poteſtatis non habent; hoc „ a me recipiat reſponſum: quod ideo „ quiſque non debet eis credere, quia ali- „ quando eveniunt, quæ prædicont, aut „ ſanare videntur languidos, aut lædere „ ſaoos, quia hoc permiſſu Dei fit, ut „ ipſi, qui hæc audiunt, vel vident, pro- „ bentur, & appareat, quâ fide ſint, vel „ devotione erga Deum „.

Eamdem quæſtionem verſans S. Auguſtinus *lib. 5. quæſt. 2. in Deuteronomii cap. 19.* dicit: "Nec præter ſuam poteſtatem Deus „ oſtendit eſſe, quod iſta contiogunt: ſed „ quaſi quæreretur, cur ea permittat, „ cauſam tentationis expoſuit, ad cogno- „ ſcendam utique eorum dilectiooem, „ utrum eam habeant erga Deum ſuum, „ cogooſcendam vero ab ipſis potius, „ quam ab illo, qui ſcit omnia, antequam „ fiant „.

Ex-

Digitized by Google

Extat ſimiliter apud Gratianum in citato *Canone* 14.

Quomodo dæmones poſſint nonnumquam ex variis circumſtantiis ſibi notis naturaliter aliqua futura prædicere, aut etiam nonnulla in hominibus, aut aliis rebus terrenis cauſare; nec tamen iis propterea credendum, aut confidendum ſit, ipſique frequentiſſime fallantur, & fallant, oſtendit Auguſtinus toto libro *De Divinatione dæmonum*.

LIX. Inter cetera (inquit Paſtorale Mechlinienſe) quibus Chriſtus Eccleſiam ſuam ſponſam ornavit, eſt poteſtas ejiciendi dæmonem e corporibus hominum, ejuſque vim noxiam reprimendi, juxta illud Luc. cap. 10. verſ. 19. *Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes, & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici*.

Antiquum eſſe ritum, & in Eccleſia uſitatum adhibendi exorciſmos probat Exorciſtarum in Eccleſia uſitata Ordinatio; quibus in ipſa Ordinatione liber exorciſmorum traditur, & jam pridem traditus fuit, ut colligitur ex *Can.* 7. Concilii Carthaginenſis IV.

Sed ne in hos ritus, uti & in alias Eccleſiæ cæremonias ſub prætextu religionis ſuperſtitio ſe immiſceat, admodum ſollicite invigilare tenentur Epiſcopi.

Hac de cauſa Synodus Tridentina in Decreto *De obſervandis, & evitandis in celebratione Miſſæ*, expreſſe "decernit, ut „ ordinarii locorum Epiſcopi ea omnia „ prohibere, atque e medio tollere ſedulo „ curent, ac teneantur, quæ *ſuperſtitio*, veræ pietatis falſa imitatrix, induxit „.

Et inter alia nominatim vult, ut "quarumdam Miſſarum, & candelarum *certum* numerum, qui magis a ſuperſtitioſo cultu, quam a vera religione, inventus eſt, omnino ab Eccleſia removeant „.

Similiter mandat Epiſcopis, ut "omnis „ ſuperſtitio, in Sanctorum invocatione, „ Reliquiarum veneratione, & Imaginum „ ſacro uſu tollatur „. Decreto *De Invocatione Sanctorum*.

LX. Ne igitur prætextu exorciſmorum, & benedictionum invaleſcat ſuperſtitio, atque Sacerdotum, aut Exorciſtarum imperitia, aut cupiditas iis ad ſuperſtitionem abutatur, in primis paſſim in Synodis, & Ritualibus decretum eſt, ut nemo utatur aliis exorciſmis, quam ab Ordinario approbatis; uti loquitur Synodus Mechlinienſis P. II. *tit.* 5. *cap.* 4.

Monet Paſtorale Mechlinienſe conformiter ad Rituale Romanum: " Non temere „ credat Exorciſta, aliquem eſſe obſeſſum, „ aut maleficiatum, neque facile adhibeat „ exorciſmos, niſi ex ſignis, prudenti Me„ dicorum, ſuo, aliorumque Doctorum „ judicio examinatis, moraliter conſtet eſſe „ energumenum, aut maleficiatum „. Quæ ſint hæc ſigna, late poſt Rituale Romanum exponit Paſtorale Mechlinienſe: quæ tamen ſigna prudenter, & mature expendenda ſunt.

Addit Paſtorale Mechlinienſe verbis ſupra relatis: "Multo minus morbos homi„ num, animalium, aut damna poſſeſſio„ nibus obvenientia, ſtatim incantationi„ bus, aut maleficiis attribuet; aut ho„ mines id ordinarie exiſtimantes in iſta „ opinione relinquet, multo minus confir„ mabit „.

Admodum prudenter præcipit Paſtorale Mechlinienſe impreſſum anno 1598. ſub Hovio, ut "ſerio inſtruantur, quorum vac„ cæ, vel alia jumenta vexantur incanta„ tionibus, ne cuiquam imputent, neque „ ſuſpicentur vicinos, vel alios homines „ id feciſſe, qui forte ſunt innocentiſſimi; „ nec aures præbeant vanis hominum pro„ miſſionibus, qui ineptis & fallaciſſimis „ indiciis nituntur deprehendere an mulier „ iſta, vel alia ſit incantatrix, &c. Per „ quas obſervationes diaboli illuſionibus „ exponuntur, qui talibus fidunt; & ini„ quis ſuſpicionibus capiuntur erga homi„ nes ſæpe innoxios, cum gravi injuria „ proximi, & ſuarum animarum detri„ mento. Et ob id diabolus ſæpe talia „ vel ſuggerit, vel per alios homines ma„ los ſuggeri procurat, additis aliquando „ indiciis, quibus ſuſpicionem augeat, „ quam præ damni dolore, qui tempora„ libus plus ſatis addicti ſunt, ægre ſibi „ patiuntur eximi „.

Valde frequentes hodie eſſe has leves ſuſpi-

Digitized by Google

ſpiciones notum eſt; ut proinde merito ſint ſolliciti Paſtores, ut conformiter ad hoc monitum Paſtoralis, ſæpius populum ea de re moneant; invigilentque, ne ſubinde nonnulli etiam Eccleſiaſtici, qui ex exorciſmis commoda ſibi, aut ſuis familiis quærunt, populum ad ſimiles ſuſpiciones incitent; aut occaſionem præbeant populo imputandi morbos, aut infortunia maleficiis, quæ revera naturaliter acciderunt.

Et ſane citatum Paſtorale Hovii deplorat, quod " ut olim fuerunt, qui hanc „ exorcizandi poteſtatem infeliciter uſurparent, quemadmodum legitur in Actis „ Apoſtolorum *cap.* 19. de filiis Scevæ Judæis; ita etiam hodie multi inveniuntur, qui vel cupiditate, vel aliâ quâvis temeritate, aut ignorantiâ ducti, ſumunt quidem ſibi audacter officium exorcizandi, ſed non cum eo fructu, qui inde ſperari poſſet, ſi graviter & cum debita pietate negotium tractaretur „.

Hinc in multis Synodis ſtatutum eſt, ne quis tametſi Ordinem Exorciſtarum, imo Sacerdotii ſuſceperit, exorcizare poſſit, niſi ſpecialem habeat ab Ordinario licentiam. " Nullus omnino exorcizare præſumat (ait Synodus P. II. Mechl. *tit.* 15. *cap.* 4.) ſine licentia Ordinarii in ſcriptis obtenta „. Idipſum paſſim in aliis Synodis occurrit.

Quomodo Exorciſta ſe per pietatis exercitia, præſertim jejunium, & orationem, præparare debeat, ut cum dæmone certare feliciter queat, & quæ in ipſa exorcizatione cavere, & obſervare debeat, late exponit Rituale Romanum, quod ſequitur Paſtorale Mechlinienſe.

CAPUT VI.

De Crimine adulterii, lenocinii, ſtupri, raptus, concubinatus, & fornicationis.

1. *Quid ſit adulterium, & quotuplex?*
2. *Crimen adulterii Scriptura ſacra reputat inter graviſſima crimina.*
3. *Imperatores Romani ſimiliter atrociſſimis criminibus annumerarunt.*
4. *Pœna contra adulteros decreta, atrocitatem criminis oſtendunt.*
5. *Juſtinianus Imperator ſuppoſuit pœnam mortis in adulteros decreviſſe Conſtantinum Magnum.*
6. *Juſtinianus quoad mulieres adulteras pœnam mitigavit.*
7. *Apud Romanos viri adulteri mitius puniti, quam mulieres adulteræ; inde tamen non ſequitur, levius fuiſſe illorum, quam harum crimen.*
8. *Idipſum oſtendunt Ambroſius, & Hieronymus.*
9. *Ex Canonibus pœnitentialibus oſtenditur atrocitas iſtius criminis.*
10. *Canoniſtæ jam pridem crediderunt hoc crimen eſſe Eccleſiaſticum.*
11. *Hæc opinio Canoniſtarum ſeculo* XIV. *etiam in Gallia recepta eſt.*
12. *Senſim crimen hoc in Gallia devolutum eſt ad forum ſeculare.*
13. *Manet tamen Eccleſiaſticum, ſi agatur de ſeparatione thori.*
14. *Hæc praxis Galliæ non diſſonat a Concordatis Brabantiæ.*
15. *Eadem videtur praxis Flandriæ ex Damhoudero.*
16. *Deplorat Damhouderus crimen hoc nimis leviter puniri.*
17. *Idipſum deplorat Zypæus, & quæ hodie ſoleat eſſe pœna adulterorum?*
18. *In Gallia adulteræ ſæpius punitæ pœnâ juris expreſsâ in Conſtitutione Juſtiniani.*
19. *Eadem pœna obtinet in Sabaudia.*
20. *Non facile permittendum, ut ad Monaſteria Monialium tamquam carceres retrudantur adulteræ; & quare?*
21. *In Gallia pœna adulterorum aliquando eſt capitalis pro ratione circumſtantiarum.*
22. *In Belgio non eadem videtur eſſe in omnibus locis obſervantia.*
23. *Mariti interdum ob adulteria uxorum puniendi.*
24. *Maritus interdum committit crimen lenocinii ob adulterium uxoris.*
25. *Quid ſit lenocinium?*
26. *Deteſtabile ſemper habitum hoc crimen.*
27. *An maritus diſſimulans adulterium uxoris ſemper ſit reus lenocinii?*

28. *Quis de hoc crimine lenocinii cognoſcat juxta Concordata Brabantiæ?*
29. *Quæ ſit differentia inter adulterium, & ſtuprum?*
30. *Quid ſit proprie ſtuprum?*
31. *Pœna ſtupri de Jure Civili.*
32. *Quæ Pœnitentia pro ſtupro per Canones pœnitentiales impoſita?*
33. *Quoad forum externum pœna civilis contra ſtuprum Jure Canonico mitigata.*
34. *Videtur hæc mitigatio originem habere ex Lege Moſaica.*
35. *Pœna ſtupri Jure Canonico, & Lege Moſaicâ expreſſa, qualiter hodie in foro Eccleſiaſtico recepta?*
36. *Stuprator tenetur alere prolem, & quandonam mulieri aſſerenti hunc illumve eſſe ſtupratorem, credatur?*
37. *Stuprum virginis nondum viripotentis morte punitur.*
38. *Stuprum tutoris cum puella extaordinariâ pœnâ punitur.*
39. *Cuſtos carceris ſtuprum committens in captivam pœnâ mortis plectitur.*
40. *Ex eadem ratione directores, & directrices puerorum ipſos corrumpentes, graviter puniendi.*
41. *Graviſſimâ pœnâ digni Sacerdotes, qui ſuis Pœnitentibus abutuntur.*
42. *Pœna ſtupri violenti an de jure capitalis?*
43. *Raptus proprie dictus, a ſtupro violento quomodo diſtinguatur?*
44. *Ex tabulis Legum Brabantiæ pœna ſtupri violenti eſt pœna atrociſſima; hodie fere pœna gladii.*
45. *An actio criminalis raptus ceſſet poſt contractum Matrimonium?*
46. *Quamvis matrimonia non facile turbanda prætextu adulterii, interdum tamen ex officio agere poteſt Fiſcus contra adulteros.*
47. *De raptu, ut conſtituit impedimentum matrimonii remiſſive.*
48. *Quid ſit inceſtus, & inter quos committatur?*
49. *Quæ pœnitentia impoſita inceſtuoſis per Canones pœnitentiales?*
50. *Varia eſt pœna inceſtus in foro externo, pro varietate ipſius inceſtus.*
51. *Crimen inceſtus ex Concordatis Brabantiæ eſt mixti fori.*
52. *Similiter crimen concubinatus notorii.*
53. *Concubinatus ſemper ab Eccleſia reputatus ut illicitus.*
54. *Leges concubinatum permittentes, jam pridem per Leonem Imperatorem reprobatæ.*
55. *Supponit Imperator concubinatum jure divino eſſe reprobatum.*
56. *Sanctus Auguſtinus concubinatum tamquam concubitum reprobatum deſcribit.*
57. *Synodus Tridentina concubinatum declaravit eſſe grave peccatum.*
58. *Juxta Correctores Romanos vera uxor minus ſolemniter ducta, olim aliquando vocabatur concubina.*
59. *Idipſum inſinuat Gratianus.*
60. *Canon a Gratiano relatus ſub nomine S. Iſidori, non eſt Iſidori.*
61. *Scriptura ſacra veram uxorem ſubinde vocat concubinam.*
62. *Qualiter a concubina diſtinguatur meretrix, ut vulgo dicitur?*
63. *Simplicem fornicationem eſſe grave peccatum oſtendit facer Textus.*
64. *Idipſum oſtenditur ex ſancto Auguſtino.*
65. *Idipſum probat S. Chryſoſtomus, & alius apud S. Ambroſium.*
66. *Item Canones pœnitentiales.*
67. *Epiſcopi & Paſtores allaborare debent, ut eliminentur omnia, quæ ad hoc peccatum allicere poſſunt.*
68. *Peccatum carnis quandonam habeat rationem ſacrilegii?*
69. *Quæ pœna Clericorum in hoc crimen incidentium?*
70. *Quibus pœnis in foro externo ſubjaceant Clerici, qui mulieres ſuſpectas detinent.*

I. ADulterium dicitur copula carnalis inter perſonas non conjuges, quarum ſaltem altera eſt matrimonio juncta alteri tertiæ.

Hinc facile intelligi poteſt, eſſe quaſi triplicem adulterii ſpeciem: unam nimirum conjugati cum conjugata; ita ut ſit adulterium ex parte utriuſque. Secundam, mulieris conjugatæ cum aliquo non conjugato. Tertiam denique, viri conjugati cum muliere ſoluta.

II. Crimen adulterii, ſive Jus Divinum

num, ſive humanum, ſeu Civile, ſeu Eccleſiaſticum ſpectemus, ſemper inter graviſſima, & atrociſſima crimina reputatum fuit.

Narratur Geneſis *cap.* 26. *verſ.* 10. & 11. quod cum Abimelech rex Palæſtinorum cognoviſſet, Rebeccam eſſe uxorem Iſaac, dixerit ad Iſaac: *Quare impoſuiſti nobis? Potuit coire quiſpiam de populo cum uxore tua, & induxeras ſuper nos* GRANDE PECCATUM. Additque ſacer Textus: *Præcepitque omni populo dicens: Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur*.

Hinc apparet, etiam ipſos Gentiles, qualis erat Abimelech, ſolo naturæ lumine judicaſſe, adulterium eſſe *grande* peccatum, etiam *morte* puniendum.

Gravitatem criminis oſtendit Deus, dum Levitici *cap.* 20. *verſ.* 10. declaravit: *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi ſui, morte moriantur & mœchus, & adultera*. Hanc legem rurſus renovavit Deus Deuteron. *cap.* 22. *verſ.* 22. *Si dormiverit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id eſt, adulter, & adultera; & auferes malum de Iſrael*.

III. Conformiter ad Legem naturalem, & divinam, inter atrociſſima, ac immaniſſima crimina jam pridem a Principibus, & Imperatoribus repoſitum fuit adulterium in *Leg.* 7. *Cod. Theod. De Remiſſ. criminum*. Unde & adulteri una cum atrociſſimorum criminum reis excludebantur ab indulgentia *Paſchali*, id eſt, indulgentiâ, quæ minorum criminum reis ob feſtum Paſchæ dari ſolebat; uti patet ex citata *Lege* 7. & aliis ſub eodem titulo, & late exponit Jacobus Gothofredus ad eumdem titulum.

Similiter ob criminis atrocitatem, adulteris legitime convictis, aut confeſſis, appellare non licuit, *L.* 1. *Cod. Theod. Quorum appellat. non recip.* ipſumque adulterium ibidem numeratur inter crimina, quæ *atrociſſima crimina ſunt*.

Quin & ipſe Ulpianus Juriſconſultus Gentilis adulterium vocat *probrum* & *opprobrium naturæ*, in *L.* 42. *ff. De V. S.* dicitque *naturâ turpe* eſſe.

IV. Atrocitas pœnæ jam pridem in adulteros decretæ, ipſam quoque criminis atrocitatem oſtendit.

In *Leg.* 4. *Cod. Theod. Quorum appellat. non recipiantur*, refertur reſcriptum Conſtantii Imperatoris de anno 339. quo reſcribit, quod " pari ſimilique ratione ſa„ crilegos nuptiarum, tamquam manifeſtos „ *parricidas, inſuere culleo vivos*, vel *exute„ re*, judicantem oporteat „.

V. Extat & Conſtitutio Conſtantini Magni in *L.* 30. *Cod. Ad Legem Juliam de adulteriis*, in cujus fine dicitur: *Sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet*. Sed cum eadem hæc Conſtitutio referatur in *L.* 2. *Cod. Theod. eod. tit.* ſine hoc additamento, credunt nonnulli, id a Triboniano ex citato reſcripto Conſtantii huic Conſtitutioni eſſe adjectum.

Quidquid ſit, de eo ſat convenit inter Interpretes, Juſtinianum in *Novella* 134. *cap.* 10. ſuppoſuiſſe, Conſtantinum pœnam mortis in reos adulterii decreviſſe; quam quoad viros adulteros retineri vult Juſtinianus.

VI. Quoad mulieres autem adulteras, pœnâ illâ mitigatâ, voluit " adulteram „ competentibus vulneribus ſubactam, in „ Monaſterium mitti: & ſiquidem intra „ biennium recipere eam vir ſuus volue„ rit, poteſtatem ei damus hoc facere & „ copulari ei, nullum periculum ex hoc „ metuens; & nullatenus propter ea, quæ „ in medio tempore facta ſunt, nuptias „ lædi. Si vero prædictum tempus tranſi„ verit, aut vir, priuſquam recipiat mu„ lierem, moriatur, tonderi eam, & mo„ nachicum habitum accipere, & habitare „ in ipſo Monaſterio in omni propriæ vi„ tæ tempore „.

Ex his conflata eſt Authentica *Sed hodie* ſubjecta citatæ *Legi* 30. Hinc quoque patet, mitius cum adultera muliere, quam cum viro adultero agi, uti ad hanc Novellam notavit Dionyſius Gothofredus.

VII. Verum jam pridem apud Romanos ob quaſdam rationes politicas ſeverius punita fuiſſe adulteria mulierum quam virorum, certum eſt: atque hinc nonnullos etiam Chriſtianos voluiſſe, minora eſſe peccata virorum, quam mulierum adulteria, teſtis eſt Auguſtinus *lib.* 2. *De adulterinis conjugiis cap.* 8. ubi adulteros quoſdam introducit ita loquentes: " An vero ſexus „ noſtri dignitas hanc ſuſtinebit injuriam,

Digitized by Google

„ ut cum aliis feminis præter uxores no-„ ſtras ſi quid admittimus, in luendis pœ-„ nis mulieribus comparemur „ ? His reſpondet Auguſtinus: “ Quaſi non propter-„ ea magis debeant illicitas concupiſcentias „ viriliter frænare, quia viri ſunt: quaſi „ non propterea magis debeant mulieribus „ ſuis ad virtutis hujus exemplum ſe præ-„ bere, quia viri ſunt: quaſi non propter-„ ea minus debeant a libidine ſuperari, „ quia viri ſunt: quaſi non propterea mi-„ nus debeant laſcivienti carni ſervire, „ quia viri ſunt? Et tamen indignantur, „ ſi audiant adulteros viros pendere ſimi-„ les adulteris feminis pœnas; cum tanto „ gravius eos puniri oportuerit, quanto „ magis ad eos pertinet & virtute vince-„ re, & exemplo regere feminas..... Sed „ iſti quibus diſplicet ut inter virum, & „ uxorem par pudicitiæ forma ſervetur, „ & potius eligunt, maximeque in hac „ cauſa, mundi legibus ſubditi eſſe quam „ Chriſti, quoniam jura *forenſia* non eiſ-„ dem quibus feminas pudicitiæ nexibus „ viros videntur obſtringere „.

Multis ibidem exaggerat Auguſtinus gravitatem adulterii in viris; oſtenditque, falſo ſibi perſuadere maritos, leviora ſua eſſe, quam uxorum adulteria.

VIII. Et Ambroſius *lib.* 1. *De Abraham cap.* 4. apud Gratianum *Cauſ.* 32. *quæſt.* 4. *Can.* 4. “ Nemo blandiatur ſibi „ de *legibus hominum*. Omne ſtuprum „ adulterium eſt: nec viro licet, quod „ mulieri non licet. Eadem a viro, quæ „ ab uxore debetur caſtimonia. Quidquid „ in ea, quæ non ſit legitima uxor, com-„ miſſum fuerit, adulterii crimine damna-„ tur „.

Et ibidem apud Gratianum *quæſt.* 5. *Can.* 20. S. Hieronymus: “ Apud nos „ quod non licet feminis, æque non licet „ viris, & eadem ſervitus pari conditione „ cenſetur „. Adde quæ in hanc rem dicta ſunt *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 15. *cap.* 2.

Hæc & hodie non inutiliter ſubinde a Parochis coram populo dicuntur: quia & hoc tempore, quibuſdam perſuaſum apparet, leviora eſſe virorum, quam mulierum adulteria.

IX. Quam atrox hoc adulterii crimen reputaverit Eccleſia, colligi poterit ex Canonibus pœnitentialibus, quibus plurium annorum pœnitentia viris tametſi ſemel tantummodo lapſis imponebatur. Utque antiquiores Canones omittam, in Canonibus a S. Carolo in ordinem redactis, & ſingulis Decalogi præceptis accommodatis dicitur: “ Si quis maritus ſemel lapſus „ eſt, pœnitentiam aget annis quinque. „ Si ſæpius mœchatus eſt, in fine mortis „ eſt conveniendus: ſique promiſerit ſe „ ceſſaturum, dabitur ei communio „. Id eſt, in fine vitæ reconciliatio dabitur. Communio enim hic juxta antiquorum phraſim pro reconciliatione, non pro Communione Euchariſtica ſumitur. Imo uti Cardinalis Bona notat *lib.* 1. *Rerum Liturg. cap.* 17. *num.* 1. inter crimina, quibus olim in quibuſdam ſaltem Eccleſiis negata fuit abſolutio in fine vitæ, numerabatur adulterium.

Hæc Canonum pœnitentialium notitia ſerviet iis, qui foro pœnitentiali præſunt, ut adulteris ex pœnitentiarum diuturnitate olim a Patribus decreta, oſtendatur criminis enormitas; & ut ipſi pro perſonarum, temporum, & criminum qualitate, pœnitentias convenientes imponant, quemadmodum *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 5. alias *cap.* 4. oſtendi.

X. Crimen adulterii eſſe delictum Eccleſiaſticum, communiter docent Canoniſtæ ad *Cap.* 1. ⁊ *De Officio Ordinarii*, ubi ſub nomine Synodi Joannis Papæ, quæ creditur celebrata apud Trecas in Gallia anno 872. dicitur, ut “ habeant Epiſcopi „ ſingularum urbium in ſuis Diœceſibus „ liberam poteſtatem adulteria & ſcelera „ inquirere, ulciſci, & judicare ſecundum „ quod Canones cenſent, abſque impedi-„ mento alicujus „.

XI. Hic Gloſſographus notavit, crimina enumerata, ac nominatim crimen adulterii eſſe de criminibus *Eccleſiaſticis*; eamque opinionem receptam fuiſſe tempore Petri Cugnerii, patet ex *art.* 39. ex parte Baronum Regni Galliæ contra Prælatos anno 1329. propoſito. “ Item, dicti Officiales faciunt citari aliquem bonum homi-„ nem conjugatum, & imponunt ei, quod „ adulteratus eſt cum aliqua: & ſimiliter „ mulierem aliquam conjugatam imponen-„ do ſibi, quod adulterata eſt, in perpe-„ tuam

Digitized by Google

„ tuam infamiam ipſorum conjugum, & „ cum hoc extorſionem pecuniarum reci- „ piunt ab eiſdem „. Huic articulo reſponſum fuit a Bertrando Epiſcopo Æduenſi: “ Ad xxxix. (articulum) qui loquitur „ de adulteriis, quæ laicis per Officiales „ imponuntur, dicit quod numquam talia „ faciunt, prout loquitur articulus memo- „ ratus, neque fieri debent talia, niſi ſu- „ per factis notoriis, vel manifeſtis, aut „ ubi tales, contra quos proceditur, eſſent „ publice diffamati, ſeu in aliis caſibus a „ jure permiſſis; & nihilominus parati „ erant Prælati præcipere ſuis, quod alias „ in talibus nullo modo procedant „.

Ex his ſat manifeſtum eſt, Prælatos haud dubitaſſe, quin cognitio de crimine adulterii ſpectaret ad Officiales, poſſentque ratione hujuſmodi notorii criminis etiam laici coram Officialibus citari, neque id negaſſe Barones; ſed tantum hos conqueſtos fuiſſe, falſo imponi innocentibus & bonis conjugatis hujuſmodi crimen cum ſumma eorum infamatione, & pecuniarum extorſione.

XII. At vero lapſu temporis crimen hoc in Gallia ad tribunal laicum revocatum eſt; refertque Ægidius Magiſter in Tractatu *De Appellat. cap. 6.* antiquum Arreſtum, vulgo *De uxoratis ſcortatoribus*, per recentiora Arreſta renovatum eſſe; atque hiſce Arreſtis inhibitum fuiſſe Epiſcopis, & Archidiaconis, citare laicos in materia adulterii coram ſuis Officialibus. Eiſdem Arreſtis indicatis concludit quoque Rouſſellius *lib. 6. Juriſdict. Pontif. cap. 4. num. 28.* „ Ergo de crimine adulterii judicat laica „ Curia, licet ejus criminis pœna ſit ar- „ bitraria „.

XIII. Si tamen non criminaliter ſeu ad pœnam proprie agatur, ſed ad ſolam ſeparationem thori, cognitio erit Judicis Eccleſiaſtici, quemadmodum notavit Gloſſa Pragmatica *tit. De Concubinariis*, §. *Et cum omnes*, verbo *Pertinet*.

XIV. Id non omnino diſſonat a Concordatis Brabantiæ, quæ *tit. 9. art. fin.* ſtatuunt: “ De crimine adulterii cognoſcet „ Judex Eccleſiaſticus, ubi cognovit de ſe- „ paratione Matrimonii quoad thorum, „ propter adulterium, & in locis ubi ha- „ bet ſynodos, & ſcabinos (*a*) ſynodales; „ hoc ſalvo, quod ſcabini non poterunt „ denuntiare niſi notorios adulteros; nec „ poterit Judex Eccleſiaſticus procedere „ contra alios, quam contra denuntiatos „ per ſcabinos ſynodales, vel per alterum „ conjugum, in locis ubi conſuevit de „ adulterio cognoſcere: ubi vero non ha- „ bet ſcabinos ſynodales, conſuevit tamen „ cognoſcere uterque de adulterio notorio; „ vel ad requiſitionem alterius conjugum, „ cognoſcet, & non alias, eritque præven- „ tioni locus „.

XV. Jodocus Damhouderus in Praxi rerum criminalium, *cap. 91. num. 17.* notat, quod “ Judices Eccleſiaſtici adulterii noti- „ tiam, & punitionem ſibi peculiariter re- „ ſervent, & vindicent Curiæ ſpirituales „ & Jura Canonica; quia hoc adulterium „ directe concernit & ſpectat ad Eccleſiam, „ aut ad violationem Sacramenti Matri- „ monii „. Deinde adjungit: “ Judices ſe- „ culares nihilominus ſæpe adulterii exa- „ minationem, & punitionem aſſumunt: „ non tamquam Curiæ ſpirituali præjudi- „ cantes, quaſi de Sacramentis, & cauſis „ ſpiritualibus quicquam judicantes: cum „ ea tantum faciant, non Sacramenti vio- „ lati gratiâ, ſed ipſius perſonæ cauſâ, „ quæ profana eſt, & non ſpiritualis; „ ideoque ipſorum foro habilis eſt & ſub- „ jecta „.

Hic ſat inſinuat Damhouderus, Judices ſeculares contra laicos cognoſcere de *adulterio*, quando non de Sacramento ſeu de ſeparatione Matrimonii, ſed de pœna infligenda tractatur.

XVI. Hoc non immerito deplorat ibidem Damhouderus, quod ubi olim adulteria Deo jubente, ac legibus Romanis poſtmodum probantibus, fuerint *morte* punita, “ hoc infeliciſſimo ſeculo apud „ quoſdam Judices tam parvi fiant adul- „ te-

(*a*) Scabini dicti ſunt ſynodales, quos incolæ civitatis in ſynodis, ſeu comitiis congregati in Judices ſibi eligebant.

Digitized by Google

„ teria, ut quaſi parum ipſis inſit ſceleris,
„ & quaſi peccata ſint leviuſcula ob hoc
„ ſolum, quod ſint frequentia, & a mul-
„ tis citra conſcientiæ ſtimulum perpetra-
„ ta. Ideoque vel levius adulteria puniunt,
„ forſan etiam, quod ipſi eo aliquando
„ contaminati ſunt „.

XVII. Conqueritur quoque Zypæus in notitia Juris Belgici, *tit. ad Legem Juliam De Adulteriis num.* 7. “ Crimen hoc adul-
„ terii *nimis molliter* puniri: pecuniariis
„ plerumque mulctis, quandoque expoſitio-
„ ne in theatro ad ignominiam, inductio-
„ ne infami per plateam, proceſſione in
„ lineo induſio, & delatâ ad templum can-
„ delâ, adulteræ veſte ſupra genua præci-
„ sâ, ad ſubſannationem, aut ſimili pœnâ
„ arbitrariâ „.

XVIII. Eamdem eſſe in Gallia uſitatiſſimam adulterii pœnam teſtatur Boërius *Deciſ.* 279. idque, ut apparet, deſumptum eſt ex Gloſſa ad *Can.* 5. *cauſ.* 32. *quæſt.* 1. Refert tamen Paponius *lib.* 22. *Arreſt. tit.* 9. adulteras ſæpius fuiſſe condemnatas ad pœnam Juris expreſſam in *Authentica* SED HODIE, *Cod. De Adulteriis*, cujus ſupra meminimus.

XIX. Dicit Antonius Faber in Codice *lib.* 9. *tit.* 7. *Definit.* 2. in Sabaudia adulteras puniri pœnâ Juris expreſsâ in citata Authentica *Sed Hodie*; ubi recte notat, quod ſi Monaſterium non niſi honeſtis, Deoque ſacris virginibus includendis ſit deſtinatum, cogi nequeat ad adulteram recipiendam, niſi ab initio in eam rem conſtitutum ſit, cujuſmodi Monaſteria pleraque apud Italos, nulla apud nos, ait Faber.

XX. Et ſane admodum inconveniens & periculoſum eſt, ejuſmodi adulteras, aliove carnali concubitu corruptas ad Monaſteria aut honeſtarum virginum conſortium admittere, propter periculum infectionis: neque Superiores facile etiam intuitu lucri temporalis in ſimilium receptionem conſentire debent: ſed potius allaborare, ut loca ſpecialiter ad ſimile hominum genus collocandum, & recludendum exſtruantur; iiſque de bonis Directoribus, & Directricibus provideatur: quale hodie in civitate Bruxellenſi ſatis amplum, & famoſum habetur.

XXI. Nonnumquam adulteros ob ſpeciales circumſtantias concurrentes fuiſſe etiam pœnâ mortis punitos, teſtatur Paponius loco citato: ut proinde appareat, pœnam adulterii eſſe quaſi arbitrariam pro caſuum & circumſtantiarum varietate, quæ crimen vel aggravant, vel alleviant: quod etiam ex Paponio obſervat Petrus Tholoſanus in Syntagmate, *lib.* 36. *cap.* 6. *num.* 38.

XXII. In Belgio non eamdem eſſe Provinciarum conſuetudinem indicarunt Conſilia Regia, dum in promulgatione Concilii Tridentini hic ageretur. Nam teſte Anſelmo in ſuo Triboniano Belg. *cap.* 32. §. 34. circa *cap.* 8. *Seſſ.* 24. *De Reformat. Matrim.* quo adulteros, & concubinarios contumaces excommunicandos, & extra Diœceſim ejiciendos ſtatuitur, notatum fuit: “ Uti variant Provinciarum conſuetu-
„ dines, ita & cenſuræ. Brabantis vide-
„ tur ſufficere pœna Juris Canonici, &
„ contra laicos Juris ſcripti. Hanones ad
„ Concordata ſua provocant. Namurani
„ laicos a laicis puniendos, Clericos a Ju-
„ dicibus eccleſiaſticis. Artheſii & Ultra-
„ jectini notant ejectionem adulterorum
„ extra oppidum, & Diœceſim ſapere re-
„ legationem, quæ non competat in Bel-
„ gio poteſtati eccleſiaſticæ. Alii indicant
„ præventioni locum eſſe inter Judicem
„ eccleſiaſticum, & ſecularem: in ſum-
„ ma Concordata & conſuetudines vetu-
„ ſtas prævalere debere quolibet in loco „.

XXIII. Mariti non tantum ob propria adulteria puniendi; ſed interdum etiam ob adulteria uxorum. “ Maritus enim (ait
„ Damhouderus *cap.* 92.) qui ſciens vo-
„ lenſque diſſimulat, & permittit uxorem
„ adulterari, ita ut nec verbis, nec re ul-
„ lâ illi adulteranti obſiſtat, nec ipſam ab
„ adulterio retrahat, vel nec ipſam a ſe
„ dimoveat, is ob uxorii adulterii diſſi-
„ mulationem damnandus eſt exilio, aut
„ aliâ ſimili pœnâ arbitrariâ Judicis „.

XXIV. Multo magis his pœnis, aut acrioribus pœnis eſt condemnandus, quoties ex uxoris adulterio ullum ſibi quæſtum parat, aut lucrum: hoc enim faciendo, crimen præterea committit lenocinii, *L.* 2. §. LENOCINII, *ff. ad Legem Jul. De Adult.* & *L.* 2. *Cod. eod.*

XXV. Lenocinium, cujus hic facta men-

Digitized by Google

mentio, eſt nefarium illud ſcelus, quo quis ex publicis ſcortationibus, adulteriis, fornicationibus, ſimilibuſque nefariis vitiis carnis ſibi quæſtum facit: non quidem proprio corpore, ſed virgines, mulieres, vel uxores, aliaſve matronas quæſtus gratiâ ad actum venereum pellicens, vel etiam privatim ad hoc domi alens, & ex eo meretricio quæſtu vivens.

XXVI. De hoc crimine videri poteſt Damhouderus in *Praxi Rerum criminalium*, *cap.* 93. e quo hæc deſcripſi; qui & ibidem oſtendit, hoc crimen etiam Ethnicis fuiſſe deteſtabile, ac atrocibus pœnis ſubjectum: deploratque hodie quidem apud Chriſtianos mitius puniri; una tamen monens, hujuſmodi lenones, aut lenas " eſſe „ in damnabili rerum ſtatu, & abjectiſſi- „ ma dæmonum mancipia, imo dæmoni- „ bus multo nocentiores, utpote per quas „ non raro honeſtas puellas, matronas „ probas, & Eccleſiaſticos naturâ, & mo- „ ribus continentiſſimos ad lapſum pertra- „ hunt, quod ipſorum dæmonum tenta- „ menta præſtare non poterant, neque „ poſſent, niſi hujuſmodi inſtrumentis ad- „ juvarentur. Quocirca etſi extremam pu- „ nitionem temporalem hic apud Judicem „ ſecularem evadant, punitionem tamen „ divinam numquam effugient „.

XXVII. Non ſemper tamen arguendus eſt maritus, aut lenocinii inſimulandus, qui adulterium uxoris diſſimulat, aut etiam tegit. Ubi enim adulterium uxoris non eſſet manifeſtum, nihilque de eo haberetur in ore, & notitia vulgi præter incertam ſuſpicionem, & rumuſculum popularem, quem maritus ſuâ prudentiâ facile tueri poſſet, & tegere, eo caſu maritus uxori cohabitans, nequaquam de lenocinio ob diſſimulatum adulterium uxoris eſt condemnandus, *L.* 17. *Cod. Ad Leg. Jul. De Adult.* " Nam & hoc ſingulis a naturæ „ recto dictamine inſitum eſt, ut domeſti- „ cos omnes, atque adeo uxoris propriæ „ vitia tegant, & probitatem tueantur, „ ſicubi poſſint, & valeant, ait Damhou- „ derus *cap.* 92. „. Quandonam maritus uxorem adulteram ſubinde ex lege ſaltem charitatis recipere teneatur, dixi *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 15. *cap.* 2.

XXVIII. De hoc crimine dicitur in Concordatis Brabantiæ, *tit.* 9. *art.* 23. " De „ crimine lenocinii notorii, ubi quis eſt „ leno ſuæ uxoris, uterque cognoſcet, ſe- „ cundum qualitatem ſuæ juriſdictionis; „ extra illum autem caſum Judex ſecula- „ ris ſolus cognoſcet, & puniet „.

XXIX. Adulterium, & ſtuprum ſubinde pro eodem ſumuntur: dicitque Lex 101. *ff. de V. S.* quod lex Julia *De Adulteriis*, indifferenter hoc verbo *ſtupri* utatur, & tam in Jure Civili, quam Canonico, ſub eodem titulo agitur de adulteriis, & ſtupro. Attamen proprie adulterium in nuptam, ſtuprum vero in virginem viduamque committitur, ait *L.* 6. §. 1. *ff. Ad Leg. Jul. De Adult.* Et in *L.* 34. §. 1. *ff. eod.* " Adulterium in nupta admittitur: „ ſtuprum in vidua, vel virgine, vel pue- „ ro committitur „.

XXX. Gratianus poſt *Canonem* 2. *cauſ.* 36. *quæſt.* 1. hanc ſtupri definitionem tradit: " Stuprum autem proprie eſt virginum illicita defloratio: quando videlicet „ non præcedenti conjugali pactione, „ utriuſque voluntate virgo corrumpitur, „ patre injuriam ad animum ſtatim poſt „ cognitionem non revocante „.

Recepto hodie loquendi modo, etiam ſub ſtupro comprehenditur defloratio viduæ honeſte viventis; uti tradit Damhouderus in *Praxi rerum Criminal. cap.* 94. *num.* 2. dicens: " Eſt autem ſtuprum or- „ dinarium crimen, quod in virginem, „ *viduamque* honeſte viventem commit- „ titur „.

XXXI. Pœna ſtupri ſimplicis citra vim commiſſi, nulliſque aggravantibus circumſtantiis veſtiti, de Jure Civili in perſonis honeſtis eſt publicatio dimidiæ partis bonorum; in humilibus coërcitio corporis cum relegatione, §. ITEM LEX JULIA, *Inſtit. De publicis Judiciis*.

XXXII. Inter Canones pœnitentiales a S. Carolo collectos, habetur: " Si quis „ adoleſcens cum virgine peccaverit, pœ- „ nitentiam aget annum unum. Item, „ Vidua, quæ ſtuprum admiſerit, pœniten- „ tiam aget annum totum, & præterea in „ altero anno dies jejuniorum „.

XXXIII. Pro foro externo, pœna ſtupri Lege Civili decreta jure Decretalium mitigata eſt juxta reſponſum Pontificis in

Cap.

Digitized by Google

Cap. 2. ;; *De Adulteriis*. " Pervenit ad „ nos (ait Pontifex) quod Felix quam- „ dam virginem *ſtupro* decepit : quod ſi „ verum eſt, quamvis eſſet de lege pœnâ „ plectendus, nos aliquatenus legis duri- „ tiem mollientes, hoc modo diſponimus, „ ut aut quam ſtupravit uxorem habeat : „ aut ſi renuendum putaverit, corporali- „ ter caſtigatus, excommunicatuſque in „ Monaſterio, in quo agat pœnitentiam, „ detrudatur, de quo nulla ſit egrediendi „ ſine præceptione licentia „.

XXXIV. Hæc mitigatio conformis apparet Legi Moſaicæ relatæ in *Cap.* 1. ;; *eod.* ubi dicitur : " Si quis ſeduxerit vir- „ ginem nondum deſponſatam, dormive- „ ritque cum ea, dotabit eam, & habebit „ uxorem „.

XXXV. Hæc diſpoſitio Juris Canonici quoad pœnam ſtupri hodie in tribunalibus recepta eſt. Imo licet tam Lex Moſaica, quam Jus Canonicum ſtupratorem obligent ad duo præſtanda, ſcilicet ad dotandam & ducendam virginem ſtupratam : conſuetudo tamen *alternativam* induxit ; relinquens electioni ſtupratoris, an dotare, vel ducere velit, uti poſt Julium Clarum notat Zypæus *Conſilio* 4. *De Adulteriis, & ſtupro ;* niſi tamen promiſſio Matrimonii acceſſerit : quæ quando copula acceſſit, facilius accedentibus aliquibus circumſtantiis interveniſſe præſumitur ; uti ibidem monet Zypæus : additque, quod facilius ſtuprator ſimpliciter ad ducendum obligatus credi poſſit, & condemnari ; nam facile res redit ad ſuam naturam, & jus primævum.

XXXVI. „ Inſuper tenetur ſtuprator „ prolem alere, quam ſe ex eo concepiſſe „ mulier juraverit tempore partus. Quia „ tunc ratione inſtantis periculi, non im- „ memor ſuæ ſalutis præſumitur dicere ve- „ ritatem, niſi tamen illa jam ante ab „ alio fuerit cognita, aut poſtea plures „ admiſerit, deque eo conſtet, & probet „ ipſe. Nam præſumptio eſt pro muliere, „ ſecundum quam virginitas, utpote qua- „ litas naturalis adfuiſſe præſumitur, & „ delictum abſuiſſe „. Perez *ad Leg. Juliam De Adult. num.* 51. & conformiter ad conſuetudines Mechlinienſes *tit.* 18. *art.* 4. & aliarum civitatum, quas ad dictum articulum refert Paulus Chriſtinæus.

XXXVII. Hæc quidem, ſi non concurrant ſpeciales circumſtantiæ aggravantes. Si enim ſtuprum committatur in virginem præ ætate nondum viripotentem, etiam hodie de conſuetudine videtur pœna mortis impoſita ; niſi circumſtantiæ eam imminui faciant, puta quia ſtuprum quidem fuit attentatum, ſed non conſummatum, ut ex Joanne Fabro tradit Perezius ad Codicem *De Adulteriis, num.* 49.

XXXVIII. Gravius quoque punitur tutor, qui pupillam ſuæ tutelæ creditam ſtupravit, juxta *L. unicam Cod. Si quis eam, cujus tutor fuit, corruperit.* " Creſcit enim „ crimen propter perfidiam violantis eam, „ quam a corruptela immunem ultro præ- „ ſtare debet ; cum tutor non tantum pa- „ trimonio, ſed moribus regendis præpo- „ natur „: ait Tuldenus ad citatum titulum Codicis.

XXXIX. Similiter tradit ex Joanne Fabro Tuldenus ad titulum Codicis *De Mulieribus, quæ ſe propriis ſervis junxerunt*, Commentarienſem, qui cuſtodiæ ſuæ creditam vitiaverit, quamvis conſentientem, capite plectendum. Cujus rationem eſſe credit Tuldenus, quod " capta fidei cuſto- „ dis credatur : quod is impreſſione pote- „ ſtatis facile conſenſum expreſſerit : imo „ quod illa commercio libidinis facile cor- „ ruptoris ſui corruperit fidem, ad laxan- „ dam effugio cuſtodiam „.

XL. Quidni & graviori pœnâ digni ludimagiſtri, aliique filiorum, aut puerorum directores, qui hiſce, quos a corruptelis ſuâ curâ, & vigilantiâ præſervare deberent, abutuntur, eoſque corrumpunt ?

XLI. Sacerdotum autem, qui filias ſuas ſpirituales ad libidines provocant, iiſque abutuntur, quis illorum ſcelus, & ſacrilegium ſat æſtimet ? meritoque Michaël Rouſſellius *lib.* 4. *Hiſt. Juriſd. Pontif. cap.* 3. *num.* 27. poſtquam ex Riccio retulit, in foro Neapolitano " ſuſpenſum duntaxat „ a cura ſua fuiſſe Sacerdotem accuſatum, „ & convictum, quod in actu confeſſionis „ mulieres ſollicitaret ad turpia, pluribus „ deponentibus ſe tactu, & ſignis ab eo „ ſollicitatas fuiſſe „: exclamat : " Indulgens „ ſane, aut potius ridicula pro qualitate „ criminis, nullo non ſupplicio in tanto „ ſacrilegio digni pœna ; unde remitti de- „ be-

Digitized by Google

„ bebat ad Judicem laicum, vel etiam „ flammis expiandus „.

XLII. Stuprum ſubinde violentiam adjunctam habet, vocaturque ſtuprum *violentum*; dum nimirum vis aliqua corporalis puellæ infertur: puniturque ex Lege Julia *De Vi*, uti notat Tuldenus ad titulum Codicis *De Raptu virginum*; dicitque pœnam hujus ſtupri cœpiſſe eſſe capitalem ex Conſtitutione Caroli V.

Verum credunt nonnulli, pœnam ſtupri *violenti* eſſe capitalem ex diſpoſitione Juſtiniani in *L. unica Cod. de Raptu virginum*; afferuntque ſtuprum *violentum* ſub *raptu* ex mente Juſtiniani contineri; quaſi non tam ratio raptus ponatur in eo, quod virgo per *violentiam* abducta fuerit *a loco*, quam quod per *vim* oppreſſa fuerit.

Hinc raptum dicunt, quoties honeſta mulier, aut virgo *vi* abducitur libidinis causâ, aut per vim opprimitur. Damhouderus loco citato, *cap. 97. num. 2.*

XLIII. Gratianus loco ſupra allegato dicit raptum admitti, " cum puella *violenter* a domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur, ſive *puella* ſolummodo, ſive parentibus tantum, ſive utriſque vis illata conſtiterit „.

XLIV. Certum eſt non tantum raptus proprie dicti, qui fit per *violentam abductionem* puellæ, ſed & ſtupri *violenti* per *oppreſſionem* puellæ, pœnam eſſe non tantum ſimpliciter capitalem, ſed & in modo eſſe graviorem ordinariâ pœnâ capitali ex Tabulis legum Brabantiæ: ut ſcilicet, qui invitam virginem, aut fœminam ſtupraverit, *aſſere* cervix imputetur. Verba ſunt: *Wie dat vrouwen oft joffrouwen vercracht, men ſoude hem den hals af ſaghen met eender plancken*. " Hodie fere „ ubique (ait Zypæus in Notitia Juris „ Belgici *De Adulteriis, & ſtupris*) gladio „ punitur tam ipſe reus, quam qui opem „ præſtant, & conniventes parentes exilio „.

XLV. Quia crimen raptus non tantum perſonas particulares lædit, & offendit; ſed & Reipublicæ admodum damnoſum, & nocivum eſt: hinc eſt quod tametſi rapta contraxerit Matrimonium cum raptore, etiam conſentientibus parentibus, omniaque raptori fuerint ex parte puellæ, & parentum condonata, propterea tamen actio criminalis non cenſetur extincta; poteſtque Fiſcus adhuc adverſus Matrimonio conjunctos *capitaliter agere*; uti notat Damhouderus in *Praxi rerum criminal. cap. 97.*

Obſervat nihilominus Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Raptu virginum num. 3.* quod pœna criminalis, nimirum in quantum eſt *capitalis*, fere per Matrimonium ceſſet; addens tamen *num. 4.* ſe vidiſſe fiſcali actione pulſatos, ut raptus reos, quamvis jam conjuges, & pecuniâ crimen abolitum: *atque hæc* (ait) *in gratiam, ut videbatur, Matrimonii*.

XLVI. Monet quoque Antonius Faber in Codice *lib. 9. tit. 7. Definit. 4.* quod „ & ſi bene concordantia matrimonia nemo turbare debeat, ne publicus quidem „ accuſator prætextu adulterii, quod ab „ altero ex conjugibus, altero non con„ querente, admiſſum eſſe dicatur, ſi ta„ men abſente per multos annos viro mu„ lier corpore ſuo quæſtum vulgo faciat, „ liberoſque ſuſcipiat, quos nemo non „ ſciat, aut vulgo quæſitos eſſe aut ex „ certo adulterio ſuſceptos, ad Procurato„ ris Fiſcalis officium pertinet, ut rem „ deferat, & crimen quod publice ſcan„ dalo ſit maloque exemplo, coërceri cu„ ret; ſed ita demum ſi præcedat diffa„ matio. Nam ſi vulgo ignoretur, quis „ adulter ſit, non eſt permittenda inqui„ ſitio, ut ſciatur quis ille ſit, tum pu„ niatur. Id enim ſolo marito requirente, „ & accuſante fieri poteſt „.

XLVII. Plura de raptu prout conſtituit impedimentum Matrimonii, & quibus pœnis illum puniendum cenſuerit Synodus Tridentina, videri poſſunt *Tom. II. part. 2. Sect. 1. tit. 13. cap. 11.*

XLVIII. Ulterius defloratio virginis, aut alius illicitus actus venereus ſpecialem malitiam induit, ſi contingat inter perſonas conjunctas in gradu vetito conſanguinitatis, aut affinitatis: ſoletque hic actus vocari inceſtus.

Hinc dicit Gratianus poſt *Canonem 2. cauſ. 36. quæſt. 1.* " Inceſtus eſt conſanguinearum, vel affinium abuſus. Unde inceſtuoſi dicuntur, qui conſanguineis vel „ affinibus abutuntur „.

De pœnitentia injungenda inceſtuoſis agitur

tur in *Can.* 17. *cauſ.* 33. *quæſt.* 2. ubi una habetur, inceſtum committi "cum ea, quam „ de ſacro fonte Baptiſmatis ſuſceperit, „ aut cum illa, quam ante Epiſcopum „ tenuerit, cum ſacro Chriſmate fuerit „ uncta „.

Notandum tamen non omnem conſanguinitatem, aut affinitatem cauſare inceſtum; ſed eam duntaxat, quæ ponit impedimentum dirimens Matrimonium, ſive inter eos, qui ſunt conſanguinei, vel affines in gradu vetito.

XLIX. In Canonibus pœnitentialibus ſancti Caroli de inceſtuoſis habetur: "Qui „ cum duabus ſororibus, vel cum novercа, vel cum ſorore ſua, vel cum amita, vel cum nuru, vel quo denique inceſtum admiſerit, ab ingreſſu Eccleſiæ „ abſtinebit annum unum: quo anno præter feſtos dies pane ſolum, & aquâ utetur, arma non feret, oſculum nemini „ præbebit, ſacram Communionem niſi „ pro viatico non ſumet. Sex deinde annis Eccleſiam ingredietur; ſed carne, „ & vino, & ſicerâ non utetur, niſi feſtis diebus. Poſtea vero duobus annis „ quando carne veſcetur, a potu vini abſtinebit: quod ſi biberit, carne non veſcetur, niſi Dominicis diebus, & præcipuis feſtis: deinde uſque ad obitum „ perpetuo præter feſtos dies a carne abſtinebit. Tres legitimas ferias ſingulis „ hebdomadis jejunabit, & quadrageſimas „ tres ſingulis annis legitime cuſtodiet „.

Deinde addit *Canone ſequenti:* "Qui „ inceſtum fecerit, ei alii annorum 12. „ alii 15. alii 10. alii 7. pœnitentiam conſtituunt „.

L. Obſervat Damhouderus *loco citato cap.* 96. "Quiſquis hoc inceſtu ſe contaminat, „ is *capitaliter* puniendus eſt „.

Verum, ſicuti non ejuſdem malitiæ eſt omnis inceſtus; ipſaque malitia inceſtus augetur, vel diminuitur pro ratione gradus propinquioris, vel remotioris, quo perſonæ inceſtuoſæ ſeſe conſanguinitate aut affinitate contingunt; ita indubie & pœna augenda, vel minuenda erit, uti & ipſe Damhouderus obſervat *num.* 4. Latius Antonius Faber *lib.* 5. *Cod. tit.* 3. per varias definitiones.

LI. Concordata Brabantiæ *tit.* 9. *cap.* 24. dicunt: "De crimine incontinentiæ cum „ Moniali, affini, conſanguinea, cognoſcet uterque Judex ſecluſâ aliâ qualitate delicti, vis, raptus, vel ſimili; quia „ tunc ſolus ſecularis Judex cognoſcit „.

Hæc evincunt, crimen inceſtus eſſe crimen *mixti* fori; ſed propter concurrens crimen raptus, aut oppreſſionis, ſive violentiæ, reddi mere ſeculare: eo quod tunc fiat crimen *capitale;* qualia crimina ſolent ſpectare ad cognitionem, & punitionem Judicis ſecularis.

LII. Crimen concubinatus juxta hæc Concordata ſimiliter *mixti* fori eſſe, ſaltem quando concubinatus eſt notorius, indicat *articulus* 22. ubi dicitur: "De Crimine concubinatus notorii *præventioni* „ erit locus „.

LIII. Ex his quoque verbis patet, concubinatum hìc habitum pro *crimine*.

Et ſane quamvis Jure Civili majoris mali evitandi cauſâ *concubinatus* aliquando toleratus ſive non punitus fuerit, quatenus unica cum unico adinſtar uxoris citra matrimonii vinculum cohabitaret, & carnaliter converſaretur, tamen is ſemper a ſacris Canonibus fuit reprobatus, & a SS. Patribus pro gravi crimine habitus fuit.

LIV. Imo jam pridem leges concubinatum permittentes, a Leone, qui vulgo Sapiens dicitur, rejectæ ſunt *Conſtit.* 91. cujus hic titulus: *Ut concubinam habere non liceat.*

In primis in hac Conſtitutione dicit Leo; quod "ea lex, quæ probroſe cum *concubinis* „ immiſceri non erubeſcentibus id permittendum judicavit, honeſtatem ſuſquedeque habuerit: Ne ergo (ait) hoc Legiſlatoris erratum dedecore noſtram Rempublicam afficere ſinamus. Itaque lex „ illa in æternum ſileto „. Rationem deinde ſubjicit: ".Ad illa enim non modo Religionis, verum etiam naturæ injuriâ ſecundum divina Chriſtianiſque convenientia præcepta prohibemur. Et quidem ſi „ cum fontem habeas, ſobrie inde haurire „ divino præcepto moneare: quâ ratione, „ cum puras aquas haurire liceat, lutum „ tu mavis? Tum tametſi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Ceterum vitæ conſortem invenire „ difficile non eſt „.

LV.

Digitized by Google

LV. Evidenter hic ſupponit Imperator, concubinatum illum, quem Lex Civilis non puniebat ſive tolerabat, eſſe vetitum *jure divino*; quod & Canoniſtæ, & Theologi uno conſenſu docent, ipſeque ſacer Textus non uno in loco expreſſit, utpote omnem carnalem concubitum extra matrimonium reprobans, ut infra paucis oſtendetur.

LVI. Concubinatum manifeſte tamquam reprobatum concubitum deſcribit S. Auguſtinus *lib.* 50. Homiliarum *Homil.* 49. ubi ita ſcribit: “ Sufficiant vobis aut uxores, aut nec uxores: concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, ſi vos ſurdi eſtis: audiant Angeli ejus, ſi vos contemnitis: concubinas vobis habere non licet: ſi audiant Competentes, quod dico Fidelibus, non babetis nxores, non licet vobis habere concubinas, quas poſtea ducatis uxores; quanto magis damnatio vobis erit, ſi habere volueritis & concubinas, & nxores dimittatis „?

Locum S. Auguſtini retulit Gratianus *diſt.* 34. *Can.* 6. ſed mutilate, uti ibidem notarunt Correctores Romani. Et *Cauſ.* 32. *quæſt.* 2. *Can.* 5. refert ex eodem ſancto Doctore, libro *De Bono conjugali*, *cap.* 14. “ Concubinæ ad tempus adbibitæ, nec etiamſi causâ filiorum concumbant, juſtum faciunt concubinatum ſuum „. Plura tum ex ipſo Auguſtino, tum aliis SS. Patribus profert Ferdinandus Mendoza *lib.* 2. *De Confirm. Concil. Eliberit. cap.* 8. quibus oſtenditur, concubinatum ſemper fuiſſe reprobatum.

LVII. Synodus Tridentina, *Seſſ.* 24. *cap.* 8. *De Reformat. Matrimonii*, declarat, non tantum eſſe peccatum, ſed *grave* peccatum, homines ſolutos babere concubinas; ſtatuitque: “ Hujuſmodi concubinarios, cujuſcumque ſtatus, dignitatis, & conditionis exiſtant, ſi poſtquam ab Ordinario, etiam ex officio, ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non ejecerint, ſeque ab earum conſuetudine non ſejunxerint, excommunicatione feriendos eſſe; a qua non abſolvantur, donec reipsâ admonitioni factæ paruerint. Quod ſi in concubinatu per annum, cenſuris neglectis, permanſerint; contra eos ab Ordinario ſevere pro qualitate criminis procedatur. Mulieres ſive conjugatæ, ſive ſolutæ, quæ cum adulteris ſeu concubinariis publice vivunt, ſi ter admonitæ non paruerint, ab Ordinariis locorum, nullo etiam requirente, ex officio graviter pro modo culpæ puniantur; & extra oppidum vel Diœceſim, ſi id eiſdem Ordinariis videbitur, invocato, ſi opus fuerit brachio ſeculari, ejiciantur, aliis pœnis contra adulteros, & concubinarios inflictis, in ſuo robore permanentibus „.

Ex bis evincitur, ſimplicem concubinatum ab Eccleſia ſemper reputatum fuiſſe illicitum, graveque peccatum, quantumvis Legibus Imperialibus non ſemper fuerit punitus.

LVIII. Obſervant Correctores Romani ad *Can.* 4. *diſt.* 32. apud Gratianum, olim aliquando dictas fuiſſe *concubinas* mulieres, quæ veræ eſſent *uxores*, atque revera maritali effectu habebantur; quia tamen in earum conjunctione non intervenerant dotalia inſtrumenta, aliaque ad ſolemnem ritum nuptiarum ex Legum præſcripto requiſita, non appellabantur uxores: neque gaudebant juribus, quæ uxoribus juxta ſolemnem Legum ritum acceptis, deferebantur: creduntque hi Correctores de ſimilibus concubinis quoſdam antiquos Canones in decreto Gratiani occurrentes, debere intelligi.

LIX. Inſinuavit idipſum non obſcure ipſe Gratianus, præcitato *Canoni* 4. præmittens hæc verba: “ Concubina autem bic ea intelligitur, quæ *ceſſantibus legalibus inſtrumentis* unita eſt, & *conjugali affectu* aſciſcitur; hanc *conjugem* facit affectus, concubinam vero Lex nominat „.

LX. Refert quoque Gratianus citatâ *Diſtinctione* 34. Canonem de Concubina, ſub nomine Iſidori De diſtantia novi & veteris Teſtamenti: ſed, uti recte advertit Jacobus Du Breul Monachus Sancti-Germani a Pratis, qui Opera S. Iſidori revidit & excudi juſſit: *Lib.* 1. *Sent. cap.* 22. “ argumentum eſt de differentia Teſtamentorum; non inde tamen deſumptus videri poteſt hic Canon, ut neque ex differentiarum *lib.* 1. *diff.* 28. „

LXI. Et licet Iſidorus poſteriore loco nonnullas aſſignet differentias inter utrumque Teſtamentum, nibil tamen de concu-

binis dicit: quamvis negari nequeat, in veteri Teſtamento ſubinde vocari *concubinas* eas mulieres, quæ erant veræ & proprie dictæ uxores, ſed minus ſolemniter ductæ; ita legitur *Geneſi* 25. 1. quod Abraham duxerit *uxorem* nomine Cethuram, quæ eodem capite vocatur concubina: & Judicum *cap.* 19. *verſ.* 1. dicitur: *Fuit quidam vir Levites habitans in latere Montis Ephraim, qui accepit* UXOREM *de Bethlehem Juda.* Quæ hic & *verſ.* 9. appellatur *uxor*, & revera hujus Levites uxor erat, vocatur *verſ.* 10. ejus *concubina*. Indicium evidens, aliquas uxores tum etiam dictas fuiſſe concubinas.

LXII. A concubina diſtat illa, quæ vulgo *meretrix* dicitur: quod hæc pluribus ſe proſtituat, & quaſi quæſtum ex concubitu quærat; iſta vero uno tantum utatur. *Meretrix quæ multorum libidini patet*, ait *Can.* 16. *diſt.* 34. Et ex Auguſtino, *Canone* 11. *cauſ.* 32. *quæſt.* 4. " Meretrices eſſe, & ad " meretrices accedere prohibet Dominus, " quarum publice *venalis* eſt turpitudo ".

LXIII. Cum meretrice ſi laicus ſolutus peccet, ſimplex fornicatio dicitur: quæ licet hodie pro ſat levi peccato vulgo reputetur, nihilominus certum eſt, fornicationis peccatum eſſe grave, atque ab Apoſtolo numerari inter ea, quæ a Regno Dei excludunt, ad Epheſios *cap.* 5. *verſ.* 5. dicente: *Hoc enim ſcitote intelligentes, quod omnis fornicator aut immundus .... non habet hæreditatem in Regno Chriſti & Dei.*

Ulterius Apoſtolus gravitatem fornicationis adſtruit 1. *ad Corinth.* 6. tribus præcipue argumentis.

Primum exprimit his verbis, *verſ.* 15. *Neſcitis quoniam corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis?* Abſit; *hoc enim eſt* (ait S. Thomas in hunc locum) HORRENDUM *ſacrilegium*.

Secundum argumentum deſumit Apoſtolus ab ingenti libidine, quâ peccatum hoc præ ceteris committitur, expreſſum his verbis *verſ.* 18. *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat.*

Tertium contentum his verbis *verſ.* 19. *An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis a Deo?* Quibus verbis enormitas fornicationis oſtenditur ex eo, quod fornicari ſit contaminare, & profanare templum Spiritus ſancti: idque cum inſigni ingratitudine in Deum; eo quod per fornicationem expellatur Spiritus ſanctus, qui tantâ miſericordiâ a Deo datus eſt.

LXIV. Sanctus Auguſtinus *Serm.* 162. *num.* 2. in ult. edit. reflectens ad verba Apoſtoli pro ſecundo argumento ſuperius allata, ait: " Videtur B. Apoſtolus exaggerare voluiſſe fornicationis malum SUPER CETERA OMNIA PECCATA; quæ " etſi per corpus committantur, non tamen animum humanum concupiſcentiæ " carnali ita efficiunt obſtrictum, & obnoxium.... ut.... ſolo hoc tantummodo fornicationis malo in corpus proprium " peccari dixerit, quia MAJORIS LIBIDINIS ARDORE, QUO SUPERIOR NULLUS " EST, voluptas ipſius corporis tenet ſervum, efficitque captivum, &c. "

LXV. Similiter S. Chryſoſtomus ad ea verba Apoſtoli, *Tollens ergo membra Chriſti, faciam membra meretricis? Abſit:* " Nil eſt (ait) hac dictione terribilius ". Et rurſus ad hæc, *Qui fornicatur, in corpus ſuum peccat.* " In fornicatione (ait) " totum corpus fit ſceleratum, & execrandum. Tamquam enim incidens in lebetem immunditiæ, ſordibuſque, & inquinamento tinctum, ſic polluetur ". *Homil.* 18. *in Epiſt.* 1. *ad Corinth. cap.* 6.

Audiamus & Commentatorem in Epiſtolas Pauli apud Ambroſium ad hæc verba: *Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus eſt.* " Quia (inquit) cetera peccata etſi per corpus generantur, " non tamen animam ita carnali concupiſcentiâ faciunt obſtrictam, & obnoxiam, " quemadmodum commiſceri facit animam " cum ipſo corpore uſus libidinis, agens " in opere carnalis fornicationis: quia in " tantum agglutinatur anima corpori, ut " ipſo momento nihil aliud cogitare homini liceat, aut intendere; quia ipſam " mentem captivam ſubdit ipſa ſubmerſio, " & abſorptio libidinis, & concupiſcentiæ " carnalis. Unde ſubditur: Qui autem fornicatur, in corpus ſuum peccat. Oſtendit GRAVISSIMUM eſſe peccatum, quia " ex hoc omne deperit corpus; in ceteris " au-

„ autem peccatis portio perit , non to- „ tum „.

Ante hos omnes S. Cyprianus *Epiſt.* 52. fornicationis gravitatem adſtruxit , ipſamque fornicatoris cauſam pejorem eſſe quam libellatici aſſeruit : " Si ſe cordis , & re- „ nis ſcrutatorem conſtituat , & Judicem, „ per omnia æqualiter judicet , & frauda- „ tores , & mœchos a latere ſuo atque a „ comitatu ſuo ſeparet : QUANDO MULTO „ GRAVIOR , ET PEJOR EST MOECHI , „ QUAM LIBELLATICI CAUSA : cum hic „ neceſſitate , ille voluntate peccaverit : „ hic exiſtimans ſibi ſatis eſſe , quod non „ ſacrificaverit , errore deceptus ſit ; ille „ matrimonii expugnator alieni , vel lupa- „ nar ingreſſus ... ſanctificatum corpus , & „ Dei templum DETESTABILI COLLUSIONE „ violaverit „.

LXVI. Enormitas fornicationis etiam ex pœnitentia ei per Canones pœnitentiales olim impoſita , elucet . Inter Canones S. Baſilii occurrit *Canon* 59. quo decernitur : " Fornicator ſeptem annis ſanctis non „ communicabit , duobus deflens , & duo- „ bus audiens , & duobus ſubſtratus , & in „ uno conſiſtens : octavo autem ad com- „ munionem admittetur „.

Inter Canones a S. Carolo ex Pœnitentiali Romano , aliiſque libris mediæ ætatis, cum jam diſciplina pœnitentialis nonnihil flacceſcere cœperat , collectos habetur : " Si „ laicus ſolutus cum fœmina ſoluta con- „ cubuerit , pœnitens erit annos tres : & „ quanto ſæpius , tanto majori pœnitentiâ „ afficietur „.

LXVII. Tametſi non omnia crimina carnis ſint fori eccleſiaſtici , neque juxta hodiernam diſciplinam laici propter quæcumque carnis peccata coram illo Tribunali accuſari , & puniri ſoleant , tamen Epiſcoporum , & Paſtorum eſt allaborare , ut peccata hæc , eorumque occaſiones , & incitamenta eliminentur , meretrices & lupanaria e ſuis Diœceſibus , & Parochiis , quantum poſſibile eſt , eliminando , libros , cantilenas , ſtatuas , imagineſque , ac ſimilia veneris incitamenta proſcribendo : patres , & matres-familias , nec non magiſtros , & magiſtras , qui hujuſmodi libros obſcœnos , vel in familia , vel domi legi , aut imagines ſive ſtatuas exponi permittunt , haud facile ad reconciliationis beneficium admittendo , quamdiu hæc in familiis aut domibus ſuis permittunt . De conventiculis perſonarum utrinſque ſexus , quæ ſolent eſſe impudicitiæ proſtibula , multis actum eſt *part.* 2. *tit.* 17. *cap.* 6.

Sane vel ipſæ Leges Romanæ ipſos Chriſtianos , & præſertim Epiſcopos , & Paſtores excitare deberent , ut quantum in ipſis eſt , amoveatur e publico quidquid caſtitatem offendere poſſet . Hæ enim Leges adeo caſtæ fuerunt , ut ne *nudum* quidem *militem* in flumine lavari permittant in conſpectu exercitus , *L.* 12. *Cod. De re Militari lib.* 12. " Ne deproperans publicos „ oculos *nudatus* inceſſet , ſed procul a „ cunctorum obtutibus in inferioribus par- „ tibus fluviorum hoc ipſum faciat „.

Ad hæc verba reflectens Dionyſius Gothofredus in notis , ait : " Quod ſummo „ ſane pudore factum , quodque hodie no- „ bis probro eſt , in militibus etiam *nuda-* „ *ta* corpora non tuliſſe , qui ſummâ in- „ verecundiâ nudos omnimodo in publi- „ cis fluviis lavari æſtate ſinimus , & ſpe- „ ctamus „.

Eamdem Legem referens Zypæus in notitia Juris Belgici , *tit. Ad Legem Jul. De Adult. num.* 5. ait : " Quod & caſtarum „ civitatum Edictis ſæpius proclamatur , „ ſed non uſquequaque ſervatur „ : negligentiâ nimirum Magiſtratuum , & Superiorum : qui utinam ſerio attenderent peccata ex publica illa membrorum nuditate provenientia ; & quomodo ſua in exequendis Edictis negligentiâ eorum efficiantur participes .

LXVIII. Si per peccatum carnis violetur perſona Deo ſpecialiter conſecrata ſive dicata , tunc peccatum hoc habet rationem *ſacrilegii* , in quantum eſt violatio rei ſacræ ; id eſt , rei Deo ſpecialiter conſecratæ aut dicatæ .

Hoc titulo fornicatio , adulterium , aliudve peccatum carnis commiſſum a perſona voto caſtitatis obſtricta , & Deo conſecrata, præter rationem fornicationis , adulterii , alteriuſve peccati carnis , habet inſuper rationem ſacrilegii , novamque ac diſtinctam malitiam peccato carnis addit .

Hinc fornicatio cum Moniali voto caſtitatis adſtricta , de Jure Civili etiam pœ-

nâ mortis punitur; quod & Statutis Ducatus Mediolanenſis expreſſum eſt; & diſponunt communiter Statuta per Italiam, teſte Julio Claro *lib.* 5. *Recept. Sent.* §. FORNICATIO, *num.* 17.

In Concordatis Brabantiæ *tit.* 9. *art.* 24. dicitur: " De crimine incontinentiæ cum „ Moniali .... cognoſcet uterque Judex, „ ſeclusâ aliâ qualitate delicti, vis, ra- „ ptus, vel ſimili; quia tunc ſolus ſecularis „ Judex cognoſcet „.

LXIX. Porro quo major ſanctitas requiritur in perſona aliqua, eo quoque enormior eſt violatio, quâ ſanctitati perſonæ detrahitur, ipſaque perſona ſpeciali ratione ſanctificata & Deo conſecrata profanatur. Hinc præ ceteris peccatis ſacrilegii enormius eſt peccatum carnis, quo ipſa Sacerdotum ſanctitas violatur, & membra ſpecialiter Deo conſecrata fiunt membra meretricis.

Quare multis ſeculis ſanctiſſime ſervatum fuit, ut ſi quis ſacro Ordine initiatus peccato carnis ſe polluiſſet, atque membra Deo ſacrata profanaſſet, in perpetuum ab omni Eccleſiæ miniſterio deponeretur, ut nec poſt actam pœnitentiam reſtitueretur; uti notatum fuit *Tom. II. part.* 2. *Sect.* 1. *tit.* 10. *cap.* 6. & latius probatum in Diſſertatione *De Canonicis*, *part.* 2. *cap.* 2.

LXX. Quibus pœnis in foro externo hodie ſubjaceant, & puniendi ſunt Clerici, qui mulieres, de quibus poſſit haberi ſuſpicio, in domo vel extra detinent, aut cum iis ullam conſuetudinem habere audent, petendum ex Concilio Tridentino *Seſſ.* 25. *cap.* 14. *De Reformat.* ubi modus procedendi contra Clericos de hoc crimine ſuſpectos, eoſque puniendi præſcribitur, adhibita diſtinctione inter Clericos Beneficiatos, & non Beneficiatos.

Satis conſtat ex modo procedendi adverſus Clericos Beneficiatos juxta præſcriptum Concilii Tridentini, Concilium non omnem Canonum rigorem ſuo Decreto expreſſiſſe; quemadmodum poſt Martinum Navarrum notavit Zerola in Praxi Epiſc. verbo *Concubinarii*. Unde non ſine fundamento creditur, hoc Decretum unum eſſe ex iis, quæ temporum miſeria, & duritia a Patribus extorſit.

Inſuper & hoc notandum, Decretum illud quoad priorem ſuam partem, non procedere, quando Clerici fornicatio adjunctam habet aliquam ſpecialem circumſtantiam aggravantem, puta in Sacerdote cognoſcente ſuam filiam ſpiritualem; vel eam, quæ propter Sacramentum Pœnitentiæ effecta fuit ſibi filia ſpiritualis; vel Parochianam ſuam; ſed his caſibus *deponi* poteſt, uti notavit Zypæus in Jure novo *De Cohabitat. Cleric. & mulier. num.* 10. additque: Idem in Religioſis fornicantibus.

CAPUT VII.

De Blaſphemia, perjurio, & aliis nonnullis Delictis Eccleſiaſticis.

1. *Quid Blaſphemia?*
2. *Maledicta in Sanctos, & res ſanctas, etiam Blaſphemiæ nomine veniunt.*
3. *Omne convicium in Deum dicitur Blaſphemia.*
4. *Conſtitutio Gregorii IX. in Blaſphemos contra Deum & Sanctos.*
5. *Pœna blaſphemiæ ex Capitularibus Regum Francorum.*
6. *Criminis hujus atrocitatem oſtendit ſacer Textus.*
7. *Pœna blaſphemiæ ex Conſtitutione Juſtiniani, ultimum ſupplicium.*
8. *Eadem pœna renovata in Capitularibus Regum Francorum.*
9. *Crimen hoc dicitur mitius puniri ob defectum Religionis & juſtitiæ.*
10. *Reprobatur conſuetudo Blaſphemos mitius puniendi.*
11. *Quâ pœnâ in Hiſpania puniantur Blaſphemi?*
12. *Quomodo contra Blaſphemos procedatur in Gallia?*
13. *Edicta Principum noſtrorum contra Blaſphemos.*
14. *Decretum Concilii Cameracenſis contra blaſphemiam.*
15. *Nulla conſuetudo, aut multorum uſus, excuſat blaſphemiam.*
16. *De jure communi crimen hoc videtur eſſe mixti fori.*
17. *In Gallia habetur pro crimine fori ſecularis.*

18. *Quid*

18. *Quid de crimine blaſphemiæ habeant Concordata Brabantiæ?*
19. *Quid eadem Concordata habeant de crimine irreverentiæ in imagines Sanctorum?*
20. *Juramenta in communi ſermone uſitata ſpeciem habent blaſphemiæ; & quid de his habeant Concordata Brabantiæ?*
21. *Crimen Perjurii habetur pro crimine mixti fori.*
22. *Conſuetudo jurandi valde improbata a ſanctis Patribus.*
23. *Ut evitetur frequentia juramentorum, vetitum contractibus ingeri juramentum.*
24. *Contra pravam jurandi conſuetudinem merito procederetur ſicuti contra blaſphemiam.*
25. *Ex Canonibus pœnitentialibus probatur enormitas perjurii.*
26. *Pœna perjurii in foro externo hodie fere eſt arbitraria.*
27. *Crimen falſi de jure communi dicitur mixti fori.*
28. *In Gallia Clerici committentes crimen falſi coram Judice laico, ab eodem puniuntur.*
29. *Quid hic habeant Concordata Brabantiæ.*
30. *Quid eadem Concordata habeant de laico delinquente in officio ſuo coram Judice Eccleſiaſtico.*
31. *Violatio feſtorum refertur inter crimina Eccleſiaſtica in dictis Concordatis.*
32. *Quis cognoſcat de turbatione Officii Divini?*
33. *De percuſſione Clerici quis Judex de jure cognoſcat?*
34. *Quis hujus criminis Judex juxta Concordata Brabantiæ?*
35. *Quis ſit Judex competens, quando delictum eſt commiſſum in loco ſacro?*
36. *Cujus fori ſit crimen uſurarium de jure communi?*
37. *Quid hac de re habeant Concordata Brabantiæ?*
38. *Senatus Brabantiæ cognoſcit, an contractus ſit uſurarius, vel non.*

I. BLaſphemia, ut hodie fere accipitur, eſt maledictum in Deum: cum nimirum vel verbis, vel factis injurioſis profertur quidquam Deo injurioſum derogans ejus perfectioni. Unde S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 13. *art.* 1. *in C.* reſpondet, " quod
,, nomen blaſphemiæ importare videatur
,, quamdam derogationem alicujus excellen-
,, tis bonitatis, præcipue Divinæ,,.

Et in reſponſione ad primum dicit,
,, quod ille, qui contra Deum loquitur,
,, convicium inferre intendens, deroget
,, Divinæ bonitati, non ſecundum feritatem
,, tem Intellectus, ſed etiam ſecundum pra-
,, vitatem voluntatis, deteſtantis, & impe-
,, dientis pro poſſe Divinum honorem:
,, quod eſt blaſphemia perfecta,,.

II. Non tantum maledicta immediate & directe in *Deum*, ſed & in Sanctos ejus conjecta, nomine blaſphemiæ veniunt; tametſi & hæc remote in Deum redundet, ac eatenus in *Deum* etiam blaſphemia vocari queat. Quia, uti reſpondet S. Thomas citato articulo *ad* 2. " Sicut Deus in
,, Sanctis ſuis laudatur, in quantum lau-
,, dantur opera, quæ in Sanctis ſuis effi-
,, cit, ita & blaſphemia, quæ fit in San-
,, ctos, ex conſequenti in Deum redundat,,.

Quod de blaſphemia in Sanctos aſſerit hic Doctor Angelicus, idipſum & de blaſphemia in res ſacras, puta Sacramenta, dicendum eſt.

III. Unde ex communi Doctorum ſententia aſſerit Julius Clarus *lib.* 5. *Sentent.* §. BLASPHEMIA: " Omne convicium, con-
,, tumelia, vel maledictum prolatum in
,, Deum eſt blaſphemia,,.

IV. De blaſphemia contra Deum & Sanctos, & maxime beatam Virginem, extat Conſtitutio Gregorii IX. in *Cap.* 2. ;; *De Maledicis*, quâ ſtatuitur, " ut ſi quis con-
,, tra Deum vel aliquem Sanctorum ſuo-
,, rum, & maxime beatam Virginem, lin-
,, guam in blaſphemiam publice relaxare
,, præſumpſerit, per Epiſcopum ſuum pœ-
,, næ ſubdatur inferius adnotatæ; videli-
,, cet, quod in ſeptem diebus Dominicis
,, præ foribus Eccleſiæ in manifeſto (dum
,, aguntur Miſſarum ſolemnia) Blaſphemus
,, exiſtens, ultimo illorum die Dominico
,, pallium & calceamenta non habeat, li-
,, gatus corrigiâ circa collum, ſeptemque
,, præcedentibus ſextis feriis in pane, &
,, aqua jejunet, Eccleſiam nullatenus in-
,, greſ-

„ greſſurus. Quolibet quoque prædictorum „ dierum tres, ſi poterit, alioquin duos „ reficiat pauperes, ſive unum. Et ſi nec „ ad hoc ejus ſuppetant facultates, id in „ pœnam aliam commutetur, cui etiam ſi „ renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam ſupradictam, Eccleſiæ interdicatur „ ingreſſus, & in obitu Eccleſiaſticâ careat ſepolturâ. Per temporalem præterea poteſtatem coactione (ſi neceſſe fuerit) Epiſcopi Diœceſ. adhibitâ contra „ eum, Blaſphemus ſi dives fuerit, quadraginta ſolidorum, alioquin triginta, „ ſive viginti; & ſi ad id non ſufficiat, „ quinque ſolidorum uſualis monetæ pœnâ „ molĕtetur, nullam in hoc miſericordiam „ habiturus, quod etiam inter alia communitatum ſtatuta ponatur „.

V. Legitur *lib. 6. Capitular. Regum Franciæ cap.* 101. " Si quis qoolibet modo blaſphemiam in Deum jactaverit, ab Epiſcopo vel Comite pagi ipſius carceri „ uſque ad ſatisfactionem tradatur, & publicâ pœniteotiâ mulĕtetur, donec precibus proprii Epiſcopi publice reconcilietur, Eccleſiæque gremio canonice reddatur „.

VI. Crimen hoc ſemper inter atrociſſima crimina computatum fuit. Quid enim atrocius quam Deo conviciari? Hoc autem facit blaſphemia; & nihil eâ eſſe horribilius paſſim aſſerunt SS. Patres. Atrocitatem blaſphemiæ oſtendit Deus, dum interrogatus a Moyſe quid ſtatuendum eſſet de viro Iſraëlita, qui blaſphemaverat nomen Domioi, & maledixiſſet ei, reſpondit: *Educ blaſphemum extra caſtra, & ponant omnes, qui audierunt, manus ſuas ſuper caput ejus, & lapidet eum populus univerſus. Et ad filios Iſrael loqueris: Homo qui maledixerit Deo ſuo, portabit peccatum ſuum; & qui blaſphemaverit nomen Domini, morte moriatur.* Levit. *cap.* 24. *verſ.* 14. 15. 16.

VII. Conformiter ad hanc legem, Juſtinianus Imperator in *Novella* 77. Blaſphemos ultimo ſupplicio afficiendos ſancivit. „ Si eoim (ait) contra homines factæ „ blaſphemiæ impunitæ non relinquuntor; „ multo magis, qui ipſum Deum blaſphemant, digni ſunt ſupplicia ſuſtinere.... „ Propter talia enim delicta, & fames, „ & terræmotus, & peſtilentiæ ſunt „.

Deinde mandat Præfecto Provinciæ, „ permanentes in hiſce illicitis, & impiis „ actibus poſt hanc admonitionem noſtram, „ comprehendere, & *ultimis ſubdere ſuppliciis*, ut non ex contemptu talium inveniatur & civitas, & reſpublica per „ hos impios actus lædi „.

VIII. Additione 3. ad Capitularia Regum Francorum, *cap.* 84. contra Blaſphemos legitur: " Si quis quolibet modo „ blaſphemiam io Deum jactaverit, a Præfecto urbis ultimo ſupplicio ſubjiciatur. „ Qui vero talem cognoſcens non manifeſtaverit, ſimiliter coërceatur. Si Præfectus urbis hæc punire neglexerit, poſt „ Dei judicium noſtram indignationem incurrat „.

IX. Verum, uti notat relatis aliis auctoribus Julius Clarus loco citato, " hæc „ pœna *capitalis*, licet Divinâ, & humanâ lege conſtituta fuerit, hodiernis tamen „ temporibus ob *defectum* religionis & juſtitiæ non ſervatur „.

X. Deinde poſtquam ex Lazio retulit, quod " hæc pœna de conſuetudine non ſervetur, niſi eſſet magna, & enormis blaſphemia, quæ ex deliberato, maligno, „ & doloſo propoſito, & execrabili ore ad „ perniciosum exemplum Dei & hominum „ proferatur „: ſubjungit: " Sed certe hæc „ eſt peſſima conſuetudo, & judicio meo „ graviter peccant Principes Chriſtiani & „ eorum Magiſtratus, qui hoc crimen ſeveriſſime non puniunt. Et in hoc Reſpublica Chriſtiana magnâ indiget reformatione „.

XI. Refert Covarruvias ad *Cap.* Quamvis *De Pactis in 6. part.* 1. §. 7. *num.* 22. quod ex Conſtitutionibus Regis in Hiſpania Blaſphemi varie puniantur, præſertim jure *Partitarum*, quod *ſeptimo Partit. tit.* 28. continetur. " Quo in loco (ait) Alphonſus Rex diligentiſſime pœnas adverſus Blaſphemos diſtinxit, & ſtatuit. Præſertim quod plebeius pro prima blaſphemia verberetur: pro ſecunda notetur in „ labiis ferro candenti ſigoo crucis: pro „ tertia lingua mutilis fiat, eique abſcindatur „.

Verum Emmanuel Gonzales in Commentario ad *Cap.* 2. *De Maledicis*, aſſerit, quod " Jure Regio noviſſimo in *L.* 5. 6. „ & 7.

„ *&* 7. *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* pro prima
„ blaſphemia detinetur reus per menſem
„ in carcere cum compedibus; pro ſecunda
„ in exilium mittitur per ſex menſes, mul-
„ ctaturque mille marapetinis (*a*); pro ter-
„ tia vero lingua figitur clavo: quæ ulti-
„ ma pœna conſuetudine non eſt recepta,
„ ſed ejus loco flagellatur, & lingua pre-
„ mitur ligno, id eſt *mordaca*. Tandem
„ ex lege finali, *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* ad
„ triremes damnantur Blaſphemi: quas
„ pœnas ſi non exequatur Judex, eis pu-
„ niendus eſt „.

XII. Varias pœnas diverſis temporibus in Blaſphemos in Gallia auctoritate Regià decretas fuiſſe, oſtenditur *tom.* 2. *part.* 1. *cap.* 21. Actorum Cleri Gallicani: & nonnullæ Ordinationes pœnales contra Blaſphemos referuntur in appendice ad Paponium *lib.* 1. *Arreſt. tit.* 2. atque inter ceteras *num.* 2. Ordinatio Curiæ Regiæ interdicens " omnibus cujuſcumque ſtatus,
„ qualitatis, conditionis, ne ejerare, de-
„ teſtari, infrendere, blaſphemare, neque
„ alia juramenta deſæda & deteſtanda pro-
„ ferre velint adverſus Dei, ſacroſanctæ
„ ipſius matris, omniumque Sanctorum, &
„ Sanctarum Paradiſi honorem: propoſità
„ pœnà pro prima vice, mulctæ pecunia-
„ riæ arbitrio Judicis, cujus pars tertia
„ prædicto D. Regi, altera ad ſarta tecta
„ Eccleſiæ, tertia denuntiatori, & accuſa-
„ tori addicenda: pro ſecunda vero, ter-
„ tia, & quarta vice, ſub pœna ferrei
„ collaris publico loco in collum injectio-
„ nis, idque ut ibidem ab hora 8. matu-
„ tina ad primam uſque pomeridianam con-
„ ſiſtant, ſic rurſum ut contumeliis, & pro-
„ bris omnium expoſiti ſint; ac præterea
„ mulctà arbitrarià afficiantur: pro ſexta
„ vice vero catomidiabuntur (*b*), atque
„ inibi ferro candente ſuperius labium eis
„ amburetur, uſquequo dentes promineant:
„ pro ſeptima vice pariter catomidiandi,
„ atque inibi verberandi deducentur, quin
„ & inferius labium bis ferro candente
„ amburendum: & ſi caſus tulerit, ut rur-
„ ſum prædicta juramenta & delicta ad-
„ mittant, linguam eis penitus ampu-
„ tandam „.

Hæc Ordinatio rurſus renovata fuit an. 1599. ſub iiſdem pœnis, additâ clauſulâ: *Quinimo &* VITÆ, *ſi rei qualitas expoſcat*.

Clauſula hæc ſat oſtendit, pœnas in Blaſphemos non ita eſſe determinatas, quin pro gravitate, aut levitate blaſphemiæ augeri, aut mitigari queant; quod ex Arreſtis notatis a Paponio loco citato, & relatis in Actis Cleri Gallicani pateſcit: quibus impoſita fuit varia pœna, etiam ſubinde *mortis*, pro diverſitate blaſphemiæ, quæ deſumitur, vel ex verbis blaſphemiæ, vel perſona blaſphemante, vel etiam modo blaſphemandi, aliiſque circumſtantiis. Vide etiam Renatum Choppinum *De S. Polit. lib.* 2. *tit.* 2. *num.* 11.

XIII. Plura ſunt Edicta Principum noſtrorum contra Blaſphemos, quæ recitat Zypæus in notitia Juris Belgici *tit. De Blaſphemis*, & quidem noviſſimo de 7. Octob. 1531. *art.* 43. decernitur, ut Blaſphemi rigide puniantur per carcerem menſtruum in pane, & aqua; gravius qui Deum ejuſve Matrem, aut Sanctos abjurant animo improbo, præter carcerem lingua tranſcindatur ſine ulla diſſimulatione, & qui alia verba probroſa, & vilipendentia protulerint, pœnà arbitrarià, idque ſine conniventia, alioquin Judices ſtatus ſui periculum patiantur. Verba Edicti ſunt: *Om te remedieren teghens de Blaſphemateurs, hebben vvy eenenygelicken verboden ende verbieden te blaſphemeren Godt almachtigh, die Maghet Maria, haeren Heleghen oft haeren naeme: op de peyne de ghene die Godt, zynder Moeder, haeren name, oft haeren Heleghen, looghenen, afgaen, ende verſmaden, zauden gheapprehendeert ende in ſtricte ghevangheneſſe ghehauden vveſen, te vvatere ende te broode den tydt van eender maend. Ende de ghene die Godt*

(*a*) Marapetini, vel Morabotini, Marabatini, Morabatini, Maravedini, &c. efficiebant olim monetam, cujus pretium & pondus, arduum hodie eſt determinare.

(*b*) Catomidiabuntur, id eſt, in cervicibus cædentur.

oſte zynder Moeder, oſte de Heleghen looghenen, afgaen oſte verſmaden zauden, met eenen quaden ende ſellen moede ende herten, boven het voorſchreven ghevangheneſſe ſullen op een ſchavot die tonghe openbaerlicken doorſteken hebben, Zonder gratie, reſpyt oſte verdragh. Ende de ghene die andere vileyne ende quade eeden doen ende ſvveeren Zullen, in haeren perſoon arbitralicken ghecorrigiert te vvordene ter diſcretien van den Recheteren, under den vvelcken t' ſelve ghebueren, ende de kenneſſe daer afhebben zaude. Ende en ſullen de voorſchreven Rechteren niet moghen diſſimuleren nocht oytſtellen, die puntiie vanden Blaſphemeghen oft vanden ghenen die vileyne oft quade eeden inder manieren voorn doen ſullen, nae dat t' ſelve tot haer l' kenneſſe ghekommen ſal vveſen, op de peyne van haeren ſtate ende officien ghepriveert te vveſen nochte tot den ſelven nemmermeer ghereſtitueert te vvordene, nochte oor andere te moghen vercryghen, hauden, oſte bedienen. Id eſt: Ut adverſus Blaſphemos provideatur, quibuſvis prohibuimus, & prohibemus, ne ſacrilegis dictis Deum O. M. Virginem Deiparam, Cœlites aut eorum nomina violent, denuntiatâ in eos pœnâ, qui Deum, Deiparam, eorum nomina, aut Cœlites abnegaverint, ejuraverint, ſpreverint, corporalis apprehenſionis, arctæque incarcerationis, ut menſe continuo aquâ, & pane macerentur. Iis qui Deum, aut Deiparam, aut Cœlites abnegaverint, ejuraverint, aut ſpreverint obſtinato, & malevolo animo, ultra incarcerationem prædictam publice in pegmate lingua perforabitur, favore, morâ, & dilatione ſepoſitis. Qui vero aliter, turpiter & male juraverint, arbitrariâ in corpore pœnâ mulctabuntur, prout Judicibus, ſub quibus id contigerit, & innotuerit, æquum viſum fuerit. Nec fas erit dictis Judicibus connivere, aut pœnam procraſtinare eorum, qui aut turpiter, aut male juraverint, poſtquam ad eorum pervenerit notitiam. Si ſecus faxint; gradu & officio ſuo excident, nunquam reſtituendi muneri, nec aliud demum impetrare, obtinere, & adminiſtrare poterunt.

Habetur hoc Edictum *part.* 1. *Edict. Flandriæ, lib.* 3. *Rub.* 1.

Ex verbis hujus articuli patet, pœnam blaſphemiæ, & hìc aliquouſque *arbitrariam* eſſe. Quidnî igitur pro atrocitate blaſphemiæ ſubinde poſſit etiam uſque ad mortis ſupplicium extendi?

XIV. Synodus P. II. Cameracenſis *tit.* 1. *cap.* 8. " Inhærendo Conſtitutioni Leonis X. contra Blaſphemos editæ in Concilio generali Lateranenſi *Seſſ.* 9. a Pio V. innovatæ, pœnas in ipſa contentas exacte obſervari mandat; præcipitque Paſtoribus, ut ſæpe in ſuis concionibus declarent ſuis Parochianis gravitatem hujus delicti ".

XV. Blaſphemiam jure naturali, ac divino prohibitam, nullâ quantumvis longiſſimi temporis, aut multorum praxi, firmatâ conſuetudine, licitam reddi poſſe certum eſt. Sed credunt nonnulli, conſuetudine induci poſſe, ut verba ex ſe & propriâ ſignificatione blaſphematoria, per conſuetum hominum loquendi modum eam accipere poſſint interpretationem, ſeu ſignificationem, ut non pro *blaſphemiis*, ſed pro ſceleratis, & maledictis juramentis talia verba puniantur, uti notat Julius Clarus loco citato, *num.* 7. addens: " Senatus tamen noſter hoc non admittit, quinimo plerumque juſſit rejici capitula, in quibus quandoque imputati de blaſphemia, volebant hujuſmodi conſuetudinem probare. Talis enim non conſuetudo, ſed abuſus potius dicendus eſt, cujus nulla ratio haberi debet ".

Utinam hoc Senatus judicium contra blaſphemandi inſolentiſſimam, & improbam conſuetudinem, ubique æmularentur Senatus Regii!

XVI. Hoc crimen blaſphemiæ eſſe mixti, ſive communis fori; ita ut laicus de eo convictus poſſit per Judicem tam laicum, quam Eccleſiaſticum puniri, poſt Canoniſtas ad *Cap.* 2. *De Maledicis*, notat Julius Clarus.

XVII. In Gallia tamen cognitio, & punitio ad *ſolum* Judicem *laicum* ſpectat, uti ex Boërio refert Choppinus loco citato; refertque Carolus Fevretius *De Abuſu lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 2. ex Rebuffo, etiam Clericum a Judice laico punitum de hoc crimine tamquam privilegiato.

XVIII. Concordata Brabantiæ inter Epi-

Digitized by Google

Epiſcopum Leodienſem, & Carolum V. *tit. 9. art. 4.* habent: " De crimine blaſphemiæ in Deum, vel in Sanctos ejus, necnon juramento per humanitatem Chriſti, vel ejus membra, cognoſcet & puniet *ſecularis ſolus*,,.

XIX. Deinde *art.* 5. " De crimine irreverentiæ in imagines noſtræ Dominæ, & Sanctorum, cognitio & punitio ad ſolum Judicem ſecularem pertinebit, niſi malefactor ſuſtineret reverentiam imaginibus non eſſe exhibendam, propter id quod illa repræſentant; de hoc enim cognoſcet Eccleſiaſticus Judex ſolus, & Judex ſecularis invocatus exequetur, & alias, ut ſupra in articulo de crimine hæreſis,,.

XX. Perjuria præſertim inter ſermocinandum leviter, & quaſi ad ornatum ſermonis aſſumpta, a blaſphemia vix diſtant; atque ad eam ſpectare notat Zypæus loco citato *num.6.* De crimine perjurii decernunt ſupra citata Concordata *tit. 9. art. 27.*,, De crimine perjurii ſolus Judex ſecularis, niſi dubium fuerit an juramentum fuiſſet obligatorium, nec ne, & ſic an incurſum fuiſſet perjurium, vel non; vel niſi perjurium commiſſum fuiſſet, coram Judice Eccleſiaſtico, quo caſu Judex Eccleſiaſticus cognoſcet,,.

XXI. Ex his patet crimen perjurii eſſe quodammodo *mixti* fori; uti & in Gallia obſervari tradit Carolus Fevretius *De Abuſu lib. 8. cap. 2. num. 4.* aitque, laicum ratione perjurii non poſſe conveniri coram Judice eccleſiaſtico, niſi perjurium a laico coram Judice eccleſiaſtico in cauſa eccleſiaſtica eſſet commiſſum: monetque in deſuetudinem abiiſſe diſpoſitionem *Cap.* CUM LAICUS *De Foro competenti in 6.* quod & ſupra *tit. 1. cap. 3.* notavimus.

XXII. Contra pravam, & horrendam conſuetudinem ſeu abuſum jurandi in communi ſermone, & quaſi ad omnia ſua dicta interponendi juramenta, quæ quamdam blaſphemiæ ſpeciem præfert, dum toties nomen Dei in vanum accipitur, imo & ſæpius in teſtimonium falſitatis aſſumitur, jam pridem declamarunt SS. Patres; ac nominatim S. Chryſoſtomus in Homiliis ad populum Antiochenum, eam conſuetudinem adeo perniciosam exiſtimans, ut publice profiteretur, ſe tamdiu in eam invecturum, donec reipsâ emendationem videret: " Primum igitur perſuademus, ut juramentorum fuga in melius mutationem faciat: etſi heri & nudiuſtertius de hac vobis locutus ſum materia; neque tamen hodie deſiſtam, neque cras, neque perinde eamdem perſuadere. Et quid dico, craſtinam aut tertiam diem? Donec vos correctos videam, non abſiſtam: ſi enim legem prævaricantes non erubeſcunt; multo magis nos jubentes ne prævaricemini, admonitione continuâ confundi non eſt dignum,,.

Hæc ille *Homil.* 15. ad populum Antiochenum; qui & *eâdem Homiliâ*, & *Homil. 9. 11. & 19.* varia ſpecialia media ad pravam hanc conſuetudinem paulatim eliminandam proponit; quæ utinam hodie in multis locis contra eamdem conſuetudinem a Paſtoribus, ac præcipue Epiſcopis impenderentur!

XXIII. Ad vitanda perjuria, Legibus Hiſpanis, Luſitanis, & Burgundis cautum eſt, ne contractus medio juramento fiant, uti ex Buſio refert Zypæus in Jure novo, *tit. De Jurejurando num.* 2. Similiter anno 1290. declaravit Senatus Pariſienſis recte " inhibitum fuiſſe per Vicarium Tholoſanum Notariis Regiis, ne ponerent juramentum in inſtrumentis ſuis, dum tamen contractus ſeu negotia, ſuper quibus erant dicta inſtrumenta confecta, poſſent abſque juramento ſubſiſtere,, uti refertur *parte Stili Parlam. num.* 8.

XXIV. Sane contra eamdem conſuetudinem, idque frequenter interpoſitis verbis blaſphematoriis, aut his non abſimilibus, non minus, quam contra blaſphemias, Judicum, & Paſtorum zelus ſeſe exercere deberet, quemadmodum in ſuo ad Reginam Matrem libello anno 1649. urſerunt Deputati Cleri Gallicani, uti habetur in Actis ejuſdem Cleri *tom.3. part.8. tit.1.n.47.*

XXV. Quam grave crimen ſit perjurium probat pœnitentia Canonica jam pridem impoſita. Inter Canones a S. Carolo collectos habentur plures, quibus pro diverſitate, quâ perjurium eſt commiſſum, major vel minor pœnitentia decernitur.

,, Si quis ſciens pejerat in manu Epiſcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel ,, in

,, in cruce conſecrata, altarive, pœniten-
,, tiam aget annos tres: in cruce non con-
,, ſecrata, annum unum ,,.

,, Qui perjurium in Eccleſia ſecerit,
,, pœnitentiam aget annos decem ,,.

,, Qui ſciens pejerat Domini impulſu,
,, pœnitens erit, Quadrageſimas tres, &
,, ferias legitimas. Dominus autem, quia
,, præcepit, quadraginta dies in pane, &
,, aqua, & ſeptem ſequentes annos ,,.

,, Si quis ſciens pejeraverit, alioſque in
,, perjurium induxerit; pœnitens erit dies
,, quadraginta in pane, & aqua, & ſe-
,, ptem ſequentes annos, & tot jejunia
,, jejunabit, quot homines in perjurium
,, induxerit ,,.

XXVI. Pœna perjurii hodie fere eſt arbitraria pro qualitate, & enormitate delicti, quemadmodum notavit Menochius *De Arbitrariis Judicum lib.* 2. *cent.* 4. *caſu* 319. *num.* 9. *&* 10. dicens: " Cum quis
,, jusjurandum per ipſum Deum Opt. Max.
,, ſedato animo ſubiit, & pejeraſſe reperi-
,, tur, in hoc caſu variæ ſunt Doctorum
,, opiniones: illorum (ait Menochius)
,, magis placet, qui dixerunt, perjurium
,, puniri, ſed extra ordinem; ſcilicet Ju-
,, dicis arbitrio ,,. Invehitur ibidem Menochius in eos, qui dicere non erubuerunt, puniendos pœnâ temporali, qui pejerant per *ſalutem* Principis, non autem qui per ipſum Deum, ſed hos *ſoli Deo* puniendos dimitti. " Mirum certe eſt (ait) quod
,, contempta Principis Religio corporali
,, pœnâ puniatur, & illa maximi rerum
,, omnium opificis Dei non vindicetur,
,, ſed judicio divino relinquatur ,,.

Dicit quoque Papomius *lib.* 22. *tit.* 11. *Arreſto* 19. perjurium arbitrio Judicis puniendum eſſe, referens ibidem quemdam de perjurio convictum, condemnatum fuiſſe ad mulctam pecuniariam, qui falſo juraverat, ſe numquam ceſſionem bonorum feciſſe.

Conqueritur tamen Zypæus in Notitia Juris Belgici *tit. De falſis*, quod " falſitas
,, teſtium *pejerantium* nimis etiam leviter
,, tractetur, præſertim cum crimen coram
,, Judice evidens ſit ,,.

☞ Quod ſi perjurium ſcelus ſit deteſtandum, & gravioribus pœnis vindicandum, inde concludere licet, juramentum non eſſe exigendum, niſi juſta & urgens omnino neceſſitas ad illud adigendum compellat. Egregium eſt hac de re S. Auguſtini monitum *Epiſt.* 157. his verbis: " Juratio-
,, nem cave, quantum potes: melius quip-
,, pe nec verum juratur, quia jurandi con-
,, ſuetudine in perjurium ſæpe caditur, &
,, ſemper perjurio propinquatur ,,. De juramenti exactione vide ad calcem tertiæ Partis hujus operis, ſub littera majuſcula *A.* ☜

XXVII. Crimen falſi eſſe fori *mixti* eatenus, ut ſi falſum ſit commiſſum coram Judice Eccleſiaſtico, puniri poſſit per Judicem Eccleſiaſticum, etiam in laico; ſi vero coram Judice laico, puniendum ſit per Judicem laicum, communis eſt Canoniſtarum opinio, qui & addunt, Clericum conveniendum, & puniendum a Judice Eccleſiaſtico, licet *falſum* commiſiſſet coram Judice laico; neque a Judice laico poſſe puniri, vel principaliter vel incidenter, ut loquitur Bernardus Dias in Praxi crim. *cap.* 87.

XXVIII. Contrarium ſervari in Gallia jam pridem teſtatus eſt Guillelmus Benedicti ad *Cap.* RAYNUTIUS, verba *Adela*, *num.* 434. dicens: Similiter eos (Clericos) punire poterit Judex ſecularis, ſi coram eo falſum depoſuerint, & ita ſervatur (ait) *in præſenti Regno*: additurque in margine ex Auſrerio *De Poteſtate Secul. in Eccleſiaſt. Reg.* 1. *limitat.* 2. *num.* 7.
,, Et idem videtur de Advocato, Procu-
,, ratore, vel Notario Clericis coram Ju-
,, dice ſeculari delinquentibus, & idem in
,, Clerico utente falſo inſtrumento coram
,, Judice laico ,,. Refertque ibidem Auſrerius plura Arreſta. Videri etiam poteſt Joannis Galli *quæſt.* 56. & latius Carolus Fevretius *De Abuſu lib.* 8. *cap.* 2. *num.* 16.

XXIX. Concordata Brabantiæ *tit.* 9. *art.* 15. habent: " De crimine falſitatis
,, commiſſæ contra litteras Apoſtolicas, vel
,, Ordinarii, ille cognoſcet, coram quo
,, incidet quæſtio, ſalvâ Principi annota-
,, tione, & confiſcatione bonorum delin-
,, quentis, ubi vero de prædicto crimine
,, principaliter quæretur, cognitio & cor-
,, rectio ad Judicem ſecularem pertine-
,, bit ,,.

Permittunt igitur hæc Concordata, ut Ju-

Digitized by Google

Judex Eccleſiaſticus cognoſcat de crimine falſi etiam contra *laicum* ſaltem *incidenter*, ſi coram ipſo Judice Eccleſiaſtico fuerit commiſſum: eo quod coram hoc Judice deponendo, aut falſum inſtrumentum producendo, ipſum Judicem agnoſcat, & ſortiatur. Julius Clarus *lib.* 5. §. *fin. quæſt.* 38. *num.* 15. dicit, hoc caſu præventioni locum eſſe, & ita in facti contingentia deciſum eſſe per Conſilium Neapolitanum.

XXX. Eodem fundamento decernitur in dictis Concordatis *art.* 16. " Judex Eccleſiaſticus cognoſcet de delicto cuſtodis, " commiſſo in & circa officium ſuum, & " ſimiliter de delictis Procuratorum, & " Advocatorum, & aliorum Officiatorum " Curiæ Eccleſiaſticæ, in & circa officium " ſuum delinquentium ".

XXXI. Inter crimina Eccleſiaſtica referunt prædicta Concordata violationem feſtorum ab Eccleſia inſtitutorum, *art.* 14. " De crimine violationis, ſeu infractionis " feſtorum ab Eccleſia inſtitutorum, co" gnoſcet Judex Eccleſiaſticus, quando vio" latio fiat per opera manualia, & me" chanica publice facta, unde oriri poſſit " ſcandalum, extra caſum neceſſitatis, & " alias non: per hoc tamen non exclude" tur Judex ſecularis exigere mulctam, ſi " per ſtatuta ſecularia aliqua indicta ſint " contra feſtorum violatores in caſu præ" dicto ". Reperi poterunt quæ de hac re dicta ſunt *Tom. II. part.* 2. *ſect.* 2. *tit.* 16. *cap.* 8.

XXXII. Ægidius Magiſter vulgo *Le Maître*, in Tractatu ſuo *De Appellationibus ab abuſu*, *cap.* 7. refert Arreſtum, quo quidam remiſſus fuit ad Officialem Aurelianenſem in cauſa *turbationis* officii divini, quam cauſaverat proferendo aliqua verba tumultuoſa contra Cantores, & Presbyteros, qui proceſſionaliter ante ædes ipſius tranſibant: ratio Arreſti fuit, uti notat hic auctor, quia *cura Divini Officii ad Epiſcopum pertinet*.

Hac ratione docet Mornacius ad *Auth.* SED NOVO JURE *Cod. De Epiſcopis, & Clericis*, quod " ſi injuria fiat Clericis in " Eccleſia, vel dum Supplicationes proce" dunt, Litaniæque fiunt publicæ, ſolius " Epiſcopi illarum eſſe cognitionem, etiam " adverſus laicum ".

Verum teſtatur Renatus Choppinus *lib.* 3. *De S. P. tit.* 4. *num.* 24. Senatum pronuntiaſſe anno 1549. hoc genus delicti eſſe *mixti* fori; ut nimirum laicus coram laico, & Clericus coram eccleſiaſtico Judice conveniendus ſit. Vide late Carolum Fevretium; ubi monet, quod ſi laici rixati ſint in Eccleſia, aut verba injurioſa protulerint etiam contra Sacerdotes aut Miniſtros in divino officio occupatos, cognitio ſit Judicis laici, modo tumultus non proceſſerit ex contemptu divini officii.

XXXIII. Julius Clarus loco citato, *quæſt.* 36. *num.* 47. ſcribit, quod crimen laici percutientis Clericum ſit *mixti* fori: nimirum ut Judex eccleſiaſticus procedat ad pœnas eccleſiaſticas; laicus vero ad pœnas Fiſco applicandas. " Uterque enim Ju" dex (ait) videtur offenſus; merito uter" que ad pœnam ſui fori procedere debet, " cum pœna ſpiritualis non tollat tempo" ralem, nec contra ".

XXXIV. In citatis Concordatis Brabantiæ, *tit.* 9. *art.* 12. de hoc crimine decernitur: " De crimine injectionis manuum " in perſonas eccleſiaſticas cognoſcet uterque " Judex, & puniet ſecundum qualitatem " ſuæ juriſdictionis, niſi pœna mortis reo " inflicta fuerit; quo caſu Judex eccle" ſiaſticus amplius non poterit cognoſcere ".

XXXV. De delicto in quantum eſt in Eccleſia commiſſum, & eâ ratione habet aliquid de ſacrilegio, cognoſcere Judicem eccleſiaſticum, videntur ſupponere prædicta Concordata *art.* 13. ubi dicunt: De crimine effractionis, & pollutionis Eccleſiæ vel cœmeterii, quantum ad effractionem, vel pollutionem per vim factam, Judex ſecularis cognoſcet & puniet. Deinde ſubjungit: " Et quia delictum in Eccle" ſia eſt commiſſum, poterit etiam de" linquens hoc caſu per Epiſcopum pu" niri ".

Hinc patenter ſupponitur, quod tametſi ob violentiam ſeu vim illatam Judex ſecularis de delicto cognoſcere queat, nihilominus Judicem eccleſiaſticum idem delictum punire poſſe, idque eo titulo quod *in Eccleſia* ſit commiſſum.

Unde ſi pollutio Eccleſiæ, vel cœmeterii fiat ſine vi, Judicis Eccleſiaſtici erit cognitio, ut eodem articulo declarant Concordata.

XXXVI.

XXXVI. Crimen uſurarum eſſe *mixti* fori, ſi agatur *criminaliter*, docet Julius Clarus loco citato *quæſt.* 37. eatenus nimirum, ut laicus Judex agat adverſus laicos, Eccleſiaſticus vero contra Clericos uſurarios. Similiter poteſt Judex laicus cognoſcere, an contractus ſit uſurarius vel non, ſi id *incidenter* coram eo incidat; ſi nimirum reus conventus ex contractu dicat, illum eſſe uſurarium; ſecus vero ſi *principaliter* quæratur, num contractus ſit uſurarius. Hanc enim quæſtionem eſſe fori Eccleſiaſtici, poſt alios Canoniſtas aſſerit Julius Clarus. Quid in Gallia obtineat, tradit Fevretius citato *cap.* 2. *num.* 6.

XXXVII. Concordata Brabantiæ videntur hoc crimen pro crimine *mixti* fori habuiſſe. Hæc habent *art.* 26. " De crimine uſuræ notoriæ cognoſcet, & puniet Eccleſiaſticus Judex, quoad incurſum cenſurarum, & abſolutionem ab eo, ſalvo quod ſe non intromittet de uſurariis exiſtentibus ſub tolerantia, vel ſalvaguardia Principis; & Judex laicus pœnam etiam uſurariis imponere poterit, ſecundum juriſdictionis ſuæ qualitatem ".

XXXVIII. Senatum Brabantiæ cognoſcere, & judicare, num contractus ſit uſurarius, vel non, probant ejuſdem Senatus Deciſiones apud Stockmannium *Deciſ.* 75. & 76. ubi referuntur dicti Senatus judicata in materia uſurarum; eâque occaſione nonnulla notantur in hac materia obſervatu digna, præſertim *Deciſ.* 76. teſtaturque a Senatu Brabantiæ anno 1642. declaratam fuiſſe uſurariam cautionem eâ formâ conceptam: *Ut confiteretur debitor ſe accepiſſe a Titio aureos mille ad reditum annuum; & donec pecunia redderetur, ſe quotannis perſoluturum ſex in centum: Titium autem repetere volentem nummos ſuos admoniturum debitorem ſex menſibus ante diem cadentem*.

Apparebat enim revera *mutuum* eſſe contractum, licet nomen *reditus* eſſet expreſſum. Oſtendit ibidem Stockmannius, non eſſe admittendos titulos paciſcendi certas ſummas ultra ſortem, qui a nonnullis Theologis adducuntur, nî una velimus apertis januis uſuram recipere; & dicere, prohibitionem fœnoris ſcriptam eſſe verbis, non rebus.

Plura ibidem notatu digna notavit Stockmannius; atque inter alia, Mercatores non ſemper tutos in conſcientia, dum ſtipulantur uſuras, juxta Conſtitutionem Caroli V. de 4. Octob. 1540. tametſi in foro *externo* actio ipſis concedatur (*a*).

TITU-

(*a*) Lector eo loci forſan deſiderabit caſum, & ejus ſolutionem *de exactione juramenti*; quod quidem monumentum in eo titulo Editiones anteriores repræſentant. Verum ut noſtræ methodo eorum, quæ de monumentis occurrunt, obſecundemus, iſtud ad calcem III. Partis hujus operis translatum eſt, ubi legitur ſub littera *A*.

TITULUS QUINTUS
DE JUDICIBUS ECCLESIASTICIS ET ARBITRIS.

CAPUT PRIMUM.

De Judicibus Ordinariis, & eorum Officialibus.

1. *Qui apud Romanos dicti Judices Ordinarii?*
2. *Horum exemplo qui Jure Canonico vocati ſint* Ordinarii?
3. *Definitio Judicis* Ordinarii.
4. *Non incongrue dicuntur Judices* nati.
5. *Legati a latere improprie dicti Judices* Ordinarii.
6. *Juriſdictio Ordinaria nec auferri, nec reſtringi ſine cauſa, & citra Juris ordinem poteſt.*
7. *Nomine* Ordinariorum *intelligi ſolent Epiſcopi.*
8. *Epiſcopus jure ſuo habet juriſdictionem in tota Diœceſi.*
9. *Habet de jure fundatam intentionem exercendi juriſdictionem in omnes perſonas ſuæ Diœceſis.*
10. *Epiſcopus retinet juriſdictionem, donec* plene *probetur exemptio.*
11. *Epiſcopus ſolus habet de jure juriſdictionem* generalem *per ſuam Diœceſim.*
12. *Nullus ad excluſionem Epiſcopi poteſt juriſdictionem exercere, niſi eam* plene *probaverit.*
13. *Multis ſeculis tota auctoritas cauſas decidendi manſit penes Epiſcopos.*
14. *Epiſcopi Clerum ſuum in decidendis cauſis conſulere, & adhibere ſoliti.*
15. *Cauſas ſummarie decidere, aut partes ad concordiam adducere ſatagebant.*
16. *Difficiliores quæſtiones ad Synodos deferebantur.*
17. *Epiſcopi cauſas inferioribus Prælatis, & Archidiaconis committere cœperunt.*
18. *Quâ ratione Prælati, & Archidiaconi ſenſim facti ſint Judices* Ordinarii?
19. *Quomodo hac occaſione conſtituti* Officiales, *qui Juriſdictioni Epiſcopali præeſſent?*
20. *Quo præciſe tempore conſtituti ſint* Officiales, *incertum.*
21. *Seculo* XI. *notus erat uſus Officialium in Gallia.*
22. *Quin & eodem tempore in miniſterium illud graves abuſus irrepſerant.*
23. *Officialium vitium erat* munerum *acceptio.*
24. *Epiſcopi per Officiales lucrum ſibi captabant.*
25. *Exemplo Epiſcoporum, inferiores Prælati etiam Officiales conſtituere cœperunt.*
26. *Plures cœperunt Officiales conſtitui.*
27. *De multitudine Officialium querela Nobilium Regni Galliæ.*
28. *Duo ſibi vindicarunt Epiſcopi, proprium territorium in ſua Diœceſi, & regimen Eccleſiaſticum ad normam regiminis Civilis.*
29. *Apud Gallos unicus duntaxat eſt Officialis in ſingulis Diœceſibus, unico caſu excepto.*
30. *Id quoque obſervatur a Belgis, niſi Diœceſis in plures provincias ſe extendat.*
31. *Quod in prima parte hujus Operis dictum eſt contrarium, revocatur.*
32. *Eadem querela Principum Germaniæ.*
33. *Officialium aviditati forenſis litigandi forma, & litium protractio adſcribenda videtur.*

34. *Tem-*

Digitized by Google

34. *Tempore Petri Bleſenſis* ſeculari jure *cauſæ agitabantur in foro Eccleſiaſtico.*
35. *Querelæ Principum noſtrorum contra exceſſus Officialium.*
36. *Eccleſia uſum Officialium non reprobat, licet abuſus improbet.*
37. *Tribunal Officialis idem cum tribunali Epiſcopi; diciturque* Ordinarium.
38. *Epiſcopi pro ſuis Officialibus rationem reddituri, attendere ſollicite debent quos conſtituant.*
39. *Officiales conſtituendi, in quibus non eſt* avaritia, *& qui ſtrepitus forenſes non quærunt.*
40. *Qui perſequantur vitia, non homines propter burſam.*
41. *Ne Officiales in decidendis cauſis carni aut ſanguini indulgerent, voluit S. Carolus ut potius ex aliena Diœceſi aſſumerentur.*
42. *Voluit inſuper ſæpius per Epiſcopum viſitari tribunal Officialis.*
43. *Voluit ut juſtitia* gratis *omnino adminiſtraretur.*

I. JAM pridem apud Romanos Judices *Ordinarii* dicti videntur ad diſtinctionem illorum, qui dantur a Principe *extra ordinem*, de quibus apud Julium Paulum *lib.* 5. *Recept. Sent. tit.* 5. atque hoc modo Judices Ordinarii accipi apud Ammianum Marcellinum *lib.* 16. credit Janus a Coſtà in Commentario ad titulum Decretalium *De Officio Judicis Ordinarii*. Verba Marcellini ſunt: " Inter *Ordinarios* Judices Rufinus primus Præfectus Prætorio; & inter Militares Equitum magiſter Arbetio,,.

II. Hoc forſan exemplo contigit, ut & Jure Canonico Judices *Ordinarii* dicti fuerint ad differentiam Judicum, qui quaſi *extra ordinem*, a Pontifice pro quibuſdam cauſis terminandis delegantur; vocanturque Judices *Delegati*: quæ diſtinctio occurrit in *Cap.* 5. *&* 8. ;; *De Officio & Poteſt. Jud. Del.* ubi aperte Judex Delegatus diſtinguitur ab *Ordinario*.

III. Itaque de Jure Canonico, & hodierno uſitato loquendi modo, Judices *Ordinarii* dicuntur, qui juriſdictionem non ex ſpeciali aliqua delegatione ſeu commiſſione, ſed vi ſuæ dignitatis ſive officii accipiunt. Unde Judex Ordinarius a Canoniſtis definiri ſolet, qui juriſdictionem habet, quam *jure ſuo* ſeu *jure* Eccleſiaſticæ ſuæ Prælaturæ, vel Magiſtratus, quo fungitur, exercet.

IV. Quare & hi Judices quaſi naſcuntur: nec inconvenienter ad exemplum Legati *nati* (de quo *Tom. I. part.* 1. *tit.* 21. *cap.* 1.) dici poſſent Judices *nati*; quaſi cum ipſa prælatura ſive officio, cui præficiuntur, abſque ulla ſpeciali delegatione Judices naſcantur.

V. Verum quidem eſt, Legatos ſummi Pontificis, qui cum ſumma poteſtate mittuntur in Regna, & Provincias, habere *Ordinariam* juriſdictionem, atque dici *Ordinarios*; quamvis juriſdictionem, & auctoritatem ſuam habeant ex *ſpeciali* delegatione Pontificis. Quia, uti recte notat eruditus Franciſcus Florens ad titulum *De Officio Ordinarii*, " Præterquam quod nova eſt illa Conſtitutio, & contra Jus vetus, & communem interpretum ſententiam, ſolent tamen non abſolute, ſed cum adjunctione appellari Ordinarii *ex delegatione S. Pontificis*: cæteri vero proprie & abſolute *Ordinarii* dicuntur, vel *Ordinarii locorum*, ut appellantur in *Cap.* 3. *De Off. Ordin. in 6.*

VI. Ex hac deſcriptione Judicis Ordinarii conſequens eſt, juriſdictionem ordinariam alicui ſine cauſa aut citra ordinem juris hodie adimi non poſſe, imo nec reſtringi; non magis quam prælatura aut dignitas auferri, vel in totum, vel pro parte poſſit. Cum enim hæc juriſdictio ſit ipſi prælaturæ ſive dignitati aut officio annexa, atque poſſeſſorem prælaturæ ſive dignitatis aut officii indivulſe ſequatur, eamque jure prælaturæ exerceat; evidens eſt, quod ſi ipſi vel in totum, vel pro parte auferretur, una ipſa prælatura adimeretur.

VII. Licet omnes qui *jure ſuo* ſive jure ſuæ dignitatis vel prælaturæ juriſdictionem exercent, dici queant *Ordinarii*; nihilominus nomine *Ordinariorum*, vel *Ordinariorum locorum*, intelligi ſolent *Epiſcopi*; & nomine tribunalis *Ordinarii*, tribunal Epiſcopale.

VIII. Cum enim Epiſcopo tamquam particularis Hierarchiæ ſive Eccleſiæ, & Diœ-

Diœceſis ſuæ capiti, competat totius Diœceſis cura & regimen, quemadmodum *Tom. I. part. 1. tit. 16. c. 7.* expoſuimus; etiam eidem primario, & quaſi eſſentialiter competit juriſdictio ſpiritualis, & eccleſiaſtica totius Diœceſis; ideoque jam pridem dixit Bonifacius VIII. in *Cap. 7. De Officio Ordin. in 6.* quod *Epiſcopus in* TOTA *ſua Diœceſi juriſdictionem* ORDINARIAM *noſcatur habere.*

IX. Hinc poſt Gloſſographum ad citata verba Bonifacii tradunt Canoniſtæ, quod Epiſcopus de jure communi habeat intentionem fundatam ſuper exercitio juriſdictionis per totam ſuam Diœceſim, & in omnes perſonas ſuæ Diœceſis: *ita quod qui ſe dicit exceptum, habeat hoc probare*, ut loquitur Gloſſographus.

X. Ulterius inde deducitur, quod Epiſcopus ex aſſe ſuâ juriſdictione uti queat contra Clericos, & Regulares ſuæ Diœceſis, donec exemptio *plene* probata fuerit; adeoque & in caſu Concilii Tridentini, *Seſſ. 25. cap. 6. De Reformat.* ſolus procedere poteſt, donec Capitulum per *tres* ſententias *conformes* docuerit de legitima ſua exemptione; quemadmodum obſervat Zypæus in Jure novo *tit. De Officio Ordin. num. 19.*

XI. Quinimo notat Gloſſographus ad allegata verba Bonifacii VIII. " quod Epi„ ſcopus *ſolus* habet juriſdictionem Ordi„ nariam *generalem* in tota ſua Diœceſi. „ Unde (ait) territorium eſt *ſolius* Epi„ ſcopi, & non Archidiaconi, vel alterius „ inferioris Prælati „.

XII. E quo concluditur, quod nullus poſſit in Diœceſi uti juriſdictione, niſi eam legitimo titulo ſibi competere docuerit. Dein hinc concludunt Canoniſtæ, quod juriſdictio inferioribus conceſſa ſemper intelligatur duntaxat conceſſa *cumulative*, non autem *privative* cum excluſione Epiſcopi, niſi clare & plene probetur.

XIII. Multis ſane ſeculis penes Epiſcopum manſit judicandi auctoritas; ipſeque Epiſcopus cauſas diſcutiebat, & decidebat.

XIV. Verum ut Epiſcopi oſtenderent, ſe non dominandi animo velle præeſſe, neque omnia ſuo privato arbitrio decidere, & regere; nihil pene ſine Presbyteris, Diaconis, & Clericis agere aut tractare volebant, ut probant Canones relati apud Gratianum *Cauſ. 15. quæſt. 7.* & oſtendimus *Tom. I. part. 1. tit. 8. cap. 4.*

Forma judicandi primitus ſervata exhibetur *lib. 2. Conſtitut. Apoſtol. cap. 47.* quæ Conſtitutiones licet Apoſtolis tribui nequeant, videntur tamen circa ſeculum IV. collectæ, & diſciplinam illius ætatis exhibere.

Hic itaque præſcribitur, ut " judicio aſſiſtant Diaconi, & Presbyteri, qui citra acceptionem perſonarum tamquam homines Dei juſte judicent.

XV. Deinde additur: Si inter duas perſonas quæſtio eſſet, utraque in judicium veniebat, eiſque auditis, ferebantur ſuffragia; ita tamen, ut prius operam omnem impenderent, ut cauſa amicabiliter componeretur, & diſceptantes ad concordiam revocarentur. Verba ſunt: " Cum igitur utra„ que perſona, ſicut lex jubet, in judi„ cium venerit, ſtabit uterque diſceptan„ tium in medio judicio; quibus auditis, „ ferte ſancte, & incorrupte ſuffragia, & „ date operam, ut antequam Epiſcopus „ pronuntiet, fiant amici; ne exeat Epi„ ſcopi ſententia ſuper terram contra eum, „ qui deliquit: quia habet ſecum in tri„ bunali Chriſtum Dei Filium judicii com„ probatorem, & cognitorem „.

Ex his habemus, cauſas tunc ſummarie, utrimque parte auditâ, fuiſſe deciſas; operamque præcipue impenſam, quomodo partes ad concordiam adducerentur; omniſque diſſenſionis, & amaritudinis radix e cordibus Fidelium eradicaretur, atque ita veri inter ſe amici fierent. Intelligitur inſuper ex citatis, quod licet Diaconi, & Presbyteri aſſiſterent, ſententia nihilominus ab Epiſcopo eſſet pronuntianda.

XVI. Si cauſæ ſive quæſtiones majoris momenti incidebant, Epiſcopus non tantum Presbyteros, Diaconos, & Clerum civitatis Epiſcopalis (qui quaſi ipſius Ordinarium Senatum conſtituebant) ſed ex *tota* ſuâ Diœceſi convocabat; quem conventum hodie dicimus Synodum *Diœceſanam*. In hoc autem conventu Epiſcopus notabiliores quæſtiones, & difficultates proponebat, & una cum ſuo Clero diſcutiebat, ac de eorum conſilio decidebat; uti ſupra *Tom. I. part. 1. tit. 18. cap. 2.* dictum eſt.

XVII. Verum ſenſim Epiſcopi, multitudi-

Digitized by Google

tudine negotiorum, & cauſarum obruti, præſertim in magnis civitatibus, & vaſtioribus Diœceſibus, cœperunt cauſas committere alicui Presbytero, & ſæpius Archidiaconis ſuis: quod tum magis frequentari cœpit, ubi Juriſdictio Epiſcopalis ad cauſas quoque *civiles* laicorum extenſa fuit.

XVIII. Ex hac autem frequenti, & ſæpe indefinita cauſarum delegatione, tandem cœperunt nonnulli Presbyteri, & Archidiaconi juriſdictionem ſibi delegatam in *ordinariam* juriſdictionem vertere, & ut talem ſibi vindicare præſumpſerunt; atque reipsa tandem *Ordinarii* Judices facti ſunt: uti ſupra *Tom. I. part. 1. tit. 12. c. 1.* oſtendimus.

Et quidem ſub medium ſeculi XII. inter *Ordinarios* Judices Eccleſiaſticos in nonnullis partibus fuiſſe Archidiaconos, Abbates, alioſque Eccleſiarum Prælatos probatur ex Synodo Remenſi ſub Eugenio III. anno 1148. e qua refertur in prima Decretalium collectione apud Antonium Auguſtinum *tit.* De Judiciis *cap.* 2. " Decer-
,, nimus, ut laici etiam eccleſiaſtica ter-
,, minare negotia non præſumant, & Epi-
,, ſcopi, Abbates, Archidiaconi, & alii
,, Eccleſiarum Prælati de negotiis eccleſia-
,, ſticis, vel de illis, quæ ſpiritualia eſſe
,, noſcuntur, laicorum judicio non diſpo-
,, nant ,,.

Eadem Conſtitutio extat in Decretalibus Gregorii eodem titulo *cap.* 2. ſed nonnihil mutilata. Interim notant paſſim Canoniſtæ, Abbates, Archidiaconos, alioſque Prælatos hic una cum Epiſcopis inter Judices *Ordinarios* conſtitui: & quoad Archidiaconos, latius oſtendimus *Tom. I. part.* 1. *tit.* 12. *cap.* 1.

XIX. Porro Epiſcopi videntes, Archidiaconos ſibi ordinariam, & quaſi independentem ab Epiſcoporum delegatione juriſdictionem aſſumpſiſſe, maluerunt cauſas ad ſuum forum ſpectantes aliis quibuſdam Presbyteris committere, & delegare, qui non propriâ nec ordinariâ, ſed alienâ, & delegatâ auctoritate juriſdictioni præeſſent; & quorum auctoritas tota ab Epiſcoporum quaſi nutu & arbitrio dependeret: quos alibi *Vicarios*, tamquam vices Epiſcoporum ſupplentes; alibi *Officiales* ab officio, quod vice Epiſcoporum obibant, vocarunt.

XX. Quo tempore cœperint Epiſcopi conſtituere Officiales ſive Vicarios, qui juriſdictioni contentioſæ vice ipſorum præeſſent, non omnino conſtat; admodumque veriſimile eſt, non ubique eodem tempore praxim hanc invaluiſſe.

XXI. Seculo XII. fuiſſe in Gallia Officiales Epiſcoporum conſtat ex *epiſtola* 25. Petri Bleſenſis, *Officiali* Epiſcopi Carnutenſis inſcripta. Neque in hac Carnutenſi Eccleſia tantum, ſed & in aliis ſtabilitum fuiſſe tum temporis uſum Officialium, ipſa epiſtola oſtendit.

XXII. Quin & eo jam tempore officium illud variis abuſibus conſpurcatum fuiſſe, ex eadem epiſtola evincitur.

Hortatur enim hunc Officialem amicum ſuum, quia eum affectuoſiſſime diligebat in viſceribus Jeſu Chriſti: " Ut de Ur Chal-
,, dæorum, & de medio Babylonis tem-
,, peſtivus exeat, & miniſterium *damnatiſ-*
,, *ſimæ* villicationis omittat ,,.

Quin & audet dicere: " Credo hujuſ-
,, modi Officiales non ab Officio, *nomine*,
,, ſed ab Officio, *verbo*, mutuaſſe vocabu-
,, lum: *Nam genus hoc hominum, quod*
,, *dicunt officiperdi* ,,.

XXIII. Officialium vitium fuiſſe, munera accipere, indicat ibidem Bleſenſis, exprobrans amico ſuo, eum cupiditate munerum Officialatum acceptaſſe. " Scio (ait)
,, quia *munerum* cupiditas ſubvertit cor
,, tuum, ut fieres Officialis Epiſcopi: quan-
,, doque legeras, ſed forte negligebas ver-
,, bum illud beati Job. cap. 15. verſ. 34.
,, *Ignis devorabit corpora eorum, qui mu-*
,, *nera libenter accipiunt* (*a*).

XXIV. Quin & illud ex eadem epiſtola intelligimus, quod & ipſi Epiſcopi per Officiales juriſdictionem ſuam quaſi venalem exponerent; atque per Officiales divitias ſibi attraherent. " Tota Officialis in-
,, tentio eſt (inquit) ut ad opus Epiſcopi
,, ſuæ juriſdictioni commiſſas miſerrimas
,, oves quaſi vice illius tondeat, emungat,
& ex-

(*a*) In vulgata editione legitur: *Devorabit tabernacula eorum.*

Digitized by Google

„ & excoriet. Iſti enim ſunt Epiſcopi ſanguiſugæ, evomentes alienum ſanguinem „ quem biberunt.... Quod enim aggregant per oppreſſionem pauperum, Epiſcopis quidem ad delicias cedit, Officialibus ad tormentum.... Sic Epiſcopus „ quaſi longâ manu bona aliena diripit, „ & notam criminis a ſe removens, ſuis „ Officialibus culpæ & infamiæ diſcrimen „ impingit „.

XXV. Alii inferiores Prælati videntes, quod Officiales in ærarium Epiſcoporum non modicum lucrum derivarent, cœperunt & ipſi ſuos conſtituere Officiales, & Tribunalia ſuis miniſtris inſtructa erigere; e quibus & ſibi non modicum emolumentum obventurum ſperabant.

XXVI. Utque majus eſſet lucrum, non fuerunt Epiſcopi uno Officiali contenti, ſed plures in diverſis ſuæ juriſdictionis locis cœperunt deſignare; qui omnes ad ſua & Dominorum ſuorum lucra intenti, mirum in modum homines torquebant, & quodammodo excoriabant. Hinc & orta diſtinctio Officialis, *Principalis*, & *foranei*, de quibus *Tom. I. part. 1 tit. 12. cap.* 4.

XXVII. De hac Officialium magna multitudine, & populi vexatione extat querela Baronum Galliæ propoſita coram Philippo Valeſio Rege Galliæ per Petrum Cugnerium, *art. 16.* " Item dicti Prælati „ habent magnam multitudinem Officialium, quos vocant Præpoſitos Clericorum; qui quidem Officiales faciunt communiter citationes vivâ voce contra quaſque perſonas per dominium Regis, & „ alibi ſine commiſſione, licet in qualibet „ Diœceſi eſſe non debebat niſi Sedes una „ duntaxat, ubi cognoſcatur de cauſis. Et „ ex hoc accidit pluries, quod multæ perſonæ ſine cauſa coram eis citantur, ad „ finem quod redimant ſe de magna pecuniæ quantitate: quod eſt in magnum „ præjudicium Regis, ſubditorumque ſuorum, & juriſdictionis temporalis eorumdem „.

Huic articulo reponebant Prælati, quod „ tam de ratione, quam de jure, & conſuetudine quilibet Prælatus in quacumque parte ſuæ Diœceſis poteſt habere „ Officiales ſuos, & alias perſonas ad juriſdictionem eccleſiaſticam exercendam.... „ Quilibet enim Dominus temporalis ubicumque in terra ſua poteſt habere gentes, & juſtitiarios ſuos, & eâdem ratione & ſpiritualis Judex „.

XXVIII. ☞ Ex his intelligitur eo tempore Epiſcopos prætendiſſe ſibi eſſe *proprium territorium* per ſuas reſpective Diœceſes; non ſecus atque Domini temporales per ſuas reſpective Toparchias obtinent.

Inſuper intelligitur, Epiſcopos prætendiſſe regimen eccleſiaſticum formandum ac inſtituendum ad normam regiminis civilis; idemque licere Epiſcopis, & Judicibus eccleſiaſticis circa inſtitutionem ſive erectionem Tribunalium, & directionem judiciorum, quod licebat Magiſtratibus Civilibus.

Hæc diſceptatio ſuper juriſdictione inter Barones, & Prælatos Galliæ agitata, nullum vel exiguum habuit effectum ſub Rege Philippo Valeſio; id notavit D. Fleury in ſuo diſcurſu hiſtorico 7. *tom.* 19. ſuæ Hiſtoriæ præfixo: quin tamen ſenſim in multis auctoritate Regiâ reſtricta poſtmodum fuerit juriſdictio eccleſiaſtica præſertim in Gallia indubitatum eſt, atque in hoc Opere ſignanter *part.* 3. *tit.* 2. & 4. obſervatum fuit.

XXIX. Quoad hunc vero articulum de multiplicatione Tribunalium Eccleſiaſticorum, & Officialium, tandem in Gallia receptum eſſe obſervavimus *Tom. I. part. 1. tit. 12. cap.* 4. quod in ſingulis Epiſcopatibus unicus duntaxat queat conſtitui Officialis, idque in civitate Epiſcopali: judicatumque fuiſſe, abuſivam eſſe alterius Officialis inſtitutionem extra civitatem Epiſcopalem, etiam in loco a civitate Epiſcopali duodecim milliaribus diſtante; unico caſu excepto, ſi Diœceſis ſe in plures Provincias extendat. Hoc enim caſu jubetur Epiſcopus in ea Provincia ſpecialem in ea reſidentem Officialem conſtituere, qui incolis iſtius Provinciæ, & de ſua Diœceſi exiſtentibus jus dicat; ne alias hujus Provinciæ incolæ extra ſuam Provinciam in jus evocarentur, uti ibidem notatum eſt.

XXX. Ad eamdem normam videtur tandem redacta & Officialium, & Tribunalium Eccleſiaſticorum inſtitutio ſive erectio, ut nimirum ſingulæ Diœceſes unicum ſuum habeant Officialem, eumque in ci-

Digitized by Google

civitate vel in urbe Epiſcopali reſidentem, niſi Diœceſis in plures ſimiliter ſe Provincias extendat; atque ita in Diœceſibus Antuerpienſi, Gandenſi, Brugenſi, Iprenſi, Ruremondenſi, &c. nonniſi unicus ſcitur inſtitutus Officialis, iſque in ipſa urbe Epiſcopali reſidens. Namurcenſis vero præter Officialem principalem ſive in urbe Epiſcopali reſidentem, unum habet in civitate Gemblacenſi, qui jus dicat Brabantis ſub Diœceſi Namurcenſi in ſpiritualibus conſiſtentibus; ne alias Brabanti extra ſuas Provincias in jus traherentur ad Tribunal in Provincia Namurcenſi exiſtens.

XXXI. Igitur nec in Belgio obtinet, ut in una eademque Provincia ob ſuam extenſionem plures conſtituantur Officiales, licet id inadvertenter aſſeruerim ſupra *Tom. I. part. 1. tit. 12. cap. 4. num. 6.* ubi dixi: *Plures in una eademque Provincia, verbi gratiâ, Brabantiâ, ob ejus extenſionem, ejuſdem Epiſcopi Officiales creari videmus.*

In primis inadvertenter dictum fuit plures in una eademque Provincia a me viſos fuiſſe conſtitutos Officiales. Hæc antem inadvertentia occaſionem habuiſſe videtur, ex eo quod duo conſpicerentur in Brabantia unius Epiſcopi Mechlinienſis Tribunalia, coram quibus per diverſos Officiales jus diceretur.

At hoc inanimadverſum manſit, quod hæc Diœceſis Mechlinienſis ſe quoque in diverſas Provincias protenderet: imo quod ipſe Officialis principalis in civitate Epiſcopali (Mechliniâ) reſidens extra Brabantiam Brabantis jus dicere nequeat, quin & ipſi Brabanti non viderentur obſtricti coram Judice extra Brabantiam fixum domicilium habente comparere.

Itaque quod duo ſint Officiales, qui ſuum habent reſpective Tribunal in Brabantia, non eſt ob extenſionem hujus Diœceſis Mechlinienſis, ſed ut querelis Brabantinorum aliquo ſaltem colore ſatisfiat, qui querebantur ſe coram Judice extra Brabantiam reſidente evocari, tametſi hic aliquod Tribunal in loco vulgo *Pasbrugge* in Brabantia habere videretur (*a*).

Unde & Officialis, qui in Brabantia puta civitate Bruxellenſi conſtituitur, vulgo dictus fuit *Brabantinus*, quaſi conſtitutus ut Brabantis jus diceret.

Imo vix dubito quin ſi in Belgio Epiſcopus præciſe ob extenſionem ſuæ Diœceſis præter Officialem principalem in eadem Provincia alium inſtitueret, hæc novi Officialis inſtitutio non ſecus ac in Gallia Regiâ auctoritate caſſaretur, & ut abuſiva declararetur.

XXXII. Inter gravamina Principum Germaniæ in Comitiis Norembergicis Oratori Pontificio expoſita anno 1523. articulus 55. concernebat Officiales Archipresbyterorum: "Qui (ut dicunt) ut plurimum „ ſunt indocti, inhabiles; inſuper & ſcurrilibus moribus, nihil penſi habentes, „ nihil aventes, quam pecuniam ..... „ Ad hæc per leves, ac viles has Officialium perſonas, in quorum conſcientiis „ nulla Chriſtianæ pietatis viget ratio, ſed „ tantum ſceleratus habendi amor, laici „ miſere ad vivum uſque in bonis ſuis ſpoliantur, ac deprædantur „.

Officiales lucro inhiantes, " nequaquam „ litibus extinguendis, controverſiiſque „ amicabiliter ſopiendis, ſed potius ſuſcitandis, & extrahendis intendebant „.

XXXIII. Hinc non immerito Officialium multiplicationi adſcribenda videtur non tantum litium multitudo, ſed & forenſis litigandi forma, & lites æternizandi, quæ ab aliquot ſeculis forum Eccleſiaſticum intravit; & quam optimi quique Epiſcopi ſemper reprobarunt, & in ſuis Synodis, quantum temporum & rerum conditio patiebatur, extirpare ſtuduerunt: uti infra, titulo *De Inſtructione litium*, videbitur.

XXXIV. Teſte enim Petro Bleſenſi in citata epiſtola, eo tempore judicia & cauſæ Eccleſiaſticæ *ſeculari* jure ab Officialibus de-

(*a*) In Galliis cum quædam Diœceſis ſuos producit fines in juriſdictionem plurium Parlamentorum tenetur Epiſcopus tot inſtituere Officiales, quot ſunt Parlamenta, in quibus ſua extenditur Diœceſis, niſi Patentes, ſeu Litteras obtinuerit Regias, quæ eum *a ſecundo* Officiali inſtituendo diſpenſent. Hac de re conſulatur Tomus 7. novorum Collectaneorum Cleri Gallicani, *col.* 232. &c.

Digitized by Google

decidebantur. Dicit enim ad amicum ſuum: „ Hanc adminiſtrationem , quam tibi damnabiliter uſurpaſti, patientius ferrem , „ niſi ſacrarum Litterarum ſcientiâ præmineres . Cauſæ & judicia , quibus te „ imprudenter, ne dicam impudenter, immiſces, potius *conſuetudinario* , & *ſeculari* jure deciduntur. Virum litteratum, „ & Eccleſiaſticum non ſic decebat ſecularibus negotiis implicari „.

Poſt hæc addit: " Officium Officialium, „ quorum te numero aggregaſti, hodie eſt, „ jura confundere, ſuſcitare lites, tranſactiones reſcindere, innectere dilationes, „ ſupprimere veritatem, fovere mendacium, „ quæſtum ſequi, æquitatem vendere, inhiare exactionibus , verſutias concinnare „.

XXXV. Non deſunt quoque Belgarum querelæ adverſus gravamina & exceſſus Officialium, uti videre eſt in Ordinatione Maximiliani, & Philippi de 24. Auguſti anni 1486. in qua conqueruntur, ſubditos ſuos paſſim in actionibus perſonalibus, & profanis ac mere civilibus citari coram Judice Eccleſiaſtico: idque frequenter ex cauſis admodum vilibus, exiguis & futilibus, puta pro ſumma 10. aut 12. groſſorum plus minuſve: & quod in caſu non comparitionis citatorum, procedant contra ipſos per excommunicationes, & alias cenſuras, ita ut ſubditos noſtros (inquiunt) redigant ad totalem ruinam, & paupertatem. Verba ſunt: *Et ſouventes fois, pour bien miſerables, petites & inutiles actions, comme de dix ou douze groz pour une fois, ou peu plus ou moins; par la noncomparition des citez, procedent contre eulx par excommunications & autres Cenſures, en telle maniére qu'ilz mettent noſdictz Subjectz à totale perdition & povreté*. Id eſt: Et frequenter ob viles, exiguas, & futiles actiones, qualis decem , aut duodecim groſſorum plus minus ſemel duntaxat debitorum, eo quod citati non compareant, adverſus eos excommunicationibus, aliiſque cenſuris procedunt, eo uſque ut ſubditos noſtros penitus ad ruinam, & inopiam redigant.

Similes querelæ occurrunt in Edicto Caroli V. de 5. Auguſti 1521. quo ſtatuitur, nullum laicum coram Judice Eccleſiaſtico poſſe citari, niſi cauſâ citationis in libello nominatim expreſsâ, de quo *part*. 3. *tit*. 1. *cap*. 3. *num*. 21.

XXXVI. Hactenus dicta ſat oſtendunt, Officialium hodiernorum inſtitutionem eſſe ævi recentioris; ac cum ipſis in Tribunalia Eccleſiaſtica forenſem modernum litigandi morem & ſtrepitum intraſſe; ipſiſque Eccleſiaſticis Tribunalibus venerationis, & exiſtimationis multum ipſorum occaſione deperiiſſe; & Eccleſiaſticæ juriſdictioni non parum fuiſſe detractum (uti infra *tit. De inſtructione cauſarum* latius demonſtrabitur): nequaquam tamen ex iis concludi poteſt , Officiales eſſe ab Eccleſia reprobatos, aut Epiſcopos ipſorum operâ uti non poſſe.

Imo ſcitur, quod licet Eccleſia optaret, citra fori ſecularis ſtrepitum, & forenſes formulas, judicia eccleſiaſtica agi, & quæſtiones finiri ad normam primorum ſeculorum (uti infra videbitur) nihilominus quamdiu illud obtineri nequit, non improbat, ut Epiſcopi negotiis majoribus occupati, judicia forenſia Officialibus committant , ipſamque juriſdictionem per ipſos exerceant; ut *Tom. I. part.* 1. *tit.* 12. *cap.* 4. oſtendimus, ubi ſpeciatim de *Officiali* Epiſcopi actum fuit.

XXXVII. Illud hic addendum, Officialem eſſe hodie juriſdictionis ordinariæ , quæ alias Epiſcopo competit, miniſtrum ; atque per Judicem *ordinarium* vulgo intelligi hodie Officialem Epiſcopi, utpote qui vices Epiſcopi in exercitio juriſdictionis ſupplet : ideoque tribunal Officialis etiam eſt tribunal Epiſcopi . Unde & cauſæ reſervatæ cognitioni, & juriſdictioni Epiſcopi, etiam per Officialem cognoſci & judicari poſſunt , niſi nominatim declaretur , Epiſcopum, *per ſe* de cauſa cognoſcere & judicare debere.

XXXVIII. Ulterius , quia Officiales vices Epiſcopi in munere judiciario ſupplent, merito monet Concilium Narbonenſe anno 1609. *cap*. 42. " Officiales pro „ quibus rationem reddituri ſunt Epiſcopi, ut officio fungantur, hortentur „ ſæpius, & cum illis agant de rebus civilibus, & criminalibus, quæ in Curiis „ ventilantur: ut quâ fieri poterit melio„ri, & expeditiori ratione provideatur „.

Mandat & ibidem Epiſcopis , ut dum per ſe jus dicere nequeunt , " perſonas „ ido-

,, idoneas, providas, & in Jure Canonico
,, exercitatas in Officiales eligant ,, .

XXXIX. Sed vel præcipue attendendum, ut in Officiales, & Judices Eccleſiaſticos eligantur, in quibus non ſit avaritia, quique non cupiditate res temporales augendi, ſed amore juſtitiæ, & pacis inter Fideles conciliandæ officium illud obeant: qui litium tricas & forenſes litium ſtrepitus averſentur; nec iis niſi coacti & amore juſtitiæ inducti ſe implicari ſinant.

XL. Qui denique oſtendant, ſe non adverſus homines, ſed adverſus vitia agere: neque homines, ſed vitia perſequi velle; ipſorumque delinquentium emendationem, non autem burſam quærere: non minus adverſus vitia & ſcandala pauperum, nihil in ære habentium, exurgere, quam divitum, quorum pingues vaccæ, & agri pleni.

Citatum Concilium Narbonenſe deplorat, quod " ignaros Sacerdotes & paupe-
,, res pluribus vitiis deditos experiretur,
,, & impunitos ad totius Cleri dedecus
,, ſciret, dum (ait) ſumptibus adhiberi
,, neceſſariis parcitur, ut tales puniantur,, .
Deinde ſubjicit: " Promotores igitur etiam
,, per officii ſuſpenſionem, & aliis Juris
,, pœnis compellant, ut contra tales inqui-
,, rant, debitas pœnas requirant; atque
,, ut juſtum ab Officialibus de illis suppli-
,, cium exigatur, Epiſcopi procurent; ut
,, eos pœnæ formido terreat, quos virtu-
,, tis amor non movet: ſumptus vero, non
,, ſalaria ſolvent ipſi Epiſcopi, cum in ta-
,, libus gratis agatur ,, .

XLI. Quantopere vereretur S. Carolus, ne Officiales ſive Vicarii ſui ducerentur in cauſis decidendis carne, aut ſanguine, probat Decretum Concilium Mediolan. V. *part.* 3. *tit. De Epiſcopo, Epiſcopali juriſdict.* &c. quo declarat " illud maxime
,, expedire, cum omnique ratione conſen-
,, tiens admodum eſſe, ut Vicarii Epiſco-
,, pales, quoad ejus fieri poteſt, alienæ
,, potius Diœceſis, quam illius ſint, ubi
,, commiſſum vicariæ curæ officij munus
,, obire atque exequi debent ,, . Rationem ſubjungit: " Sæpe enim fit, ut cum Ju-
,, ſtitiæ quaſi oculis tenebras cognatorum
,, affiniumve illa innata vis offundat; tum
,, gratiâ metuque eorum quibuſcum vixe-
,, runt, vivendumque deinceps eſt, etiam
,, boni conſtanteſque viri ab æquitatis nor-
,, ma, rectaque via facilius deflectant ,, .

XLII. Et quia ſciebat, facile in forum Eccleſiaſticum abuſus irrepere, niſi Epiſcopus ſollicite invigilet, ſtatuit S. Carolus in Concilio Mediolan. III. *part.* 1. *tit. De iis, quæ ad Epiſcopale forum pertinent*:
,, Quotannis fori ſui tribunal Epiſcopus
,, viſitet; inquiratque an præſcripta fori
,, ratio, an præfinita taxa ſervetur: tum
,, præterea, an ſi quæ corruptelæ, ſi qui-
,, ve abuſus irrepſerint; an ſi quid deni-
,, que vel inſtitui, vel emendari oporteat;
,, idque ſollicite in primis curet, ut eri-
,, piantur abuſus, tum reſtituantur quæ-
,, cumque ad rectam Judiciorum formam
,, attinent ,, .

XLIII. Denique ſciens nihil adeo fori Eccleſiaſtici odium apud populum excitare, nihilque ſpiritui Eccleſiaſtico magis contrariari, quam ſi ex ipſa Juſtitiæ adminiſtratione temporalia quærantur, voluit in primis S. Carolus in Concilio Mediolan. III. loco citato: " Nullum neque munus, ne-
,, que donum, neque cujuſvis generis xe-
,, nia, ne eſculenta quidem, poculentave
,, Vicarii ab iis accipiant, qui coram eis
,, cauſas vel habent, vel agunt ,, .

Sed his, quæ omnibus Judicibus etiam ſecularibus ſunt pariter interdicta, non contentus, declaravit in Concilio Mediolan. V. loco citato: " Illud præter cete-
,, ra munus Epiſcopi eſt, ut in ſuo Epi-
,, ſcopali foro univerſis, & ſingulis Jus
,, *gratis* reddatur. Quamobrem præter id
,, quod alio Concilio Provinciali de mu-
,, neribus, & donis cavimus, hoc Decreto
,, ſtatuimus, in ordinariis cauſis nihil quid-
,, quam, vel minimum, ne ſportularum
,, quidem nomine, nec a ſponte etiam
,, dantibus, aut ullo quovis modo a Judi-
,, ce illius fori accipi licere ,, .

,, Si quis acceperit, pœnam lege Ju-
,, liâ repetundarum ſancitam, ipſo facto
,, ſubeat ,, .

Quam denique curam adhibuerit S. Carolus, ut & integri miniſtri in Tribunalibus Eccleſiaſticis haberentur; cauſæque eâ integritate & juſtitiâ expedirentur, quæ Tribunal Eccleſiaſticum decent, in ſequentibus latius oſtendetur; ac una dicetur, quod recta horum Tribunalium inſtitutio ſit

Digitized by Google

ſit unicum medium conſervandi, & reſtituendi Juriſdictionem Eccleſiaſticam.

CAPUT II.

De Judicibus Delegatis, & Synodalibus.

1. *Quid Judex delegatus?*
2. *In quo diſtinguatur ab Ordinario?*
3. *Judicum delegatorum uſus præcipue circa ſeculum* XII. *&* XIII. *invaluiſſe videtur.*
4. *Cur ſub idem tempus multiplicari cœperint delegationes Pontificiæ?*
5. *Plures Decretales circa officium & auctoritatem Judicum delegatorum, ſub idem tempus editæ.*
6. *Decretales pene ſolos Delegatos Sedis Apoſtolicæ concernunt; & hodie aliorum rarus eſt uſus.*
7. *Epiſcoporum Officiales non reputantur ut Judices* Delegati; *& quare?*
8. *Officiales juriſdictionem aliis non delegant; ſed tantum aliquam partem aliis citra juriſdictionem committunt.*
9. *Pontifices Judices a ſe delegatos haberi voluerunt, ut Judices a* Principe *delegatos.*
10. *Judex a* Principe *datus poterat Judicem dare.*
11. *Hoc exemplo Pontifices declararunt Judices a ſe delegatos poſſe Judices dare.*
12. *Decretalis Alexandri III. de hac auctoritate.*
13. *Altera Decretalis in eam rem vulgo eidem Alexandro attributa.*
14. *Hanc Decretalem declaravit, & expoſuit Innocentius III.*
15. *Innocentius III. abrogatâ Novellâ Juſtiniani abſolvit ſuos Delegatos a neceſſitate interveniendi negotiis cum ſuis Subdelegatis.*
16. *Non tantum concedit ſuis Delegatis auctoritatem dandi Judices, ſed integram juriſdictionem ſubdelegandi.*
17. *Quo fundamento reſponderint Pontifices ab hujuſmodi Subdelegatis appellari non ad Delegantem, ſed ad ſummum Pontificem.*
18. *Hodie receptum, Delegatum Pontificis adinſtar Ordinarii poſſe juriſdictionem ſubdelegare.*
19. *Judex a Summo Pontifice delegatus poteſt etiam Epiſcopos ſubdelegare, eoſque compellere.*
20. *Jure Decretalium etiam ſimplices Clerici poterant a Sede Apoſtolica delegari.*
21. *Bonifacius VIII. voluit tantum cauſas a Sede Apoſtolica delegari habentibus Dignitatem aut Perſonatum, aut Canonicis Cathedralium Eccleſiarum.*
22. *Quoad habentes* Perſonatum *conſuetudo Conſtitutioni Bonifacii derogavit.*
23. *Decretum Concilii Tridentini circa perſonas a Sede Apoſtolica ejuſve Legatis, & Nuntiis delegandas.*
24. *Concilium Tridentinum requirit in Judicibus delegandis qualitates a Bonifacio expreſſas.*
25. *Requirit inſuper ut* nominatim *deſignentur in Synodis; inde dicti Judices* Synodales.
26. *Qui in dignitate conſtitutus, Judex fuit delegatus, poteſt delegationem abſolvere, tametſi dignitatem dimiſerit.*
27. *Ex diſpoſitione Concilii Tridentini ceſſat hodie Decretalis Alexandri III. declarans, ſucceſſorem in dignitate ſuccedere in delegatione.*
28. *Hodie ſolent Judices Synodales deſignari extra Synodos a ſolis Ordinariis cum conſilio Capituli.*
29. *Etiam Subdelegati a Delegatis Pontificiis debent habere qualitates a Synodo præſcriptas.*
30. *Hoc non procedit in delegatione ad aliquem particularem actum.*
31. *Ordinariis, & eorum Officialibus cauſæ delegari poſſunt, licet non ſint* deſignati.
32. *Hinc delegatio facta Ordinario etiam hodie tranſit ad ſucceſſorem.*
33. *Judex delegatus debet probare ſuam delegationem, & quidem in* Scriptis.
34. *Imo procedere nequit, antequam litteræ delegationis ipſi fuerint præſentatæ.*

Digitized by Google

35. *Hodie ſolet reſcriptum delegationis litteris citatorialibus inſeri, ut citato de delegatione conſtet.*
36. *Delegatus tenorem ſuæ delegationis ſervare debet.*
37. *Plures ad eamdem cauſam Judices jam pridem delegabantur.*
38. *Pluribus ſimpliciter delegatis unus ſine altero procedere nequit.*
39. *Niſi alter alterum ſubdelegaverit.*
40. *Addita ſubinde clauſula:* Quod ſi non omnes intereſſe poſſint, aut valeant, reliqui procedant; *& quæ vis hujus clauſulæ?*
41. *Clauſula hæc erat conditionalis.*
42. *Interdum plures, ſed ſinguli* in ſolidum *delegantur; quod & hodie fieri ſolet.*
43. *Per præſentationem, & acceptationem ab uno Delegatorum factam, non ceſſat totaliter aliorum delegatio.*
44. *Inconveniens videtur, ut hodie dentur Judices ad poſtulationem, & ad arbitrium partis.*

I. JUdex Delegatus dicitur, qui juriſdictionem, vel cognitionem cauſæ habet ex delegatione ſeu mandato alterius, eamque nomine ſive vice delegantis, vel mandantis exercet. Unde dixit jam pridem Papinianus Juriſconſultus in *L.* 1. §. 1. *ff. De Officio ejus cui mand. juriſd.* „ Qui mandatam juriſdictionem ſuſcepit, „ proprium nihil habet, ſed ejus qui man- „ davit juriſdictione utitur „. Et Ulpianus in *L.* 16. *ff. De Juriſd. omnium Jud.* „ Is cui mandata juriſdictio eſt, fungitur „ vice ejus qui mandavit, non ſuâ „.

II. Itaque Judex Delegatus diſtinguitur a Judice Ordinario; quod hic juriſdictionem habeat propriam, eamque ſuo nomine proprio exerceat: Delegatus vero quidquid poſſideat, & quidquid agat, poſſideat agatque nomine alterius, & vices ejus ſuppleat, ejuſque perſonam repræſentet.

III. Hæc juriſdictionis delegatio in forum Eccleſiaſticum intraſſe videtur, poſtquam forum hoc adinſtar fori *ſecularis* regi cœpit: hoc eſt, circa ſeculum XII. & XIII. Quod vel inde veriſimile redditur, quod nec ſub titulo *De Reſcriptis*, neque ſub titulo *De Officio, & Poteſtate Judicis Delegati*, in Decretalibus Gregorii IX. ulla reperiatur Decretalis, quæ habeat auctorem antiquiorem Alexandro III. qui obiit ann. 1181. quando ipſa Tribunalia Eccleſiaſtica adinſtar tribunalium ſecularium regi cœperunt.

IV. Cumque ſub idem tempus cauſæ plurimæ, tum per appellationes (quæ tum invaleſcebant) tum per exemptiones Capitulorum, & Monaſteriorum (quæ ſub idem tempus originem, & progreſſum habuere) aliiſque pluribus titulis ad Romanum Pontificem devolverentur, quibus examinandis & diſcutiendis, aut inſtituendis Pontifex non ſufficiebat; imo nec Romæ, ob diſtantiam locorum, e quibus probationes peti debebant, facile inſtrui poterant, neceſſe fuit cauſas plurimas aliis delegare: atque ita frequentiſſime eſſe cœperunt delegationes Pontificiæ.

V. Cum autem recens eſſet horum Judicum Delegatorum in foro Eccleſiaſtico inſtitutum, plurima circa eorum auctoritatem, & officium difficultates, ac dubia mota ſunt; quibus elucidandis ac terminandis plurima Pontificum prodiere reſponſa, & Conſtitutiones, præſertim Alexandri III. & Innocentii III. ac ſubſequentium Pontificum.

VI. Et quidem omnes fere Decretales ſub titulis *De Reſcriptis*, & *De Officio, & poteſtate Judicis delegati*, tam in libris Decretalium Gregorii IX. quam in Sexto Decretalium, pertinent ad elucidationem poteſtatis, & officii Judicum a Sede Apoſtolica delegatorum, qui & hodie frequentiores ſunt: imo fere aliorum uſus deſiit.

VII. Epiſcopi enim, aliique Judices Ordinarii, ſi *per ſe* non judicent, aut juriſdictioni contentioſæ præſint, habent ſuos Officiales, qui licet vice alienâ fungantur, nihilominus non pro Judicibus Delegatis, ſed quaſi Ordinariis reputantur, tamquam unum cum Ordinariis tribunal conſtituentes. Quare ipſorum Tribunal reputatur pro Epiſcopali, & Ordinario, ut etiam monet Zypæus *tit. De Officio Jud. Deleg. num.* 3.

VIII. Ulterius Officiales non ſolent aliis Juriſdictionem delegare; ſed tantum aliquam

quam ejus partem Archipresbyteris, aliiſve committere, puta ut *audiant allegationes, & rationes, & atteſtationes recipiant*, uti loqoitur Alexander in *Cap. 7. De poteſtate Jud. Deleg. in prima Collectione Decretalium*, reſervatâ ſibi finali deciſione cauſæ. Itaque & hìc potiſſimum de Delegatis Pontificiis agendum.

IX. Cum forum Eccleſiaſticum eo tempore fere regeretur legibus civilibus, etiam ipſi Judices delegati ad normam earumdem legum inſtituti ſunt: apparetque ex reſponſis, & Decretalibus Pontificum in Corpus Canonicum relatis, voluiſſe Pontifices, ut eorum Judices delegati gauderent prærogativis, quas de Jure Civili Judices delegati a Principe habent.

X. In primis Judici a Principe dato illud ſpeciale fuit, ut Judicem ipſe dare poſſit, *lib. 5. Cod. De judiciis*, ubi dicitur: " A Judice Judex delegatus, Judicis „ dandi poteſtatem non habet; cum ipſe „ judiciario munere fungatur, niſi *a Prin-* „ *cipe* Judex datus fuerit „.

XI. Hoc exemplo Pontifices etiam declararunt, ſuis Delegatis jus eſſe dandi Judices, tametſi id denegetur Judicibus delegatis ab Ordinariis.

XII. In primis Alexander III. in *Cap. 7. De Officio, & Poteſt. Jud. Deleg.* in prima Decretalium collectione apud Antonium Auguſtinum, & refertur in parte deciſa *cap. 6. ;; eod.* reſpondit Epiſcopo Wintonienſi: " Innoteſcat itaque ſollicitu- „ dini tuæ, quod Judex a nobis delegatus „ cauſam ſibi commiſſam poteſt aliis dele- „ gare, aut totam audiendam, & termi- „ nandam, aut ut audiant allegationes, „ & rationes, & atteſtationes recipiant, „ & ſententiam ſibi ut reſervent, vel ho- „ rum aliquid tantummodo faciant juxta „ voluntatem, & beneplacitum delegan- „ tis „.

XIII. Rurſus ſub nomine Alexandri III. in *Cap. 18. ;; eod.* refertur reſponſum: „ Si ſuper cauſa, quæ tibi ex noſtra de- „ legatione committitur, a perſonis Ec- „ cleſiaſticis, una vel pluribus, quibus „ (ut parcas laboribus partium, & ex- „ penſis) cognitionem ipſius cauſæ, & te- „ ſtium examinationem (ſententiâ tibi re- „ ſervatâ) committas, appellatio fuerit „ interpoſita, hujuſmodi appellationis in- „ tuitu cauſam ipſam indefinitam relin- „ quere non teneris „.

Quamvis Emmanuel Gonzales in notis ad hoc Capitulum, credat hujus Decretalis auctorem non fuiſſe Alexandrum III. ſed Lucium III. certum tamen eſt, quod Innocentius III. ejus auctorem crediderit fuiſſe Alexandrum III.

Innocentius enim reſpondens Archiepiſcopo Cantuarienſi *Cap. 27. ;; eod.* hæc habet: " Per Conſtitutionem noſtram con- „ ſultationi *Alexandri* Papæ nullatenus de- „ rogatur; ſed illa per iſtam exponitur, „ imo in iſta verius, quæ in illa fuerant „ prætermiſſa, ſupplentur „, evidenter ad citatam Decretalem reflectit, ut ex ſequentibus verbis manifeſtum eſt, & ipſe Gonzales in notis ad hoc Capitulum fatetur.

XIV. In hac Decretali aperte declarat Innocentius: " Intentionis noſtræ fuit (ſicut „ ex tenore Conſtitutionis præmiſſæ poteſt „ liquide deprehendi) quod ut judicialis „ auctoritas liberius valeat exerceri, De- „ legatus a nobis licite poſſit, & princi- „ pium, & finem, & medium cauſæ ſibi „ commiſſæ, non ſolum conjunctim, ſed „ etiam diviſim alii delegare; non obſtan- „ te quod dicitur, quod Judex debet co- „ gnoſcere per ſeipſum in principio, in „ medio, & in fine: cum antequam ferat „ ſententiam, univerſa, quæ acta ſunt in „ judicio, inveſtigare debeat diligenter „.

XV. Per hanc clauſulam, *non obſtante quod dicitur*, &c. alludi ad Novellam 60. Juſtiniani Imperatoris notavit vir eruditus Franciſcus Florens in Commentario ad tit. Decret. *De Offic. & poteſt. Judicis Deleg.* in qua Novella Juſtinianus nominatim interdixit Judicibus a ſe delegatis, ne ſuis Aſſeſſoribus, vel Conſiliariis, neque principium, neque medium, neque finem committerent; ſed ipſi per ſe in omnibus litis partibus una cum ſuis Aſſeſſoribus, vel Conſiliariis adeſſent vigilantius. Ab hac igitur neceſſitate Judices a ſe delegatos hìc abſolvit Innocentius; quod & Gloſſographus notavit, verbo *In principio:* notans inſuper, quod " ſecundum Leges tan- „ tum ſuis Conſiliariis committit Judex „ examinationem, ut in dicta Novella; „ ſe-

Digitized by Google

„ ſecundum Canones committit cuicumque „ vult, *Cap.* PASTORALIS 28. ;; *eod.*„. Quod eſt etiam Innocentii III.

XVI. Ulterius cum juxta Leges tantum permittatur Judici *a Principe* delegato *Judicem dare*, ipſe Innocentius declaravit, Judices *a ſe* delegatos poſſe non tantum Judices dare, qui ex diſpoſitione Juris Civilis tantum ſimplicem *notionem*, non autem jurisdictionem habebant; ſed poſſe omnimodam, & *plenam* jurisdictionem alteri committere, ſive *ſubdelegare:* quod præter rationem Juris Civilis inductum eſſe notavit, & pluribus probavit Franciſcus Florens loco citato.

XVII. Ad hæc notat ibidem Florens, quod ubi Pontifices contra Juris Civilis rationem introduxerunt Judicem *a ſe* delegatum poſſe *integram* jurisdictionem alteri delegare, ſive ſubdelegare, conformiter ad alia Juris principia reſponderint, appellari ab hujuſmodi *Subdelegato* non ad Delegantem, ſed ad Summum Pontificem, juxta *L.* 1. *ff. Quis & a quo appelletur:* ubi dicitur, a Judice *dato* provocandum ad eum, qui dedit, ſed ab eo, cui mandata jurisdictio, non is provocandus ſit, qui mandavit, ſed is qui provocaretur ab eo, qui mandavit.

XVIII. Interim ex hoc Innocentii reſponſo, aliiſque ſubſequentium Pontificum conformibus reſponſis receptum eſt, Delegatum Pontificis jurisdictionem, vel in totum, vel in parte, poſſe delegare; atque hac in parte potiorem eſſe Delegatis Ordinariorum, imo quaſi Ordinarium reputari.

XIX. Hæc poteſtas Judici a S. Pontifice delegato idcirco delata eſt, quia ex perſona, & vice ipſius Pontificis cognoſcit, & judicat, ipſiuſque perſonam in hoc judicio repræſentat: ideoque & eidem permittitur, ut Superiores ac Prælatos, imo & Epiſcopos ſubdelegare, & ſi neceſſitas exigat, compellere poſſit; quin & ſententiarum executionem eiſdem demandare: eo quod in hac cauſa tamquam Pontificem repræſentans, reputetur major & ſuperior Ordinariis; ita tamen ut in coactione modum ſervet, & dignitati deferat, & perſonæ, *Cap.* 11. ;; *De offic. Jud. Deleg.* & *Cap.* 2. *eod. in* 6.

XX. Jure Decretalium nullæ ſpeciales qualitates expreſſæ reperiuntur circa perſonas Judicum delegandorum a Sede Apoſtolica; ſed quilibet etiam ſimplices Clerici eo jure delegari poterant, pluraque exempla hujuſmodi delegationum occurrunt.

XXI. Cum autem id in depreſſionem Sedis Apoſtolicæ, & Ordinariorum, quibus ii Delegati ſuperiores eſſe prætendebant, cederet; Bonifacius VIII. in *Cap.* STATUTUM 11. *De Reſcript. in* 6. ſancivit, " ut nullis niſi dignitate præditis, „ aut perſonatum obtinentibus, ſeu Ec„ cleſiarum Cathedralium Canonicis, cau„ ſæ auctoritate litterarum Sedis Apoſto„ licæ, vel Legatorum ejus, de cetero „ committantur „.

XXII. Quæ Beneficia ſint hodie *dignitates*, ac pro talibus reputentur, videri poteſt *Tom. III. part.* 2. *Sect.* 3. *tit.* 18. *cap.* 2. ubi una notatum fuit, Perſonatus hodie fere inter *ſimplicia* Beneficia reputari; unde & Zypæus *Conſult.* 1. *De Offic. Jud. Deleg. num.* 14. obſervat, quod licet Bonifacius hìc locarit habentes *Perſonatum*, inter dignitates, & Canonicos Cathedrales, nullum tamen hìc viderit deſignatum in Judicem, niſi & alia qualitas ei competierit.

XXIII. Synodus Tridentina conſiderans, " quoniam ob malitioſam petentium „ ſuggeſtionem, & quandoque ob locorum „ longinquitatem, perſonarum notitia, „ quibus cauſæ mandantur, uſque adeo „ haberi non poteſt, hincque interdum „ Judicibus non undequaque idoneis cauſæ „ in partibus delegentur, ſtatuit *Seſſ.* 25. „ *cap.* 10. *De Reformat.* in ſingulis Con„ ciliis Provincialibus, aut Diœceſanis „ aliquot perſonas, quæ qualitates ha„ beant, juxta Conſtitutionem Bonifacii „ VIII. quæ incipit, *Statutum*, & alio„ quin ad id aptas deſignari, ut præter „ Ordinarios locorum, iis etiam poſthac „ cauſæ eccleſiaſticæ, ac ſpirituales, & ad „ forum Eccleſiaſticum pertinentes in par„ tibus delegandæ committantur. Et, ſi „ aliquem interim ex deſignatis mori con„ tigerit, ſubſtituat Ordinarius loci cum „ conſilio Capituli alium in ejus locum „ uſque ad futuram Provincialem, aut

Diœ-

Digitized by Google

„ Diœceſanam Synodum : ita ut habeat „ quæque Diœceſis quatuor ſaltem , aut „ etiam plures probatas perſonas , ac ut „ ſupra qualificatas , quibus hujuſmodi „ cauſæ a quolibet Legato , vel Nuntio , „ atque etiam a Sede Apoſtolica committantur : alioquin poſt deſignationem factam, quam ſtatim Epiſcopi ad ſummum „ Romanum Pontificem tranſmittant , delegationes quæcumque aliorum Judi„ cum aliis, quam his factæ , ſubreptitiæ „ cenſeantur „.

XXIV. Vult ergo in primis Synodus, ut Judices, quibus in partibus cauſæ delegantur a Legatis , vel Nuntiis , atque etiam a Sede Apoſtolica , habeant qualitates expreſſas in citata Conſtitutione Bonifacii VIII.

XXV. Verum ultra has qualitates requirit Synodus, ut ex perſonis illis, quæ dictas qualitates habent, aliquæ *nominatim* deſignentur in Conciliis Provincialibus, aut Synodis Diœceſanis, quibus & non aliis , poſthac cauſæ eccleſiaſticæ ac ſpirituales, & ad forum Eccleſiaſticum pertinentes, in partibus delegandæ committantur . Unde juxta Decretum Synodi non ſufficit , quod quis ſit in dignitate conſtitutus, ut cauſæ ei delegari queant ; ſed requiritur inſuper, ut ſit ad id officii ſpeciatim deſignatus, ſeu nominatus.

Et quia ſecundum Synodum Tridentinam hæc nominatio deberet fieri in Synodis Provincialibus, vel Diœceſanis, ſolent perſonæ ad hoc munus delectæ vocari hodie *Judices Synodales ;* quaſi a *Synodo* deſignatæ ſint in *Judices*.

XXVI. Ut deſignari queant, requiritur quidem ut qualitatem a Bonifacio VIII. requiſitam habeant : ſed ſi conſtitutus in Dignitate fuerit in Judicem Synodalem deſignatus, ipſique cauſa aliqua delegata fuerit ; ſi poſtmodum eam Dignitatem reſignaverit , poſſe nihilominus in cauſa illa pergere , poſt alios notat Stephanus Weymeſius Analyſi ad Conſtitutionem 1. inter 24. Conſtitutiones per Concilium Tridentinum innovatas. Quia proprie non eſt ipſa Dignitas , aut Canonicatus Eccleſiæ Cathedralis, quæ perſonam ad judicandum aptam reddit ; ſed ideo requirit Synodus eam qualitatem, quod magis de capacitate harum perſonarum ex dignitate , quam obtinent , præſumatur : quæ præſumptio nullatenus diminuitur , tametſi qualitas illa poſtmodum illis adimatur ; atque hoc caſu vere, ac proprie accipi poſſunt hæc Synodi Tridentinæ verba: *alioquin ad id aptas;* cum ſatis reperiatur apta perſona, quæ ſemel apta fuit, nec aliquid, quod ad aptitudinem in judicando conducit, amiſit.

XXVII. Neceſſitas deſignationis faciendæ in Synodis Provincialibus , aut Diœceſanis facit , ut hodie ceſſet Decretalis Alexandri III. in *Cap.* 14. *De Offic. & poteſt. Jud. Deleg.* qua deciditur, Succeſſorem in Dignitate ſuccedere in delegatam juriſdictionem , quæ facta eſt ſub *nomine Dignitatis*, & non perſonæ nominatim expreſſæ . Nam non ſufficit , ut ſupra monuimus, ut quis dignitatem habeat, ratione cujus Prædeceſſor fuit electus in Judicem Synodalem; ſed neceſſaria eſt *ſpecialis deſignatio* perſonæ.

Hinc ipſa Synodus expreſſe declarat, „ ſi aliquem interim ex deſignatis mori „ contigerit , ſubſtituat Ordinarius loci „ cum conſilio Capituli alium in ejus lo„ cum uſque ad futuram Provincialem, aut „ Diœceſanam Synodum „ : quibus clare innuit , ſucceſſorem in dignitate nequaquam ſuo jure in hoc munus ſuo prædeceſſori ſuccedere ; ſed opus eſſe nova deſignatione.

XXVIII. Et quidem cum hodie raro admodum Synodi celebrentur, paſſim uſus invaluit, ut Ordinarii de conſilio Capituli Judices Synodales deſignent ; quibus & non aliis cauſæ in partibus delegandæ committantur.

XXIX. Nec tantum Nuntii, & Legati Apoſtolici reſtringuntur in ſua delegatione ad perſonas juxta præſcriptum Synodi Tridentinæ deſignatas ; ſed & ipſi Delegati, ſi ſubdelegare velint : cum Delegatus non debeat melioris conditionis cenſeri , quam Delegans ; uti recte advertit Weymeſius loco citato , *num.* 20.

XXX. Hoc tamen intelligendum de Subdelegato ad plenam cognitionem , & deciſionem cauſæ . " Negari enim non poteſt, „ quin (ut recte notat Weymeſius *num.* „ 21.) ad unum aliquem particularem ar„ ticulum ſubdelegari recte poſſit is, qui

„ dignitatem non habet, dummodo de ce-
„ tero ſit idoneus, & legalis: puta ad te-
„ ſtium examinationem, ad inſtrumento-
„ rum collationem, vel ad alium ſimilem
„ actum. Et cum per talem Subdelega-
„ tionem tota juriſdictio Apoſtolica non
„ transferatur; imo poſſit talis articulus
„ expediri, abſque ulla cauſæ cognitione,
„ non immerito tolerantur in exercitio il-
„ lius etiam ſimplices Clerici, ac perſonæ
„ privatæ, quæ nullam habent dignitatem.
„ Quod ipſum uſus, & fori praxis quoti-
„ diana teſtatum faciunt „.

XXXI. Advertit Zypæus in Jure novo *De Offic. Jud. Deleg. num.* 3. quod Synodus Tridentina duntaxat requirat deſignari in Conciliis Provincialibus, aut Diœceſanis perſonas, quibus *præter Ordinarios* cauſæ in partibus delegandæ committantur: adeoque ipſis Ordinariis (ſub quibus & Officiales Epiſcoporum comprehenduntur) cauſas poſſe delegari abſque *ſpeciali* deſignatione.

XXXII. Ex quo ulterius conficitur, quod delegatio facta Ordinario ſub qualitate Ordinarii, tranſeat ad ſucceſſorem juxta citatam Decretalem Alexandri III. quia hic ſufficit ſola qualitas Ordinarii, quæ in ſucceſſore reperitur. Itaque ſi Ordinariis ſub qualitate Ordinariorum non expreſſis nominibus propriis facta ſit delegatio, indubie hæc ad ſucceſſorem tranſibit, quemadmodum Ordinarii ſine ulla ſpeciali delegatione procedunt tamquam Delegati Sedis Apoſtolicæ in omnibus illis cauſis, quæ ipſis per Synodum Tridentinam tamquam Delegatis Sedis Apoſtolicæ ſunt commiſſæ: de qua delegatione latius agetur infra titulo *De exemptionibus*.

XXXIII. Ut quis poſſit jure ſpecialis delegationis procedere, debet ante omnia delegationem probare; neque fides adhibenda dicenti ſe delegatum, niſi probet ſe delegatum; uti docent Canoniſtæ ad *Cap.* Cum in jure ;; *De Offic. & Poteſt. Jud. Deleg.*

Imo ſicuti mandatis Principum, quæ quis ſe habere afferit, credi non debet, niſi *ſcriptis* probaverit, *L.* 1. *Cod. De Mandatis Principum;* ita nec delegato credendum niſi *litteris* ſuam probaverit delegationem; oſtendit Fagnanus ad citatum *Cap.* Cum in jure, *num.* 7. & 8.

XXXIV. Quin ex communi Doctorum ſententia, Judex delegatus ad exercitium ſuæ juriſdictionis procedere nequit ante præſentatas *litteras* delegatorias, uti multis relatis probat Salgado *De Protect. Reg. part.* 4. *cap.* 6. *num.* 60. ubi & *num.* 62. afferit, " id procedere, etiamſi ſciat, fa-
„ cultatem ſibi competere, ſed nondum
„ ſint litteræ præſentatæ „. Conformis eſt hodierna praxis. Qui enim in cauſa appellationis impetravit a Nuntio Apoſtolico reſcriptum delegatorium, illud Judici Synodali, cui reſcriptum dirigitur, præſentat; nec ante ejus ſibi factam præſentationem, & acceptationem officium Judicis aggreditur.

XXXV. Poſt acceptationem juxta litteras delegationis procedit: & ſi partem adverſam citet, ipſis litteris citatorialibus copiam reſcripti Apoſtolici inſerit; ut ex ipſo reſcripto probetur ipſi citato auctoritas citantis: conformiter ad opinionem Gloſſæ in *Can.* Si Episcopus *cauſ.* 3. *quæſt.* 2. verbo *Convocari*, ubi dicitur:
„ Item non valet citatio, ſi reſcriptum
„ Apoſtolicum non inſeritur „.

XXXVI. Litteræ delegationis non tantum neceſſariæ ſunt, ut delegationem ſuam Delegatus probare queat; ſed inſuper ut ex earum tenore auctoritatem, & poteſtatem ſuam metiri poſſit. Nam, ut ait Pontifex in *Cap.* 21. ;; *De Offic. Jud. Deleg.*
„ Mandati ſiquidem fines excedere proba-
„ retur, ſi quis citra formam reſcripti ac-
„ cepti præſumeret judicare „. Unde delegatio ad certas perſonas, aut articulos extendi nequit, ſed termini delegationis ſervandi, *Cap.* 40. ;; *eod.*

XXXVII. Sicuti Jure Civili in una eademque cauſa ſæpius plures Judices dabantur, *L.* 76. *ff. De Judic.* ita & Pontifices cauſas frequenter pluribus Judicibus delegare ſoliti fuerunt, *Cap.* 21. ;; *eod.* ubi dicitur: " Illa quippe fuit antiqua Se-
„ dis Apoſtolicæ proviſio, ut hujuſmodi
„ cauſarum recognitiones duobus, quam
„ uni; tribus, quam duobus libentius de-
„ legaret; cum (ſicut Canones adteſtan-
„ tur) integrum ſit judicium, quod plu-
„ rimorum ſententiis confirmatur. Man-
„ dati

„ dati ſiquidem excedere fines probaretur, „ ſi quis citra formam reſcripti accepti „ præſumeret judicare „.

XXXVIII. Et quidem ſi ſimpliciter plures delegati ſint Judices, unus ſine altero procedere nequit *Cap.* 16. ;; *eod.* " Quia „ (ait Pontifex) cum cauſa duobus committitur, ſententia unius non tenet „.

XXXIX. Hoc tamen fallit, ſi unus alteri cauſam ſubdelegaverit, *Cap.* 6. ;; *eod.* quia hanc ſubdelegandi auctoritatem a jure habet; adeoque neceſſe non eſt, ut hæc ei per reſcriptum delegationis detur, uti notat Gloſſa ad dictum *Cap.* 6. quod Jure Civili non licebat. Nec enim Judex datus alterum ſubdelegare poterat, ſed cogebatur ipſe judicare. Judicandi enim munus erat perſonale, uti monet Franciſcus Florens ad titulum *De Offic. Jud. Deleg.*

XL. Cum autem ſæpe contingeret, ut pluribus datis Judicibus, unus eorum vel intereſſe nollet, vel non poſſet, atque ita lites expediri non poſſent; cœperunt Pontifices, ut facilius lites expedirentur, in ſuis reſcriptis addere hanc clauſulam: *Quid ſi non omnes intereſſe velint, aut poſſint, reliqui in negotio procedant; vel duo aut unus ex illis procedat*, dicto *Cap.* 21. 23. & 30. ;; *eod.* in quibus dictarum clauſularum vis explicatur. Et quidem in *Cap.* 21. §. 1. dicitur, quod ſi clauſula tantum exprimat, *ſi intereſſe nequiverint*, & unus ex ipſis cum *poſſit*, *noluerit* intereſſe, reliqui nihilominus poſſint procedere.

XLI. Ulterius oſtenditur in citatis Decretalibus, quod cum prædictæ clauſulæ ſint *conditionales*, si *intereſſe non poſſint*, *aut nolint*, non poſſe reliquos procedere, vel uno tantum neglecto; ſed opus eſt, ut ante conſtet litteratorie, ſive in ſcriptis eum intereſſe non velle, vel non poſſe.

XLII. Quod ſi non conditionaliter, ſed pure & abſolute ita clauſula fuerit concepta, *ut omnes aut duo*, *vel unus ſine altero procedat*; ipſorum quilibet libere poterit in cauſa procedere, non exſpectatis conjudicibus ceteris. Cenſentur enim hoc caſu omnes, & *ſinguli in ſolidum* delegati. Quæ formula proponitur in *Cap.* 8. *De Offic. Jud. Deleg.* eſtque hodie frequentiſſima.

Solent enim paſſim a Nuntiis hic in Belgio deſignari tres Judices, idque cum clauſula, ut eorum quilibet, cui reſcriptum præſentari contigerit, in cauſa ſolus procedere queat.

Uſuſque habet, ut non niſi *uni* e tribus reſcriptum delegatorium præſentetur; iſque ſolus de cauſa cognoſcat.

XLIII. Nequaquam tamen per præſentationem, quin & acceptationem reſcripti ab uno Judicum factam, aliorum auctoritas ita exſpirat, quin adhuc liberum ſit impetranti reſcriptum ad ipſos revocare, ſi prior vel non potuerit, vel noluerit in cauſa procedere; uti declarat Pontifex in citato *Cap.* 8. tametſi negotium etiam fuiſſet coram ipſo inchoatum. Vide Zypæum, *Conſ.* 1. *De Reſcriptis.*

XLIV. Hoc nonnullis in hodierno ſtylo diſplicet, quod Judices deſignentur ad poſtulationem partis; ac præterea e tribus deſignatis electio impetranti detur, cui e tribus, quem ſibi faventiorem credit, reſcriptum delegationis præſentet: quod ſane (ait Carolus Fevretius *lib.* 4. *De Abuſu cap.* 2. *num.* 11.) nec fieri nec tolerari oportet ex ratione Juriſconſulti in *L.* 47. *De Judiciis:* " Obſervandum eſt, ne is „ Judex detur, quem altera pars nominatim petit; id enim iniqui eſſe exempli „ Adrianus reſcripſit „.

Quomodo Judices delegati cauſam inſtruere, ſententiam proferre, ac exequi poſſint, aut debeant, dicetur inferius, ubi de inſtructione cauſarum, ſententiarum prolatione, earumque executione ſpeciatim tractabitur.

CAPUT III.

De Judicibus delegandis in Partibus; & non evocandis extra Provinciam.

1. *Primitus Judices delegabantur in partibus etiam remotiſſimis.*
2. *Ad evitanda incommoda Concilium Lateranenſe ſtatuit, nullum poſſe citari extra ſuam Diœceſim ultra duas dietas.*

3. Die-

Digitized by Google

3. *Dietæ hîc ſumuntur pro dietis vulgaribus, non legalibus.*
4. *Hoc ſenſu dietas accepit Concilium Andegavenſe.*
5. *Bonifacius VIII. Conſtitutionem Concilii Lateranenſis reſtrinxit ad unam dietam.*
6. *Jam pridem judicavit Synodus Nicæna conveniens eſſe, ut negotia terminentur in locis, ubi orta ſunt.*
7. *Synodus Tridentina videtur deſiderare ut cauſæ delegentur Judicibus Synodalibus ſingularum reſpectivè Diœceſium.*
8. *In Gallia, cauſa appellationis committenda eſt in propria Diœceſi.*
9. *In Belgio etiam extra propriam Diœceſim Judices delegantur, nec hoc videtur abſolutè repugnare Concilio Tridentino.*
10. *Juxta notorium uſum Belgii incolæ non poſſunt trahi in judicium extra Provinciam.*
11. *Hic uſus indicatur in antiquis tabulis Cortenbergenſibus.*
12. *Eumdem confirmat Bulla aurea Caroli IV.*
13. *Idipſum jam pridem juramento interpoſito promiſerunt Principes Belgii.*
14. *Graviſſima pœna conſtituta in eos, qui incolas Brabantiæ evocarent extra Brabantiam.*
15. *Aliquando exceptæ fuere cauſa coram Epiſcopis tractandæ.*
16. *Anno 1515. civitates Brabantiæ a Principe impetrarunt, ne ulla ex cauſa ad Tribunalia Eccleſiaſtica extra Brabantiam evocari poſſent.*
17. *Hodie Epiſcopi extra Brabantiam reſidentes habent Tribunalia in Brabantia, coram quibus citantur incolæ Brabantiæ.*
18. *In cauſis ſpectantibus ad Curiam Romanam debent Belgæ judicari per Judices delegatos in partibus.*
19. *De hoc jure Belgarum conſervando ſolliciti fuere Magiſtratus Regii in promulgatione Concilii Tridentini.*
20. *Hoc jus Belgarum etiam agnovit S.Congregatio Cardinalium interpretum Concilii Tridentini.*
21. *Scriptores etiam exteri de hoc privilegio Belgarum mentionem faciunt.*
22. *Judices* in partibus *hîc dicuntur, qui in ſingulis propriis citatorum Provinciis delegantur.*
23. *In Hiſpania exemptus non poteſt eligere Conſervatorem extra Regnum.*
24. *Rex Hiſpaniæ ſuſcipit defenſionem illius, qui ad Curiam Romanam extra regna Hiſpaniæ vocatur.*
25. *Similiter in Hiſpania Epiſcopi reſidentes extra regnum debent deputare Vicarios in regno.*
26. *In Gallia nullus poteſt citari extra regnum, ſed cauſa deleganda in partibus.*
27. *Executor citans aliquem extra regnum poteſt ſuper eo conveniri.*
28. *Uſus Galliæ habet, ut Judices delegentur intra limites Parlamenti cujuſque Provinciæ.*
29. *Ratio iſtius uſus.*
30. *Ab hoc uſu non videtur diſſona praxis Belgii, & quandonam aliquis dicatur citari extra Provinciam?*
31. *An hodie Belga poſſit citari vigore reſcripti delegatorii ultra unam dietam extra ſuam Diœceſim?*
32. *Nec de conſenſu partium cauſæ ad judicia peregrina ſive extra Provinciam deducendæ.*

I. CUm primitus Judices delegari cœperunt, ſicuti omnimoda erat circa perſonas delegandas libertas Delegantis; ita quoque quoad locum, in quo judicium delegationis eſſet peragendum, nulla erat reſtrictio; ſolebantque etiam in partibus remotioribus Judices impetrari; ipſæque partes coram eis ad loca illa remotiora comparere cogebantur.

II. Verum Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. advertens, quod "nonnulli gratiâ Sedis Apoſtolicæ abutentes, litteras ejus ad remotos Judices impetrare niterentur, ut reus fatigatus laboribus, & expenſis liti cedere, vel importunitatem actoris redimere compellatur, ſtatuit, ne quis *ultra duas* dietas extra ſuam Diœceſim per litteras Apoſtolicas ad judicium trahi poſſit". *Cap.* 28. ✠ *De Reſcriptis.*

III. Quæ-

III. Quærit Gloſſographus hìc, num Conſtitutio intelligatur de *vulgaribus* dietis, quæ habentur ſecundum conſuetudinem regionis, aut de *legalibus*, ſecundum quas viginti milliaria computantur pro dieta, *L. 3. D. V. S.* Reſolvit autem Gloſſographus, quod de *vulgaribus* intelligenda ſit, & ita quoque aliquando per Senatum Pariſienſem judicatum fuiſſe, refert Choppinus *lib. 2. De S. P. tit. 5. num. 9.*

IV. Hoc ſenſu Concilium Andegavenſe 1365. a Simone Archiepiſcopo Turonenſi cum Suffraganeis celebratum intelleхiſſe *dietas*, colligitur ex *Can. 3.* ubi in primis narrat, quod nonnulli in Provincia Turonenſi *dietas* diverſimode in caſibus præmiſſis (id eſt Reſcriptorum Sedis Apoſtolicæ) nitereantur computare. Poſt hæc dicit: " Nos vero de communi conſilio, & aſſenſu totius Concilii duodecim leucas taxamus pro dieta *vulgari*, vel etiam *uſuali* in Diœceſi Turonenſi & Andegavenſi: in Britannia vero, & Cenomania decem leucas taxamus pro dieta ".

Deinde concludit: " Itaque reus a fine Diœceſis Turonenſis, & Andegavenſis ultra duodecim, & in Britannia, & Cenomania, ultra decem leucas per litteras Apoſtolicas non trahatur ".

V. Dum hìc non permittunt ultra *unam* dietam, quæ 12. aut 10. leucas comprehendit a fine Diœceſis, reum in judicium trahi per Litteras Apoſtolicas, indubie reflectunt ad Conſtitutionem Bonifacii VIII. in *Cap.* Statutum *De Reſcriptis in 6.* quâ ſtatutum, ut ſi actor, & reus ejuſdem civitatis ſeu Diœceſis fuerint, extra ipſas cauſa non committatur, nec conveniatur aliquis eorumdem, niſi in duobus caſibus ibidem nominatim expreſſis, in quibus caſibus extra dictas civitatem & Diœceſim poſſit cauſa committi: *Nullus tamen* (ait) *eorum ultra* unam dietam *a fine ſua Diœceſis valeat conveniri*.

Deinde addit eadem Conſtitutio: " Cum autem actor & reus civitatum & Diœceſium fuerint diverſarum, ſi actor in civitate vel Diœceſi rei Judicem habere recuſet; ipſum non in ſua, ſed in alia civitate vel Diœceſi libere impetrare valeat, reumque trahere ad eamdem; dummodo locus (ait) ad quem eum traxerit, ultra *unam dietam* minime ſit remotus ".

Licet ergo Bonifacius in hac Conſtitutione permiſerit reum citari quibuſdam caſibus extra ſuam civitatem vel Diœceſim, noluit tamen eum ultra *unam* dietam a fine ſuæ Diœceſis citari.

VI. Conveniens eſſe, ut cauſæ terminentur ubi exortæ ſunt, jam pridem judicavit Synodus Nicæna, uti refertur *Can. 12.* in Collectione Canonum ſub nomine Adriani I. " Prudentiſſime (inquit) juſtiſſimeque Nicæna, ſive Africana Decreta definierunt, quæcumque negotia in *ſuis locis*, ubi *orta* fuerint, finienda ". Plures Canones idipſum præſertim in cauſis Clericorum, & Epiſcoporum adſtruentes, collegit & retulit Gratianus *Cauſ. 3. quæſt. 6.*

VII. Unde prædicta Conſtitutio in quantum reſtringit evocationes cauſarum e locis, in quibus ortæ ſunt, ubique recepta fuit; quin & Synodus Tridentina volens, ut habeat unaquæque Diœceſis quatuor ſaltem, aut etiam plures probatas perſonas, ac ut ſupra qualificatas, quibus cauſæ a quolibet Legato vel Nuntio, atque etiam a Sede Apoſtolica committantur; ſatis innuit, ſe ſaltem optare, ut cauſæ Judicibus Synodalibus ſingularum reſpective Diœceſium committantur.

VIII. Imo ſi Philippo Probo credamus in notis ad Gloſſam Pragmaticæ Sanctionis, *tit. De Cauſis*, §. *Statuit*, verbo Terminentur, et finiantur, *num. 8.* in Gallia debet cauſa delegari " in Diœceſi, in qua appellatus degit, aut in ea in qua prima inſtantia fuit facta; alias appellatur ab ea Reſcripti obtentione tamquam ab abuſu ".

Et ex Joanne Chenu refert Carolus Fevretius *lib. 4. De abuſu cap. 2. num. 9.* " Papa in Diœceſi, in qua lis cœpta eſt, atque in partibus, ubi cauſa in prima inſtantia tractari, & decidi debuit, Reſcripto ſuo litem ultimo judicio dirimendam committere debet; alias, ſi extra Diœceſim, inſpectâ litis origine, Reſcriptum dirigatur, locus erit appellationi ab abuſu ".

Teſtaturque Choppinus *lib. 2. De S. P. tit. 4. num. 5.* quod cum a ſententia Offícia-

Digitized by Google

ficialis Capituli Turonenſis exempti eſſet appellatum ad Sedem Apoſtolicam, atque cauſa commiſſa eſſet duobus Canonicis Eccleſiæ Cenomanenſis in Provincia Turonenſi, quia tamen erat extra *Diœceſim* Turonenſem, delegationem fuiſſe declaratam abuſivam anno 1535. ac rurſus in ſimili caſu anno 1564.

Notat inſuper Joannes Lucius *lib.* 2. *tit.* 4. Inquiſitorem fidei auctoritate Pontificis conſtitutum, & a Rege admiſſum, non potuiſſe partes litigantes coram ſe citare, niſi eſſet in Regno; quia juxta SS. Canones, Rei delati extra ſuas Diœceſes evocari non poterant. " Itaque (ait) pronuntiatum eſt, eum, qui ab ejuſmodi evocatione velut ab abuſu provocaſſet, recte atque ordinate provocaſſe ".

IX. Licet Synodus Tridentina (uti dictum eſt) optare videatur, ut cauſæ a Judicibus in ſuis reſpective Diœceſibus ubi ortæ ſunt, definiantur; ideoque prædicta praxis Regni Galliæ a mente Synodi non videatur difformis: non apparet tamen, quod Synodus abſolute ſtatuerit, ut cauſæ in aliqua Diœceſi ortæ tantum delegentur Judicibus *ejuſdem Diœceſis*, atque hac in parte reſtrinxerit Conſtitutionem Bonifacii VIII. Cum enim eam derogationem non exprimat, credit Zypæus *Conſult.* 1. *De Offic. Jud. deleg.* Synodum Tridentinam hac in parte juri antiquo non derogaſſe; poſſeque conſequenter Judices etiam aliarum Diœceſium delegari, intra terminos tamen a Bonifacio VIII. conſtitutos; id eſt, non ultra *unam* dietam extra Diœceſim, præſertim in ſecundis, & tertiis inſtantiis: quod & notoriæ praxi Belgii conſonat.

X. Verum hæc ita nihilominus limitanda ſunt, ut cauſæ ſemper intra Provinciam maneant; nec Belgæ prætextu cujuſvis delegationis extra patriam in judicium trahantur; puta Brabantus extra Brabantiam litigare cogatur.

Hoc enim notorio, & vetuſto uſu receptum eſt, & Principum Diplomatibus cautum, imo & a Principibus interpoſito etiam juramento Belgis promitti ſolitum, ut Belgæ extra patriam ſeu Provinciam in judicium trahi non ſinantur.

XI. Et quidem in antiquiſſimis illis Tabulis, quas anno 1312. Joannes Dux Brabantiæ condidit Cortenbergæ, ac inde Tabulæ *Cortenbergenſes* vulgo vocantur, ſtudioſe inculcatur, ut ſubditi & incolæ per Judices *indigenas*, eo loco quo forum ſortiuntur, ſecundum cujuſque civitatis leges judicentur, interpoſitâ fide de non permittendo, ut quis adverſus ea faciat. Verba latine reddita ſunt: *Cunctis jus poſtulantibus judicia reddi faciemus per Scabinos; aut eos, quibus judicare incumbit, atque uti ſecundum propoſita negotia forum ſortiuntur, nimirum unicuique ſecundum jus civitatis ſuæ, nec adverſus hoc faciemus, aut fieri patiemur; & ſi quid elucidandum, aut mutandum incidet circa leges, id ſemper fiet adhibito conſilio bonorum virorum hujus regionis. Quæ omnia fide, & jurejurando noſtro, tactis ſacroſanctis Evangeliis, promittimus per nos, & ſucceſſores noſtros firma & ſtabilia fore, atque curaturos, ut ab aliis obſerventur.*

Extant hæ tabulæ *part.* 1. Edict. Brabant. *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 2.

XII. Deinde eodem libro *tit.* 2. extat privilegium Caroli IV. vulgo *Bulla aurea*, ejuſque iterata confirmatio, quâ Duci Brabantiæ conceditur, ne ullibi gentium extra propriam regionem Brabantis diem dicere, aut litem intendere quis auſit.

XIII. Ad hæc jam pridem promiſerunt Principes, etiam juramento interpoſito, perpetuo firmum, & ſtabile fore, ne alter alterum extra Provinciam in jus vocet; ut habetur in læto Introitu Joannæ Duciſſæ Brabantiæ de 3. Januar. extatque citatâ *part.* 1. Edict. Brabantiæ, *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 4.

XIV. Extat ibidem *cap.* 6. lætus Introitus Antonii Ducis Brabantiæ, quo idem articulus auctior promittitur, addito inſuper promiſſo, ſeveritatem pœnæ (videlicet perditionis corporis, & bonorum, *Verbeuren ſyn lif ende ſyn goed*) in contravenientes, ſe nulli moderaturum.

XV. Addit tamen exceptiones paucas intuitu Juriſdictionis eccleſiaſticæ, nimirum in cauſis teſtamentorum, pactorum antenuptialium, eleemoſynarum, & bonorum eccleſiaſticorum.

Cum enim olim tres cauſarum ſpecies ad Audientiam eccleſiaſticam Leodienſis, vel

vel Cameracenſis Epiſcopi deduci poſſent, videlicet de teſtamentorum validitate, de pactis antenuptialibus, & rebus in pios uſus donatis, ſeu per amortizationem ſubductis ſeculari poteſtati (uti *parte* 3. *tit.* 2. *cap.* 1. 2. & 3. oſtenſum eſt.) etiam primitus indultum fuit, ut his ex cauſis coram illis Epiſcopis extra Brabantiam comparere deberent.

XVI. Verùm anno 1515. Deputati Civitatum Brabantiæ diſerte a Principe ſtipulati ſunt, ne municipes vel incolæ Brabantiæ ulla ex cauſa ad Tribunalia eccleſiaſtica evocari poſſent, aut Juriſdictionem vicinorum Epiſcoporum agnoſcere, niſi per Delegatos in Brabantia reſidentes, & jus dicentes; uti habetur in Additione 2. ad lætum Introitum Caroli V. *art.* 3. Verba ſunt: *Dat de onderſaten onſes voorſchreven landts van Brabandt in den Biſſchopdomme van Luycke ende Camericke, buyten den ſelve Lande van Brabandt ghelegben, voor't Geeſteliicke gheriehte, niet en ſullen moghen vvorden betoghen van heuren perſoonen oft goeden, die in onſen voorſchreven Lande van Brabandt gheleghen oft geſeten zyn: Maer dat die inde Gheeſteliicke Hoven der ſelver Biſſchoppen binnen den lande van Brabandt geſtelt, getoghen ſullen vvorden ten rechte alſoo langhe als de ſelve Geeſteliicke Hoven in den ſelven onſen lande van Brabandt liggen ſullen.* Id eſt: Ut ſubditi dictæ noſtræ ditionis Brabanticæ in Diœceſibus Leodienſi, & Cameracenſi, extra dictam Brabantiæ Provinciam coram Tribunali eccleſiaſtico, nec ratione perſonæ aut bonorum in dicta noſtra Brabantiæ Provincia ſitorum, conveniri poſſint; verum quod ad Curias Eccleſiaſticas dictorum Epiſcoporum intra Brabantiam conſtitutas in jus vocabuntur, donec dictæ Eccleſiaſticæ Curiæ in præfata Brabantiæ noſtra Provincia extiterint.

XVII. Hæc cautio ſolemni Principis juramento firmata, ad hanc diem religioſe cuſtoditur. Hinc Archiepiſcopi Mechlinienſis, & Cameracenſis, item Epiſcopus Namurcenſis per ſuos Officiales in Brabantia reſidentes, & pro tribunali ſedentes jus dicunt municipibus, & incolis Brabantiæ; neque extra Brabantiam in cauſis etiam mere eccleſiaſticis unquam citare præſumunt, ☞ uti judicavit Senatus Brabantiæ contra Archidiaconum Condromi in Eccleſia Leodienſi 10. Martii 1700. quâ una declaravit ſimilem Officialem ſive Judicem debere *fixam* habere reſidentiam in Brabantia, & inſuper debere eſſe *perpetuum* ſive non revocabilem ad arbitrium Prælati ſeu Judicis extra Brabantiam reſidentis: ut ita Brabanti nullatenus dependerent a Judice extra Brabantiam reſidente. Integra ſententia extenſa exhibetur in appendice monumentorum ſub *litt. B.*

Similis ſententia ab eodem Senatu lata fuit die 26. Auguſti 1720. contra Archidiaconum Haſbaniæ, quoad Officialem, & Tribunal Eccleſiaſticum Patriæ Ultramoſanæ, hujus Senatus juriſdictioni ſubjectæ: quâ ſententiâ declaratur: " Que le Tribunal de la Hesbaye au Pays d'Outremeuſe doit être *permanent*, que les perſonnes qui le compoſent y doivent tenir *fixe* réſidence, & que tous les Actes juriſdictionels exercez au contraire ſont nuls & ſans effet; interdiſant à tous ſujets de Sa Majeſté d'y déferer, à peine qu'il ſera pourvû à leur charge". Annectitur in appendice monumentorum ſub *litt. C.* ☜

XVIII. Nec Epiſcopos duntaxat hiſce in partibus non reſidentes, debere per Judices in patria reſidentes judicare; ſed & Curiam Romanam, & Romanum Pontificem, tam in cauſis ad ejus cognitionem in prima inſtantia ſpectantibus, quam per appellationem ad ipſum devolutis, debere per Judices in partibus delegatos judicare: nec municipes, aut incolas Brabantiæ, ſeu laicos ſeu eccleſiaſticos vi litterarum Sedis Apoſtolicæ extra Brabantiam evocari poſſe, Belgis, ac præſertim Brabantinis jam pridem omnino perſuaſum fuit.

☞ Planiſſimum etenim eſt regulam *de non evocando*, non ſolum in prima, ſed & in ſecunda, & ulteriori inſtantia locum habere: reſpuunt enim Belgæ quæcumque extera judicia.

Hinc & litteris *Placeti*, quas Nuntii, & Internuntii in Belgio reſidentes ſuper eorum commiſſione Pontificia a Principe humiliter poſtulant, ſemper ſollicite inter cetera cavetur nominatim, *qu'ès cauſes d'appel, d'évocation, commiſſion, ou autres il dé-*

déleguera IN PARTIBUS, *&* NON HORS *deſdits Païs*.

Similiter in expeditione aliarum litterarum *Placeti* ſuper quibuſvis Bullis aut Reſcriptis ſummâ curâ ab immemoriali tempore inſeritur expreſſa clauſula, & conditio; quod uſus Bullæ aut Reſcripti non aliter impetranti concedatur, quam eâ lege, quod ſi ſuper eo ulla quæſtio moveatur, ea in *poſſeſſorio* inſtituenda, & terminanda ſit coram Senatu Provinciæ, atque in *petitorio* coram Eccleſiaſtico Judice ordinario *in Provincia reſidente*; & in caſu appellationis aut alias, coram Delegatis etiam *in Provincia* ſeu *partibus*, *reſidentibus*.

Hinc cum Daniel Ludovicus *de Fraye* vigore *Reſcripti appellatorii* citari curaſſet Mariam Magdalenam *Clerin* Brabantiæ incolam, coram Officiali Gandenſi, in tertia inſtantia; ſuſtinens regulam *de non evocando*, ad primam inſtantiam limitari: ſupremus Brabantiæ Senatus ad inſtantiam dictæ Magdalenæ præcepit præfato Danieli a citatione, & proceſſu coram Officiali Gandenſi inſtituto plane deſiſtere, per Sententiam de die 18. Decembris 1713. quod & rurſus idem Senatus ordinavit per Sententiam latam die 22. Decembris 1714. quoad proceſſum inſtitutum coram Officiali Iprenſi inter Joannam *de Prooſt*, & Ægidium *van Mieldert*: binæ Sententiæ annectuntur ſub littera *D.* ☜

XIX. Quam ſolliciti Magiſtratus Belgici, ac notanter Brabantini, ne quid huic patrio juri detractum eſſe videretur, per promulgationem Concilii Tridentini in Belgio, intelligitur ex Notis in ejuſdem Concilii Decreta per Magiſtratus Regios appoſitis.

Ad *cap.* 8. *Seſſ.* 13. quo decernitur, ut cauſæ Epiſcoporum, cum pro criminis objecti qualitate comparere debeant, coram Pontifice Maximo referantur, ac per ipſum terminentur, " ſpeciatim Brabantini obſervarunt, hac ratione ſubditos extra Patriam fore trahendos, quod directo adverſatur indulto Summorum Pontificum, Leonis & Clementis, & Conſtitutionibus Suæ Majeſtatis, & Illuſtriſſimorum ejus Prædeceſſorum, qui non ſine gravi ac prægnanti cauſa id conceſſerunt".

Rurſus ad *caput* 5. *Seſſ.* 22. " Quod ſtatuitur de cognitione adhibenda in diſpenſationibus, cum hac cautione accipiendum eſſe monetur, ne ſubditi hac occaſione *extra Provincias* ſuas evocentur".

Denique ad *cap.* 10. *Seſſ.* 25. dicunt: " Quod ſtatuitur, deſignandas eſſe perſonas aliquot præter Ordinarium, quibus cauſæ eccleſiaſticæ in partibus delegandæ committantur, ſic accipiendum monent Brabanti, ne hac occaſione ſubditi extra patriam evocentur".

Scimus autem Concilium Tridentinum in Belgio promulgatum eſſe cum expreſſa clauſula, Salvis vetuſtis, ac inveteratis privilegiis & juribus patriæ; quemadmodum latius in Prolegomenis oſtenſum fuit; ideoque & hoc jus hactenus inconcuſſum permanſit.

XX. Hoc Belgarum privilegium etiamnum poſt Concilium Tridentinum agnovit S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum 23. Junii 1615. Propoſitum enim fuit Sacræ Congregationi nomine Alberti Archiducis, Belgii Principis, per Philippum Maſium ejuſdem Principis in Curia Romana Oratorem: *Cum in Burgundia, Brabantia, & Flandria, ac aliis Belgii partibus dominio Alberti Archiducis Auſtriæ ſubjectis, inter alia Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum ſynodalia ſtatuta ex immemorialibus conſuetudinibus, Concordatis, & Privilegiis notoriis earumdem partium, hucuſque in viridi ſentum, & obſervatum ſit, omnium incolarum, coram exteris Judicibus nullatenus evocabilium, cauſas præſertim appellatorias, Judicibus Synodalibus Patriæ duntaxat committi; & nihilominus inter alias Nuntiorum Apoſtolicorum Belgii facultates, inſertum aſſeratur indultum, eaſdem cauſas generaliter committendi, cognoſcendi; ideo per Philippum Maſium, pro eodem Alberto hic reſidentem, quæritur, an per dictas facultates Nuntiorum Apoſtolicorum hic annexas, poſſit dictis Statutis, & Privilegiis aliquatenus derogatum cenſeri, juxta cap.* 20. *Seſſ.* 24. *De Reformat.*

Huic propoſitioni hoc reſponſum repoſitum fuit: *Sacra Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, facto prius verbo cum Sanctiſſimo D. N. Paulo PP. V. reſpon-*

reſpondit Sanctiſſimi & Patrum dicti Concilii intentionem non fuiſſe, nec eſſe, Statutis, & Privilegiis hujuſmodi derogare: firmâ tamen, ac alias in reliquis illaſâ permanente dicti Capituli 20. Seſſ. 24. diſpoſitione. Romæ 23. Junii 1615. Signatum, S. Cardinalis Lancelottus dictæ Congregationis Præfectus.

Ex his elucet, etiam ex ſententia S. Congregationis, Synodum Tridentinam noluiſſe per Decreta ſua tametſi generaliter expreſſa, derogare ſpeciali, & immemoriali Belgii conſuetudini de non evocando: cujus conſuetudinis, & juris etiam exteri Scriptores, tamquam de re notoria meminere.

XXI. Ludovicus Guicciardinus Italus, in generali Belgii deſcriptione, ait: Pontifex " nullius omnino prætenſionis, vel „ correctionis prætextu, quemquam hominem, ſive is Eccleſiaſticus ſit, ſive Laicus, evocare poteſt extra Provincias. „ Unde ſi quid forte occurrat, oportet „ ut mittat, vel hic deputet Commiſſarios, „ qui de prætenſa cauſa cognoſcant „. Vide etiam Choppinum *lib.* 2. *De S. P. tit.* 4. *num.* 8. ubi ejuſdem juris meminit.

XXII. Igitur Judices in *Partibus* hic dicuntur, qui in unaquaque Provincia delegantur: neque ſufficeret, eos in ipſa Diœceſi delegari, ſi Diœceſis ſe extra Provinciam, & patriam rei vel appellati extenderet; ſed deberet in ea parte Diœceſis cauſa committi, quæ intra Provinciam continetur.

XXIII. Eodem jure uti Regem Catholicum in Regnis Hiſpaniæ, late probat Salgado De Supplicat. ad Sanctiſſimum *part.* 2. *cap.* 11. refertque *num.* 97. " generale conſultum ſupremi Conſilii Regii, „ quo diſpoſitum ſtat, exemptum non poſ„ ſe eligere Conſervatorem *extra hæc Re*„ *gna Hiſpaniæ*; ne naturales horum Re„ gnorum moleſtentur, nec conveniantur „ extra Regnum „.

XXIV. Quin & *num.* 83. tradit Principem, & Senatum poſſe evocatum ad Curiam Romanam defendere, ne extra Regna Hiſpaniarum extrahatur: " tamquam (ait) „ hoc ſit Regis proprium munus & *Rega*„ *le* Officium, ne ſubditi tali moleſtiâ op„ primantur: maxime cum Clerici, Ec„ cleſiaſticæque perſonæ, cives reputentur, „ ſintque pars populi & membra Reipubli„ cæ temporalis, ad quorum protectionem „ ſimul tenetur Princeps „.

XXV. Addit denique *num.* 101. " *Et* „ ex identitate rationis, aliiſque motivis, „ & inconvenientibus vitandis ſimiliter de„ cretum fuit per Senatum Supremum *in* „ *Decreto* 25. *inter impreſſos*, quod Epiſco„ pi Regni Arragonum habentes loca ſibi „ ſubjecta in hoc Regno Hiſpaniæ, Vi„ carios conſtituant in illis, coram quibus „ naturales conveniantur „.

XXVI. Apud Gallos nullum poſſe extra Regnum conveniri, ſeu citari, uno conſenſu teſtantur Regni illius Pragmatici: aſſeritque Choppinus *lib.* 2. *De S. P. tit.* 4. *num.* 8. " Politicis ſanctionibus poſteriorum „ temporum, Romana Sedes tenetur ſupre„ mam illam ſacrarum litium cognitionem „ demandare Gallis Eccleſiarum Præfectis „.

XXVII. Et Rebuffus ad Concordata *tit. De Cauſis*, dicit: " Quando quis citatur „ extra Regnum, practica eſt, ut ille ab „ abuſu appellet ad Senatum, qui illum „ abuſum in hoc Regno reformat .... Et „ vidi judicari, ut *executor* intimari poſſit „ & citari tamquam pars: quia pars extra „ Regnum citari non poteſt, ſic judicatum „ fuit anno 1534. die 15. Februarii, in „ hoc Senatu, contra executorem cujuſdam „ Abbatis in Sabaudia reſidentis.

XXVIII. Quin uſus Regni Galliæ habet, quod non ſufficiat Judices committi in Patria & Diœceſi; ſed inſuper ut ſint intra limites & Juriſdictionem Parlamenti, cui ipſe reus eſt ſubjectus; teſtaturque Lucius in ſua collectione Placitorum, " a „ Pontificii diplomatis executore velut abutente, recte provocari, ſi de rebus „ Curialis dictionis extra eam datus fuerit „. Confirmat dein idipſum per Arreſtum de anno 1491... quo Parlamentum declaravit abuſivam executionem reſcripti delegatorii, quod ii, quibus Pontifex executionem mandaverat, extra Curiæ ditionem dati eſſent.

XXIX. Eumdem uſum latius adſtruit, & nonnullis Parlamentorum Arreſtis confirmat Carolus Fevretius *Lib.* 4. *De Abuſu cap.* 2. *num.* 10. Rationem illius uſus allegans, quod in cauſis in Curiis Eccleſiaſticis tra-

ſtandis, poſſint multa intervenire, quæ cogant litigantes recurrere ad Curias Parlamentorum, vel pro interdicto de nihil innovando, aut attentando, vel ut recipi queant tamquam appellantes ab abuſu; quod haud ſine difficultate, longâ morâ, aliiſque incommodis fieri poſſet, ſi hi Judices delegati eſſent ſub juriſdictione alterius Parlamenti, quam ſub quo ipſi litigantes domicilium habent.

XXX. Neque ab hoc uſu Galliæ diſſona apparet praxis Belgica: nam & hic in Belgio pro limitibus Provinciæ, ſeu Patriæ limites in hoc puncto reputari videntur, intra quos ſupremus Senatus Principem repræſentans continetur: ut tum extra Patriam, ſive Provinciam citari, vel conveniri dicantur, dum citantur, ſeu conveniuntur ad locum alteri Senatui ſive Parlamento ſubjectum. E contrario autem dicuntur citari in Patria, ſive Provincia, modo locus, Judicii ſit intra terminos ſupremi Senatus, ſub quo domicilium habet citatus; tametſi reipsâ, & proprie loquendo, locus, ad quem citatur, ſit alterius Provinciæ, ab ea in qua citatus moratur: puta ſi e Flandria quis citetur Mechliniam: licet enim Mechlinia, & Flandria ſint diverſæ Provinciæ, nihilominus, quia habent idem ſupremum Parlamentum, quoad præſentem articulum pro eadem Provincia reputantur.

XXXI. Diſtrictus Parlamenti ſive Provinciæ late admodum ſe aliquando extendit; adeo ut etſi intra limites Provinciæ quis citaretur, nonnumquam tamen ultra *unam* dietam extra ſuam Diœceſim in judicium provocaretur: quo caſu, licet non poſſet excipere contra eam citationem eo titulo, quod extra Provinciam evocaretur, poſſet tamen excipere, quod contra Conſtitutionem Bonifacii VIII. evocaretur ultra *unam dietam* extra ſuam Diœceſim: cui Conſtitutioni per Jus Belgarum de evocandis extra Provinciam, nullatenus in hoc puncto eſt derogatum.

XXXII. ☞ Gallis quoque adeo odioſa ſunt peregrina judicia, ut nec partes poſſint extra Regnum etiam conſentientes judicio contendere, & cauſas ſuas ad exteros Judices deferre (a).

Unde inter obſervationes ad quoſdam articulos per Legatos Sedis Apoſtolicæ Patribus Concilii Tridentini propoſitos legitur hæc obſervatio: " Caput, quod incipit *Cauſæ criminales*, non placet: advertatur enim (inquiunt) antiquiſſimo juri Regis, & Eccleſiæ Gallicanæ privilegiis, quibus cavetur, ne quis *etiam volens* extra Regnum a quoquam ex quacumque cauſa in jus vocari, nedum condemnari poſſit ". Leguntur hæ obſervationes in libello, cui titulus: *Memoires pour le Concile de Trente*.

Idipſum & habet praxis Belgii, ut nec de conſenſu partium extra Provinciam cauſæ tractari queant: legiturque anno 1700. 13. Decembris Conſilium Brabantiæ caſſaſſe Sententiam latam in Curia Romana ſuper Canonicatu Eccleſiæ Collegiatæ de Kerpen, licet utraque pars in Curia Romana ſuper dicta cauſa fuiſſet conteſtata, Judicemque agnoviſſet, neque ſuper incompetentia aut privilegio patriæ excepiſſet: contendebat enim Officium Fiſcale nec partes poſſe derogare juribus, aut privilegiis patriæ, vetantibus cauſas exortas in Brabantia extra Brabantiam ventilari, & terminari. Sententia hæc exhibetur in appendice monumentorum ſub *litt. E.*

Idem quoque obtinet in ſecunda & ulteriori inſtantia, quia neque in his adverſus patriæ juratas leges ullatenus admittitur per partium, coram Judice, conteſtationem, licet voluntariam, juriſdictionis prorogatio. Ita judicatum a Brabantiæ Senatu die 6. Maii 1716. per Sententiam latam inter Iſabellam Franciſcam *Peronne* & Robertum *Vander Schuren*; quæ hic annectitur ſub *litt. F.* circa proceſſum inſtitutum vigore *Reſcripti appellatorii* coram Officiali Ruremundenſi, qui etiam jam inde Sententiam interlocutoriam in cauſa tulerat. ☜

CA-

(a) De Judicibus delegandis *in partibus* erudite & fuſe dictum eſt in novis Cleri Gallicani Commentariis, *tom. 7. col.* 1433. 1434. &c.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De Arbitris.

1. *Arbiter interdum accipitur pro Judice ordinario, vel Arbitro* juris.
2. *Frequentius pro Arbitro ex compromiſſo electo.*
3. *Unde dicantur* compromiſſarii *& recepti?*
4. *Quid compromiſſum?*
5. *Auctoritas Arbitri dependet ex compromiſſo; nec illud egredi poteſt.*
6. *Hinc nec coram Arbitro inſtitui poteſt reconventio.*
7. *Poteſt tamen Arbiter cognoſcere de connexis, & ſine quibus cauſa in compromiſſo comprehenſa determinari nequit.*
8. *Arbiter procedere non poteſt, niſi conſtet de compromiſſo.*
9. *An compromiſſum debeat eſſe in ſcriptis?*
10. *Sententia Arbitri ſine prævio compromiſſo an per conſenſum ſubſequentem poſſit validari?*
11. *Compromitti poteſt in unum, vel plures.*
12. *Si in plures fuerit ſimpliciter compromiſſum, uno abſente etiam per contumaciam reliqui procedere non poſſunt de Jure Civili.*
13. *Secus obtinet de Jure Canonico.*
14. *Quid moribus circa hunc articulum ſit receptum?*
15. *An compromiſſum recte fiat in duos cum poteſtate aſſumendi tertium in caſum diſſenſus?*
16. *Compromiſſo ſolet inſeri pœna; & quandonam hæc debeatur?*
17. *An ſolutione pœnæ liceat a compromiſſo recedere?*
18. *An compromiſſa hodie fieri poſſint interpoſito juramento?*
19. *De Jure Civili non poteſt in Judices ordinarios compromitti ut Arbitros.*
20. *Poteſt tamen de Jure Canonico; & quæ ratio diverſitatis?*
21. *Poteſt utroque jure compromitti in Judices tamquam Arbitratores.*
22. *Arbitrator non eſt proprie Arbiter, nec formâ judiciali procedit.*
23. *Judices ſe interponentes, ut Arbitratores agunt tantum partes amicabilium compoſitorum.*
24. *Præcipue urgenda eſt concordia, dum cauſa eſt dubia; & quomodo hac in parte peccare poſſint Judices urgendo partes ad concordiam in caſu non dubio.*
25. *Improbandum quod Judices tantum cogitent de concordia poſt factas expenſas.*
26. *Hodie frequenter in eamdem perſonam compromittitur tamquam Arbitrum, & Arbitratorem.*
27. *Leges non admittunt appellationem a ſententia Arbitri.*
28. *Id ſcopo introductorum Arbitrorum eſt conſonum.*
29. *Mores hodierni admittunt reductionem a ſententia Arbitri.*
30. *Hæc reductio habet vim appellationis quoad effectum ſuſpenſivum.*
31. *Etiam a ſententia Arbitri nulliter lata reducitur.*
32. *Ad quem a ſententia Arbitri fiat reductio.*
33. *Reductio adinſtar appellationis fieri debet intra decem dies.*
34. *In Brabantia facta poſt viginti dies non habet effectum ſuſpenſivum.*
35. *Licentia reducendi debet a Curia Regia peti per libellum.*
36. *Ob nimis facilem reducendi licentiam, Arbitria hodie ſolent eſſe ſine effectu.*
37. *Quod remedium ut per Arbitria litibus finis imponatur.*

I. ARbiter aliquando ſumitur pro Judice ordinario, ut in *L. 6. Cod. De Poſtulando*; & quandoque pro eo, qui de jure eligitur, dum Judex recuſatur ex cauſa ſuſpicionis; quem Doctores communiter vocant *arbitrum juris*, de quo infra titulo *De Appellat. & Recuſat.*

II. Frequentius vero accipitur pro eo, qui eligitur a partibus ex compromiſſo conventionali; & in hac ſignificatione ſumitur ſub titulo Decretalium *De Arbitris*; uti & titulo Codicis *De receptis Arbitris*, & Di-

Digeſtorum *De Receptis, qui Arbitrium receperunt*.

III. Hi Arbitri ſubinde etiam vocantur ſimpliciter *compromiſſarii*, *L.* 41. *ff. eod.* eo quod litigantes in eum *compromittant*. Recipiunt enim & promittunt invicem litigantes ſtare ſententiæ Arbitri *communi* conſenſu electi; qui & *recipit* ſe pronuntiaturum; & inde dicti ſunt *recepti*.

IV. Partium autem conventio vel conſtipulatio, quâ promittunt utrimque ſe velle ſtare deciſioni electi Arbitri, dicitur *compromiſſum*: & uti recte notat Rebuffus in tractatu *De Arbitris gloſſ.* 2. compromiſſum eſt illa ſimultanea partium de ſtando arbitrio promiſſio.

V. Et quidem cum Arbiter auctoritatem judicandi, vel dicendi a lege non habeat, ſed ex partium duntaxat conventione ſive compromiſſo; ideo omnis ejus auctoritas ex ipſo compromiſſo deſumenda eſt. Unde ait Juriſconſultus in *L.* 32. §. 15. *De Receptis, qui arbitrium*, &c. " De „ officio Arbitri tractantibus ſciendum eſt, „ omnem tractatum ex ipſo compromiſſo „ ſumendum: nec enim aliud illi licebit, „ quam quod ibi, ut efficere poſſit, cau„ tum eſt: non ergo quodlibet ſtatuere „ Arbiter poterit, nec in re qualibet, „ niſi quâ re compromiſſum eſt, & qua„ tenus compromiſſum eſt „.

VI. Quare interrogatus Innocentius III. utrum coram Arbitris reconventioni ſit locus, reſpondit, " quod licet in judicio con„ venientem reconvenire valeatis (*a*), qui „ coram Judice convenitur, coram Arbi„ tris tamen reconvenire non poteſt: cum „ Arbitri (ait) judicare non valeant, niſi de „ iis tantum, ſuper quibus in eos extiterit „ compromiſſum „. *Cap.* 6. ;; *De Arbitris.*

VII. Hæc nihilominus intelligenda ſunt de iis, quæ omnino diſtincta ſunt ab iis, ſuper quibus compromiſſum eſt. Si enim aliquid emergat dependens a principali negotio, recte de eo Arbiter cognoſcit. Hinc dicit Pontifex, quod Arbitri etiam de reſtitutione cognoſcere queat, ſi coram eis *incidenter* mota fuerit, *Cap.* 9. ;; *De Reſtit. in integ.* Similiter ſuper *intereſſe*, tametſi in compromiſſo non expreſſum, pronuntiare poteſt Arbiter, citatâ *L.* 32. §. 5. Imo, uti communiter docent Interpretes, poteſt Arbiter de iis cognoſcere, ſine quibus cauſa decidi non poſſet; quæque ipſi cauſæ adeo connexa ſunt, ut, niſi una decidantur, cauſæ plena deciſio haberi nequeat. Vide Tuldenum ad Codicem *tit. De receptis Arbitris*.

VIII. Interim cum auctoritas Arbitri petenda, & menſuranda ſit ex forma compromiſſi; primum de ipſo compromiſſo conſtare debet, antequam Arbiter procedat. " Compromiſſum autem aut ſubmiſ„ ſum in Arbitros debet ſcribi (ait Dam„ houderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* „ 204.) ac tum ſcriptum illud debet au„ thenticari per aliquem Judicem, Nota„ rium, Tabellionem, Graphiarium, aut „ per aliam ſimilem perſonam publicam, „ idque præſentibus teſtibus; quia Arbi„ ter ſecundum hoc fundamentum, ad con„ ſcriptam illam, & acceptam auctorita„ tem debet inſtituere, ac producere ſuum „ proceſſum, ac eam conſcriptam faculta„ tem nullo modo excedere „.

IX. Imo dicit Rebuffus in tract. *De Arbitris, art.* 1. *gloſſ.* 2. *num.* 10. " Opor„ tet quod probetur arbitrium per litte„ ras, alioquin Judex ſemper procedere „ poterit „. Vide notas Nicolai Tuldeni ad citatum locum Damhouderi; item ad *cap.* 208. ubi monet opinionem Rebuffi apud nos non ſervari.

X. Obſervat quoque Antonius Faber ad Codicem *lib.* 2. *tit.* 38. *Defin.* 1. " Et ſi „ valere non poteſt Arbitrorum ſententia, „ quam noſtri *laudum* dicunt, ſi non præ„ cedat compromiſſum: ſi tamen ſenten„ tiæ litigatores conſenſerint, hactenus „ confirmabitur, ut valeat in vim pacti, „ ſive expreſſus, ſive tacitus conſenſus in„ tervenerit „.

XI. Com-

(*a*) Reconventio eſt actio quâ petitur aliquid alteri, qui antea poſtulabat. D. de Hericourt, *Loix Eccleſ.* part. 1. pag. 92. col. 1. num. 2. contendit reconventionem locum non habere in Galliis, niſi ſit exceptio reſpectu petitionis. Vide Conſuetud. Pariſienſ. *art.* 106.

Digitized by Google

XI. Compromitti poteſt, tam in unum, quam in plures; tam æquali, quam inæquali numero: quod poſterius tamen eſt convenientius; ut in caſu diſſenſus major pars decidat, *L.* 17. §. 6. *ff. eod.*

XII. Si in plures ſimpliciter ſit compromiſſum; uno eorum abſente, reliqui procedere nequeunt: quia non videretur ſervari forma compromiſſi, quæ in plures concepta eſt; & ita deciditur in *L.* 18. *ff. eod.* Idque procedet, licet per legitimam citationem, ut adeſſet, interpellatus probetur; uti notat Faber loco citato, *Defin.* 3. Nam quod dici ſolet, contumaciam eſſe pro præſentia, tunc verum eſt, cum agitur de præjudicio contumacis, non alterius, cui contumaciam alterius nocere non oportet, ut in propoſita ſpecie: quia tertius ille abſens potuiſſet forſan, ſi adfuiſſet, alios trahere in ſuam ſententiam; & quod notandum, noluit compromittere niſi in *tres*, & hac formâ, & non aliâ compromiſſum a Partibus concluſum fuit.

XIII. De Jure Canonico ex ſpeciali Conſtitutione Bonifacii VIII. in *Cap.* 2. *De Arbitris in* 6. contrarium obtinet; ut nimirum, ſi unus e tribus Arbitris legitime citatus, & ceſſante legitimo impedimento abſit, poſſint reliqui duo negotium examinare, & libere definire, "ſicut poſ„ſent eo præſente, nec volente cum iis „in unam ſententiam concordare: ut ſic „ipſius abſentia præſentiâ repleta divinâ, „eum reputari faciat pro præſente„.

Hanc ſuam Conſtitutionem videri contrariam Legibus haud diffitetur; ait enim: *Licet Lex civilis aliud innuere videatur.*

XIV. Hac Juris Canonici Conſtitutione nos uti teſtatur Simon a Groenevvegen *De Legib. abrog. ad L.* 18. *ff. De Receptis qui arbit.* &c. item Simon Van Leeuvven in Cenſura Forenſi, *part.* 1. *cap.* 17. *num.* 9. citans ibidem Coſtalium ad *L.* 17. *ff. eod.* qui tamen de hac inter Jus Civile, & Canonicum differentia hic loquens, dicit: „quod in eo genere quæſtionis ſumus, in „quo jus utrumque in ſuo foro ſervari „debeat, Civile in civili, Canonicum in „Canonico, cum talia ſalutem animæ non „contingant„.

Subdit quoque ibidem Coſtalius: "Item, „quemadmodum Jure Civili requirimus, „ut omnes Arbitri ſententiæ ferendæ ad„ſint; idem fere dicitur in Actis, quæ „ad inſtruendam litem fiunt, ut ea ex„pediri non poſſint, niſi præſentibus „omnibus Arbitris: ideo ex tribus Ar„bitris acceptis duo non poſſunt recipere „teſtes, & interrogare, ut Curia Pari„ſienſis cenſuit„.

Illud equidem expeditum apparet, deciſionem Juris Canonici non habere locum, ſi in plures compromiſſum ſit, non ſimpliciter, ſed adjectâ conditione, ut *ſimul omnes* in cognoſcendo, & judicando interſint; uti recte obſervat Tuldenus ad Damhonderum in *Praxi Rerum Civil. Cap.* 212. *litt. D.*

XV. Si in duos ſimpliciter compromiſſum ſit, hique inter ſe diſſentiant; tacite id actum videtur, ut tertius ab iis eligatur, cujus auctoritati pareatur, *L.* 17. §. 6. *ff. eod.* At ſi in duos compromiſſum ſit hac additâ expreſsâ cautione, *ut ſi diſſentiant, tertium aſſumant*, dicit Juriſconſultus in citata *L.* 17. §. 5. "puto tale com„promiſſum non valere; nam in aſſumen„do poſſunt diſſentire„. At hac Juris Civilis ſubtilitate exploſâ, hodie contrarium ſervatur; ſuntque hæc compromiſſa uſitatiſſima. Rebuffus loco citato, *num.* 7. item Mornacius ad citatam *L.* 17. & Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Arbitris*, notat, nihil per mores frequentius, quam ut eligantur duo Arbitri, & his detur auctoritas aſſumendi tertium non ſuſpectum in caſum diſſenſus; quod & probari in *Cap.* 61. ;; *De Appellat.* recte ibidem reflectit Zypæus.

XVI. Solent compromiſſa fieri pœnâ interpoſitâ, ſi Arbitrio non obtemperetur, *L.* 11. §. 2. *L.* 12. & 13. *ff. De Receptis*, &c. Hæc autem pœna perſolvenda eſt a non obtemperante Decreto, ſeu *laudo* Arbitri, vel comparere nolente coram Arbitro electo: perinde enim eſt, non pareat quis ſententiæ, an, ne ea feratur, impediat, *L.* 2. *Cod. De receptis Arbitris*; & *L.* 27. §. 4. & *L.* 30. *ff. eod.*

XVII. Si pœna ſimpliciter inſeratur compromiſſo, quo nihil frequentius moribus noſtris, in æſtimandis emptionem pretiis in arbitrium boni viri collatis, eâ perſolutâ libere a compromiſſo receditur: ſecus,

eus, ſi adjecta ſit cum clauſula, manente compromiſſo; quia tunc is qui compromiſſo ſtare renuit, in pœnam incidit, & nihilominus compromiſſo ſtare jubetur; Andreas Gail, *lib.* 1. *Obſervat.* 150. *num.* 14.

XVIII. Aliquando etiam interpoſito jurejurando Arbitros fuiſſe aſſumptos, conſtat ex *L.* 4. *Cod. eod.* illudque vocatur ibidem *ſanctiſſimum arbitrium*.

Poſtmodum autem Juſtinianus *in Novella* 82. *cap.* 11. " Sancimus de cetero nul-
,, lum fieri omnino Judicem *arbitralem*,
,, & cum *jurisjurandi* cautione judicare:
,, Ne (ait) ex hoc in perjurium invitum
,, incidant homines propter Judicum igno-
,, rantiam pejerare compulſi: ſed omnino
,, qui Judicem, aut Judices eligunt, cum
,, pœna eligant eos, quatenus partes ad
,, invicem coëant, & neceſſitatem habeant
,, aut contentæ eſſe judicio; aut ſi retra-
,, ctare voluerit alter, det mulctam, &
,, ſi licentiam habeat diſcedere reus ab
,, iis, quæ judicata ſunt, & ad aliud ve-
,, nire auditorium; noſtris Judicibus, ſi
,, aditi fuerint, exigentibus mulctam: &
,, iis qui eam juſſi ſunt accipere, reſtitui
,, præparantibus ,,.

Hanc Juſtiniani Ordinationem non fuiſſe ubique receptam, & ſemper obſervatam conſtat ex *Cap.* 2. *&* 9. ⁒ *De Arbitris*, ubi Arbitriorum cum interpoſito juramento mentio fit; eamque diſtinctionem inter Jus Civile, & Canonicum obſervat Damhouderus *cap.* 204.

☞ Sed notandum quoque eſt, Tribunalia Eccleſiaſtica multis abuſibus XII. & XIII. ſeculo jam fuiſſe referta, atque inter alios invaluiſſe in illis contra veterem Eccleſiæ diſciplinam juramenta: quam rem plurimi deplorarunt, optaruntque ut a Judiciis Eccleſiaſticis hæc frequentia juramentorum exularet, & nonniſi ex graviſſimis cauſis juramentum admitteretur; ut ſic & periculum perjurandi, & aſſumendi nomen Dei in vanum ceſſaret. ☜

Non deſunt Interpretes, qui docent, prædictam Juſtiniani Conſtitutionem de Arbitris tantum, & non de litigantibus loqui, uti monet Zypæus in Jure novo *tit. De Arbitris*, additque: " Adeoque *jurata* compromiſſa *in dies* fiunt.

XIX. Arbitri quâcumque formâ aſſumpti nullam accipiunt proprie dictam jurisdictionem, quam privati dare nequeunt; unde nec proprie *Judices* ſunt: ſed compromiſſarii privato partium conſenſu, ad eorum controverſias decidendas, aſſumpti. Imo inſpecto Jure Civili, Judices ordinarii in Arbitros aſſumi nequeunt, *L.* 9. §. 2. *ff. eod.* cui conſonus apparet *articulus* 23. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, qui inhibet Conſiliariis, ne munus compromiſſi ſuſcipiant cauſarum in Senatu motarum, aut veriſimiliter movendarum, ſine conſenſu Cancellarii, & Senatus.

XX. Jure Canonico tamen etiam in ipſos Judices compromitti poſſe, conſtat ex *Cap.* 7. ⁒ *De Arbitris*, & *Cap.* 21. ⁒ *De Præbendis*. Credit Janus a Coſta in ſummario tituli Decretalium *De Arbitris*, hoc de Jure Canonico receptum eſſe, quia ipſa Judicia Eccleſiaſtica cœperunt ab *arbitrio*, & more Arbitrorum primum juſſi ſunt Epiſcopi judicare, *L.* 7. *Cod. de Epiſcop. Aud.* & ſupra *tit.* 1. *cap.* 2. notavimus.

Nonnulli autem credant, referente a Coſta ibidem, hanc deciſionem Juris Canonici occaſionem habuiſſe ex *Novella* 86. Juſtiniani: ex qua poteſt Judex eſſe honorarius arbiter, vel *mediator*, id eſt, ut loquuntur, *Arbitrator*, & amicabilis compoſitor.

XXI. Quidquid ſit, hoc ſat conſtat, Judices ordinarios poſſe ſe interponere, etiam in cauſis coram ſe pendentibus, tamquam mediatores, ut partes ad concordiam inducant.

Quin & in ipſos Judices tamquam *Arbitratores* compromitti poſſe, dicit Antonius Faber ad Cod. *lib.* 2. *tit.* 38. *Definit.* 2. " In Præſides, & Senatores non
,, magis (ait) compromitti poteſt tam-
,, quam in *Arbitros juris*, quam in quem-
,, libet alium Judicem ordinarium: cum
,, ſint & ipſi Judices ordinarii. Sed tam-
,, quam in *Arbitratores*, & benevolos, ut
,, vocant, compoſitores compromitti haud
,, dubie poteſt ,,. Et ita judicatum in Senatu Sabaudiæ anno 1591.

XXII. Neque enim *arbitrator* eſt proprie dictus *Arbiter*, qui more Judicis cauſam diſcutit, & definit, parteſque Judicis ſu-

Digitized by Google

ſubit; uti notat ex Coraſio Diodorus Tuldenus ad titulum Cod. *De receptis Arbitris:* additurque, quod quidem præter Compromiſſarium alium Arbitrum Jus agnoſcat, ſed qui proprie non eſt Arbiter, nec ut talis de lite cognoſcit, verum ad cujus exiſtimationem moderationemque aliquid in contractibus partes referunt.
„ Porro (ait Tuldenus) amicabilia con-
„ tendentium conciliator non definit ipſe
„ litem, ſed ejus finiendæ conſilium mo-
„ dumque ſuggerit ipſis contendentibus.
„ Nec nego (pergit Tuldenus) hunc quo-
„ que Arbitrum vocari, ſed nego Judi-
„ cem eſſe, verum proxenetam tranſactio-
„ nia eſſe affirmo „.

Hactenus ex Tuldeno allegata videntur diſerte expreſſa in *L.* 13. §. 2. *ff. eod.* " Re-
„ cepiſſe autem arbitrium videtur (ut Pe-
„ dius *lib.* 9. dicit) qui Judicis partes ſu-
„ ſcepit, finemque ſe ſuâ ſententiâ con-
„ troverſiis impoſiturum pollicetur. Quod
„ ſi (inquit) hactenus intervenit, ut ex-
„ periretur, an conſilio ſuo, vel aucto-
„ ritate diſcuti litem paterentur, non vide-
„ tur arbitrium recepiſſe „.

Hic manifeſte diſtinguitur a proprie dicto *arbitro*, qui ſe ſimpliciter interponit, ut experiatur, an litem finire poſſet; qui, uti notat ibidem Dionyſiua Gothofredus, *arbitrator* dicitur.

XXIII. Igitur dum Judices ſe interponunt, ut ſuggerant, proponantque litigantibus media, & conſilia concordiæ, arbitratores ſeu amicabiles compoſitores dici poſſunt, non Arbitri: nec dubium, quin officium Judicis nonnunquam exigat, ut conentur partes ad concordiam aliquam, & tranſactionem Inducere; uti recte monet Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 199. teſtaturque, quod " in ſupremo
„ Mechlinienſi Conſilio frequenter utan-
„ tur, ut partes mittant ad Commiſſa-
„ rios, ut illas audiant, cauſas ipſarum
„ coram diſcutiant, & diſputent, & eas
„ ſi quomodo poterunt, amice concordent.
„ Et ſi eas nullo modo concordare pote-
„ runt, ſaltem utrique partium ſeorſum,
„ & ſecrete omnes difficultates cauſarum
„ prudenter aperient, ut inter ſpem &
„ metum fluctuantes, perſuaſionibus citius
„ ad concordiam conducantur. Sin perti-

„ naciter ſanis conſiliis acquieſcere nolint,
„ rerum eventum, & ſententiam futuram
„ expectent. Atque hoc pii ac Chriſtiani
„ Judicis officium quivis Judex exequi, &
„ peragere poteſt, ne dicam debet, in
„ quocumque ſtatu res etiam & cauſæ
„ conſiſtent, ſi materia difficultatis pluri-
„ mum contineat, & Judicis ſententia
„ pronuntianda anceps videatur „.

XXIV. Monet autem ibidem *num.* 3. ut reflectat Lector ad finalem clauſulam verbis ſupra relatis adjectam: *Si materia difficultatis plurimum contineat, & judicii ſententia pronuntianda anceps videatur.*
„ Quia (ait) ſi proceſſus in jure conclu-
„ ſus, viſitatus, & diligenter examinatus
„ eſſet, atque ex eo examine Judex certe
„ cognoſceret utrius partis cauſa eſſet po-
„ tior, & juſtior; eo caſu non debet par-
„ tes ad concordiam inducere, & pertra-
„ here: id enim ſi faceret, alterutri par-
„ ti magis favere videretur, quod ab ani-
„ mo Judicis procul abeſſe convenit; ſed
„ eo caſu debet jus dicere, & juſtitiam
„ æquiori parti adjudicare, citra omnem
„ favorem, & de concordantia apud neu-
„ tram partem, nec ſemel hiſcere „.

Multa quoque tradit Nicolaus Tuldenus ad *cap.* 206. Damhouderi *litt. M.* contra Judices, qui videntes partem unam habere juſtam cauſam, nihilominus eam ad concordiam, & aliquid de ſuo jure remittendum incitant; ut vel hoc pacto alteri parti faveant.

XXV. Hoc non minus reprehendendum, quod Judices frequenter de excitandis partibus ad concordiam non cogitent, niſi poſtquam jam omnes pene litis expenſæ factæ ſunt, ipſiſque nihil amplius ex lite lucrandum ſupereſt, & quando ob factas expenſas fere impoſſibilis, aut admodum difficilis redditur concordia. Hoc animadvertiſſe videtur Damhouderus, qui loco citato, *num.* 4. dat hoc pium omnibus Judicibus monitum: " Sed hoc (ait) omni-
„ bus Judicibus ex Chriſtiana charitate
„ velim eſſe familiare, ut quoties coram
„ ipſis ullus proceſſus intentatur, partes
„ per ſe, aut per alios concordatas cu-
„ rent, ſi poſſint, priuſquam ad odioſas,
„ ac voraciſſimas lites deſcendant. Id enim
„ facientes, non tantum pii Judicis, ſed

„ etiam

Digitized by Google

„ etiam veri, ac ſinceri Chriſtiani hominis „ officium referunt, Apoſtolicam doctri- „ nam ſequuntur, & ad Chriſti Servatoris „ noſtri, ac pacifici exemplum ſe compo- „ nunt, & id imitatione exprimere curant„.

XXVI. Communiter hodie fit, ut partes ſe in unam eamdemque perſonam ſubmittant, tamquam *arbitratorem*, & *arbitrum*; " hoc eſt, ut in cauſis controver- „ ſis unus & idem induat utramque per- „ ſonam, & Arbitri & arbitratoris: ſic „ ut ſi partes conſiliis, rationibus, & ami- „ cis pacificationibus concordari poterunt, „ id primo ſcilicet curet; ſin id non va- „ lebit, Arbitrum agat, & rem omnem „ Juris ordine peragat „: ait Damhouderus *cap.* 204. *num.* 8. in *Praxi Rerum Civil.* additque: " Atque hoc geminum offi- „ cium Arbitratoris & Arbitri, in uno „ mihi videtur admodum laudabile ample- „ ctendum „.

XXVII. De ſententia Arbitri ex compromiſſo jure perfecto aditi, appellari non poſſe ſæpe reſcriptum eſt (ait *L.* 1. *De receptis Arbitris*). " Quia nec judicati „ actio inde præſtari poteſt, & ob hoc „ ipſum pœna invicem promittitur, ut „ metu ejus a placitis non recedatur. Et „ in *L.* 27. §. 2. *ff. eod.* Stari autem de- „ bet ſententiæ Arbitri, quam de re di- „ xerit; ſive æqua, ſive iniqua ſit, & ſibi „ imputet, qui compromiſit. Nam & Di- „ vi Pii reſcripto adjicitur „: *Vel minus probabilem ſententiam æquo animo ferre debet.*

XXVIII. Hinc communi calculo concludunt Interpretes, de Jure Civili a ſententia Arbitri ex libero partium conſenſu aſſumpto appellari non poſſe; ſed ejus ſententiæ omnino eſſe ſtandum: quod & ſcopo introductorum Arbitrorum omnino conſonum apparet; nimirum, ut ope Arbitrorum lites citius ac minoribus expenſis terminentur, & a forenſi ſtrepitu tandem ipſi litigantes eximantur, & omnibus jurgiis finis imponatur.

XXIX. Unde deplorat Tuldenus, quod conſuetudo id perperam mutaverit. Moribus enim paſſim invaluit, ut ab Arbitrorum ſententia provocari, ſive (ut ajunt) *reduci* queat: idque exemplo *arbitratorum* inductum appaŕet; de quibus legitur in *L.* 76. *ff. pro Socio*, " quod ad boni viri „ judicium redigi debeat; etſi nominatim „ perſona comprehenſa ſit, cujus arbi- „ tratu fiat„.

„ Hodie praxis ſtatuit, & ſervat (ait „ Rebuffus) quod ſemper recurratur ad „ arbitrium boni viri, ubicumque Arbiter „ inique arbitratus eſt. Et hoc, ſive cum „ adjectione pœnæ erat electus, ſive non: „ & ſic non fit hodie differentia in hoc „ Regno, in quo paſſim recurritur ad ar- „ bitrium boni viri, quomodocumque Ar- „ biter inique arbitratus fuerit; & ſive „ Arbiter, ſive arbitrator, ſive amicabi- „ lis compoſitor, & quocumque nomine „ vocitatus fuerit „. Hæc ille in *Tract. De Arbitris*, *art.* 1. *gloſſ.* 3. *num.* 7. Quod & Praxi Belgicæ conforme eſt. Zypæus in *Notitia Juris Belg. tit. De Arbitris*.

XXX. Hæc provocatio, quia non eſt proprie a ſententia, non ſolet vocari appellatio, ſed *reductio*, ſcilicet ad arbitrium boni viri; quamvis reipſa, inſpectis hodiernis moribus, ab appellatione vix differat. Quare monet Rebuffus loco citato, *gloſsâ* 8. *num.* 30. quod ſententia Arbitri pendente reductione maneat omnino in ſuſpenſo, & ſine executione, æque ac ſententia Judicis pendente appellatione: quia (ait) hæc reductio vim habet ſuſpenſivam, ſicut appellatio.

XXXI. Quare etiam ſicuti moribus noſtris a quacumque ſententia judiciali, quantumvis *nulliter* lata, debet provideri per appellationem, neque informari poteſt per viam (ut ajunt) *nullitatis*; ita quoque obtinuit, ut ſimili modo per reductionem debeat infirmari ſententia arbitralis, quamvis nulliter lata; uti obſervat Antonius Faber loco citato, *Definit.* 6. Eâdem ratione Rebuffus in *tractatu De Arbitris*, *art.* 1. *gloſſ.* 8. poſtquam *num.* 28. dixiſſet, in Rota aliquando dubitatum, an in cauſa reductionis ad arbitrium boni viri ſit lis conteſtanda, quia per appellationem officium Judicis imploratur; mox tamen dicit *num.* 29. " In Francia tamen hæc du- „ bitatio non fit; quia per *appellationem* „ recurſus fit, & omnia quæ in cauſa ap- „ pellationis requiruntur, & in hoc re- „ curſu ſervari ſolent „.

XXXII. Hæc reductio in Gallia fit ad Judicem ordinarium, id eſt, ad eum, in cu-

Digitized by Google

cujus territorio pars habet domicilium; & ſic is regulariter erit Judex, qui in cauſa fuiſſet Judex ſine compromiſſo. Late Rebuffus loco citato, *gloſſ.* 10.

Idipſum in Germania obtinere teſtantur Gail *lib.* 1. *obſ.* 149. & Mynſingerus *Cent.* 2. *aſſert.* 61.

In Brabantia reductio fieri ſolet immediate ad ſupremum Senatum, uti notat Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Arbitris:* refertque Hubertus Loyens in Tractatu de Curia Brabantiæ, *cap.* 15. inter cauſas, de quibus Senatus Brabantiæ eſt Judex, reductionem a *laudo* Arbitrorum, dicens: " Ad cognitionem Senatus jure „ quoque pertinet omnis reductio a ſen„ tentia Arbitri ad arbitrium boni viri „.

Ex Ordinationibus tamen hujus Curiæ, *art.* 487. poteſt reductionis cauſa committi Judicibus ordinariis, ubi expedire videbitur. Verba articuli ſunt: *De materien van reductien ſullen by onſen Raede tem Landrechte moghen gecommittert worden, als ſy bevinden ſullen ſoo te behooren.* Id eſt: Reductionem cauſæ poterunt Senatui noſtro in patrio Tribunali committi, cum ſic expedire videbitur.

XXXIII. Cum reductio ſit quædam ſpecies appellationis, ex communi Interpretum opinione debet fieri intra decem dies adinſtar appellationis; uti notat Damhouderus in Praxi Rerum civilium *cap.* 213. & ita ſervari in Francia dicit Rebuffus loco citato, *gloſſ.* 8. *num.* 6. Una tamen monens, quod ſi dolo, vel per ſordes quis prætendat ſe enormiter læſum, poſſit intra 10. annos impetrare Litteras Regias reſtitutionis; quemadmodum in aliis contractibus id licet.

XXXIV. Ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ, *art.* 488. reductio ad hanc Curiam effectum ſuſpenſivum non habet, niſi facta ſit intra 20. *dies* a lata ſententia arbitrali: poſt annum vero nulla reductio admittenda: *Dat egeen materien van reductien effect van ſuſpenſie hebben en ſullen, ten ſy dat die reductie verſocht is binnen twintigh daghen naer d'uytſpraeke gedaen, ende egheen reductien en ſullen ontfangen, oft geadmittert worden naer den jaere dat d'uytſpraeke gedaen ſal ſyn.* Id eſt: Ut nulla reductionis cauſa ſuſpenſionis effectum ſortiatur, niſi dicta reductio intra vigeſimum a prolata ſententia diem impetretur. Elapſo vero poſt ſententiam anno, nulla reductio recipi aut admitti poterit.

XXXV. Ut reductio fiat, debet per libellum a Curia facultas reducendi impetrari; quod & innuit citatus articulus Ordinationum Curiæ Brabantiæ, dum dicit reductionem non habere effectum ſuſpenſivum, niſi *petita ſit* intra 20. dies, *Die reductie* VERSOCHT *is*.

XXXVI. Conqueritur Buſius, ad Legem primam *De Arbitris*, quod malo more eadem reductio in nonnullis Belgicis Curiis facile, & plerumque ſine ulteriori cauſæ cognitione concedatur. Et ſane etiam concedi ſolet, tametſi pœna compromiſſo adjecta ſit, & reductioni expreſſe renuntiatum ſit: nam & adverſus hanc renuntiationem reſtitutio datur, & reductio admittitur: uti late deducit Rebuffus loco citato, *gloſſâ* 5. & 8. ibi notans, omnes pene cautelas, quæ pro roboratione Arbitriorum fuere jam pridem obſervatæ, amplius non valere. Adeo ut hodie vis Arbitriorum pene totaliter ſit enervata: ipſaque compromiſſa magis ad augendas quam ad extinguendas lites hodie ſervare videantur: Cum tamen teſte Juriſconſulto in *L.* 37. *ff. eod.* non differendarum litium cauſâ, ſed *tollendarum*, ad Arbitros eatur.

XXXVII. Ad hæc finalia verba reflectens Mornacius ad *L.* 36. *ff. De Receptis qui Arbitrium*, &c. ait: " Notandus te„ xtus. Sed quia nec ſatis arctum arbitra„ lis ſententiæ vinculum eſſe compertum eſt „ ex quotidianis experimentis, inventa eſt „ & hæc alia ratio tollendarum litium: nem„ pe ut ſtatim atque terminata ſunt nego„ tia ab Arbitris, litigantes coram eis tran„ ſigant apud Tabelliones, id eſt & con„ teſtationes, quæ factæ ab iis fuerunt, „ & judicium quod ab Arbitris latum eſt, „ tranſactionis obice perpetuo muniant; ni„ hilque amplius pateat, tantillumve emi„ neat, præter contractum, quem omnium „ eſſe fortiſſimum ideo voluit Conſtitutio „ Regia anni 1561. „

Et ne adverſus tranſactionem forſan reſtitutio petatur ex capite prætenſæ læſionis, atque hinc rurſus litibus initium detur, ſolet tranſactionis confirmatio a Senatu peti.

TITULUS SEXTUS

DE MINISTRIS CURIÆ ECCLESIASTICÆ.

CAPUT PRIMUM.

De Aſſeſſore.

1\. *Hodierni Officiarii ſeu Miniſtri Curiæ Eccleſiaſticæ demum inſtitui cœperunt, quando in forum Eccleſiaſticum intravit ſtylus fori civilis.*

2\. *Origo & conditio horum Miniſtrorum potiſſimum ex Jure Civili petenda.*

3\. *Officium Aſſeſſoris jam pridem apud Romanos notum fuit; & unde nomen Aſſeſſoris?*

4\. *Aſſeſſores etiam dicti fuerunt Conſiliarii.*

5\. *Apud Romanos Magiſtratus Aſſeſſoribus utebantur.*

6\. *Error in judicando cur Aſſeſſoribus, non Magiſtratibus imputaretur.*

7\. *Aſſeſſores reputabantur quaſi Judices, & ideo multis privilegiis gaudebant.*

8\. *Erant immunes a tutelis, & onere indictionis.*

9\. *Si abſentes læſi eſſent, reſtituebantur in integrum.*

10\. *Aſſeſſores apud Romanos accipiebant ſalaria ſua ex publico.*

11\. *Olim omnes majores Magiſtratus ſibi Aſſeſſores aſſumere poterant; hodie ſoli Principes ſupremi.*

12\. *Hodie Aſſeſſores Principum conſtituunt Parlamenta, & Conſilia eorum.*

13\. *Inferiores Magiſtratus habere ſolent ſuos Secretarios, vel Graphiarios vices Aſſeſſorum ſupplentes.*

14\. *Præter hos Officiatos conſulere conſueverunt Advocatos, qui locum Aſſeſſorum ſuppleant.*

15\. *Nonnumquam Magiſtratus tenentur judicium iſtorum Advocatorum in pronuntianda ſententia ſequi.*

16\. *Exemplo Magiſtratuum Civilium Judices Eccleſiaſtici cœperunt Aſſeſſores ſibi aſſumere.*

17\. *Seculo* XIII. *moris fuiſſe aſſumere Advocatos in Aſſeſſores in Curiis Eccleſiaſticis, probat Synodus Cantuarienſis.*

18\. *Nonnulli Judices Eccleſiaſtici in gravamen partium ſine cauſa aſſumebant Aſſeſſores.*

19\. *Decretum Bonifacii VIII. occaſione hujus abuſus evulgatum.*

20\. *Quis dicatur Aſſeſſor in hoc Decreto Bonifacii?*

21\. *Bonifacius vetat aſſumi Aſſeſſorem a Judice*, niſi eo indigeat.

22\. *Poteſt tamen ſemper aſſumere, modo id fiat ſine gravamine partis.*

23\. *Quandonam Judex cenſeatur fraudulenter aſſumere Aſſeſſorem ex mente Bonifacii?*

24\. *Poteſt aſſumere Judex, ſi indigeat, Aſſeſſorem etiam cum gravamine partis.*

25\. *Hodie Judices Eccleſiaſtici, qui non ſunt profeſſione Juriſperiti, ſolent Aſſeſſorem aſſumere.*

26\. *Ex Conſtitutione Leonis X. Judices in neutro Jurium graduati tenentur Aſſeſſorem aſſumere, und etiam parte tantum requirente.*

27\. *Judex licet profeſſione Juriſperitus, & in Jure graduatus, poteſt Aſſeſſorem ad gravamen partis aſſumere, ſi eo indigeat.*

28\. *An Judex indigeat vel non, Bonifacius relinquit conſcientiæ ipſius Judicis.*

29\. *Unde hodie Judices de cauſa aſſumendi Aſſeſſorem nulli niſi ſoli Deo rationem reddere debent.*

30\. *Judex delegatus ob ſuam inſufficientiam hodie non poteſt recuſari.*

31\. *Poteſt recuſari Aſſeſſor tamquam ſuſpectus.*

32\. *Per-*

Digitized by Google

32. *Permittit Bonifacius Judici, ut Aſſeſſori competens ſalarium ad onus partium aſſignet.*

33. *Quæ de jure in aſſignatione ſalarii conſideranda?*

34. *Quid hodie obtineat circa ſalarium Aſſeſſorum, qui in Aſſeſſores aſſumuntur, vel pro* Judice conſuluntur?

35. *In Curiis Eccleſiaſticis jura Aſſeſſoris ſolent eſſe taxata.*

36. *Interdum Aſſeſſor recipit jura Judicis, nullo honorario Judici relicto.*

37. *Convenit ut Judex per ſe examini cauſæ interſit, tametſi Aſſeſſore utatur.*

I. DUM circa ſeculum XII. cœperunt in Tribunalibus eccleſiaſticis cauſæ more, & ſtylo forenſi inſtrui, & ſecundum Legum etiam Civilium rigorem examinari, & decidi, una in his Tribunalibus invaluere Officiarii, & Miniſtri fori civilis; atque ad exemplum Officiatorum, & Miniſtrorum juriſdictionis civilis iiſdem pene legibus inſtitui, & ordinari, uti recte notavit Carolus Loyſeau tractatu *De Officiis, lib. 5. cap. 6. num.* 33. dicens vice fundamenti in hac materia tenendum eſſe, quod Officia fori eccleſiaſtici iiſdem juribus & regulis regantur, quibus Officia ſecularia: *Auſſi il faut tenir* (ait) *pour maxime, que les Offices de la Juſtice Eccléſiaſtique gardent & retiennent le même droit, & les mêmes regles de la Juſtice temporelle.* Id eſt: Unde tamquam axioma habeatur, quod Officia fori eccleſiaſtici idem jus, eaſdemque regulas cum foro ſeculari obſervent, & teneant.

II. Unde ſi quis noſcere velit Miniſtrorum ſeu Officiatorum Curiæ eccleſiaſticæ originem, & naturam, quin & eorum munus, & officium, necnon regulas, quas obſervare debent, eam notitiam ex jure civili fere haurire debebit; atque inveſtigare, quæ fuerint aut ſint hujuſmodi Miniſtrorum apud civiles Magiſtratus munia & leges. Atque hinc facile quoque intelliget, ex foro civili in forum eccleſiaſticum hæc eſſe introducta, poſtquam hoc forum ad normam iſtius regi cœpit, & cauſæ ad præſcriptum non tantum Canonum, ſed & ipſarum Legum civilium inſtrui & decidi.

III. Notum jam pridem fuit officium *Adſeſſorum;* ita dictorum, quod Magiſtratibus *adſidere* in cauſarum examine, & deciſione ſolerent. " Omne officium Ad- „ ſeſſoris, quo Juris ſtudioſi partibus ſuis „ funguntur, in his fere partibus conſtat; „ in cognitionibus, poſtulationibus, libel- „ lis, Edictis, Decretis, epiſtolis „ inquit Paulus Juriſconſultus in *L.* 1. *ff. de Officio Adſeſſorum.*

IV. Dicuntur & Conſiliarii, utpote qui conſiliis propriis Magiſtratus in decidendis & tractandis cauſis juvere debebant, *L. 7. Cod. eod.*

V. Licet enim jure Romanorum Judices Legum peritiam habere debeant, atque munus judicandi *per ſe* obire teneantur *Novellâ 60. &* 82. tamen Magiſtratus hac ſcientiâ non debebant eſſe inſtructi; uti ipſe etiam Juſtinianus indicat in dicta *Novella* 82. *cap.* 2. & manifeſte ſupponit *L.* 2. *ff. Quod quiſque juris in alterum ſtatuerit,* &c. ubi dicitur: " Si Adſeſſoris impru- „ dentiâ jus aliter dictum ſit, quam opor- „ tuit, non debet hoc Magiſtratui officere, „ re, ſed ipſi *Adſeſſori* „.

VI. Cur non debeat Magiſtratui officere, rationem allegat ibidem ex Cujacio *lib. 23. obſervat.* 40. Dionyſius Gothofredus: " Adſeſſor pro Juriſperito agit, & „ ſcientiam juris præſtare debet: Prætor „ vel Præſes non item. Et plerumque nec „ Juriſperitus eſt, ſed vir militaris ex „ nobiliori quadam familia, qui arma po- „ tius callet, quam leges; quod & hodie „ in iis, qui Ballivi, ſive *Seneſchalli* di- „ cuntur, uſu venit „.

Idipſum jam pridem obſervavit Theodorus Balſamon ad *Can.* 5. Carthaginenſem, dicens: " Magiſtratus ſeu qui præſunt „ Judicibus, non coguntur Leges exacte „ ſcire, ut qui in multis aliis magnis oc- „ cupationibus verſentur; & propterea ſi „ per imperitiam ſententiam ferant, eis „ venia datur. Eorum autem Aſſeſſores, „ ſi contra Leges ferant ſententiam, pu- „ niuntur. Dicit enim Lex in *lib. 7. tit.* 3. „ *cap.* 24. dolum Magiſtratus requirimus. „ Si enim per imperitiam Aſſeſſoris aliter „ judicatum fuerit, non facit injuriam „ Præſes ſeu Magiſtratus, ſed qui ei fert „ auxilium. Et eſt probabilis quidem ra- „ tio.

Digitized by Google

„ tio. Magiſtratus enim propter eam, quæ „ dicta eſt, cauſam, non inſimulantur: Ju„ dices autem, quorum eſt proprium mu„ nus judicare, ſi contra Leges fecerint, „ tenentur ac ſi dolo feciſſent, ſecundum „ Legem, quæ dicit: Imperitia negligen„ tiæ æquiparatur; & rurſus: Dolum quis „ facit, qui perfecte neſcit, quod ſe ſcire „ profitetur „.

VII. Aſſeſſorum illorum non exigua erat apud Romanos dignitas, multiſque erant privilegiis decorati. Cum enim eorum conſiliis omnia apud majores Magiſtratus agerentur, quaſi Judices & Magiſtratus erant: hincque adminiſtrantium Provincias ſocii atque participes, & *quædam uniuſcujuſque portio* videri dicuntur in *L.* Omnis *Cod. Theod. De iis, quæ adminiſtrantibus*, &c.

VIII. Et quidem Aſſeſſores tamquam qui vices Judicum ſubirent, ipſiſque Provinciarum Præſidibus, & Magiſtratibus aſſiſterent ſuis conſiliis continuo, immunes erant a tutelis, & ab omni indictionis onere, non ſolum dum in officio erant, ſed & eo depoſito, *L.* 11. *ff. De Offic. Aſſeſſ.*

IX. Similiter ſi dum hujus Officii cauſâ in Provinciis agerent, & a patria abeſſent, interea in aliquo læſi eſſent, damnumve in Patria accepiſſent, reſtituebantur in integrum, *L.* 37. *&* 38. *ff. Ex quibus cauſis majores*, &c. quia Reipublicæ cauſâ abeſſe cenſebantur.

X. Et quod amplius eſt, ipſi Adſeſſores non ſecus ac ipſi Magiſtratus ſalaria ſua ex *publico* accipiebant, *L.* 4. *ff. eod.* Unde & titulus Codicis *De Annonis & Capitatione adminiſtrantium vel* Assessorum, &c.

XI. Olim major quivis Magiſtratus ſibi Aſſeſſores adoptabat, ut Præfectus Prætorio, Præſes, Proconſul, Prætor, publico eis conſtituto ſalario, *L.* 11. *Cod. De Adſeſſoribus*. Hodie ſolum Principes, & qui Provinciis præſunt, & liberæ civitates eos aſſumunt in conſilium, ait Antonius Perezius ad tit. Codicis *De Aſſeſſoribus*, *num.* 1.

XII. Hi hodie dicuntur Conſiliarii Principis, conſtituuntque ipſa hodierna Principum Parlamenta & Conſilia; quæ etiam, tamquam Principum Aſſeſſores, omnia ſua publicant, & enuntiant ſub nomine Principis, ipſoque Principis ſigillo utuntur.

XIII. Inferiores Magiſtratus hodie ſuos habere ſolent Secretarios, vel Graphiarios (de quibus infra) qui plerumque ſunt Juriſperiti, & in negotiis forenſibus aliquatenus inſtructi. Hi tamquam quidam Magiſtratuum Adſeſſores cauſis inſtruendis & agendis, ac decidendis Magiſtratibus aſſiſtere conſueverunt: præſertim quia cum hi Officiarii perpetui ſint, Magiſtratus autem fere ubique temporales in negotiis inſtructiores eſſe ſolent. Quare & omnibus ſat perſuaſum eſt, a capacitate & diligentia ejuſmodi Officiatorum bonum regimen, & cauſarum juſtam directionem plurimum dependere.

XIV. Præter hos Officiatos, quorum conſilio paſſim Magiſtratus utuntur in negotiis dirigendis, & cauſis inſtruendis, conſulere quoque conſueverunt Advocatos, ſeu Juriſperitos; qui iis in cauſis vicem Aſſeſſorum ſupplent, utpote, qui in judicando ſuis conſiliis quaſi adſident, quidve edicere aut pronuntiare debeant, præſcribunt. Unde Advocati, qui a Magiſtratibus ſuper deciſionibus cauſarum conſuluntur, vulgo dicuntur conſulere *pro Judice*; quod conſilia ipſorum ſint adinſtar judiciorum.

XV. Licet enim tales Advocati nullam habeant juriſdictionem, neque ſententiam ſuo nomine proferre queant; nihilominus his Advocatis potiori jure ipſa ſententia adſcribenda, quam Magiſtratibus: quia Magiſtratus, qui frequentius Juris ſcientiâ non ſunt inſtructi, judicium Advocatorum illorum ſequuntur. Imo ex Edicto de an. 1693. tenentur Magiſtratus ſubalterni in Brabantia ex ſententia Advocatorum pronuntiare.

XVI. Exemplo Magiſtratuum civilium cœperunt & ipſi Prælati, quibus jure vel ordinario, vel delegato judicandi auctoritas competebat, in cauſis tractandis, & decidendis Aſſeſſores adſciſcere; præſertim poſtquam Cauſæ eccleſiaſticæ tractari incœperunt more forenſi; atque non amplius ex æquo & bono more Arbitrorum, ſed ex rigore Juris in foro eccleſiaſtico procedi conſuetum fuit. Sæpius enim contingebat, ipſos Prælatos, alioſve, quibus auctoritas judicandi vel jure proprio, vel delegato com-

Digitized by Google

competebat, ſcientiâ illâ forenſi aut parum eſſe inſtructos, aut aliis majoribus, & gravioribus negotiis occupari, quo minus forenſibus illis, quæ multum ſæpe temporis requirunt, implicari poſſent, aut conveniret.

XVII. Seculo XIII. moris fuiſſe, ut in Tribunalibus eccleſiaſticis aſſumerentur Advocati in Aſſeſſores, patet ex Synodo Cantuarienſi anno 1295. *Can.* 27. ubi dicitur: „ Ad Advocatorum conſilium in interlo„ quutoriis, & ſententiis in Conſiſtorio „ prænotato (Epiſcopali) ferendis, de *con„ ſuetudine* Curiæ ſupradictæ (Epiſcopalis „ Cantuarienſis) a Judice, ſeu Præſidente „ recurritur „.

Hinc manifeſtum eſt, non fuiſſe novum in Curia Cantuarienſi ad conſilium Advocatorum in ſententiis ferendis recurrere; ſed jam illud *de conſuetudine* eo tempore fuiſſe ſervatum. Advocati autem hi ibidem vocantur & *Aſſeſſores*.

XVIII. Quamquam non ſit improbandum, quod Prælati diſceptationum forenſium peritiâ haud inſtructi, vel gravioribus negotiis impediti, in cauſis tractandis, & decidendis Aſſeſſores ſibi aſſumant; hoc tamen improbandum, in gravamen partium ſine juſta cauſa, ut Advocatis, aliiſve faveatur, Aſſeſſores etiam plures nonnumquam adſciſci.

XIX. Huic abuſui occurrere volens Bonifacius VIII. in *cap.* 11. §. Assessorem *De Reſcriptis in* 6. ſtatuit: " Aſſeſſorem „ autem, ut quandoque faciunt aliqui frau„ dulenter (niſi eo indigeat, quod con„ ſcientiæ relinquatur ejuſdem) ſibi nequa„ quam adjungat: alioquin de ſuo proprio „ providere teneatur eidem. Si autem in„ digeat, ipſum neutri parti ſuſpectum aſ„ ſumens, ei, de competenti ſalario pro„ vide moderando ab eo, faciat a partibus „ communiter provideri „.

XX. " Eſt autem Aſſeſſor (ait Archi„ diaconus ad hoc Capitulum) is, quem „ ille, qui poteſtatem habet judicandi, ſibi „ aſſociat, ut ſibi in cauſa aſſideat, vel „ aſſiſtat, ſeque ad cauſam recte deciden„ dam inſtruat „. Atque de officio ejus remittit ad titulos Digeſtorum & Codicis *De Offic. Aſſeſſoris*; ut vel inde appareat, nec Archidiaconum dubitaſſe, quin officium Aſſeſſoris, de quo hic agitur, & in Tribunalibus eccleſiaſticis hodie eſt vulgatum, ex Jure civili originem habuerit; & ex hoc jure de officio Aſſeſſoris ſit ſtatuendum.

XXI. In primis itaque Bonifacius dicit, quod delegatus Judex a Sede Apoſtolica non debeat aſſumere Aſſeſſorem, *niſi eo indigeat*. Ad quæ verba reflectens Gloſſographus quærit: " Utrum Delegatis indiſtin„ cte permiſſum ſit aſſumere Aſſeſſores ſi„ ve Conſiliarios, poſito quod ipſi Dele„ gati ſint ſufficientes ad decidendum du„ bia „? Et reſpondet, quod non, niſi neceſſitas exigat. " Ideo (ait) ſi Delega„ tus ſit negligens, quia dixit, quod non „ vult ſtudere, ideo quia non recipit ali„ quid a partibus, hoc non debet facere; „ quia ſi ſit ſufficiens, non debet in gra„ vamen partium aſſumere Aſſeſſores vel „ Conſiliarios, qui ſalariſabuntur a par„ tibus „.

XXII. Recte addit Gloſſographus hæc finalia verba, *qui ſalariſabuntur a partibus*. Nec enim prohibetur Judex delegatus indiſtincte & pro ſuo arbitrio aſſumere Aſſeſſores ſive Conſiliarios, niſi in quantum hæc aſſumptio vergit in gravamen partium. Unde in ſua Conſtitutione dicit Bonifacius, quod ſi Delegatus ſibi adjungat Aſſeſſorem, quo non indiget, *de ſuo proprio teneatur providere eidem*.

XXIII. Deplorat Pontifex, quod quidam contrarium faciant *fraudulenter*; hoc eſt ſibi Aſſeſſorem adjungant, quo non indigent. *Fraudulenter*, inquit Gloſſographus, „ vel ut partes gravent, vel alteram ea„ rum; vel ut amicis ſerviant, vel ut lu„ crum percipiant, vel participent „.

XXIV. Vetat autem Bonifacius a Judice delegato Aſſeſſorem aſſumi, additâ hac cautione, *niſi eo indigeat*: quo manifeſte indicat, Judicem Aſſeſſorem ſibi poſſe adjungere, *ſi eo indigeat*: puta, " quia „ forte non eſt peritus ut convenit, ad „ univerſa puncta cauſæ ruminanda: vel „ quia variis ſuis negotiis, vel infirmitate „ corporis impeditur „: uti ibidem exponit Gloſſographus.

XXV. Ex capite non ſufficientis peritiæ ſolent hodie Judices delegati, qui profeſſione non ſunt Juriſperiti, nec conſequenter

Digitized by Google

ter forenſium diſceptationum peritiam profitentur, Aſſeſſores aſſumere, ex quorum conſilio & directione cauſas inſtruant, & decidant.

XXVI. Imo Leo X. in Conſtitutione, quæ incipit, *Regimini univerſalis Eccleſiæ*, 10. in Bull. Rom. declaravit §. 9. " Judices autem, & Conſervatores a Sede Apoſtolica deputati, ſi in altero Jurium graduati non fuerint, Aſſeſſorem partibus non ſuſpectum, ab ipſis partibus, vel earum alterâ requiſiti, aſſumere, & ſecundum ejus relationem judicare teneantur ".

XXVII. Et licet ſint profeſſione Juriſperiti, & in utroque vel altero Jurium graduati, ſi tamen ſe directioni, aut deciſioni cauſarum revera eredant inſufficientes, aut non ſatis ſuæ peritiæ ob cauſarum difficultatem, & gravitatem fidant, vel aliis majoribus negotiis ita ſint occupati ut hiſce vacare nequeant; poterunt & hi vel pro integra cauſæ directione, vel ſaltem pro ejus finali deciſione Aſſeſſorem aſſumere, prout & hodie frequenter Judices, etiam profeſſione Juriſperiti, atque in Jure graduati aſſumunt.

XXVIII. Utrum autem Judex *Aſſeſſore indigeat*, & utrum ſit cauſa ſufficiens eum ſibi adjungendi expenſis partium, ex citata Conſtitutione *conſcientiæ* ipſius Judicis aſſumentis relinquitur. Ex quo concludit Gloſſographus, " quod Pars non poſſit referre quæſtionem Judici delegato, ſcilicet dicendo, quod Aſſeſſore non egeat. Cum enim hoc *conſcientiæ relinquatur* ipſius, ergo ſoli Deo, & nulli alii Judici vel cognitori ".

XXIX. Conformiter ad hanc expoſitionem gloſſæ Judices eccleſiaſtici hodie ſibi Aſſeſſores aſſumunt ex ſolo conſcientiæ dictamine; nec ipſis ſuper ſuffiſientia cauſæ aſſumptionis a partibus in foro externo quæſtio moveri poteſt. Caveant tamen, ne Aſſeſſores plures, aut non neceſſarios in gravamen partium, puta ut amicis aut familiaribus lucrum procurent, vel eorum ſibi favorem, aut amicitiam concilient aſſumendo, rationem reddere debeant ei, qui conſcientiæ cognitor eſt & judex.

XXX. Cum Judex delegatus ob ſuam inſufficientiam poſſit, imo & debeat ſibi Aſſeſſorem aſſumere, recte hic obſervat gloſſa marginalis, quod licet Judex delegatus non ſit ſufficiens, propter hoc non poſſit recuſari; quod & hodiernæ praxi eſt conforme.

XXXI. Addit Bonifacius VIII. in ſua Conſtitutione, quod ſi Judex delegatus Aſſeſſore indigeat, *ipſum neutri Parti ſuſpectum aſſumat*.

Hic rurſus notat gloſſa, " quod Conſiliarius vel Aſſeſſor poſſit recuſari ut ſuſpectus, licet non habeat juriſdictionem: quia Conſiliarius poſſet inducere Judicem ad judicandum pro Parte adverſa". Quod vel tunc indubie præcipue locum habet, quando Judices Juris peritiam non habentes, omnem pene cauſæ directionem, & deciſionem a judicio Aſſeſſorum petere & exſpectare debent: tunc enim licet auctoritatem Judicis non habeant, revera tamen in deciſione & inſtructione cauſæ partes Judicis agunt.

XXXII. Permittit autem Bonifacius in ſua Conſtitutione, ut ſi Judex delegatus Aſſeſſorem, quo ſe *indigere* judicavit, aſſumpſerit, " ei de competenti ſalario pro vide moderando ab eo, faciat a Partibus communiter provideri ".

XXXIII. Hic ad verbum *moderando* monet Gloſſographus, quod " moderatio hæc fieri debeat a Judice ſecundum qualitatem cauſæ & Partium conditionem, & ſecundum Aſſeſſoris, & loci conſuetudinem ".

XXXIV. Hodie fere ubique moribus receptum eſt, ut ſi Advocati in certis cauſis pro *Judice* conſulantur, aut in Aſſeſſores aſſumantur, ſalarium ipſis ſolvatur pro quantitate temporis vel numero horarum, quibus in cauſæ examine fuerint occupati. Salarium autem illud in ſingulas horas ſolet de ſtylo Curiarum eſſe taxatum.

Illud hic advertendum, ne tempus & horas rebus & diſcurſibus ad cauſam impertinentibus impendant, & nihilominus ad gravamen Partium tamquam in cauſæ examine impenſas adducant; vel etiam majus, quam Statuta Curiarum determinant, ſalarium prætendant.

XXXV. In Curiis eccleſiaſticis, in quibus ſolet pene ſemper adeſſe Adſeſſor, imo nonnumquam omnia fere per ſolum Adſeſſorem

Digitized by Google

forem aguntur, conſuetum eſt ut & ipſius Adſeſſoris, quemadmodum aliorum Officiariorum, ſalarium ſit taxatum. Ita in Statutis omnium Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis, *tit. De Aſſeſſore*, habentur ejus jura taxata; atque *art.* 1. „ Pro qualibet ſua præſentia, ſive in terminis ſubſtantialibus, ſive non ſubſtantialibus habebit quinque ſtuferos „.

Similiter legimus in Ordinationibus Curiarum Rectoris, & Conſervatoris hujus Univerſitatis, per Principes Belgii Albertum & Iſabellam anno 1617. probatis, ſalarium Aſſeſſoris taxatum. Extant hæ Ordinationes *part.* 3. *Edict. Brabantiæ, lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 30.

XXXVI. Dicitur in citatis Ordinationibus Curiarum Provinciæ Mechlinienſis, *art.* 3. " Si contingat Aſſeſſorem loco Commiſſarii audire teſtes ſive extra civitatem, & locum reſidentiæ, ſive judicialiter, ſive extrajudicialiter, habebit jura in hiſce caſibus Commiſſario attributa „.

Nolunt igitur hæc Statuta, ut Commiſſarius ſive Judex de ſalario participet, ſi ipſe operam non impendat: quod ſane juſtum eſt. Unde & Univerſitas noſtra Lovanienſis in litteris ad Principem datis anno 1500. pro conſervatione ipſius Curiæ Conſervatorialis, loquens de juribus Conſervatoris, ait: " De interlocutoriis & definitivis, quia compoſitas per Aſſeſſorem ſolum pronuntiat, nihil „. Habentur hæ litteræ inſertæ privilegio Ducis Philippi ſuper curſu Juriſdictionis Domini Conſervatoris, quod extat in citato libro Edictorum, *cap.* 8.

XXXVII. Tametſi ex juſta cauſa Judex eccleſiaſticus poſſit uti Aſſeſſore, imo frequenter debeat eo uti, tam in cauſis dirigendis, quam decidendis; nihilominus conveniens eſt, ut & ipſe etiam ipſa acta cauſæ legat, & examinet, ipſoſque Aſſeſſores audiat; ut ita videat, ne quid ex aliquo humano affectu, aut negligentiâ, vel imprudentiâ committatur, aut omittatur, quod uni aut alteri Parti officiat, aut juſtitiam lædere queat: quemadmodum voluit Juſtinianus *Novellâ* 60. ut Judices ſaltem ipſam ſententiæ dictionem ſibi reſervarent.

CAPUT II.

De Advocatis.

1. *Quomodo & quando in Curias eccleſiaſticas Advocati fuerint recepti?*
2. *Hodie litigantes tam in Curiis eccleſiaſticis, quam ſecularibus cauſam per Advocatos proponere ſolent.*
3. *Innocentius III. voluit, ut non per Advocatos, ſed per ipſos litigantes factum exponeretur.*
4. *Id in praxim adduci optat Cujacius.*
5. *Advocatus conari debet de factis cauſæ exacte inſtrui.*
6. *Cauſam ſuſcipere non poteſt ante obtentam convenientem cauſæ inſtructionem.*
7. *Decretum Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis quoad hunc articulum.*
8. *Habitâ cauſæ cognitione quoad facta, debet Advocatus examinare, an cauſa ſit fundata in Jure.*
9. *In cauſæ examine merito Advocati ſibi proponunt exemplum Ciceronis.*
10. *Hodie Advocati ſpecialiter attendere debent, ne injuſtam cauſam ſuſcipiant ob ſolitum præſtari juramentum.*
11. *Hoc examen requirit in Advocato peritiam Juris.*
12. *Apud Romanos hujus peritiæ debebant habere teſtimonium a Profeſſoribus Juris.*
13. *Hodie vicem hujus teſtimonii ſupplent gradus Academici: nec ad munus Advocati admitti ſolent, niſi ut minus Licentiati Juris.*
14. *Multum ſolliciti eſſe debent Profeſſores, ne indignis gradum Academicum conferant.*
15. *Viſitatio hujus Univerſitatis requirit rigoroſum examen per totum Jus, in ordine ad gradum Licentiæ in Jure.*
16. *Quam gravia incommoda redundet in Eccleſiam, & Rempublicam ex nimis facili admiſſione ad gradus Academicos.*
17. *Quare hodie hic in Belgio merito exactius examen circa Graduandos, in Jure requiratur.*

Digitized by Google

18. *Ex Conſtitutione Juſtiniani requiritur ſtudium quinquennii, ut quis in foro Jus profiteri poſſit; hodie minus requiritur ad gradum Licentiæ.*
19. *Merito hodie poſt abſolutum ſtudium Juris, tempus aliquod impenditur diſcendæ praxi, antequam ſuſcipiatur officium Advocati.*
20. *Advocatus non ſolum debet eſſe eruditus in Jure, ſed maxime vacuus a malis affectibus, præſertim a cupiditate lucri.*
21. *Hæc cupiditas hodie ſpecialiter periculoſa eſt; quia Advocatis cedit ſalarium, ſive cauſam perdant, ſive lucrentur.*
22. *Hodie non ſolent Advocati ob imperitiam, aut injuſtam cauſæ defenſionem in judicio conveniri, quod magnopere ad ſuſcipiendas etiam cauſas injuſtas excitat.*
23. *Multitudo Advocatorum ſæpe in cauſa eſt, ut cauſæ injuſtæ ſuſcipiantur.*
24. *Olim certus erat Advocatorum numerus, hodie indeterminatus.*
25. *Ex hac multitudine oritur quoque diuturnitas, & multitudo litium.*
26. *Nonnulli crediderunt feliciorem fore Rempublicam ſine Advocatis, quam cum Advocatis.*
27. *Valde optandum ut numerus Advocatorum reſtringeretur.*
28. *Advocatus cauſam injuſtam ſuſcipere nequit, licet prævideat quod alios patronos reperiet.*
29. *Licet etiam ex recuſato patrocinio ſibi gravia incommoda imminere intelligat.*
30. *Advocatus cauſam, quam ſuſcepit ut juſtam, deſerere debet, ubi intellexerit eam eſſe injuſtam.*
31. *Nec poteſt Partem adverſam pellicere ad tranſigendum cum ſuo cliente.*
32. *Ad id tenetur Advocatus etiam cum periculo infamiæ, & offenſæ ſui clientis.*
33. *Advocatus in proſecutione cauſæ debet ſe exhibere fidelem ſui clientis patronum, & ingenuum juſtitiæ defenſorem.*
34. *Ut Advocatus id aſſequatur, debet breviter, & clare ſtatum quæſtionis Judici exponere.*
35. *Hodiernum Advocatorum vitium multis parergis cauſam involvendi, & extrahendi.*
36. *Hoc Advocatorum vitium jam pridem reprobavit Juſtinianus Imperator.*
37. *Mos conviciandi Partem adverſam ejuſve Advocatum, per leges Romanas improbatus.*
38. *Ob convicia in Partem adverſam conjecta hodie puniuntur Advocati, licet convicia principalis probet.*
39. *Advocati abſtinere debent etiam vi ſui juramenti a ſuperfluis dilationibus.*
40. *Qui Advocati huic vitio magis ſint expoſiti?*
41. *Statutum Curiæ Eccleſiaſticæ contra ſuperfluas ſcriptiones, & dilationes.*
42. *Fidelitas Advocati erga ſuum clientem requirit, ut ei ſerviat ſine colluſione cum Parte adverſa.*
43. *An Advocatus poſſit ſuſcipere cauſam, dum a Parte adverſa fuit conſultus; vel in prima inſtantia pro illa poſtulavit?*
44. *Ad eliminanda vitia Advocatorum lata aliquando fuit lex Cincia, quæ vetabat ab Advocatis aliquid pro patrocinio accipi.*
45. *Hæc lex urgente Senatu Romano moderationem accepit, & Advocatis moderatum honorarium permiſſum.*
46. *Jure Romanorum in taxatione honorarii, meritum cauſæ, & induſtria Advocati conſiderari debebant.*
47. *Hodie pro pagellarum, & linearum numero fit taxatio, ex qua taxandi ratione multa incommoda oriuntur.*
48. *Quid bonus Advocatus, ſtante hoc uſu taxandi, obſervare debeat?*
49. *Advocatus, ut oſtendat ſe juſtitiæ defenſorem, debet etiam cauſas pauperum gratis ſuſcipere.*
50. *An error Advocati noceat clienti?*
51. *Hactenus dicta oſtendunt, Advocati officium eſſe periculoſum, quod etiam monuit ſanctus Carolus.*
52. *Quare jam pridem munus Advocati interdictum fuerit Clericis?*
53. *Qui hodie Clerici ab officio Advocati excludantur?*

54. Ca-

Digitized by Google

54. *Caſus quibus Clerici in ſacris conſtituti poſtulare poſſint, & quæ hìc moderatio tenenda?*
55. *An in foro Eccleſiaſtico Clerici poſtulare queant?*
56. *S. Carolus Advocatum pauperum e ſuis Clericis inſtituit.*
57. *De Advocato Fiſci remiſſive.*

I. Quemadmodum in Curias, & Tribunalia eccleſiaſtica ad exemplum Tribunalium civilium intrarunt Aſſeſſores, poſtquam ſtylus forenſis Tribunalia eccleſiaſtica occupavit (uti capite præcedenti dictum eſt) pari ratione Advocati ex foro civili ad forum eccleſiaſticum una cum ſtylo forenſi admiſſi ſunt; eodemque munere in utroque Tribunali fungi cœperunt.

II. Hodie quidem ſolent fere litigantes, ſive in civilibus, ſive eccleſiaſticis Curiis per advocatos cauſas ſuas, tam quoad facta; quam quoad jura proponere.

III. Innocentius III. in *Cap.* 14. X. *De Judiciis*, tamen reſpondit Epiſcopo Helienſi, " ut principales perſonæ (id eſt ,, Actor & Reus) non per Advocatos, ,, ſed per ſeipſos factum proponant; niſi ,, forte ſint adeo indiſcretæ, ut earum ,, defectus de Judicis licentia per alios ,, ſuppleatur ,,.

IV. ,, Utinam (inquit Cujacius ad ,, hanc Decretalem) ſervaretur lex hujus ,, Capituli, quæ vult litigatores ipſos per ,, ſe, ſi intellectum capiant, factum, de ,, quo eſt controverſia ſive quæſtio, narrare apud Judicem, non per Advocatos. Ii enim plerumque in facto narrando callide nimis, & faſtidioſe ſe gerunt, ut decipiant Judicum religionem ,, & fidem; quin & ſæpius numero ad ,, cauſam orandam accedunt facto nondum ,, bene perſpecto, & percepto, de quo ,, (ut Ammianus Marcellinus *lib.* 30. ſcribit) ſub ore Judicis inter ipſos conflictuum articulos tunc demum inſtruuntur, quod hodie fit vulgo; hiſce hominibus committas jura tua, cauſas tuas, ,, qui ad eas nondum cognitas accedunt ,, temere, ac tunc demum incipiunt cognoſcere, cum & agere ,,.

V. Interim attentâ hodiernâ praxi, boni Advocati officium eſt, de facto ſive quæſtione rite inſtrui, ipſumque clientem monere, ut exacte & ſincere facta, & ſtatum quæſtionis exponat; oſtendendo, quod non poſſit de juſtitia cauſæ recte judicare, juſtumque judicium formare, niſi omnia fideliter, & veraciter exponantur.

VI. Si videat clientem in exponendis factis, formandoque caſu hæſitare, nec poſſe ſe ſatis exprimere, Advocati eſt, ipſum interrogando, aut aliqua proponendo juvare, omnique modo ſatagere, veritatem factorum, veramque ſpeciem quæſtionis cognoſcere. Quod ſi advertat, ſe veram facti ſpeciem non poſſe habere, debet id ipſi clienti ſincere dicere; eumque a ſuſcipienda lite diſſuadere, ſaltem quouſque melius de ſpecie caſus, & veritate factorum fuerit inſtructus.

VII. Statuta Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 8. *art.* 7. volunt, " ut Advocati ante initium litis, a ,, Partibus totius cauſæ inſtructionem, ,, quantum fieri poteſt, accipiant, ut alioqui proponenda appoſite proponere, aut ,, ad propoſita apte reſpondere poſſint; neque in ſingulos terminos ipſos litigantes ,, advocare debeant ,,.

VIII. Perſpectâ ſpecie caſus quoad facta, Advocati officium eſt, priuſquam cauſam ſuſcipiat, expendere num id quod prætendit cliens ſuus ſit juſtum; ſive an cauſa ex parte ſui clientis ſit in juſtitia, & jure fundata.

IX. In utroque hoc examine, id eſt, factorum & juris, merito attendent Advocati illud, quod de ſe narrat Cicero homo licet gentilis, *lib.* 2. *de Orat.* " Soleo ,, (ait) dare operam, ut de ſua quiſque ,, re me ipſe doceat, & ut ne quis alius ,, adſit, quo liberius loquatur, & agere ,, adverſam cauſam, ut ille agat ſuam, & ,, quidquid de re ſua cogitaverit, in medium proferat. Itaque cum ille diſceſſit, tres perſonas unus ſuſtineo, ſummâ animi æquitate; meam, adverſarii, ,, Judicis ,,.

X. Advocati hodierni vel eo exactius cauſæ juſtitiam, priuſquam ejus patrocinium ſuſcipiant, examinare & diſcutere obligantur, quod non tantum jure naturali vetante injuſtitiæ quâcumque ratione pa-

patrocinari; ſed & ſpeciali vinculo juramenti conſtringantur, nullam cauſam defendendam ſuſcipere, quam noverint injuſtam. Illud quidem olim Jure Romanorum in ſingulis cauſis utriuſque partis Advocati jurare debebant, *L.* 14. §. 1. *Cod. De Judiciis*; at hodie in omnibus paſſim Tribunalibus, illud ſemel in ſua ad officium Advocati admiſſione jurato promittunt.

XI. Porro ut Advocatus æquum juſtumque de cauſa judicium formare queat, primo requiritur ut eâ ſit ſcientiâ inſtructus, ut inter juſtum & injuſtum diſcernere queat.

XII. Hinc apud Romanos nullus in Advocatorum matriculam recipiebatur, niſi de peritia Juris a Profeſſoribus Juris teſtimonium haberet, *L.* 1. §. 11. *Cod. de Advocatis diverſ. judic.* " Juriſperitos etiam „ eorum Doctores jubemus juratos ſub geſtorum teſtificatione depromere, *eſſe eum* „ *qui poſthac ſubrogari voluerit, peritiâ Juris inſtructum* „. Et in *L.* 3. §. 4. & *L.* 5. §. 4. *Cod. de Advocatis diverſ. judic.* dicitur: " Nec de cetero quemquam, antequam per *ſtatuta* tempora *legum* eruditioni noſcatur inhæſiſſe, ſupradicto „ conſortio (Advocatorum) ſociari „.

XIII. Moribus hodiernis eruditionis teſtimonium ſupplent gradus Academici, in aliqua famoſa Univerſitate prævio Doctorum examine adepti: nec ſolent ad munus Advocati in Curiis, ſive ſecularibus, ſive Eccleſiaſticis admitti, niſi ut minus Licentiæ gradu in Jure fuerint inſigniti; ut nimirum gradu, tamquam publico teſtimonio ſuam in Jure peritiam probent.

Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 286. volunt, ut Advocati Curiæ ſint viri *docti*, & ad minus Licentiati in Eccleſiaſtico, vel Civili Jure, bene eloquentes. Verba ſunt: *Dat d' Advocaten in onſen Raede ſullen vveſen geleerde perſoonen, ende ten minſten Licentiaten in de geeſtelijcke oft vveerliicke Rechten, hebbende goede eloquentie.* Id eſt: Ut Advocati in Conſilio noſtro ſint viri docti, ut minus Licentiati Juris Canonici aut Civilis, inſignique facundiâ præditi.

In Statutis Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 8. *art.* 1. dicitur: " Nullus ad poſtulandum, & Advocati munus exercendum admittatur, niſi „ qui in probata Univerſitate Doctoratus, „ vel Licentiæ lauream in utroque Jure „ eſt aſſecutus „.

XIV. Si gradus Academici ſint vice teſtimonii publici de ſcientia atque capacitate Graduati, facile intelligi poteſt, quam ſolliciti eſſe debeant Doctores, quibus admiſſio ad ſimiles gradus incumbit, ne gradus illi ceu quædam eruditionis teſtimonia annuant, niſi iis, quos poſt rigoroſum examen hujuſmodi teſtimonium mereri compererint.

XV. Unde & Principes noſtri in viſitatione hujus noſtræ Univerſitatis anno 1617. ne paucarum Legum, aut Canonum Licentiati fiant, ſed in Theoria Juris *perfecte* verſati in palæſtram praxeos, ut docti & ſpectabiles Viri prodeant, qui clientibus prudenter, & candide patrocinentur; voluerunt & ſtatuerunt, ut Doctores utriuſque, vel alterius Juris, quibus examen Licentiandorum committitur, paſſim *ubicumque libuerit*, per *totum* Jus Civile vel Canonicum, reſpective examinent. Examen autem rigoroſum requiri exprimunt articulo ſequenti, dicentes: " Verum ne „ illis dedecori ſit repulſam pati, ſtatui- „ mus, ut notabili tempore ante Repeti- „ tionem dictum examen *rigoroſum* fiat „.

XVI. Hæc latius deducta videri poterunt in Diſſertatione mea *De Inſtituto*, *& Officio Canonicorum*, *part.* 1. *cap.* 4. ubi una oſtendi, quam multa & gravia incommoda in Eccleſiam, & Rempublicam redundent ex indebita graduum Academicorum collatione: & conſequenter quam merito in Concilio Conſtantienſi inter remedia reformandi Eccleſiam propoſuerit Card. D'Ailliaco: " Ut gradus Academi- „ ci diſtribuerentur dignis ſine favore, aut „ acceptione perſonarum, & cum rigore „ examinis in ſcientia, & moribus „.

XVII. Illud hic meretur notari, quod hodie præſertim in Belgio viciniſque Provinciis, requiratur ſigularis, & exacta circa admittendos ad gradus Academicos cura, & diſcretio, eo quod ſine ullo alio ſive ſcientiæ, ſive morum teſtimonio, vel examine, omnes indifferenter ad officium Advocati admittantur, qui gradu Licentiæ in Jure ſunt inſigniti: quamvis teſte Carpro-

provio in *Proceſſu Juris*, *tit.* 5. *art.* 7. in Imperiali Camera non indiſtinctè omnes admittantur, qui licentiæ Litteras teſtimoniales protulerunt; ſed inſuper Præſes, & Aſſeſſores inquirere jubentur in originem, doctrinam, & vitam anteactam, ne quemquam præterquam ex legitimo matrimonio natum, honeſte viventem, & ſimul inſigni eruditionis titulo decoratum recipiant.

XVIII. Juſtinianus in præfatione Pandectarum quinquennii ſtudium juris præfixit; aſſignatis materiis, & libris, quibus per ſingulos illos annos impendi oporteat.

Per Viſitationem hujus Univerſitatis Lovanienſis ordinatum fuit, ut " nemo in „ utraque Juris Facultate ad Licentiam „ admittatur, niſi qui *quatuor* annis in „ iiſdem ſtuduerit, & lectiones publicas „ ſe audiviſſe docuerit. In Jure vero Ca„ nonico vel Civili tantum, niſi qui *tri„ bus* annis lectiones prædictas audiverit, „ ejuſque rei fidem fecerit „.

XIX. Cum hodie non tantum requiratur in Advocato ſcientia Juris Civilis & Canonici, prout hæc ex libris juris communis hauritur; ſed inſuper Conſuetudinum, & particularium jurium diverſorum locorum, merito tempus quod *quinquennio* a Juſtiniano præſtituto, hic minus prærequiritur ad gradum Licentiæ, impenditur hauriendæ ſcientiæ Conſuetudinum, & jurium particularium; necnon ſtyli & praxeos, priuſquam ad Licentiæ gradum promotus Advocati officio ſe impendat.

XX. Præter ſcientiam in Advocato, quâ diſcernat juſtum ab injuſto, ipſumque quæſtionis nodum exacte intelligat, illud maxime neceſſarium eſt, ut ſit vacuus ab affectibus, qui etiam ſapientum oculos excæcant; judiciumque ita ſæpe pervertunt, ut non ex veritate, ſed pro affectu id juſtum judicent, quod juſtum eſſe affectui commodum eſt: præcipue autem in Advocatis id faciat auri ſacra fames, & lucri aviditas: idcirco ea in Advocatis admodum cavenda eſt.

Huic tamen periculo ſpeciali titulo ſunt expoſiti Advocati, qui numeroſam habentes familiam, nec habentes de proprio unde eam, juxta conditionem Advocatorum, inſtituant, ex Officio Advocationis ſibi familiæque ſuæ providere debent, ut plerumque hic verificetur illud Eccleſiaſtici *cap.* 27. *verſ.* 1. *Propter inopiam multi deliquerunt.*

XXI. Hæc lucri aviditas, vel eo titulo hodie eſt Advocatis periculoſiſſima, quod moribus hodiernis Advocati ſua ſalaria accipiant, ſive causâ cadant, ſive in cauſa triumphent; ſive cauſæ juſtæ, ſive injuſtæ patrocinati fuerint.

XXII. Et licet de jure communi videatur Advocatus, ob ſuam in dirigendis cauſis, aut in ſuſcipiendis imprudentiam teneri ex *quaſi delicto* Parti victæ ad intereſſe argumento *L.* IDEM JURIS EST *ff. ad Leg. Aquil.* tamen moribus hodiernis id a forenſi uſu receſſit, neque Advocati ob imperitiam, aut imprudentiam in cauſis dirigendis, aut ſuſcipiendis conveniri a ſuo cliente poſſunt; uti notat Bugnonius *De Legib. abrog. lib.* 1. *cap.* 124. & Chriſtinæus in Notis. Si tamen dolus interveniſſe probari queat, recte conveniri poterit. Quin & ſi Judex videat, Advocatos frequenter cauſas injuſtas magnâ temeritate ſuſcipere, aut craſſam in directione inſcitiam oſtendere, merito ipſos ab officio Advocationis, ne nocere pergant, ſuſpendere poterit.

Interim cum raro admodum Advocati ob injuſtæ cauſæ defenſionem mulctentur, aut ſuis ſalariis fruſtrentur; nemini obſcurum eſſe poteſt, quam difficulter Advocatus, quem lucri cupiditas obſidet, cauſas quantumvis injuſtas rejiciet, aut juſtitiam aliquam non finget, ubi videt ſibi non incertam ſpem lucri offerri.

XXIII. Auget periculum hodierna Advocatorum prodigioſa multitudo. Dum enim cauſæ juſtæ non ſufficiunt tantæ Advocatorum multitudini, ut ex cauſarum patrociniis victum ſibi parare queant, lites multiplicare debent, & cauſas haud difficulter juſtas judicant, dum alias cauſis, quibus patrocinarentur, deſtituerentur.

Et quid eſt, quod hodie non ſine ſummo dolore conſpicere debeamus, nullas pene eſſe cauſas quantumvis injuſtas, quæ ſuos non reperiant patronos, niſi Advocatorum hæc promiſcua turba, quæ ad lucrum potius, quam ad juſtitiæ defenſionem tota eſt intenta, & nullas ſibi oblatas

tas cauſas recuſat, ne panem e menſa rejiciat, ut vulgo dicitur?

XXIV. Olim quidem certus erat Advocatorum numerus, qui excedi non poterat, *L.* 8. *&* 11. *Cod. De Advocatis diverſ. judiciorum:* at moribus noſtris, ſine numero omnes, qui Licentiæ duntaxat gradum adepti ſunt, ad officium Advocatorum recipiuntur.

XXV. Ex hac Advocatorum turba fit, ut non tantum omnes paſſim indifferenter cauſæ quantumvis injuſtæ patronos reperiant; ſed etiam lites in longum extrahantur, & ſine fine multiplicentur, quemadmodum erudite, & eleganter expoſuit Nicolaus Vernulæus in hac Academia quondam Hiſtoriographus Regius, & publicus Eloquentiæ Profeſſor, in *Diſſertatione De Litibus*, *Oratione* 5.

XXVI. Cum enim in hac Diſſertatione oratione primâ oſtendiſſet, inter maxima terrarum orbis mala lites eſſe, atque tribus ſequentibus tria attuliſſet remedia litibus tollendis, aut ſaltem moderandis opportuna, tandem hac quintâ Oratione quartum remedium ſuggerens, ait: "Optandum fortaſſis eſſet, ut cauſarum Patronis hodie Reſpublica careret. Etenim (inquit) ubi Cauſidicorum turba ſtrepit, ibi litium incendiis tota civitas ardet, nec ulla propemodum a contentione domus vacare poteſt. Illi ut vivant, lites ferunt ac fovent, & cum lucri ſint mancipia, id unum illis eſt votum, replere ſua marſupia".

Poſt hæc ſcribit: "Zamorenus vidiſſe ſe populoſiſſimas in Germania civitates ait, in quibus nullæ lites eſſent, atque idcirco, quod nulli in iis eſſent Advocati; exiſtimatque vir prudentiſſimus minus Reipublicæ perniciosum fore, ſi quidem injuſte ob Advocatorum, & defenſionis inopiam opprimantur, quam ſi infinitis litium contentionibus reliqui omnes cives, atque adeo tota Reſpublica concutiatur primum, deinde miſerrime ſubvertantur".

Denique refert, quomodo nonnulli Reges, ac Principes ad ſuas ditiones Cauſidicos admittere noluerint, aut introductos expulerint, ne per illos litibus omnia implerentur; recitatque dictum Columellæ: *Sine Cauſidicis felices olim fuere, futuraque ſunt urbes*.

XXVII. Ceterum advertens, quod hoc remedium nimis acerbum videri fortaſſe poſſet; quoniam etiam laudabile, & honorificum eſt Advocatorum officium, qui glorioſæ vocis confiſi munimine, in laborantium ſpem, vitam & poſteros defendunt, ut loquuntur Imperatores in *L.* 14. *Cod. De Advocatis diverſ. judiciorum:* hoc ſaltem expetit, ut "ſint Advocati, ſed *pauci*, excellenti ingenio, multiplici doctrinâ, fidi, opulenti, *non avari*, non fraudulenti; qui in conſilio dando ſint cauti, in patrocinio ſuſcepto fideles, in judicio procurando juſti..... Atque hoc (ait) Sapientum omnium eſt conſilium, qui numerum illum pene innumerum Pragmaticorum rigidæ judiciorum ſinceritati vehementer infeſtum arbitrantur. Animadvertunt nimirum plures hodie Cauſidicos eſſe, quam cauſas; qui ut vivant, id unum agunt, ut copioſus litium ſit proventus, & ut ex una lite lis alia ſemper exoriatur".

Similiter Tuldenus *De cauſis corruptorum judiciorum lib.* 4. *cap.* 2. hunc Advocatorum indeterminatum numerum improbat, illumque vehementer infeſtum exiſtimat rectæ, & rigidæ judiciorum ſinceritati.

XXVIII. Non obſtante hac Advocatorum multitudine, quorum plures cauſas omnes paſſim accipiunt, debet bonus, & Chriſtianus juſtitiæ Patronus, omni plane privato, atque humano affectu ſepoſito, cauſam examinare, eamque, ubi injuſtam reperit, omnino a ſe dimittere; quantumvis non dubitet, quin alios Patronos defenſoreſque cauſa hæc facile inveniet.

XXIX. Quin & prævideat, quod ſi clienti hac in cauſa patrocinari recuſet, ad alium ſe Patronum, non tantum pro hac, ſed & aliis cauſis convertet; videatque huic ſe non modico lucro privandum. Neque enim, aut aliorum Advocatorum, quantumvis multorum exemplum, aut lucri licet etiam admodum notabilis amiſſio, juſtificare poteſt injuſtæ cauſæ patrocinium, neque Advocatum, qui jurejurando promiſit ſe non patrocinaturum cauſæ, quam novit injuſtam, a perjurii crimine abſolvere.

XXX.

Digitized by Google

XXX. Ut Advocatus juſtitiam omnem adimpleat, cavere debet, non tantum, ne cauſæ injuſtæ patrocinium ſuſcipiat; ſed ne ullo unquam tempore cauſæ, quam injuſtam novit, patrocinetur. Unde ſi cauſam, quam juſtam credebat ſuſceperit defendendam, ac in litis progreſſu injuſtitiam ejus advertat, patrocinium illius deſerere debet: quod non ipſa ſolum lex naturalis dictat, ſed & ſolitum juramentum imponit. Verba juramenti ex Ordinatione Curiæ Brabantiæ ſunt: *Ende indien ſy eenige ſaecken aennemen, meynende die redelyck ende geſondeert te vveſen, ende ſy daer naer de contrarie verſtaen, dat ſy in dien gevalle ſulcke ongeſondeer de ſaecken* TERSTONT *laeten ende renuntieren ſullen.* Id eſt: Si vero cauſæ alicujus, quam æquam, & fundatam putaverint, patrocinium ſuſcipiant, quod poſtea ſecus eſſe compercrint, continuo tum cauſas tales fundamentis juris deſtitutas dimittent, & abdicabunt.

XXXI. Monet quoque Tuldenus *De cauſis corruptorum judiciorum lib. 4. cap. 6.* „ Deferere iniquam cauſam jubetur, non „ pellicere, ad tranſigendum, adverſarium, „ ut ab omni ſe injuſtitiæ ſocietate dis„ jungat „.

XXXII. Hic rurſus ab injuſtitiæ abſolvere nequit Advocatum, qui injuſtitiam cauſæ noſcens, eidem patrocinari pergit, quod prævideat ex deſertione cauſæ ſibi imminere exiſtimationis, & famæ ſuæ non modicam læſionem; ac clientis quem in expenſas hactenus factas, & in litem adduxit, in ipſum iram & offenſionem aliaque ſimilia incommoda: quæ quantumvis ipſi Advocato gravia, & dura ſint, nequeunt tamen injuſtitiæ, aut perjurii labem abſtergere. Illud quidem diffiteri non poſſumus, quod ob hæc & ſimilia officium Advocatorum non parum ſit periculoſum: cum non raro, vel temporalibus lucris, quin & famæ exiſtimationique, atque hominum favoribus ſit renuntiandum, ſi juſtitiæ adhærere, juramentumque ſuum ſervare velint.

XXXIII. Et hæc quidem de patrocinio cauſæ aſſumendo, aut in eo continuando. Ubi autem Advocatus revera credit cauſam ſui clientis juſtam, & fundatam, ipſumque ab adverſario injuſte vexari, cauſamque ſufficientem judicio experiendo eſſe putat; tunc ulterius requiritur, ut in proſecutione cauſæ ſincerum, ac fidelem ſui clientis ſe patronum exhibeat, ingenuumque juſtitiæ athletam; illud præcipue ac primario præ oculis habens, quomodo poſſit ipſi Judici cauſæ juſtitiam perſuadere, ſuumque clientem, quam citiſſime litibus, & jurgiis forenſibus eximere, & ab adverſarii injuſtitiis, & moleſtiis liberare.

XXXIV. Ut autem Advocatus in defenſione cauſæ talem ſe exhibeat, in primis ſtudeat oportet, ut recte concipiat ſtatum controverſiæ, ipſumque difficultatis cardinem, eumque claris & ſimplicibus terminis Judici exponat; abſtineatque ab omnibus, quæ ad ſtatum quæſtionis non pertinent, aut eum involvunt ac obſcurant potius, quam elucidant. Veriſſime enim jam pridem dixit S. Bernardus *lib. 1. De Conſid. cap. 10.* " Nihil ita abſque labore „ manifeſtam facit veritatem, ut brevis & „ pura narratio (*a*) „.

XXXV. Hoc ſane hodiernum eſt multorum Advocatorum vitium, quod ſua non ad cauſæ ſcopum, & quæſtionis cardinem dirigant, nec ſtudeant breviter, & dilucide ſtatum cauſæ Judici exponere; ſed confuſe omnia agglomerent; ipſamque facti ſpeciem in infinitos pene articulos, & particulas diſcerpant, interjectis & intermixtis parergis, quæ ipſam facti ſpeciem obſcurant potius, quam elucidant. Accedunt dein cavillationes circa ſingulas non tantum cauſæ minutias, ſed argutias quoque adverſarii, quæ nihil aut parum ad ſtatum cauſæ conferunt; ſed eam totaliter involvunt, & plura ſæpe in una lite volumina progignunt.

XXXVI. Has Advocatorum longas diſputationes, & effrenem ſcribendi libertatem jam olim repreſſit Juſtinianus in *L. fin.*

(*a*) Scitum eſt illud Euripidis: *veritatem in ſimplici, & neglecto cultu placere.* Et illud Diodori: *Bonam cauſam in ſui patrocinium non egere, niſi tribus verbis.*

Digitized by Google

fin. §. 1. *Cod. de Appellat.* dicens : " In
„ reſutatoriis autem libellis , qui ſolent
„ maxime in ſacro auditorio prudentiſſi-
„ morum noſtrorum procerum recitari ,
„ caveant tam litigatores , quam libello-
„ rum dictatores , verboſis uti adſertioni-
„ bus , & ea , quæ jam perorata ſunt ,
„ iterum reſuſcitare : ſed hæc ſola eis in-
„ ſcribere , quæ compendioſâ narratione
„ cauſas provocationis poſſunt explanare ,
„ vel aliquid novi continent , vel addere
„ quod derelictum eſt : ſcituri , quod ſi
„ hoc fuerit prætermiſſum , non deerit ad-
„ verſus libellorum conditores ampliſſimi
„ judicii competens indignatio „ .

Hiſce verbis relatis dicit Tuldenus loco citato , *cap.* 9. quod hinc recte Juris Interpretes cenſeant , interdici a Judice advocationem ei poſſe , qui nimis in ſuperfluarum diſputationum ſinus effundi ſolet .

Huic Advocatorum vitio incentivam vehementem ſubminiſtrat hodiernus mos taxandi ſalaria Advocatorum pro numero pagellarum , & linearum , atque verborum : de quo infra .

XXXVII. Accedit non raro hodie aliud vitium a Romanis jam olim reprobatum in *L.* 6. §. 1. *Cod. De poſtulando* ; quod ſcilicet in conviciandi prorumpant licentiam. " Agant (inquit Lex citata) quod
„ cauſa deſiderat , temperent ſe ab inju-
„ ria . Nam ſi quis adeo procax fuerit ,
„ ut non ratione , ſed probris putet eſſe
„ certandum , opinionis ſuæ immunitio-
„ nem patietur : nec enim conniventia
„ commodanda eſt , ut quiſquam negotio
„ derelicto in adverſarii ſui contumeliam ,
„ aut palam pergat , aut ſubdole „ .

XXXVIII. Idipſum injungunt Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 293. adduntque nec Advocatos id facere poſſe , nec a pœna ibidem ſtatuta eximendos , tametſi ipſorum clientes hæc convicia , ſive injurias ſint parati probare : *Al waert oock ſoo dat heure meeſters de ſelve injurien ſouden willen advoueren*.

XXXIX. Ulterius , cum Advocati ſit omni ſtudio , & induſtriâ procurare clienti ſuo adminiſtrationem juſtitiæ , atque a litium difficultate , & onere liberare ; ſatis patet , optime Advocatis congruere , quod habetur in citata *Leg.* 6. §. 4. " Ne-
„ mo ex induſtria protrahat jurgium „ .

Hinc inter alia hodie jurant Advocati , quod intuitu proprii lucri , vel ad præjudicandum Parti adverſæ , non quærent illegitimas vias , aut dilationes . *Dat ſy om haer ſelfs profyt oft om die weder partye van heure meeſters te prejudicieren , geene onbehoorleycke weghen oft dilayen ſoucken en ſullen* . Id eſt : Ut nec proprii lucri causâ , nec quo adverſariæ clientum ſuorum Parti detrimentum accerſant , illegitimis viis procedant , aut dilationes procurent .

Speciale Edictum Regium contra Advocatos inutilibus , & ſuperfluis dilationibus utentes , extat *part.* 2. *Edict. Flandriæ* , *lib.* 1. *Rub.* 5. de ult. Auguſti anni 1586.

XL. Huic vitio magis ſolent eſſe ſubjecti Advocati , qui divites fieri volentes tot cauſis ſe onerant , ut omnibus rite dirigendis , & inſtruendis ſint impares : nec tamen nimiâ lucri aviditate illecti , ullas a ſe cauſas dimittere amant . Atque hinc multiplices dilationes accipere , moraſque omni viâ poſſibili , cum ſummo litigantium detrimento , magniſque expenſis nectere conantur .

XLI. Prædicta omnia compendio exprimunt citata Statuta Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis , *tit.* 8. *art.* 5.
„ Caveant Advocati , in ſcripturis conci-
„ piendis , ab injuriis , inutilibus repeti-
„ tionibus , a ſupervacaneis & imperti-
„ nentibus allegationibus , & poſitionibus :
„ facta etiam ſingula non dividant , nec
„ plura conjungant , ſed in unoquoque ar-
„ ticulo unum factum ponant , ſub pœna ,
„ quod tales notorie impertinentes articuli
„ in taxam non venient . Serio etiam ca-
„ veant , ne aliquâ ratione falſas allegatio-
„ nes pro veris obtrudant , ſub gravi pœ-
„ na , pro gravitate delicti per Judicem
„ infligenda „ .

Deinde *art.* 6. addunt : " Abſtinebunt
„ a ſuperfluis Legum , Canonum , vel Au-
„ ctorum allegationibus „ . Quantopere in hoc articulo hodie peccetur ab Advocatis , qui vulgo dicuntur ſcribere *pro culina* , quibuſque ſatis eſt , ſi pagellas impleant , pudendum eſt dicere .

XLII. Fidelitas Patronorum , quam ſuis clien-

Digitized by Google

clientibus addicunt eorum cauſas ſuſcipiendo, exigit quoque, ut omni fidelitate ſine ulla cum Parte adverſa colluſione cauſam ſui clientis defendant; ideoque & jam pridem apud Romanos adhuc Gentiles, Advocatus, qui cauſam ſui clientis prodebat, colludendo cum adverſario, extra ordinem puniebatur, *L. 1. ff. De Prævaricat.*

XLIII. Utque ab omni prævaricationis ſpecie ſint remoti, non convenit, ut facile patrocinium alicujus ſuſcipiat Advocatus, dum adverſa Pars eum conſulendo, arcana ſuæ cauſæ ſincere & fideliter ipſi expoſuit; tametſi cauſæ ipſius patrocinium ſuſcipere recuſaverit.

Eâdem ratione poſtulare non poſſe Advocatum contra clientem in judicio appellationis, pro quo poſtulavit in prima inſtantia, communiter receptum eſt.

XLIV. Ut vitia, quæ hodie laudabile & honorificum Advocatorum officium reddunt odioſum, & in vilipendium adducunt, eliminari poſſent, credunt nonnulli in uſum revocandam legem Cinciam, quâ ne cauſarum Patroni pecuniam, aut donum aliquod pro cauſis in foro agendis acciperent, vetabatur: quam jam vetuſtate abolitam Auguſtus Imperator, teſte Tacito *Lib. 14. Annal.* renovavit; & retineri voluit Trajanus, juſſis omnibus, qui quid negotii haberent, priuſquam agerent jurare: *Nihil ſe ob advocationem cuiquam dediſſe, promiſiſſe, caviſſe*. Vide late hac de re diſcurrentem Nicolaum Vernulæum *Diſſertat. De Litibus Orat.* 4. ubi revocatæ hujus Legis hanc utilitatem putat: " quod
„ Patroni cauſarum nihil ex litibus ſpe-
„ rantes, quam citiſſime ad earum finem
„ adſpirabunt, non eas producent, non
„ dilatabunt, non ingentibus ſcriptorum
„ molibus onerabunt. Una eſt (ait) lucri
„ aviditas, quæ hoc tempore procreat tot
„ Motiva, tot Inſtrumenta, tot Atteſta-
„ ta, tot Interrogatoria, tot Vidimus,
„ tot Replicas Duplicaſque, tam prolixas,
„ & tantâ verborum farragine amplifica-
„ tas, quas dum miſeri clientes intuentur,
„ & quandoque vix ferre poſſunt, attoniti
„ illo tot foliorum apparatu, quicquid ha-
„ bent in Advocatorum ſinum conjiciunt,
„ & adhuc parvum ſeſe rependiſſe pro tan-
„ to labore mercedem arbitrantur „.

Idipſum monet Tuldenus *lib. 4. De Cauſ. corrept. jud. cap.* 10. dicens: " Prædæ ſpes
„ uberioris, & ſalarii copioſioris aucto-
„ ramentum tot tabulas, tot calumniato-
„ res, prævaricatoreſque facit „.

XLV. Hoc tamen monet Tuldenus, hanc Legem etiam ſub Imperatoribus Romanis moderationem accepiſſe. Scribit enim quod cum de renovanda hac Lege rurſus ſub Claudio Imperatore ageretur, atque eam in rem deſeruiſſe Silium Conſulem, rem tamen peragi non potuiſſe; eo quod quidam de Senatu fortiter intercederent, dicentes: " Neque eloquentiam gratuito
„ contingere, omitti curas familiares, ut
„ quis ſe alienis negotiis intendat: Sub-
„ latis ſtudiorum pretiis, etiam ſtudia pe-
„ ritura, ut minus decora „.

Quidquid ſit de hac Senatus interceſſione, necnon contra legem Cinciam allegatis, hoc conſtat, quod Imperatores Romani ſalarium quoddam Advocatis permiſerint; illiuſque meminit Ulpianus Juriſconſultus (qui circa tempora Claudii Imperatoris floruit) in *L. 1. §. 10. ff. De Extraord. Cognit.*

XLVI. Notanda autem ratio taxationis, quam a Judice in taxando Advocati honorario ineundam eſſe ſcribit Ulpianus: " In
„ honorariis Advocatorum ita verſari Ju-
„ dex debet, ut pro modo litis, proque
„ Advocati facundia, & fori conſuetudine,
„ & judicii, in quo erat acturus, æſti-
„ mationem adhibeat; dummodo licitum
„ honorarium quantitas non egrediatur „.

Quantitas legitimi honorarii exprimitur in *L. 5. Cod. De Poſtulando*.

XLVII. Verum hæc ratio taxandi Advocatorum honoraria, necnon præfixa eorum quantitas, moribus hodiernis a foro receſſerunt.

Hodie enim non pro Advocati facundia, vel eruditione, & meritis, ſed pro numero pagellarum, articulorum, vel linearum ſalaria taxandi uſus invaluit; in quem ſtomachabundus invehitur Tuldenus loco citato, *cap.* 11. " Quid enim hoc aliud eſt
„ (ait) quam ultro incitare loquacitatem
„ ad permiſcendum omnia, tragœdiaſque
„ excitandum in nugis? Quid hoc aliud,
„ quam præmiis provocare ad diffunden-

Digitized by Google

„ dam cauſam, protrahendumque jurgium? „ Adeo igitur vel nihil ingenii doctrinæque in Advocatis, quod æſtimetur, vel „ nihil in Judicibus ea æſtimaturæ prudentiæ eſt, ut numerari verſus actionum, „ non ponderari oporteat? Id vero perinde eſt, ac ſi picturæ pretium definiat „ modus & ſpatia oblitarum tabularum. „ An non longe majus diſcrimen & artis, „ & ingenii, & utilitatis inter forenſes „ orationes, & pictorum opera? Quando „ reprimetur inanis torrens garrulitatis, „ ſuâ inundatione omnem cauſæ ſpeciem, „ omneſque Juris limites confundentis; ſi „ honorarii quantitatem loquacitatis modus „ definiet? Furor eſt, profecto furor, „ publicâ auctoritate, honore, lucro incitare rabulas ad certamen extendendæ in „ immenſum litis, & loquacitatis „.

Itaque concludit ibidem Tuldenus " quod „ ſaluberrimum judiciis fuerit, Judicem, „ qui de cauſa cognovit, honorarii quantitatem definire, pro conditione cauſæ, „ & merito navatæ diligentiæ, quam non „ mole æſtimet, ſed pondere: ſenſa magis „ imputando, quam verba; argumenta, „ non cavillationes; vim diſputationis ad „ cauſæ pertinentis ſtatum, non pompam „ inanium excurſuum; cauſæ enucleationem, non ineptiſſimarum adverſarii arguriarum, dum refutantur, imitationem; „ defenſionem clientis, non intenta adverſario maledicta: & in univerſum vim „ & pondus orationis ad ſtatum cauſæ accommodatæ, non numerum & molem „ ſcriptorum in ratione ſalarii intueatur „ Judex „.

XLVIII. Interim tamen ubi hic uſus taxandi ſalaria perſeverat, bonus Advocatus debet cauſas amore & zelo juſtitiæ, & veritatis aſſumere, & pro officii ſui ratione Judici ſincere ac fideliter exponere; vitando ea omnia, quæ ad cauſæ juſtam defenſionem non ſpectant, ac taxato a Judice ſalario contentus eſſe; quemadmodum & jurejurando in ſua ad officium Advocati admiſſione promittere ſolet.

XLIX. Oſtendet Advocatus ſe non primario intuitu ſalarii, nec animo plane mercenario cauſarum patrocinium ſuſcipere, ſi non tantum divitum, ſed & pauperum juſtas cauſas libenti animo ſuſcipiat; iiſque fideliter & diligenter gratis, & ſepoſitâ omni ſpe remunerationis temporalis inſerviat, quemadmodum etiam volunt Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 292. ubi decernitur, ut Advocati ſuis clientibus, ipſorumve Procuratoribus liberum dabunt acceſſum, tam pauperibus (quibus pro Deo ſervient) quam divitibus; & ut pauperi prius ad ipſum accedenti præſtabit alloquium ante divitem, qui poſterius acceſſerit. *Dat d' Advocaten ſullen den partyen oft heuren Procureurs volkomen audientie geven, ſoo wel den armen (die ſy om Godts wille dienen ſullen) als den rycken: ende den armen eerſt aen hem komende, audientie geven, gerieven ende ontcommeren voor de rycke die naer komen ſullen*. Id eſt: Ut Advocati, Parti, aut ejus Procuratoribus liberum, & facilem dent acceſſum, nec minus pauperi (cui pro Deo inſervient) quam diviti. Pauperique, cum prior advenerit, aures præbebunt, eumque expedient præ divite ſerius accedente.

L. An error Advocati noceat clienti; in primis diſtinguendum eſt inter errorem juris & facti. Si Advocatus quæ meri Juris ſunt omiſerit, non ita nocent clienti, quin per Judicem ſuppleri queant; imo Judicis eſt, ex officio, quæ Juris ſunt, ſupplere, juxta *L. Unicam Cod. Ut quæ deſunt Advocatis*, &c. Error autem facti a Judice ſuppleri ordinarie non poteſt: ne non tam Judicem, quam Advocatum agere videatur. Vide Antonium Fabrum in *Cod. lib.* 2. *tit.* 7. *Definit.* 1. ubi dicit, „ factum numquam ſupplendum eſſe, niſi „ tale ſit, ut ex actis, & inſtrumentis litis non modo conjici, ſed etiam probari queat. Id enim eſt (ait) quod „ vulgo noſtri jactitant, debere Judicem „ ſecundum allegata, & probata judicare „ potius, quam ſecundum propriam conſcientiam. Hinc conſequens fit, ut non „ niſi perraro ſuppleri exceptiones poſſint, „ propterea quod, licet pleræque Juris „ magis quam facti eſſe videantur, vix „ tamen contingere poteſt, ut non aliquam habeant implicitam facti quæſtionem, cum ex facto pendeant, cujus non „ ſemper expedita eſt ex actis probatio. „ Nam neque notorium ſupplere Judex „ poteſt, quod non fuerit allegatum, quam-

„ vis

„ vis allegati probationes exigere nullas „ Jure poſſit „.

Quomodo autem error poſitivus, ſive facti alicujus falſi allegatio Advocati noceat clienti, & habenda ſit pro allegatione clientis, vide eumdem ibidem, *tit. 6. Definit.* 1.

LI. Ex omnibus, quæ hactenus dicta ſunt, facile cognoſci poteſt, quod licet haud contemnendum, quin & laudabile ſit Chriſtiani & boni Advocati officium, nihilominus illud multis periculis expoſitum, & forenſibus tricis implicatum ſit. Dixit olim etiam Plinius *lib. 2. Epiſt. ad Nepotem: Nos qui in foro, variiſque litibus agimus, multum malitiæ, quamvis nolimus, addiſcimus*. Et Symmachus: *In forenſi pulvere rara cognitio facundioris, & boni pectoris*.

LII. Ob hæc pericula, tum quod Advocatorum officium fere totum in forenſibus diſceptationibus conſiſtat, merito judicatum fuit, Clericis in ſortem Domini vocatis hoc officium minime congruere: probatumque quod olim dixit Juſtinianus Imperator in *L. 41. Cod. De Epiſcopis:* „ Abſurdum etenim Clericis eſt, imo etiam „ opprobrioſum, ſi peritos ſe velint oſten- „ dere diſceptationum eſſe forenſium „. Quâ moderatione ſcientiæ Legum Civilium ſtudere debeant Clerici, dictum eſt ſupra *Tom. I. part. 1. tit. 2. cap. 4.*

LIII. In *Cap. 1.* ; *De Poſtulando*, refertur ex Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. " Clerici in Subdiaconatu, „ & ſupra, & in Ordinibus quoque mi- „ noribus, ſi ſtipendiis eccleſiaſticis ſu- „ ſtententur, coram ſeculari Judice Advo- „ cati in negotiis ſecularibus fieri non præ- „ ſumant: niſi propriam cauſam, vel Ec- „ cleſiæ ſuæ fuerint proſecuti, aut pro „ miſerabilibus forte perſonis, quæ pro- „ prias cauſas adminiſtrare non poſſunt „.

Hinc concluditur, Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos, aut Beneficium eccleſiaſticum, e quo ſuſtententur, habentes, non poſſe coram Judice ſeculari munus Advocationis exercere.

LIV. Excipit Pontifex in citata Decretali tres cauſas, in quibus poſtulare Clericis permittitur; nimirum, ſi propriam cauſam, vel Eccleſiæ ſuæ fuerint proſecuti, aut pro miſerabilibus perſonis, quæ proprias cauſas adminiſtrare non poſſunt. Hæ exceptiones veriſimiliter invaluerunt, poſtquam Clerici non tantum ſacris Canonibus, ſed & Legibus Civilibus incumbere cœperunt; quos acerbo ſtylo exagitat Petrus Bleſenſis relatus *Tom. I. part. 1. tit. 2. cap. 6. num. 6.*

Interim & his caſibus Advocationis officium a Clericis cum ea moderatione eſt exercendum, ut non impingant in eam Apoſtoli ſententiam: " *Nemo militans Deo* „ *ſe ſe implicat negotiis ſecularibus* „. 2. ad Tim. cap. 2. verſ. 4.

LV. Cum Decretalis nominatim loquatur de exercitio Advocationis coram Judice *Seculari;* concludunt communiter Canoniſtæ ſequuti gloſſam, nequaquam vetitum eſſe Clericis, agere Advocatum coram Judice eccleſiaſtico, ſive in Curiis eccleſiaſticis.

Verum quia hodie cauſæ aguntur ſtylo forenſi in Curiis hiſce non ſecus ac in foro ſeculari, parum videtur vocationi Clericali conforme, cauſas & in hiſce Curiis inſtruere, aut dirigere, & eâ occaſione diſceptationibus forenſibus implicari. Hinc & plerumque etiam in Curiis eccleſiaſticis Advocati ſunt laici; & ſæpe iidem, qui coram Judice ſeculari id munus obeunt.

LVI. Quia tamen pium eſt, pauperes oppreſſos juvare, eorumque Patronos agere, ne defectu defenſionis a potentioribus opprimantur, ſtatuit S. Carolus, ut in ſua Diœceſi eſſet ſemper aliquis *Advocatus pauperum*. Quin & in Cathedrali, & Collegiatis nonnullis Eccleſiis, auctoritate Apoſtolicâ inſtituit Præbendam *Canoniſtalem*, cujus poſſeſſor *Advocatum pauperum* coram Judicibus Eccleſiaſticis agere debebat. Vide acta Eccleſiæ Mediolanenſis *pag.* 567. editionis Lugdunenſis anni 1683. ubi & inter alia ſtatuit, quod " quicum- „ que Eccleſiaſtici homines Mediolani com- „ morantes Juriſperiti ſunt, eorum unus „ ſemper per vices, quemadmodum jam „ a nobis cum illis actum eſt, unoquoque „ trimeſtri in orbem officio Advocati pau- „ perum fungatur „.

CAPUT III.

De Procuratoribus, & Syndicis.

1. *De Jure communi duo ſunt genera Procuratorum; hodie ſoli Procuratores ad* lites *hoc nomine appellari ſolent.*
2. *Aliquando apud Romanos vetitum fuit cauſas agere in judicio per Procuratores.*
3. *Hoc jus multis ſeculis viguit in Gallia.*
4. *Ex hoc Jure Gallicano petendus intellectus* Cap. 7. ;; De Procuratoribus.
5. *Seculo* xv. *declaratum fuit in Gallia, licitum eſſe in Cauſis Civilibus agere per Procuratores.*
6. *Hæc declaratio conformis eſt praxi omnium paſſim Tribunalium.*
7. *Ordinationes Curiæ Rectoralis Univerſitatis Lovanienſis vetant citationes* perſonales.
8. *In criminalibus admittitur citatio* perſonalis; *& quis ejus effectus?*
9. *Procuratores ad lites quando in Curias Eccleſiaſticas intraverint.*
10. *Officium Procuratorum Jure Romanorum erat privatum; ſecus hodie, nec ad illud infames admittuntur.*
11. *Hodie numerus Procuratorum ſolet eſſe determinatus; nec admitti niſi prævio examine.*
12. *Moribus hodiernis cauſæ agi debent per probatum Procuratorem Curiæ.*
13. *Etiam* inviti *ad officium ſuſcipiendum cogi poſſunt.*
14. *Excuſandus a ſuſcipienda cauſa, ſi juret ſe credere cauſam eſſe* injuſtam.
15. *Procurator non poteſt ſervire cauſæ, quam novit injuſtam.*
16. *Hujuſmodi cauſam non ſuſcipere juramento promittunt.*
17. *Difficulter ſuo juramento ſatisfacient Procuratores, qui cauſas omnes paſſim ſine examine ſuſcipiunt.*
18. *Ordinationes Curiæ Rectoralis volunt, ut Procurator ante cauſæ ſuſceptionem de ea ſit debite inſtructus.*
19. *Quæ ab Advocatis hac in parte obſervanda ſunt, etiam merito a Procuratoribus attenduntur.*
20. *Procuratores æque ac Advocati ſuis clientibus* fideliter *ſervire debent, & quid eum in finem habeant Ordinationes Curiæ Brabantiæ?*
21. *Procuratores non poſſunt protrahere lites in diſpendium partium; neque eum in finem ſuperfluas dilationes petere.*
22. *Contra abuſus Procuratorum multum valeret exacta obſervantia Ordinationum Curiarum.*
23. *Procurator licet a Curia admiſſus, debet habere* mandatum *ad cauſam proſequendam.*
24. *An admittatur ſine ſufficienti mandato, ſub cautione de* rato?
25. *Cautio de* rato *tantum videtur admittenda, quando aliqualiter conſtat de mandato; niſi in certis perſonis.*
26. *Quomodo Procuratorium hodie probetur?*
27. *An Procuratorium poſt litem conteſtatam revocari poſſit? Et an morte conſtituentis expiret?*
28. *Hodie Procuratoribus debentur ſua ſalaria; & qui hinc abuſus?*
29. *Actores Univerſitatis, Collegii, Civitatis, &c. ſunt quaſi eorum Procuratores.*
30. *Hi vocantur* Syndici: *interdum* Penſionarii.
31. *Syndicus non tantum ad lites, ſed & ad negotia extrajudicialia conſtitui ſolet.*
32. *Univerſitas Lovanienſis habet ſuum Syndicum; & quod ejus juramentum, & officium?*
33. *In Decretalibus Gregorii IX. extat unica Decretalis De Syndico, deſumpta ex Epiſtola S. Gregorii.*
34. *Sanctus Gregorius ſollicitus fuit, ut negotia Monachorum ita tractentur, ne eorum mens per plura diſtenta defluat.*
35. *Conſulit ut negotia alicui laico committant, aliquo conſtituto ſalario.*
36. *Ratio notanda a S. Gregorio allata.*
37. *Ex hac Decretali concludunt Canoniſtæ, a Monachis eſſe conſtituendum* Syndicum *ad lites proſequendas.*

38. *Quam*

Digitized by Google

38. *Quam periculoſum ſit Monachis implicari negotiis forenſibus.*

39. *Convenit etiam, ut Clerici ſe a forenſibus tricis eximant.*

I. DE Jure duæ ſunt Procuratorum ſpecies. Prima eorum, qui ad negotia familiaria, & extrajudicialia committuntur: nec hodie ſolent vocari *Procuratores;* ſed communiter dicuntur Receptores, Adminiſtratores, Œconomi, aut etiam Mandatarii, ſi ſint ad negotia aliqua ſpecialia deputati.

Alia ſpecies Procuratorum eſt, qui ſunt ad lites, & cauſas in Judicio proſequendas; ſolentque vulgo ſimpliciter *Procuratores* appellari; atque de his ſolis hic agitur.

II. Vetuſtiſſimo Jure Romanorum, hujuſmodi Procuratores litis proſequendæ cauſâ conſtituere permiſſum non fuiſſe, notant paſſim Interpretes, ac nominatim Bignonius *De Legibus abrog. lib. 2. cap.* 58. & Chriſtinæus ibidem in notis.

III. Notant quoque, conformiter ad hoc vetuſtiſſimum jus, diu in Gallia moris fuiſſe, ut ſine gratia & Reſcripto Regio, Actori per Procuratorem agere non liceret, quod præter alia docet nos Marculfus Monachus *lib.* 1. *Formul. cap.* 21. & ibidem obſervavit vir eruditus Hieronymus Bignonius, additque: " Illud longo poſt tempore apud nos (Gallos) obtinuiſſe, ut præter Regem nulli Procuratoris habendi abſque Principis conſenſu facultas ſuppeteret, teſtantur Joannes Faber ad §. UNIVERSITATIS *Inſtit. De rerum diviſ.* & Brolius in ſtylo Parlamenti ".

IV. Ex hoc priſco Gallico Jure petenda apparet vera ratio, quæ movit Univerſitatem Pariſienſem petendi ab Innocentio III. ut ad agendum, & defendendum de *ejus permiſſione* Procuratorem inſtituere liceret; reſpondit autem Innocentius: " Licet de Jure communi hoc facere valeatis, inſtituendi tamen Procuratoris ſuper his auctoritate præſentium vobis concedimus facultatem ". Extat reſponſum in *Cap.* 7. ;; *De Procurat.*

Cum enim Univerſitas Pariſienſis tota penderet ab auctoritate Romani Pontificis, licentiam, quam alii a Rege impetrare debebant, ipſa a Romano Pontifice petere maluit. Vide Janum A Coſta, & Hieronymum Bignonium locis citatis.

V. Meminit ejuſdem moris Franciſci Damhouderus in Praxi Rerum Civil. *cap.* 84. aſſeritque eum abrogatum in Comitiis habitis Turingæ anno 1483. " ubi tunc ordinatum, & decretum fuit (ait) quod omnes Actores in materiis civilibus poſſint occupare, & comparere per Procuratores abſque gratia Regis ad hoc impetranda ".

VI. Hæc moderatio conformis eſt hodiernis moribus, quibus receptum eſt, ut in omnibus paſſim Tribunalibus, tam civilibus quam eccleſiaſticis, ſine ulla ſpeciali licentia permittatur per Procuratorem agere, & ſe defendere; idque in omnibus cauſis ſaltem civilibus.

VII. Conformiter ad hunc uſum in Ordinationibus Curiarum Rectoris, & Conſervatoris privilegiorum hujus Univerſitatis Lovanienſis, confirmatis auctoritate Principum Belgii Alberti & Iſabellæ die 18. Aprilis 1617. *art.* 11. ordinatur: " Omittatur deinceps in citatorialibus litteris, quod Pars debeat comparere *perſonaliter*, ad reſpondendum certo die, & horâ: quia id per Procuratorem facere poteſt ".

VIII. In criminalibus tamen citari ſolent rei ad reſpondendum *perſonaliter*, & dicitur Citatio *perſonalis*, vulgo *Daeghſel perſoneel;* atque ita citati conſtitui dicuntur in *reatu*, redduntur que Infames, ac ſolent ab officio publico, quo funguntur, ſuſpendi, quouſque ſe a crimine intento purgaverint, & abſoluti ſint. Vide Van Leeuwen in Cenſura forenſi, *part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 10.

IX. Nec tantum in Curiis civilibus, ſed & eccleſiaſticis uſus Procuratorum invaluit, idque veriſimiliter una cum ſtylo forenſi; id eſt, circa ſeculum XII. aut XIII. Unde de hujuſmodi Procuratoribus ad lites nullæ Decretales, aut Decreta, quæ æram hanc præcedant, in libris Juris Canonici occurrunt. Quod enim in *Cap.* 1. ;; *De Procuratoribus*, refertur ex S. Gregorio, ſpectat duntaxat ad Procuratores ſeu Mandatarios ad *negotia* agenda ſpe-

ſpecialiter commiſſos; non autem ad Procuratores ex officio ſuo ad proſequendas lites, & cauſas conſtitutos, & electos; quales ſunt hodierni Procuratores ad lites.

X. Si Jus commune attendamus, officium Procuratorum eſt privatum, & vile; omneſque paſſim perſonæ indifferenter in Procuratores deſignari poſſunt. At moribus hodiernis *publicum* eſt; nec ad illud infames admittuntur, licet Juſtinianus exceptionem infamiæ contra Procuratorem noluerit habere locum §. *fin. Inſtit. De Except.* uti notat Gudelinus *L. De Jure noviſſ. lib.* 4. *cap.* 4. *num.* 26. Vide etiam Chriſtinæum *vol.* 2. *Deciſ.* 107. *num.* 2.

XI. Quin & in Curiis tam eccleſiaſticis, quam civilibus, vulgo uſitatum eſt, non niſi certas, & determinato numero perſonas ad hoc officium aſſumi, & prævio ſuper qualitate, & capacitate earum examine. Statuta Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſi *tit.* 8. *art.* 2. „ Nullus Procuraturis officio fungi per„ mittetur, niſi qui 25. ætatis annum ex„ ceſſerit, & per Officialem ſuper littera„ tura, induſtria, ſtylo, & practica exami„ natus, & idoneus repertus, in manibus „ ejuſdem juramentum præſtiterit „.

Similiter Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 322. nullum volunt admitti ad officium Procuratoris; niſi prævie ex commiſſione Cancellarii fuerit examinatus, & idoneus repertus: admittunt tamen minorem 25. annis, modo exceſſerit 20.

XII. Morem hunc de certis deſignatiſque duntaxat perſonis, idque prævio examine, & præſtito juramento admittendis in Procuratores, ubique communem eſſe, videre eſt apud Van Leeuvven loco citato, & teſtatur Nicolaus Tuldenus ad allegatum locum Damhouderi, quod " hodie „ privati, neque per ſe, nec per Procu„ ratores cauſam ſuam agere in foro, vel „ Judicio poſſint, niſi *ſelectis* quibuſdam „ forenſibus Procuratoribus negotium man„ dent „.

XIII. Quamdiu officium Procuratorum fuit privatum, nemo illud invitus ſuſcipere tenebatur: at hodie dum publicum eſt, hi, qui prævio examine, & juramento in numerum eorum relati ſunt, etiam inviti cogi poſſunt, ut officium ſuum impendant; uti poſt alios obſervat Nicolaus Tuldenus ad Damhouderum in Praxi Rer. Civil. *cap.* 84. *litt. E.*

XIV. Juſtis tamen de cauſis ab officio impendendo in hac illave cauſa excuſari poſſunt; dicitque Damhouderus ibidem *num.* 2. quod " ab eo onere ſuſcipiendo „ ſeſe purgare poſſint, & illud unus de„ trectare, ſi *jurent* quod teſte conſcien„ tiâ, ipſorum (clientum) cauſa non vi„ deatur ipſis defenſibilis „.

XV. Nec immerito: licet enim hodiernis moribus receptum ſit, non transferri Judicium in Procuratorem; neque ipſum per litis conteſtationem reddi dominum cauſæ; aut in ipſum ſententiam ferri; quemadmodum Jure Civili obtinebat, uti paſſim monent Pragmatici, ac nominatim Simon a Groenevvegen de Legibus abrogatis ad tit. Digeſtorum *De Procuratoribus*; nihilominus verum manet, Procuratores hodiernos ſuſcipere defenſionem, & proſecutionem cauſæ; quam ſane impendere nequaquam poſſunt cauſæ, quam credunt *injuſtam*.

XVI. Imo & juramentum in admiſſione ad Officium Procuratoris ſolet ipſos adſtringere, quod nullam cauſam, quam noverint injuſtam, ſuſcipient; aut ſi aliquam tamquam juſtam ſuſceperint, dimittent mox ut eam noverint injuſtam. Verba juramenti præſtari ſoliti in Curiis Eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis, ſunt: „ Nec acceptabo officium Procuratoris in „ malis, & injuſtis cauſis ſcienter: & „ quam cito mihi conſtiterit de injuſti„ tia cauſæ, in ea amplius non procu„ rabo „.

XVII. Procuratores illi, qui omnes indifferenter cauſas ſibi oblatas ſine ullo examine ſuper earum juſtitia, aut injuſtitia ſuſcipiunt, oſtendunt parum memores ſe eſſe præſtiti juramenti; parumque ſollicitos, num juſtam, injuſtamve cauſam tueantur: meritoque anxii ſunt, an cum hujuſmodi affectata ignorantia immunes erunt a perjurio, ſaltem coram eo, qui ſcrutatur cor & renes, ſi cauſam injuſtam ſuſcipiant, quam ſi examen debitum præmiſiſſent, nec lucri cupiditate ad omnes indifferenter cauſas ſuſcipiendas fuiſſent illecti, facile agnoviſſent eſſe injuſtam.

XVIII.

Digitized by Google

XVIII. In citatis Ordinationibus Curiæ Rectoris, & Conſervatoris hujus Univerſitatis, *art.* 12. ſtatuitur: " Procurator „ non occupet cauſam aliquam, ſive ad „ agendum, ſive ad defendendum, niſi „ prius ſatis inſtructus „.

XIX. Quæ capite præcedenti dicta, & notata fuerunt circa obligationem Advocatorum de non patrocinando cauſæ injuſtæ, hic merito repeti poterunt: cum tam Procuratoribus, quam Advocatis vi juramenti, & officii vetitum ſit, cauſæ injuſtæ quâcumque ratione patrocinium impendere.

XX. Non minus quoque Procuratores, quam Advocati obligantur fideliter ſuis clientibus ſervire: unde & hic repeti poterunt, quæ de fidelitate clienti ab Advocato ſervanda dicta ſunt capite ſuperiori. Hoc tamen hic obſervandum, quod Curia Brabantiæ cautum volens, ne ex connexione, & familiaritate Procuratorum, *ſecreta* unius Partis alteri revelarentur, ſtatuit *art.* 324. ne pater, & filius, aut duo fratres, vel duo habitantes in eadem domo ſint ſimul in eadem cauſa Procuratores pro utraque Parte: *Om dies vville dat de Procureurs onderlinghe ghealliecrt zynde van bloede ofte affiniteyt, gelick vader ende ſone, tvvee ghebruers, oft vvonende in een huys, ontfanghen in een ſaecke de procuratie van beyden partyen, vvaer uyt die ſecreten van partyen ſomvvylen vvorden ghereveleert, ende d' een van partyen gheſupplanteert oft bedroghen: Wy verbieden den voorſz. Procureurs alſo ghealliecrt zynde, oft vvonende in een huys, te nemen procuratie oft te occuperen in een ſaecke vor beyde de partyen.* Id eſt: Eo quod Procuratores mutuo, aut ſanguine aut affinitate conjuncti, quales pater & filius, aut etiam fratres, aut in eodem domicilio commorantes in eadem cauſa utriuſque Partis procurationem agunt, unde fit ut quandoque arcana Partium detegantur, alteraque harum circumveniatur, & decipiatur: prohibemus dictis Procuratoribus, ut ſupra conjunctis, aut in eadem domo commorantibus, ne in eadem cauſa utriuſque Partis procurationem admittant.

XXI. Illud quoque Procuratoribus æque ac Advocatis incumbit, ut omni modo laborent, ut clienti ſuo juſtitia adminiſtretur; uniceque ſtudeant cauſam ſincere proſequi; nihil ſcienter ad protractionem cauſæ in ſuum proprium lucrum, & litigantium detrimentum faciendo.

Hac de cauſa Procuratores in Curiis eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis inter alias jurant: " Nec petam aliquas dilatio„ nes in cauſis meis, in gravamen alicu„ jus, ſed terminos meos legaliter ſerva„ bo . . . . Nihilque proponam per me, „ vel alium pro cauſa protrahenda, vel „ ad vexandum indebite adverſarium „.

Contra ſuperfluas, & extravagantes dilationes ſub variis prætextibus peti ſolitas, extat *art.* 329. Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

XXII. In his Ordinationibus, uti & Ordinationibus Conſilii Flandriæ de anno 1624. & 1667. quæ habentur *part.* 3. Edictorum Flandriæ, *lib.* 1. *Rubr.* 8. necnon in Statutis Curiarum Eccleſiaſticarum multa occurrunt, quæ officium Procuratorum ſpectant, quæque plures hodiernos abuſus reſecarent, ſi exacte obſervarentur; illudque notandum, quod in formula juramenti præſtandi a Procuratoribus in Curiis Eccleſiaſticis exprimitur: " Item, in re„ ſponſionibus per *credit*, vel non facien„ dis, non informabo Partes, ſed ipſas „ omnino inducam, ut fateantur verita„ tem „. Ad quem articulum juramenti neſcio, an ſat hodie attendant Procuratores.

XXIII. Licet hodie in plurimis Curiis certus determinatuſque ſit numerus Procuratorum, nec officio Procuratorum fungi quis poſſit, niſi prævio examine ſuper idoneitate, & præſtito juramento, in numerum Procuratorum ſit admiſſus, uti ſupra notavimus; nullus tamen illorum poteſt cauſam aliquam ſuſcipere, aut proſequi, niſi mandatum, ſive procuratorium habuerit: ipſaque auctoritas Procuratoris etiamnum hodie ex mandato ſeu procuratorio dependet; uti monet Simon a Groënevvegen ad *Inſtit. De Satiſdationibus*, §. 3.

XXIV. Quin eodem teſte non admittitur hodie Procurator abſque mandato, etiamſi caveat *de rato;* niſi tamen Pars litigans ipſi Procuratori eſſet ſanguine juncta: quo caſu ex Ordinationibus Curiæ

Bra-

Digitized by Google

Brabantiæ *art.* 325. poterit ſub cautione de rato, ex permiſſione Curiæ admitti. Verba articuli ſunt: *Dat de Procureurs hun niet en ſullen voorderen ſonder beſonderlycke procuratie eenighe partyen te dienen ten vvare dat de partye hen beſtonde van bloede, in vvelcken ghevalle ſy midts ſtellende cautie de rato, ſullen ter ordinantie van onſen voorſz. Raede moghen vvorden gheadmitteert.* Id eſt: Ut Procuratores ſe in obſequium Partium non interponant, abſque legitima rei gerendæ ſibi facta poteſtate, niſi Pars iis ſanguine foret juncta; quo caſu, ſi caverint de rato, poterunt ex Decreto præſati noſtri Conſilii admitti.

Quod ergo diſit Simon Van Leeuvven in Cenſura Forenſi, *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 4. quod ex ſtylo Procurator, qui debite inſtructus eſt, mandatum autem aut nondum accepit, aut quod accepit, in aliquo deficiens eſt, ſub cautione de *rato*, & termino quo defectum ſuppleat, aut ſufficiens mandatum cum ratihabitione omnium, quæ hactenus ab eo geſta fuerint, interim admittitur, id conſonum non eſt citato articulo Ordinationum Curiæ Brabantiæ; nec hodie in illa Curia admitteretur, quamvis in aliis nonnullis Curiis id admittatur: ut ex ibidem citatis Pragmaticis notat Van Leeuvven, & in Ordinationibus Curiæ Rectoris, & Conſervatoris hujus Univerſitatis *art.* 13. non obſcure admittitur. Verba articuli ſunt: “ Ut Procurator ſive Actoris, ſive Rei, primo die ſuæ „ comparitionis exhibeat ſuum mandatum: „ & ſi mandatum *minus ſufficiens* videatur, jubeatur aliud exhibere intra certum tempus: interea tamen ulterius „ procedatur, præſtitâ *cautione de rato*, „ per eumdem Procuratorem præſtanda, „ nec aliter admittatur „. Idem habet *art.* 8. *tit.* 11. *Ordinat. Curiarum Eccleſiaſt.*

XXV. De hac admiſſione Procuratoris ſub cautione *de rato*, vide late Nicolaum Tuldenum ad Damhouderum in notis *cap.* 90. *litt.* C. ubi notat ex Socino aliiſque, huic cautioni ita demum locum eſſe, quando aliqualiter de mandato conſtat, ſed non plene: neque eam admitti, quando res, quæ agitur eſt valde ardua.

Ubi ſine ſufficienti mandato ſub cautione de *rato* admiſſus eſt Procurator, ſi mandatum intra terminum non exhibeat, in ipſum Procuratorem ſententia fertur, & ad intereſſe & damnum condemnatur; imo & in aliquibus partibus, arbitrali correctioni obnoxius redditur; uti aliis citatis monet Van Leeuvven loco citato.

XXVI. Quamvis de Jure communi procuratorium ſolo conſenſu expediri queat, & etiam per teſtes aut Nuntium probari queat, in nonnullis tamen Curiis hodie receptum eſt, non niſi per ſcripturam admitti probationem procuratorii; uti ſervari in Parlamento Mechlinienſi teſtatur Chriſtinæus *vol.* 2. *Deciſ.* 107. *num.* 20. uti nec in ejuſdem Civitatis Mechlinienſis Conſilio Duodecimvirali ex ſtatuto ejuſdem *tit.* 1. *art.* 25. cujus hæc ſunt verba: “ In cauſa „ civili licitum eſt per Procuratorem actiones inſtituere & excipere, modo Pro„ curator plene doceat de mandato per ſi„ gillum authenticum, vel per chirogra„ phum Secretarii Principis „. Vide Chriſtinæum ad hunc articulum, ubi late agit de forma ad probandum procuratorium hodie neceſſaria: de qua etiam agit Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 90. ubi monet *num.* 4. quod “ Procuratoria ſub „ Principis ſigillo alicujus data non egeant „ atteſtatione Senatorum, ſed ſint per ſe „ ſufficientia „. Addens: “ Item, quando „ conſtituentes ſunt Prælati, Epiſcopi, aut „ præclari Nobiles, aut in ea dignitate aut „ officio conſtituti, ut ſua ſigilla omnibus „ ſint cognita, rata, & approbata, eorum „ quoque procuratoria data, & ſigillata „ habentur rata & valida, ſine ulla cognitione Magiſtratuum „.

XXVII. Supra obſervatum fuit, quod hodierni Procuratores per litis conteſtationem non fiant *domini litis*, uti fiebant Jure Romano; ſed habeantur pro miniſtris nudum miniſterium ſive ſervitium in proſecutione litium ſuis Clientibus præſtantibus: atque hinc ulterius moribus receptum eſt, quod & poſt litem conteſtatam Procurator revocari queat: & ſi altera partium moriatur ante cauſæ concluſionem, tunc Procurator inchoatam cauſam finire non poſſit; ſed implorato Judicis officio, citatio ad reaſſumendam cauſam in eo ſtatu, in quo relicta eſt, contra hæredes de-

cer-

Digitized by Google

cernatur: A Groenevvegen ad *L.* 22. *Cod. De Procurat.* Et ita ſervari in Curia Mechlinienſi teſtatur Chriſtinæus citatâ *Deciſ.* 107. *num.* 22.

Dicitur quidem in *Clem. fin. De Procurat.* " Procuratorem a Prælato, Rectore, vel alio quolibet pro Eccleſia ſua vel Beneficio conſtitutum per mortem conſtituentis revocari; etiam quoad negotia & cauſas, in quibus per ipſum lis fuerit ante mortem hujuſmodi conteſtata ". Sed id ſpeciale eſt in Rectore Eccleſiæ; uti recte notavit Zypæus in *Notit. Juris Belg. De Procuratoribus:* quia Rectoris Eccleſiæ tamquam meri uſufructuarii jus omne per mortem perimitur; adeoque nihil tum ſupereſt, quod ejus mandatum porrigatur.

XXVIII. Jure Romano Procuratoris officium erat gratuitum, niſi aliquod ſalarium eſſet promiſſum: at hodie tam in eccleſiaſticis, quam in civilibus Curiis ſua ſalaria Procuratores a Clientibus petere poſſunt, licet de his nihil dictum fuerit.

Notius eſt quam ut probari debeat, multiplices inutiles terminos, altercationes, dilationes, aliaque ſimilia a Procuratoribus procurari, & fieri, ut ſalaria ipſorum continuo creſcant: infinitaſque Procuratorum tricas eſſe, ad protrahendum cauſas, ſuaque ſalaria augenda, norunt non tantum, qui Curiis illis præſunt, ſed & qui in illis lites ſuſtinere coacti aliquando fuere; poſſuntque colligi ex Ordinationibus Curiarum non tantum civilium, ſed & eccleſiaſticarum, quibus multi Procuratorum abuſus caſtigantur, multaque a Procuratoribus obſervanda, & cavenda præſcribuntur: optandumque eſſet, ut quemadmodum ſanctiſſime conſtituta ſunt, ita quoque exactiſſime obſervarentur: abſcinderentur omnes illi prætextus, quibus Procuratores, etiam in Curiis eccleſiaſticis, utuntur ad lites & terminos prolongandos, & multiplicandos; ipſumque Tribunal eccleſiaſticum odio, & vilipendio communi exponunt.

Quam periculoſum ex hoc capite ſit Procuratorum officium; & qui huic maxime ſint expoſiti, intelligi poteſt ex dictis Capite præcedenti, *num.* 35. *& ſeq.*

XXIX. Procuratori ſimilis eſt Defenſor ſive Actor cauſarum Univerſitatis, Collegii, Societatis, ſimiliumque corporum, quæ a Principe, vel Senatu ſunt confirmata. Neque enim omnibus paſſim permiſſum eſt habere corpus Collegii, ſive Societatis, quod ad exemplum Reipublicæ habeat res communes, arcam communem, & Actorem, *L.* 1. §. 1. *ff. Quod cujuſque Univerſitatis nomine*, &c.

XXX. Actor hic vocabulo Græco vocatur *Syndicus* a lite ſive cauſa, quam nomine Univerſitatis proſequitur, agendo vel defendendo, *L.* 18. §. 13. *ff. De Muneribus*. Solet ſimilis Procurator ad agendas cauſas conſtitutus in Civitatibus majoribus vocari *Penſionarius;* uti notat Chriſtinæus ad citatum *art.* 25. Conſuetudinum Mechlinienſium, ubi & de Officio Penſionarii tractat.

XXXI. Obſervat autem Mornacius ad *L.* 1. §. 1. *ff. eod.* " Ex uſu hodierno Syndicos creari conſueviſſe, ut ſint non tantum Actores Reipublicæ quoad lites, ſed etiam ad cetera quælibet Univerſitatis negotia, vel oppidi aut Parœciæ, cui dati ſunt ".

XXXII. Habet & noſtra Univerſitas Lovanienſis Syndicum, qui inter alia jurat, quod cauſas Univerſitatis, quas tamquam actrix vel rea ſuo, vel alieno nomine habebit, diligenter proſequetur.

Præſcribunt tamen Statuta Univerſitatis, ut " nullam cauſam univerſitatis nomine inchoet, niſi ad hoc habeat ſpeciale mandatum ab Univerſitate, vel ſaltem a Rectore & Deputatis. Cauſam inchoatam non deferat abſque conſenſu Univerſitatis, vel Rectoris, & Deputatorum; ſed omni diligentiâ proſequatur uſque ad finem. Item admoneat D. Rectorem, ut concluſiones Univerſitatis exequatur ".

XXXIII. In Decretalibus Gregorii IX. extat ſpecialis titulus *De Syndico*, ſub quo unica tantum refertur Decretalis ſub hoc titulo: *Gregorius Papa Subdiacono Defenſori Siciliæ*. Recte autem poſt Contium monuit Antonius Auguſtinus in notis ad primam collectionem Decretalium, hanc Decretalem eſſe fragmentum *Epiſt.* 67. *lib.* 1. S. Gregorii, cujus inſcriptio eſt, *Petro Subdiacono Defenſori Siciliæ*.

Digitized by Google

XXXIV. In hac Epiſtola in primis ſcribit S. Gregorius: " Sicuti ſtudii noſtri eſ-
„ ſe condecet a litigiis forenſibus ſubmo-
„ vere, ut divinis miniſteriis pie ac ſo-
„ lerter invigilent; ita neceſſe eſt noſtrâ
„ proviſione, quemadmodum negotia eo-
„ rum diſponi debeant, ordinare, ne di-
„ ſtenta mens per varias cauſarum curas
„ defluat, & ad celebrandum opus con-
„ ſuetum enervata torpeſcat „.

XXXV. Poſt hæc ſignificat dicto Petro Subdiacono, quod " præſentium littera-
„ rum lator Joannes Abbas plurima ſe
„ Monaſterii ſui afferat habere negotia „. Deinde ſubjungit: " Pro qua re expe-
„ rientiam tuam per præſentis ſcripti pa-
„ ginam admonemus, quatenus eum Fau-
„ ſto, qui Romani viri magnifici ex Præ-
„ tore Cancellarius fuerat, loqui debeat.
„ Cujus ſi pronam ad hanc rem compere-
„ ris voluntatem, ei Monaſterii ipſius ge-
„ neraliter debeas conſtituto ſalario com-
„ mendare negotia „.

XXXVI. Rationem hanc notandam adjungit: " Expedit enim parvo incommodo
„ a ſtrepitu cauſarum ſervos Dei quietos
„ exiſtere; uti & utilitates cellæ per ne-
„ gligentiam non pereant, & ſervorum Dei
„ mentes ad opus Dominicum liberiores
„ exiſtant „.

XXXVII. Hinc notant Interpretes poſt Gloſſam, S. Gregorium voluiſſe, ut quidam Fauſtus conſtitueretur Syndicus Monaſterii cum ſalario de bonis Monaſterii ad omnia negotia Monaſterii in Judicio procuranda: eo quod expediat, ut modicum damnum ſuſtineant Monachi, ut ab hujuſmodi litigiis conquieſcant, & Divinis interſint.

XXXVIII. Quam periculoſum ſit, Monachum ſecularibus negotiis, & præſertim forenſibus implicari, & quæ in Œconomo ſive Procuratore Monaſterii ſint obſervanda, notavi *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 5.

XXXIX. Ceterum & illud certum, non tantum Monachis, ſed & Clericis parum convenire, eorumque vocationi parum eſſe conforme, negotiis illis temporalibus, & forenſibus litigiis implicari, atque per illa ab eccleſiaſticis miniſteriis avocari.

Sic olim Epiſcopos prohibuere Concilia, ne ad Comitatum peragerent, electis ad id opus Diaconis: ſic eoſdem a rerum temporalium adminiſtratione ſubmoverunt, quando curam illam Œconomis, & vicedominis demandarunt, uti monet eruditus Auctor notarum in citatam Epiſtolam S. Gregorii; cum quo quidnî dicamus:
„ Utinam & ceteris Clericis ſimili quo-
„ piam remedio provideretur ope Syndi-
„ corum, & defenſorum, ut ab omnibus
„ terrenis negotiis liberi ſoli Deo vaca-
„ rent, omneſque Clerici, & Monachi
„ tam eſſent forenſium actionum rudes,
„ quam coguntur eſſe gnari „.

CAPUT IV.

De Graphiariis, & Secretariis.

1. *Qui apud Romanos dicti Cancellarii?*
2. *In horum locum ſucceſſerunt hodierni Graphiarii, & Secretarii.*
3. *Ante Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. nulla reperitur Conſtitutio de adhibendo Graphiario in Judiciis eccleſiaſticis.*
4. *Concilium vult adhiberi perſonam publicam, quæ Acta judicialia conſcribat.*
5. *Perſona illa publica coincidit cum hodierno Graphiario, qui & Notarius aliquando dictus fuit.*
6. *Ordinatio Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis de ſcribendis Actis per Graphiarium.*
7. *Graphiarius debet Acta regiſtrare, & diligenter conſervare.*
8. *Debet in ſpeciali regiſtro regiſtrare omnes Sententias.*
9. *Prædicta Graphiarius jurejurando promittit.*
10. *Graphiarius debet copiam Actorum dare Parti petenti, originalibus ſibi retentis.*
11. *Actis judicialibus a Graphiario conſcriptis, & regiſtratis plena fides adhibetur, licet nulli teſtes interveniant.*
12. *In hoc tamen attendendus ſtylus & conſuetudo Curiarum.*

13. *In*

Digitized by Google

13. *In quibus cauſis Secretariis Epiſcoporum, aut Collegiorum plena fides ſit adhibenda.*
14. *Graphiarius debet utrique Parti indifferenter ſervire.*
15. *Juramentum Graphiariorum in Curia Eccleſiaſtica de hac indifferentia.*
16. *Graphiariorum indifferentia hodie maxime neceſſaria; & quare?*
17. *Rectus Judiciorum ordo multum hodie dependet a Graphiariis.*
18. *Graphiariorum officium olim erat vile; ſecus hodie.*
19. *Querela Bonifacii VIII. de nimia exactione ſalarii Graphiariorum.*
20. *Hodie Graphiariorum ſalaria ſunt taxata; & quomodo ex hac taxatione Graphiarii captant occaſionem cauſas protrahendi?*
21. *Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum contra exceſſus Graphiariorum.*

I. EXtat in Codice Juſtinianæo titulus *De Adſeſſoribus*, *Domeſticis*, & CANCELLARIIS Judicum. Notant autem communiter Doctores, *Cancellarios* Judicum fuiſſe, qui ſcribendis, & expediendis Judicum Epiſtolis actiſque operam dabant. Hoſque *Cancellarios* fuiſſe dictos, quod eorum cellulæ ob chartarum amittendarum periculum, *cancellis* eſſent munitæ.

II. Horum officio funguntur hodie tam in Curiis eccleſiaſticis, quam civilibus illi, quos *Graphiarios*, vel *Secretarios* vocamus; qui tamquam publicæ & juratæ perſonæ omnia Acta judicialia ſcribunt, ac fideliter cuſtodiunt, ſive regiſtrant.

III. Admodum veriſimile, hos Graphiarios, & Secretarios una cum ſtylo forenſi, & formâ litigandi e Curiis civilibus in Curias eccleſiaſticas ſenſim iutraſſe; quamvis non reperiatur ulla Conſtitutio Canonica, quæ præcipiat Judicibus eccleſiaſticis perſonam publicam conſcribendis Actis habere ante Conſtitutionem Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. relatam in *Cap.* 11. ☧ *De Probat.*

IV. Conqueritur hic Concilium, quod quidam Judices aliquando in præjudicium alterius Partis aliqua falſa afferant; & quoniam contra falſam aſſertionem iniqui Judicis (ait) innocens litigator quandoque non poteſt veram negativam probare; cum negantis factum per rerum naturam nulla ſit directa probatio: ne falſitas veritati præjudicet, aut iniquitas prævaleat æquitati, ſtatuit Concilium, " ut tam in ordinario judicio, quam extraordinario Judex ſemper adhibeat aut publicam (ſi poteſt habere) perſonam, aut duos viros idoneos, qui fideliter univerſa judicii Acta conſcribant: videlicet citationes, dilationes, recuſationes, exceptiones, petitiones, reſponſiones, interrogationes, confeſſiones, teſtium depoſitiones, inſtrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, concluſiones, & cetera, quæ occurrerint competenti ordine conſcribenda, loca deſignando, & tempora, & perſonas".

V. Perſona *publica*, de qua hic agit Concilium Lateranenſe, dicitur in *Cap.* 11. *De Reſcriptis in* 6. *Notarius*, coinciditque cum eo, qui hodie ſolet dici *Graphiarius*, vel *Secretarius*. Unde & in antiquis Statutis hujus Univerſitatis, qui hodie vulgo vocatur *Secretarius*, dicitur *Notarius Univerſitatis*.

VI. Itaque conformiter ad Decretum Concilii Lateranenſis in omni Judicio ſive ordinario, ſive extraordinario hodie habetur perſona publica, ſive *Graphiarius*, vel *Secretarius*, qui juxta Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 5. *art.* 2. debet " ſcribere & ſubſignare omnes citationes, monitioneſque, inhibitiones, arreſtationes, commiſſiones executorias, Decreta, Sententias, & reliqua omnia, quæ tam ad officii, quam Partium inſtantiam, aut alias ſub nomine Officialis, expedientur; idque omnino ſub data illius diei, quo decreta fuerint".

VII. Cum vero parum eſſet ad finem aſſequendum, quem in citato Decreto intendit Concilium Lateranenſe, Acta conſcribere, niſi etiam diligenter cuſtodirentur, ut ex iis ſemper veritas haberi queat, ideo addunt dictæ Ordinationes eodem articulo: " Conſcribetque & *regiſtrabit* omnia Acta judicialia, eaque ac Partium munimenta exhibita judicialiter, (ne alioquin ad damna, & intereſſe Partium

„ teneatur) *diligenter conſcribat* „.

VIII. Et *art.* 7. " Graphiarius in ſpe-„ ciali regiſtro omnes Sententias, tam de-„ finitivas, quam interlocutorias, propriâ „ manu regiſtrare tenebitur; aut ſi per „ alium faciat, unicuique Sententiæ ſic „ regiſtratæ ſubſcribet „.

IX. Illud quoque punctum in formula juramenti a Graphiariis præſtandi, exprimitur his verbis: " Acta proceſſuum & „ cauſarum diligenter, & veraciter regi-„ ſtro meo inſcribam, & poſtquam inſcri-„ pſero, nihil addam, vel delebo ſine De-„ creto Officialis: exhibita ſine ejuſdem „ Decreto non reſtituam, non exhibita „ inſeri non permittam „.

Similis regiſtratio Sententiarum, & Actorum judicialium injungitur Graphiariis Curiæ Brabantiæ, in ejuſdem Curiæ Ordinationibus *art.* 126.

X. Addit Concilium Lateranenſe in allegato Decreto: Et omnia ſic conſcripta „ Partibus tribuantur, ita quod *originalia* „ penes Scriptores remaneant; uti ſi ſu-„ per proceſſu Judicis fuerit ſuborta con-„ tentio, per hoc poſſit veritas decla-„ rari „.

Hoc & praxis obſervat, ut nimirum copia Actorum Partibus tradantur auctoritate Judicis; originalibus vel publicis regiſtris, in quæ Acta ſunt relata, manentibus in Graphiaria.

XI. Porro Actis a Graphiario conſcriptis, ſive ſignatis plena fides adhibetur, tametſi nulli præterea teſtes adbibeantur; uti poſt gloſſam ad citatum *Cap.* 11. *De Probationibus*, communiter tradunt Interpretes, & praxis confirmat, teſte Simone Van Leeuvven in *Cenſ. Forenſi*, *part.* 2. *lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 5. qui monet tamen *num.* 6. id reſtringendum eſſe ad *mera judicialia*, & quæ proprie ſunt de Actis, & ad Judicii expeditionem pertinent; ſecus in extrajudicialibus, aliiſque quæ his extrinſecus inſeruntur. Hanc diſtinctionem expreſſit quoque gloſſa loco citato, dicens: „ Et licet circa *judicia* credatur ſcripturæ „ Tabellionis, tamen circa contractus non „ creditur ei, niſi habeat teſtium ſubſcri-„ ptionem „.

XII. In his nihilominus conſuetudo, & ſtylus Curiarum ſingularium attendi debent, qui nonnumquam præter Graphiarii, aut Secretarii fidem, etiam ſignaturam Judicis, aut ſigillum publicum requirunt, ut Litteris ſive Actis plena fides habeatur.

XIII. Habent & Epiſcopi ſuos paſſim Secretarios, qui ſunt deputati ad conficienda inſtrumenta de Actibus ipſius tantum Epiſcopi: puta de collationibus vel inſtitutionibus, vel quæ cooperante Epiſcopo fiunt; ut de reſignatione Beneficii in manus Epiſcopi facta, vel præſentatione Patroni, vel quâvis inſinuatione ei facta; vel de acceptatione collationis, in præſentia ejuſdem Epiſcopi facta, & ſimilibus ad ipſius Epiſcopi officium ſpectantibus. Hi licet in his negotiis cenſeantur *Notarii*, & perſonæ *publicæ*; nequaquam tamen vulgo, & ſimpliciter *Notarii* dicuntur: neque extra dicta negotia poſſunt inſtrumenta in qualitate Notariorum conficere; ſed habentur pro privatis perſonis, quemadmodum Actuarii, ſive Graphiarii extra rem forenſem. Neque ſimiles Prælatorum Secretarios ſolere intelligi in Regiis Edictis, vel Curiarum Ordinationibus nomine *Notariorum*, communiter tradunt Pragmatici, & communis praxis evincit; uti nec Scribas aut Secretarios Collegiorum Eccleſiaſticorum, ad negotia duntaxat horum Collegiorum expedienda deputatos; ſed tantum Notarios *communes* ad quæcumque negotia extrajudicialia, vel eccleſiaſtica, vel civilia auctoritate *publicâ* deputatos: de quibus agetur titulo ſequenti, ubi de probatione per inſtrumenta tractabitur; eo quod fides inſtrumentorum præcipue a fide Notariorum dependeat.

XIV. Quandoquidem Graphiarius, ſeu Secretarius ſit perſona publica Judici in ſcribendis Actibus deſerviens, debet, uti ipſe Judex, eſſe in cauſa indifferens, atque utrique Parti fideliter ſervire; neque uni magis, quam alteri favere.

XV. Unde juxta Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlin. jurejurando promittit Graphiarius: " Liti-„ gantibus, vel litigare volentibus dire-„ cte, vel indirecte conſilium non dabo: „ dicta & depoſitiones teſtium fideliter ex-„ cipiam „. Et *tit.* 5. *art.* 9. Graphiario præ-

Digitized by Google

præcipitur, quod memor juramenti ſui, ſecretus erit, neutri partium ſe *addictum*, aut *partialem* exhibebit, ſed eumdem omnibus; neutri etiam conſilium directe, vel indirecte dabit.

XVI. Hæc Graphiariorum indifferentia hodie maxime neceſſaria eſt; eo quod moribus noſtris in plerifque Judiciis, præſertim ſubalternis, & eccleſiaſticis, Graphiarii Adſeſſorum, & Conſiliariorum vicem fere ſuſtineant; frequenterque Judices ab ipſis inſtructionem accipere debeant: uti recte notavit Simon Van Leeuwen loco citato.

XVII. Hinc facile intelligitur, & quotidiana experientia nimium evincit, bonum judiciorum ordinem, quin & rectam juſtitiæ adminiſtrationem plurimum dependere a peritia, & integritate Graphiariorum, & Secretariorum: ut propterea merito ſolliciti ſint, quibus ipſorum electio, vel deputatio competit, peritos & integros ad hujuſmodi officia aſſumere.

XVIII. Illud quoque notandum, quod licet olim Scribarum, ſive Graphiariorum (quos *Tabelliones* vocant Veteres) reputaretur vile officium, & ſervile, hodie tamen officium ipſorum ſit honorificum, & in honore habeantur: quia eorum fidei publicæ tabulæ, periculaque Magiſtratuum committuntur; uti notat Simon a Groenevvegen ad titulum Codicis *De Tabulariis, Scribis*, &c.

XIX. Notarios ſive Graphiarios Acta ſcribentes, in exigendo ſalario metas rationis jam pridem exceſſiſſe conqueritur Bonifacius VIII. *in Cap.* 11. §. *Notarium De Reſcriptis in 6.* mandans ut Judex prout ad ipſius officium ſpectat, prudenter refrænet.

XX. In plerifque Curiis, tam eccleſiaſticis, quam civilibus, ſalaria Graphiariorum, & Secretariorum taxata ſunt.

Verum cum hæc taxatio ita plerumque concepta ſit, ut in ſingulos terminos, necnon paginas, & lineas copiarum Actorum ſalarium ſit conſtitutum, natum eſt fieri, ut lucri cauſâ lites in longum protrahant, copiaſque Actorum extendant, & multiplicent cum maximo Partium incommodo: idque vel præcipue timendum in Curiis tam eccleſiaſticis, quam civilibus, in quibus pauciores cauſæ occurrunt, & quibus præficiuntur ſæpius Graphiarii, & Secretarii tenuis conditionis, & fortunæ, qui ex proventibus ſuorum officiorum ſe & familiam ſuam intertinere conantur.

XXI. Interim hiſce injuſtitiis occurrere volentes ſæpius citatæ Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 5. *art.* 4. ſtatuunt: " Graphiarius ab omnibus ſuperfluis abſtineat, ideoque nec dies feſtos ad ſubſtantiam rei non neceſſarios apponat, nec dignitatem Judicum Commiſſariorum, vel litigatorum, vel Procuratorum ſæpius repetat. In depoſitionibus teſtium, aut extracto quocumque proceſſibus inſerendo, abſtineat a ſuperfluis præambulis, longiſque, & inutilibus præfationibus, & aliis omnibus, quæ ad principale negotium non pertinent; nec tenorem totum ejuſdem inſtrumenti citationis, vel cujuſque ſcripturæ unquam reiteret; ſed ſi tenore ſemel inſerto, ejus alibi mentio facienda ſit, fiat remiſſivè: ſecus inſerta non veniant in taxam ".

Et rurſus *art.* 8. " Nullum ſalarium conſequitur Graphiarius pro Actis male, & illegibiliter, vel ordine præpoſtero conſcriptis; ſed omnes illæ expeditiones, quin etiam & ſuperfluæ omnes extenſiones intra Acta illegitima reputabuntur ".

Hæc in ipſo quoque juramento a Graphiario præſtando exprimuntur his paucis verbis: " Cauſâ lucri, vel ultra conſuetum modum, Acta non extendam ".

CAPUT V.

De Advocato Fiſci, & Procuratore officii, ſive Promotore; necnon Apparitoribus.

1. *Apud Romanos frequens mentio Advocatorum Fiſci; & quod eorum officium?*
2. *Hi hodie vocantur Advocati Fiſcales.*
3. *His junctus eſt Procurator Fiſci, vulgo Procurator Regius.*

4. *Etiam*

Digitized by Google

4. *Etiam Curiæ Eccleſiaſticæ cœperunt habere ſuos Advocatos Fiſcales, & Procuratores officii, qui Promotores dicuntur.*
5. *Unde derivatum nomen Promotoris.*
6. *Formula inſtitutionis Promotoris Curiæ Eccleſiaſticæ.*
7. *Quod ſit officium Advocati Fiſcalis Univerſitatis Lovanienſis?*
8. *Promotori incumbit promovere cauſas ad publica Eccleſiæ jura ſpectantes.*
9. *Hodie officium Promotorum præcipue conſiſtit in detegendis, & proſequendis exceſſibus ad Juriſdictionem Eccleſiaſticam ſpectantibus.*
10. *Seculo decimoquarto plures querebantur innocenter a Promotoribus vexari.*
11. *Qualiter his querelis occurrendum cenſuerit Concilium Noviomenſe Provinciæ Remenſis.*
12. *Procuratorum exceſſus ſeculo decimoquarto deſcribit Nicolaus De Clemangis.*
13. *Exceſſus hi nondum hodie aboliti.*
14. *Promotoribus injungitur ut non niſi habitâ informatione, magnâque diſcretione quemquam conveniant.*
15. *Quâ cautione procedendum contra perſonas Eccleſiaſticas, & boni nominis?*
16. *Vi juramenti Promotor Curiarum Eccleſiaſticarum nullum poteſt aggredi ſuper exceſſibus, niſi quem vere reum de exceſſu credit.*
17. *Promotor ſuper cauſis agendis debet conferre cum Advocato Fiſcali.*
18. *Advocatus Fiſcalis intendere debet, an cauſæ a Promotore inſtitutæ ſint juſtæ.*
19. *Promotor Univerſitatis cauſam ſuſcipere nequit, niſi de exceſſu aut ſaltem de fama plene informatus.*
20. *Monitum S. Caroli ad Promotorem ejuſque Subſtitutum.*
21. *Promotores nonnumquam proclives ad diſſimulandos defectus, & exceſſus; & quare?*
22. *Decretum Curiarum Eccleſiaſticarum contra hunc Promotorum defectum.*
23. *Promotores cum delinquentibus conniventes arbitrarie puniendi.*
24. *Promotores Curiarum Eccleſiaſticarum jurant, quod exceſſus fideliter proſequentur.*
25. *Promotor Univerſitatis propriâ auctoritate non poteſt componere ſuper exceſſu.*
26. *In Gallia Promotores debent eſſe in ſacris conſtituti.*
27. *In Belgio etiam conjugati, & interdum tenuis fortunæ ad hoc officium aſſumuntur, & quæ hinc incommoda?*
28. *Curia Eccleſiaſtica ſuos etiam habet Apparitores ſive Nuntios.*
29. *Juramentum Apparitorum.*
30. *Quæ fides Apparitoribus adhibenda?*
31. *Quâ pœnâ plectendi, qui Apparitoribus in executione ſui officii reſiſtunt?*
32. *Plura de Apparitoribus, & Nuntiis remiſſive.*

I. FRequens in Legibos Romanis occurrit meotio Advocati Fiſci, extatque in Codice Juſtinianæo ſpecialis titulus *De Advocatis Fiſci.*

Dicebatur autem Advocatus Fiſci, qui cauſas publicas, & Principis agebat; ac ideo io ordine Advocatorum excellebat: ex quo ordine ad eum honorem promoveri ſolebaot loogis experimentis ante alios ſpectati, ut ait *L. 8. Cod. De Advocatis diverſorum Jud.*

II. Similes Advocati in hodiernis quoque Curiis Regiis dicuntur Advocati *Fiſcales*, tamquam qui ex officio patrocinari debeant Fiſco, ſive publico Ærario: vel etiam vocantor Advocati *Regii*; quia Regni, ſive cauſis Regis ſerviunt: extantque paſſim in Ordinationibus Curiarum varii articuli de Officio Advocati Fiſcalis.

III. Sicuti in cauſis privatis intervenit non tantum Advocatus, ſed & Procurator; ita Advocato Fiſci, etiam in cauſis publicis, jungitur Procurator, qui cauſas Fiſcales, & Regias in qualitate Procuratoris proſequatur. Et ſicuti Advocatus Fiſcalis primus eſt io ordine Advocatorum, ita hic primum locom obtinet in ordine Procuratorum.

IV. Poſtquam Coriæ Eccleſiaſticæ more, & ſtylo Curiarum Civilium gubernari cœperunt, ipſaque Juriſdictio ad normam Ju-

Juriſdictionis Civilis exerceri, etiam cœperunt creari Advocati Fiſcales, & Procuratores Officii, quos hodie *Promotores* vocamus; qui cauſas *publicas*, & ad *communem* Eccleſiæ utilitatem ſpectantes ſuſciperent, & defenderent, atque earum deciſionem coram Judice Eccleſiaſtico urgerent.

V. Nomen *Promotoris* derivatur a verbo *promovere*, eo quod officii ejus ſit invigilare abuſibus, & inſolentiis, delictiſque, quæ in Diœceſi committuntur; atque de iis Epiſcopum, & Judicem Informare, quin & opportunum remedium, etiam judicialiter contra delinquentes agendo, expetere; uti notat Claudius Horry in Tractatu Gallico *De Procuratore Curiæ Eccleſiaſticæ*, qui habetur ad calcem libri ejuſdem Auctoris, cui titulus: *Le parfait Notaire Apoſtolique*.

VI. Refert & ibidem formulam, quâ Archiepiſcopus Pariſienſis Curiæ ſuæ Eccleſiaſticæ Promotorem conſtituit; e qua facile intelligitur, quas cauſas promovere debeat: " Dantes tibi (ait) facultatem „ omnes, & ſingulas cauſas ad forum noſtrum, & juriſdictionem noſtram Eccleſiaſticam, & ſpiritualem ſpectantes agendi, promovendi, intereſſendi, & concludendi Sententias, & jus ſuper iis a „ Domino Officiali dictæ noſtræ Curiæ „ Eccleſiaſticæ, & ſpiritualis fori, ipſaſque debitæ executioni demandari inſtandi, Eccleſiaſticos & alios nobis ſubditos „ delinquentes ſeu in crimine deprehenſos, „ & in culpa, ac alios quos conveneriт „ citari, evocari, corrigi, puniri, mulctari, ſententiari, condemnari, abſolvi, „ prout æquitas, & Juris ordo poſtulaverit curandi, & generaliter omnia alia, „ & ſingula faciendi, gerendi, & exercendi, quæ ad hujuſmodi Promotoris munus, & officium de jure, uſu, vel conſuetudine ſpectant, & pertinent, & quæ „ circa præmiſſa neceſſaria, & opportuna „ fuerint „. Similia paſſim Promotoribus, & Advocatis Fiſcalibus injunguntur.

VII. Et quidem in Statutis hujus Univerſitatis Lovanienſis declaratur, Advocati Fiſcalis officium eſſe, "omnes cauſas Univerſitatis contra quoſcumque proſequi, „ in quibus agitur de læſione alicujus privilegii tam intra, quam extra Lovanium, „ Hac de cauſa vult, ut Advocatus Fiſcalis apud ſe habeat, & incorporet omnia „ Privilegia, Exemptiones, Libertates, „ Concordata, & Pacta Univerſitatis cum „ Principibus, & Communitatibus, Epiſcopis atque Prælatis„.

Eadem ex cauſa dicit }, " quod officio „ ejus incumbat, venire ad omnes Congregationes, ac Deputationes, & quoties Rectori libuerit, ubi ſcilicet aliquid „ de ſupradictis negotiis tractabitur„.

Illud denique Advocato Fiſcali injungitur, " ut aſſiſtat Promotori in libellando „ proceſſus fiſcales, contra excedentes, & „ ſtatuta Edictave violantes„.

VIII. Similiter declarat S. Carolus in *Inſtructione Promotoris Fiſci*, quod illorum officium etiam ſit, "cum ſollicitudine promovere cauſas omnes etiam civiles, „ quæ ex officio tractantur, quamvis „ etiam aſſiſtat Pars; præſertim pro executione piorum relictorum, & bonorum „ eccleſiaſticorum, piorumve locorum uſurpatorum recuperatione. Itidem de cauſis quomodolibet ſpectantibus ad menſam „ Archiepiſcopalem, jurave ſpiritualia vel „ temporalia Archiepiſcopatus. Itidem de „ cauſis, ubi de Eccleſ. Juriſdictione, vel „ libertate tuenda agitur„. *Act. Eccl. Mediol.* part. 4.

IX. Hodie officium Promotorum, ſeu Procuratorum cauſarum fiſcalium in Curiis eccleſiaſticis præcipue conſiſtit in detegendis, & proſequendis exceſſibus ad Juriſdictionem eccleſiaſticam pertinentibus.

In Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis, *tit. De Promotoribus, ſeu Procuratoribus cauſarum Fiſcalium art.* 1. dicitur: " Omnia & ſingula delicta ad Juriſdictionem eccleſiaſticam ſpectantia inveſtigabunt, & ut „ puniantur, proſequentur„.

X. Hoc jam pridem fuiſſe Promotorum officium certum eſt; atque evidenter ſupponit Concilium Noviomenſe celebratum anno 1344. a Joanne Remenſi Archiepiſcopo, & Suffraganeis ejus, *Cap. 16.* una declarans, "quod quamplurimorum de Dominis temporalibus, & Judicibus ſecularibus gravem querimoniam receperit, „ continentem quod nonnulli dictarum Curiarum eccleſiaſticarum Promotores, ac „ etiam

„ etiam Procuratores, ad exceſſus citantes eorum homines ſubditos, & Burgenſes, varia & diverſa crimina & exceſſus coloribus fictis exquiſitos eiſdem imponentes, non ſolum in corporibus propriis, & ſcandalo gravi eorumdem, damnificant & fatigant; ſed etiam graviſſimis ſumptibus & expenſis: nobis ſupplicantes, ut vellemus ſuper his providere de remedio opportuno„.

XI. His ergo querelis occurrere volens Concilium ſubjungit: " Nos vero attendentes, Juri non fore conſonum, quod inde naſcantur injuriæ, unde debent jura provenire; ſtatuimus decernentes, quod de cetero nullus Promotorum, aut Procuratorum ad exceſſus aliquem ex officio citari faciat, vel procedat contra eum ſuper aliquo crimine, vel exceſſu, & præſertim tali ratione, cujus fama ipſius citati poſſet in poſterum denigrari, ſive ſcandalum contra eum ſuboriri, niſi veriſimiliter videatur eiſdem, quod juſtam cauſam habeant contra tales procedendi: ſuper quo tamen eorum conſcientias oneramus. Et de hoc cum ad dictum officium aſſumentur, per juramentum adſtringentur; nec tunc etiam ultra primam citationem procedatur per eoſdem, Officiali dicti loci inconſulto„.

XII. Acriori ſtylo hunc Promotorum exceſſum, ne dicam nequitiam & tyrannidem, deſcripſit circa idem ſeculum Nicolaus De Clemengis *De corrupto Eccleſiæ Statu cap.* 15. *num.* 1. " Dici non poteſt, (inquit) quanta mala faciant illi ſcelerati exploratores criminum, quos *Promotores* appellant. Simplices & pauperculos agreſtes vitam ſatis innocuam in ſuis tuguriis agentes, & fraudis urbanæ neſcios, in Jus ſæpe pro nihilo vocant. Cauſas, & crimina contra eos ſedulo confingunt, vexant, terrent, minitantur; ſicque eos per talia ſecum componere, & paciſci cogunt. Quod ſi facere renuant, crebris eos citationibus quotidieque impetunt, & ſupra modum inſeſtant. Quod ſi ſemel quâlibet occaſione præpediti comparere deſierint, cenſurâ illico anathematis ut rebelles, & contumaces feriuntur. Si vero ad diem venire, quoties vocati erunt, perſeveraverint, eorum audientias apud Judicum tribunalia impedient, moraſque & ſubterfugia dilationum, & interlocutionum captabunt, quæ perfacile a foris Eccleſiaſticis obtinentur, quo vel ſic longo tædio longâque ſui temporis jacturâ fatigati, ſuperfuturam vexationem atque impenſam pecuniæ pactione redimere cogantur, &c.„

XIII. Optandum ſane eſſet, ut hi exceſſus, & injuſtæ vexationes cum ſeculis iſtis deſiiſſent; nec ad noſtra tempora perſeveraſſent.

Nimium ipſa quotidiana experientia evincit, quam hoc hominum genus lucri cupiditate ſtimulatum, innocentiſſimos non raro, idque nonnumquam ſuper fictis exceſſibus vexet, & ſcelera, graviſſimoſque exceſſus diſſimulet, dum facilius ab illis, quam ab his mulctas, aut ſub prætextu compoſitionis aliquam pecuniæ ſummam conſequi ſperat.

XIV. His abuſibus ut occurratur, in Statutis Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis decernitur, in primis, ut non niſi habitâ informatione, magnâque diſcretione aliquos ſuper exceſſibus aggrediantur.

„ Caveant, ne quem innocentem per calumniam in jus vocent, aut importune, vel indiſcrete aliquos exagitent, deſectuſque propalent, ac accuſatos ſeu inquiſitos, præſertim Eccleſiaſticos, ante Sententiam diffament, ſed cum omni modeſtia, integritate, & humanitate officium ſuum exerceant„ inquiunt citatæ Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 7. *art.* 3.

XV. Additurque *art.* 4. " Quamobrem etiam, antequam cauſam aliquam contra Eccleſiaſticos, aut honeſti nominis perſonas in judicio contradictorio tractandam exhibeant, eam prius Officiali denuntient; ut diſpiciat, an eas ad ſe per litteras clauſas evocare velit, an viâ Regiâ permittere cauſam agi„.

XVI. Ad hæc jurejurando promittit Promotor harum Curiarum: " Neminem citari procurabo ab officio ſuper exceſſibus, niſi credidero illos veros delinquentes, & me cauſam juſtam habere„.

XVII. Utque maturius hac in parte pro-

procedatur, injungunt *tit.* 4. *art.* 2. Advocato Fiſcali, quod " ſingulis hebdomadi-
„ bus, diebus, & horis deſignandis, deli-
„ berabit cum Promotore de omnibus cau-
„ ſis inſtitutis, vel inſtituendis; ſignanter
„ de iis, in quibus proximâ die juridicâ,
„ vel concludendum verbaliter, aut arti-
„ culi, aliæve ſcripturæ erunt exhibendæ:
„ informationes Promotoris viſitabit, ei-
„ dem conſilium in omnibus dabit, &
„ quando materiæ difficultas, ſcandalum,
„ perſonæ dignitas, vel negotii qualitas
„ id exiget, omnia nobis, vel Officiali re-
„ feret, priuſquam Promotori diem Parti
„ dicere permittet: quod numquam etiam
„ alias faciet, niſi Promotor inſtructionem
„ ſuam, ſaltem ſummarie in ſcriptis ipſi
„ Advocato id petenti tradiderit „.

XVIII. Inſuper *art.* 3. mandatur Advocato Fiſcali: " Unice etiam curabit, ne
„ per Promotorem aliquæ cauſæ officii,
„ vel in ſcriptis, aut etiam ſummarie in-
„ ſtituantur, niſi prævià informatione; ſe-
„ rioque advigilabit, ne temere aliquis
„ vexetur, vel calumnioſe in jus voce-
„ tur „.

XIX. Et juxta Statuta hujus Univerſitatis ſimiliter jurat Promotor: " Quod
„ nullam cauſam contra aliquem incipiam,
„ niſi de exceſſu, vel delicto, aut ſaltem
„ de fama fuero plene informatus „.

XX. Itaque recte monuit S. Carolus Promotorem Fiſci, ejuſdem ſocios & Subſtitutos, ut " meminerint, ſe eſſe Procu-
„ ratores veritatis, & non debere ſub ejus
„ clypeo innocentes opprimere, vel alias
„ eſſe in cauſa, ut quis calumniis fatige-
„ tur „. In Actis Eccleſiæ Mediolanenſis *part.* 4. *tit. De officio Promotoris Fiſci, & Subſtitutorum, pag.* 566. edit. anni 1683.

XXI. Sicuti non raro Promotores ſpe lucri incitati nimis faciles ſunt, ut perſonas etiam eccleſiaſticas vitæ, & converſationis innocentis, ſuiſque officiis diligenter & ſtrenue incumbentes, ſuper quibuſdam fictis, aut levibus exceſſibus divexent; ita econtrario proclives ſunt ad diſſimulanda crimina enormia, publica & ſcandaloſa, abuſuſque graviſſimos, & pernicioſiſſimos, dum ex illa diſſimulatione, vel ſuper iis cum accuſatis, vel denuntiatis compoſitione, lucrum ſperant; vel ſaltem ex ipſa accuſatione, & actione difficultates a ſceleratis criminum illorum auctoribus, aut abuſuum fautoribus timent, & nullum aut exiguum lucrum ſperant: adeo ut ad agendum, aut inquirendum contra exceſſus, & delinquentes ipſos non niſi lucri cupiditas incitare videatur.

XXII. Hunc Promotorum defectum emendare volentes Epiſcopi Provinciæ Mechlinienſis, ordinarunt citato *tit.* 7. *art.* 2. quod Promotores " cum nemine diſſimula-
„ bunt, aut component; ſed ſimul atque
„ de delictis ſufficienter fuerint informati
„ (in quo omnem diligentiam adhibebunt;
„ ſic tamen, quod in cauſis violationum
„ Feſtorum, ſimilibuſque aliis levibus ex-
„ ceſſibus, informationem in ſcriptis non
„ capient) actionem adverſus eoſdem, ex
„ Advocati Fiſcalis prævio conſilio, & in
„ gravioribus cauſis, etiam prius obtento
„ Judicis Decreto, & non aliter, inſti-
„ tuent, & ad finem uſque legitime pro-
„ ſequentur, nec eam, niſi ex ejuſdem
„ Advocati judicio, & prævio Judicis De-
„ creto, derelinquent „.

XXIII. Additur *art.* 3. " Si autem Pro-
„ motores delinquentes aliquos ſciant cum
„ quibus conniveant, & ad nos, vel Of-
„ ficialem non deferant, tamquam conſen-
„ tientes, vel ſaltem negligentes arbitra-
„ rie puniantur „.

XXIV. Jurejurando in aſſumptione ad officium Promotoris promittit: " Exceſſus
„ non ſupprimam, neque celabo, ſed cum
„ omni poſſibili diligentia proſequar; nec
„ deſiſtam, etiamſi citatum innocentem
„ putavero, niſi id Advocato Fiſcali, vel
„ Officiali indicavero, ut deſuper decer-
„ nat, quod ratio poſtulabit . . . . Nullis
„ muneribus, prece, odio, favore indu-
„ car, quominus Promotoris munus, ju-
„ xta prædicta ſtatuta fideliter exequar „.

XXV. Similiter Promotor Univerſitatis jurat: " Neque ſuper aliquo exceſſu, vel
„ delicto componam, ſine expreſſo conſen-
„ ſu D. Rectoris, vel Univerſitatis „.

XXVI. Et quia Promotoris eſt præcipue animadvertere in crimina, & exceſſus Eccleſiaſticorum, conveniens apparet, ut & ipſi Promotores ſint Eccleſiaſtici; uti declarat Concilium Turonenſe anno 1583. idque praxi Regni Galliæ conſonat, quæ in

Digitized by Google

n. Promotores non admittit nisi Sacerdotes, aut ſaltem ſacris Ordinibus initiatos, uti refert Carolus Fevretius *lib.* 4. *De Abuſu cap.* 3. *num.* 29. & poſt ipſum Claudius Fleury *part.* 3. *Inſtit. Juris Can. cap.* 4.

XXVII. In Belgio etiam perſonis conjugatis officium Promotoris committitur, & quidem nonnumquam perſonis tenuis ſatis fortunæ; quæ dum familiam ſuam ex emolumentis officii intertinere coguntur, toti ſunt ad lucrum intenti: atque hinc frequens innocentium oppreſſio, pauperum & miſerorum excoriatio, cauſarum protractio, ſalariorum extenſio, & denique enormium, & ſcandaloſorum peccatorum frequens impunitas, quam facile ſimiles lucrorum aucupes tolerant, modo manus eorum impleantur.

Hi ſunt, qui Tribunal eccleſiaſticum adeo odioſum, & vile vulgo reddunt, ut pene populo ſit perſuaſum non ad correctionem, ſed ad pecunias habendas in crimina inquiri, & in criminoſos actionem inſtitui: eo quod videant, crimina tametſi publica, & ſcandaloſa manere paſſim impunita, dum nullum ex eorum punitione lucrum ſperatur.

XXVIII. Præter Promotorem, alioſque Officiatos, habet quoque hodie Curia eccleſiaſtica, ad exemplum Curiarum ſecularium, ſuos Apparitores ſive Nuntios, qui ea, quæ in Judiciis peragenda ſunt, Partibus annuntiant, litigatores in jus vocant, & mandata atque ſententias Judicum exequuntur, *L.* 33. *Cod. De Epiſcop. & Cleric. L.* 1. *Cod. De Execut. & exact.*

XXIX. Nuntius in Curiis eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis jurat in hæc verba: " Fidelis ero in officio meo, nihil „ aliud referendo, vel reſcribendo, quam „ per me actum erit: & omnia, quæ of„ ficio executoris incumbunt, fideliter fa„ ciam, & exercebo. Nullas pactiones, „ aut conventiones cum Partibus, vel „ Procuratoribus, aliiſque per me, vel „ per alium faciam pro cauſis protelandis, „ & differendis; ſed mandata Curiæ fide„ liter, & diligenter exequar, & execu„ tionem factam, juxta ſtatuta, dorſo lit„ terarum inſcribam. Quoſcumque exceſ„ ſus per Diœceſim *N.* audivero, Vica„ rio generali, Officiali, Sigillifero, ſeu „ Promotori indicabo „.

XXX. Ob præſtitum juramentum, iis plena fides adhibetur in iis, quæ ratione officii ex mandato Judicis exequuntur, & factâ executione referunt: puta afferenti Apparitori, ſe aliquem citaſſe, eumque perſonaliter inveniſſe, eaque expediviſſe quæ ipſi a Judice mandata, & commiſſa erant, plena adhibetur fides, nullo alio teſte, aut teſtimonio accedente; uti notant Doctores poſt Gloſſam in *Cap.* Cum pa-rati 24 *De Appellat.* & notoria praxis hic in Belgio tam in Curiis civilibus, quam eccleſiaſticis confirmat. Vide Peckium in tractatu De Jure ſiſtendi *cap.* 26. ubi etiam notat, quâ pœnâ ſit puniendus Apparitor, qui falſam relationem feciſſe probatur. Referenti autem extra officium non creditur, uti poſt alios citatos notat Chriſtinæus ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 80. ſed de hoc infra latius, ubi de forma citationis, & relationis agetur.

XXXI. Ulterius, quia Apparitores in executione eorum, quæ ſui ſunt officii Judicis perſonam repræſentant, non levi pœnâ puniendi ſunt, & hodie puniri ſolent, qui Apparitoribus executionem de mandato Judicis, & ex officio facientibus, re aut facto reſiſtunt, eiſque injuriam inferunt. Vide Bugnonium *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 182. ibique notas Chriſtinæi.

XXXII. Plura circa Apparitorum, & Nuntiorum officium, & quæ ab iis obſervanda ſint, videri poſſunt in Ordinationibus Curiarum ſive civilium, ſive eccleſiaſticarum; atque ex iis etiam apparebit, in utriſque pene per omnia eſſe idem Apparitorum, & Nuntiorum officium: e quibus tum titulo ſequenti, tum ſub titulo De Sententiis, & earum executione plura notanda occurrent.

Digitized by Google

TITULUS SEPTIMUS
DE INSTRUCTIONE CAUSARUM CIVILIUM.

CAPUT PRIMUM.

Quando, & quomodo hodierna forma litigandi forum Eccleſiaſticum intraverit?

1. *Judicia Eccleſiaſtica primitus ſine ſtrepitu forenſi peracta.*
2. *Quare Principes optaverint, ut litigantes potius ad Epiſcopos, quam ad Judices publicos ſuas quæſtiones deferrent?*
3. *Scopus exemptionis Clericorum, & Monachorum a foro ſeculari fuit, ut a litibus forenſibus eximerentur.*
4. *Canones vetantes Clericis ad judicia ſecularia recurſum, præcipue intenderunt ne eſſent litigioſi.*
5. *Refertur ſummarie quid olim inter Judicia civilia, & eccleſiaſtica intereſſet.*
6. *Circa ſeculum XI. ſtrepitus forenſis in Judicia eccleſiaſtica ſenſim intravit.*
7. *Prælectio juris Civilis, quæ circa hoc tempus cœpit in Italia, huic mutationi cauſam præbuit.*
8. *Decretum Ivonis oſtendit, Clericos ſtudium juris Civilis junxiſſe ſtudio Canonum.*
9. *De aviditate Clericorum ad ſtudium Legum multorum querela.*
10. *Pene ſoli Clerici ſtudio Legum incumbebant.*
11. *Clerici Legibus imbuti eas in ſuum forum deduxerunt.*
12. *Pontifices cœperunt quoque in ſuis Reſponſis uti auctoritate Legum civilium; & ad harum normam cauſas decidi voluerunt.*
13. *Ex Decreto Concilii Lateranenſis IV. evincitur, quod ſeculo XIII. ſtylus forenſis forum eccleſiaſticum intraſſet.*
14. *Judices ſeculares cauſarum directionem, & deciſionem plerumque Clericis committebant.*
15. *Hinc forma litigandi in Decretalibus præſcripta, Tribunalia ſecularia intravit.*
16. *Eccleſia ſemper deſiderat cauſas in foro eccleſiaſtico præcipue inter Clericos ſine ſtrepitu forenſi decidi.*
17. *Stante modernâ diſciplinâ, Judices tenentur ſuarum Curiarum Ordinationes ſervare.*
18. *Quomodo priſtinam diſciplinam præ oculis habere debeant?*
19. *Scopus hujus tituli.*

I. PRIMITUS Judicia eccleſiaſtica fuiſſe adinſtar arbitriorum ſine ſtrepitu forenſi, fuſe oſtendimus ſupra *tit.* I. *cap.* I. ipſoſque Epiſcopos in decidendis cauſis etiam laicorum, non tamquam *publicos* Judices, ſed potius ut arbitros ſeu verius amicabiles arbitratores interveniſſe: in hoc unum intentos, ut quæſtiones inter Fideles exortas, ſine ſtrepitu forenſi, & recurſu ad publicos, & ordinarios Judices, componerent; atque hoc modo filios ſuos diſcordantes in concordiam, veramque amicitiam, & pacem adducerent.

II. Unde & ibidem notavimus, Imperatores optaſſe, ut litigantes potius ad Epiſcopos, quam ad publicos Judices ſuas controverſias deferrent; hoc præcipue motivo inducti, quod optarent, ſubditorum ſuorum quæſtiones, & diſcordias amicabili potius arbitramento Epiſcoporum componi, quam ipſos jurgiis forenſibus, & litium ambagi-

 bus,

Digitized by Google

bus, & tricis implicari: eamque fuiſſe rationem, cur Judiciis ſive deciſionibus Epiſcoporum tantam præbuerint auctoritatem, & firmitatem, ibidem oſtendimus.

III. Oſtendimus inſuper eodem titulo *cap.* 4. quod tam Principum, quam Epiſcoporum, qui voluerunt, ut Clericorum, & Monachorum cauſæ, non ad publicos Judices, ſed ad Epiſcopos deferri deberent, præcipuus ſcopus fuerit, ipſos Clericos & Monachos a litibus, & jurgiis forenſibus eximere: utque ipſorum quæſtiones ſine ſtrepitu judiciali per Epiſcopos, ut *amicabiles arbitratores*, citra formam judicialem deciderentur; quod & ſanctiſſimos Epiſcopos in defenſione ac tuitione exemptionis Clericorum intendiſſe, notavimus.

IV. Denique obſervavimus, quod ubi Canones vetarunt Clericis ad Judicia ſecularia recurrere, unice intenderint eis inculcare, ne contra Apoſtoli præceptum eſſent *litigioſi:* ſed lites, quantum in ipſis eſſet, fugerent, & quæſtiones ſuas judicio Epiſcoporum decidendas ſubmitterent.

V. Summa igitur erat inter Judicia eccleſiaſtica, & ſecularia differentia. In illis enim ſine formulis Judiciorum, & Legum civilium neglecto rigore, ex ſolis Scripturis ſacris, & Canonum præſcripto *ſummarie* ex æquitate adinſtar *arbitramentorum* quæſtiones decidebantur; in his vero juxta formulas Juris, & ſervato Legum rigore procedebatur: ideoque & hæc vocabantur *publica Judicia*; & qui eis præſidebant, Judices *publici*.

VI. Hæc Judiciorum eccleſiaſticorum ſimplex, & plana forma circiter per decem ſecula inconcuſſa permanſit; atque toto illo tempore ipſe forenſis ſtrepitus a Judiciis illis exulavit: ac demum a quinque circiter ſeculis in Tribunalia eccleſiaſtica ſenſim formalitates, & tricæ forenſes irrepere cœperunt; atque labentibus ſeculis ita multiplicari, ut nec in his Tribunalia eccleſiaſtica Tribunalibus civilibus cedere debuerint; imo facile hæc ſuperaverint.

VII. Unde hæc Judiciorum eccleſiaſticorum immutatio, atque priſtinæ diſciplinæ collapſio originem babeat, non difficulter intelligitur, ſi advertatur, quod circa ſeculum undecimum in Italia, viciniſque Provinciis cœperit florere ſtudium Juris Civilis, publiceque prælegi Jus Juſtinianæum: nec tantum laici, ſed & Clerici Jure illo delectari, & ſtudio SS. Canonum illud jungere cœperint.

VIII. Hinc videmus, quod Ivo Carnutenſis ſeculo XI. in ſuam Canonum collectionem ſive *Decretum*, non tantum Canones, vel dicta Patrum, ſed & multa ex libris juris civilis, tum Pandectis, tum Codice, Novellis, ac Inſtitutionibus Juſtinianæis retulerit; quod alii Canonum Collectores ante Ivonem feciſſe, ſaltem in Occidente, non reperimus: eo quod ſtudium juris civilis antea minus notum eſſet.

IX. Huic Legum ſtudio quantâ aviditate Eccleſiaſtici, etiam neglecto quodammodo Scripturarum, & SS. Canonum ſtudio, ſe implicarent, oſtendunt plurimorum, tum piorum virorum, nec non Conciliorum illius temporis querelæ, de nimia Clericorum in hoc ſtudium propenſione; uti *tom.* 1. *part.* 1. *tit.* 2. *cap.* 6. videri poteſt.

X. Imo & hoc notandum, quod pene ſoli Clerici ſive Eccleſiaſtici eo tempore ſtudio Juris ſe darent; ut inter Nobiles, & Seculares vix reperirentur, qui aliquam vel mediocrem Juris ſcientiam baberent: adeo quidem ut *Clerici* dicerentur omnes generatim Viri *litterati* & *docti*, uti notat Du-Cange in Gloſſario mediæ & infimæ Latinitatis, verbo *Clerici*.

XI. Porro Clerici ſtudio Legum imbuti, ſola ſcientiâ non contenti, eam & in praxim deducere voluerunt; quapropter Legibus ipſis, earumque formulis in Judiciis uti cœperunt, atque ex earum præſcripto cauſas decidere. Et quidem tantâ velocitate judicia eccleſiaſtica Leges Civiles Juſtinianææ occuparunt, ut ſub initium ſeculi XII. ad Eugenium Papam ſcribat S. Bernardus *lib.* 1. *De Conſiderat. cap.* 4. in ejus Curia perſtrepere Leges Juſtiniani, ipſaſque in lites, & cavillationes degeneraſſe. " Et quidem quotidie (ait) perſtrepunt in palatio Leges, ſed *Juſtiniani*, non Domini. Juſtene etiam iſtud? Tu videris. Nam certe *Lex Domini immaculata, convertens animas*. Hæ autem non tam Leges quam lites ſunt, & cavillationes ſubvertentes judicium ".

XII. Cum ergo & ſtudium Legum inter

ter ipſos Clericos invaluiſſet, & cauſæ ad earum præſcriptum decidi paſſim conſueviſſent, ipſi quoque Pontifices, ac nominatim Alexander III. & Innocentius III. eorumque Succeſſores in ſuis Reſponſis Legum auctoritate uti, & modum cauſas inſtituendi, & decidendi ad normam Legum civilium præſcribere cœperunt; quemadmodum patet ex Decretalibus relatis libro ſecundo Decretalium Gregorii IX. qui liber uti & pars libri primi pene nihil continent niſi modum, & formam cauſas inſtruendi, & decidendi; quæque tum a litigantibus, tum a Judicibus in cauſarum inſtructione, & deciſione obſervari debeant.

XIII. Quomodo ſtylus forenſis jam tum ſub initium ſeculi XIII. Tribunalia eccleſiaſtica occupaſſet, probat Decretum Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. in *Cap.* 11. *De Probationibus;* ubi ſtatuit, „ ut tam in ordinario judicio, quam extraordinario, Judex ſemper adhibeat aut „ publicam (ſi poteſt habere) perſonam „ aut duos viros idoneos, qui fideliter „ univerſa Judicii acta conſcribant: videlicet citationes, dilationes, recuſationes, „ exceptiones, petitiones, reſponſiones, interrogationes, confeſſiones, teſtium depoſitiones, inſtrumentorum productiones, „ interlocutiones, appellationes, renunciationes, concluſiones, & cetera quæ occurrerint competenti ordine conſcribenda; loca deſignando, & tempora, & „ perſonas „.

XIV. Denique cum circa hæc tempora Judices publici paſſim eſſent viri Nobiles, & militares, exiguâ, aut nullâ Juris ſcientiâ inſtructi, qui nec per ſe judicabant, ſolebant & hi in cauſis inſtruendis, & decidendis aſſumere Clericos Legum ſcientiâ inſtructos; ipſiſque plerumque plenam judiciorum directionem committere.

XV. Hi vero formulas, quas ad præſcriptum Legum in ſuis Decretalibus præſcripſerant Pontifices, in hæc Tribunalia introduxerunt, uti notat Claudius Fleury *part.* 3. *Inſtitut. Juris Can. cap.* 4. qui ibidem recte monet, omnem hodiernam litigandi formam in Curiis ſecularibus uſitatam provenire a Canoniſtis; ideoque, ſi quis eam exacte cognoſcere velit, ejus originem ex Decretalibus haurire debeat. Verba ejus ſunt: *En ſorte que toute la procédure moderne des Cours ſeculiéres vient des Canoniſtes; & qui voudra l'eſtudier curieuſement, doit en chercher les origines dans les Decretales.* Id eſt: Adeo ut omnes moderni proceſſus Curiarum ſecularium a Canoniſtis ſint inducti; earumque originem in Decretalibus quærat, qui eas ſedulo inveſtigare decreverit.

XVI. Sicuti Eccleſia numquam probavit, ut Clerici in ſortem Domini vocati, abdicato Scripturarum, & SS. Canonum ſtudio, ſe totos ſtudio Legum immergerent, uti citato *cap.* 6. oſtendimus; ita numquam votum Eccleſiæ fuit, ut forenſi illo ſtrepitu cauſæ in foro eccleſiaſtico agerentur; ſed e contrario Eccleſia eodem ſemper ſpiritu animata, lites & contentiones averſans, nonnumquam deſideraverit, & etiamnum deſiderat, ut quæſtiones & controverſiæ filiorum ſuorum, ac præſertim illorum, qui in ſortem Domini vocati, & a tumultibus mundi vi ſuæ vocationis ſunt ſeparati, amicabiliter & ſummarie ſine omnibus illis forenſibus tricis, & ſolemnitatibus terminarentur atque deciderentur: quod & Conciliorum atque Epiſcoporum Decreta etiam horum poſteriorum temporum evincunt, uti in progreſſu hujus materiæ notabitur.

XVII. Interim dum ea non eſt temporum conditio, ut Judicia eccleſiaſtica ad priſtinam illam ac ſimplicem normam reducantur, atque Eccleſia eam, quæ a nonnullis ſeculis invaluit, tolerat Judiciorum formam; indubie Judices in cauſis decidendis, & inſtruendis ſuarum Curiarum Ordinationes ac Statuta, non quidem ad corticem litteræ, ſed ad mentem Eccleſiæ, & conſtituentium, attendere, & obſervare tenentur.

XVIII. Debent inſuper, ad priſtinam Patrum normam, quæ unice pacem, & charitatem inter Fideles ſovendam, & conſervandam intendebat, quantum præſentis temporis diſciplina patitur, collimare: quod frequenter aſſequi poſſent, liteſque multas ſopire, aut ſaltem multum abbreviare, & litigantes concertationibus, & moleſtiis forenſibus eximere, ſi exacte obſervarent, quæ etiam poſteriores Canones, & Curiarum Ordinationes præſcribunt, quemadmo-

Digitized by Google

admodum in decurſu hujus tituli notabimus.

XIX. Cum ergo hodie & Judices, & litigantes ſive laici, ſive Clerici jubeantur ſe receptæ diſciplinæ, & formæ judiciali conformare, utile judicavi hodiernam formam Judiciorum eccleſiaſticorum, quæ in plerisque cum forma Judiciorum ſecularium coincidit, breviter, & quoad præcipua ſaltem puncta exponere: & hoc quidem titulo ea, quæ praxim Civilem, & ſequenti titulo, quæ praxim Criminalem ſpectant, proponendo.

CAPUT II.

De Citatione, ejuſque forma.

1. *Exordium & fundamentum proceſſuum eſt citatio Partis.*
2. *Citatio Partis eſt juris naturalis; nec ullâ humanâ auctoritate tolli poteſt.*
3. *Ejus neceſſitatem agnoverunt Romani adhuc gentiles.*
4. *Aliquando licuit privatâ auctoritate adverſarium in jus adducere; ſed id per Juſtinianum mutatum.*
5. *In ſupremis Curiis citatio fieri debet de ſpeciali venia Curiæ; in inferioribus vero ſufficit generalis data ab Apparitoribus.*
6. *Interdum tamen & in his ſpecialis juſſus Judicis requiritur.*
7. *In Curiis eccleſiaſticis jam pridem ſolebat requiri* ſpecialis *juſſus Judicis.*
8. *Idque convenienter, ut prævie ad citationem lis componi poſſet.*
9. *Merito Judex, præſertim eccleſiaſticus, ante decretam citationem concordiam tentat.*
10. *Conſuetudo hujus Univerſitatis de non decernenda citatione contra majora Suppoſita, niſi monitione prævia.*
11. *Citatio Juridica duplex, privata & publica, & utriuſque deſcriptio.*
12. *Citatio fieri debet ad perſonam, ſi reperiri queat, aut ad ejus domicilium, & ita jubent Ordinationes Curiæ Rectoris.*
13. *Hinc clauſula in litteris citatorialibus:* Ad perſonam aut ad domicilium, *ordinem citationis deſignans.*
14. *Moribus hodiernis citatio fieri poteſt ad perſonam Procuratoris, aut ejus domicilium.*
15. *Procedit id in citationibus poſt litis conteſtationem.*
16. *Uſus citationem ad domicilium ſuſtinet, tametſi Apparitor perſonam curioſe foris non quæſierit.*
17. *Imo ſufficit ſi dicatur non eſſe domi.*
18. *Forma citationis ad domicilium.*
19. *Factâ citatione ad domicilium, præſumitur perveniſſe ad notitiam citati.*
20. *Quod ſit dicendum proprium domicilium in ordine ad citationem; & quid, ſi quis habeat plura?*
21. *Quomodo citanda Corpora, & illuſtres perſonæ remiſſive?*
22. *Quomodo per Apparitorem relinquenda copia citationis, ut citatus ejus notitiam habere poſſit?*
23. *Citationes vagabundorum per publicas proclamationes, vel affixiones fieri ſolent.*
24. *Quomodo citandi, qui ad alienas Provincias migrarunt?*
25. *Quid, ſi Procuratorem vel bonorum ſuorum adminiſtratorem in Provincia habeat?*
26. *Ordinationes Curiæ Rectoris non permittunt fieri citationem per Edictum, niſi perſona citanda latitet, aut neſciatur ubi ſit.*
27. *Quâ formâ citatio per Edictum juxta has Ordinationes fieri debeat.*
28. *Litteræ excommunicatoriales quâ cautiene ex præſcripto harum Ordinationum dandæ.*
29. *Litteris citatorialibus cauſa citationis ordinarie inſerenda.*
30. *Id præſcribunt Ordinationes Curiæ Rectoralis.*
31. *Subinde integer libellus Actoris citato communicatur in ipſa citatione.*
32. *Apparitor tenetur dare relationem citationis ei, ad cujus inſtantiam hæc facta eſt.*
33. *Citato dandus conveniens terminus ad comparendum; & quare?*

I. Omnis

I. Omnis proceſſuum inſtitutio fere ab ipſa citatione exordium ſumit, ait Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 54. *num.* 1. notatque *num.* 2. quod citatio ſit fundamentum & principium ordinis judiciarii.

II. Eam eſſe jure naturali & humano ad judicii ordinem neceſſariam, monet *num.* 4. adeo ut ipſius omiſſio judicium omne reddat nullum: nam Parte non vocatâ, & inauditâ nihil legitime ſtatui poteſt. " Quocirca (pergit Damhouderus) „ nec per Principem quidem quantumvis „ potentem citatio omitti poteſt, adeo ut „ ex certa ſcientia & de plenitudine po„teſtatis nec poſſit, nec debeat procedere „ ad ullam ſententiam ſine citatione Par„tis, ut eſt textus in *Clem.* Pastoralis, „ §. Ceterum *De Sententia & re jud.* „ ubi ſummus Pontifex idem expreſſe de„clarat, quod Princeps non poteſt ex „ certa ſcientia citationis defectum ſupple„re, imo ne quidem contra ſuum ſubdi„tum; quia hoc eſſet in judicio tollere „ defenſionem ſui, quæ tamen eſt de jure „ naturali, ut in judicio alteram aurem „ accuſatoribus, alteram defenſoribus de„linquamus „.

III. Sane neminem inauditum condemnari poſſe videbant & ipſi Romani, adhuc ſub denſiſſimis gentilitatis tenebris conſtituti; uti colligitur ex ſententia Feſti relata *Actorum* 25. *Quia non eſt Romanis conſuetudo damnare aliquem hominem, priuſquam is, qui accuſatur, præſentes habeat teſtes, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina*.

IV. Olim Actori poteſtas erat adverſarium ſuum propriâ ac privatâ auctoritate in jus vocare: qui niſi confeſtim iret, aut vadimonium promitteret, id eſt, ſatiſdaret judicio ſiſti, invitus obtorto collo in jus duci & trahi poterat, *L.* 5. *ff. Qui ſatiſdare coguntur*. Verum cum parum humanum & tutum videretur, rem tantam privatis committere, iis hæc poteſtas paulatim adempta fuit, & modeſtior quædam citandi ſive in jus vocandi ratio introducta eſt; videlicet ut futura lis denuntietur auctoritate Judicis per publicum miniſtrum ſeu Apparitorem, aut per Edictum ſeu Litteras publice affixas, *Novella* 53.

V. Hodie in Belgio in ſupremis Curiis veniâ ſeu litteris citatorialibus opus eſt; ſed in inferioribus Tribunalibus Apparitores ſive Nuntii nullo ſpeciali Judicis mandato interveniente ad ſolam Partis petitionem, citationem exequuntur; uti poſt alios citatos obſervat Chriſtinæus in notis ad Bugnonium *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 112. idque quaſi ex tacito & generali Magiſtratus mandato. Eamdem diſtinctionem in Gallia ſervari teſtatur Rebuffus in Tractatu *De Citationibus*, *gloſſa* 4. *num.* 8.

VI. Recte autem monet Zypæus in *Notitia Juris Belg. tit. De in jus vocando*, juſſum illum generalem Judicis ita accipiendum eſſe, ut nihil inſolitum habeat: „ ideoque (ait) non extenditur ad cita„tionem, quæ facienda eſt per edictum, „ per tubam, per campanam, minus per „ apprehenſionem, quæ realis eſt citatio, „ niſi forte in flagranti crimine reus de„prehenſus ſit „. Idipſum notat Rebuffus „ loco citato „.

VII. Quod in ſupremis Curiis hodie ſervari tradit Chriſtinæus, id & in Curiis eccleſiaſticis pene ubique ſervatur; ut ſcilicet nemo etiam per Apparitorem citari queat ad perſonam, niſi de ſpeciali mandato Judicis: idque & in Gallicanis Curiis eccleſiaſticis ſervatum fuiſſe uſque ad annum 1667. quo prodiit Edictum Regium ſuper forma procedendi in cauſis civilibus coram Judice eccleſiaſtico, monet Claudius Fleury in Inſtit. Juris Can. *part.* 3. *cap.* 4. & explicat Claudius Horry in Tractatu cui titulus: *Procureur des Officialités*, &c. ubi ſummarie proponit modum inſtituendi proceſſum ſeu Civilem, ſeu Criminalem in Curiis eccleſiaſticis conformiter ad Edicta Regia de annis 1667. & 1670. quorum prius ſpectat proceſſus in materia Civili, & poſterius proceſſus in materia Criminali.

VIII. Ceterum quod in Curiis eccleſiaſticis citatio non fiat, niſi de ſpeciali mandato & licentia Judicis, forſan vel ideo ſervatum, & ordinatum fuit, ut Judex antequam Partem citare permittat, aliquemve vel initialem actum judicialem exerceri, prius examinare, & inquirere poſſet, an quæſtio ſine lite terminari amicab:-

Digitized by Google

eabiliter non queat; Parteſque ad concordiam adduci: quod ante omnem citationem juridicam facilius obtineretur, quam ubi per citationem lis aliquo modo inchoata fuerit; & Pars juridice citata nonnihil exacerbata.

IX. Unde merito Judices, præſertim Eccleſiaſtici, priuſquam citationem decernant, expendunt, num cauſa talis ſit, quæ litem mereatur: & an Partes ad amicabilem concordiam ante omnem citationem juridicam adducere nequeant.

X. Hinc conſuetudine in hac Univerſitate Lovanienſi invaluit, ut nullus, qui de Conſilio Univerſitatis exiſtit, poſſit coram D. Rectore citari, etiam de ejus ſpeciali mandato, niſi ei prius libellus ſupplex Actoris a Rectore prælectus fuerit, petitumque num contendere, num petitioni Actoris condeſcendere velit.

XI. Citatio verbalis, quæ hodie uſitatiſſima eſt, ſolita fieri per Apparitorem ad mandatum Judicis, alia dicitur *privata;* non quod auctoritate privatâ fiat, ſed quia fit ad *privatam* perſonam Rei, aut ejus domicilium; quemadmodum obſervat Merula in *Praxi Civili Curiæ Hollandiæ*, *lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 3.

Alia vero vocatur *publica*, quia *publice* fit per Edicta Eccleſiis, aliiſque locis publicis affixa, vel per proclamationem Apparitoris per ſonum tubæ, aliove ſimili ſigno. Merula ibidem *num.* 3.

XII. Ordinarie citatio fieri debet ad *perſonam*, ſi inveniri poſſit.

Hinc in Ordinationibus Curiarum D. Rectoris, & Conſervatoris Privilegiorum hujus Univerſitatis, confirmatis per Principes noſtros Albertum, & Iſabellam *art.* 1. mandatur: " Ut citatio ſemper ad perſo-
" nam fiat, ſi commode reperiri poteſt,
" puta intra oppidum, vel pagum exiſtens,
" & ad eum tutus ſit acceſſus: nec fiat
" ad domicilium, niſi perſonâ prius quæ-
" ſitâ (de quo mentio fiat in relatione);
" idemque in litterarum aliarum executio-
" ne obſervetur ".

XIII. Hunc ordinem in Ordinationibus Curiæ Hollandiæ etiam præſcribi, notat Merula in *Praxi lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 15. monetque clauſulam in litteris citatorialibus inſeri ſolitam, *Ad perſonam citandi aut ejus domicilium*, non intelligi, quaſi ſit in arbitrio Apparitoris, num velit citationem facere ad *perſonam* citandi, an vero ad *ejus domicilium;* ſed deſignari ordinem citationis: ab Apparitore ſervandum: ut nimirum primo inquirat in perſonam; & ſi inveniri nequeat, tunc fiat ad ejus domicilium citatio. Idipſum & in Gallia obſervatur ex Ordinatione Ludovici XII. quam late exponit Rebuffus in Tractatu *De Citationibus;* notatque conformiter ad ea, quæ habet Merula, ordinem citationis ſervandum eſſe, ut nimirum primo perſona inquiratur, antequam fiat citatio ad domicilium: monetque id & in Hiſpania, & Italia ſervari.

XIV. Ibidem Rebuffus *num.* 4. & 5. ait, quod de conſuetudine citatio fieri queat ad perſonam *Procuratoris*, aut ad ejus domicilium; quod & hic in Belgio obtinet: teneturque Pars, ſi litiget extra locum domicilii, Procuratorem in loco judicii conſtituere, cui inſinuatio fieri poſſit; aut domicilium eligere.

XV. Et Damhouderus in *Praxi Rer. Civil. cap.* 59. *num.* 11. dicit, ante litis conteſtationem neceſſum eſſe, Partem ipſam citare ad ipſam perſonam ſive ad ipſius domicilium; ſed poſt litis conteſtationem ſufficere citationem fieri ad perſonam Procuratoris.

XVI. Notat autem Zypæus in *Notitia Juris Belgici*, *titulo De in jus vocando*, quod citationem ad domum uſus ſuſtineat, quamvis Nuntius Reum ſive citandum *curioſe foris* non quærat.

XVII. Et quidem moribus fere receptum, ut Apparitor citaturus ad domicilium citandi accedat; & ſi dicatur a domeſticis citandum non eſſe domi, quod citra ulteriorem inquiſitionem citet ipſum in perſona domeſtici; & ita ſervari afferit Rebuffus citatâ *Gloſſa* 3. *num.* 10. Et *num.* 13. dixerat, quod hodie ſufficit ut Apparitor citandum domi perquirat, licet non alibi, quamvis de jure major inquiſitio fieri deberet, ut communiter tradunt Interpretes ad *L.* 4. §. PRÆTOR *ff. De Damno infecto*.

XVIII. Dum ergo citatio fit ad domum, inſinuatio fieri debet domeſticis; quod ſi nullus ſit domi, tunc citatio decla-

clarabitur vicinis, ſic ut citatio talis ad ipſius citati notitiam pervenire poſſit, inquit Damhouderus in *Praxi Rerum Civil. cap.* 59.

Hæc forma executionis in plerisque Curiarum Ordinationibus præſcribitur; atque in terminis exprimitur in citatis Ordinationibus Curiæ Rectoralis hujus Univerſitatis *art.* 2. & 3. his verbis: " Non re-„ pertâ vero perſonâ, adhibitâque diligen-„ tiâ, fiat citatio ſeu monitio, & denun-„ tiatio, primo uxori, tum aliis domeſti-„ cis, vel eorum alicui, prout quisque „ perſonæ conjunctiſſimus eſt, & ibidem „ reperitur „.

„ Alioqui nullo domi, vel in vicinia „ reperto, relinquatur copia ad oſtium do-„ mus, vel inſinuetur vicinis „.

XIX. Porro factâ citatione ad domicilium, præſumitur quod citatio pervenerit ad notitiam citati; quia iſti habitantes præſumuntur ei dediſſe citationis exemplum, & certiorem eum feciſſe; uti tradit Rebuffus ibidem *num.* 2. additque *num.* 4. quod nec audientur volentes poſtea probare, non veniſſe in notitiam illorum: quod & moribus noſtris conforme eſſe teſtatur Tuldenus in notis ad citatum *Cap.* 59. Damhouderi.

XX. Quæ habenda ſit propria domus, & ubi citatio facienda ſit, ſi citandus plura domicilia habeat, late examinat Rebuffus; item Damhouderus locis ſupra citatis. Et quid de conſuetudine obtineat, breviter annotat Merula in Praxi, *lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 15.

XXI. Ibidem quoque tradit Damhouderus, quomodo Communitates, puta Capitula, Monaſteria, Civitates, &c. citari debeant, & latius Merula in Praxi, *lib.* 4. *tit.* 24. *cap.* 12. ubi & quæ ſervanda ſint in citatione illuſtrium Perſonarum breviter exponit.

XXII. Ut autem citandus habeat exactiorem notitiam citationis, poſſitque probare, ad quam diem, & quo die citatus fuerit, debet Apparitor non tantum litteras citationis coram citando, aut ejus domeſticis legere, ſed & copiam earum tradere, & relinquere ſuâ manu ſignatam; uti notat Merula loco citato, *cap.* 14. & expreſſe in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 386. injungitur Apparitoribus copias relinquere citationis, & proviſionis quam exequuntur, citato, vel ejus ſervitoribus aut familiæ, vel eaſdem affigere oſtio domus citati, cum inſertione primæ diei juridicæ, quam deſignaverit Apparitor, etſi copia petita non eſſet. *Ende ſullen onſe voornoemde Deurvvaerders ghehouden zyn copie te laten van de mandementen, ende proviſien die ſy ter executien gheſtelt ſullen hebben, den ghedaeghde, ſyne dienaren ende ſamilie, oſt de ſelve te affigeren aen die deuren van den huyſe van den gedaeghden, met inſertie van den eerſten daghe van Rechte die hy hem beteeckent ſal hebben, al vvaert oock ſoo dat diecopye niet verſocht envvare, op arbitrale correctie.* Id eſt: Et Apparitores noſtri præſati ex officio tenebuntur mandatorum aut proviſionum, quas executioni mandaverint, exemplar citato, aut ejus famulo, & familiæ tradere, aut idem oſtio citati affigere, inferendo primam diem inſtituendæ actionis, quam ipſi deſignaverint, etiam quantumvis dictum exemplar non poſceretur; idque ſub pœna arbitraria.

Hæc plane conformia ſunt praxi, & ordinationi Regni Galliæ, (*a*) & late exponit Rebuffus in Tractatu *De Citatione art.* 5. item Ordinationibus Parlamenti Mechlinienſis, *tit. De Apparitoribus art.* 3.

XXIII. Vagabundi, & qui nuſquam habent certum domicilium, vel proprium, vel conductum, vel gratis conceſſum, citantur per publicas proclamationes, vel Edicta publica, aut cum auctorizatione, ait Damhouderus citato *cap.* 59. *num.* 7. & poſt ipſum Zypæus loco ſupra allegato.

XXIV. Addit deinde Damhouderus: „ Sic etiam citantur, qui patriam plane „ deſeruerunt, & in alienas regiones ſeſe „ moraturos tranſtulerunt; ſed eam cita-„tio-

(*a*) Conſule Scitum, quod Ludovicus Magnus Galliarum Rex dedit ann. 1667. inſuper Edictum ann. 1669. cujus hic eſt titulus, *Edit du Controle des Exploits*.

„ tionem per auctorizationem convenit fieri „ in loco, ubi ultime habitarunt, aut quem „ frequentarunt; debetque illis dies comparationis inſinuari in finibus patriæ, „ vel in loco quantum fieri poterit ipſis „ maxime vicino „.

XXV. Hoc tamen notandum, quod ſi citandus in patria habeat Procuratorem, factorem, ſive bonorum ſuorum adminiſtratorem, ei debeat fieri inſinuatio citationis, idque cum eo temporis intervalllo, ut principalis de citatione poſſit commode informari. Item, ſi per Edictum fiat citatio, debet tamen citato (ſi ſciatur ubi moretur) mitti per litteras copia citationis; uti conformiter ad Ordinationes Curiæ Hollandicæ tradit Merula loco citato, *cap.* 16. & præſcribitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 388. *&* 389. Vide etiam Edictum Caroli V. de 11. Januar. 1535. item Ordinationes Parlamenti Mechlinienſis *tit. De Apparitoribus art.* 4.

XXVI. His & conformes ſunt Ordinationes Curiarum D. Rectoris, & D. Conſervatoris hujus Univerſitatis; ubi *art.* 6. ordinatur: " Non fiat citatio per Edictum, „ niſi prius conſtiterit de non tuto vel fa„ cili acceſſu ad perſonam, vel ad domum, „ ſeu domeſticos; nec decernatur vel ad„ mittatur facta per Edictum citatio, niſi „ perſona citanda latitet, aut neſciatur „ ubi ſit „.

XXVII. Deinde *articulo* 7. " Cum fiet „ per Edictum citatio, fiat ad Eccleſiam „ Parochialem loci habitationis citandi, „ ſive ubi in eo oppido vel pago Edicta „ fieri vel affigi ſolent, vel in caſu non „ tuti acceſſus, ad Eccleſiam ſive locum „ propinquiorem, ut ad notitiam citati fa„ cillime queat pervenire citatio, inſinua„ tione eidem per Epiſtolam factâ; ſive „ Paſtori, ut denuntiet excommunicatio„ nem, ſi litteræ fuerint excommunicato„ riales „.

XXVIII. Recte autem monent circa litteras excommunicatoriales *art.* 8. ut " ta„ men non dentur, niſi citatione prius fa„ ctâ in perſonam, vel alias ex evidenti „ contumacia, & quo caſu non ſuppetunt „ alia remedia juxta Concilii Tridentini „ Decretum „.

XXIX. Ut reus ſive citatus melius deliberare queat num cedere, num litigare velit, debet ipſa petitio, ſive libellus Actoris, ad cujus inſtantiam citatio fit, ipſis litteris citatorialibus ſaltem ſummarie inſeri; tum etiam, ut ex ipſa citatione intelligere, & deliberare queat, utrum ex juſta cauſa, & coram legitimo Judice, &c. citatus ſit. Quod ſpecialiter Edictis Principum noſtrorum cautum eſſe in citatione laicorum ad tribunal eccleſiaſticum notavimus *tit.* 1. *cap.* 2. & generaliter in omni citatione requirit Conſtitutio Ludovici XII. Regis Galliæ; quam explanat Rebuffus in citato Tractatu *De Citatione*, *art.* 3. & in Belgicis Tribunalibus obſervari tradit Damhouderus in Praxi Rerum civilium *cap.* 55.

XXX. Hinc & in citatis Ordinationibus Curiæ Rectoralis, & Conſervatorialis *art.* 9. dicitur: " Mittatur libellus cum „ executore citaturo, ut tanto melius poſ„ ſit deliberare, an contendere velit: & „ ſi contendendum putet, inſtruere poſſit „ ſuum Procuratorem: aut ſaltem litteræ „ monitoriales, tam clare & plane moni„ tionem Actoris, cauſamque debiti con„ tineant, ut reus deliberare ſeſeque in„ ſtruere poſſit „.

XXXI. Interdum non tantum cauſa citationis, aut ſummaria Actoris petitio reo exhibetur; ſed ſubinde cum lites communicatorie, ut vocant Pragmatici, inſtruuntur, " libello Judici oblato, Judex in mar„ gine ejuſdem libelli decernit, ut deſuper „ adverſarius ad certum diem reſpondeat: „ iſque libellus cum Decreto per Nuntium „ adverſario porrigitur; eodem ulterius „ modo ea lis peragitur „ ait Zypæus in *Notitia Juris Belgici*, *tit. De edendo*.

XXXII. Factâ citatione, debet Nuntius ſive Apparitor dare relationem ei, ad cujus inſtantiam citationem fecit; eique totam citationis ſeriem inſerere, exprimendo diem, quin ſubinde & horam factæ citationis, & in quem diem citaverit; an ad perſonam, an ad domicilium; quibus e domeſticis, aut vicinis eam inſinuaverit; quid reſponſi retulerit, & generatim quæ in ipſa citatione contigerunt; quemadmodum latius exponit Merula in *Praxi Curiæ Hollandicæ*, *lib.* 4. *tit.* 25. *cap.* 1. & Rebuffus in Tractatu *De Citatione*, *art.* 5. *gloſ-*

Digitized by Google

gloſſâ 5. & in omnium paſſim Curiarum Ordinationibus præcipitur.

XXXIII. Ad hæc ne citatus præceps, & non ſatis inſtructus in judicium trahatur, & in litem incidat, dandus eſt citato terminus ſive dilatio aliqua; eaque longior vel brevior, ratione habitâ cauſarum, perſonarum, ac præcipue diſtantiæ domicilii ipſius citati à loco Judicii, quemadmodum paſſim in omnium Curiarum Ordinationibus exprimitur; ac nominatim in Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit. 9. art. 9.* " Et quo
„ facilius Partes ante litis ingreſſum con-
„ cordare, vel tranſigere, vel ſerio cum
„ Advocato ſuo de cauſa deliberare poſſint,
„ antequam præcipites in litem incidant,
„ unde poſtea difficilius ſe extricent, ac
„ denique res ſuas tempeſtive ad comparendum
„ ſtato tempore componere, certa
„ intervalla temporum, inter diem factæ
„ executionis, & terminum ad comparen-
„ dum ſervientem, & præfixum, ſervari
„ volumus. Utpote, ſi ad Judicium pri-
„ mâ citatione evocatus, domicilium in
„ civitate, aut intra milliare ab eo fo-
„ veat, tres dies intermedios, & liberos;
„ ſi vero moretur extra civitatem & mil-
„ liare, intra tamen ſex, ſeptem, vel octo
„ milliaria aut circiter, octo dies inter-
„ medios & liberos habeat; ſi vero ultra
„ octo milliaria, aut circiter, habeat duo-
„ decim dies modo præſcripto, niſi natura
„ citationis, & qualitas cauſæ breviora re-
„ quirat intervalla; præſertim in cauſis
„ officii, ubi de impediendis aut emendan-
„ dis exceſſibus agitur. In ulterioribus au-
„ tem citationibus dies breviores, compe-
„ tentes tamen, aſſignari poterunt „.

Et *art.* 10. additur: " Et ſi contingat
„ terminum citationis incidere in diem
„ feſtum vel non juridicum, ſerviet cita-
„ tio die juridicâ proxime ſequenti „.

CAPUT III.

De Libelli oblatione, & Litis conteſtatione.

1. *Quid libellus conventionalis?*
2. *Libellus Judici offerendus, & auctoritate Judicis reo communicandus.*
3. *Libelli conventionales olim in Judiciis eccleſiaſticis incogniti, præſertim in cauſis civilibus.*
4. *Etiam ante Juſtinianum Imperatorem.*
5. *Gloſſographus id reſtringit ad cauſas* modicas *&* viles.
6. *Hæc limitatio parum conformis priſtinæ diſciplinæ.*
7. *Libelli conventionales una cum ſtylo forenſi in Judicia eccleſiaſtica intrarunt.*
8. *Quomodo diſtinctio Gloſſæ inter cauſas arduas, & leviores, in quibus* ſummarie *eſt procedendum, ſit recepta?*
9. *Quæ ſint cauſæ* leviores ſummarie *decidendæ?*
10. *Libellus quâ formâ concipiendus.*
11. *Quoad oblationem & formam concipiendi libellum ſtylus Curiarum eccleſiaſticarum coincidit cum ſtylo Curiarum Civilium.*
12. *In formatione libelli præcipue attendenda concluſio.*
13. *Si citatus concluſioni Actoris non cenſeat annuendum, ſequi ſolet litis conteſtatio; & quid hæc ſit?*
14. *Jure Decretalium per poſitiones, & reſponſiones ad eas non inducitur litis conteſtatio.*
15. *Ratio iſtius juris.*
16. *Proceſſus defectu litis conteſtationis irritus eſt.*
17. *Quomodo de praxi hodierna inducatur litis conteſtatio?*
18. *Primitus in Judiciis eccleſiaſticis ſolemnis litis conteſtatio uſitata non fuit.*
19. *Nec hodie in* ſummariis *requiritur.*
20. *Optandum, ut Cauſæ Eccleſiaſticæ* ſummarie *abſolverentur.*
21. *Per litis conteſtationem judicio inchoato lis defuncti ipſo jure tranſit in heredes, ſecus de moribus hodiernis.*

I. Libellus conventionalis, de quo hìc agitur, & ſub titulo Decretalium *De Libelli oblatione*, deſcribitur a Doctoribus poſt Gloſſam ad *Cap.* 1. ;; *De Libelli oblatione*, ſcriptura in qua continetur res quæ petitur, & cauſa petendi, & nomen Actoris, & coram quo Judice.

II. Hinc ibidem infert Gloſſographus, quod ſemper ſit offerendus libellus *Judici;* & per ipſum reo, ut ipſe reus poſſit deliberare; quemadmodum dicitur in *Auth.* Offeratur, *Cod. De Litis conteſtat.* quam refert Gratianus *Cauſ.* 3. *quæſt.* 3.

III. Verum libellos conventionales, in cauſis præſertim civilibus, coram Judicibus eccleſiaſticis olim fuiſſe ignotos, conſtat ex *Novella* 67. Juſtiniani, quam verbis Juliani Anteceſſoris retulit Gratianus in *Can.* 45. *cauſ.* 11. *quæſt.* 1. ubi dicitur: „ Ubi autem Epiſcopus cauſam dirimere „ vult, *ſine ſcriptura* omnia procedant, „ & definitiva ſententia ſine ſcriptis ab eo „ proferatur „.

IV. Neque id primum a Juſtiniano eſſe conſtitutum, ſed etiam ante Juſtinianum fuiſſe regulariter ſcripturam denegatam Judicibus eccleſiaſticis ex *L.* 41. *Cod. Theod. De Epiſcop. & Clericis*, colligi notat Janus A Coſta in Summario tituli Decretalium *De Libelli oblatione:* additque: " Nec „ temere olim ſolemnia Judiciorum civi- „ lium vel publicorum uſurpavit Eccleſia „.

V. Fatetur ibidem Gloſſographus loco citato, quod allegatus *Canon* 45. velit a Judice eccleſiaſtico cauſas eſſe dirimendas *ſine ſcriptura;* ſed id credit obtinere in *modicis & vilibus cauſis*, ut in his ſcriptura non requiratur.

VI. Verum id a ſenſu Juſtiniani, & diſciplina illius ætatis eſt plane alienum. Neque enim illius diſtinctionis vel veſtigium in Legibus Juſtiniani, aut ætatis illius Canonibus extat.

VII. Dicendum ergo, quod quamdiu Judicia eccleſiaſtica ſine ſtrepitu forenſi, & formulis publicorum, & civilium Judiciorum peracta ſunt, nihil de ſolemni quoque libelli exhibitione aut oblatione cautum fuerit; ſed ſimplex petitio ſeu expoſitio ſuffecerit: at poſtquam ad normam forenſium Judiciorum ipſa eccleſiaſtica Judicia formari cœperunt, non amplius ſimplex quæſtionis ac controverſiæ expoſitio ſuffecit; ſed libellis, æque atque in Judiciis civilibus, opus fuit.

VIII. Hodie de jure Decretalium, & moribus recepta eſt ſententia, & diſtinctio Gloſſographi, ut nimirum in Judiciis eccleſiaſticis, ubi de re ardua agitur in plenario judicio, requiratur libellus in ſcriptis Judici offerendus: in levioribus ac brevioribus cauſis *ſummarie* abſolvendis, non ſit neceſſe libellum *ſcripto* tradi; ſed ſufficiat Actoris petitionem coram Judice nude proponi; eamque Actis continuo inſeri, ut re poſtea exigente, ejus copia haberi poſſit, *Clem.* Sæpe, §. Verum *De V. S.* quod & in Tribunalibus civilibus ſervari notat Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 100. & latius Nicolaus Tuldenus ibidem in notis.

IX. Cauſas leviores, in quibus *ſummarie* ſit procedendum juxta præſcriptum citatæ Clementinæ *Sæpe*, declarant Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *cap.* 1. eſſe, ſi in cauſa civili pecuniaria ſumma petita non excedat quatuor libras Flandricas, atque in cauſis officii exceſſus minores; " nec ulli articuli „ (niſi propter perſonarum qualitatem, „ vel delicti circumſtantiam Officialis ali- „ ter faciendum decreverit) exhibentur: „ ſed Advocati utrimque cauſam verbali- „ ter exponent, concluſio tamen ſumma- „ rie, & pertinenter, cum debitis circum- „ ſtantiis verbaliter capta, & reſponſio, „ replica, duplica verbaliter ſubſecutæ, „ actis pauciſſimo verborum relatu conti- „ nuo inſerentur, & Judex ſententiam mox „ proferet, ſi res liquet „.

X. Ex *Cap.* 2. & 3. ;; *De libelli oblati* colligunt Doctores poſt Gloſſam, quod ſi agatur actione reali ſive rei vindicatione, exprimendam eſſe rem, quæ petitur, & utrum petatur totum, an pars: alias enim reus deliberare non poſſet. In hac tamen actione non eſſe exprimendam cauſam: „ Cauſa enim (ait ibidem Gloſſa) expreſ- „ ſa eſt eo ipſo quod proponit rei vindi- „ catione. Cauſa enim non eſt alia niſi „ ipſum dominium, cum dicit, rem ad ſe „ pertinere jure dominii, vel quaſi...... „ Si autem agatur actione perſonali, ut „ ſi petas decem dari tibi, cauſa petendi „ ex-

Digitized by Google

„ exprimenda eſt in libello: aliter enim „ reſpondere non tenetur „. Ita Gloſſographus, qui latius ibidem proſequitur, quomodo cauſa & res petita ſint in libello exprimendæ; & an cauſa una expreſſa poſſit eamdem rem poſtmodum petere ex alia cauſa; item an libellum ſemel oblatum mutare poſſit.

XI. Ceterum ſtylus Curiarum eccleſiaſticarum quoad oblationem libelli ejuſque formam hodie pene per omnia coincidit cum ſtylo Curiarum civilium. Unde merito in hac materia conſuluntur Interpretes juris civilis ad titulum Digeſtorum, & Codicis *De edendo;* ac præſertim Pragmatici, qui annotant ſtylum & conſuetudines ſingularum Curiarum, quæ in formatione libellorum attendi debent.

XII. Illud autem uno conſenſu monent, in formatione libelli maxime attendendum eſſe, ut concluſio ſit apta, paucis & claris ac intelligibilibus terminis expreſſa; nihil habens obſcuri, nec conditionale, generale, vel alternativum; e qua ipſe Judex & Pars adverſa poſſint facile intelligere petitionem, & intentionem Actoris. Vide Damhouderum in *Praxi Rerum civilium*, *cap.* 101. & 102., & Notas Nicolai Tuldeni. Imo tametſi conſuetis actionum formulis in concipiendo libello uſus non ſit, nequaquam tamen inde libellus de nullitate argui poterit, dummodo ipſa concluſio rite ſit concepta, atque Ipſum factum & rei veritatem ita proponat, ut quid ſibi dari aut præſtari petat, intelligi poſſit: ita ut ſi inepta ſit narratio, & concluſio apta, libellus ſuſtineatur, quod concluſio reliquæ ampliet, reſtringat, aut exponat.

XIII. Si reus ad diem citationi præfixum in Judicio compareat, & viſâ ac examinatâ Actoris petitione judicet non eſſe annuendum Actoris libello, ſed petitioni ſive concluſioni Actoris abſolute reſiſtendum, tunc ſolet ſequi litis conteſtatio; quæ eſt Rei reſponſio ad Actoris, vel e contra Actoris ad Rei petitionem principalem, negando vel affirmando coram Judice pure factâ reſponſione animo conteſtandi litem, *Cap. unico* ;; *De Litis conteſtat.* & ibidem tradit Gloſſa.

XIV. In citato Capitulo dicit Gregorius IX. quod quemdam proceſſum de Fratrum ſuorum conſilio irritum duxerit nuntiandum: quia quamvis poſitiones, & reſponſiones hinc inde ſuper pluribus articulis factæ fuerint coram Judicibus; quia tamen *litis conteſtationem* non invenit factam: „ Cum (ait) non per poſitiones, & re„ ſponſiones ad eas, ſed per petitionem in „ jure propoſitam, & reſponſionem ſecu„ tam litis conteſtatio fiat „. Eadem ſententia occurrit in *Cap.* 54. §. PARTIBUS ;; *De Elect.* cujus verba aſſumpſit Gregorius in hac Conſtitutione, uti obſervat Cujacius ad dictum *Cap. Unicum*.

XV. Cur per poſitiones, & reſponſiones ad eas non inducatur litis conteſtatio, ſcribit Gloſſographus ad citatum *Cap. Unicum:* „ Qui enim ponit aliquod dictum, „ vel factum, nihil petit ab adverſario; „ nec etiam oſtendit, ſe per hoc velle age„ re, & ita non poſſet per hoc fieri ſen„ tentia condemnationis, vel abſolutionis, „ cum nihil petitum ſit per poſitionem, „ ſed oſtenditur eſſe factum, vel dictum „ ſeu promiſſum „.

XVI. Ex eodem Pontificis reſponſo ſtatuunt Canoniſtæ poſt Gloſſam, ſine litis conteſtatione proceſſum eſſe irritum declarandum, tamquam fundamento, & capite carentem.

XVII. Hodie in Judiciis effectum litis conteſtationis habet prima qualiſcumque reſponſio rei de cauſa principali, teſte Tuldeno in Codice De Litis conteſtatione *num.* 3. aſſeritque de ſimili Germaniæ uſu teſtari Mynſ. *Cent.* 4. *Obſervat.* 62. Vide latius Bugnonium De Legibus abrogatis, *lib.* 2. *cap.* 185. & *lib.* 3. *cap.* 121. & ibi notas Chriſtinæi.

XVIII. Solemnem, & formalem litis conteſtationem olim in Judiciis eccleſiaſticis, quando forma arbitriorum potius, quam judiciorum ſervabatur, neceſſariam non fuiſſe, ipſa judiciorum forma tunc ſervata probat.

XIX. Unde in *Clem.* SÆPE *De V. S.* expreſſe ſancitur ſub nomine Clementis V. in Concilio Viennenſi, quod ſi in cauſis aliquibus ſimpliciter, & *de plano* procedi mandetur, ut Judex cui taliter cauſa committitur, neceſſario libellum non exigat, *litis conteſtationem non poſtulet*. Hic proce-

cedendi modus hodie vocatur *ſummarius*, & *de plano*, multumque ad priſtinum Judiciorum eccleſiaſticorum ordinem accedit.

XX. Optandum eſſet, ut ad abbreviandas lites hic procedendi modus, præſertim in Curiis Eccleſiaſticis, ſæpius etiam de conſenſu Partium ſervaretur. Non licet quidem Partibus ordinem Juris ſuo arbitrio moderari, uti obſervat Tuldenus in Codice loco citato, *num.* 5. " Si vero „ (ait) Judicis arbitrio id commiſerunt, „ poterit is, ſolemnitatibus Juris omiſſis, „ de ſola facti, & juris veritate inquire„ re, & pronuntiare: valebitque id non „ in vim ſententiæ, ſed in vim pacti; „ quippe in quod conſenſu Partium con„ valeſcere etiam poſſit ſententia ipſo jure „ invalida „.

XXI. Cum per litis conteſtationem lis videatur formata, atque de jure communi quaſi contractum inter Partes receptum quoque fuit eodem jure, ut ſi alteruter litigantium lite pendente ante cauſæ concluſionem moriatur, lis cœpta ad hæredes defuncti active, & paſſive ipſo jure tranſmittatur, *L. 33. ff. De Fidejuſſorib. L. 19. ff. De Judiciis*. Sed moribus noſtris introductum eſt, ut Rei defuncti hæres de novo conveniatur ad hoc ut litem reaſſumat, & ex poſtremis retroactis cum Actore ulterius procedat, aut Actori cedat quod petitur. Idemque ex parte Rei, ſi Actoris hæredes liti renuntiaturos putet, aut ejus interſit abſolutoriam ſententiam proſequi.

Ratio hujus praxeos videtur, ne quis invitus agere, aut litigare per indirectum videatur: quæ ratio ſubtilitati Juris Romani, quæ per litis conteſtationem quaſi contractum intervenire fingebat, prævaluit.

CAPUT IV.

De Juramento calumniæ, & Dilationibus.

1. *Juramentum calumniæ a litigantibus in exordio litis præſtari voluit Juſtinianus Imperator.*
2. *Caveat ne quâcumque occaſione omitteretur.*
3. *Ratio hujus enixæ voluntatis.*
4. *Rarior hodie eſt hujus juramenti uſus in Curiis ſecularibus.*
5. *In Gallicanis Curiis Regiis non præſtari teſtatur Rebuffus.*
6. *In quibuſdam Conſiliis Belgicis non jurari de calumnia teſtatur Damhouderus.*
7. *Ratio abrogationis hujus juramenti.*
8. *Juratur etiam hodie, durante proceſſu in Curiis ſæcularibus*, de malitia.
9. *Quid inter hoc juramentum, & juramentum* de calumnia *interſit?*
10. *Juramentum illud de malitia vocatur hodie de* calumnia, *& quid interſit inter Jus Romanum, & hodiernum uſum Curiarum ſecularium?*
11. *In Curiis Eccleſiaſticis obſervatur quoad hoc juramentum diſpoſitio Juris Pontificii.*
12. *Reſpondit Eugenius III. Canones nulli hoc juramentum indicere.*
13. *Reſponſum illud ad cauſas ſpirituales reſtrinxit Raymundus Decretalium Gregorii IX. compilator.*
14. *Ex diſpoſitione Juris Pontificii in initio litis debet jurari de calumnia.*
15. *Si in exordio litis non ſit præſtitum, poteſt poſtmodum exigi.*
16. *Ob omiſſum* tacite *hoc juramentum proceſſus non eſt irritus, aut irritandus.*
17. *Hoc juramentum tacite cenſetur remiſſum, ſi a parte non exigatur.*
18. *Præſtito in exordio litis juramento de calumnia, poteſt in progreſſu litis exigi juramentum de* malitia.
19. *Nec in Curiis Eccleſiaſticis hodie diſtinguitur juramentum* malitiæ *a juramento* calumniæ.
20. *Hodie etiam in cauſis ſpiritualibus juratur de calumnia.*
21. *In judiciis quoque* ſummariis.
22. *Pœna recuſantis hoc juramentum.*
23. *Quid contineat hoc juramentum, & quomodo exponi debeat Parti, cui indicitur?*
24. *Quâ ratione Imperatores Clericis hoc juramentum remiſerint?*

25. *Ex*

25. *Ex Conſtitutione Henrici II. Imperatoris probata in* Cap. 1. ;; De Juramento calumniæ, *poteſt hoc juramentum a perſonis Eccleſiaſticis præſtari per Procuratorem, niſi Judex aliud judicaverit.*
26. *Non debet præſtari a Procuratore, niſi bene inſtructo.*
27. *Ex diſpoſitione Juris Pontificii Epiſcopus juramentum hoc præſtare nequit, niſi conſulto Romano Pontifice; nec Clericus inconſulto Epiſcopo.*
28. *Quoad Epiſcopum, id in deſuetudinem abiiſſe notat Gloſſa.*
29. *Quid hodie circa Clericos obtineat?*
30. *Lite conteſtatâ, & præſtito juramento calumniæ, ſolet dari dilatio, & quid ſit dilatio?*
31. *In qualibet parte litis ſolent dari dilationes, & earum termini de Jure Civili erant determinati, & fixi.*
32. *Jure Canonico dependent ab arbitrio Judicis.*
33. *Deciſio Juris Canonici conformis eſt hodiernæ praxi.*
34. *Quo ſenſu dilationes hodie dicantur dependere ab arbitrio Judicis.*
35. *Ne Judices hìc exorbitent, termini dilationum in Ordinationibus Curiarum ſolent exprimi.*
36. *Quæ dilationes dandæ in proviſione manutenentiæ?*
37. *Moderatio terminorum, ſive dilationum ex Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum.*
38. *Judicis eſt ſuperfluas dilationes amputare, ob damna quæ Partibus hinc obveniunt.*
39. *Abbreviationem dilationum præſcribunt Ordinationes Curiarum.*
40. *Cauſis requirentibus celerem expeditionem breves termini aſſignandi.*
41. *Cauſæ poſſeſſoriæ ſuper Beneficiis celeriter expediendæ.*
42. *Cauſas Monachorum voluit Juſtinianus accelerari; & quare?*
43. *Solent in Curiis Eccleſiaſticis citato dari tres dilationes ad comparendum, & quid perdat, ſi ad primam non compareat?*
44. *Quis effectus non comparitionis infra ſecundam dilationem?*
45. *Quid ſi nec infra terminum tertiæ compareat?*
46. *Concilium Tridentinum deſideravit, ut lites celeriter terminarentur; idque ſaltem intra biennium, permittens poſt lapſum biennii recurſum ad Judicem ſuperiorem.*
47. *Etſi hodie rarus ſit hujus Decreti uſus, tamen conſtat, Concilium optaſſe, ut Fideles, ac præſertim Eccleſiaſtici, celerrime litibus eximantur.*
48. *Quæ ſit praxis in Gallia, dum Judex in cauſis decidendis eſt moroſus?*

I. JUſtinianus Imperator intendens litigantes a calumnioſa litium proſecutione avertere, voluit *L. 2. Cod. De jurejurando propter calumn.* ut ipſæ perſonæ litigantes, id eſt actor & reus, in primordio litis jurent: & actor quidem juret, *Non calumniandi animo litem moviſſe, ſed exiſtimando bonam cauſam habere.* Reus vero non aliter ſuis allegationibus utatur, niſi prius & ipſe juraverit, *quod putans ſe bonâ inſtantiâ uti, ad reluctandum pervenerit.*

II. Addit ibidem Juſtinianus §. 4. " Sed „ quia veremur, ne forſitan quidam col„ luſione aliquâ utentes remittere videan„ tur inter ſe hujuſmodi ſacramentum, „ & ex prædicta diſſimulatione noſtram „ ſanctionem deludant: ſancimus omnes „ Judices, licet ex compromiſſo cogno„ ſcant, vigorem ſuum exercentes (quia „ non pro commodo privatorum, ſed pro „ communi utilitate præſentem legem po„ ſuimus) minime pati tale ſacramentum „ remitti; ſed omni modo hoc & ab acto„ re, & a fugiente exigi; ne paulatim „ videatur hujuſmodi res defraudari, & „ ſacramentum, vel principalium perſona„ rum, vel Advocatorum, ex quacumque „ parte mutilari „.

III. Hæc ſatis oſtendunt, quam enixe voluerit Juſtinianus hoc juramentum a litigantibus præſtari; optaveritque ne quâcumque occaſione intermitteretur. Rationem hujus ſui voti expreſſit §. 8. " Sic „ enim non lites ſolum, ſed etiam calu„ mniatores minuentur: ſic pro judiciis pu„ tabunt homines ſeſe in ſacrariis ſiſti. Si „ enim,

Digitized by Google

,, enim, & ipſæ principales litigantium
,, partes per juramentum lites exerceant,
,, & cauſarum patroni præbeant ſacramen-
,, tum, & ipſi Judices propoſitis ſacroſan-
,, ctis Scripturis tam totius cauſæ faciant
,, examinationem, quam ſuum proferant
,, arbitrium; quid aliud niſi pro homini-
,, bus Deum in omnibus cauſis judicem
,, eſſe credendum eſt? Antiquâ itaque ca-
,, lumniâ quieſcente, & ejus ambagibus,
,, Conſtitutio noſtra dilucida, & compen-
,, dioſa in terris clareat omnibus, & ſit
,, maximum dirimendarum cauſarum re-
,, medium ,,.

IV. Non obſtante hac enixâ Juſtiniani Declaratione, necnon communi commodo, quod ex uſu hujus juramenti ſperandum proponit Juſtinianus, uſus ipſius hodie in Curiis ſecularibus pene evanuit; eatenus nimirum, quatenus a litigantibus in exordio litis præſtari volebat Juſtinianus.

Unde dicit Petrus Gudelinus *De Jure noviſſimo lib. 4. cap. 8. num. 22.* " Scien-
,, dum eſt, in ſeculari Foro exactionis
,, iſtius juramenti (de calumnia) rariſſi-
,, mum, aut nullum uſum eſſe, etiam a
,, litigatoribus ,,.

V. De Gallia teſtatur Rebuffus in *Procæmio ad Conſtitut. Regias, Gloſsâ 5. num. 50.* " In Curiis ſecularibus Regni non ju-
,, ratur de calumnia, & ſic parum ſervit
,, Rubrica *De Jurejurando propter calu-*
,, *mniam dando* ,,. Et in Tractatu *De Reſponſionibus per credit vel non*, ait: " No-
,, tandum eſt, quod uſus judiciorum anti-
,, quus multa invenit contra Partes reme-
,, dia, ut veritatem ab eis elicerent. Pri-
,, mo invenit, ut jurarent ſe nihil ca-
,, lumniæ causâ facturos in cauſa. Verum
,, quia illud juramentum in initio litis
,, præſtabatur, aliquando Partes in medio
,, litis calumniabantur, & non erant me-
,, mores illius juramenti; ob id ſtatutum
,, fuit, ut etiam jurarent de malitia, quod
,, malitiæ causâ nihil facient, & hoc re-
,, petebatur *Cap. 2. De Juram. calumn.*
,, *in 6.* & differentias inter iſta juramen-
,, ta tradit Socinus in Rubrica *De Jura-*
,, *mento calumniæ*: Quæ duo juramenta
,, in his Curiis Franciæ conſuetudinariis
,, non præſtantur ,,.

VI. Teſtatur Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap. 151. num. 30.* quod in Flandriæ Provinciali Conſilio, & in magno Mechlinienſi Conſilio hoc juramento (de calumnia) non utantur. Conjecturam iſtius non uſus ſubjungit: " Fortaſſis quia ti-
,, mendum ſit, ne Partes hujuſmodi præ-
,, dictum juramentum præſtando ſæpe pe-
,, jerarent, & contra præceptum divinum
,, peccantes ſuam perderent animam potius,
,, quam litem ,,.

VII. Dixeratque jam pridem Baldus ad *L.* Si post *Cod. De Evict.* quod juramentum calumniæ contemnatur, ut non æſtimetur uno obulo; quia facti ſumus contemptores Dei, & religionis ejus. Dictum hoc Baldi referens Maranta *De Ordine jud. part. 6. tit. De Juramento, num. 11.* ait:
,, Unde ego puto, quod litigatores noſtri
,, temporis potius jurant de calumnia com-
,, mittenda, quam vitanda, & ideo me-
,, lius eſſet, ut ex toto tolleretur a judi-
,, cio causâ vitandi tot perjuria ,,.

Eamdem rationem abrogati hujus juramenti in Gallia allegat Rebuffus loco citato ex Procæmio. Quæ ratio ſi ſufficiens fuerit ad abrogandum juramentum contra calumnioſas lites introductum, facile erit intelligere, quam multa juramenta merito hodie ob eamdem rationem abrogarentur.

VIII. Porro monet ibidem Damhouderus *num. 31.* quod " In iſtis Conſiliis be-
,, ne utantur, durante proceſſu, juramen-
,, to malitiæ, hoc eſt, quod jurent ſeſe
,, extraordinarias dilationes ad calumnian-
,, dum non petituros, vel accepturos; ne-
,, que etiam impertinentes exceptiones, ac
,, productiones ad proceſſum, ſive ad ju-
,, dicium differendum, aut ad ſuas Partes
,, vexandum propoſituros, & allegaturos ,,.

IX. Subjicit dein *num. 32.* differentiam inter juramentum calumniæ, & juramentum malitiæ: " Quod juramentum calu-
,, mniæ datur, & conceditur duntaxat ſe-
,, mel, ſtatim poſt litis conteſtationem:
,, juramentum vero malitiæ datur, & con-
,, ceditur toties quoties Judici æquum, &
,, juſtum, & expedire videbitur, non mi-
,, nus ante, quam poſt litis conteſtatio-
,, nem ,,.

X. Tametſi juramentum calumniæ, quod a litigantibus in exordio litis præſtari volebat Juſtinianus, & totam litem ſpectabat,

Digitized by Google

bat, hodie in Curiis ſecularibus paſſim abolitum ſit, nihilominus in plerisque Curiis ſecularibus perſeverat uſus juramenti, quod olim *malitiæ*, hodie etiam de *calumnia* vocatur, præſtandum ſuper certis articulis, aut propoſitionibus in progreſſu litis, prout Judex inſtante Parte arbitratus fuerit. Unde recte dicit D. Chriſtinæus in notis ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 3. „ Ad mores Belgarum, quod attinet, quamvis in judiciis non ſoleat frequentari eodem quo apud Romanos modo, non tamen ejus uſus plane exolevit „. Vide etiam Merulam in *Praxi*, *lib.* 4. *tit.* 64.

XI. Illud apud omnes indubitatum eſt, frequentioram hujus juramenti uſum perſeverare in Curiis eccleſiaſticis; atque a litigantibus crebro præſtari, teſte Gudelino loco citato. Et Rebuffus in citato Tractatu *De Reſponſionibus per credit vel non*, poſtquam dixit juramenta de calumnia & de malitia in Curiis ſecularibus conſuetudinarie non præſtari, immediate addit: „ Sed in Curiis eccleſiaſticis obſervatur „ Juris Pontificii diſpoſitio, & hæc juramenta ſervantur „.

XII. Admodum veriſimile eſt, Pontifices ad imitationem Juſtiniani Imperatoris ad amputandas, & præveniendas calumnioſas lites hoc juramentum induxiſſe in forum Eccleſiaſticum, poſtquam in illud ſtylus forenſis litigandi intravit. Neque enim legitur antiquitus ulli indictum juramentum calumniæ, uti etiam in quadam Decretali teſtatur Eugenius III. relata in Appendice ad Concilium Lateranenſe ſub Alexandro III. *part.* 23. *cap.* 2. & in prima Collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum *Cap.* 3. *De Juramento calumniæ*. Ubi reſpondit Pontifex, quod „ Romana Eccleſia in his cauſis, in quibus de decimis Eccleſiæ, & rebus ſpiritualibus tantum agitur, juramentum „ calumniæ, nec dare, vel recipere conſuevit: eo quod hujusmodi cauſæ non „ ex Legum diſtrictione, ſed ex Canonum „ æquitate finem debitum ſortiuntur. Canones autem (ait) juramentum calumniæ *nulli prorſus* indicunt „.

XIII. Verum quidem eſt, In *Cap.* 2. *De Juramento calumniæ*, ubi prædictum Reſponſum Eugenii refertur, finali huic clauſulæ interſeri hæc verba: *In hujusmodi caſibus vel cauſis*, quæ generalitatem prædictorum verborum reſtringunt ad *cauſas*, de quibus ante actum erat: ſed ſciendum eſt, ſatis familiare fuiſſe Raymundo Decretalium Gregorii IX. Collectori, aliqua antiquis Decretalibus addere, vel detrahere, prout diſciplinæ ſui temporis congruere videbatur; quemadmodum latius oſtendi in Diſſertatione in libros quinque Decretal. §. 2.

Hoc equidem conſtat, ætate Raymundi juramentum calumniæ in foro eccleſiaſtico, in aliquibus ſaltem cauſis, fuiſſe exactum; atque ad normam Juris Juſtinianæi ſenſim magis magisque ſtabilitum eſſe.

XIV. In primis itaque inſpectâ hodiernâ Juris Pontificii diſpoſitione, nec Actori, nec Reo ſuis allegationibus uti permittitur, niſi præſtito hoc juramento, *Cap.* 2. §. 1. *De Juramento calumniæ in* 6.

XV. Sed “ ſi de calumnia, ſeu de veritate dicenda in primo litis exordio non „ juretur (ut debet) poterit poſtmodum „ in qualibet parte litis jurari „: ait Bonifacius VIII. in *cap.* 1. *eod. in* 6. rationem addens: “ Cum hujusmodi juramentum præſtari ab initio, de ſubſtantia „ Ordinis judiciarii non exiſtat „.

XVI. Quin & declarat ipſe Bonifacius ibidem §. 1. quod “ propter omiſſum quoque *tacite* in tota cauſa calumniæ juramentum, judicialis proceſſus alias factus „ legitime, non eſt nullus, nec etiam annullandus „.

XVII. Hinc deducit Gloſſographus, hic probatam eſſe a Bonifacio eorum antiquorum opinionem ſuſtinentium, quod juramentum hoc duntaxat neceſſario ſit præſtandum, quando a Parte eſt exactum. Si enim non exigatur, *tacite* remiſſum cenſetur: quæ remiſſio vetita non eſt, modo abſit colluſio.

Unde & in Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 12. dicitur; “ Lite per reſponſionem „ Rei conteſtatâ, *petentibus partibus*, eâdem die juridicâ jurabitur de calumnia „.

XVIII. Dicit inſuper Bonifacius VIII. in citato *cap.* 2. §. *fin.* “ In omnibus „ autem cauſis, nedum ante, ſed etiam „ poſtquam lis fuerit conteſtata, ſive de „ ve-

„ veritate, ſive de calumnia ſit juratum
„ in ipſis; poteſt Judex a Partibus exige-
„ re juramentum malitiæ, quoties viderit
„ expedire„.

Notat hìc Gloſſa: “ Licet ex quo jura-
„ tum eſt *de calumnia*, amplius in eadem
„ cauſa *de calumnia* jurandum non ſit ab
„ eodem; *de malitia* tamen bene juratur,
„ puta cum ſuſpicatur Judex, quod *mali-*
„ *tioſe* proponatur exceptio, petatur dila-
„ tio„ &c.

XIX. Moribus hodiernis non diſtinguimus ſcrupuloſe juramentum malitiæ a juramento calumniæ, quaſi hoc de tota lite intelligeretur, atque ſemel duntaxat peti poſſet: ſed & illud, quod ſuper certis articulis in progreſſu litis a Judice ad inſtantiam Partis imponitur, vocari ſolet juramentum *calumniæ;* idque non tantum in Curiis ſecularibus (de quo ſupra) ſed & eccleſiaſticis. Unde in Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 12. *De Juramento calumniæ*, dicitur: “ Illud quidem juramen-
„ tum intra certa judicii tempora non
„ coarctamus; ſed id poterit Judex in-
„ dicere, quando & *quoties* expedire vi-
„ derit„.

XX. Juxta Decretalem Eugenii III. ſupra citatam, non eſſe exigendum hoc juramentum in cauſis ſpiritualibus, præſertim prout exprimitur a Raymundo in *Cap.* 2. ;; *eod.* manifeſtum eſt, agnoſcitque Bonifacius VIII. in *Cap.* 1. §. *fin. eod. in 6.* quod Canones in cauſis ſpiritualibus non indicant alicui juramentum calumniæ; ipſe autem perpendens etiam in hujuſmodi cauſis poſſe calumniari, utile reputavit, “ quod ſimul, ſicut (ait)
„ plerique obſervant tam de veritate di-
„ cenda, quam de *calumnia* (ut via præ-
„ cludatur calumniis) jurari debeat in iiſ-
„ dem, nimirum ſpiritualibus cauſis„.

XXI. Nec tantum in Judiciis ordinariis, ſed & in ſummariis a Judice exigi poſſe juramentum calumniæ, patet ex *Clementina* Sæpe *De V. S.* ubi expreſſe declaratur, quod ſi alicui commiſſa ſit cauſa, ut in ea *de plano & ſimpliciter*, ac ſine ſtrepitu & figura Judicii procedatur, “ cita-
„ tionem tamen, ac *præſtationem juramen-*
„ *ti de calumnia*, vel *malitia*, ſive de ve-
„ ritate dicenda, ne veritas occultetur,
„ per commiſſionem hujuſmodi non intel-
„ ligi excluſam„.

XXII. “ Pœna recuſantis hoc juramen-
„ tum cum præſtandum fuerit, eſt ut Actor
„ ab inſtituta cadat actione, Reus autem
„ haberi debeat pro confeſſo„ ait Pontifex in *Cap.* 7. §. *fin.* ;; *De Juramento calumniæ;* & renovatur in citato *art.* 12. Ordinat. Curiarum eccleſiaſticarum. Monet autem Gloſſa ad dictum §. *finalem*, quod recuſantes hoc juramentum cadant cauſâ per ſententiam Judicis: “ Quia Ju-
„ dex procedit contra eumdem (Actorem
„ recuſantem) ac ſi nihil probaſſet, Reum
„ abſolvendo; & eodem modo de Reo„.

XXIII. Quid autem complectatur juramentum de *calumnia*, expreſſit Gloſſographus quatuor verſiculis; & latius ac clarius explicat *art.* 13. *tit.* 11. Ordinationum Curiarum eccleſiaſticarum, quo & mandatur, ut Parti, quæ de *calumnia* jurare debebit, vulgari idiomate omnes clauſulæ juramenti exponantur. Verba articuli ſunt: “ Parti vero, quæ de *calumnia* ju-
„ rare debebit, vulgari idiomate omnes
„ clauſulas juramenti calumniæ exponi vo-
„ luimus: videlicet, quod credit ſe habe-
„ re bonam cauſam; quod interrogatus
„ non negabit id, quod verum eſſe credi-
„ derit; quod non utetur ſcienter falsâ
„ probatione; quod dilationem non petet
„ in fraudem, ad protelandam litem; quod-
„ que nihil dederit, aut promiſerit, nec
„ dabit, aut promittet pro victoria obti-
„ nenda, niſi illis, quibus Leges, & Ca-
„ nones dare permittunt: fietque in Actis
„ mentio, an expoſitio iſta facta fuerit,
„ aut non: Scriba vero aut Graphiarius,
„ qui circa harum clauſularum expoſitio-
„ nem ſeu dictam notitiam negligens fue-
„ rit, mulctabitur uno floreno„.

XXIV. Juramentum hoc remitti apparet Clericis notiſſimâ Conſtitutione Marciani Imperatoris in *L.* 25. *Cod. De Epiſc. & Clericis;* cujus meminit Pontifex in *Cap.* 1. ;; *De Juramento calumniæ*, ubi per errorem pro *Marciano* legitur *Marco*. Et licet Marcianus tantum videatur loqui de Clericis Conſtantinopolitanis; tamen cum ratio a Marciano ſit generalis: quia *Eccleſiaſticis regulis, & Canone a beatiſſi-*

mis

Digitized by Google

mis Epiſcopis antiquitas, conſtituto Clerici jurare prohibentur, eam trahendam eſſe ad omnes orbis Chriſtiani Clericos; primum Henricus II. Imperator decrevit, Conſtitutione, quæ extat *Lib.* 2. *Legum Longobardorum*, *tit.* 47. *cap.* 11. quâ " decernit, „ & imperiali auctoritate & irretractabi„ liter definit, ut nec Epiſcopus, nec „ Presbyter, nec cujuſcumque Ordinis Cle„ ricus, non Abbas, non aliquis Mona„ chus, vel Sanctimonialis, in quacumque „ controverſia, ſive criminali, ſive civili, „ jusjurandum quâlibet ratione compella„ tur ſubire; ſed Advocatis ſuis propriis „ idoneis hoc officium debeat delegare „.

XXV. Hanc Henrici Conſtitutionem laudat Pontifex in citato *cap.* 1. finalemque clauſulam refert his verbis: " Sed ido„ neis Defenſoribus (ſi expedire Eccleſiæ „ ſuæ noverit) hujuſmodi officium liceat „ delegare „. Hìc notat Gloſſa, verbo *Defenſoribus*, " id eſt, Syndicis, Actori„ bus, aut Procuratoribus: licet nomina „ ſint diverſa, officium tamen eſt idem: „ unde ſufficit ſive dicatur, Conſtituimus „ talem Syndicum, Procuratorem, ſive „ Actorem „.

Hinc receptum eſt, juramentum hoc a perſonis præſertim eccleſiaſticis per Procuratorem *ſpeciale* mandatum habentem præſtari poſſe; niſi Judex inſpectâ controverſiæ qualitate, & perſonarum principalium conditione, ipſis potius, quam earum Procuratoribus etiam ſpeciale mandatum habentibus, juramentum deferendum judicaverit, *Cap.* 3. *eod.*

In hoc enim Capitulo dicitur: " In „ pertractandis cauſis ſacramentum calu„ mniæ non paſſim præcipimus exhiberi; „ ſed cauſæ & principalium perſonarum „ qualitate inſpectâ, quandoque per ipſas „ principales perſonas, quandoque per „ Œconomos, qui cauſam omnino non „ neſciant, in animam jurantis illud præ„ cipimus præſtari „.

Dependet ergo a Judicis arbitrio, an juramentum præſtandum ſit per ipſas perſonas principales, an per Œconomos ſive Procuratores.

XXVI. Illud hic notandum, quod dicatur præſtandum per Œconomos, *qui cauſam omnino non neſciant*, " id eſt (ait „ Gloſſa) *bene ſciant*: aliter enim *anceps* „ ſubiret juramentum, quod facere non „ debet „. Quod utinam jurantes omnes bene attenderent!

XXVII. Porro Pontifex in citato *cap.* 1. poſtquam probavit Conſtitutionem Henrici Imperatoris ſubjungit hanc clauſulam: „ Verum cum hac moderatione, ut Epi„ ſcopus inconſulto Romano Pontifice, „ vel quiſque Clericus inconſulto Prælato „ ſuo minime jurare audeat „.

XXVIII. Ad hæc verba monet hìc Gloſſographus: " Difficile videtur, ut Epiſco„ pus propter hoc debeat requirere Roma„ num Pontificem: *ſed hoc non ſervatur*. „ Unde ſi Epiſcopus (alt) litigat in pro„ pria perſona, ipſemet præſtat juramen„ tum de *calumnia*: nec eſt neceſſe requi„ rere Papam, *Cap. ult.* eod. Cleri„ cus facilius poteſt requirere Epiſcopum; „ unde tenetur primo requirere ipſum „.

XXIX. Verum nec hoc de Clericis hodie ſervatur, præſertim dum exigitur juramentum a Judice eccleſiaſtico.

At de juramento præſtando a Clericis coram Judice ſeculari, legitur in Synodo D. Mechlinienſi *tit.* 17. *cap.* 5. " Clericus „ coram Judice laico teſtimonium dicturus, „ vel quodcumque juramentum præſtiturus, „ (quod etiam ſine noſtra, vel alterius „ Eccleſiaſtici legitimi Superioris licentia „ ei non licet) in manibus perſonæ eccle„ ſiaſticæ juramentum præſtet „.

Sed neque id in judiciis ſecularibus communiter attenditur; præcipue ſi ipſi Clerici coram illis in materia profana litigent; quo caſu ſolent non ſecus ac laici in manibus Judicis laici jurare. In Concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Conſiliarios Hannoniæ anni 1541. *art.* 20. cavetur, quod Eccleſiaſtici in materia mere civili tenebuntur requiſiti ferre teſtimonium veritatis coram Judice ſeculari; neque Pars, quæ vult teſtimonium exigere, teneatur ullam licentiam requirere: & ſi teſtari renuant, cogentur per Decanos ſuos Chriſtianitatis. Verba articuli ſunt: *Item, les gens d'Egliſe en matiere pure civile, s'ils en ſont requis, pourront & devront dépoſer & porter leur teſmoignage de verité devant Juges ſeculiers, ſans que la Partie qui le veut produire, doive demander quel-*

Digitized by Google

que licence : ſi lsſdits gens d'Egliſe ſont aucune difficulté, ſeront contraincts par leurs Doyens de Chreſtienneté de ce faire. Id eſt : Item, perſonæ eccleſiaſticæ in cauſis pure civilibus, ſi rogentur, poterunt & debebunt teſtimonium dicere, & veritatem coram ſecularibus Judicibus teſtari ; nec adſtringetur Pars, quæ eos volet producere, veniam aut illius aſſenſum rogare : ſi vero dicti Eccleſiaſtici difficiles in ea re ſe præbeant, per Chriſtianitatis Decanos ſuos ad id faciendum compellentur. Extant *part.* 1. Edict. Brab. *lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 3.

XXX. Lite conteſtatâ, ac præſtito juramento *calumniæ*, ſolent litigantes utrimque petere inducias ſive dilationes, ut interea ea, quæ ad fundandam ſuam intentionem neceſſaria ſunt, ſibi comparare, & in ordinem redigere poſſint.

Dilatio enim judicialis, de qua hic agitur, eſt juſtum temporis intervallum, quod ad aliquem actum judicialem commodius perficiendum conceditur Actori vel Reo.

XXXI. In qualibet parte judicii dari a Judice ſolent dilationes, intra quas litigantes ad ſuam intentionem probandam, aut abſolvendum ea, quæ a Judice ad inſtructionem cauſæ injunguntur, ſe præparare poſſint. Sive ſpectemus dilationes, quæ initio litis dantur, & vocari ſolent *citatoriæ*, vel *deliberatoriæ* ; ſive quæ in progreſſu litis, dicunturque communiter *probatoriæ*, de Jure Civili habent certa tempora deſignata, toto titulo Codicis *De Dilationibus* ; eaque nec iterari poſſe edicitur in *L.* 7. *Cod. De Feriis*.

XXXII. Jure vero Canonico termini ſive tempora dilationum pendent ab arbitrio Judicis, *Cap.* 24. ;; *De Offic. Deleg. Cap.* 15. ;; *De Sententia & re jud.* atque hac ratione dicuntur dilationes de Jure Canonico eſſe *arbitrariæ*.

XXXIII. Hæc autem deciſio Juris Canonici paſſim moribus ubique recepta eſt; teſtanturque paſſim Pragmatici, de conſuetudine in omnibus paſſim Curiis etiam ſecularibus dilationes eſſe arbitrarias. Ex ſtylo communi, & conſuetudine Curiarum non ſervantur *juris* dilationes (ait Bugnonius De Legibus brogatis *lib.* 2. *cap.* 104.) ſed ſtylus, & quælibet Curia ſuas *arbitratur* dilationes, ac eas concedit.

Deinde ſubjungit idem Auctor : " Nec „ tamen propterea dicendum eſt, dilatio„ nes in arbitrio Judicum poſitas eſſe ; „ quinimo pro rerum neceſſitate largien„ dæ ſunt, atque, ut refert Ulpianus in „ *L.* NONNUMQUAM *ff. De Judiciis*, di„ lationes dandas æſtimare oportet eum, „ qui jus dicit, pro conditione ac quali„ tate cauſæ, perſonæ, vel temporis, & „ ita ordinem Edictorum & compendium „ moderari „.

Id deſumptum apparet ex Gloſſa ad *Cap.* 2. ;; *De Dilationibus*, verbo *Plene* ; ubi dicit : " Dilationes iſtæ hodie videntur ar„ bitrariæ, ut Judex conſideratâ locorum „ diſtantiâ, & temporis qualitate, indu„ cias concedat „.

XXXIV. Non igitur eo ſenſu dilationes ſunt *arbitrariæ*, quaſi tempora earum dependerent a libero plane nullis legibus circumſcripto arbitrio, & voluntate Judicis ; ſed quod Judex omnibus prædictis mature expenſis, terminos ſive dilationes ita determinare, ſive arbitrari debeat, ut nec per earum nimiam brevitatem litigantibus probationis, & inſtructionis tempus denegetur ; neque per earum prolixitatem, & multiplicationem, aut prolongationem lites protrahantur, & litigantes ſuo jure per multum temporis fraudentur : a qua inordinata dilationum conceſſione appellari poſſe deciditur in *Cap.* 1. ;; *eod.* & uno conſenſu docent Canoniſtæ, hodieque in uſu eſt.

XXXV. Verum ne Judices in hac dilationum vel reſtrictione, vel prolongatione ſeu extenſione aberrent, in omnibus Curiarum tam Secularium, quam Eccleſiaſticarum Ordinationibus, & numerus, & tempora, ac intervalla dilationum deſignari ſolent : quos terminos non ſine rationibus urgentibus, & cauſæ cognitione transgredi licet : ubi & videmus rationem præmiſſorum habitam eſſe. Sic enim videmus in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 505. incolis aſſignari terminum, ſive dilationem quindecim dierum ; exteris vero trium ſeptimanarum.

XXXVI. Et *art.* 386. mandatur Apparitoribus, ut dum litteras manutenentiæ, aut alterius proviſionis cum clauſula citationis in caſum oppoſitionis inſinuant, diem

diem comparitionis nec nimis brevem, nec nimis longum aſſignent, ſed convenientem; ita ut ad minus *duo* dies Martis, vel ad ſummum *tres* intercedant; niſi de conſenſu utriuſque Partis; vel niſi in ipſa proviſione ipſis injunctum ſit longiorem terminum aſſignare; vel niſi *vacantiæ* intercederent: quia tunc aſſignanda eſſet prima dies juridica poſt vacantias. Verba articuli ſunt: *Soo ſullen ſy den ghenen die hen opponeren, vueygheringe oſt vertreck maecken, gheven ende beteeckenen daegh; te compareren voor onſen voornoemden Raede, ſonder den ſelven dach te ſeer kort, oſt te lanckte ſtellen; maer tamelick ende redelyck: te vvoten datter ten minſten tvve Dynſtdaghen tuſſchen beyden zyn, ende ten hooghſten niet meer dan dry Dynſtdaghen, ten vvare by conſente van beyde den partyen, oſt dat byder proviſie hen ghoordineert vvorde corteren oſt langheren dagh te gheven, oſt ten vvare dat de vacantien tuſchen beyden vvaren, ſoo ſoude den dagt ghenomen vvorden op den eerſten dagh van rechte naer de vacantien*. Id eſt: Tum opponenti, recuſanti, aut declinanti diem conſtituent, & præfigent, quâ coram Conſilio noſtro præfato compareat; nec diem illam nimium accelerabunt, aut procraſtinabunt; ſed medium quoddam ex æquitate tenebunt, videlicet ut ſaltem dies Martis iterato intercedat, tertioque ut ſummum, niſi utraque Pars conſentiret, aut ipſa proviſio brevius, aut longius tempus decerneret aſſignandum, aut niſi vacationum feriæ intercederent, quo caſu prima poſt vacationem juridica dies conſtitueretur.

XXXVII. In Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis mire elucet hæc dilationum, ſive terminorum moderatio *tit.* 11. *art.* 36. ubi ſtatuitur, ut " concedantur ad probationes fa-
,, ciendas prius Actori, deinde Reo, vel
,, conjunctim utrique eodem tempore, ſe-
,, cundum negotii, & perſonarum qualita-
,, tem, & Judicis diſcretionem, ſi teſtes
,, in civitate habitaverint, vel infra qua-
,, tuor milliaria, ſub prima & ſecunda di-
,, latione, tres ſeptimanæ; ſub tertia dila-
,, tione, quindecim dies, & hoc ſine con-
,, tinuatione; niſi conſtiterit de debitis di-
,, ligentiis factis, & quod per Partem
,, probare debentem non ſteterit, quomi-
,, nus ſatisfecerit: quo caſu, juxta negotii
,, & perſonarum qualitatem, poterit Ju-
,, dex tertiam dilationem continuare, vel
,, prolongare. Si vero teſtes ultra quatuor
,, milliaria abſuerint (idem intelligentes
,, de inſtrumentis producendis, & aliunde
,, adferendis) tunc Judex juxta diſtantiam
,, locorum, teſtium, & temporum quali-
,, tatem, terminum ſtatuet ad tres ſepti-
,, manas, vel ad menſem, vel alias, prout
,, judicaverit expedire, ſub duabus dilatio-
,, nibus, & ſi illis pendentibus per Partes
,, non ſteterit, ſtatuet Judex alios quinde-
,, cim dies, vel tres ſeptimanas, ſecundum
,, loci diſtantiam, pro tertia dilatione.
,, Numquam vero Pars, vel Procurato-
,, rum aliquis admittatur ad quartam di-
,, lationem, niſi ſecundum formam juris
,, communis, ut videlicet quartam dilatio-
,, nem petens, juret, quod per ſe, aut
,, per alium teſtificata non didicerit; quod
,, per fraudem, vel per dolum, proroga-
,, tionem, aut dilationem non petat, quod-
,, que teſtes, quos producere, inſtrumen-
,, tave, quæ exhibere deſiderat, prius ha-
,, bere non potuerit ,,.

Deinde *art.* 37. additur: " In cauſis
,, ſummariis, & Actor ad probandum in-
,, tentionem ſuam, & Reus ad probandum
,, exceptiones, ſi quas dederit, non habe-
,, bunt pro prima, & ſecunda dilatione,
,, niſi tres ſeptimanas ſine ulla continuatio-
,, ne; pro tertia vero dilatione, habebunt
,, quindecim dies tantum, niſi teſtes ab-
,, ſint, aut aliud impedimentum probetur;
,, quo caſu, terminus prorogabitur ſecun-
,, dum conſcientiam Judicis, nullo vero
,, modo quarta dilatio conceditur ,,.

XXXVIII. Porro ſicuti Judicis eſt, litigantibus ordinarias, ac neceſſarias cauſæ inſtruendæ ſuæ, & defenſioni dilationes annuere; ita & ipſi incumbit extraordinarias haud temere concedere; atque ſuperfluas rejicere, omneſque intra legitimos ac convenientes terminos concludere, propter enormia damna, & intereſſe, quæ plerumque ex indebitis dilationibus, & juſtitiæ procraſtinationibus enaſcuntur; ait Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 114. *num.* 5. Mala ex his procraſtinationibus ſequi ſolita enumerat *num.* 6. " Ita ut
,, (ait)

„ (ait) Pars ob has ſæpe depauperetur, „ aut mendicare, vel maleficia patrare cogatur, ant mœrore contabeſcat, & moriatur, liberique ipſius ſqualoribus, & inediâ pereant, ne pejora commemorem „.

Deinde concludit: “ Ideoque hujuſmodi „ pericula, & mala tam Deo ingrata, „ quam hominibus inviſa, Judicibus erunt „ præmeditanda, & juſtitiæ progreſſus legitime ab eis accelerandus „.

XXXIX. Hinc in Ordinationibus Curiarum paſſim multa contra ſuperfluas haſce dilationes, & litium procraſtinationes occurrunt; atque in primis in Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 3. decernitur: “Ad „ lites abbreviandas, nolumus, quod terminus abſentiæ, *ullave dilatio*, detur „ Actori ante concluſionem, vel libelli „ exhibitionem: quod & in cauſis appellationum ſervabitur, ut videlicet primo „ comparitionis termino gravamina exhibeantur: abrogantes penitus modum procedendi, qui alicubi inolevit, quo Procuratores terminum ad gravamina exhibenda petere ſolent; cum quilibet ſciat, „ vel ſcire debeat, cur adverſarium in jus „ vocarit, aut denique cur ad ſuperiorem „ Judicem appellarit. Et hæc omnia, niſi „ forte Officialis ex officio, juſtaque de „ cauſa unicam dilationem concedendam „ duxerit; quâ elapsâ tenebitur Appellans, ſive Actor, ſaltem pertinenter in „ materia appellationis, aut alias concludere „.

Et *art.* 20. generaliter dicitur, quod Judex *omnes arbitrarias dilationes*, quantum fieri poterit, *tenebitur abbreviare*.

XL. Quia vero nonnullæ cauſæ ex procraſtinatione ſpeciale patiuntur, & adferunt præjudicium, non raro etiam irreparabile, ideo & in his cauſis dilationes ſpecialiter abbreviandæ, & difficilius indulgendæ ſunt.

Unde in citatis Ordinationibus eodem titulo *art.* 21. ſtatuitur: “ In cauſis vero „ ſummariis ſupra tactis, ac miſerabilium „ perſonarum, alimentationis, divortii, „ & incarceratorum, de triduo in triduum procedatur, & omnes dilationes „ non neceſſariæ præcidantur „.

Idipſum jam ſtatutum erat in Synodo P. II. Cameracenſi *tit.* 22. *cap.* 4. Imo ea poteſt eſſe cauſarum, & perſonarum, ac locorum conditio, ut non tantum *tridui*, ſed & multo breviorem terminum Judex præſcribere merito debeat; quemadmodum & ſæpe in cauſis accelerationem requirentibus fieri videmus: ut proinde in his plurimum valeat prudens, & juſtum Judicis arbitrium.

XLI. Cum protractio cauſarum Beneficialium, præſertim Curatorum, ſoleat ſecum trahere Miniſtrorum defectum, necnon & Clericos forenſibus tricis tenere implicatos, & a divino ſervitio abſtractos, merito in his cauſis dilationes, & termini præcidendi, & abbreviandi ſunt; quod & Ordinationes Curiæ Brabantiæ inſinuant *art.* 444. Verba articuli ſunt: *Dat men in de voorſz materien van poſſeſſien van beneficien ſommierlyck procederen ſal, ende dat alle dilayen peremptoir ſullen zyn, ende dat men maer een delay accorderen en ſal, om d' enqueſte van partyen te doen, indien datter eenige vallen*. Id eſt: Ut in prædictis cauſis circa Beneficiorum poſſeſſionem ſummatim res agatur, omniſque ampliatio præciſa ſit, unicaque duntaxat prorogatio concedatur, ut Partium inquiſitio, ſi quâ ſit opus, inſtruatur.

XLII. Et Juſtinianus in *Novella* 79. *cap.* 2. voluit, lites Monachis illatas *accelerari*, “ ut (ait) non mens eorum occupetur circa litis ſollicitudinem; ſed *velociter* liberati, ſacris operibus obſecundent „.

XLIII. Juxta ordinarium ſtylum Curiarum eccleſiaſticarum ſolent Reo citato dari tres dilationes, ſive termini ad comparendum; ita tamen ut omnis termini ſive dilationis lapſus ipſum non comparentem conſtituat in aliquali contumacia, & contumaciæ nonnullis effectibus ſubjiciat.

Si enim Reus ad primam citationem, in termino præfixo, “ non compareat, nec „ Procuratorem in Cauſis civilibus mittat, ſecludetur ab omni exceptione *declinatoria*, & in expenſas contumaciales „ condemnabitur „.

XLIV. „ Si nec ſecundo citatus compareat, ſecludetur ab omni exceptione *dilatoria*, & iterato in expenſas condemnabi-

„ bitur „ : uti habent Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *cap.* 4.

Addunt citatæ Ordinationes, quod ſecundo termino non comparente Reo, “ decernetur tertia citatio ſub pœna ſecluſionis a peremptoria in litteris exprimenda. Quod ſi nec ſic citatus compareat, accuſatâ contumaciâ, delatiſque Actis cauſæ, Judex determinabit prout juris erit, & rationis „.

XLV. Poſt tertiam igitur citationem non comparens Reus, vere contumax conſtituitur, & ſi poſt hanc compareat, & audiri deſideret, non audietur, *niſi refuſis expenſis contumacialibus*, uti ſtatuitur in dictis Ordinationibus *art.* 7.

XLVI. Hæc ſat oſtendunt, etiamnum hodie mentem Eccleſiæ eſſe, ut lites, quantum fieri poteſt, abbrevientur, omneſque dilationes non neceſſariæ reſcindantur; quod & ipſa Synodus Tridentina ſat oſtendit *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* decernens, ut “ cauſæ omnes ad forum eccleſiaſticum quomodolibet pertinentes ſaltem infra biennium a die motæ litis terminentur: alioquin poſt id ſpatium liberum ſit Partibus, vel alteri illarum Judices ſuperiores, alias tamen competentes, adire, qui cauſam in eo ſtatu, quo fuerit, aſſumant, & quamprimum terminari curent „.

XLVII. Rarus an nullus pene eſt hodie Decreti hujus uſus, quoad recurſum ad Judices ſuperiores ob lapſum biennii a die motæ litis; ſed ſolent cauſæ etiam ad plures annos protrahi, & ſine peremptione inſtantiæ, aut mutatione Judicis coram eodem Judice continuari: quia facile oſtenderetur, quod non ſteterit per Judicem, quominus intra dictum tempus cauſam definiret: ſed vel ob qualitatem cauſæ, vel cavillationes Partium; quo caſu Decreto locum non eſſe declaravit S. Congregatio, teſte Fagnano ad *Cap.* VENERABILIS ;; *De Judiciis*.

Indubitatum interim eſt, mentem Synodi Tridentinæ fuiſſe, ut cauſæ in foro Eccleſiaſtico quam citiſſime ac breviſſime abſolverentur, ac *ſaltem* ultra biennium non protraherentur; ut ita ipſi Judices præſertim eccleſiaſtici allaborarent, omnemque curam impenderent, ut ipſos Fideles a litigiis, & forenſibus jurgiis quam citiſſime eximerent; & in veram concordiam & pacem ac tranquillitatem adducerent: factiſque probarent, ſe nequaquam lites, diſcordiarum, & odiorum ſeminaria, ſed pacem & charitatem inter ejuſdem Eccleſiæ filios quærere: ſeque optare, ut omnia jurgia, & quæſtiones ſummarie ac amicabiliter potius componere poſſent, quam judicialiter diſcutere, & decidere deberent, exemplo ſanctorum Patrum, & Epiſcoporum, ad quos tamquam Patres & Pacificatores ſua diſſidia Fideles referebant.

XLVIII. In Gallia non debet exſpectari lapſus biennii. Si enim ante illud tempus cauſa ſit in ſtatu, ut decidi queat, Pars tertio juridice monebit Judicem: & ſi poſt tertiam monitionem adhuc perſeveret in mora decidendi ipſam cauſam, poterit Pars appellare tamquam a denegata juſtitia; ipſumque Judicem vocare in jus, atque adverſum ipſum concludere ad damna, & intereſſe, uti notat Claudius Fleury *part.* 3. *Inſtit. Juris Canon. cap.* 7.

CAPUT V.

De Probationibus, & Præſumptionibus.

1. *Poſt litem inter Partes conteſtatam ſolet ſequi neceſſitas probandi.*
2. *Quid proprie ſit* probare?
3. *Probatio verſatur circa* facta, *non autem circa jus.*
4. *Hinc motiva juris non computantur inter acta litis.*
5. *Qui factum controverſum alleget, illud probare tenetur.*
6. *Unde Actori ſolet probatio incumbere?*
7. *Si Reus reſpondendo factum alleget, ei probatio incumbit.*
8. *Præſumptio juris ſubinde onus probandi injicit in Reum.*
9. *Subinde utrique incumbit probatio.*
10. *Pro quo Judex decidere debeat, ſi uterque probet.*
11. *In pari probatione ſolet favorabilior eſſe cauſa poſſeſſoris.*

12. *Ex*

Digitized by Google

12. *Ex poſſeſſione oritur aliqua præſumptio pro poſſeſſore.*
13. *In quo hæc præſumptio ſit fundata?*
14. *Quod hinc commodum poſſeſſionis?*
15. *Inde patet, cur in pari cauſa dicatur melior conditio poſſidentis.*
16. *Quomodo circa hanc regulam erretur remiſſive?*
17. *Quid ſit præſumptio?*
18. *Quare dicatur probatio* artificialis.
19. *Triplex ſpecies præſumptionis, & quid præſumptio juris tantum?*
20. *Species hujus præſumptionis.*
21. *Quid præſumptio* juris, & de jure?
22. *Exemplum hujus præſumptionis.*
23. *Etiam hæc præſumptio tantum innititur conjecturis.*
24. *Hinc cedit veritati.*
25. *Deſcribitur præſumptio hominis ſeu Judicis.*
26. *Præſumptiones hominis admodum diverſæ ſunt quoad effectum probationis; & quare?*
27. *In æſtimando effectu præſumptionis magnâ prudentiâ, & circumſpectione opus eſt.*
28. *Non judicandum ex præſumptione, dum veritas aliunde haberi poteſt.*
29. *Ad abbreviandas probationes inductus uſus poſitionum.*
30. *Quid ſint poſitiones?*
31. *Videtur earum uſus ex foro eccleſiaſtico in civile intraſſe.*
32. *Pars adverſa ad poſitiones reſpondere non debet, niſi jubente Judice.*
33. *Debet Pars citari ad reſpondendum.*
34. *Non poteſt Judex Partem interrogare, aut juramentum deferre, niſi rogatus.*
35. *Reſpondere recuſans habetur pro confitente.*
36. *Niſi rationabilem cauſam non reſpondendi habeat; & quæ ſit cauſa rationabilis?*
37. *Poſitiones exhibendæ Judici, ut videat, an ſint admittendæ, vel rejiciendæ.*
38. *Difficulter quis excuſatur a reſpondendo ſuper facto* proprio.
39. *An ad poſitiones reſponderi queat per Procuratorem; & quale mandatum requiratur?*
40. *In reſponſo ad poſitiones debet eſſe ſumma ſinceritas ob juramentum calumniæ prævie præſtandum.*
41. *In Gallia vetitum ad poſitiones reſpondere per* credit; *& quare?*
42. *Citra perjurium non poteſt reſponderi ad factum propoſitum* non credit, *ſi illud ſciat verum.*
43. *Quid hic incumbat Judici?*
44. *Poſt reſponſa ad poſitiones quorum ſuperſit probatio.*

I. LIte conteſtatâ per negationem ipſius Rei ſequitur neceſſitas probationis. Niſi enim quis aſſerta ſua in Judicio probet, nihil obtinere poteſt; ideoque probatio dicitur anima proceſſus.

II. Probare autem hic idem ſignificat, quod Judici fidem facere de facto dubio, ſuper quo in Judicio eſt quæſtio; ſive de facto, quod unus litigantium aſſerit, & alter negat. Unde probatio, de qua agitur ſub titulis Juris canonici & civilis *De Probationibus*, non eſt aliud, quam Judici alicujus facti dubii, ſive controverſi, legitime facta oſtenſio ſeu verificatio.

III. Nec enim probatio proprie verſatur niſi circa *facta*, ſive ea, quæ *facti ſunt*: quia hæc ſola a Partibus Judici probanda ſunt. Quæ enim Juris ſunt, Judici nota eſſe ſupponuntur: & ſecundum Leges ſeu jura, e quibus cauſæ deciſio dependet, judicare eum oportet, licet a litigatoribus eorumve Advocatis per negligentiam vel imperitiam forent omiſſa, *l. unica*, *Cod. Ut quæ deſunt Advocatis*, &c.

IV. Hinc *motiva Juris*, quibus jus ipſum deducitur, tamquam non neceſſaria ad inſtructionem cauſæ, non computantur inter acta litis: neque in taxatione impenſarum eorum ratio ſolet haberi; ſed manent ad onus exhibentis, tametſi cauſam lucretur cum expenſis.

V. Igitur qui factum allegat, quod alter negat, ſi huic *facto* concluſio ſeu petitio innitatur, tenetur factum illud Judici probare.

VI. Idcirco ordinarie ipſe Actor intentionem ſuam probare jubetur: eo quod hic ſoleat factum allegare, atque in eo intentionem ſuam adverſus Reum fundare; Reus vero ſoleat factum ſimpliciter negare; atque hinc illud vulgare: *Actore non probante, Reus abſolvitur, etſi nihil præſtiterit.*

VII. Si autem Reus non ſimpliciter neget

get petitionem Actoris; ſed contra eam excipiat, proponendo aliquod factum petitionem Actoris perimens, quæ inde dicta eſt exceptio *peremptoria;* tunc tenetur Reus *factum* allegatum probare: puta ſolutionem, tranſactionem, pactum de non petendo, &c.

VIII. Rurſus Reus probare tenetur, quando jus commune aut præſumptio eſt pro Actore. Licet enim Reus negare videatur, implicite tamen aſſerit, & *factum* allegat. Si enim jus commune vel præſumptio ſit pro Actore, Reus petitionem Actoris huic juri vel præſumptioni innixam negans, implicite aſſerit factum aliquod, quo jus commune aut præſumptionem Actori faventem elidere contendit: quod *factum* niſi probet, manet jus commune, vel præſumptio pro Actore, & vi illius Judex petitionem Actori adjudicare tenebitur.

Plures alios caſus, quibus Reo incumbit onus probandi, aſſignat Damhouderus in Praxi civil. *cap.* 158.

IX. Si ab utraque parte allegentur facta contraria, utriuſque erit ſua facta verificare, ſi iis fundamentum cauſæ innitatur; puta in judiciis *duplicibus*, ut *communi dividundo*, *familiæ erciſcundæ*, interdicti *retinendæ* poſſeſſionis, &c.

Et quidem in his obtinebit, qui probaverit ſuam intentionem altero non probante: v. g. unus probaverit poſſeſſionem, alter non, indubie probanti adjudicabitur poſſeſſorium.

X. Quod ſi uterque probaverit, Judicis erit dijudicare, uter melius probaverit: ut ſi agatur de poſſeſſione, quis antiquiorem poſſeſſionem, vel juſtiorem titulum probaverit, juxta Rubricam *Cap.* 9. *De Probat.* quæ habet, " Si Actor & Reus in
„ interdicto retinendæ poſſeſſionis probant,
„ obtinet is, qui antiquiorem poſſeſſionem
„ probat titulo maxime juſtificatam, vel
„ meliores probationes reſpectu poſſeſſionis
„ adduxit „.

XI. " Quod ſi ambarum Partium teſtes
„ ſint æque idonei, *poſſeſſoris* teſtes præ-
„ ferentur; eum promptiora ſint jura ad
„ ſolvendum, quam ad condemnandum „
ait Pontifex in *Cap.* 3. §. QUOD SI. *De Probat.* Hinc concludunt communiter Canoniſtæ, quod in pari probatione potior ſit conditio poſſidentis: imo inde conflata apparet regula Juris: " In pari delicto vel
„ cauſa potior eſt conditio poſſidentis „
Cap. 65. *De Regulis Juris* in 6.

XII. Ex ipſa enim poſſeſſione oritur præſumptio quædam pro poſſeſſore, eaque pro diuturnitate vel brevitate durationis vehementior, vel levior: quæ & in Judicio vice cujuſdam probationis habetur.

XIII. Leges enim volunt, ut in foro externo quiſque præſumatur, & habeatur tamquam dominus rei, quam ut ſibi propriam poſſidet; nec e poſſeſſione illius deturbetur, quouſque in judicio ſufficienter fuerit probatum, rem illam ad ipſum poſſeſſorem revera non ſpectare; eique poſſeſſionem tamquam injuſtam eſſe auferendam.

XIV. Itaque commodum non exiguum confert hæc præſumptio ipſi poſſeſſori; quod nimirum onus probandi transferat in adverſarium; ipſeque interim gaudeat uſu ipſius rei, donec adverſarius probaverit; quod expreſſit Juſtinianus in §. 4. *Inſtit. de Interdictis*, dicens: " Commodum poſſidenti
„ in eo eſt, quod etiamſi ejus res non ſit,
„ qui poſſidet, ſi modo Actor non potue-
„ rit ſuam eſſe probare, maneat in ſuo
„ loco poſſeſſor „.

XV. Ex his haud difficulter intelligitur, quâ ratione dicat regula Juris, quod in pari caſu ſit melior conditio poſſidentis; nimirum ob præſumptionem ex poſſeſſione reſultantem, & onus probandi in adverſarium transferentem.

XVI. Hinc ulterius elucet, quantopere circa hanc Regulam errent, qui putant, poſſeſſorem tutum ſemper in retentione rei, tametſi rationabiliter dubitet, an ſua ſit, an aliena: necnon illi, qui Regulam hanc extendunt extra materiam juſtitiæ; uti latius oſtendi in explicatione hujus Regulæ, quam per modum appendicis adjunxi Diſſertationi ſeu Repetitioni ad Regulam, *In dubiis ſemita tutior eſt eligenda.*

XVII. Præſumptio dicitur anticipata de re dubia opinio, ex argumentis, indiciis, & conjecturis per rerum circumſtantias plerumque evidentibus ſumpta.

Hæc autem opinio ex indiciis, & conjecturis, & argumentis deducta, interim dum probatio clara veritatis ceſſat, vicem probationis ſupplet: atque ideo *præſumptio*

dicta, quaſi aliquid *ante ſumat*, & ponat credendum ſequendumque; uti obſervat Tuldenus in Codice *tit. De Probat. num.* 3.

XVIII. Probatio innixa præſumptioni dicitur *artificialis*; quia arte ingenii quodammodo conficitur per collectionem ex ſignis, indiciis, probabilibuſque argumentis.

XIX. Præſumptio communiter dividitur in præſumptionem Juris tantum, præſumptionem Juris, & de jure, & præſumptionem Judicis ſive hominis.

Præſumptio Juris tantum dicitur indicium Lege probatum; id eſt, quod lege ſit expreſſum, ex hujuſmodi indicio præſumendum eſſe, hoc illudve ſubeſſe, quouſque contrarium probetur.

XX. Hujus præſumptionis ſpecies eſt, quæ reſultat ex poſſeſſione. Vult enim Lex, ut ex poſſeſſione præſumatur rem ad poſſeſſorem ſpectare, quouſque contrarium probetur. Hujus generis præſumptiones plurimæ tam in Legibus, quam in Decretalibus occurrunt.

XXI. Præſumptio Juris, & de jure vocatur, cum Lex aut Canon ita ex aliquo indicio quidpiam præſumit, ut ſuper tali præſumptione jus firmum ſtatuat, & eam pro veritate a Judice haberi velit, non admiſsâ probatione in contrarium: ideoque a Doctoribus dicitur neceſſaria, & violentiſſima.

XXII. Hujus præſumptionis ſpecies occurrit in *cap.* 30. ;; *De Sponſalibus*; ubi dicitur, quod " is, qui fidem dedit mulieri ,, ſuper matrimonio contrahendo, inſuper ,, carnali copulâ ſubſecutâ, etſi in facie ,, Eccleſiæ ducat aliam, & cognoſcat, ad ,, primam tenetur redire ,,. Rationem ſubjungit Pontifex: " Quia licet præſumptum ,, primum matrimonium videatur, *contra* ,, *præſumptionem* tamen hujuſmodi non eſt ,, probatio admittenda. Ex quo ſequitur ,, (ait) quod nec verum, nec aliquod cenſeatur matrimonium, quod de facto eſt ,, poſtmodum ſubſecutum ,,.

Hinc poſt Gloſſam docent Canoniſtæ, ex copula carnali ſubſecuta oriri *jure Decretalium* præſumptionem Juris & de jure, ſponſalia de futuro mutuo conſenſu tranſiiſſe in ſponſalia de præſenti; ſive verum conſenſum matrimonialem interveniſſe, & matrimonium eſſe contractum: atque ab ipſo Judice ita eſſe procedendum in Judicio, ac ſi revera matrimonium eſſet initum; nec Partes ad contrariam probationem eſſe admittendas.

XXIII. Verum licet præſumptio Juris & de jure ſit violentiſſima, nec facile per contrarias probationes elidatur: tamen vere & proprie non eſt veritas, cum verſetur circa dubium; & in claris locus non ſit conjecturis vel præſumptioni, quæ ex conjecturis deſumitur.

XXIV. Hinc concludunt Doctores, quod etiam hæc præſumptio cedere debeat veritati; atque ordinarie elidatur per confeſſionem illius, pro quo ſtat ipſa præſumptio. Vide Andream Vallenſem in *Paratitlis tituli De Præſumpt.* §. 4. *num.* 7. ubi & plures caſus annotat, quibus ipſa præſumptio Juris, & de jure elidi poteſt.

XXV. Præſumptio hominis ſive Judicis eſt quædam opinio, ſive conceptus hominis ex aliqua conjectura ſive indicio formatus. Dicitur hominis ſive Judicis, quia nullâ Lege aut Canone nominatim expreſſum eſt, ex hoc illove facto hujuſmodi præſumptionem ſive opinionem eſſe formandam; ſed eam Judex ſibi format.

XXVI. Porro ſicuti indicia ſeu principia, e quibus hujuſmodi opiniones vel judicia formari poſſunt, ſunt admodum varia, ita & præſumptiones ex iis reſultantes variæ quoque ſunt, præcipue quoad effectum probationis. Prout enim indicia ſive argumenta ex factis, & circumſtantiis reſultantia ſunt fortiora, & plauſibiliora; ita & præſumptio iis reſpondens vehementior eſt, & ad probandum efficacior.

XXVII. Cum autem definire, quid hæc indicia hic & nunc in talibus circumſtantiis probent, quamque præſumptionem faciant, ab hominum diverſis opinionibus dependeat; ſat apparet, quam circumſpecti ac prudentes debeant eſſe Judices in ſcrutandis, & ponderandis factis & circumſtantiis, ut de effectu præſumptionis ex his reſultantis recte ſtatuere queant.

XXVIII. Merito proinde Damhouderus in *Praxi Rerum civili cap.* 178. *num.* 46. " Judicem diligenter præmonitum eſſe ,, vult, ne hiſce præſumptionibus nimium ,, innitatur; ſed ut reliqua omnia diligenter ,, conſideret, antequam ad definitivam ,,de-

Digitized by Google

„ deſcendat ; ſed ut maturâ deliberatione „ omnia prius perquirat ; quam ex ſuſpi- „ cionibus præſumptivis ullam ſententiam „ pronuntiet „.

XXIX. Contingit autem frequenter, quod tam ex parte Actoris, quam ex parte Rei multa *facta* proponantur : quorum omnium ſi exacta probatio fieri debeat, lites in longum protrahentur, & litigantes in immenſas expenſas incident : atque ſæpe continget ob difficultates, & impenſas probationum Partes ſuo jure fraudari.

Hinc ad exemplum *interrogationum in jure faciendarum*, quæ apud Veteres in uſu fuerunt, ut patet ex titulo Digeſtorum *De Interrogationibus in jure faciendis*, introductus eſt uſus *poſitionum*.

XXX. Poſitiones ſunt articuli, quibus Actor vel Reus exprimit facta, quæ in judicio fuerunt allegata ; eaque ſcriptis Judici exhibet, ut ſuper iis jubeat Partem adverſam reſpondere : atque hoc pacto a Parte adverſa confeſſionem de veritate factorum extorquendo, Ponens ab onere relevetur.

XXXI. Meminit harum poſitionum Bonifacius VIII. in *Cap.* 2. *De Confeſſis* in 6. & in Ordinationibus Curiarum Eccleſiarum paſſim mentio occurrit ; atque admodum veriſimile eſt, earum uſum ex Conſtitutionibus Canonicis initium ſumpſiſſe, & ad Curias civiles tranſiiſſe.

XXXII. Supponit hic Pontifex, quod reſpondere ad poſitiones non tenetur Pars adverſa, niſi juſſa a Judice reſpondere ; quod latius ibidem exponit Gloſſa, verbo *Juſſuſque a Judice* ; quod & praxis obſervat. Licet enim Pars ſuas poſitiones exhibuerit, atque ſuper iis medio juramento reſponderi poſtulaverit ; nequaquam reſpondere cogitur, quamdiu decretum & juſſus Judicis non intervenerit ; & ad poſitiones a Judice reſpondere cogatur.

XXXIII. Ulterius ad has reſponſiones faciendas debet primo Pars adverſa citari : ſi enim non citaretur, reſponſiones nullas facere teneretur ; ait Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 154. *num.* 33. quod & habent Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 31. quo ordinatur ; Commiſſarios ad examen teſtium deputatos ante omnia debere litteras citatoriales ſub ſuis ſigillis committere uni Apparitorum, vel Nuntiorum Curiæ, ad citandum Partes, ad reſpondendum ſcripturis ſive poſitionibus *per credit vel non*. Verba articuli ſunt : *Dat de Commiſſariſſen ad-eer ſy uyt cracht van heure commiſſien tot eenige enqueſten ſullen moghen procederen, ſullen ghehouden zyn heure brieſven van citatien onder heuren ſegele te decerneren aen Deurwaerderen oft Boden van onſen Raede, om die partye te daghen, om op de ſcriſturen, die ſelve eerſt gheaffirmeert zynde, t'antwoorden* PER CREDIT VEL NON. Id eſt : Ut Commiſſarii, priuſquam vi mandati inquiſitionem inſtituant, teneantur citationis litteras ſigillis ſuis munitas cuidam ſeu Apparitorum ſeu Nuntiorum Curiæ tradere, quibus Partes evocentur, ut ad ſcripta tum præaſſerta reſpondeant per *credit vel non*.

XXXIV. Non poterit tamen Judex deferre juramentum Parti, & eam interrogare, niſi Parte hoc requirente, ut ait Rebuffus in Tractatu *De Reſponſ. per credit vel non*, *art.* 1. *num.* 14. additque : „ Quia Judices in Francia ſolent ad Partium utilitatem eſſe elingues, ſine re- „ quiſitione illarum „.

XXXV. Dicit autem Pontifex in citato *Cap.* 2. *De Confeſſis in* 6. quod ſi quis juſſus a Judice " reſpondere recuſet, aut „ nolit, ſeu contumaciter ſe abſentet, ha- „ beri debet ſuper iis, de quibus in iiſ- „ dem poſitionibus interrogatus extitit, „ pro confeſſo „ : quod & hodiernæ praxi eſt conforme, & extat eâ de re expreſſus *articulus* 36. Ordinationum Curiæ Brabantiæ. Vide etiam Merulam in Praxi, *lib.* 4. *tit.* 71. *cap.* 4. *num.* 4.

XXXVI. Addit nihilominus Pontifex hanc notandam clauſulam reſtrictivam ; *ſi abſque rationabili cauſa recuſet*.

Notat autem ibidem Gloſſa, *rationabilem cauſam* reſponſum recuſandi eſſe, „ ſi „ poſitio ſibi propoſita ſuperflua eſſet vel „ impertinens, quæ probata non releva- „ ret ; vel obſcura, vel generalis ; item ; „ ſi ſit de facto alieno ; item, ſi ſit ca- „ ptioſa ; item, ſi ſit impoſſibilis vel con- „ tra naturam : item, ſuper crimine ejus, „ contra quem fiunt, non admittuntur po- „ ſitiones. Hæ ergo & ſimiles ſint ratio- „ nabiles cauſæ, propter quas reſpondere

„ non

„ non teneatur „. Hactenus Gloſſographus, qui id ibidem latius oſtendit, & poſt illum fuſius deducit Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 154. ubi una notat *num.* 32. quâ formâ reſponſiones fiant tam in Conſilio Flandriæ, quam in Parlamento Mechlinienſi coram Commiſſario ordinato, & deputato ad informationem faciendam coram ſuo adjuncto.

XXXVII. Hinc Actor poſtquam ſuas poſitiones collegerit, & formaverit, tunc eas Judici in ſcriptis exhibere debet, ut tam Partes quam Judex videant, an ſint tales poſitiones vel admittendæ, vel rejiciendæ, ait Damhouderus ibidem *cap.* 152. additque: " Nam debet Judex eas poſi-
„ tiones examinare, an faciant ad cauſam,
„ & an ſint admiſſibiles, & non captioſæ,
„ non negativæ, & ſic de aliis, idque
„ Partibus præſentibus „.

XXXVIII. Si de *facto proprio* ipſius reſpondentis agatur, illudque ad cauſæ deciſionem ſerviat, ac clare proponatur, difficulter a reſponſo ſe eximere poterit interrogatus; decernuntque expreſſe Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 34. quod litigantes eorumve Procuratores teneantur reſpondere ſuper *factis propriis* ſimpliciter & abſolute abſque ulla additione, vel excuſatione ignorantiæ, oblivionis, impertinentiæ, aut alterius, ſub pœna ſex florenorum. Verba articuli ſunt: *Ende ſullen de voorſcreven partyen oft heure Procureurs moeten antwoorden op t' ghene; d' welck van heur eygene feyten weſen ſal, naecktelijck ende abſolutelijck ſonder tot de ſelve te moghen wegben eenighe additien oft excuſatien van ignorantie, verghetentheyt, impertinentie, oft andere, op pene van ſes Carolus guldens, d' een hellicht t' onſen profyte, ende d' andere hellicht tot behoef van de geintereſſeerede partyen.* Id eſt: Debebuntque dictæ Partes, aut eorum Procuratores ad ea, quæ facta propria concernent, ſimpliciter & abſolute reſpondere; nec liceat illis additiones, aut excuſationes ſeu ignorantiæ, ſeu oblivionis, ineptias aut alia apponere, ſub mulcta ſex florenorum Carolinorum, cujus altera medietas noſtro emolumento, altera Parti, cujus res agitur, cedet.

Similem pœnam ſex florenorum imponunt *art.* 35. ei, qui detegitur facta aliqua calumnioſe poſuiſſe, aut negaſſe.

XXXIX. Sæpius citatæ Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 32. non permittunt reſponſiones fieri per Procuratorem, dum de *facto proprio* Partis reſpondentis agitur, niſi ob morbum vel abſentiam, aliamve rationabilem cauſam a Parte ipſa fieri non poſſent; quo caſu Procurator habens *ſpeciale* mandatum (quod exhibere tenebitur Commiſſariis in præſentia Partis adverſæ) continens factum, vel facta, ſuper quibus Pars deberet reſpondere, poterit dictas reſponſiones facere, & non alias. Notat quoque Rebuffus citato loco, requiri in Gallia *ſpeciale* mandatum ad reſpondendum, nec ſufficere generale; & ita aliquando judicatum fuiſſe.

Secundum ſtylum Conſilii Flandriæ, & Parlamenti Mechlinienſis, quando altera Partium non eſt præſens, ſed eſt abſens, tunc jurat illius abſentis Procurator in eadem cauſa ſui Magiſtri, uti refert Damhouderus *cap.* 153. *num.* 3.

XL. Ceterum cum hæ reſponſiones fiant prævio juramento *de calumnia*, ſatis manifeſtum eſt, ſummâ ſinceritate in his reſponſionibus eſſe procedendum; ſummopereque cavendum, ne quid falſi aut contra veritatem dicatur.

Dicit Damhouderus citato *cap.* 154. *num.* 39. quod " multi Advocati & Pro-
„ curatores nonnumquam conſulunt Do-
„ minis ac Magiſtris ſuis, ut illum aut
„ illum articulum negent; ut non confi-
„ teantur, quod ipſi cum tali confeſſione,
„ etiamſi vera eſſet, ſuam cauſam perde-
„ rent, aut in ſua cauſa ſuccumberent.
„ Sed hi (ait Damhouderus) non conſi-
„ derant, quo veritatem ſimulanter & fal-
„ ſo negando, ſuas animas damnant, &
„ ita veritatem negantes, ad inferna de-
„ ſcendunt „.

XLI. Obſervat Rebuffus in allegato Tractatu *art.* 2. per Conſtitutionem Franciſci I. anno 1539. *art.* 36. prohibitum eſſe, ne de cetero reſponſiones fiant *per credit*; eaſque ideo ſublatas arbitratur,
„ quia Partes ſuper his frequenter pejera-
„ bant, exiſtimantes falſo, ſe non liga-
„ ri, ſi jurarent *per non credit*: licet de
„ jure tantum valeat confeſſio per ver-
„ bum

„ bum *credit*; ſicut facta de veritate „. Quod & monet Gloſſographus ad *Cap.* 32. *in De Jurejurando*, verbo *occultâ veritate*.

XLII. Nec dubium, quin vi juramenti præſtiti teneatur reſpondens dicere ſincere circa veritatem facti, quod putat ſubeſſe. Unde ſi re rite diſcuſsâ, putet revera factum propoſitum eſſe verum, non poterit citra perjurium reſpondere *non credit*; cum ita in effectu dicat, idque ſub juramento, quod factum non putet ſive credat verum: ubi tamen revera ſciat, & credat eſſe verum, Judicis erit ſuper his ſubinde monere, & inſtruere Partes, præſertim quas merito præſumit rudiores, & ad vim juramenti minus reflectentes.

XLIII. Dicit Damhouderus citato *cap.* 152. *num.* 25. " Oblatis igitur ab Actore „ poſitionibus, quærat Judex primo a ponente Actore: Sic ponis tu, vel credis „ tu N. per juramentum à te præſtitum, „ quod in his poſitionibus continetur. Et „ ſi affirmative reſpondeat, quod ſic; tunc „ convertet ſe ad Reum, contra quem „ fiunt poſitiones; & ipſum adhortabitur, ut habitâ animæ ſalutis ratione, „ nihil horum neget, quod verum eſſe „ noverit „.

XLIV. Reſponſionibus ad poſitiones abſolutis, reſtat probatio eorum factorum duntaxat, quæ Pars adverſa reſpondit *per non credit*, ſive ad quórum veritatem nec explicite, nec implicite confeſſa eſt. Quæ enim Pars in ſuis Reſponſivis confeſſa eſt per verbum *credit*, ulterius probari non debent; uti nec ea, ad quæ per contumaciam reſpondere noluit: utpote, quæ pro confeſſis habentur, uti ſupra notavimus.

Probatio autem factorum, quæ Pars in judicio inficiatur, potiſſimum fit tribus modis; per teſtes, per ſcripturas & inſtrumenta, & per juramenti delationem a Parte, aut a Judice; idque juxta factorum & cauſæ conditionem & naturam, prout in ſequentibus explanabitur.

CAPUT VI.

De Probatione per teſtes.

1. *Probatio per teſtes ſolet præferri probationi per inſtrumenta.*
2. *Qui teſtes producere intendit, terminum ad eos producendum a Judice petere debet; & quid hic hodie obtineat?*
3. *Non facile citra Sententiam Partes ad probandum admittendæ.*
4. *Judex viſo proceſſu Partes aut alteram earum ad probandum ex officio admittere poteſt.*
5. *Solent deſignari Commiſſarii ad examen teſtium.*
6. *Teſtes a Judice citandi ſunt, licet a Parte produci debeant.*
7. *Teſtes ad dandum teſtimonium etiam cogi poſſunt.*
8. *An teſtis, qui Appatitori vel Judici declarat, ſe nihil de cauſa hac ſcire, cogi queat ad teſtandum?*
9. *Nonnullæ perſonæ excuſantur a ferendo teſtimonio; & quid de Clericis coram Judice laico?*
10. *Quomodo audiendi, & examinandi teſtes infirmi, aut in remotis degentes?*
11. *Regulariter duo teſtes plene probant.*
12. *Modo ſint omni exceptione majores.*
13. *De Jure omnes teſtes cenſentur idonei, niſi oſtendantur excepti.*
14. *Moribus hodiernis Judex teſtem non repellit, niſi Parte opponente: Judicis autem eſt arbitrari, quæ fides ei adhibenda.*
15. *Poſſunt ſuper eodem plures, quam duo teſtes produci; nimia tamen multitudo a Judice refrænanda.*
16. *Hodie ultra* 10. *teſtes ſuper eodem facto non producendi.*
17. *Fallit in probatione conſuetudinis, ſtyli, privilegii, & ſimilium.*
18. *Hæc per* turbas *probari ſolent; quæ conſtat ut minus* 10. *teſtibus.*
19. *Pro turba non ultra* 30. *teſtes producendi, nec amplius quam tres turbæ.*

20. *Te-*

Digitized by Google

20. *Teſtes jurare debent de dicenda veritate.*
21. *Convenit juramentum præcedere depoſitionem teſtis.*
22. *In repetitione, ſeu recollectione teſtium coram Judice ſuperiore, an renovandum juramentum.*
23. *Judex inſtruere debet teſtes ſuper præſtando juramento.*
24. *Citanda Pars adverſa ad videndum jurare teſtes; eâ non comparente, poterit ulterius procedi.*
25. *Producens teſtes debet exhibere articulos, ſuper quibus teſtes audiendi, & interrogandi.*
26. *A Parte adverſa dantur Judici interrogatoria; & quæ ſit eorum forma?*
27. *Ratio introductionis interrogatoriorum.*
28. *Deſignationes articulorum, & interrogatoria actis litis inſerenda ſunt.*
29. *Interrogatoria Parti adverſæ non communicantur; ſed a Judice examinantur.*
30. *Curiis Regiis interrogatoriorum uſus non eſt.*
31. *Teſtes* ſingulatim, & ſecreto *examinandi.*
32. *Monendi teſtes a Judice, ut exacte attendant ad articulos ſibi propoſitos.*
33. *Judex in examine teſtium ad quæ potiſſimum attendere debeat?*
34. *Non recipienda depoſitio teſtis relativa ad depoſitionem alterius.*
35. *Teſtis non ſatisfacit, tradendo ſuam depoſitionem ſcripto.*
36. *Depoſitiones teſtium ſcripto a Notario excipiendæ; & quid hìc obſervandum?*
37. *In ſcribendis depoſitionibus teſtium, quæ exprimenda, & quæ omittenda?*
38. *Omnium & ſingulorum teſtium depoſitiones integre, & ad longum excipiendæ.*
39. *Depoſitiones ſcriptæ teſtibus relegendæ ſunt.*
40. *Quomodo depoſitiones a teſtibus ſignandæ ſint?*
41. *Depoſitiones teſtium a Commiſſariis non poſſunt publicari.*
42. *De Jure communi debet fieri publicatio depoſitionum & teſtium ante Sententiam.*
43. *In Gallia jam pridem uſus invaluerat non publicandi depoſitiones.*
44. *Idem uſus in Belgio aliquando obtinuit.*
45. *Abrogatus generaliter per Edictum perpetuum de anno* 1611.
46. *Etiam in Curiis eccleſiaſticis fit publicatio depoſitionum & teſtium, interdum tamen ſola teſtium nomina.*
47. *Quis ſcopus publicationis?*
48. *Poſt publicatas depoſitiones vetita ulterior productio teſtium ſuper iiſdem aut plane contrariis articulis.*
49. *Interdum tamen permittitur; ſed raro.*
50. *Publicatis depoſitionibus, & nominibus teſtium, permittitur teſtium reprobatio.*
51. *Unde hæc ſumi ſoleat?*
52. *Qualitas teſtium inſpicienda pro tempore dati teſtimonii.*
53. *An teſtis ab una Parte productus poſſit ab eadem reprobari, ſi contra ipſam producatur?*
54. *Reprobatio ſubinde ſumitur ex iis, quæ depoſitiones concernunt.*
55. *Factâ reprobatione teſtium, admittitur ſalvatio.*
56. *Qualis terminus eſt datus ad reprobandum, etiam dandus ad ſalvandum.*
57. *In reprobationibus, & ſalvationibus nihil impertinens ad cauſam eſt ponendum.*
58. *Terminus dandus ad probanda facta contra teſtes allegata.*
59. *Edictum Principum noſtrorum vult reprobationes teſtium & depoſitionum, uti & eorum ſalvationes ſimul abſolvi.*

I. INter modos facta probandi frequentiſſimus eſt, qui fit per teſtes; traduntque communiter Canoniſtæ, eum multo efficaciorem, ac digniorem eſſe, quam qui fit per inſtrumenta; cum etiam falſitas inſtrumenti, vel quod deeſt inſtrumento, per teſtes probari poſſit, *Cap.* 10. §. Porro ✠ *De Fide inſtrument.* Hodie tamen in quibuſdam cauſis admittitur probatio per ſola inſtrumenta, & non per teſtes; ut in decurſu oſtendetur.

II. Si Actor per teſtes ſuam intentionem probare velit, vel reus ſuam exceptio-

Digitized by Google

ptionem; in primis petere debet a Judice admitti ad probandum, & dari ſibi terminum ad probandum, ſive terminum convenientem, intra quem ſuos teſtes producere queat. Hodie fere receptum eſt, ut Judex viſo proceſſu, Partes vel alteram earum ad probandum per Sententiam interlocutoriam condemnet, vel admittat.

III. Ordinationes Curiarum eccleſ. Provinciæ Mechl. *art.* 25. mandant: " Proceſſus ſic, ut præmittitur, inſtructus „ ad Judicem deferatur, ut ipſe diſpiciat, „ an quæſtio juris, vel facti ſit; Sententiam ſuam definitivam, vel interlocutoriam faciat, nec ante citra Sententiam „ ad probandum Partes admittantur, niſi „ ambæ conſentiant, & Judici nulla ſuſpicio ſubrepat colluſionis Procuratorum, „ aut Advocatorum, qui ſuo lucro velint „ expenſas facere damno Partium, ad earum jura tuenda non neceſſarias „.

IV. Deinde *art.* 26. addunt: " Proceſſu „ per Judicem viſitato, ſeu viſis Actis, ſi „ teſtium productione opus eſſe judicet, „ utramque Partem, aut aliam, quam ad „ fundandam intentionem ſuam probatione indigere comperiet, ad probandum „ admittet „.

V. In Curiis Civilibus, dum Partes ſunt admiſſæ ad probandum, ſolent deputari Commiſſarii, coram quibus teſtes produci; & examinari debent; de quibus Commiſſariis deſignandis a Cancellario Curiæ Brabantiæ eſt expreſſus *art.* 29. dictarum Ordinationum.

VI. Poſt hæc teſtes per Commiſſarium, vel Judicem citari debent. Teſtes enim, qui ſuâ ſponte, nullâ prævia citatione, ad ferendum teſtimonium ſe offerunt, ſuſpecti eſſe ſolent.

Illud tamen notandum, quod ipſi teſtes a Partibus, vel per Partes produci debeant, & nullo modo a Judice, vel per Judicem, aut a Judicis officio; quia Judex ex ſuo officio, Partium facta in cauſis civilibus, aut in cauſis criminalibus civiliter intentatis, inquirere non poteſt; licet id poſſit in criminalibus cauſis criminaliter intentatis. Ita Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 163.

Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *art.* 29. idipſum inſinuant, ubi ſtatuunt: " In probandi termino pendente, „ is, cui probandi onus incumbit, articulos ſcripto deſignabit, ſuper quibus *productionem facere* intendit „.

VII. Citati teſtes ad dicendum teſtimonium, ſi contumaciter comparere; & teſtimonium ferre recuſent, poſſunt etiam inviti, præſertim in Civilibus, cogi ad teſtimonium ferendum, *Cap.* 2. *De Teſtibus cogendis*, & *L.* SI QUANDO *Cod. De teſtibus*, & Authenticâ ei ſubjectâ.

VIII. Imo ſi contingeret, quod teſtis citatus Apparitori citanti reſponderet: „ Ego non veniam, quia ego de cauſa „ nihil ſcio; tamen deberet venire & comparere; & ad hoc compellendus eſt, ſaltem ut illa declaret, & affirmet ſub ſuo „ juramento „ ait Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 163. *num.* 10. Si tamen ex circumſtantiis ſatis appareret Judici, quod teſtis nihil de cauſa illa ſciret, merito eum a ſubeundo labore, & præſtando juramento abſolvere poſſet.

IX. Sunt præterea quædam perſonæ, quæ a ferendo teſtimonio, etiam in civilibus cauſis, excuſantur; de quibus agunt Doctores ad titulum Decretalium *De Teſtibus cogendis*: quibus & annumerant Clericos, præſertim in Sacris conſtitutos, quos aſſerunt excuſari a teſtimonio ferendo in cauſis etiam civilibus coram Judice laico, ſaltem ſine licentia & conſenſu ſuorum Prælatorum: quod tamen hodie non ſervari notat Bugnonius De Legibus abrog. *lib.* 3. *cap.* 152. quin & cogi poſſe ad teſtimonium ferendum coram laicis in civilibus; quod & in Belgio ſervari notat Chriſtinæus ad Bugnonium *cap.* 152. Et exprimitur in Concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Status Hannoniæ de anno 1541. *art.* 20. uti ſupra *cap.* 2. notatum eſt.

X. Si teſtes ſint infirmi, vel in remotis partibus morentur, tunc ſubinde ipſe Judex, vel Commiſſarii ad locum ipſorum teſtium accedunt; atque ipſos teſtes perſonaliter audiunt, & examinant (a): interdum vero in cauſis non arduis, ut parcatur

(a) Ita pro teſtibus infirmis decrevit Alexander III. Cap. *Si quis* extra *de teſtibus*.

tur ſumptibus, ſcribitur Judici; ſub quo degunt teſtes, ut eos recipiat & audiat juxta ſchedulam informationis eo tranſmiſſam, & ſecundum formam ac ſtylum loci, uti loquitur Damhouderus citato *cap.* 163. *num.* 8. idque &, in Curiis eccleſiaſticis eſt uſitatiſſimum; mandaturque in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 38. quod " quando Judex ob ſua impedimenta, locorum diſtantiam, Partium tenuitatem, & modicum cauſæ momentum, vel alias, non vacabit teſtibus per ſe audiendis, committet partes ſuas alteri ad hoc idoneo; qui, prout & ipſe Judex, numquam ſolus, ſed ſemper cum adjuncto idoneo, Partibus quam minime oneroſo, & neutri Partium ſuſpecto, teſtes audiet ".

XI. Regulariter duo teſtes ſufficiunt ad plenam probationem, *L.* 12. *ff. De Probationibus*, ubi Ulpianus ait: " Ubi numerus teſtium non adjicitur, etiam duo ſufficiunt: pluralis enim elocutio duorum numero contenta eſt ". Quod eſt conforme huic Chriſti ſententiæ: *In ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum*. Matth. cap. 18. verſ. 16.

XII. Verum, ut duorum teſtium depoſitio ſuper uno eodemque facto plene probet, requiritur, ut hi teſtes ſint omni exceptione majores; id eſt, ut nulla ex parte fides illorum vacillet, quales olim antiquo verbo legis XII. Tabularum *aſſidui*, vel *claſſici* vocabantur, uti obſervat Weſembecius ad titulum De Teſtibus *num.* 2.

XIII. Multi de Jure teſtes eſſe prohibentur, & alii quidem generaliter in quibuſcumque cauſis, & contra quaſcumque perſonas; alii in certis cauſis, & contra certas perſonas: qui paſſim a Doctoribus ad titulum Decretalium, Digeſtorum & Codicis *De Teſtibus*, annotantur.

Omnes tamen cenſentur de Jure idonei teſtes, qui ſpecialiter non oſtenduntur excepti, *Cap.* 1. *De Teſtibus*, & ibi Gloſſa una notans, quod " Edictum de teſtibus prohibitorium ſit, ut quilibet admittatur, qui non repellitur ".

XIV. Cum ergo omnis teſtis de Jure reputetur idoneus, niſi oſtendatur exceptus, Partis eſt exceptionem adverſus teſtem opponere: moribuſque receptum eſt, ut Judex teſtem non repellat, niſi Parte opponente; ipſius tamen arbitrio relictum manet, quantum fidei tribuat, juxta *L.* 3. §. 1. & 2. *ff. De Teſtibus*; ubi aſſeritur; " Divus Adrianus Vivio Varo Legato Provinciæ Ciliciæ reſcripſit, eum qui judicat, magis poſſe ſcire, quanta fides habenda ſit teſtibus ". Idipſum latius exprimitur in *L.* 21. §. 2. *ff. eod.*

XV. Licet duo teſtes omni exceptione majores ſufficiant ad plenam probationem, quia tamen nonnumquam fides teſtium aliquâ ex parte debilitatur, prohibitum non eſt, imo & nonnumquam conſultum ad firmiorem, & clariorem probationem plures teſtes adducere: modo tamen caveatur, ne ſuperflua multitudo teſtium ad divexandum Adverſarium ſumptibus, producatur; volueruntque jam pridem Romani, ut licentiam producendi teſtes ita Judices moderentur, " ut eum ſolum numerum teſtium, quem neceſſarium eſſe putaverint, evocari patiantur; ne effrænatâ poteſtate ad vexandos homines ſuperflua multitudo teſtium protrahatur ", *L.* 1. §. 2. *ff. eod.*

XVI. Moribus hodiernis pleriſque Curiarum Ordinationibus cautum eſt, ne ſuper uno eodemque articulo ultra 10. *teſtes* producantur; quemadmodum de Pariſienſi Parlamento teſtatur Maſſuerus De Judiciorum Praxi, *ſub Rubrica De Teſtibus*, *col.* 6.

Et in Curia Brabantiæ *art.* 44. Injungitur Commiſſariis, quod ſuper uno facto non poſſint ultra 10. teſtes audiri, niſi in cauſis Fiſcalibus, vel aliis magni momenti arbitrio Cancellarii, & Conſilii, & ſi ultra 10. teſtes eſſent auditi, hi non taxabuntur ad onus Partis adverſæ. Teſtaturque Antonius Faber in Codice *lib.* 4. *tit.* 15. *Definit.* 6. in notis, ſtylo Senatus Sabaudici cautum eſſe, ſuper eodem facto ultra 10. *teſtes* non audiendos.

XVII. Idem numerus teſtium præfigitur in citatis Ordinationibus Curiarum Eccleſ. *art.* 25. additâ hac exceptione: " Niſi quando vertitur quæſtio ſuper conſuetudine, aut Judex, meritis cauſæ excuſſis, aliud decreverit ".

Quod hic dicitur de *conſuetudine*, ut in hujus probationem plures quam 10. teſtes admitti queant, ſimiliter locum habet, ubi de

Digitized by Google

de uſu aut ſtylo alicujus Curiæ, aut de privilegiis diu uſitatis controverſia eſt; uti monet Damhouderus in *Praxi Rerum civilium, cap.* 164.

XVIII. Hæc enim vix ſine multitudine teſtium uniformiter deponentium probari poſſunt; diciturque probatio per *turbas;* quaſi turbatim populus teſtaretur. In citato *art.* 44. Ordinationum Curiæ Brabantiæ declaratur, quod una *turba* habebitur tantum pro unico teſte. Turba autem conſtat 10. teſtibus, uti obſervat Merula in Praxi *lib.* 1. *tit.* 65. *cap.* 13. *num.* 4. afferitque Antonius Faber loco citato, *Definit.* 14. quod ſuper conſuetudine plures teſtes per *turbam* quidem audiri poſſint; „ ita tamen (ait) ut non paucioribus, „ quam *decem* teſtibus turba conſtet „.

XIX. Addens una ex Rebuſſo, " nec „ tamen poſſe adduci ultra 30. teſtes pro „ turba, & quod probatio recipiatur ad „ tres turbas, & non amplius „.

XX. Ut dictis teſtium fides in judicio habeatur, hodie requiritur, ut prius coram Judice præſtet juramentum de dicenda veritate: nec teſti injurato hodie in judicio creditur, & licet hoc juramentum non ſit pars litis, aut de ſubſtantia proceſſus, non poteſt tamen omitti, niſi de conſenſu utriuſque Partis, & Judice probante, *Cap.* 39. ;; *De Teſtibus*, & ibi Gloſſa, verbo *Remittatur*. Vide etiam Merulam in Praxi *lib.* 4. *tit.* 65.

XXI. Plane convenit juramentum hoc non ſequi, ſed antecedere teſtimonium; uti & Praxis obſervat: " Nam facilius re„ ligio a falſo abſterruerit, quam ad con„ fitendum de falſo adegerit „: uti recte advertit Tuldenus in Codice ad titulum *De Teſtibus:* qui tamen adjungit: " Sed „ non utique hoc ordine converſo irritum „ fuerit teſtimonium „. Vide etiam Damhouderum in *Praxi Rerum civil. cap.* 166. *num.* 11.

XXII. Monet Merula *num.* 7. quod ſi quis juramento præſtito depoſuerit coram arbitro, aut Judice ſubalterno, ſi poſtmodum coram Judice ſuperiore cogatur renovare eamdem depoſitionem, non videatur cogendus ad renovandum juramentum: quod ſane æquum, & juſtum apparet; ne juramenta nimis leviter, & ſine ſufficienti cauſa (prout hodie frequenter admodum contingit) exigantur & præſtentur, & ita Nomen Domini in vanum aſſumatur.

XXIII. Priuſquam teſtes ad jurandum admittantur, merito Judex ſollicitus eſt, ut teſtes ſint rite inſtructi de ipſo juramento, quæ contineat; quamque grave ſit juramento quidquam falſi, præſertim in judicio, & in præjudicium tertii teſtificari. Hinc in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 38. expreſſe mandatur Judici, vel Commiſſario ſeu Delegato ad audiendos teſtes, quod " teſtes „ ante omnem depoſitionem ad veritatem „ adhortabitur, & iis ſpecifice pœnas per„ jurii exponet: quam in primis graviter „ Deum offendat teſtis falſum deponens, „ aut verum ſubticens; Judicem quoque, „ qui ſecundum probata judicare debet, „ fallat, & Partem vehementer lædat; „ quod ad reſtitutionem totius damni, „ quod Pars eá de cauſa patitur, teneatur „.

XXIV. Hoc teſtium juramentum præſtandum eſt, Parte illâ, contra quam producuntur, legitime citatâ; quæ ſi per ſe, vel per Procuratorem compareat, in ejus præſentia præſtandum eſt. Si autem legitime citata non compareat, poterit ipsâ abſente recipi juramentum, & procedi ad auditionem teſtium, *Cap.* 2. ;; *De Teſtibus*, & ibi Gloſſa. Imo in ſæpius citatis Ordinationibus Curiarum Eccleſ. *tit.* 11. *art.* 27. præcipitur, ut Judex ad examen teſtium non procedat, " niſi de Partis ad „ videndum *jurare* teſtes citatione conſtite„ rit, quæ initio ſuorum actorum ſeu exa„ minis deſcribi per Graphiarium, ſeu „ alium adjunctum curabit. Dicitur au„ tem *art.* 41. Si Pars citata ad videndum „ teſtes jurare ſe abſentet, procedetur ni„ hilominus a Commiſſariis ad examen „. Eadem habentur in Ordinat. Curiæ Brabantiæ *art.* 559.

XXV. Ante examen teſtium, Pars teſtes producens, debet prius intentionem ſuæ examinationis faciendæ ex petitione ſua elicere, eamque in ſcriptum quoddam redigere, Judici tradendum, ut ſuper articulis ibidem deſignatis teſtes producendos examinet.

XXVI. Inſuper Interrogatoria a Parte, con-

contra quam teſtes producuntur, Judici exhibentur, de quibus in *Cap. 2. De Teſtibus in 6.* ubi Gloſſa, verbo *Interrogatoria*, dicit: " Interrogatoria ſunt quæ facit „ Pars teſtibus productis contra ſe, & dantur ſuper articulis a Parte producente „ exhibitis. Forma interrogatoriorum hæc „ eſt: Si dixerit teſtis verum aſſe, quod „ primo intentionis articulo continetur, „ quæratur ab eo quomodo ſcit, & ſi præſens erat, & ad quid ibi erat, & ſi vidit, aliave his ſimilia, ſecundum quod „ facient ad factum „: uti latius eam deſcribit Gloſſographus loco citato.

XXVII. Interrogatoriorum uſus potiſſimum introductus fuiſſe apparet, ut ex reſponſis ſuper iiſdem, teſtium fraudes, falſitates, & ſubornationes facilius & clarius deprehendi, & cognoſci poſſent, quemadmodum notat Merula loco citato *cap.* 8. *num.* 3. quare nec a Parte producenda generalia, aut inutilia interrogatoria, quæ duntaxat ad cauſam protrahendam, Partem producentem expenſis onerandam, & vexandum Commiſſarium facere videntur: quæ omnia Judex rejicere debet, uti ibidem monet Merula, *num.* 4.

XXVIII. Circa articulos monent citatæ Ordinationes Curiarum Eccleſ. *tit.* 11. *art.* 29. quod " nullos deſignabunt ad recipiendas probationes, ſub pœna unius floreni, niſi qui in lite propoſiti, & adverſario communicati fuerint: deſignationes „ vero articulorum, & interrogatoria, „ actis, tamquam eorum pars, inſerenda „ ſunt „.

XXIX. Ut autem interrogatoriorum finis ſupra deſignatus habeatur, hæc " de conſuetudine, & de jure non dantur Parti „ adverſæ, ne poſſet ſuper his inſtruere „ teſtes ſuos: ſed Judex per ſe vel Aſſeſſorem examinat illa, & ſi qua reperit „ ſuperflua, vel impertinentia„ illa reſecat „. Ita Gloſſa loco citato.

XXX. Innuit autem ibidem Gloſſographus, non ſemper interrogatoria exhiberi; imo nec in omnibus Curiis eorum uſus eſt. Et quidem *art.* 72. Ordinationum Curiæ Brabantiæ interdicitur Partibus, ulla interrogatoria Commiſſariis ſubminiſtrare. Verba ſunt: *Dat Partyen de Commiſſariſſen egeen interrogatorien en ſullen mogen overgeven*. Et teſte Damhoudero in *Praxi Rerum civil. cap.* 170. *num.* 16. " in magno Mechlinienſi, & in Provinciali Flandriæ Conſiliis, Commiſſarius format ſua „ interrogatoria, in omnibus iis, quæ ipſi „ aliquo modo ad veritatis inquiſitionem „ pertinere videbuntur „.

XXXI. Teſtes præſtito juramento Parte adverſâ præſente, aut ſaltem legitime citatâ & abſente, a Commiſſario vel Judice ſuper articulis deſignatis *ſingulatim* examinandi ſunt, hoc eſt, quilibet ſeorſum, ſic ut nullus ſciat quid alter dixerit, ſeu depoſuerit; & *ſecreto* nemine præſente, præter Commiſſarium ſeu Judicem, & Graphiarium ſeu Secretarium, vel Notarium, qui depoſitiones excipiat: Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 170.

Quamvis enim Pars adverſa in præſtatione juramenti admittatur, non tamen in ipſa depoſitione.

XXXII. Commiſſarius ſerio admonere, & inſtruere debet teſtes, ut rite advertant ad facta, ſuper quibus interrogabuntur; nec aliud dicant, quam ſicut revera in animo credunt: utque clare, & lucide loquantur.

XXXIII. Judex autem, ſive Commiſſarius " eoſdem diligenter juxta data, aut „ alioquin juris interrogatoria, de tempore, loco, cauſa ſcientiæ, aliiſque neceſſariis circumſtantiis, exacte examinabit„ inquiunt Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 38.

Idipſum præcipitur in Ordinat. Curiæ Brabantiæ *art.* 37. volentes inſuper, ut veritatem, & rationes ſcientiæ rite inquirant. Plura quæ ad rectam normam examinandi teſtes pertinent, vide apud Damhouderum citato *cap.* 170.

XXXIV. Notat ibidem Damhouderus, „ non eſſe recipiendum teſtem, qui ad „ hunc modum deponere volet: Ego Petrus teſtor & depono idem, quod Joannes depoſuit. Neſcit enim Petrus quid „ Joannes depoſuerit, neque quid Commiſſarius ab ipſo exquiſiturus erit „.

XXXV. Teſtis debet coram & in præſentia Judicis teſtimonium ferre; neque ſufficeret ſcripto ad Judicem miſſo teſtari. Etenim Judicis aſpectus vel reverentia ſui refrænat audaciam falſi; vel id ex vultu, & ti-

& titubatione deprehendit Judex, uti recte obſervat Tuldenus in Codice ad titulum *De Teſtibus num. 7*.

XXXVI. Depoſitiones teſtium ſingulorum debent ſcripto excipi: alioqui Curia aut Judex non poſſet quidquam ex depoſitis legitime judicare. In conſcribendis autem teſtium depoſitionibus, a Commiſſario adhibenda eſt magna prudentia, & diligens cautio, ut in ſcribendo linguam, idioma, & modum loquendi teſtium quam proxime imitetur, & iiſdem utatur terminis, quibus teſtis uſus eſt in deponendo, ait Damhouderus ibidem *num.* 32. quod & expreſſe mandant ſæpius allegatæ Ordinationes Curiæ Eccleſiaſticæ *tit.* 11. *art.* 44. additâ hac ratione: *Quoniam in utroque idiomate magna vis verborum eſt*.

XXXVII. Eiſdem Ordinationibus *art.* 43. ſtatuitur: " Superflua præambula circa teſtimoniorum extenſionem deinceps volumus omitti; ſed ſolum præmitti nomen, cognomen Commiſſarii & teſtis, ejuſdemque teſtis ætatem, habitationem, an partium ſit conſanguineus, vel affinis; an eoſdem norit, & an commodum, vel incommodum ex litis deciſione expectet; quodque citatus, expoſitiſque ſpecifice ei perjurii pœnis, examinatus ſuper interrogatoriis fieri petitis, puta primo, aut tali articulo ita reſponderit ".

XXXVIII. Ne tamen compendioſe procedere volens, depoſitiones obſcuras aut ambiguas reddat, mandatur in iiſdem Ordinationibus ibidem *art.* 44. " Numquam, ſub pœna trium florenorum, ſcribetur, quod unus teſtis concordat cum altero, aut quod teſtis depoſuit contenta articuli eſſe vera; ſed claris & apertis verbis ad longum ſcribetur id quod quiſque depoſuerit, & atteſtatus fuerit ".

XXXIX. Ut vero certior, & firmior ſit depoſitio, ipſeque teſtis majori cum judicio, & maturitate teſtetur, præcipitur eodem *art.* 44. " Et de verbo ad verbum teſtimonium notatum teſti relegetur; & iterum interrogabitur, an ſua depoſitio ſit bene, fideliter, & juxta mentem ſuam ac intelligentiam ſcripta (*a*) ".

Idem mandant Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 37. adduntque, teſtes poſt habitam lecturam poſſe perſiſtere vel mutare.

XL. Ulterius depoſitio propriâ ſubſcriptione munietur, " ſi teſtis ſcribere norit; & ſi propter ſenium, imperitiam, & alia impedimenta ſignare non valuerit, in ejus præſentia Commiſſarius, vel Graphiarius, cum aderit, appoſito per deponentem propriâ manu aliquo ſigno, ipſius nomen ſubſcribet ".

Hæc in citatis Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum citato *art.* 44. Vide quoque *art.* 39. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XLI. " Depoſitiones teſtium, donec a Judice publicatæ fuerint, ſecretas ſervent Commiſſarii, neque originales depoſitiones Partibus tradantur; ſed poſt publicationem petentibus illarum copia conficiatur, & Commiſſarii teſtibus ſimile ſilentium ſub pœna arbitraria imponent: prout etiam de jure ſub pœna damni, quod inde ſequitur, reſarciendi, ſervare tenentur ". Ita dictæ Ordinationes Curiar. Eccleſiaſticarum *art.* 47. & concordat. *art.* 37. Ordinat. Curiæ Brab. & pro Galliis Decretum Ludovici XIV. 1670. *tit.* 16.

XLII. De jure communi ante Sententiam debet fieri publicatio depoſitionum, *Cap.* 24. §. DEBET ;; *De Accuſat.* Imo Gloſſa in *L.* PROLATAM *Cod. De Sent. & interlocut.* Sententiam nullam eſſe tradit, quæ non publicatis teſtimoniis lata eſt.

XLIII. In nonnullis tamen Curiis, præſertim Regiis, jam pridem invaluerat, ut nulla publicatio depoſitionum, etiam in cauſis civilibus, fieret; idque propter ſecuritatem teſtium, ne ipſi incurrant odium Partium, contra quas depoſuerunt, & ut facilius deponant, quod forte non auderent, ſi Partes illuſtres, aut alii magni Domini ſcirent, aut videre poſſent illorum depoſitiones: quod & in Gallia paſſim Curiæ ſervarant uſque ad annum 1539. quando

(*a*) Id quoque obſervari debet in Galliis, ut conſtat Decreto Regio ann. 1670. tit. 6.

Digitized by Google

Franciſcus I. decrevit, ut in materiis civilibus ubique fiat publicatio depoſitionum, quouſque aliter fuerit ordinatum.

Excipit tamen hæc Ordinatio Parlamentum Pariſienſe, necnon Cameram ſupplicationum, in quibus non ſolet fieri publicatio, uti notat Rebuffus in tractatu *De publicatione atteſtationum*, Gloſsâ unâ, *num.* 2. & 3. additque nec in Parlamento Toloſano hunc articulum Ordinationis fuiſſe receptum, nec in ſupremis Curiis.

XLIV. Ex Gallia uſus ille non publicandi depoſitiones etiam in Belgium irrepſerat, uti de Mechlinienſium & Flandrorum Conſiliis teſtatur Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 182. & de Curia Hollandiæ teſtatur Merula in Praxi *lib.* 4. *tit.* 78. *cap.* 1. *num.* 3. eumque uſum duraſſe uſque ad tempora Philippi II. Regis Catholici ſatis innuitur in reſcriptis ejuſdem Philippi ad ſupplicationem Statuum Hollandiæ anno 1556. & ad ſupplicationem Statuum Brabantiæ anno 1575. quibus permittit & ordinat, ut in cauſis, etiam tunc pendentibus nondum deciſis, ad petitionem Partium fiat publicatio, & notificatio depoſitionum ſeu atteſtationum. Reſcripta latine reddita extant apud Damhouderum dicto *cap.* 182. & datum ad ſupplicationem Statuum Hollandiæ refert Merula dicto *cap.* 1.

XLV. Sed cum hæc reſcripta non omnes Curias Belgii concernerent, uſus antiquus in nonnullis adhuc Curiis perſeverabat, quouſque per Edictum perpetuum Alberti & Iſabellæ anni 1611. *art.* 10. ordinatum fuit, ut in omnibus Curiis, & Tribunalibus Juſtitiæ, ſive ſupremis, ſive ſubalternis, quæ Principibus ſuberant, publicatio depoſitionum fiat juxta diſpoſitionem juris communis: quod ubique hodie in Belgio obſervatur teſte Chriſtinæo ad Bugnoninm De Legib. abrog. *lib.* 2. *cap.* 117. utque fiat in ſuprema Curia, aliiſque ſubalternis per totam Brabantiam, expreſſe præcipit *art.* 76. Ordinat. dictæ Curiæ.

XLVI. Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 48. volunt: „ Terminis probatoriis elapſis, petent Partes a Judice publicationem teſtium; qui „ de conſenſu Partium publicationem faciet, & copiam decernet. Si tamen altera Pars in publicationem conſentire recuſet, ea non fiat, niſi decreto Judicis „ pro tribunali ſedentis „.

Interdum autem & in civilibus cauſis depoſitiones ipſæ publicandæ non ſunt; ſed duntaxat nomina teſtium; ubi ſcilicet certum, aut veriſimile erit, ex depoſitionum publicatione teſtibus periculum imminere; uti habent citatæ Ordinationes, *art.* 49.

XLVII. Publicatio hæc potiſſimum fit, ut Pars adverſa poſſit ſcire quid teſtes depoſuerint; atque ex illis cognoſcere, in quo ſtatu cauſa ſit: an cedere, an ulterius deciſionem cauſæ exſpectare; ita ut videat, an dicta teſtium refellere queat; aut eorum auctoritatem enervare, objiciendo teſtibus ea, quæ fidem ipſorum diminuant, ſive ſuſpectam reddant.

XLVIII. Poſt publicatas atteſtationes non licet amplius ad alias productiones teſtium ſuper iiſdem articulis, vel plane contrariis recurrere, propter periculum ſubornationis, quæ facile committi poſſet ad ſupplendas vel emendandas priores atteſtationes, ut ſtatuitur *art.* 74. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, & multis citatis notat Chriſtinæus loco citato *cap.* 109. aſſeritque, in Belgio uſu receptum eſſe, ut nec per viam reſtitutionis id permitti ſoleat.

XLIX. Quibuſdam tamen caſibus productionem teſtium, poſt factam publicationem, admittendam eſſe oſtendit Antonius Faber in *Cod. lib.* 4. *tit.* 15. *def.* 5. Monet tamen *definit.* 32. productionem teſtium poſt publicata teſtimonia parciſſime & perraro eſſe indulgendam. *Definit.* 63. autem ſcribit, poſt apertas teſtificationes, ſi nondum ſint didiſcita teſtificata, audiri teſtes poſſe, quia ceſſat periculum ſubornationis.

L. Publicatis depoſitionibus, & nominibus teſtium, moribus hodiernis permittitur Partibus eos reprobare; id eſt, exceptiones proponere aut contra perſonas, aut dicta teſtium; ipſæque Ordinationes Curiarum Eccleſ. *tit.* 11. *art.* 50. volunt, ut „ terminus octidui, vel quindenæ pro omnimoda dilatione, & ſub pœna ſeclufionis „ ad excipiendum contra teſtes, eorumque „ dicta præfigetur „.

LI. Reprobatio hæc frequenter ſumitur ex factis ſive circumſtantiis, quæ ipſas perſonas teſtium concernunt: alleganturque ad ener-

enervandam vel minuendam fidem teſtium; puta quod ſit infamis, perjurus, conſanguineus producenti, aliaque ſimilia, quæ late enumerant Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 186. & Merula *lib.* 4. *tit.* 78.. *cap.* 4. hoc recte monens *num.* 69. quod ordinarie oon tantum valeat teſtimonium teſtis pauperis, quam divitis; eo quod pauper facilius corrumpi poſſit.

LII. Notandum quoque monet *num.* 70. quod teſtis conſideretur in ea qualitate, quâ erat tempore præſtiti juramenti, & factæ depoſitionis; non autem qualis ſit tempore reprobationis. Unde ſi poſt depoſitionem factus eſſet affinis illius, pro quo depoſuit, non poſſet propterea reprobari, ſi modo tempore depoſitionis fuiſſet non ſuſpectus.

LIII. Obſervat item *num.* 71. quod teſtis ab una Parte pro ſe productus, non poſſit reprobari, ſi in eadem vel alia cauſa contra ipſam a Parte adverſa producatur; quia per productionem factus eſt *omni exceptione major:* quod tamen intelligendum eſt, modo non acceſſerit nova aliqua circumſtantia, quæ ipſum ſoſpectum reddit; puta quia interea factus eſt affinis Partis adverſæ, vel junxit ſe in cauſa, &c.

LIV. Deſumitur quoque non raro reprobatio ex aliquibus circumſtantiis, quæ ipſas depoſitiones ſpectant; puta quod ſint obſcuræ, vacillantes, nihil certo affirmantes aut negantes, ſibi contrariantes, deſtitutæ rationibus ſcientiæ, ſine fondamento aſſertæ, impertinentes ad articolos propoſitos, &c. Vide Merulam loco citato *cap.* 5. & Damhouderum *cap.* 185.

LV. Poſt reprobationes teſtium, & depoſitionum factas permittitor Partibus facere *ſalvationes*, quæ ſunt defenſiones aut ſolutiones contra reprobationes a Parte productas, quibus ſuam productionem, ſuos teſtes, eorumque depoſitiones juſtificare nititur.

LVI. In Ordinationibus Curiarom Eccleſiaſticarum citato *art.* 50. ſtatuitur, ut exceptionibus per reprobationem exhibitis, „ ſimilis terminus (octidui aut quindenæ) „ ſub pœna ſecluſionis, ad *ſalvandum* ſtatuetur, & per ſalvationom exhibitionem, „ vel ubi Pars iis renuntiaverit, concluſum cenſebitur in cauſa „.

LVII. “ Illud tamen in prædictis exceptionibus, & ſalvationibus ſedolo cavendum erit (aiunt dictæ Ordinationes *art.* 51.) ne quidquam allegetur, aut proferatur, quod earum natoram non ſapiat; & ſi contra factum fuerit, nullam „ Judex eorum habeat rationem; quin „ etiam, ſi ita expedire judicaverit, pro „ officio ſuo rejiciat „.

LVIII. Additur ibidem *art.* 52. “ Si quæ „ facta in exceptionibus in teſtes, vel ſalvationibus allegentur, teſtes concernentia, quorum probationem neceſſariam ad „ cauſæ deciſionem æſtimabit Judex, præfigetur quiodena, vel menſis, ad eorumdem factorum probationem, prout res „ exiget, ſub unica tantum dilatione „.

LIX. Principes in Edicto de 28. Novemb. 1611. interpretativo *art.* 10. Edicti perpetui ejuſdem anni, volunt, ut io uno eodemque volumine teſtium perſonæ reprobeotur, & depoſitiones ipſorom confutentur, idque ſub unico termino aut dilatione; & ſimili ritu *ſalvationes* fiant (*a*).

CAPUT VII.

De Probatione per inſtrumenta; & de Notariis Apoſtolicis, & Regiis.

1. *Frequens eſt probatio per inſtrumenta; & quid hic ſignificet inſtrumentum?*
2. *Auctoritas inſtrumentorum varia eſt pro diverſitate illorum.*
3. *Quæ dicantur inſtrumenta publica?*
4. *Inſtrumenta publica debent eſſe confecta a perſona publica, & in forma legitima.*
5. *Debet eſſe* publica *adſcribenda ſive conficienda inſtrumenta.*
6. *Hinc ſcriptura Judicis non ſolet reputari pro publica.*

7. *No-*

(*a*) De probatione per teſtes in Galliis conſulendum eſt Regium Decretum 1670. tit. 15.

7. *Neque litteræ ſcriptæ a Rege.*
8. *Quare ſcriptura non ſit ſemper publica, licet a publica perſona ſit ſcripta?*
9. *Qui hodie ad conficienda inſtrumenta ſunt conſtituti, dicuntur Notarii a* Notis.
10. *Notarii alii Regii, alii Eccleſiaſtici; & unde hæc diſtinctio orta?*
11. *Notarii eccleſiaſtici alii ſunt Epiſcopales, alii Apoſtolici; & cur priores pene deſierint?*
12. *Synodus Tridentina permittit Epiſcopis examen Notariorum quâcumque auctoritate creatorum.*
13. *Decretum Synodi quoad Notarios auctoritate Regiâ admiſſos, in Belgio receptum non eſt.*
14. *Notarii Apoſtolici examinati a perſona in Dignitate conſtituta, juxta litteras Apoſtolicas poſſunt in Belgio ab Epiſcopis examinari.*
15. *Litteræ creationis Notariorum Apoſtolicorum expediuntur in forma commiſſoria, quæ refertur.*
16. *Creandus in Notarium ex tenore litterarum poteſt quamcumque perſonam in Dignitate conſtitutam in examinatorem eligere.*
17. *Hinc natum eſt fieri, ut & imperiti admittantur.*
18. *In Gallia Notarii Apoſtolici debent ab Ordinariis locorum examinari, & admitti.*
19. *Examinis & admiſſionis litteras habere tenentur.*
20. *Nomina eorum, item locus domicilii & reſidentiæ regiſtrari debent in Graphiario Epiſcopali, & Curia Præſidiali ipſius Diœceſis, in qua reſidere volunt.*
21. *Tenentur reſidere in oppidis, & locis inſignioribus, non ultra numerum a Curiis Præſidialibus taxatum.*
22. *Referuntur verba Edicti Henrici II. quibus præmiſſa ſtatuuntur.*
23. *Hæc non tantum in materia poſſeſſoria Beneficiorum obtinent.*
24. *Notarii Apoſtolici non poſſunt exercere in Gallia officium Notariatus, niſi in una Diœceſi, in qua juxta formam præſcriptam admiſſi ſunt.*
25. *In Belgio ex Edicto Caroli V. nullus poteſt exercere officium Notariatus, niſi a Concilio Provinciali prævio examine admiſſus.*
26. *Negotia mere profana non aliter quam coram Notariis a Regiis Conſiliis admiſſis, in Belgio expediri poſſunt.*
27. *Idipſum in Gallia jam pridem receptum; neque teſtamenta a Notariis Apoſtolicis confici poſſunt.*
28. *Hac & aliorum Regnorum moribus recepta.*
29. *Notarii Apoſtolici pene ſolum in materiis eccleſiaſticis adhibentur; & quæ ſint hæ materiæ remiſſivæ?*
30. *Expreſſio qualitatis, Curiæ in qua admiſſus, & loci reſidentiæ a Notario facienda.*
31. *Notarii inſtrumenta conficere non poſſunt, niſi rogati; neque pro perſonis omnino ipſis ignotis.*
32. *Edicto Principum noſtrorum injunctum Notariis ſervare protocolla, eaque fideliter regiſtrare.*
33. *Quantum dependeat ab hac fideli conſervatione.*
34. *Notarius Apoſtolicus hanc conſervationem juramento promittit.*
35. *An in confectione inſtrumenti publici requiratur ſubſignatio teſtium cum ſubſignatione Notarii?*
36. *Quid de expreſſione temporis, quo inſtrumentum conficitur; item, de invocatione Numinis, anni regnantis Principis, &c.*
37. *Scripturæ ſignatæ a publicis Graphiariis vel Secretariis, vel ſigillatæ publico ſigillo; item, acta judicialia pro ſcripturis* publicis *habentur.*
38. *Antiquæ ſcripturæ, aut vetuſta inſignia, quæque reperiuntur in antiquis libris, quam probationem faciant?*
39. *Quid de antiquis hiſtoriis?*
40. *Contenta in libris confectis per Officiales* publicos, *quam fidem faciant?*
41. *Inſtrumentum ſumptum ex archivo publico facit* plenam *fidem.*
42. *Quod dicatur archivum* publicum?
43. *Inſtrumentum* originale *unde dicatur; & quare vocetur* authenticum?

44. *Quod*

Digitized by Google

44. *Quod hodie habeatur pro inſtrumento* originali?
45. *Solus Notarius, qui confecit minutam, poteſt ex minuta facere inſtrumentum originale.*
46. *Copiis licet authenticis, quare in judicio fides haberi non ſoleat?*
47. *Debent conferri cum originali; & quomodo hæc collatio facienda?*
48. *Sicuti examen teſtium, ita & collatio inſtrumenti alteri committi per Judicem poteſt.*
49. *Inſtrumenta, quæ vetuſtate corrumpi incipiunt, auctoritate Judicis renovari poſſunt.*
50. *Traductionem ſolemnem exemplaris ex originali probat jus commune.*
51. *Traductio fieri debet ex originali.*
52. *Inſtrumentis publicis plena fides adhiberi ſolet quoad omnia, quæ* diſpoſitive *aſſeruntur.*
53. *Quæ requirantur, ut fides inſtrumenti per teſtes enervetur?*
54. *Quædam negotia non niſi per ſcripturam probari poſſunt: & ſtatuta eam probationem exigentia ſunt ſtricte interpretanda.*
55. *Refertur articulus Edicti perpetui requirens probationem per ſcripturam in diſpoſitione excedente ſummam* 300. *florenorum.*
56. *Similis eſt in aliis Regnis Conſtitutio; & quæ ejus ratio?*
57. *Articulus non excludit juramentum litis deciſorium, nec confeſſionem partis.*
58. *Hinc concluditur, ſcripturam non requiri ad ſubſtantiam actus, ſed tantum ad probationem; neque operari in foro Poli.*
59. *Non eſt excluſa probatio, quam faciunt libri mercatorum.*
60. *Edictum etiam admittit ſcripturam privatam.*
61. *Ut de fide ſcripturæ* privatæ *ſtatuatur, triplex ejus ſpecies diſtinguenda.*
62. *Scriptura privata ſcripta in commodum ſcribentis, fidem non facit.*
63. *Scriptura privata facit fidem contra ſcribentem.*
64. *De jure diſtinguitur ſcriptura cauſam debiti non exprimens, & eam exprimens.*
65. *Priori de jure fides plena contra ſcribentem non adhibetur; quod non ubique in praxi obſervatur.*
66. *Poſteriori plena fides habetur tam de jure, quam de praxi.*
67. *Quomodo cogendus quis ſit ad recognoſcendam ſuam ſcripturam?*
68. *Schedula etiam privata in judicio recognita habet paratam executionem.*
69. *Idque etiamſi eſſet ſine die, & ſine ſubſcriptione.*
70. *Item, ſi ſola ſubſcriptio fuerit recognita.*
71. *An ſola appoſitio ſigni ejus, qui ſcribere neſcit?*
72. *Ordinatio Regis Galliæ de hac recognitione, ejuſque effectu.*
73. *Conforme Edictum Caroli V. Imperatoris.*
74. *Quomodo ſcriptura probetur?*

I. Frequentiſſimam probationis ſpeciem eſſe, quæ fit per teſtes, capite præcedenti diximus: alia eſt per vocem mortuam, ſive per ſcripturas ſeu inſtrumenta, de qua agitur tam in Jure Civili, quam Canonico ſub titulo *De Fide inſtrumentorum*, ubi ſpeciatim explicatur, quam fidem inſtrumenta mereantur; & conſequenter, quid in judicio probent.

Varia eſt *inſtrumenti* in genere ſignificatio; ſed hic ſpecialiter ſumitur pro qualibet ſcriptura, quæ fidem rei, quam continet, Judici facit, & cauſam inſtruit.

II. Fides autem Inſtrumenti ſeu auctoritas probandi varia eſt, pro diverſitate inſtrumentorum; quæ alia ſunt publica, alia privata; alia rurſus originalia, alia vero exemplaria duntaxat; quorum nonnulla plenam, alia ſemiplenam, alia nullam, aut admodum exiguam fidem faciunt.

III. Publica inſtrumenta in primis ſunt, eaque hodie uſitatiſſima, quæ a publica perſona, veluti Notario in legitima forma confecta ſunt.

IV. Duo proinde requiruntur, ut hoc pacto dicatur publicum, & legitimum inſtrumentum: nimirum quod conficiens inſtrumentum ſit perſona publica, id eſt, auctoritate publica ad conficienda inſtrumenta conſtituta; & ſecundo, quod in legitima forma, quam leges & ſtylus patriæ

Digitized by Google

triæ vel Curiæ requirunt, ſit confectum.

V. Neque enim ſufficit, ut ſcribens ſit perſona *publica* ſimpliciter; ſed requiritur ut ſit auctoritate publicâ conſtitutus ad ſcribendum, ſive ad conficienda inſtrumenta, vel litteras expediendas, vel ſignandas; uti recte notat Rebuſſus in Tractatu *De Chirographorum, & ſchedularum recognitione*, *num.* 1.

VI. Hinc infert *num.* 3. quod " ſcriptura Judicis, etiamſi habeat teſtes inſcriptos, cenſetur privata; quia ſcribere non eſt Judicum officium, ſed tabellionum ". Diciturque ex Baldo: " Sive ſcriptura fiat in judicio, ſive extra a Judice, poterit per teſtes reprobari; quia non eſt publica ".

VII. Et *num.* 4. concludit, quod " litteræ manu propriâ Regis etiam Francorum ſcriptæ, licet is ſit publica perſona etiam in his, quæ ad ſuum pertinent officium, quia ad ejus officium non ſpectat ſcribere, privatæ dicentur; & propterea non faciunt fidem, niſi ſigillo vel aliis adminiculis juventur, & ideo Fiſcus facit ſcripturas per Tabelliones, vel alios Officiales ad hoc deputatos ".

VIII. " Nec eſt inconveniens (ait *num.* 7.) privatam ſcripturam a publica perſona emanare: quia in hoc, id eſt, quoad ſcribendum non eſt publica, ſed privata, per tex. in *L.* 3. *ff. De Offic. Præſid.* ubi Magiſtratus eſt publica perſona in ſuo territorio, extra vero territorium eſt privata: & ſic extra officium, cui aliquis eſt præpoſitus, dicitur privatus ".

IX. Qui ad conficienda inſtrumenta promiſcua, extrajudicialia, & inter privatos conficienda ſunt conſtituti, hodie communiter dicuntur *Notarii* a *notis*. Primitus enim Notarii in conficiendis inſtrumentis quibuſdam ſignis ſive notis utebantur brevitatis causâ, quas poſtmodum extendebant; uti notat Claudius Horry in ſuo Notario Apoſtolico *pag.* 14. *edit.* 1688. Dicuntur & alio nomine *Tabelliones*; quorum in jure frequens mentio occurrit, videnturque cum hodiernis noſtris Notariis convenire.

X. Porro cum non tantum ſuper rebus temporalibus inter laicos, ſed etiam ſpiritualibus & inter Eccleſiaſticos inſtrumenta ad probationem fieri ſoleant, imo poſterioribus tandem ſeculis invaluerit in Curiis eccleſiaſticis idem modus probandi, qui in Civilibus; etiam cœperunt auctoritate eccleſiaſticâ creari Notarii, qui de rebus eccleſiaſticis, & inter perſonas eccleſiaſticas inſtrumenta conficerent.

Hinc tandem invaluit duplex ſpecies Notariorum, nimirum eccleſiaſticorum, & Civilium ſive Regiorum.

XI. Eccleſiaſtici alii ſunt Epiſcopales, qui auctoritate Epiſcopi Notarii creantur; alii vero *Papales*, quos hodie Notarios *Apoſtolicos* vocamus: qui nimirum auctoritate Apoſtolicâ ſive Papali conſtituuntur: ſuotque hi ſoli hodie fere noti. Cum enim Epiſcopus tantum queat dare auctoritatem conficiendi inſtrumenta limitatam ad ſuam Diœceſim, maluerunt recurrere ad Sedem Apoſtolicam, a qua illimitatam auctoritatem accipiunt.

XII. Verum facilitas, quâ in Curia Romana jam pridem hæc facultas obtinebatur, numerum exceſſivum Notariorum, ac ſæpe admodum imperitorum invexerat, & quorum imperitiâ plurima damna, & multarum occaſio litium oriebatur, uti deplorat Synodus Tridentina *Seſſ.* 22. *cap.* 10. *De Reformat.* ſtatuitque propterea, quod " poſſit Epiſcopus quoſcumque Notarios, etiamſi Apoſtolicâ, Imperiali, aut Regiâ auctoritate creati fuerint, etiam tamquam Delegatus Sedis Apoſtolicæ, examinatione adhibitâ, eorum ſufficientiam ſcrutari; illiſque non idoneis repertis, aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ejus in negotiis, litibus, & cauſis eccleſiaſticis, ac ſpiritualibus exercendi uſum perpetuo, aut ad tempus prohibere; neque eorum appellatio interdictionem Ordinarii ſuſpendat ".

XIII. Dum de promulgatione Concilii Tridentini per Belgium faciendâ ageretur, ad citatum Decretum notarunt plerique illud, quod dicitur, Notarios auctoritate Imperiali vel Regiâ creatos, adhuc ab Epiſcopis examinari poſſe, admitti non poſſe illæsâ auctoritate Regiâ; & omnino obſervandum Edictum Caroli V. Cæſaris de creatione Notariorum anno 1533.

Conformiter ad hanc notam, Notarii Regii ſeu auctoritate Regiâ admiſſi ab examine

Digitized by Google

mine Epiſcoporum hic in Belgio eximuntur; nec unquam Epiſcopi, eorumve Officiales ſimile examen prætendunt, aut prætendiſſe ſciuntur.

XIV. Quin nec Notarii Apoſtolici hodie ſolent hic in Belgio examen Ordinarii ſubire, modo a perſona in dignitate eccleſiaſtica juxta litteras Romanas admiſſi fuerint. Volunt tamen Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlin. *tit.* 1. *art.* 6. ut " omnes Notarii Apoſtolici, etiam Eccleſiaſtici, intra tres menſes, Officiali cujuſque Diœceſis litteras ſuæ creationis oſtendant; & ſi ei viſum fuerit, eos juxta *Cap.* 10. *Seſſ.* 22. *Concilii Trid.* examinet; & ſi minus idoneos repererit, eis in negotiis, litibus, aut cauſis eccleſiaſticis, ac ſpiritualibus, officii exercendi uſum perpetuo, vel ad tempus inhibeat, ſub pœna arbitraria, eâque gravi. Permittendi autem regiſtrabuntur a Graphiario ſingularum Curiarum, & horum Statutorum obſervationem, quantum eos concernent, promittent ".

XV. Ex moderno ſtylo Curiæ Romanæ litteræ creationis Notariorum expediuntur in forma *commiſſoria*, inſcribunturque non raro generaliter perſonis eccleſiaſticis in dignitate conſtitutis, vel earum cuilibet in ſolidum, diciturque: " Diſcretioni veſtræ, de qua plenam in Domino fiduciam habemus, per præſentes committimus, & mandamus, ut ſi prævio rigoroſo examine eumdem N. vitâ, moribus, practicâ, litteraturâ, ceteriſque partibus habilem, & idoneum eſſe cognoveritis, ſeu aliquis veſtrum cognoverit, ſuper quo conſcientiam veſtram oneramus, ipſum in Notarium & Tabellionem publicum, & Judicem ordinarium cum ſolitis facultatibus, Apoſtolicâ auctoritate prædictâ ordinetis, creetis, & inſtituatis, ſeu aliquis veſtrum creet, ordinet, & inſtituat, ipſumque per pennam, & calamare, aliaque conſueta inſignia de dictis Officiis inveſtiatis, prout nos in eventum prædictum harum ſerie ordinamus, creamus, & inveſtimus, cum facultate quoad pias, & eccleſiaſticas cauſas, ac ab eis dependentes, & concernentes tantum, per quaſcumque mundi partes, civitates, terras, oppida, caſtra, villas, & omnia alia totius orbis loca ſanctæ Romanæ Eccleſiæ mediate, vel immediate ſubjecta, quoſcumque contractus, diſtractus, conventiones, acta, actus judiciarios, inter vivos & causâ mortis donationes, teſtamenta, codicillos, & omnes alias ultimas voluntates, ceteraque inſtrumenta ad Forum Eccleſiaſticum duntaxat pertinentia rogandi, recipiendi, ſubſcribendi, & publicandi, omniaque alia faciendi, quæ ad Officium Notarii Tabellioniſque publici & Judicis ordinarii pertinere dignoſcuntur; quodque ad eumdem D. N. Notarium Tabellionemque publicum, & Judicem ordinarium tamquam ad perſonam authenticam publice recurratur, inſtrumentiſque publicis per eum conficiendis ſtetur, firmiterque credatur, & plenaria fides adhibeatur in judicio & extra ".

XVI. Itaque approbandus in Notarium litteras alicui perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ ſibi magis notæ, quamque ſibi magis affectam credit, præſentat: qui præmiſſo examine ſecundum tenorem litterarum, & præſtito prius juramento (cujus formula in litteris exprimitur) ipſum auctoritate Apoſtolicâ Notarium creat: idque illimitate ad omnes Diœceſes in loca; atque hic in Belgio ſæpius nullâ aliâ Ordinariorum præviâ examinatione, aut admiſſione, vi hujus admiſſionis inſtrumenta publica conficiunt; & pro publicis Notariis Apoſtolicis ſe gerunt.

XVII. Quia vero hoc examen committitur perſonæ ab ipſo examinando eligendæ, haud difficulter intelligitur, quam parum efficax ſit hujuſmodi examen ad impediendum admiſſionem Notariorum inſufficientium, & ex quorum imperitia plurima incommoda & lites nata ſunt oriri, & in dies oriuntur.

XVIII. Ut proinde efficacius hiſce incommodis occurratur, ordinatum fuit in Gallia Edicto Henrici II. anni 1550. quod ſe refert ad Edictum anni 1547. quod fides non adhibebitur inſtrumentis factis per Notarios Apoſtolicos, niſi prius fuerint examinati & admiſſi per Archiepiſcopos, Epiſcopos, eorum Vicarios vel Officiales, & præſtito coram ipſis juramento.

XIX. Hujus examinis, admiſſionis, & præ-

Digitized by Google

præſtiti juramenti debent habere litteras ſub ſigillo Diœceſani ſive Vicarii ſeu Officialis. Per Vicarium enim ibidem ſignificari Officialem, ſive Vicarium habentem tribunal ſatis manifeſtum eſt ex contextu, & praxis confirmat.

XX. Requiritur præterea, quod nomen, cognomen eorum, & locus domicilii & reſidentiæ regiſtrentur in Graphiaria Curiæ Archiepiſcopalis, aut Epiſcopalis. Regiſtratio hæc pariter fieri debet in Curia Regia Præſidiali dictæ Diœceſis.

XXI. Denique requirit Edictum, ut reſideant in Urbibus vel Oppidis, & inſignioribus locis Diœceſis. Idque intra numerum a Curiis Præſidialibus pro ratione Diœceſis taxatum.

XXII. Verba Edicti ſunt: *Premiérement, que par nos Cours ſouveraines, & autres nos Juges, en jugeant le poſſeſſoire des Bénéfices contentieux, ne ſera foy adjouſtée és procurations pour reſigner, ne revocation d'icelles, prinſes de poſſeſſion, & autres actes & inſtrumens paſſez par Notaires Apoſtoliques, s'ils ne ſont préalablement examinez, & receus par les Archeveſques, Eveſques, leurs Vicaires, ou Officiaux, & fait ſerment entre leurs mains, & de ce ayant lettres ſous leurs ſceaux, faict auſſi enregiſtrer és Greffes des Cours deſdits Archeveſques & Eveſques & Cours Préſidiales de noſtre Royaume, ſuivant l'Edit par nous faict, leurs noms & ſurnoms, & declarer le nom du lieu de leur demeurance qu'ils ſeront tenus faire aux villes, & plus notables lieux deſdits Dioceſes, reſpectivement; ſelon le département & nombre qu'ils ſera adviſé.* Id eſt: Primo, ut nec Senatus noſtri ſupremi, nec alii noſtri Judices, dum de poſſeſſione Beneficiorum contentioſorum cognoſcent, fidem adhibeant procurationibus ad reſignandum ſeu earum retractationibus, inductionibus in poſſeſſionem, aliiſque actis, & inſtrumentis per Notarios Apoſtolicos confectis, niſi prævie fuerint examinati, & admiſſi ab Archiepiſcopis, Epiſcopis, eorum Vicariis aut Adminiſtris, & ad manus eorum juramentum præſtiterint, litteraſque ſigillo eorum munitas deſuper obtinuerint, & ad Grapheia Curiarum dictorum Archiepiſcoporum, Epiſcoporum, & Curiarum noſtri Regni Præſidialium, juxta Edictum quod a Nobis emanavit, retulerint nomina ſua, cognomina, indicaverintque nomen loci commorationis ſuæ, quam obſtricti erunt facere in Civitatibus, lociſque Diœceſium celebrioribus reſpective, juxta diſtributionem & numerum, qui deſignabitur.

XXIII. Et licet Edictum non loquatur expreſſe, niſi quantum ad fidem adhibendam in judicio poſſeſſorio; tamen idem eſſe in judicio petitorio, in quacumque Curia cauſa agitetur; neque tantum in cauſa Beneficiali, ſed & in alia quacumque, teſtantur paſſim Pragmatici poſt Molinæum ad hunc textum.

XXIV. Eodem Edicto §. 2. ſtatuitur, quod Notarii non poſſint fungi officio Notariatus, niſi in una duntaxat Diœceſi, ſub pœna falſi, & nullitatis contractuum. Verba ſunt: *Et ne pourront leſdicts Notaires exercer leſdicts Notariatz qu'en un Dioceſe, ſur peine de faux, & de nullité des contracts qui ſeront receus hors du Dioceſe, auquel ils auront eſté receus.* Id eſt: Nec fas erit dictis Tabellionibus, niſi in una duntaxat Diœceſi munus ſuum exercere, ſub pœna falſi & reſciſſionis contractuum, quos confecerint extra Diœceſim, in qua fuerint recepti.

Itaque Notarii Apoſtolici non poſſunt in Gallia conficere publica inſtrumenta, alioſve actus notariales exercere, niſi in illa Diœceſi, in qua admiſſi ſunt, juxta formam antea expreſſam, & ſi fecerint, incurrunt pœnam falſi, & contractus coram ipſis facti ſunt nulli.

XXV. Edicto Caroli V. de 7. Octobris 1531. quod extat *part.* 1. Edictorum Flandriæ, *lib.* 3. *Rubrica* 1. cautum eſt §. 4. ut nullus poſſit exercere officium Notariatus, niſi prævie examinatus & admiſſus a Concilio Provinciali cujuſque territorii, ſive loci, in quo hujuſmodi officium exercere volet, litteraſque admiſſionis obtinuerit; idque, ut ait Edictum, ad obviandum abuſibus, & fraudibus, qui per Notarios committebantur in grave præjudicium ſubditorum. Verba Edicti ſunt: *Ende omme te voorziene op de ghebreken, faulten ende abuſen, die in onzen voorſeyden landen ghecommitteerdt vvorden, by den Notariſſen ofte Tabellioenen: by eenighe uyt ſim-*

ſimpelhe yt ende ignorantie, ende by den anderen, met propooſte ende opſetten vville, tot grooten interreſte van onzen onderzaten, ende van der ghemeynder vvelvaerdt: hebben vvy gheſtatueerdt ende ſtatueren, dat van nu voordts aen nyemandt tot den voorzeyden ſtaete gheadmittterdt en zal vvorden, dan vermaerde ende vvel gheſaemeerde lieden, ende de ghene, die by examinatie ende onderzouck van den Hooſt ende lieden van onzen Raeden ende Provincialen Rechteren, in elck landt byſondere bevonden zullen vvorden daer toe expeert, bequaeme ende ſufficient te zyne, ende voor zulcke gheapprobeerdt: ende dat daer afbliicke by acte van den voorſchreven Raeden ende Provinciaelen Rechteren. Id eſt: Ad occurrendum defectibus, erroribus, & abuſibus, qui in dictis noſtris regionibus per Notarios, aut Tabelliones committuntur, ab aliquibus quidem ſimplicitate, & ignorantiâ, ab aliis vero deditâ operâ, in grave ſubditorum noſtrorum, & boni publici detrimentum: mandavimus prout & mandamus, ut nulli in poſterum ad id muneris aſſumantur, niſi qui ſint probe noti, & bonæ famæ, taleſque qui prævio examine, & inquiſitione Præſidis, & Conſiliariorum noſtrorum, Judicumque Provincialium, in qualibet particulari Provincia ad id reperiantur idonei, capaces, & habiles, & ut tales fuerint approbati, & hujuſcemodi conſtet per acta dictorum Conſiliariorum, & Judicum Provincialium.

XXVI. Conformiter ad hoc Edictum, notoria eſt Praxis Belgii, nullos Notarios hic in Curiis ſecularibus, aut contractibus, aut actibus civilibus expediendis admitti, niſi a Curia Regia cujuſque Provinciæ admiſſi ſint. Neque facile hic in Belgio admitteretur auctoritas Notarii Apoſtolici in actibus mere profanis.

XXVII. In veteri ſtylo Parlamenti Pariſienſi *part.* 3. *tit.* 25. *art.* 2. habetur Ordinatio Caroli VIII. de anno 1490. "Prohibemus omnibus ſubjectis noſtris laicis, „ ne habeant paſſari, vel recipi facere contractus eorum per Notarios Apoſtolicos, „ Imperiales, vel Epiſcopales in materiis „ temporalibus, vel profanis; alioquin nulla fides adhibebitur, reputabunturque „ nulli, & nullius efficaciæ ſeu virtutis „.

Refertur idem articulus inter probationes Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ *cap.* 7. *num.* 45. additâ notâ, in qua plura referuntur conformia Arreſta huic Ordinationi, aſſeriturque, obligationes factas coram Notariis Apoſtolicis non eſſe ſubjectas proviſioni. Prohibitum eſſe Notariis Apoſtolicis conficere inventaria. Item, teſtamentum confectum per Notarium Apoſtolicum eſſe nullum: quod & aſſerit Broudæus in notis ad Louetium *litt. N. num.* 5. idque indifferenter, ſive teſtamentum ſit laici, ſive Eccleſiaſtici: tametſi teſtamentum factum coram *Curato*, & duobus teſtibus ſit validum; quia Curatus ad excipienda teſtamenta eſt authorizatus, etiam per Edicta Regia, non autem Notarius Apoſtolicus. Teſtamenta enim hodie cenſentur ſpectare non ad Juriſdictionem Eccleſiaſticam, ſed ſecularem, uti ibidem notat Broudæus. Vide etiam Claudium Horry in ſuo Notario Apoſtolico *pag.* 16. *edit.* 1688.

XXVIII. Ordinationes, & conſuetudinem Regni de non adhibendis Notariis Apoſtolicis in negotiis mere civilibus eſſe conformes moribus, & ſtatutis omnium paſſim Regnorum, notatur in citata nota ad *cap.* 7. probationum Libertatum Eccleſiæ Gallicanæ.

XXIX. Solent Notarii Apoſtolici hodie expedire inſtrumenta in materiis Eccleſiaſticis, ac præſertim Beneficialibus, & quæ in Curiis Eccleſiaſticis, ac nominatim in Curia Romana tractari debent. Quæ vero ſint materiæ expediendæ per Notarios Apoſtolicos ex hodierno ſtylo Regni Galliæ, breviter enarrat Claudius Horry loco citato *pag.* 6. (*a*).

XXX. Notarius in confectione inſtrumenti debet facere mentionem ſuæ qualitatis, & in qua Curia ſit admiſſus, & loci

(a) Functiones, quas Notarii Apoſtolici in Galliis peragere tenentur, præſcribit Edictum, quod dedit Ludovicus XIV. menſe Decembri 1691.

Digitized by Google

ſuæ reſidentiæ, quemadmodum Notarii Regii hic obſervant.

XXXI. Notarii non niſi a Partibus rogati inſtrumenta conſcribere, aut alios actus notariales ad ipſas ſpectantes excipere debent. Imo Edicto 4. Octobris 1540. (quod extat *part.* I. Edict. Flandriæ *lib.* 3. *Rubrica* 1.) cautum eſt, ne ulli Notarii contractus, aut teſtamenta conficiant pro perſonis, quæ ipſis ignotæ ſunt, niſi teſtes viri probi, & noti affirment, eas eſſe tales, quales ſe indigitant; illudque actis inſcribatur, & earum ſimul domicilium. Idipſum & in Gallia cautum eſſe notat Bugnonius de Legibus abrogatis *lib.* 2. *cap.* 115.

XXXII. Eodem Edicto præſcribitur, quod Notarii tenebuntur conficere ſufficientia, & juſta regiſtra, & protocolla omnium contractuum, teſtamentorum, aliorumque actuum, quos conficient, eaque regiſtrabunt juxta ordinem temporis, quo confecta ſunt: atque in calce cujuslibet teſtamenti, contractus vel actus, notabunt prædictum regiſtrum, illudque ſollicite cuſtodient; ut ad illud in caſum neceſſitatis recurſus haberi queat: idque ſub pœna privationis Officii, & inhabilitatis ad illud, & inſuper correctionis arbitrariæ. Verba Edicti ſunt: *Dat alle Notariſſen gheadmitteert ende gheapprobeert, ſullen ghehauden vveſen te maeken goed ende recheveerdich regiſtre ende prothocolle van allen contracten, teſtamenten ende ander acten die zy paſſeren ende ontfanghen ſullen, ende dezelve regiſtreren by ordere dat zy die ontfanghen zullen hebben ende ghepaſſeert: ende in thende van elck contract, teſtament, oft ander acten, teeckenen voorſeyde regiſter, ende tſelve vvel bevvaeren om daer toe recours t' hebbene vvanneer dat van noode vveſen ſal: op de peyne gheprivеert te vveſen van den voorſeyden ſtate, ende verclaert inhabil nemmermeer te moghen exerceren officie, ende boven dien arbitralicken ghecorrigiert.* Id eſt: Ut omnes Tabelliones admiſſi, & approbati obſtringantur conficere ſinceros, & fideles commentarios, & prototypa contractuum, teſtamentorum, aliorumque actorum, quæ admiſerint, & receperint, eademque eo ordine, quo exceperint, in tabulas ſuas referre, & ad calcem cujuſvis contractus, teſtamenti, aut alterius acti prædictos commentarios notare, eoſque caute aſſervare, ut ad eos poſſit recurri cum opus fuerit; alias dicto munere privandi, & inhabiles declarandi, ut Officium unquam exerceant, arbitrariâque inſuper pœnâ impoſitâ.

XXXIII. Merito protocolla, ſive minutæ omni diligentiâ a Notariis conſervari mandantur: quia ſcitur, quam multa plerumque inde incommoda Partibus obvenire queant, & quam facile defectu protocollorum probatione juris ſui deſtitui.

XXXIV. Hinc & inter cetera jurat in ſua admiſſione Notarius Apoſtolicus: "Contractus in *Protocollum* redigam, & poſtquam ſic redegero malitioſe non differam contra voluntatem illorum vel illius, quorum vel cujus eſt contractus, ſuper eo conficere publicum inſtrumentum".

XXXV. Ut inſtrumentum ſit publicum, de jure communi requiritur, ut una cum Notario interveniant ut minus duo teſtes; hique cum Notario ſubſcribant ſive ſignent, *Cap.* 2. *De Fide inſtrument.* & ibi Doctores, quod & in Gallia obtinet ex Edicto Aurelianenſi *art.* 85. uti teſtatur Bugnonius *lib.* 2. *cap.* 116. & in Sabaudia extare Senatus conſultum, quo jubentur Notarii facere, ut tam a teſtibus, quam contrahentibus, ſi litteras ſciant, inſtrumenta ſubſcribantur, refert Antonius Faber in Cod. *lib.* 4. *tit.* 16. *Definit.* 19. *num.* 8. *in notis.* Apud nos Belgas non requiritur ſubſcriptio teſtium, ſed ſatis eſt nomina teſtium inſtrumento inſcribi, niſi in cauſis majoris momenti, puta in ultima voluntate declaranda, ubi neceſſaria eſt duorum teſtium ſubſcriptio, uti expreſſum eſt *art.* 12. Edicti de anno 1611. item in pactis antenuptialibus, & ſimilibus magni momenti. Vide Chriſtinæum ad citatum locum Bugnonii.

XXXVI. Præterea Notarius debet annotare annum, menſem, & diem, & locum ipſius contractus. Quin invocationem Numinis, annum regnantis Principis, & indictionem exprimenda eſſe vulgo tradunt Interpretes: quod tamen hiſce in Provinciis a Notariis ſaltem Regiis non ſervatur; quamvis Notarii Apoſtolici invocationem Numinis præmittere, & annum regnantis Pontificis, necnon indictionem exprimere ſoleant.

XXXVII

Digitized by Google

XXXVII. Præter hæc inſtrumenta a publicis Notariis legitime confecta, ſunt & plures aliæ ſcripturæ, quæ pro publicis inſtrumentis reputantur, & in judiciis ad fidem adſtruendam pro publicis habentur: puta quæ a publicis Graphiariis, vel Secretariis ſignata ſunt; vel ſigillo authentico Principum, Civitatum, aliorumque publicorum corporum. Item Acta judicialia, quæ utrique Parti ſunt communia, & regiſtrata ſunt ab illis, qui regiſtrandi publicam auctoritatem habent. Vide Gloſſam ad *Cap.* 2. ;; *De Fide Inſtrument.* verbo *Sigillum*, Merulam in Praxi *lib.* 4. *tit.* 66. *cap.* 2.

XXXVIII. „ Antiquæ item ſive vetuſtæ ſcripturæ, antiqua arma, inſignia, aut alia ſigna, aut ſcuta picta, aut inſculpta lapidibus, ſepulchris, aut tumbis, vel ad muros, aut ad columnas, ea omnia publicæ quoque ſunt probationes, ideoque Judicem plurimum movent, ut ex his fidem colligat, potiſſimum ſi multum eſſent vetuſta, aut ſi tam longo ſtetiſſent tempore, ut eorum initii vix ulla extaret memoria; ideoque & vehementem probationem procul dubio efficiunt, & tanto majorem fidem faciunt, ſi cum iis & alia adminicula concurrant. Sic etiam dici poteſt de illis litterarum, aut ſcriptorum Probationibus, quæ reperiuntur in antiquis Eccleſiarum libris, Miſſalibus, Martyrologiis, aut in ſimilibus, quorum initii quoque memoria non exiſtat „. Damhouderus *cap.* 174. Adde Gloſſam ad *Cap.* 13. ;; *De Probationibus*.

XXXIX. Idipſum notat Merula loco citato *num.* 7. additque *num.* 8. idem dici poſſe de iis, quæ in antiquis hiſtoriis occurrunt: quod tamen intelligi oportet, ſi ſint Hiſtorici fide digni; aut ſaltem pro talibus publice, & communiter reputati.

XL. Si libri ſint confecti per Officiales publicos, ad hoc publice auctoritate Superioris conſtitutos; hujuſmodi libri pro publicis habentur, & plenam fidem faciunt; præſertim in iis, quæ concernunt officium dictorum Officialium: uti poſt alios docet Molinæus ad *Conſuetud. Pariſ. tit.* 1. §. 8. *num.* 23.

XLI. Vicem inſtrumenti publici habet quoque ſcriptura, ſive inſtrumentum ſumptum ex Archivo publico; probatque plene, etiamſi careat ſubſcriptione Notarii, teſtibus, aliiſque ſolemnibus publici inſtrumenti, uti expreſſe notat Gloſſa citata.

XLII. Publicum Archivum dicitur, quod erectum eſt auctoritate *publicâ*, aſſervationi authenticarum ſcripturarum ſpecialiter deſtinatum, atque ſub cuſtodia Officialis publici ad hoc deputati; quale eſt inſigne illud Archivum Præfecturæ Aurelianenſis, unde promuntur documenta plenæ fidei, nedum inter Aurelianenſes ſubditos illi Præfecturæ, ſed inter omnes Regnicolas, imo inter quoſcumque; teſte Molinæo ibidem *num.* 30. additque: " Secus, ſi de facto quoddam Archivum erigeretur a non habentibus poteſtatem ſupremam legem condendi, & Notarios publicos creandi; quia illud eſſet potius privatum chartophylacium, vel Bibliotheca, quam publicum Archivum, nec eſſet authenticum; nec ſcripturis inde prolatis crederem fidem adhibendam, niſi eſſent in forma, & haberent ſolemnia publici inſtrumenti, & maxime, quando ageretur de utilitate eorum, qui conſtituerunt illud Archivum „.

XLIII. Quæ hactenus dicta ſunt de inſtrumentis publicis, intelligenda ſunt de ipſis Originalibus. Originale autem inſtrumentum eſt ipſa prima ſcriptura, quaſi origo ſit ipſius actus, & omnium exemplarium; uti exponit Covarruvias *Pract. quæſt. cap.* 19. *num.* 1. ubi & monet, Originale quoque recte vocari *Authenticum*, tamquam certam fidem faciens: atque de hujuſmodi ſcriptura *authentica* intelligi debet *Cap.* 1. ;; *De Fide inſtrument.*

XLIV. Hodie originale inſtrumentum non eſt ipſa Minuta ſive Matrix a Partibus & Notario, ſubinde & teſtibus ſignata, quæ apud Notarium remanere debet; ſed inſtrumentum ab eodem Notario juxta dictam Minutam confectum & ſignatum, uti ibidem ex Molinæo ad *Conſuet. Pariſ. tit.* 1. §. 8. *num.* 42. recte monet Covarruvias *num.* 2.

XLV. Si ſcriptura ab alio Tabellione ex ipſo originali ſit deſumpta, hicque concordantiam cum ipſo originali teſtetur, erit hæc ſcriptura *Exemplar* originalis, non

au-

Digitized by Google

autem originale; ſoletque hodie hujuſmodi ſcriptura ſive exemplar auctoritate Notarii ex originali deſumptum, vocari *copia authentica*: quia licet non parem fidem cum originali faciat, tamen aliquam meretur, propter auctoritatem teſtantis.

XLVI. Interim exemplaria ſive copiæ fidem in judicio non faciunt argumento *Cap.* 1. *De Fide inſtrum.* ubi dicit Pontifex: " Si ſcripturam *authenticam* non vi- " demus, ad exemplaria nihil facere poſ- " ſumus ". Ibidem monet Gloſſographus: " Nota, quod exemplari non creditur, niſi " oſtendatur originale ".

Rationes, ob quas copiæ non credatur, ſunt, quia relatum ad aliud probari debet ex illo ad quod refertur. Deinde alius Notarius, aut copiam faciens ſubinde accipit, aut intelligit (etiam ſine fraude) tractum litterarum aut verborum aliter, quam Notarius, qui originale confecit; e quo ſenſus æquivocus oriri poſſet: atque inde ulterius obſcuritas, quin & falſitas, præſertim quod lapſus temporis interdum inducat aliam formam litterarum, & ſcriptionis. Vide Merulam in *Praxi*, *lib.* 4. *tit.* 66. *cap.* 4.

XLVII. Exemplaria autem plenam fidem faciunt, ſi ad originales litteras per Judicem vel Commiſſarium collata ſint; idque in præſentia Partis adverſæ, aut certe in ejus abſentia, ſi ad collationem videndam fuerit vocata, & contumaciter ſe abſentaverit; quemadmodum capite præcedenti De Juramento teſtium in præſentia Partis excipiendo, dictum fuit: atque in in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis ſub eodem *art.* 41. agitur de citatione Partis ad videndum jurare Partes, & inſtrumenta exhiberi, & cum ſuo originali conferri: & qualiter Parte per contumaciam abſente in utroque pergendum ſit.

XLVIII. Similiter ſicuti examen teſtium ſubinde alteri Judici committitur ad evitandos ſumptus; ita collatio ſcripturarum cum inſtrumentis originalibus committitur Judici loci, in quo originalia ſervantur; debebitque Judex attente advertere, an in ipſo originali non inſint aliqua vitia, aut an ipſe locus originalium litterarum non ſit ipſi ſuſpectus. " Nam ſi quæ vitia aut " ſuſpiciones reperiat, ea vitia, ſcilicet " ſuſpecta loca, nomen, ſumma, data, " locum, & ſimilia, diligenter annotabit, " & ita notata, cum tranſumpta collatio- " ne, remittet ad Commiſſarium, aut ad " priorem Judicem ".

XLIX. Ita Damhouderus in *Praxi Rerum civilium*, *cap.* 174. *num.* 9. ubi & *num.* 10. monet, quod ſi aliqua inſtrumenta fuerint negligenter cuſtodita, aut vetuſtate corrumpi incipiant, tum Judex poſſit eadem in præſentia Partis vocatæ reſtituere, & renovare, ita ut ſint legibilia.

L. De hac traductione inſtrumenti ex ipſo originali textus eſt ſpecialis in *Cap. fin.* *De Fide inſtrument.* ubi decernitur: " Si inſtrumenta propter vetuſtatem, vel " propter aliam juſtam cauſam exemplari " petantur, coram ordinario Judice vel " delegato ab eo ſpecialiter præſententur: " qui ſi ea diligenter inſpecta, in nulla " ſua parte vitiata repererit, per publicam " perſonam illa præcipiat exemplari, eam- " dem auctoritatem per hoc cum origina- " lium habitura ".

LI. Notant autem hic communiter Doctores, quod exemplatio hæc fieri neceſſario debeat ex originali, ſeu authentico inſtrumento. Si enim facta eſſet duntaxat ex aliquo exemplari etiam ſolemni, & in forma legitima confecto, non crederetur, etſi etiam ſolemnis traductio facta eſſet: & ita in Praxi ſervari tradunt citati a Covarruvia *Pract.* *qq.* *cap.* 21. una tamen notante, quod id fallat, ſi originale & protocollum ſint deperdita; item, ſi primum exemplar auctoritate Judicis ſit traductum ex originali vocatis Partibus, ut tunc exemplum ex hujuſmodi exemplari productum fidem faciat inter eaſdem Partes, earumque hæredes; plura ibidem de fide exemplarium traductorum examinante.

LII. Inſtrumentis publicis legitime confectis, & in judicio Judici exhibitis plena fides adhiberi ſolet; adeo ut ulterior probatio requirenda non ſit: crediturque omnibus, quæ in inſtrumento *diſpoſitive* afferuntur; neque facile contra inſtrumentum publicum legitime confectum teſtes recipiendi ſunt, juxta illud Pauli Juriſconſulti 5. *Sentent.* 15. *Teſtes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adverſus ſcripturam in-*

ter-

Digitized by Google

terrogari non poſſe: id eſt, ſtandum eſſe inſtrumento, niſi falſum arguatur, ſcripturæ fide in dubium vocatâ; uti exponit poſt Cujacium Diodorus Tuldenus ad titulum Codicis *De Fide inſtrument. num.* 2.

LIII. Ibidem notat Tuldenus, quædam eſſe inſtrumenta, quæ impugnari teſtibus non licet, ut monumenta publica, libros Civitatum, & hujuſmodi. De reprobatione inſtrumenti per teſtes vel inſtrumento inſcriptos, vel extraneos, conſule Covarruviam *lib. 2. Var. Reſolut. cap.* 13. *num.* 11. ubi obſervat, legem Regiam in Hiſpania quatuor exigere, ut per teſtes fides inſtrumenti *directe* improbetur. " Primum, quod „ tabellio alioqui nutantis ſit fidei, quippe quæ ex fama dubia quoquo modo ſit. „ Secundum, teſtes eſſe probos viros. Tertium, actum ipſum, cujus inſtrumentum „ meminit, non eſſe antiquum, ſed paucis ante annis contigiſſe. Quartum, quod „ omnes teſtes inſtrumento adſcripti, unanimi & concordi teſtimonio adverſus inſtrumentum jurati teſtificentur „.

LIV. Sunt quædam negotia, quæ fere non niſi per inſtrumenta probari poſſunt, veluti res antiquitus geſtæ, itemque acta judicii, aliaque nonnulla relata a Tuldeno ad citatum titulum *num.* 2. ubi tamen *num.* 3. monet, *regulariter* quæcumque negotia vel contractus etiam ſine ſcriptura valere, dummodo aliunde de veritate conſtet: atque hinc ulterius concludit *num.* 4. ſtricte eſſe interpretanda ſtatuta, quæ contractus certæ quantitatis, celebratos ſine Inſtrumentis, declarant irritos.

LV. Simile aliquod ſtatutum publicatum fuit per Principes noſtros anno 1611. Edicti perpetui *articulo* 19. circa diſpoſitiones ſive per ultimas voluntates, ſive inter vivos, quæ excedunt æſtimationem 300. florenorum, quas omnes in ſcriptis fieri mandant; decernentes, quod ſolæ ſcripturæ ſive inſtrumenta ſuper his confecta fidem facient; factâ inhibitione Judicibus recipiendi ullas alias probationes. Verba ſunt: *Om dieſvville datter vele proceſſen vvorden gheroert tuſſchen onſe onderſaeten ter oirſake van de menichvuldicheyt van feyten, diemen voortbrenght ende poſeert gheſchiedt ende ghevallen te vveſen in de conventien ende contracten, ter oirſake vande vvelcke men ageert, ghelijck oft daer meer vuaer gheſeyde oft beſproken gevveſt als inbouden de inſtrumenten daer op ghemaeckt, t'zy onder hunne ſignaturen, oft vvel voor Notariſſen ende ghetuyghen: ghelijck oock op t' ſtuck vande diſpoſitien rakende teſtamenten, contracten van houvvelijch, ende alle andere ſpecien van conventien, oft diſpoſitien cauſerende eene groote onſekerheyt, ende ſomtyts diverſiteyt, ia contrarieteyt in t' betoonen, met belemmeringhe van proceſſen, tot groote ſchaede van partyen; Wy, om hier inne te verſien, hebben ghoordonneert ende ordonneren mits deſen, dat van alle ſacken, vvaer van onſe onderſaten ſullen vvillen handelen oft diſponeren, excederende de vveerde van dry hondert ponden Arthois eens, t'zy by ordonnantie van uyterſten vville, giften, contracten van houvvelijck, vercopinghen oft andere contracten, hoedanich die zijn t' zy van reele ſacken oft in gelde, vande vveerde als boven, dat ſy het ſelve doen by gheſcriften, t'zy onder heure ſignaturen, oft voor Notariſſen ende ghetuyghen, oft andere openbare perſoonen (naer de qualiteyt ende importantie vande voorſeyde contracten ende diſpoſitien) de vvelcke daer van ſullen maken de inſtrumenten in behoirlijcke vorme; de vvelke alleene ſullen dienen tot bethooninghe van t'ghene voornoemt is ſonder dat de Rechteren ſullen moghen ontfanghen eenighen anderen thoon by ghetuyghen boven t'inhouden vande ſelve.* Id eſt: Cum multæ inter ſubditos noſtros lites ſuſcitentur ob multitudinem factorum, quæ producuntur, aut occurriſſe ſupponuntur, in conventionibus & contractibus, ratione cujus proceditur, ac ſi plura expreſſa & conventa forent, quam in actis deſuper ſeu chirographo ſuo munitis, ſeu coram Notario & teſtibus conſcriptis contineatur, prout & in caſu diſpoſitionum teſtamenta concernentium, pacta nuptialia, aliudque omne conventionum genus aut diſpoſitionum: unde magna incertitudo, aliquando diverſitas, quin & contrarietas in producendo exurgit, cum litium intricatione, gravique partium detrimento. Nos quo his provideamus, mandavimus, & hiſce mandamus, ut omnis negotii, de quo convenire aut diſponere ſubditi noſtri intendent, ſi valorem trecentarum librarum Arteſiarum ſe-

Digitized by Google

ſemel duntaxat excedat, ſeu per diſpoſitionem ultimæ voluntatis, donationum, pactorum nuptialium, venditionum, aliorumve contractuum, qualecumque id fuerit, ſeu quidpiam reale, ſeu pecunia valoris ut ſupra, ſcripto tabulæ conficiantur vel ſub ſuo chirographo, vel coram Notario & teſtibus, vel perſonis aliis publicis (juxta qualitatem & momentum dictorum contractuum & diſpoſitionum) qui deſuper acta ſecundum formam legitimam perſcribent, quæ ſola inſervient ad demonſtrandum, quod ſupra dictum eſt, nec poterunt Judices præter eam, quæ ibidem continetur, aliam per teſtes probationem excipere.

LVI. Articulum hunc deſumptum eſſe ex Conſtitutione Franciæ a Carolo IX. Molinis data anno 1566. *art.* 54. obſervat Antonius Anſelmo in Commentario ad hunc articulum §. 3. notatque, in aliis Regnis & Provinciis ſimiles Conſtitutiones vigere, ad diminuendas, & abbreviandas lites.

LVII. Refert ibidem Anſelmo §. 8. non ſemel deciſum fuiſſe in Regiis Conſiliis, hunc articulum non excludere juramentum litis deciſorium, uti nec confeſſionem Partis in judicio factam.

LVIII. Interpretationis quoad probationem per juramentum meminit quoque Tuldenus loco citato *num.* 4. atque inde concludit, non ad ſubſtantiam, ſed ad probationem, ſcripturam exigi: notatque, hæc ſtatuta eâdem fere ratione niti, quâ jus Romanorum actionem negans ex pactis non roboratis ſtipulatione. Nam invenitur idem incommodum perplexarum litium ex lubrica, & obnoxia teſtium ſæpe diffidentium fide.

Ex his facile intelligitur, quod Ordinatio hæc duntaxat concernat formam probationis in judicio, nullatenus vero ipſam obligationem in foro Poli; eamque ex conventione contractam eſſe, tametſi per ſcripturam in judicio probari nequeat.

LIX. Quin & declaratum fuit, non eſſe excluſam probationem, quam de jure, ſtatuto, aut conſuetudine merentur libri mercatorum. Quam fidem autem mereantur libri mercatorum, vide apud citatos ab Anſelmo ad *art.* 20. Edicti perpetui §. 3. Hoc interim certum eſt, ſimiles libros non probare niſi de rebus ad mercaturam, quam exercent magiſtri librorum, ſpectantibus.

LX. Meminit autem Edictum duplicis ſcripturæ, ſcilicet *privatæ* & publicæ; atque utramque ad probationem ſufficere inſinuat. Scriptura enim, quæ duntaxat munitur ſignaturâ vel ſigillo alicujus privati, revera privata cenſetur; hanc autem ſufficientem eſſe indicat his verbis: *'T zy onder hunne ſignature.*

LXI. Ut autem intelligatur, quam fidem mereantur ſcripturæ privatæ, notandum hujuſmodi ſcripturas privatas trifariam diſtingui poſſe.

Sunt enim harum aliæ, quæ in proprium commodum a privato ſunt conſcriptæ. Aliæ vero pro aliis, ſive in commodum aliorum; & tertiæ tam pro ſemetipſis, quam pro aliis ſunt conſcriptæ.

LXII. Scriptura illa, quam quis pro ſemetipſo, ſive in proprium duntaxat commodum ſcribit, nullam in propria cauſa, & pro ſuo commodo probationem efficit, nec pro ipſo ſcribente quidquam probat.

LXIII. Illa autem ſcriptura, quam quis ſcribit aut ſignat, vel ſuo ſigillo munit, & probat in commodum alterius, & ad ſui obligationem, probat contra ſcribentem; & de hac ſcriptura agit Edictum perpetuum citato *art.* 19.

LXIV. De hac quoque privata ſcriptura agitur in *cap.* 14. ꝫ *De Fide inſtrum.* ubi reſpondit Pontifex, quod " ſi cautio
„ *indeterminate* loquatur, adverſarius te-
„ neatur oſtendere debitum, quod conti-
„ netur in ea. Sed ſi cauſam, propter quam
„ hujuſmodi ſcriptura proceſſit, expreſſe-
„ rit, in eadem confeſſioni ejus ſtetur,
„ niſi probaverit ſe indebite promiſiſſe „.

LXV. Ex hoc textu communiter duo concludunt Doctores. Ex primo ſcilicet membro Decretalis, quod privatæ ſcripturæ apochæ ſive chirographa obligationem *ſine cauſa* continentia, id eſt, cauſam obligationis non exprimentia, de jure ſint nullius momenti, aut certe efficaciæ perquam exiguæ; niſi tamen conſuetudo aut ſtatutum aliter diſponeret; quemadmodum Brugis, Antuerpiæ, ac in aliis civitatibus, in quibus frequenter mercatores negotiantur, ſtatutum eſſe, quod ſuper privata ſcriptura ſive obligatione etiam *non cauſata*, nec ullam obligationis cauſam continente

jus

jus reddatur, teſtatur Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 175.

LXVI. E poſteriori Decretalis membro deducitur, ſcripturam privatam continentem cauſam obligationis contra ſcribentem *plene* probare; quod & in praxi receptum eſſe teſtatur Merula in Praxi Curiæ Hollandicæ *lib.* 4. *tit.* 66. *cap.* 3. *num.* 4. & de moribus noſtris Zypæus in Notitia Juris Belgici *tit. De Fide inſtrum. num.* 2. Dicitque Damhouderus loco citato *num.* 9. quod ſi ipſe ſuam ſcripturam in judicio confiteatur, illico eſſe condemnabilem, ac debere ſtatim exſolvere; aut ſi contra eam aliquid dicere vellet, nantizare aut conſignare condemnaretur ſummam in ſua privata ſcriptura contentam.

LXVII. Teſtatur quoque Rebuffus in præfatione Tractatus De chirographorum, & cedularum recognitione *num.* 44. practicam Galliæ eſſe fundatam in conſuetudine & Ordinationibus Regiis, " ut qui habet „ cedulam alicujus, citare faciat eum viſurum recognoſcere, ſive (ut dicunt) „ confiteri vel negare ſuum chirographum; „ & ſi confiteatur ſe ſcripſiſſe, vel alium „ ſuo mandato, tenebitur munire manum, „ & *garnire* ſummam contentam in cedula. Si vero Reus illam neget, datur dilatio Actori ad probandum; nec condemnatur Reus ad garniendum, vel ſolvendum; donec probatum fuerit eum „ ſcripſiſſe „.

LXVIII. Habet autem cedula ſive ſcriptura privata in judicio recognita *paratam* executionem, ſaltem de conſuetudine, quia habetur hæc recognitio pro confeſſione: confeſſus autem in jure habetur pro judicato, & judicatum habet executionem; uti ibidem notat Rebuffus, *num.* 46.

LXIX. Idque procedit, tametſi cedula eſſet minus ſolemnis, puta ſine die & ſubſcriptione: quia ſi equidem Reus fateatur a ſe ſcriptam, tenebitur garnire ſive nantizare. Licet enim inſtrumentum per ſe non ſit ſufficiens ad probandum, tamen Partis confeſſio in judicio facta manet rata; uti notat Rebuffus ibidem *num.* 48. additque, quod ſcriptura ſic recognita ſit major quolibet inſtrumento etiam publico, & quibuſcumque teſtium depoſitionibus.

LXX. Imo ut quis condemnetur ad garniendum ſive nantizandum, ſufficit recognitio ſolius ſubſcriptionis, vel ſcripturæ, licet negaretur debitum: tunc enim Judex eum condemnaret ad nantizandum, ſalvis ſuis defenſionibus.

LXXI. Sigilli, vel ſigni appoſiti per eum, qui ſcribere neſcit, recognitio ſufficiens eſt, ut condemnetur ad garniendum: niſi tamen probaret per alium eſſe ſigillum appoſitum; utpote quia illud perdiderat: & ita judicatum fuiſſe ait Rebuffus *num.* 62. addens: " Ideo inventa eſt hæc „ clauſula, quæ in fine ſigilli apponi ſolet: *Et in fidem præmiſſorum juſſimus* „ *has litteras ſigilli noſtri appenſione communiri.* „ Non tamen facile præſumendum eſt, ſigillum per tertium eſſe appoſitum, præſertim ſi de ſigillo publico agatur, uti ex Molinæo ad Conſuetudines Pariſienſes monet Covarruvias *Pract. quæſt. cap.* 22. *num.* 9.

LXXII. Plura circa formam, & effectus hujus recognitionis videri poterunt apud Rebuffum in hoc Tractatu, ubi & late exponit Ordinationem Franciſci I. Regis Franciæ anni 1539. *art.* 92. *&* 93. quorum hic eſt tenor: *Que toutes Parties, qui ſeront adjournées en leurs perſonnes, en cognoiſſance de cedule, ſeront tenues icelles cognoiſtre ou nyer en perſonne, ou par Procureur ſpecialement fondé, pardevant le Juge ſeculier, en la juriſdiction duquel ſeront trouvez, ſans pouvoir alleguer aucune incompetence; & ce avant que de partir du lieu, où leſdites Parties ſeront trouvées: autrement leſdites cedules ſeront tenues pour confeſſées par un ſeul defaut, & emporteront hypotheque du jour de la ſentence, comme ſi elles avoient été confeſſées.* Id eſt: Ut quæcumque Partes perſonaliter citatæ ad agnitionem ſchedulæ, eas obſtringantur vel perſonaliter admittere, vel negare, aut per Procuratorem ſpecialiter conſtitutum coram Judice ſeculari, ſub cujus juriſdictione deprehendentur, nec licebit iis defectum juriſdictionis obtendere; idque antequam excedant loco, in quo Partes convenerint; alias dictæ ſchedulæ cenſebuntur admiſſæ ob unicam vadimonii deſertionem, hypothecamque evincent a die la-

latæ ſententiæ; non ſecus ac ſi admiſſæ fuiſſent.

Si aucun eſt adjourné en cognoiſſance de cedule, & compare ou conteſte denyant ſa cedule, & par après elle eſt prouvée par le créancier, l'hypotheque courra & aura lieu du jour de ladite denegation & conteſtation. Id eſt: Si aliquis citetur ad agnitionem ſchedulæ, compareatque, vel de illa contendat, ſuamque eſſe abnuat, poſteaque per creditorem probetur, hypotheca a die recuſationis, & controverſiæ locum obtinebit, & effectum ſortietur.

LXXIII. Conforme eſt Edictum Caroli V. de 7. Martii 1537. extans *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 3. *tit.* 12. *cap.* 4. quo edicitur, ut ſi quis in judicio conveniatur ſuper obligatione contenta in ſchedula, quod primâ die juridicâ ſi Reus perſonaliter præſens ſit, vel in termino, quem ipſe Judex, unâ tantum dilatione conceſsâ, aſſignaverit, tenebitur ſchedulam agnoſcere, vel diffiteri; & ſi agnoſcat ſchedulam a ſe ſcriptam, ſubſignatam, vel ſuo ſigno ſignatam, vel ſuo mandato ſive juſſu, indilate condemnabitur ſummam in ſchedula expreſſam *nantizare*, ſive conſignare apud Judicem; quam ſummam ſic nantizatam poterit Actor levare ſub ſufficienti, & idonea cautione fidejuſſoria arbitrio Judicis, de reſtituenda prædicta ſumma in caſum, quo deprehendetur per definitivam non fuiſſe debitam. Hæc tamen conſignatio indicenda non eſt, ſi Reus velit intra octiduum probare legitimam exceptionem contra illam ſchedulam; quæ dilatio ipſi a Judice indulgenda erit, & non longior. Si Reus die ſtatuto non compareat, Judex conſignationem decernet, modo de legitime facta citatione conſtet.

Si autem Reus ſchedulam a ſe, aut ſuo juſſu ſcriptam, aut ſignatam neget, & poſtmodum Judici oſtendatur ipſum calumnioſe negaſſe; tunc Reus condemnabitur in ſolutionem dictæ ſummæ, & ab omni exceptione, in pœnam mendacii, excludetur; ac inſuper in mulctam pecuniariam æquivalentem ſextæ parti ſummæ in ſchedula expreſſæ.

Notandum, hoc Edictum ſpecialiter concernere mercatores; atque editum eſſe, ne curſus mercaturæ ſiſteretur per dilationes ſolutionis.

LXXIV. Quomodo autem probatio ſcripturæ fieri debeat, ſive per teſtes, ſive per comparationem litterarum, præſertim juxta Conſtitutionem in *L.* 20. *Cod. De Fide inſtrument.* & Authenticas ei ſubjectas; videri poterit apud Rebuffum in Præfatione Tractatus de *Chirographorum Recognit. num.* 28. & Gudelinum *De Jure noviſſ. lib.* 4. *cap.* 11.

CAPUT VIII.

De Juramento ſuppletorio ob defectum probationum.

1. *Juramentum ſemper exiſtimatum ut medium expediendarum controverſiarum.*
2. *Hine in judiciis ob defectum probationum juramentum jam pridem adhibitum.*
3. *Propterea dictum* ſuppletorium, *tamquam in cauſis dubiis defectum probationum ſupplens.*
4. *In Legibus Romanis frequens illius mentio, ſed nulla in priſtinis Canonibus.*
5. *Videtur cum ſtylo forenſi in forum Eccleſiaſticum intraſſe.*
6. *Alexander III. reſolutionem ſuam ex legibus petit.*
7. *In Decretalibus Gregorii IX. ſub titulo* De jurejurando, *extat unica Decretalis de hoc juramento.*
8. *Refertur textus hujus Decretalis.*
9. *Ex hoc textu concluditur, hoc juramentum non eſſe deferendum, niſi deficiente aliâ probatione.*
10. *Cauſa debet eſſe admodum dubia, ut huic juramento poſſit eſſe locus.*
11. *Reprehenduntur Judices nimis facile hoc juramentum deferentes.*
12. *Delationem hujus juramenti ad ſupplendum defectum probationum reprobat Antonius Faber.*

13. In-

13. *Indubitatum eſt admodum parce, & circumſpecte juramentum hoc deferendum; quia jurans conſtituitur Judex in propria cauſa.*
14. *Ex delatione hujus juramenti natum eſt fieri, ut mali in cauſa injuſta vincant, & boni cauſam juſtam perdant.*
15. *Antiquæ Viſigothorum Leges vetant facile hoc juramentum deferre.*
16. *Idipſum inculcant Capitularia Regum Francorum.*
17. *In Gallia conſuetudinaria vix eſt aliquis uſus hujus juramenti.*
18. *Etiam in his partibus rarus eſt uſus; & quare?*
19. *Ob periculum perjurii non defertur in criminalibus, nec in actione famoſa.*
20. *Similiter nec in cauſa civili, ardua, & notabili.*
21. *An res ſit ardua, attendenda conditio perſonarum, & locorum.*
22. *Dum de re temporali agitur; raro deferendum pauperibus.*
23. *Ob periculum perjurii non condemnandus Reus eâdem ſententiâ, quâ Actori defertur juramentum.*
24. *Judex non rogatus hoc juramentum non deferet, ne ad perjurium incitare videatur.*
25. *Homines nimis faciles ſunt ad pejerandum, ubi agitur de lucro.*
26. *Concluditur, ſumma cum moderatione juramentum hoc deferendum.*

I. JUramenti apud omnes ſemper ſumma religio fuit, atque ad dirimendas controverſias medium maxime opportunum exiſtimatum. Hinc illud apud Romanos in *L. 1. ff. De Jurejurando*, " maximum remedium expediendarum litium „ in uſum venit jurisjurandi religio, quâ „ vel ex pactione ipſorum litigatorum, vel „ ex auctoritate Judicis deciduntur con- „ troverſiæ „.

II. Inde contigit, ut Judices ob defectum probationum in cauſis decidendis juramentum adhibendum judicaverint; ut dum veritas per teſtes, inſtrumenta, ſimileſve ordinarias ſpecies probationis haberi non poſſet, per jurisjurandi religionem veritas à litigantibus eliceretur.

III. Idcirco hoc juramentum merito dictum fuit *ſuppletorium*, quaſi nimirum defectum probationum *ſupplens*. " Solent „ enim ſæpe Judices in dubiis cauſis, exa- „ cto jurejurando, ſecundum eum judica- „ re qui juraverit „ ait Gajus Juriſconſultus in *L. 31. ff. De Jurejurando*. Et Imperatores Diocletianus, & Maximianus in *L. 3. Cod. de Rebus creditis, & Jurejurando*: " In bonæ fidei contractibus, „ necnon etiam in cæteris cauſis, inopiâ „ probationum, per Judicem jurejurando „ cauſâ cognitâ res decidi oportet „.

IV. Hujus juramenti in Legibus quidem Romanis frequens mentio occurrit; compertumque eſt, juramenti hujus uſum fuiſſe Romanis multum familiarem: at in priſtinis Canonibus, aut Pontificum Epiſtolis vix ulla eſt juramenti hujus, aut ſimilis, ad cauſarum deciſionem a Judice adhibendi memoria.

V. Admodum veriſimile eſt, hoc juramentum ex foro ſeculari una cum ſtylo forenſi in forum Eccleſiaſticum intraſſe; appareteque ex Pontificum reſponſis, Pontifices Legum præſcriptum in materia hujus juramenti fuiſſe ſequutos.

VI. Unde Alexander III. reprobans conſuetudinem, quæ apud quoſdam invaluerat, " ut cum aliquis intentionem ſuam „ fundaverit inſtrumentis, aut teſtibus in- „ troductis, ſacramentum nihilominus de- „ feratur: quod ſi ſubire noluerit, fides „ probationibus exhibitis non habetur „. Fundamentum reprobationis hujus allegat; quod hæc conſuetudo nullâ ſit ratione ſubnixa: " ſed manifeſte (ait) *legibus* adver- „ ſetur, quæ tunc demum ad hujuſmodi „ ſuffragium recurrendum eſſe decreve- „ runt, cum alia legitime non ſupperunt „. Ita legitur in ſecunda Collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum *De Probationibus cap. 1.*

VII. Unicam Decretalem de hoc juramento habemus in Decretalibus Gregorii IX. ſub titulo *De Jurejurando*, nimirum in *cap. fin.* ejuſdem tituli, & quam, uti poſt Cujacium ad hoc Capitulum notavit Emmanuel Gonzalez in notis ad eamdem Decretalem, Gregorius IX. totam deprompſit ex Edicto Prætoris, & ejus interpretatione per prudentes factâ. " Nec eſt

„ (ait Gonzalez) in hoc titulo (De Ju-
„ rejurando) alia, quæ ad juramentum
„ deciſorium litis ſpectet, niſi præſens;
„ cum in aliis actum eſſet de juramento
„ extrajudiciali in aliis actibus validis, &
„ invalidis præſtito „.

VIII. In hac igitur Decretali ſignificat cuidam Judici Gregorius IX. " Juramentum a te (judice) parti delatum, „ niſi juſta de cauſa non potuit recuſari: „ quamvis quod in judicio a parte parti „ defertur, recuſari poſſit licite, ac referri. Nec liceat convento famoſâ actione „ referre hujuſmodi jusjurandum „.

Sed ne Judex hujus probationis uſum ſemper adhiberi poſſe arbitraretur, ſubjungitur: " Sane ſi actor omnino in pro„ batione defecerit, reus debet (etſi nihil „ præſtiterit) obtinere. Præſumptione ve„ ro faciente pro illo, reo deferri poteſt, „ ad oſtendendam ſuam innocentiam, ju„ ramentum, niſi Judex (inſpectis perſo„ narum, & cauſæ circumſtantiis) illud „ actori videat deferendum „.

IX. Ex hoc itaque textu uno conſenſu deducunt Interpretes, juramentum hoc non eſſe a Judice deferendum, niſi in cauſis admodum dubiis, & quando per ordinaria probationis media veritas haberi nequit. Hæc enim probationis ſpecies eſt mere ſubſidiaria; ideoque non admittenda, niſi *deficientibus aliis probationibus*, uti loquitur *L. 35. ff. De Jurejurando*.

X. Ulterius probatio per juramentum non eſt aſſumenda a Judice, niſi cauſa ita ſit diſpoſita, ut nequeat ſe determinare, ob argumenta utrimque militantia, pro qua Parte, id eſt, an pro reo, an pro actore ſit pronuntiandum: neque medium ordinarium ſuppetit, quo jus unius alteriuſve Partis ulterius elucefcat, ut ſe Judex in pronuntiando determinare queat.

XI. Hinc Duarenus *lib. 2. Diſputat. 33.* cauſas *dubias*, in quibus Judices ſolere deferre hoc juramentum aſſerit, *lib. 31. ff. eod.* interpretatur illas cauſas, in quibus Judices eo redacti ſunt propter paritatem probationum, ut hæſitent, & in utramque partem propendeant, & inclinent: reprehenditque tamquam iniquum, quod nonnulli tradunt, hoc juramentum poſſe in ſupplementum probationis deferri actori, modo vel unum teſtem protulerit.

XII. Antonius Faber in Codice *lib. 4. tit. 1. Definit. 1. notâ 9.* advertens, quod „ omnibus in re propria dicendi teſtimo„ nii facultatem Jura ſubmoverunt, ea„ dem ratione putat nec defendi poſſe ul„ lâ juris ratione jusjurandum, quod *ſup„ pletivum* vocant „. Et *Definit. 4.* dicere audet, *jam pridem inveterato errore obtinuiſſe*, ut ſi alteruter litigantium *ſemiplenas*, ut vocant, probationes adferat, quod juſtis probationibus deerit, exacto per Judicis officium a petente jurejurando ſuppleri poſſit. Et in notis *num. 5.* eamdem ſuam ſententiam repetens, ait: *Error enim Interpretum, & Pragmaticorum ille eſt*.

XIII. Quidquid ſit de hac Fabri opinione, hoc equidem indubitatum eſt, admodum parce, & circumſpecte hoc jusjurandum a Judice Parti in ſupplementum probationis deferendum eſſe: quandoquidem negari nequeat, quin verum ſit, per hanc juramenti delationem jurantem in re propria teſtem adhiberi, atque ab ejus juramento cauſæ deciſionem peti.

XIV. Quid enim hinc natum conſequi, niſi ut homines parum religioſi, facile ſpe victoriæ conſequendæ illecti ad perjuria inducantur; alii vero perjurii metu deterriti, etiam juramentum ſibi delatum in cauſa juſta præſtare recuſantes, causâ cadant?

XV. Unde in antiquis Viſigothorum legibus legitur *lib. 2. cap. 22.* " Judex, „ ut bene cauſam cognoſcat, primum te„ ſtes interroget: ac deinde ſcripturas in„ quirat, ut veritas poſſit certius inveni„ ri, ne ad ſacramentum facile veniatur. „ Hoc enim juſtitiæ potius indagatio vera „ commendat, ut ſcripturæ ex omnibus „ intercurrant, & jurandi neceſſitas ſeſe „ omnino ſuſpendat „.

XVI. Et in Capitularibus Regum Francorum *lib. 7. cap. 97.* " Volumus, ut ſa„ cramenta cito non fiant: ſed unuſquiſ„ que Judex prius cauſam veraciter co„ gnoſcat, ut enim veritas latere non poſ„ ſit, ne facile ad ſacramenta veniant „.

XVII. Refert Rebuffus in Procemio ad Con-

Digitized by Google

Conſtitutiones Regias Gloſsâ 5. num. 58. non ſervari in patria conſuetudinaria Regni Galliæ citatam L. 31. ff. De Jurejurando, & L. 3. Cod. eod. " Quia (ait) " vix defertur juramentum in ſupplementum probationum in contractibus ſtricti " juris, etiamſi ſemiplene probatum fuerit; ſed Reum Judex abſolvit, niſi hoc " a Rege per reſcriptum concedatur ".

Addit nihilominus, " quod ſerventur " leges illæ in patria Juris ſcripti, in qua " (ait) ſine litteris Judex defert, ſi expediat, juramentum, etiam in contractibus ſtricti juris ".

XVIII. Teſtantur quoque Pragmatici noſtrates, juramenti hujus ſuppletorii uſum moribus noſtris non plane abiiſſe in deſuetudinem, uti pluribus citatis refert Simon a Groenevvegen *De Legibus abrogatis* ad *L. 3. Cod. De Rebus creditis;* addens tamen, quod " *rarius* ſoleant hodie Judices " in ſupplementum probationis alterutri " litigantium juramentum deferre ".

Rationem præmittit deſumptam ex *L. 8. ff. De Condit. Inſtitut.* Quia " faciles ſunt " nonnulli homines ad jurandum contemptu religionis, alii perquam timidi " metu divini Numinis uſque ad ſuperſtitionem ".

XIX. Sed & paſſim Pragmatici tradunt, hoc juramentum ob perjurii periculum magna cum moderatione, & circumſpectione eſſe deferendum.

Atque in primis juramentum hoc in vicem probationis non eſſe deferendum, cum criminaliter agitur; imo vel civiliter actione famosâ, quâ Reus damnatus redderetur infamis, tradunt communiter Doctores ad *Cap. fin.* ;; *De Jurejurando*, ubi dicit Pontifex: *Nec liceat convento famosâ actione referre hujuſmodi juramentum*. Rationem illius allegat Dambouderus in *Praxi Rerum civil. cap. 179. num. 9.* " Ne videlicet Reo detur occaſio pejerandi, ut ſcilicet infamiam evadat ".

XX. Sicuti ob periculum perjurii juramentum hoc deferendum non eſt in cauſa criminali aut famoſa; ita nec in cauſa civili, ardua, & notabili, quemadmodum poſt Gloſſam ad *L. 31. ff. De Jurejurando*, notant Doctores. Nemo enim non videt periculum eſſe pejerandi, ubi de re ardua & notabili perdenda, aut lucranda agitur.

XXI. Dicitur autem cauſa ardua, magna vel modica, juxta conditionem perſonarum litigantium, & ex diverſitate locorum, uti poſt Panormitanum ad *Cap. fin.* ;; *De Jurejurando*, notarunt Doctores. Certum enim eſt, rem reſpectu unius perſonæ poſſe æſtimari arduam, & magnam; quæ alteri perſonæ eſſet modica; ita ut reſpectu illius eſſet evidens pejerandi illecebra, & non reſpectu hujus.

Similiter de loco dicendum; nam in quibuſdam locis res habetur pretioſa, quæ in aliis reputatur vilis, uti monet Ibidem Panormitanus.

XXII. Dicit quoque ibi Panormitanus, circa perſonas attendendum etiam eſſe, num divites ſint, an pauperes; præſertim ſi de re temporali agatur. Nam cum pauperes magis temporalibus indigeant, atque harum defectu multa incommoda ſuſtinere cogantur, verendum, ne ad conſequendam rem temporalem, aut eam conſervandam proniores ad perjurium reddantur.

XXIII. Obſervandum monet Antonius Faber loco citato *Definit. 1. notâ 10.* quod " Senatus Sabaudiæ diſtricte obſervet, ut " non condemnetur Reus eâdem interlocutione, quâ Actor admittitur ad jusjurandum ſuppletivum, nequidem cum " hac clauſula, quam inferiores Judices " addere ſolent, *& præſtito jurejurando*. " Ita enim videretur is, qui certus eſſet " de victoria, invitari ad jurandum, ac " fortaſſe ad pejerandum. Ergo in tempus " præſtiti juramenti eſt differenda condemnatio ".

XXIV. Hæc ille, qui & *Definit. 8.* monet, quod hoc juramentum ſuppletivum a Judice deferendum non ſit, niſi *petenti*; nec ſufficere, quod jus & juſtitiam, ut ex vulgari Advocatorum ſtylo fit, ſibi adminiſtrari petierit. " Nam ſicuti (ait) " non facile quiſquam credendus eſt jurare velle; ita nec ad jurandum a Judice invitandus eſt, propter periculum " perjurii, ſi juretur; aut ſuſpicionem " calumniæ, ſi jusjurandum a Judice " non

„ non petenti oblatum recuſetur „.

XXV. Additque recte *nota 6.* “ Etſi „ enim non præſumitur jurans immemor „ ſalutis æternæ, nemo tamen neſcit, „ quam facile plerique vel pro re minima „ pejerent „.

XXVI. Ex his aliiſque facile intelligitur, veriſſime monere Pragmaticos, per Judices maximo cum moderamine & circumſpectione hoc juramentum eſſe deferendum, eo quod per illud Pars quodammodo in propria cauſa teſtis conſtituatur, & ſpe lucri aſſequendi, aut damni evitandi ad perjurium incitetur, & quaſi impellatur (a).

(a) Teſtatur S. Auguſtinus, quod gravius homicidio crimen admittatur ab eo, qui juramentum exigit ex homine, quem novit pejeraturum. „ Ille, qui hominem provocat ad jurationem, & „ ſcit eum falſum eſſe juraturum, vincit homici„ dam; quia homicida corpus occiſurus eſt, ille „ animam, immo duas animas, & ejus quem „ jurare provocavit, & ſuam „. *Auguſtinus a Gratiano relatus*, *Can.* Ille, *Cauſ.* 22. *qu.* 5.

Et ſane ſive exigatur, ſive fiat juramentum, ſummo judicio & diſcretione ſumma opus eſt. Ad juramentum præſtandum nemo adigi debet, niſi ubi urget juſta & gravis neceſſitas. Egregia profecto habetur illa Iſocratis ſententia his verbis: „ Juſjurandum, ſi deferatur, accipe duabus de „ cauſis, aut ut te a turpi criminatione liberes, „ aut ut amicos ex magnis periculis liberes; ob „ pecunias vero Deum non jures, ne quidem ſi „ verum juraturus ſis: aliis enim putaberis peje„ rare, aliis avarus eſſe „. His ſane verbis damnatur doctrina, quam docuerunt laxiores Caſuiſtæ, quos inter primum obtinent locum Filiutius *tract.* 25. *cap.* 11. Laymanus *lib.* 1. *tract.* 2. *cap.* 4. Sanchezius *lib.* 3. *cap.* 5. & Tamburinus, qui *lib.* 3. *cap.* 3. §. 2. *num.* 1. expreſſe docet *licitum eſſe jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.*

Sanctis Doctoribus Chryſoſtomo, Baſilio, Hieronymo, ea laxiorum Caſuiſtarum doctrina ideo nota fuit, ut ore & calamo eam reſpuerent: unum laudabo Chryſoſtomum; cujus hac de re oraculum *lib. de exhortat. virgin. cap.* 11. extat conſignatum. “ Quid nos, inquit, Scriptura admo„ net, conſideremus; non jurandum facile, quia „ plerumque multi caſus accidunt .... ut qui „ jurat, in perjurium incidat „.

TITU-

TITULUS OCTAVUS

DE INSTRUCTIONE CAUSARUM CRIMINALIUM.

CAPUT PRIMUM.

De Accuſationibus, & Informationibus prævijs.

1. *In foro Eccleſiaſtico multis ſeculis criminum punitio ſine formalitatibus Juris peracta fuit.*
2. *Forma hodierna criminalis fori Eccleſiaſtici ex Legibus Civilibus deſumpta.*
3. *Concilium Lateranenſe IV. triplicem modum crimina proſequendi proponit.*
4. *Primus eſt per accuſationem, cujus definitio proponitur.*
5. *De Jure accuſatio fieri debet per libellum.*
6. *Forma accuſationis in Legibus Romanis expreſſa, quâ occaſione in foro Eccleſiaſtico olim recepta?*
7. *Accuſans in libello accuſationis inſcribere ſe tenebatur de Jure Romano; quod & Jure Decretalium cautum eſt.*
8. *Ad quid ſe obligaret accuſans per hanc* inſcriptionem?
9. *Forma inſcriptionis expreſſa apud Gratianum.*
10. *Etiam in Belgio aliquando fuit neceſſitas inſcriptionis.*
11. *Ad præveniendum nimium accuſandi pruritum, inducta neceſſitas inſcriptionis.*
12. *Ad præveniendum privatorum accuſandi pruritum, adempta ipſis hodie eſt auctoritas accuſandi criminaliter, & publicis Officialibus reſervata.*
13. *His Officialibus remiſſa eſt inſcriptio; quæ & hodie pene a foro receſſit.*
14. *Interdum tamen pœnâ extraordinariâ ob male inſtitutam accuſationem puniuntur.*
15. *Officiales hi non ſolent quoque in expenſas ſolvendas condemnari.*
16. *Articulus Ordinationum Curiæ Brabantiæ ſuper expenſis factis per Procuratorem Regium in cauſa criminali.*
17. *Quid de his habeant Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum?*
18. *Deficiente accuſatore, Judex ex officio poteſt procedere viâ inquiſitionis.*
19. *De Jure hic procedendi modus erat* extraordinarius; *at de conſuetudine eſt ordinarius.*
20. *Hodie ſemper proceditur in cauſa criminali viâ inquiſitionis.*
21. *Inquiſitio hodie ſumi ſolet pro prævia informatione.*
22. *Formare inquiſitionem eſt idem, quod facere proceſſum* informationis.
23. *Inquiſitio ſeu informatio prævia dicitur hodie baſis proceſſus criminalis.*
24. *Sententia Officialis caſſata ob defectum præviæ informationis.*
25. *Eam requirunt Edicta Principum noſtrorum.*
26. *Informatio prævia fieri debet auctoritate Judicis.*
27. *Informatio* generalis *inſtituenda, dum conſtat de crimine, ſed de auctore indicia non habentur.*
28. *Ut contra particularem inſtituatur ſpecialis informatio, requiruntur indicia prævia.*
29. *De jure communi neceſſaria eſt publica infamatio.*
30. *De conſuetudine ſufficiunt indicia.*
31. *Quæ indicia aut infamatio ad informationem* ſpecialem *inſtituendam ſufficiant?*

32. De-

Digitized by Google

32. *Denuntiatio hodie aperit viam inquiſitioni.*
33. *Etiam privati denuntiatores admittuntur; ſed Judicis eſt advertere, quorum denuntiatio ſit recipienda.*
34. *Hujuſmodi denuntiatores, ſi falſo denuntient, condemnandi in expenſas & intereſſe.*
35. *Quando Procurator Regius teneatur nominare denuntiatorem ſeu inſtigatorem?*
36. *Quid circa hoc obtineat in Gallia?*
37. *Poteſt capi prævia informatio, tametſi nullus ſit denuntiator, modo ſufficientia præcedant indicia.*
38. *Hæc informatio inſtitui poteſt contra abſentem non citatum.*
39. *In proceſſu informativo teſtes examinantur Parte non citatâ.*
40. *Denuntiator citari ſolet ad ſubminiſtranda indicia.*
41. *Informationes accipiendæ quam ſecretiſſime.*

I. **M**ULTIS ſeculis forum internum quoad punitionem criminum non fuiſſe omnino ſeparatum a foro externo, fuſe deduximus ſupra *tit.* 4. *cap.* 1. neque illo tempore in diſcuſſione, vel inquiſitione criminum, eorumque punitione intervenisse formalitates Juris: ſed eas demum circa ſeculum XII. in forum eccleſiaſticum irrepſiſſe, quando ſcilicet forum externum in punitione criminum a foro interno omnino ſeparatum erat.

II. Et ſicuti cauſæ civiles tum ex Legum præſcripto in Judiciis eccleſiaſticis inſtrui, & decidi cœperunt; ita & cauſæ criminales in foro eccleſiaſtico ſecundum formam fori civilis inſtrui cœperunt; ſatiſque ex dicendis hoc Titulo apparebit, modum procedendi in criminalibus Jure Canonico præſcriptum, primitus ex ipſis Legibus fuiſſe deſumptum.

III. Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. in *Cap.* 24. ;; *De Accuſationibus*, allegat triplicem modum crimina proſequendi per accuſationem, denuntiationem, & inquiſitionem.

IV. Accuſatio eſt criminis alicujus apud Judicem competentem, vindictæ publicæ causâ, inſcriptione interveniente, legitime facta delatio; uti ſcribit Hoſtienſis in Summa *tit. De Accuſationibus*.

V. De jure accuſationem faciendam eſſe *in ſcriptis* per libellum, communiter docent Interpretes ad *L.* 3. *ff. De Accuſationibus*; & ſatis inſinuat Gratianus ad calcem *Canonis* 5. *cauſ.* 2. *quæſt.* 8. ubi & formam libelli accuſatorii deſumptam ex citata *Lege* 3. proponit.

VI. Multa præterea refert Gratianus, quæ ad formam accuſationis pertinent; ſed omnia deſumpta pene ſunt ex ſuppoſititiis, & falſis Decretalibus Epiſtolis primorum Pontificum, quæ veriſimiliter ex Legibus Romanis circa ſeculum IX. confictæ, ac dein in Decretum Gratiani relatæ, occaſionem dederunt poſterioribus Pontificibus formam accuſationis iis expreſſam ſuis Decretalibus inſerendi, eamque tamquam ſacris Canonibus jam pridem probatam, retinendi.

VII. Illud præcipue in libello accuſationis obſervandum occurrit, quod accuſans teneretur in libello ſe inſcribere ad pœnam talionis; ut eſt textus in citata *L.* 3. & *L.* 3. *Cod. Qui accuſare non poſſunt*. Idque non tantum in publicis delictis; ſed etiam privatis criminaliter intentatis, *L. fin. ff. De privatis delictis*; quod & probat Pontifex in *Cap.* 16. ;; *De Accuſationibus*, dicens: Quando crimen opponitur in modum accuſationis, *oportet inſcribi:* quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio. Rurſus in citato *Cap.* 24. innovato per Concilium Tridentinum *Seſſ.* 24. *cap.* 5. *De Reformat.* decernitur, " ut criminalis accuſatio, quæ ad diminutionem capitis, id eſt, ad degradationem intenditur, niſi *legitima* præcedat *inſcriptio*, nullatenus admittatur ".

VIII. " Inſcribere autem, eſt obligare ſe ad *eamdem* pœnam, ſi non probaverit, quam Reus debuit pati, ſi probaſſet accuſator, ": inquit Gloſſa ad citatum *cap.* 16. verbo *Oportet inſcribi*. Addit Julius Clarus in Practica criminali *lib.* 5. §. *fin. quæſt.* 12. *num.* 16. de forma inſcriptionis eſſe, non tantum ſe obligare ad ſimilitudinem pœnæ, ſed inſuper promittere, accuſationem proſequi uſque ad finem.

IX. Hæc forma inſcriptionis ſat luculenter expreſſa eſt in *Can.* 4. *Cauſ.* 2. *quæſt.* 8. qui

Digitized by Google

qui deſumptus eſt ex ſuppoſititia Sixti III. ad Epiſcopos Orientales. " Qui crimen " objicit, ſcribat *ſe probaturum*..... Et " qui non probaverit quod objecit, pœ-" nam, quam intulerit, ipſe patiatur".

X. Hanc inſcriptionem hic in Belgio in uſu fuiſſe, teſtantur Tabulæ Legum Brabantiæ anni 1312. in quibus legimus, Joannem Ducem pœnam *talionis* diſerte innovaſſe, decreviſſeque eo loco habendum eſſe eum, qui alium in jure accuſaſſet, & accuſationem non probaſſet, quo alius habendus fuiſſet probato crimine.

XI. Neceſſitas hujus inſcriptionis inducta apparet, ut homines a calumniis deterrerentur; nec facile ex odio, aliave paſſione ad accuſandos, & calumniandos innocentes prorumperent.

Cuilibet enim privato tunc temporis licebat alium de crimine ad vindictam *publicam criminaliter* accuſare, & convenire; niſi ſpeciali lege ab accuſando prohiberetur, tametſi nullum ejus privatum intereſſe interveniret, *L.* 8. *ff. De Accuſat.* ideoque expediebat, accuſandi nimium quorumdam pruritum pœnarum metu coërcere.

XII. Hodie ad præveniendum illum accuſandi, imo & calumniandi pruritum, aliaque plurima incommoda, quæ ex privatorum accuſationibus oriri nata ſunt, conſuetudine, & ſpecialibus locorum Legibus ubique paſſim ſublata eſt hæc auctoritas accuſandi criminaliter, ſive ad vindictam publicam.

Teſtatur Guill. Benedicti, qui a 250. & amplius annis ſcripſit, in repetitione *Cap.* RAYNUTIUS ;; *De Teſtamentis*, verbo *Mortuo itaque teſtatore*, *num.* 200. quod in Regno Galliæ locum non habeat titulus De accuſationibus: " Imo (ait) per Ordina-" tiones Regias nullus admitteretur etiam " pro ſua vel ſuorum injuria ad aliquem " accuſandum de crimine ad fines judicia-" les, & vindictam *publicam*; niſi dunta-" xat pro *ſuo intereſſe civili*. Sed omnia " crimina promoventur, & perſequuntur " per Procuratorem Regium in qualibet " Baylivia, & Seneſchalia inſtitutum, & " de publico ſtipendiatum a Rege ". De eadem praxi Regni Galliæ teſtantur Rebuffus in Prœmio ad Conſtitutiones Regias *Gloſſa* 5. *num.* 92. & 105. Imbertus Pract. civil. & crimin. *lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 3. *&* 4. & paſſim omnes Pragmatici.

Idipſum in Belgio ſervari teſtantur Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. Qui accuſare non poſſunt*; & Gudelinus de Jure noviſſimo, *lib.* 5. *cap.* 14. *num.* 12. ubi ait: " Quilibet olim ſecundum Juris Romani " regulam accuſator eſſe potuit; ſed mo-" ribus noſtris licet quivis ad indicandum " denuntiandumque flagitium admittatur, " tamen unus eſt, qui ex officio, nomine " Fiſci ſeu Reipublicæ, ultionem crimi-" num perſequitur, atque is in tribuna-" libus Regiis Procurator Generalis ſeu " Regius; in tribunalibus autem Epiſco-" porum, necnon hujus Univerſitatis, Pro-" motor vocatur. Quod optime videtur " introductum, quandoquidem nemo pri-" vatus perſonam accuſatoris abſque ſum-" ma invidia & odio illius, quem accu-" ſat, amicorumque ejus, ſuſcipere poteſt".

Vide plures ejuſdem praxeos teſtes apud Chriſtinæum ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 13. & Simonem a Groënevvegen *De Legib. abrog.* ad tit. Cod. *De his qui accuſare non poſſunt*.

XIII. His autem publicis accuſatoribus, inſcriptionis vinculum & talionis periculum moribus hodiernis quoque remiſſum: eo quod ipſis ratione officii crimina publica proſequendi, & criminoſos accuſandi neceſſitas incumbat; uti omnes Pragmatici uno quaſi conſenſu teſtantur; aſſeruntque ſolemnem illam inſcriptionem, uti & pœnam talionis penitus a foro receſſiſſe; earumque uſum plane ſublatum. Conſuli poterunt Julius Clarus loco citato *quæſt.* 12. *&* 81. item Chriſtinæus & Groënevvegen cum pluribus ab ipſis citatis.

XIV. Sed ne publici ibi Officiarii auctoritate ſibi conceſſa in perniciem privatorum abutantur, & Legum obtentu, iræ & ultioni obſequantur, nullam omnino criminalem accuſationem, niſi Decreto Judicis, & ex præcedenti informatione inſtituere poſſunt; & ſi ſecus faciant, imo vel ultra informationem procedant, Reumque de crimine accuſent vel vexent, de quo nihil in informationibus occurrit, pro ratione calumniæ, & judicantium religione mulctantur, & puniuntur; uti notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 6.

& plures allegati per Groënevvegen loco citato. Repeti poſſunt, quæ dicta ſunt ſupra, *Titulo 6. cap. 5. De Promotore.*

XV. Eâdem ratione, quâ Procurator Regius, Promotor, aliique publici Officiarii non tenentur ſe inſcribere; etiam ubique pene moribus obtinuit, ut tametſi causâ cadant, in expenſas non condemnentur; uti notant paſſim Pragmatici; & notanter quoad Belgium poſt Dambouderum in *Praxi Rerum crimin. cap.* 222. *num.* 7. Anſelmo ad *art.* 9. Edicti perpetui §. 8. modo tamen Officiarius cum omni modeſtia, integritate, & humanitate cauſam proſequatur, ac officium ſuum exerceat; ita ut dici non poſſit, eum indiſcrete, importune, vel per calumniam egiſſe; uti loquitur Anſelmo: qui dein §. 9. ſubjungit: " Sed ſi
,, nec delictum, nec famam, nec vehemen-
,, tem aliquam præſumptionem probaverit,
,, ſed calumnioſe, & doloſe aliquem in Jus
,, vocaſſe reperietur, ſi inquiſitum, ſeu
,, accuſatum ante ſententiam diffamaverit
,, in corona civium publice, de delicto
,, Reo impoſito buccinaverit, aliave præ-
,, ſtiterit, ex quibus animus paſſionatus, &
,, depravatus elici poſſet, in expenſas, nec-
,, non damna, & intereſſe condemnandus
,, venit; quin & injuriarum, Pars, eo
,, caſu agere poterit: numquam enim aut
,, dolus, aut calumnia debet manere impu-
,, nita ,,.

XVI. Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 110. decernunt, ut ſi Procurator Regius ſuccumbat in cauſa, quam ſine Decreto Curiæ ſuſcepit, condemnabitur in expenſas ex proprio ſolvendas. Si vero ſuccumbat in cauſa ſuſcepta ex Decreto Curiæ, tunc ſi non ſit locus compenſationi, equidem condemnabitur in expenſas, ſed ſolvendas ex ærario Curiæ. Verba articuli ſunt: *Dat ſoo vvanneer onſen voorſchreven Procureur ſal gheraecken te ſuccumberen in eenighe ſaecken daer toe hy egeen ordinantie van onſen voorſchreven Raede en heeft ghehadt, ſal ghecondamneert vvorden als de ſaecke dat heyſcht, in de koſten, om die te betaelen uyt ſynen eyghen buydele; ende indien hy ſuccumbeert in ſaecken daer toe hy ordinantie ghehadt, ſal even ghelijck ghecondemneert vvorden in de koſten, ſoo vvanneer de materie egeen compenſatie en admitteert, maer ſullen alſdan de koſten betaelt vvorden by den Ontſangher van den exploicten, tot onſe laſte.* Id eſt: Si quando præfatus noſter Procurator causâ cadat, ad quam inſtituendam mandatum a Conſilio præfato non acceperat, condemnabitur, prout res exigit, in expenſas proprio ſumptu faciendas; ſi vero in actione, quam ex mandato inſtituit causâ ceciderit, eodem modo in expenſas condemnabitur, ſi res nequeat compenſari, verum noſtro tum ſumptu perſolventur per ærarii Receptorem.

XVII. Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 59. volunt, ut " quotieſcumque ra-
,, tione officii Promotor aliquem in jus
,, vocaverit, tenebitur omnino aut deli-
,, ctum probare, aut ſaltem famam. Cum
,, autem non proprio motu, ſed præce-
,, dente Decreto Judicis, aut noſtro, vel
,, Vicariatus, aliquem citari curaverit vel
,, arreſtari, cum diligentiam ſuam præſti-
,, terit, nihil ei imputabitur ,,.

Dein *art.* 60. ſubdit: " Si vero nec de-
,, lictum, nec vehementem aliquam præ-
,, ſumptionem probaverit, ſed calumnioſe,
,, & doloſe aliquem in jus vocaſſe repe-
,, rietur, tunc ipſe Promotor in expenſas
,, condemnatus, illas Parti reſtituet: quin
,, & injuriarum Pars agere poterit. Si
,, vero non ipſum quidem principale de-
,, lictum, v. g. adulterium, concubinatum-
,, ve probaverit, ſed præter famam, præ-
,, ſumptionemve vehementem, aliquos actus
,, alios illud plerumque comitantes, præ-
,, cedenteſque, illicitos, ac ſcandaloſos,
,, ob horum probationem Reus juxta actuum
,, enormitatem, ſcandalum, & conſcien-
,, tiam Judicis in partem, aut ſolidas ex-
,, penſas condemnari poterit ,,.

XVIII. De jure communi ſi legitimus accuſator deerat, ne crimina manerent impunita, poterat Judex nonnumquam viâ inquiſitionis contra criminoſos procedere; de qua in *Cap.* 19. 21. *&* 24. *De Accuſat.* Tuncque dicitur Judex procedere a ſeipſo, ſive ex officio.

XIX. Eodem jure inſpecto, hic modus procedendi via inquiſitionis erat extraordinarius, & tantum in defectum legitimi accuſatoris aſſumendus, uti late oſtendit Ju-

lius

lius Clarus loco citato *quæſt.* 3. *num.* 4. & 5. At hodie de conſuetudine hic modus procedendi viâ inquiſitionis revera eſt ordinarius; quia moribus hodiernis non ſolet accuſatio ſive proceſſus criminalis contra aliquem ſeu in tribunali civili ſeu eccleſiaſtico inſtitui, niſi præviâ inquiſitione.

XX. Teſtatur quoque Guillelmus Benedicti loco citato *num.* 201. " Quod hodie omnia expediantur per viam inquiſitionis: imo (ait Benedicti) cum hodie ſemper procedatur per inquiſitionem loco accuſationis ſurrogatam, ſicut damnatus viâ accuſationis erat infamis; ita nunc ſi damnetur viâ inquiſitionis, proviſo quod damnatus tali pœnâ afficiatur ".

XXI. Notandum enim, quod procedere viâ inquiſitionis non ſit, quando Judex tranſmittit Reo inquiſitionem, ut nonnulli arbitrantur; ſed actus inquiſitionis ſecundum communem loquelam & diſpoſitionem appropriatur primo actui, quo mediante, per viam officii Judex videtur velle procedere contra aliquem, non autem attribuitur actibus ſequentibus proceſſus; uti monet Julius Clarus citatâ *quæſt.* 3. *num.* 2. ibidem addens: " Et ſic recte loquendo, inquirere contra aliquem, non eſt ei tranſmittere inquiſitionem, ſed eſt recipere teſtes, ſeu informationes contra eum. Charta vero inquiſitionis ſive libellus criminalis, qui contra Reum formatur, atque ei intimatur cum termino comparendi, eſt actus communis utrique modo procedendi: Et ideo indifferenter tranſmittitur Reo abſenti, tam ſi procedatur ad accuſationem ſeu querelam Partis, quam ſi procedatur ex officio ".

XXII. Itaque formare inquiſitionem contra aliquem eſt facere proceſſum informativum, aſſumendo informationes contra reum ſuper delicto. Ex his dein informationibus elicitur titulus & ſeries facti, quæ poſtea narratur in libello accuſationis, & Reo tranſmittitur vel communicatur in vim citationis.

XXIII. Inquiſitio igitur ſeu informatio prærequiritur hodie, ut publici Accuſatores, qui ſoli moribus hodiernis ad accuſandum criminaliter, & ad vindictam publicam admittuntur, accuſationem inſtituere, aut contra Reum libellum accuſationis offerre poſſint. Ideoque tradunt communiter Pragmatici, moribus hodiernis informationem eſſe baſim proceſſus criminalis. Carolus Fevretius De Abuſu, *lib.* 8. *cap.* 3. *num.* 1.

XXIV. Refertque Joannes Tournetius in collectione Arreſtorum *litt. A cap.* 125. condemnatum quemdam Officialem per Parlamentum Regium in mulctam 25. pataconum; quia omiſſâ informatione incœperat ab interrogatione Rei; & vi confeſſionis a Reo elicitæ proceſſerat ad ſententiam definitivam privationis Beneficii.

XXV. " Hæc autem inquiſitio, quam vulgo informationem *præviam* vocamus, ex Judicis & officio, & auctoritate ſemper fiat neceſſum eſt ": ait Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 8. *num.* 1. additque *num.* 2. " Nemo enim niſi ſolus Judex aut Judicis poteſtatem habens, de crimine efficaciter inquirere poteſt ".

XXVI. Idipſum ordinatum per Edictum criminale Philippi II. de 9. Julii 1570. *art.* 51. extatque *part.* 2. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1. vetatque ſub gravi pœna omnibus Notariis, Secretariis, Graphiariis, & generatim omnibus perſonis, quæ non ſunt Judices, nec commiſſionem aut auctoritatem habentes ad capiendas informationes præparatorias, teſtes audire, atteſtationes dare, aut ſpeciales actus exercere in cauſis & proceſſibus coram aliis Judicibus pendentibus; inhibendo inſuper Judicibus ullam rationem habere hujuſmodi informationum aut atteſtationum.

XXVII. Et quidem ſi de crimine commiſſo Judici conſtet, ſed auctor criminis omnino ignoretur; nullaque fama, aut indicia hactenus aliquem in particulari de crimine perpetrato ſuſpectum reddant: tunc vel Procurator Regius, Promotor, aliuſve publicus Officialis auctoritate Judicis *generaliter* inquirit, ſive *generalem* informationem inſtituit, interrogando teſtes, quos de negotio informatos putat, aliaque tentat, quæ ad detegendum auctorem commiſſi criminis conducere poſſe credit. Hæc vocatur informatio ſive inquiſitio generalis.

XXVIII. Ut autem fiat inquiſitio ſive informatio *ſpecialis* contra particularem, & individuam perſonam, debent ſaltem ali-

Digitized by Google

qua indicia præcedere, quæ perſonam Judici merito de crimine commiſſo ſuſpectam reddant.

XXIX. Et quidem jure communi inſpecto, ac ſignanter Decreto Concilii Lateranenſis in *Cap.* 24. ;; *De Accuſat.* communiter tradunt Canoniſtæ, non poſſe inſtitui hanc informationem *ſpecialem* contra particularem perſonam, niſi præcedat *publica* diffamatio. " Sicut enim ,, (ait Concilium) accuſationem legitima debet præcedere inſcriptio, ſic & ,, inquiſitionem *clamoſa inſinuatio* præve- ,, nire ,,.

XXX. Verum ut informatio etiam ſpecialis contra aliquem ſumatur, ex praxi hodierna ſufficit, ſi indicia habeantur, quæ ipſum de crimine revera ſuſpectum reddunt: quod & notavit Julius Clarus loco citato *quæſt.* 6. *num.* 1. Poſtquam enim dixit, Canoniſtarum opinionem eſſe, requiri *famam publicam* præcedentem, quæ ſit *vice accuſationis*; ut quaſi populus videatur illum ut Reum criminis Judici deferre, ſeu apud Judicem accuſare, ſubjungit: " Sed certe quidquid ſit de jure, to- ,, tum contrarium docet practica, quæ ,, communiter obſervatur. Judex enim, ,, conſtito de delicto, aſſumit informatio- ,, nes in genere, & interrogat primo te- ,, ſtes, quos putat eſſe de negotio infor- ,, matos, ſuper veritate criminis, ſcilicet ,, an ſciant, quis maleficium illud commi- ,, ſerit. Et ſi dicant ſe neſcire, tunc in- ,, terrogat eos ſuper diffamatione, nemi- ,, nem nominando, ſed in genere interro- ,, gando, contra quem illius delicti fama ,, laboret, & ſi ex eorum dictis reſultet ,, probatio facta contra aliquem, tunc ſpe- ,, cialiter contra eum inquirit, & ad ul- ,, teriora contra eum procedit; vel per ,, citationem, vel per capturam, juxta ,, qualitatem indiciorum.

XXXI. Quin fama contra aliquem de commiſſo crimine queat aperire viam inquiſitioni, dubium non eſt. Quæ autem fama, ſive diffamatio requiratur, vel ſufficiat ad inſtituendam ſpecialem inquiſitionem, ſeu informationem, generaliter determinari nequit: pendetque plurimum a Judicis arbitrio, qui attentis gravitate criminis, conditione, & qualitate, ac bonâ famâ, ac vitæ integritate infamati, necnon perſonis, quæ huic famæ occaſionem dediſſe creduntur, judicet, num ſufficiens fama ſit, ut hic & nunc contra infamatum informatio capiatur. Vide Damhouderum in *Praxi Rerum crim. cap.* 9.

XXXII. Denuntiatio frequenter quoque hodie aperit viam inquiſitioni, ſeu informationi inſtituendæ: nam licet de jure communi, præſertim Canonico, quidam modus ordinarius procedendi contra criminoſos ſit denuntiatio, quemadmodum deſcribitur in *Cap.* 24. ;; *De Accuſat.* hodie tamen denuntiatio nihil aliud operatur, niſi quod ſuccedat loco diffamationis, vel querelæ, & ſic aperiat viam Judici ad inquirendum contra aliquem; adeo quod ita dicatur procedere Judex ex officio, quando præcedit ſola denuntiatio, ſicut quando præcedit ſola diffamatio. Ita Julius Clarus *quæſt.* 7. *num.* 3.

XXXIII. Obſervat ibidem Clarus *num.* 7. quod de conſuetudine paſſim ſervetur, ut non modo Officiales ad hoc conſtituti admittantur ad denuntiandum, ſed & alii. Idipſum tradit Damhouderus *cap.* 6. monetque *num.* 12. " Judicis eſſe, antequam ,, denuntiationem acceptet, diligenter in- ,, troſpicere, ac animadvertere perſonæ de- ,, nuntiantis qualitatem, ingenium, mo- ,, res, omneſque conditiones; necnon ſtu- ,, dioſe, & accurate perſcrutari ſingulas ,, tam denuntiatoris, quam aliarum rerum ,, pene omnium circumſtantias, ne cui ,, (quod hujuſmodi rerum neglectu fieri ,, poteſt) temere odioſam moleſtiam pa- ,, riat, ac fruſtra in graves expenſas in- ,, ducat ,,.

XXXIV. Si quis ſponte, & voluntarie, non ex neceſſitate officii, aliquem Judici ſuper certo crimine denuntiaverit, & factâ informatione, & proceſſu abſoluto reperiatur falſo, & calumnioſe denuntiaſſe, poterit denuntiator condemnari in expenſas, uti notat Julius Clarus citatâ *quæſt.* 7. *num.* 12. & *quæſt.* 10. *num.* 4. item Antonius Faber in *Cod. lib.* 9. *tit.* 2. *Definit.* 9. & 13. qui & dicit, " quod inſti- ,, gator accuſationis, qui per calumniam ,, inſtigaſſe ex litis eventu probatur, con- ,, demnandus ſit in omne, quod Rei in- ,, ter-

„ tereſt „. Adde Paponium *lib.* 24. *tit.* 1. *Arreſto* 2. (v).

XXXV. Inſuper addit Faber citatâ *Definit.* 10. *notâ* 4. "Quod non cogatur Fi-
„ ſcalis Procurator nominare inſtigatorem,
„ niſi eo demum tempore, quo ex eventu
„ judicii apparet calumnioſam fuiſſe accu-
„ ſationem. Et ideo (ait) non facile de-
„ bet Procurator Fiſcalis inſtigatorem oc-
„ cultum audire, niſi prius & privatâ ſal-
„ tem ſcripturâ, ſubſcribat, veramque eſ-
„ ſe affirmet accuſationem „.

XXXVI. In Gallia, ſi accuſati manifeſto innocentes reperiantur, Procurator Regius delatorem ſuum nominare tenetur, propter expenſas ſcilicet, damna, ac intereſſe Parti adjudicandas, ex Conſtitutione Aurelianenſi *art.* 73. Verba articuli ſunt: *Nos Procureurs, ou des hauts Juſticiers, ſeront tenus nommer le denonciateur (s' ils en ſont requis) après que la cauſe aura obtenu jugement & Arreſt d' abſolution, afin de recours des deſpens, dommages & intereſts contre qu' il appartiendra.* Id eſt: Noſtri aut Judicum ſupremorum Procuratores obſtringentur nominare delatorem (ſi ad id rogentur) poſtquam cauſa fuerit per judicium terminata, lataque abſolutionis ſententia, ut ratione ſumptuum & detrimenti, recurſus habeatur adverſus eum, ad quem res pertinebit. Vide Appendicem ad citatum titulum Paponii *Arreſto* 3. ubi & notatur, hunc articulum duntaxat habere locum in caſu abſolutionis *puræ*, ac *ſimplicis*; non vero, ſi accuſatus in lite ordinaria duntaxat admittatur, vel uſque ad novum mandatum remittatur ſub conditione quotieſcumque ſe repræſentandi.

XXXVII. Si nullus adſit denuntiator, ſint tamen indicia non levia contra certam perſonam; poterit Judex ex officio informationem accipere; ita tamen, ut rite ponderet indicia, num revera ſint ſufficientia, habitâ conſideratione perſonæ accuſatæ, & criminis, cujus rea agitur. Nam ex omnium Doctorum ſententia in materia indiciorum non poteſt ſtatui certa regula, ſed totum relinquitur judicio Judicis, qui ſecundum qualitatem perſonarum, & delicti, & indiciorum judicabit, num indicia ſufficiant ad capiendam informationem contra illam perſonam.

Ne Promotores, aut Procuratores officii ſpe alicujus lucri, vel ex alia ſubinde carnali paſſione ad informationes contra honeſtas, & bonæ famæ perſonas nimis leviter proſiliant, eaſque hoc pacto ſuſpectas reddant, & infament, paſſim ubique receptum eſt, Promotores & Procuratores non poſſe informationes capere, niſi præviâ Judicis licentiâ; atque nominatim Statuta hujus Univerſitatis habent: "Promo-
„ tor nullam contra quemquam præpara-
„ toriam informationem capiat ſine juſſu
„ D. Rectoris „.

XXXVIII. Hæc informatio præparatoria cum tantum fiat in ordine, ut Judex ſciat, num ſint ſufficientia indicia ad agendum criminaliter adverſus aliquem, aut ut perveniatur ad notitiam ipſius auctoris, ideo conſuetudine receptum eſt, hanc informationem ſeu inquiſitionem fieri poſſe, etiam adverſus abſentem nullâ præcedente contumaciâ.

XXXIX. Ulterius certum eſt, quod de conſuetudine, ac ſtylo omnium Curiarum in informatione ſive generali, ſive ſpeciali teſtes examinentur, non citatâ Parte ſive perſonâ, contra quam fit informatio: ne ſi citaretur, poſſet auſugere, aut teſtes ſubornare. Vide Julium Clarum in Practica criminali *quæſt.* 11.

XL. Si forſan adſit denuntiator, ſive querelator, quamvis citari non debeat, tamen cauti, & juſti Judices (ait Clarus ibidem) ſemper citari illum faciunt ad ſubminiſtrandum indicia, ſi quæ habet ad coadjuvandum intentionem Fiſci.

XLI. Denique hæ informationes debent accipi quam poteſt ſecretiſſime; ne perſonæ, contra quas inquiritur, antequam ſint condemnatæ, per haſce contra ſe inſtitutas informationes infamentur. Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 7. *art.* 3. injungunt: Promotori-

(v) Vide Decretum, quod Ludovicus XIV, Rex Galliarum dedit ann. 1670, tit. 3. art. 6. & 7.

toribus, ut " caveant, ne quem innocentem per calumniam in jus vocent, aut importune, vel indiſcrete aliquos exagitent, defectuſque propalent, ac accuſatos ſeu inquiſitos, præſertim Eccleſiaſticos, ante ſententiam diffament, ſed cum omni modeſtia, integritate, & humanitate officium ſuum exerceant ".

CAPUT II.

De Captura, vel Citatione *perſonali* accuſatorum, & quæ circa incarceratos ſervanda?

1. *Ex informationibus præviis Judex diſpicere debet, num decernenda ſit captura.*
2. *Nemo apprehendendus niſi auctoritate Judicis.*
3. *Officiarii hodie vi generalis mandati ad apprehenſionem procedere nequeunt.*
4. *Quæ a Judice in decernenda captura de jure communi ſint attendenda?*
5. *Juri communi hac in parte conformes ſunt Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum.*
6. *Dictæ Ordinationes vetant apprehenſionem perſonæ notabilis qualitatis, niſi communicatione factâ Epiſcopo, aut Vicariatui ejus.*
7. *Captura non facile decernenda contra perſonas eccleſiaſticas.*
8. *Ordinarie non decernenda contra Clericos, ſi cautionem præſtent* de parendo.
9. *Synodus Tridentina innuit, non eſſe decernendam capturam, ubi de fuga non timetur.*
10. *Ex communi Doctorum ſententia non eſt procedendum ad incarcerationem, dum agitur duntaxat de pœna pecuniaria, & Reus offert cautionem ſufficientem.*
11. *Idque etiam dum Reus crimen eſt confeſſus, vel in flagranti delicto eſt deprehenſus.*
12. *Edictum Philippi II. vult relaxari captivos ſub cautione, ſi non plane de delictis conſtet, nec agatur de delictis atrocioribus.*
13. *Etiam aliquando relaxatio hæc admittenda, ubi agitur de delicto capitali.*
14. *Poteſt interdum Judex accuſatum militibus cuſtodiendum, vel alicui tuto loco committere.*
15. *Interdum pro cautione fidejuſſoria admittenda juratoria.*
16. *Quomodo probetur accuſatum non poſſe invenire cautionem fidejuſſoriam?*
17. *Jure Romano captivi non debent male tractari, ſed a cuſtodibus carcerum eis humanitas exhibenda.*
18. *Conſuetudo hoc jus non abrogavit, licet a multis negligatur.*
19. *Volunt Edicta Principum noſtrorum, ut cauſæ captivorum celeriter terminentur.*
20. *Volunt inſuper ab inferioribus Judicibus quater in anno tranſmitti nomina captivorum ad ſuperiores Judices.*
21. *Præterea ſingulis menſibus volunt viſitari carceres per Officiarios, & Judices, & interrogari captivos ſuper iis, quæ ad cauſæ expeditionem conducere poſſunt.*
22. *Item, an omnia neceſſaria captivis ſubminiſtrentur?*
23. *Quæ a cuſtodibus carcerum obſervanda circa captivos, & qui in cuſtodes eligendi ſpeciali Edicto Philippi II. expreſſum eſt?*
24. *Huic Edicto conſonant Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum.*
25. *Ad quid teneatur cuſtos, ſi ejus negligentiâ Reus e carcere fugerit?*
26. *Commeſſationes, luſus chartarum, inhoneſtæ converſationes in carceribus non permittendæ.*
27. *Sollicite a Judicibus attendendum, qui in cuſtodes carcerum eligantur.*
28. *Jam pridem uſitatum fuit per Epiſcopos carceres viſitari.*
29. *Imperatores voluerunt carceres Epiſcopis ſemper patere.*
30. *Imperator Juſtinianus optavit bis per hebdomadam carceres per Epiſcopos viſitari.*
31. *Inſuper voluit per Epiſcopos indicari negligentia Judicum circa captivos.*
32. *S. Carolus præbuit exemplum piæ ſollicitudinis erga captivos.*

33. *Vo-*

33. *Voluit ſemel in hebdomada viſitari captivos cum relatione ad Epiſcopum.*
34. *Conſtituit inſuper protectorem incarceratorum, & quod hujus officium?*
35. *Etiam per Epiſcopum ipſum voluit aliquando viſitari carceres.*
36. *Ex Decreto Concilii Toletani anni* 1565. *Epiſcopi quolibet menſe carceres viſitare debent.*
37. *Viſitatio carcerum per Epiſcopos, aut Paſtores valde hodie optanda.*
38. *Ubi non apparet decernenda captura, locus erit citationi ipſius Rei.*
39. *Quid citatio* perſonalis?
40. *In Edicto Principum componitur cum captura; & quare?*
41. *Citatus* perſonaliter *non poteſt comparere per Procuratorem, niſi ad allegandum impedimentum.*
42. *Interdum citatio perſonalis ex Decreto Curiæ convertitur in citationem ſimplicem.*
43. *Citati* perſonaliter *relaxandi non ſunt antequam reſponderint.*
44. *Ex Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum ſubinde reſpondendum* perſonaliter *extra materiam criminalem.*

I. INformationibus contra Reum captis, Judex diſpicere debet, num decernenda ſit captura ipſius Rei, ſive accuſati; vel an ſimpliciter citandus; aut ſaltem ſub cautione de ſe ſiſtendo uſque ad ſententiam ſibi relinquendus.

II. Prudentis enim Judicis examini tantum relictum eſt, ut is inquirat & judicet, an apprehenſione digna ſit diffamatio, quæ contra Reum habetur, *L. 3. Cod. De Exhibit. reorum*, ubi Imperatores præcipiunt " neminem in Judicio exhibendum, „ niſi de cujus exhibitione Judex pronun„ tiaverit „.

III. Hinc moribus noſtris in vim generalis mandati, & vi officii non poſſunt Officiarii procedere ad apprehenſionem perſonalem, priuſquam indiciis & informatione præparatoriâ, facinus exploraverint, & a Judice Decretum apprehenſionis obtinuerint; uti recte notat Antonius Perezius ad tit. *Cod. De Exhibendis reis*, *num.* 1.

IV. Porro Judex hic attendere debet conditionem perſonæ ipſius Rei, qualitatem criminis objecti, necnon indicia commiſſi criminis, quemadmodum eleganter expreſſit Ulpianus in *L. 1. ff. De Cuſtodia, & exhibit. reorum*. " De cuſtodia „ reorum Proconſul æſtimare ſolet (ait) „ utrum in carcerem recipienda ſit perſo„ na, an militi tradenda, vel fidejuſſori„ bus committenda, vel etiam ſibi. Hoc „ autem vel pro criminis, quod objicitur, „ qualitate, vel propter honorem, vel „ propter ampliſſimas facultates, vel pro „ innocentia perſonæ, vel pro dignitate „ ejus, qui accuſatur, facere ſolet „.

V. Hactenus dicta ſat conformia ſunt Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 7. *art.* 8. quo cavetur, ut Promotores " ad incarcerationem non „ procedant, niſi prævio Judicis Decreto, „ qui nec id concedet, ſine diligenti in„ formatione præparatoria; niſi periculum „ eſſet fugæ, ſi informatio capienda, vel „ Decretum Judicis expectandum eſſet an„ te incarcerationem: vel niſi in flagranti „ crimine reus deprehenderetur, vel de„ mum, niſi poſt tres citationes in Judi„ cio reproductas, præcedente debitâ in„ formatione declaratus fuerit contumax: „ datâ nihilominus, hoc ultimo caſu, „ optione reo criminis non graviſſimi, ſeu „ veniendi ad carceres, ſeu loco carceris „ præſtandi cautionem ſufficientem de ſi„ ſtendo ſe juri, & implendo judicato, „ niſi ex cauſis aliter Judici videretur „.

VI. Adduntur inſuper citatæ Ordinationes *art.* 9. " Si tamen perſonæ eſſent no„ tabilis qualitatis, non apprehendentur, „ niſi negotio nobis (Epiſcopo) vel Vi„ cariatui ante communicato, quando mo„ ram hoc faciendi res patietur „.

VII. Et ſane quia incarceratio fieri nequit ſine notabili ipſius Rei infamia & incommodo, Judices præſertim eccleſiaſtici, Decreta apprehenſionis, & incarcerationis maxime contra Clericos, & perſonas eccleſiaſticas non facile decernere debent.

VIII. In *Cap.* 15. *De Sentent. excommunicat.* in 6. reſpondit Bonifacius VIII. „ Clericos ſi de parendo juri tibi fidejuſ„ ſoriam dederint cautionem, detinere non „ debes, niſi exceſſus enormitas, vel alia „ cauſa rationabilis eos ſuaſerit detinendos „.

IX. Sy-

Digitized by Google

IX. Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap.* 6. *De Reformat.* tradens formam, quà Epiſcopus procedere debet contra Canonicos Capitulorum Cathedralium exemptorum, inter alia dicit: " In criminibus ex incon-
,, tinentia provenientibus, de qua in De-
,, creto *De Concubinariis*, (*a*) & in atro-
,, cioribus delictis, depoſitionem aut de-
,, gradationem requirentibus, ubi *de fuga*
,, timetur, *ne judicium eludatur*, & ideo
,, opus ſit *perſonali* detentione, poſſit ini-
,, tio ſolus Epiſcopus ad ſummariam in-
,, formationem, & neceſſariam detentio-
,, nem procedere ,,.

Hìc non obſcure innuit Synodus, ex ſummaria informatione detentionem non eſſe decernendam, ubi de fuga ipſius Rei non timetur: vel ubi periculum non eſt, ne per ejus fugam judicium reddatur eluſorium.

X. Hinc communiter docent Doctores, non eſſe procedendum ad incarcerationem, quin & incarceratos eſſe relaxandos, ſi Reus ſeu accuſatus præſtet cautionem ſufficientem ſe in judicio ſiſtendi, & judicato ſatisfaciendi, quandocumque pœna non niſi pecuniaria crimini imminet; quorum opinioni accedens Tuldenus loco citato, addit eam opinionem admittendam " ubicum-
,, que ſuga Rei non eluſerit executionem:
,, Ergo (ait) & in relegatione,,.

XI. " Adſentior & iis (pergit Tulde-
,, nus) qui idem ſtatuunt, quamvis cauſa
,, jam ad exitum decurrat; relaxandum
,, nempe interventu ſponſoris Reum: idem-
,, que etſi Reus conſeſſus convictuſve, ac
,, proinde etſi in flagranti delicto depre-
,, henſus, aut ejus publicâ evidentiâ op-
,, preſſus. Quid enim intereſt juſtitiæ aut
,, accuſatoris, dum de judicato mox ſol-
,, vendo, non tantum de Reo ſiſtendo,
,, certius cautum eſt,,.

XII. Edictum criminale de 5. Julii 1570. *art.* 53. vult ut ſtatim atque de innocentia captivi conſtabit, dimittatur & abſolvatur: redarguens errorem quorumdam, qui laudem eſſe juſtitiæ putant, neminem e carceribus relaxare; cum vera laus conſiſtat in expedita cauſæ cognitione, & juſta condemnatione vel abſolutione: & ſi per informationes de delicto non plene conſtet, ſed tantum ſit ſuſpicio vel dubium, (modo materia ſive crimen non ſit nimis enorme) ut relaxetur ſub cautione fidejuſſoria, vel juratoria pro qualitate perſonæ, & delicti. Verba Edicti ſunt: *Dat ſoo gheringhe bliicken ſal vande innocentie ende onnooſelheyt vande ghevanghenen, vvillen vvy, dat, alle ſacken gepoſtponeert ende te rugge gheſtelt, die Jughen ende Rechters verſtaen ſullen, om hem te ontſlaen, ende abſolveren, vveſende een abuys, hem te laten duncken die eerre vander Juſtitien te ziine niemanden te relaxeren: de vvelcke gheleghen is, mits ghevende goet, cort ende oprecht vonniſſe, tot abſolutie oft condemnatie: Ende indient niet t'eenemael ende gheheeliicken en bliicke vander miſdaet, naer die informatien ende devoor deshalven ghedaen: maer datter alleeneliick ſuſpicie oft twiiſſel vale (indien de ſacke ende materie niet te ſeer ſvvaer en is) ſullen die ghevanghenen gheſlaeckt vvorden tot eerbieden, op cautie oft borchtocht fidejuſſoire oft juratoire nae de qualiteyt vande perſoonen, ende der miſdaet. De ſelve confirmerende oft anderſſins ordinerende, ſoomen de ſacke ende materie bevinden ſal ghediſponeert.* Id eſt: Quamprimum de innocentia captivi conſtabit, volumus, ut quibuslibet ſepoſitis & omiſſis nil prius Judices curent, quam eos dimittere & abſolvere, cum abuſus ſit quod quiſpiam ſibi perſuadeat agi exiſtimationem juſtitiæ, ſi quis abſolutus dimittatur; quæ in eo ſita eſt, ut æqua breviſque ſeu abſolutionis ſeu condemnationis ſententia proferatur: ſi vero poſt inquiſitionem, aliaque adhibita media, non omnino & liquido de crimine conſtet, ſuſpicio vero duntaxat, aut dubium ſuperſit (ſi modo cauſa non ſit nimium enormis) dimittentur captivi mediante cautione fidejuſſionis aut juramenti, attentâ perſonarum, & criminis qualitate. Quod vel obſervabitur, vel aliter decernetur, prout exiget cauſæ diſpoſitio ipſius Rei.

In

(*a*) Decretum iſtud refertur Seſſ. 24. cap. 8. *De Reform.* & Seſſ. 25. cap. 14. *De Reform.*

In atrocioribus delictis, puta voluntariis homicidiis, relaxationem ſub cautione vetat Edictum de 1. Julii 1616. *art.* 20.

XIII. De hac relaxatione ſub cautione fidejuſſoria latius agit Damhouderus in *Praxi Rerum civilium cap.* 20. ubi inter alia quoque obſervat *num.* 11. quod ſubinde accuſatus de crimine, pro quo ex jure communi, & formâ Statutorum pœna corporalis eſt imponenda, poſſit a Judice ſub hac cautione relaxari: quod & Tuldenus notavit loco ſupra citato; concludens, non eſſe generaliter verum, quod communiter aſſerunt Interpretes, relaxationem hanc non eſſe annuendam, ubi de crimine capitali agitur. Nam " ſi (ait) cui naturæ & anteа-
„ ctæ vitæ probitas ſuffragatur, quanto
„ atrocius intentatur crimen, tanto id ab
„ illo & a veriſimilitudine magis abhorret.
„ Ergo ſi ſpectatæ probitatis vir accuſa-
„ tur, non quia crimen capitale eſt, ideo
„ is ſtatim carceri mancipandus; ſed ſi
„ gravibus ejus indiciis non urgetur, com-
„ mittendus plerumque eſt fidejuſſoribus „.

XIV. Monet autem Julius Clarus loco citato *quæſt.* 64. quod ſubinde " poſſit Ju-
„ dex reum conſignare militibus, ut cu-
„ ſtodiant illum in loco aliquo tuto extra
„ carceres; vel fidejuſſoribus, qui promit-
„ tant, eum in loco aliquo tenere, vel
„ ſtatuere palatium, vel civitatem pro car-
„ cere ſub fidejuſſione, quando qualitas
„ perſonæ hoc requirit, & Judex credit
„ pro certo illum non fore culpabilem „.

XV. Quâ formâ concipi debeat fidejuſſio, & quæ dicenda ſit ſufficiens, ibidem exponit Clarus; una notans, quod de jure & conſuetudine interdum relaxandi ſint Rei ſub cautione *juratoria*, cum fidejuſſorem reperire nequeunt; quod & citatus *articulus* 53. Edicti criminalis anni 1570. manifeſte ſupponit. Hanc conſuetudinem laudat Clarus: " ne Rei (ait) qui alias
„ eſſent relaxandi, ubi fidejuſſorem inve-
„ nirent, in carceribus marceſcant „.

XVI. Dicit ibidem Clarus *num.* 15. communiter receptum eſſe, " eo ipſo quod
„ Reus cum juramento affirmet, quod
„ non putat invenire poſſe fidejuſſorem,
„ ſatis cenſeatur probaſſe difficultatem præ-
„ ſtandi fidejuſſorem „.

„ In Practica tamen (ait ibidem) apud
„ nos ſervatur, quod Judex ex officio ſum-
„ marie & ſine ſcriptis cum interventu Fi-
„ ſci ſe informat de facultatibus ipſius Rei
„ aliter, quam per ejus juramentum; &
„ deinde fit ordinatio, quod relaxetur cum
„ juratoria cautione, cum participatione
„ & interventu Fiſci; & ſubſcribitur a
„ Fiſcali, & Judex eſt poſtea tutus in Syn-
„ dicatu „.

XVII. Cum Jure Romano carceres non ad pœnam, ſed ad cuſtodiam ſint conſtituti, ſevere legibus veritum eſt, captivos male tractari, quemadmodum late exponitur in *L. fin. Cod. De Cuſtodia reorum*; neque ipſis captivis per corruptos carcerum cuſtodes humanitas negetur, ut noxius cito puniatur, & innocens abſolvatur: quin & ipſe cuſtos carceris " intra
„ trigeſimum diem ſemper ingerat nume-
„ rum perſonarum, varietatem delictorum,
„ clauſorum ordines, ætatemque vincto-
„ rum. Quod ſi hæc prætermiſerit, offi-
„ cium quidem viginti libras auri ærario
„ noſtro jubemus inferre: Judicem vero
„ deſidem ac reſupinâ cervice tantum ti-
„ tulum gerentem, extorrem impetratâ
„ fortunâ, decem auri libras mulctandum
„ eſſe cenſemus „.

XVIII. Recte notavit Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Cuſtodia reorum*, *num.* 1. quod " uſus hoc non præciſe ſer-
„ vet, non (ait) aliquâ vernaculâ lege
„ obſtante, ſed *negligentiâ* „.

Et ſane ſi Principum noſtrorum Edicta attendamus, reperiemus, non minorem his, quam Romanis de captivis curam fuiſſe.

XIX. In primis in citato Edicto de anno 1571. mandant *art.* 38. etiam Regiis Conſiliis, ut non ultra annum captivos ſuos detineant, nec reorum cauſas ultra illud tempus protrahant: & in caſum non determinationis, ipſi Principi indicare teneantur rationes retardationis. Quin & Edicto perpetuo anni 1611. *art.* 40. edicitur, ut non ultra *ſex menſes*, poſtquam ipſe proceſſus fuerit inſtructus, ſententia differatur.

XX. Et *art.* 34. mandatur omnibus inferioribus Judicibus, catalogum omnium captivorum quater quotannis, nimirum *Quatuor temporibus*, ad Superiores tranſmittere; ut hi examinent, num nihil negligentiæ

in terminandis his cauſis ex parte Judicum aut Officiariorum interveniat. Plura eumdem in finem decernuntur ibidem, *art.* 35. 36. & 37.

XXI. Præterea *art.* 39. mandatur, ut Officiarii perſonaliter, aut in eorum a civitate abſentia ipſorum locum tenentes, ut minus ſingulis menſibus ſemel viſitabunt carceres, præſentibus duobus e Judicibus, & Graphiario criminali, ipſoſque captivos ſingulatim alloquentur, eos interrogantes ſuper iis, quæ videbuntur convenire ad cauſarum expeditionem.

XXII. Inſuper attendent, num carceres ſint tales, ut captivi ſecure & tuto ibidem cuſtodiantur: an captivis neceſſaria ſubminiſtrentur in victu & potu, ac ſtraminibus juxta Ordinationes Regias; ipſique carceres non ſint infecti, vel fœteant, aliaque ſimilia: *Quandoquidem* (ait Edictum) *carceres ſint ad cuſtodiam, & non ad vindictam.*

Idipſum circa viſitationem carcerum qui ſubſunt Conſilio Brabantiæ, fieri vult per Procuratorem generalem vel ejus Subſtitutum, ipſique quater in anno aſſiſtant duo Conſiliarii a Superioribus deſignandi.

XXIII. Quæ hic ſtatuta ſunt circa ſubminiſtrationem neceſſariorum ad victum & potum captivorum, necnon expurgationem, & munditiem carcerum, repetuntur in Edicto ejuſdem anni 1570. quod ſpeciatim concernit ipſos cuſtodes carcerum; ubi latius declaratur & decernitur, quæ ab his obſervanda, & qui ad hoc officium aſſumendi ſint. Habetur hoc Edictum *part.* 2. Edict. Brabantiæ, *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1.

XXIV. Plura quoque conſona dicto Edicto de officio cuſtodis carcerum habentur in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. *tit.* 10. atque inter cetera *art.* 1. quod " erit di-
„ ligens in cuſtodiendis captivis, ac non
„ ſolum de ſua diligentia, ſed & uxoris,
„ & omnium, qui de ſua familia ſunt,
„ tamquam propriâ reſpondebit; nec ju-
„ ramentum ſolum, ſed & cautionem ea
„ de cauſa præſtare tenebitur„.

XXV. Deinde *art.* 2. additur: " Cum
„ ejus, aut ſuorum negligentiâ aliquem e
„ carceribus fugere contigerit, ad omnia,
„ quibus tempore fugæ captivus obligatus
„ erat, tam ratione delicti, quam expen-
„ ſarum, obligabitur; niſi ſubtilem fra-
„ cturam probare poſſit, aliamve cauſam
„ adferre, quæ ſecundum juris depoſitio-
„ nem eumdem excuſet„.

XXVI. Præcipitur quoque *art.* 7. quod
„ commeſſationes captivorum, luſus charta-
„ rum, aut ſimiles, nullo modo admittet,
„ ſed bene eorum loco libros pios ſubmi-
„ niſtrabit". Hoc ipſum præcipit citatum Edictum; una vetans in carceribus ſive cuſtodiis exerceri popinas, *cabaretten*, aliaſque inhoneſtas converſationes tenere.

XXVII. Quanta ab inhumanis cuſtodibus miſeri captivi patiantur, ſingulatim enarrat Damhouderus in Praxi Rerum crim. *cap.* 17. optatque, " ut Judices in aſſumen-
„ dis cuſtodibus ſeu Commentarienſibus,
„ vigilantes ſint & prudentes, ne quibuſ-
„ vis citra delectum hoc officium com-
„ mittant; quin potius eligant viros bo-
„ nos, cordatos, humanos, mites, miſeri-
„ cordes, benignos, affabiles, pios, bo-
„ næ conſcientiæ, timentes Deum, qui
„ ſuis captivis diligenter neceſſaria ſubmi-
„ niſtrent, eos ſubinde conſolentur, & ut
„ pii patres-familias, in quibuſvis neceſſi-
„ tatibus juvamen, & ſolatium præbeant
„ afflictis. Nihil piaculi, nihil ſpurcitiæ,
„ nihil exactionis, nihil imposturæ, nihil
„ fraudis, nihil criminis, nihil denique
„ maleficii, aut per ſe, aut per alios, in
„ ſuos carceres irrepere ſinant„.

XXVIII. Quia inter opera miſericordiæ non minimum eſt, captivos viſitare, eorumque miſerias ſublevare, jam pridem ſanctiſſimi Epiſcopi & Paſtores ſui muneris exiſtimarunt, carceres adire, & captivorum curam agere.

XXIX. Hanc Epiſcoporum operam in captivos probantes Imperatores, voluerunt carceres ſemper ipſis patere.

Extat in appendice Codicis Theodoſiani lex Honorii Imperatoris in hæc verba:
„ Eam quoque Sacerdoti concedimus fa-
„ cultatem, ut carceris ope miſerationis
„ aulas introëat, medicetur ægros, alat
„ pauperes, conſoletur inſontes; & cum
„ ſingulorum cauſas cognoverit, interven-
„ tiones ſuas apud Judicem competentem
„ ſuo jure moderetur„.

XXX. Et Juſtinianus Imperator in *L.* 22. *Cod. De Epiſcopali audientia*, ſollici-

tu-

Digitized by Google

tudinem Epiſcoporum erga captivos excitare volens, jubet: " Deo amabiles locorum Epiſcopos per unam cujuſque hebdomadæ diem, id eſt feriâ quartâ, aut ſextâ, quæ & paraſceve appellatur, eos qui in cuſtodia habentur, viſitare, & diligenter inquirere cauſam, ob quam detinentur ".

XXXI. Inſuper, " licentiâ datâ Deo chariſſimis pro tempore Epiſcopis, ſi quam negligentiam admiſſam cognoverint ab Illuſtriſſimis & Magnificentiſſimis atque Clariſſimis pro tempore Magiſtratibus, vel iis, qui illis parent officiis, talem ipſorum negligentiam indicandi, ut conveniens adverſus negligentes animi noſtri motus exſurgat ".

XXXII. Sanctus Carolus, quem Paſtoralis ſollicitudo glorioſum reddidit, nihil omittere volens, quod ad paternam boni Paſtoris curam ſpectaret, illuſtre omnibus Paſtoribus benignitatis, & piæ ſollicitudinis erga miſeros incarceratus exemplum præbuit.

XXXIII. In primis in Concilio ſuo Mediol. I *parte* 2. *tit. De carceris cuſtodibus*, ſtatuit, ut Epiſcopi " curent etiam per certos homines, ab eis deligendos, ſemel in hebdomada viſitandos eos, qui in carcere tenentur: qui ſi illos indignius, & acerbius tractari compererint, referant ad Epiſcopum, qui pro ſua prudentia ac pietate, ne quid iniquius fiat, omnino provideat ".

XXXIV. Ultra hos carcerum præfectos, voluit, ut eſſet præterea Protector carceratorum unus ex Canonicis ordinariis Eccleſiæ Metropolitanæ, quem Archiepiſcopus libero arbitrio ſuo deligat ſingulis bienniis. Hujus officium eſſe declarat, " ſpeculari & invigilare ſuper Advocato & Protectore pauperum, & Præfecto ſpirituali carcerum, ac rurſus collaterali, ac ſatellitibus, & carcerum cuſtodibus, ne muneri ſuo ulla in re deſint, aut quid aliud committant in damnum carceratorum ".

" Sollicite propterea inveſtiget de cura ſpirituali carceratorum; & rurſus de corporali, deque illorum cauſarum expeditione, & quomodo cum illis agatur ab his ſingulis ad quos ſpectat ".

" Viſitet pluries, & ſaltem bis in hebdomada ſingulos carceratos, etiam qui in carceribus ſecretis ſunt, habito conſenſu Vicarii criminalis, ſeu cum ejus interventu, vel Promotoris Fiſci, alteriuſve, quem Vicarius criminalis maluerit, ſi id expedire judicaverit ".

" Sæpius etiam in hebdomada convocet Præfectum ſpiritualem carcerum; cum eoque tractet ea omnia, quæ ad morum correctionem, corporiſque carceratorum neceſſitates, & egeſtates pertinent; ac prompto animo audiat, etiam ea, quæ in dies ab ipſo referuntur; & quæ proviſione indigere cognoverit, omni ſollicitudine, ut opus erit, provideat, procuretve ".

" Si carceratos ipſos univerſos vel ſingulos, morum diſciplinâ, correctione, monitioneve indigere invenerit, opportune admoneat, & corripiat; ſi alios muneri ſuo deeſſe ſingulos ſui officii moneat, excitetque; tum Vicarium cauſarum criminalium, generalem etiam, & Archiepiſcopum, ut opus fuerit, adeat ".

XXXV. Non contentus ſi per alios Epiſcopus carceratorum curam agat, decernit in ſuo Concilio Mediolanenſi III. *tit. De iis, quæ ad Epiſcopale forum pertinent*, ut " Epiſcopus non ſolum per certos homines, ut primum a nobis conſtitutum eſt, ſed etiam ipſe aliquando in anno carcerem viſitet; in eoque incluſos paternâ charitate conſoletur, pieque in Domino adhortetur ".

" Videat item, ut eis ad corporis ſuſtentationem, & ad juſtum patrocinium non deſit quidquam; tum in primis non libri ſpiritualis lectio, non crebræ religioſorum hominum cohortationes, tum ne denique aliquid ad animæ ſalutem ".

XXXVI. Concilium Toletanum anno 1565. *Act.* 2. *Decreto* 13. dicit: " Epiſcopi ſaltem quolibet menſe carceres, quos ad Reorum cuſtodiam opportunos habere debent, ipſoſque Reos illic detentos per ſeipſos, ſi præſentes in eodem loco ſint, viſitare teneantur ".

XXXVII. Quam optanda ſit hodie hæc Epiſcoporum, & Paſtorum in viſitandis carceribus, & Reis illic detentis cura, ne-

Digitized by Google

mo non fatebitur, qui attenderit, quam miſera & diuturna ſoleat eſſe incarceratorum conditio, in tantum ſubſidio temporali deſtitutorum, ut antequam nocentes declarentur, morte durius ſupplicium ſuſtinere cogantur. Cui accedit privatio pene omnis ſpiritualis ſolatii, quod tamen miſeris illis in eo ſtatu conſtitutis ſumme neceſſarium eſt: ut vel maxime hic ſua erga hos miſeros, & deſolatos teneantur Paſtores miſericordiæ & pietatis viſcera aperire. Si omnibus exprobraturus ſit Chriſtus, Matth. cap. 25. verſ. 43. *In carcere eram, & non viſitaſtis me*, expendant Paſtores, quam horribile eis futurum ſit, ſi oves ſuas in carcere conſtitutas non viſitaverint.

XXXVIII. Si viſis informationibus, & attentis qualitate delicti & perſonæ, aliiſque circumſtantiis, videatur non eſſe decernenda apprehenſio perſonæ, tunc locus erit citationi ipſius accuſati, vel inquiſiti.

XXXIX. Citatio autem hæc duplex eſt; perſonalis & ſimplex. Perſonalis dicitur, eo quod citatus *perſonaliter* coram Judice comparere teneatur; eſtque hæc citatio affinis ipſi citationi reali ſeu apprehenſioni; ac propterea, qui eo modo citatus eſt ad reſpondendum, quod noſtrates vocant *daechſel perſoneel*, dicitur citatus ut reſpondeat *pede ligato*, hoc eſt, uti *captivus*, quemadmodum notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 34. quare & hujuſmodi citatio ipſum citatum infamare ſupra notavimus.

XL. Hinc in Edicto perpetuo de anno 1611. eadem moderatio præcipitur in decernenda citatione hac *perſoneli*, quæ ſervanda eſt in Decreto apprehenſionis: interdiciturque *art.* 39. Officiariis procedere ad capturam perſonæ, aut citationem ipſius *perſonalem*, niſi in tribus caſibus: ſcilicet, ſi reperiatur in flagranti delicto; ſi Judices decreverint, viſis prævis informationibus, Reum eſſe apprehendendum, vel citandum *perſonaliter*; vel in caſum accuſationis, & ad inſtantiam Partis *formalis*, in locis in quibus hæc eſt in uſu. Verba articuli ſunt: *Soo verbieden wy aen alle de voorſeyde Officieren te procedere tot apprehenſie vande perſoonen hebbende fixe wooninghe, noch de ſelve te daghen om te compareren in perſoone, ten zy om eene van de drye naeſt-volghende ſacken: te weten dat hy bevonden zy in 't teghenwoordigh misdaet; dat de Rechteren ghedecerneert hebben dat hy ghevanghen worde, ofte comme compareren en perſoone op de informatien preparatoire by hen gheſien; oft wel by accuſatie, ende ter inſtantie van Partye formele ter plaetſen daer die wordt ghebruyckt*. Id eſt: Prohibemus prædictis quibuſcumque Miniſtris, ne perſonam ullam fixum habentem domicilium apprehendere moliantur, neque aliquem citent, ut perſonaliter compareat, niſi ob unam ex tribus cauſis infra poſitis; videlicet, ſi quiſpiam deprehenſus fuerit in flagranti delicto, ſi Judices decreverint incarcerandum aut eum perſonaliter mandaverint comparere, expenſis per eos præviis inquiſitionibus: aut demum ratione accuſationis, & inſtante parte formali, iis in locis in quibus id obtinet.

XLI. Citatus *perſonaliter* debet comparere in perſona, nec admittitur Procurator. Si tamen *infirmus* ſit, aut alio legitimo impedimento detineatur, poteſt mittere *excuſatorem*, quem Galli vocant *exoniatorem*; de quo agit Rebuffus in ſuo Tractatu *De Excuſationibus ſive Exoniis*; ubi *num.* 18. dicit, quod " Curiæ Franciæ admittant excuſationem in criminalibus, quando *per ſe* debet quis comparere, & non per Procuratorem: tunc ſi citatus ille morbo ſontico detineatur, poterit excuſatorem mittere ad eum excuſandum; non autem reciperetur, ſi cauſas innocentiæ allegaret ": & ita ſervant etiam ſupremæ Curiæ Franciæ. Late ibidem examinat, quæ ſint dicenda legitima impedimenta, ob quæ mitti poſſit excuſator; monetque *num.* 60. quod " hodie illa exonia ſeu excuſatio tantum in Francia recipiatur in criminalibus, quando Reus debet comparere *perſonaliter*; & ſic vidi (ait) in forenſi Judicio ſervari: in Civilibus vero Procuratorem mittere debet ".

XLII. Hæc & Praxi Belgicæ conformia eſſe teſtatur Damhonderus loco citato *cap.* 25. cujus hic eſt titulus: *De exoniando in materia criminum*. Item Gerardus a Waſſenaër in Praxi judiciaria *cap.* 27. *num.* 4. di-

diciturque moribus noſtris quandoque per libellum ſupplicem a Curia impetrari; ut litteræ citationis ad *perſonaliter* comparendum mutentur in ſimplicem citationem ad tollendam infamiæ notam, ſi delicti levitas id permittat.

XLIII. De hac citatione agitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 454. & ſequentibus, mandaturque *art.* 457. ut captivi vel citati *perſonaliter* ex Decreto Curiæ non relaxentur, priuſquam ipſi reſponderint, & Fiſcales Regii aut alii Officiales ſuas ceperint concluſiones, & ordinatum fuerit, quâ formâ in materia propoſita procedetur.

XLIV. Etiam in Curiis eccleſiaſticis citationi *perſonali* in criminalibus locus eſt, ſi eam decernendam Judex judicaverit: imo Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 14. dicunt, quod " citatus in cauſis officii, defloratiomis, oppoſitionis bannorum, vel alimentationis prolium, tenebitur in *perſona* primâ vice comparere; alioquin contumax erit, nec poterit Advocatum, vel Procuratorem adhibere, niſi ad articulos, illorumque circumſtantias *perſonaliter* reſponderit (*a*)".

CAPUT III.

De Examine Rei, & de Tortura.

1. *Promotor juxta Ordinationes Curiarum Eccleſ. debet intra triduum exhibere libellum contra incarceratum.*
2. *Similiter Fiſcales, & Officiales Regii infra triduum exhibere debent ſua* interrogatoria.
3. *Interrogatoria hæc ſunt articuli informationis præviæ, ſuper quibus Reus eſt examinandus.*
4. *Reus a Judice vel Commiſſario indilate examinandus; & quid in hoc examine attendendum?*
5. *Reus ſine mora ad interrogata reſpondere tenetur.*
6. *Et quidem ante datas defenſiones, aut copiam interrogatoriorum.*
7. *Reſponſiones Rei in ſcriptis exceptæ communicandæ Promotori aut Fiſcalibus; qui iis viſis concluſionem capiant.*
8. *Quid circa concluſionem capiendam ſtatuat Edictum perpetuum anni* 1611.
9. *Si videatur confeſſio Rei ſufficiens, petitur* jus dici*: ſin minus, petitur, ut teſtes recolligantur, aut ſi opus ſit, confrontentur.*
10. *Quare & quomodo teſtes auditi in informatione debeant recolligi ſive reexaminari?*
11. *Quid* confrontatio*; & quando adhibenda?*
12. *Teſtes priuſquam confrontentur, debent eſſe recollecti.*
13. *Datur Reo facultas reprobandi teſtes ante confrontationem; ſed non poſt.*
14. *Reus non relaxandus ante factam reſponſionem.*
15. *Proceſſus criminalis non ſemper eodem modo inſtruitur.*
16. *Si Reus ex ſua confeſſione, & informatione parum gravetur, proceſſus inſtituitur modo ſervari ſolito in civilibus.*
17. *Alias extraordinarie Reo in carcere conſtituto.*
18. *Reo ſemper dandæ ſuæ defenſiones, & dilationes ſufficientes ad eas faciendas.*
19. *Quomodo nominandi, & examinandi teſtes, quos Reus ad probandam innocentiam; aut reprobandos teſtes contra ſe productos producere vult?*
20. *De Jure Decretalium nomina teſtium, & eorum depoſitiones Reo communicanda.*
21. *Non tamen communicanda, priuſquam ſint recollecti ſeu reexaminati.*
22. *Ob periculum imminens teſtibus, ex Ordinationibus Curiarum eccleſ. depoſitiones non ſunt publicandæ.*

23. *Quo-*

(*a*) In novis Cleri Gallicani Collectaneis *tom.* 7. *col.* 812. &c. quæritur, an in citationibus perſonalibus Officialis teneatur accuſationum capita exprimere?

23. *Quomodo huic periculo aliqui occurrere velint?*
24. *In proceſſu criminali examinando magnâ diſcuſſione opus eſt.*
25. *Ubi de pœna corporali agitur, requiruntur probationes claræ, & indubitatæ.*
26. *An ex indiciis & conjecturis concludi poſſit, & locus ſit juramento ſuppletivo?*
27. *An ſpontanea confeſſio Rei ad condemnationem ſufficiat?*
28. *Hodie, dum plena probatio non habetur, ſolet nonnumquam Reus applicari* torturæ, *ſeu* quæſtioni.
29. *Aliqui hanc torquendi praxim improbant; quorum primum argumentum proponitur.*
30. *Secundum argumentum contra praxim torturæ.*
31. *Tertium argumentum.*
32. *Convenit inter Doctores, Reum torquendum non eſſe, dum alio modo veritas haberi poſſit.*
33. *Idipſum expreſſum in Edicto Philippi II.*
34. *Injuſtum apparet, Reum non convictum de crimine puniri per tormenta torturæ.*
35. *Confeſſio Rei facta in tortura exiguam, aut nullam fidem meretur.*
36. *Ex hodierna praxi confeſſio facta in tortura debet renovari a Reo extra torturam.*
37. *Sed nec hæc renovatio magnam addit fidem; & quare?*
38. *Plura argumenta contra uſum torturæ, præſertim in examinandis maleficis remiſſive.*
39. *Certum eſt, torturam cum magna moderatione & circumſpectione adhibendam.*
40. *Tortura non imponenda, niſi ob crimen admodum grave.*
41. *Requiruntur indicia gravia, & conformia tali medio de crimine commiſſo contra Reum.*
42. *Videtur requiri tanta probatio, ut ſola confeſſio deeſſe videatur.*
43. *Non ſufficit teſtimonium unius, quartumvis magnæ auctoritatis & fidei.*
44. *Plures perſonæ exemptæ a tortura, ac nominatim mulieres prægnantes.*
45. *Si dubium ſit, an mulier ſit prægnans, a tortura abſtinendum.*
46. *Tortura adhibenda præſente Judice, ipſiuſque arbitrio.*
47. *Hodie adhiberi ſolet, ut habeatur Rei confeſſio; & quare?*
48. *Quare in Curiis Eccleſiaſticis Rei non torquantur?*

I. IN Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *cap.* 55. ſtatuitur: “ Si Promotor „ per incarcerationem inceperit, ſtatim, „ vel ad minimum *infra triduum*, libellum „ exhibebit ſuper exceſſibus & delictis Rei, „ qui tradetur Judici, aut ejus Commiſ„ ſariis a Judice nominandis „.

II. Similiter Ordinationum Curiæ Brabantiæ *art.* 454. ſtatuitur, ut ſi quis ex Decreto Curiæ captus fuerit, aut *perſonaliter* citatus, Fiſcales Regii, aliique Officiales tenebuntur intra *triduum* exhibere interrogatoria, ſive gravamina, concepta ſuper delictis, & malefactis prædictorum captivorum, tradenda Commiſſario a Curia ad examen captivorum, vel citatorum deputato.

III. Hæc interrogatoria non faciunt libellum; ſed potius ſunt ea, quæ per informationem prævıam Fiſcus ſeu Procurator Regius ad onus captivi, ſive capti accepit. Unde Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 30. *num.* 1. ait: “ In crimi„ ne *criminaliter* intentato per Fiſcum ex „ officio (potiſſimum malefico capto) nul„ lam Fiſcus petitionem ſive libellum for„ mat: ſed Curiæ illico præviam infor„ mationem communicat; cupiens, ut „ maleficus Reus ſuper ejuſdem informa„ tionis articulis, ligato pede, examine„ tur „.

IV. His interrogatoriis Judici ſive Commiſſariis exhibitis, tunc juxta citatum articulum Ordinationum Curiarum eccleſiaſticarum, “ Judex, vel Commiſſarii in præ„ ſentia ipſius Promotoris, vel etiam Ad„ vocati Fiſcalis (ſi adeſſe velit) ſecun„ dum prædictum libellum Reum exami„ nabunt, diligenterque animadvertent, ſi „ Reus conſtans ſit, an vacillet; & deſu-

„ per

„ per judicium ſuum ſeparatim annotabunt, „ & Judici exhibebunt „.

Hæc deſumpta apparent ex citato articulo Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

V. Et quidem in criminalibus Reus in carcere conſtitutus, vel perſonaliter citatus, & comparens, debet ſine mora ad interrogata reſpondere; neque datur ei dilatio ad deliberandum: idque obſervari generaliter in praxi teſtatur Julius Clarus in *Practica Criminali*, *quæſt.* 45. *num.* 7.

VI. Inſuper ibidem *num.* 8. teſtatur, quod de conſuetudine Reus interrogetur, & examinetur ante datas defenſiones, & copiam indiciorum, ſive informationum; allegatque ibidem plures Practicos, qui aſſerunt, ita quotidie practicari, ac eſſe receptum ſtylum, uſum & conſuetudinem.

VII. Poſt hæc decernitur in citatis Ordinationibus Curiarum Eccleſ. " Reſponſiones Rei in ſcriptis redactæ Promotori tradentur, qui communicato conſilio „ cum Advocato Fiſcali, demum concludet contra Reum pertinenter; & offeret Promotor probare, deinde captivus „ capiet terminum ad ſe juſtificandum; „ qui ſi aliquas juſtificationes, factaque „ contraria exhibuerit, ſcripto poterit „ Promotor replicare, & procedetur ulterius, prout ſuperius ſtatutum eſt; „ ſalvo, quod in his cauſis incarceratorum „ de triduo ad triduum procedetur „.

Similiter in dictis Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 445. mandatur, ut reſponſiones Rei in ſcriptis redactæ communicabuntur Fiſcalibus, aliiſque Officialibus, ut iis viſis capiant concluſionem pro exigentia materiæ, & prout ipſis expedire videbitur.

VIII. Et ne Officiarii cavillos patiantur, ſuper formalitate concluſionis, ſufficerit illos ex informationibus, confeſſionibus, & probationibus delictum proponere, ut puniatur delinquens pro ratione Juris, Edictorum, ſeu aliâ pœnâ, quæ juſta, & æqua videbitur: ita cautum Edicto perpetuo Alberti & Iſabellæ anni 1611. *art.* 41.

IX. Deinde 456. ſtatuitur, quod ſi confeſſionem Rei reperiant ſufficientem, petent jus ſuper ea dici: ſin minus, ordinabitur, ut teſtes recolligantur, & ſi opus ſit, confrontentur; idque unâ duntaxat dilatione ex moderatione Curiæ. Verba articuli ſunt: *Ende indien ſy de confeſſien ſufficient bevinden, ſullen recht nemen, ende begeren op de ſelſde: ende ingevalle neen, ſoo ſal men ordineren, dat de getuyghen gerecolleert worden, ende ſoo verre het nodt zy, geconfronteert: ende om dat te doen en ſal maer dilay ghegheven worden ter diſcretie ende moderatie van den Hove*. Id eſt: Quod ſi confeſſionem reperiant ſufficientem, jus deſuper pronuntiari requirent: ſin minus, ſtatuetur, ut teſtes iterato interrogentur, & ſi opus, cum reo componantur; quod ut fiat, prorogatio non concedetur, niſi pro prudentia & moderatione Curiæ.

X. De recollectione ſeu reexamine teſtium in criminalibus agit Julius Clarus citatâ *quæſt.* 45. dicitque, quod ſi " Reus „ delictum neget, debeant teſtes, qui in„ formatione prævià auditi fuerunt, rur„ ſus examinari, citato Reo ad vidindividum „ eos jurare. Et valde erraret Judex (ait) „ qui omiſsâ tali repetitione teſtium pro„ cederet ad torturam, vel condemnatio„ nem: nam teſtes recepti ante litis con„ teſtationem nullam fidem faciunt contra „ Reum, cum ſint examinati ipſo non ci„ tato. Et adverte, quia hæc repetitio „ fieri debet cum omnibus illis qualitati„ bus, quæ requirerentur, ubi iſti te„ ſtes repetendi numquam fuiſſent exami„ nati „.

XI. Interdum, quando teſtis aliquid deponit directe contrarium ei, quod dixit Reus; vel ipſe teſtis deponit de viſu, tunc teſtis jubetur ſuam depoſitionem renovare in præſentia, & *conſpectu* ipſius Rei: atque hæc renovatio depoſitionis vocari ſolet *confrontatio*, quaſi facta *fronte ad frontem*, uti notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 47. *num.* 2. additque *num.* 3. quod " ſimilem quoque confron„ tationem Judex exerceat, quoties duo „ teſtes in materia criminali diſconveniunt, „ ita ut alter ſuſpectum accuſet, alter ex„ cuſet; maxime ſi aliter veritas conſtare „ nequeat „. Vide etiam Julium Clarum loco citato, *quæſt.* 45. *num.* 14.

XII. Juxta Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 461. teſtes *confrontandi* debent eſſe recollecti, ſive reauditi; & tum demum ſu-

Digitized by Google

toribus, ut " caveant, ne quem innocentem per calumniam in jus vocent, aut importune, vel indiſcrete aliquos exagitent, defectuſque propalent, ac accuſatos ſeu inquiſitos, præſertim Eccleſiaſticos, ante ſententiam diffament, ſed cum omni modeſtia, integritate, & humanitate officium ſuum exerceant ".

CAPUT II.

De Captura, vel Citatione *perſonali* accuſatorum, & quæ circa incarceratos ſervanda?

1. *Ex informationibus præviis Judex diſpicere debet, num decernenda ſit captura.*
2. *Nemo apprehendendus niſi auctoritate Judicis.*
3. *Officiarii hodie vi generalis mandati ad apprehenſionem procedere nequeunt.*
4. *Quæ a Judice in decernenda captura de jure communi ſint attendenda?*
5. *Juri communi hac in parte conformes ſunt Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum.*
6. *Dictæ Ordinationes vetant apprehenſionem perſonæ notabilis qualitatis, niſi communicatione factâ Epiſcopo, aut Vicariatui ejus.*
7. *Captura non facile decernenda contra perſonas eccleſiaſticas.*
8. *Ordinarie non decernenda contra Clericos, ſi cautionem præſtent* de parendo.
9. *Synodus Tridentina innuit, non eſſe decernendam capturam, ubi de fuga non timetur.*
10. *Ex communi Doctorum ſententia non eſt procedendum ad incarcerationem, dum agitur duntaxat de pœna pecuniaria, & Reus offert cautionem ſufficientem.*
11. *Idque etiam dum Reus crimen eſt confeſſus, vel in flagranti delicto eſt deprehenſus.*
12. *Edictum Philippi II. vult relaxari captivos ſub cautione, ſi non plane de delictis conſtet, nec agatur de delictis atrocioribus.*
13. *Etiam aliquando relaxatio hæc admittenda, ubi agitur de delicto capitali.*
14. *Poteſt interdum Judex accuſatum militibus cuſtodiendum, vel alicui tuto loco committere.*
15. *Interdum pro cautione fidejuſſoria admittenda juratoria.*
16. *Quomodo probetur accuſatum non poſſe invenire cautionem fidejuſſoriam?*
17. *Jure Romano captivi non debent male tractari, ſed a cuſtodibus carcerum eis humanitas exhibenda.*
18. *Conſuetudo hoc jus non abrogavit, licet a multis negligatur.*
19. *Volunt Edicta Principum noſtrorum, ut cauſæ captivorum celeriter terminentur.*
20. *Volunt inſuper ab inferioribus Judicibus quater in anno tranſmitti nomina captivorum ad ſuperiores Judices.*
21. *Præterea ſingulis menſibus volunt viſitari carceres per Officiarios, & Judices, & interrogari captivos ſuper iis, quæ ad cauſæ expeditionem conducere poſſunt.*
22. *Item, an omnia neceſſaria captivis ſubminiſtrentur?*
23. *Quæ a cuſtodibus carcerum obſervanda circa captivos, & qui in cuſtodes eligendi ſpeciali Edicto Philippi II. expreſſum eſt?*
24. *Huic Edicto conſonant Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum.*
25. *Ad quid teneatur cuſtos, ſi ejus negligentiâ Reus e carcere fugerit?*
26. *Commeſſationes, luſus chartarum, inhoneſta converſationes in carceribus non permittendæ.*
27. *Sollicite a Judicibus attendendum, qui in cuſtodes carcerum eligantur.*
28. *Jam pridem uſitatum fuit per Epiſcopos carceres viſitari.*
29. *Imperatores voluerunt carceres Epiſcopis ſemper patere.*
30. *Imperator Juſtinianus optavit bis per hebdomadam carceres per Epiſcopos viſitari.*
31. *Inſuper voluit per Epiſcopos indicari negligentia Judicum circa captivos.*
32. *S. Carolus præbuit exemplum piæ ſollicitudinis erga captivos.*

33. *Vo-*

33. *Voluit ſemel in hebdomada viſitari captivos cum relatione ad Epiſcopum.*
34. *Conſtituit inſuper protectorem incarceratorum, & quod hujus officium?*
35. *Etiam per Epiſcopum ipſum voluit aliquando viſitari carceres.*
36. *Ex Decreto Concilii Toletani anni 1565. Epiſcopi quolibet menſe carceres viſitare debent.*
37. *Viſitatio carcerum per Epiſcopos, aut Paſtores valde hodie optanda.*
38. *Ubi non apparet decernenda captura, locus erit citationi ipſius Rei.*
39. *Quid citatio* perſonalis?
40. *In Edicto Principum componitur cum captura; & quare?*
41. *Citatus* perſonaliter *non poteſt comparere per Procuratorem, niſi ad allegandum impedimentum.*
42. *Interdum citatio perſonalis ex Decreto Curiæ convertitur in citationem ſimplicem.*
43. *Citati* perſonaliter *relaxandi non ſunt antequam reſponderint.*
44. *Ex Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum ſubinde reſpondendum* perſonaliter *extra materiam criminalem.*

I. INformationibus contra Reum captis, Judex diſpicere debet, num decernenda ſit captura ipſius Rei, ſive accuſati; vel an ſimpliciter citandus; aut ſaltem ſub cautione de ſe ſiſtendo uſque ad ſententiam ſibi relinquendus.

II. Prudentis enim Judicis examini tantum relictum eſt, ut is inquirat & judicet, an apprehenſione digna ſit diffamatio, quæ contra Reum habetur, *L. 3. Cod. De Exhibit. reorum*, ubi Imperatores præcipiunt " neminem in Judicio exhibendum, „ niſi de cujus exhibitione Judex pronun„ tiaverit „.

III. Hinc moribus noſtris in vim generalis mandati, & vi officii non poſſunt Officiarii procedere ad apprehenſionem perſonalem, priuſquam indiciis & informatione præparatoriâ, facinus exploraverint, & a Judice Decretum apprehenſionis obtinuerint; uti recte notat Antonius Perezius ad *tit. Cod. De Exhibendis reis, num. 1.*

IV. Porro Judex hic attendere debet conditionem perſonæ ipſius Rei, qualitatem criminis objecti, necnon indicia commiſſi criminis, quemadmodum eleganter expreſſit Ulpianus in *L. 1. ff. De Cuſtodia, & exhibit. reorum.* " De cuſtodia „ reorum Proconſul æſtimare ſolet (ait) „ utrum in carcerem recipienda ſit perſo„ na, an militi tradenda, vel fidejuſſori„ bus committenda, vel etiam ſibi. Hoc „ autem vel pro criminis, quod objicitur, „ qualitate, vel propter honorem, vel „ propter ampliſſimas facultates, vel pro „ innocentia perſonæ, vel pro dignitate „ ejus, qui accuſatur, facere ſolet „.

V. Hactenus dicta ſat conformia ſunt Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit. 7. art. 8.* quo cavetur, ut Promotores " ad incarcerationem non „ procedant, niſi prævio Judicis Decreto, „ qui nec id concedet, ſine diligenti in„ formatione præparatoria; niſi periculum „ eſſet fugæ, ſi informatio capienda, vel „ Decretum Judicis expectandum eſſet an„ te incarcerationem: vel niſi in flagranti „ crimine reus deprehenderetur, vel de„ mum, niſi poſt tres citationes in Judi„ cio reproductas, præcedente debitâ in„ formatione declaratus fuerit contumax: „ datâ nihilominus, hoc ultimo caſu, „ optione reo criminis non graviſſimi, ſeu „ veniendi ad carceres, ſeu loco carceris „ præſtandi cautionem ſufficientem de ſi„ ſtendo ſe juri, & implendo judicato, „ niſi ex cauſis aliter Judici videretur „.

VI. Addunt inſuper citatæ Ordinationes *art. 9.* " Si tamen perſonæ eſſent no„ tabilis qualitatis, non apprehendentur, „ niſi negotio nobis (Epiſcopo) vel Vi„ cariatui ante communicato, quando mo„ ram hoc faciendi res patietur „.

VII. Et ſane quia incarceratio fieri nequit ſine notabili ipſius Rei infamia & incommodo, Judices præſertim eccleſiaſtici, Decreta apprehenſionis, & incarcerationis maxime contra Clericos, & perſonas eccleſiaſticas non facile decernere debent.

VIII. In *Cap. 15. De Sentent. excommunicat. in 6.* reſpondit Bonifacius VIII. „ Clericos ſi de parendo juri tibi fidejuſ„ ſoriam dederint cautionem, detinere non „ debes, niſi exceſſus enormitas, vel alia „ cauſa rationabilis eos ſuaſerit detinendos „.

IX, Sy-

Digitized by Google

IX. Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap.* 6. *De Reformat.* tradens formam, quâ Epiſcopus procedere debet contra Canonicos Capitulorum Cathedralium exemptorum, inter alia dicit: " In criminibus ex incon-
„ tinentia provenientibus, de qua in De-
„ creto *De Concubinariis*, (*a*) & in atro-
„ cioribus delictis, depoſitionem aut de-
„ gradationem requirentibus, ubi *de fuga*
„ timetur, *ne judicium eludatur*, & ideo
„ opus ſit *perſonali* detentione, poſſit ini-
„ tio ſolus Epiſcopus ad ſummariam in-
„ formationem, & neceſſariam detentio-
„ nem procedere „.

Hic non obſcure innuit Synodus, ex ſummaria informatione detentionem non eſſe decernendam, ubi de fuga ipſius Rei non timetur: vel ubi periculum non eſt, ne per ejus fugam judicium reddatur eluſorium.

X. Hinc communiter docent Doctores, non eſſe procedendum ad incarcerationem, quin & incarceratos eſſe relaxandos, ſi Reus ſeu accuſatus præſtet cautionem ſufficientem ſe in judicio ſiſtendi, & judicato ſatisfaciendi, quandocumque pœna non niſi pecuniaria crimini imminet; quorum opinioni accedens Tuldenus loco citato, addit eam opinionem admittendam " ubicum-
„ que fuga Rei non eluſerit executionem:
„ Ergo (ait) & in relegatione „.

XI. " Aſſentior & iis (pergit Tulde-
„ nus) qui idem ſtatuunt, quamvis cauſa
„ jam ad exitum decurrat; relaxandum
„ nempe interventu ſponſoris Reum: idem-
„ que etſi Reus confeſſus convictuſve, ac
„ proinde etſi in flagranti delicto depre-
„ henſus, aut ejus publicâ evidentiâ op-
„ preſſus. Quid enim intereſt juſtitiæ aut
„ accuſatoris, dum de judicato mox ſol-
„ vendo, non tantum de Reo ſiſtendo,
„ certius cautum eſt „.

XII. Edictum criminale de 5. Julii 1570. *art.* 53. vult ut ſtatim atque de innocentia captivi conſtabit, dimittatur & abſolvatur: redarguens errorem quorumdam, qui laudem eſſe juſtitiæ putant, neminem e carceribus relaxare; cum vera laus conſiſtat in expedita cauſæ cognitione, & juſta condemnatione vel abſolutione: & ſi per informationes de delicto non plene conſtet, ſed tantum ſit ſuſpicio vel dubium, (modo materia ſive crimen non ſit nimis enorme) ut relaxetur ſub cautione fidejuſſoria, vel juratoria pro qualitate perſonæ, & delicti. Verba Edicti ſunt: *Dat ſoo gheringhe bliicken ſal vande innocentie ende onnooſelheyt vande ghevanghenen, vvillen vvy, dat, alle ſacken gepoſtponeert ende te rugge gheſtelt, die Jughen ende Rechters verſlaen ſullen, om hem te ontſlaen, ende abſolveren, vveſende een abuys, hem te laten duneken die eerre vander Juſtitien te ziine niemanden te relaxeren: de vvelcke gheleghen is, mits ghevende goet, cort ende oprecht vonniſſe, tot abſolutie oft condemnatie: Ende indient niet t'eenemael ende gheheeliicken en bliicke vander miſdaet, naer die informatien ende devoor deshalven ghedaen: maer datter alleeneliick ſuſpicie oft tvviiffel valt (indien de ſacke ende materie niet te ſeer ſvvaer en is) ſullen die ghevanghenen gheſlaeckt vvoeden tot eerbieden, op cautie oft borchtocht fidejuſſoire oft juratoire nae de qualiteyt vande perſoonen, ende der miſdaet. De ſelve confirmerende oft anderſſins ordinerende, ſoomen de ſacke ende materie bevinden ſal ghediſponeert.* Id eſt: Quamprimum de innocentia captivi conſtabit, volumus, ut quibuslibet ſepoſitis & omiſſis nil prius Judices curent, quam eos dimittere & abſolvere, cum abuſus ſit quod quiſpiam ſibi perſuadeat agi exiſtimationem juſtitiæ, ſi quis abſolutus dimittatur; quæ in eo ſita eſt, ut æqua breviſque ſeu abſolutionis ſeu condemnationis ſententia proferatur: ſi vero poſt inquiſitionem, aliaque adhibita media, non omnino & liquido de crimine conſtet, ſuſpicio vero duntaxat, aut dubium ſuperſit (ſi modo cauſa non ſit nimium enormis) dimittentur captivi mediante cautione fidejuſſionis aut juramenti, attentâ perſonarum, & criminis qualitate. Quod vel obſervabitur, vel aliter decernetur, prout exiget cauſæ diſpoſitio ipſius Rei.

In

(*a*) Decretum iſtud refertur Seſſ. 24. cap. 8. *De Reform.* & Seſſ. 25. cap. 14. *De Reform.*

In atrocioribus delictis, puta voluntariis homicidiis, relaxationem ſub cautione vetat Edictum de 1. Julii 1616. *art.* 20.

XIII. De hac relaxatione ſub cautione fidejuſſoria latius agit Damhouderus in *Praxi Rerum civilium cap.* 20. ubi inter alia quoque obſervat *num.* 11. quod ſubinde accuſatus de crimine, pro quo ex jure communi, & formâ Statutorum pœna corporalis eſt imponenda, poſſit a Judice ſub hac cautione relaxari: quod & Tuldenus notavit loco ſupra citato; concludens, non eſſe generaliter verum, quod communiter aſſerunt Interpretes, relaxationem hanc non eſſe annuendam, ubi de crimine capitali agitur. Nam “ ſi (ait) cui naturæ & anteactæ vitæ probitas ſuffragatur, quanto „ atrocius intentatur crimen, tanto id ab „ illo & a veriſimilitudine magis abhorret. „ Ergo ſi ſpectatæ probitatis vir accuſa- „ tur, non quia crimen capitale eſt, ideo „ is ſtatim carceri mancipandus; ſed ſi „ gravibus ejus indiciis non urgetur, com- „ mittendus plerumque eſt fidejuſſoribus „.

XIV. Monet autem Julius Clarus loco citato *quæſt.* 64. quod ſubinde “ poſſit Ju- „ dex reum conſignare militibus, ut cu- „ ſtodiant illum in loco aliquo tuto extra „ carceres; vel fidejuſſoribus, qui promit- „ tant, eum in loco aliquo tenere, vel „ ſtatuere palatium, vel civitatem pro car- „ cere ſub fidejuſſione, quando qualitas „ perſonæ hoc requirit, & Judex credit „ pro certo illum non fore culpabilem „.

XV. Quâ formâ concipi debeat fidejuſſio, & quæ dicenda ſit ſufficiens, ibidem exponit Clarus; una notans, quod de jure & conſuetudine interdum relaxandi ſint Rei ſub cautione *juratoria*, cum fidejuſſorem reperire nequeunt; quod & citatus *articulus* 53. Edicti criminalis anni 1570. manifeſte ſupponit. Hanc conſuetudinem laudat Clarus: “ ne Rei (ait) qui alias „ eſſent relaxandi, ubi fidejuſſorem inve- „ nirent, in carceribus marceſcant „.

XVI. Dicit ibidem Clarus *num.* 15. communiter receptum eſſe, “ eo ipſo quod „ Reus cum juramento affirmet, quod „ non putat invenire poſſe fidejuſſorem, „ ſatis cenſeatur probaſſe difficultatem præ- „ ſtandi fidejuſſorem „.

„ In Practica tamen (ait ibidem) apud „ nos ſervatur, quod Judex ex officio ſum- „ marie & ſine ſcriptis cum interventu Fi- „ ſci ſe informat de facultatibus ipſius Rei „ aliter, quam per ejus juramentum; & „ deinde fit ordinatio, quod relaxetur cum „ juratoria cautione, cum participatione „ & interventu Fiſci; & ſubſcribitur a „ Fiſcali, & Judex eſt poſtea tutus in Syn- „ dicatu „.

XVII. Cum Jure Romano carceres non ad pœnam, ſed ad cuſtodiam ſint conſtituti, ſevere legibus veritum eſt, captivos male tractari, quemadmodum late exponitur in *L. fin. Cod. De Cuſtodia reorum*; neque ipſis captivis per corruptos carcerum cuſtodes humanitas negetur, ut noxius cito puniatur; & innocens abſolvatur: quin & ipſe cuſtos carceris “ intra „ trigeſimum diem ſemper ingerat nume- „ rum perſonarum, varietatem delictorum, „ clauſorum ordines, ætatemque vincto- „ rum. Quod ſi hæc prætermiſerit, offi- „ cium quidem viginti libras auri ærario „ noſtro jubemus inferre: Judicem vero „ deſidem ac reſupinâ cervice tantum ti- „ tulum gerentem, extorrem impetratâ „ fortunâ, decem auri libras mulctandum „ eſſe cenſemus „.

XVIII. Recte notavit Zypæus in Notitia Juris Belgici, *tit. De Cuſtodia reorum, num.* 1. quod “ uſus hoc non præciſe ſer- „ vet, non (ait) aliquâ vernaculâ lege „ obſtante, ſed *negligentiâ* „.

Et ſane ſi Principum noſtrorum Edicta attendamus, reperiemus, non minorem his, quam Romanis de captivis curam fuiſſe.

XIX. In primis in citato Edicto de anno 1571. mandant *art.* 38. etiam Regiis Conſiliis, ut non ultra annum captivos ſuos detineant, nec reorum cauſas ultra illud tempus protrahant: & in caſum non determinationis, ipſi Principi indicare teneantur rationes retardationis. Quin & Edicto perpetuo anni 1611. *art.* 40. edicitur, ut non ultra *ſex menſes*, poſtquam ipſe proceſſus fuerit inſtructus, ſententia differatur.

XX. Et *art.* 34. mandatur omnibus inferioribus Judicibus, catalogum omnium captivorum quater quotannis, nimirum *Quatuor temporibus*, ad Superiores tranſmittere; ut hi examinent, num nihil negligentiæ

in terminandis his cauſis ex parte Judicum aut Officiariorum interveniat. Plura eumdem in finem decernuntur ibidem, *art.* 35. 36. & 37.

XXI. Præterea *art.* 39. mandatur, ut Officiarii perſonaliter, aut in eorum a civitate abſentia ipſorum locum tenentes, ut minus ſingulis menſibus ſemel viſitabunt carceres, præſentibus duobus e Judicibus, & Graphiario criminali, ipſoſque captivos ſingulatim alloquentur, eos interrogantes ſuper iis, quæ videbuntur convenire ad cauſarum expeditionem.

XXII. Inſuper attendent, num carceres ſint tales, ut captivi ſecure & tuto ibidem cuſtodiantur: an captivis neceſſaria ſubminiſtrentur in victu & potu, ac ſtraminibus juxta Ordinationes Regias; ipſique carceres non ſint infecti, vel fœteant, aliaque ſimilia: *Quandoquidem* (ait Edictum) *carceres ſint ad cuſtodiam, & non ad vindictam*.

Idipſum circa viſitationem carcerum qui ſubſunt Conſilio Brabantiæ, fieri vult per Procuratorem generalem vel ejus Subſtitutum, ipſique quater in anno aſſiſtant duo Conſiliarii a Superioribus deſignandi.

XXIII. Quæ hîc ſtatuta ſunt circa ſubminiſtrationem neceſſariorum ad victum & potum captivorum, necnon expurgationem, & munditiem carcerum, repetuntur in Edicto ejuſdem anni 1570. quod ſpeciatim concernit ipſos cuſtodes carcerum; ubi latius declaratur & decernitur, quæ ab his obſervanda, & qui ad hoc officium aſſumendi ſint. Habetur hoc Edictum *part.* 2. Edict. Brabantiæ, *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1.

XXIV. Plura quoque conſona dicto Edicto de officio cuſtodis carcerum habentur in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. *tit.* 10. atque inter cetera *art.* 1. quod " erit diligens in cuſtodiendis captivis, ac non „ ſolum de ſua diligentia, ſed & uxoris, „ & omnium, qui de ſua familiâ ſunt, „ tamquam propriâ reſpondebit; nec ju„ ramentum ſolum, ſed & cautionem ea „ de cauſa præſtare tenebitur„.

XXV. Deinde *art.* 2. additur: " Cum „ ejus, aut ſuorum negligentiâ aliquem e „ carceribus fugere contigerit, ad omnia, „ quibus tempore fugæ captivus obligatus „ erat, tam ratione delicti, quam expen„ ſarum, obligabitur; niſi ſubtilem fra„ cturam probare poſſit, aliamve cauſam „ adferre, quæ ſecundum juris depoſitio„ nem eumdem excuſet„.

XXVI. Præcipitur quoque *art.* 7. quod „ commeſſationes captivorum, luſus charta„ rum, aut ſimiles, nullo modo admittet, „ ſed bene eorum loco libros pios ſubmi„ niſtrabit". Hoc ipſum præcipit citatum Edictum; una vetans in carceribus ſive cuſtodiis exerceri popinas, *cabaretten*, aliaſque inhoneſtas converſationes tenere.

XXVII. Quanta ab inhumanis cuſtodibus miſeri captivi patiantur, ſingulatim enarrat Damhouderus in Praxi Rerum crim. *cap.* 17. optatque, " ut Judices in aſſumen„ dis cuſtodibus ſeu Commentarienſibus, „ vigilantes ſint & prudentes; ne quibuſ„ vis citra delectum hoc officium com„ mittant; quin potius eligant viros bo„ nos, cordatos, humanos, mites, miſeri„ cordes, benignos, affabiles, pios, bo„ næ conſcientiæ, timentes Deum, qui „ ſuis captivis diligenter neceſſaria ſubmi„ niſtrent, eos ſubinde conſolentur, & ut „ pii patres-familias, in quibuſvis neceſſi„ tatibus juvamen, & ſolatium præbeant „ afflictis. Nihil piaculi, nihil ſpurcitiæ, „ nihil exactionis, nihil impoſturæ, nihil „ fraudis, nihil criminis, nihil denique „ maleficii, aut per ſe, aut per alios, in „ ſuos carceres irrepere ſinant„.

XXVIII. Quia inter opera miſericordiæ non minimum eſt, captivos viſitare, eorumque miſerias ſublevare, jam pridem ſanctiſſimi Epiſcopi & Paſtores ſui muneris exiſtimarunt, carceres adire, & captivorum curam agere.

XXIX. Hanc Epiſcoporum operam in captivos probantes Imperatores, voluerunt carceres ſemper ipſis patere.

Extat in appendice Codicis Theodoſiani lex Honorii Imperatoris in hæc verba: „ Eam quoque Sacerdoti concedimus fa„ cultatem, ut carceris ope miſerationis „ aulas introëat, medicetur ægros, alat „ pauperes, conſoletur inſontes; & cum „ ſingulorum cauſas cognoverit, interven„ tiones ſuas apud Judicem competentem „ ſuo jure moderetur„.

XXX. Et Juſtinianus Imperator in *L.* 22. *Cod. De Epiſcopali audientia*, ſollicitu-

tudinem Epiſcoporum erga captivos excitare volens, jubet: " Deo amabiles locorum Epiſcopos per unam cujuſque hebdomadæ diem, id eſt feriâ quartâ, aut ſextâ, quæ & paraſceve appellatur, eos qui in cuſtodia habentur, viſitare, & diligenter inquirere cauſam, ob quam detinentur ".

XXXI. Inſuper, " licentiâ datâ Deo chariſſimis pro tempore Epiſcopis, ſi quam negligentiam admiſſam cognoverint ab Illuſtriſſimis & Magnificentiſſimis atque Clariſſimis pro tempore Magiſtratibus, vel iis, qui illis parent officiis, talem ipſorum negligentiam indicandi, ut conveniens adverſus negligentes animi noſtri motus exſurgat ".

XXXII. Sanctus Carolus, quem Paſtoralis ſollicitudo glorioſum reddidit, nihil omittere volens, quod ad paternam boni Paſtoris curam ſpectaret, illuſtre omnibus Paſtoribus benignitatis, & piæ ſollicitudinis erga miſeros incarceratos exemplum præbuit.

XXXIII. In primis in Concilio ſuo Mediol. I *parte* 2. *tit. De carceris cuſtodibus*, ſtatuit, ut Epiſcopi " curent etiam per certos homines, ab eis deligendos, ſemel in hebdomada viſitandos eos, qui in carcere tenentur: qui ſi illos indignius, & acerbius tractari compererint, referant ad Epiſcopum, qui pro ſua prudentia ac pietate, ne quid iniquius fiat, omnino provideat ".

XXXIV. Ultra hos carcerum præfectos, voluit, ut eſſet præterea Protector carceratorum unus ex Canonicis ordinariis Eccleſiæ Metropolitanæ, quem Archiepiſcopus libero arbitrio ſuo deligat ſingulis bienniis.

Hujus officium eſſe declarat, " ſpeculari & invigilare ſuper Advocato & Protectore pauperum, & Præfecto ſpirituali carcerum, ac rurſus collaterali, ac ſatellitibus, & carcerum cuſtodibus, ne muneri ſuo ulla in re deſint, aut quid aliud committant in damnum carceratorum ".

" Sollicite propterea inveſtiget de cura ſpirituali carceratorum; & rurſus de corporali, deque illorum cauſarum expeditione, & quomodo cum illis agatur ab his ſingulis ad quos ſpectat ".

" Viſitet pluries, & ſaltem bis in hebdomada ſingulos carceratos, etiam qui in carceribus ſecretis ſunt, habito conſenſu Vicarii criminalis, ſeu cum ejus interventu, vel Promotoris Fiſci, alteriuſve, quem Vicarius criminalis maluerit, ſi id expedire judicaverit ".

" Sæpius etiam in hebdomada convocet Præfectum ſpiritualem carcerum; cum eoque tractet ea omnia, quæ ad morum correctionem, corporiſque carceratorum neceſſitates, & egeſtates pertinent; ac prompto animo audiat, etiam ea, quæ in dies ab ipſo referuntur; & quæ proviſione indigere cognoverit, omni ſollicitudine, ut opus erit, provideat, procuretve ".

" Si carceratos ipſos univerſos vel ſingulos, morum diſciplinâ, correctione, monitioneve indigere invenerit, opportune admoneat, & corripiat; ſi alios muneri ſuo deeſſe ſingulos ſui officii moneat, excitetque; tum Vicarium cauſarum criminalium, generalem etiam, & Archiepiſcopum, ut opus fuerit, adeat ".

XXXV. Non contentus ſi per alios Epiſcopus carceratorum curam agat, decernit in ſuo Concilio Mediolanenſi III. *tit. De iis, quæ ad Epiſcopale forum pertinent*, ut " Epiſcopus non ſolum per certos homines, ut primum a nobis conſtitutum eſt, ſed etiam ipſe aliquando in anno carcerem viſitet; in eoque incluſos paternâ charitate conſoletur, pieque in Domino adhortetur ".

" Videat item, ut eis ad corporis ſuſtentationem, & ad juſtum patrocinium non deſit quidquam; tum in primis non libri ſpiritualis lectio, non crebræ religioſorum hominum cohortationes, tum ne denique aliquid ad animæ ſalutem ".

XXXVI. Concilium Toletanum anno 1565. *Act.* 2. *Decreto* 13. dicit: " Epiſcopi ſaltem quolibet menſe carceres, quos ad Reorum cuſtodiam opportunos habere debent, ipſoſque Reos illic detentos per ſeipſos, ſi præſentes in eodem loco ſint, viſitare teneantur ".

XXXVII. Quam optanda ſit hodie hæc Epiſcoporum, & Paſtorum in viſitandis carceribus, & Reis illic detentis cura, ne-

Digitized by Google

mo non fatebitur, qui attenderit, quam miſera & diuturna ſoleat eſſe incarceratorum conditio, in tantum ſubſidio temporali deſtitutorum; ut antequam nocentes declarentur, morte durius ſupplicium ſuſtinere cogantur. Cui accedit privatio pene omnis ſpiritualis ſolatii, quod tamen miſeris illis in eo ſtatu conſtitutis ſumme neceſſarium eſt: ut vel maxime hic ſua erga hos miſeros, & deſolatos teneantur Paſtores miſericordiæ & pietatis viſcera aperire. Si omnibus exprobraturus ſit Chriſtus, Matth. cap. 25. verſ. 43. *In carcere eram, & non viſitaſtis me*, expendant Paſtores, quam horribile eis futurum ſit, ſi oves ſuas in carcere conſtitutas non viſitaverint.

XXXVIII. Si viſis informationibus, & attentis qualitate delicti & perſonæ, aliiſque circumſtantiis, videatur non eſſe decernenda apprehenſio perſonæ, tunc locus erit citationi ipſius accuſati, vel inquiſiti.

XXXIX. Citatio autem hæc duplex eſt; perſonalis & ſimplex. Perſonalis dicitur, eo quod citatus *perſonaliter* coram Judice comparere teneatur; eſtque hæc citatio affinis ipſi citationi reali ſeu apprehenſioni; ac propterea, qui eo modo citatus eſt ad reſpondendum, quod noſtrates vocant *dacrbſel perſoneel*, dicitur citatus ut reſpondeat *pede ligato*, hoc eſt, uti *captivus*, quemadmodum notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 34. quare & hujuſmodi citatio ipſum citatum infamare ſupra notavimus.

XL. Hinc in Edicto perpetuo de anno 1611. eadem moderatio præcipitur in decernenda citatione hac *perſonali*, quæ ſervanda eſt in Decreto apprehenſionis: interdiciturque *art.* 39. Officiariis procedere ad capturam perſonæ, aut citationem ipſius *perſonalem*, niſi in tribus caſibus: ſcilicet, ſi reperiatur in flagranti delicto; ſi Judices decreverint, viſis præviis informationibus, Reum eſſe apprehendendum, vel citandum *perſonaliter*; vel in caſum accuſationis, & ad inſtantiam Partis *formalis*, in locis in quibus hæc eſt in uſu. Verba articuli ſunt: *Soo verbieden wy aen alle de voorſeyde Officieren te procedere tot apprehenſie vande perſoonen hebbende fixe wooninghe, noch de ſelve te daghen om te compareren in perſoone, ten zy om eene van de drye naeſt-volghende ſacken; te weten dat hy bevonden zy in 't teghenwoordigh miſdaet; dat de Rechteren ghedecerneert hebben dat hy ghevanghen worde, ofte comme compareren en perſoone op de informatien preparatoire by hen gheſien; oft wel by accuſatie, ende ter inſtantie van Partye formele ter plaetſen daer die word ghebruyckt.* Id eſt: Prohibemus prædictis quibuſcumque Miniſtris, ne perſonam ullam fixum habentem domicilium apprehendere moliantur, neque aliquem citent, ut perſonaliter compareat, niſi ob unam ex tribus cauſis infra poſitis; videlicet, ſi quiſpiam deprehenſus fuerit in flagranti delicto, ſi Judices decreverint incarcerandum aut eum perſonaliter mandaverint comparere, expenſis per eos præviis inquiſitionibus: aut demum ratione accuſationis, & inſtante parte formali, iis in locis in quibus id obtinet.

XLI. Citatus *perſonaliter* debet comparere in perſona, nec admittitur Procurator. Si tamen *infirmus* ſit, aut alio legitimo impedimento detineatur, poteſt mittere *excuſatorem*, quem Galli vocant *exoniatorem*; de quo agit Rebuffus in ſuo Tractatu *De Excuſationibus ſive Exoniis*; ubi *num.* 18. dicit, quod " Curiæ Franciæ admittant excuſationem in criminalibus, quando *per ſe* debet quis comparere, & non per Procuratorem: tunc ſi citatus ille morbo ſontico detineatur, poterit excuſatorem mittere ad eum excuſandum; non autem reciperetur, ſi cauſas innocentiæ allegaret ": & ita ſervant etiam ſupremæ Curiæ Franciæ. Late ibidem examinat, quæ ſint dicenda legitima impedimenta, ob quæ mitti poſſit excuſator; monetque *num.* 60. quod " hodie illa exonia ſeu excuſatio tantum in Francia recipiatur in criminalibus, quando Reus debet comparere *perſonaliter*; & ſic vidi (ait) in forenſi Judicio ſervari: in Civilibus vero Procuratorem mittere debet ".

XLII. Hæc & Praxi Belgicæ conformia eſſe teſtatur Damhouderus loco citato *cap.* 25. cujus hic eſt titulus: *De exoniando in materia criminum*. Item Gerardus a Waſſenaër in Praxi judiciaria *cap.* 27. *num.* 4. di-

diciṫque moribus noſtris quandoque per libellum ſupplicem a Curia impetrari, ut litteræ citationis ad *perſonaliter* comparendum mutentur in ſimplicem citationem ad tollendam infamiæ notam, ſi delicti levitas id permittat.

XLIII. De hac citatione agitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 454. & ſequentibus, mandaturque *art.* 457. ut captivi vel citati *perſonaliter* ex Decreto Curiæ non relaxentur, priuſquam ipſi reſponderint, & Fiſcales Regii aut alii Officiales ſuas ceperint concluſiones, & ordinatum fuerit, quâ formâ in materia propoſita procedetur.

XLIV. Etiam in Curiis eccleſiaſticis citationi *perſonali* in criminalibus locus eſt, ſi eam decernendam Judex judicaverit: imo Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 11. *art.* 14. dicunt, quod " citatus in cauſis officii, deflorationis, oppoſitionis bannorum, vel alimentationis prolium, tenebitur in *perſona* primâ vice comparere; alioquin contumax erit, nec poterit Advocatum, vel Procuratorem adhibere, niſi ad articulos, illorumque circumſtantias *perſonaliter* reſponderit (*a*) ".

CAPUT III.

De Examine Rei, & de Tortura.

1. *Peomotor juxta Ordinationes Curiarum Eccleſ. debet* intra triduum *exhibere libellum contra incarceratum.*
2. *Similiter Fiſcales, & Officiales Regii infea* triduum *exhibere debent ſua* interrogatoria.
3. *Interrogatoria hæc ſunt articuli informationis præviæ, ſupee quibus Reus eſt examinandus.*
4. *Reus a Judice vel Commiſſario indilate examinandus; & quid in hoc examine attendendum?*
5. *Reus ſine mora ad interrogata reſpondere tenetur.*
6. *Et quidem ante datas defenſiones, aut copiam interrogatoriorum.*
7. *Reſponſiones Rei in ſcriptis exceptæ communicandæ Promotoei aut Fiſcalibus; qui iis viſis concluſionem capiant.*
8. *Quid circa concluſionem capiendam ſtatuat Edictum perpetuum anni* 1611.
9. *Si videatue confeſſio Rei ſufficiens, petitur* jus dici: *ſin minus, petitue, ut teſtes eecolligantur, aut ſi opus ſit, confrontentur.*
10. *Quare & quomodo teſtes auditi in informatione debeant recolligi ſive reexaminari?*
11. *Quid* confrontatio; *& quando adhibenda?*
12. *Teſtes priuſquam confrontentur, debent eſſe recollecti.*
13. *Datur Reo facultas reprobandi teſtes ante confrontationem; ſed non poſt.*
14. *Reus non relaxandus ante factam reſponſionem.*
15. *Proceſſus criminalis non ſemper eodem modo inſtruitue.*
16. *Si Reus ex ſua confeſſione, & informatione parum gravetur, proceſſus inſtituitur modo ſervari ſolito in civilibus.*
17. *Alias extraordinarie Reo in carcere conſtituto.*
18. *Reo ſemper dandæ ſuæ defenſiones, & dilationes ſufficientes ad eae faciendas.*
19. *Quomodo nominandi, & examinandi teſtes, quos Reus ad probandam innocentiam, aut eeprobandos teſtes contra ſe productos producere vult?*
20. *De Jure Decretalium nomina teſtium, & eorum depoſitiones Reo communicanda.*
21. *Non tamen communicanda, priuſquam ſint recollecti ſeu reexaminati.*
22. *Ob periculum imminens teſtibus, ex Ordinationibus Cueiarum eccleſ. depoſitiones non ſunt publicandæ.*

23. Quo-

(*a*) In novis Cleri Gallicani Collectaneis *tom.* 7. *col.* 812. &c. quæritur, an in citationibus perſonalibus Officialis teneatur accuſationum capita exprimere?

23. *Quomodo huic periculo aliqui occurrere velint?*
24. *In proceſſu criminali examinando magna diſcuſſione opus eſt.*
25. *Ubi de pœna corporali agitur, requiruntur probationes claræ, & indubitatæ.*
26. *An ex indiciis & conjecturis concludi poſſit, & locus ſit juramento ſuppletivo?*
27. *An ſpontanea confeſſio Rei ad condemnationem ſufficiat?*
28. *Hodie, dum plena probatio non habetur, ſolet nonnumquam Reus applicari torturæ, ſeu quæſtioni.*
29. *Aliqui hanc torquendi praxim improbant; quorum primum argumentum proponitur.*
30. *Secundum argumentum contra praxim torturæ.*
31. *Tertium argumentum.*
32. *Convenit inter Doctores, Reum torquendum non eſſe, dum alio modo veritas haberi poſſit.*
33. *Idipſum expreſſum in Edicto Philippi II.*
34. *Injuſtum apparet, Reum non convictum de crimine puniri per tormenta torturæ.*
35. *Confeſſio Rei facta in tortura exiguam, aut nullam fidem meretur.*
36. *Ex hodierna praxi confeſſio facta in tortura debet renovari a Reo extra torturam.*
37. *Sed nec hæc renovatio magnam addit fidem; & quare?*
38. *Plura argumenta contra uſum torturæ, præſertim in examinandis maleficis remiſſive.*
39. *Certum eſt, torturam cum magna moderatione & circumſpectione adhibendam.*
40. *Tortura non imponenda, niſi ob crimen admodum grave.*
41. *Requiruntur indicia gravia, & conformia tali medio de crimine commiſſo contra Reum.*
42. *Videtur requiri tanta probatio, ut ſola confeſſio deeſſe videatur.*
43. *Non ſufficit teſtimonium unius, quantumvis magnæ auctoritatis & fidei.*
44. *Plures perſonæ exemptæ a tortura, ac nominatim mulieres prægnantes.*
45. *Si dubium ſit, an mulier ſit prægnans, a tortura abſtinendum.*
46. *Tortura adhibenda præſente Judice, ipſiuſque arbitrio.*
47. *Hodie adhiberi ſolet, ut habeatur Rei confeſſio; & quare?*
48. *Quare in Curiis Eccleſiaſticis Rei non torqueantur?*

I. IN Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *cap.* 55. ſtatuitur: " Si Promotor „ per incarcerationem inceperit, ſtatim, „ vel ad minimum *infra triduum*, libellum „ exhibebit ſuper exceſſibus & delictis Rei, „ qui tradetur Judici, aut ejus Commiſſariis a Judice nominandis „.

II. Similiter Ordinationum Curiæ Brabantiæ *art.* 454. ſtatuitur, ut ſi quis ex Decreto Curiæ captus fuerit, aut *perſonaliter* citatus, Fiſcales Regii, aliique Officiales tenebuntur intra *triduum* exhibere interrogatoria, ſive gravamina, concepta ſuper delictis, & malefactis prædictorum captivorum, tradenda Commiſſario a Curia ad examen captivorum, vel citatorum deputato.

III. Hæc interrogatoria non faciunt libellum; ſed potius ſunt ea, quæ per informationem præviam Fiſcus ſeu Procurator Regius ad onus captivi, ſive capti accepit. Unde Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 30. *num.* 1. ait: " In crimine *criminaliter* intentato per Fiſcum ex „ officio (potiſſimum malefico capto) nullam Fiſcus petitionem ſive libellum format: ſed Curiæ illico præviam informationem communicat; cupiens, ut „ maleficus Reus ſuper ejuſdem informationis articulis, ligato pede, examinetur „.

IV. His interrogatoriis Judici ſive Commiſſariis exhibitis, tunc juxta citatum articulum Ordinationum Curiarum eccleſiaſticarum, " Judex, vel Commiſſarii in præſentia ipſius Promotoris, vel etiam Advocati Fiſcalis (ſi adeſſe velit) ſecundum prædictum libellum Reum examinabunt, diligenterque animadvertent, ſi Reus conſtans ſit, an vacillet; & deſu-

„ per

„ per judicium ſuum ſeparatim annotabunt, „ & Judici exhibebunt „.

Hæc deſumpta apparent ex citato articulo Ordinationum Curiæ Brabantiæ.

V. Et quidem in criminalibus Reus in carcere conſtitutus, vel perſonaliter citatus, & comparens, debet ſine mora ad interrogata reſpondere; neque datur ei dilatio ad deliberandum: idque obſervari generaliter in praxi teſtatur Julius Clarus in *Practica Criminali*, *quæſt.* 45. *num.* 7.

VI. Inſuper ibidem *num.* 8. teſtatur, quod de conſuetudine Reus interrogetur, & examinetur ante datas defenſiones, & copiam indiciorum, ſive informationum; allegatque ibidem plures Practicos, qui aſſerunt, ita quotidie practicari, ac eſſe receptum ſtylum, uſum & conſuetudinem.

VII. Poſt hæc decernitur in citatis Ordinationibus Curiarum Eccleſ. " Reſponſiones Rei in ſcriptis redactæ Promotori tradentur, qui communicato conſilio „ cum Advocato Fiſcali, demum concludet contra Reum pertinenter, & offeret Promotor probare, deinde captivus capiet terminum ad ſe juſtificandum; „ qui ſi aliquas juſtificationes, factaque „ contraria exhibuerit, ſcripto poterit „ Promotor replicare, & procedetur ulterius, prout ſuperius ſtatutum eſt; „ ſalvo, quod in his cauſis incarceratorum „ de triduo ad triduum procedetur „.

Similiter in dictis Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 445. mandatur, ut reſponſiones Rei in ſcriptis redactæ communicabuntur Fiſcalibus, aliiſque Officialibus, ut iis viſis capiant concluſionem pro exigentia materiæ, & prout ipſis expedire videbitur.

VIII. Et ne Officiarii cavillos patiantur, ſuper formalitate concluſionis, ſufficerit illos ex informationibus, confeſſionibus, & probationibus delictum proponere, ut puniatur delinquens pro ratione Juris, Edictorum, ſeu aliâ pœnâ, quæ juſta, & æqua videbitur: ita cautum Edicto perpetuo Alberti & Iſabellæ anni 1611. *art.* 41.

IX. Deinde 456. ſtatuitur, quod ſi confeſſionem Rei reperiant ſufficientem, petent jus ſuper ea dici: ſin minus, ordinabitur, ut teſtes recolligantur, & ſi opus ſit, confrontentur; idque unâ duntaxat dilatione ex moderatione Curiæ. Verba articuli ſunt: *Ende indien ſy de confeſſien ſufficient bevinden, ſullen recht nemen, ende begeren op de ſelfde: ende ingevalle neen, ſoo ſal men ordineren, dat de getuyghen gerecolleert vvorden, ende ſoo verre het nodt zy, geconfronteert: ende om dat te doen en ſal maer dilay gheghevent vvorden ter diſcretie ende moderatie van den Hove.* Id eſt: Quod ſi confeſſionem repeniant ſufficientem, jus deſuper pronuntiari requirent: ſin minus, ſtatuetur, ut teſtes iterato interrogentur, & ſi opus, cum reo componantur; quod ut fiat, prorogatio non concedetur, niſi pro prudentia & moderatione Curiæ.

X. De recollectione ſeu reexamine teſtium in criminalibus agit Julius Clarus citatâ *quæſt.* 45. dicitque, quod ſi " Reus „ delictum neget, debeant teſtes, qui in„ formatione prævià auditi fuerunt, rur„ ſus examinari, citato Reo ad videndum „ eos jurare. Et valde erraret Judex (ait) „ qui omiſsâ tali repetitione teſtium pro„ cederet ad torturam, vel condemnatio„ nem: nam teſtes recepti ante litis con„ teſtationem nullam fidem faciunt contra „ Reum, cum ſint examinati ipſo non ci„ tato. Et adverte, quia hæc repetitio „ fieri debet cum omnibus illis qualitati„ bus, quæ requirerentur, ubi illi te„ ſtes repetendi numquam fuiſſent exami„ nati „.

XI. Interdum, quando teſtis aliquid depoſuit directe contrarium ei, quod dixit Reus; vel ipſe teſtis deponit de viſu, tunc teſtis jubetur ſuam depoſitionem renovare in præſentia, & *conſpectu* ipſius Rei: atque hæc renovatio depoſitionis vocari ſolet *confrentatio*, quaſi facta *fronte ad frontem*, uti notat Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 47. *num.* 2. additque *num.* 3. quod " ſimilem quoque confrontationem Judex exerceat, quoties duo „ teſtes in materia criminali diſconveniunt, „ ita ut alter ſuſpectum accuſet, alter ex„ cuſet; maxime ſi aliter veritas conſtare „ nequeat „. Vide etiam Julium Clarum loco citato, *quæſt.* 45. *num.* 14.

XII. Juxta Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 461. teſtes *confrontandi* debent eſſe recollecti, ſive reauditi; & tum demum ſu-

ſuper iis, in quibus contra accuſatum perſiſtunt, *confrontari*: quod & non obſcure ſupponit *art.* 56. *tit.* 11. Ordinationum Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis mox citandus.

XIII. Inſuper *art.* 460. volunt dictæ Ordinationes Curiæ Brabantiæ, prævie ad confrontationem interrogari Reum, num teſtes contra ſe productos reprobare velit; velitque habere dilationem ad abſolvendam reprobationem, ut in confrontatione hujus reprobationis poſſit haberi ratio: ſi autem Reus dicat, ſe nolle reprobare, ad ea poſt factam confrontationem non admittetur. Verba articuli ſunt: *An eermen procederen ſal totter voornoemde confrontatien, ſoo ſalmen vraghen den gheaccuſeerden, oft hy de ghetuyghen, die tegen hem geproduceert gevveeſt hebben, vvilt reprocheren oft vvederlegghen, ende hebben dilay om van ſyne reprochen te moghen dienen, om in de confrontatie daer op te nemen alſulcke conſideratie als 't behooren ſal, ende indien de geaccuſeerde ſeeght niet te vvillen reprocheren de ghetuyghen, ſoo en ſal hem daer naer niet toegelaten vvorden om 't ſelve te moghen doen*. Id eſt: Antequam procedatur ad prædictam teſtium cum reo commiſſionem, interrogabitur Accuſatus, utrum teſtes contra ſe productos reprobare, aut rejicere deſideret, prorogationemque cupiat, quâ eorum refutationem inſtruat, ut in dicta ejus cum teſtibus commiſſione, iſtius, ut æquum fuerit, ratio habeatur. Si autem Accuſatus dicat, ſe nolle teſtes reprobare, non erit ipſi deinceps licitum id facere.

XIV. Statuunt autem allegatæ Ordinationes Curiarum Eccleſ. cit. *art.* 56. " Nunquam reus incarceratus relaxari poterit „ ante reſponſionem ſuper libello, & con„ cluſione Promotoris, vel etiam (ſi Ju„ dex partibus auditis ita faciendum de„ creverit) antequam teſtes ſuper informa„ tione praparatoria auditi, ſub juramen„ to repetiti, & cum eodem Reo confron„ tati fuerint; idque etiam præſtitâ cau„ tione, quam Judex ſecundum delicti & „ perſonarum qualitatem præſtandam eſſe „ decreverit „.

Hæc omnino conformia ſunt iis, quæ decreta ſunt *art.* 457. 458. & 459. Ordinat. Curiæ Brabantiæ; uti & ſtylo Parlamenti Mechlinienſis *tit.* De Proceſſu criminali *art.* 5. 6. & 7.

XV. Proceſſum criminalem non eodem ſemper modo inſtrui ſupponit citatus *art.* 457. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, vetans relaxationem citati *perſonaliter*, priuſquam determinatum ſit, *quo modo* in materia hac erit procedendum; quod & conſonat ſtylo Parlamenti Mechlinienſis dicto *art.* 5. cujus ſtyli meminit Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 34. *num.* 1.

XVI. Dicit autem Damhouderus, ſi Reus interrogatus *perſonaliter*, ſive *pede ligato*, " in reſpondendo nihil fateatur, „ nihilque affirmet ſibi contrarium, cau„ ſæve ſuæ damnoſum, neque item admo„ dum gravetur ipſâ informatione prævià, „ recipitur tum ad proceſſum ordinarium, „ in quo admittitur occupatnrus per pro„ curatorem, & ut defenſiones ſuas pera„ gat ſcripto „.

XVII. „ Verum ſi idem citatus (per„ git Damhouderus) interrogatus *pede li„ gato*, cœperit quippiam confiteri ſibi „ damnoſum ac oneroſum; aut ſi inter re„ ſpondendum quod variet, dubiiſve ſen„ tentiis fluctuet, & hæſitet, præbens „ hac, ſimilive occaſione ſeſe ſuſpectum, „ undeque evidentia indiciorum, aut ſu„ ſpicionum adverſus ipſum naſcantur ar„ gumenta: decernit tum Curia, eumdem „ citatum debere recipi in carceris cuſto„ diam, ut ibi proceſſus ipſius agatur, & „ tractetur „.

XVIII. Quomodocumque proceſſus criminalis agatur, dandæ ſunt Reo ſuæ defenſiones, & dilationes competentes, ut innocentiam ſuam probare queat; ita tamen, ut in cauſa incarceratorum Ordinationes Curiarum Eccleſ. *art.* 55. procedi velint de *triduo ad triduum*.

XIX. Et articulus 462. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, & *art.* 10. Parlamenti Mechlin. decernunt, ut ſi accuſati allegent aliqua facta peremptoria in jure fundata ad oſtendendam innocentiam, vel reprobandos teſtes, jubebuntur incontinenti nominare teſtes, quibus hæc facta credunt probanda. Qui teſtes ſic deſignati examinabuntur per Commiſſarios Curiæ expenſis Accuſatorum, ſi ferendis expenſis ſint ſufficientes, alias ex-

expenſis Principis; uti præſcribitur *art.*463. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, & *art.* 11. Parlamenti Mechlinienſis.

XX. Ut autem Reo ſua proſit defenſio, danda ſunt ei nomina teſtium, necnon dicta ipſorum publicanda ad effectum, ut poſſit ſeipſum defendere, & ſuas exceptiones proponere adverſus eorum dicta, & perſonas, quemadmodum expreſſum eſt in Decreto Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. in *Cap.*24. ;; *De Accuſat.* ubi in terminis decernitur, Inquiſito "exponenda eſſe illa capitula, de quibus „ fuerit inquirendum, ut facultatem habeat defendendi ſeipſum: & non ſolum „ dicta, ſed etiam nomina ipſa teſtium „ ſunt ei (ut quid & a quo ſit dictum „ appareat) publicanda, necnon exceptio„ nes, & replicationes legitimæ admitten„ dæ: ne per ſuppreſſionem nominum in„ famandi, per exceptionum vero exclu„ ſionem, deponendi falſum audacia præ„ beatur „.

XXI. Copia tamen proceſſus, ſive dictorum non datur, niſi teſtes auditi in proceſſu informationis fuerint recollecti, ſive ipſo Reo citato rurſus legitime reexaminati, ut notat Julius Clarus *quæſt.* 49. *num.* 8. aitque ita practicari.

XXII. Verum quia ob potentiam accuſati, aut conſanguineorum, vel amicorum ejus ſubinde timendum eſt, periculum grave imminere teſtibus, ſi eorum nomina & depoſitiones publicentur, per Ordinationes Curiarum Eccleſ. *tit.* 12. *art.* 49. decretum, ut " in criminalibus Judex depoſi„ tiones teſtium non publicet, ſed ſolum „ nomina eorum communicabuntur Parti„.

XXIII. Eamdem ob cauſam, referente Julio Claro citatâ *quæſt.*49. *num.* 3. " ino„ levit practica, quod dentur nomina te„ ſtium confuſa, & ſeparata a dictis te„ ſtium ob potentiam Reorum, ne poſſint „ ſcire quid ab eorum unoquoque dictum „ fuerit „. Sed quam facile in notitiam hanc venire queat Accuſatus, aut ejus familiares, nemo non intelligit, qui advertat, quam proclives ſunt futuri teſtes ad revelandas ſuas depoſitiones, quæ Accuſato potenti contrariæ non erunt: e quo tunc haud difficile erit concludere, qui graviores contra Accuſatores depoſitiones dederint. Quamvis forma Jure communi præſcripta æquior appareat; utpote ampliorem dans facultatem Reo ſe defendendi.

XXIV. Proceſſu plene inſtructo, Judicis eſt proceſſum diligenter examinare, & diſcutere, num probationes contra Reum ſint ſufficientes ad condemnationem: cumque in cauſis criminalibus majus præjudicium, & periculum ſoleat verſari, quam in civilibus, etiam omnia hic accuratius perpendenda ſunt.

XXV. Et quidem in cauſis criminalibus, præſertim ſi agatur de crimine atroci, & capitali, vel quod pœnâ corporali plectendum eſt, requiri non tantum plenam probationem, ſed indubitatam, & *luce* meridianâ clariorem, communiter tradunt Doctores, & Pragmatici argumento *L. fin. Cod. De Probationibus.*

XXVI. Hinc plures contendunt, ex indiciis & præſumptionibus ad condemnationem in criminalibus, ubi de pœna corporali infligenda agitur, procedi non oportere; uti videre licet apud Damhouderum in *Praxi Rerum criminal. cap.* 54. & Julium Clarum in *Practica criminali*, *quæſt.* 21. 22. *&* 66. Et *quæſt.* 63. oſtendit, in ſimilibus cauſis criminalibus non deferri juramentum ſuppletivum; tametſi etiam cum ſemiplena probatione concurreret probitas Partis ſeu Accuſatoris.

XXVII. Ulterius, ſi agatur de crimine capitali, Judex nequidem ad condemnationem procedere poteſt ex *ſpontanea*, & *ultronea* Rei confeſſione; " ſed practica eſt, „ (ait Julius Clarus *quæſt.* 65.) quod „ quando Reus eſt *ſponte* confeſſus, Judex „ mittat eum in carcerem, & apud acta „ præfigat ei terminum ad allegandum „ quidquid vult, ne condemnetur, & ad „ omnes ſuas defenſiones faciendas: quo „ elapſo, ſi nihil probet, poteſt poſtea „ condemnari. Et hanc practicam ſervat „ totus mundus, ut dicit Salicetus in *L.* 2. „ *Cod. De Cuſtod. Reorum* „. Hactenus Clarus, qui addit, quod practica generalis obſervet, ut etiam confeſſo detur terminus defenſionis, licet dilationem ipſe non petierit. Vide Antonium Fabrum in Codice *lib.* 9. *tit.* 21. *Definit.* 8. ubi oſtendit confeſſioni ſubinde deferendum eſſe.

Digitized by Google

XXVIII. Si Judex videat, probationes non eſſe omnino convincentes & claras, non poterit Reum condemnare, præſertim ad pœnam capitalem, vel corporalem; ſed ſi habeatur ſemiplena, aut etiam pluſquam ſemiplena probatio, tum hodie nonnumquam in judiciis ſecularibus Reus applicatur torturæ ſive quæſtioni; ut vi tormentorum a Reo confeſſio criminis extorqueatur.

XXIX. Quidam hanc praxim Chriſtiano Judici licitam eſſe negant; eo quod iniquum, & a ratione omnino alienum appareat, probationes a Reo ipſo petere, eumque tormentis afficere, antequam probatus ſit nocens, ut ſeipſum nocentem eſſe fateatur.

Unde hic recte jam pridem dixit S. Auguſtinus *lib. 19. De Civitate Dei cap. 6.* „ Cum quæritur, utrum ſit nocens, cruciatur, & innocens luit pro incerto ſcelere certiſſimas pœnas, non quia illud commiſiſſe detegitur, ſed quia non commiſiſſe neſcitur, ac per hoc ignorantia Judicis plerumque eſt calamitas innocentis „.

XXX. Fatendum quoque eſt, hanc probationem omnino ancipitem eſſe, nec certæ fidei: quia aliis patientia facile mendacium facit, aliis infirmitas neceſſarium; ut recte expreſſit Ulpianus in *L. 1. §. 23. ff. De quæſtionibus*, dicens: " Quæſtioni fidem non ſemper, nec tamen numquam habendam, Conſtitutionibus declaratur: etenim res eſt fragilis, & periculoſa, & quæ veritatem fallat. Nam plerique patientiâ, ſive duritiâ tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo poſſit: alii tantâ ſunt impatientiâ, ut in quovis mentiri quam pati tormenta velint. Ita fit, ut etiam vario modo fateantur, ut non tantum ſe, verum etiam alios comminentur „.

XXXI. Ulterius dicunt dicti Auctores: Vel Reus de crimine ipſo eſt *plene* convictus, vel non. Si ſit convictus, crimenque plene probatum, Reus tormentis ſubjiciendus non eſt, ut confeſſio ab ipſo extorqueatur: cum ad condemnationem *confeſſio* neceſſaria non ſit, ubi aliunde de veritate commiſſi criminis ſufficienter conſtat; uti expreſſe cavetur in *L. 9. ff. De Quæſtionibus*, ubi dicitur reſcriptum eſſe ab Imperatore, nec de *ſervis* quæſtionem habendam, niſi dum aliter veritas haberi non poteſt. Quod repetitur in *L. 12. Cod. eod.*

XXXII. Unde teſte Julio Claro in *Pract. crimin. quæſt. 64. num. 5.* concludunt *omnes* Doctores, Reum torqueri non poſſe, ſi aliter conſtet de delicto. Dicitque Damhouderus in *Praxi crim. cap. 35. num. 3.* quod " Judex ad quæſtionem ſeu torturam proſilire non debeat, ſi aliquâ aliâ viâ leviori, vel veriori poſſit objecti criminis veritas inveniri ac haberi, quantumcumque etiam adſint vel veriſimilia indicia „. Teſtaturque, communem eſſe Doctorum opinionem, " quod probato delicto, Judex nequeat Reum quæſtioni tradere „.

XXXIII. Idipſum cautum eſt Edicto criminali Philippi II. Regis Catholici de 9. Julii 1570. *art.* 42. ubi vetatur applicatio ad torturam, dum habetur probatio criminis certa & indubitata; abrogatis contrariis quibuſcumque conſuetudinibus, ſtatutis, aut obſervantiis, quæ potius abuſus ſunt. *Daer die preuve ſeker en ontvuyffelachtigh is, verbieden vvy de pynbanck t'appliceren: abolerende oock inden ſelven gevalle, alle coſtuyme, ſtatuyten oft obſervantien ter contrarien, die eer abuyſen ſyn dan anderſſins.* Id eſt: Cum probatio certa & indubitata fuerit, inhibemus, ne inflicta in Reos tormentis quæſtio adhibeatur; abrogantes etiam in hoc caſu quamlibet conſuetudinem, ſtatutum, aut uſum contrarium, quæ potius tamquam abuſus reputanda ſunt.

XXXIV. Si vero de delicto *non plene* conſtet, ſed tantum ſemiplena, aut ſaltem non plena probatio habeatur, æquitati & rationi naturali omnino contrarium apparet, hujuſmodi non convictum, & quem eſſe nocentem nondum probatum eſt, condemnare non ad pœnam duntaxat pecuniariam, ſed corporalem, ipsâ ſubinde morte duriorem; uti eſt ſupplicium torturæ, quale hodie haberi conſuevit, & deſcribit Damhouderus *cap. 36.*

XXXV. Denique dicunt hi Auctores, per confeſſionem Rei in tormentis factam, Ju-

Judicem æque incertum eſſe de innocentia, vel nocentia Accuſati, atque ante elicitam hujuſmodi confeſſionem: quandoquidem, ut ante notatum eſt, admodum fragilis ac dubia ſit tormentis hujuſmodi extorta confeſſio.

XXXVI. Confeſſionis iſtius fragilitatem nemo negare poteſt; ideoque uno conſenſu tradunt Criminaliſtæ, & praxeos hujus patroni, confeſſionem tormentis extortam fidem exiguam, aut nullam mereri, niſi eam Reus extra torturam renovaverit, & confirmaverit; quemadmodum citato Edicto criminali Philippi II. *art.* 4. præcipitur; ut qui in tortura confeſſus fuerit crimen, rurſus intra unum diem ſequentem interrogabitur extra torturam & locum torturæ, ut videatur, an in confeſſione facta perſiſtat.

XXXVII. Verum nec hæc approbatio, praxi hodiernâ ſpectatâ, fidem magnam facere poteſt. Si enim confeſſionem in tortura factam retractet, ſolet rurſus torturæ applicari; quod & Edictum arbitrio Judicis committit. Hanc reapplicationem ut evadat Reus, quidni facile confeſſionem licet falſam confirmet; præſertim cum ei tormentorum & pœnarum recens ſit memoria, & vivax adhuc ſenſus? Accedit, quod hæc repetitio torturæ nonnumquam ſæpius fiat.

XXXVIII. Ob hæc aliaque jam pridem in uſum torturæ invectus eſt Ludovicus Vives in notis ad ſanctum Auguſtinum *lib.* 19. *De Civit. Dei cap.* 6. & plura argumenta recenter congeſſit Auguſtinus Nicolas Conſiliarius Regius in Parlamento Burgundiæ, in *Diſſertatione Morali & Juridica: Si tortura ſit medium ſecurum ad detegenda, & probanda crimina occulta;* contenditque, parum conveniens, & chriſtianum eſſe medium; plurimis ſeculis apud nos incognitum; multis incommodis, præſertim in inquirendis, & examinandis maleficis obnoxium; meritoque ejus uſum abrogandum non minore ratione, quam purgationum vulgarium, quarum uſus non minus probatus, & ſtabilitus aliquando fuit.

XXXIX. Quidquid ſit de hujus, & quorumdam etiam eruditorum Auctorum opinione improbantium uſum torturæ, tamquam medium inordinatum ad detegendam veritatem; hoc certum eſt, Judices in hujus medii applicatione ſummâ moderatione, & circumſpectione procedere debere.

XL. In primis fatentur omnes, indicendam non eſſe, niſi quando agitur de crimine admodum gravi; ob quod pœna gravis corporis afflictiva ſit imponenda: ne alias major, aut gravior pœna infligatur nondum convicto aut condemnato, quam imponeretur convicto, & condemnato. Julius Clarus *quæſt.* 64. *num.* 3. Damhouderus *cap.* 35. *num.* 4.

XLI. Secundo indubitatum eſt; requiri indicia gravia de commiſſo delicto contra Accuſatum, priuſquam torturæ ſubjiciatur: neque ſufficere quæcumque indicia, ſed proportionata tali medio, & tantis cruciatibus Reo inferendis. " In hoc autem, „ quæ dicuntur indicia ad torturam ſufficientia, ſcire debes (ait Clarus *num.* 13.) „ quod in materia indiciorum & torturæ „ propter varietatem negotiorum, & perſonarum, non poteſt dari certa doctrina, ſed remittitur arbitrio Judicis, ita „ dicunt communiter Doctores „. Monetque ibidem, quod Judices Deum timentes debeant ſemper præ oculis habere, ne aliquem injuſte tormentis ſubjiciant.

XLII. Recte notat Tuldenus in Codice *tit. De Quæſtionibus num.* 2. poſt Auctores ibidem citatos, quod indicia debeant eſſe liquida & urgentia, & cum re, de qua agitur, conjuncta, non longe petita, & ambigua, adeo ut ſola confeſſio deeſſe videatur: quod & Edicto Criminali Philippi II. *art.* 42. cautum eſt; quamvis & aliquid ſemiplenæ probationi deferre videatur. " Verumtamen non ſimpliciter illud, „ ſed ſecundum Juris terminos exaudiendum exiſtimem „: ait Zypæus in *Notitia Juris Belg. tit. De Quæſt. num.* 3.

XLIII. Obſervat quoque ibidem Tuldenus *num.* 5. pleroſque putare, quod unicus teſtis extra ſuſpicionem, cujuſque aſſertioni de ipſo delicto alia pro Reo indicia non adverſentur, ſufficiat ad torturam; „ ſed (ait) hoc non eſt admittendum, niſi „ aliud quoque criminis indicium concurrat. Quam enim præpoſterum, cum „ Reus unius teſtimonio non revincatur, „ ubi pecuniolæ periculum vertitur; convinci tantillâ probatione Reum, ubi de

Digitized by Google

„ diſcrimine ſalutis cernitur „? Unde & referente Zypæo loco citato *num.* 2. “ In „ Gallia ſanctus Ludovicus ad unius te„ ſtis, vel maximæ fidei quamvis, noluit „ quemquam torturæ ſubjici : quod & „ hic (ait) habent multarum urbium pri„ vilegia „.

XLIV. De jure plures ſunt perſonæ, quæ a tortura eximuntur, quas recitat Julius Clarus citatâ *quæſt.* 64. monetque, nonnullas hodie privilegium illud amiſiſſe. Illud autem privilegium religioſe obſervatur, & merito circa mulieres prægnantes; adeo ut non torqueri, ſed nec terreri queant; idque etiam obſervandum, quamvis eſſet prægnans ex adulterio, etiamſi in ipſo carcere ad evitandam torturam doloſe concepiſſet: & licet tantum eſſet prægnans de pauco tempore uti communiter docent Doctores. Nam cum mulier prægnans eximatur a tortura, non ut ipſi, ſed ut fœtui conſulatur, ceſſat conſideratio indignitatis; uti notat Tuldenus *num.* 3.

XLV. Si Judex dubitet, num mulier prægnans ſit, tenetur conſulere Medicos, & obſtetrices; quibus auditis, ſi dubium maneat, num ſit prægnans, indubie ob periculum, quod fœtui poſſet imminere, abſtinendum eſt a tortura.

XLVI. Ad hæc inter omnes convenit, ipſam torturam præſente Judice, & pro modo, & tempore ab eo præſcripto fieri debere; neque adeo extendi, ut corpori patientis ullam gravem læſionem, aut mutilationem infligat. Quæſtionis enim modum Judices arbitrari debent, & tormenta adhibenda ſunt, non quanta Accuſator poſtulat, ſed ut moderatæ rationis temperamenta deſiderant: quod & plurium civitatum conſuetudinibus, ac nominatim Antuerpienſis, expreſſum eſt; quibus cavetur, ne Schultetus captivum ad torturam ducat, niſi ex prævio Judicis Decreto, *eoque præſente*, neque eum graviori torturæ ſubjiciat, quam Judici adhibenda videatur. Vide Simonem Van Leeuvven in *Cenſura Forenſi part.* 2. *lib.* 2. *cap.* 8. *num.* 17. & ab eo citatos.

XLVII. Plura de hac praxi & uſu moderno torturæ videri poſſunt apud Pragmaticos, quos citatus Van Leeuvven refert; hocque ſat inuit, hodie plerumque adhiberi torturam in Reum plene aut fere plene convictum, ut propria confeſſio de crimine commiſſo a Reo extorqueatur: eo quod hic apud multos receptum ſit, pœnas capitales ferri non poſſe niſi in *confeſſos*, tametſi plenæ probationes adſint; idque ne appellationi aut provocationi locus ſit; de quo latius infra *tit.* 10. ubi una diſcutietur, num hujuſmodi confeſſio idonea ſit ad denegandum remedium appellationis.

XLVIII. Quia tortura, prout hodie in Curiis ſecularibus adhibetur, ad judicium ſanguinis non parum accedit, non ſolet in Curiis eccleſiaſticis in his partibus nec contra laicos adhiberi; ne eccleſiaſtici Judices videantur judicium ſanguinis exercere (*a*).

CAPUT IV.

De Purgatione vulgari, & Canonica.

1. *Olim potius ad purgationes vulgares, quam ad* torturam *in rebus dubiis recurrebant.*
2. *Purgationis vulgaris triplex ſpecies.*
3. *Purgationis per aquam frigidam frequens mentio apud Auctores noni ſeculi, & ſequentium.*
4. *Cur purgatio hæc diceretur* judicium?
5. *Qui in hoc judicio innocentes, & qui nocentes judicarentur?*
6. *Immergendi* in aquam *in Eccleſiam adducebantur; ibique plures orationes ſuper iis fundebantur:*
7. *Miſſa ſpecialis celebrabatur.*
8. *Orationes ſpecialiter fiebant, ut Deus* veritatem *in hac purgatione* manifeſtare *dignaretur.*

9. *An-*

(*a*) Id obſervatur in tribunalibus Gallicanæ Eccleſiæ, ut docet Auctor novorum Collectaneorum Cleri Gallicani, *tom.* 7. *col.* 1267. &c.

Digitized by Google

9. *Ante communionem immergendi adjurabantur, ut* veritatem *commiſſi criminis manifeſtarent.*
10. *Si non confitebantur crimen, dabatur eis ſacra Communio ad probationem.*
11. *Miſſa expletâ fiebat aqua benedicta, e qua immergendi bibebant ad* probationem.
12. *Fiebat adjuratio* aquæ, *ut per eam Deus ſignum operaretur ad manifeſtationem veritatis.*
13. *Quo ritu poſt hanc conjurationem homines in aquam projicerentur?*
14. *Indicantur Auctores referentes ritus, exorciſmos, & orationes in hac purgatione ſolitos adhiberi.*
15. *Ritum hujus purgationis tamquam ab Eugenio II. Papa probatum, & in Frantiam miſſum exhibet Mabillonius.*
16. *Argumenta quæ ſuadent, hunc ritum non poſſe adſcribi Eugenio.*
17. *Adſeruntur nonnulla, quæ inſinuant, eum Eugenio adſcribendum.*
18. *Certum eſt, purgationes vulgares aliquot ſeculis multum frequentes fuiſſe.*
19. *Deſcribitur judicium ſive purgatio aquæ* ferventis.
20. *Cur manus, poſtquam in aquam ferventem miſſa fuerat, involveretur ſub ſigillo Judicis?*
21. *Quid judicium ferri* candentis?
22. *Ritus hujus judicii deſcriptus in Legibus Anglicanis.*
23. *In Hiſpania frequens ob contemptum juramenti.*
24. *Creditum fuit, quod Deus ad preces & exorciſmos per aliquod ſignum oſtenderet veritatem.*
25. *Non adhibebantur, ſi veritas aliter innoteſcere poterat.*
26. *Nonnulli has purgationes non probabant.*
27. *Prævaluit tamen earum uſus, præſertim in Gallia.*
28. *Seculo* XII. *etiam in Belgio probationum vulgarium uſus fuit.*
29. *Decretum contra probationes vulgares ſub nomine S. Gregorii retulit Gratianus.*
30. *Sed erravit Gratianus, hujuſmodi Decretum ſancto Gregorio adſcribendo.*
31. *Extat apud Gratianum Decretum Stephani V. purgationes has reprobans.*
32. *Sed nec hoc inter ſcripta hujus Pontificis reperitur.*
33. *His auctoritatibus Pontifices uſi ſunt ſeculo* XII. *contra has purgationes, & ſignanter Alexander III.*
34. *Innocentius III. eas reprobavit.*
35. *Honorius III. eas reprobatas ſuppoſuit, quia per illas Deus tentari videtur.*
36. *Seculo* XIII. *plane reprobatæ ſupponebantur.*
37. *Uſus probationis per aquam* frigidam *in aliquibus partibus adhuc hoc ſeculo aliquatenus perſeveravit.*
38. *Probatio fiebat ſine priſtinis ritibus & exorciſmis; & quare?*
39. *Hic uſus reprobatus remiſſive.*
40. *Ex uſu probationum vulgarium oſtenditur fallacia argumenti a praxi communi.*
41. *Jam pridem receptum, ut Clericis de crimine infamatis purgatio Canonica indiceretur; & quare?*
42. *Plerumque fiebat per juramentum ad corpora aut Reliquiae Sanctorum.*
43. *Juramentum hoc exigi cœpit adhibitis compurgatoribus; & quare?*
44. *Refertur a Gratiano & in Decretalibus Gregorii Decretum ſub nomine Synodi Agathenſis, hujus purgationis mentionem faciens.*
45. *Sed non videtur illi Synodo poſſe adſcribi.*
46. *Conſtat tamen, ritum hunc purgationis notum fuiſſe ſeculo* VI.
47. *Quare purgatio, quæ fiebat adhibitis compurgatoribus, diceretur fieri* manu ſextâ, ſeptimâ, *&c.*
48. *Quot eſſent adhibendi compurgatores, pendebat arbitrio Judicis.*
49. *Quid compurgatores jurare debeant?*
50. *Refertur tenor hujus purgationis Canonica.*
51. *Compurgatores adhibendi, quibus vita & converſatio infamati eſt nota.*
52. *Debent & ipſi eſſe honeſtæ vitæ.*
53. *Olim etiam in Curiis ſecularibus Belgicis hæc purgatio nota fuit.*
54. *Quando Officialis contra laicum eâ uti queat ex Concordatis Hannoniæ.*

55. *Ho-*

55. *Hodie uſus adhuc ſupereſt in Curiis eccleſiaſticis.*
56. *Sed uſus etiam hic rarior.*
57. *Non adhibenda niſi tamquam medium extraordinarium, & ſubſidiarium, aliis probationibus deficientibus.*
58. *Ob periculum perjurii raro adhibenda.*

I. PLuribus ſeculis incognitam fuiſſe apud Occiduos Europæos probationem per torturam notat Auguſtinus Nicolas Conſillarius Parlamenti Franco-Comitatus Burgundiæ in ſua diſſertatione, *An tortura ſit medium ſecurum ad probationem criminum occultorum? pag.* 209. dicitque, quod populus ille circa ſeculum VII. & ſequentia ad probandum crimina occulta recurrerit potius ad purgationes, quas hodie *vulgares* dicimus, tamquam *vulgi* potius, quam Canonum auctoritate inductas; & de quibus agitur ſub titulo Decretalium *De Purgatione vulgari*, & pluribus locis apud Gratianum.

II. Purgationis hujus vulgaris, quæ olim ad criminis probationem adhibebatur[1], variæ fuere ſpecies, atque inter eas notiſſimæ, & magis uſitatæ, aquæ frigidæ, aquæ calidæ, & ferri candentis.

III. De purgatione per aquam *frigidam* frequens eſt mentio apud Auctores ſeculi IX. & ſequentium: eamque appellabant vel *judicium aquæ frigidæ*; vel etiam frequenter ſimpliciter *judicium aquæ*, uti oſtendit Du-Cange in ſuo Gloſſario mediæ & infimæ latinitatis, verbo *Aqua*, vel *aquæ frigidæ judicium*.

IV. Dicebatur *judicium*, quia immerſio in aquam frigidam adhibebatur, ut *judicaretur*, num immerſus eſſet nocens, an innocens; ita ut ex his, quæ circa immerſum contingebant in hac purgatione, reſultaret *judicium* de nocentia, vel innocentia immerſi: quemadmodum & in purgatione per aquam *calidam*, & ferrum *candens* fiebat; unde & ſimiliter dicebatur *judicium aquæ calidæ*, & judicium ferri *candentis*.

V. Itaque de crimine aliquo ſuſpectus, vel de eo accuſatus in aquam demergebatur: & ſi ſupernataret, nocens ac reus; contra ſi in imum delaberetur, innocens judicabatur. Unde Hincmarus in Opuſculo *De Divortio Lotharii*: " Sed in aquæ „ frigidæ judicio hoc conſtare videtur, quod „ *innoxii ſubmerguntur*, aquâ *culpabiles ſu-* „ *pernatant* „. Et rurſus dans rationem, cur immergendus fune ligaretur, ait: " Con- „ ligatur autem fune, qui examinandus „ in aquam dimittitur .... ſcilicet ne aut „ aliquam poſſit fraudem in judicio face- „ re, aut ſi aqua illum velut *innoxium re-* „ *ceperit*, ne in aqua periclitetur, ad tem- „ pus valeat retrahi „.

VI. Ritus hujus vulgaris probationis hoc fere modo peragebatur: Primo homines mittendi ad comprobationem judicii *aquæ*, peracto prius trium dierum jejunio adducebantur in Eccleſiam; ibique ſuper eos in oratione proſtratos Presbyter dicebat aliquas orationes, quibus Deum deprecabatur, ut veniam poſcentibus indulgere dignaretur, & ab eis iram ſuæ indignationis avertere.

VII. His orationibus completis, ſurgebat Presbyter una cum hominibus illis, & coram ipſis Miſſam canebat. Vocabatur autem *Miſſa judicii*; eratque ſpecialiter in hunc finem compoſita.

VIII. Ipſæ orationes ſpeciatim dirigebantur, ut per hanc probationem Deus manifeſtare veritatem dignaretur. Prima Collecta hæc erat: " Abſolve, quæſumus, „ Domine, tuorum delicta famulorum, ut „ a peccatorum ſuorum nexibus, quæ pro „ ſua fragilitate contraxerunt, tuâ beni- „ gnitate liberentur, & in hoc judicio, „ prout meruerunt, tuâ juſtitiâ prævenien- „ te ad *veritatis* cenſuram pervenire me- „ reantur „.

In præfatione inter alia dicebatur: " Sup- „ plices exoramus, ut famulos tuos illos „ non de præteritis judices reatibus, ſed „ hujus *culpæ veritatem* ſpectantibus inſi- „ nues; quatenus & in hoc populus tuus „ præconia nominis tui efferat, & te vi- „ tæ præſentis, & perpetuæ auctorem agno- „ ſcat „.

Benedictio ad *judicium* continebat inter cetera: " Fac in conſpectu populi tui, ut „ nullis malorum præſtigiis *veritatis* tuæ „ fuſcentur examina „. Et in oratione poſt Communionem: " Et in famulis tuis *ve-* „ *ritatis ſententiam* declaret „.

IX. Dum in Miſſa perventum erat ad Com-

Digitized by Google

Communionem, antequam communicarent, interrogabat eos Sacerdos cum adjuratione, dicens: " Adjuro vos illum & illum „ per Patrem, & Filium, & Spiritum „ ſanctum, & per veſtram Chriſtianitatem, quam ſuſcepiſtis, & per unigenitum Dei Filium, & per ſanctam Trinitatem, & per ſanctum Evangelium, „ & per iſtas ſanctas Reliquias, quæ in „ iſta Eccleſia ſunt, & per iſtud Baptiſmum, quo vos Sacerdos regeneravit, ut „ non præſumatis ullo modo communicare neque accedere ad Altare, ſi hoc feciſtis aut conſenſiſtis, aut ſcitis quis hoc „ egerit „.

X. Si omnes tacerent, porrigebat ſingulis in aquam mittendis ſacram Communionem, dicens: " Corpus hoc & Sanguis „ Domini noſtri JESU CHRISTI ſit tibi ad „ *probationem* hodie „.

XI. Miſſâ expletâ faciebat Sacerdos aquam benedictam, pergebatque ad locum, ubi homines probabantur, dabatque iis bibere de aqua; dicebatque ſingulis: *Hæc aqua fiat tibi ad probationem*.

XII. Poſt hæc fiebat conjuratio aquæ. Hæc conjuratio licet non eâdem formâ ubique exprimeretur, tamen ubique ad idem tendebat; hocque unum a Deo petebatur, ut " virtutem ſuæ benedictionis his „ aquis infundere, & novum ac mirabile „ ſignum in eis oſtendere dignetur, ut in„ nocentes a crimine furti, vel adulterii, „ aut alterius nævi, cujus examinationem „ agimus, more aquæ in ſe recipiant, & „ in profundum pertrahant; conſcios au„ tem hujus criminis a ſe repellant atque „ rejiciant, nec patiantur recipere cor„ pus, quod ab onere bonitatis evacuatum „ ventus iniquitatis alleviavit, & inane „ conſtituit; ſed quod caret pondere vir„ tutis, careat pondere propriæ ſubſtantiæ „ in aquis „.

Hæc licet non iiſdem verbis, eodem nihilominus ſenſu in aliis adjurationis formulis exprimuntur; evincuntque, ſignum innocentiæ fuiſſe, ſi immerſi ad ima deſcenderent; nocentiæ vero, ſi ſupernatarent.

XIII. Poſt conjurationem aquæ, exuebantur homines immergendi in aquam propriis veſtimentis, & oſculabantur ſinguli Evangelium, & crucem Chriſti, & aqua benedicta ſuper omnes aſpergebatur; & qui aderant, omnes jejunare debebant; & ſic projiciebantur ſinguli in aquam; & ſi ſubmergebantur, inculpabiles reputabantur; ſi ſupernatarent, rei eſſe judicabantur.

XIV. Hos ritus, una cum exorciſmis, necnon Miſſâ his correſpondente, exhibuit Stephanus Baluzius tom. 2. Capitularium Regum Francorum inter veteres formulas Exorciſmorum, *cap.* 2. Similiter ritum, & exorciſmos exhibet Delrio Diſquiſit. Magicarum *lib.* 4. *cap.* 4. *quæſt.* 4. *ſect.* 4.

XV. Ritum hujus purgationis refert quoque Joannes Mabillonius *pag.* 47. tomo 1. Analectorum, ſub hoc titulo: *Probationis per aquam frigidam ab Eugenio Papa II. inſtituta*. Dein ſubjungit *Conjurationem hominis*; item *Orationem ad aquam benedictam*.

Poſt hæc dicitur: " Hoc autem judicium „ creavit Omnipotens Deus, & verum „ eſt, & per Dominum Eugenium Apo„ ſtolicum inventum eſt, ut omnes Epi„ ſcopi, Abbates, Comites, ſeu omnes „ Chriſtiani per univerſum Orbem eum „ obſervare ſtudeant; quia a multis pro„ batum eſt, & verum inventum eſt. Ideo „ enim ab illis inventum eſt, & inſtitu„ tum, ut nulli liceat ſuper ſanctum Al„ tare manum ponere, neque ſuper Reli„ quias, vel Sanctorum corpora jurare „.

Annotat autem ibidem Mabillonius, ſe hæc ſumpſiſſe ex Remigianis pervetuſtis membranis ſeculo IX. exaratis.

XVI. Natalis Alexander tomo 14. Hiſtoriæ Eccleſ. *cap.* 1. *art.* 4. (*a*) agens de Eugenio II. vix ſibi perſuadere poteſt, id judicium ab Eugenio Papa inventum, & ab omnibus Chriſtianis obſervari juſſum. Id enim inſtituiſſe dicitur Eugenius, *ut nulli liceret ſuper ſanctum Altare manum ponere, neque ſuper Reliquias, vel Sanctorum corpora jurare*. Incredibile eſt (ait Natalis Alexander) prudentiſſimum Pontificem,

(*a*) Citatur iſtius Hiſtoriæ editio in 4. vel in 8. quæ prima hujus operis extitit.

Digitized by Google

cem, ut morem jurandi ſuper Altare, & Reliquias Sanctorum in Eccleſia ab antiquo recepto abrogaret, ritum invexiſſe, quo Deus tentaretur, miraculum ab ipſo poſtulando abſque neceſſitate; nimirum, *ut ſi culpabilis eſt hic homo, nullatenus recipiatur ab aqua*.

Ad hæc " an credibile eſt (ait Natalis „ Alexander) Eugenium II. vetuiſſe juramentum ſuper Altare, vel Reliquias „ Martyrum, propter periculum perjurii; „ & juſſiſſe, ut hominibus de homicidio „ aut furto ſuſpectis Corpus Chriſti daretur ad probationem; qua in re periculum evidens erat ſacrilegii „?

XVII. Negari non poteſt, quin hæc merito ſuſpectam faciant *aquæ frigidæ*, quæ Eugenio adſcribitur, probationem: licet teſte Mabillonio non tantum in membranis Remigianis hæc Eugenio II. adſcribatur; ſed inſuper extet vetus collectio Canonum in Monaſterio Sancti Mariani apud Antiſſiodorum adſervata, in qua forma judicii per aquam frigidam refertur cum hoc titulo: " Hoc judicium, atque examina„ tionem miſit *Dominus Apoſtolicus* in Fran„ ciam, ut non violarentur ſacra Altaria „ Sanctorum, ſed per hanc adjurationem, „ & judicium aquæ frigidæ poſſit pateſce„ re veritas „.

Præterea Du-Cange in ſuo Gloſſario, verbo *Aqua judicium*, ubi plura ad hoc judicium ſpectantia retulit, inter alia dicit, quod Ordo ad hoc examen habeatur in Codice MS. S. Laurentii prope Leodium cum hoc proœmio: " Examen aquæ „ frigidæ. Quando Romani propter invi„ diam tulerunt Domino Leoni Papæ ocu„ los, & linguam propter theſaurum S. Pe„ tri, tunc venit ad Imperatorem Caro„ lum, ut eum adjuvaret de ſuis inimi„ cis. Tunc Imperator reduxit eum Ro„ mam, & reſtituit eum in locum ſuum, „ & theſaurum ſupradictum non potuit in„ venire niſi per iſtud judicium. Quod „ judicium fecerunt beatus Eugenius, & „ Leo, & Imperator; ut Epiſcopi, & „ Abbates, & Comites firmiter teneant, „ & credant, quia probatum habuerunt „ illi ſancti Viri, qui illud invenerunt „.

XVIII. Hoc & non obſcure ſuppoſuit, ritum hunc ab Eugenio probatum, & in Francia miſſum fuiſſe. Quidquid ſit, hoc ſatis conſtat, ritum hunc multis ſeculis tum in Francia, tum alibi multum familiarem fuiſſe, uti & alias purgationes vulgares; uti infra oſtendetur, ubi prius de duabus aliis purgationis ſpeciebus pauca notaverimus.

XIX. Aquæ *ferventis* judicium ſeu examen erat, quo quis de crimine ſuſpectus, ut ſe purgaret, manum in aquam ferventem nudato brachio immittebat: atque ſi illæſam extraheret, innocens; ſi contra, reus pronuntiabatur.

Hoc judicium eodem pene ritu peragebatur quo præcedens; uti patet ex ordine peragendi, & exorciſmis, & orationibus ſolitis, quas exhibet Delrio loco citato; & plura apud Du-Cange in ſuo Gloſſario, verbo *Aqua ferventis judicium;* notatque, quod lapis in cacabum demergeretur, quem Reus extraheret, immiſſâ in aquam ferventem manu vel brachio.

XX. Notandum autem, quod manus extracta, " cum magna diligentia ſic fieret „ involuta ſub ſigillo Judicis ſignata uſque „ in die tertio, quo viſa ſit viris idoneis, „ & æſtimata „. Ita habetur in ordine hujus judicii apud Delrio, creditque hunc ritum eo referendum; " quia ſi præſtigio „ aliquo manus læſa, vel illæſa eſſet, in„ terea, evaneſcente præſtigio, rei veri„ tatem apparituram credebant „.

XXI. Probatio per ferrum *candens*, vel *ignitum*, ſeu judicium ferri *candentis* erat, quo ſuſpectus de crimine ad innocentiæ probationem, nudâ manu ferrum *candens* tangebat: quam ſi illæſam retraheret, innocens; ſi aduſtam, nocens judicabatur „.

Hoc judicium eodem rurſus ritu peragebatur, quo judicium aquæ *ferventis;* imo & eâdem adjuratione benedicebatur ferrum candens ad probationem, & aqua *fervens;* uti videre eſt in formulis adjurationis relatis per Stephanum Baluzium tom. 2. Capitularium inter veteres formulas exorciſmorum *cap*. 4.

XXII. Ritus hujus judicii deſcribitur in legibus eccleſiaſticis Æthelſtani Regis Angliæ *cap*. 7. & 8. extantque tom. 9. Conciliorum general. *col*. 585. vultque expreſſe, ut dum probatio peragitur, " non ſit il„ lic alia locutio, quam ut precentur ſe„ du-

Digitized by Google

„ dulo Deum Patrem omnipotentem, ut „ veritatem ſuam in eo manifeſtare digne„ tur: & bibat accuſatus aquam benedi„ ctam, & inde conſpergatur manus ejus, „ quâ *judicium* portare debet „: id eſt *ferrum candens*.

XXIII. Probationem hanc ſat frequentem in Hiſpania fuiſſe ſeculo XII. eamque injunctam, quia homines præſertim plebeii nihili faciebant perjuria, probat charta Sanchi Regis Arragoniæ relata apud Du-Cange in Gloſſario, verbo *Ferrum candens*. „ Mando & judico (ait) ut ſi aliquis ho„ mo ruſticorum voluerit extrahere de Mo„ naſterio illo terram, aut vineam, aut „ aliquam hæreditatem, veniat ad S. Joàn„ nem, & juret ſuper illud altare: & poſt„ quam juraverit, accipiat *ferrum calidum* „ *judiciale*, ſicut mei Villani faciunt, & „ omnis terra ..... Et proinde pono, & „ mando hoc judicium, quia multi ſunt „ inflati ſpiritu maligno, quia non timent „ perjurium de jure, & ideo quod jura„ verit, ſalvum fuerat per ferrum „ (a). Plura de hoc judicio *ferri candentis* videri poſſunt apud Delrio *lib.* 4. *Diſquiſit. Magic. cap.* 4. *ſect.* 3. & Du-Cange in Gloſſario, verbo *Ferrum candens*.

XXIV. Ex ipſis precibus, & exorciſmis facile eſt colligere, quod tunc temporis crederetur, & perſuaſum eſſet, quod ad preces, & exorciſmos illos publice recitatos, necnon jejunia, quæ jungebantur, Deus per miraculum oſtenderet innocentiam hominis accuſati in aquam immiſſi, aut ferrum candens tangentis; non ſecus ac olim ad preces Sanctorum ſimilia miracula oſtenderat; maxime ſi aliter veritas haberi non poſſet.

XXV. Neque enim hæ probationes adhibendæ erant, niſi ubi veritas haberi aliter non poſſet, quemadmodum in Jure Feudali Saxonum *cap.* 24. *art.* 19. legitur: „ Aquâ vel ferro non licet in cauſa ali„ qua experiri, niſi in qua modis aliis non „ poterit veritas indagari „. Et quia totus effectus hujus judicii expectabatur a ſpeciali Dei bonitate & omnipotentia, dici ſolebant *judicia Dei*; quaſi Deus hic de innocentia, vel nocentia Accuſati judicium ferre deberet.

XXVI. Inſuper & illud conſtat, quod licet longe lateque horum judiciorum uſus eſſet diffuſus, multis probatus, & etiam publicis Legibus, & Ritibus firmatus, nihilominus non defuerint, qui uſum hunc non probarent.

Et quidem in Capitulari Ludovici Pii anni 829. *cap.* 12. legitur: “ Ut examen „ aquæ *frigidæ*, quod hactenus faciebant, „ a Miſſis noſtris omnibus interdicatur, „ ne ulterius fiat „. Extat illud Decretum *Additione* 4. ad Capitularia Regum Francorum *cap.* 113. & *lib.* 2. *Legum Longobard. tit.* 55. *cap.* 32. Similiter Hildegarium Meldorum Epiſcopum de hoc ritu circa idem tempus dubitaſſe, probat Epiſtola Hincmari Remenſis ad eumdem ſcripta; quâ ipſe Hincmarus hoc judicium multis argumentis nititur probare, & ſcrupulos Hildegario eximere.

XXVII. Unde ex hac Epiſtola Hincmari, aliiſque poſterioribus monumentis, & Auctoribus, & hoc fatendum eſt, Decretum Ludovici Pii non fuiſſe totaliter, nec ubique etiam per Galliam receptum, vel obſervatum; quod & probat Synodus Nannetenſis celebrata anno 895. Nam *cap.* 22. judicium ferri *candentis* probatur: quin & in Concilio Helenenſi anno 1065. habito ab Archiepiſcopo Turonenſi, & aliis Epiſcopis, mandatur fieri *judicium aquæ frigidæ*.

XXVIII. Refert Meyrus in Annalibus Flandriæ, ad annum 1164. quod eo anno Philippus Comes Flandriæ novas Leges dederit Neoportuenſibus: “ quibus ex Legi„ bus intelligere licet (ait Meyrus) Flan„ dros adhuc eâ tempeſtate candentis la„ minæ uſos fuiſſe judicio. Verba etenim „ Legis hæc ſunt: *Si quis vulnus in no„ cte acceptum alii imputaverit, ſi Scabi„ nis dignum videtur*, FERRO CANDENTI „ *ſe excuſabit accuſatus; ſi auſugerit, ma„ num*

(a) Initio undecimi ſeculi in Germania examen innocentiæ factum fuiſſe incedendo ſuper carbones ignitos, refert P. Barre in ſua Allemanniæ hiſtoria, *tit.* 3. *pag.* 613. *edit. Pariſ.* 1748.

„ *num perdet*. Item in alio capite: *Si fur* „ *vocatus accuſatus fuerit*, *ferro candenti* „ *ſe excuſabit*: *ſi culpabilis permanſerit*, „ *ſuſpendetur*; & *ſi accuſans in ante ju-* „ *ramento defecerit*, *accuſatus liber erit* „.

Scribit quoque Damhouderus in *Praxi Rerum criminalium cap.* 43. “ Gandenſibus „ civibus a Comite Flandriæ indultum „ privilegio fuiſſe, ſeſe purgare *aquâ fri-* „ *gidâ*: quod ſane interpretandum eſt (ait „ Damhouderus) de aqua frigida, & adhi- „ bitis conſuetis funibus „.

In Charta Balduini Flandriæ & Hannoniæ Comitis, quâ Gerardimontenſis oppidi Leges & Privilegia a Prædeceſſoribus ſuis conceſſa firmat ac ſtabilit, circa finem ſeculi XI. conceditur inter alia, ut *nemo cogatur ſubire judicium ignis*, & *aquæ*, nimirum aquæ *ferventis*, quod cum judicio *ignis* conferri ſolebat. Extat hæc Charta apud Miræum inter Diplomata Belgica *cap.* 60.

XXIX. Gratianus *cauſ.* 2. *quæſt.* 5. *Can.* 7. ſub nomine S. Gregorii ad Brunichildem Reginam Francorum retulit hæc: „ Vulgarem denique, ac nullâ Canonicâ „ Sanctione fultam Legem, ferventis ſcili- „ cet, ſive frigidæ aquæ, ignitique ferri „ contactum, aut cujuslibet popularis in- „ ventionis (quia fabricante hæc ſunt „ omnino ficta invidiâ) nec ipſum exhibe- „ re, nec aliquo modo volumus te poſtu- „ lare, imo Apoſtolicâ auctoritate prohi- „ bemus firmiſſime „.

XXX. Verum ut recte advertit Delrio citatâ *Seſſ.* 3. hoc adſcribere Gregorio, „ facinus hoc Gratiani eſt, vel inſcitia „ Scriptorum. Nihil tale Gregorius re- „ ſcripſit. Lege totam illam Epiſtolam ad „ Brunichildem Reginam Franciæ, quæ „ ſupereſt; videbis purpureæ chlamydi aſſu- „ tum flamineum limbum; quem nec S. Ivo „ Carnutenſis agnovit, nec antiquior Gra- „ tiano quod ſciam „.

Eumdem errorem notavit Antonius Auguſtinus *lib.* 2. *De Emendat. Gratiani Dial.* 12. obſervans, ea verba ſumpta eſſe ex Epiſtola Alexandri Minoris, id eſt, II. prout etiam annotarunt Correctores Romani ad citatum Canonem.

XXXI. Profert ibidem Gratianus *Can.* 20. ſub nomine Stephani V. Humberto Epiſcopo Moguntino: “ Ferri candentis, „ vel aquæ ferventis examine confeſſionem „ extorquere a quolibet ſacri non cenſent „ Canones: & quod ſanctorum Patrum „ documento ſancitum non eſt, ſuperſti- „ tioſâ adinventione non eſt præſumen- „ dum. Spontaneâ enim confeſſione vel „ teſtium approbatione publicata delicta, „ habito præ oculis Dei timore, commiſ- „ ſa ſunt regimini noſtro judicare. Occul- „ ta vero & ignota illi ſunt relinquenda, „ qui ſolus novit corda filiorum homi- „ num „.

XXXII. At inter Epiſtolas Stephani V. qui ſedit ſeculo IX. nulla reperitur Epiſtola Epiſcopo Moguntino inſcripta; nec alia, cui hoc Decretum ſit inſertum. Ut proinde & hoc Decretum admodum ſuſpectæ fidei videatur: præſertim quod, ſi hujuſmodi Reſponſum Pontificis eo tempore emanaſſet, illud vulgaribus hiſce purgationibus, quæ eo tempore maxime frequentabantur, indubie oppoſitum fuiſſet, quod tamen non legitur.

XXXIII. Quidquid ſit, illud haud dubium eſt, quin hiſce auctoritatibus a Gratiano ſub nomine illorum Pontificum relatis, uſi ſint ſequentes Pontifices, qui poſt tempora Gratiani uſum harum purgationum improbarunt.

Et quidem Alexander III. *Epiſt.* 19. ad Upſalenſem Archiepiſcopum, poſtquam dixit: “ Ferventis vero aquæ vel candentis „ ferri judicium Catholica Eccleſia contra „ quemlibet etiam, nedum contra Epiſco- „ pum non admittit „: immediate ſubjungit: “ Unde Stephanus Papa V. ferri can- „ dentis, inquit, vel aquæ ferventis exa- „ minationem, &c. prout ſupra, ex Gra- „ tiano relata ſunt „.

XXXIV. Sequentes Pontifices eumdem uſum tamquam ſuperſtitioſum, & ad Dei tentationem ſpectantem reprobarunt: judicatque Innocentius III. in *Cap.* 10. ;; *De Exceſſibus Prælat.* Epiſcopum, qui judicio *ferri candentis* auctoritatem præſtitit, indignum Altaris miniſterio.

XXXV. Deia Honorius III. in *Cap.* 3. ;; *De Purgatione vulgari*, ſcribit, compellendos eſſe Fratres Templarios, ut a probatione *ferri candentis* deſiſtant: “ cum „ hujuſmodi judicium (ait) ſit penitus „ in-

Digitized by Google

„ interdictum, utpote in quo *Deus tentari* „ *videtur* „.

Hic quoque patet, quod Honorius illud non prohibeat; ſed prohibitum ſupponat: appareteque aliunde ſatis certum, quod purgationes illæ vulgares eâ ætate plane vetitæ, ac illicitæ ſupponerentur, & ſacris Canonibus contrariæ.

XXXVI. Hinc cum apud Gratianum *cauſ.* 2. *quæſt.* 5. *Can.* 15. uti & in prima collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum in *Cap.* 1. *De Purgatione vulgari* ſub nomine Concilii Triburienſis, legeretur: " Nobilis homo vel ingenuus, ſi „ in Synodo accuſatur, & negaverit, ſi „ fidelem eſſe eum ſciverit, eum 12. in„ genuis ſe expurget. Si autem deprehen„ ſus fuerit in furto aut perjurio, aut fal„ ſo teſtimonio, ad juramentum non ad„ mittatur, ſed ſicut qui ingenuus non „ eſt, *ferventi aquâ, aut candenti ferro* ſe „ expurget „. Raymundus Decretalium Gregorii IX. compilator hoc Decretum referens in *Cap.* 1. ;; *De Purgat. Can.* hæc verba, *Ferventi aquâ, aut candenti ferro*, omiſit, tamquam diſciplinæ ſui temporis contraria, & faventia purgationibus vulgaribus, quas ſacris Canonibus contrarias non dubitabat.

XXXVII. Sed ſicut vulgares ſuperſtitiones, cum ſemel radices egerunt, difficulter eradicantur; difficillimeque a ſuperſtitioſis obſervationibus populus abducitur; ita & hic contigit. Nam de ſuo tempore aſſerit Delrio loco citato *Sect.* 4. quod „ in multis locis Germaniæ, maxime „ Weſtphaliæ circulo, uterentur hac pro„ bâ *aqua frigida* in maleficis indagandis: „ quas enim famâ vel aliarum depoſitione „ ſuſpectas habent, eas (ait) ſtatim abſque „ ulteriore inquiſitione capiunt, captaſque „ extra urbem deducunt; & in aquam „ frigidam ita conjiciunt, ut dextra manus „ ſiniſtro pedi, ſiniſtra vero dextro pedi „ ſit alligata; & ſi ſupernatant, veneficas „ vehementius ſuſpicantur, & idcirco du„ riori ſubjiciunt quæſtioni: ſin ſubmer„ gantur, innocentes eſſe credunt „.

Similiter Zypæus in Notitia Juris Belgici, *De Purgatione Canonica*, aſſerit, quod " indocti quidam de facto adhuc nu„ per uſi ſint probâ aquæ frigidæ, in eam „ injectis iis, qui de magia accuſabantur: „ quæ ſi immergerentur, inſontes; ſi ſu„ pernatarent, reæ credebantur: improba„ to jure (ait) & more „.

XXXVIII. Dicit autem ibidem Delrio, quod Judices hac probâ uterentur " ſine „ ulla Dei invocatione, ſine ullo ritu, „ pietatis aliquid præferente „. Quod contigiſſe credo, quod ulli Sacerdotes benedictionem aquæ ad hanc probationem, alioſque ritus impendere nollent ob Decretum Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. in *Cap.* 9. ;; *Ne Clerici, vel Monachi ſecularibus negot.* quo ſtatutum eſt, " nec „ ullus Subdiaconus, Diaconus, vel Sacer„ dos purgationi aquæ ferventis, vel fri„ gidæ, ſeu ferri candentis ritum cujusli„ bet benedictionis, aut conſecrationis im„ pendat „.

XXXIX. Interim & hanc probam ut ſuperſtitioſam, & illicitam multis refellit ibidem Delrio *quæſt.* 5. atque hodie uno conſenſu reprobantur, & exulant hic a judiciis hujuſmodi vulgares probationes; uti teſtantur Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 43. Zypæus loco mox citato, aliique paſſim Pragmatici.

XL. Poteſt nihilominus ex his omnibus concludi, quam fallax ſit argumentum ex praxi multorum in Eccleſia, etiam publicis aliquorum legibus probatâ, & ritibus publicis exornatâ petitum. Cum hic ſimilem videamus pluribus ſeculis uſitatam, tandem ut ſuperſtitioſam, & Dei tentativam improbatam.

XLI. Præter has vulgares probationes, fuit jam pridem alia uſitatiſſima, quâ infamati, præſertim Eccleſiaſtici, de crimine, ſeſe expurgare jubebantur. " In priſcis „ enim Eccleſiæ Catholicæ temporibus tan„ ta erat Patribus honeſtatis cura, ut ne„ dum in Clericis aperta crimina non to„ lerarent, ſed neque ſuſpicionem ſeu in„ famiam criminis ſuſtinere vellent „ ait Ignatius Lopez in ſua Praxi Can. criminali *cap.* 148. atque ideo (ait) " contra „ quos de crimine, infamia, aut grave „ ſcandalum ſeu vehemens ſuſpicio ſurge„ bat, purgationem Canonicam indicendam „ decreverunt „.

XLII. Hæc autem purgatio plerumque fieri ſolebat præſtito juramento de inno-

centia, tactis ſacroſanctis Evangeliis, vel Sanctorum Reliquiis.

Apud S. Gregorium *lib.* 2. *indict.* 10. *epiſt.* 23. legitur, quod cum de quodam Epiſcopo *ſiniſter rumor* ſpargeretur, & facta diſtrictâ inquiſitione de iis, quæ ſparſa fuerant, nullam in eo de iis culpam inveniſſet: " Sed ne quid videretur omiſ„ ſum (ait) quod noſtro potuiſſet dubium „ cordi remanere, ad beati Petri ſacra„ tiſſimum corpus diſtricta eum ex abun„ danti fecimus Sacramenta præbere „. Integer textus Gregorii extat apud Gratianum *Cauſ.* 2. *quæſt.* 3. *Can.* 6.

Rurſus *lib.* 6. *epiſt.* 18. ſanctus Gregorius cuidam Diacono ſcribit, quod ſibi de ipſo aliqua fuiſſent nuntiata, quæ officii ipſius propoſitum non leviter macularent: ac propterea curæ ſibi fuiſſet, ea diu ac ſubtili inveſtigatione perquirere; ac dein ſubjungit: " Et quoniam nil, quod tibi „ noceret invenimus, ne qua de his, quæ „ dicta fuerant, ſuſpicio remaneret, ad „ pleniſſimam te ſatisfactionem, ſi ab eis „ inſons extiteris, ad ſacratiſſimum corpus „ beati Petri Apoſtolorum Principis di„ ſtricta fecimus Sacramenta præbere „.

Pluribus aliis locis de hac purgationis ſpecie agit S. Gregorius; atque ſignanter *lib.* 7. *indict.* 2. *Epiſt.* 80. committit cauſam cujuſdam Maximi Epiſcopo Ravennæ, cum hac clauſula: " Si idem Maximus „ coram vobis & Chartulario noſtro de „ ſimoniaca hæreſi præſitio *ſe ſacramento* „ *purgaverit*; atque de aliis ante corpus „ S. Apollinaris, ſicut ſcripſimus, tantum„ modo requiſitus liberum ſe eſſe reſpon„ derit „.

XLIII. Cum autem infamatus de crimine in ea purgatione per ſacramentum ſive jusjurandum conſtituatur quaſi Judex in propria cauſa; ideoque purgatio hæc videretur exigui ponderis ad probandam innocentiam infamati; præſertim quod qui aliis enormibus criminibus ſe inquinare auſi ſunt, haud difficulter his perjurium ad evadendas pœnas eſſent adjecturi; ideo & Veteribus jam pridem placuit, ut non ſolus infamatus ſuam innocentiam interpoſito ſacramento ſive jurejurando aſſereret; atque hoc modo ſe a criminis infamia, vel ſuſpicione purgaret: ſed exigebantur illa ſacramenta ab infamatis *cum tribus, aut quinque, aut ſeptem collegis ſui ordinis*, ut loquitur Ivo Carnutenſis *Epiſt.* 54. & 206.

XLIV. Sub nomine Synodi Agathenſis refert Gratianus *Cauſ.* 2. *quæſt.* 5. *Can.* 12. & in *Cap.* 2. *De Purgat. Canon.* " Si „ Accuſatores legitimi non fuerint, qui „ ejus (Presbyteri) crimina manifeſtis in„ diciis probare contenderint, & ipſe ne„ gaverit, tunc ipſe cum *ſociis ſeptem* „ ejuſdem ordinis (ſi valet) a crimine „ ſeipſum expurget. Diaconus vero, ſi „ eodem crimine accuſatus fuerit, cum „ *tribus* ſe expurget „.

XLV. Si ſatis conſtaret, Decretum hoc eſſe Synodi Agathenſis, quæ habita eſt anno 506. dubitari non poſſet de antiquitate hujus ritus; ſed cum inter vulgatos Canones hujus Synodi Decretum hoc non reperiatur, atque in collectione Conciliorum rejiciatur ad calcem Synodi extra numerum Canonum, nihil certi pro antiquitate hujus ritus hinc ſtatui poteſt.

XLVI. Indubitatum nihilominus eſt, ritum hunc purgationis eſſe antiquum; ejuſque tamquam jam uſitati ſæpius meminit Gregorius Turonenſis, ac ſignanter *lib.* 8. *Hiſt. Francorum*, *cap.* 9. & 40. & in Capitularibus Regum Francorum frequens occurrit mentio hujus purgationis; atque ſignanter *lib.* 3. *cap.* 9. ſtatuitur, ut accuſati de conſpiratione, ſi liberi homines fuerint, *jurent cum* IDONEIS JURATORIBUS *hoc pro malo non feciſſe*. Et in lege Salica *tit.* 50. CONJURATORES dicuntur: Et *lib.* 5. *Capitular. cap.* 52. & 62. SACRAMENTALES, in verbis: " Quod ſi negare „ voluerit, cum *duodecim Sacramentalibus* „ juret „. Et alio loco, *Juret cum ſuis* SACRAMENTALIBUS.

XLVII. Debebant ergo una cum infamato alii teſtes *jurare*. Cum autem conſtet, manum ſemper fuiſſe ſymbolum fidei; atque idcirco in judiciis, & contractibus, uti fides addicitur, manus porrigi, in ſignum fidei, ſolitum quoque fuit: uti & hodie, porrectis manibus juratur; indeque nihil frequentius in antiquis legibus, quam *manu quintâ*, *manu ſextâ*, *ſeptimâ*, *vel duodecimâ* ſe purgare; id eſt, quinque, ſex, ſeptem, vel duodecim adhibitis juratoribus.

Hoc

Digitized by Google

Hoc ſenſu accipitur in *Cap.* 8. ;; *De Purgat. Can.* ubi mandat Pontifex cuidam Epiſcopo, “ quatenus ſi accuſatores idonei non apparuerint, ut cum *ſeptima*, aut *quinta manu* ſui ordinis (ſicut expedire cognoveris) per purgationem Canonicam innocentiam ſuam oſtendat, ipſi injungas „. Et in *Cap.* 5. ;; *eod.* injungitur cuidam Epiſcopo, quod “ *tertiâ manu* ſui ordinis, & *quartâ* Abbatum, & Religioſorum Sacerdotum, de Simonia debeat ſe purgare „.

XLVIII. Et in *Cap.* 10. ;; *eod.* Innocentius III. ſcribit Senonenſi Archiepiſcopo: “ Attendentes autem vulgatam infamiam, grave ſcandalum, & vehementem ſuſpicionem ex teſtium dictis obortam, quæ contra Decanum facere videbantur, quum propter eorum quodlibet ei eſſet purgatio indicenda, & ſervantes juſtitiam, & mollientes rigorem, purgationem ei *quartæ decimæ manus* ſui ordinis duximus indicendam „.

Ex his Decretalibus uno conſenſu concludunt Canoniſtæ, numerum compurgatorum, ſive conjuratorum non eſſe præciſe in jure determinatum; ſed Judicem ſecundum qualitatem delicti, vehementiam infamiæ, & conditionem perſonæ majorem, vel minorem numerum requirere debere; quemadmodum etiam jam pridem ſcripſit Ivo Carnutenſis *Epiſt.* 206. “ Poſuerunt autem in diſcretione Epiſcoporum, ut ſecundum quod audiunt malam famam Presbyterorum crebreſcere, & ingraveſcere, exigant purgatoria ſacramenta a Presbyteris infamatis, cum tribus, aut quinque, aut ſeptem collegis „.

XLIX. Hi compurgatores non debent jurare, quemadmodum ipſe infamatus de veritate: ſed “ id ſolum tenentur juramento firmare, quod veritatem credunt eum dicere, qui purgatur „: uti ſcribit Innocentius III. in *Cap.* 13. ;; *eod.* vel ut idem Pontifex exprimit in *Cap. fin. eod.* quod *credunt eum verum juraſſe*.

L. Hunc tenorem purgationis exprimens Pontifex in *Cap.* 5. ;; *eod.* ait: “ Porro purgationis tenor erit hujuſmodi: Epiſcopus (infamatus de Simonia) jurabit primum, ſuper ſancta Dei Evangelia, quod pro Eccleſia ſancti Petri Presbytero P. danda, nec ipſe per ſe, nec per ſubmiſſam perſonam, nec aliquis pro eo ſe ſciente pretium recepit: deinde purgatores ſupra ſancta Dei Evangelia jurabunt, quod ipſi credunt eum verum juraſſe „.

LI. Ut autem compurgatores hujuſmodi teſtimonium de infamato reddere queant, debet ipſis vita & converſatio infamati apprime eſſe nota; ut ex illa fundatam conjecturam concipiant, ipſum revera crimen, de quo infamatur, non commiſiſſe; ac proinde revera credere, ipſum *verum* juraſſe, quemadmodum expreſſit Pontifex in *Cap.* 7. ;; *eod.* dicens: “ Ut autem idonei appareant, neceſſe eſt, ut ejus, quem purgare debent, vitam & converſationem agnoſcant „. Et in *Cap.* 10. ;; *eod.* vult Innocentius III. ut compurgatores ſint, “ qui converſationem, & vitam ipſius non tam moderno tempore noverint, quam tranſacto „: ſi nimirum crimen, de quo infamatur, dicatur *tranſacto* tempore commiſſum; uti exponit Panormitanus.

LII. Ulterius, ut comprobatorum teſtimonium fidem addat juramento, & aſſertioni infamati, requiritur, ut hi ſint *illius honeſtatis, & opinionis, ut veriſimile ſit, eos nolle amore vel odio ſeu obtentu pecuniæ pejerare*; uti loquitur Pontifex in *Cap.* 7. ;; *eod.* ſive ut ſint *fide Catholici, & vitâ probati*; quemadmodum dicitur in *Cap.* 10. ;; *eod.*

LIII. Hanc purgationem etiam in Curiis ſecularibus olim in Belgio notam fuiſſe, probant antiquæ tabulæ Legum Brabantiæ, quas anno 1312. dedit Joannes II. Dux Brabantiæ, quemadmodum notat Zypæus in *Jure novo De Purgat. Canon. num.* 1.

LIV. In Concordatis inter Epiſcopum Cameracenſem, & Conſiliarios Hannoniæ anno 1441. *art.* 25. conventum eſt, “ quod in caſu vehementis ſuſpicionis, aut notoriæ infamationis, unde oriri poſſet grave ſcandalum, Officialis poterit etiam contra laicum purgationem more conſueto indicere „. Habetur hoc Concordatum *part.* 1. Edict. Brab. *lib.* 1. *cap.* 3.

LV. Uſus hujus purgationis in Curiis eccleſiaſticis etiamnum ſupereſt; in ſecularibus vix apparet; quamquam Damhouderus

Digitized by Google

rus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 44. dicat, quod ad imitationem Curiarum eccleſiaſticarum, ſubinde etiam Tribunalia ſecularia ſeu proſana in Flandria, necnon aliis in locis hac formâ purgationis utantur.

LVI. Quin & teſte Zypæo loco citato, etiam in Curiis eccleſiaſticis *rarior* ejus eſt uſus. Teſtatur quoque Ignatius Lopez in annotatione ad *cap.* 148. *Practicæ Can. Criminal.* Bernardi Dias, " quod non facile
,, per Judices eccleſiaſticos Canonica pur-
,, gatio indicenda ſit, cum fragilis, fallax,
,, & incerta ſit; eo quod ab hominum ju-
,, dicio dependeat. Quod in cauſis fidei
,, Madrilianâ inſtructione *cap.* 17. his ver-
,, bis definitum eſt. Ob malitiam huma-
,, nam purgatio Canonica, periculoſiſſi-
,, mum eſt remedium, præſertim his tem-
,, poribus. Ideoque non multum eſt in
,, uſu, quare utendum raro, & cum ma-
,, gna cauſa,,.

LVII. Illud quoque certum, purgationem hanc non eſſe indicendam, niſi ubi dubium eſt, num infamatus revera crimen commiſerit; & viâ ordinariâ veritas detegi nequit, quemadmodum in relatis Epiſtolis S. Gregorii manifeſtum eſt; & ſæpius Pontifices reſponderunt, ac ſignanter in *Cap.* 3. & 15. *De Purgat. Can.* atque uno conſenſu tradunt Canoniſtæ dicentes, purgationem hanc eſſe remedium *ſubſidiarium* indagandæ veritatis, deficientibus aliis remediis.

LVIII. Quin & Judices merito in indicenda hac purgatione circumſpecti eſſe debent, ne eam facilius indicendo ſacrilegii, & perjurii participes efficiantur. Etenim cum homines, qui magnorum criminum ſunt rei, auſi fuerint propter utilitatem aut voluptatem, quas in criminibus quæſiverunt, graviter impingere in legem æternam ejuſmodi crimina prohibentem, magnopere timendum eſt, ne, ut ſupplicium & infamiam, quæ ob crimina commiſſa imminent, evadant, pejerare audeant. Facile eſt hinc videre, quam ſæpe ſacrilegum ſit ab ejuſmodi criminoſis expetere, ut juramento ſe purgent; cum, ſi non certum ſit, ſaltem admodum veriſimile, quod pejerabunt, ſi crimen revera commiſerint Temerarium proinde eſt credere, quod tale crimen non commiſerint, quia jurant ſe non commiſiſſe.

TITU-

TITULUS NONUS

DE SENTENTIIS EARUMQUE EXECUTIONE.

CAPUT PRIMUM

De Sententia definitiva, interlocutoria, & proviſionali.

1. *Quid Sententia ; & quid res judicata ?*
2. *Sententia alia definitiva, alia interlocutoria.*
3. *Deſcribitur Sententia definitiva ; & quare hæc ſola proprie dicatur Sententia ?*
4. *Quid Sententia interlocutoria ?*
5. *Exempla aliqua utriuſque Sententiæ.*
6. *Sententia interlocutoria eſt duplex.*
7. *Exponitur, quando ſit interlocutoria habens* vim definitivæ.
8. *De hac interlocutoria loquitur Synodus Tridentina* Seſſ. 24. cap. 20. de Reformat.
9. *Expreſſit Synodus præcipuum indicium, e quo dignoſcitur, an habeat vim definitivæ.*
10. *Plura exempla hujus Sententiæ exhibentur.*
11. *Sententia ſuper pleno poſſeſſorio in materia beneficiali eſt definitiva.*
12. *Recredentialis autem eſt mere interlocutoria.*
13. *Sententia* proviſionalis *ſolet eſſe tantum ſimpliciter interlocutoria.*
14. *Quid ſit Sententia proviſionalis, & cur ejus uſus inductus ; & cur dici nequeat definitiva ?*
15. *Solet proviſio decerni, ubi eſt periculum diminutionis cultus divini.*
16. *In cauſa alimentorum frequenter eſt locus Sententiæ proviſionali.*
17. *Proviſio hæc facienda filio ſive in prima, ſive in ſecunda inſtantia.*
18. *Poteſt peti in qualibet parte litis.*
19. *Debet tamen actor probare filiationem ſeu aliam qualitatem, aut ſaltem quaſi poſſeſſionem.*
20. *Proviſio in cauſa portionis congruæ eidem fundamento innititur.*
21. *An Religioſo appellanti a Decreto Abbatis adjudicanda per* proviſionem *neceſſaria ad proſequendam cauſam ?*
22. *Utrum adjudicanda Religioſo accuſanti Abbatem ſuper indebita adminiſtratione Monaſterii ?*
23. *Quæ in hiſce a Judice cavenda ?*
24. *Plures cauſæ, in quibus adjudicatur proviſio remiſſive.*
25. *Judex in Sententia exprimere debet, Sententiam duntaxat eſſe* proviſionalem.
26. *De jure proviſio decerni poteſt a Judice cauſæ principalis.*
27. *In Gallia prætenditur, ad Judicem ſecularem ſpectare dare proviſionem.*
28. *Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis ſupponunt, Judicem eccleſiaſticum etiam poſſe dare Sententias proviſionales.*
29. *Quomodo hæc danda in cauſis teſtamentariis, vel contractuum antenuptialium ?*

I. SENTENTIA dicitur ipſa pronuntiatio ſive definitio Judicis, finem controverſiæ imponens. Res vero judicata eſt ipſa cauſa controverſa, quæ finem controverſiæ pronuntiatione Judicis accepit, *L. 1. ff. De re jud.* Quamquam & Sententia, quatenus decurſo appellationis tempore, manet, veluti a Partibus approbata, & judicata, non male quoque res judicata dicatur ; eoque pacto dici ſoleat Sententiam tranſire vel tranſiviſſe in *rem judicatam*.

II. Cum autem Judex ſoleat non tantum

Digitized by Google

tum ſuâ pronuntiatione determinare ſive definire cauſam principalem, ſive eam ſuper qua principaliter inter Partes controvertitur, ſed ſæpius etiam nonnullas in principio litis vel ejus decurſu incidentes quæſtiones; hinc alia dicitur Sententia *definitiva*, alia vero *interlocutoria*.

III. Definitiva proprie dicitur, quâ Judex, quantum ex ſe eſt, finem imponit principali controverſiæ; ipſamque cauſam inter Partes pendentem dirimit ac definit. Et quia hæc ſola Sententia proprie cauſam *definit*, & controverſiam *dirimit*, etiam ſola proprie *ſententia* vocatur; utpote per quam ipſe Judex ſuper controverſia pendente ſententiam ſuam dicit.

IV. Interlocutoria vocatur, pronuntiatio Judicis ſuper aliquo articulo negotium principale non dirimens: idque ſive articulus ſive punctum quod deciditur, principium, medium, ſive finem litis concernat; modo non definiat negotium *principale*, ſuper quo lis conteſtata fuit. Unde ex Martino in additionibus ad Hoſtienſem in Summa, *tit. De Sententia*, dicitur Sententia interlocutoria, " quæ non ſuper principali, ſed ſuper aliis quæſtionibus fertur principali cauſâ durante ".

V. Hinc infert Rebuffus in Repetitione *L.* QUOD JUSSIT *ff. De re judicata*, in præfatione *num.* 33. Sententiam eſſe definitivam, ſi pronuntietur ſatiſdandum eſſe vel non, quando *principaliter* petebatur; alias ſecus. Item ſi de nullitate actus *principaliter* dubitetur, & ſuper eo feratur Sententia, dicetur definitiva. Plura ibidem profert exempla Sententiæ definitivæ, quæ oſtendunt, Sententiam definitivam requirere, ut per eam finis imponatur negotio *principali*. Si autem tantum decidatur incidens aliquis articulus, manente interim principali negotio indeciſo, non dicetur Sententia definitiva, ſed *interlocutoria*; quaſi manente principali controverſiâ Judex duntaxat *interloquatur*, ut principale negotium melius terminari queat: dicitque Rebuffus in tractatu *De Sententiis executoriis*, &c. in præfat. *num.* 5. quod omne Decretum Judicis, vel, ut vulgo dicimus, *apunctamentum* dicatur Sententia *interlocutoria*.

VI. Sententia autem interlocutoria duplex eſt. Una habens *vim definitivæ*, atque a Sententia definitiva fere ſolo nomine diſtincta: altera mere, & ſimpliciter interlocutoria.

VII. Prior appellatur illa Sententia, quæ quidem principale negotium abſolute non dirimit; ſed tantum aliquem articulum cauſæ principali incidentem aut connexum; atque eatenus *interlocutoria* vocatur: ſed articulum talem incidentem ita dirimit, ut per hanc ſuam Sententiam Parti litiganti damnum inferat irreparabile per definitivam, aut appellationem a definitiva; quapropter hæc Sententia quantumvis interlocutoria, dicitur habere *vim definitivæ*.

Cum enim hujuſmodi Sententia non *per interim*, ſed abſolute articulum illum dirimat, & præjudicium Parti litiganti inferat, quod per definitivam aut appellationem a definitiva *reparari* nequit, eumdem effectum huic Sententiæ leges dederunt, quem habet Sententia definitiva, quæ negotium principale dirimit.

VIII. De hac Sententia interlocutoria loquitur Synodus Tridentina *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* dum ibidem ſtatuit, ut " neque appellationes a Sententiis Ordinariorum interpoſitæ per Superiores quoſcumque recipiantur; eorumve commiſſio aut inhibitio fiat niſi a definitiva, vel a *definitivæ vim* habente, & cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat ".

IX. Expreſſit hic Synodus præcipuum indicium unde dignoſcatur, num Sententia interlocutoria habeat *vim definitivæ*: ſi nimirum inferat tale gravamen Parti, quod nec per Sententiam definitivam, nec per appellationem a Sententia definitiva reparari poteſt.

X. Plurima exempla hujus Sententiæ allegant Rebuffus loco citato, & Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 145. atque hic pro primo exemplo allegat: " Si Pars declinaret, aut remiſſionem a Judice peteret, & ſi tunc Judex nihilominus eidem Parti mandaret, & ordinaret ut reſpondeat, ea ordinatio eſt interlocutoria definitivam ſapiens; quia ipſa remiſſioni petitæ præjudicat, ab appellando partem illam excludit, & ipſi perpetuum ſilentium imponit: ideoque effectum definitivæ merito obtinet ".

XI. Di-

Digitized by Google

XI. Dicit ibidem *num.* 8. quod Sententia data ſuper poſſeſſorio ſit interlocutoria ſimplex; ſed quando proprietas ipſa cum poſſeſſorio conjuncta & annexa eſt, eo caſu ipſa cenſeatur definitiva. At Nicolaus Tuldenus *litt.* 1. notat ex Maranta, hanc eſſe adhibendam diſtinctionem, ut " ſi agatur ſuper poſſeſſorio *principaliter*, & in eo lis conteſtetur, Sententia in eo lata mera ſit definitiva, quia cauſam definiat poſſeſſorio principaliter intentatam: non obſtante quod in petitorio poſſit revocari; quia id novum eſſet judicium: ſed ſi poſſeſſorium tractetur incidenter, tunc ſit interlocutoria ".

Et ſane nemo ambigit, quin Sententia lata in Conſiliis Regiis ſuper *pleno* poſſeſſorio in materia Beneficiali ſit definitiva; habeatque omnes proprietates Sententiæ definitivæ, ut colligi poteſt ex dictis ſupra *tit.* 2. *cap.* 5.

XII. At Sententia recredentialis in materia Beneficiali recte dici poteſt *ſententia interlocutoria*; & quidem *ſimpliciter*, ſive *mere* interlocutoria non habens vim definitivæ: eo quod tantum jus faciat *interim*; nec inferat damnum *irreparabile* per Sententiam definitivam ſuper principali, uti ſupra loco citato oſtenſum eſt.

XIII. Imo omnis Sententia proviſionalis, quæ hodie eſt frequentiſſima, præſertim in Curiis Regiis, ſolet eſſe duntaxat interlocutoria, non habens vim definitivæ: quia Sententia proviſionalis non ſolet imponere finem controverſiæ principali; quin & ſæpius nullum damnum infert, quod per definitivam reparari nequeat.

XIV. Cum enim Sententia definitiva ferri nequeat, niſi primum Judex de cauſa principali plene cognoverit, conſequens eſt, Sententiam proviſionalem nequaquam dici poſſe definitivam. Proviſio enim a Judice conceditur, ut præſenti neceſſitati *interim* provideatur, tametſi nondum de cauſa principali *plene* cognoverit; uti recte advertit Rebuffus in Tractatu *De Sententiis proviſionalibus*, ubi *num.* 22. dicit, ob juſtam, & neceſſariam cauſam proviſionem eſſe faciendam, & maxime quando imminet periculum, ſi non fiat. Et *num.* 14. dixerat: " Proviſio eſt pronuntiatio præjudicialis Judicis, divini cultus, ſeu alimentorum ratione, aut aliâ neceſſariâ, & juſtâ cauſâ facta ".

XV. Unde cum publice expediat, cultum divinum occaſionem litis inter privatos excitatæ non diminui, nec populum interim eo privari; ſolet Judex providere, ut *interim* dum quæſtio principalis inter Partes agitatur, cultus divinus peragatur, exemplo Pontificis in *Cap.* 28. ;; *De Appellat.* ubi mandavit Salesberienſi Epiſcopo, ut pendente appellatione per Canonicum quemdam reſidere recuſantem interjectâ, " *interim* alicui honeſtæ perſonæ vices ejus in Eccleſia committat, & ei de Beneficiis illius aſſignet, unde poſſit congrue ſuſtentari ".

Ad hunc textum reflectens Rebuffus *num.* 37. ait: " Ecce quomodo pendente etiam appellatione fit proviſio favore Eccleſiæ & divini cultus, tam Eccleſiæ, quam perſonæ, quæ Eccleſiæ ſervire debet durante proviſione; Judex enim, pendente lite, per modum proviſionis ſervitium Eccleſiæ ſic faciendum eſſe pronuntiabit ".

XVI. Frequens eſt hæc Sententia proviſionalis in cauſa alimentorum, de qua expreſſe loquitur Conſtitutio Caroli VII. Regis Galliæ *art.* 51. vetans, ſimilem proviſionem per Judices Regios adjudicatam, per appellationem ſuſpendi. De qua proviſione late agit Rebuffus in citato Tractatu, *art.* 1. *Gloſſâ* 2.

XVII. Notat autem juxta hodiernam praxim, faciendam eſſe hanc proviſionem filio tam in prima quam in ſecunda inſtantia; idque ex æquitate receptum eſſe, ne fame pereat, & ne cogatur ob defectum pecuniarum proceſſum deſerere, & litibus renuntiare; & ita non ſemel deciſum fuiſſe, & ſervari in Gallia teſtatur.

XVIII. Quin & addit, quod ſi non fuerit petita proviſio in prima inſtantia, peti queat in ſecunda, & adjudicari; imo addit *num.* 14. hanc proviſionem peti poſſe in qualibet parte litis, quia filius ſemper gravatur.

XIX. Si tamen is, qui titulo filiationis petit proviſionaliter alimenta, non eſſet in poſſeſſione filiationis, ſive publice non haberetur pro filio illius, cui prætendit ſuccedere; tunc non fieret proviſio, niſi prius pro-

probata eſſet filiatio, quæ eſt fundamentum proviſionis; uti recte monet Rebuffus ibidem *num.* 25. “ Nam oportet (ait) „ probare ſaltem quaſi poſſeſſionem filia- „ tionis, vel alterius qualitatis intentatæ „.

XX. Et quia cauſa portionis congruæ Parocho aſſignandæ eſt cauſa alimentorum, in hac ſummarie, & proviſionaliter adjudicationem fieri debere, late oſtendi ſupra *Tom. III. part. 2. ſect. 4. tit. 3. cap. 5. tit. 24.*

XXI. Simili ratione, quia ſubinde ſolent Abbates, aliique Superiores Religioſorum ultra modum in Religioſos ſævire, ideoque compellunt eos ad appellandum; *interim* pendente appellatione Judex his Religioſis poterit providere pro alimentis, & litis proſecutione, uti notat Rebuffus in præfat. *num.* 107. Magna tamen hic adhibenda a Judice cautela, ne rigor diſciplinæ per hujuſmodi appellationes, & proviſiones infringatur, & Monachorum inobedientia, & diſſolutio foveantur.

XXII. Eadem proviſio interdum facienda, ſi Monachus Abbatem ſuum accuſet pro utilitate Eccleſiæ; puta quod bona Monaſterii dilapidet, computus non reddat, indiſciplinate vivat, &c. vel etiam ſi Monachus Monaſterii ſui reformationem proſequatur; uti tradit Rebuffus ibidem *num.* 106. argumento *cap.* 11. ✕ *De Accuſat.* ubi expreſſe reſpondit Pontifex, quod Monachi ab accuſatione ſui Abbatis non ſint ullatenus repellendi: “ Quibus, ſiquidem „ (ait Pontifex) cum proprium non ha- „ beant, de rebus Monaſterii expenſæ de- „ bent neceſſariæ, donec cauſa debitum „ finem accipiat, miniſtrari „.

XXIII. Antequam autem hæc proviſio Monacho adjudicetur, merito attendet Judex, num prætextus utilitatis Monaſterii in accuſatione Abbatis, non ſit pallium inobedientiæ vel rebellionis; prætextus reformationis, velamen vagationis, & excurſionis.

XXIV. Plures alios caſus, quibus proviſio a Judice adjudicanda eſt, ibidem exponit Rebuffus; additque eam fieri poſſe etiam in caſibus ibi non expreſſis, dum occurreret alia juſta cauſa, vel ſimilis vel major expreſſis.

XXV. Monet inſuper *num.* 141. quod in Sententia exprimi debeat, tantum *per modum proviſionis* condemnationem fieri. „ Si vero Judex ſimpliciter condemnaret, „ male faceret (inquit) quia ante ple- „ nam probatinnem non debet fieri con- „ demnatio; quæ tamen condemnatio per „ proviſionem fit, dummodo *ſummarie* ap- „ pareat; & ideo exprimi debet „.

XXVI. Si juris rationem attendamus, proviſio decernenda eſt ab iiſdem Judicibus, ad quos materiæ principalis cognitio ſpectat: quia regulariter is poteſt de acceſſoriis cognoſcere, qui de principali; & ideo de hac proviſione cognoſcit is, qui de principali, ait Rebuffus *num.* 31.

XXVII. Addit autem Rebuffus ibidem *num.* 32. “ Servatur tamen in hoc Regno „ contrarium, quod Judices laici provi- „ ſionem adjudicare poſſunt læſo, vel vul- „ nerato, etiam a Clerico ſolvendam: nec „ is remittetur ad ſuum Judicem eccleſia- „ ſticum in cauſa principali, donec execu- „ tio facta fuerit ſuper proviſione; & ſic „ hæc proviſionis materia maxime coram „ Judicibus ſecularibus exercetur, cum ipſi „ ſic uſi fuerint, & ab Ordinationibus „ concedatur. Et ſi Judex eccleſiaſticus ad „ aliam proviſionem Clericum condemna- „ ret, abutetur, & poteſt tamquam ab „ abuſu de eo appellari, ut cenſuit Sena- „ tus anno 1524. die 15. Decembris. Imo „ dicunt Regales (pergit Rebuffus) Judi- „ cem eccleſiaſticum non poſſe condemna- „ re laicum ad proviſionem Clerico facien- „ dam: licet non debeat eſſe melioris con- „ ditionis Jndex laicus quam eccleſiaſticus, „ tamen Curia Pariſienſis dixit abuſum „ fuiſſe Officialem Pariſienſem in eo, quod „ purum laicum condemnaverat ad provi- „ ſionem Clerici anno 1524. die 14. Fe- „ bruarii „.

XXVIII. Certum eſt in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis ſupponi, etiam Judicem eccleſiaſticum poſſe condemnare per proviſionem. Nam titulus XIII. totus eſt de *materia proviſionali;* atque per plures articulos diſponitur, qualiter in materia proviſionali Judex procedere debeat; ac nominatim quomodo proviſio danda contra eum, cujus chirographum producitur: de qua latius actum eſt ſupra, *tit.* 7. *cap.* 4.

XXIX. Dicitur quoque *art.* 7. “ Qui- „ bus

„ bus in locis cognitio validitatis teſtamentorum, vel contractuum antenuptialium, ad Judicem eccleſiaſticum ſpectat, ſi inſtrumentum manifeſtum vitium non continet, ſed extrinſecus perfectum apparet, etiamſi falſum, irritum, ruptum, inofficioſum, nullumve eſſe dicatur, per proviſionem effectum illud ſortiri ſub cautione debere, declarabitur, ſalvâ allegatorum penitiori inquiſitione, ſive ex eo agat ex aſſe inſtitutus hæres, ſive ex parte „.

CAPUT II.

Quæ obſervanda ante Sententiæ prolationem; & quæ juramenta a Judicibus præſtanda?

1. *Ante pronuntiationem Sententia Partes utrimque in ſuis allegationibus audiendæ.*
2. *De Jure communi Parte unâ in cauſa concludente, alteri ad concludendum certum tempus præſcribere Judex poteſt.*
3. *Id conforme hodiernæ praxi.*
4. *Poſt concluſionem cauſæ nulla nova facta a Partibus allegari poſſunt ſine licentia Curiæ per libellum* Civilem *impetrandæ.*
5. *Occaſione hujus libelli nova lis inſtitui vetatur.*
6. *Concluſio in cauſa tantum ligat Partes, non autem Judicem.*
7. *Motiva juris dari poſſunt poſt concluſionem in cauſa.*
8. *Poſtquam in cauſa concluſum eſt, examen totius cauſæ a Judice inſtituendum.*
9. *Ut examen cauſæ facilius, & exactius fiat, deſignatur* Relator *ſive* Referendarius; *& unde ſic dictus?*
10. *A quo deſignandus?*
11. *Senatores ſollicitare non poſſunt ut Relatores deſignentur.*
12. *Relator Partibus litigantibus non indicandus.*
13. *Quis delectus in conſtituendo Relatore haberi debeat?*
14. *Relatores ad ſollicitationem Partium dandi non ſunt.*
15. *Quomodo cauſa per Relatorem in Curia referenda?*
16. *Poſt relationem integra coram Senatu legenda.*
17. *Abſolutâ lecturâ, tenetur rurſus Relator cauſam ſummarie repetere.*
18. *In Curiis eccleſiaſticis non ſolet eſſe* Relator: *quia in his eſt unicus Judex.*
19. *Secus, dum plures ſunt; uti in tribunali Academico* Quinque Judicum appellationum: *quod una deſcribitur.*
20. *In lectione & relatione cauſa Senatores debent eſſe attenti.*
21. *Abſoluto cauſarum examine, Judex de juſtitia cauſæ ſtatuere debet, ſepoſito omni Partium ſingulari affectu.*
22. *Monitum Juſtiniani ad Judices.*
23. *Conforme monitum Joſaphat Regis Judæ.*
24. *Olim Judices in ſingulis cauſis jurabant, ſe ſecundum juſtitiam judicaturos.*
25. *Hodie idem jurant Judices in aſſumptione ad officium.*
26. *Jurant quoque ſe nihil a Partibus accepturos.*
27. *Quid hac in parte in Provinciis Confœderatis ordinatum?*
28. *Quid in Gallia?*
29. *Judices ob male judicata frequenter reſtitutioni obnoxii ſunt.*
30. *Parum ſperanda eſt executio Legum adverſus Judicum corruptionem, niſi conſtituantur Judices avaritiam odientes.*
31. *Difficulter habentur boni Judices, ubi officiorum venalitas invaluit.*
32. *Juſtinianus nullum medium efficacius reperit contra Judicum corruptionem, quam ſi* gratis *aſſumerentur.*
33. *Venalitatem officiorum dixit eſſe totius nequitiæ principium.*
34. *Juſtiniani formula, quâ aſſumpti ad officium Judicis jurare debebant, ſe nihil pro eo dediſſe aut promiſiſſe.*
35. *Similis formula ante Juſtinianum præſcripta.*
36. *Binæ formulæ ſimilis juramenti hodie hic uſitatæ.*

37. *In litteris* patentibus *exprimi debet, juramentum eſſe præſtitum; & in continuatione Magiſtratuum renovari.*
38. *Ut juxta has formulas verum juretur, debet omnis rei temporalis datio vel promiſſio directa, & indirecta abeſſe.*
39. *Qui pecuniam dat aut promittit amico collatoris, ut ejus favore officium aſſequatur, juramentum hoc præſtare non poteſt.*
40. *Quomodo non raro peccetur per eos, qui prætextu Religionis Monaſteriis munera largiuntur, ut favore eorum ad officia promoveantur.*
41. *Praxis communis, vel Principum conniventia dantes aut promittentes, a perjurio eximere nequit.*
42. *Neque reſtrictio mentalis.*
43. *Dubium a Parochis Lovanienſibus propoſitum tribus Facultatibus hujus Univerſitatis, occaſione juramenti a Magiſtratu præſtari ſoliti.*
44. *Reſponſum Facultatum, quo uſus reſtrictionum mentalium reprobatur.*
45. *Scopus omnium juramentorum eſt, ut habeantur Judices, qui ſine acceptione perſonarum juſtitiam adminiſtrent.*
46. *Cauſa pauperum æque ac divitum expedire debent.*
47. *Judex in definienda cauſa nullo privato affectu duci poteſt.*
48. *Ubique abeſſe debet caſus* pro amico.
49. *Licet etiam cauſa utrimque ſit admodum dubia.*
50. *In caſu perplexo interdum res litigioſa inter Partes dividenda, numquam autem utendum eſt caſu* pro amico.
51. *Ne Judex a juſtitiæ tramite deflectat, debet in eo eſſe magnus amor veritatis & juſtitiæ, reliquos humanos affectus ſuperans.*
52. *Merito dum judicandum eſt, expoſcit lumen a Patre luminum.*

I. PRiuſquam Judex ad Sententiam definitivam procedat, præmittenda matura, & exacta diſcuſſio; jubeturque Judex " utramque Partem ſæpius interroga„ re, numquid novi aliquid addere deſi„ deret: cum hoc ipſum ad alterutram „ Partem proficiat, ſive definienda cauſa „ per Judicem, ſive ad majorem poteſta„ tem referenda ſit „ *L. 9. Cod. de Judiciis*. Quam legem Tribonianus interpolavit ex *L. 1. Cod. Theod. De Officio Judicis in cauſis cognoſcendis*, cujus hæc eſt ſententia: " Judex cum cauſam audire cœ„ perit, litigatorum aſſertiones vel reſpon„ ſiones patienter accipiat, & omnia ple„ nâ diſcutione perquirat. Nec prius li„ tigantibus ſuâ Sententiâ velit obviare, „ niſi quando ipſis peractis omnibus, jam „ nihil amplius in contentione habuerint „ quod proponant: & tamdiu actio venti„ letur, quouſque rei veritas perveniatur, „ frequenter interrogari oportet, ne ali„ quid prætermiſſum fortaſſe maneat: quia „ ſi apud ipſum finienda cauſa eſt, totum „ debet agnoſcere „.

Itaque ante pronuntiationem Sententiæ, nimirum definitivæ, & in cauſis magni momenti, quæque accelerationem ſpecialem non requirunt, audiendæ ſunt utrimque Partes in ſuis allegationibus; ipſeque Judex allaborare debet, ut ipſa cauſa *plena* inſtruatur; nihilque omittatur, quod ad elucidandam veritatem, & aſſequendam juſtitiam cauſæ conducere poſſit.

II. Si unus litigantium ulterioribus productionibus aut allegationibus renuntiaverit; dicatque ſe nihil aut amplius habere quod proponat, alter vero nondum velit renuntiare, ſed moras nectat, prætexens ſe habere, quæ ulterius proponat: voluit Juſtinianus, *triginta* dies ad eam rem dari, tum alterum menſem indulgeri: & ſi ne quidquam tunc ille proponat, menſem præfigi ei tertium ad proferendum reliquas ſuas allegationes probationeſque; eoque ſpatio elapſo, Judicem cauſam concludere abſque exſpectatione longiore, *Novell.* 115. *cap.* 2. addens rationem ſuæ Conſtitutionis: *Ne litigatoribus male certantibus liceat cauſarum exitum ultra protrahere.*

III. Hinc concludunt communiter Pragmatici, Juri conformem eſſe hodiernam praxim, quæ habet, quod alterâ Parte concludere in cauſa nolente, Judex eâ invitâ in contumaciam ex officio cauſam pro concluſa acceptare, & ulterius ad Sententiam procedere queat. Vide Damhouderum in *Praxi Rerum civil. cap.* 191. & latius Merulam in Praxi Curiæ Hollandicæ *lib.* 4. *tit.* 84.

IV. Ubi

Digitized by Google

IV. Ubi per concluſionem in cauſa Partes ulterioribus allegationibus renuntiarunt, aut Judice pronuntiante in cauſa eſſe concluſum, ulterioribus allegationibus via præcluſa eſt, nihil *novi* ad cauſam ſpectans allegari ulterius poteſt, niſi de ſpeciali licentia Curiæ, per ſpecialem Libellum petendâ; quem Libellum vocant *Requeſtam* ſeu *Libellum civilem*; diciturque *art.* 466. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, eam licentiam non eſſe dandam ſine magna & notabili cauſa: *t' Welck ſy nochtans niet en ſullen mogen doen ſonder groote ende merckelijcke ſaecke*. Id eſt: Quod nihilominus ſine gravi & notabili cauſa facere non poterunt.

V. Inſuper *art.* 469. vetatur, occaſione hujus libelli civilis litem inſtitui a principali diſtinctam; ſed ſi Pars adverſa contendat, libellum non eſſe admittendum, rationes rejectionis una cum libello eſſe jungendas cauſæ principali; & ſi ex rationibus allegatis appareat, eum eſſe rejiciendum, id in Sententia ſuper principali exprimi debere. Verba articuli ſunt: *Wy vvillen ende ordonneren dat die voerſz. requeſte metter altercatie van partye gevueght ſal vvorden totten principalen proceſſe, om in 't viſiteren van dien daer op genomen te vvorden ſulcken aenſchouvv als 't behooren ſal, ende ingevalle dat in 't viſiteren van den principalen proceſſe men bevindt, dat de voorſchreven brieven behooren ghereje&ceert te vvorden, vvy vvillen 'tſelve gedeclareert te zyne by de ſententie diemen ten principale gheven ſal, ſonder datmen den Partyen ſal moghen ordonneren verſcheydelijck te procederen op 't principael ende Requeſten Civile*. Id eſt: Volumus, & ſtatuimus, ut præfatus libellus cum altercatione Partis jungatur liti principali, ut in illius examine habeatur ratio ejus, prout æquum fuerit. Si autem in examine litis principalis deprehendatur, prædictas litteras eſſe rejiciendas, volumus ut in Sententia definitiva litis principalis idipſum exprimatur; nec fas erit Partibus injungere, ut ſeorſim ſuper principali litigent & ſuper libello civili.

VI. Notandum autem, concluſionem in cauſa tantum fieri reſpectu ipſarum Partium; ut ſcilicet ipſæ Partes ab ulteriore cauſæ inſtructione, & factorum allegatione abſtinere debeant: nequaquam vero reſpectu Judicis. Poteſt enim Judex ex officio reſcindere concluſionem, Partibuſque injungere *ulteriorem* cauſæ inſtructionem, & elucidationem: quo nihil hodie uſitatius eſt. Vide Merulam citato titulo *cap.* 2. *num.* 6. & ibi citatos.

VII. Inſuper nunquam cenſetur concluſum in cauſa quoad ea, quæ juris ſunt. Unde & licet litigantibus poſt concluſionem in cauſa exhibere *motiva* juris tot, quot iis videbitur; nec Parti eorum communicatio facienda eſt. Merula ibidem *num.* 9.

VIII. Concluſione cauſæ factâ, Judex tenetur ſe accingere ad totius cauſæ examen, omniaque diligenter diſcutere, & ſingula a Partibus hinc inde allegata attente examinare; cavendo, ne unius Partis rationes & fundamenta celerius, quam alterius percurrat; ſed pari attentione, abſque ulla perſonarum acceptione, utrimque allegata ponderare.

IX. Ut examen & diſcuſſio cauſæ exactius fiant, ipſeque ſtatus cauſæ & difficultas quæſtionis melius percipiatur, & Judicibus innoteſcat, in pleriſque Curiis & tribunalibus, præſertim ſecularibus uſitatum eſt, ut mox a concluſione cauſæ nominetur unus e Senatoribus, cui cauſa examinanda diſcutiendaque committitur; quique eam breviter in Senatu exponat & *referat*, quem propterea *Relatorem*, vulgo *Rapporteur* vocant.

X. Hic a Præſide Conſilii e Senatoribus aſſumi ſolet; nominatimque edicitur *art.* 79. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, cauſas per Cancellarium diſtribuendas eſſe, prout ei videbitur; ita tamen, ut non diſtribuat illi, coram quo teſtes auditi fuerunt, niſi per Curiam aliter ex cauſa eſſet ordinatum.

XI. Item *art.* 80. decernitur, Senatores nec per Partes, nec per alios directe, aut indirecte inſtare poſſe apud Cancellarium, ut relationem alicujus cauſæ habeant; aut alteri factam ſibi aſſumere poſſint. *Dat onſe Raedts luyden onſen voorſz. Cancellier by hen oft by Partien noch iemant anders directelyck oft indirectelyck en ſullen mogen ſolliciteren om eenighe rapporten te hebben, noch*

noch rapporten over-nemen anderen ghediſtribueert. Id eſt: Ut Conſiliariis noſtris non liceat cum per ſe, tum ad interventionem Partium aut cujuſcumque demum, prædictum noſtrum Cancellarium directe, aut indirecte inducere, ut alicujus cauſæ relationem obtineant, aut ut relationes aliis diſtributas aſſumant.

XII. Et ne litigantes Referendarium ad ſibi favendum alliciant, aut ſollicitent, cautum eſt *art.* 85. ut nulli de Senatu, ſive ipſe Referendarius, ſive alii ſignificent litigantibus, cui relatio cauſæ ſit commiſſa, ſed id ſilentio premant. Verba articuli ſunt: *Dat die van onſen Raede, het zy Rapporteur oft andere, de Partien niet en ſullen te kennen gheven, wie heur Proces heeft te rapporteren, maer ſullen 't ſelve ſecreet houden*. Id eſt: Ut Conſiliarii noſtri, ſive litis Relator, ſive alius, non declarent Partibus, cui litis earum relatio ſit commiſſa; at ſilentium deſuper ſervent.

Idipſum habent inſtructiones Curiæ Hollandicæ *art.* 150. apud Merulam *lib.* 4. *tit.* 85. *cap.* 5. adduntque, quod ſi Referendarius aliquo modo a litigantibus moleſtetur, ita ut ſuſpicetur, iis innotuiſſe, relationem cauſæ ſibi eſſe commiſſam, tenebitur id Curiæ ſignificare, ad hoc ut cauſa alteri referenda committatur; vel alias per Curiam, prout viſum fuerit, provideatur.

XIII. Monet ibidem Merula *cap.* 3. *num.* 1. Præſidem, Cancellarium, aliumve, cui deſignandi Referendarios cura incumbit, debere ſedulo attendere, quis præ ceteris ex Senatoribus huic illive cauſæ examinandæ, & referendæ conveniat. Licet enim ſupponatur, omnes Senatores eſſe juris & praxeos ſcientiâ rite inſtructos, certum tamen eſt, unum in una materia, alium in alia magis verſatum & induſtrium eſſe; poſſeque facile ipſi Præſidi aut Cancellario innoteſcere ex converſatione, necnon diſcurſibus in Senatu habitis, unum præ alio his illiſve cauſis referendis fore aptiorem.

XIV. Multum ergo ab officio boni, & juſti Præſidis aut Cancellarii recedunt, qui ad ſollicitationem Partium, aut amicorum, aut quod pejus eſt, interventu munerum, Referendarios cauſarum deſignant, non quos referendis cauſis judicant capaciores, ſed Partibus ſollicitantibus magis placentes.

XV. Officium Referendarii eſt, poſtquam cauſam repererit debite inſtructam, eamdem diligenter examinare, atque ex actis litis debita extracta conficere, ut per ea queat cognoſcere, & in Senatu oſtendere, quæ ad intellectum, & deciſionem cauſæ ſervire poſſunt.

XVI. Factâ per Referendarium ſummariâ cauſæ relatione juxta prædicta extracta, tunc cauſa integra, priuſquam ad deciſionem venlatur, in Curia legenda eſt: & ſi aliqua inſtrumenta ſint exhibita, quibus Pars exhibens uti nollet, ſed tantum certâ illius clauſulâ; vel una, vel plures clauſulæ ad cauſam ſpectarent; tunc Referendarius tenetur eam vel eas clauſulas ad materiam ſpectantes deſignare, ut ſuper iis tanto attentius reflectatur: atque tum arbitrio Curiæ vel hæ duntaxat clauſulæ, vel totum inſtrumentum legatur; prout cautum eſt *art.* 83. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XVII. Lecturâ abſolutâ, debet rurſus Referendarius diſtincte repetere, & Indicare puncta, & difficultates, a quibus ipſa deciſio cauſæ præcipue dependet, *art.* 48. Verba ſunt: *Ende naer dat 't proce gheleſens ſal vveſen, ſoo ſal den Rapporteur gebonden ſijn beſcheyelijck te verhaelen ende te toucheren die puncten ende difficulteyten, op de vvelcke de deciſie van de materien ſtaen ſal*. Id eſt: Lite vero perlectâ, cauſæ Relatoris munus erit, ut diſtincte repetat & indicet puncta, & difficultates, a quibus deciſio cauſæ pendebit.

XVIII. In Curiis eccleſiaſticis non ſolet eſſe Relator ſive Referendarius: quia unicus ſolet in his eſſe Judex; qui Aſſeſſore uti conſuevit, qui cauſam diſcutiat, eique referat; de quo ſupra actum eſt *Tit.* 6. *cap.* 1.

XIX. Ubi autem Tribunal eccleſiaſticum conſtat pluribus Judicibus, etiam ex illis eligitur aliquis Relator vel Commiſſarius, qui cauſam inſtruit, dirigit, & aliis ſummarie refert. Simile tribunal ex antiquiſſima conſuetudine habet Academia Lovanienſis, conſtans ex quinque Judicibus, & idcirco dictum Tribunal *Quinque Judicum*, ad quos a Sententiis Rectoris Academici immediate appellatur; neque de

ullis

Digitized by Google

ullis cauſis cognoſcunt in prima inſtantia,
ſed ſolum de cauſis appellationum; ideo
dicti Judices *appellationum*. Hos Judices
ſive tribunal deſcribunt Faſti Academici
Studii generalis Lovanienſis *pag.* 34. edit.
anni 1650. " Quod ſi Rector judicando
„ erraſſe, aut male & perperam judicaſſe
„ dicatur, errorem illum corrigit ipſa Uni-
„ verſitas, id eſt, *quinque Judices appella-*
„ *tionum*, qui Univerſitatem repræſentant
„ (quoſque Univerſitas eam in rem ab
„ ipſa ſui origine, ſingulis ſemeſtribus,
„ quoties novus eligitur Rector, ex qua-
„ libet Facultate nominare, & deputare
„ ſolet) coram quibus ſeu majori parte
„ eorumdem, omnibus tamen vocatis, Re-
„ ctor Sententiam ſuam juſtificare tenetur „.
Hi quinque Judices mox ut electi ſunt
in ipſa Univerſitatis Congregatione, " unum
„ ex eorum Collegis in *Commiſſarium* eli-
„ gere debent, mandando illi vices ſuas
„ pro obſervatione terminorum in cauſis
„ appellationum obſervandorum, ac pro
„ interlocutoriis vim definitivæ Sententiæ
„ non habentibus; cui ſit auctoritas, &
„ poteſtas alios Judices & Collegas per
„ unum ex Bedellis convocandi, cum res
„ poſtulabit „. Ita ordinant Statuta Uni-
verſitatis, titulo *De officio & Juriſd. DD.
Quinque Judicum cauſarum appellationum*.

XX. Sane evidens eſt, hæc omnia uni-
ce ordinata eſſe, ut Judices de cauſa ſint
plene & perfecte inſtructi, priuſquam cau-
ſam decidant; quo ſpectat quoque *art.* 89.
earumdem Ordinationum, ubi præcipitur,
ut Cancellarius & Conſiliarii tempore re-
lationis, & lectionis cauſarum diligenter
attendant, operamque diligentem adhibeant,
ut eas bene intelligant, & retineant, ut
nec eodem tempore aliud aliquid legant,
ſcribant, conferant, vel aliquid agant, quo
ab audiendo, intelligendo, & retinendo im-
pediri aut diverti poſſent, aut alios impe-
dire, vel divertere.

XXI. Facta totius cauſæ diſcuſſione,
omniumque allegatorum maturâ conſidera-
tione, Judicis eſt, ſepoſito omni humano
affectu, ſolam juſtitiam, & veritatem præ
oculis habendo, ſerio perpendere & diſcu-
tere, à qua Parte ſtet juſtitia cauſæ.

XXII. Hunc in finem ſtatuit Juſtinia-
nus in *L.* 14. *Cod. De Judiciis*, " omnes
„ omnino Judices Romani Juris diſpenſa-
„ tores non aliter litium primordium ac-
„ cipere, niſi prius ante ſedem judicialem
„ ſacroſanctæ deponantur Scripturæ: & hæ
„ permaneant non ſolum in principio li-
„ ris, ſed etiam in omnibus cognitionibus,
„ uſque ad ipſum terminum, & definiti-
„ væ Sententiæ recitationem „. Deinde
ſubjungit: " Sic etenim attendentes ad ſa-
„ croſanctas Scripturas, & Dei præſentiâ
„ conſecrati, ex majore præſidio lites di-
„ riment; ſcituri, quod non magis alios
„ judicant, quam ipſi judicantur: cum
„ etiam ipſis magis, quam partibus terri-
„ bile judicium eſt: ſiquîdem litigatores
„ ſub hominibus, ipſi autem Deo inſpe-
„ ctore adhibito cauſas proferunt trutinan-
„ das „.

XXIII. Illud eſt, quod jam pridem prius
Rex Judæ Joſaphat *lib.* 2. *Paralip. cap.* 19.
verſ. 16. præcepiſſe Judicibus legitur: *Vi-
dete* (air) *quid faciatis: non enim homi-
nis exercetis judicium, ſed Domini; &
quodcumque judicaveritis, in vos redun-
dabit*.

Deinde addit *verſ.* 7. *Sit timor Domini
vobiſcum, & cum diligentia cuncta facite;
non eſt enim apud Dominum Deum noſtrum
iniquitas, nec perſonarum acceptio, nec cu-
pido munerum*.

XXIV. Ad idipſum tendit, quod Judi-
ces olim nullam cauſam ſuſcipere poterant,
*niſi prius ſacramentum præſtitiſſent, omni-
modo ſeſe cum veritate, & Legum obſerva-
tione judicium eſſe diſpoſituros:* uti refertur
in citata *Lege* 14.

XXV. Hodie Judices, non quidem ad
ſingulas cauſas, ſed ſemel in aſſumptione
ad officium Judicis ſimile juramentum præ-
ſtare jubentur. Et quidem juxta formulam
juramenti præſtandi ab omnibus, qui in
Judices aſſumentur (quæ habetur ad cal-
cem Edicti criminalis de 5. Julii 1570.
extatque *part.* 2. Edicti Brab. *lib.* 2. *tit.* 3.
cap. 1.) jurat aſſumendus, quod admini-
ſtrabit omnibus ſubditis, aliiſque, a qui-
bus requiretur, *bonam, veram, ſinceram
juſtitiam, abſque intuitu lucri, odii, invi-
diæ, vel amicitiæ cujuſquam; & quod nul-
li favebit ultra id, quod ratio, & juſtitia
permittent*. Verba articuli ſunt: *Ick ſwe-
ere, dat ik ſal doen ende adminiſtreren goe-
de,*

Digitized by Google

de, vvaerachtighe, ende oprechte Juſtitie, den onderſaten ende andere, die my des verſoecken ſullen, ſonder aenſchouvv te nemen op vvinninghe, haet, nyds, oft vrindtſchap van iemanden, ende ſonder iemandt meer te ſavoriſeren, dan recht ende redene toelatende zyn. Id eſt: Juro me curaturum, ut adminiſtretur bona, vera, & ſincera juſtitia ſubditis meis, aliiſque id requirentibus, ſepoſito omni intuitu lucri, odii, invidiæ, aut amicitiæ cujuſquam, nec ulli quoquo modo ſuffragaturum, ultra quod ratio, & juſtitia permittent.

XXVI. Inſuper jurat juxta eamdem formulam, quod nihil petet aut exiget a quopiam; imo nec acceptabit, tametſi ex *gratitudine ſponte* offerretur aut daretur; ſed contentus erit ſalario a Principe ſibi deſignato; nec patietur, quod aliquis ſibi ſubditus, vel ipſi aſſiſtens aliter faciat. Verba ſunt: *Dat ick van niemanden, vvie dat oock ſy, egheene dinghen eyſſchen oft exigeren en ſal, noch oock aenveerden oft ontſanghen, alvvaert dat de ſelve my van ſelſs uyt danckbaerheyt ghepreſenteert oft ghegheven vvierden; maer ſal te vreden zijn met mijne vvedden ende behoorlijcke ſalariſen by zijne Majeſteyt tot mijnen voorſcyd: ſtaet gheordineert: Ende en ſal niet lijden dat eenighe, vveſende onde mynen laſt ende bevel, oft die my aſſiſteren, anders doen ſullen.* Id eſt: Quod a nullo quocumque demum quidquam petam aut exigam, neque etiam recipiam, aut admittam, quantumvis etiam ultronee & ex gratitudine offerretur, aut donaretur; ſed quod contentus ero mercede meâ, & ſtipendio convenienti, per ſuam Majeſtatem pro conditione meа prædicta deſignato. Deinde quod non permittam, ut ullus curæ meæ aut imperio commiſſos, aut qui mihi aſſiſtet, aliter faciat.

Idipſum exprimitur in formula juramenti præſtandi ab omnibus Judicibus in Brabantia, quæ extat in læto Introitu Caroli V. & Philippi II. *art.* 11. inſerto *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 15.

Si hæ formulæ juramenti ſerio expendantur, apparebit, quomodo Judices non tantum vi officii ſui teneantur ſine ullo muneris intuitu, aut amicitiæ, ſed & vi ſui juramenti omnibus indifferenter juſtitiam adminiſtrare, & ab omni munere etiam gratuito oblato abſtinere.

XXVII. Refert Simon Van Leuvven in Cenſura Forenſi *part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. in Hollandia cautum eſſe: "Ubi ut Præ„ſides, Senatores, eorumdem conjuges, „liberi, miniſtri, aut alii, quos in fami„lia alunt, de Partibus litigatoribus ulla „dona quantulacumque, ne eſculenta po„tulentave accipiant, ſeveriſſime prohibe„tur, ſub pœna ordinis motionis, & ar„bitrariæ inſuper correctionis: Teneantur„que Senatores utriuſque Curiæ Hollan„diæ, quotannis ſe ſolemni juramento ex„purgare, neque a ſe, neque a conjugi„bus, liberiſve ſuis, aut a familia, ullo„ve alio ad ipſos pertinente, hac in re „ipſis conſciis fuiſſe peccatum, & ne „quid in poſterum peccetur, ſe probe cu„raturos„.

XXVIII. Plura eumdem in finem ibidem ordinata recitat: monetque *num.* 3. ſimilia etiam ſtatuta apud Gallos reperiri; quodque nominatim Edicto Caroli IX. & Henrici III. etiam *eſculenta*, & *potulenta* præberi prohibita ſint ſub pœna concuſſionis, & remotionis a munere in Judice, in litigante ut causâ cadat, eâque re fruſtretur, cujus causâ Judicem donis delinire fuerit aggreſſus, conformiter ad Jus Romanum in *L.* 1. *&* *fin. Cod. De Pœna Judicis, qui male judicaverit.*

XXIX. Et licet hodie ob male judicatum raro Judices conveniantur, aut condemnentur; eo quod concuſſio & dolus, vel corruptio difficulter probari queant, nihilominus certum eſt, quod Judices munera accipientes, non tantum violationis juramenti rei ſint coram Deo; ſed & non raro obnoxii ſint reſtitutioni eorum, quæ Pars litigans per iniquam Sententiam paſſa eſt; tametſi etiam ſupponatur, nec ex propoſito, nec dolo malo Judices iniquam Sententiam tuliſſe; ſed per craſſam juris ignorantiam, aut excæcationem, aut neglectum examinis, quæ munere accepta in ipſis pepererunt, juxta illud Sapientis: *Munera excæcant oculos Sapientum* (a). Quandonam au-

(a) Eccleſiaſt. cap. 20. verſ. 31. legitur: *Dona excæcant oculos Judicum.*

Digitized by Google

autem juxta hodiernos mores poſſint Judices ob male judicata conveniri in foro *externo*, etiam criminaliter, vide Bugnonium *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 124. & ibidem citatos a Chriſtinæo in notis.

XXX. Verum parum proderunt juramenta, parum efficient leges etiam ſeveriſſimæ adverſus Judicum corruptionem, niſi & ſine corruptione, & acceptione perſonarum Judices conſtituantur, qui oderint avaritiam, & juſtitiam magis quam munera diligant, eamque omni humano favori præponant; ſintque tales, quales deſcribuntur *Exodi* 18. *verſ.* 21. *Viri potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam.*

XXXI. Verum ſpes exigua eſt, hujuſmodi Judices eligendos, ſi per pretia & munera, & non per merita ad officia via pandatur: nam uti recte reſpondiſſe fertur S. Thomas Aq. Duciſſæ Brabantiæ interroganti: Num licitum eſſet vendere officia ſecularia, venditionem illam ſibi expedientem omnino non videri: " Cum frequenter contingat (ait) quod magis „ idonei ſint pauperes, ut tale officium „ emere non poſſint. Quin etiam ſi tales „ divites ſint, tamen quia boni ſunt, officia non ambiunt, nec ad lucra inhiant: „ & ſic illa officia emunt ut plurimum hi, „ qui pejores ſunt „.

XXXII. Quinimo Juſtinianus Imperator noctu diuque animo verſans, quomodo a judiciis injuſtitiam, quam in omnibus pene cauſis invenerat, arceret, hoc unum fore remedium agnovit: " Si (ait) „ Præſides gentium, quicumque civiles „ adminiſtrationes Provinciarum habent, „ *puris* procuremus uti *manibus*, & ab „ omni abſtinere acceptione, pro illis ſolis contentos eis, quæ a Fiſco dantur „. *Novellâ* 8. in Præfat. §. 1.

Sed quâ ratione id obtinebitur? " Non „ aliter (inquit) fiet, niſi & ipſi cingula „ ſine mercede accipiant, nihil omnino „ dantes nec occaſione ſuffragiorum, neque iis, qui cingula habent, nec alii „ omnium ulli „.

„ Conſideravimus enim (pergit Imperator) quia licet quæſtus immodicus „ imminuitur imperio, attamen noſtri ſubjecti incrementum maximum percipient, „ ſi indemnes a Judicibus conſerventur; „ & imperium, *& Fiſcus abundabit utens* „ *ſubjectis locupletibus*: & uno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit ubertas „.

XXXIII. Poſt hæc enumeratis multiplicibus incommodis, quæ ex venditione officiorum in Rempublicam, & ſubditos nata ſunt redundare, audet concludere: *Et omnino una quædam eſt hæc omnium occaſio malorum, & accipere ſuffragium a Judicibus, totius nequitiæ eſt principium.*

Suffragium hic eſt pecunia, quæ ſuffragatoribus Aulicis datur, promittiturve honoris adipiſcendi causâ. Vide *notam* 3. ad citatam Novellam.

XXXIV. Hoc ut exactius obſervaretur, ſtatuit *cap.* 7. ejuſdem Novellæ, quod is, qui acceperit adminiſtrationem, jurare debeat: *Nihil penitus, nec quodlibet ſe præbere, neque occaſione ſuffragii, neque patrocinii, & neque promittere, & neque de Provincia profiteri dirigere, neque glorioſiſſimis Præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis, qui circa illos conſtituti ſunt, nec alteri cuilibet per occaſionem patrocinii.*

XXXV. Similis formula juramenti præſtandi ab iis, qui ad provincias adminiſtrandas accedunt, extat in *L. fin. Cod. ad Legem Juliam repetundarum*, ubi tamen luculentius exprimuntur, quæ in ipſa formula Juſtiniani non quidem nominatim exprimuntur, ſed tamen comprehenduntur; nimirum *ſe pro adminiſtrationibus ſortiendis neque dediſſe quidpiam, neque daturos unquam poſtmodum fore, ſive per ſe, ſive per interpoſitam perſonam, in fraudem Legis, ſacramentique; aut venditionis, donationiſve titulo, aut alio velamento cujuſcumque contractus.*

XXXVI. Binæ ſunt formulæ juramenti hodie hic in Belgio uſitatiores, juxta quas aſſumendi ad officium Judicis, vel Magiſtratus jurare jubentur, non abſimiles prædictis formulis jam pridem ab Imperatoribus præſcriptis. Una eaque prolixior contenta in læto Introitu Principum noſtrorum, qui aſſumendi ad Officia, & Magiſtratus jurant, ſe nec pecuniam, bona, munus, mitam, nec aliquod obſequium, nec beneficium dediſſe, promiſiſſe, obtuliſſe,

Digitized by Google

liſſe, aut dari, promitti, vel offerri ſuo nomine curaſſe: inſuper nec precibus ſollicitaſſe, aut ſollicitatorem interpoſuiſſe quocumque modo. Verba formulæ idiomate vulgari expreſſæ ſunt: *Dat ſy om Borghemeeſterſchap, Schependomme, ende Raedtſchap, goet, geltd, giſte, myde noch eenigherhande dienſten, noch goet doen, ghegheven, ghelooft, noch gheboden en hebben, noch doen gheloven, gheven, noch bieden yemanden van heuren vvegen, noch daeromme ghebeden, noch doen bidden, in eenigher manieren*. Id eſt: Quod ipſi pro Conſulatu, Scabinatu, aſſeſſu Conſilii, nec bona, pecuniam, munera, nec cujuſcumque generis obſequia, aut compenſationes dederint, promiſerint, obtulerint, nec promitti dare, aut offerri cuiquam ſuo nomine curarint, nec idcirco rogarint, aut rogari juſſerint quocumque modo. Extat *parte* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 1. *cap.* 15. *art.* 11.

Altera formula ſuccinctior, quâ omnes paſſim ad officia quæcumque promovendi jurare jubentur ad manus Regis, ſive Primarii Officiarii, aut alterius, qui nomine Regis juramentum excipere ſolet, exprimitur in Edicto Philippi IV. de 2. Maii 1626. quod extat *part.* 1. *Edictorum Brabantiæ*, *lib.* 3. *tit.* 14. *cap.* 2. Juxta hanc formulam promovendos jurat, ſe nec pro ſtatu iſto aſſequendo, nec ejus intuitu quidquam cuipiam, ſive in pecunia, ſive in alia quacumque re obtuliſſe, promiſiſſe, aut dediſſe; nec item offerri, promitti, aut dari curaſſe, vel curaturum, aut daturum, directe vel indirecte, aut quovis alio modo; ſalvo duntaxat eo, quod pro expeditione erogari conſuevit. Tenor formulæ vulgari idiomate expreſſæ eſt: *Dat hy om den voorſchreven ſtaet te verchryghen, oft ter oorſaecke van dien, egheene geldt, noch eenighe andere dinghen, hoedaenich die ſouden mogen zijon niemanden gheboden, beloſt, noch ghegheven en heeft, noch doen bieden, beloovven, noch gheven, noch gheven en ſal, vvyen dattet oock zy, directelijck, oft indirectelijck, noch anderſſints in eenigher manieren, behalvens t' ghene, datmen ghevvoonnelijck is teghevén voor d' expeditie, ende depeche*. Id eſt: Quod ipſe, ut prædictum ſtatum adipiſceretur, aut ratione illius, nec pecuniam, nec aliud quidpiam qualecumque demum cuipiam obtulerit, promiſerit, aut dederit, nec offerri, promitti, aut donari curaverit, nec daturus ſit cuicumque tandem, directe aut indirecte, nec alio quocumque modo; eo duntaxat excepto, quod pro litterarum confectione dari conſuetum eſt.

XXXVII. Vult autem Princeps, ut in omnibus commiſſionibus, ſive litteris *patentibus* expediendis, ſuper proviſione officiorum, hæc formula juramenti inſeratur: ideoque indilate hoc juramentum præſtari præcipit, nec antequam præſtitum ſit, litteras, ſive *patentes* proviſionis tradi. Inſuper declarat, idipſum obſervandum in renovatione, & *continuatione* Magiſtratuum: neque poſſe novos Magiſtratus ante præſtitum hoc juramentum ullam functionem Magiſtratus obire, ſub pœna nullitatis; quodque dicta officia vacabunt, & pro ea vice ad Principis collationem ſpectabunt.

Si in litteris continuationis dicatur, ſub *juramento antea præſtito*, tunc per acceptationem litterarum, & continuationis, cenſetur *renovatum* juramentum, tametſi illud expreſſe, & nominatim non repetatur.

XXXVIII. Si prædictæ juramenti formulæ, in verbis quidem nonnihil differentes, ſed in ſubſtantia, & ſenſu plane conformes, rite expendantur, non obſcurum erit, omnem plane pecuniæ, alteriuſve rei temporalis dationem, promiſſionem, vel oblationem, directe vel indirecte, pro aſſequendo officio, debere eſſe excluſam, ut juramentum citra perjurium juxta prædictas formulas præſtari queat.

XXXIX. Inſuper nequaquam ambiguum eſt, eum citra perjurii crimen hoc juramentum præſtare non poſſe, qui licet Principi, aut Magiſtratui, ad quem officii collatio ſpectat, pecuniam munuſve non obtulerit, promiſeritve, illud tamen promiſit obtulitve per ſe vel per alium directe, vel indirecte illis, quos ſciebat gratiâ apud Principem, vel Collatorem valere. Quia licet non immediate Collatori officii pro aſſequendo officio pecuniam aliudve temporale dederit; revera tamen, ſaltem indirecte, & oblique ad officium illud aſſequendum, & Collatorem inclinandum,

pe-

Digitized by Google

pecuniam dedit, aut promiſit: unde nec vere jurare poteſt, ſe pro aſſequendo officio nihil dediſſe, promiſiſſe, aut obtuliſſe *directe*, *vel* INDIRECTE, *aut alio* QUOVIS MODO.

XL. Dicit Zypæus *lib.* 1. *De Judice*, *cap.* 38. *num.* 5. quod ambitioſis, contra quos apud Romanos variæ Leges latæ fuerunt, " hodie accedant, qui in ſpeciem „ religionis fortunas effundunt, & aliquibus piis locis donationes faciunt, ut eorum Præfectos ſuffragia conſequantur, „ quæ apud alios emere non liceat„.

Sane qui munera offerunt Monaſteriis, aliiſve piis locis, ut iis mediantibus Sodalium illorum gratiam aucupentur, atque hoc pacto per ipſorum interceſſionem, & commendationem a Principe, aut Magiſtratu officium obtineant, non tantum ambitionis, ſed & perjurii rei ſunt; ſi juramentum ad præſcriptum ſupra expreſſæ formulæ faciant. Nimis enim manifeſtum eſt, hujuſmodi munerum dationem ultimate fieri, ut per ipſos Monaſteriorum, & piorum locorum Præfectos, & Sodales ad officia perveniatur.

XLI. Qui ex multorum praxi, & Principum, ut ajunt, ſcientiâ & conniventiâ pallium contegendi ſua juramenta ſibi conficiunt, attendant, quod licet Principi quidem fas eſſet ex juſta cauſa præſtandum ſibi juramentum interdum remittere, nequaquam tamen multorum praxis, aut Principis conniventia, imo nec expreſſa voluntas ſufficiens eſt, ut dum juramentum ſub certa verborum formula præſtatur, poſſit citra perjurium ad eam formulam jurari, ſi vera non ſint, quæ juramento afferuntur. Itaque qui jurat, ſe nec directe, nec indirecte pro aſſequendo officio pecuniam dediſſe, a perjurio excuſari nequit, ſi pecuniam directe vel indirecte dederit per quamcumque contrariam praxim, aut Principis ſcientiam, & conniventiam.

XLII. Neque juramentum juſtificabit, quod forſan in mente aliquid ſubintelligat contrarium ei, quod formula exprimit, ipſeque ſenſus obvius præfert, & intelligit is, cui juramentum præſtatur. Quia ut recte expreſſit S. Iſidorus relatus apud Gratianum *Cauſ.* 22. *quæſt.* 5. *Can.* 9. „ Quâcumque arte verborum quiſque ju„ ret, Deus tamen, qui conſcientiæ teſtis „ eſt, ita hoc accipit, ſicut iſte, cui ju„ ratur intelligit. Dupliciter autem reus „ fit, quia & Dei nomen in vanum aſſu„ mit, & proximum dolo capit „. His conſonat hoc Auguſtini *Epiſt.* 125. " Il„ lud ſane rectiſſime dici non ambigo, „ non ſecundum verba jurantis, ſed ſe„ cundum expectationem illius, cui jura„ tur, quam novit ille, qui jurat, fidem „ jurationis impleri. Nam verba difficil„ lime comprehendunt, maxime breviter „ ſententiam, cujus a jurante fides exigi„ tur. Unde perjuri ſunt, qui ſervatis „ verbis, expectationem eorum, quibus „ juratum eſt, deceperunt„.

XLIII. Latiſſime hunc reſtrictionum mentalium fucum jam pridem refutarunt tres ſuperiores hujus Univerſitatis Facultates, in Reſponſione datâ Parochis hujus oppidi Lovanienſis, qui propoſitis ſupra expreſſis juramenti formulis quæſierant: „ Utrum liceat ambire Magiſtratum, aut „ officium, ſollicitando ſuffragia Collato„ rum, promiſſis ſymphoſiis, pecuniis, „ muneribus per ſe, vel per ſuos? Rur„ ſus, utrum liceat munera, ſymphoſia, „ pecunias, aut ſimile quidpiam accipere, „ per ſe vel ſuos, aut ſinere, ut promit„ tantur ſibi, in eum finem, ut ad offi„ cium quodcumque ſuæ collationis ali„ quem ſuo ſuffragio quis promoveat, & „ ſimul tamen liceat iſta juramenta reſpe„ ctive præſtare„?

Hæc erat Parochorum propoſitio; cujus ſecundum membrum reflectit ad juramentum, quod promovendus ad Magiſtratum etiam præſtare tenetur; nimirum, " ſe „ non accepturum, ſive per ſelpſum, ſive „ per alium, ullum munus, aut oblatio„ nem honorariam, ſive in pecunia, ſive „ in bonis, pro collatione cujuſquam offi„ cii, vel miniſterii ſibi competente; nec „ permiſſurum, ut ulla ſibi fiat ejuſmodi „ promiſſio eo intuitu„.

XLIV. Huic propoſitioni reſponderunt dictæ tres Facultates, " id non licere. Et „ quiſquis (inquiunt) eorum aliquid, „ quæ in iſtis formulis tanguntur, juxta „ quod planiſſime verba ſonant, fecerit, „ & tamen juraverit ſe non feciſſe, eſt

Digitized by Google

„ indubitati perjurii reus „. Quam ſuam aſſertionem ſolidiſſime adſtruunt, refutatis argutiis, & detectis palliis, quæ ingenioſa ambitio ad excuſandas excuſationes in peccatis, & ad perjuria in oculis hominum pallianda, & occultanda adinvenit. Et quia etiamnum hodie videntur multi hujuſmodi vanis prætextibus illudi, & perjuria manifeſta tegere velle, non inconveniens credidi, hanc integram Conſultationem in fine hujus tertiæ Partis ſub littera G. exhibere.

XLV. Interim ſi Principum mens in præſcribendis prædictis juramentis attendatur, conſtabit, omnia hæc juramenta unice inſtituta, & ordinata eſſe, ut Judices & Magiſtratus conſtituantur, *Viri potentes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint avaritiam*. Exod. cap. 18. verſ. 21. & qui ſine ulla perſonarum acceptione, ulliuſque retributionis intuitu, adminiſtrent omnibus indifferenter juſtitiam; ita ut nulla ipſis ſit diſtantia perſonarum; ita parvum audiant, ut magnum; nec accipiant cujuſpiam perſonam, quemadmodum Judicibus jam pridem præcepit Deus per Moyſen *Deuteronomii* 1. addens: *Quia Dei judicium eſt*.

XLVI. Unde & in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 21. præcipitur, ut Conſiliarii, aliique de Curia pauperibus *pro Deo*, id eſt, *gratis* inſerviant, atque æque pauperibus, quam divitibus parati ſint.

Quod ut exactius ſervetur, *art.* 20. interdicitur Conſiliariis, a litigantibus ante vel poſt Sententiam accipere præter conſtituta ſalaria quodcumque munus, ſive ſub prætextu habendæ expeditionis, vel alio quocumque, ſub pœna, quod hujuſmodi munus dantes, aut acceptantes arbitrarie corrigentur. Verba articuli ſunt: *Dat alle, die van onſen voorſz. Raede ſullen hen reſpective te vreden houden mette gagien, die hen by ons toe ghevueght ende gheordineert zijn, ende oock metten anderen accidenten van rapporten ende vacatien, ſonder dat iemandt van hen, oft iemandt anders in heuren naeme eenighe ſchincken oft ghiften voor oft naer t'vonniſſe ſal moghen van d'eene oft d'andere partyen litiganten, oft van heuren vueghen ontfanghen, het vvare onder t' pretext van expeditie oft anderſſints, op de pene dat de ghene, die hen vervoorderen, de voorſchreven ſchencken oft ghiften de doen oft ontfaen, ſullen arbitralyck ghecorrigeert vvorden.* Id eſt: Ut omnes, qui de Conſilio noſtro ſunt, reſpective contenti ſint mercede, ipſis per nos aſſignatâ, & conſtitutâ, prout & aliis adventitiis emolumentis litium relatarum, & operæ impenſæ, ita ut nulli ſuorum aut cuicumque alteri liceat eorum nomine, munera quæpiam, ſeu dona tam ante, quam poſt latam Sententiam, ab una ſeu altera litigantium parte, aut eorum intuitu recipere, quantumvis accelerandæ cauſæ, aut alio obtentu, arbitrariâ punitione in eos conſtitutâ, qui prædicta munera aut dona offerre, ſeu admittere præſument.

XLVII. Judex igitur diligenter excuſſâ cauſâ, omnique adhibitâ operâ, ut notitiam veritatis, & juſtitiæ habere poſſit, tenetur ſine ullo perſonarum privato affectu, humanoque & particulari intuitu in juſtitia, & veritate judicare, & Sententiam ferre, neutri litigantium plus favendo, quam ipſa juſtitia & veritas favent; atque ita oſtendat reipsâ, ſe non dominum & arbitrum, ſed miniſtrum duntaxat juſtitiæ; juxta illud S. Ambroſii in *Pſalm.* 118. " Bonus Judex nil ex arbitrio ſuo „ facit, ſed juxta leges, & jura pronun„ tiat, Statutis juris obtemperat, nihil „ indulget propriæ voluntati „.

XLVIII. Apage ergo illum horrendum, & omnis juſtitiæ everſivum *caſum pro amico*; qui Judicem non miniſtrum, ſed dominum, & arbitrum juſtitiæ conſtituit: meritoque Alexander VII. & Innocentius XI. duas propoſitiones huic *caſui pro amico* impenſius faventes, latamque portam pandentes, reſpective condemnarunt. Propoſitio ab Alexandro damnata hæc eſt: " Quan„ do litigantes habent pro ſe opiniones æque „ probabiles, poteſt Judex pecuniam acci„ pere pro ferenda ſententia in favorem „ unius præ alio „. Ab Innocentio proſcripta hæc eſt: " Probabiliter exiſtimo, „ Judicem poſſe judicare juxta opinionem „ etiam minus probabilem „.

XLIX. Numquam igitur Judex, tametſi cauſa utrimque ſit admodum dubia, & probabilis, poteſt uni magis, quam alteri litigantium ex *privato affectu* favere; ſed deci-

decidere tenetur, pront in caſu dubio Leges decidi volunt. Puta ſi agatur de cauſa criminali, tunc licet ſint probationes admodum urgentes contra Reum, quæ cauſam reddant dubiam, nihilominus Reus erit abſolvendus, non ex favore ſpeciali ipſius Judicis erga Reum; ſed quia Leges nolunt Reum condemnari, præſertim ad pœnam capitalem, niſi *plene* probatum ſit crimen; imo probationes ſint luce meridianâ clariores.

Similiter & in cauſa Civili, in dubio uni alterive Parti ſavendum erit; non quia Judex ei magis afficitur, ſed quia Lex ob ſpecialem rationem, vel ob conditionem perſonæ, puta quia minor eſt aut pupillus, vel ob favorem cauſæ, v.g. quia agitur de cauſa pia, diſponit, ut in dubio pro Reo aut Actore decidatur: quo caſu poteſt dici, quod Lex dubietatem cauſæ tollat, ipſique Judici oſtendat, pro quo judicare debeat.

L. Sed quid, ſi omnibus attentis, & mature ponderatis, cauſa maneat utrimque admodum dubia, nec Lex diſponat, cui adjudicari debeat? Nec hoc caſu fas eſt Judici pro *amico* judicare, aut ſe ut juſtitiæ dominum gerere; ſed ubique ſe ut verum juſtitiæ miniſtrum exhibere; omni humano favore vacuum, cauſamque ſine acceptione perſonarum decidere debet: & ſi deprehendere nequeat, cui eam ſecundum leges, & regulas juſtitiæ adjudicare debeat, tenebitur rem controverſam inter Partes dividendo, unicuique pro ratione dubii aſſignare, quemadmodum jam pridem oſtendit Juriſconſultus in *L. 40. ff. De Heredib. inſtit.* & ex Navarro notat Zoëſius ad titulum Digeſtorum *de Judiciis*, *num.* 32.

LI. Ut autem Judex animo ita indifferenti cauſam expendat & judicet, neceſſarium eſt, ut ſe affectibus & paſſionibus evacuet, atque in ipſo amor juſtitiæ, & veritatis omnem ſpem timoremque humanum ſuperet; iſque tam fortis & conſtans ſit pro juſtitia, ut ſuperare queat omnem affectum cujuſcumque alterius rei, cujus habendæ cupiditate, aut amittendæ timore dimoveri poſſet ab adminiſtranda, indifferenti animo ſine ulla perſonarum acceptione, juſtitia. Id indicare voluit Eccleſiaſticus, monens filium ſuum *cap. 7. verſ. 6. Noli quærere fieri Judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in æquitate tua.* Et ibidem *cap. 4. verſ. 33. Pro juſtitia agonizare pro anima tua, & uſque ad mortem certa pro juſtitia; & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.*

LII. Et quis eſt, qui inter omnes humani intellectus tenebras, omneſque irruentes tentationes, & paſſiones, a juſtitiæ tramite non aliquando deflectat, niſi ei datum fuerit deſuper; eumque dirigat, illuminet, & ſuſtineat Spiritus ſapientiæ, Spiritus ſcientiæ, & fortitudinis? Proinde merito cum Salomone ſæpius ad Deum clamat Judex, præſertim dum cauſæ deciſio urgetur: *Da mihi ſedium tuarum aſſiſtricem Sapientiam.... & mitte illam de cœlis ſanctis tuis, & a ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit, & mecum laboret; ut ſciam, quid acceptum ſit apud te.* Sap. cap. 9. verſ. 4.

CAPUT III.

De forma concipiendi, & pronuntiandi Sententiam, & de condemnatione in expenſas, & intereſſe.

1. *Sententia concipienda eſt prævia plenaria cauſæ diſcuſſione.*
2. *Sententia ſcripto mandanda eſt.*
3. *Juſtinianus nonnullas Sententias excipit.*
4. *Hodie Sententia ſive* dictum *ſcribitur.*
5. *Quod vocetur* dictum; *& quid Sententia* extenſa?
6. *Primitus Sententiæ in foro eccleſiaſtico non ferebantur ex* ſcripto.
7. *Hodie diſpoſitio Juris civilis etiam in foro eccleſiaſtico recepta eſt.*
8. *Hoc tamen non obtinet in Sententia interlocutoria.*
9. *De Jure communi, & ſtylo fori eccleſiaſtici Sententia a Judice pronuntianda eſt.*
10. *Et a* ſedente *pro tribunali.*
11. *Jus Civile permittit illuſtribus Perſonis, ut Sententias* per alios *pronuntient.*

12. *Ad*

12. *Ad harum exemplum id & Epiſcopis permittitur de Jure Canonico.*
13. *Hodie Magiſtratus civiles Sententias pronuntiant per ſuos Secretarios, aut Graphiarios.*
14. *In quibuſdam Curiis Sententia non recitatur, ſed duntaxat Partibus traditur.*
15. *De Jure communi Sententia pronuntianda Partibus præſentibus, aut ſaltem citatis: cui conſonat ſtylus Curiarum eccleſiaſticarum, ſed non ſecularium.*
16. *Sententia de Jure ferenda in Procuratorem; ſecus de praxi.*
17. *Quo die Sententia pronuntianda?*
18. *Sententia definitiva debet etiam eſſe ſuper expenſis & intereſſe.*
19. *An ob omiſſam condemnationem in expenſas poſſit victor appellare?*
20. *Regula communis, victum victori in expenſas eſſe condemnandum.*
21. *Nonnumquam licita expenſarum compenſatio.*
22. *Frequentiorem expenſarum compenſationem coërcuit Edictum de anno 1611.*
23. *Renovavit Edictum anni 1685. & quid hoc contineat?*
24. *His Edictis conſonant Ordinationes Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis.*
25. *Quid agendum, dum in ſcripturis Partium multa inutilia, & impertinentia miſcentur?*
26. *Hodie ſolent in Sententia interlocutoria reſervari expenſæ in definitivam: nec de hac reſervatione loquuntur Edicta.*
27. *Judex in Sententia non ſolet exprimere determinatam ſummam expenſarum; ſed earum taxationem ſibi reſervare?*
28. *Quomodo hæc taxatio fiat?*
29. *Quæ in taxatione attendenda ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ?*
30. *Forma taxandi expenſas utrique Curiæ ſeculari, & eccleſiaſticæ conformis.*
31. *Taxa expenſarum tradenda victo; & quare?*
32. *Condemnatio ad intereſſe, & reſtitutionem fructuum, quomodo de Jure facienda?*
33. *Interdum Judex ex officio taxat intereſſe; interdum injungit Parti ut ſpecificet ſuum intereſſe.*
34. *Declaratio intereſſe a victore exhibita, tradenda Parti victæ ad diminuendum.*
35. *Advocati puniendi, qui excedant in taxando intereſſe.*
36. *Plura circa taxationem intereſſe, & reſtitutionem fructuum remiſſive.*

I. IN primis jam pridem ab Imperatoribus ordinatum fuit in *L.* 2. *Cod. De Sententiis ex breviculo recitandis*, " ut „ Judices, quos cognoſcendi, & pronuntiandi neceſſitas tenet, non ſubitas, ſed deliberatione habitâ poſt negotium ſententias ponderatas ſibi ante forment „. Requiritur igitur, ut Judex ſententiam ſuam formet præmiſsâ de toto negotio plenâ deliberatione, & cauſæ diſcuſſione: de quo actum capite præcedenti.

II. Addunt dein Imperatores: " Et „ emendatas ſtatim in libellum ſecurâ fidelitate conferant, ſcriptaſque ex libello „ Partibus legant „.

Hic patet, Sententiam *ſcripto* eſſe mandandam, & ex ſcripto pronuntiandam: quod & apertius declaratur in *L.* 3. *Cod. eod.* ubi Imperatores renovantes prius Statutum, quo mandabatur Judicibus, ut *ultimas definitiones* (ſive Sententias definitivas) *de ſcripti recitatione proferrent*, huic „ adjiciunt Sanctioni, ut Sententia, quæ „ dicta fuerit, cum *ſcripta* non eſſet, nec „ nomen quidem Sententiæ habere mereatur „.

III. Juſtinianus Imperator ab hac generali regula excipit in *Novella* 17. *cap.* 3. (e qua ſumpta eſt Authentica Niſi ſubjecta citatæ Legi 3.) breves lites, & maxime vilium perſonarum: " tunc enim (ait) „ *ſine ſcriptis*, & ſine aliqua expenſa cognoſcere Præſidem oportet „.

IV. Hodie ſimiliter Sententiæ in ſcriptum rediguntur priuſquam pronuntientur; & quidem juxta Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 91. ipſe Commiſſarius Sententiam ſive *Dictum*, ut vocant, concipere, & *ſcribere* debet, illudque conſilio prælegere, ut approbetur.

V. Hoc *dictum* vocatur *breviculum*, Gallice *Brief*, quaſi brevi compendio exprimens ſententiam Judicis ſuper cauſa controverſa: unde nec in illo ſcribuntur dicta Par-

Partium, & reſponſiones, uti notat Rebuffus *tract.* De Sententiis *art.* 3. *num.* 40. Si tamen Pars petat ſnis expenſis Sententiam habere cum ſummaria narratione eorum, quæ hinc inde dicta & allegata fuerunt, poterit id a Secretario ſive Graphiario fieri; modo tamen exacte ſervetur formula ipſius *Dicti*, in quo nec iota mutari poteſt: diciturque tunc Sententia *extenſa*. Vide *art.* 155. *Ordinat. Curiæ Brabantiæ*.

VI. In ſupra allegata Authentica, quâ a generali lege de ferenda Sententia *ex ſcripto*, excipiuntur cauſæ breves, & maxime vilium perſonarum, additur & hæc exceptio: *Niſi Epiſcopus cognoſcat inter ſuos ſubditos:* quæ deſumpta eſt ex *Novella* 83. Juſtiniani, quâ declarat, ut “ ſi quis ha-
„ bet adverſus Clericos quamlibet pecunia-
„ riam cauſam, prius ad Deo amabilem
„ Archiepiſcopum pergat, ſub quo conſti-
„ tutus eſt, & interpellet eum, & ex *non*
„ *ſcripto* judicium mereatur; &, ſi hoc
„ fiat, nec inquietet eum, nec trahat ad
„ Auditoria Civilia, neque a ſacro eum
„ vocare faciat miniſterio: ſed ex non ſcri-
„ pto examinetur negotium ſine damnis,
„ & accipiat formam forſan etiam ſcriptam,
„ ſi hoc quoque Partes voluerint, & po-
„ poſcerint, & liberentur alterutro certa-
„ mine „.

Ex hoc contextu Juſtiniani manifeſtum eſt, quod Imperator ſuppoſuerit, apud Epiſcopum ſummarie, & citra formam judicialem cauſas examinari, & definiri; ac ideo nec ſcripturâ opus eſſe, quæ in ſummariis nec hodie requiritur, atque ita durante vetere diſciplinâ fori eccleſiaſtici, nec hæc formalitas exigebatur.

VII. At poſtquam forma judicialis, & forenſis intravit in forum eccleſiaſticum, etiam & hæc formalitas neceſſaria fuit, & expreſſe declaratur in *Cap. fin. De Sententia, & re judicata in* 6. ubi refertur & probatur ſupra relata *Lex* 3. quâ ait, Sententiam, quæ ex non ſcripto recitaretur, nec nomen Sententiæ mereri.

VIII. Notat autem ibidem Gloſſa, verbo *definitiva*, quod hæc intelligenda ſint de Sententia *definitiva*, non autem interlocutoria; quia neceſſe non eſt, quod hæc proferatur, & recitetur in ſcripto. “ Poterit
„ ergo (ait) Judex interloqui, & poſtea
„ interlocutoriam illam Tabellio rediget
„ in ſcriptis: nec eſt etiam de neceſſitate,
„ quod redigatur in ſcriptis: ſed alias non
„ creditur Judici, niſi id pateat per ſcri-
„ pta actorum „.

IX. Sententia ab ipſo Judice Partibus prælegenda eſt, citatâ *Lege* 2. *Cod. De Sententiis ex breviculo recit.* Quod & probatur a Pontifice in allegato Capitulo finali: additque expreſſe, quod Sententia definitiva debeat a Judice, *non ab alio*, de ſcripti recitatione proferri: quod & Officiales, aliique Inferiores Judices eccleſiaſtici obſervant; præcipiturque in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 57. “ ut Judex pro tri-
„ bunali ſedens, in loco conſiſtoriali, die
„ juridicâ, definitivam Sententiam *in ſcri-*
„ *ptis* ferat „.

X. Dicitur *ſedens;* quia in dicto Capitulo finali expreſſe decernitur: “ Senten-
„ tia, quam ſcripto edi a Judice litigatori-
„ bus non recitari, vel ab ipſo *ſtando*, *non*
„ *ſedendo* proferri contingit, *nullius* peni-
„ tus eſt momenti.

XI. Ab hac tamen regula facit citata *Lex* 2. hanc exceptionem: “ Exceptis tam
„ viris eminentiſſimis Præfectis prætorio,
„ quam aliis illuſtrem adminiſtrationem ge-
„ rentibus, ceteriſque illuſtribus Judicibus,
„ quibus licentia concedatur etiam per of-
„ ficiarium ſuum, & eos, qui miniſterium
„ ſuum eis accommodant, Sententias defi-
„ nitivas recitare „.

XII. Ad exemplum illuſtrium perſonarum, permittit quoque Pontifex in dicto *Cap. fin.* ut Epiſcopo Sententiam ab eo ferendam liceat *per alium* recitare: “ quem
„ (ait) propter dignitatis prærogativam
„ ampliori convenit honore fulgere „.

XIII. Eodem forſan exemplo illuſtrium perſonarum mos receptus in Curiis ſecularibus Sententiam recitari ex ſcripto, non ab ipſo Judice, ſed a Graphiario ſive Secretario Curiæ, præſente Senatorum cœtu, aut ſaltem coram duobus Curiæ Commiſſariis, uti poſt alios citatos notat Chriſtinæus ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 13. & de Gallia teſtatur ibidem Bugnonius, uti & *lib.* 2. *cap.* 136.

XIV. Imo in quibuſdam Curiis moris eſt, ut Sententia non recitetur, ſed ſolum per

per Graphiarium in ſcriptum redacta Partibus tradatur; quemadmodum annotat Tuldenus ad titulum *Codicis De Sententiis ex breviculo recitandis num.* 4. addens: " Quod „ quidam minus laudant: quia per publicam recitationem, minorem fore putant „ confidentiam deflectendi ab æquitate. „ Pudor enim per oculos maxime ſubit, „ & impudentia ſecreto animatur. " Idipſum notavit Perezius ad eumdem titulum, *num.* 6.

XV. De jure, Sententia pronuntianda eſt Partibus præſentibus, aut ſaltem ad audiendam pronuntiari Sententiam citatis, & non comparentibus. De unoquoque enim negotio præſentibus, quos cauſa contingit, judicare oportet, inquit *L.* 47. *ff. De Sent. & re jud.* & ita ſervatur in Judiciis eccleſiaſticis: ſed in Curiis ſecularibus non ſolent Partes citari ad audiendam pronuntiari Sententiam, uti monet Zypæus in notis Juris Belg. tit. *De Sent. num.* 6. & late Merula in Praxi *lib.* 4. *tit.* 89. *cap.* 1. *num.* 10. rationes hujus praxeos allegans.

XVI. Similiter tametſi de Jure Civili debeat Sententia ferri in Procuratorem, qui per litis conteſtationem cenſetur factus dominus litis, *L.* 1. *Cod. De Sententiis, & interlocut. omnium jud.* hodie tamen indiſtincte in ipſos Dominos concipi, & ferri ſolent omnes Sententiæ; idque ubique in omnibus paſſim Curiis, tam eccleſiaſticis, quam ſecularibus obſervatur, uti videri poteſt apud Auctores citatos a Chriſtinæo ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 32. Quia Procuratores hodierni, non domini litium, ſed miniſtri litigantium habentur.

XVII. Sententia pronuntiari poteſt omni die juridicâ: ſingulariter tamen & ſolemniter in aliquibus Curiis pronuntiari ſolent quater in anno; ſcilicet ultimâ die juridicâ ante vacantias Paſchatis, Pentecoſtes, Auguſti, Nativitatis Domini. Merula loco citato, *num.* 11.

XVIII. Quia per Sententiam definitivam finis totalis imponendus eſt Partium diſceptationi, idcirco non tantum ſuper principali, ſed & acceſſoriis, ut ſunt expenſæ litis, fructus interim percepti vel percipiendi, damnum & Intereſſe, pronuntiari debet: ut its controverſia ſuper his, una cum principali terminetur (*a*).

Et quidem juxta *L.* 3. *Cod. De Fructibus, & litium expenſis*, " terminato, tranſ„ actoque negotio, poſthac nulli actio, „ neque ex reſcripto ſuper ſumptuum pe„ titione, præſtetur, niſi Judex, qui de „ principali negotio Sententiam promulga„ vit, cominus Partibus conſtitutis juridi„ câ pronuntiatione ſignificaverit, *victori* „ *cauſa reſtitui debere expenſas, aut ſuper* „ *his querelam jure competere* „.

Ratio ſubjungitur: " Poſt abſolutum „ enim dimiſſumque judicium, nefas eſt „ litem alteram conſurgere ex litis primæ „ materia „.

XIX. Si Judex condemnationem expenſarum omiſerit, non propterea de jure, victori appellare licet, *L. fin. Cod. Quando provocare non eſt neceſſe:* ſed aliud praxis videtur recipere, atque appellationem ab omiſſa condemnatione in expenſas admittere; ſoletque dici appellatio *a minima*. Praxis enim habet, ut litigantes concludendo etiam petant condemnari Partem adverſam in expenſas; ac per conſequens, Judex non condemnando, concluſioni non ſatisfeciſſe cenſetur. Vide Chriſtinæum in notis ad Bugnonium, *lib.* 1. *cap.* 15. *litt. B.*

XX. Et quia Pars causâ cadens, præſumitur alteram injuſte in judicium vocaſſe, eique injuſte litem moviſſe, communis regula eſt, victum victori in expenſas condemnandum, juxta *L. penult. Cod. De Fructib. & expenſ. lit.* in verbis: " Con„ ſtitutio præcipit, ut quivis Judex in „ Sententia ſua jubeat *victum* factos in ju„ dicio *ſumptus* præſtare „.

XXI.

(*a*) In Galliis Officiales, ſive Metropolitani, ſive Primatiales, cum judicium pronuntiant, dicere non poſſunt: *Avons mis & mettons l' appellation, & ce dont eſt appel au n'ant*. Id eſt: *Reſcindimus appellationem, & id omne a quo provocatum eſt*. Conſulatur hac de re Fevretius lib. 7. *de Abuſu*, cap. 7. num. 5. & Tom. 7. novorum Cleri Gallicani Collectaneorum, col 976. 977. &c. " Ad ſupremam tantum Curiam ſpectat „ annullare appellationem, id eſt pro infecta ha„ bere „: inquit Rebuffus in proœmio Concord. art. 20. pag. 497. Edit. Pariſ. 1664.

XXI. Cum tamen nonnumquam contingere queat, cauſam adeo fuiſſe utrimque obſcuram, tantaque etiam pro victo argumenta, ut revera nulla poſſit dici ſubfuiſſe temeritas litigandi ex parte victi; ſed probabilem admodum rationem judicio experiendi habuiſſe videatur: poterit quoque Judex hujuſmodi caſibus victum ab expenſarum, vel ſaltem earum parte abſolvere, & uti hodie loquuntur, vel in totum, vel pro parte *expenſas compenſare*, id eſt, ut utraque Pars in totum, vel pro parte ſuas expenſas ferat: atque hujuſmodi expenſarum compenſationem hodie, tam in Curiis eccleſiaſticis, quam in ſecularibus frequentari videmus.

XXII. Sed quia praxis invaluerat, quod leviori ex cauſa frequenter fieret expenſarum compenſatio, ac per hoc temeritas litigantium foveri videretur, Principes noſtri Edicto anni 1611. *art. 9.* inhibuerunt omnibus Judicibus compenſare expenſas, etiam inter conſanguineos vel affines, niſi ex *gravi admodum cauſa*. Verba articuli ſunt: *Om eenighſints te bedvvingen de temeriteyt van de ligiganten, verbieden vvi aen alle ſubalterne, ende overſte Rechteren, te ghebruycken compenſatie van koſten, maer vvel van condemnatie, tot laſte van den gene, die ten principaelen ſal verlieſen, alvvaert ſoo, dat de Partien maeſſchap vvaeren, oft geallieert, ten zi nochtans om ſeer groote oorſaecken, vvaer mede vvy belaſten hunne conſcientien*. Id eſt: Ut aliqualiter cohibeatur litigantium temeritas, inhibemus omnibus tam ſubalternis, quam ſupremis Judicibus, ne compenſationis expenſarum conſuetudinem inducant; at contra condemnationis, onere illius qui cadet causâ principali, quantumvis etiam ſanguinis, vel affinitatis neceſſitudo inter partes intercederet, niſi tamen ratio gravis ſubeſſet, & eatenus eorum conſcientiam oneramus.

XXIII. Addit præterea, ut ad præveniendas tergiverſationes, & calumnias, omnes Judices obſervent Edictum de ultima Auguſti 1685.

Extat hoc Edictum *part.* 2. Edict. Flandriæ *lib.* 1. *Rubr.* 5. In hoc Edicto in primis decernitur, ut in condemnatione & taxatione expenſarum, diligenter attendatur, & inſpiciatur ſtatus cauſæ; uti & levitas, temeritas, calumnia, ſive doloſa protractio Partium litigantium; ſic ut compenſatio expenſarum non fiat, nec ob proximitatem ſanguinis, affinitatis, vel conjunctionis inter litigantes, nec alio quocumque prætextu, niſi ex bonis, probatis, ſufficientibus, & legitimis cauſis, e quibus certi eſſe poſſumus de bona fide eorum, qui causâ ceciderunt. Verba Edicti ſunt: *Ordonneren ende ſtatueren, dat voortaen inde condemnatien ende taxatien van de koſten, alle goet ende zorghſuldigh aenſchauvv ende regard ghenomen ſal vvorden op de gheleghenthey, van de zaken, mitſgaders op de lichtveerdigheyt, temeriteyt, calumnie oft bedrieghelycke eluyeringhe van de procederende Partyen, ſonder de koſten te compenſeren, noch om maechſchap van bloede, affiniteyt, oft alliance, dier ſoude moghen tuſſchen de ſelve partyen vveſen, noch onder eenigh andere deckſel, ten vvaere om goede oprechte ſuffiſante ende Wettelicke redenen, vvaer der, men verſekert vvaere van de goede trauvve van den ghenen in de zaecke vervalende*. Id eſt: Mandamus & ſtatuimus ut in poſterum, quoad condemnationem, & impenſarum taxationem juſte, & ſedulo cauſæ ſtatum expendant: ſimiliter & levitatem, temeritatem, calumniam aut doloſas Partium litigantium protractiones; nec impenſas compenſabunt ob conſanguinitatem, affinitatem, aut conjunctionem, quæ inter dictas Partes intercedere poſſet, nec alio quocumque obtentu, niſi ob bonas duntaxat, æquas, ſufficientes, & legitimas rationes, ex quibus de bona fide illius, qui cadit causâ liquido conſtaret.

XXIV. His Edictis, quoad condemnationem in expenſas plane conformis eſt *art.* 58. *tit.* 11. *Ordinat. Cur. Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis*. Caveat autem Judex diligenter, “ ut obviam eatur calumniis temere litigantium, ne unquam expenſas compenſet, vel reſervet; ſed ſemper in eaſdem victum condemnet, niſi aliter ipſi videatur ex juſta, rationabili, & gravi cauſa in jure fundata, quæ tamen majus momentum habeat, quam ſit vicina ſolum conſanguinitas „.

XXV. Monet Antonius Anſelmo in

Digitized by Google

Commentario ad citatum *art. 9. Edicti perpetui*, §. 3. cum in ſcripturis occurrunt inutiles repetitiones, diſcurſus in aëre, impertinentes allegationes, &c. non quidem compenſatio fiat expenſarum; ſed pronuntietur, ut earum in taxatione expenſarum ratio habeatur: ipſique Advocati, qui exceſſum hujuſmodi commiſerunt, aliquâ parte ſalarii ſui priventur; uti anno 1650. pronuntiavit Senatus Mechlinienſis in hæc verba: *Se condamne les reformans ès dépens au procès, la taxe de quelle ſera faicte moderément, en conſideration de la ſuperfluité des exhibitions, & prolixité des eſcritures y ſervies. Ordonnans la Cour aux Advocats de part & d'aultre, de ſe contenter de la moitié des ſalaires qu'autrement leur euſſent eſtre deux au regard deſdit eſcripts*. Id eſt: Condemnentur reformantes in expenſas litis, quarum taxatio fiet cum moderamine, attentis exhibitionibus ſuperfluis, & ſcripturarum eo ſervientium prolixitate. Mandatque Curia Advocatis utriuſque Partis, ut dimidiâ mercedis parte, quæ alias eis debita fuiſſet ratione inſtrumentorum litis, ſint contenti.

XXVI. Edictum non loquitur de reſervatione expenſarum; ſed eam arbitrio Judicis reliquit. Unde & hodie uſus habet, ut expenſarum reſervatio in Sententia interlocutoria fiat, uſque ad Sententiam definitivam; uti monet Anſelmo loco citato, §. 6. licet conveniens judicet, expenſas retardati proceſſus in quolibet articulo, qui proceſſum retardat, victori refundere, non expectatâ Sententiâ definitivâ.

XXVII. Hodie non ſolet Judex condemnando Actorem, vel Reum in expenſas, determinare in ipſa Sententia certam ſummam, ſed ſimpliciter condemnat in expenſas litis, earum taxationem ſibi reſervando.

XXVIII. Igitur victor, juxta hodiernum ſtylum, expenſas libello comprehendit, iſque victo communicatur, ut eo viſo examinet, num victor nullas expenſas ſuperfluas, aut in lite non factas expreſſerit, aut earum modum exceſſerit; atque eas arguendo, prout ſibi viſum fuerit, diminuat.

Quibus abſolutis Judex Acta proceſſus, & alia ex parte litigantium allegata, & verificata diſcutit, & ſummam expenſarum taxat, & moderatur.

XXIX. De hac taxatione agitur in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *tit. 2. cap. 24.* ubique pluribus articulis præſcribitur, quid in hac taxatione a Commiſſario ad taxationem faciendam deputato, ſit obſervandum; atque nominatim *art. 630.* ſcripturas non eſſe taxandas, quæ in viſitatione & deciſione proceſſus non fuerunt. Et *art. 631.* quod nullæ expenſæ taxabuntur, niſi prius fuerint legitime verificatæ.

Et ne per comparitiones *perſonales* adverſa Pars nimium gravetur, deciditur *art. 633.* quod tantum poterunt taxari ad onus ſuccumbentis *tres* comparitiones perſonales; niſi Cancellario & Senatui ob notabiles rationes aliud videatur.

XXX. Hæc forma taxandi expenſas in Curiis ſecularibus ſervari ſolita, exprimitur quoque in Ordinationibus Curiar. Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit. 11. art. 62.* his verbis: "Ad videndum taxari expenſas, „ quæ per Judicem, aut Commiſſarium „ cum Graphiario taxandæ erunt, unam „ duntaxat fieri volumus citationem ad „ diminuendum; & die ſerviente exhiberi „ expenſarum ſpecificationem in ſcriptis: „ citatus autem non comparens ſecludetur, & a Judice ad taxationem procedetur ſine ulteriore dilatione. Comparente vero citato, præfigetur ei terminus diminuendi peremptorius, ſub pœna ſecluſionis, ſub quo ſine ulla ulteriore dilatione diminuere tenebitur, ſi „ diminuere velit; & Judex aut Commiſſarius ſpecificationem cum actis conferet, & diſpiciet, quæ utiles, quæ inutiles expenſæ fuerint„.

XXXI. Additur dein *art. 63.* "Taxa „ vero expenſarum Reo petenti a Graphiario tradetur, ne exiſtiment ignorantes plus juſto exigi, & ne forte officiariis noſtris occaſio detur petendi ultra debitum: quod quidem ſi unquam „ attentarint, puniantur, ultra amiſſionem ſalariorum, mulctâ arbitrariâ„.

XXXII. Non tantum in expenſas victus victori condemnari ſolet; ſed & in reſtitutionem fructuum, præſertim percepto-

Digitized by Google

ptorum poſt litis conte ſtationem, & intereſſe, quod ob intentatam litem victor paſſus eſt, juxta *L.* 2. *Cod. De fructibus & litium expenſis*. Quæ hic de jure attendenda ſint, breviter annotat Merula citato *tit.* 89. *cap.* 1. *num.* 17. *&* 18.

XXXIII. In Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 620. præcipitur, ut in condemnatione damni, & intereſſe exprimatur determinata ſumma, quæ examinato proceſſu Judicibus æqua videbitur, attentâ gravitate cauſæ, & qualitate litigantium; non permittendo Partibus litigantibus dare per declarationem dictum damnum, & intereſſe; niſi materia eſſet tanti momenti, qualitatis & conſiderationis, ut Judices non poſſent prædictum damnum, & intereſſe taxare, niſi prævià informatione: quo caſu poterit per Curiam ordinari, ut damnum, & intereſſe per declarationem exhibeantur, idque intra certum præfixum terminum. Teneturque Pars intra illum terminum ſuam declarationem exhibere, ſub pœna ſecluſionis. *Art.* 622.

XXXIV. Poſt exhibitam autem declarationem, Pars victa unicam duntaxat habebit dilationem, ut damnum & intereſſe a victore exhibitum diminuere queat. Diminutione factâ, ſi Curiæ videatur, dabitur utrique Parti unus terminus ad ſe de omnibus informandum, & poſt hunc ſingulæ Partes habebunt terminum ad reprobandum, & ſolvendum; eruntque omnes termini peremptorii.

XXXV. Articulo 621. præcipitur Advocatis, ut in libellando damno & intereſſe, non aliud intereſſe exprimant, niſi quod attentis conditione actionis, e qua oritur, & qualitate litigantium, de jure debetur: interdicendo Advocatis taxationem exceſſivam damni, & intereſſe, ſub pœna arbitraria, & quod condemnabuntur reſtituere expenſas ſuis Clientibus, quas ob hanc inordinatam taxationem paſſi ſunt. Mandatur autem Conſiliariis, ut his ſerio intendant, ipſoſque Advocatos hac in parte excedentes puniant ad terrorem aliorum per ſuſpenſionem ab officio, aut aliâ pœnâ; prout ad promovendam juſtitiam expedire judicabunt; interdicendo Procuratoribus facere dictam declarationem damni, & intereſſe. Verba articuli ſunt: *Dat d' Advocaten ſtellende by gheſchrifte die voorſz declaratie, niet en ſullen moghen eyſſchen andere ſchaden oft intereſten dan de ghene diemen naer rechte ſchuldigh is, nemende aenſchouw op de qualiteyt van de actie van de welcke ſy procederen, ende op die conditie van partyen, den ſelven Advocaten verbiedende exceſſiven heyſch te maecken van de voornoemde ſchaden ende intereſten, op de pene van arbitralyck ghecorrigeert te worden, ende daer toe noch ghecondemneert heuren meeſters te betalen de koſten die ſy daeromme ſonder redenen gheſupporteert ſullen hebben: Ordinerende dien van onſen Raede daer op goede conſideratie te nemen, ende te corrigeren d' Advocaten ten exemple van de andere die de contrarie doen ſullen, t' zy by ſuſpenſie van heure ſtaten, oft anderſſins, ghelyck ſy tot vorderinghe van de juſtitie ſullen vinden behoorende: ende verbiedende den voorſz. Procureurs te maecken die voor-genoemde declaratie van ſchaden ende intereſten*. Id eſt: Ut Advocatis prædictam declarationem ſcripto exhibentibus, non liceat aliam damni, & incommodi compenſationem exigere, quam talem, quæ ſecundum juſtitiam ipſis debeatur, attentâ qualitate actionis, ſuper qua litem inſtruunt, & Partium conditione: iiſdemque Advocatis inhibemus, ne prædictorum damni, & incommodi compenſationem exigendo excedant, arbitrarie alias puniendi; inſuperque condemnandi, ut Clientibus ſuis ſumptus perſolvant, quos idcirco ſine cauſa impenderint: injungimuſque Conſiliariis noſtris, ut ad hæc ſerio reflectant, & in Advocatos ſecus facientes ad aliorum exemplum animadvertant, ſeu muneris ſui temporariâ mulctatione, ſeu alio modo, qui adminiſtrandæ juſtitiæ maxime videbitur conducere: inhibemuſque Procuratoribus, ne prædictas damni, & incommodi declarationes conficiant.

XXXVI. Si quis plura de hac condemnatione, & taxatione expenſarum, damni & intereſſe, & reſtitutione fructuum ſcire velit, conſulere poterit duos Tractatus Rebuffi, quorum alter eſt *De Expenſis, & intereſſe*; alter vero *De Fructibus & illorum Reſtitutionibus*.

Digitized by Google

CAPUT IV.

De Executione Sententiæ.

1 *Sententia ſine executione inutilis eſt.*
2. *Semper aliquod ſpatium condemnatis ad ſatisfaciendum Sententiæ indultum fuit.*
3. *Juſtinianus condemnatis inducias quadrimeſtres conceſſit.*
4. *Eaſdem probat Jus Canonicum, quod tamen eas limitari aut prolongari a Judice permittit.*
5. *Hodie fere induciæ hæ arbitrariæ factæ ſunt.*
6. *Solet tamen aliquod ſpatium indulgeri.*
7. *Quid de his habeant Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum?*
8. *Quomodo hodie a debitoribus impetrentur reſcripta* moratoria, *quæ executionem ſuſpendant?*
9. *Exacto tempore induciarum, executio petitur a Judice, qui Sententiam tulit.*
10. *Forma decernendi executionem varia eſt pro varietate Tribunalium.*
11. *Ex cutio committi ſolet Apparitoribus; qui ob id & Executores dicuntur.*
12. *Pœna Apparitorum in Curiis eccleſiaſticis, qui donis aliove modo corrupti executionem differunt.*
13. *Prætextu interjectæ appellationis Apparitores ab executione deſiſtere non poſſunt, niſi de mandato Curiæ pateat.*
14. *Apparitores in executione Sententiæ miniſtros ſibi adjungere interdum poſſunt.*
15. *Pro executione Sententiæ Judicis Eccleſ. poteſt Apparitor implorare auxilium Magiſtratus Civilis.*
16. *Ordo executionis præſcriptus de Jure communi.*
17. *An ordo a Jure præſcriptus ſervetur in Gallia?*
18. *Ordinem a Jure præſcriptum in Belgio non ſervari teſtantur Pragmatici.*
19. *In Brabantia tamen aliqua illius ratio habetur.*
20. *De Jure communi aliqua bona exempta ab executione; & quid de his habeant mores hodierni?*
21. *Jam pridem Clero Gallicano datum fuit privilegium, quod eorum* mobilia *capi non poſſent.*
22. *Quomodo hæc immunitas poſterioribus Regiis Edictis reſtricta fuerit?*
23. *Pro executione Sententiæ non procedendum ad incarcerationem, niſi deficientibus bonis temporalibus.*
24. *Ob æs alienum homines liberi de Jure civili in ſervitutem redigi non poterant.*
25. *Nonnulli putant eodem jure debitorum incarcerationem fuiſſe vetitam.*
26. *Contraria ſententia hodie in praxi recepta; & quando ad incarcerationem procedi queat?*
27. *Etiam mulieres incarcerari poſſunt contra Conſtitutionem Juſtiniani.*
28. *Quid in harum incarceratione cavendum?*
29. *In Gallia Perſonæ inſignitæ Ordine ſacro ob debitum civile incarcerari non poſſunt.*
30. *Fallit tamen ſubinde ob ſpecialem circumſtantiam.*
31. *Ab incarceratione liberat* ceſſio *bonorum.*
32. *Solâ profeſſione debitoris de Jure civili* ceſſio *hæc fieri poterat.*
33. *Hæc cedendi facilitas ſublata in Gallia & Belgio; & quæ forma præſcripta?*
34. *De declaratione bonorum, eorumque ceſſione facienda a cedente; & quæ ſibi retinere queat.*
35. *Quæ obſervari velint Ordinationes Curiæ Brabantiæ?*
36. *Ceſſio bonorum non liberat ab obligatione ſolvendi, ſi cedens ad meliorem fortunam devenerit.*
37. *Cedentis bona poſt ceſſionem acquiſita creditoribus addicenda, ſalvis tamen cedenti ſuis neceſſariis.*
38. *Hoc beneficium non datur decoctoribus, aliiſve, qui dolo malo debita contraxerunt.*
39. *Edicta Regia contra decoctores.*
40. *Quibuſdam datum privilegium quod citra ceſſionem bonorum excuti nequeant ultra quam facere poſſunt.*
41. *Hoc privilegium competere Clerico ex* Cap. 3. ;; De ſolut. *communiter tradunt Canoniſtæ.*

42. Con-

42. *Contraria praxis aliquando videtur fuiſſe recepta in Gallia.*
43. *Clericus vi hujus privilegii non eximitur ab obligatione ſolvendi debita; ſed ne excommunicari queat.*
44. *Ultimum remedium executionis in Curiis eccleſiaſticis eſt excommunicatio.*

I. QUemadmodum Leges in Republica nullius ſint utilitatis, ſi earum non habeatur executio, ita & Sententia inutilis & ſine effectu erit, ſi non obtineatur ejuſdem executio. Non eſt quidem ab executione incipiendum; ſed Sententia præcedere debet, executio ſequi, *L.* 1. *Cod. De Execut. rei jud.*

II. Verum jam pridem apud Romanos receptum fuit, humanitatis cauſâ, ut non protinus ad actionem, executionemque ejus quod judicatum erat, progredi liceret; ſed ſpatium aliquod condemnatis indultum fuit, intra quod judicato ſatisfacere poſſent.

III. Et quidem cum circa hoc tempus ſæpius variatum fuiſſet, tandem Imperator Juſtinianus quatuor menſes condemnatis dedit ad ſolutionem pecuniariam, eaſque a die condemnationis, vel ſi provocatio fuerit porrecta a die confirmationis Sententiæ connumerandos, *L. penult. & fin. Cod. De Uſuris rei jud.* declaratque in dicta Lege finali, *quadrimeſtres* inducias, quas dedit condemnatis, etiam ad fidejuſſores eorum, & mandatores extendi, *ne Legi fiat derogatum.*

IV. Eaſdem inducias obſervandas eſſe declarat Pontifex in *Cap.* 26. ;; *De Officio Jud. Deleg.* ſupponitque Pontifex in *Cap.* 15. ;; *De Sent. & re jud.* una tamen declarans, hoc ſpatium quadrimeſtre poſſe nonnumquam a Judice arctari, vel prolongari.

V. Hinc forſan tandem invaluit, ut in nonnullis Curiis induciis illis legalibus abrogatis, nullum tempus ſit præſcriptum, quo executio Sententiæ differri debeat; ſed mox executio ejus fieri queat, niſi Judex Sententiæ executionem ad quadrimeſtre, aut etiam diutius, ex certa aut rationabili cauſa prorogare vellet; quemadmodum de Flandriæ Conſilio, & Parlamento Mechlinienſi teſtatur Damhouderus *in Praxi Rerum civil. cap.* 256.

Dicit quoque Zypæus in *Notitia Juris Belgici, tit. De Executione rei jud.* " Executio hodie ad quadrimeſtre, aut aliud „ certum juris ſpatium non differtur „. Similiter Gudelinus *De Jure noviſ. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 6. ait: " Moribus multorum „ Tribunalium nullum tempus certum, „ quo differatur executio, comparatum „ eſt, ſed totum arbitrio Magiſtratus re„ lictum „.

VI. De eodem uſu teſtatur Merula in *Praxi Curiæ Holland. lib.* 4. *tit.* 93. *cap.* 7. addit tamen, quod conveniat, ut victor partim ex humanitate, partim ex neceſſitate, differat executionem ad 2. aut 3. hebdomadas a lata Sententia, quod eſt tempus intra quod condemnatus adhuc appellare poſſet: " adeo ut apud nos (ait) lo„ cum magis habeant 30. dies, quos con„ demnatis largiuntur Leges 12. tabula„ rum, quam bimeſtre ex *L.* 2. *Cod. Theod.* „ *De Uſuris rei jud.* vel quadrimeſtre ex „ Conſtitutione Juſtiniani „.

Ex Ordinationibus Curiæ Brabantiæ dantur condemnato 12. dies poſt Sententiæ inſinuationem *art.* 641. Vide Chriſtinæum ad Bugnonium *De Legib. abrog. lib.* 1. *cap.* 148. ubi una annotat, quæ tempora in aliis Tribunalibus ſint aſſignata.

VII. In Ordinationibus Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 61. dicitur: " Poſtquam Sententia in„ terlocutoria, vel definitiva tranſierit in „ rem judicatam, decernantur ſtatim ad „ Partium inſtantiam monitoriales ad pa„ rendum infra tempus congruum a Judi„ ce præfigendum; & monito non paren„ te, executoriales in forma, mandentur„ que executioni; monitiones autem ſuffi„ ciet facere Procuratoribus, traditâ co„ piâ Sententiæ „.

VIII. Solet moribus noſtris Reus ad inopiam redactus adverſus debitum, quod inficiari nequit, moderatas, & arbitrarias ſolvendi inducias petere, & impetrare, ſub cautione intra certum tempus præſtanda: dicunturque litteræ, quibus hujuſmodi induciæ indulgentur, vulgo *Brieven van atterminatie*, Latine *Reſcripta moratoria*, de quibus Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 480. & ſeqq. ubi tamen *art.* 484. declaratur, quod nullæ litteræ induciarum, quomo-

Digitized by Google

modocumque decretæ, effectum ſortientur adverſus Sententias, quæ tranſierunt in rem judicatam: *En ſullen egheene brieven van reſpijte, hoe vvel die gheinterineert zijn, effect ſorteren teghen vonniſſen gegaen in crachte van gheviiſde dinghen.*

IX. Exacto tempore quod hodie arbitrio Judicis, vel ex Ordinationum præſcripto condemnatis ad ſatisfaciendum judicato indulgetur, executionem aggreditur Magiſtratus, qui Sententiam tulit, a quo litteræ executoriales petuntur, & conceduntur.

X. Et quidem ad exequendam rem judicatam, in ſuperioribus Tribunalibus mandata executoria decernuntur, quibus Apparitores committuntur ad exequendam Sententiam iis affixam. In inferioribus vero Tribunalibus Sententia tantum ſcriptis mandata executori traditur, ut executioni mandetur, non ulterius requiſito Judice; uti refert Simon Van Leeuvven in *Cenſ. forenſi part. 2. lib. 1. cap. 33. num. 7. & 8.* Ceterum oportet in his attendere ſingulorum Tribunalium Ordinationes, & ſtylum.

XI. In exequendo ſolent Magiſtratus uti Apparitorum miniſterio; qui idcirco, & Executores dicti fuerunt. Et in *L. 8. Cod. De Execut. rei judicatæ*, ſcribitur: "Executorem eum ſolum eſſe manifeſtum eſt, „ qui poſt Sententiam inter Partes auditâ „ omni, & diſcuſsâ lite prolatam, rei ju- „ dicatæ vigorem ad effectum videtur ad- „ ducere „.

XII. Executionem Sententiarum fieri per Apparitores in Curiis eccleſiaſticis Belgicis manifeſtum ex quotidiana praxi, & conſtat ex earum Ordinationibus; diciturque *tit. 9. art. 13.* " quod ſi pecuniâ, aut aliis „ donis corrupti executionem diſtuliſſe de- „ prehenſi fuerint, debitum & expenſas „ ſolvent, & ulterius pœnâ perjurii, & „ concuſſionis (citra aliquam veniæ ſpem) „ ultra officii privationem, & inhabilita- „ tem ipſo facto incurrendam plectentur„.

XIII. Magiſtratus ſeculares ſimiliter per Apparitores Sententias exequuntur, uti & praxis & ſingularum Curiarum Ordinationes evincunt; multaque præſcribunt, quæ in exequendis Sententiis ab Apparitoribus obſervanda ſunt; mandaturque *art.* 587. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, quod ſi quis ſe gerat ut appellantem *ab executione* alicujus Apparitoris exequentis Sententiam Curiæ, non propterea Apparitor ſuperſedeat ab executione; ſed in executione cœpta perget, quouſque de inhibitione aut prohibitione pateſcat per patentes litteras Conſilii.

Huic conſonat *art. 65. tit.* 11. Ordinat. Curiar. Eccleſ. quo dicitur: " Executio „ Sententiæ numquam retardabitur, vel „ omittetur, etiamſi condemnatus allega- „ verit gratiam noſtram, vel Vicariatus, „ niſi illam *realiter*, & *in ſcriptis* in for- „ ma debita *authentica* exhibeat „.

XIV. Si Sententiæ exequendæ Executor ſolus *per ſe* non ſufficiat, miniſtros pro qualitate cauſæ, & oppoſitionis, quæ timetur, & prævidetur, ſecum aſſumere poteſt; ipſiuſque Magiſtratus auxilium implorare, aut interdum etiam manum militarem advocare; uti indicat *art. 637. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.*

XV. Supponunt quoque Ordinationes Curiar. Eccleſ. *tit. 9. art.* 15. quod Apparitores in executione Sententiæ requirere poſſint Magiſtratum laicum. Mandatur enim, ut ſi Magiſtratus laicus Apparitori auxilium præſtare recuſet, recuſationem hanc Apparitor fideliter Officiali referat.

XVI. Inſpecto jure communi, forma exequendi fere hæc eſt: Si damnatus quis ſit rem certam reſtituere, præſtareve, ea ipſi aufertur; etiam interdum, ſi opus eſt, manu militari. *L. 68.* QUI RESTITUERE *ff. De rei vindicat.*

Si vero damnatus ſit quis pecuniam ſolvere, pignora capiuntur atque diſtrahuntur, ut ex pretio victori ſatisfaciat, *L. 4. ff. De Re jud.*

Ordo autem executionis tunc is eſt juxta *L.* 15. A DIVO PIO *ff. eod.* ut primum res mobiles pignori capiantur, deinde immobiles, poſtremo jura & nomina: ideo initium ſumitur a rebus mobilibus, quod earum quam rerum ſoli promptior minuſque damnoſa ſit diſtractio. Idcirco autem poſtremus locus tribuitur nominibus, quod in eis perſequendis negotium habere oporteat, non tantum cum condemnato, ſed cum extraneis ejus debitoribus.

XVII. Ordinem hunc in executione rei judicatæ non obſervari in Gallia teſtatur Bu-

Bugnonius *lib.* 1. *cap.* 141. idque abrogatum eſſe ait, ad obviandum fraudibus eorum, qui mobilia ſua occultabant; aſſeritque Le Maiſtre in ſuo Tractatu *De Subhaſtationibus cap.* 27. omnino liberum eſſe inchoare ab immobilibus. Id tamen aliqui reſtringunt ad executionem adverſus majorem. Mobilia enim minorum credunt prius capienda eſſe, priuſquam ad eorum immobilia deveniatur, ut aſſerit ibidem Bugnonius.

XVIII. De Belgio teſtatur Zypæus loco ſupra citato, in executione ordinem mobilium, immobilium, & nominum non ſervari. Et Gudelinus *De Jure noviſſ. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 8. ait: " Mores, & San„ctiones aliquorum tribunalium nullam „ hujuſmodi ordinis habent rationem, exe„ cutionem ordiri permittentes a rebus qui„ buslibet, prout ex magis occurrunt, vel „ promptius ex iis judicatum redigi poſſe „ Apparitori videtur „.

XIX. Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 641. permittunt, ut condemnatus intra 12. dies a facta inſinuatione Sententiæ, poſſit Executori aſſignare mobilia, ut ſuper iis Sententiam exequatur; ſi autem aſſignare intra illud tempus neglexerit, tunc Apparitori liberum erit exequi Sententiam ſuper bonis quibuſcumque ipſius condemnati, neglecto ordine a jure præſcripto.

Hic aliquam rationem ordinis a Jure præſcripti haberi notat Chriſtinæus ad citatum locum Bugnonii; ideoque negat, ordinem Juris ſcripti in Brabantia totaliter abrogatum; quamvis fateatur, aliquarum civitatum, ac ſignanter Lovanienſis, hunc ordinem in executione ſuarum Sententiarum totaliter abrogaſſe.

XX. Sunt inſuper nonnulla bona, quæ de jure executioni non ſunt ſubjecta, ut ſunt inſtrumenta ruſticorum ad agriculturam neceſſaria; de quibus in *L.* 7. *&* 8. *Cod. Quæ res pignori obligari poſſunt*, & Authentica iis ſubjecta; item proventus Eccleſiaſtici Clericorum, libri Scholarium & Advocatorum. Sed nec hæc in Gallia, uti nec apud nos in uſu ſunt, ſaltem quando alia bona deſunt; uti teſtatur Zypæus in *Not. Juris Belgici*, *tit. De Execut. rei jud.* dicens: " Inſtrumenta etiam „ agricolarum, ut nec pignori dari, ita „ neque executioni ſubjici poterunt, quo„ minus colendæ telluri, ſationi, & anno„ næ incommodaretur. Id hodie minus ſer„ vatur; ſed tamen iis parcitur, dum alia „ bona reperiri poſſunt: quod & in Ad„ vocatis, Scholaribus, & Eccleſiaſticis ob„ tinet „. Hæc Zypæus.

XXI. Refert Renatus Choppinus *lib.* 1. *De Moribus Pariſiorum*, *tit.* 1. *num.* 8. privilegium Philippi IV. Regis Galliarum, quo cavetur, fas non eſſe creditori, Sacerdotum ſuppellectili, moventibuſque aliis manum injicere publicam. Verba privilegii ſunt: " Item volumus, quod ſi man„ daverimus, bona alicujus Prælati, vel „ Clerici clericaliter viventis capi, ſeu ad „ manum noſtram poni, virtute mandati „ noſtri bona eorum *mobilia* non capian„ tur, ſaiſiantur, neque domus illorum „ diſcooperiantur „.

Meminit & ejuſdem privilegii *lib.* 3. *De S. Polit. tit.* 2. *num.* 2. notatque conformiter ad illud privilegium judicatum fuiſſe anno 1528. " ne Trecenſis Eccleſiæ „ Canonici excubias agere pignorum ca„ pione cogerentur. Quum enim Clerico„ rum ſuppellex (ait Choppinus) tunc „ pignorari nequiret, vetante Philip„ pi IV. Sanctione, judicatum eſt illic, „ res *mobiles* ſacrati Ordinis ne pro ex„ cubiis quidem eſſe pignoris jure ca„ piendas „.

XXII. Verum poſteriori Edicto Aurelianenſi de anno 1560. *art.* 28. ſublata eſt hæc mobilium Sacerdotis prærogativa, reſtrictaque ad ornamenta deſtinata ad ſervitium Divinum, eorum libros, & veſtes ordinarias, & neceſſarias. Verba articuli ſunt: *Toutes perſonnes Eccléſiaſtiques pourront eſtre indifferemment executées en leurs meubles, ſauf ès ornemens ſervans & deſtinez à l'Egliſe, leurs Livres, veſtemens ordinaires & néceſſaires.* Id eſt: Quælibet perſonæ Eccleſiaſticæ pignoribus poterunt mulctari, ſalvis tamen ornamentis Eccleſiaſticis functionibus deſtinatis, libris eorum, veſtibuſque ordinariis, & neceſſariis.

Prærogativa ſive immunitas ab executione quoad ſacram ſuppellectilem, renovata eſt rurſus Edicto Bleſenſi anno 1579. *art.* 57. eâdem immunitate indultâ omnibus

bus mobilibus in uſum neceſſarium & domeſticum, & eorum libris.

XXIII. Si bona ſufficientia non reperiantur, quibus judicato ſatisfiat, extremum remedium contra judicatos eſt, ut in carcerem retrudantur. Humanior namque ſententia eſt, ut eo non confugiatur, quamdiu bona reperiuntur, quæ capi diſtrahique poſſunt; cum nec pro debito Fiſci facile quis ſit conjiciendus in vincula, ait Petrus Gudelinus *De Jure noviſſ. lib.* 4. *cap.* 16. *num.* 14.

XXIV. Extat Conſtitutio Imperatorum in *L.* 12. *Cod. De Obligationibus*, *&* *Actionibus*. " Ob æs alienum ſervire li-
" beros creditoribus, jura compelli non
" compatiuntur ". Conſonat *Novella* Juſtiniani 134. §. QUIA VERO. Senſus Legis eſt, quod qui ſolvendo non ſunt, ſuis creditoribus ſervire non cogantur. Neminem enim ingenuorum Lex ea facere vult, quæ ſunt ſervilia.

XXV. Hinc concludunt nonnulli interpretes, hoc jure, pro civili debito neminem manu injectâ capi poſſe, niſi aliud expreſſe ſit conventum. Ita Dionyſius Gothofredus in notis ad citatam Legem. Videtur & in eum ſenſum Legem illam accepiſſe Auctor Decretalis relatæ in *Cap.* 2. ;; *De Pignoribus*, ubi dicitur: " *Lex* ha-
" bet, ut homo liber pro debito non te-
" neatur, etſi res defuerint, quæ poſſint
" pro debito addici ".

XXVI. Exiſtimat tamen Gudelinus loco citato *num.* 15. ſimplicem carceris cuſtodiam his Legibus ſublatam non fuiſſe.
" Etenim (ait) uſum quidem carceris ad-
" huc retinemus, ſed ultra adverſus judi-
" catos non progredimur ".

Hiſce conſonat *art.* 658. *Ordinat. Curiæ Brab.* quo cavetur, Executorem non poſſe apprehendere condemnatum, ſi is offerat bona ſufficientia judicato, aut Executori conſtet bona condemnati eſſe ſufficientia. Sed ſi condemnatus ſit in defectu offerendi, nec Executori conſtet de bonis, ſuper quibus executio fieri queat, tunc poterit Executor apprehendere condemnatum, eumque carceri mancipare, & ibidem retinere quouſque judicato ſatisfecerit; modo tamen victor id petat, & pro expenſis reſpondeat, eaſque ferre velit. Tenor articuli eſt: *Dat egheen Executeurs uyt crachte van eenighe ſententie ofte executien op ſententie en ſullen moghen apprehenderen den ghecondemneerden in ſynen perſoon, ſoo verre hy bewyſt (met allen den beſcheede daer toe dienende onder behoorelycke expurgatie van eede) ofte den Executeur blycke van eenighe haeffelycke ofte erffelycke goeden, ghenoech zynde om d' executie te doene: maer naer dien den ghecondemneerde in gebreke waere, verſocht zynde van den Executeur van eenighe goeden daermen d'executie aen mocht doen, te bewyſen, ende niet en bleke van eenighe goeden, daer aen de voorſz. executie ſoude gedaen moghen worden, ſoo ſullen de voorſz. Executeurs moghen apprehenderen den perſoon van den ghecondamneerden, ende den ſelven ghevanghen ſetten, ende houden tot dat hy den vonniſſe voldaen heeft, ende dit alſoo verre de ghene die 's vonniſſe ghewonnen heeft, dat verſoeckt, ende voor die koſten ſpreckt, ende die verlegghen wilt.* Id eſt: Quod nulli Executori vi alicujus Sententiæ, aut Sententiæ executionis fas erit condemnatum perſonaliter apprehendere, ſi probet (indiciis quibuslibet eo pertinentibus interpoſitâ juramenti debitâ expurgatione) aut Executori conſtet, bona ejus ſeu mobilia, ſeu immobilia executioni ſufficere. Sin vero condemnatus deficeret, rogatuſque ab Executore bona quæpiam pignoranda deſignare, nec conſtaret de bonis, quæ pignorationi ſubjici poſſent, tum liberum erit Executoribus prædictis perſonam condemnati apprehendere & incarcerare, & donec Sententiæ fecerit ſatis, detinere; idque ſi is, qui litem obtinuit hoc requirat, de expenſis caveat, eaſque velit perſolvere.

XXVII. Vide plura de hac incarceratione apud Chriſtinæum in notis ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 16. & ibi citatos; qui & ibidem notat, tam de moribus Galliæ, quam Belgii, mulieres etiam carceri mancipari contra Conſtitutionem Juſtiniani in *Novella* 134. quod & Zypæus monet in *Notit. Juris Belg. De Executione rei jud. num.* 3. " Sed rarius (ait) ob debita pe-
" cuniaria niſi forte pœnalia, aut fiſcalia ".

XXVIII. Recte autem monet Bugnonius loco citato *num.* 8. quacumque de cau-

Digitized by Google

cauſa mulieres ergaſtulo mancipentur, debeant ita teneri, ubi viris non pateat aditus, conſervandæ muliebris pudicitiæ ergo: additque Gudelinus *lib.* 5. *De Jure noviſſ. cap.* 14. *num.* 1. rationem quamdam ſexus haberi debere, ſaltem eatenus, ut quemadmodum anteriore *L.* 3. *Cod. De Cuſtodia Reorum* cautum fuit, mulieres in carceribus a viris ſeparentur.

XXIX. In Gallia præcitato *art.* 57. Edicti Bleſenſis declaratum eſt, quod executio contra Eccleſiaſticos conſtitutos in Ordine ſacro non poſſit fieri per incarcerationem perſonarum; cujus privilegii meminit Choppinus *lib.* 3. *De S. Polit. tit.* 2. *num.* 2. Nam “ ut viro Senatorio ultimum ſupplicium carcerem exiſtimabat Syllanus ille apud Plutarchum in Cicerone; ita Eccleſiæ Presbyteris (ait Choppinus) gravior eſt vinculorum coërctio; & in ſacra capita pœnalis carcer toti Ordini probroſior, quo ſævus creditor ob civile debiti æris negotium mulctatos velit inſontes „.

XXX. Aliquando tamen judicatum fuiſſe, recte incarceratum fuiſſe Presbyterum ob debitum civile, eo quod in fraudem & ad eludendum creditorem Presbyter factus eſſet; reſtitiſſetque Executori exequenti ſua mobilia, ibidem refert Choppinus.

XXXI. Ulterius, omnibus debitoribus tribuit beneficium effugiendi carcerem ceſſio bonorum. Ex commiſeratione enim inductum eſt hoc remedium extraordinarium ceſſionis bonorum, per legem Juliam in *L.* 4. *Cod. Qui bonis cedere poſſunt.*

Per hanc ceſſionem bona omnia creditoribus ceſſa, licentia eis eſt ea diſtrahendi, ut ex eorum pretio, quatenus fieri poteſt, ſingulis ſatisfiat, dictâ *L.* 4.

XXXII. Ceſſio hæc de Jure Civili ſolâ profeſſione, & vivâ voce ſine ulla ſpeciali ſolemnitate, aut Judicis veniâ peragi poteſt: nam dixit Theodoſius Imperator, ut refertur in *L.* 6. *Cod. eod.* “ In omni ceſſione bonorum ex qualibet cauſa facienda, ſcrupuloſitate priorum legum exploſâ, profeſſio *ſola* quærenda eſt „. Deinde additur §. 1. “ Idem dixit, in omni ceſſione ſufficit voluntatis *ſola* profeſſio „.

XXXIII. Verum cum hæc facilis cedendi libertas multis daret anſam fraudandi creditores, in Gallia ſancitum fuit Edicto Ludovici XII. *cap.* 70. ut nemo niſi præſens, & in judicio, diſcinctuſque, ac nudâ cervice cedat bonis; quod & in Belgio obſervari mandat Edictum Caroli V. anno 1541. 20. Octobris, & publicatum in Conſilio Flandriæ 8. Novembris ejuſdem anni; extatque *part.* 1. *Edict. Flandriæ lib.* 3. *Rubr.* 1. Verba Edicti ſunt: *Seront tenuz requerir l'intherinement de leurs Lettres, deſchaintz, & à teſte nue en perſonne, & non par Procureur.* Id eſt: Debebuntque litterarum ſuarum approbationem, diſcincti, & aperto capite, nec per Procuratorem, ſed perſonaliter rogare.

XXXIV. Inſuper eodem Edicto cavetur, ut qui litteras impetrarunt ad ceſſionem faciendam, eas in Judicio offerant una cum ſynopſi jurata omnium bonorum. Ac inſuper, quod ſi cedens ulteriora bona acquirat, ea mox ad commodum creditorum conſignare debebit, tantummodo ſibi retento unico lecto, & quæ eo pertinent, unoque ex quolibet ſuppellectilium genere, ut vaſa ænea aut ſtannum retinere non poſſint: niſi iſta fecerint, beneficio ceſſionis excidant. Verba Edicti ſunt: *Que tous impétrans de ceſſion ſeront tenuz de préſenter leurs Lettres en Jugement, en dedans le mois de l'impétration, avec l'eſtat de tous leurs biens, & iceulx abandonner à leurs crediteurs, ſans en retenir la maniance. Et affirmer ledict eſtat per ferment, requerir l'intherinement de leurs Lettres deſchaintz, & à teſte nue en perſonne, & non par Procureur.* Id eſt: Quod omnes, qui ceſſionis beneficium impetraverint, debebunt litteras ſuas in Judicio exhibere intra menſem ab impetratione, ſimulque bonorum omnium ſuorum ſtatum, eaque dimittere creditoribus, nec adminiſtratione eorum ſibi reſervatâ; dictumque ſtatum juramento confirmabunt, litterarumque ſuarum approbationem, diſcincti & aperto capite, non per Procuratorem, ſed perſonaliter, rogabunt.

Que leſditz impétrans de ceſſion, acquerans aultres biens, ſerons tenus les conſigner au profict de leurs crediteurs. Et ne pourront retenir qu'un lict avec ſa ſuyte,

Digitized by Google

& de chaſcune partie de meuble une. Pourveu qu'ilz ne pourront avoir ny eſtain, ne vaſſelle d'argent, ny autre meuble de valeur. Et ce qu'ilz auront davantage, ſeront à chaſcune fois tenuz de conſigner au profict de leurs crediteurs, à peine de perdre l'effect de leurs Lettres de ceſſion. Id eſt: Quod dicti ceſſionis beneficium impetrantes, aliaque bona acquirentes, ea emolumento creditorum cedere debebunt, unumque duntaxat lectum cum adjunctis retinere ipſis licebit, unicamque ex qualibet ſpecie ſuppellectilem, modo non ſit ſtannea, neque argentea, aut alicujus pretii. Simul atque vero amplius horum quidquam habuerint, creditorum emolumento cedere debebunt; alias litterarum ſuarum beneficio excidant.

XXXV. Idem pene præſcribitur *art.* 477. Ordinat. Curiæ Brabantiæ; additurque, quod qui litteras ceſſionis impetrare vult, debeat jubere citare omnes ſuos creditores, eoſque ex ſcripto deſignare; necnon per inventarium omnia ſua debita, & credita ac bona, cum oneribus illis impoſitis, itemque cauſam debiti: quibus actis, Supplicanti annuetur proviſio continens factam declarationem; ipſique creditores citabuntur, & copiam dictarum litterarum accipere poterunt; & die præfixâ, tenebitur Supplicans comparere in perſona, & ulterius procedere conformiter ad Edictum de anno 1541. ſupra citatum. Articulus ita habet: *Alle de ghene, die in onſen Rade brieven van ceſſien ſullen vuillen obtineren van ſaecken, die daer behooren, ſullen ghehouden zyn te doen daghen heure Crediteurs, ende de ſelve over te gheven in gheſckrifte, en by inventaris alle heure ſchulden, vveder-ſchulden ende goeden die ſy hebben, metten laſten daer op ſtaende, ende die ſaecken daer uyt die ſchuldt geſproten ſal zijn, ende dit gedaen zijnde ſal hen proviſie verleent vvorden innehoudende t' voorſchreven verclaren, ende ſullen die Crediteurs ghedaecht vvorden, ende copije hebben vande voorſz. brieven, indyen ſy die begheeren, ende ten daghe dienende ſullen d' Impetranten ſchuldich zijn in perſoon te compareren, ende voorts procederen achtervolghende onſe ordinantien vanden jare eenenveertich.* Id eſt: Quicumque litteras ceſſionis impetrare cupient, a Conſilio noſtro in cauſis eo referendis tenebuntur creditores ſuos citare, iiſque ſcripto & in forma indicis deſignare, quantum aliis debeant, & ipſis viciſſim debeatur, bonaque ſua omnia cum oneribus, quibus obſtringuntur, reſque illas, ob quas æs alienum contraxerint: quo peracto, concedetur ipſis reſcriptum continens prædictam declarationem; citabunturque creditores, quibus dictarum litterarum exemplar, ſi id cupiant, tradetur. Obligabunturque impetrantes perſonaliter comparere, & ulterius procedere juxta ſtatuta noſtra anni quadrageſimi primi.

XXXVI. Hæc quæ tum hoc articulo, tum precitato Edicto ſtatuuntur ac decernuntur, quoad ipſum ceſſionis effectum, nimirum quod ceſſio bonorum liberet quidem debitorem a carcere; non autem ab obligatione, conformia ſunt juri communi, juxta *L.* 1. *Cod. eod.* ubi expreſſe dicitur: „ Qui bonis ceſſerint, niſi ſolidum creditor acceperit, non ſunt liberati. In eo „ enim tantummodo hoc beneficium eis „ prodeſt, ne judicati detrahantur in car- „ cerem „.

XXXVII. Si ergo poſtmodum alia rurſus bona acquirant, ea rurſus creditoribus addicenda ſunt, etiam de jure communi; modo tamen modicum non ſit. Nec enim fraudandus eſt quotidianis alimentis, ut ait *L.* 6. *ff. De Ceſſione bonorum*. Quid autem ſit modicum, Judicis eſt æſtimare. Cum tamen hæc retineantur in præjudicium creditorum, indubie ſat parcus debet eſſe Judex in hac æſtimatione; ipſique debitores modicis eſſe contenti; quemadmodum & citatum Edictum Caroli V. ſatis indicat. Ut autem effectus iſtos conſequantur cedentes, oportet infortunio quodam bonis ſuis ſint lapſi, aut in debita inciderint: in his enim ſolis locum habet commiſeratio, quæ huic beneficio originem dedit; eiſque ſolis convenit ratio expreſſa in §. *fin. Inſtit. De Actionib.*

XXXVIII. Hinc decoctori minime competit hoc beneficium; cum non ſit dignus commiſeratione, qui ſuâ turpitudine cauſavit ſibi inopiam. Cujus ordinis etiam ſunt,

bona

bona ſua in fraudem creditorum diſſipantes, vel alienantes. Similiter qui doloſe cum creditoribus ſuis verſati ſunt, utpote ſcientes ſe ſolvendo non eſſe. His adde eos, qui ſpe & animo cedendi contraxerunt; uti de his aliiſque notavit Henricus Zoëſius ad titulum Digeſtorum *De Ceſſione bonorum*, *num.* 11.

XXXIX. Contra hujuſmodi decoctores, & doloſos creditorum defraudatores, necnon abuſus ſub pallio hujus beneficii ceſſionis bonorum committi ſolitos, plura eaque acerbiſſima extant Principum noſtrorum Edicta, quorum ſummaria referunt Zypæus in Notitia Juris Belg. *tit. De Ceſſione bonorum*, & Antonius Anſelmo in Codice Belgico, verbo *Banke rotiers;* declaratque inter alia Carolus V. Edicto de 7. Octob. 1531. extatque *part.* 1. Edict. Flandriæ *lib.* 3. *Rub.* 1. " ut qui foro cedunt, & per fraudem ab aliis auferunt pecuniam, merces, nomina, habeantur, prout eos Imperator declarat, pro furibus manifeſtis, eorumque occultatores, & receptatores fraudis conſcii, niſi eos officiario manifeſtent; & qui in rebus eorum fraudulenter verſantur, aut cum fugitivis negotiantur, ut ſocii, aut aliter creditores eorum ſe ſimulant, aut fraudibus eorum quomodocumque opem ferunt, omnes omnium locorum immunitatibus priventur, extrahi poſſint, & convicti publice puniantur, ſine conniventia, ad exemplum, bona ſequeſtrentur ad conſervationem juris omnium creditorum ".

XL. Nonnullis ad evitandum carcerem ceſſio bonorum neceſſaria non eſt, eo quod ſpeciali privilegio ſeu beneficio competentiæ ipſis cautum ſit, cujus effectus eſt, quod is, cui competit, *excuti*, vel ut ait Mevius, *executari*, id eſt ſublatis pignoribus ad ſolvendum æs alienum adigi non poſſit, ultra quam facere poteſt. Quales de jure ſunt parentes, patronus, ſocius, & maritus conventus ad reſtitutionem dotis; donator reſpectu donatarii, de quibus §. 37. & 38. *Inſtit. De Actionib.*

XLI. Idem privilegium datum apparet Clerico in *Cap.* 3. *De Solutionibus*, ubi caſus proponitur, quod Odoardus Clericus conventus eſſet a ſuis creditoribus coram Officiali Archidiaconi Remenſis ſuper quibuſdam debitis, ipſeque Officialis in eum recognoſcentem hujuſmodi debita, ſed propter rerum inopiam ſolvere non valentem excommunicationis Sententiam promulgaſſet. De hac Sententia Officialis ab Odoardo interpellatus Pontifex, mandavit Officiali: " Quatenus ſi conſtiterit, quod prædictus Odoardus in totum vel pro parte non poſſet ſolvere debita ſupradicta, Sententiam ipſam ſine difficultate qualibet relaxetis, receptâ prius ab eo idoneâ cautione, ut ſi ad pinguiorem fortunam devenerit, debita dicta perſolvat ".

Ex hac Decretali communiter concludunt Canoniſtæ, Clericis datum eſſe beneficium *competentiæ*, uti videri poteſt apud Fagnanum ad hanc Decretalem; qui & ibidem examinat, quæ requirantur, ut Clericus hoc beneficio competentiæ uti queat; probatque *num.* 58. de jure non requiri, ut Clericus ad obtinendum hoc beneficium prius *cedat bonis:* quamvis fateatur nonnullos ex antiquis Canoniſtis contrarium jam pridem ſuſtinuiſſe.

XLII. Et hæc opinio in Gallia jam pridem recepta videtur; nam notat Molinæus ad hanc Decretalem, verbo Sententiam ipsam sine difficultate, *Hoc non ſolet ſervari in Gallia, niſi bonis cedant.* Teſtaturque Bugnonius *De Legibus abrogatis lib.* 1. *cap.* 12. Arreſto Pariſienſi deciſum eſſe anno 1529. in bonis non contractis aut acquiſitis pro Eccleſia, Clericos non gaudere privilegio, ſed bonis cedere teneri.

XLIII. Quidquid ſit de hac praxi Galliæ, illud certum eſt, quod Clericus ad inopiam redactus vi hujus privilegii non liberetur ab obligatione ſatisfaciendi ſuis creditoribus, ſi ad meliorem fortunam pervenerit, uti evidens eſt ex ipſo *Cap. Odoardus;* ſed tantum liberatur interim, dum ſatisfacere nequit, ab excommunicatione, tametſi bonis non cedat; quemadmodum laici bonis cedentes, beneficio ceſſionis, liberantur a carcere.

XLIV. Sicuti enim in Tribunalibus ſecularibus extremum, & extraordinarium re-

Digitized by Google

remedium adverſus condemnatos eſt incarceratio, utpote quæ decernenda non eſt, niſi ubi aliter executio Sententiæ haberi nequit; ita in Tribunalibus eccleſiaſticis extremum remedium eſt, ut condemnati non ſatisfacientes Sententiis, *anathemate* aliiſve cenſuris feriantur: quo ſimiliter utendum non eſſe, niſi omnibus aliis deficientibus, declaravit Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap.* 3. *De Reformat.* (*a*).

Huic Decreto conſonant Ordinationes Curiarum eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 11. *art.* 67. quo ſtatuitur: „ Contra contumaces, & ſolvere nolentes „ Sententiæ omnes mandabuntur executioni, cum invocatione (quatenus opus eſt) „ auxilii brachii ſecularis. Ad cenſuras „ autem non facile procedetur „. De hac moderatione in procedendo per cenſuras latius agetur infra *titulo de Cenſuris*.

(*a*) In Galliis non obſervatur praxis feriendi anathemate debitores ad ſolvendum æs alienum; etiam cum recuſant ſolvere.

TITU-

TITULUS DECIMUS

DE APPELLATIONIBUS ET RECUSATIONIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De frequentia Appellationum in Curiis Eccleſiaſticis.

1. *Primis ſeculis admodum rara erant provocationes a deciſionibus Epiſcoporum.*
2. *Excommunicatio lata ab uno Epiſcopo ſervanda erat ab omnibus.*
3. *Permiſerunt tamen Patres Nicæni, Sententiam Epiſcopi ſubinde examinari.*
4. *Eum in finem bis in anno habenda erat Synodus Provincialis.*
5. *Examen Sententiæ latæ ab Epiſcopo in Synodo Provinciali erat ſpecies aliqua appellationis.*
6. *Circa ſeculum* IX. *cœperunt multiplicari appellationes, & gradus appellationum ſtabiliri.*
7. *Inſtitutæ appellationes a quibuſcumque Judicibus eccleſiaſticis* immediate *ad Pontificem.*
8. *Cœpit Curia Romana admittere appellationes a quibuſcumque Sententiis etiam mere interlocutoriis : quin & cauſarum evocationes.*
9. *Querela S. Bernardi de hac appellationum frequentia, & earum facili admiſſione.*
10. *De iiſdem queritur Hildebertus Archiepiſcopus Turonenſis.*
11. *Metropolitani & Primates imitati ſunt Curiam Romanam.*
12. *Quomodo labentibus ſeculis continuo extenſa ſit appellandi libertas.*
13. *Querela Joannis Gropperi in Concilio Tridentino contra abuſus appellationum.*
14. *Plures abuſus in hanc appellationum materiam irrepſiſſe ſatis agnovit Synodus.*
15. *Decretum Synodi reſtringens facultatem appellandi.*
16. *Synodus vetans appellationem ab interlocutoria non habente* vim definitivæ, *vel a gravamine per definitivam reparabili, concordat Juri Civili.*
17. *Quod decrevit Synodus Tridentina, erat cautum per regulam 36. Cancellariæ.*
18. *Similiter & in Concordatis Gallicanis.*
19. *Quid circa hanc reſtrictionem decreverit S. Congregatio ſub Clemente VIII.*
20. *Non obſtante hac reſtrictione adhuc nimia eſt appellationum frequentia in Curiis eccleſiaſticis.*
21. *Admittitur appellatio ab omni gravamine per definitivam non reparabili.*
22. *Item, ſi non poſſit reparari ſine difficultate, aut ſi in totum reparari nequeat.*
23. *Hinc pene ab omni Judicis decreto appellatio admittitur.*
24. *Recipitur appellatio ab admiſſione vel non admiſſione probationis.*
25. *Item a coarctatione dilationum.*
26. *Interdum & a citatione ob breviorem terminum aſſignatum.*
27. *Similiter & a dilatione juramenti, vel a declaratione Judicis, quâ ſe competentem pronuntiat.*
28. *Hæc frequentia appellationum viam pandit ad lites æternizandum.*
29. *Admittitur toties appellatio, quouſque habeantur tres Sententiæ conformes.*
30. *Quomodo intelligatur, quod de Jure Canonico non poſſit niſi* ſecundo *ab eadem Sententia appellari?*
31. *Interdum expectandæ ſunt quinque Sententiæ, antequam executio haberi queat.*
32. *Id declaratur exemplo.*

Digitized by Google

33. *Subinde Sententia tranſit in rem judicatam, licet tantum duæ Sententiæ in cauſa appellationis ſint prolatæ.*
34. *Quandenam admittantur quatuor appellationes, & requirantur quinque Sententiæ, ut executio habeatur?*
35. *Quandocumque habentur tres Sententiæ conformes, Sententia mandanda eſt executioni, non obſtante quacumque oppoſitione.*
36. *In Gallia in appellatione ab interlocutoria ſecunda Sententia conformis executioni mandatur.*
37. *Poſt tres Sententias conformes non ſolet recipi appellatio tamquam ab abuſu.*
38. *Quandonam habeatur Sententiarum conformitas?*
39. *Hæc Sententiarum conformitas de jure requiritur in omni appellatione.*
40. *Huic praxi præcipue adſcribenda Juriſdictionis eccleſiaſticæ collapſio.*
41. *Appellationes admittuntur non tantum in cauſis civilibus, ſed etiam criminalibus.*
42. *Moribus hodiernis in foro ſeculari non ſolet admitti appellatio in criminalibus.*
43. *Quæ ratio hujus conſuetudinis, & an ſatis fundata?*

I. PRimis ſeculis admodum raras, inuſitatas fuiſſe appellationes, & provocationes a Sententiis, ſive deciſionibus Epiſcoporum, ſatis notum eſt. Cum enim Epiſcopi tunc temporis non more Judicum ſecularium, ſecundum formam & rigorem Legum, aut ſtylum forenſem; ſed potius per modum arbitrii cauſas, & quæſtiones modo quaſi paterno deciderent, raro ab eorum deciſionibus provocabatur; imo provocandi libertas in multis cauſis, præſertim civilibus adempta erat, uti ſupra *tit.* 1. *cap.* 3. oſtendimus.

II. Imo Epiſcoporum Sententias, etiam excommunicationis in Clericos aut laicos latas, volebant priſtini Patres ab omnibus *inviolabiliter* ſervari, atque ab Epiſcopo ſuo excommunicatum, ab omnibus ubique Epiſcopis pro excommunicato haberi, & tractari volebant; quam regulam renovavit Synodus Nicæna *Can.* 5. dicens: " De „ iis, qui a communione ſegregati ſunt, ſi„ ve Clericorum ſive laicorum ſint ordi„ nis, ab Epiſcopis, qui ſunt in unaqua„ que Provincia, valeat Sententia ſecun„ dum Canonem, qui pronuntiat, *eos, qui* „ *ab aliis ejecti ſunt, non eſſe ab aliis ad*„ *mittendos* „.

III. Nihilominus attendentes Patres Nicæni, inter Epiſcopos nonnumquam reperiri, qui hac ſuâ poteſtate ex humana aliqua paſſione in ſubditorum gravamen abutuntur, atque ſubinde eſſe Fidelium de Epiſcoporum Sententiis juſtas querelas, voluerunt, ut " examinetur, numquid vel „ puſillanimitate, vel contentione, vel „ aliquâ ejuſmodi Epiſcopi acerbitate, e „ congregatione pulſi ſint „.

IV. „ Ut hoc ergo convenientem exa„ minationem accipiat (inquiunt Patres „ Nicæni) recte habere viſum eſt, ut ſin„ gulis annis in unaquaque Provincia bis „ in anno Synodi fiant: ut cum omnes „ Provinciæ Epiſcopi in eumdem locum „ communiter conveniant, ejuſmodi quæ„ ſtiones examinentur: & ſic quos Epi„ ſcopum offendiſſe conſtiterit, juſte eſſe „ a congregatione ſeparati apud omnes vi„ deantur, donec Epiſcoporum Congrega„ tioni videatur pro iis humaniorem pro„ ferre Sententiam. Synodi autem fiant, „ una quidem ante Quadrageſimam, ut „ omnibus animi ſordibus ſublatis, purum „ munus Deo offeratur: ſecunda autem „ autumni tempore „.

V. Non dubium, quin hæc adverſus Epiſcoporum excommunicationes querela coram Synodis Provincialibus propoſita, ſpecies quædam fuerit appellationis; quæ tamen non habebat effectum ſuſpenſivum, ſed devolutivum duntaxat: eratque potius ſimplicis querelæ propoſitio, quam appellatio, cujus nec vocabulum occurrit. Neque eo tempore reperitur uſitata fuiſſe appellatio a Sententiis Epiſcoporum ad Metropolitanos, & ab his ad Primates, ac ab his demum ad Pontificem. Hi enim appellationum gradus ſequentibus ſeculis ſtabiliti fuiſſe videntur (*a*).

VI. Cir-

(*a*) Qui plura voluerit, legat eruditam Diſſertationem, quam D. Van-Eſpen adornavit in Synodum Nicænam. *Schol. in Can.* 5.

Digitized by Google

VI. Circa ſeculum nonum per pſeudo-Iſidorum publicatis ſpuriis illis, ac famoſis Epiſtolis Decretalibus ſub nomine primorum Pontificum, admodum frequentes cœperunt eſſe appellationes. Ut enim recte advertit Vir eruditus Claudius Fleury *part.* 3. Inſtit. Juris Canonici *cap.* 23. hæ Decretales ſtabiliunt diverſos gradus juriſdictionis, Archiepiſcoporum, Primatum, & Patriarcharum, ad quos gradatim appellari poſſet; uti videri poteſt ex fragmentis illarum Decretalium relatis apud Gratianum *cauſ.* 2. *quæſt.* 6.

☞ Idipſum clariſſimus Auctor latius expoſuit in ſuo diſcurſu quarto hiſtorico *num.* 5. ubi monet præcipuum vulnus per hunc falſarium Diſciplinæ Eccleſiaſticæ inflictum fuiſſe ſtabiliendo jus appellandi ad Romanum Pontificem a quibuſvis Epiſcoporum in quacumque materia latis Decretis, idque indifferenter ſive contra laicos, ſive contra Clericos: imo notat confictoris harum Decretalium præcipuum ſcopum fuiſſe hoc jus appellandi ad Romanum Pontificem aſſerere, quaſi ex Traditione Apoſtolica deſcendens, & Primatui Romani Pontificis divinitus annexum.

Et ſane videmus in his Decretalibus ſub nomine primorum Pontificum generaliter, & ſine exceptione aſſertum hoc jus. ☜

VII. In iiſdem etiam Decretalibus aſſeritur auctoritas libere provocandi a quibuſcumque Judicibus, in quibuſcumque cauſis ad Romanum Pontificem. "Si quis „ veſtrum pulſatus fuerit in aliqua adver„ ſitate, licenter hanc Sanctam, & *Apo„ ſtolicam* Sedem appellet, & ad eam quaſi „ ad Caput, ſuffugium habeat, ne ipſe „ innocens damnetur, aut Eccleſia ſua de„ trimentum patiatur „. Ita ex ſuppoſititia Sixti Papæ I. *Cauſ.* 2. *Canone* 4. *quæſt.* 6. & *Can.* 8. ex Epiſtola Zephyrini: "Ad „ Romanam Eccleſiam ab omnibus, ma„ xime tamen ab oppreſſis, appellandum „ eſt, & concurrendum quaſi ad matrem, „ ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate „ defendantur, & a ſuis oppreſſionibus „ releventur: quia non poteſt, nec debet „ mater oblivisci filium ſuum „.

VIII. Cœperunt autem in Curia Romana recipi appellationes, non tantum a Sententiis definitivis, ſed & interlocutoriis. Nec in majoribus duntaxat cauſis, ſed & levioribus. Quin & ipſæ cauſæ principales ſæpius evocabantur ad Curiam Romanam, etiam interdum in prima inſtantia.

IX. Hæc frequentia appellationum, & cauſarum evocatio ſeculo XII. adeo invaluerat, ut de ea plures ſanctiſſimos Viros graves querelas depoſuiſſe legamus. Sanctus Bernardus ad Eugenium III. *lib.* 3. *De Conſideratione cap.* 2. *num.* 7. *tit.* 1. *Edit.* 1690. "Quantos (ait) novimus ap„ pellaſſe pulſatos, quo interim liceret, „ quod numquam licet? Nonnullis etiam „ quoad vixerunt, licuiſſe appellationis „ ſuffragio nefaria ſcimus, verbi gratiâ „ inceſtum, adulterium. Quale eſt hoc, „ turpitudini patrocinari, quod vel maxi„ me formidari a turpibus oportebat? „ Quouſque murmur univerſæ terræ, aut „ diſſimulas, aut non advertis? Quouſque „ dormitas? Quouſque non evigilat conſi„ deratio tua ad tantam appellationum „ confuſionem atque abuſionem? Præter „ jus & fas, præter morem & ordinem „ fiunt. Non locus, non modus, non „ tempus, non cauſa diſcernitur, aut per„ ſona. Præſumuntur leviter paſſim, ple„ rumque & nequiter. Volentes malignari, „ nonne his potiſſimum terreri ſole„ bant? Nunc terrori ipſi ex his magis „ fiunt, atque id bonis. Antidotum ver„ ſum in venenum, non mutatio dexteræ „ Excelſi hæc „?

☞ Sub finem hujus cap. 2. Eugenium S. Bernardus laudat his verbis: "Bene fa„ cis tu quod appellationum negato ſuf„ fragio, imo ſuffugio, multa remittis ne„ gotia ad cognoſcentes, vel qui noſcere „ citius poſſunt: ubi enim certior ac fa„ cilior notio, ibi deciſio tutior expedi„ tiorque eſſe poteſt „.

Evidens ex omnibus, quæ contra has appellationes earumque abuſus ſcripſit ſanctus Bernardus, ipſum has appellationes nequaquam probaſſe, atque magis optaſſe ut negotia abſolverentur in locis, ubi ſunt exorta, uti & jam pridem optavit, & fortiter urſit ſanctus Cyprianus Epiſtolâ 59. ad Cornelium Papam. Illud interim videmus, quod licet ſanctus Bernardus eam

Digitized by Google

eam appellationum frequentiam, & earum faciliorem admiſſionem propter abuſus mirum in modum improbaverit, nihilominus dicere noluerit eas Traditioni Apoſtolicæ, & priſtinæ Eccleſiæ diſciplinæ eſſe adverſas; quinimo non obſcure aſſeruit hoc jus appellandi ad Romanum Pontificem ejus primatui divinitus eſſe annexum in verbis citati *capitis* 2. " Appellatur de toto mun„ do ad te: id quidem in *teſtimonium ſin*„ *gularis primatus tui* „.

Nec mirum quandoquidem jam tempore ſancti Bernardi Decretales Epiſtolæ primis Romanis Pontificibus falſo ſuppoſitæ, a trecentis, & amplius annis tamquam veræ & authenticæ ab omnibus paſſim eſſent recognitæ: neque ſancto Bernardo earum falſitas nota eſſet, neque in ſuſpicionem veniret.

Cum igitur in his Decretalibus videret jus appellandi ad Romanum Pontificem clariſſime expreſſum, credidit ſanctus Bernardus jus hoc *primatui* Romani Pontificis ex Traditione Apoſtolica eſſe annexum: eo quod ex his Epiſtolis, quæ authenticæ horum Pontificum Epiſtolæ credebantur, haberetur illud ab initio Eccleſiæ conſtanter fuiſſe aſſertum, quod & loco citato notavit præclariſſimus ſupra citatus Hiſtoricus.

Eâdem ratione contigit, ut Auctores ejus ætatis etiam eruditione, & pietate clari hoc jus appellandi ad Romanum Pontificem, aliaque nonnulla primatui Romani Pontificis tamquam ex Traditione Apoſtolica deſcendentia adſcribant, quæ demum ſequentibus ſeculis ob auctoritatem harum falſarum Decretalium Romano Pontifici fuerint adſcripta.

De appellationibus vero, quæ ad ſummum Pontificem XII. ſeculo ferebantur, ſanctus Bernardus Epiſtolâ 178. ad Innocentium II. queritur: ait enim Epiſcoporum auctoritatem contemni ac minui, quod appellationes ab ipſorum Sententiis Romæ facilius reciperentur, ipſorumque Decreta quantumvis æquiſſima ſuſpenderentur.

X. Contra eumdem appellationum abuſum, & Epiſcopalis auctoritatis depreſſionem ſub idem tempus ad Honorium II. Pontificem ſcripſit Hildebertus Turonenſis Archiepiſcopus *Epiſt.* 82. " Quaslibet ap„ pellationes in Romana vigere, & ſuſci„ pi Eccleſia, cis Alpes auditum non eſt, „ nec in ſacris traditum inſtitutis. Quod „ ſi forte hujuſmodi emerſit novitas, ut „ placeat, omnem indifferenter admittere „ appellationem, Pontificalis cenſura pe„ ribit, & omnino conteretur Eccleſiaſti„ cæ robur diſciplinæ. Quis enim raptor „ ad ſolam anathematis comminationem „ non ſtatim appellabit? Quis Clericus, „ aut Presbyter, fruſtratoriæ appellationis „ refugio non putrebit, aut etiam ſepe„ lietur in ſtercore ſuo? Quis Epiſcopus „ habebit in promptu, non omnem dico, „ ſed aliquam ulciſci inobedientiam? Ejus „ virgam quævis appellatio quaſſabit, ſol„ vet conſtantiam, ſeveritatem emolliet, „ adducens & illi ſilentium, & reis im„ punitatem delictorum.... Dilatione ni„ mirum Cenſuræ facinora fovebuntur, & „ venient in profundum iniquitatis impune „ delinquentes „ &c. *Tom.* 21. Bibl. Patrum, *Edit.* 1677. *pag.* 157.

XI. Metropolitani, Primates, aliique Superiores, ad quos per appellationem cauſæ devolvebantur, facile hoc exemplum in recipiendis quibuſcumque appellationibus ſequuti fuerunt, ob lucrum, quod ex cauſarum diſceptatione, vel ipſi, vel eorum Miniſtri accipiebant.

XII. Imo labentibus ſeculis eo deventum fuit, ut non tantum a Sententiis Judicum, & actibus judicialibus appellatio admitteretur, ſed & a quibuſcumque etiam extrajudicialibus Decretis proviſionalibus, tametſi ab Epiſcopis tempore viſitationis pro morum emendatione, & Eccleſiaſticæ diſciplinæ reformatione editis; idque non ſolum quoad effectum devolutivum, ſed & ſuſpenſivum.

XIII. Contra hanc appellationum frequentiam, atque inde reſultantem Eccleſiaſticæ diſciplinæ, & judiciorum everſionem, in Concilio Tridentino plures e Patribus conqueſti fuere; atque præ ceteris Joannes Gropperus in hunc appellationum abuſum vehementius inſurrexit; oſtenditque, labentibus ſeculis, Epiſcopos non tantum ſublatis Synodis, more Judicum ſecularium, forum & Officiales inſtituiſſe; ſed & ad abuſus longe majores, quam in foro ſeculari, gradum non cunctan-

ſtanter feciſſe. In foro ſeculari, inquiebat, provocationem non fieri, niſi ad Judicem immediate ſuperiorem; tantom abeſſe, ut fas ſit, ad ſupremum primo ſaltu tendere. Neque licere in articulis cauſæ provocare a Decretis Judicis, quæ vocantur *interlocutoria*; ſed cauſæ finem, & Decreta litis deciſoria neceſſario eſſe exſpectanda. At contra in judiciis Eccleſiaſticis, & appellari a ſingulis actis Judicis, unde cauſarum immenſitas naſcitur, & *immediate* ad ſupremum, unde ſequitur, extra territorium, magno cum ſumptuum impendio, & aliorum intolerabilium malorum mole, proficiſcendi neceſſitas (*a*).

Hæc non alium ob finem a ſe dicta proteſtabatur Gropperus, niſi ut huic abuſui, qui omnem prorſus corrumpit diſciplinam, cum maximo populi, & onere, & ſumptu, & offendiculo, remedium ſaltem apponeretur: & dum pro temporum conditione, ad ſuam primam originem reduci in totum non poteſt, ſaltem appellationes in foro Eccleſiaſtico ad Juris Civilis formam reducerentur.

XIV. Dubitari nequit, quin Synodus Tridentina ſat apprehenderit abuſus, qui ſenſim in has appellationes irrepſerant; ſatiſque adverterit, everſionem diſciplinæ cauſarumque protractionem, & ſubditorum diſpendia ex his abuſibus ſequi.

Indicant id Decreta ejuſdem Synodi, quæ plura in hac, quam fere in ulla alia materia, edita ſunt, & per varias ſeſſiones diſperſa; quibus pro temporum conditione abuſibus in hac materia ſenſim inductis mederi voluit, licet integram medelam afferre non potuerit, quemadmodum in decurſu hujus tituli notabitur.

XV. In primis *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* decretum fuit, " ne appellatio„ nes ab Ordinariis interpoſitæ, per Su„ periores quoſcumque recipiantur, ea„ rumve commiſſio, aut inhibitio fiat, „ niſi a definitiva, vel a definitivæ vim „ habente; & cum gravamen per appel„ lationem a definitiva reparari nequeat „.

XVI. Indubitatum eſt, hoc Decreto reſtrictam eſſe libertatem, quam Jus Canonicum tribuebat, appellandi ab *omni* Sententia *interlocutoria*, omnique judiciali gravamine: notantque Doctores, hac in parte Jus Canonicum eſſe reductum ad Jus Civile, quod a Sententia interlocutoria, quæ per definitivam reparari poteſt, appellationem non admittit; uti videri poteſt apud Fagnanum ad *Cap.* SUPER EO ;; *De Appellat.*

XVII. Quod hoc ſuo Decreto cavit Synodus Tridentina, jam ante expreſſum erat in *Regula* 36. Cancellariæ, quâ voluit Pontifex, ut litibus finis celerius imponatur, & litigantium parcatur ſumptibus & expenſis, " quod in cauſis in Romana Cu„ ria pendentibus, & quas in poſterum in „ ea quovis modo contigerit agitari, nulli „ ante definitivam Sententiam liceat ap„ pellare; nec appellatio, ſi fuerit com„ miſſa, debeat admitti, niſi ab interlo„ cutoria, quæ vim habeat definitivæ, „ vel a gravamine minime concernente ne„ gotium principale, quod non poſſit per „ appellationem a definitiva Sententia re„ parari; nullæque cauſæ appellationum „ hujuſmodi committantur, niſi in com„ miſſione exprimatur, quod interlocuto„ ria vim definitivæ habeat, vel grava„ men ſit tale, quod in appellatione a „ definitiva non valeat reparari „.

XVIII. Cautum quoque erat in Concordatis inter Leonem X. & Franciſcum I. Regem Galliæ, *tit. De frivolis appellat.* „ Ne a gravamine in quacumque inſtan„ tia, ante definitivam Sententiam quo„ modolibet appelletur, niſi forſitan tale „ gravamen extiterit, quod in definitiva „ reparari nequiret „.

XIX. Anno 1600. 16. Octobris Sacra Congregatio cauſis Epiſcoporum præpoſita, ex ſententia Clementis VIII. quoſdam articulos ſanxit in materia appellationis obſervandos, quos ad calcem Ordinationum ſuarum Curiarum adjici voluerunt Epiſcopi Belgici, & ab omnibus obſervari de novo,

(*a*) Hæc a Groppero dicta ſunt ann 1551. Iſtam in Concilio Tridentino probarunt ſententiam Allemanni, & Hiſpani.

vo, quatenus opus eſt, præceperunt *tit.16. art.* 10.

In Decreto hoc S. Congregationis *art.*5. decernitur : " Ne, dum cauſæ coram in-
„ ferioribus Judicibus pendent, ante defi-
„ nitivam Sententiam, vel vim definitivæ
„ habentem, de gravamine illato, ſupe-
„ riores cognoſcere valeant, licet citra
„ præjudicium curſus cauſarum ſe id face-
„ re conteſtentur : nec ad hunc effectum
„ liceat eis inhibere, aut ſimpliciter man-
„ dare, ut ipſis copia proceſſus tranſmit-
„ tatur, etiam expenſis appellantis „.

Itaque hodie contra diſpoſitionem Juris Canonici, appellatio recipienda non eſt ab interlocutoria, niſi vim *definitivæ* habente; & cujus gravamen per appellationem reparari nequit.

XX. Tametſi nonnihil hodie reſtricta ſit appellatio a Sententiis interlocutoriis, nihilominus adeo frequens manet appellatio, ut ipſa Juriſdictionis eccleſiaſticæ prolapſio, imo totalis pene ejus interitus huic appellationum frequentiæ adſcribenda pene unice videatur.

XXI. Salva quippe manet appellatio non tantum a Sententia definitiva, ſed & interlocutoria habente *vim definitivæ*, quin & ab omni gravamine per appellationem a definitiva non reparabili.

XXII. Idem eſſe docent communiter Canoniſtæ, ſi tale gravamen poſſet reparari, ſed magnâ cum difficultate, aut præjudicio Partis, uti videri poteſt apud Hieronymum Gonzales ad Regulam 8. Cancellariæ, *Gloſsâ 9. num.* 177.

Addit dein *num.* 178. item quando gravamen poteſt per definitivam reparari, ſed non ex toto: quia tunc quoque datur appellatio. " Necnon (ait *num.* 179.) quan-
„ do articulus interlocutoriæ eſſet præju-
„ dicialis negotio principali „. *Edit.* 1615. *pag.* 228. *col.* 1.

XXIII. His poſitis nullum pene Decretum a Judice interponitur, a quo appellari nequeat ; cum vix aliquod Decretum ſit, quo non inferatur gravamen aliquod, per definitivam, vel appellationem a definitiva irreparabile, ſaltem quoad aliquam partem.

XXIV. Et quidem hinc concedi appellationem ab admiſſione injuſta articulorum Partis adverſæ, ſeu a non admiſſione articulorum & probationis, aut exceptionis ipſius Partis appellantis, tradunt communiter Doctores citati apud Gonzales *n.* 190.

XXV. Refertque *num.* 191. reſolutum in Rota fuiſſe, nullam eſſe Sententiam, quæ fertur poſt appellationem interpoſitam a coarctatione dilationum a jure præſcriptarum, cum tali caſu appellatio ſit legitima.

XXVI. Idemque eſt, ait Gonzales *num.* 193. & 194. ſi appellatur a citatione continente breviorem terminum quam ſit opportunus; vel appelletur a citatione ad locum non tutum.

XXVII. Eodem fundamento appellari poteſt a dilatione juramenti alteri Parti a Judice factâ. Item ſi Judex ſe pronuntiet competentem aut incompetentem, expreſſe vel tacite ad ulteriora procedendo.

Plurimi alii caſus, quibus poteſt ab interlocutoria, etiam poſt Decretum Concilii Tridentini, appellari, referuntur apud Gonzales, & alios ab ipſo citatos.

XXVIII. Quæ omnia evincunt, quam obvia ſit, etiam poſt reſtrictionem a Concilio Tridentino inductam, appellandi copia iis, qui lites & quæſtiones æternizare volunt: præſertim ſi attendatur, quod non tantum in prima inſtantia occurrat prædicta libertas appellandi a Sententia interlocutoria; ſed etiam in ſecunda & tertia inſtantia: quas ſingulas haud difficile fuerit vitiligatoribus, & Curiarum rabulis per interpoſitas appellationes in plurimos annos protrahere.

XXIX. Accedit, quod etiam juxta modernam diſciplinam liberum ſit in Curiis eccleſiaſticis a Sententia ſive definitiva, ſive interlocutoria vim definitivæ habente, vel cujus gravamen per appellationem a definitiva non eſt reparabile, toties appellare, donec habeantur tres Sententiæ conformes. Ideoque ſi ab aliqua interlocutoria ſit appellatum, debebit principalis proceſſus ſiſti, quoad uſque per *tres* Sententias *conformes*, ſi toties Partes appellare voluerint, quæſtio deciſa fuerit.

XXX. Verum quidem eſt, de Jure canonico non poſſe niſi ſecundo ab eadem Sententia appellari *Cap.* 39. & 65. *De Appellat.* idque conformiter ad Jus civile

ſub

Digitized by Google

ſub titulo Codicis, *Ne liceat in una eademque cauſa tertio provocare*. Verum illud intelligendum eſt de una eademque perſona, ut ſcilicet eadem Pars non poſſit niſi ſecundo appellare; ſed inſtitui poſſunt ſuper eadem cauſa, eodemque Decreto quatuor appellationes, duæ ſcilicet ab utraque Parte.

XXXI. Porro quatuor his appellationibus reſpondebunt quatuor Sententiæ, quæ cum Sententia lata in prima inſtantia erunt quinque Sententiæ, ultra quas nulla amplius expectanda erit; ſed Sententia illa executioni mandabitur, cui duæ aliæ fuerint conformes; ſive a qua fuit appellatum, & bis confirmata.

XXXII. Exemplo res clarius pateſcit. Petrus in prima inſtantia Sententiam obtinuit. Joannes Pars adverſa appellat. Judex appellationis Sententiam priorem retractat. Ab hac Sententia Petrus appellat. Hic Judex primam Sententiam confirmat, & retractat ſecundam. Rurſus Joannes appellat. Judex hic iterum retractat Sententiam latam in prima inſtantia, & confirmat latam in ſecunda inſtantia. Petrus ab hac Sententia appellat. Hic tandem primam rurſus Sententiam ratificat.

Itaque reperiuntur quatuor appellationes; duæ nimirum interjectæ a Joanne, & duæ a Petro. Sunt autem quinque Sententiæ, computatâ Sententiâ latâ in prima inſtantia: quæ Sententia cum ſit per duas Sententias confirmata, reperiuntur tres Sententiæ *conformes* in favorem Petri; cui per conſequens ſine ulteriore appellatione victoria cedit; & prima Sententia tranſit in rem judicatam.

XXXIII. Si Petrus in prima inſtantia pro ſe Sententiam obtinuit, hæcque Sententia in ſecunda & tertia inſtantia per Joannem inſtitutam, confirmata fuerit, nulla ulterior appellatio interveniet; ſed prima Sententia per *duas conformes* confirmata tranſibit in rem judicatam: quia ſcilicet in eadem cauſa jam ſunt tres Sententiæ conformes.

XXXIV. Itaque quatuor appellationes admittuntur, ubi Sententiæ ita inter ſe diſcrepant, ut ante datam quintam Sententiam non reperiantur *tres* conformes. Si autem poſt duas vel tres appellationes habeantur *tres* Sententiæ conformes, ulterior appellatio non admittetur: ſed Sententia executioni mandabitur, non obſtante quâcumque oppoſitione, etiam ex capite nullitatis, uti deciditur in *Clem. 1. De Sent. & re jud.* ubi dicitur: " Ut calumniis litigantium occurratur, is, qui in beneficiali, vel alia quavis cauſa, tres contra ſe in petitorio vel poſſeſſorio Sententias reportavit, ad agendum de nullitate ipſarum, vel alicujus ex eis nullatenus admittatur, donec hujuſmodi Sententiæ plenariæ fuerint executioni mandatæ ".

XXXV. Hoc jus relatum quoque fuit in Pragmaticam Sanctionem; atque ex hac in Concordatum inter Leonem X. & Franciſcum I. Regem Galliæ *tit. De frivolis Appellat. §. Prohibuimus*; nimirum quoad appellationes a Sententiis definitivis.

XXXVI. Quoad autem appellationes ab interlocutoria, volunt *ſecundam* Sententiam conformem executioni mandandam eſſe, quâcumque appellatione interpoſitâ non obſtante: aſſeritque Rebuffus in commentario ad hunc textum, pronuntiatum fuiſſe in Senatu anno 1542. contra reſcriptum impetratum poſt interlocutoriam confirmatam, ut abuſive impetratum, & conceſſum.

XXXVII. Teſtatur quoque ibidem, quod anno 1543. Cardinalis Ferrarienſis " appellans contra tres Sententias conformes ad Senatum tamquam *ab abuſu*, dicens citationes non valuiſſe, non fuerit receptus, ſed fuerit ad emendam condemnatus ". Addit præterea Rebuffus: " Et ideo poſt *tres* Sententias coram Judicibus eccleſiaſticis latas conformes, vidi impetrari litteras a Cancellaria directas Seneſchallo, aut Ballivo ſeu Gubernatori, Judici Partium, in quibus mandatur ipſis, ut has Sententias exequantur, non obſtantibus oppoſitionibus, & appellationibus, ſi conſtaret eidem de dictis tribus Sententiis definitivis conformibus, vel duabus interlocutoriis (*a*).

Xx 2 XXXVIII.

(*a*) Obſervandum tamen eſt adeſſe caſus, in quibus tres Sententiæ conformes latæ a Judicibus eccle-

XXXVIII. Sententiarum autem conformitas adeſſe dicitur, quando eſt conformitas ſive identitas rei, cauſæ, & perſonarum, ſive vere, ſive interpretative. Quia ſi una Sententia ſit contra Petrum, & ſecunda contra ejus hæredem, qui cauſam defuncti reſumpſit, cenſebitur identitas perſonæ interpretative: eo quod hæres interpretatione juris ſit eadem perſona cum defuncto. Vide Salgado *De Protectione Reg. part.* 3. *cap.* 16. *num.* 26. 27. *&* 28. & ibi citatos.

Notat inſuper ibidem *num.* 29. ex Covarruvia *Pract. qq. cap.* 25. *num.* 6. quod dum ultima Sententia duabus aliis eſt conformis, eaſque confirmans, " adjecto tamen aliquo moderamine, aut adjectâ aliquâ declaratione, quæ prioribus aliquid
,, addat, & ſic quando per tertiam Sen-
,, tentiam infertur novum gravamen, &
,, condemnat in id, de quo primæ Senten-
,, tiæ minime tractavere, quoniam ab hoc
,, novo gravamine licet iterum per con-
,, demnatum appellationem emittere, eique
,, eſt deferendum omnino, reſpectu dunta-
,, xat illius novi additamenti; licet Sen-
,, tentia, quatenus cum aliis ſit conformis,
,, exequenda eſt; etiam pendente appella-
,, tione ab hoc novo gravamine, cujus
,, reſpectu hæc ultima diverſa eſt a prio-
,, ribus,,.

Addit *num.* 33. ex Eſcacia *De Appellat.* quod hoc caſu Sententia, quæ pro una parte eſt appellabilis, non conſiderabitur ut individua; ſed ut dividua. Deinde fuſius examinat, quæ Sententiæ dicendæ ſint conformes, aut difformes.

XXXIX. Interim illud indubitatum eſt, etiam hodie poſt Decretum Concilii Tridentini ſecundo appellari poſſe a Sententia definitiva, & quacumque Sententiâ interlocutoriâ, & gravamine, quæ per Sententiam definitivam, aut appellationem a definitiva plene reparari non poſſunt. Inſuper quod requirantur *tres* Sententiæ *conformes*, priuſquam vel Sententia definitiva, vel ſimilis interlocutoria in rem judicatam tranſeat, & plenam executionem habeat, ſi pars adverſa toties appellare voluerit.

XL. Si quis expendat, quantum temporis requiratur, ut hujuſmodi *tres* Sententiæ *conformes* obtineantur; & quam facile ſit & obvium, præſertim vitiligatoribus, & injuſtam cauſam foventibus, appellationes a Decretis, quæ in progreſſu litis feruntur, multiplicare; nequaquam mirabitur, Juriſdictionem eccleſiaſticam ob hanc frequentiam appellationum adeo prolapſam, cauſaſque paſſim omnes ad tribunalia Regia devolvi, ubi citra ulteriorem appellationem, ſi ſuprema ſint; aut ſaltem poſt unam appellationem, ſi Provincialia duntaxat ſint, finis controverſiæ ſperatur: ubi econtra in Curiis eccleſiaſticis ob multiplices has appellationes, litigantes facilius ſperare poſſunt finem vitæ, quam finem cauſarum.

XLI. Hæc appellandi facultas non tantum in cauſis civilibus, ſed etiam criminalibus obtinet. Nam ſi Jus commune, ſeu civile, ſeu canonicum attendamus, æque in criminalibus, quam civilibus appellatio admittitur. Cumque appellationes in foro eccleſiaſtico tantopere viderentur multiplicatæ, earumque interpoſitione, crimina quantumvis graviſſima manerent impunita, frequenter etiam cum notabili reipublicæ, & politici regiminis perturbatione factum eſt, ut Regii Judices ſe nonnullis cauſis criminalibus Clericorum immiſcere, earumque cognitionem ſibi attribuere cœperint; ut ſupra *tit.* 3. *cap.* 3. oſtenſum eſt. Quomodo autem Canones, ac noviſſime Synodus Tridentina cavere voluerint, ne per frequentes appellationes, Prælati in corrigendis ſubditorum exceſſibus non impedirentur, infra *cap.* 3. videbitur.

XLII. Moribus hodiernis paſſim receptum eſt, a Sententia criminali in foro ſeculari non appellari; ac notanter in Brabantia cautum Edicto Caroli V. de 14. Maii

cleſiaſticis non impedirent appellationem *ab abuſu*; v. g. ſi ageretur de decimis infeudatis, de poſſeſſorio Beneficii, de jure patronatus laici, aut de ſimili materia, cujus cognitio indubitanter pertinet ad Judicem civilem, uti infra dicetur *cap.* 4. *num.* 40.

Digitized by Google

Maii 1530. extatque *part.* 1. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 2. *cap.* 4. & rurſus confirmatum Edict. Philippi II. de 9. Julii 1570. *art.* 64. extatque *part.* 2. Edict. Brabantiæ *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 1.

Idipſum & in Flandria obtinere declaratum eſt 17. Novemb. 1517. & de hac Flandriæ conſuetudine teſtatur Damhouderus in *Praxi Rerum criminal. cap.* 151. *num.* 3. idque in Conſilio Flandriæ obſervari aſſerit, etiamſi Rei proprio ore nil confeſſi ſint, modo legitimâ, dignâ, certâque probatione convicti fuerint; atque ita in eodem Conſilio judicatum fuiſſe dicit.

„ In Flandriæ vero aliis Senatibus (ait „ Damhouderus *num.* 4.) nequaquam obe„ diunt aut deferunt appellationi in mate„ riis criminalibus, maxime in definitivis: „ quod in iis neminem corporaliter puni„ re poſſint, niſi ex propria confeſſione „ convictum „.

„ Nec etiam admittunt reformationem „ hujuſmodi definitivarum (pergit Da„ mhouderus) ob eamdem rationem: quod „ tamen ſubinde permittunt in Sententiis „ exiliorum. Nam hoc caſu Domini de „ Conſilio largiuntur, & expediunt Reo „ exulanti litteras reformatorias, quibus „ ei poteſtatem faciunt, ſe tuto & libere „ poſſe recipere, & ire per totam Flan„ driam, excepto tantum loco, ubi exilii „ ſententiam accepit „.

XLIII. Belgicæ praxi plerοſque aliorum mores conformes eſſe oſtendit Chriſtinæus in notis ad Bugnonium *De Legibus abrogatis*, *lib.* 2. *cap.* 146. Et Covarruvias *Pract. qq. cap.* 23. *num.* 5. ait: " Uſus fo„ renſis apud Hiſpanos, & *fere toto* in or„ be chriſtiano hactenus obtinuit, ut in „ criminalibus, quoties *corporalis* pœna eſt „ infligenda, appellatio minime admittatur „ ad executionem impediendam, ſive quis „ damnetur ex propria confeſſione, ſive „ teſtibus tantum fuerit convictus „.

Verum addit ipſe Covarruvias: " Quem „ uſum ipſe probare nequeo, nec opinor „ probari jure poſſe. Idcirco Judices ad„ moneo, ut priuſquam exequantur crimi„ nales Sententias, cautiſſime ſingula ex„ pendant. Poterit enim contingere, quem „ falſis teſtibus convictum fuiſſe, aut ini„ quiſſimâ ac crudeli admodum quæſtione „ inductum, & coactum eſſe crimen de „ ſe falſum: cujus rei veritas forſan apud „ appellationis Judicem conſtare poterit „.

CAPUT II.

De Forma interponendæ, & proſequendæ appellationis, *Fatilibus* & *Apoſtolis*.

1. *Debet de jure appellari ab inferiori ad* immediatum *ſuperiorem*.
2. *Non poteſt de Jure civili appellari* omiſſo medio; *quod & praxi tribunalium ſecularium eſt conforme.*
3. *Vetitum in Parlamento Mechlinienſi recipere appellationes Flandrorum omiſſo* medio.
4. *Appellationes omiſſo* medio *etiam Jure canonica vetita.*
5. *Admittis tamen immediate ad Pontificem omiſſo* medio; *quare admittitur?*
6. *In Gallia non admittitur appellatio ad Pontificem* omiſſo medio.
7. *Quomodo* gradatim *appellari debeat?*
8. *Appellatione devolutâ ad Sedem Apoſtolicam, debet cauſa committi Judicibus delegatis* in Partibus *ex Concordatis Galliæ.*
9. *Eadem eſt Praxis Belgii.*
10. *Hinc evitantur incommoda, quæ ex appellatione ad Pontificem* omiſſo medio *urgebat Gropperus.*
11. *Appellatione coram Pontifice introductâ, & cauſâ deciſâ, ulteriori appellationi adhuc locus eſt.*
12. *Quâ ratione, cauſâ in prima inſtantia, aut ſecunda coram Pontifice deciſâ, dentur ulteriores appellationes ſine detrimento Primatus Sedis Apoſtolicæ?*
13. *Per appellationem* immediate *ad Pontificem non minuuntur appellationes.*
14. *Ex Conſtitutione Juſtiniani appellari debet intra* 10. *dies a lata Sententia.*
15. *Hæc Conſtitutio recepta eſt a Jure Canonico, etiam in appellatione ab actu* extrajudiciali.

16. *Con-*

16. *Conſonat, & paſſim ſtylus Curiarum.*
17. *A Sententia D. Rectoris Academici appellandum intra triduum.*
18. *De Jure appellari poteſt vivâ voce, Judice adhuc ſedente pro tribunali; ſed id non ubique hodie licet.*
19. *Debet appellari in* ſcriptis, *ſi non incontinenti appelletur.*
20. *Hactenus dicta conſonant Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum Provinciæ Mechlinienſis.*
21. *De Jure debent intra ſtatutum terminum peti litteræ dimiſſoriæ, ſive* Apoſtoli.
22. *Unde hæ litteræ dictæ* Apoſtoli?
23. *Triplex genus* Apoſtolorum.
24. *Qui intra tempus non petit* Apoſtolos, *cenſetur renuntiare appellationi.*
25. *Olim peti debebant iterato per diſtincta tempora; hodie petuntur* ſæpius *unico contextu.*
26. *Poteſt Judex, a quo petuntur* Apoſtoli, *accipere terminum juris, vel alienum terminum præfigere.*
27. *Judex non facile recuſare poteſt* Apoſtolos *reverentiales.*
28. *Ordinatio Curiæ Rectoralis de non reſpondendo de refutatoriis.*
29. *In Curiis ſecularibus deſiit uſus* Apoſtolorum; *qui nec in Curiis Eccleſiaſticis in Gallia neceſſarii ſunt.*
30. *Ad introducendam, & finiendam appellationem Juſtinianus annum indulſit, & ex cauſa biennium.*
31. *Hic terminus etiam Jure Canonico probatus.*
32. *Etiam quoad appellationes ab actibus extrajudicialibus.*
33. *Terminum introducendæ appellationis a Jure ſtatutum Judex* a quo *ex cauſa abbreviare poteſt.*
34. *Terminus a Judice præfixus dicitur terminus* hominis.
35. *Unde hi termini dicantur* Fatalia *appellationum?*
36. Fatalia *a Jure præſcripta, præſertim finiendis cauſis appellationum, in deſuetudinem abierunt.*
37. Fatalia *introducendæ, & proſequendæ appellationis fere ſingularum Curiarum Ordinationibus ſunt præfixa.*
38. *De* Fatalibus *introducendæ appellationis ex Ordinatione Parlamenti Mechlinienſis.*
39. *Quæ ſint in Curia Brabantiæ?*
40. *Specialis praxis Curiæ Hannoniæ.*
41. *Quæ* Fatalia *in Curiis Eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis ſint præſcripta?*
42. *Quid obſervandum in Curia Rectorali?*
43. *Contra lapſum* Fatalium *non facile danda reſtitutio.*
44. *Appellatio debet a Judice declarari deſerta.*
45. *Qua ab Actore petenda, & quomodo probetur deſertio?*
46. *In cauſa appellationis de jure communi poſſunt* nova *facta allegari; congruitque praxis inferiorum Magiſtratuum.*
47. *Appellatione inſtitutâ in ſupremis Curiis cauſa decidenda eſt ex actis primæ inſtantiæ, ſi cauſa in* ſcriptis *inſtructa fuerit.*
48. *Quid circa hunc articulum obtineat in Flandria?*
49. *Quid in Curia Rectoris, & Conſervatoris Academici?*
50. *In Curiis Eccleſiaſticis* nova *facta allegari poſſunt.*
51. *Ex Decreto Synodi Tridentinæ tenetur Appellans acta coram Judice* a quo *transferre ad Judicem appellationis.*
52. *Quomodo puniendus Notarius, aut Judex copiam actorum dare recuſans?*

I. DE forma appellationis in primis eſt, ut appellatio fiat ab inferiore ad ſuperiorem, & quidem immediatum; uti aperte jam pridem Leges præſcripſerunt; adeo quidem, ut Imperatores Antoninus, & Verus reſcripſerint in *L.* 21. *ff. De Appellat.* “appellationes, quæ recto „ ad Principem factæ ſunt, omiſſis his ad „ quos debuerunt fieri ex imo ordine, ad „ Præſides remitti. Iidemque reſcripſerunt, „ ab Judice, quem a Præſide Provinciæ „ quis acceperit, non recte ad Imperatorem „ appellatum eſſe: ideoque eum „ reverti ad Præſidem debere„.

II. Hinc concludunt communi ſuffragio Interpretes, de Jure Civili appellari non poſſe ad Judicem ſuperiorem, etiam Princi-

Digitized by Google

cipem, ejuſque Senatum, *omiſſo medio*; quod & hodie tribunalia ſecularia obſervant: nec ſolent Conſilia Regia appellationes ab inferioribus Magiſtratibus *omiſſis mediis* recipere, niſi in ſingularibus quibuſdam, & exceptis caſibus.

III. Unde & Edicto 7. Octob. 1523. inhibitum fuit Parlamento Mechlinienſi recipere appellationes incolarum Flandriæ *omiſſo medio*. Verba Edicti ſunt: *Avons ordonné, & ordonnons par ces Préſentes, que leſdictz de noſtre Grand Conſeil ne deſpeſcheront, ne pourront deſpeſcher doreſnavant aucuns reliefvemens d'appel ou reformation des Sentences, & Appointemens interlocutoires & diffinitifz, rendus en noſtredit Pays de Flandres, par quelque loy que ce ſoit*, omiſſo medio, *pour en avoir & retenir pardevers eulx la cognoiſſance. Ains voulons, & ordonnons que la cognoiſſance des Cauſes, & Procez audict cas d'appel ou reformation, demeure & appertiens aus Juges ou Loix dudict Pays, & a chaſcun par degré reſpectivement, quy en ont accouſtumé, & en doibvent cognoiſtre*. Id eſt: Mandavimus, & mandamus per præſentes, ut prædicti magni noſtri Senatus Conſiliarii non concedant, aut concedere non poſſint litteras ad perſequendam provocationem, aut ad reformandas Sententias, aut interlocutiones decretorias, aut definitivas pronuntiatas in dicta noſtra Flandriæ Provincia, qualiſcumque lex obtendatur, *omiſſo medio*, ut ipſi de cauſa cognoſcant. Sed volumus & mandamus, ut cauſarum, & litium cognitio in caſu dictæ provocationis, aut reformationis ſpectet, & fiat ad Judices, & Leges patrias, & ad Judices gradatim reſpective, qui de iis, & ſolent & debent cognoſcere.

IV. Secundum Jus Civile etiam ſæpius reſponderunt Pontifices in cauſis ad forum Eccleſiaſticum ſpectantibus. Et quidem cum quidam appellaſſent a Sententia Archidiaconi ad Metropolitanum, omiſſo Diœceſano Epiſcopo, ad quem fuerat *gradatim* appellandum, ipſeque Officialis Archiepiſcopi non obſtante exceptione per Partem adverſam oppoſitâ proceſſiſſet: Honorius III. mandavit quibuſdam Judicibus a ſe delegatis, *quatenus Sententias poſt hujuſmodi appellationem latas denuntient penitus non valere*. Idem jus aſſeritur in *Cap.* 1. §. 1. *De Appellat. in* 6.

V. Verum in hoc Jus Canonicum a Civili recedit, quod cum hoc nequidem ad Principem immediate, *omiſſo medio*, appellari permittat, Jus tamen Canonicum concedat appellationem ad Pontificem Romanum *omiſſis mediis*. *Cap. fin.* ;; *De Foro comp. Cap.* 7. & 54. ;; *De Appellat.* Quod & conforme eſt Canonibus, qui ſub nomine primorum Pontificum referuntur, apud Gratianum *Cauſ.* 2. *quæſt.* 6. & ſupra capite præcedenti relati ſunt.

☞ Tota illa appellandi ratio ad Romanum Pontificem *omiſſo medio* ſuam indubitanter originem habuit ex hoc principio, quod Romanus Pontifex ſit Ordinarius Ordinariorum, ſive auctoritatem Epiſcopalem habeat immediatam in omnes Eccleſias particulares: hoc autem principium originem ſuam habet ex ſuppoſititiis illis Decretalibus ſub nomine primorum Romanorum Pontificum ſeculo VIII. orbi catholico obtruſis, & in Decretum Gratiani poſtmodum relatis, quibus & Romani Pontifices tamquam indubitatis priſtinæ ætatis monumentis in ſuis poſtmodum Decretalibus uſi fuere, ſuamque poteſtatem aſſeruerunt, uti in diſcurſu hujus operis ſæpius annotatum fuit.

VI. Cum autem Eccleſia Gallicana non recognoſcat Romanum Pontificem ut *Ordinarium Ordinariorum* (ut ſæpius notatum eſt) idcirco indubie non admittit appellationes ad Romanum Pontificem *omiſſo medio*. ☜

Id quidem conſtat Concordatis inter Leonem X. & Franciſcum I. habitis. Verba Concordatorum ſub titulo *De frivolis Appellat.* ſunt: " Volumus, quod ſi quis „ offenſus coram ſuo Judice juſtitiæ com„ plementum habere non poſſit, ad *imme„ diatum* ſuperiorem per appellationem re„ curſum habeat: nec ad aliquem ſuperio„ rem, etiam *ad nos* (Leonem X.) & „ *Succeſſores* noſtros, vel Sedem Apoſtoli„ cam prædictam, *omiſſo medio*„.

VII. Hic articulus deſumptus eſt ex Sanctione Pragmatica, tit. *De Cauſis*; notatque hic Gloſſographus, verbo *medio*, gradatim eſſe appellandum, id eſt, ad eum qui in gradu proximo eſt ſuperior eo, a

quo

Digitized by Google

quo appellatur; puta ab Archidiacono ad Epiſcopum, ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, ab Archiepiſcopo ad Primatem, ab illo ad Papam.

VIII. Additur in iiſdem Concordatis:
„ Si quis vero immediate ſubjectus Sedi
„ Apoſtolicæ, ad eamdem Sedem duxerit
„ appellandum, cauſa committatur in par-
„ tibus per reſcriptum, uſque ad finem
„ litis, videlicet uſque ad tertiam Senten-
„ tiam conformem incluſive, ſi ab illis ap-
„ pellari contigerit. Niſi propter defectum
„ denegatæ juſtitiæ, aut juſtum metum:
„ & tunc committi debeat in partibus con-
„ vicinis, & cum cauſarum expreſſione.
„ Quæ etiam de illis, etiam legitime alias
„ quam per juramentum, coram Judicibus
„ a Sede Apoſtolica deputandis conſtare
„ debeat. Proceſſus autem contra præmiſ-
„ ſa attentatos, nullos & irritos eſſe vo-
„ lumus; ac reſcripta contra præmiſſa im-
„ petrantes, in expenſis, damnis, & in-
„ tereſſe condemnari debere decernimus at-
„ que declaramus „.

Notat hic Rebuffus, “ quamvis iſte te-
„ xtus loquatur de ſubjecto *immediate* Se-
„ di Apoſtolicæ, tamen idem in hoc Re-
„ gno, in alio quocumque appellante ad
„ Papam obtinet, ut cauſa debeat in *par-*
„ *tibus* committi, & ſi contrarium fiat,
„ ad Senatum appellatur tamquam ab
„ abuſu „.

IX. Hoc jure utimur quoque in Belgio; ut nimirum cauſæ quacumque ratione devolutæ per viam appellationis ad Sedem Apoſtolicam, committi debeant Judicibus delegatis in *partibus*, uti fuſius oſtendimus ſupra *tit.* 5. *cap.* 3.

X. Unde licet in Belgio admittatur ſubinde appellatio ad Sedem Apoſtolicam *omiſſo medio*, nihilominus cavetur incommodum, quod contra hujuſmodi appellationes ad ſupremum tribunal *omiſſo medio*, in Concilio Tridentino urgebat Gropperus; quandoquidem ſtante hac Belgicâ diſciplinâ, nequaquam ex ſimili appellatione ſequatur, extra territorium, magno cum ſumptuum impendio, & aliorum intolerabilium malorum mole, proficiſcendi neceſſitas; quemadmodum urgebat Gropperus.

XI. Ex ſupra relatis verbis Concordati intelligitur, quod licet cauſa in prima aut ſecunda inſtantia fuerit introducta coram Sede Apoſtolica, nihilominus poſſit a lata Sententia ſæpius appellari, videlicet uſque ad tertiam Sententiam conformem: quod & in Belgio conſtantiſſime obſervatur.

XII. Licet enim appellatio inſtitui nequeat, niſi ab inferiore ad ſuperiorem, adeoque non videatur a Sede Apoſtolica ad alium Judicem appellari poſſe; quemadmodum a Sententia Principis, ſive ſupremi ejus Senatus, ulterior appellatio non admittitur: tamen receptum eſt a Sede Apoſtolica appellari, non quidem ad alium Judicem ſuperiorem; ſed ad eamdem Sedem Apoſtolicam, ſeu Pontificem melius informatum: ſoletque novum Reſcriptum a Pontifice, ſive ejus in partibus reſidente Nuntio, vel Pronuntio impetrari, quo alius Judex in partibus delegetur, qui de cauſa appellationis rurſus cognoſcat; poteſtque appellatio ſic toties reiterari, quouſque habeantur tres Sententiæ conformes.

XIII. Quare recte notat Franciſcus Salgado *De Protectione Reg. part.* 3. *cap.* 16. *num.* 68. “ quod licet hodie in foro ſecu-
„ lari raro, aut numquam accidere poſſit,
„ ut ſuper aliqua cauſa dentur quinque
„ Sententiæ, cum poſt primam aut ſecun-
„ dam inſtantiam recurratur ad ſuprema
„ Prætoria, ubi cauſæ per duas duntaxat
„ Sententias finiuntur, ſecus tamen eſſe in
„ foro Eccleſiaſtico, ubi omnes gradus re-
„ periuntur per *reſcripta impetrata* „. Hoc

eſt, ope impetrationis reſcriptorum, appellationes ita inſtituuntur, ac ſi revera tot eſſent gradus Superiorum, ad quos ab inferioribus per gradus appellatio progrederetur: adeoque nec per appellationem ad Sedem Apoſtolicam cauſa acceleratur, aut appellationes minuuntur.

XIV. Olim ſtatutum fuit, ut ſi quis in judicio propriam fuerit cauſam proſecutus, atque ſuperatus voluerit provocare, *eodem die*, vel *altero* libellos appellatorios offerre deberet; is vero, qui negotium tuetur alienum, etiam *tertio* die provocare poſſet, *L.* 6. §. 5. *Cod. De Appellat.* Sed Juſtinianus hoc jus mutavit, conſtituitque *Novellâ* 23. *cap.* 1. ut omnes appellationes indiſtincte *intra* 10. *dies* a recitatione Sententiæ intentare liceat: e qua Novella deſumpta eſt Authentica *Hodie* ſubjecta ci-

tato

tato §. 5. diciturque: “ Hodie autem cui-
„ libet tribuitur ſpatium decem dierum a
„ Sententiæ recitatione computandum.

XV. Hæc Juſtiniani Conſtitutio probata eſt etiam de Jure Canonico; declaravitque Bonifacius VIII. in *Cap.* 8. *De Appellat. in* 6. quod ab actibus extrajudicialibus, in quibus poteſt appellatio interponi, debeat provocatio fieri intra *decem* dierum ſpatium, ſcilicet a die ſcientiæ gravaminis illati (*a*).

XVI. Quod & moribus Belgii, & Curiarum Ordinationibus conſonum eſſe oſtendit Chriſtinæus ad Bugnonium *De Legibus abrog. lib.* 2. *cap.* 130. & notanter expreſſum eſt *art.* 583. *Ordinat. Curiæ Brabantiæ*; numerans dies illos a die latæ Sententiæ, vel a die, quâ ſcivit Sententiam latam fuiſſe. Vide etiam Merulam in *Praxi Curiæ Hollandicæ lib.* 3. *cap.* 2.

Ex Statuto hujus Univerſitatis a Sententia D. Rectoris appellandum eſt intra *triduum* ad dominos quinque Judices appellationum.

XVII. Interponenda autem ita eſt appellatio, ut de ea interpoſita appareat: non tamen neceſſe eſt illam præſentare Judici ſedenti pro tribunali, ſed poteſt ubique præſentari; imo ſufficit illam præſentare actorum Magiſtro ſeu Notario in abſentia Judicis, ut ait Maranta *part.* 6. *actu* 2. *num.* 134.

XVIII. De jure communi a Sententia, mox ut lata eſt, poteſt vivâ voce, id eſt, Judice adhuc ſedente pro tribunali appellari, *L.* 14. *Cod. de Appellat.* ſufficitque dicere, *Appello*, *L.* 2. *ff. eod.* hocque ſcribi in actis per Notariom ſeu Graphiarium, ſive Secretarium Curiæ. Notat tamen Simon a Groënevvegen ad citatam *Legem* 14. quod “ nonnullorum locorum moribus vi-
„ vâ voce appellare in facie Judicis nefas
„ ſit „. Mores & conſuetudines, necnon Ordinationes ſingularum Curiarum in his obſervanda ſunt.

XIX. Si non fuerit incontinenti vivâ voce appellatum, tunc interponenda eſt ſcripto appellatio, *L.* 3. *ff. eod.* idque per libellum, qui contineat a quo appelletur, adverſos quem, & a qua Sententia, *L.* 1. §. *fin. ff. eod.* Vide Imbertum, Inſtit. forenſ. *lib.* 2. *cap.* 1. Andream Gayl, *lib.* 1. *obſervat.* 130.

XX. Hæc omnia expreſſa ſunt in Ordinationibus Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis, *tit.* 16. *art.* 1. “ Qui gravatum per
„ prioris Judicis Sententiam ſe ſentiet,
„ poterit appellare verbaliter illico apud
„ acta, Judice, qui Sententiam tulit, adhuc
„ pro tribunali ſedente; alioquin in ſcri-
„ pto Judici intra decendium a lata Sen-
„ tentia inſinuando, & appellatio alia in-
„ terpoſita nulla erit, neque cauſam ad
„ ſuperiorem devolvet „.

XXI. Non ſufficit autem appellatum eſſe ſtatim, aut ex intervallo; niſi etiam appellans intra ſtatutum tempus petat *Apoſtolos*, id eſt, litteras dimiſſorias, quas Judex a quo appellatum eſt, tranſmittit ad Judicem ad quem appellatum eſt, in teſtimonium, & fidem appellationis interpoſitæ.

XXII. Dicuntur ergo dimiſſoriæ, quia, ut dictum eſt, per eas cauſa traſmittitur ad Judicem, qui appellatus eſt, *L.* 106. *ff. De V. S.* & *L. unica ff. De Libellis dimiſſoriis*; ubi & *Apoſtoli* vocantur a Græco *ἀποστέλλω*, quod eſt mitto, quia mittuntur ad Judicem ad quem, ut de cauſa appellationis inſtrui poſſit, ait Andreas Val-

(*a*) Appellatio dividitur in judicialem, & extrajudicialem. Hæc definitur a Lynckero *tract. de gravam.* extrajud. cap. 1. ſect. 1. §. 2. *Provocatio a gravamine fit per Judicem, vel Partem extra judicium illata, vel inferenda* Veſtigia hujus appellationis in Jure Canonico paſſim occurrunt. An in Jure Civili detur facultas provocandi *ab actibus extrajudicialibus?* diſputatur inter Juriſconſultos Germanos. Lynckerus loco citato *ſect.* 3. docet hanc appellationem agnoſci in Jure Civili; ſed negat Boëhmerus *lib.* 2, *tit.* 28. §. 2. Sic enim loquitur: “ Fateor patere recurſum ad Su-
„ periorem a facto Judicis inique gravantis Par-
„ tem; ſicuti in genere, qui inique aliquem gra-
„ vat, querelam deſuper movere poteſt. Verum
„ hic recurſus, ſeu querela, non eſt appellatio
„ proprie dicta, intra decendium interponenda;
„ ſed ſimplex querela, qua imploratur protectio
„ Superioris, & quæ cum appellationibus nihil
„ habet commune „.

Digitized by Google

lenſis ad tit. *De Appellat.* §. 10. *num.* 2.

XXIII. *Apoſtoli* hodie ſunt in triplici differentia. Primi dimiſſorii, qui ſunt litteræ ad Judicem appellatum directæ, teſtificantes de appellatione coram Judice a quo, vel aliis perſonis, legitime interpoſitâ, & admiſſâ.

Alii ſunt Reverentiales, quando non ob juſtitiam cauſæ, ſed ſolum ob reverentiam Superioris ad quem appellatum eſt, defertur appellationi; hique hodie ordinarii, & pene ſoli in uſu ſunt.

Refutatorii denique ſunt, quibus Judex *a quo* ſignificat Judici *ad quem*, ſe non admiſiſſe appellationem; de quibus in *L. fin.* §. In refutatoriis, *Cod. De Appellat.*

XXIV. Hodie " ab eo, qui appellat,
„ intra 30. dies inſtanter *Apoſtoli* peti de-
„ beat, & idem intra dictum tempus a
„ Judice exhiberi: alias præſumitur appel-
„ lationi ſuæ renuntiare appellans, ſi eos
„ intra idem tempus petere prætermittat,
„ etiamſi vadat, aut mittat ad appellatio-
„ nem hujuſmodi proſequendam „. *Cap.* 6. *De Appellat. in* 6.

XXV. In eodem Capitulo non obſcure indicat Pontifex, quod Apoſtoli *inſtanter* per diverſa tempora petendi ſint; ſive *ſæpius* apud Judicem pro iis obtinendis inſtandum; quod & ſupponitur in *Clem.* 2. *eod.* ubi dicitur: " Quamvis rigor juris
„ expoſcat, eum qui appellat debere pe-
„ tere *Apoſtolos* congruo loco, & tempo-
„ re, *ſæpius*, & *inſtanter:* nos tamen an-
„ tiquam, & communem obſervantiam li-
„ tigantium ſequi, & æquitatem rigori
„ præferri volentes, decernimus ſufficere,
„ quod per appellantem *ſimul uno* conte-
„ xtu Apoſtoli inſtanter, & ſæpius poſtu-
„ lentur „.

Hoc nunc jure utimur; ſolentque unico contextu peti *Apoſtoli* hac fere formulâ: Peto reſponderi de *Apoſtolis inſtanter*, *inſtantius*, *inſtantiſſime*.

XXVI. Poteſt Judex a quo petuntur *Apoſtoli*, aſſignare petenti certum terminum, aut etiam terminum juris ad recipiendos *Apoſtolos*; intra quem ſi *inſtanter*, & ſæpius, ſaltem uno contextu non petat, vel recuſat recipere oblatos, appellationi ſuæ Appellans renuntiare cenſetur, dictâ *Clement.* 2.

XXVII. Additur in eadem Clementina: " Quod ſi Judex in termino ad dan-
„ dum *Apoſtolos* præfixo per eum, ipſos
„ appellanti petenti non dederit; aut ſi
„ dum peterentur *Apoſtoli*, reſponderit ſe
„ daturum eoſdem, nullo termino certo
„ ſibi præfixo; vel intra juris terminum
„ ſe eos aſſeruerit velle dare, & poſtea
„ per appellantem congruo loco, & tem-
„ pore ſæpius, & inſtanter uno contextu
„ etiam requiſitus, eos non curaverit in-
„ tra eumdem terminum exhibere; appel-
„ lationem ſuam ex tunc proſequi poſſit
„ Appellans, ac ſi expreſſe fuiſſent eidem
„ *Apoſtoli* denegati „.

Hic ſatis innuitur, ordinarie appellationi deferendum; neque facile de *refutatoriis* eſſe reſpondendum, præſertim ſi ſit Sententia definitiva de ſe appellabilis; quia de juſtitia Sententiæ jam latæ ulterius ipſe Judex *a quo* judicare non poteſt: ſed Judici *ad quem* judicium permittere debet.

XXVIII. Unde in Ordinationibus Curiarum DD. Rectoris, & Conſervatoris Privilegiorum hujus Univerſitatis *art.* 49. decernitur: " Quoniam lites ſæpius oriun-
„ tur ſuper *Apoſtolis*, ac refutatorii *Apo-*
„ *ſtoli* a definitiva non magnum habeant
„ momentum, cum adeatur nihilominus
„ Judex ſuperior, qui inhibet revocatque
„ attentata: Judex deferat omni appella-
„ tioni a definitiva, niſi appellans fuerit
„ manifeſte contumax; aut talis ſit caſus,
„ in quo non cadit de jure appellatio „.

XXIX. In Curiis, & tribunalibus ſecularibus uſus *Apoſtolorum* paſſim abolitus eſt, uti obſervat Gudelinus De Jure noviſſ. *lib.* 4. *cap.* 14. & pluribus citatis Chriſtinæus ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 98. Quinimo teſte Claudio Fleury in Inſtitut. Juris Eccleſ. *part.* 3. *cap.* 23. nequidem in Curiis Eccleſiaſticis illorum uſus ſupereſt in Gallia: ſed appellatio interponitur per actam, & introducitur per libellum, aut commiſſionem Metropolitani, quæ ſupplet vices litterarum relevii. Verba auctoris ſunt: *On n'uſe plus, même en Cour d'Egliſe,* d'Apôtres, *ou de Lettres de renvoy, que l'Appellant devoit obtenir du Juge* a quo: *mais l'appel s'interjette par un Acte, & ſe releve par Requête, ou par commiſſion du Metropolitain, qui tient lieu de relief.*

liſ. Id eſt: Abolitus eſt etiam in Curiis Eccleſiaſticis uſus *Apoſtolorum*, aut litterarum dimiſſionis, quas Appellans impetrare debebat a Judice A QUO: verum provocatio interponitur per actam, ejuſque perſequendæ profeſſio fit per libellum, aut mandatum Metropolitani, quod hic vices ſubit diplomatis ineundæ provocationis.

Veriſimile eſt, quod hæc praxis invaluerit in Curiis Eccleſiaſticis, poſtquam Edicto Regio anni 1667. ordinatum fuit, ut in Tribunalibus Eccleſiaſticis teneretur forma Tribunalium Civilium.

XXX. Tempus introducendæ, & finiendæ appellationis hodie de jure communi eſt annus, vel ex cauſa biennium a die interpoſitæ appellationis, *Auth.* EI QUI *Cod. De temporibus, & reparat. appellationum;* quæ relata eſt a Gratiano in *Can.* 41. *cauſ.* 2. *quæſt.* 6.

XXXI. Hic terminus etiam Jure Canonico præſcriptus eſt *Cap.* 4. & 5. ;; *De Appellat.* Et quidem in poſteriori ſcribit Alexander III. " Quod ſi ante Sententiam, vel poſtea fuerit appellatum, hujuſmodi appellantibus annus indulgetur; aut ex neceſſaria & evidenti cauſa biennium„.

XXXII. Et *in Clementina* 3. *eod.* declaratur, quod " ſicut appellationem judicialem, ſic & extrajudicialem intra annum a die interpoſitionis ipſius, vel a die illati gravaminis, ubi a futuro gravamine appellatur, proſequi & finire tenetur Appellans. Quod ſi juſto ceſſante impedimento non fecerit, debebit ejus appellatio deſerta cenſeri„.

XXXIII. Et hic quidem eſt terminus *juris;* quem ipſe *Judex a quo* ſubinde abbreviare poteſt, juxta illud quod verbis ſupra relatis immediate ſubnectit Alexander III. " Niſi forte Judex, a quo appellatum fuerit, ſecundum locorum diſtantiam, & perſonarum, & negotii qualitatem *reciſius* tempus fuerit moderatus„.

XXXIV. Terminus a Judice præfixus vocatur terminus *hominis;* declaraturque in *Clem.* 4. *De Appellat.* " Quamdiu appellationis proſecutio per compromiſſum, vel alias de Partium expreſſo conſenſu differtur: tempus ad proſequendum eamdem *ab homine*, vel *a jure* præfixum currere nolumus Appellanti; niſi forte Judex videns, ex dilatione periculum imminere, præciperet in illa procedi„.

XXXV. Hæc tempora vocantur *Fatalia* appellationis; eo quod ſi hæc elabi ſinantur, appellatio efficiatur deſerta, & quaſi moriatur, ſeu *fato* quodammodo extinguatur. Vide Wameſium ad *Cap.* 5. ;; *De Appellat. num.* 2.

XXXVI. Obſervant autem communiter Pragmatici, hæc *Fatalia* noſtris, & aliorum moribus in deſuetudinem abiiſſe, præſertim quatenus præfigunt terminum *finiendæ* appellationis. Sicuti enim primæ inſtantiæ, poſtquam in cauſa concluſum eſt, perpetuæ ſunt; ita & hodie appellationum Inſtantiæ. Gudelinus *lib.* 4. *De Jure noviſſ. cap.* 14. *num.* 30. & plures citati a Chriſtinæo in notis ad Bugnonium *lib.* 1. *cap.* 100.

XXXVII. Verum licet nec *Fatalia* ad introducendam, aut proſequendam appellationem a jure præſcripta, moribus ubique ſerventur, certa tamen ſingularum Curiarum inſtructionibus introducendæ, & proſequendæ appellationis *Fatalia* ſunt conſtituta: quæ ſi appellans negligat, deſerta cenſetur appellatio.

XXXVIII. In Ordinationibus Parlamenti Mechlinienſis tit. *De Materia appellat. art.* 2. dantur tres menſes a die factæ appellationis ad introducendam appellationem ſub pœna deſertæ appellationis. Et contra lapſum dicti temporis non vult concedi relevium a Parlamento, niſi ex cauſa urgente fundata in jure. Verba articuli ſunt: *Qui voudra appeller de Sentence contre lui renduë, dont eſt permis d'appeller, ſera tenu ce faire en dedans dix jours, ſelon la diſpoſition du Droit écrit: & relever ſon appel, enſemble exécuter icelui, & faire ſervir le jour en dedans trois mois du jour de l'appellation interjettée, à peine de déſertion. Et contre ledit temps ne ſera accordé aucun relief par leſdits de nôtre grand Conſeil, ne fût pour cauſe urgente fondée en droit.* Id eſt: Qui a Sententia adverſus ſe lata, a qua provocare licitum fuerit, Judicem ſuperiorem appellare intendet, juxta Juris ſcripti conſtitutionem intra decem dies id facere ob-

Digitized by Google

ſtringetur, interpoſitæque provocationis perſecutionem profiteri, eamdemque executioni mandare, & inſtruere ad diem intra trimeſtre ab interpoſita appellatione, ſub pœna deſerti vadimonii, quo tempore elapſo non concedentur a magno noſtro Conſilio litteræ actionis reſtitutoriæ, niſi ob cauſam urgentem in jure fundatam.

XXXIX. Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art.* 583. concedunt duntaxat *viginti* dies ad introducendam appellationem, computandos a lapſu decem dierum, qui dati ſunt ad appellandum, ſub pœna deſertæ appellationis. Tenor articuli eſt: *Sal gehouden zyn..... binnen twintigh dagen naer de expiratie van de voornoemde thien daghen, oſt dat t' vonniſſe tot ſynder kenniſſe ghekomen ſal zyn, ſyn brieven van appellatien releveren ende executeren, op de pene van deſertien, ende dat die Rechters* a quibus *ſullen moghen procederen tot executien van heneen vonniſſe, al oſter niet aſ geappelleert en vvare, vvaer tegen men niet en ſal moghen releveren, ten vvaer om ſaecken van minoriteyt, ſieckte, nootelycke abſentie, oſt andere pregnante redenen den Hove daer toe moverende*. Id eſt: Obſtringetur intra diem vigeſimum, poſt lapſum prædictorum decem dierum aut ex quo Sententia ipſi innotuerit, interpoſitæ provocationis perſecutionem profiteri, eamque exequi ſub pœna deſerti vadimonii, quodque Judices *a quibus* Sententiam latam executioni mandare poſſint, non ſecus ac ſi nulla eſſet interpoſita provocatio; adverſus quæ reſtitutionem perſequi non licebit, niſi ob rationes aut minoris ætatis, aut morbi, aut abſentiæ neceſſariæ, aut aliam demum cauſam urgentem, quæ Curiam permoveret.

XL. Quin in Curia Hannoniæ debet appellari inter decem dies, & decem noctes a die intimatæ Sententiæ, & primâ die juridicâ introduci appellatio, modo inter diem juridicam, & interjectam appellationem fuerint ſeptem dies liberi; idque ſub mulcta ſex florenorum, quâ mediante poterit, & ſequenti die juridicâ appellatio introduci. Verba *art.* 443. Ordinationum dictæ Curiæ ſunt: *Lequel appel eſtant ainſi interjecté, devra eſtre relevé aux premiers plaids de noſtredite Cour enſuyvans, pourveu qu' il y ait ſept jours francs depuis l' appel; ſinon ledit appellant encherra en ſix florins d' amende au profit de l' Officier & Juge ſubalterne dont ſeroit appellé, & luy ſera néantmoins encor permis de relever ſoudit appel aux ſeconds plaids après qu' il l' aura interjecté; & ſi lors il demeure encore défaillant de le faire, ſon appel ſera déclaré pery & deſert, & ledit appellant condamné aux deſpens, auſſi en la moitié de l' amende du ſol appel*. Id eſt: Quam provocationem ſic interpoſitam perſequi oportebit primâ die juridicâ dictæ noſtræ Curiæ ſubſequente, modo ab interpoſita appellatione ſeptem dies liberi elapſi fuerint; alias provocans mulctam incurret ſex florenorum ad emolumentum Miniſtri, & Judicis inferioris a quo provocaverit, licebitque ei nihilominus ſequenti die juridicâ appellationem interpoſitam perſequi; ſi autem & tum deficeret, declarabitur provocatio ejus irrita, & deſerta, provocanſque condemnabitur in ſumptus; inſuperque, ut medietatem mulctæ ob inanem provocationem perſolvat.

Neque in Curiis Eccleſiaſticis *Fatalia* a jure præſcripta ubique ſervantur.

XLI. In Ordinationibus Curiar. Eccleſ. Provinciæ Mechl. *tit.* 16. *art.* 1. ſtatuitur:
„ Et intra 30. dies a Sententia petitis de-
„ bite *Apoſtolis*, tenebitur Appellans im-
„ petrare a Judice *ad quem*, citationem,
„ ſeu litteras relevii, & illas exequi in-
„ tra 20. dies a die ultimæ reſponſionis
„ *Apoſtolorum* numerandos, niſi Judex re-
„ ſpondens de *Apoſtolis* alium terminum
„ præſcripſerit. Poſt illud tempus citari
„ poterit ad docendum de facta diligen-
„ tia, intra certum tempus Judicis arbi-
„ trio moderandum; eoque lapſo & ne-
„ glecto, appellatio declarabitur deſerta,
„ & procedetur per Judicem *a quo* ad
„ executionem rei judicatæ „.

XLII. Ordinationes Curiæ DD. Rectoris, & Conſervatoris Privilegiorum hujus Univerſitatis *art.* 49. præſcribunt, ut " ſi-
„ mul atque appellatum eſt, præfigatur
„ terminus Appellanti ad introducendam
„ appellationem coram ſuperiore Judice:
„ ſcilicet ut non tantum interim Reſcri-
„ ptum impetretur, verum etiam & Pars
„ ſit

Digitized by Google

„ ſit citata, & Appellans interim ibi com-„ pareat; & interea ceſſet executio „.

XLIII. In citatis Ordinationibus Curiarum Eccleſiaſticarum *art.* 3. decernitur inſuper: “ Contra lapſum *Fatalium* ap-„ pellandi, & appellationem introducendi, „ & proſequendi, non poterit Judex *ad* „ *quem* reſtituere, niſi Pars doceat per „ ſe non ſtetiſſe, ſeu aliam cauſam alle-„ get, & probet non levem, ſed in jure „ legitime fundatam „.

XLIV. Ut autem Judex *a quo* ob deſertam appellationem ad executionem Sententiæ procedere queat, debet ipſa appellatio a Judice *ad quem* declarari deſerta. Hæc declaratio ab appellato petenda eſt; quia multæ excuſationes proponi poſſunt, ob quas non ſit deſerta appellatio: ubi autem poteſt defenſio competere, requiritur Sententia declaratoria, *Cap.* Cum secundum, *De Hæreticis in 6.*

XLV. Monet autem Rebuffus in Tractatu *De Appellationibus*, *art.* 5. *num.* 28. in hac materia deſertionis tria peti ab Actore: Primo, declarari appellationem deſertam, eo quod non relevavit illam intra tempus præſtitutum, vel non eſt eam proſecutus. Secundo, quod decreta a Judice & ſtatuta ſuum ſortiantur plenum effectum. Tertio, quod Reus appellans condemnetur in expenſas inſtantiæ deſertionis.

Probatur autem deſertio appellationis ex inſpectione, & collatione actorum; ſi nimirum ex his appareat, Appellantem intra præſtitutum tempus appellationem non inſtituiſſe, aut proſecutum fuiſſe.

XLVI. Si Jus commune attendamus in *L.* 6. §. 1. & *L.* 37. *Cod. De Appellat.* & *L.* 4. *Cod. De temporibus appellat.* permittitur Appellantibus uti novis allegationibus, factaque deducere, quæ in prima inſtantia omiſſa fuerunt; idque & moribus obſervari ſaltem in Curiis ſubalternis aſſerit Chriſtinæus ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 127. Adde & Simonem a Groënevvegen ad citatam *Legem* 4. ubi notat, quod hæc Lex etiam hodie obtineat.

XLVII. In Curiis ſupremis tamen, ſi appellatum ſit a Sententiis *per ſcriptum* inſtructis, ex iiſdem actis judicandum eſt *an bene*, *an male* appellatum vel reformatum ſit; uti ibidem monet a Groënevvegen, & nominatim præſcribitur *art.* 609. *Ordinat. Curiæ Brabantiæ*; niſi ſit obtenta licentia a Curia allegandi *nova* facta: quæ ſi obtenta fuerit, cauſaque appellationis ex *novis* factis deciſa ſit, idipſum in ſententia exprimendum erit, juxta *art.* 613. dictarum Ordinationum. His conformis eſt *art.* 456. Ordinationum Curiæ Hannoniæ.

XLVIII. Edicto de ultima Junii 1495. mandatur, ut lites a quatuor primariis civitatibus ſive Magiſtratibus Flandriæ deciſæ, & per appellationem vel reformationem ad Conſilium Provinciale Flandriæ devolutæ ex iiſdem actis definiantur, an male vel bene judicatæ ſint: ſic tamen, ut acta transferantur debite clauſa, ſigillata, & præſentibus Procuratoribus Partium recognita: & Judices Sententiam ſuam ſic latam defendant. Habetur Edictum *part.* 1. *Edict. Fland. lib.* 1. *Rubr.* 6.

XLIX. Citatæ Ordinationes Curiæ Rectoralis, & Conſervatorialis *art.* 55. ſtatuunt: “ Ut apud *quinque Judices* judice-„ tur ex *iiſdem* actis, an bene vel male: „ & non liceat nova facta allegare, vel „ non probata probare, niſi ex cauſa, & „ præſtito juramento, uti in prima Inſtan-„ tia dictum „ nimirum *art.* 14.

L. Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis ſufficienter indicant *tit.* 16. *art.* 12. nova facta in priore inſtantia non allegata, in cauſa appellationis poſſe allegari; nam volunt, ut “ die ſervien-„ te Appellans litteras relevii reproducet, „ & ſimul ſine ulteriore dilatione Procu-„ rator de mandato docebit, & gravami-„ na per articulos exhibebit, & ſimul ul-„ terius allegabit, quæcumque in *priori* „ inſtantia *non allegaverit*, quæ ad rem „ ſuam facere exiſtimabit „.

LI. Vult autem Synodus Tridentina *Seſſ.* 24. *cap.* 20. *De Reformat.* ut “ ſi quis „ in caſibus a jure permiſſis appellaverit, „ aut de aliquo gravamine conqueſtus fue-„ rit, ſeu alias ob lapſum biennii .... ad „ alium Judicem recurrerit; teneatur acta „ omnia, coram Epiſcopo geſta, ad Judi-„ cem appellationis expenſis ſuis transfer-„ re, eodem tamen Epiſcopo prius admo-„ nito; ut, ſi quid ei pro cauſæ inſtru-„ ctione videbitur, poſſit Judici appella-„ tionis ſignificare. Quod ſi appellatus com-

„ pa-

„ pareat ; cogatur tunc is quoque actorum, „ quæ translata ſunt , expenſas pro por- „ tione ſuâ , ſi illis uti voluerit , ſubire ; „ niſi aliter ex loci conſuetudine ſervetur, „ ut ſcilicet ad Appellantem integrum hoc „ onus pertineat „ .

LII. Utque Appellans in proſequenda ſua appellatione , defectu actorum , non impediatur , Synodus adjungit ; “ Porro „ ipſam actorum copiam teneatur Nota- „ rius , congruâ mercede acceptâ , Appel- „ lanti quanto citius , & ad minus intra „ menſem , exhibere . Qui Notarius ſi in „ differenda exhibitione fraudem fecerit , „ ab officii adminiſtratione arbitrio Ordi- „ narii ſuſpendatur ; & ad dupli pœnam , „ quanti ea lis fuerit , inter Appellantem , „ & pauperes loci diſtribuendam , compel- „ latur : Judex vero , ſi & ipſe impedi- „ menti hujus conſcius particepſve fuerit , „ aliterve obſtiterit , ne Appellanti integre „ acta intra tempus traderentur , ad eam- „ dem dupli pœnam , prout ſupra , tenea- „ tur : non obſtantibus , quoad omnia ſu- „ praſcripta , privilegiis , indultis , concor- „ diis , quæ ſuos tantum teneant aucto- „ res , & aliis quibuſcumque conſuetudi- „ nibus „ .

CAPUT III.

De Effectu appellationis.

1. *Pendente appellatione nihil innovandum* .
2. *Idque donec in cauſa appellationis fuerit pronuntiatum* .
3. *Hic effectus appellationis etiam Jure canonico probatus* .
4. *Appellatione pendente innovatum a Judice a* quo , *revocari debet per Judicem* ad quem , *tamquam* attentatum .
5. *Id etiam obtinet in appellatione quantumvis frivola* , *ſi Judex* a quo *eidem detulerit* .
6. *Hic effectus non habetur* , *niſi appellatio Judici* a quo , *& Parti fuerit intimata* .
7. *Appellatio* ab interlocutoria *non habet hunc effectum ante inhibitionem Judicis* ad quem .
8. *Ratio differentiæ inter appellationem a definitiva* , *& ab interlocutoria* .
9. *Poſt inhibitionem* innovatum *eſt caſſandum* , *licet ratio inhibitionis vera non fuerit* .
10. *Attentata revocanda per Judicem* ad quem .
11. *Per appellationem juriſdictio Judicis non omnino tollitur* ; *ſed ſuſpenditur* .
12. *Judex* a quo *poteſt vi retentæ juriſdictionis ordinare* , *quæ ad expeditionem appellationis conducunt* .
13. *Duplex appellationis effectus* , *devolutivus & ſuſpenſivus* .
14. *Effectus ſuſpenſivus nonnullis appellationibus nominatim ſubſtractus* .
15. *Jure Decretalium in cauſis* correctionis *non datur appellatio cum effectu ſu*ſpenſivo .
16. *Hæ Decretales etiam locum habent in correctione Clericorum ſecularium* .
17. *A correctione legitima appellari non poſſe cum effectu ſuſpenſivo definit Concilium Lateranenſe IV* .
18. *Conforme eſt Decretum Synodi Tridentinæ* .
19. *Admittitur tamen appellatio cum effectu* devolutivo .
20. *Prædicta Decreta procedunt in quacumcumque Superiorum correctione* .
21. *Si Prælati exceſſerint formam correctionis* , *ab eorum Decretis poteſt appellari cum effectu ſuſpenſivo* .
22. *Dum a correctione appellatur* , *debet exprimi cauſa gravaminis* , *& exceſſus* .
23. *Decretum contra Regulares temere ad Curiam Romanam appellantes* .
24. *A lata Sententia excommunicationis non appellatur cum effectu* ſuſpenſivo .
25. *Excommunicatus poteſt denuntiari non obſtante appellatione* .
26. *Quare ab excommunicatione lata appellatio non detur cum effectu ſuſpenſivo ?*
27. *Ab excommunicatione nondum abſolute inflicta appellari poteſt cum effectu* ſuſpenſivo .
28. *Nonnulla ſunt tribunalia* , *a quorum Sententiis non appellatur quoad effectum* ſuſpenſivum .

29. *Quo-*

29. *Quomodo hoc jure gaudeat Sententia quinque Judicum hujus Univerſitatis, ſi ſit conformis Sententiæ D. Rectoris?*
30. *Sententiæ non excedentes ſummam 50. florenorum in Curiis eccleſiaſticis Provinciæ Mechlinienſis, mandantur executioni non obſtante appellatione.*
31. *In cauſis officii, deflorationis, & ſimilibus privilegiatis, non recipitur appellatio cum effectu* ſuſpenſivo.
32. *Neque in cauſa alimentorum.*
33. *Quid de cauſis Beneficialibus?*

I. REgula ab omnibus uno conſenſu recepta eſt pendente appellatione nihil poſſe innovari ſeu attentari; ſed omnia in eodem ſtatu, in quo erant tempore introducendæ, vel introductæ appellationis, quamdiu de ea cognoſcitur, manere oportere, *L. unica ff. Nihil innovari appellatione interpoſitâ*; ubi ſcribitur: " Appellatione interpoſitâ, ſive ea recepta ſit, ſive non, medio tempore nihil novari oportet; ſi quidem fuerit recepta appellatio, quia recepta eſt: ſi vero non eſt recepta, ne præjudicium fiat, quoad deliberetur utrum recipienda ſit appellatio, an non ſit ".

II. Deinde additur §. 1. " Receptâ autem appellatione tamdiu nihil erit innovandum, quamdiu de appellatione fuerit pronuntiatum (*a*).

III. Hæc regula etiam Jure canonico probata eſt; atque Pontifex ait in *Cap. 7. De Appellat. in 6.* " Non ſolum innovata poſt appellationem a definitiva Sententia interjectam, debent ſemper (exceptis caſibus, in quibus Jura poſt Sententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis Judicem penitus revocari: ſed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter Sententiam, & appellationem (quæ poſtmodum intra decendium (*b*) interponitur ab eadem) contingit innovari, ac ſi poſt appellationem eamdem innovata fuiſſent ".

IV. Itaque ſi poſt appellationem a definitiva quidquam innovaverit aut attentaverit Judex *a quo*, illud in primis ſtatim & ante omnia per Judicem appellationis remedio attentatorum revocari, irritari, ſeu caſſari debet. *Cap. 55. in De Appellat.*

V. Si Judex *a quo* appellationi quantumvis frivolæ detulerit, mox ab ulteriore cauſæ proſecutione deſiſtere tenetur; & ſi quid pendente appellatione innovaverit, tamquam *attentatum* erit revocandum. Rationem aſſignat Pontifex in *Cap. 5. De Appellat. in 6.* " Quia Judex ipſe, quantum in ſe fuit, a ſe juriſdictionem abdicavit eamdem, appellationi deferens minus juſtæ, totius cauſæ deciſio in Superioris eſt poteſtate transfuſa ".

VI. Ut tamen *attentata* poſt appellationem interpoſitam a definitiva revocentur, neceſſe eſt, appellationem fuiſſe intimatam Judici & Parti; nam alias Judex & Pars eam ignorantes poſſunt de jure procedere in cauſa, nec tunc per eos *attentata* revocantur, uti tradit Maranta *part. 6. act. 2.*

VII. Quin & ulterius declarat Pontifex in *Cap. 7. De Appellat. in 6.* quod " illa, quæ poſt appellationem interpoſitam ante definitivam Sententiam innovantur, donec appellationis cauſam veram eſſe conſtiterit, renovari non debent: niſi Judex appellationis (poſtquam ſibi conſtiterit per appellationem emiſſam, ex cauſa probabili fore ad ſe negotium devolutum) inhibeat canonice Judici (a quo appellatum extitit) ne procedat: tunc enim quidquid poſt inhibitionem hujuſmodi fuerit innovatum, eſt (licet cauſa eadem non ſit vera) per eumdem appellationis Judicem ante omnia in ſtatum priſtinum reducendum ".

VIII. Cum enim Judex *a quo* ante Sententiam definitivam non ſit functus ſuo officio, maneatque adhuc Judex in cauſa principali poſt latam Sententiam *Interlocutoriam*, hinc receptum apparet, quod per appellationem ab hac Sententia non claudantur ejus

(*a*) Vide quid Auctor noſter de appellatione legitime interpoſita dixerit in ſuo *tractatu de Recurſu* ad Principem, cap. 3. §. 3.

(*b*) Decendium, id eſt, ſpatium decem dierum.

Digitized by Google

ejus manus, nec proceſſus ulterior ſiſtatur, quouſque per Judicem appellationis, habitâ de veritate cauſæ appellationis ſummariâ informatione, *inhibitio* facta fuerit.

IX. Factâ autem inhibitione, ſi quid innovatum fuerit, tamquam *attentatum* ante omnia in priſtinum ſtatum eſt reducendum; etiamſi cauſa appellationis allegata non fuerit vera, ut dicit Pontifex in citato *Cap.* 7. idque ob contemptum Judicis *ad quem*; qui in cauſa appellationis reputatur Superior reſpectu Judicis *a quo*.

X. *Attentata* autem pendente appellatione revocanda ſunt per Judicem ipſum appellationis, dicto *Cap.* 7. Hæc enim revocatio *attentatorum*, quæ fit cum privilegio *ante omnia*, pars quædam eſt appellationi cohærens; ut non ſit propterea conveniens, alium Judicem de ea cognoſcere; ne quæ in cauſa ſunt continentia, & cohærentia, ſeparentur, & in plures Judices diffundantur. Accedit, quod cum per *attentata* læ datur juriſdictio Judicis *ad quem*, etiam ratio poſtulet, ut per illum ſolum prudenter illa corrigantur.

XI. Quamvis per appellationem a definitiva cauſa totaliter devolvatur ad Judicem appellationis; non ideo tamen omnino tollitur juriſdictio Judicis *a quo*; ſed potius ſuſpenditur, eatenus ſcilicet, ut nihil queat in cauſa decernere aut facere, quod appellationi, aut appellanti præjudicare poſſet; nequaquam vero ſuſpenditur juriſdictio quoad ea, quæ tendunt ad faciliorem, expeditioremque appellationis proſecutionem; circa quæ juriſdictionem ſuam adhuc retinet Judex *a quo*, etiam poſt interpoſitam, & receptam appellationem.

XII. Ex hac retenta aliquali juriſdictione profluit, quod Judex, *a quo* provocatum eſt, compellere appellantem queat, ut appellationem interpoſitam proſequatur, *Cap.* 14. X *De Appellat.* deinde, ut Appellans intra certum tempus iter arripiat, ut provocato Judici ſe exhibeat; item inhibere, ne lite pendente attentet; item ab excommunicatione Abſolvere, ſi ab ipſo appellans excommunicatus fuit; & pleraque alia, quæ tendunt ad appellationis expeditionem, non etiam ad ulteriorem cauſæ cognitionem. Ita Wameſius ad *Cap.* 17. X *De Appellat. num.* 3.

XIII. Ordinarius igitur appellationis effectus eſt, ſiſtere executionem Sententiæ Judicis *a quo*; omnemque ejus vim ſuſpendere, ac integram cauſæ cognitionem ad Judicem ſuperiorem deferre. Itaque appellatio de ſe, & ex natura ſua habet duplicem effectum, nimirum devolutivum, & ſuſpenſivum. Priorem quidem in quantum appellatione mediante, cauſæ cognitio, & deciſio devolvitur ad Judicem appellationis: poſteriorem autem in quantum per appellationem ſuſpenditur effectus ſive executio Sententiæ, a qua appellatum eſt.

XIV. Verum quia hæc Sententiarum, & Decretorum *ſuſpenſio* occaſione appellationis interjectæ frequenter plurima eaque graviſſima parit incommoda, viſum fuit, nonnullis appellationibus effectum hunc ſuſpenſivum nominatim adimere; ipſarumque Sententiarum aut Decretorum executionem permittere, non obſtante appellatione; quamvis etiam ab iiſdem Sententiis appellatio quoad effectum *devolutivum* permittatur.

XV. Ita cuidam Abbati Ordinis S. Benedicti reſcribit Alexander III. in *Cap.* 3. X *De Appellat.* " Si quandoquilibet ſubditorum tuorum ad remedium appella-
„ tionis convolaverit, non ideo minus eum
„ juxta tenorem mandati, quod in prædi-
„ cta Regula (ſancti Benedicti) contine-
„ tur, & inſtitutionem Ordinis corrigas,
„ & caſtiges „.

Rationem præmiſit: " Quia remedium
„ appellationis non ideo eſt inventum, ut
„ alicui a religionis & Ordinis obſervan-
„ tia exorbitanti debeat in ſua nequitia
„ patrocinium exhibere „.

Et rurſus in *Cap.* 26. X *eod.* ex Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. decernitur: " Nec ſubjecti contra diſcipli-
„ nam eccleſiaſticam in vocem appellatio-
„ nis erumpant .... Præcipue vero (ait
„ Concilium) hoc in Religioſis volumus
„ obſervari, ne Religioſi cum pro aliquo
„ exceſſu fuerint corrigendi contra regula-
„ rem Prælati ſui, & Capituli diſciplinam
„ appellare præſumant, ſed humiliter ac
„ devote ſuſcipiant, quod pro ſalute ſua
„ fuerit eis injunctum „.

XVI. Ceterum etſi hæ Decretales *nominatim* loquantur de *Religioſis*, inſpectâ tamen earum mente, vindicant ſibi locum etiam

Digitized by Google

etiam in aliis ſubditis, uti communiter tradunt Doctores, quos citat & ſequitur Proſper Fagnanus in *Cap.* Ad nostram *De Appellat. num.* 4.

XVII. Hinc uno quaſi conſenſu poſt Gloſſam ad citatum *Cap.* 3. tradunt Doctores, a *correctione legitima* non appellari, ſaltem quoad effectum *ſuſpenſivum*.

Hæc regula evidentius probatur in *Cap.* 13. *De Officio ordin. Judicis* ex Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. ubi generaliter pronuntiatur: " Ut *correctionis*, ,, & reformationis officium libere valeant ,, exercere (Eccleſiarum Prælati) decernimus, ut *executionem* ipſorum nulla con- ,, ſuetudo vel *appellatio* valeat impedire ,,.

XVIII. His aliiſque Decretis inhærens Synodus Tridentina in variis Decretis declaravit, mentem ſuam eſſe, ut executio correctionis viâ appellationis nequaquam ſiſteretur. Et quidem *Seſſ.* 22. *cap.* 1. *De Reformat.* cum decreviſſet, ut quæ alias a ſummis Pontificibus, & a ſacris Conciliis de Clericorum vita, honeſtate, cultu, doctrina retinenda, ac ſimul de luxu, commeſſationibus, choreis, aleis, luſibus, ac quibuſcumque criminibus, nec non ſecularibus negotiis fugiendis copioſe ac ſalubriter ſancita ſunt; eadem in poſterum iiſdem pœnis, vel majoribus arbitrio Ordinarii imponendis, obſerventur, immediate Synodus ſubjungit: " Nec appellatio *executionem hanc*, quæ ad morum *correctionem* pertinet, ſuſpendat.

Et rurſus ſpeciali Decreto id inculcavit Synodus, *Seſſ.* 24. *cap.* 10. *De Reformat.* cujus Decreti verba ſunt: " Epiſcopi, ut ,, aptius, quem regunt, populum poſſint ,, in officio atque obedientia continere, in ,, omnibus iis, quæ ad viſitationem, ac mo- ,, rum correctionem ſubditorum ſuorum ,, ſpectant, jus & poteſtatem habeant etiam ,, tamquam Apoſtolicæ Sedis delegati, ea ,, ordinandi, moderandi, puniendi, & exe- ,, quendi, juxta Canonum Sanctiones, ,, quæ illis ex prudentia ſua pro ſubdito- ,, rum emendatione, ac Diœceſis ſuæ uti- ,, litate neceſſaria videbuntur. Nec in his, ,, ubi de viſitatione, aut morum correctio- ,, ne agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, ,, appellatio, ſeu querela, etiam ad Sedem ,, Apoſtolicam interpoſita, executionem eo- ,, rum, quæ ab his mandata, decreta, aut ,, judicata fuerint, quoquomodo impediat, ,, aut ſuſpendat ,,.

XIX. Appellationem in caſu *correctionis* non admitti quoad effectum *ſuſpenſivum*, ſatis clare exprimitur; at eam excludi quoad effectum *devolutivum*, ex verbis Decretorum elici nequit: quin & conſulta S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum reſpondit, appellationem in cauſis correctionis eſſe permiſſam; ita tamen ut non ſuſpendat executionem, ſive non habeat effectum *ſuſpenſivum*. Hacque ratione conciliari poſſe ejuſdem Concilii Decretum *Seſſ.* 13. *cap.* 1. *De Reformat.* quo permittitur appellatio in cauſa correctionis poſt Sententiam definitivam, vel antea ſi gravamen ſit irreparabile. Vide Fagnanum loco citato *num.* 6. & ſequentibus, ubi & varias Congregationis Declarationes refert, quibus probatur Concilium Tridentinum non ſuſtuliſſe appellationem in cauſa correctionis, quoad effectum *devolutivum*; ſed tantum quoad effectum *ſuſpenſivum*: id eſt, cauſa correctionis poſſit quidem per appellationem ad Superiorem deferri, ut hic de correctione, an bene, an male facta ſit, cognoſcat; ſed executionem correctionis interim impedire nequeat, aut inhibere Superiori corrigenti, ne ad executionem illius progrediatur.

XX. Nec illud duntaxat procedit in correctione Prælatorum Regularium, aut Epiſcoporum reſpectu ſuorum Clericorum; ſed & omnium etiam inferiorum, qui jus corrigendi, & puniendi, vel ex conſuetudine, indulto, aut privilegio obtinent: quemadmodum oſtendit Zypæus *Conſult.* 3. *De Accuſat.* occaſione cujuſdam Clerici, qui Præfecto cæremoniarum in obeundis *Divinis* Officiis obedire juſſus, & ob contumaciam atque inſolentia verba, a *Capitulo* culpam agnoſcere, & ibidem deprecari juſſus, diffugio appellationis ſe tueri volebat: de quo caſu reſolvit ibidem Zypæus, appellationem interjectam a Clerico non poſſe *executionem* ſiſtere, utpote in materia correctionis.

XXI. Concilium Lateranenſe in citato *Cap.* 13. declarans, correctionis aut reformationis executionem non poſſe per appellationem ſuſpendi, addit hanc exceptionem:

Niſi formam in talibus exceſſerunt (Prælati) *obſervandam*. Hinc communiter concludunt Canoniſtæ, appellationem etiam quoad effectum *ſuſpenſivum* admitti a Decretis in viſitatione Epiſcoporum, ſi *judicialiter* & *formato* proceſſu Epiſcopus proceſſit ad punitionem alicujus : quia ſimilis proceſſus metas & formam correctionis excedit ; & ita reſolviſſe S. Congregationem teſtatur Fagnanus ad *Cap.* 3. ;; *De Appellat. num.* 24. additque Pontificem factâ ſibi relatione, Sententiam Congregationis probaſſe ; ut ſi Epiſcopus *judicialiter* proceſſit ad definitivam, non comprehendatur hic caſus appellatione correctionis morum, & detur appellatio etiam *ſuſpenſiva*.

XXII. Videri quoque poteſt Salgado *De Protectione Regia part.* 2. *cap.* 15. qui *num.* 70. notandum monet " quod quando eſt appel- „ latio permiſſa a correctione, ſeu viſita- „ tione, puta, propter exceſſum (ut ſu- „ pra diximus) debet exprimi cauſa gra- „ vaminis, ſive agatur in judicio, ſive ex- „ tra judicium, ſive ante Sententiam, ſi- „ ve poſt Sententiam, Eſcacia in *Tractat.* „ *De Appellat. quæſt.* 17. *limit.* 36. *num.* 13. „ Philip. Franch. in *Cap.* AD NOSTRAM „ 3. *ſub num.* 3. & 4. *De Appellat.* illam „ reddentes rationem : quia quando Jus re- „ ſiſtit appellationi, niſi in certo caſu ſpe- „ ciali, tunc Appellans debet illum ex- „ primere caſum, ut ſic appareat, appel- „ latum eſſe in caſu permiſſo, cui regula „ non reſiſtit „.

XXIII. Contra Regulares ab Ordinationibus, & correctionibus ad Curiam Romanam temere appellantes, Decretum Congregationis Epiſcoporum, & Regularium recitat Fagnanus ad *Cap.* DE PRIORE ;; *De Appellat.* ibidem oſtendens, quam parum conveniat Regularibus, ad extera tribunalia appellare, & lites proſequi.

XXIV. Similiter appellatio a lata Sententia excommunicationis effectu *ſuſpenſivo* deſtituitur *cap.* 8. ;; *De Officio ordin. Judicis*, & *cap.* 53. §. 1. ;; *De Appellat.* Et in *cap.* 20. *De Sentent. excommunicat. in* 6. declarat Pontifex : " Sicut excommunicatio, „ ſic ab officio vel ab ingreſſu Eccleſiæ, „ lata ſuſpenſio aut ipſius effectus, per ap- „ pellationem ſequentem minime ſuſpen- „ duntur „. Et in *cap.* 37. ;; *De Appellat.* ſcribit Lucius III. quod per appellationem nequeant declinare *interdictum*, cui ante appellationem eos conſtat fuiſſe ſuppoſitos.

Ex his unanimi conſenſu tradunt Canoniſtæ, a Sententia excommunicationis, alteriuſve cenſuræ dari quidem appellationem quoad effectum devolutivum ; ſed non quoad *ſuſpenſivum* ; id eſt, per appellationem non ſuſpendi executionem Sententiæ.

XXV. Quin & reſpondet Pontifex in citato *cap.* 53. excommunicatum non obſtante appellatione poſſe denuntiari ; quin & proventus poſſe ſubtrahi. " Nos itaque „ (ait) reſpondentes, quod cum executio- „ nem excommunicatio ſecum trahat, & „ excommunicatus per denuntiationem am- „ plius non ligetur, excommunicatum de- „ nuntiare potes, ut ab aliis evitetur. „ Et illi proventus eccleſiaſtici merito ſub- „ trahuntur, cui Eccleſiæ communio de- „ negatur „.

XXVI. Ratio proinde hujus juris eſſe videtur, quod Sententia excommunicationis alteriuſve cenſuræ videatur ſecum trahere executionem ; neque indigeat ulterius ullo alio Judicis miniſterio, ut executioni mandetur, quemadmodum in aliis Sententiis ; pro quarum executione poſt earum prolationem requiritur Judicis auctoritas, quæ per appellationem ad Judicem ſuperiorem translata, & a Judice *a quo* adempta eſt : ac proinde ejus auctoritate executioni mandari nequit.

XXVII. Hinc facile intelligitur, quare in caſu *cap.* 40. ;; *De Appellat.* appellatio effectum excommunicationis impediat. Erat enim lata excommunicatio ſive cenſura ſub conditione, hac formulâ : *Niſi Sempronio intra* 20. *dies ſatisfeceris, te excommunicatum, vel ſuſpenſum, aut interdictum eſſe cognoſcas* ; ac per conſequens necdum executionem ſecum trahere potuit : ideoque ſi ante lapſos 20. dies appellaverit, licet poſtmodum ad diem ſtatutum non ſatisfecerit, ſcribit Pontifex, ſibi videri, quod hujuſmodi Sententiam appellationis obſtaculum debeat impedire. Unde hic notat Gloſſa : " Et ita ſuſpenditur Sententia, „ quæ nondum tenet. Non enim tenebit, „ niſi extante conditione : ex quo autem te- „ neret, non ſuſpenderetur ejus effectus „.

XXVIII.

XXVIII. Sunt & nonnulla tribunalia, quorum Sententiæ licet ulterius examinari queant, & etiam corrigi; nequaquam interim cognitione pendente, Sententiarum effectus ſuſpenditur; quemadmodum de Sententiis primariarum Civitatum Brabantiæ, & aliorum nonnullorum Magiſtratuum, a quibus non appellatur, ſed *reformatur*: item, ſupremarum Curiarum, quæ per reviſionem ſeu propoſitionem erroris nonnumquam corriguntur; oſtendetur titulo ſequenti.

XXIX. Hujuſmodi jure utitur quoque tribunal Academiæ, quod vocatur *Quinque Judicum appellationum* (de quo ſupra *cap.* 3.). Si enim Sententia quinque Judicum ſit *conformis* Sententiæ Domini Rectoris, a qua fuit appellatum; tunc Sententia hæc *Quinque Judicum* executioni mandatur, non obſtante appellatione ad Sedem Apoſtolicam, juxta Statutum Univerſitatis de 26. Februarii 1570. & a Senatu Brabantiæ confirmatum 7. Decembris 1572. Verba Statuti ſunt: " Quod omnes & ſinguli, qui ratione ſeu ad cauſam puræ vel purificatæ obligationis in Jus vocati eamdem obligationem pro ſua recognoſcunt, vel *binis Sententiis conformibus*, a Domino Rectore ſcilicet & quinque Judicibus ſunt vel erunt condemnati, ulteriori dilatione, oppoſitione, ſeu tergiverſatione, novâque appellatione interpoſitâ non obſtantibus, tenebuntur infra tempus ſtatuendum ad ſummæ, ſeu rei id eodem chirographo, biniſve dictis Sententiis contentæ nantizationem, ſalvo ipſi nantizanti ſuo jure, ſi quod habet, ubi & contra quos id proſequendum putabit utiliſſimum ".

Extat hoc Statutum una cum acta confirmationis ejuſdem Statuti per Regiam Majeſtatem in Conſilio Brabantiæ *part.* 3. *Edict. Brabantiæ lib.* 1. *tit.* 5. *cap.* 31. & 32.

XXX. Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis *tit.* 16. *art.* 7. volunt, ut " Sententiæ, quæ non excedent quinquaginta florenos, ſub fidejuſſoria cautione executioni mandabuntur, non obſtante appellatione, & ſine illius præjudicio ".

XXXI. Et *art.* 8. " In cauſis officii, deflorationis, & ſimilibus privilegiatis, cum Sententia excedet dictam ſummam, tamen quoad expenſas litis, ſub ſimili cautione, executioni Sententiæ mandabuntur. Quod in cauſa matrimoniali etiam ſub cautione obtinebit, quotieſcumque Pars appellata paupertatem juraverit: neque in dictis caſibus Judex *a quo* ulterius appellationi deferre tenebitur ".

XXXII. Deinde *art.* 9. " In cauſis vero alimentorum numquam appellatio executionem ſub cautione faciendam ſuſpendet, quando agetur de alimentis ceſſuris, vel ceſſis tempore litis, aut intra annum; ſecus in antiquioribus, niſi ob ea adhuc obærata Pars doceatur ".

XXXIII. Denique ne occaſione interjectæ appellationis in Cauſis Beneficialibus officium divinum negligatur, *art.* 11. decernitur: " In cauſis beneficialibus quominus eccleſiaſtica ſervitia minuantur, etiamſi appellatum erit, fructuum perceptio victori ſub cautione tribuetur, aut ſaltem apud tertiam perſonam ſequeſtrabuntur; quod ultimum ſemper fiet, quoties neuter litigantium reſidebit ".

CAPUT IV.

De Reformatione, Reviſione, & Appellatione tamquam *ab Abuſu*.

1. *Quid reformatio?*
2. *Qui Magiſtratus in Brabantia hoc jure utantur?*
3. *In quo reformatio ab appellatione differat?*
4. *Nonnullæ Civitates in Flandria eo jure gaudent.*
5. *Ab appellatione magis recedit* Reviſio, *quam reformatio.*
6. *Deſcribitur Reviſio ſeu propoſitio erroris.*
7. *Revidendi licentia debet per libellum obtineri a Principe, ejuſve Senatu.*
8. *Hic libellus continere debet errores, quos in Sententia interveniſſe prætendit ſupplicans.*
9. *Plerumque peti debet intra biennium.*

10. *In Gallia, uti & in Brabantia, inſtituenda intra annum.*
11. *Judices Arreſti etiam interveniunt reviſioni ejuſdem Arreſti.*
12. *His Judicibus alii a Principe adjunguntur, qui* adjuncti *dicuntur.*
13. *Tenetur revidens intra* tres *menſes ab impetrata acta reviſionis petere a Principe nominari* adjunctos.
14. *Revidens tenetur nantizare ſummam pecuniæ, quæ pro expenſis adjunctorum ſufficiat.*
15. *Qui in Belgio ad reviſiones evocari ſoleant?*
16. *Adjuncti nominari non poſſunt ad poſtulationem Revidentis.*
17. *Juramentum adjunctorum.*
18. *Reviſio non datur, ubi Arreſtum tantum latum eſt in cauſa* poſſeſſorii.
19. *Ubi nec contra Decreta interlocutoria.*
20. *Reviſio inſtituenda ex iiſdem actis.*
21. *Reviſio non ſuſpendit Arreſti executionem; nequidem quoad expenſas.*
22. *Species provocationis a communi appellatione plurimum recedens, dicta appellatio* ab abuſu.
23. *Formula hujus appellationis præcipue complectitur* abuſum, *quem Judex eccleſiaſticus committit.*
24. *Hæc ſpecies appellationis vix nota fuit ante ſeculum* XVI.
25. *Sub initium ſeculi* XVI. *adhuc non appellabatur tamquam* ab abuſu, *ob violatam Pragmaticam Sanctionem.*
26. *Tunc contra violatores Pragmaticæ Sanctionis agebatur via* nullitatis.
27. *Ubi non erat expreſſa* nullitas, *appellabatur tamquam* ab abuſu.
28. *Præter appellationes* ab abuſu *aliis remediis utebantur ad retinendam Canonum, & Legum obſervantiam.*
29. *Omnia illa media poſt publicata Concordata ſenſim abrogari cœperunt, retenta ſola appellatione tamquam* ab abuſu, *& quæ præcipua abrogationis occaſio?*
30. *Super quibus appellationes tamquam* ab abuſu *inſtituantur?*
31. *Diverſa forma eas interponendi, dum agitur contra Bullam, aut Reſcriptum Pontificis, & dum inſtituuntur contra Sententias, aut Decreta Epiſcoporum, aut aliorum Judicum.*
32. *Hæ appellationes tantum inſtituendæ, & recipiendæ, ubi abuſus eſt* notorius.
33. *Caſus, in quibus Reſcriptorum Romanorum per appellationem tamquam* ab abuſu, *aut per aliud medium executio ſiſtitur.*
34. *Jam pridem optavit Philippus Probus, ut nominatim per Concilium Tridentinum caſus, quibus hæ appellationes recipi poſſent, fuiſſent expreſſi.*
35. *Hanc determinationem ſæpius a Rege poſtulavit Clerus Gallicanus; ſed obtinere non potuit.*
36. *Appellatio hæc admitti non debet, niſi in cauſis arduis, & ubi publicum pateretur.*
37. *Ideo in his appellationibus ſemper intervenit Procurator Regius tamquam Pars formalis.*
38. *Abuſus ſemel formatus, ſemper durat.*
39. *Lapſus* Fatalium *non reddit hanc appellationem deſertam reſpectu Procuratoris Regii.*
40. *Etiam interdum admittitur contra tres Sententias conformes.*
41. *Hæ appellationes non inſtituendæ, niſi coram ſupremis Curiis.*
42. *Appellatione hac introducta ligantur manus Judicis* a quo.
43. *Si appelletur a Correctoriis, non ſuſpenditur executio; nec mandata Epiſcoporum in viſitatione facta.*
44. *Principes noſtri nolunt per has appellationes turbari Juriſdictionem Eccleſiaſticam, & quomodo procedi velint, ſi hæc limites ſuos excedat?*
45. *Non volunt eas admitti, ubi de correctione Religioſorum, aut Clericorum agitur.*
46. *Idipſum & in Hiſpania obtinet.*
47. *Datur tamen etiam Religioſis recurſus ad Tribunalia Regia ob illatam violentiam.*
48. *Recurſus ad Tribunalia Regia titulo violentiæ, vel oppreſſionis; item retentio litterarum Apoſtolicarum alibi uſitata, pene coincidunt cum appellationibus tamquam* ab abuſu.

I. REformatio hìc accipitur pro quadam ſpecie provocationis, quæ hic in

in Belgio, & alibi inſtituitur, a Sententiis quorumdam tribunalium inferiorum, a quorum Sententiis ad ſuperiora tribunalia provocari quidem poteſt, ſed non per modum ſimplicis appellationis, ſed *reformationis*.

II. Hoc privilegio hic in Brabantia gaudent quatuor primariæ civitates, Lovanienſis, Bruxellenſis, Antuerpienſis, & Silvæ-ducenſis, & aliæ nonnullæ privilegiatæ, de quibus loquitur *art.* 585. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, quo decernitur: Si quis queratur de Sententia lata a Magiſtratu dictarum civitatum, quæ non ſit appellabilis, ſed reformabilis, teneatur ab ea reformare intra annum a die latæ Sententiæ, & non obſtante hac reformatione, Sententia mandabitur executioni etiam ſine cautione, caſu quo id quod executioni mandatur per Sententiam ſit reparabile; niſi reformans infra 14. dies a lata Sententia declararet coram Judicibus *a quo* ſe velle a Sententia reformare; quo caſu urgens executionem tenetur præſtare cautionem reſtituendi executum. Verba articuli ſunt: *Ende indien hem iemandt beklaeght van de vonniſſen ghegheven by den Wethouderen van eenen van de vier Hooft ſteden ons landts van Brabandt, oft andere ſteden gepriviligeert, heure vonniſſen niet appellabel, maer alleen reformabel zynde, die ſal daer af moeten reformeren binnen den jare van den datum van den vonniſſe, ende niet tegenſtaende die voorſz. reformatie ſoo ſullen alſulcke vonniſſen ter executien gheſtelt worden ſonder cautie, ſo verre t'ghene datmen executeren ſal reparabel zy, ten ware dat den reformant bionnen vyfthien daghen naer de ſententie, verclaerde in preſentie van den Rechtere ghegheven hebben die ſententie, dat hy in meyninghe is te reformeren, in welcken ghevalle die ghene die d' executie vervolghen ſal, ghehouden zyn te ſtellen ſufficiente cautie van t' gheexecuteerde te reſtitueren*. Id eſt: Si vero quiſpiam conqueratur de Sententia lata per Magiſtratum alicujus e quatuor primariis Civitatis ditionis noſtræ Brabantinæ, aut alterius Civitatis privilegio donatæ, quarum Sententiæ reformationi tantum, non autem provocationi obnoxiæ ſunt, is intra annum a lata Sententia reformationem perſequetur: quâ reformatione non obſtante, mandabitur executioni Sententia abſque cautione, ſi modo id quod executioni mandabitur ſit reparabile, niſi tamen reformationem intendens intra quindecim dies a lata Sententia coram Judice, qui eam dixit, mentem ſuam perſequendæ reformationis aperiret; quo caſu is, qui urgebit executionem, obſtringetur, ut ſatis caveat de reſtitutione executionis.

III. Hinc facile apparet, in quo reformatio differat ab appellatione, & in quo horum tribunalium prærogativa præcipue conſiſtat; nimirum, quod per reformationem ab eorum Sententiis non ſuſpendatur earum executio, quemadmodum per appellationem, ſed executio habeatur, ſaltem ſub cautione.

IV. Teſtatur quoque Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 237. *num.* 4. quod „ Reformatio non ſuſpendat executionem „ in quatuor membris Flandriæ: quia illa „ habent paratam executionem; adeo ut „ qui ab illis appellare, vel reformare vo„ let, is ſtatim, non obſtante appellatio„ ne, vel reformatione, conſignare tene„ bitur „.

Hic rurſus ſufficienter innuit Damhouderus, *Reformationem* ab appellatione penes ſolum effectum diſtingui; atque in hoc tribunalium illorum prærogativam præcipue conſiſtere, quod eorum Sententiæ executioni mandari queant, non obſtante provocatione.

V. Magis a communibus regulis appellationis recedit provocatio, ſive querela, quæ inſtituitur contra Sententias, ſive Arreſta Parlamentorum, ſive *ſupremorum* Curiarum Regiarum; ſoletque dici *Reviſio*, vel etiam *propoſitio erroris*.

VI. Sicut enim a Sententiis Præfectorum Prætorio non datur appellandi facultas, ſed duntaxat datur licentia Principi ſupplicandi, ut Sententiæ prolatæ *error* demonſtrari queat; ita quoque negatur facultas appellandi ab Arreſtis, ſive Sententiis ſupremi Parlamenti, conceſsâ tantummodo Principi ejuſve Senatui ſupplicandi licentiâ, ut ab ipſo Principe vel ejus Senatu obtineatur ejuſdem Arreſti ſeu Sententiæ prolatæ *Reviſio*, ſive reexamen, quo denuo examinetur, num in ejuſdem pro-

prolatione nullus *error* intervenerit.

VII. Itaque ſi quis credat per Arreſtum, ſive Sententiam *ſuprema* Curiæ, a qua nec appellari, nec reformari poteſt, ſe eſſe læſum; credatque errorem eſſe commiſſum, debet ipſi Principi vel ejus Curiæ ſupplicare, ut poſſit *errorem* contra judicatum proponere, ſive reviſionem habere.

VIII. Debet autem libellus, quo Principi ejuſve Curiæ pro *reviſione* ſupplicatur, continere gravamen ſeu errores, quos in ipſo Arreſto interveniſſe prætendit Supplicans, quemadmodum notat Rebuffus in tractatu *De Supplicationibus*, ſeu *Errorum propoſitionibus*, in præfatione *num.* 17. cui & conſonat *art.* 660. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, ubi expreſſe præſcribitur, quod libellus pro habenda *reviſione* offerendus Curiæ, debeat continere media & rationes, quibus probare contendit prætenſum errorem: *Inhoudende die middelen ende redenen by den welcken ſy ſullen willen ſuſtineren d' voorſchreven erreur.* Id eſt: Continens (*libellus*) rationes, & cauſas, quibus dictum errorem probare contendent. Idipſum habetur in Ordinat. Parlam. Mechl. *tit. De Reviſione*, *art.* 1.

IX. Dicit Damhouderus in *Praxi Rerum civili cap.* 247. hanc ſupplicationem olim fieri potuiſſe intra 10. annos ex ſtylo Parlamenti Mechlinienſis; nunc vero intra *duos* annos per novam Conſtitutionem, uti citato *art.* 1. exprimitur, quod conforme eſſe Juri communi in *Auth.* Quæ supplicatio *Cod. De Precibus Imp. offerendis*, & plurimarum Curiarum Ordinationibus, notat Chriſtinæus in Notis ad Bugnonium *lib.* 2. *cap.* 139. *litt.* C.

X. In Gallia tamen hodie intra *annum* impetrari debet, teſte Rebuffo loco citato *num.* 57. Similiter in Ordinationibus Curiæ Brabantiæ *art.* 660. edicitur, ut ſi qui contra Arreſta hujus Senatus volunt proponere *errorem*, tenebuntur *intra annum* a pronuntiatione dictorum Arreſtorum libellum ſuum ſupplicem Curiæ præſentare.

XI. Cum in reviſione ſeu propoſitione erroris, non arguatur iniquitas Sententiæ, aut inſcitia, vel malitia Judicis, ſed ſolum dicatur, errorem aliquem interveniſſe, & ad eum detegendum acta litis revideri petat Supplicans, ideo ipſa reviſio ſive propoſitio *erroris* inſtituenda eſt coram iiſdem Judicibus, qui Arreſtum protulerunt; ut ipſi acta revidentes, & a Supplicante inſtructi expendant, num error aliquis commiſſus appareat: nec debent eſſe, ait Rebuffus loco citato *num.* 83. ita pertinaces, ut ſi videantur erraſſe, ſuos ſuſtineant errores.

XII. Quia tamen difficulter adducuntur Judices ad fatendum errorem commiſſum, propriamque retractandam Sententiam, hinc Judicibus, qui pronuntiationi Sententiæ interfuerunt, ſolent a Principe aut Curia alii adjungi, qui una cum prioribus de propoſito errore judicent; uti notat Rebuffus loco citato *num.* 83. Poſtquam enim dixit, reviſioni ſive propoſitioni erroris intereſſe eos Judices, qui primo judicarunt, addit: " Poſtea Rex poteſt nominare alios plures, quam ipſi ſint, qui " prius judicarunt: Si tamen Rex eos non " nominaverit, Curia ſolet illos aſſumere, " nec tamen minus aſſumit, quam eſſent " in primo judicato ".

XIII. Per Ordinationes Parlamenti Mechlinienſis *tit. De Propoſitione erroris*, *art.* 4. ſtatuitur, quod Impetrans intra *tres menſes* ab impetrata acta reviſionis, teneatur requirere a Principe, ut ſibi concedantur Adjuncti, ad reſidendum & reviſitandum proceſſum: qui ei concedentur in tali numero, qui conveniens videbitur. Verba articuli ſunt: *L' Impetrant ſera tenu en dedans trois mois à compter du jour dudict acte, requerir à nous de lui accorder Adjoinctz, pour recevoir, & reviſiter ledict procez; leſquels lui ſeront accordez juſques à tel nombre que trouverint convenir.* Id eſt: Obſtringetur Impetrans intra tres menſes a die dictæ Actæ nos requirere, ut Adjunctos ei concedamus ad recognoſcendam, & recolendam dictam litem; qui Adjuncti ipſi concedentur, tali quidem numero, qui judicabitur expedire.

Idipſum præſcribitur *art.* 663. Ordinat. Curiæ Brabantiæ, niſi quod hic exprimatur Adjunctorum numerus *octonarius*; & quod Supplicans nullos nominare in ſua ſupplica queat.

XIV. Volunt quoque utriuſque Senatus Ordinationes in citatis articulis, Adjunctos concedi ſub cautione, quod Impetrans

tene-

tenebitur nantizare in Graphiaria Curiæ tantam ſummam pecuniæ, quæ arbitrio Curiæ ſufficiat ſolvendis vacationibus dictorum Adjunctorum. *A la charge que l' Impetrant ſera tenu de namptir au Greffe de nôtredict grand Conſeil autant de deniers qu' il ſemblera à icelle Cour eſtre requiré pour payer, & ſatisfaire les vacations deſdicts Adjoincts*. Id eſt: Sub onere quod Impetrans obſtringetur tantam pecuniæ ſummam in Graphio dicti noſtri magni Conſilii deponere, quanta dictæ Curiæ requiri videbitur, ſolvendis vacationibus dictorum Adjunctorum.

XV. Vult inſuper hic articulus Ordinationum Parlamenti Mechl. non alios in Adjunctos deſignari, niſi Conſiliarios Curiarum Regiarum, niſi ex cauſa aliter per Principem fuerit ordinatum: *Et ne ſeront pris autres adjoincts, ſinon gens de nos Conſaulx; n' eſt que pour aucuns bons regards, autrement en ſoit par nous ordonné*. Id eſt: Nec alii adjuncti aſſumentur, niſi Curiarum noſtrarum Conſiliarii, niſi ob juſtas rationes aliter per nos ſtatuatur.

Ordinationes Curiæ Brabantiæ non determinant qualitatem Adjunctorum: ſolentque hodie ad reviſiones Arreſtorum ſupremarum Curiarum præter Regios Conſiliarios, etiam vocari Doctores Juris hujus Univerſitatis.

XVI. Hoc addunt Ordinationes Curiæ Brabantiæ *art. 664.* vetitum eſſe concedere dictos Adjunctos, ad nominationem aut requiſitionem Impetrantium. *Ende verbieden t' accorderen eenige Adjoincten ter nominatie oft vervolge vande Impetranten*. Id eſt: Inhibemus ne ad nominationem, aut requiſitionem Impetrantium Adjunctus quiſpiam concedatur.

XVII. In utriuſque Senatus Ordinationibus edicitur, quod Adjuncti per Curiam evocati tenebuntur comparere & jurare, quod debitam ſervabunt reverentiam huic Curiæ, quod in hac cauſa non fuerint conſulti, nullumque directe, aut indirecte judicium dederint; quod opiniones ſuas ſincere dicent juxta conſcientiæ ſuæ dictamen, ſine favore odio, aut diſſimulatione; quod ſilentio prement ea, quæ durante proceſſus viſitatione audiverint, aut intellexerint. Verba articuli 5. Ordinationum Parlamenti Mechl. ſunt: *Que leſdits Adjoincts mandez par ladite Cour, ſeront tenuz y comparoir, & à leur venuë jurer, d' eux porter reveremment vers ladicte Cour, & qu' ils n' ont donné advis, ny conſulté audit procès directement, ne indirectement; & qu' ils donneront leur opinion ſincerement, comme en leur conſciente, & bonne juſtice, ils trouveront convenir, ſans port, faveur, haine, ou diſſimulation, & qu' ils tiendront ſecret ce qu' ils oyront, & entendront du procès à la viſitation d' iceluy*. Id eſt: Quod dicti Adjuncti per Curiam evocati comparere obſtringentur, & in adventu ſuo jurare ſe reverentiam debitam erga dictam Curiam exhibituros, nec judicio aut conſilio directe, ſeu indirecte in dicta lite ſe interveniſſe; inſuperque ſe opinaturos ſincere, prout juxta conſcientiæ, & æquitatis dictamen judicabunt expedire, favore, odio, & diſſimulatione ſepoſitis, ſilentioque ſe preſſuros quidquid in dictæ litis recognitione audient, & percipient. Eodem plane tenore exprimitur *art. 665.* Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XVIII. Cum autem hoc reviſionis remedium ſit plane extraordinarium, ideoque & de ſpeciali gratia a Principe ſit impetrandum; eidem locus non eſt, ſi aliud remedium ordinarium corrigendi commiſſum errorem ſuperſit. Hinc jam pridem ordinatum fuit per Ludovicum XII. Regem Galliæ, propoſitionem erroris non eſſe admittendam in cauſa poſſeſſoria, ſeu Eccleſiaſtica ſeu profana: eo quod poſt judicatum poſſeſſorium ſupereſt petitorium; ubi error in deciſione poſſeſſorii admiſſus corrigi poteſt. Conſonant Ordinationes Parlamenti Mechlinienſis *art.* 8. & Curiæ Brabantiæ *art. 667.*

XIX. Similiter iiſdem Ordinationibus præſcribitur, nullam propoſitionem erroris admittendam contra Decreta interlocutoria Parlamenti, per definitivam reparabilia: *Semblablement, contre appointemens interlocutoires donnez en noſtre dict grand Conſeil reparables en deffinitive, ne ſera admis de propoſer erreur*. Id eſt: Similiter contra interlocutiones decretorias pronuntiatas in magno noſtro Senatu, quæ per definitivam poſſint reparari, non admittetur ut quis objiciat errorem. Idipſum in Gallia ex Ordina-

dinatione Regia ſervatur. Vide Rebuffum in dicto tractatu *art.* 1. *Gloſſ.* 25.

XX. Reviſio fieri debet ex iiſdem actis, e quibus Arreſtum, quod *erroris* arguitur, prolatum fuit: nec recipiuntur Partes ad producendum aliquid aliud ut ex iiſdem actis judicetur, ait Rebuffus in præfatione citati tractatus *num.* 80. quod & innuit *art.* 660. Ordinat. Curiæ Brabantiæ cavens, libellum ſupplicem pro habenda reviſione non poſſe tendere ad alleganda *nova* facta, vel probationes.

XXI. De jure communi ſi ſupplicatum fuerit intra 10. dies, Sententia ſive Arreſtum mandabitur quidem executioni, ſed præſtitâ cautione fidejuſſoriâ; ſi autem poſt 10. dies ſupplicatum fuerit, judicatum mandabitur executioni ſine ulla cautione, *Auth.* QUÆ SUPPLICATIO *Cod. de Precibus Imp. offerendis*. Verum hæc diſtinctio a foro receſſit; teſtaturque Rebuffus in allegata præfatione *num.* 38. ſe non vidiſſe cautionem præſtari in Regno Franciæ, ſed executionem faciendam pendente proceſſu pronuntiavit Senatus Pariſienſis anno 1540. ait Rebuffus. Nec tantum quoad principale, ſed etiam ipſas expenſas, Arreſti executionem in Gallia fieri non obſtante propoſitione erroris, aſſerit ibidem Rebuffus *num.* 40. & conſonat praxis Belgica, ſatque dilucide exprimitur *art.* 660. Ordinat. Curiæ Brabantiæ.

XXII. Eſt & tertia ſpecies provocationis hodie uſitatiſſima præſertim in Gallia, quæ quidem ſortitur nomen appellationis, ſed a communi appellatione plurimum diſtat: nec in Jure noſtro occurrit, ſcilicet *appellatio tamquam ab abuſu*: quâ non appellatur a Judice inferiore ad ſuperiorem; ſed a Judice eccleſiaſtico ad Parlamentum Regium ſeu ipſum Regem; tamquam *abutente* ſuâ poteſtate, & juriſdictione contra jura, quorum tuitio, & defenſio Regi incumbit.

XXIII. Licet enim *abuſus* ſignificatio quamcumque miniſterii aberrationem complectatur, ſive in negotiis eccleſiaſticis, ſive etiam in temporalibus verſetur, attamen formula appellationum *ab abuſu* ſpecialiter accommodata eſt a Pragmaticis antiquis querelæ illi, quæ deferebatur ad Parlamenta Regia de *abuſibus* Judicum eccleſiaſticorum contra jura Regia, aut ea, quorum protectio aut tuitio Regi incumbebat.

XXIV. Convenit inter ipſos Pragmaticos Galliæ, atque zeloſiſſimos hujus appellationis Patronos, appellationes has vix fuiſſe in uſu ante tempora Ludovici XII. & Franciſci I. Regum Franciæ; uti multis oſtendit ipſe Carolus Fevretius tractatu *De Abuſu lib.* 1. *cap.* 2. (*a*).

XXV. Sub initium ſeculi XVI. ſcribens Aufrerius Tractatum *De Poteſtate ſeculari ſuper Eccleſ.* ait *Regulâ* 2. *Fallentiâ* 31. juriſdictionem Regiam ſe immiſcere judiciis eccleſiaſticorum in Regno Galliæ " ubi-
" cumque per Prælatos, Clericos, vel alios
" quoſcumque aliquid fit, vel attentatur
" contra *Decreta* Baſileenſis Concilii, &
" *Pragmaticam* Sanctionem ".

Et *Fallentiâ* 30 dixerat, eamdem juriſdictionem ſe immiſcere judiciis Eccleſiaſticorum, " ubi eccleſiaſtica abutitur *notorie*
" ſuâ juriſdictione vel poteſtate. Quo ca-
" ſu etiam contra Clericos concedi ſolent
" per Cancellariam litteræ in cauſa ap-
" pellationis, ab *abuſu notorio* vulgo nun-
" cupatæ ".

Ex his Aufrerii verbis colligimus, tunc temporis adhuc diſtincta fuiſſe reſcripta ob *Pragmaticam infractam*, & appellationes *ab abuſu*; neque ob contraventionem Pragmaticæ fuiſſe inſtitutam appellationem *tamquam ab abuſu*; uti quoque recte advertit Petrus de Marca *lib.* 4. *De Concord. Sacerd. & Imp. cap.* 19. *num.* 5.

XXVI. Pragmaticæ violatæ rei in Jus vocabantur, nullâ appellationis mentione injectâ, eleganti ratione, ait De Marca ibi-

(*a*) Appellationes *ab abuſu* eſſe antiquiores regno Ludovici XII. oſtenderunt D. De Marca *lib.* 4. *de Concordia Sacerd. & Imper.* cap. 1. 7. 19. 20. & 21. Auctor Collect. novorum Cleri Gallicani tit. 7. col. 1543. &c. Harum Appellationum originem eruditus ille collector revocat ad tempora Philippi III. qui regnare cœpit ann. 1270.

ibidem : Quia cum de actus vel Sententiæ *nullitate* quereretur, neceſſe non erat, ut ex provocatione ageretur, quemadmodum docet titulus Codicis, *quando provocare non eſt neceſſe*. Quam provocandi neceſſitatem eo caſu expreſſa etiam Decretalium verba removerunt; Imo vero huic remedio *nullitatis*, etiam poſt varias Sententias, locum eſſe voluerunt *Cap.* 1. ;; *De Sent. & re jud.* & *Clem.* 1. *eod.*

XXVII. " In ceteris articulis (pergit
„ De Marca) qui Pragmaticâ non conti-
„ nebantur, atque adeo eorum *nullitas*
„ nondum erat Conſtitutione aliquâ præ-
„ judicata, appellatione utebantur; ſed eâ
„ cautione, ut *abuſus* mentio injiceretur;
„ ne quis exiſtimaret Magiſtratuum conſi-
„ lium illud fuiſſe, ut eccleſiaſticam juriſ-
„ dictionem ſeculari ſubmitterent. Quare
„ non de re ipſa ſe judicium ſuſcepturos,
„ ſed de poteſtatis abuſu extraordinariâ
„ cognitione habitâ, protectionis Jure op-
„ preſſis opitulaturos hâc formulâ profite-
„ bantur. Simplicem enim, & meram ap-
„ pellationem a Curia eccleſiaſtica ad Cu-
„ riam Regiam numquam in Gallia ad-
„ miſſam fuiſſe, fatentur Petrus De Cu-
„ nerſis, Maſuerius, & Joannes Galli „.

XXVIII. Itaque eo tempore adhuc vigebant duo remedia ad retinendam Canonum, & Decretorum executionem, ſcilicet Reſcripta ob Pragmaticam *infractam* data, & appellationes *ab abuſu* ; uti notat De Marca ibidem *num.* 7. Ulterios addit : Aliâ formulâ utebantur, ſi ſecularis juriſdictio invaderetur ab eccleſiaſtica, ſcilicet mandatis, quibus invaſio prohibebatur ſub mulctæ comminatione, quorum meminere antiqui Pragmatici.

XXIX. Publicatis Concordatis, quod contigit circa annum 1518. omnia alia remedia, quibus jam pridem uſi fuerant, vel ad retinendam Canonum, & Decretorum executionem, & juriſdictionis ſecularis defenſionem, abrogari cœperunt; viſumque ſatius eſt, omnia illa remedia (de quibus videri poſſunt De Marca, & Fevretius locis citatis) unicâ formula complecti appellationis *ab abuſu* ; ea præcipue de cauſa, quod Regiis Conſtitutionibus Ludovici XII. & Franciſci I. præciſa erat & abolita *nullitatis* ratio apud tribunalia Judicum, etiam in cauſis civilibus, & omnia adverſus Sententias auxilia ad appellationis ſolemnia erant redacta, uti ibidem monet De Marca.

XXX. Itaque hodie & cuſtodia Canonum, & auctoritas, his appellationibus ex uſu Regni Galliæ retinetur : inſtituunturque appellationes *ab abuſu*, cum adverſus Decreta Conciliorum, receptas conſuetudines, & jura Regni, aut juriſdictionem Regiam Judex eccleſiaſticus aliquid per *abuſum* attentat : quod his verbis a Pragmaticis efferri ſolet : *Cum violantur Decreta, Conſtitutiones Regiæ, & Libertates Eccleſiæ Gallicanæ*. " Et generaliter, ſi con-
„ ſtanti uſu recepti Canones, vel invete-
„ ratæ conſuetudines, adjectæ in fundandis
„ Beneficiis conditiones, privilegia Eccle-
„ ſiis legi timeindulta, vel cetera, in qui-
„ bus (ait De Marca) libertates Eccle-
„ ſiæ Gallicanæ conſtitui ſolent, aliquo
„ pacto violentur, appellationibus iſtis
„ omnia reſtituentur in integrum, & in
„ contrarium acta reſcindentur „.

XXXI. Hoc tamen diſcrimine lites ejuſmodi inſtituuntur, ut ſi de Reſcriptis Romanæ Curiæ per *obreptionem* elicitis agatur, ab executione Reſcripti, non autem a conceſſione provocetur, ut etiam hoc loquendi genere reverentia, quæ Apoſtolicæ Sedi debetur, omnibus ſignificetur. Secus ſe habet in Epiſcoporum judiciis; a quibus, non autem a ſola eorum executione, appellari ſolet.

XXXII. Conſtat has appellationes primitus dictas fuiſſe *ab abuſu* NOTORIO, quemadmodum ex ſupra relatis verbis Aufrerii manifeſtum eſt; aitque Rebuffus in Tractatu *De appellat. tamquam ab abuſu* : " In
„ hoc Regno introducta eſt appellatio,
„ quæ vocatur a *notorio* abuſu : quando *pa-*
„ *lam* & *notorie*, quis ſanctis Decretis ac
„ Conſtitutionibus, privilegiiſque Galliæ
„ perperam utitur „. Unde aſſerere non veretur Petrus De Marca *tit.* 4. *De Concord. Sacerdotii & Imp. cap.* 20. *num.* 2. " De-
„ bet eo ſolum caſu inſtitui : cum abuſus
„ eſt *apertiſſimus*, *notorius*, & *manifeſtus*,
„ juxta veterem harum appellationum for-
„ mulam, quæ *ab abuſu* NOTORIO inſeri-
„ bebatur, alioqui in ſpecie dubia, & con-
„ troverſa ſatius eſt eccleſiaſticis Judicibus
„ litem relinquere „. Pluribus hoc requi-

Digitized by Google

ſitum afferit Fevretius *De Abuſu lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 5. citatque nonnulla Arreſta, quibus declaratum fuit, appellationem non eſſe admittendam, niſi occurrat *abuſus notorius*; dicitque merito uſum appellationum tamquam *ab abuſu* ad hanc formulam revocandum; obligandoſque appellantes, ut una cum libello ſupplice exprimerent *notorios* abuſus, ſuper quibus ſuas appellationes vellent fundare: ut ſi hujuſmodi non eſſent, declararentur appellantes non recipibiles.

XXXIII. ☞ Clerus Gallicanus non ſemel inſtitit apud Regem, ut determinarentur, & ſpecificarentur nominatim caſus, in quibus poſſet admitti appellatio *tamquam ab abuſu*; ſed id haſtenus obtinere non potuit. Interim Michaël Rouſſel in Hiſtoria Juriſdictionis Pontificiæ *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 10. enumerat plures Romanæ Curiæ diſpenſationes ſeu reſcripta, a quarum executione appellatur *tamquam ab abuſu*. " Epiſcopi
,, Romani (ait) licet tanta ſit in diſpen-
,, ſationibus auctoritas, eas tamen (in-
,, quit) non admittit noſtra juriſprudentia
,, ſecularis in Curiis ſupremis aliquot ca-
,, ſibus, ut adverſus regulas de publican-
,, dis reſignationibus, & de veriſimili no-
,, titia, nec adverſus Concordata, nec ple-
,, rumque adverſus ſancta Decreta, & ca-
,, nonicas Conſtitutiones, nec adverſus le-
,, ges fundationi Eccleſiarum Cathedralium,
,, Collegiatarum, & aliarum dictas, nec
,, adverſus jura patronatus Laicorum, nec
,, adverſus Conſtitutiones Regias, & ju-
,, dicia earumdem ſupremarum Curiarum,
,, nec in temporalibus, ut quis per iſtas di-
,, ſpenſationes privetur illis aut donetur:
,, neque enim temporalitatem ſubjectam
,, eſſe volumus eccleſiaſticæ diſpoſitioni, at
,, Regiæ tantum & laicæ; denique nec
,, adverſus libertatem & privilegia Eccle-
,, ſiæ Gallicanæ, ut dicimus: In his etenim
,, caſibus, ſi quid decreverit per diſpenſa-
,, tionem ſummus Pontifex, admittuntur
,, a Senatoribus noſtris appellationes tam-
,, quam *ab abuſu*, & ſolent irritam face-
,, re aut diſpenſationem aut impetrationem
,, quoquomodo relatam; atque dicuntur
,, iſtæ appellationes ſucceſſiſſe appellationi-
,, bus, quæ quondam ad ipſum ſummum
,, Pontificem deferebantur, aut ad proxi-
,, mum futurum Generale Concilium; ſic-
,, que occurrere viſum eſt inverecundiæ im-
,, petrantium a ſummo Pontifice per *obre-*
,, *ptionem* & *ſubreptionem*, quæ ipſe bene
,, conſultus fortaſſe non concederet ,,.

Addit Rouſſellus: " Nec diſſimiliter Hi-
,, ſpani ſolent, ſi quod exoratum eſt ab
,, eodem Pontifice, lædit eorum politiam,
,, privilegia Regis & Regni, Concilia ge-
,, neralia, & Indulta Apoſtolica, jubere
,, Bullas in conſiſtorium Regium afferri,
,, ut *ſubreptionis* admoneatur ſummus Pon-
,, tifex, & huic provideat, ut refert Bo-
,, vadilla ,,.

In Belgio ſimilia Reſcripta Curiæ Romanæ, ſive diſpenſationes, qualia enumerat Rouſſellus, a Curiis Regiis non facile admitterentur; utpote neque in Belgio admittitur Romana diſpenſatio ſuper iis, quæ vel temporalia, vel jura Regia aut Vaſſallorum, vel etiam receptas leges, privilegia, aut inveteratas conſuetudines patriæ, aut etiam Eccleſiarum fundationes violarent aut inverterent; atque ſimilium Reſcriptorum aut Bullarum executio per denegationem ſeu non conceſſum Placiti Regii ſiſti conſuevit. ☜

XXXIV. Jam pridem Philippus Probus in notis ad Sanctionem Pragmaticam *tit. De Cauſis* §. Si vero, verbo *in partibus*, optabat ut exprimerentur determinati caſus per Concilium Tridentinum (quod tunc agebatur) quibus hæ appellationes inſtitui poſſent: " Utinam ſuper hoc certum fie-
,, ret Decretum per ipſum Concilium (Tri-
,, dentinum) ubi caſus cognitionis hujuſ-
,, modi abuſuum deſcriberentur *certi*: quod
,, ſi non fiat, ſemper Clerus murmurabit,
,, & numquam ille in animo, & ſuâ ju-
,, riſdictione ſtabit tranquillus, cum per
,, eum appellandi modum Juriſdictionis ec-
,, cleſiaſticæ nervus fere in totum ſit con-
,, tritus, & diruptus ,,.

XXXV. Idipſum optavit, uti ſupra obſervatum eſt, & a Rege ſæpius poſtulavit Clerus Gallicanus, uti teſtatur Fevretius loco citato, ac ſignanter anno 1606. ſed fruſtra; hoc unum reſpondente Rege, appellationes tamquam *ab abuſu* ſemper fuiſſe admiſſas, quotieſcumque contraventum fuit ſacris Decretis, Conciliis, & Conſtitutionibus Canonicis, auctoritati Regiæ, & ju-

Digitized by Google

& juriſdictioni ejus, Legibus Regni, immunitatibus & libertatibus Eccleſiæ Gallicanæ, & Arreſtis Parlamentorum in conformitatem illorum pronuntiatis: & quia impoſſibile erat, caſus particulares determinare, qui ex generalibus cauſis proveniunt, Sua Majeſtas mandavit omnibus Parlamentis, ut curent ſollicite, ne Eccleſiaſtici prætextu harum appellationum in ſua juriſdictione turbentur. Utque frequentia earumdem reſtringatur, voluit, ut Judices pronuntient, bene vel male, & abuſive judicatum, & condemnent in mulctam 120. librarum illum, qui judicatur male appellaſſe, uti latius refert Fevretius.

XXXVI. Appellationem hanc eſſe remedium extraordinarium, nec illud aſſumendum, niſi in cauſis arduis, & ubi publicum peteretur, nemo Pragmaticorum ambigit. Obſervatque De Marca loco citato *num.* 8. quod Judicia canonica olim potiſſimum a Principibus tentata aut ſuſpenſa ſint, ſi periculum ſcandali, & offenſionis *publicæ* emergeret ob apertiſſimam Canonum violationem, quæ maxime piorum animos lædere ſolet.

XXXVII. Aſſerit quoque Fevretius loco allegato *num.* 9. quod cum abuſus ſemper attendat intereſſe *publicum*, Advocati & Procuratores Regii ſemper ſe forment Partem in his appellationibus; adeo quidem, ut privati non poſſint convenire, aut tranſigere, niſi de conſilio, & aſſenſu officii Fiſcalis, ſive Advocati, & Procuratoris Regii; qui & media compoſitionis a Partibus litigantibus propoſita rejicere poteſt, ſi intelligat ſubeſſe aliquam colluſionem inter litigantes Publico præjudicioſam; atque ita non ſemel judicatum refert Fevretius *lib.* 1. *De Abuſu, cap.* 2. *num.* 9.

XXXVIII. Recepta quoque eſt in Gallia Regula, & huic conſona praxis, quod *abuſus* ſemel formatus nequeat ullà temporis præſcriptione purgari. " Abuſus enim „ perpetuo & continuo gravat, ideoque ab „ eo in perpetuum appellatur „; ait Rebuffus in Proœmio *De Unionibus*. Refertque Tournetius in *ſua Collectione Arreſtorum litt. A. num.* 84. *pag.* 103. " provoca„ tionem ab executione diplomatis, quo „ ſummus Pontifex, de Collegii ſententia „ ſanctorum Joannis, & Lazari Hieroſo„ lymitanorum Sodalitia copulaverat, per „ Regium Actorem publicumque veluti ab „ abuſu interpoſitam admitti placuit, lon„ giſſimâ annorum ſerie, nempe 300. ni„ hil impediente: ſecundumque provocato„ rem pronuntiatum eſt, quod neque re„ cte neque ordine, nec ſolemnibus ob„ ſervatis, ea proceſſiſſet Kalend. Mart. „ 1547. „

XXXIX. Eàdem ratione dicunt Pragmatici Galliæ, quod lapſus *Fatalium* hanc appellationem non reddat deſertam; ſed non obſtante negligentià Partis in introducenda, vel proſequenda appellatione, poſſit Procurator Regius eamdem ſemper proſequi, ſi intereſſe *publicum* proſecutionem exigat. Vide Fevretium ibidem *num.* 13.

XL. Quin nec tres Sententiæ conformes ſemper has appellationes, ex ſententia Gallorum, excludunt, uti teſtatur Renatus Choppinus De Sacra Politia *lib.* 2. *tit.* 1. *num.* 5. dicens: " Imo & noſtrate fori di„ ſciplinâ admittuntur provocationes a *tri„ na conformi* Pontificum Sententia ad Re„ gium Senatum, de Jure decimæ, quam „ nunc primum appellans *feudatariam* eſſe „ intenderit. Abuſus quippe in *publicas* „ leges nullo privatæ Partis ſilentio con„ firmatur, nec inde appellantium querela „ depellitur taciti conſenſus præſcriptione, „ multarumve Sententiarum conſimilium. „ Nam hæc ſi abuſive dictæ poſtmodum „ oſtendantur, nuſquam vim obtinuerint „ rei judicatæ; auctoribus Curiæ Decre„ tis innumeris, quibus ego poſt adverſa„ rias patronorum actiones latis interfui „.

XLI. Ulterius cum his appellationibus agatur de re ardua concernente intereſſe publicum, ideo ad ſupremas Curias, tamquam ad majores Judices remiſſæ ſunt; nec alia tribunalia de his cauſis cognoſcere poſſunt. Fevretius loco citato *num.* 22.

XLII. Appellatione tamquam ab *abuſu* introductâ, & receptâ, ligantur manus Judicis *a quo*, ejuſque juriſdictio omnino ſuſpenditur: uti quidquam pronuntiet aut executioni mandet in præjudicium interpoſitæ appellationis, id tamquam attentatum irritetur, & caſſetur. Fevretius ibidem, *num.* 16.

Digitized by Google

XLIII. Verumtamen ne prætextu, & pallio harum appellationum Clerici uterentur ad ſubterfugiendam Prælatorum ſuorum diſciplinam, & morum emendationem, aut debitorum ſuorum ſolutionem protrahendam; prudentiſſime jam pridem ſtatuit Franciſcus I. editâ Conſtitutione anno 1539. *art.* 5. ut ſi de emendatione Clericorum, vel de actione mere perſonali agatur, appellatione non ſuſpendi judicatum, ſed judicium ad Curias ſupremas tantum devolvi; ſive ut appellatio tantum habet effectum devolutivum, non ſuſpenſivum. Verba articuli ſunt: *Que les appellations comme d'abus interjectez par les Preſtres, & autres perſonnes Eccléſiaſtiques ès matiéres de diſcipline, & correction, ou autres pures perſonnelles, & non dépendantes de realité, n'auront aucun effect ſuſpenſif. Ains nonobſtant leſdites appellations, & ſans préjudice d'icelles pourront les Juges d'Egliſe paſſer outre contre leſdites perſonnes Eccléſiaſtiques.* Id eſt: Quod provocationes tamquam ab abuſu a Presbyteris, aliiſque perſonis Eccleſiaſticis interpoſitæ in materia diſciplinæ, & correctionis, aut in alia cauſa mere perſonali, nec a realitate dependente, effectum ſuſpenſionis nequaquam ſortientur: verum non obſtantibus dictis provocationibus, & ſine earum detrimento licebit Judicibus Eccleſiaſticis contra dictas perſonas Eccleſiaſticas ultra progredi.

Idipſum renovatum Edicto Molineoſi anno 1571. *art.* 59. nullâ tamen factâ mentione actionis *perſonalis*.

Imo vero ex Edicto lato 1612. patet, a Concilii Provincialis Decretis, & Epiſcoporum mandatis, quæ viſitando Parochias dederunt, in iis, quæ Officia Divina, diſciplinam Eccleſiaſticam, vel morum correctionem ſpectant, ad Curias ſupremas ſub titulo *abuſus* provocari non poſſe. Uti refertur in *Actis Cleri Gallicani* (a).

XLIV. Similiter & Principes noſtri nolentes, ut ſub prætextu harum appellationum, aut alterius recorſus ad tribunalia laicalia, auctoritas Prælatorum in reformandis, aut corrigendis moribus, & caſtigandis eorum defectibus, & vitiis impediretur, declararunt in Ordinationibus Parlamenti Mechlinienſis *tit. De Requeſtes*, *art.* 14. Quia in locis ubi ſolent admitti appellationes in caſu *abuſus*, plures præſumunt appellare a Judiciis Judicum Eccleſiaſticorum tamquam *ab abuſu*, ad impediendum duntaxat ipſorum proceſſus, & ad evitandam correctionem, & punitionem ſuorum criminum, & delictorum, & poſtmodum appellationes non introducunt, aut introductas permittunt fieri deſertas: Ideo (inquiunt) deſiderantes, ut unicuique ſua ſervetur integra juriſdictio, ipſaque juſtitia ſine obſtacolo exerceri queat, inhibetur magno Conſilio Mechlinienſi recipere dictas appellationes, aut dare litteras admiſſionis, niſi conſtet per probationem libello annexam, quod proceſſus per Judicem Eccleſiaſticum inchoati vergant in præjudicium juriſdictionis ſuæ temporalis, aut Judicum vaſſallorum ſuorum, Civitatum aut aliorum ſubditorum ſuorum; quo caſu poterit Conſilium Regium expedire litteras patentes caſſatoriales, mandata, vel litteras clauſas pro exigentia materiæ. Verba articuli ſunt: *Pour ce qu'ès lieux où l'on eſt accouſtumé admettre appellations en cas d'abus, pluſieurs s'avanchent d'appeller des procédures des Juges Eccleſiaſtiques comme d'abus, ſeulement pour empeſcher*

(a) Non pigeat excipere quid Ludovicus XIV. in ſuo Edicto ann. 1695. hac de re decreverit; ſuis enim prædeceſſoribus aliter, aut clarius locutus fuiſſe videtur art. 36. *Que les appellations comme d'abus, qui ſeront interjettées des Ordonnances, & Jugemens par eux rendus pour la célébration du Service divin, reparation des Egliſes, achats d'ornemens, ſubſiſtance des Curés, & autres Eccleſiaſtiques, qui deſſervent les Cures, rétabliſſement ou conſervation de la clôture des Monaſteres de Religieuſes, correction des mœurs des perſonnes Eccléſiaſtiques, & toutes autres choſes concernant la diſcipline Eccléſiaſtique, & celles qui ſeront interjettées des Réglemens faits, & Ordonnances rendues par leſdits Prélats dans les cours de leurs viſites, n'auront effet ſuſpenſif, mais ſeulement devolutif; & ſeront les Ordonnances, & Jugemens exécutés nonobſtant leſdites appellations, & ſans y préjudicier.*

Digitized by Google

ſcher leſdites procédures ; & afin d'éviter correction & punition de leurs crimes, & delicts, & après ne relievent leſdites appellations, ou après les avoir relevé, les laiſſent tomber en interruption : Nous déſirans qu'à chacun ſa juriſdiction ſoit gardée ; & afin que juſtice puiſt eſtre adminiſtrée ſans empeſchement ; deffendons auſdicts de notre grand Conſeil de recevoir ne admettre leſdictes appellations, ne ſur ce donner lettres de relief. N'eſt qu'il leur apperre par enſeignement attaché à ladicte requeſte, que les procédures par le Juge d'Egliſe commenclez, tendront ou ſeront au préjudice de noſtre juriſdiction temporelle, ou de nos Juges vaſſaux, villes, ou autres nos ſubjectz ; auquel cas ſe pourront decerner lettres patentes de caſſation, commandemens, ou lettres cloſes, ſelon l'exigence de la matiere. Id eſt : Quia in locis, in quibus obtinuit conſuetudo, ut admittantur provocationes in caſu abuſus, plures præſumunt provocare a tribunalibus Judicum Eccleſiaſticorum, velut propter abuſum, ad impediendum duntaxat dicta Judicia, & evitandum correctionem, & pœnam criminibus, & delictis ſuis debitam, nec dictas provocationes poſtmodum perſequuntur, aut perſecutas interruptione dilabi patiuntur : Nos cupientes, ut ſua cuique juriſdictio ſalva conſervetur, & ut juſtitia abſque ullo impedimento adminiſtretur, inhibemus Conſiliariis magni noſtri Senatus, ne dictas provocationes admittant, nec earum perſequendarum litteras concedant, niſi documentis dicto libello annexis conſtaret, diſcuſſionem a Judice Eccleſiaſtico tentatam, cedere in detrimentum juriſdictionis noſtræ ſecularis, aut Judicum clientum noſtrorum, Civitatum, aut aliorum nobis ſubditorum ; quo caſu aut litteras patentes reſciſſionis, aut mandati, aut clauſas poterunt expedire, prout materia exiget.

XLV. Et *art.* 15. inhibetur Conſilio admittere ullas appellationes tamquam *ab abuſu* interjectas per perſonas Religioſas, aut conſtitutas in ſacris, aut dare ullam aliam proviſionem in materia correctionis, vel punitionis criminum, aut delictorum per ipſos commiſſorum. Verba ſunt : *Si deffendons auſdicts de notre grand Conſeil de recevoir, ne admettre leſdictes appellations comme d'abus ; interjectées par gens d'Egliſe, Religieux, ou conſtituez in ſacris ; ne auſſi bailler autre proviſion en matiére de correction, ou punition des crimes, & delicts par eux commis, & perpetrez.* Id eſt : Hinc prohibemus Conſiliariis magni noſtri Senatus, ne dictas provocationes tamquam ab abuſu interpoſitas per perſonas Eccleſiaſticas, Religioſas, aut in ſacris conſtitutas recipiant, aut admittant, neque etiam proviſionem concedant in materia correctionis, aut punitionis criminum, & delictorum per eas commiſſorum, & patratorum.

XLVI. Similiter in Hiſpania non admittitur recurſus ad tribunalia Regia, ubi agitur de correctione, & punitione Religioſorum per ſuos Prælatos intra clauſtra Monaſteriorum, quemadmodum ſcribit Salgado *De Supplicatione ad Sanctiſſimum*, *part.* 2. *cap.* 11. *num.* 104.

XLVII. Addit tamen *num.* 105. "Quando inter eoſdem Religioſos Regulares „ violentia aliqua ; vel illata eſt, vel timetur, tunc ob ſcandalum ſedandum, „ & ad tollendam vim, Senatus hic ſupremus cognoſcit de hujuſmodi cauſis, „ & juxta caſuum qualitatem providet, „ ut ſibi magis viſum eſt pro quiete Religionum Regularium, & ut ſcandalum „ evitetur, juxta *dict. l. Regiam* 40. quæ „ Conſilio huic ſupremo privative ad alias „ Cancellarias reſervavit harum cauſarum „ expeditionem.... Nec tunc Senatus providet, ut in ceteris violentiis ; ſed ordinat ſecrete, quod aptius ſit negotii „ qualitati ad conſequendam tranquillitatem, & quiétem inter Regulares„.

XLVIII. Hic recurſus ad tribunalia Regia in caſum violentiæ, vel oppreſſionis ; item retentio litterarum Apoſtolicarum, tametſi alio nomine vocentur, & diverſâ nonnihil formulâ ad praxim deducantur, non abſimilem tamen effectum ſortiuntur, & eiſdem fundamentis innituntur, quibus appellationes *ab abuſu* ; uti ex Tractatibus Franciſci Salgado *De Supplicatione ad Sanctiſſimum*, & *De Protectione Regia*, aliiſque Pragmaticis Hiſpanis facile videri poteſt, & oſtendit Fevretius *De Abuſu lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 8. quemadmo-

dum

Digitized by Google

dum & remedium caſſationis, & denegatio Placeti Regii, quibus hìc in Belgio utimur, non multum ab iis diſtant: quibus omnibus Judices Regii ita moderate uti debent, ut nec ipſam Epiſcoporum, & Prælatorum in Eccleſiæ regimine, nec in moribus, & exceſſibus ſuorum ſubditorum corrigendis auctoritatem impediant, aut ſuam in alienam meſſem falcem immittant.

CAPUT V.

De Recuſatione Judicis.

1. *Recuſatio ſimilis appellationi quoad effectum.*
2. *Quid recuſatio Judicis?*
3. *Recuſationis variæ ſunt cauſæ, & ſæpius ab arbitrio Judicis dependentes.*
4. *Recuſatio proponenda eſt per libellum.*
5. *Judex ob ſuſpicionem non removetur, niſi a Parte fuerit ſuſpectatus ſeu recuſatus.*
6. *De jure cauſa ſuſpectationis inferenda eſt libello.*
7. *Conſonat & hodierna praxis.*
8. *An omnes cauſæ ſuſpectationis ſimul proponi debeant?*
9. *Judex recuſatus de Jure Canonico non cognoſcit de cauſa recuſationis.*
10. *Ex diſpoſitione Concilii Lateranenſis eligendi arbitri, qui de cauſa judicent; & quomodo hi eligendi?*
11. *Quare hi dicantur arbitri* juris?
12. *Arbitri hi more judiciario procedunt, & ab ipſorum Sententia appellari poteſt.*
13. *Judices arbitris terminum præfigere poſſunt, intra quem procedant.*
14. *Recuſari poteſt tam Judex ordinarius, quam delegatus.*
15. *Nec tantum Judex, ſed & Aſſeſſor, Commiſſarius, Graphiarius, ſimileſque recuſari poſſunt.*
16. *In his recuſandis levior cauſa ſufficit, quam in recuſatione Judicis.*
17. *Moribus hodiernis integrum Corpus Conſilii, aut Magiſtratus recuſari nequit.*
18. *Singuli tamen recuſari poſſunt, & cauſa a reliquis de Conſilio, aut Magiſtratu non recuſatis examinatur.*
19. *Quod & in Curiis Eccleſiaſticis, ubi plures ſunt Judices, merito recipitur.*
20. *Si major pars Magiſtratus, aut Senatus ſuſpectetur, quæ via ineunda?*
21. *Recuſatio proponenda ante omnem actum judicialem.*
22. *Poteſt etiam poſt litem conteſtatam proponi, ſi cauſa de novo emerſerit.*
23. *Poteſt & proponi, ſi ignorata fuerit.*
24. *Quis ſit effectus propoſitæ recuſationis?*

I. SUb eodem titulo Decretalium agitur de Appellationibus, & Recuſationibus; eo quod appellatio & recuſatio in multis conveniant; præcipue quoad effectum ſuſpendendi auctoritatem, & juriſdictionem Judicis, uti communiter obſervant Doctores.

II. Recuſatio itaque dicitur, Judicis causâ ſuſpicionis a Parte propoſitâ declinatio.

Hìc enim proprie recuſatio accipitur pro declinatione, ſive exceptione contra Judicem a Parte ex cauſa ſuſpicionis propoſitâ, quod in hac cauſa Judex non videatur ſatis indifferens; ſed adverſæ Parti plus juſto addictus.

III. Cum autem ſuſpicio hæc oriri queat ex variis cauſis, etiam variæ ac multiplices ſunt cauſæ recuſationis, quas late proſequitur Rebuffus in tractatu De Recuſationibus *art.* 9. & poſt ipſum Nicolaus Tuldenus in notis ad Damhouderum in *Praxi Rerum civil. cap.* 125. aliique ab ipſis citati; neque in particulari omnino determinari poſſunt, & frequenter ex circumſtantiis a Judice æſtimandæ ſunt, niſi aliquæ in Curiarum Ordinationibus, vel ſpecialibus Statutis ſint expreſſæ.

IV. Recuſatio autem proponenda eſt, non voce, ſed *ſcripto* ad exemplum appellationis ab *interlocutoria*, quæ in ſcriptis fieri debet, *Cap.* 1. *De Appellat. in* 6. Ideoque libello opus eſt, qui Judici exhibeatur, ſi præſens ſit; ſecus ſi abſens, *L. fin. Cod. De Except.* Et ita communiter teneri docet Rebuffus in dicto tractatu *art.* 5. *num.* 6. ut & reſpondit in quadam

dam facti ſpecie Wameſius, *Conſil.* 152. *num.* 5.

V. Quod & notat in Commentario *Cap.* 61. ;; *De Appellat.* ubi & monet *num.* 11. numquam ipſo jure propter ſuſpicionem removeri etiam *ſuſpectiſſimum* Judicem, etiam ex ſpeciali cauſa jure comprobatâ, ſi non quoque ut ſuſpectus recuſatus ſit: nec poſſet eo titulo Sententia nullitatis argui.

VI. Similiter exemplo appellationis a Sententia interlocutoria receptum eſt de Jure Canonico, cauſas recuſationis eſſe inſerendas libello recuſationis contra diſpoſitionem Juris Civilis in *L.* APERTISSIME *Cod. De Judiciis:* quo jure ſufficere videtur, ſi recuſans interpoſito juramento afferat, Judicem ſibi eſſe ſuſpectum.

VII. Juri Canonico, hac in parte, conſentit praxis, & ſtylus inferioris Germaniæ regionum, per quem ſtylum ſuſpicionis cauſæ in ſcriptis allegari debent, ait Damhouderus in *Praxi Rerum civil. cap.* 125. *num.* 19. & plures ejuſdem praxeos in ſuperiore Germania citat Tuldenus in notis ad dictum locum Damhouderi, dicitque Rebuſſus loco citato *num.* 15. quod *ſemper* cauſa ſpecialis eſt exprimenda, nec ſufficeret generalis expreſſio.

VIII. Quin & aſſerit Damhouderus ibidem *num.* 17. " quod debeant omnes ſuſpi-
„ cionis cauſæ ſimul proponi, & nequaquam
„ hodie una & cras altera, niſi fortaſſis
„ aliæ de novo ad recuſantis notitiam ſive
„ cognitionem provenirent „. Adde Wameſium citato *Conſil.* 152. *num.* 12. Neſcio an id per omnia praxi hodiernæ conſonet.

IX. Cauſâ recuſationis propoſitâ, ſi Judex recuſatus eam vel non ſufficientem agnoſcat, vel factum, quod pro cauſa ſuſpicionis, & recuſationis allegatur, falſum dicat; ne in propria cauſa Judex conſtitui videatur, non poteſt ipſe de cauſa recuſationis cognoſcere; ſed cauſa ſubſiſtere debet, donec ab altero, ſive Judice, ſive arbitro judicetur; nec Judex recuſatus debet ulterius in cauſa procedere.

X. Ex diſpoſitione autem Concilii Lateranenſis ſub Innocentio III. in *Cap.* 61. ;; *De Appellat.* eligi debent *arbitri*, qui de cauſa ſuſpicionis ſive recuſationis cognoſcant.

Vult autem Concilium, ut " ipſe (re-
„ cuſans) cum adverſario, vel (ſi forte ad-
„ verſarium non habeat) cum Judice ar-
„ bitros communiter eligat: aut ſi commu-
„ niter convenire non poſſint, abſque ma-
„ litia ipſe unum, & ille alium eligat, qui
„ de ſuſpicionis cauſa cognoſcant: & ſi ne-
„ quiverint in unam concordare ſententiam,
„ advocent tertium; ut quod duo ex ipſis
„ decreverint, robur obtineat firmitatis „.

XI. Arbitri hi ſic electi dicuntur arbitri *juris* ad diſtinctionem arbitrorum ex *compromiſſo:* eo quod a jure potius, quam a Partibus conſtitui videantur; quia ad eos eligendos, Partes a jure quodammodo adiguntur: cum econtra compromiſſarii liberâ voluntate compromittentium eligantur; uti ſupra *tit.* 5. *cap.* 4. dictum eſt.

XII. Itaque hi arbitri ſic electi more judiciario cauſam ſuſpicionis, & recuſationis examinant, & ſuper ea Sententiam proferunt; a qua, ſi Pars condemnata ſe gravatam ſentiat, non tantum reduci, quemadmodum *a laudo* arbitri compromiſſarii; ſed tamquam a Sententia *judiciario* more prolata, appellari poteſt: non ſecus atque ab alia quacumque Sententia definitiva: atque hinc rurſus via aperta, cauſas in immenſum protrahendi.

XIII. Sed ne & ipſi arbitri cauſam protrahant, atque interim Judex procedere impediatur, ſtatuit Innocentius IV. in *Cap.* 2. *De Appellat. in* 6. " ut ipſis arbitris per
„ Judicem competens terminus præfigatur
„ intra quem in idem conveniant, vel ter-
„ tium concorditer advocent, cum quo
„ ambo vel alter eorum, ejuſdem ſuſpi-
„ cionis negotium terminare procurent.
„ Alioquin Judex ex tunc in principali
„ negotio procedere non omittat „.

XIV. Recuſari autem poteſt Judex non tantum delegatus, ſed & ordinarius, quemadmodum deciſum eſt de Jure Canonico in *Cap.* 41. §. 3. & *Cap.* 61. ;; *De Appellat.* quod & moribus hodiernis receptum eſt: licet de Jure Civili quoad Judicem ordinarium non una ſit Interpretum ſententia.

XV. Nec tantum Judicem, ſed & ejus Aſſeſſores, imo & Auditores, & etiam Commiſſarios, & Adjunctos recuſari poſſe notat Damhouderus citato *cap.* 125. *num.* 13. additque Nicolaus Tuldenus in notis, etiam

Digitized by Google

iam recuſari poſſe Notarium, Graphiarium, Conſultorem, & teſtium Examinatorem: idem aſſerit Rebuffus in Tractatu *De Recuſat. art. 9. num. 49.*

XVI. Notatque ibidem Tuldenus ex Rebuffo *num.* 4. quod in recuſatione Graphiarii, aut Notarii ſufficiat levior cauſa, quam in recuſatione Judicis; imo vel ſolum juramentum ſine expreſſione alicujus ſpecialis cauſæ poſſe ſufficere; quia non agitur de magno præjudicio.

XVII. Moribus hodiernis totum Collegium ſive Senatum recuſari non poſſe receptum eſſe teſtantur Chriſtinæus *vol.* 2. *Deciſ.* 148. *num.* 15. & de Flandria Damhouderus citato *cap.* 125. *num.* 9. & de praxi Hollandiæ Merula *lib.* 4. *tit.* 4. *cap.* 1. ac pluribus citatis, aſſerit Simon a Groenevvegen ad *L.* Apertissime, *Cod. De Judiciis*.

XVIII. Singuli tamen ex Conſiliariis, & Judicibus tam ordinariis, quam delegatis, ex Juris Canonici diſpoſitione recuſari poſſunt: ita tamen, ut cauſæ ſuſpicionis, vel recuſationis, non ab *arbitris* juris, ſed ex ſtylo Belgii ab aliis de Collegio, ubi ſuſpectus ſedet, examinari debeant.

XIX. Hæc expeditior via eſt recuſationis cauſas expediendi: unde & merito in foro Eccleſiaſtico recipienda, ubi tribunal Eccleſiaſticum e pluribus Judicibus conſtat; quale eſt tribunal noſtrum Academicum *quinque Judicum appellationum*, cujus mentio facta eſt ſupra *cap.* 2. reſolutumque eſt per Univerſitatem non ita pridem, quod, ſi unus horum Judicum recuſetur, cauſæ recuſationis, non ab arbitris, ſed a reliquis Judicibus non ſuſpectis ſint examinandæ, & terminandæ.

XX. Si autem ex Senatoribus, vel Judicibus plures ſuſpectentur, ſeu recuſentur, tunc ſubinde recuſationis cognitio ad Judicem ſuperiorem ſpectat, aut ſubinde a Principe alii non ſuſpectis Judicibus adjungantur, eiſque hujus cauſæ cognitio atque deciſio injungitur. Vide Simonem a Groenevvegen ad *L.* Apertissime, *Cod. De Judiciis*, & Damhouderum in *Praxi Rerum civil. cap.* 125. *num.* 10. & 11.

XXI. Recuſatio tamquam ſpecies exceptionis dilatoriæ, & declinatoriæ fori, debet non tantum ante litem conteſtatam, ſed & omnem actum judicialem proponi; ne alias in Judicem conſentiri, & ſuſpicionis, ſeu recuſationis cauſa non curari videatur, *L. fin. Cod. De Except.* Unde Actori non permittitur recuſatio Judicis, quem ipſe ultro adiit, & ad quem Reum pertraxit; uti recte notavit Wameſius *Conſil.* 152. *num.* 6.

XXII. Si tamen cauſa recuſationis poſt litem conteſtatam *de novo* emerſerit, poterit Judex ex hac cauſa recuſari, *Cap.* 24. ;; *De Offic. & Pot. Jud. Deleg.* & *Cap.* 4. ;; *De Except.* Neque litem conteſtando, cenſeri poteſt recuſationi, ſive ſuſpicioni renuntiaſſe, cujus cauſa tempore litis conteſtatæ nondum nata erat.

XXIII. Quin etſi ante litem conteſtatam cauſa recuſationis revera jam ſubeſſet, poterit nihilominus proponi, ſi " is, qui " voluerit eam proponere, fidem faciat " juramento ſe poſtmodum ad illius noti- " tiam perveniſſe": uti loquitur Pontifex in citato *cap.* 4. An etiam poſt cauſam concluſam liceat, ſub prætextu *de novo* emergentis cauſæ, vel ejus ignorantiæ, Judicem recuſare? vide Wameſium citato *Conſil.* 152. *num.* 7.

XXIV. Propoſitâ legitime & ſervato juris ordine ipsâ recuſatione, ſuſpenditur juriſdictio & auctoritas Judicis; teneturque pendente cauſâ recuſationis Judex ſuperſedere: veriuſque eſt, acta a Judice, pendente recuſatione, non tantum eſſe revocanda, probatâ cauſâ recuſationis; ſed eſſe *ipſo jure* nulla; tametſi poſtmodum declararetur recuſationis cauſam fuiſſe inſufficientem, cauſaque ad Judicem recuſatum fuerit remiſſa: idque exemplo appellationis, cui hac in parte recuſatio æquiparari ſolet. Vide Vallenſem in Paratitlis Decretalium, ad *tit. De Appellat.* §. 19. *num.* 4. & 5. (*a*).

TITU-

(*a*) Plura dabit Tractatus *De Recurſu ad Principem*, cap. 3. §. 6. in Nono hujus operis volumine collocatus.

Digitized by Google

TITULUS UNDECIMUS
DE PŒNIS ET CENSURIS ECCLESIASTICIS.

CAPUT PRIMUM.

De Pœnis Eccleſiaſticis.

1. *Semper in Eccleſia fuit auctoritas imponendi crimmoſis, pro qualitate criminum & conditione perſonarum, convenientes pœnitentias.*
2. *Quamdiu forum externum non fuit ſeparatum ab interno, etiam pœnæ impoſitæ fuere cum reſpectu ad forum internum.*
3. *Poſtmodum pœnitentiæ impoſitæ pro foro interno, cœperunt per modum pœnæ decerni in foro externo.*
4. *Diſciplina circa impoſitionem pœnarum ſucceſſu temporis mutata fuit.*
5. *Eleemoſyna frequenter jam pridem in pœnitentiam aſſignata.*
6. *Hinc in forum Eccleſiaſticum introducta pœna pecuniaria.*
7. *Harum pœnarum frequens mentio in Decretalibus.*
8. *In imponendis his pœnis cavenda eſt ſuſpicio turpis quæſtus.*
9. *Suſpicionem ingerunt Judices, qui paſſim omnes pœnas convertunt in pecuniarias.*
10. *Vehementer ſuſpecti ſunt, qui de ipſis participant.*
11. *Synodus Tridentina vult pœnas* pecuniarias *applicari piis locis.*
12. *Noluit Synodus eas directe, vel indirecte Epiſcopis applicari.*
13. *Nec* piis *locis, ſi hæc applicatio aliquo modo cedat in commodum Epiſcopi.*
14. *Decretum S. Caroli de hac applicatione.*
15. *In Gallia debet exprimi in Sententia pius* uſus, *in quem mulcta pecuniaria ſit applicanda.*
16. *Idipſum cautum eſt Edicto Principum noſtrorum.*
17. *Inter pœnitentias jam pridem fuit reclusio in Monaſterio.*
18. *Hujus meminit Synodus Agathenſis.*
19. *Similiter & S. Gregorius, & Decretales Gregorii IX.*
20. *Hodie etiam inter pœnas Eccleſiaſticas computatur.*
21. *Rebelles & majorum criminum rei includendi* carceribus.
22. *In Clauſtro Canonicorum olim erant carceres.*
23. *Clericos crimino ſos poſſe* arctæ *cuſtodiæ deputari, reſpondit Innocentius III.*
24. *Carcer* perpetuus *de Jure Canonico in pœnam conſtitui poteſt.*
25. *Id & hodiernæ praxi conſonat.*
26. *In Clericis incarcerandis, quæ attendenda?*
27. *Clerici per Judices Eccleſiaſticos non ſunt communibus carceribus mancipandi; ſed Epiſcopalibus.*
28. *Variis ex cauſis olim Pœnitentibus imponebatur receſſus ex propria patria.*
29. *Subdiaconum calumniatorem mandat S. Gregorius in* exilium *deportari.*
30. *Hinc concludunt Canoniſtæ, inter pœnas Eccleſiaſticas eſſe deportationem in* exilium.
31. *Nec ſanctus Gregorius, nec antiqui Canones videntur loqui de* proprie *dicta deportatione* in exilium.
32. *Uti nec S. Ivo Carnutenſis.*
33. *Deportatio in exilium videtur ad ſecularem potius, quam ad Eccleſiaſticam Poteſtatem ſpectare.*

Digitized by Google

34. *Idipſum & Decretales Pontificum ſupponunt.*
35. *Hinc deducunt Pragmatici, Judici Eccleſiaſtico fas non eſſe aliquem in* exilium *relegare.*
36. *Fas tamen eſt Epiſcopo Clericos exteros ad ſuas proprias Diœceſes remittere.*
37. *Quin & obligare citra relegationem criminoſos ad receſſum e Diœceſi.*
38. *Pœnitentia corporis afflictiva olim Pœnitentibus imponi conſueta.*
39. *Pœnam flagellationis ab Epiſcopis impoſitam teſtantur SS. Auguſtinus, &* Gregorius.
40. *Hæc flagellatio apparet fuiſſe adinſtar paternæ duntaxat correctionis.*
41. *Cavendum erat Epiſcopis, ne adhibendo hanc pœnam facerent contra præceptum Apoſtoli,* non percuſſorem.
42. *Vetitum eſſe Epiſcopis cædere aliquem propriis manibus aſſerunt Canoniſtæ.*
43. *Cavendum præterea erat, ne pœna hæc tranſiret in vindictam ſanguinis.*
44. *Pœna publicæ fuſtigationis a foro Eccleſiaſtico paſſim receſſit.*
45. *Si Clericus ob atrox crimen ſit afficiendus pœnâ ſanguinis, tradendus erit Poteſtati ſeculari.*
46. *Priuſquam Poteſtati ſeculari puniendus tradatur, Clericus a gradu ſuo deponendus, ſeu degradandus eſt.*
47. *Id fieri voluit Juſtinianus.*
48. *Cauſa depoſitionis ſolebat primitus in Synodo Epiſcoporum tractari, præſertim in ſecunda inſtantia.*
49. *Ob defectum Synodorum permiſſum fuit cauſam examinari a certo numero Epiſcoporum.*
50. *Epiſcopi omnes interveniebant ut Judices cauſæ.*
51. *Canones de omni depoſitione loquuntur.*
52. *Canones certum numerum præfigentes, qui de cauſa depoſitionis judicarunt, a Canoniſtis intellecti de prima inſtantia.*
53. *Quomodo numerus Epiſcoporum Canonibus expreſſus, tandem in ſola degradatione actuali fuerit requiſitus?*
54. *De requiſita tot Epiſcoporum aſſiſtentia in Sacerdotum degradatione, querela Principum Germaniæ.*
55. *Synodus Tridentina permiſit degradationem aſſiſtentibus Abbatibus, aut perſonis in dignitate conſtitutis.*
56. *In degradatione Clericus inſignibus clericalibus exuendus.*
57. *Quomodo veſtibus clericalibus exuatur?*
58. *Quâ formâ verborum utatur Epiſcopus degradator?*
59. *Degradatum Epiſcopus denuntiat privilegiis clericalibus privatum, & foro ſeculari ſubjectum.*
60. *Epiſcopus pro degradato intercedit, ne pœnâ ſanguinis afficiatur.*
61. *Degradatio de jure, & ex præſcripto Pontificalis etiam facienda eſt de ſimplicibus Clericis.*
62. *Sed hodie in deſuetudinem abiit.*
63. *Degradatio Clericorum in ſacris conſtitutorum anno 1571. Edicto Regio in Gallia ſtabilita.*
64. *Minus tamen hodie videtur ibidem obſervata.*
65. *In Belgio Sacerdotes pœnâ ſanguinis a Judice ſeculari non afficiuntur ſine prævia degradatione.*

I. INDUBITATUM eſt, penes Eccleſiam ſemper fuiſſe auctoritatem imponendi pœnas, ſive pœnitentias pro qualitate criminum, & conditione Pœnitentium, quibus & ipſi Pœnitentes Deo pro commiſſis peccatis ſatisfaciant, & a peccatis quaſi fræno quodam coërceantur, cautioreſque, & vigilantiores in futurum reddantur; ipſiſque vulneribus per peccatum inflictis medeatur, necnon publico ſcandalo, ſi peccata publica ſint, ſatisfiat.

II. Sicuti autem primitus Eccleſia, ejuſque Miniſtri adverſus ſceleratos, & peccatores non procedebant, niſi cum reſpectu ad forum pœnitentiale; ipſumque forum internum, ſeu pœnitentiale non eſſet plane a foro externo, & forenſi ſeparatum (uti ſupra *tit.* 4. *cap.* 1. notavimus) ſic nec pœnas Eccleſia, ejuſque Miniſtri infligebant, niſi cum quodam reſpectu ad forum pœnitentiale; ut proinde undecim circiter ſeculis pœnæ Eccleſiaſticæ potius habuerint rationem pœnitentiarum, quam pœnarum; quemadmodum totis illis ſeculis, forma procedendi Eccleſiæ adverſus criminoſos, magis ad ipſum tribunal pœni-

nitentiæ, quam ad forenſe & judiciale referebatur.

III. Cum autem circa ſeculum XII. forum externum, & judiciale ſeparari cœpit a foro interno, & pœnitentiali; illudque exerceri ad normam judicii forenſis & ſecularis, cœperunt quoque illa, quæ pridem ad correctionem duntaxat, & in pœnitentiam pro delictis ab Epiſcopis, & Sacerdotibus fuerant injuncta, eiſdem in foro judiciali ad modum judicii forenſis per modum pœnæ ad vindictam publicam per Sententiam imponi, & per Miniſtros publicos Juſtitiæ forenſis inſligi, ſeu executioni mandari.

IV. Quemadmodum autem diſciplina circa punitionem criminum multum mutata fuit, quando forum externum, & judiciale a foro interno, & pœnitentiali fuit ſejunctum; ita quoque tunc ipſa diſciplina circa impoſitionem pœnarum non parum mutari cœpit, quemadmodum in decurſu apparebit.

V. Cum Scriptura nos doceat, efficaciſſimum remedium eſſe ad placandam Dei offenſam, & eluenda peccata, eleemoſynas in ſinus pauperum effundere, juxta illud a Daniele datum conſilium Nabuchodonoſor Regi: *Peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum*. Daniel. 4. verſ. 24. & rurſus Eccleſiaſt. *cap.* 3. *verſ.* 33. *Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccato*; uſitatiſſimum ſemper fuit in Eccleſia, ut Pœnitentibus in remedium ſuorum peccatorum eleemoſynarum elargitio pro modo facultatum a Sacerdotibus imponeretur.

VI. Poſtquam autem forum externum, & forenſe a foro interno, & pœnitentiali ſeparatum fuit, eleemoſynarum hæc elargitio, quæ in *pœnitentiam* ad expurgationem, & ſatisfactionem criminum imponi conſueverat, cœpit ab ipſis Officialibus & Judicibus Eccleſiaſticis etiam per *modum pœnæ* ad *vindictam publicam* delictorum imponi, & *judicialiter* decerni: atque hinc *pœnæ pecuniariæ* in forum Eccleſiaſticum intrarunt.

VII. Harum pœnarum ſat frequens mentio occurrit in Decretalibus noſtris, ac ſignanter Alexandri III. & Innocentii III. quarum textus infra referuntur: ideoque nec dubitari poteſt, quin inſpecto *jure* communi, & juxta diſciplinam Decretalibus expreſſam Judex Eccleſiaſticus poſſit imponere pœnas *pecuniarias*. Unde cum tempore Philippi Valeſii Regis Franciæ conquererentur Barones Franciæ per os Petri Cugnerii de Officialibus, qui ſuis monitionibus apponebant pœnas *pecuniarias*; reſpondit nomine Prælatorum Bertrandus Epiſcopus Eduenſis: " Ad 27. Articulum, qui loquitur de *pœnis pecuniariis*, quas Officiales in ſuis monitionibus apponunt, dicit, quod licitum eſt eis tales pœnas apponere tam de conſuetudine, quam de *jure*: quia ex quo licet Sententiam excommunicationis apponere, quæ eſt major, licet apponere pœnam pecuniariam, quæ eſt minor. Item ex quo tali Judici Eccleſiaſtico ſubditi exiſtunt, & ſic eſt eorum ordinarius, Judex ipſe poteſt in tali caſu eis apponere pœnam pecuniariam, vel aliam ſecundum quod videbitur ipſi expedire. Et ad hoc Jus divinum, & humanum concordant ".

VIII. Verum ſicuti Sacerdotes ſollicite cavere debent, ne ex pœnitentiis pecuniariis ſibi lucrum quærere videantur, uti ſupra *part.* 2. *tit.* 6. *cap.* 5. notavimus; ſic & hodie Judices Eccleſiaſtici circa harum pœnarum impoſitionem ita ſe gerere tenentur, ne videantur eas in proprium ſuum emolumentum potius, quam ad criminum vindictam, & delinquentium correctionem ipſorum imponere.

Hinc Concilium Lateranenſe in *Cap.* 13. ⁒ *De Officio Jud. Ordin.* poſtquam monuerat Prælatos, quod ad reformandos Clericorum ſuorum mores diligenter deberent intendere; ac declaraſſet, quod neque appellatio ſuſpenderet reformationis effectum, una monet Prælatos, provideant, ut hoc ſalubre ſtatutum ad *quæſtum pecuniæ* non convertant.

IX. Hanc ſuſpicionem difficulter evadent Prælati, & Judices Eccleſiaſtici, qui neglectis aliis pœnis canonicis paſſim pro quibuſcumque exceſſibus pœnas pecuniarias imponunt. Quapropter Alexander III. in *Cap.* 3. ⁒ *De Pœnis*, mandat diſtricte inhiberi Archidiaconis Conventrenſis Epiſcopatus: " Ne pro corrigendis exceſſibus,

„ & criminibus puniendis, a Clericis & „ laicis pœnam *pecuniariam* exigant „.

Hic notat Gloſſographus, non eſſe abſolute vetitum Judici Eccleſiaſtico infligere pœnam *pecuniariam;* ſed eam non eſſe infligendam, ubi crimen aliam pœnam ſpiritualem requirit: ideoque recte hic notat Fagnanus *num.* 3. "adverſus Prælatos, qui „ crebre, & facile pœnas pecuniarias in„ fligunt, oriri *vehementem* præſumptio„ nem avaritiæ „. Vide latius Covarruviam *lib.* 2. *Var. Reſol. cap.* 9. *num.* 9.

X. Vehementior erit hæc præſumptio, ſi has pœnas pecuniarias Prælati, eorumve Officiales ſibi directe, vel indirecte applicent; atque ita ex pœnarum inflictione lucrum aliquod captent.

Hinc poſt Gloſſam ad *Cap.* 2. ;; *De Pœnis*, notant Doctores, "quod pœnam *pecuniariam*, quam recipit Epiſcopus ab „ aliquo, *ſibimet appropriare non debeat*„. Dicitque Covarruvias loco citato: "Præ„ ceteris a Judicibus Eccleſiaſticis, & Præ„ latis eſt obſervandum, ut pœnas *pecu„ niarias* pro criminibus inflictas, in pios „ uſus potius; quam in propriam utilita„ tem erogare curent „.

XI. Igitur Synodus Tridentina omnem avaritiæ, aut turpis quæſtus notam a Prælatis amoveri ſtudens; volenſque cavere, ne videantur pœnæ a Superioribus in proprium potius ipſorum emolumentum, quam ad vindictam criminum, & correctionem delinquentium infligi, declaravit *Seſſ.* 23. *cap.* 1. *De Reform.* quod Superior Eccleſiaſticus teneatur fructus, quos Epiſcopi aliive Beneficiati ob non reſidentiam amittunt, *fabricæ* Eccleſiarum, aut *pauperibus* erogare. Idipſum mandat obſervari *cap.* 14. *Seſſ.* 25. circa pœnas concubinariorum. Et generalius eadem *Seſſ. cap.* 3. ubi permittens, ut Judex Eccleſiaſticus in cauſis civilibus ad forum Eccleſiaſticum quomodolibet pertinentibus, contra quoſcumque etiam laicos per *mulctas pecuniarias* procedere queat, addit hanc cautionem: *Quæ piis locis, ibi exiſtentibus, eo ipſo quod exactæ fuerint, aſſignentur*.

XII. Noluit ergo Synodus, ut Epiſcopi ſibi directe, aut indirecte mulctas ſive pœnas pecuniarias applicent, ſed eas piis uſibus aſſignari voluit.

Hinc conſulta S. Congregatio *ſuper negotiis Epiſcoporum*, an pœnæ *pecuniariæ* poſſint ab Epiſcopo pro aliqua parte applicari Procuratori Fiſcali, Executoribus, ac Miniſtris Curiæ pro *expenſis* tribunalis, & *Palatii* Epiſcopalis, & *domus* Vicarii, reſpondit, nihil ſolvi poſſe, cum pœna hæc *piis locis applicanda ſit*. Fagnanus ad *Cap.* 2. ;; *De Pœnis*.

XIII. Quinimo, uti notat Fagnanus ibidem *num.* 31. "hæc applicatio non mo„ do prohibetur fieri Procuratori Fiſcali, „ ſed etiam locis piis, ſi id cedat aliquo „ modo in utilitatem Epiſcopi. Unde cum „ fuerit quæſitum, an Epiſcopus vigore „ conſuetudinis loci poſſit tutâ conſcientiâ „ applicare pœnas, vel mulctas Sacriſtiæ, „ vel Fabricæ Eccleſiæ, quæ etſi aliquid „ habeant, non tamen poſſunt abſque au„ xilio impenſis neceſſariis reſpondere; ſa„ cra Congregatio cenſuit, poſſe Epiſco„ pum hujuſmodi pœnas applicare Fabri„ cæ, vel Sacriſtiæ Eccleſiæ, dummo„ do talis applicatio directe, vel indi„ recte non cedat in ipſius Epiſcopi utili„ tatem „.

XIV. His congruit Decretum S. Caroli in Concilio Mediol. I. *tit. De Pœnis;* ubi decrevit, ut "quotieſcumque delicti cauſâ „ Clerici mulctandi ſunt, quæ ab ipſis „ exigenda erit pecunia, nullo modo ad „ Epiſcopum perveniat, in ejuſve com„ moda quâvis ratione convertatur; ſed „ idem Epiſcopus parte pecuniæ, quæ ter„ tiam non ſuperet, aſſignatâ delatori, „ reliquam piis operibus, aut locis, qui„ bus ei videbitur, omnino attribuat „.

XV. Refert Renatus Choppinus *lib.* 2. *De Sacra Polit. tit.* 3. *num.* 9. non ſemel judicatum fuiſſe, fas non eſſe Judici Eccleſiaſtico *ſimpliciter* condemnare quempiam ad pœnam *pecuniariam;* ſed in ipſa Sententia exprimendum *pium uſum*, in quem ipſa pœna ſit convertenda. "Ut enim de„ mus (ait Choppinus) Judici cuilibet „ *mulctæ* dicendæ jus eſſe, cui publicum „ judicium ſit; hoc ita intelligi debet, ſi „ Eccleſiaſticus mulctam in pium quem„ dam uſum *judicans* deſtinarit. Quâ for„ mulâ, ac cautione ſacer Magiſtratus li„ cite mulctam indicit litigatori pro arbi„ tratu. Et ita per Senatum judicatum „ an-

Digitized by Google

„ anno 1530. ibidem teſtatur. Verum pu„ re damnato, & mulctato litigatore, cen„ ſetur Epiſcopus reorum damnationes „ transferre in rem ſuam, privatumque „ uſum iniquo exemplo voluiſſe „.

XVI. Similiter in Edicto Principum noſtrorum de 20. Sept. 1608. ſuper obſervatione dierum Feſtorum expreſſe dicitur, quod Judices Eccleſiaſtici poſſint per præventionem agere contra violatores Feſtorum, & ſi hi procedant ad condemnationem in mulctam *pecuniarum*, hæc fiat cum debita moderatione, & ad commodum pauperum, aut alicujus Hoſpitalis nominatim in Sententia exprimendorum. Verba Edicti ſunt: *Ende procederen by de Geeſteleycke Rechters tot condemnatie van eenige boeten van ghelde, dat het ſy met alſulcke moderatie als dat behoort, ende ten proſyte van de Aerme, oft van eenige Godtshuyſen* PARTICULIERLICKEN *te verklaeren by de ſelve vonniſſen*. Id eſt: Si coram Judicibus Eccleſiaſticis procedatur ad condemnationem mulctæ pecuniariæ, fiat eâ, quâ æquum eſt, moderatione, & in emolumentum pauperum, aut quorumdam Xenodochiorum, quod ipſum ſpecialiter in Sententia exprimetur. Extat Edictum *part.* 2. Edict. Flandriæ, *lib.* 1. *Rubric.* 1.

XVII. Inter ſpecies pœnitentiarum fuit & jam pridem reclusio Pœnitentium in aliquo Monaſterio, ut ibidem peccata ſua deflere, & exercitia pœnitentiæ ab hominum conſpectu remoti, facilius ſubire, & occaſiones peccatorum evitare poſſent.

XVIII. Iſtius pœnitentiæ meminit Synodus Agathenſis *Can.* 50. apud Gratianum *Diſt.* 50. *Can.* 7. decernens: " Si Epi„ ſcopus, Presbyter, aut Diaconus capitale „ crimen commiſerit, ab officii honore „ depoſitus in *Monaſterium* detrudatur, & „ ibi, quamdiu vixerit, laicam tantum„ modo communionem accipiat „.

XIX. Meminit & hujus retruſionis S. Gregorius *lib.* 2. *Epiſt.* 27. mandans quibuſdam Judicibus a ſe delegatis, ut ſi quemdam Bonifacium, præmiſsâ cognitione, cujuſdam facinoroſi criminis reum eſſe apparuerit, " tunc non ſolum Dominici Cor„ poris, & Sanguinis communione priva„ tus ſit, verum etiam in *Monaſterium*, „ ubi pœnitentiam agere debeat, *retrudatur*, ut criminis ſui maculas convenien„ ti valeat apud æternum Judicem lamen„ tatione purgare „.

Rurſus eodem libro *Epiſt.* 40. jubet Diaconum in crimen carnis prolapſum, in *Monaſterium*, ubi pœnitentiam peragat, *tradi*; " ita ut nulla exinde ei ſit quoquo „ modo egrediendi licentia, niſi (ait) hoc „ noſtra permiſerit fortaſſe præceptio „.

In Decretalibus quoque ſæpius hujus retruſionis fit mentio, puta *Cap.* 6. §. *fin.* ;; *De Homicid.* & *Cap.* 35. ;; *De Sent. Excomm.*

XX. Hodie hæc una eſt ex pœnis eccleſiaſticis: ſolentque Epiſcopi, eorumve Officiales non raro injungere Sacerdotibus, aut Clericis in vitium aliquod prolapſis, ut ſe ad tempus, vel perpetuo ad Monaſterium, aut Seminarium Clericorum retrahant, ibique certa pietatis, & pœnitentiæ præſcripta exercitia in peccatorum expiationem, & vitæ emendationem ſubeant.

XXI. Verum aliquorum ea eſt durities, & malitia, ut nec Monaſterium locus eis ſervandis ſat tutus ſit; nec diſciplina regularis ad eos continendos, & a vitiis retrahendos ſufficiens; majuſque periculum immineat, ne ipſi alios ſuis peſſimis exemplis inficiant, quam ſit ſpes, ipſos piorum exemplo convertendos: unde jam pridem in uſu fuit, ut & in ipſis Monaſteriis eſſent loca quædam ſeparata, quibus tamquam in carcere incorrigibiles, & majorum ſcelerum rei recluderentur.

XXII. In Regula Canonicorum anno 816. apud Aquiſgranum præſcripta *cap.* 134. dicitur: " Si uterque, & qui flagellatur, „ & quem flagellari ætas, aut qualitas „ perſonæ prohibent, adhuc *incorrigibiles* „ extiterint, ſit locus intra clauſtra Ca„ nonicorum, ſicut multis in locis noſci„ tur eſſe, quo ad tempus retrudantur, „ & ſecundum modum culpæ caſtigen„ tur „.

XXIII. Et conſultus Innocentius III. de Clericis graviter excedentibus, qui tute non poſſunt Monaſteriis ad agendam pœnitentiam deputari, an a Prælatis *arctæ* poſſent *cuſtodiæ* mancipari, reſpondet in *Cap.* 35. ;; *De Sentent. Excommunicat.* „ Quod cum Prælati exceſſus corripere „ de-

„ debeant ſubditorum, & publicæ utilita-
„ tis interſit, ne crimina remaneant impu-
„ nita, & per impunitatis audaciam fiant,
„ qui nequam fuerant, nequiores; non
„ ſolum poſſunt, ſed debent etiam Cleri-
„ cos, poſtquam fuerint de crimine cano-
„ nice condemnati, ſub *arcta cuſtodia* de-
„ tinere: qui cum ſint incorrigibiles, nec
„ in Monaſteriis valeant cuſtodiri, ad ſi-
„ milia, vel pejora facile laberentur „.

XXIV. Quia in *Cap.* 27. §. 1. *De V.S.* reſcribit Epiſcopo Pariſienſi, ut falſarium " in *perpetuum* carcerem ad agen-
„ dam pœnitentiam includat, pane dolo-
„ ris, & aquâ triſtitiæ ſuſtentandum, ut
„ commiſſa defleat, & flenda ulterius non
„ committat „.

Tandem Bonifacius VIII. editâ Conſtitutione in *cap.* 3. *De Pœnis in* 6. declaravit: " Quamvis ad reorum cuſtodiam, non
„ ad penam carcer ſpecialiter deputatus
„ eſſe noſcatur; Nos tamen non improba-
„ mus ſeu convictos (eorum exceſſibus &
„ perſonis, ceteriſque circumſtantiis provi-
„ dâ deliberatione penſatis) in perpetuum,
„ vel ad tempus, prout videris expedire,
„ carceri mancipes ad pœnitentiam pera-
„ gendam „.

Quod hic in principio ſuæ Conſtitutionis aſſerit Pontifex, id ex Jure civili deſumptum eſt; quo jure carcer ad cuſtodiam, non ad pœnam deſtinatus dicitur, *L.* 8. §. Solent *ff. De Pœnis*.

XXV. Interim hæc pœna in Curiis eccleſiaſticis recepta eſt; teſteque Renato Choppino *lib.* 2. *De Sacra Polit. tit.* 3. *num.* 12. vulgo etiam *perpetuis* vinculis pleċtuntur Sacerdotes.

Et revera hodie carcerem aſſignari poſſe in pœnam, & pœnitentiam, ſupponunt Ordinationes Curiarum Eccleſ. Provinciæ Mechlinienſis *tit. De Cuſtode carceris art.* 9. ubi decernitur: " Condemnatos ad *pœni-*
„ *tentiam* in pane doloris, & aqua triſti-
„ tiæ agendam, in eadem pœnitentia cu-
„ ſtodiet, recepturus a Sigilliſero pro ra-
„ tione temporis, & expenſarum, prout
„ æquum erit „.

XXVI. Recte dixit Bonifacius VIII. in citato *cap.* 3. *De Pœnis in* 6. in hac ad carceres condemnatione, a Judice eſſe procedendum, *exceſſibus, & perſonis, ceteriſque circumſtantiis providâ deliberatione penſatis.* Certum enim eſt, pœnam carceris, præſertim *perpetui* aut *diuturni* eſſe admodum gravem, neque pœnâ mortis multo inferiorem, imo quandoque duriorem: ut proinde paſſim moneant Canoniſtæ, pœnam *perpetui* carceris infligendam non eſſe, niſi pro crimine atroce, quod de Jure civili morte plectendum eſſet.

Inſuper Judex eccleſiaſticus incarcerationem ita ordinare debet, ut quantum fieri poteſt, per eam incarcerati ad meliorem vitam reducantur. Nam uti monet Innocentius III. in citato *cap.* 27. *De V.S.* hæc incarceratio fit, ut incarceratus *commiſſa defleat, & flenda ulterius non committat;* id eſt, ut convertatur & vivat. Quanta autem cura & in ſpiritualibus, & corporalibus carceratis ſit exhibenda, præſertim a Paſtoribus & Epiſcopis, dictum eſt ſupra *tit.* 8. *cap.* 2.

XXVII. Porro Clerici per Epiſcopos includendi non ſunt communibus, & laicalibus carceribus, nec ad hos condemnandi auctoritas eſt penes Judices eccleſiaſticos; ſed Epiſcopi ſuos *proprios* habent carceres, qui olim erant apud Eccleſiam vel domum Epiſcopalem, dicebanturque *Diaconica* vel *Diaconia:* hodie autem carceres *Epiſcopales* vocantur; de quibus in Concilio Lambethenſi celebrato anno 1261. legitur: " Item
„ ſpeciali præcepto ſtatuimus, quod quili-
„ bet Epiſcopus in ſuo Epiſcopatu habeat
„ unum vel duos carceres, prout compe-
„ tentius & ſecurius poterit providere,
„ pro Clericis flagitioſis deprehenſis in cri-
„ mine vel convictis, juxta cenſuram Ca-
„ nonicam detinendis „.

XXVIII. Inter pœnitentias olim Pœnitentibus imponebatur receſſus a propria patria, ut vel occaſiones peccandi vitarent, vel ſcandali occaſio populo adimeretur; aut etiam ut extra propriam patriam, & propinquorum, & familiarum conſpectum facilius pœnitentiæ opera ſubire poſſent; aut etiam ut vel hæc a propinquis & conſanguineis ſejunctio, & diuturnioris itineris ſuſceptio eis pro pœnitentia eſſent.

XXIX. De hac forſan ſpecie relegationis in pœnitentiam impoſitæ loquitur S. Gregorius *lib.* 9. *Epiſt.* 66. ubi cuidam Epiſcopo mandari vult, ut Subdiaconum calumnia-

Digitized by Google

minatorem, prius Subdiaconatus privet officio, atque verberibus publice caſtigatum, faciat in *exilium* deportari. Hic textus refertur in *Cap.* 1. ;; *De Calumniat.*

XXX. Hinc communiter concludunt Canoniſtæ poſt Gloſſam ad hoc Capitulum, quod hanc pœnam *exilii* Eccleſia imponat, quod & varii Canones apud Gratianum ſupponere videntur; ac ſignanter *Can.* 9. *cauſ.* 3. *quæſt.* 4. Item *Can.* 3. *cauſ.* 3. *quæſt.* 5. & *Can.* 23. *Diſt.* 63.

XXXI. Verum Canones hos non de pœna veri, & civilis exilii, quo per deportationem vel relegationem extra territorium aliquod quiſpiam relegatur, intelligi; ſed vel de *exilio* accepto in allegata ſignificatione; vel certe de pœna, quæ relegationi intra Monaſterium eſſet affinis, depoſitionemque ſive degradationem Canonicam ſubſequente, monet eruditus Auctor Notarum in citatam Epiſtolam S. Gregorii, *num.* 6.

XXXII. Hoc ſenſu exilium quoque accepiſſe videtur Ivo Carontenſis *Epiſt.* 186. (*a*) ſcribens Epiſcopo Aurelianenſi: " Oportet, ut adhibitis vobis aliis quinque Epiſcopis, publice detractis Sacerdotalibus indumentis, per ſingulos eum gradus deponatis, & depoſitum *perpetuo* carcere damnetis, aut in æternum exilium detrudatis ". Rationem hanc adjiciens: " Quod a *conſpectu* eorum, qui *ſcelus* ejus cognoverunt, removendus ſit, ne fœda facti memoria ſimplicium mentes perturbet ".

XXXIII. Nam, uti ipſe Auctor notat, pœna *veri exilii* ſive *relegationis*, quà quis per Sententiam relegatur extra aliquod territorium, eique ingreſſus *territorii* illius inhibetur, " durior eſt, & terreſtrem dominationem referens, quam ut ab Epiſcopis imponi queat ".

XXXIV. Et quidem ſub nomine Concilii Antiocheni refertur in prima Collectione Decretalium apud Antonium Auguſtinum titulo, *De Clerico excommunicato miniſt. cap.* 25. quod ſi Clericus excommunicatus, & ab Eccleſia expulſus, nihilominus in ſua præſumptione perſeveret, atque pœnas haſce contemnat, & Epiſcopus emendare non potuerit, *Regis judicio* EXILIO *damnetur*.

Raymundus hoc idem Decretum referens in *Cap.* 2. ;; *eod.* poſt ly *judicio* addidit hæc: *Ad requiſitionem Eccleſiæ*, ut ſit ſenſus: *Regis judicio, ad requiſitionem Eccleſiæ, exilio damnetur*. Sed ſive *ſine*, ſive *cum* hoc additamento legatur, equidem non obſcure ſupponitur, quod *exilio damnare* ſit Regiæ auctoritatis, & judicii.

Idipſum ſupponit Clemens III. in *Cap.* 10. ;; *De Judiciis*, dicens, ſi Clericus ob commiſſum crimen depoſitus fuerit, & poſt depoſitionem incorrigibilis manens excommunicatus, atque tandem contumaciâ creſcente, anathematis mucrone percuſſus, " poſtmodum vero ſi in profundum malorum veniens contempſerit, cum Eccleſia non habeat ultra quid faciat, ne poſſit eſſe ultra perditio plurimorum, per ſecularem comprimendus eſt poteſtatem; ita quod ei deputetur *exilium*, vel alia legitima pœna inferatur ".

Nequaquam obſcurum eſt, Pontificem in hac Decretali pœnam exilii non inter pœnas eccleſiaſticas, aut ab Eccleſia infligendas reputare; ſed inter pœnas per *ſecularem poteſtatem* infligendas, poſtquam inflictæ fuere omnes pœnæ eccleſiaſticæ; & *Eccleſia non habet ultra quid faciat*.

XXXV. Hinc deducunt Pragmatici, jus non eſſe Judici eccleſiaſtico, Clericum aut laicum in *exilium* mittere, ſed id ſpectare ad poteſtatem Regiam. Et quidem Guillelmus Benedicti ad *Cap.* RAYNUTIUS ;; *De Teſtamentis*, verbo *Et uxorem*, *num.* 453. aſſerit, ſuo tempore (*b*) in Gallia ſervatam opinionem, quod Judex ſecularis *bannire* Clericos poſſet. Neque id fas eſſe eccleſiaſtico Judici, non ſemel judicatum fuiſſe teſtatur Choppinus *lib.* 2. *De S. P. tit.* 3. *num.* 12. Et in Commentario ad leges

(*a*) Hæc Epiſtola in Editione Pariſienſi ann. 1647. recenſetur 162. Reperitur pag. 68. col. 2. Scripta dicitur Joanni Epiſcopo Aurelianenſi.

(*b*) Vivebat Guillelmus Benedicti exeunte decimo-quinto ſeculo.

ges municipales Andegavenſium *lib.* 1. *cap.* 39. *num.* 5. ait : “ Pontificii vero Judices „ ideo *exilio* nequeunt mulſtare ſontes, „ quod prorſus *territorio* careant, etſi non „ Diœceſi, intra quam, Diris devoto reo, „ piorum cœtu interdicunt. *Relegatio* enim „ fori eſt *profani* : ut execratio ſacra, „ eccleſiaſtici „. Idipſum pluribus Arreſtis confirmatum dicit Fevretius *De Abuſu lib.* 8. *cap.* 4. *num.* 11. Vide etiam Peleum in Actionibus forenſ. *lib.* 8. *cap.* 61. ubi aſſerit, licitum quidem eſſe Superiori Regulari mittere ſub obedientia Religioſum ſibi ſubditum de uno Monaſterio ad aliud: ſed per modum pœnæ & *relegationis*, eum dimittere, & expellere nequaquàm poſſe.

XXXVI. Notat quoque Fevretius loco citato, fas eſſe Epiſcopo, Sacerdotes extraneos non beneficiatos ob malam converſationem de ſua Diœceſi dimittere ad proprias: eo quod juxta Canones Clerici teneantur ſinguli in ſuis propriis Diœceſibus deſervire; niſi per Beneficium legitime alteri Diœceſi ſint incorporati: Ideoque Epiſcopus ſimiles e ſua Diœceſi dimittens, non relegat aut in exilium mittit, ſed ad propriam Diœceſim remittit.

XXXVII. Et in *Cap.* 3. ⁏ *De Crimine falſi*, ſcribit Urbanus III. cuidam Epiſcopo ut Clericis falſariis “ degradatis in „ ſignum maleficii characterem aliquem „ imprimi faciat, quo inter alios cognoſcantur; & *Provinciam* ipſam eos *abjurare* compellens, abire permittat „. Quidni & hodie hoc modo obligare poſſet Judex eccleſiaſticus, ut e Provincia emigraret, tametſi abſolutam pœnam relegationis ſeu exilii decernere non poſſet (*a*)?

XXXVIII. Non dubium quin jam pridem uſitatum fuerit, ut Pœnitentibus imponerentur nonnumquam pœnitentiæ *corporis* afflictivæ; utque Epiſcopi, & Prælati ſuis reſpective Clericis & Monachis hujuſmodi pœnitentias ſubinde imponerent; eoſque etiam corporaliter caſtigarent.

XXXIX. De virgarum pœna ab Epiſcopis adhibita loquitur S. Auguſtinus *Epiſt.* 133. ad Marcellinum, novæ edit. *num.* 2. eum exhortans, ut nolit perdere *paternam diligentiam*, quam in inquiſitione Donatiſtarum ſervaverat : “ Quando (ait) tantorum ſcelerum confeſſionem non extendente equleo, non ſulcantibus ungulis, „ non urentibus flammis, ſed *virgarum verberibus* eruiſti. Qui modus coërcitionis „ a Magiſtris Artium liberalium, & ab „ ipſis Parentibus adhibetur, ut & ſæpe „ in Judiciis ſolet *ab Epiſcopis* adhiberi „. Refertur apud Gratianum *Cauſ.* 23. *quæſt.* 5. *Can.* 1.

Hujus correctionis meminit quoque S. Gregorius citatâ *Epiſtolâ 66.* ejuſque fragmentum refertur in *Cap.* 1. ⁏ *De Calumniat.* ubi Subdiaconum calumniatorem mandat publice *verberibus caſtigatum* in exilium deportari.

XL. Verum ex citatis verbis S. Auguſtini manifeſtum eſt, hanc flagellationem ſeu caſtigationem fuiſſe adinſtar *paternæ* cujuſdam correctionis; quâ Parentes in filios, & Magiſtri liberalium Artium in diſcipulos uti conſueverunt. Hanc Abbates in Monachos ex Regulæ præſcripto jam pridem exercuiſſe ſupra *part.* 1. *tit.* 31. *cap.* 3. notavimus. Admodum ergo veriſimile eſt, Epiſcopos & hoc correctionis genere in *juniores* ſuos Clericos *paterno* more primitus uſos fuiſſe.

XLI. Duo autem in uſu hujus pœnitentiæ Epiſcopis cavenda erant. Primum quidem, ut eâ moderatione uterentur, ut ſe Paſtores, *non percuſſores* oſtenderent.

De Epiſcopis circa hoc excedentibus loquitur ſanctus Gregorius *lib.* 2. *Epiſt.* 52. *ind.* 2. dicens : “ Quid autem de Epiſcopis qui verberibus timeri volunt, Canones dicant, bene fraternitas veſtra novit. Paſtores enim facti ſumus, non „ percuſſores. Egregius Prædicator dicit: „ Argue, obſecra, increpa in omni patientia, & doctrina. Nova vero atque „ inaudita eſt iſta prædicatio, quæ verbe- „ ri-

(*a*) Id quoque in Galliis obſervatur, modo actus, quo Presbyter ad ſuam remittitur Diœceſim, nihil contineat, quod per modum Sententiæ exilii exprimatur: id enim abuſivum foret. Conſult. 7. novorum Collect. Cleri Gallicani, col. 1260. &c.

Digitized by Google

„ ribus exigit fidem „. Extat apud Gratianum, *Diſt.* 45. *Can.* 1.

Haud obſcurum eſt, S. Gregorium hic indicare *Canonem* 38. vulgo Apoſtolorum, relatum a Gratiano ibidem *Can.* 7. quo decernitur: " Epiſcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, qui *verberat* eos qui peccant, vel infideles qui injuriam fecerunt, & per hoc vult pertimeſcere, *deponi* jubemus „. Vide quoque *Can.* 8. ejuſdem diſtinctionis deſumptum ex Concilio III. Bracarenſi.

XLII. Quin & in *Can.* 25. *Diſt.* 86. legitur: " Non licet Epiſcopo *manibus ſuis* aliquem *cædere*. Hoc enim alienum a Sacerdote eſſe debet „. Hinc poſt Gloſſam ad *cap.* 24. ;; *De Sentent. Excommun.* notarunt Canoniſtæ, quod quidem liceat Abbati in *propria* perſona *cauſâ regularis* diſciplinæ, verberare Monachum; non autem id licere Epiſcopo.

XLIII. Ad hæc in hujus pœnæ impoſitione eâ moderatione procedendum eſſe monet Alexander III. in *Cap.* 4. ;; *De Raptoribus*, quod *flagella in vindictam ſanguinis minime tranſire videantur*.

XLIV. Cum autem publica flagellatio, qualis hodie criminoſis per publicum juſtitiæ executorem fieri ſolet, ad vindictam *ſanguinis* pertinere videatur, hæc pœna paſſim a foro eccleſiaſtico receſſit; teſtaturque Ignatius Lopez in notis ad Praxim crim. Bernardi Dias *cap.* 133. eam in Curiis eccleſiaſticis Hiſpaniæ non conſueviſſe imponi; afferitque quoque Julius Clarus in *Practica crim. quaſt.* 70. *num.* 2. eam nec in Ducatu Mediolanenſi in perſona alicujus Clerici ſervari.

Quin & teſte Fevretio per Arreſtum Parlamenti Pariſienſis anno 1562. ad concluſionem Advocati Fiſcalis, dictum fuit male & abuſive judicaſſe Officialem condemnando aliquem ad fuſtigationem publicam; inhibitione factâ omnibus Officialibus, & Judicibus eccleſiaſticis ſimiles pœnas imponere.

XLV. " Si ita gravis fuerit exceſſus, quod mortem vel detruncationem membrorum debeant ſuſtinere, vindictam reſerves Regiæ poteſtati „; ſcribit Alexander III. Panormitano Archiepiſcopo in *Cap.* 4. ;; *De Raptoribus*.

Igitur ſi Clericus de exceſſu & crimine adeo gravi fuerit convictus, ut pœnam mortis aut truncationis membrorum mereatur, non a Judice eccleſiaſtico, ſed laico hujuſmodi pœna infligenda erit; atque hic locum habebit, quod ait Pontifex in *Cap.* 10. ;; *De Judiciis:* " Quum Eccleſia non habeat ultra quod faciat, per *ſecularem* comprimendus eſt poteſtatem „.

XLVI. Ceterum priuſquam Judici ſeculari tradendus ſit, prius Sacerdotali, & Clericali dignitate ab Eccleſia privandus, & quaſi ad laicalem conditionem reducendus eſt, id eſt juxta hodiernam phraſim, degradandus, ſive de gradu, & Ordine dejiciendus.

XLVII. Id tempore Juſtiniani receptum fuiſſe manifeſtum eſt ex ejus *Novella* 83. ubi declarans in Præfat. §. 2. de criminibus *civilibus* Clericorum competentes Judices cognoſcere, addit hanc cautionem: " Illud palam eſt, ſi reum eſſe pronuntiaverit eum qui convenitur, Præſes Provinciæ, & *pœnâ* judicaverit dignum; prius hunc *ſpoliari* a Deo amabili Epiſcopo Sacerdotali dignitate, & ita ſub legum fieri manu „.

Voluit ergo Juſtinianus, Clericum de crimine *civili* convictum, & condemnatum, prius ab Epiſcopo Sacerdotali dignitate ſpoliandum, antequam per Judicem ſecularem ſeu legalem pœnæ ſubjici poſſit, ſive *ſub legum fieri manu*.

XLVIII. Porro cum de depoſitione Epiſcoporum, Presbyterorum, aliorumque Miniſtrorum Eccleſiæ agebatur, ſolebat cauſa jam pridem ad Synodum Epiſcoporum referri, ibique diſcuti & decidi, quemadmodum teſtatur Synodus Hiſpalenſis II. *Can.* 6. extatque apud Gratianum *Cauſ.* 15. *quaſt.* 7. *Can.* 7. ubi dicitur: " Epiſcopus Sacerdotibus, ac Miniſtris ſolus honorem dare poteſt, auferre ſolus non poteſt. Si enim hi, qui in ſeculo a dominis ſuis honorem libertatis adepti ſunt, in ſervitutis jugum non revocantur, niſi publice apud Prætoris, ac Præſidis tribunal in foro fuerint accuſati: quanto magis hi qui divinis Altaribus conſecrati, honore Eccleſiaſtico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris ſui privile-

Digitized by Google

„ giis exui ; ſed præſentati Synodali judicio , quod Canon de illis præceperit , definiri „.

Illud autem vel tunc præcipue obtinebat juxta *Canonem* 5. Nicænum , ſi Presbyteri , aliive Clerici de proprii Epiſcopi Sententia quererentur ; quam in Synodo Epiſcoporum totius Provinciæ examinari voluit citatus Canon , uti ſupra *tit.* 10. *cap.* 1. notatum eſt .

XLIX. Sed quia difficulter ſimiles Epiſcoporum Synodi habebantur , quoties Clericorum querelæ contra proprios Epiſcopos deferebantur , in Concilio Carthaginenſi II. ſuggeſſit Felix Epiſcopus , " ſecundum ſtatuta veterum Conciliorum , ut ſi quis Epiſcopus (quod non optamus) in reatum aliquem incurrerit , & fuerit nimia neceſſitas , non poſſe plurimos congregare , ne in crimine remaneat , a 12. Epiſcopis audiatur , & Presbyter a 6. Epiſcopis cum proprio ſuo Epiſcopo audiatur , & Diaconus a tribus „ . Apud Gratianum *Cauſ.* 15. *quæſt.* 7. *Can.* 4.

Canonem hunc loqui de ſecunda inſtantia , ſive caſu appellationis , credit Zonaras ; ne alias repugnet Canoni IV. Antiocheno , quo ſupponitur , Presbyterum , aut Diaconum a proprio Epiſcopo ſine Synodo *deponi* poſſe. Extat apud Gratianum *Cauſ.* 11. *quæſt.* 3. *Can.* 61.

L. Quidquid ſit , hoc certum eſt , Epiſcopos omnes , ſive in Synodo ſive extra Synodum , cum proprio Epiſcopo congregatos , fuiſſe veros Judices cauſæ ; adhibitoſque non ad ſolemnitatem , aut formam actus duntaxat , ſed ad cauſæ examen , & judicium ferendum.

LI. Ulterius indubitatum eſt , hic non tantum de actuali depoſitione , quæ hodie vulgo degradatio dicitur ; ſed de quacumque depoſitione a ſacro miniſterio , & dignitate Sacerdotali agi .

LII. Denique & illud ſat manifeſtum apparet , quod dictum Canonem Carthaginenſem , & alios nonnullos idem decernentes , & a Gratiano eodem loco relatos , Canoniſtæ intellexerint jam pridem de prima inſtantia : quaſi is Epiſcoporum numerus abſolute , & generaliter in depoſitione etiam Presbyterorum , & Diaconorum neceſſarius eſſet .

LIII. Cum autem ſucceſſu temporis juriſdictio contentioſa per ſolum Epiſcopum vel ejus Officialem exerceri cœpit , etiam auctoritas depoſitionis Clericorum ſoli Epiſcopo ejuſve Officiali attributa fuit . Ne tamen a Canonum diſpoſitione plane recedi videretur , numerus Epiſcoporum dictis Canonibus Carthaginenſibus expreſſus , ſine ullo ad Synodum reſpectu reſtrictus fuit ad depoſitionem actualem , & ſolemnem , quam *degradationem* dicimus , quemadmodum reſcripſit Bonifacius VIII. in *cap.* 2. *De pœnis in 6.* dicens : " quod verbalis degradatio , ſeu depoſitio ab Ordinibus , vel gradibus Eccleſiaſticis eſt a proprio Epiſcopo ſibi aſſiſtente , in degradatione Clericorum in ſacris conſtitutorum Ordinibus , *certo Epiſcoporum numero definito Canonibus* , facienda : quamquam proprii Epiſcopi Sententia ſine aliorum Epiſcoporum præſentia ſufficiat in degradatione eorum , qui minores duntaxat Ordines receperunt „ .

Hic per Canones intelligi citatos Canones Carthaginenſes , & conſequenter in degradatione requiri numerum Epiſcoporum in dictis Canonibus expreſſum , poſt Gloſſam uno conſenſu tradidere Canoniſtæ , & ita in degradatione Epiſcopi requiri aſſiſtentiam 12. Epiſcoporum , in Presbyteri ſex , & Diaconi , ac Subdiaconi trium Epiſcoporum ; quod & praxis comprobavit , & in Pontificali Romano ſub titulo De Degradatione expreſſum eſt .

LIV. Cum autem ſæpe ob Epiſcoporum raritatem , graveſque expenſas tot Epiſcoporum conventus non ſine difficultate , magniſque ſumptibus in nonnullis regionibus haberi poſſet , præſertim in Germania , propter Epiſcoporum ibidem paucitatem ; ideoque nec hæc degradationis ſolemnitas facile peragi poſſet : quo fieret ut enormia Clericorum crimina impunita manerent ; quin & anſa majore cum audacia crimina perpetrandi dari videretur , apud Adrianum VI. conqueſti fuere Principes Germaniæ *art.* 21. inter 100. gravamina eidem Pontifici exhibita , ubi dicunt : " Et tandem ut in peccatis maleficiiſque perpetrandis magis adhuc foveantur , præter omnem æquitatis rationem , aliquatenus interdictum eſt Archiepiſcopis , & Epiſco-

„ ſco-

Digitized by Google

„ ſcopis, ne malefactores hos publice criminali judicio reos agere poſſint, niſi prius degradatos: id quod tantis ſumptibus, tantâque pompâ celebrari oportet, ut propterea perquam rariſſimum uncti illi malefactores meritâ plectantur pœnâ „.

LV. Eamdem querelam in ipſo Concilio Tridentino renovarunt Epiſcopi Germaniæ, quibus moti Patres Tridentini declararunt *Seſſ.* 13. *cap.* 4. *De Reformat.* quod Epiſcopo per ſe, ſeu illius Vicarium.... " ad actualem atque ſolemnem degradationem ab ipſis Ordinibus, & gradibus Eccleſiaſticis, in caſibus, in quibus aliorum Epiſcoporum præſentia in numero a Canonibus definito requiritur, etiam abſque illis procedere liceat; adhibitis tamen, & in hoc ſibi adſiſtentibus totidem Abbatibus, uſum mitræ, & baculi ex privilegio Apoſtolico habentibus, ſi in civitate aut Diœceſi reperiri, & commode intereſſe poſſint; alioquin aliis perſonis in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutis, quæ ætate graves, ac Juris ſcientiâ commendabiles exiſtant „.

Cum Synodus requirat, ut perſonæ in dignitate conſtitutæ ab Epiſcopo aſſumendæ, ſint *juris ſcientiâ commendabiles*, videtur Synodus indicare hanc Prælatorum aſſiſtentiam non tantum ad ſolemnitatem, & meram cæremoniam requiri; ſed ut una Epiſcopo in diſcuſſione cauſæ aſſiſtant: quemadmodum citati Canones Carthaginenſes exigebant Epiſcoporum conventum, ut ab omnibus cauſa accuſatorum diſcuteretur, & judicaretur, uti ſupra notavimus.

LVI. Ut autem Clericus, quantum fieri poteſt, Clericali charactere ac dignitate ſpolietur, & ad ſtatum ac conditionem laicalem reducatur, judicatum fuit, non tantum verbaliter, & per Sententiam Judicis deponendum eſſe Clericum Judici ſeculari tradendum, ſed præmittendam eſſe realem exauctorizationem ſeu degradationem, ad exemplum " exauctorizationis ejus qui militiæ deſervit *armatæ*, cui *militaria* detrahuntur *inſignia*; ſicque a militia remotus caſtris rejicitur privatus conſortio, & privilegio militari „: ut ait Bonifacius VIII. in citato *cap.* 2.

LVII. „ Clericus igitur (pergit Bonifacius) degradandus, veſtibus ſacris indutus, in manibus habens librum, vas, vel aliud inſtrumentum ſeu ornamentum ad Ordinem ſuum ſpectans, ac ſi deberet in officio ſuo ſolemniter miniſtrare, ad Epiſcopi præſentiam adducatur; cui Epiſcopus publice ſingula, ſive ſint veſtes, calix, liber, ſeu quævis alia, quæ illi juxta morem ordinandorum Clericorum, in ſua ordinatione ab Epiſcopo fuerint tradita ſeu collata, ſingulariter auferat, ab illo veſtimento ſeu ornamento, quod datum vel traditum fuerat ultimo inchoando, & deſcendendo gradatim, degradationem continuet uſque ad primam veſtem, quæ datur in collatione tonſuræ; tuncque radatur caput illius ſeu tondeatur, ne tonſuræ ſeu clericatus veſtigium remaneat in eodem „.

LVIII. Deinde formam ſubjicit, dicens: „ Poterit autem Epiſcopus in degradatione hujuſmodi uti verbis aliquibus ad terrorem illis oppoſitis, quæ in collatione Ordinum ſunt prolata, dicendo Presbytero hæc vel ſimilia verba in remotione planetæ: Auferimus tibi veſtem Sacerdotalem, & te honore Sacerdotali privamus. Sicque in remotione reliquorum inſignium ſimilibus verbis utens in ablatione ultimi, quod in collatione Ordinum fuit primum, infra ſcripto, vel alio ſimili modo pronuntiet, ſive dicat: Auctoritate Dei omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ac noſtrâ, tibi auferimus habitum Clericalem, & deponimus, degradamus, ſpoliamus, & exuimus te omni Ordine, beneficio, & privilegio Clericali „.

LIX. Hæc degradationis forma extat & in hodierno Pontificali Romano, ubi & additur, quod factâ juxta prædictam formam degradatione, " ſi fuerit talis caſus, quo degradatus tradi debeat Curiæ ſeculari, Pontifex degradator degradatum amplius non tangit, ſed in hunc modum contra ipſum pronuntiat, dicens: *Pronuntiamus, ut hunc exutum omni Ordine, & privilegio Clericali, Curia ſe-*

Digitized by Google

„ *cularis in ſuum forum recipiat degradatum* „.

LX. Tandem ne ad ſanguinis vindictam concurrere videatur, ex præſcripto Pontificalis, " tum Pontifex degradator efficaciter, & ex corde, omni inſtantiâ, pro „ miſerrimo illo derelicto intercedit apud „ Judicem ſecularem, ut citra mortis periculum, vel mutilationis, contra degradatum Sententia moderetur, dicens: *Domine Judex, rogamus vos cum omni affectu, quo poſſumus, ut amore Dei, pietatis & miſericordiæ intuitu, & noſtrorum interventu precaminum, miſerrimo huic nullum mortis, vel mutilationis periculum inferatis* „.

„ Quo facto (ait Pontificale) Miniſtri „ Curiæ ſecularis degradatum ſub ſua cuſtodia recipiunt, & diſcedunt „.

De præmiſſa interceſſione Pontificis degradatoris pro degradato, vide dicta *part.* 2. *tit.* 10. *cap.* 4.

LXI. Ex ipſa Decretali, necnon Pontificali Romano, conſtat ſolemnem hanc degradationem etiam uſitatam fuiſſe reſpectu Clericorum primæ Tonſuræ, & minorum Ordinum; quamvis hæc a ſolo Epiſcopo ſine aliorum aſſiſtentia peragi potuerit.

LXII. Teſtatur quoque Guillelmus Benedicti ad *Cap.* RAYNUTIUS ;; *De Teſtam.* verbo, ET UXOREM *num.* 440. ſuo tempore communem fuiſſe Canoniſtarum opinionem, etiam ſimplicium Clericorum degradationem eſſe neceſſariam; ſed in Gallia tamen non fuiſſe receptam, dicens: „ Attamen in præſenti Regno, & Curia „ Franciæ, quoties Clericus *ſimpliciter* „ *Tonſuratus* de crimine detinetur a ſeculari poteſtate, ſi delictum ſit tale pro „ quo puniendo Eccleſia non habet de jure quod faciat; ut quia delictum eſt ita „ atrox, quod Eccleſia pœnam pro illo „ non habet condignam: his caſibus per „ Judicem ſecularem punitur abſque alia „ declaratione, ſeu *degradatione* per Eccleſiam fiendâ deperditione privilegii, „ quo eſt ipſo facto privatus; licet videretur, declarationem eſſe neceſſariam per „ *Cap.* CUM SECUNDUM *De Hæreticis in* „ 6. & *cap.* SI JUDEX *De Sentent. Excomm. in* 6. quæ jura hoc caſu non ſervantur in Regno, nec ſervata fuerunt, „ Eccleſiâ ſciente, & tolerante „.

Quod de Regno Galliæ teſtatur Benedicti, hoc & hic in Belgio obtinet; ut nimirum degradatio ſimplicium Clericorum exoleverit, & ad Clericos *in ſacris* conſtitutos reſtricta ſit.

LXIII. Hinc anno 1571. Edicto Caroli IX. Regis Galliæ declaratum fuit, quod Presbyteri, & promoti *ad ſacros* Ordines non ſint afficiendi ultimo ſupplicio pro commiſſis criminibus, ſine prævia *degradatione*, nullâ factâ mentione *ſimplicium* Clericorum.

LXIV. Sed ſi recentioribus, ac modernis Galliæ Pragmaticis, & Scriptoribus fides ſit, nec hæc Caroli IX. Conſtitutio hodie in Gallia ſervatur; aſſerentibus, degradationem etiam Presbyterorum de enormi, & privilegiato crimine non requiri, eamque in deſuetudinem abiiſſe eo prætextu, quod Epiſcopi prætenderent, ſe non eſſe ſimplices Miniſtros degradationis; ſed & Judices criminum, ſeque de crimine cognoſcere debere, priuſquam ad degradationem procedant; uti late deducit Loyſeau in tractatu *De Ordinibus cap.* 9. & plures citat Carolus Fevretius De Abuſu *lib.* 8. *cap.* 4. qui poſtquam dixit, duplicem de jure eſſe Clericorum depoſitionem, unam verbalem, aliam actualem adhibitis ſolemnibus cæremoniis in Pontificali præſcriptis, ſubjicit: At hoc impræſentiarum non obſervatur; crediturque, eſſe ſufficienter degradatos per atrocitatem criminis, quod commiſerunt (*a*).

LXV. In Belgio tametſi rara admodum ſit hæc cæremonialis, & ſolemnis, ac publi-

(*a*) In Gallia initio decimi-ſeptimi ſeculi mos degradandi Clericos in ſacris Ordinibus conſtitutos adhuc obſervabatur; id conſtat exemplis, quæ tom. 7. novorum Cleri Gallicani Collectaneorum referuntur, col. 1317. Tandem recuſantibus Epiſcopis degradare Clericos, quos Judices capitis damnaverant, uſus degradationis interiit. *Ibid.* col. 1318. &c.

Digitized by Google

blica Saeerdotum, aut aliorum *in ſacris* conſtitutorum degradatio, nihilominus in deſnetudinem non abiit; diciturque & decimo-ſeptimo ſeculo ab Archiepiſcopo Mechlinienſi Jacoho Boone adhuc facta: neque hactenus ſcimos, ollum *in ſacris* conſtitutum pœnâ corporali per Judices laicos puoitum, ſine prævia degradatione.

CAPUT II.

Quid Jodex Eccleſiaſticus legitime poteſt ſtatuere in pœnis temporalibus?

1. *Pœna pecuniariæ a Judicibus Eccleſiaſticis primitus non imponebantur.*
2. *Senſus Canonis Concilii Chartaginenſis circa pœnas temporales.*
3. *Canonis ſenſus mutatus, vel potius ab Iſidoro Mercatore depravatus videtur.*
4. *Canonis hujus mutatio dedit Judicibus Eccleſiaſticis occaſionem decernendi pœnas civiles.*
5. *Uſque ad ſeculum* VIII. *pœnæ non imponebantur niſi cum reſpectu ad forum pœnitenciale.*
6. *In cuſtodia detinebantur olim Clerici non in publicam criminum vindictam, ſed per modum pœnitentiæ.*
7. *Judici Eccleſiaſtico olim non licuit decernere pœnas, quibus reus ad ſuum crimen confitendum adigeretur.*
8. *Nec hodiernâ Juriſprudentiâ licet.*
9. *Pœna pecuniaria a Judice Eccleſiaſtico inflicta ſub nomine eleemoſynæ exprimi ſolet.*
10. *Hic enim Judex uſum iſtius pecuniæ exprimere in ſua Sententia tenetur.*

☞ I. SUperiori capite obſervatom eſt primis ſeculis morem non fuiſſe, ut Epiſcopi Clericis, ſeu laicis criminum licet atrocium reis pœnas etiam peconiarias per modum pœnæ, ſive in vindictam ipſorum criminum imponerent; eo quod vindictam criminum per pœnas, ſive pecuniariis, ſive corporales ſcirent pertinere ad jus *gladii*; huncque non Eccleſiæ ſive Prælatis Eccleſiaſticis, ſed Principibus, eorumque Magiſtratibus a Deo datum.

Et ſane Epiſcopis eâ ætate perſuaſum fuiſſe, ſibi fas non eſſe pœnas pecuniarias, aliaſve civiles Clericis in vindictam criminum aut coërcitionem ſuâ auctoritate imponere, indicarunt Patres Africani ubi in Concilio Carthaginenſi anoo 401. decreverunt: *&* illod *petendum, ut ſtatuere dignentur* (Imperatores) *ut ſi quis cujuslibet honoris Clericus judicio Epiſcoporum quocumque crimine fuerit damnatus, non liceat eum ſive ab Eccleſiis, quibus præfuit, ſive a quolibet homine defenſari, interpoſitâ pœnâ damni,* PECUNIÆ, *atque honoris, quo nec ætatem, nec ſexum excuſandum eſſe præcipiant.*

II. Ad hunc Canonem recte notat Zooaras, " nequaquam hoc Canone prohiberi Clericis appellare a Sententia Epiſcoporum, ſi ſe gravatos exiſtiment; ſed duntaxat poſtulandum ab Imperatoribus, ne juſta Sententia Epiſcoporum lata contra Clericum per quemquam vi aut armis impediatur. Ut igitur id nec ab Eccleſiis, id eſt Eccleſiaſticis viris, aut aliis quibuſcumque attentetur, petendum cenſent ab Imperatoribus, ne liceat eum ab Eccleſiis, quibus præfuit defenſari *interpoſitâ pœnâ damni pecuniæ, atque honoris* ".

Quapropter ad hoc Decretum reflectens Petrus De Marca in opuſculo *de veter. Collect. Canonum* non ſine fundamento monet: " Lex petenda erat ob *civilem* pœnam, quæ ab Eccleſia infligi non poterat, ſed tantum *canonica* ".

III. Præterea notat ibidem De Marca collectori illius farraginis, quæ ſub nomioe Concilii Carthaginenſis V. extat, " viſum fuiſſe ut Canonem iſtum ſecundum in ſua collectione locaret *conſtituendo* Synodi *auctoritate*, qood poſtulandum erat a Principibus, *& illud ſtatuendum* (inquit) & cetera ſubjungit ".

Hæc recte a viro erudito notata; ſed illud mirum a viro hic non fuiſſe agnitam collectionis hujus corruptricem manum, nec fœtidas pſeudo-Iſidori merces ſubodoraſſe.

Interim & illod non immerito monoit De Marca ex hac Canonis mutatione ſeu potius corruptione factum, " ut plures „ me-

„ mediæ ætatis Pontificum conſtitutiones damno honoris, & privatione dignitatum afficiendos jubeant, qui ſuis Decretis reluctati fuerint „.

IV. Neque dubium quin hic Canon ita conceptus dederit occaſionem Judicibus Eccleſiaſticis imponendi quoque pœnas *pecuniarias* & civiles; præſertim poſtquam in Decretum Gratiani per modum abſoluti Canonis, & a *Concilio Carthaginenſi V. editi relatus fuit cauſ.* 21. *quæſt.* 5. *Can.* 3.

V. Et ſane ante evulgatam & receptam Iſidurianam collectionem, Eccleſiam nec pœnis pecuniariis, nec corporis afflictivis in vindictam criminum, aut adverſus ſuorum Decretorum violatores uſam fuiſſe legimus; imo uſque ad ſeculum VIII. nonniſi per modum pœnitentiæ cum reſpectu ad forum pœnitentiale, quaſi in modum eleemoſynæ, aut pœnitentiæ pœnas impoſuiſſe conſtat ex Epiſtola Gregorii II. ad Leonem Iſaurum Imperatorem, in qua ſcribit: “ Vides, Imperator, Pontificum, & Imperatorum diſcrimen? Si quiſpiam te offenderit, domum ejus publicas, & ſpolias, ſolam illi vitam relinquens, tandemque illum etiam vel ſuſpendio necas, vel capite truncas, vel relegas, eumque a liberis, & ab omnibus cognatis, & amicis ſuis amandas. Pontifices non ita. Sed ubi peccarit quis, & confeſſus fuerit, ſuſpendii vel amputationis capitis loco, Evangelium & crucem cervicibus ejus circumponunt, eumque tamquam in carcerem in ſecretaria, ſacrorumque vaſorum æraria conjiciunt, in Eccleſiæ Diaconia & in Cathecumina ablegant, ac viſceribus ejus jejunium, oculiſque vigilias, & laudationem ori ejus inducunt. Cumque probe caſtigarint, probeque fame afflixerint, tum pretioſum illi Domini corpus impertiunt, & ſancto illum ſanguine potant; & cum illum vas electionis reſtituerint ac immunem peccati, ſic ad Dominum purum inſontemque tranſmittunt „.

Habetur hæc Epiſtola tom. 7. Concil. gener. col. 26.

VI. Quod in hac Epiſtola ſcribit Gregorius, criminoſos ad agendam pœnitentiam conjici in ſecretaria, ſacrorumque vaſorum æraria, aliaque loca, non abſimile eſt retruſioni in Monaſteria, cujus etiam in antiquis Canonibus & Pontificum Decretis mentio occurrit. Hæ enim in Monaſteria retruſiones eâ ætate non imponebantur in vindictam publicam criminum, nec in vicem incarcerationis, ſed per modum pœnitentiæ. Monaſteria enim erant loca pœnitentium, & ad pœnitentiam ſalutarem agendam opportuna & deſtinata; neque alium in finem Clerici, aut laici ad Monaſteria relegabantur, niſi quod ea loca utpote a mundi tumultibus ſeparata, opportuniora reputarentur ad agendam convenientem pœnitentiam: tametſi labentibus ſeculis hæc in Monaſteria retruſio in vicem incarcerationis ad vindictam publicam criminum imponi cœperit.

VII. Altera occurrit difficultas, an Judex Eccleſiaſticus poſſit tormenta decernere, quibus reus ad ſuum crimen confitendum compellatur? Uſus reos tormentis adducendi Eccleſiæ ignotus erat XI. & XII. ſeculo; id enim conſtat Hildeberto Cenomanenſi Epiſcopo: quænam Eccleſiæ mens ſuâ ætate extiterit in pœnis ſtatuendis exponit in ſua Epiſtola 30. “ Reos, inquit, tormentis afficere, vel ſuppliciis extorquere confeſſionem, cenſura Curiæ eſt, non Eccleſiæ diſciplina: Eccleſia non eſt carnifex, ſed ſacrifex; & pro reis immolat, reos autem immolare non ſolet „. *Tom.* 21. *Biblioth. Patrum, pag.* 128.

VIII. Id quoque cenſet Ducaſſe Officialis Condomenſis. In ſuo Tractatu *de Juriſd. Eccleſ. Cap.* 12. ſimulque hodiernam diſciplinam in pœnis decernendis ab Eccleſiaſticis Judicibus obſervandam exhibet.

Quamvis Senatus Pariſienſis numquam abuſivas declaraverit Sententias, quibus Galli Officiales decreverunt tormentis probatoriis adigendum eſſe Clericum, ut ſuum crimen fateretur, videtur tamen expedire, ut tales Sententias numquam pronuntient. Atque, ni fallor, id concludi poteſt ex Edicto, quod menſe Auguſto 1670. dedit Ludov. XIV. Galliarum Rex his verbis; *S'il y a preuve conſidérable contre l'accuſé d'un crime qui merite peine de mort, &* *qui ſoit conſtant, tous Juges pourront ordonner, qu'il ſera appliqué à la queſtion, au cas que la preuve ne ſoit pas ſuffiſante.* Id eſt: Si probatio gravis exiſtat adverſus homi-

Digitized by Google

hominem crimine capitali accuſatum, Judex quilibet decernere poterit accuſatum tormentis eſſe addicendum, ſi probatio non ſit ſufficiens ad eum convincendum. Porro Ordo judiciarius poſtulat, ut tormenta probatoria ab eo ſtatuantur Judice, qui capitis damnare poteſt: ſed Judex Eccleſiaſticus non poteſt capitis damnare; quapropter nec habet facultatem decernendi tormenta probatoria (*a*).

IX. Idem Auctor *col.* 1241. 1242. &c. diſcutit pœnas, quas reis poſſunt vel nequeunt imponere Judices Eccleſiaſtici. Obſervat autem poſt *Ducaſſe* eruditum Officialem, quod ubi agitur de pœnis pecuniariis, Judices Eccleſiaſtici non ſoleant in ea, quam ferunt, Sententia exprimere mulctam pecuniariam ſub nomine pœnæ, ſed ſub nomine *eleemoſynæ* in pauperes, vel in locum religioſum, vel aliud pium opus, impendendæ.

X. Notat inſuper Ducaſſe in ſuo Tractatu *De Juriſdictione Eccleſ. tit.* 2. *cap.* 12. quod Judex Eccleſiaſticus idcirco non poſſit aliquem condemnare in mulctam pecuniariam ſine expreſſione uſus, in quem ſit expendenda, quia Epiſcopus ſive Eccleſia *Fiſcum* non habet, quemadmodum Principes ſeculares ſuum habent, in quem pœnæ pecuniariæ per Magiſtratus Regios inflictæ referuntur: & ideo Judices Regii poſſunt ſimiles pœnas ſine expreſſione uſus, cui applicari debeant, decernere, eo quod ſimiles pœnæ ipſo facto cenſeantur Fiſco Regio applicatæ.

CAPUT III.

De Cenſuris in generali.

1. *Veteres non tam ſtricte & præciſe de Cenſuris locuti ſunt, ſicut Recentiores.*
2. *Probari non poteſt, Veteribus tantum fuiſſe tres ſpecies Cenſuræ.*
3. *Non tantum hodierna, ſed & antiqua loquendi phraſis in hac materia, ad intelligentiam Canonum neceſſaria.*
4. *Juxta modernam diſciplinam tantum computantur* tres *ſpecies Cenſuræ.*
5. *Degradatio, depoſitio, ſimileſque pœnæ canonicæ hodie non dicuntur Cenſuræ.*
6. *Hinc Cenſuræ deſcriptio ita circumſcribenda, ut prædicta excludantur; quod difficile eſſe agnoſcunt Scholaſtici.*
7. *Traditur definitio Cenſuræ hodie communis.*
8. *Non ex Canonibus, ſed ex traditis communiter a Scholaſticis confecta apparet.*
9. *Auctoritas ferendi Cenſuras dependet ab auctoritate* Clavium.
10. *Hinc mulieribus competere nequit.*
11. *Obſtat* Cap. 12. ⁂ De Majoritate & Obedientia.
12. *Communis ſolutio Canoniſtarum.*
13. *Merito dubitatur, num hæc ſolutio ſenſui & menti Decretalis conveniat.*
14. *Olim dependebat auctoritas ferendi Cenſuras a poteſtate* Clavium, *quæ etiam ſpectabat forum pœnitentiale.*
15. *Neque olim ſejuncta fuit poteſtas Ordinis, & juriſdictionis.*
16. *Poſtquam invaluit diſtinctio juriſdictionis fori externi, & interni, auctoritas ferendi Cenſuras illi attributa fuit.*
17. *Hinc invaluit, nemini fas eſſe ferre Cenſuras, niſi habeat juriſdictionem in foro externo.*
18. *Auctoritas ferendi Cenſuras refertur ad ea, quæ ſunt juriſdictionis, & non Ordinis, competentia Epiſcopo confirmato nondum conſecrato.*
19. *Hæc & Clericis prima Tonſura competere poſſunt.*
20. *Unde & his poteſt eſſe auctoritas infligendi Cenſuras.*
21. *Poteſt hæc auctoritas acquiri præſcriptione, & conſuetudine.*
22. *Non poteſt ferri niſi in ſubditos.*

23. *Re-*

(*a*) Uterque numerus VII. VIII. deſumptus eſt ex Epiſtola quam D. Van-Eſpen ann. 1726. ſcripſit menſe Julio ad D... Officialem Cameracenſem.

23. *Regulares tamen quamvis exempti tenentur obſervare Cenſuras ab Epiſcopis latas.*

24. *Plura de Cenſuris remiſſive.*

I. SI Morino credimus *lib. 6. De Sacram. Pœnit. cap. 25. num. 12.* " Ars „ illa ſtricte præciſeque & ſecundum formalitates logicas de Cenſuris Eccleſiaſticis loquendi, & philoſophandi per undecim, & amplius ſecula Eccleſiaſticis auctoribus cognita non fuit. Ut enim „ (ait) prætercam Burchardum Wormatienſem Epiſcopum, & Ivonem Carnutenſem Canoniſtarum ſuo tempore coryphæos, in quorum collectionibus nihil ejuſmodi deprehenditur; Hugonem Victorinum his poſteriorem tot ſcriptis celebrem, in quibus tamen nihil ejuſmodi agitat: Lombardus, & Gratianus...... ille Theologorum, hic Canoniſtarum, qui annis poſt Ivonem quinquaginta & ſeculo duodecimo in decimum-tertium jam inclinante per orbem Chriſtianum celeberrimi fuerunt, nihil tamen ſcripſerunt ex quo conjici poſſit, hunc de Cenſuris præciſum & artificialem loquendi modum illis fuiſſe cognitum; imo de Gratiano facile demonſtrari poſſet, illi fuiſſe prorſus incognitum, aut tunc velut paucis ſic philoſophantibus plane prateritum „.

II. Pergit dein Morinus: " Unde enim „ apud eos colligitur eſſe tres tantum Cenſuras: Depoſitionem, & degradationem eo nomine non eſſe cenſendas: Interdictum Cenſuram eſſe, non autem ceſſationem a Divinis: Irregularitatem impedimentum eſſe canonicum, non Cenſuram: Cenſuras ad forum externum pertinere, non ad internum ſive Sacramentum Pœnitentiæ. Imo ubi apud eos ipſum Cenſuræ nomen ſic acceptum, & a ceteris pœnis & impedimentis Eccleſiaſticis diſtinctum „?

III. Tametſi aliter poſteriorum Pontificum Decretales, & has ſequuti recentiores Canoniſtæ, & Theologi de Cenſuris loquantur, quam Veteres per undecim circiter ſecula loquuti ſunt; nihilominus niſi ad Veterum de Cenſuris loquelam attendatur, a Canonum & Antiquorum ſenſu & mente ſæpius aberrabitur: quapropter hodiernam de Cenſuris diſciplinam & loquendi phraſim ita exponam, ut tamen nec veterem tamquam inutilem & plane abolitam ſilentio prætercam.

IV. Ceterum ſecundum modernam Canoniſtarum, & Theologorum ſententiam, non niſi *tres* ſunt ſpecies Cenſuræ Eccleſiaſticæ expreſſæ in *cap.* 20. *De V. S.* ubi quærenti, quid per *Cenſuram* intelligi debeat, dum in litteris Apoſtolicis inſeritur, ut *per Cenſuram* procedatur, reſpondit Innocentius III. " quod per eam non „ ſolum *interdicti*, ſed & *ſuſpenſionis*, & „ *excommunicationis* Sententia valet intelligi „.

„ Nota (ait hic Gloſſa) quod nomine „ Cenſuræ Eccleſiaſticæ *interdicti*, *ſuſpenſionis*, & *excommunicationis* Sententia „ intelligitur „.

V. Gloſſam ſequuti Canoniſtæ, & Theologi Scholaſtici uno conſenſu afferunt, præter has *tres* ſpecies, nullam eſſe Eccleſiaſticam Cenſuram: ac per conſequens depoſitionem, degradationem, irregularitatem, aliaſque pœnas Eccleſiaſticas, aut impedimenta canonica non eſſe ſpecies Cenſuræ, nec nomine Cenſuræ venire.

VI. Cenſura igitur definienda eſt, & ita circumſcribenda, ut tres illas ſpecies comprehendat, & reliqua jam relata excludantur: quod difficile eſſe agnoſcunt paſſim Canoniſtæ, & Theologi Scholaſtici; ut propterea nec in Cenſuræ deſcriptione conveniant; uti videre eſt apud Suareſium, *De Cenſuris Diſp.* 1. *ſect.* 1.

VII. Ipſe autem, rejectis nonnullorum deſcriptionibus, eam definit: " Pœna ſpi„ ritualis, & medicinalis privans uſu ali„ quorum ſpiritualium bonorum, per Ec„ cleſiaſticam poteſtatem ita impoſita, ut „ per eamdem ordinarie abſolvi poſſit „. Suareſium ſequutus Vallenſis *tit. De Sentent. Excommunicat.* §. 1. *num.* 2. eamdem definitionem allegat, & alii paſſim recentiores.

VIII. Si quis & hanc deſcriptionem critice examinare vellet, dubito, num & eam non in multis defectuoſam reperiret: equidem hoc ſat certum eſt, hanc definitionem apud Antiquos haud reperiri, nec Veterum de Cenſuris phraſi & diſciplinæ apta-

aptatam, ſed potius accommodatam iis, quæ poſt Gloſſas & Decretalium Interpretes Scholaſtici paſſim de Cenſuris tradiderunt, & in Scholis recepta erant, quemadmodum & Ipſe Suareſius fatetur, dicens: " Hæc deſcriptio deſumpta eſt ex „ iis, quæ jura & Doctores communiter „ de Cenſuris tradunt: ab his enim ſumenda eſt definitio, & eſſentia talium „ rerum moralium, quæ ex arbitrio hominum pendent „.

IX. Hoc omnium Canoniſtarum, & Theologorum conſenſu receptum hodie eſt, poteſtatem ferendi Cenſuras dependere a poteſtate *clavium*: ac per conſequens, nulli poſſe competere auctoritatem ferendi Cenſuras, niſi habenti uſum *clavium*.

X. Hinc ulterius concludunt, fœminis quantumvis in dignitate conſtitutis, non eſſe jus ferendi Cenſuras: quia poteſtatis *clavium* incapaces ſunt, uti docent Doctores ad *cap*. 10. ;; *De Pœnit. & Remiſſ.* ubi inter alia reſcribit Innocentius III. „ Licet beatiſſima Virgo Maria dignior, „ & excellentior fuerit Apoſtolis univerſis, non tamen illi, ſed iſtis Dominus „ *claves* Regni cœlorum commiſit „.

XI. Dicitur in *cap*. 12. ;; *De Majorit. & Obedient.* quod quædam " Abbatiſſa „ plerumque Canonicas ſuas, & Clericos „ ſuæ juriſdictioni ſubjectos propter inobedientias, & culpas eorum *officio Beneficioque ſuſpendat* „; mandatque ibidem Pontifex Abbati S. Michaëlis Abradenſis Diœceſis „ quatenus dictas Canonicas, & Clericos, ut Abbatiſſæ præfatæ „ obedientiam, & reverentiam debitam „ impendentes, ejus ſalubria monita, & „ mandata obſervent, Eccleſiaſticâ Cenſurâ compellat „.

Hic apparet, Pontificem agnoſcere auctoritatem in Abbatiſſa *ſuſpendendi* Clericos *ab officio*, & *beneficio*: quandoquidem ad obſervantiam *ſuſpenſionis* cogendos dicat Clericos, & Canonicas, qui ideo obedire renuebant, *quod eadem Abbatiſſa excommunicare eos non poſſet*, uti in ipſa Decretali aſſeritur. Itaque videtur, Pontificem, vel ſuſpenſionem illam non habuiſſe pro *Cenſura*; vel putaſſe, dictæ Abbatiſſæ poſſe competere auctoritatem ferendi *Cenſuras*.

XII. Verum ut hanc difficultatem evadant moderni Decretalium Gloſſatores, & Doctores Scholaſtici, & Decretalem hanc cum communi de Cenſuris opinione concilient, dicunt, Illam ſuſpenſionem non Cenſuram, ſed *prohibitionem* quamdam, vel privationem, quæ late loquendo *ſuſpenſio* vocari poteſt; uti loquitur Suareſius *De Cenſuris Diſputat*. 2. *ſect*. 3. *num*. 6. inferţque: " Tantum ergo erat illud quondam mandatum, quod per mulierem interdum fieri poteſt. Unde (quod notandum eſt) Pontifex ibi non reſpondet „ (pergit Suareſius) ſervari debere *Cenſuram* ab Abbatiſſa latam, ſed præceptum, & mandatum ejus: & cuidam „ Abbati injungit, ut, ſi ſubditi illius „ Abbatiſſæ obedire noluerint, eos per „ Cenſuras obedire compellat: indicans ſuſpenſionem Abbatiſſæ, non fuiſſe Cenſuram, ſed ſimplicem prohibitionem, „ ſeu mandatum „.

XIII. An hæc explanatio verbis, & menti Decretalis ſatis quadret, neſcio: illud ſat conſtat, ſuſpenſionem antiquitus non æque ac hodie Cenſuris a poteſtate clavium dependentibus fuiſſe annumeratam: neque eam inter ſuſpenſionem ut eſt Cenſura, & quatenus eſt *præceptum*, aut *mandatum*, diſtinctionem ſive ſubtilitatem notatam fuiſſe.

XIV. Ad hæc licet auctoritas ferendi Cenſuras ſemper dependerit e poteſtate *clavium*; nequaquam erat ſejuncta a poteſtate *clavium*, quæ ſpectat forum *pœnitentiale* internum. Nam uti capite primo hujus tituli, & *tit* 4. *cap*. 1. notatum fuit, forum internum, ſive Pœnitentiale multis ſeculis a foro externo, ſive contentioſo ſeparatum non erat: ideoque illis ſeculis auctoritas ferendi Cenſuras ſpectabat quidem ad *clavium* poteſtatem, ſed quæ ſejuncta non erat ab ea, quæ per claves exercetur in foro *pœnitentiali*.

XV. Ignota etiam & tunc erat diſtinctio inter juriſdictionem fori interni, ſeu pœnitentialis, & juriſdictionem contentioſam, ſive fori externi: ſicut & illa, quæ hodie uſitatiſſima eſt diſtinctio poteſtatis *Ordinis*, quæ magis ad forum *internum*; & poteſtatis *juriſdictionis*, quæ magis ad forum *externum*, & conten-

Digitized by Google

tioſum refertur, plane erat incognita:

XVI. Poſtquam autem diſtinctio fori *interni*, & fori *externi*, una cum diſtinctione poteſtatis *Ordinis*, & *juriſdictionis* invaluit, auctoritas ferendi Cenſuras ad forum externum, & poteſtatem *juriſdictionis* referri cœpit, & a poteſtate quæ per claves exercetur in foro *pœnitentiali*, & ſpectat ad poteſtatem Ordinis, totaliter ſeparari.

XVII. Hinc communi Doctorum calculo hodie probatum eſt, neminem poſſe ferre Cenſuram virtute clavium, niſi qui *juriſdictionem* habeat in foro *externo*: nec ſufficiat, quod habeat uſum *clavium* in foro *pœnitentiali* abſolvendi, & retinendi peccata.

XVIII. Ulterius, cum poteſtas Cenſuras ferendi ſpectet ad ea, quæ *juriſdictionis*, & non quæ *Ordinis* ſunt; conſectarium eſt, eam competere Epiſcopo confirmato, & non ordinato: quia huic competunt omnia; quæ juriſdictionis ſunt, uti oſtendimus *Tom. I. part. 1. tit. 14. cap. 5.* Unde notat Suareſius loco citato *Sect. 2. num. 6.* quod Epiſcopus ordinatus deſtitutus proprio Epiſcopatu; puta *titularis*; non poſſit ferre Cenſuras: " quia (ait) hæc poteſtas non comitatur neceſſario poteſtatem Ordinis, ſeu conſecrationis Epiſcopalis, ſed comitatur Paſtorale munus, cum ad poteſtatem *juriſdictionis* ſpectet ".

XIX. Præterea quæ juriſdictionis contentioſæ ſunt, & referuntur ad poteſtatem clavium, prout hæc in foro externo exercetur, etiam Clericis primæ Tonſuræ competere poſſe crediderunt Canoniſtæ; atque ita communi praxi comprobatum eſt.

XX. Hinc & concludunt a ſimili Clerico primæ Tonſuræ ferri poſſe Cenſuras vi juriſdictionis ſibi competentis; uti monet Suareſius ibidem *Sect. 3. num. 11.* " Ratio eſt (ait) quia hæc juriſdictio per ſe & naturâ ſuâ non ſupponit characterem, cum ad forum contentioſum pertineat ".

XXI. Addunt & hanc poteſtatem, quemadmodum reliqua, quæ juriſdictionis ſunt, poſſe acquiri conſuetudine, & præſcriptione: creduntque communiter Canoniſtæ, Plebanum, de quo in *cap. 3. De Officio Judicis Ordinarii*, ex ſpeciali conſuetudine, aut præſcriptione poteſtatem ferendi Cenſuras habuiſſe.

XXII. Denique cum juriſdictio alicujus non ſe extendat ultra ejus territorium ejuſque ſubditos, neque ipſa Cenſura ab hac juriſdictione emanans poteſt ſe ultra ſubditos extendere: ideoque Cenſura lata in non ſubditum nulla & irrita eſt defectu juriſdictionis.

XXIII. Sed ne prætextu exemptionis a juriſdictione Epiſcoporum Cenſuræ Epiſcopales a Regularibus contemnerentur, atque ita earum vileſceret auctoritas; ſtatuit Synodus Tridentina *Seſſ. 25. cap. 12. De Regularibus*: " Cenſuræ & interdicta nedum a Sede Apoſtolica emanata, ſed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante Epiſcopo, a Regularibus in eorum Eccleſiis publicentur atque ſerventur ".

XXIV. De Cenſuris a jure, & ab homine latis; item *latæ*, & *ferendæ* Sententiæ; de forma & conditionibus in probatione Cenſurarum obſervandis; quæ cauſa requiratur, quis item earum effectus, & quomodo ſolvi queant, notabitur in ſingularum Cenſurarum, præſertim Excommunicationis expoſitione.

CAPUT IV.

De variis Excommunicationis ſpeciebus.

1. *Nonnullæ Excommunicationis ſpecies Veteribus uſitatæ, Recentioribus incognitæ, & econtra.*
2. *Tam illarum, quam harum notitia neceſſaria.*
3. *Species Excommunicationis olim uſitata rationem* pœnæ *potius, quam* Cenſuræ *habens.*
4. *Hujus Excommunicationis exemplum in Epiſcopo ſine cauſa abſente a Synodo Provinciali.*
5. *Quâ ratione hæc pœna dici queat Excommunicatio?*
6. *Non tamen excommunicatio, quæ ſit Cenſura.*

7. Spe-

7. *Species Excommunicationis, quâ Eccleſiæ ſe mutuo excommunicant, & a mutua communione recedant.*
8. *Communio mutua Eccleſiarum noſcebatur ex litterarum* Formatarum *commercio.*
9. *Hæ litteræ certâ* formâ *conceptæ, erant ſymbola mutuæ communionis.*
10. *Probatur auctoritate S. Auguſtini, & Synodi Antiochenæ.*
11. *Admiſſio Fidelium ad mutuas Eccleſias in Divinis erat evidens communionis argumentum.*
12. *Recedebant a mutua communione, prædicta communionis argumenta ſibi mutuo negando.*
13. *Hæc Eccleſiarum mutua ſeparatio non erat proprie Cenſura; nec fiebat auctoritate* Clavium.
14. *Probatur exemplo S. Epiphanii ſubtrahentis ſe a communione Joannis Hieroſolymitani.*
15. *Hac ratione quiſque privatus ſe a communione alterius ſubtrahere poteſt.*
16. *Sic & olim plebs a ſui Paſtoris, aut Epiſcopi communione ſe ſubtrahebat.*
17. *Ob abuſum id vetitum per Synodum VIII. Œcumenicam.*
18. *Hæ ſeparationes licet non eſſent proprie ſpecies* Cenſuræ, *tamen a Veteribus* excommunicationes *dicebantur.*
19. *Excommunicatio vulgo* minor *qualis ſit?*
20. *Non videtur Veteribus ante ſeculum* XIII. *nota fuiſſe.*
21. *Hodie paſſim obſoleta eſt.*
22. *Antiquitus quatuor gradus pœnitentiæ totidem Excommunicationes* minores *dictæ fuere.*
23. *Id & nonnulli Scholaſtici notârunt.*
24. *Niſi hoc obſervetur, ſæpius a ſenſu Canonum aberrabitur.*
25. *Excommunicatio quâ Pœnitentes ſegregabantur, comparata ad proprie dictam Excommunicationem, merito dicta* minor.
26. *Aſſignatur diſtinctio utriuſque.*
27. *Una dicta* medicinalis, *& altera* mortalis *ab Auguſtino.*
28. *Medicinalis Excommunicationis vix meminere Recentiores, & hodie Excommunicatio ſumitur* pro majore.
29. *Hodie vix alia ſub nomine Excommunicationis nota eſt.*

I. VAriæ ſunt Excommunicationis ſpecies, quarum quædam primitus multum uſitatæ ac notæ fuerunt; hodie vero parum cognitæ, & minus adhuc uſitatæ. Aliæ vero olim omnino, aut pene ignotæ, poſterioribus vero ſeculis frequentiſſimæ, & notiſſimæ.

II. Ne autem ob ignorantiam earum, quæ Veteribus *excommunicationes* dicebantur, a Canonum & Patrum ſenſu aberremus, non tantum ſpecies Excommunicationis hodie pervulgatas, ſed Patrum ætate frequentatas proponemus, & naturam earum paucis explanabimus; ut dum in ſacris Canonibus, aut Patrum monumentis de Excommunicatione agitur, non arbitremur eam ſemper accipiendam eſſe juxta phraſim, & acceptionem Excommunicationis apud modernos Canoniſtas, & Theologos Scholaſticos uſitatam: atque hinc in graviſſimos errores incidi nonnumquam contingat.

III. Prima itaque ſpecies Excommunicationis Antiquis uſitatiſſima, eſt illa, quæ non proprie rationem *Cenſuræ*, ſed *pœnæ* cujuſdam duntaxat habet.

IV. Excommunicationis hujus exemplum occurrit in Epiſcopo ſine juſta cauſa non accedente ad Synodum Provincialem. Hunc enim Synodus Carthaginenſis V. *Can.* 10. jubet *Eccleſiæ ſuæ communione eſſe contentum*. Et Synodus Arelatenſis *Can.* 19. *alienum* facit a Fratrum communione. Denique Synodus Tarraconenſis *Can.* 6. " uſque „ ad futurum Concilium cunctorum Epi„ ſcoporum charitatis communione pri„ vat; ſicut *Statuta Patrum* (ait) ſan„ xerunt „.

V. Quin hæc communionis privatio dici queat quædam *excommunicatio*, dubitari nequit. Cum enim hic Epiſcopus jubeatur eſſe contentus communione ſuæ Eccleſiæ, ac inſuper privetur *aliarum Eccleſiarum*, & *Coëpiſcoporum communione*, cenſetur reſpectu illarum Eccleſiarum eſſe *excommunicatus*. Et quidem hæc excommunicatio quatuor capita complectebatur, quæ videri poſſunt apud virum eruditum Paſchaſium Queſnellium in notis ad *Epiſt.* 60. S. Leo-

 nis,

nis, & apud Morinum ibidem citatum.

VI. Verum quia hujuſmodi privatio communionis permittit Epiſcopo excommunicato liberam ſuæ Eccleſiæ, & plebis communionem; necnon paſſivam, & activam Sacramentorum adminiſtrationem, hæc excommunicatio proprie dici non poteſt excommunicatio, quæ vulgo dicitur *Cenſura* Eccleſiaſtica; ſed *pœna* quædam *Canonica*, quemadmodum in terminis notat Stephanus Quaranta in *Summa Bullarii*, verbo *Concilio Provinciali*, *quæſtione* 18. " & ideo „ (ait) trina monitio in ea non requiri- „ tur, ſecus in Excommunicatione, quæ „ eſt Cenſura Eccleſiaſtica „. Una ibidem monens, ad inferendam *pœnam ſuſpenſionis* non requiri monitionem, quando profertur *ut pœna*; quando autem profertur *ut Cenſura*, trinam monitionem debere præcedere.

VII. Alia ſpecies Excommunicationis, quæ proprie *Cenſura* Eccleſiaſtica dici non poteſt, neque a poteſtate aut uſu *Clavium* dependet, eſt illa, quâ Epiſcopi aut Eccleſiæ a mutua ſe communione ſeparant, atque ita una alteram quaſi excommunicat. Ut hoc Excommunicationis genus facilius intelligatur, obſervandum, totius orbis Eccleſias particulares communione inter ſe junctas eſſe, atque ex his omnibus veluti unam univerſalem Eccleſiam coaleſcere.

VIII. Porro hæc communio ex duobus potiſſimum innoteſcebat. Primo ex litteris *communionis*, quas Epiſcopi, & Eccleſiæ ſibi mutuo mittebant. Ita Optatus Milevitanus, ut ſe ſuoſque cum totius orbis Eccleſiis communione junctos eſſe demonſtraret, dicit ſe cum Siricio Epiſcopo Romano communicare, *cum quo* (inquit) *totus orbis commercio* FORMATARUM *in una communionis ſocietate concordat*.

IX. Quod Optatus litteras vocet *formatas*, ſignificat, illas certâ formulâ conceptas fuiſſe, quas tamquam fidei ſuæ teſſeras, & conſenſionis ſuæ ſymbola, Epiſcopi ſibi mutuo, ſed præcipue ad Romanum Pontificem mittebant.

X. Sic *formatas* appellari teſtis eſt S. Auguſtinus *Epiſt.* 44. Diſputans enim cum Fortunio Epiſcopo Donatiſtâ afferere conante, *ubique terrarum* eſſe cum ipſis communionem. " Quærebam (ait Auguſtinus) „ utrum epiſtolas *communicatorias*, quas „ *formatas* dicimus, poſſet quo vellem, „ dare, & affirmabam quod manifeſtum „ erat omnibus, hoc modo illam terminari poſſe quæſtionem „.

Manifeſtum ergo erat, tempore S. Auguſtini communionem unius Eccleſiæ cum aliis probari per litteras communicatorias, ſive *formatas*, quas ſibi mutuo in ſignum confeſſionis, & communionis mittebant. Apud Euſebium quoque *lib.* 7. *Hiſt. Eccleſ. cap.* 30. refertur Epiſtola Synodi Antiochenæ ad Dionyſium Romanæ Urbis Epiſcopum, & ad Maximum Alexandrinum, quam ad omnes deinde Provincias tranſmiſerunt, quâ ſignificant depoſitionem Pauli Epiſcopi Samoſateni, & Domni in ejus locum ordinationem. " Quod quidem „ (ajunt) idcirco vobis ſignificavimus, ut „ & ad eum *ſcribatis*, & ab eo *communicatorias* litteras accipiatis „.

XI. Altera communionis teſſera erat, Fidelium ultro citroque ex una ad aliam Eccleſiam commeantium in communionem receptio, modo Epiſcopi ſui litteras commendatitias adferrent; de quibus litteris loquitur *Can.* 33. Apoſtolorum, Laodicenus *Can.* 41. Antiochenus *Can.* 7. perperam a Gratiano *Diſt.* 71. *Can.* 9. ad Clericos reſtrictus, uti in notis ad hunc Canonem annotavimus.

Nullum ſane unionis, & communionis mutuæ inter Eccleſias poteſt eſſe argumentum evidentius, quam Fidelium mutua ad communionem & ſocietatem in Divinis, & Sacris receptio.

XII. His præmiſſis non difficile erit intelligere, quomodo Eccleſiæ ſeſe mutuo excommunicarent, ſeu a ſe mutuo dividerentur. Dum enim Eccleſia, aut Epiſcopus in alterius Eccleſiæ, aut Epiſcopi doctrina, vel diſciplina perverſum quid arbitrabatur, negabat aut etiam rejiciebat litteras communionis; aut repellebat a communione Fideles illius Eccleſiæ, tametſi litteris *commendatitiis* ab Epiſcopo ſuo inſtructi venirent.

XIII. Verum hæc Eccleſiarum mutua excommunicatio non erat proprie Cenſura Eccleſiaſtica, quâ una Eccleſia aliam poteſtate *Clavium* ligaret; ſed nuda communio-

Digitized by Google

tionis ſubſtractio ſeu denegatio, quam una Eccleſia alteri ſibi nullatenus ſubjectæ facere poterat.

XIV. Ita Epiphanius non niſi Epiſcopus aut ad ſummum Archiepiſcopus, proprie & auctoritate Clavium excommunicare non potuit Joannem Epiſcopum Hieroſolymitanum ipſi nullo titulo ſubditum, & tamen ad eum ita ſcribit *Epiſt.* 60. inter Hieronymianas: " Feciſtis nos etiam pœ„ nitentiam agere, quare *vobis communi„ caremus*, ita Origenis errores & dogma„ ta defendentibus. Simpliciter loquor, „ nos, ſecundum quod ſcriptum eſt (a), „ nec oculo noſtro parcimus, ut non effo„ diamus eum, ſi nos ſcandalizaverit; nec „ manui, nec pedi, ſi nobis ſcandalum „ fecerit: & vos ergo, ſive oculi noſtri, „ ſive manus, ſive pedes fueritis, ſimilia „ ſuſtinebitis „.

Ex his manifeſtum eſt, Epiphanium ſubſtractionem communionis non in poteſtatem *Clavium*, ſed in generale præceptum de vitanda ſpiritualis damni occaſione refundere.

XV. Porro non tantum una Eccleſia alteri Eccleſiæ communionem ob ſimile periculum perverſionis aut ſcandali occaſionem negare poteſt, aut ſubinde debet; ſed & privatus quiſque ob idem periculum ſibi imminens, alteri communionem merito negat, juxta illud Apoſtoli 2. ad Theſſal. cap. 3: *Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, ut ſubtrahatis vos ab omni Fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem quam acceperunt a nobis.*

Hic nequaquam *proprie* ab Apoſtolo excommunicari jubentur Fratres inordinate ambulantes, ſed datur opportunum documentum bonis fidelibus, ut quando ipſi cognoverint etiam *privatim* aliquem *inordinate* ambulantem, ab ejus ſe ſubtrahant communione ſeu potius converſatione; tum ne ipſius conſuetudine corrumpantur; tum etiam ad medelam, & confuſionem delinquentis; ſubdit enim verſ. 14. *Hunc notate, & ne commiſceamini cum illo, ut confundatur.*

XVI. Eodem documento non tantum frater a fratre ſibi jam pridem cavit ad monitum Apoſtoli, ſed interdum plebs a ſuo Paſtore. " Sic cum primum Neſtorius „ in publica ſynaxi hæreſim ſuam prompſiſ„ ſet his verbis: *Si quis Mariam Deipa„ ram eſſe dixerit, anathema ſit*, clamor „ quidam oritur, & excurſus fit ab *omni „ plebe*. Neque enim illi amplius, cum „ talia ſentiret, *communicare* volebant, „ ita ut populus Conſtantinopolitanus a „ *ſynaxi abſtineret* „; ita ſcribit S. Cyrillus *Epiſt.* 18. ad Cœleſtinum Papam.

XVII. Plurima hujuſmodi exempla in antiquitate occurrunt; adeo ut octava Synodus Œcumenica animadvertens, ſæpe ſine cauſa contigiſſe, ut plebs ſui Epiſcopi tamquam de hæreſi ſuſpecti, aut ſcelere aliquo inquinati, & Epiſcopi ſuorum Metropolitanorum, & Metropolitani ſui Patriarchæ communionem facile vitarent, & abrumperent, coacta ſit edere *Canonem* 10. „ Nullus Clericus ante diligentem exami„ nationem, & *Synodicam* Sententiam a „ communione proprii Patriarchæ ſe ſepa„ ret, licet criminalem quamlibet cauſam „ ejus ſe noſſe prætendat: nec recuſet no„ men ipſius referre inter divina Myſte„ ria. Idem ſtatuimus de Epiſcopis erga „ proprios Metropolitas; ſimiliter & de „ Metropolitis circa Patriarcham ſuum. „ Qui vero contra fecerit, ab omni Sa„ cerdotali operatione & honore decidat „.

XVIII. Hæc ergo ſimileſve a communione ſeparationes nequaquam erant ſpecies Cenſuræ Eccleſiaſticæ, prout hæc a poteſtate *Clavium* procedit, & non niſi in ſubditos evibrari poteſt: neque proprie dicta Excommunicatio, quæ non tantum *aliquorum* communione privat; ſed reſcindit a totius Eccleſiæ communione excommunicatum tamquam Ethnicum & Publicanum, uti infra oſtendetur: tamen a Veteribus Excommunicationes dicebantur; agnoſcebantque in citatis verbis Apoſtoli ad Theſſalonicenſes *excommunicationem*, uti notat Eſtius ad textum Apoſtoli.

XIX. Eſt & quædam ſpecies Excommu-

(a) Matth. cap. 5.

Digitized by Google

municationis apud Scholaſticos, & Canoniſtas recentiores notiſſima, licet hodie vix uſitata, & Veteribus plane incognita, quæ ſola tamen hodie dicitur *excommunicatio minor*.

Hæc ex communi Theologorum, & Canoniſtarum ſententia incurritur propter communicationem cum innodato *majore* Excommunicatione *extra crimen*, propter quod excommunicari meruit; privatque ſolummodo paſſivâ Sacramentorum perceptione: quemadmodum dicitur in *Cap. fin.* ;; *De Clerico excommunicato miniſt.* & *Cap. penult.* ;; *De Sentent. excomm.*

XX. Utriuſque hujus Decretalis Auctor inſcribitur Gregorius IX. nec ſcio, num antiquiora aut alia occurrant in Jure noſtro Decreta hujus Excommunicationis mentionem facientia; quod & Gloſſa non obſcure innuit, dum ad citatum *Cap. fin.* notat, quod " hæc Decretalis quoad ſuam „ materiam ſit celebrior, & famoſior quâlibet aliâ: Nam infinita jura ſunt lo„ quentia de Excommunicatione *majore*, „ quæ infertur ab homine; ſed de *minore*, „ quæ infertur a jure ſunt jura *pauciſſi„ ma*, & aperte non providentia ſicut hoc „ Capitulum „.

Fatetur & Chriſtianus Lupus *tom. 1. Scholiorum in Canones pag. 491.* " Anti„ quitus nulla erat Excommunicatio *mi„ nor*; ſed quivis excommunicato commu„ nicans incurrebat idem penitus Excom„ municationis vinculum, quomodo nunc „ communicans in crimine „. De hoc effectu Excommunicationis dicemus infra.

XXI. Hanc ſpeciem Excommunicationis circa ſeculum XIII. forſan inductam, a multis annis prope obſoletam eſſe notavit Morinus *De Adminiſtratione Sacramenti Pœnitentiæ, lib. 6. cap. 25. num. 13.*

XXII. Monet nihilominus ibidem Morinus *minoris* Excommunicationis ſpecies quatuor, ſive gradus apud Antiquos fuiſſe frequentiſſimos.

Prima quidem a ſola Euchariſtiæ participatione excommunicabat, ſive interdicebat.

Secundâ priore gravior, ab Euchariſtia, & precibus Euchariſticis ſive Fidelium arcebat.

Tertia addebat expulſionem, ſive excommunicationem a precibus ſuper Catechumenos & Pœnitentes ſubſtratos factis.

Quarta denique ab omni Eccleſiæ ingreſſu eos excommunicabat.

Has quatuor Excommunicationis ſpecies, ſeu pœnitentiæ gradus latius explicuimus *part. 2. tit. 6. cap. 3.*

XXIII. Quamvis hæ a communione ſeparationes *hodie* nomine *excommunicationis* non veniant; certum tamen eſt, olim etiam appellatas eſſe *excommunicationes*: faterurque Suareſius *De Cenſuris Diſput. 24. ſect. 1. num. 6.* " interdum vocari *excom„ municationem* in *antiquis* Canonibus ſo„ lam privationem Euchariſtiæ, cujus uſus „ per antonomaſiam dicitur *communio* „, quomodo accipi videtur (ait Suareſius) illa vox in *Can.* Nemo *cauſ. 11. quæſt. 3.* & in *Can.* De Presbyterorum *cauſ. 17. quæſt. 4.*

Monet quoque ex Victoria, prædictos quatuor pœnitentiæ gradus, ſive a communione ſeparationes olim potuiſſe vocari *minores* Excommunicationes; additque: „ Sic etiam in Regula S. Benedicti multa „ leguntur de Excommunicationibus Re„ gularibus (ut ita dicam) quæ in pœ„ nam Monachis imponebantur, quæ cen„ ſuræ non erant, ſed prohibitiones, & „ ſeparationes quædam „. De his egimus *Tom. I. part. 1. tit. 31. cap. 3.*

XXIV. Hinc patet, quam procul ſæpius a ſenſu & mente Canonum aberrare contingat eos, qui nullâ habitâ phraſis, quâ Veteres vocem *excommunicationis* fuмebant, conſideratione, credunt, omnibus locis, quibus vox *excommunicationis* occurrit, eam juxta modernam vocis hujus ſignificationem eſſe accipiendam.

XXV. Equidem illud certum eſt, quatuor prædictas Excommunicationis ſpecies, etiam earum quartam omnium graviſſimam, quâ Pœnitentes non tantum ab Euchariſtica communione, ſed a publicis Fidelium conventibus & communione arcebantur, non fuiſſe niſi *minorem* Excommunicationem, factâ comparatione ad Excommunicationem, quæ hodie *major* dicitur, & olim *anathema* vocari ſolebat.

XXVI. Per priorem enim Pœnitentes nequaquam *a corpore Eccleſiæ* reſcindebantur; ſed in corpore Eccleſiæ remanentes, etiam

etiam Fidelium & Eccleſiæ precibus, & ſuffragiis juvabantur. Quin & pro ipſis, tamquam pro filiis, & membris ſuis, Eccleſia plurimum ſollicita erat; volebatque, ut Epiſcopi & Sacerdotes eorum curam ſollicitam agerent, quemadmodum oſtendimus *Tom.II. part. 2. ſect. 1. tit. 6. cap.* 3. Hos a communione & ſocietate Fidelium duntaxat pro tempore aliquo, ad vulnerum medelam, ſcandali dati reparationem, & populi ædificationem removebat. Utque oſtenderet non omnino tamquam membra putrida & mortua a corpore ſuo eſſe abſciſſos, ſi tempore pœnitentiæ nondum exacto, nec reconciliatione obtentâ, eos mori contigiſſet, *oblationes* ipſorum in ſignum communionis recipiebantur. Vide Gabrielem Albaſpinæum Epiſcopum Aurelianenſem, *lib.* 2. *Obſervat. cap.* 4.

Excommunicati vero Excommunicatione, quæ hodie dicitur *major*, a corpore Eccleſiæ tamquam *Ethnici*, & *Publicani* reſcindebantur; & ut tales quodammodo reputabantur: unde nec eorum in publicis precibus, aut ſuffragiis ratio habebatur ſaltem tamquam membrorum Eccleſiæ; & ſi in ea Excommunicatione e vivis deceſſiſſent, oblationes ipſorum rejiciebantur, in ſignum, quod Eccleſia nullam cum ipſis communionem foviſſet; nec poſt mortem tamquam ſui Corporis membra eos agnoſcere vellet.

XXVII. Hinc prior Excommunicatio, quâ Pœnitentes communione removebantur, dicebatur Excommunicatio *medicinalis*; hæc vero quâ rebelles & ſcelerati, ac obdurati abſolute a Corpore Eccleſiæ reſcindebantur, vocabatur Excommunicatio *mortalis*.

Utriuſque hujus Excommunicationis ſæpius meminit ſub nomine *medicinalis*, & *mortalis* S. Auguſtinus, ac ſignanter *lib.* 50. *Homiliarum*, *Homiliâ ultimâ*, hæc habet:

„ Nos vero quemquam a communione co-
„ hibere non poſſumus, quamvis hæc pro-
„ hibitio nondum *mortalis* ſit, ſed *medici-*
„ *nalis*, ſed niſi aut ſponte confeſſum, aut
„ in æquo ſive Seculari, ſive Eccleſiaſtico
„ judicio nominatim atque convictum „.

Et in lib. poſt collationem contra Donatiſtas, ait: „ Neque a populo Dei ſepara-
„ mus; quos vel degradando, vel excom-
„ municando, ad humiliorem pœnitentiæ
„ locum redigimus „. Quibus verbis Auguſtinus aperte diſtinguit Excommunicationem medicinalem, quâ homo ad humiliorem pœnitentiæ locum redigitur, ab Excommunicatione mortali, quæ hominem a populo Dei ſeparat.

XXVIII. Hujus Excommunicationis *pœnitentialis*, ſeu *medicinalis*, uti & aliarum, quæ licet proprie non ſint *cenſuræ*, tamen olim Excommunicationes frequenter dicebantur, vix meminere Juris Canonici Gloſſographi, aut Theologi Scholaſtici; atque hinc ſenſim contigit, Canones de *excommunicatione* loquentes, paſſim & indifferenter intellectos fuiſſe de Excommunicatione majore & *mortali*; ut tandem invaluerit, quod *excommunicatio ſimpliciter* poſita intelligenda ſit de Excommunicatione *majore*, ſive *mortali*, quemadmodum etiam reſpondiſſe videtur Gregorius IX. in *Cap. penult. De Sentent. excommunic.* dicens:

„ Si quem ſub hac forma verborum, *il-*
„ *lum excommunico*, vel ſimili à Judice ſuo
„ excommunicari contingat; dicendum eſt,
„ eum non tantum minori, quæ a perce-
„ ptione Sacramentorum, ſed etiam *majori*
„ Excommunicatione (quæ a communione
„ Fidelium ſeparat) eſſe ligatum „.

XXIX. Itaque cum ſpectatâ modernâ diſciplinâ, & loquendi formâ, ſola *excommunicatio major*, ſeu *mortalis*, nomine Excommunicationis intelligatur, nec alia pene nota ſit; etiam de hac duntaxat hoc titulo tractabimus; & quæ circa eam & priſtina fuerit, & hodierna ſit diſciplina Eccleſiæ examinabimus: hoc unum tamen præmonentes, ne antiquiores Canones de *excommunicatione* loquentes indifferenter de Excommunicatione *majore* accipiantur; ne alias a Canonum ſenſu aberretur.

CAPUT V.

De effectu Excommunicationis.

1. *Excommunicatio major abſcindit excommunicatum a corpore Eccleſiæ.*
2. *Hanc abſciſſionem admodum gravem crediderunt Patres.*

3. Ex-

3. *Excommunicatus habetur ut Ethnicus, & Publicanus.*
4. *Unde privatur omni eo, quod* tamquam *Eccleſiæ* membro *competere poſſet.*
5. *Quare excluditur a divinis Officiis?*
6. *Olim & moris fuit nomen ejus e diptychis Eccleſiæ eradi.*
7. *Pro excommunicato tamquam Eccleſiæ* membro publice *orandum non eſt.*
8. *Poteſt tamen ſicuti pro Ethnico, & Publicano.*
9. *Excommunicati ab omnibus Officiis eccleſiaſticis excluduntur.*
10. *Excommunicatus ex verbis Chriſti tantum excluditur ab iis, quæ Fidelibus competunt ut* membris *Eccleſiæ.*
11. *Excluſio eorum a communione in* civilibus, *eſt tantum juris poſitivi Eccleſiaſtici.*
12. *Omnis illa communio ex præcepto Chriſti neganda eſt excommunicato, quâ ut* membrum *Eccleſiæ agnoſceretur.*
13. *Hodie non omnis excommunicatus eſt vitandus juxta Extravagantem Martini V.*
14. *Tenor hujus Extravagantis ſub nomine Concilii Conſtantienſis.*
15. *Hæc Extravagans tametſi non extet in actis iſtius* Concilii, *tamen uſu Eccleſiæ recepta eſt.*
16. *Excommunicatus juxta hanc Extravagantem non eſt vitandus, niſi Sententia fuerit publicata, vel denuntiata.*
17. *Nec ſufficit Sententiam in aliquem* ſpecialiter *eſſe prolatam.*
18. *Non obſtante hac Extravagante Excommunicatus interdum eſſet rejiciendus, tamquam* publicus *peccator a Sacramentorum ſuſceptione.*
19. *A regula in Extravagante poſita excipitur notorius Clerici percuſſor.*
20. *Multa intervenire poſſunt, ut nec hic vitandus ſit.*
21. *Circa vitationem excommunicatorum multum attendenda praxis Eccleſiæ.*

I. PEr Excommunicationem majorem, quæ olim *mortalis*, & vulgo *anathema* dicebatur, excommunicatum a Corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, ſeparari & abjici, & tamquam *Ethnicum*, & *Publicanum* e Fidelium albo expungi, maniſeſte ſignificant verba Chriſti, quibus hanc poteſtatem Eccleſiæ expreſſit, & Apoſtolis credidit: Matth. cap. 18. verſ. 17. *Si Eccleſiam non audierit; ſit tibi ſicut* ETHNICUS, & PUBLICANUS: quaſi diceretur; ita abſcindatur a corpore Eccleſiæ tamquam ſi eſſet *Ethnicus*, & *Publicanus*.

II. Ad hanc a corpore Eccleſiæ abſciſſionem reflexere Patres, ut hujus Excommunicationis gravitatem Fidelibus perſuaderent.

Sanctus Auguſtinus *tract.* 27. *in Joannem*, ait: " Nihil enim ſic debet formidare Chriſtianus, quam *ſeparari a Corpore Chriſti*. Si enim ſeparatur *a Corpore Chriſti*, non eſt membrum ejus. Si non eſt membrum, non vegetatur ſpiritu ejus. *Si quis autem*, inquit Apoſtolus ad Rom. cap. 8. verſ. 9. *non habet ſpiritum Chriſti, hic non eſt ejus*". Extat apud Gratianum *Cauſ.* 11. *quæſt.* 3. *Can.* 33.

III. Primarius itaque Excommunicationis effectus, eſt ſeparatio excommunicati a corpore Eccleſiæ; ita ut non amplius ut membrum iſtius corporis, ſed tamquam Ethnicus, & Publicanus reputandus, & tractandus ſit.

IV. Hinc ulterius conſequitur, vi hujus Excommunicationis excludi, & privari excommunicatum omni jure, quod ei competebat tamquam membro corporis Eccleſiæ; omnibuſque, quæ Fidelibus ut *membris* Eccleſiæ competunt.

V. Hac de cauſa excommunicati ad publicas preces, divinaque Officia ſolis Fidelibus, & Eccleſiæ filiis patentia, admittendi non ſunt. Unde *Can.* 10. vulgo Apoſtolorum decernitur: " Si quis cum excommunicato, vel in domo una precatus fuerit, is ſegregetur". Quâ ratione innodentur Excommunicatione Sedi Apoſtolicæ reſervatâ, qui excommunicatos ad Miſſarum ſolemnia adducunt, & exire prohibent, vide in *Clem.* 2. *De Sentent. excommunic.*

VI. Ideo jam pridem moris fuit, nomina excommunicatorum e diptychis Eccleſiarum eradi: eo quod habere *nomen in diptychis*, & inter Miſſarum ſolemnia ex iis nomen alicujus recitari, indicium eſſet, illum eſſe de communione Fidelium, &

de

Digitized by Google

de corpore Eccleſiæ; uti docet Theodorus Antidori Epiſcopus in expoſitione Miſſæ ita ſcribens: " Vivorum enim in ſacris li„ turgiis celebratur memoria, ut ſubdito„ rum erga Superiores obedientia, & *vi„ ventium* in eadem fide, ac myſteriis „ *unio*, & commemoratio indicaretur „. Vide latius Du-Cange in ſuo Gloſſario mediæ, & infimæ latinitatis, verbo *Diptycha*; ibidem varias ſpecies diptychorum referens, & ſingulorum uſum exponens.

VII. Ab omnibus igitur publicis precibus, quæ ſpecialiter pro Fidelibus, & membris Eccleſiæ *ut talibus* funduntur, excluduntur excommunicati; atque hujuſmodi preces pro ipſis recitari vetantur, ne hac pro ipſis recitatione, viderentur tamquam *Eccleſiæ membra* agnoſci, & ad Fidelium communionem admitti; eoque ſenſu verum eſt, quod dicitur in *cap.* 28. *De Sent. excomm.* & notant communiter Interpretes, pro excommunicato non eſſe *publice* orandum.

VIII. Verum ſicuti pro Ethnicis, Hæreticis, & Schiſmaticis publice orat Eccleſia in die Paraſceves, ut ab errore ſuo convertantur, & ad ſinum matris Eccleſiæ revertantur; quidni & pro quibuſcumque excommunicatis *publice*, & *directe* orari poterit, ut reſipiſcant, & ſpiritus illorum ſalvus ſit in die Domini?

Itaque Eccleſia orat pro Hæreticis, & Schiſmaticis, licet excommunicatis: non orationibus inſtitutis pro ſuis membris; ſed aliis inſtitutis pro iis, qui tales non ſunt; uti loquitur Martinus Navarrus in *Summa cap.* 27. *num.* 71. ex quo ulterius ibidem infert, quod licet nemo debeat orare nomine Eccleſiæ, & tamquam perſona publica pro infidelibus, & excommunicatis, orationibus deputatis ad orandum pro *ſuis membris*, poſſit tamen orationibus, quas habet compoſitas ad orandum pro infidelibus excommunicatis. Vide latius Eſtium in IV. *Sent. Diſt.* 18. §. 12. *&* 13. ubi multis probat, Eccleſiam etiam *directe* orare pro excommunicatis.

IX. Interim ſi excommunicati nequidem ad communes Synaxes, & Eccleſiaſticos conventus, omnibus paſſim Fidelibus, & membris Eccleſiæ patentes admitti queant, ne hac admiſſione ad communionem, & ſocietatem Fidelium, a qua abſciſſi ſunt, admitti videantur; multo minus admittendi ſunt ad functiones, & Ordines, aut Beneficia Eccleſiaſtica, a quibus non tantum Ethnici, & Publicani, ſed & multi e Fidelibus excludendi ſunt. Et ſi per Excommunicationem tamquam putrida membra a corpore Eccleſiæ reſcindantur, quanto magis ab omni eccleſiaſtico officio, quod non niſi vivis, ac excellentioribus Eccleſiæ membris committendum eſt, ſubmoveri & excludi debent. Hinc multis ſeculis ignota fuit quæſtio hodie a Scholaſticis agitata, num excommunicatus *ipſo jure*, & *de facto* excidat ſuo Beneficio, & ſimiles quæſtiones.

X. Dicet quis, ſi excommunicatus non ſit vitandus, niſi ut *Ethnicus*, & *Publicanus*, non videtur excommunicatus excludendus a communi Fidelium converſatione, aut civili commercio: nam nec *Ethnicus*, nec *Publicanus* ab his excludendi ſunt; nec vetuit Chriſtus Fidelibus communicare in his cum Ethnicis, & Publicanis.

Verum eſt, attendendo ſola Chriſti verba, quibus auctoritatem excommunicandi expreſſit, non videntur excommunicato ea neganda, quæ Ethnicis, & Publicanis permittuntur: cum Chriſtus ſolum dicat Eccleſiam non audientem habendum eſſe ut Ethnicum, & Publicanum. At ipſi Apoſtoli, eorumque ſucceſſores, ut Fideles a contagio vitiorum, & errorum cautius præſervarentur, voluerunt etiam familiari ac civili communione excommunicatorum abſtineri, juxta illud Joannis Apoſtoli Epiſt. 2. verſ. 10. & 11. *Si quis venerit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, nolite eum recipere in domum, nec Ave ei dixeritis: qui enim dicit ei Ave, communicat operibus ejus malignis.*

XI. Sed cum hæc ſolum ab Apoſtolis eorumque ſucceſſoribus, ut facilius contagium vitiorum, & errorum vitaretur, præſcripta fuerint, illa non juri divino, ſed humano adſcribenda ſunt: quod & Almaynus in *Tractatu De Poteſtate Eccleſiæ quæſt.* 1. annotavit, ubi ait: " Tertium „ Corollarium, quod ſequitur, eſt, quod „ vitare excommunicatum, quantum ad „ collocutionem, & illa quæ ſunt mere „ civilia, non videtur eſſe de jure divi„ no „.

,, no ,,. Eodem fundamento Joannes Driedo *De libertate Chriſtiana cap.* 14. docet, nos ex conſtitutione juris divini non prohiberi cum Hæreticis edere, & bibere.

Et apertius Chriſtianus Lupus cum annotaſſet quomodo circa IX. & X. ſeculum Excommunicationis effectus de repulſione excommunicati a ſocietate civili ultra modum fuiſſet extenſus, ut propterea editis Decretis eum paulatim remittere debuerint Pontifices, tandem addit: *Omnis hæc res non eſt dogmatis, ſed diſciplinæ: ideoque per Eccleſiam poteſt ex cauſis diſponi varie atque mutari*. Tom. 5. Schol. pag. 132. Et pag. 130. relatis litteris Innocentii III. ad cruce ſignatos, ait: *Et hinc lucet, Catholicos Galliæ, Germaniæ, Angliæ, ac Belgii incolas cum habitantibus iſtic Hæreticis poſſe libere in civilibus tractare*.

XII. Itaque, ut verbo concludam, ex præcepto divino excommunicatus tamquam *Ethnicus*, & *Publicanus* vitandus eſt; ſive omnis illa communio ei neganda, quæ *Ethnico*, & *Publicano* negatur, nec alteri quam fidei, & Eccleſiæ communione juncto conceditur; quia ſi hæc communio concedatur, jam pro fideli hoc ipſo agnoſcitur.

XIII. Sed nec ſic juxta modernam Eccleſiæ diſciplinam vitandus omnis excommunicatus Excommunicatione *majore*, ſed ſoli illi excommunicati, de quibus loquitur Extravagans Martini V. quæ incipit: *Ad evitanda*.

XIV. Extravagans hæc ſub nomine Martini V. tamquam edita in Concilio Conſtantienſi refertur a S. Antonino in Summa, *part.* 3. *tit.* 25. *cap.* 3. his verbis:
,, Ad evitanda ſcandala, & multa pericu-
,, la, ſubveniendumque conſcientiis timo-
,, ratis, quod nemo deinceps a commu-
,, nione alicujus in Sacramentorum admi-
,, niſtratione, vel receptione, aut aliis
,, quibuſcumque divinis, vel extra, præ-
,, textu cujuſcumque Sententiæ, aut Cen-
,, ſuræ Eccleſiaſticæ, ſuſpenſionis aut pro-
,, hibitionis ab homine, vel a jure gene-
,, raliter promulgatæ, teneatur abſtinere,
,, vel aliquem vitare, aut interdictum Ec-
,, cleſiaſticum obſervare, niſi Sententia,
,, Prohibitio, Suſpenſio, vel Cenſura hu-
,, juſmodi fuerit in vel contra perſonam,
,, Collegium, Univerſitatem, Eccleſiam
,, aut locum certum *a Judice publicata*,
,, *vel denuntiata ſpecialiter*, & *expreſſe*.
,, Salvo, ſi quem pro ſacrilega manuum
,, injectione in Clericum in Sententiam
,, latam a Canone adeo notorie conſtiterit
,, incidiſſe, quod factum non poſſit aliquâ
,, tergiverſatione celari, neque alio ſuffra-
,, gio excuſari: Nam a communione il-
,, lius licet denuntiatus non fuerit, vo-
,, lumus abſtineri juxta Canonicas San-
,, ctiones ,,.

XV. Tametſi hujus Extravagantis nulla mentio occurrit in actis Concilii Conſtantienſis; neque de ſinceritate aut veritate illius aliunde conſtare videatur, quam ex relatione S. Antonini, & Doctorum, qui ejus fidem veriſimiliter ſunt ſequuti, nihilominus uſus illius quaſi communi Eccleſiæ conſenſu receptus eſt, neglecto quoque tenore ejuſdem Extravagantis prout legitur *Seſſ.* 20. Concilii Baſileenſis, quemadmodum notavit Suareſius *De Cenſuris Diſputat.* 9. *ſect.* 2. *num.* 5. dicens hanc formam *uſu totius* Eccleſiæ jam eſſe approbatam, & receptam. " Et conſtat (ait)
,, ex uſu Galliæ, Germaniæ, &c. ubi
,, Catholici ſine ſcrupulo communicant cum
,, hæreticis publicis, & ſchiſmaticis, &
,, idem ſervari videmus in aliis regionibus
,, inter Catholicos ,,.

XVI. Ex hac Extravagante uſu totius Eccleſiæ probatâ, & receptâ conſequens eſt, excommunicatum ſive ab homine ſive a Canone, non eſſe vitandum, etiam in Sacramentorum adminiſtratione, vel receptione, aut aliis quibuſcumque Divinis, vel extra, *prætextu excommunicationis*, niſi Sententia, vel Cenſura fuerit in vel contra perſonam a Judice publicata, vel denuntiata ſpecialiter, & expreſſe.

XVII. Imo nec ſufficit Sententiam *ſpecialiter*, & *expreſſe* a Judice in aliquem eſſe pronuntiatam, ut hoc titulo ſit vitandus; ſed inſuper requiritur, eum poſt Sententiam publice tamquam excommunicatum eſſe *denuntiatum*. Hancque ſententiam eſſe probabiliorem, & in praxi ſequendam, monet Suareſius loco citato *num.* 8. " Quia
,, conſuetudo, quæ eſt optima legum in-
,, terpres, ita legem illam acceptavit, &
,, in-

Digitized by Google

„ interpretata eſt. Et præterea, quia id „ eſt maxime conſentaneum fini illius legis, ſcilicet ad evitanda ſcandala, &c.„. Recte quoque notat, quod Extravagans non requirat tantum, ut Sententia ſpecialiter, & expreſſe in aliquem ſit lata, ſed etiam ut ſit *publicata*, vel *denuntiata*. „ Quæ duo verba (ait) non ponuntur „ disjunctive tamquam diverſa, ſed tamquam æquipollentia, niſi quod participium *publicata*, proprie refertur ad „ Cenſuram, vel Sententiam; *denuntiata* „ vero ad perſonam „.

XVIII. Additum fuit, prætextu *excommunicationis*; quâ interdum a perceptione Sacramentorum, præſertim Euchariſtiæ, ut publicus & notorius criminoſus repellendus eſſet juxta, quæ tradita ſunt *Tom. II. part. 2. ſect. 1. tit. 5.*

XIX. Ab hac regula non vitandi excommunicatum niſi *denuntiatum*, excipitur in hac Extravagante (uti refertur ſub nomine Martini V.) is, quem conſtiterit pro *ſacrilega* manuum injectione in Clericum in Sententiam latam a Canone incidiſſe; *ſed adeo notorie, quod factum non poſſit aliquâ tergiverſatione celari, neque alio ſuffragio excuſari.*

XX. Cum autem multa intervenire queant, quæ vel facti notorietatem obſcurent, aut ipſum factum a ſacrilegio, ſive ſacrilegâ manuum injectione quaſi diabolo ſuadente factâ, uti loquitur Canon, excuſare poſſint; varii quoque ſunt caſus, quibus juxta hodiernam diſciplinam, percuſſorem Clerici non eſſe vitandum tradunt Doctores; uti videri poteſt apud Suareſium dicto loco.

XXI. Ulterius cum vitatio excommunicatorum, præſertim in *civilibus*, multum dependeat a jure poſitivo humano, ac pleraque ſint meræ diſciplinæ; optimum eſt ſe in hoc puncto praxi, & conſuetudini Eccleſiarum, & locorum, in quibus verſamur, conformare.

CAPUT VI.

Excommunicatio non ferenda ſine gravi cauſa; & an injuſta ſit ſervanda, vel timenda?

1. *Excommunicatus abſcinditur a corpore Eccleſiæ.*
2. *Hinc Excommunicatio reputata ſemper fuit pœna* graviſſima.
3. *Hanc noluerunt Canones infligi, niſi pro delicto mortali, eoque enormi.*
4. *Multum excedunt Prælati, qui pro re temporali, & levi excommunicationem infligunt.*
5. *Vetat & Synodus Tridentina Monitoriales, ſeu Excommunicationes ad finem revelationis ex* levibus *cauſis concedi.*
6. *Hæ Excommunicationes in Belgio vix notæ; & quæ harum origo?*
7. *Dum in Canonibus ſubinde occurrit Excommunicatio pro* levi *culpa, intelligitur ſpecies Excommunicationis minoris.*
8. *Crimen dignum Excommunicatione non tantum debet eſſe grave, ſed &* probatum.
9. *Quamvis aliquando impoſita fuerit pœnitentia* publica *pro delictis occultis, numquam tamen Excommunicatio.*
10. *Canon Carthaginenſis inhibens Epiſcopo excommunicare illum, quem ſcit ex ſecreta confeſſione criminoſum.*
11. *Poteſt tamen* ſecrete *ei interdicere communionem.*
12. *Excommunicatio ſine juſta cauſa lata, dicitur* injuſta; *nec per eam ligatur excommunicatus coram Deo.*
13. *Nec per hanc Excommunicationem læditur.*
14. *Potius obeſt excommunicanti, quam excommunicato.*
15. *Plus timeri debet peccatum quantumvis leve, quam injuſta Excommunicatio.*
16. *Judæi metu Excommunicationis Chriſtum fateri non audentes.*
17. *His ſimiles Chriſtiani, qui eodem metu veritatem erubeſcunt.*

Digitized by Google

18. *Excommunicatio quo ſenſu timenda?*
19. *Exponitur textus S. Gregorii.*
20. *Excommunicatio in publico nonnumquam ſervanda, licet ſciatur eſſe injuſta.*
21. *Interdum etiam publice contemni poteſt.*
22. *Meritorium eſt pro bono pacis ferre patienter pœnam Excommunicationis injuſtæ.*
23. *Quod ſuo tempore frequens dixit Auguſtinus, quomodo & hodie non raro fiat.*

I. EX dictis capite præcedenti intelligimus per Excommunicationem *majorem* excommunicatum abjici, & reſcindi ab Eccleſia tamquam putridum membrum, atque reputari tamquam Ethnicum, & Publicanum.

II. Hinc nemo dubitaverit, pœnam Excommunicationis eſſe admodum gravem, imo inter omnes pœnas graviſſimam, qui ſerio attenderit, quid ſit ab Eccleſia abſcindi.

Scribit S. Cyprianus *Epiſt. 62.* " Tunc " quidem gladio occidebantur, quando & " adhuc circumciſio carnalis manebat. Nunc " ſpirituali gladio ſuperbi & contumaces " necantur, dum de Eccleſia ejiciuntur. " Neque enim vivere foris poſſunt, cum " domus Dei una ſit, & nemini ſalus eſ" ſe niſi in Eccleſia poſſit ".

Et S. Hieronymus *Epiſt.* 1. " Nunc " inobediens ſpirituali mucrone truncatur, " aut ejectus de Eccleſia *rabido dæmonum* " *ore* diſcerpitur ". Unde nec dubitat S. Auguſtinus dicere *lib. De Correp. & Gratia cap.* 15. Excommunicationem eſſe pœnam *graviſſimam*.

III. His omnibus inſiſtens Concilium Meldenſe apud Gratianum *Cauſ.* 11. *quæſt.* 3. *Can.* 41. anathema dicit eſſe *æternæ mortis damnationem*, *& non niſi pro* MORTALI, ait, *debet imponi crimine*.

Recte proinde Synodus Arvernenſis apud Grat. dicto loco *Can.* 42. ait: *Nullus Sacerdotum quemquam rectæ fidei hominem pro parvis, & levibus cauſis a communione ſuſpendat*. Quod ipſum & Apoſtolus oſtendit, dum priuſquam inceſtuoſum Corinthium ſatanæ traderet, criminis atrocitatem exaggerat, dicens: *Auditur inter vos fornicatio, qualis nec inter gentes*. 1. Cor. cap. 5. verſ. 1.

IV. Quidni ergo dicamus cum pio ac erudito Joanne Gerſone: " Prælatos illos, " qui pro temporalibus evitandis, aut po" liticis incommodis conſervandis Excom" municationes paſſim proferunt, adeoque " *æternæ mortis* damnationem, ſimiles eſſe " illi, qui volens abigere muſcam a fron" te vicini, eam ſecure percutiens vicinum " ſtolidius excerebravit; aut ei parem eſſe " dixerim (ait) qui ſtudens curationi mo" dici vulneris in pede equi, pedem con" feſtim abrupit, equumque peremit ".

V. His conſonat Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap.* 3. *De Reformat.* præcipiens, ut " Excommunicationes illæ, quæ moni" tionibus præmiſſis ad finem revelationis, " ut ajunt, aut pro deperditis, ſeu ſub" ſtractis rebus ferri ſolent, a nemine prorſ" ſus, præterquam ab Epiſcopo decernan" tur; & tunc non alias, quam ex re *non* " *vulgari*, cauſâque diligenter ac magnâ " maturitate per Epiſcopum examinatâ, " quæ ejus animum moveat; nec ad eas " concedendas cujuſvis ſecularis etiam ma" giſtratus auctoritate adducatur; ſed to" tum hoc in ejus arbitrio & conſcientia " ſit poſitum: quando ipſe pro re, loco, " perſona, aut tempore eas decernendas eſ" ſe judicaverit ".

VI. Cum ſimiles monitoriales, & Excommunicationes in Belgio vix notæ ſint, de iis earumque forma & origine nihil dicam; videri poterunt Piaſecius in *Praxi*, *part.* 2. *cap.* 4. & Carolus Fevretius *De Abuſu*, *lib.* 7. *cap.* 2. una referens quis reſpectu harum monitorialium ſit uſus Galliæ; item Morinus *De Sacramento Pœnit. lib.* 2. *cap.* 7. qui & ibidem ait, has Excommunicationes, ſive monitiones ad finem revelationis eſſe reliquias veteris diſciplinæ, quæ cogebat Fideles ad denuntiandum aliorum peccata *occulta*; hoc tamen una monens, quod antiquus modus cogendi ad revelandum, " multo eſſet acceptior, & " clementior, cum totus (ait) in ſalutem " proximi vergeret, nullumque ex eo tem" porale emolumentum accuſator & Judex " efflagitarent, aut etiam ſperarent, ſed " ſolam animæ converſionem, & curatio" nem attenderent ".

VII. In-

VII. Interim ſat ſignificat Synodus Tridentina, nequaquam ex *levibus* cauſis Excommunicationem eſſe infligendam: convenitque inter Theologos, & Canoniſtas, pœnam hanc utpote *graviſſimam* infligendam non eſſe, niſi propter peccata *mortalia*, eaque graviora.

Quod ſi interdum Concilia aut Patres Excommunicationem infligant, aut decernant pro *levi* cauſa, tunc juxta phraſim ejus ætatis Excommunicatio accipienda pro una e *minoribus* tunc ſatis uſitatis, & de quibus egimus *cap.* 3. ut dum in Concilio Carthaginenſi IV. *Can.* 24. excommunicandus eſſe ſtatuitur, "qui Sacerdote verbum „ faciente in Eccleſia egreſſus de auditorio „ fuerit „. Quis credat pro tam levi cauſa quemquam ab Eccleſiæ corpore abjiciendum tamquam Ethnicum, & Publicanum?

VIII. Nec tantum *grave* crimen requiritur in Excommunicatione, ſed inſuper ut in judicio ſit probatum.

Cum enim in Excommunicatione majore ſeu anathemate interveniat externum Eccleſiæ judicium, ipſeque excommunicandus invitus ac publice expellatur e ſocietate fidelium, crimen non tantum grave, ſed & publicum, & in foro externo ſat probatum ſit oportet. *Ubi*, aut Origenes Hom. 20. in Joſue, *peccatum non eſt evidens, ejicere ab Eccleſia neminem poſſumus; ne forte eradicantes zizania, eradicemus & triticum.* Utque plura, quæ apud antiquos his ſimilia paſſim occurrunt, omittamus, in *cap.* 48. *de Sent. excomm.* in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. præcipitur expreſſe, ut *caveat Prælatus diligenter, ne ad excommunicationem cujuſquam abſque manifeſta & rationabili cauſa procedat.*

IX. Et certe quamvis nonnulli cum Morino *lib.* 5. *De Pœnit. cap.* 9. & *ſeq.* recte ſuſtineant, per mille annos pœnitentiam publicam, ſeu Excommunicationem medicinalem etiam pro peccatis *occultis* fuiſſe impoſitam; nemo tamen dicere auſus hactenus fuit, aliquem *invitum* ab Eccleſia tamquam *rebellem* expelli potuiſſe ob crimen *occultum* ipſi ſoli Confeſſario notum.

X. Unde in Concilio Carthaginenſi VII. anno 419. ſtatutum fuit *Can.* 6. "Item „ placuit, ut ſi quando Epiſcopus dicit ali„ quem *ſibi ſoli* proprium crimen fuiſſe „ confeſſum, atque ille neget, non putet „ ad injuriam ſuam Epiſcopus pertinere, „ quod illi ſoli non creditur. Et ſi ſcru„ pulo propriæ conſcientiæ ſe dicit negan„ ti nolle communicare, quamdiu excom„ municato non communicaverit ſuus Epi„ ſcopus, eidem Epiſcopo ab aliis non „ communicetur Epiſcopis, ut magis caveat „ Epiſcopus, ne dicat in quemquam, quod „ aliis documentis convincere non poteſt „.

XI. Extat apud Gratianum *Cauſ.* 6. *quæſt.* 2. *Can.* 3. ſub nomine Concilii Africani; notantque ibidem Correctores Romani, in Africano Concilio poſt verbum *communicare* ſequi: SECRETE *tamen interdicat ei communionem, donec obtemperet.* Adde quæ notavi in Diſſertatione ad Synodos, & Canones Africanos, *Schol.* in hunc Canonem.

XII. Si Excommunicatio juſtâ cauſâ ſit deſtituta, ipſeque qui hac Cenſurâ feritur ut nocens, revera ſit innocens, Excommunicatio hæc a Doctoribus dicitur injuſta; nec per eam excommunicatum *coram Deo* ligari docent. Neque enim miniſtri Eccleſiæ poteſtatem habent coram Deo, ſeu *in cælis* ligandi illum, qui non prius proprio delicto ſeipſum ligavit; aut gratiâ, & donis Spiritus ſancti privare, qui in ſe prius Spiritum ſanctum non extinxit.

XIII. Hinc illud Origenis relatum a Gratiano ſub nomine S. Hieronymi *Cauſ.* 24. *quæſt.* 3. *Can.* 4. "Si quis non recto „ judicio eorum, qui præſunt Eccleſiæ, „ depellatur, & foras mittatur, ſi ipſe non „ ante exiit, hoc eſt, ſi non ita egit, ut „ mereretur exire, nihil læditur in eo, „ quod non recto judicio ab hominibus „ videtur expulſus. Et ita fit, ut inter„ dum ille, qui foras mittitur, intus ſit; „ & ille foris, qui intus retineri videtur „.

XIV. Et ex S. Auguſtino *Cauſ.* 11. *quæſt.* 3. *Can.* 87. "Illud plane non teme„ re dixerim, quod ſi quiſquam fidelium „ fuerit anathematizatus injuſte, potius ei „ oberit, qui facit, quam qui hanc patitur „ injuriam. Spiritus enim ſanctus habitans „ in ſanctis, per quem quiſque ligatur „ aut ſolvitur, immeritam nulli ingerit „ pœnam „. Neminem itaque apud Deum nocentiorem

rem aut pejorem facit, aut interioris gratiæ Divinæ influxu privat Excommunicatio in innocentem lata.

XV. Hinc ulterius ſequitur homini Chriſtiano plus timendum eſſe qualecumque leve peccatum, quam qualemcumque injuſtam cenſuram: Quia homo Chriſtianus ex fide vivens, nihil in hoc mundo timere debet, niſi quod ſibi apud Deum nocere poteſt; Deumque ſibi magis offenſum reddere; quod per omne quantumvis leve peccatum contingit, non vero per Excommunicationem, quam quis injuſte patitur. Ideoque homo Chriſtianus debet eſſe paratus potius ſuſtinere Excommunicationis fulmen, quam aliquod peccatum committere; vel a veritate, vel leviter recedere; aut veritatem erubeſcere metu Excommunicationis.

XVI. Verendum alias ne ſimiles ſimus Principibus illis, de quibus dicitur Joannis 12. V. 42. quod quidem *in Chriſtum crederent; ſed propter Phariſæos non confitebantur, ut e Synagoga non ejicerentur.* Ratio ſubjungitur: *Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.*

XVII. Ad quæ reflectens pius ac eruditus Auctor Compendii Moralis Evangelicæ, ait: " Metus calamitatis, injuſtæ „ alicujus Excommunicationis nos perdere „ valet, quandoquidem multos forſitan „ Judæos perdiderit, de innocentia, & di„ vinitate Jeſu Chriſti convictos. Nulli „ rei, quæ nobis ab hominibus auferri „ poſſit, adhærere debemus, ſi volumus „ conſervare, quod ſolus Deus poteſt no„ bis donare. Poteſt animam ſalvare ſine „ Sacramentis & extra exteriorem Eccle„ ſiæ communionem; non poteſt ſalvare „ quamdiu officio ſuo, & obligationi il„ lum aperte profitendi præfert vel uſum „ Sacramentorum, vel communionem iſtam „ exteriorem „.

Hæc merito expendent, qui metu incurrendæ alicujus qualiſcumque cenſuræ, v. g. ſuſpenſionis aut interdicti ab Eccleſiaſticis functionibus, veritatem agnitam publice profiteri verentur.

XVIII. Hinc tamen nullatenus conſequens eſt, injuſtam cenſuram ſemper poſſe palam contemni, ac negligi, & nullatenus eſſe timendam. In primis enim a ſubdito eatenus timenda Superioris Sententia, ut eam expendat, vereaturque num eam propter ſuam culpam, quam ipſe forſan non ſatis apprehendit, non mereatur.

XIX. Hoc ſenſu intelligendum, quod ex S. Gregorio refertur 11. *quæſt.* 3. *Can.* 1. *Sententia Paſtoris ſive juſta, ſive injuſta fuerit, timenda eſt;* uti ex integro contextu S. Gregorii in Homil. 26. in Evangelia non obſcurum eſt. Poſt relatam enim, non quidem iiſdem verbis, ſed eodem ſenſu prædictam ſententiam, rationem timendi allegans, ait: " Ne is, qui ſubeſt & „ cum injuſte ligatur, ipſam obligationis „ ſuæ Sententiam & aliâ culpâ mereatur. „ Paſtor ergo vel abſolvere indiſcrete ti„ meat, vel ligare. Is autem, qui ſub „ manu Paſtoris eſt, ligari timeat vel in„ juſte; nec Paſtoris ſui judicium temere „ reprehendat. Ne etſi injuſte ligatus eſt, „ ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, „ culpa, quæ non erat, fiat „.

Eatenus ergo duntaxat timendam eſſe injuſtam Excommunicationis ſententiam voluit ibi S. Gregorius, quod quis non temere ac ſuperbe & arroganter Superioris judicium reprehendat, ſed potius vereatur, ne forſan pœnam ſuâ culpâ meruerit.

XX. Ad hæc, quia ſæpe contingit, injuſtitiam cenſuræ eſſe ipſi excommunicato notam, ſed publice ignotam; neque facile aliis probari, aut perſuaderi poſſe, etiam eatenus tunc cenſura ligare poterit, ut in publico ei ſe ſubjicere deberet; in quantum non obedientia in ſcandalum fidelium, injuſtitiam cenſuræ ignorantium, cederet; & Eccleſiæ ac Superiorum contemptum præ ſe ferret. Atque ita ſimili caſu cenſura ligat ſolum in foro exteriori ratione ſcandali, quod ex ejus violatione oriretur: quia, ut bene ratiocinatur Suareſius *De Cenſuris Diſput.* 9. *ſect.* 7. *num.* 16. " Si „ ſcandalum quâcumque ratione ceſſet, & „ innoteſcat aliis qualitas Sententiæ, & „ hominis innocentia, ceſſabit obligatio: „ ergo ſignum eſt, totam hanc obligatio„ nem eſſe ratione *ſcandali* vitandi „. Hæc Suareſius, qui ibidem *num.* 17. nomen *ſcandali* hic accipi dicit, non tantum ut eſt contra charitatem, ſed etiam contra *obedientiam* Eccleſiæ; cui multum derogaretur, ſi talis cenſura *publice* contemneretur.

Et

Et ideo hæc cenſura eatenus valida eſt, quod ob vitandum illud ſcandalum in foro exteriori revera ſervanda ſit. Id eſt, ita ſe gerere debeat, in publico, ſententiæ parendo, quouſque etiam in publico de ejus juſtitia ita conſtet, ut ſcandalum fidelium timendum non ſit. Hoc ſenſu verum eſt, contingere poſſe, ut ait Innocentius III. in *cap.* 28. *De Sent. Excomm. ut qui liber eſt apud Deum, Eccleſiaſticâ ſit innodatus Sententiâ.*

XXI. Si vero publica ac notoria ſit cenſuræ injuſtitia, vera tunc erit ſententia Gelaſii Papæ apud Grat. 11. *quæſt.* 3. *Can.* 46. " Cui eſt illata Sententia, deponat „ errorem, & vacua erit. Sed ſi injuſta „ eſt, tanto eam curare non debet, quan„ to apud Deum & Eccleſiam ejus nemi„ nem poteſt unquam gravare Sententia „. Ita ergo eſt ſe non abſolvi deſideret, quâ ſe nullatenus perſpicit obligatum.

XXII. Porro cum quis Cenſuræ injuſtæ causâ vitandi ſcandali, aut amore conſervandæ pacis, ac unitatis Eccleſiaſticæ, ſe humiliter ſubjicit, ac exteriora detrimenta patienter ſuſtinet, nullatenus ei exterior illa ab Eccleſiæ communione & Sacramentorum perceptione ſeparatio nocebit; ſed *erit ad meritum*, ut ait S. Thomas. Et S. Auguſtinus docet " de bonis „ viris, quos divina providentia ſinit per „ nonnullas nimium turbulentas carnalium „ hominum ſeditiones expelli de congre„ gatione Eccleſiæ, ſi hanc contumeliam, „ vel injuriam ſuam patientiſſime tulerint „ pro pace Eccleſiæ; neque ullas novita„ tes ſchiſmatis, vel hæreſis moliti fuerint, „ docebunt homines, quam vero affectu „ & quantâ ſinceritate charitatis Deo ſer„ viendum ſit ..... *hos coronat in occulto* „ *Pater, in occulto videns* „. *Lib. De vera Religione cap.* 6. Imo ut idem Doctor advertit, " ſpirituales homines hujuſmodi „ adverſis magis proficiunt; quia (inquit) „ cum aliquâ adverſitate, vel neceſſitate „ hominum videntur expelli, ibi magis „ probantur, quam ſi intus permaneant; „ cum adverſus Eccleſiam nullatenus eri„ guntur, ſed in ſolida unitatis petra fortiſſimæ charitatis robore radicantur „. *Lib.* 1. *De Baptiſmo contra Donatiſtas cap.* 17.

XXIII. Si non tantum ad Excommunicationem, ſed ad quaslibet cenſuras attendamus, atque ſub his omnem quamcumque a ſacris miniſteriis ſuſpenſionem, atque interdictionem comprehendamus, non immerito dicere poterimus, quod S. Auguſtinus verbis relatis ex *libro De vera Religione* ſubjecit: " Rarum hoc videtur genus, ſed „ tamen exempla non deſunt: imo plura „ ſunt quam credi poteſt „, qui injuſtas Cenſuras, ſeu excommunicationis, ſeu ſuſpenſionis, aut interdicti, ſinceriſſimâ charitate pro pace Eccleſiæ patientiſſime ſuſtinent.

CAPUT VII.

Excommunicatio non niſi in contumaces ferenda: & de Excommunicatione *latæ* Sententiæ.

1. *Excommunicatio non infligenda ob peccatum etiam grave, niſi* inobedientiam *adjunctam habeat.*
2. *Id convenit priſtinæ Eccleſiæ diſciplinæ.*
3. *Hæc diſciplina ex traditione Apoſtolicâ tamquam conformis verbis Chriſti deſcendiſſe videtur.*
4. *Etiam jure Decretalium requiritur* competens *monitio prævia.*
5. *Monitio competens dicitur* tertio *facta.*
6. *Ut monitio ſit competens, debent monendi* nominatim *exprimi.*
7. *Debent monitiones fieri cum dierum aliquorum intervallo.*
8. *Quantum debeat eſſe hoc intervallum?*
9. *Permittit Concilium Lugdunenſe, unam monitionem fieri pro pluribus, & quâ formâ hæc fiat?*
10. *Synodus Tridentina vult ſaltem* binam *monitionem præmitti.*
11. *Formula Excommunicationis in Pontificali Romano ſupponit* trinam *monitionem.*
12. *Neceſſitas præmittendi* monitiones *non videtur conſiſtere cum Excommunicatione* latæ *Sententiæ.*
13. *Doctores agnoſcunt hic difficultatem.*
14. *Proponitur quorumdam ſolutio difficultatis.*

15. So-

15. *Solutio hæc difficultatem non tollit.*
16. *Videtur mens Eccleſiæ eſſe, ut peccator nominatim de ſuo peccato moneatur, antequam excommunicetur.*
17. *Eamdem difficultatem vidit, & propoſuit Gerſonius.*
18. *Quomodo eam Gerſonius evadere ſtudeat?*
19. *Multis ſeculis videtur Excommunicatio* latæ *Sententiæ fuiſſe ignota.*
20. *Merito dubitatur, num in Decreto Gratiani ulla talis occurrat.*
21. *Labentibus ſeculis harum Excommunicationum numerus multum crevit.*
22. *Incommodum hujus multiplicationis exaggerat* Godſcalcus Roſemundus.
23. *Quid in his emendari conveniat, expendere debent Eccleſiarum Prælati.*
24. *Indubitatum graviorem cauſam requiri in Excommunicatione* latæ, *quam ferendæ Sententiæ.*
25. *Excommunicationes* latæ *Sententiæ demum obligant, dum leges debite ſunt promulgatæ,*

I. AD Excommunicationem, ſaltem quæ ab homine fertur, non ſolum requiri peccatum mortale, illudque grave; ſed inſuper neceſſarium eſſe ipſius excommunicandi contumaciam, quâ Eccleſiam monentem audire renuit, ſatis ſignificat Chriſtus *Matth.* 18. declarans tum demum excommunicandum, ſive reſcindendum tamquam Ethnicum, & Publicanum, *ſi Eccleſiam non audierit.*

Ut enim recte advertit pius Joannes Gerſonius *De Vita ſpirituali lect.* 4. *coroll.* 14. " Dum ſemper eſt paratus audire Ec-
„ cleſiam, cur habebitur ſicut Ethnicus,
„ & Publicanus? Cur ab ea abſcindetur?
„ Unde & ibidem dicit, expediens eſſe,
„ nullam Excommunicationis ferri Senten-
„ tiam, niſi pro *manifeſta* contumacia,
„ quâ ſe monſtrat aliquis audire Eccle-
„ ſiam non paratum „.

II. Id ſatis conſonum eſt veteri Eccleſiæ diſciplinæ, quæ trinam monitionem præmitti voluit Sententiæ Excommunicationis.

Sic Synodus œcumenica Epheſina in ſua relatione ad Religioſiſſimos Imperatores de depoſitione Neſtorii, poſtquam expoſuiſſet, eum *ſecundo* vocatum renuiſſe Synodo ſe ſiſtere, ſubdit: " Porro autem cum Cano-
„ nes præſcribant, *tertio* quoque contuma-
„ cem eſſe admonendum, miſſis iterum aliis
„ ad illum Epiſcopis, durum & immori-
„ gerum eumdem invenimus „. Tom. 3. Concil. general. *col.* 570.

Dioſcorus quoque in Concilio Chalcedonenſi ante Excommunicationem *ter* vocatus dicitur; idque *ſecundum ſanctos Canones*. Tom. 4. Concil. general. *col.* 421.

III. Hanc diſciplinam ex Apoſtolica traditione tamquam verbis Chriſti conſonam ad nos perveniſſe admodum veriſimile eſt. Nam uti advertit Suareſius *Diſputat.* 3. *ſect.* 9. " Jura quæ de illo (jure trinæ
„ monitionis) loquuntur, non ſignificant
„ illud de novo ſtatuere, ſed illud ſuppo-
„ nere, ut *perpetuo* in Eccleſia obſerva-
„ tum „. Unde & in *Can.* 5. *cauſ.* 16. *quæſt.* 7. apud Gratianum ſub nomine Concilii Rothomagenſis, ſtatuitur, ut " deci-
„ mas ſolvere nolentes, *ſecundum Domini*
„ *noſtri præceptum* admoneantur *ſemel*, &
„ *ſecundo*, & *tertio*, qui ſi non emendave-
„ rint, anathematis vinculo feriantur „.

Conformis eſt & hæc diſciplina materno Eccleſiæ in filios affectui, quo ad exemplum Chriſti omnes vult ſalvos fieri, nec quemquam perire; aut e ſuo ſinu ejicere, niſi contumacem ac rebellem, vocemque Matris audire renuentem.

IV. Hinc nec Jure novo ab hac diſciplina receſſum eſt. Et quidem in *cap.* 48. *De Sententia Excommunicationis* Concilium Lateranenſe ſub Innocentio III. prohibet, Sententiam excommunicationis a quocumque Judice proferri, *niſi competenti monitione præmiſsâ*. Et in *cap.* 3. *De Sent. Excomm. in* 6. non niſi poſt *monitionem Canonicam*. Et in *cap.* 5. *eodem in* 6. dicitur, *Excommunicationes quaſcumque abſque competenti monitione præmiſsâ promulgatas eſſe injuſtas.*

V. Monitio *Competens* paſſim a Canoniſtis poſt Gloſſam ad dictum *cap.* 48. verbo *Competenti*; intelligitur *trina* monitio; quæ expoſitio ubique recepta eſt.

VI. Utque hæc monitio ſit Canonica, voluit Gregorius X. in Concilio Lugdunenſi *cap.* 9. *De Sentent. Excommunicat. in* 6. " ut inter monitiones, quas jura ſta-
„ tuunt

„ tuunt præmitti, Judices ſive monitionibus tribus utantur, ſive unâ pro omnibus, obſervent aliquorum dierum intervalla; niſi facti neceſſitas ea ſuaſerit moderanda „.

VII. Notat hic Gloſſa, “quod *tres* monitiones, quæ debent præcedere Excommunicationem, debeant habere intervalla; nec poſſunt fieri continue; & ad minus inter quamlibet monitionem debent eſſe duo dies: ex quo textus loquitur in plurali „.

VIII. Verum cum Concilium numerum dierum non expreſſerit, apparet, illud dierum intervallum requiſiviſſe, quod attentis circumſtantiis Judex arbitrabitur ſufficere, vel requiri, ut de contumacia ſive inobedientia ſeu rebellione excommunicandi ſufficienter pateat: quod & Gloſſa ibidem, verbo *Competenti*, indicat, dicens: „ Hoc Judex moderabitur pro perſonarum, & negotii qualitate „.

IX. Permittit autem Concilium Lugdunenſe, quod Judex uti queat *unâ* monitione pro *tribus*; quod deſumptum apparet ex Jure Civili, quo permittitur Judici in *L. 72. ff. De Judiciis*, uti uno Edicto *peremptorio* citatoriali pro pluribus. Hæc autem monitio duplici formâ fieri ſolet ſecundum Gloſſam: “ Interdum (ait) ſic: monemus te quod uſque ad diem talem „ pro primo, talem pro ſecundo, talem „ pro tertio, &c. Interdum unam tantum „ dat dilationem, ut monemus te quod „ uſque ad talem diem pro primo, ſecundo, & tertio peremptorio a communione „ talis, &c. Et hoc ultimo caſu eſt intervallum inter monitionem, & Sententiam „: nimirum tale, quod ſufficiat, ut convincatur contumax.

X. Verum quia hac poteſtate Judices Eccleſiaſtici non ſatis circumſpecte uterentur; ſed ſine ulla prævia monitione ad Excommunicationem levi ex cauſa non raro proſilirent, Synodus Tridentina Canonicam diſciplinam reducere, quantum temporum durities patiebatur, deſiderans, voluit, ut Judex ad Excommunicationem non procedat, *niſi delicti qualitas, præcedente* BINA *ſaltem* MONITIONE, *etiam per Edictum, id poſtulet*: Seſſ. 25. De Reformat. *cap. 3.*

XI. Quin & in formula Excommunicationis, quæ extat in moderno Pontificali Rom. proteſtatur Prælatus excommunicans: *Monuimus enim excommunicandum canonice primo, ſecundo, tertio, & etiam quarto, ad ejus malitiam convincendam, ipſum ad emendationem, ſatisfactionem, & pœnitentiam invitantes, & paterno affectu corripientes* (a).

XII. Sed quæ de præmittenda monitione *competenti* hactenus dicta ſunt, conſiſtere non videntur cum Excommunicatione, quæ vulgo dicitur *latæ Sententiæ*; id eſt, quæ *ipſo facto*, ſive ipſa admiſſione delicti ſine ulteriore Sententia Judicis, per ipſam Legem infertur; quæ hac ſimilive formâ exprimi ſolet: Qui hoc illudve fecerit, ſit *ipſo jure*, vel *ipſo facto* excommunicatus. Opponitur autem illi, quæ vocatur *ferendæ* Sententiæ; id eſt, quæ non incurritur, niſi a Judice feratur; ſoletque hac formulâ exprimi: Qui hoc illudve fecerit, *excommunicetur*, vel præcipimus *ſub pœna Excommunicationis*.

XIII. Sane fatendum eſt, difficile ſatis videri, quâ ratione diſciplina de *trina* monitione præmittenda conſiſtat cum excommunicatione *latæ* Sententiæ; aut quomodo aliquis numquam ſpeciatim monitus queat tamquam *rebellis* ab Eccleſia abſcindi, & haberi ut Ethnicus, & Publicanus.

XIV. Reſpondent quidem nonnulli, qui non obedit Legi prohibenti quidquam ſub pœna Excommunicationis *ipſo facto* incurrendæ, præſertim ſi eam non ignoret, ſufficienter cenſetur contumax, & rebellis ipſi Eccleſiæ: adeoque aliâ monitione non eget; ipſaque lex pro monitione eſt.

XV. Verum quidem eſt, legem quamcumque monere ſubditum de obedientia legis; atque non obedientem conſtitui legis prævaricatorem: at quod ſola legis tranſgreſ-

(a) De neceſſitate præmittendi monitiones antequam Cenſuræ juridice ferantur, conſule Tractatum a D. Van-Eſpen elaboratum de *Recurſu ad Principem*, cap. 3. §. 4.

greſſio aliquem conſtituat ad mentem Chriſti, & Eccleſiæ contumacem & rebellem, ita ut tamquam talis ab Eccleſiæ corpore reſcindi poſſit, non ſatis apparet. Videtur etenim, quod Chriſtus voluerit, ut peccator ſeu tranſgreſſor legis *primo* de ſuo peccato moneatur, & ſi iterato monitus Eccleſiam non audierit, tunc demum tamquam putridum membrum, de cujus ſanatione quodammodo deſperatum eſt, abſcindatur a corpore Eccleſiæ, ne reliqua membra inficiantur.

XVI. Hanc quoque fuiſſe mentem Eccleſiæ non obſcure innuunt Canones, quibus præſcribitur, ut *trina* monitio Excommunicationi præmittatur, dum inter ipſas monitiones etiam temporum intervalla ſervanda mandantur: quod clare ſupponit, Canones illos intelligi non poſſe de monitione, quæ ſolâ legis ac pœnæ denuntiatione fieri dicitur; quandoquidem hæc nulla temporis intervalla admittat.

XVII. Eamdem difficultatem vidit, & propoſuit Gerſonius loco citato, dicens: „ Ceterum dum aliquis ex ignorantia „ quamquam culpabili, aut ex infirmitate „ & paſſione vitioſa, non tamen *contumaci*, facit aliquem actum pro quo eſt ſtatutâ Sententia Excommunicationis *latæ* „ Sententiæ ab aliquo Prælatorum; videant Juriſtæ, & Judices, ſi talis poſſet „ dici excommunicatus *ipſo facto*: cum „ ſemper ſit, & fuerit promptus ſtare correctioni Eccleſiæ ſuper ſuo delicto, prout „ ſupponitur; quia non ex contemptu Clavium, & Juriſdictionis Eccleſiaſticæ, „ ſed aliunde motus malum fecit. Non „ enim quælibet inobedientia contumacia „ reputatur „.

XVIII. Hanc difficultatem ut evadat Gerſonius, docet ibidem, prout accepit a ſuo Præceptore, "eas excommunicationes (*latæ* „ Sententiæ) tantummodo operari, ut abſque „ proceſſu alio, aut nova Conſtitutione poſſit „ Judex ſtatim probato facto, vel confeſſato „ ferre Juris ſententiam, & eamdem publicare, non ſic ubi Canones eſſent ſolum *ferendæ* ſententiæ; quoniam monitiones, & proceſſus ſecundum terminos „ Juris prærequirerentur multiplices „.

XIX. Quidquid ſit de hac Gerſonii ſolutione, & expoſitione, hoc ſat conſtat, quod per decem facile ſecula ignota fuerit hæc ſpecies excommunicationis: ita ut in Canonibus paulo antiquioribus numquam legantur hæc aut ſimilia verba: *Sit ipſo facto excommunicatus: qui id fecerit, ipſo jure Excommunicationem incurrat;* ſed tantum: *Si quis id fecerit, excommunicetur, deponatur, &c.* quibus ut conſentiunt Canoniſtæ, & Theologi, non exprimitur excommunicatio *latæ Sententiæ*, ſed *ferendæ* duntaxat.

XX. Si Decretum Gratiani revolvatur, atque formulæ, quibus Excommunicatio exprimitur, rite expendantur, neſcio, utrum vel una reperiatur Excommunicatio *latæ* Sententiæ.

Dicitur quidem in *Canone* SI QUIS SUADENTE DIABOLO, *cauſ.* 17. *quæſt.* 4. Qui violentas manus ſuadente diabolo in Clericum, vel Monachum injecerit, *anathemati ſubjaceat:* ſed num hæc formula Excommunicationis ſit latæ, an duntaxat Sententiæ ferendæ, merito ambigitur. Quandoquidem hæc formula non videatur magis latam Sententiam importare, quam hæc *ſit anathematizatus, ſit ſequeſtratus*; quæ tamen juxta Gloſſam in *cap.* 1. *De foro competenti*, verbo, *ſequeſtratus*, non niſi Excommunicationem *ferendæ* Sententiæ ſignificat: ideoque non ſine fundamento opinantur nonnulli, Excommunicationem illam, de qua in dicto *Canone*, *Si quis ſuadente diabolo*, magis ex interpretatione Doctorum, quam ex mente auctoris, pro Excommunicatione *latæ Sententiæ* tandem receptam & habitam eſſe.

XXI. Illud haud dubium, quin labentibus ſeculis continuo frequentiores factæ ſint ſimiles Excommunicationes *latæ* Sententiæ. Et quidem teſte Martino Navarro in Manuali *cap.* 27. *num.* 49. ad annum uſque 1298. quo promulgatus eſt Sextus Decretalium, vix inveniebantur 36. caſus Excommunicationis *latæ* Sententiæ, qui in pauciores, quam 26. redigi poſſent. "Per „ *ſolum* autem Sextum Decretalium (ipſo „ Navarro notante) inducti ſunt 32. caſus Excommunicationis *latæ* Sententiæ, „ & per ſolas Clementinas quinquaginta: „ poſtea per Bullam Cœnæ, per Extravagantes impreſſas, per Conſtitutiones „ Synodales, & Provinciales, per viſitatio-

tiones, & reſervationes ſecularium, & Religioſorum pene innumeræ ". Hæc Navarrus, qui & monet " quod videntur valde utilis, imo & neceſſaria limitatio earum aliqua, ſaltem quoad forum conſcientiæ ".

XXII. Incommodum, & periculum animarum ex frequenti illa Excommunicatione *latæ* Sententiæ proveniens, multum exaggeravit Godſcalcus Roſemundus ſub initium præcedentis ſeculi in hac Lovanienſi Academia S. Theologiæ Profeſſor, & Collegii Adriani VI. primus Præſes, in ſuo *Confeſſionali* ita loquens: " Valde inconſultum & periculoſum eſt, quod Epiſcopi in ſuis Statutis, ceteri quoque Judices tam faciles ſint in multiplicando cenſuras; unde expediens eſſet, ut etiam, inquit Gerſon, omnes Conſtitutiones ſententiæ Excommunicationis latæ Sententiæ in jure, vel Statutis contentæ, quarum uſus nullus eſt, aut plus obeſt quam prodeſt, expreſsâ revocatione caſſarentur in Provinciis, & Diœceſibus, & in Eccleſia univerſali. Expediens etiam eſſet, ut nulla Excommunicationis Sententia ferretur de facto a Jure, vel Judice, neque pro præſenti neque pro futuro, niſi pro manifeſta contumacia, quâ quis oſtendit ſe non paratum audire Eccleſiam. Quomodo aliter haberi debet *ſicut Ethnicus, & Publicanus*, ſi Eccleſiam audire paratus eſt? Etiam conſultum, & expediens videretur, ut nullus alium excommunicatum vitare teneretur, niſi poſtquam a ſuo Judice denuntiatus fuerit talis. Et quod ſolus excommunicatus, aut ſuſpenſus a Judice, & pro tali denuntiatus, contrahere diceretur irregularitatem immiſcendo ſe Sacramentis, & quod ſolus talis a poteſtate abſolvendi in foro conſcientiæ ſpoliatus cenſeretur. Poſtremo loco hic a Roſemundo optatum, hodie ex communi Theologorum, & Canoniſtarum ſententia receptum eſt, conformiter ad Extrav. Martini V. AD EVITANDA, *cap.* 20. ".

XXIII. Quid attentis temporum, & locorum circumſtantiis hac in parte conveniat, judicandum eſt ab Epiſcopis, ac præſertim ſummo Pontifice, penes quos eſt exercitium, & auctoritas Clavium; ut eis ad ædificationem Eccleſiæ, & populi ſibi commiſſi utantur.

XXIV. Ceterum indubitatum eſt, quod ſi omnium conſenſu ad Excommunicationem *mortalem* ſeu anathema, quod præviis monitionibus in veros contumaces, & rebelles fertur, requiratur grave & execrabile crimen, multo ſane gravius, & execrabilius eſſe debeat crimen, ob quod feratur Excommunicatio *latæ Sententiæ*: quâ nimirum homo per ſolam tranſgreſſionem, nullâ præviâ monitione, aut vera in crimine contumaciâ, a corpore Eccleſiæ, tamquam *Ethnicus*, & *Publicanus* reſecatur.

XXV. Illud quoque certum eſt, quod cum Excommunicationes *latæ* Sententiæ dependeant a virtute & efficacia Canonis ſive Legis eas infligentis, debeant quoque non ſecus ac leges, a quibus dependent, & ad quarum obſervantiam feruntur, legitime & juxta ſingularum Provinciarum receptos mores promulgari & publicari, ut iis in locis obligare queant.

CAPUT VIII.

Excommunicatio non niſi aliis mediis fruſtra adhibitis, & cum magna circumſpectione ferenda.

1. *Adinſtar periti Medici Prælatus reſecare membrum non poteſt, niſi aliis remediis deficientibus.*
2. *Necnon niſi dolens; & tamquam ultimum remedium.*
3. *Synodus Tridentina inhibet Judicibus procedere per Cenſuras in cauſis civilibus, antequam alia media fuerint fruſtra tentata.*
4. *In cauſis etiam criminalibus, quantum fieri poteſt, vult a Cenſuris abſtineri.*
5. *Si executio Sententiæ haberi queat per invocationem brachii ſecularis, non eſt utendum Cenſuris.*
6. *Hinc in Belgio ob debita civilia non ſolet per Cenſuras procedi.*
7. *Experientia docet ordinarie plus nocere, quam prodeſſe Eccleſiæ, uti Cenſuris ad defenſionem temporalium.*

8. *Non tantum delinquentis contumacia, & criminis enormitas, ſed & alia circumſtantiæ in ferenda Excommunicatione attendenda ſunt.*
9. *Prælati attente conſiderare debent bonum pacis & unitatis, ubi de excommunicatione agitur, ex S. Auguſtino.*
10. *Huic regulæ inſtitit Apoſtolus, & poſt ipſum Patres.*
11. *Hinc prima regula in ferendis Cenſuris obſervanda eſt, ne eradicando zizania eradicetur & triticum.*
12. *Secundum hanc regulam non facile ad Excommunicationem procedendum, dum perſona aut crimen habet ſocium multitudinem.*
13. *Quomodo agendum cum multitudine peccante?*
14. *Ex dictis ſtatuitur ſecunda regula in ferendis Cenſuris ſervanda.*
15. *Hæ regulæ merito attendendæ, dum agitur de repellendis publicis criminoſis a ſuſceptione Sacramentorum.*
16. *Regula illa oſtendunt, non facile ad excommunicandos Principes eſſe progrediendum.*
17. *Edicto Caroli V. vetitum in Belgio Judicibus eccleſiaſticis uti Cenſuris in Judices laicos ratione contentionis ſuper juriſdictione.*
18. *Idipſum innuunt Concordata Brabantiæ.*
19. *Similiter & Edictum Philippi II. ad Synodum Cameracenſem.*
20. *Quid in Gallia quoad hoc punctum obſervetur?*

I. QUemadmodum periti medici ad membrorum reſecationem non accedunt, niſi neceſſitate ac gravitate vulneris compulſi, aliiſque mediis fruſtra tentatis, ita pia Mater Eccleſia ad membrorum ſuorum reſciſſionem non niſi neceſſitate urgente, aliiſque omnibus mediis fruſtra adhibitis cum magno animi dolore accedit. *Cum dolore enim amputatur* (ait Ambroſius *lib.* 1. *Offic. cap.* 27.) *etiam quæ putruit pars corporis: & diu tractatur, ſi poſſit ſanari medicamentis; ſi non poſſit, tunc a medico bono abſcinditur. Sic Epiſcopi affectus boni eſt, ut optet ſanare infirmos, ſerpentia auferre ulcera, obducere aliqua, non abſcindere; poſtremo quod ſanari non poteſt, cum dolore abſcindere.*

II. Et S. Leo Epiſt. 95. ait: *Nulli Chriſtianorum facile communio denegetur, nec ad indignantis hoc fiat arbitrium Sacerdotis, quod in magni reatus ultionem* INVITUS *&* DOLENS *quodammodo debet inferre animus.*

Hac de cauſa Excommunicatio *ultimum remedium*, & *ultima pœna* dicitur.

III. Hine ex præſcripto Synodi Tridentinæ *Seſſ.* 25. *cap.* 3. *De Reformat.* "In „ cauſis judicialibus mandatur omnibus Ju„ dicibus eccleſiaſticis, cujuſcumque digni„ tatis exiſtant, ut quandocumque executio „ realis vel perſonalis in qualibet parte „ judicii propriâ auctoritate ab ipſis fieri „ poterit, abſtineant ſe tam in proceden„ do quam in definiendo, a Cenſuris Ec„ cleſiaſticis, ſeu interdicto „.

Deinde ſubjunctis variis mediis, quibus Judices Sententiarum ſuarum executionem urgere poſſunt, vult, ut non procedatur ad Excommunicationem, niſi in caſibus, ubi omnibus adhibitis mediis executio haberi nequit, & *erga Judicem contumacia* nota eſt.

IV. " In cauſis quoque criminalibus „ (ait Synodus) ubi executio realis vel „ perſonalis, ut ſupra, fieri poteſt, erit a „ Cenſuris abſtinendum „.

V. Cum vero jam pridem probaverit Eccleſia, ut ubi poteſtas eccleſiaſtica haud ſufficit, poteſtas civilis jungatur (quod hodie dicimus *implorare brachium ſeculare*) uti videre eſt in Canone 5. Antiocheno, relecto in Concilio Chalced. *actione* 4. Nequaquam ad Excommunicationem procedendum erit, ſi executio Sententiæ obtineri, aut rei contumacia frangi per implorationem brachii ſecularis poſſit.

VI. Quapropter hic in Belgio Excommunicationes ob debita civilia vix locum habere poſſunt, aut latæ admittuntur, eo quod per alia media Juris, & quidem facilius, & minori cum ſtrepitu executio in ſimilibus ſperari poſſit, quam per Cenſuras.

VII. Sane Excommunicatione, aliiſque Cenſuris moderate admodum, & parce utendum pro defenſione temporalium, & illud ſuadet, quod experientia doceat, uti jam pridem notavit Gerſonius *De Poteſtate Eccleſ. conſiderat.* 4. quod applicatio gladii ſpiritualis ad defenſionem temporalium, con-

Digitized by Google

confuſionem magnam in Eccleſia, vilipenſionem vel contemptum Evangelicæ hujus cenſuræ induxerit, & inducat. *Itaque*, ait Gerſonius, *ſicuti temporalitas addita eſt Eccleſiæ pro dote ſua, videri poſſet aliquibus, quod ad ejus defenſionem ſimiliter addere ſuffecerat adverſus impetitores pœnam, vel cenſuram temporalem; ut eſt mulctatio pecuniaria, vel corporalis detentio, vel arreſtatio bonorum propriorum.*

VIII. Inſuper cum hæc pœna ſit *graviſſima*, trahatque ſecum ſeparationem violentam membri a ſuo corpore; non tantum gravitas delicti, & contumacia delinquentis attendendæ ſunt, ſed & perſonæ excommunicandæ conditio, necnon temporum & locorum circumſtantiæ expendendæ; ut omnibus rite perpenſis videatur, num Excommunicationis in his circumſtantiis ſperandus ſit effectus ab Eccleſia intentus: atque ita non *temere*, ſed cum magna circumſpectione a Prælatis procedatur.

IX. Regulas prudentiales hic ſervandas tradit ſanctus Auguſtinus *lib. 3. contra Epiſtolam Parmeniani*, atque in primis *num.* 1. hanc fundamentalem: “ Omnis pia ratio & modus eccleſiaſticæ diſciplinæ unitatem ſpiritus in vinculo pacis maxime debet intueri, quod Apoſtolus *ad Epheſ. cap.* 4. ſufferendo invicem præcepit cuſtodiri; & quo non cuſtodito medicina vindictæ, non tantum ſuperflua, ſed etiam perniciuſa, & propterea jam nec medicina eſſe convincitur ”.

X. Huic regulæ inſtitiſſe Apoſtolum multis oſtendit *num.* 8. & 9. laudatque S. Cyprianum, & Epiſcopos Africanos, quod unitatem ſcindere noluerint, licet non deeſſet, “ propter compenſationem (ait) cuſtodiendæ pacis, & unitatis; propter ſalutem infirmorum, & tamquam lactentium frumentorum, ne membra Corporis Chriſti per ſacrilega ſchiſmata laniarent ”.

XI. Prima itaque regula, quam in ferenda Excommunicatione ſervare debent Prælati, eſt, cavere ne per Excommunicationem eradicando zizania, eradicetur & triticum.

XII. Hanc regulam ex dictis Chriſti confirmans, ait *num.* 13. “ Nam & ipſe Dominus cum ſervis volentibus zizania colligere dixit, *Sinite utraque creſcere uſque ad meſſem*; præmiſit cauſam dicens, *ne forte cum valtis colligere zizania, eradicetis ſimul & triticum* ”. Ubi ſatis oſtendit, “ cum metus iſte non ſubeſt, ſed omnino de frumentorum certa ſtabilitate certa ſecuritas manet, id eſt, quando ita cujuſque crimen notum eſt, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorſus, vel non tales habeat defenſores, per quos poſſit ſchiſma contingere; non dormiat ſeveritas diſciplinæ, in qua tanto eſt efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conſervatio charitatis ”.

Quandonam vero id ſine labe pacis, & periculo ſchiſmatis fieri poſſe videatur, exponit his verbis: “ Tunc autem hoc ſine labe pacis, & unitatis, & ſine læſione frumentorum fieri poteſt, cum congregationis Eccleſiæ multitudo ab eo crimine, quod anathematur, aliena eſt ”. Rationem ſubjungit: “ Tunc autem adjuvat Præpoſitum potius corripientem, quam criminoſum reſiſtentem: tunc ſe ab ejus conjunctione ſalubriter continet, ut nec cibum quiſquam cum eo ſumat, non rabie inimicâ, ſed coërcitione fraternâ. Tunc etiam ille & timore percutitur, & pudore ſanatur, cum ab univerſa Eccleſia ſe anathematum videns, *ſociam turbam*, cum qua in delicto ſuo gaudeat, & bonis inſultet, non poteſt invenire.... Et *num.* 14. revera ſi contagio peccandi multitudinem invaſerit, divinæ diſciplinæ ſevera miſericordia neceſſaria eſt: nam conſilia ſeparationis & inania ſunt, & pernicioſa, atque ſacrilega; quia & impia, & ſuperba ſunt, & plus perturbant infirmos bonos, quam corrigunt animoſos malos ”.

XIII. Ne tamen videatur correctio multitudinis peccantis plane negligenda, paucis interjectis ſubjicit Auguſtinus *num.* 16. “ Turba autem iniquorum, cum facultas eſt in populis promendi ſermonem, generali objurgatione ferienda eſt: & maxime ſi occaſionem atque opportunitatem præbuerit aliquod Domini flagellum deſuper, quo eos appareat pro ſuis meritis vapulare. Tunc enim aures humiles præbet emendatorio ſermoni calami-

„ mitas auditorum, facilius in gemitum „ confitendi, quam in murmura reſiſtendi, „ afflicta corda compellit „.

XIV. Altera igitur regula in ferenda Excommunicatione ex præcitatis verbis Auguſtini ſervanda eſt: ne facile procedatur ad Excommunicationem, dum vel ipſum crimen, vel perſona excommunicanda ſociam habet multitudinem.

XV. Hæ regulæ merito quoque expenduntur a Paſtoribus, aliiſque Eccleſiaſticis in corripiendis publice, aut removendis a Sacramentis notoriis, & ſcandaloſis peccatoribus, quod & innuit Auguſtinus *Epiſt.* 153. *num.* 21. in nova editione.

XVI. Ex allegatis Regulis conficitur inſuper, magnâ circumſpectione, & prudentiâ procedendum eſſe, dum de Principibus eorumque miniſtris excommunicandis deliberatur: cum hi ſoleant habere multitudinem ſibi ſociam, multoſque ſortiri ſuorum criminum defenſores.

☞ Hoc argumentum proſequitur Guilielmus Barclaius in Tractatu de Poteſtate Papæ, *cap.* 26. *pag.* 669. apud Goldaſtum *tom.* 3. Monarchiæ; ubi quidem concedit eſſe poteſtatem in Eccleſia excommunicandi Principem ob pertinaciam in hæreſi; meritoque Epiſcopos ſuis exhortationibus monere poſſe ſubditos, ne Principem in ſuis erroribus & hæreſi ſequantur: ſed tamen nullatenus inde conſequens eſſe, penes Eccleſiam aut Pontificem eſſe auctoritatem abſolvendi ſubditos ab obedientia, quam debent ipſi Principi, vel Principi ob pertinaciam in hæreſi principatum adimendi. Et *cap.* 31. oſtendit, quæ ſit optima ratio, & quam per 10. ſecula conſtantiſſime conſervarunt Romani Pontifices, & Epiſcopi Principibus debitam obſervantiam cuſtodiendi, & ſubditos ne erroribus, vel vitiis eorum inficiantur præmuniendi; ſolidiſſimeque in hoc Tractatu oſtendit, quod licet Chriſtianis facillimum fuiſſet primis ſeculis hæreticos Imperatores dejicere, numquam tamen id attentaſſe; ſed e contrario quamvis ipſorum hæreſim maxime abhorrerent; ipſis tamen in politicis omnem obedientiam exhibuiſſe conformiter ad doctrinam Apoſtolorum, qui ſolliciti fuere ut primi Chriſtiani ſive ex Judæis ſive ex Gentilibus ad Chriſtum converſi plenam ſubjectionem, & obedientiam exhiberent Principibus etiam Ethnicis, in iis quæ Religioni Chriſtianæ non repugnabant; uti notavi in Præfatione ad Tract. *de Public. Legum, & Placito Regio.* ☜

XVII. Altera ſubjici poteſt ratio cur in excommunicandis Principibus moderatio adhiberi debeat. Nimirum experientiâ compertum eſt, Excommunicationes vel Cenſuras eccleſiaſticas in miniſtros Regios, præſertim ob conflictum juriſdictionis vibratas, plus contentionis, & turbationis in Rempublicam & populum parere, quam ædificationis. Jam pridem hic in Belgio cautum fuit Edicto Caroli V. de 4. Octob. 1540. extante *part.* 1. *Edictorum Fland. lib.* 3. *Rubr.* 1. quod Judices eccleſiaſtici uti non poterunt Cenſuris contra Judices Regios in his, quæ ad horum officium ſpectant: ſed ſi ſuam juriſdictionem lædi prætendant, jubentur de eo per libellum informare Judices laicos; qui ſaltem ad bimeſtre ab ulteriore progreſſu ſubſiſtere debent, ut interea Superiorem horum Judicum informare queant. Verba Edicti ſunt: *Inſgelycks om te verhueden die queſtien ende gheſchillen die daghelics ryſen tuſſchen de Gheeſtelicke Rechteren ende de onſe, ende voorzien tot der ſchandaliſatie daer uyt ſpruytende: Wy ordonneren ende ſtatueren, dat de voorſeyde Gheeſtelicke Rechteren niet en ſullen moghen ghebruucken van cenſuren ofte van monitien, comminatoire, van cenſuren teghen onſen Officieren ende Weerlicke Rechteren ter cauſen van haerder officien: maer ſullen ghebruucken van requiſitien, naer de welcke de Weerlicke Rechteren (indien zy de Zelver niet en willen obtempereren) ſullen ghehouden weſen te ſcherſene alle voordere proceduren voor den tyde van eender maends, ten hende dat die voorſchreven Gheeſtelicke Rechteren ofte haerlieder Promoteurs, ende Officieren, moghen tyde hebben hemlieden te voorziene ende vervolgen behoorlicke proviſie van juſtitien van den Overſten van de voorſchreven Weerlicke Rechteren, ende niet weſen ghefruſtreert van haere requiſitien, op de peyne dat indien daerenboven onſe voorſchreven Officieren continueerden de voorſchreven proceduren, daer af arbitralichen ghecorrigiert te worden.* Id eſt: Similiter ad occurrendum quæ-

ſtio-

ſtionibus, & diſſidiis; quæ quotidie inter Eccleſiaſticos Judices, & noſtros enaſcuntur, & providendum ſcandalis inde orientibus; Mandamus & ſtatuimus, ut in poſterum præfatis Judicibus eccleſiaſticis non liceat uti Cenſuris aut monitionibus comminatoriis, contra Miniſtros noſtros, Judiceſque ſeculares, ratione officii ipſorum: verum utentur requiſitione, quâ præmiſsâ tenebuntur Judices ſeculares (caſu quo eidem obtemperare noluerint) ad menſem unum ab omni ulteriori proceſſu ceſſare, in finem, ut prædictis Judicibus eccleſiaſticis, aut eorum Promotoribus, & Miniſtris tempus ſuppetat, quo ſibi provideant, & debitam juſtitiæ adminiſtrationem impetrent; & ne requiſitione ſuâ fruſtrentur, arbitrariæ correctionis pœnâ indictâ, ſi eo caſu, prædicti noſtri Miniſtri in prædicto proceſſu ulterius perrexerint.

XVIII. Et *art. 29. tit. 9. Concordatorum* inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem habet: " Inſuper viſum eſt Commiſ„ ſariis, quod ſi ſuper præmiſſis, & arti„ culis ſuperius non deciſis, dubium emer„ gat, aut difficultas oriatur inter Juſti„ tiarios Principum, talis difficultas ter„ minari, & ſedari debeat mutuis com„ municationibus, vel litteris, ita quod „ una juriſdictio aliam non turbet, aut „ impediat „.

XIX. Similiter & in Edicto Philippi II. ad Synodum Provincialem Cameracenſem *art. 16.* expreſſe decernitur, ut ſi Epiſcopi prætendant per Judices Regios ſubalternos juriſdictionem ſuam in aliquo violari, recurſum habere debeant ad Conſilium Regium privatum, ut hoc de controverſia decernat, quod juris.

XX. Quod Edicto Caroli V. pro Belgio decretum fuit, id & in Gallia ſtatutum & jam pridem obſervatum fuiſſe multis contendit Carolus Fevretius *De Abuſu, lib. 1. cap. 6.* una tamen monens, vetitum non eſſe Epiſcopis contra Judices laicos per Cenſuras procedere, ſi notorie in materia pure Eccleſiaſtica, puta materia doctrinæ, contra juriſdictionem, & auctoritatem Epiſcoporum attentarent; quod & exemplo ſat recenti confirmat. Videri etiam poteſt Petrus De Marca *lib. 4. De Concordia Sacerd. & Imp. cap. 21.* ubi oſtendit, quâ ratione contentiones ſuper Juriſdictione Eccleſiaſtica inter Epiſcopos, & Conſiliarios Regios decidendæ ſint per ſupremum Regis Conſilium.

CAPUT IX.

De Forma & Ritibus ferendæ Excommunicationis.

1. *Olim nulla ſpecialis forma aut ritus noſcitur fuiſſe.*
2. *Epiſcopus Sententiam excommunicationis ſimpliciter proferebat.*
3. *Labentibus ſeculis Excommunicationes frequentiores factæ cœperunt vileſcere.*
4. *Hinc neceſſe fuit externos ritus iis adjungere.*
5. *Ex præſcripto Pontificalis Romani Epiſcopus cum 12. Presbyteris Excommunicationis ſententiam profert.*
6. *Quâ ratione hic ritus ex antiqua diſciplina deſcendat; & quomodo ab hac differat?*
7. *Ritus hodiernus extinguendi candelas ardentes eſt recentioris inſtituti, & hactenus Græcis ignotus.*
8. *Aliqui credunt, eum ſeculo* XI. *non eſſe antiquiorem.*
9. *Eum eſſe antiquiorem evincit Regino Abbas Prumienſis.*
10. *Non pertinet ad ſubſtantiam, aut efficaciam Excommunicationis, ſed ad terrorem incutiendum.*
11. *Ad ſuſtinendam auctoritatem Excommunicationis neceſſe fuit implorare poteſtatem ſecularem.*
12. *Ad incutiendum terrorem pertinent quædam expreſſiones verborum.*
13. *Item quod inſordeſcens per annum habeatur ſuſpectus de hæreſi.*
14. *Vult Pontificale hodiernum Excommunicationem notificari per Parochias, & vicinis Epiſcopis: qui eſt ritus vetuſtiſſimus.*
15. *Semper in Eccleſia excommunicatus ab uno Epiſcopo ab omnibus vitandus fuit.*
16. *Hanc diſciplinam non introduxit, ſed confirmavit Synodus Nicæna.*

17. *Hinc*

17. *Hinc mos invaluit notificandi Excommunicationem per litteras.*
18. *Sententia Excommunicationis in ſcriptis, & expreſſâ cauſâ ferri debet.*
19. *Copia authentica dari debet excommunicato.*
20. *Hæc obſervanda duntaxat in Excommunicatione ferendæ Sententiæ; quid in latæ?*

I. PRiſtinis Eccleſiæ ſeculis nulla ſpecialis legitur Excommunicationis forma, nec certi ritus præſcripti deprehenduntur; ſed in hoc unum intenti erant Prælati, ut accurate examinarent cauſam Excommunicationis, ipſiuſque excommunicandi diſpoſitionem; an nullo alio leniori remedio ad pœnitentiam, & correctionem adduci poſſet, quemadmodum late deſcribitur *lib.* 2. *Conſtitut.* vulgo *Apoſtolicarum*, *cap.* 37. nullâ factâ mentione de aliqua forma rituve in ferenda Excommunicationis ſententia ſervandis: imo ſimpliciter dicitur *cap.* 38. ſi præmiſſis *tribus* monitionibus, " aliquis " durus, obſtinatuſque erit, *dic Eccleſiæ:* " hanc ſi contempſerit, neque audire vo- " luerit, *ſit tibi ut Ethnicus, & Publica-* " *nus*, & ne eum ad Eccleſiam tamquam " Chriſtianum admittas; imo tamquam " Publicanum devita ".

II. Itaque Epiſcopus adhibito Clero ſuo, Sententiam excommunicationis ſimpliciter, nullo externo aut ſpeciali ritu adhibito, pronuntiabat; & quem a pœnitentia alienum videret & obduratum, hunc cum mœrore ut *inſanabilem* ejiciebat ab Eccleſia, ut dicitur *cap.* 42. lib. citati.

III. Verum cum labentibus ſeculis multiplicarentur Excommunicationes, ipſique Judices non eam moderationem, & circumſpectionem in iis ferendis adhibere viderentur, quam hujuſmodi pœnarum inflictio requirebat, nec ſemper finem, quem Eccleſia intendit, præ oculis haberent, cœperunt quoque laicis præſertim potentioribus vileſcere, & contemni.

IV. Ut ergo auctoritas major ipſis Cenſuris conciliaretur, terrorque populo incuteretur, cœperunt circa ſeculum nonum, aut decimum certæ formulæ & ritus introduci, quæ & ſenſim majus incrementum acceperunt.

V. Dicit hodiernum Pontificale Romanum titulo De Ordine excommunicandi: " Quando anathema, id eſt, ſolemnis Ex- " communicatio pro gravioribus culpis fer- " ri debet, Pontifex paratus amictu, ſto- " lâ, pluviali violaceo, mitrâ ſimplici, " aſſiſtentibus ſibi duodecim Presbyteris ſu- " perpelliceis indutis, & tam ipſo, quam " Presbyteris *candelas ardentes* in manibus " tenentibus ſedet ſuper faldiſtorium ante " altare majus, aut alio loco publico, ubi " magis ſibi placebit; & ibi pronuntiat, " & profert anathema ".

VI. Hinc conſenſus Epiſcopi aſſiſtentibus 12. Presbyteris, veſtigium & reliquiæ ſunt veteris diſciplinæ, quæ cauſas Clericorum volebat ab Epiſcopo aſſiſtente ſibi Clero ſuo diſcuti & terminari, uti ſæpius in hoc opere monui: ſed hæc Presbyterorum, ſive Cleri aſſiſtentia non erat *mere cæremonialis*, uti eſt hodie; ſed judicialis: nam & ipſe in examine ac diſcuſſione cauſæ Epiſcopo aſſiſtebat, unumque cum Epiſcopo *Senatum* conſtituebat.

VII. Ritus candelas ardentes in manibus tenendi, eaſque, pronuntiato anathemate, in terram projiciendi, quemadmodum Pontificale præſcribit, ritus eſt recentioris inſtituti, ſolis Latinis notus, Græcis hactenus ignotus; uti notat Chriſtianus Lupus tomo 5. Schol. in Canones *pag.* 829.

VIII. Eum non eſſe antiquiſſimum fatetur ibidem *pag.* 830. Lupus, dicitque, ſe ignorare vetuſtiorem ejus memoriam, quam a Lemovicenſi Synodo celebrata anno 1031. ubi *Seſſ.* 1. Synodus excommunicat quoſdam alienarum rerum raptores ſub hac formula: *Sicut hæ* LUCERNÆ *extinguuntur in oculis veſtris, ita gaudium eorum extinguatur in conſpectu ſanctorum Angelorum, niſi ante mortem ad ſatisfactionem venerint.*

IX. Licet fateamur, ritum hunc primis Eccleſiæ ſeculis fuiſſe ignotum, nihilominus eum fuiſſe in Eccleſia notum ante dictam Synodum, evincitur ex Reginone Abbate Prumienſi, qui floruit circa initium ſeculi decimi, adeoque integro facile ſeculo ante dictam Synodum. Hic autem *Lib.* 2. *De Diſciplinis Eccl. cap.* 412. refert formulam Excommunicationis cum hac clauſula: *Sicut hæ lucernæ extinguuntur in oculis*

lis

Digitized by Google

lis veſtris, ita gaudium eorum extinguatur in conſpectu ſanctorum Angelorum, niſi ante mortem ad ſatisfactionem venerint.

Imò videtur formula hæc a Reginone tamquam tum temporis uſitata referri; unde incertum eſt, quo præciſe tempore introducta ſit.

X. Hoc certum hunc ritum nullatenus ad ſubſtantiam ſpectare ipſius Excommunicationis, neque ei majorem aliquam vim, aut efficaciam addere; ſed ad exprimendum vivacius ipſum Excommunicationis effectum, & terrorem illius incutiendum, unice eſſe inductum; idque veriſimiliter circa ſeculum nonum, & decimum, quando ipſæ Excommunicationes ob ſuam frequentiam vileſcere & contemni cœperunt.

XI. Similiter labentibus ſeculis ad ſuſtinendam auctoritatem Excommunicationum opus fuit laicam poteſtatem implorare; ut qui gladio ſpirituali a vitiis aut errore non revocarentur, pœnâ temporali compellerentur. Et quidem ſeculo XIII. a S. Ludovico Rege Galliæ decretum legimus, "ut ſi aliqui per annum contumaces extiterint, ex tunc compellantur redire ad Eccleſiaſticam unitatem; *ut quos a malo non retrahit timor Dei, ſaltem pœna temporalis compellat*. Unde præcipimus (ait) quod Balivii noſtri omnia bona talium excommunicatorum mobilia, & immobilia poſt annum capiant, nec eis aliquo modo ea reſtituant, donec prædicti abſoluti fuerint, & Eccleſiæ ſatisfecerint". Plura vide in hanc rem apud Du-Cange in Gloſſario, verbo *Excommunicati*; qui ibidem notat, interdum etiam ad abſolutionem petendam a Judicibus Regiis coactos fuiſſe ſub pœna carceris.

XII. Eumdem in finem tendunt execrationes, & terribiles verborum formulæ, quibus ipſa Sententia excommunicationis pronuntiatur, quæ variæ ſunt pro diverſitate formularum; atque inter alia in formula Pontificalis dicitur: *Et damnatum cum diabolo & Angelis ejus, & omnibus reprobis, in ignem æternum damnamus, donec a laqueis diaboli reſipiſcat*, &c.

XIII. Ad idem tendit, quod recentioribus Decretalibus ſimiliter inductum eſt, & cujus meminit Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap.* 3. *De Reform.* "ut ſi obdurato animo Cenſuris annexus, in illis per annum inſorduerit, etiam contra eum tamquam de hæreſi ſuſpectum procedi poſſit". Quod tamen hodie juxta ſuum rigorem non obſervatur, niſi in Provinciis ubi tribunal Inquiſitionis eſt ſtabilitum, uti monet Fleury in Inſtitutionibus Juris Eccleſiaſtici *part.* 3. *cap.* 22. in fine.

XIV. Quod vero ex Pontificalis præſcripto injungatur, ut prolato anathemate, ſive excommunicatione, "Epiſtola Presbyteris per Parochias, & etiam vicinis Epiſcopis mittatur, continens nomen excommunicati, & Excommunicationis cauſam, ne quia per ignorantiam ulterius illi communicet", ritus eſt admodum antiquus, & ex traditione Apoſtolica ad nos tranſmiſſus.

XV. Hoc enim ſemper in Eccleſia uſitatum fuit, ut excommunicatus ab uno Epiſcopo, ab omnibus vitandus eſſet, & reputandus tamquam *Ethnicus, & Publicanus*. Hujus diſciplinæ exemplum habemus in Marcione, qui ab Epiſcopo ob ſtuprum excommunicatus, cum Romam veniſſet poſt mortem Hygini Papæ, & a Clero Romano in communionem admitti poſtulaſſet, reſpondit Clerus, ſe id facere non poſſe ſine arbitrio & conſenſu Epiſcopi ejus; uti latius ex Epiphanio refert Baronius ad ann. 146.

XVI. Hanc diſciplinam non introducens, ſed renovans Synodus Nicæna I. *Canone* 5. ſtatuit: "ut de his, qui communione privantur ſive ex Clero, ſive ex laico ordine, ab Epiſcopis uniuſcujuſque Provinciæ ſervetur hæc Sententia ſecundum Canonem, qui pronuntiat, ut qui ab aliquibus abjiciuntur, ab aliis non recipiantur (a)".

XVII. Ne igitur ignorantiam præten-

(a) Canon quintus Concilii Nicæni docte & nitide a D. Van-Eſpen exponitur in Diſſertatione in Synodum Nicænam: *Scholion* in quintum Canonem.

derent Epiſcopi, jam pridem uſitatum fuit, ut Excommunicationis Sententia per Parochias ubique publicaretur, & Epiſcopis intimaretur. Hinc Regino Abbas Prumienſis relatâ formulâ Excommunicationis ſeculo XI. uſitatâ, ſubjungit: " Deinde „ Epiſtolæ Presbyteris per Parochiam mittantur continentes modum Excommunicationis, in quibus jubeantur ut diebus „ Dominicis post lectionem Evangelii plebibus ſibi commiſſis publice annuntient „ ipſam Excommunicationem, ut ne quis „ per ignorantiam communicet excommunicato; oportet etiam ut aliis Epiſcopis „ ipſa Excommunicatio manifeſtetur „. Hæc ille *lib. 2. De Eccleſ. diſc. cap.* 410. dictaque ſua confirmat ex *Can.* 2. Toletani I.

XVIII. Præter verborum formulas, & externos aliquos ritus ad terrorem adhiberi ſolitos, recentior quoque diſciplina induxit, ut qui excommunicat, Excommunicationem *in ſcriptis proferat, & cauſam Excommunicationis expreſſe conſcribat, propter quam Excommunicatio proferatur*. Cap. 1. *De Sent. Excommunicationis* in 6.

XIX. Ubi inſuper præcipitur excommunicanti, " exemplum ejuſmodi ſcripturæ „ excommunicato tradere intra menſem, ſi „ requiſitus fuerit; ſuper qua requiſitione „ fieri vult publicum inſtrumentum, vel „ litteras teſtimoniales confici ſigillo authentico conſignatas „.

XX. Et hæc quidem in Excommunicatione *ferendæ Sententiæ* juxta modernam Eccleſiæ diſciplinam ſervanda ſunt: quoad Excommunicationem vero *latæ Sententiæ* ſervari debent illa, quæ in Legis aut Canonis promulgatione, & confectione præſcripta ſunt.

CAPUT X.

De Interdicto.

1. *Interdictum hodie ſumitur pro diſtincta ſpecie Cenſuræ.*
2. *Deſcriptio Interdicti.*
3. *Quomodo excludatur excommunicatio?*
4. *A ſuſpenſione quomodo diſtinguatur?*
5. *Per Interdictum non vetatur uſus omnium rerum Divinarum.*
6. *Allegata deſcriptio Interdicti accommodata Recentiorum placitis.*
7. *Interdicti diviſio; & quid Interdictum* locale?
8. *Quid Interdictum* perſonale?
9. *Mixtum ex utroque.*
10. *Interdictum locale* generale *deſcribitur.*
11. *Quid Interdicto* generali *civitatis aut villa vel caſtri contineatur?*
12. *Interdictum locale particulare: & Eccleſiâ particulari interdictâ quid comprehendatur?*
13. *Interdictum perſonale* generale.
14. *An Clero interdicto, & populus cenſeatur interdictus, vel e converſo?*
15. *Quid Interdictum perſonale* ſpeciale?
16. *An Interdicti localis meminerit S. Baſilius?*
17. *De hoc interdicto non loquitur S. Auguſtinus.*
18. *Interdicti* localis *meminiſſe videtur S. Gregorius Turonenſis.*
19. *Uſus Interdicti generalis maxime invaluit circa ſeculum* x. *& ſequentia; & quæ hujus occaſio?*
20. *Illuſtris illius forma propoſita, & probata in Synodo Lemovicenſi.*
21. *Eam* novam *fuiſſe teſtantur Auctores coævi.*
22. *Interdicta præſertim generalia poſterioribus ſeculis multum frequentia fuerunt.*
23. *Populus per illa divinis officiis, & Sacramentis, atque inſtructionibus frequenter ſine propria culpa privabatur; idcirco Pontifices Interdicti rigorem mitigare cœperunt.*
24. *Alexander III. permittit Baptiſmum adminiſtrari parvulis, & pœnitentias morientibus.*
25. *Innocentius III. indulſit prædicari verbum Dei, & dari Sacramentum Confirmationis: & Clericis ſepulturam in cœmeterio.*
26. *In Conventualibus Eccleſiis ſubmiſſâ voce recitare divina Officia; atque peregrinis & cruce ſignatis, etiam ſanis ut detur Pœnitentia concedit.*

27. *Gre-*

Digitized by Google

27. *Gregorius IX. permittit in Eccleſia interdicta Miſſarum ſolemnia ſemel in hebdomada ſub certis conditionibus celebrari.*
28. *Amplius de Interdicti rigore relaxavit Bonifacius VIII.*
29. *Ratio relaxationis petita a detrimento ſpirituali, quod populus patitur.*
30. *Judices eccleſiaſtici minus circumſpecte, & potius ex cupiditate, quam charitate Interdicta ferebant.*
31. *Conſtitutio Bonifacii VIII. contra hæc temeraria interdicta.*
32. *Concordata Brabantiæ ad ſcandala vitanda modum Interdictis ferendis præſcripſerunt.*
33. *Idipſum præſtitum a Synodo Baſileenſi.*
34. *Non ſine magna cauſa & moderatione, & circumſpectione Interdictum generale infligendum.*
35. *Major cauſa & prudentia in ferenda hac generali Cenſura, quam excommunicatione requiritur.*
36. *Ratio eo debet eſſe major quo latius ſe Interdictum extendit.*
37. *Qui effectus Interdicti circa ceſſationem a Divinis?*
38. *Per celebrationem in loco interdicto incurritur irregularitas.*
39. *Interdictum differt a ſimplici ceſſatione a Divinis.*
40. *Hæc minora quam Interdictum, præſertim generale, habet incommoda.*

I. Inter ſpecies veræ & proprie dictæ Cenſuræ eccleſiaſticæ hodie uno conſenſu numeratur *interdictum*; & accipitur pro cenſura ab excommunicatione, & ſuſpenſione diſtincta, quamvis & in his cenſuris aliquod interdictum ſive interdictio interveniat.

II. Deſcribitur autem communiter *interdictum*, ut eſt ſpecialis, & diſtincta ſpecies Cenſuræ: " Cenſura eccleſiaſtica prohibens " uſum quarumdam rerum divinarum, ut " Fidelibus communem, quatenus talis eſt,,.

III. Excommunicationem hic excludi dicunt; quia etſi hæc prohibeat quoque rerum quarumdam divinarum *uſum*; non tamen *quatenus eſt uſus*, ſed prout eſt quædam *communicatio* cum Fidelibus.

IV. A ſuſpenſione autem diſtingui notant, quia hæc privat quidem ſpiritualium rerum uſu; ſed non *ut communi Fidelibus*, at ſolis *Clericis proprio*; uti capite ſequenti notabitur.

V. Dicitur autem in definitione ALIQUARUM *rerum divinarum*; quia Interdictum non privat *omnibus* rebus divinis; ſed illis duntaxat, quæ in jure expreſſæ ſunt, & modo etiam in jure declarato, uti ex dicendis patebit.

VI. Hæc interim ſatis probant, hanc deſcriptionem deſumptam, & circumſcriptam eſſe conformiter ad ea, quæ a recentioribus Canoniſtis, & Theologis Scholaſticis circa hanc ſpeciem cenſuræ recepta reperiebantur. Nec enim in priſtinis Canonibus, & Auctoribus has præciſas, & determinatas differentias cenſurarum facile reperies.

VII. Interdictum autem jam deſcriptum dividitur in locale, perſonale, & mixtum.

Locale dicitur, quod directe fertur ad locum; ne in eo exerceantur Divina, ſecundum modum a Jure definitum.

In deſcriptione dictum eſt *directe* ferri ad locum: quia *indirecte* etiam refertur ad homines: quatenus in eo *loco* Divinis intereſſe nequeunt. Sed tamen quia *directe* ſolum locum reſpicit, *non perſonas*; ideo perſonæ poſſunt alio loco Divinis aſſiſtere; Sacramenta accipere, atque in locis ſacris alibi ſepeliri: ideoque nec perſonæ interdictæ dicuntur.

VIII. Interdictum *perſonale* vocatur, quod dirigitur immediate & directe ad *perſonam*, eique interdicit certum quemdam rerum divinarum uſum: differtque a *locali*, quod non terminetur ad certum locum. Nam ſi perſona ſimpliciter ſit interdicta, nec alibi Divinis intereſſe poteſt, ipſumque Interdictum vulgo dicitur *ambulare* cum perſona, & eſſe *ambulatorium*; nullus autem locus propterea *interdicto* eſt ſuppoſitus, poſſuntque alii non interdicti in loco Divinis intereſſe.

IX. Mixtum appellatur, collectum ex utroque; id eſt, quod & directe in locum & in perſonam fertur: atque tam perſonæ quam locus Interdicto *æque directe* ſubjacent.

X. Interdictum tam locale quam perſonale ulterius dividitur in univerſale & ſingulare.

Digitized by Google

Locale univerſale ſive generale ſolet vocari illud, quo Interdicto ſubjicitur locus plura alia loca ſub ſe continens, & ſuis limitibus comprehendens: ut ſunt Regnum, Provincia, Civitas, Diœceſis, &c.

XI. Hujus Interdicti mentio occurrit in *Cap.* 10. & 17. *De Sentent. Excommunicat. in* 6. declaratque in poſteriore Bonifacius VIII. quod " civitas, caſtrum, aut villa „ Eccleſiaſtico ſubjiciantur Interdicto, il„ lorum ſuburbia, & continentia ædificia „ eo ipſo intelligi interdicta „. Rationem ſubjungit: " Nam licet prædicta videan„ tur alias murorum ambitu terminari, „ hoc tamen caſu ne villpendi valeat Sen„ tentia interdicti (quod fieret, ſi poſſet „ in ipſorum ſuburbiis, vel continentibus „ ædificiis licite celebrari, ut prius) ex„ pedit interpretationem fieri latiorem „.

XII. Interdictum particulare eſt, quo ſolummodo Interdicto ſubjicitur locus aliquis particularis; puta unica Eccleſia: uti ſat inſinuatur in citato *cap.* 17. declaratque ibidem Bonifacius VIII. quod ratio, quæ ſuadet, civitate interdicta, cenſeri quoque interdicta ſuburbia, etiam ſuadeat, ut " ſi ſit Eccleſia Interdicto ſuppoſita, „ vel ſubjecta; nec in Capella ejus cele„ brari, nec in cœmeterio ipſius eidem „ Eccleſiæ contiguis poterit ſepeliri: ſecus, „ ſi ei contigua non exiſtant „.

XIII. Perſonale Interdictum generale dicitur, quo aliqua communitas, ac proinde plures homines complectens, interdicitur: ut ſi incolæ certæ civitatis, ſi quoddam Capitulum, ſi Collegium, Monaſterium, &c. accipiendo nimirum Collegium & Monaſterium pro ſolis perſonis, ita ut non interdicatur locus. Requiritur etiam ut homines illi plures interdicantur ſub nomine ipſius communitatis, puta civitatis.

XIV. Hujus Interdicti mentio fit in *Cap.* 16. *De Sent. Excommunicat. in* 6. declaraturque: " Si Sententia *interdicti* profera„ tur in *Clerum*, non intelligi debet (niſi „ aliud ſit expreſſum in ea) interdictus „ populus; nec etiam e converſo. Unde „ uno interdicto ipſorum, alius licite ad„ mittitur ad Divina „.

XV. Si aliqui etiam plures interdicantur expreſſis *nominibus propriis*, & non quatenus conſtituunt communitatem aut Collegium, dicetur Interdictum *particulare*; quia omnes ſubjiciuntur Interdicto ut *particulares*.

XVI. Interdicti generalis, quo Provincia, civitas, aut communitas quædam Interdicto ſubjicitur, & quod hodie conſuevit nomine *interdicti* intelligi, meminiſſe S. Baſilium *Epiſtolâ* 244. credunt nonnulli; ubi interrogatus, quid agendum de illo, qui filiam alicujus rapuerat, reſolvit, filiam parentibus ſuis reſtitui, ipſum raptorem ejuſque complices excommunicari debere: *Villa vero* (ait) *quæ raptorem ſuſceperit cum rapta, nec reddiderit, prorſus ſuſpenſa ſit a precibus, & orationum communione*.

Verum ex contextu patet, Baſilium hic non loqui de *villa*, prout locum aut domum quamdam ſignificat; ſed de familia quæ raptorem cum rapta ſuſceperat; hancque non *interdicto* proprie dicto ſubjecit, ſed in *pœnitentiam* a communione excludendam cenſuit.

XVII. Similiter quæ ſub nomine S. Auguſtini ex Epiſtola ad Bonifacium refert Gratianus *Cauſ.* 17. *quæſt.* 4. *Can.* 8. tametſi eſſent revera S. Auguſtini; hujus cenſuræ antiquitatem minime probarent: cum evidens ſit, non niſi de negata communione in pœnitentiam ibidem agi.

XVIII. Propius ad hanc cenſuram ſpectare videtur exemplum relatum a S. Gregorio Turonenſi *lib.* 8. *Hiſt. Francorum cap.* 31. Cum enim S. Prætextatus Epiſcopus Rothomagenſis in Eccleſia ipſo die Paſchatis divina Officia peragens, fuiſſet trucidatus, " Leudovaldus Epiſcopus Bajo„ cenſis Epiſtolas per omnes Sacerdotes di„ rexit, & accepto conſilio *Eccleſias Ro„ thomagenſes clauſit*, ut in his populus „ *ſolemnia Divina non ſpectaret*, donec in„ dagatione communi reperiretur hujus au„ ctor ſceleris (*a*).

Nequaquam negari poſſe videtur, quin hic aliquam Interdicti ſpeciem habeamus; adeo-

(*a*) Ex iſto exemplo conjicere ſolent Canoniſtæ antiquiora Interdicti localis veſtigia reperiri in Galliis, quam in ceteris orbis chriſtiani partibus.

Digitized by Google

adeoque facile crediderim, circa ſeculum ſextum ob enormia crimina cœpiſſe aliquando civitatis aut Diœceſis Eccleſias Interdicto ſubjici.

XIX. Sed cum admodum rara, & extraordinaria eſſent hæc exempla; nec per omnia conformia illis, quæ jura poſteriora de hac cenſura *interdicti* edicunt, putant non pauci Viri eruditi, originem ejus referendam potius eſſe ad ſeculum decimum aut undecimum; creduntque, Interdictum præſertim *generale*, præcipue cœpiſſe frequentari, quando Principes particulares, qui ſub Carolo Magno ejuſque ſucceſſoribus duntaxat fuerant Provinciarum Gubernatores, ſe in earum Dominos abſolutos erexerunt.

Ut enim horum contumaciam frangerent Epiſcopi, generali Provinciarum aut civitatum Interdicto uti cœperunt; ut populus tædio affectus, etiam ipſum Principem ad obedientiam quodammodo adigeret.

XX. Quidquid ſic, certum eſt, quod nulla illuſtrior forma, atque ipſam Interdicti hodiernam formam, & rationem propius exprimens, occurrat, quam in Synodo Lemovicen. anno 1031. celebrata. In hac enim Odolricus Abbas ſuggerens Epiſcopis medicinam adverſus generalem morbum, qui contumaciæ Principum, & Magiſtratuum ſecularium adſcribebatur, adhibendam, ait: " Niſi de pace acquieverint, „ ligate *omnem terram* Lemovicenſem publicâ excommunicatione, eo videlicet „ modo, ut nemo niſi Clericus, aut pauper mendicans, aut peregrinus adveniens, „ aut infans a bimatu & infra, in toto „ Lemovicinio ſepeliatur; nec in alium „ Epiſcopatum ad ſepeliendum portetur. „ Divinum officium per omnes Eccleſias „ latenter agatur, ſed Baptiſmus petentibus tribuatur. Circa horam tertiam „ ſigna ſonent in Eccleſiis omnibus, & „ omnes proni in faciem preces pro tribulatione, & pace fundant. Pœnitentia „ & viaticum in exitu mortis tribuatur: „ altaria per omnes Eccleſias, ſicut in Paraſceve, nudentur; & cruces & ornamenta abſcondantur, quia ſignum luctus, „ & triſtitiæ omnibus eſt. Ad Miſſas tamen, quas unuſquiſque Sacerdotum januis Eccleſiarum obſeratis fecerit, altaria induantur, & iterum poſt Miſſas „ nudentur. Nemo in ipſa excommunicatione uxorem ducat: nemo alteri oſculum det: nemo Clericorum, aut laicorum, vel habitantium, vel tranſeuntium, „ in toto Lemovicinio, carnem comedat, „ neque alios cibos, quam illos, quibus „ in Quadrageſima veſci licitum eſt. Nemo laicorum aut Clericorum tondeatur, „ neque radatur, quouſque diſtricti Principes, & capita populorum per omnia „ ſancto obediant Concilio. Si quis vero „ probatus fuerit aliquo modo hujus vinculi violator, non recipiatur niſi cum „ digna pœnitentia „.

Placuit Odolrici conſilium Patribus iſtius Synodi.

XXI. Hoc conſilium ad praxim deductum fuiſſe ab Epiſcopo Lemovicenſi, judicat Ademarus Engoliſmenſis ſcribens circa idem tempus: " Alduinus Epiſcopus „ Lemovicenſis pro nequitia populi *novam* „ obſervantiam conſtituit, ſcilicet Eccleſias „ & Monaſteria ceſſare a divino cultu, a „ ſacroſancto Sacrificio, & populum, quaſi „ Paganum a divinis laudibus ceſſare, & „ hanc obſervantiam excommunicationem „ cenſebat „.

An antiquius hujuſmodi Interdicti exemplum extet, neſcio; interim hoc evincit Auctoris hujus teſtimonium, obſervantiam tunc adhuc fuiſſe *novam*. Unde & eodem ſeculo Ivo Carnutenſis *Epiſt.* 94. vocat Interdictum, *remedium* INSOLITUM, ob ſuam nimirum novitatem.

XXII. Hoc quoque indubitatum eſt, labentibus ſeculis uſum Interdictorum, præſertim *generalium* mirum in modum fuiſſe extenſum; eoque Pontifices & Epiſcopos frequentiſſime uſos eſſe, ut Principes & Magiſtratus, qui particulares excommunicationes in ſuas perſonas latas contemnebant, ad obedientiam & reſtitutionem adigerent; atque ipſis excommunicationibus vim & efficaciam adderent.

XXIII. Sed cum hæc Interdicta plerumque indicerentur ob crimen a *ſolo* Principe, aut Magiſtratu commiſſum; ipſeque nihilominus populus ſæpius plane innocens eodem Interdicto involveretur, & eccleſiaſticis Sacramentis, & divinis officiis & inſtructionibus ſalutaribus privaretur, idque

que cum ſummo ſalutis diſcrimine; idcirco diverſi Pontifices diverſa temperamenta his Interdictis adhibuere.

XXIV. Seculo XII. ad Epiſcopos per Angliam conſtitutos ſcribit Alexander III. in *Cap.* 11. ;; *De Sponſalibus*, ut ſi Rex Angliæ ad eorum commonitionem non reſtituat uxores filiis ſuis intra certum terminum, " ex tunc in quacumque (ait) ,, Provinciarum veſtrarum detinentur vel ,, transferuntur (uxores filiorum Regis) ,, donec ibi fuerint, *nulla divina officia* ,, celebretis, nec permittatis aliquatenus ,, celebrari, *præter Baptiſmum parvulorum*, ,, *& pœnitentias morientium*,,.

XXV. Ulterius Innocentius III. in *Cap.* 43. ;; *De Sent. Excommunic.* permittit tempore Interdicti populo prædicari *Verbum* Dei; & parvulis dari Sacramentum *Confirmationis*. Et in *Cap.* 11. ;; *De Pœnit. & remiſſ.* indulget, ut tempore Interdicti " Clerici decedentes, qui tamen ſervaverint Interdictum, in cœmeterio Ec- ,, cleſiæ ſine campanarum pulſatione, ceſ- ,, ſantibus ſolemnitatibus omnibus, cum ,, ſilentio tumulentur,,.

XXVI. Inſuper " & in Conventuali- ,, bus Eccleſiis bini & bini, vel ſimul ,, tres horas Canonicas valeant legere, non ,, cantare, janüis clauſis, interdictis & ,, excommunicatis excluſis, & voce ita re- ,, miſſâ, quæ exterius audiri non poſſit,,.

Denique indulget, ut Cruce-ſignatis & peregrinis, etiam bene valentibus *detur pœnitentia, cum poſtulaverint*.

XXVII. Poſt hæc Gregorius IX. in *Cap.* 57. ;; *De Sent. Excommunic.* " permittit Eccleſiarum Miniſtris ſemel in ,, hebdomada tempore interdicti, non pul- ,, ſatis campanis, voce ſubmiſſâ, janüis ,, clauſis, excommunicatis & interdictis ,, excluſis, Miſſarum ſolemnia celebrare ,, causâ conficiendi Corpus Domini, quod ,, decedentibus in pœnitentia non nega- ,, tur,,.

XXVIII. Demum Bonifacius VIII. in *Cap.* ALMA MATER *De Sent. Excommunic. in* 6. in multis rigorem Interdicti relaxavit: atque in primis, ut " non tan- ,, tum morientes, ſed etiam viventes tam ,, ſani, quam infirmi ad pœnitentiam li- ,, cite admittantur.... Præterea quod ſin- ,, gulis diebus in Eccleſiis, & Monaſteriis ,, Miſſæ celebrentur, & alia divina offi- ,, cia ſicut prius, ſubmiſſâ tamen voce, ,, & janüis clauſis, excommunicatis & in- ,, terdictis excluſis, & campanis etiam non ,, pulſatis.... In feſtivitatibus vero Na- ,, talis Domini, Paſchæ, ac Pentecoſtes, ,, & Aſſumptionis Virginis glorioſæ, cam- ,, panæ pulſentur, & janüis apertis, altâ ,, voce divina Officia ſolemniter celebren- ,, tur, excommunicatis prorſus excluſis, ,, ſed interdictis admiſſis: quibus ob re- ,, verentiam dictarum ſolemnitatum, & ,, (ut ipſi ad humilitatis gratiam, & re- ,, conciliationis affectum facilius inclinen- ,, tur) præfatis diebus participationem per- ,, mittimus Divinorum: ſic tamen quod ,, illi, propter quorum exceſſum Interdi- ,, ctum hujuſmodi eſt prolatum, altari ,, nullatenus appropinquent,,.

XXIX. Rationem hujus relaxationis, & mitigationis præmiſerat Bonifacius, dicens: ,, Quia vero ex diſtrictione hujuſmodi Sta- ,, tutorum excreſcit indevotio populi, pul- ,, lulant hæreſes, & infinita pericula ani- ,, marum inſurgunt, ac Eccleſiis ſine cul- ,, pa earum debita obſequia ſubtrahun- ,, tur,,.

Eamdem rationem tangit idem Pontifex in *Extravagante* 2. *De Sent. Excommunic.* his verbis: " Tolluntur mortuis, ſeu ,, minuuntur ſuffragia, præſertim per obla- ,, tionem frequentem Hoſtiæ ſalutaris, ado- ,, leſcentes, & parvuli participantes rarius ,, Sacramenta, minus inflammantur, & ,, ſolidantur in fide, fidelium tepeſcit de- ,, votio, hæreſes pullulant, & multipli- ,, cantur pericula animarum,,.

XXX. Teſtatur quoque ibidem Pontifex, quod " nonnulli Judices *nimis prompte* ,, ad proferendas Sententias interdicti, ,, etiam in negotiis ſive cauſis, quæ inter- ,, dum *plus ex cupiditatis*, quam charita- ,, tis radice perſpicuis indiciis procedere ,, arguerentur,,.

XXXI. Ut his inordinatis Interdictis modum ponat, cavet, " ut nulla Provin- ,, cia, civitas, caſtrum, villa, locus, ter- ,, ritorium, vel diſtrictus auctoritate or- ,, dinariâ, vel delegatâ, ſupponatur Ec- ,, cleſiaſtico Interdicto pro pecuniario de- ,, bito, vel pro cujuſvis monetæ, vel pe- ,, cu-

„ cuniæ quantitate quacumque occaſione, „ vel cauſa, ſeu quovis quæſito colore: „ pro eo maxime, quod ipſorum Domini, „ Rectores ſeu Officiales quocumque no- „ mine cenſeantur, aut incolæ ſeu habita- „ tores, aut ſingulares perſonæ ipſorum „ ſtatutis, vel ſtatuendis, ordinatis vel or- „ dinandis terminis hujuſmodi debitum, „ ſeu quantitatem non ſolverunt hactenus, „ aut in antea non perſolvent „.

XXXII. In Concordatis quoque inter Carolum V. & Epiſcopum Leodienſem *tit.* 8. cautum eſt: " Propter ſcandala vi- „ tanda, ut honor Dei & jura ſerventur, „ de cetero Interdictum, ut ceſſus (*a*) a „ Divinis nullatenus poni poterunt, pro „ quocumque delicto alicujus ſingularis „ perſonæ, ſed ſolum pro delicto Domini „ loci, Rectorum, ſeu eorum Officialium, „ vel Communitatis delinquentis, commu- „ nicato conſilio offendentis, realiter & „ de facto Clericos in ſacris Ordinibus „ conſtitutos, aut Beneficiatos, ſi vero „ Beneficiis actu deſervientes; quo caſu, „ ſi Dominus, Rector, vel Communitas „ delictum infra menſem emendare recu- „ ſaverint, vel quando ſingularis perſona „ præmiſſa perpetrarit, & dictus Domi- „ nus Rector, vel Officialis talem ſingu- „ larem malefactorem, infra dies octo, „ ſi præſens fuerit, non apprehenderit, „ vel abſentem infra menſem non bannie- „ rit, aut apprehenſum ad ſatisfaciendum „ infra dies octo non compulerit, ſed Com- „ munitas præmiſſa ſic fieri non procura- „ verit; tunc niſi de diligentia, per eos „ ſuper præmiſſis facta, conſtiterit, ceſſus, „ vel interdictum poni poterit; alias non „ reſervatâ Judici Eccleſiaſtico, & ſecula- „ ri (ut præmiſſum eſt) correctione of- „ fendentium realiter perſonas Eccleſiaſti- „ cas, vel eis realiter injurantes „.

XXXIII. Similis pene limitatio jam pridem facta eſt in Concilio Baſileenſi *Seſſ.* 20. inſertaque Pragmaticæ Sanctioni, & Concordatis Galliæ, ſub titulo *De Interdictis non leviter ponendis*.

XXXIV. Merito monet ad illum textum Gloſſographus Pragmaticæ Sanctionis, „ non ſine magna cauſa, & maturitate „ gravi eſſe procedendum ad Interdictum „ generale, ne facile infiniti inculpabiles „ propter delictum paucorum a Sacramen- „ tis interdicti cenſeantur „.

Addit deinde: " Diſcretio ſuadet, ut „ primo delinquentes ſpecialiter, & nomi- „ natim interdicantur, & non alii. Ut ab „ initio delinquentes generaliter non in- „ terdicantur, quoad omnes effectus inter- „ dicti, ſed quoad quoſdam: ſcilicet pri- „ mo interdicatur culpabilibus Corpus „ Chriſti, & ſepultura in cœmeterio, & „ ſic paulatim procedendo de effectu in „ effectum. Et demum eum in profundum „ malorum laberentur, propter eorum cul- „ pam Interdictum generale proferendum, „ ut omnes inculpabiles contra delinquen- „ tes inſurgant „.

XXXV. Sane ſi in ferenda excommunicatione in unam, & ſingularem perſonam, gravis cauſa, magnaque prudentia, & circumſpectio requiratur, ut in antecedentibus oſtendimus; quanto magis in ferendo *interdicto* præſertim generali, quo plures innocentes ſolent involvi, crimen enorme neceſſarium, ſummâque circumſpectione procedendum eſt.

XXXVI. Hoc autem indubitatum eſt, eo majorem, & graviorem cauſam requiri; majoremque neceſſitatem & circumſpectionem, quo Interdictum eſt generalius, & ad plura loca, & perſonas ſe extendit.

XXXVII. Qui ſint effectus Interdicti, & a quibus tempore Interdicti ſit abſtinendum, facile colligi poteſt ex Decretalibus ſupra relatis: ceſſandum enim eſt ab omnibus ſacris functionibus, ſub modo & forma ibidem expreſſis.

XXXVIII. „ Is vero, qui ſcienter in „ loco celebrat ſuppoſito *interdicto* (niſi „ ſuper hoc privilegiatus exiſtat, aut a „ Jure ſit conceſſum eidem) irregulari- „ tatem incurrit: a qua nequit per alium, „ quam per Romanum Pontificem libera- „ ri, & adeo efficitur ineligibilis, quod „ nec ad eligendum cum aliis debebit ad- „ mit-

(*a*) Id eſt, ceſſationes a divinis officiis.

„ mitti „. *Cap.* 18. §. 1. *De Sentent. Excommunic. in 6.*

Notant autem Doctores, quod etſi hic tantum fiat mentio *celebrationis*, eaque ſoleat reſtringi ad *celebrationem Miſſæ*, hic tamen comprehendere omnem Divinorum celebrationem, etiam Sacramentorum adminiſtrationem; nimirum juxta limitationes ſupra ex Decretalibus relatas.

XXXIX. Interdictum a ſimplici *ceſſatione a Divinis* eſſe diſtinctum; nec hanc eſſe proprie *cenſuram* Eccleſiaſticam communiter obſervant Interpretes; & ſat evidenter exprimitur in *Cap.* 18. *De Sentent. Excommunic. in 6.* dum dicitur, quod "is „ qui Eccleſia ſanguinis effuſione polluta, „ vel qui præſentibus majore excommuni- „ catione nodatis, ſcienter *celebrare* præ- „ ſumit; licet in hoc temerarie agat, *ir-* „ *regularitatis* tamen (cum in Jure ex- „ preſſum non ſit) *laqueum non incurrit* „; quem tamen incurreret, ſi ceſſatio a Divinis cum *interdicto*, ut eſt cenſura, coinciderent: quia indubitatum eſt, hujuſmodi ceſſationi a Divinis ſuppoſitam eſſe Eccleſiam ſanguinis effuſione pollutam; neque in ea ante reconciliationem divina Officia, præſertim Miſſarum ſolemnia celebrari poſſe, uti oſtendimus *Tom.II. part.* 2. *ſect.* 2. *tit.* 1. *cap.* 6.

XL. Cumque ceſſatio a Divinis a Jure ob crimen in Eccleſia commiſſum, ad terrorem populi infligatur, atque tantum in Eccleſia ſpeciali crimine polluta a Divinis ceſſetur ob delictum publicum; non ſolet hæc ceſſatio a Divinis ſecum trahere magna incommoda; nataque eſt populo ſalutarem terrorem, & criminis horrorem incutere: unde merito hæc a divinis Officiis ceſſatio ſervatur; atque ſæpius expediret, ut Eccleſiæ reconciliatio ad aliquod notabile tempus differretur, præſertim ſi de crimine enormi agatur, & aliæ non deſint Eccleſiæ, in quibus divina Officia peragantur.

CAPUT XI.

De Suſpenſione.

1. *Suſpenſio hodie diſtincta ſpecies Cenſuræ.*
2. *Ejus definitio.*
3. *Deſumpta ex iis, quæ de hac cenſura tradunt recentiores.*
4. *Quomodo ab excommunicatione diſtinguatur?*
5. *Suſpenſio eſt cenſura propria Clericis.*
6. *Suſpenſio alia eſt ab officio, alia a Beneficio.*
7. *Prior importat Suſpenſionem ab Ordine, & juriſdictione.*
8. *Suſpenſio ab Officio non privat iis, quæ ſunt communia laicis.*
9. *Suſpenſio poteſt eſſe partialis ad ea, quæ ſunt Ordinis, vel quæ juriſdictionis, aut aliqua eorum.*
10. *Etiam limitari poteſt ad locum.*
11. *Simpliciter expreſſa non reſtringitur ad tempus.*
12. *Poteſt tamen reſtringi.*
13. *Hæc exſpirat per lapſum temporis.*
14. *Quid Suſpenſio a Beneficio, & quomodo reſtringi queat?*
15. *Multis ſeculis ignota fuit diſtinctio Suſpenſionis a Beneficio, & ab Ordine.*
16. *An hodie Suſpenſio ab Officio importet Suſpenſionem a Beneficio?*
17. *Suſpenſio debet ferri in ſcriptis causâ expreſsâ.*
18. *Debet dari copia ſuſpenſo, ſi petat.*
19. *Hæc non requiruntur in Suſpenſione latæ Sententiæ; & hæc quid ſit?*
20. *Suſpenſio non privat Clericum ſuo Beneficio, aut Officio.*
21. *Quâ ratione Suſpenſio cenſeatur non perpetua?*
22. *Quomodo diſtinguatur a depoſitione?*
23. *Clericus ſuſpenſus ab Ordine fit irregularis, ſi exerceat ea, quæ Ordinis illius ſunt.*
24. *Idque de jure etiam in Clericis Minorum Ordinum obtinere verius eſt.*
25. *Secus, attendendo multarum Eccleſiarum conſuetudinem.*

I.In-

I. INter ſpecies Cenſuræ hodie numeratur *Suſpenſio*, juxta Reſponſum Innocentii III. in *Cap.* 20. ;; *De V. S.* & ibi notant uno conſenſu Interpretes; eamque eſſe cenſuram diſtinctam ab Excommunicatione, & Interdicto.

II. Definitur autem communiter Suſpenſio prout eſt cenſura diſtincta a reliquis cenſuris: " Cenſura Eccleſiaſtica, quâ Clericus ob culpam ſuam prohibetur ab executione poteſtatis Eccleſiaſticæ, quam habet ratione Officii, aut Beneficii Eccleſiaſtici, vel in totum, vel pro parte, vel ad tempus, vel in perpetuum ".

III. Non dubium, quin hæc definitio accommodata ſit iis, quæ a Canoniſtis & Scholaſticis recentioribus communiter de hac cenſura traduntur. Licet enim in ſacris Canonibus frequenter mentio fiat de Interdictione, aut Suspenſione Clericorum a ſuis functionibus pro meritis culpæ; nihil tamen de Suſpenſione prout conſtituit præciſe ſpeciem cenſuræ, eamque a reliquis formaliter diſtinctam, occurrit. Simpliciter de hac Suſpenſione tamquam pœna a Clericis pro modo culpæ infligenda agitur.

IV. Dicunt autem communiter Doctores, hanc Suſpenſionis cenſuram diſtingui ab excommunicatione; quia licet hæc etiam privet excommunicatum exercitio, & uſu poteſtatis Eccleſiaſticæ, non privat tamen eum hoc exercitio, quatenus eſt *uſus* alicujus poteſtatis Eccleſiaſticæ convenientis ratione officii, vel Beneficil, uti privat Suſpenſio: ſed tantum privat illo exercitio ſive uſu ut habet ratione *communicationis* cum Fidelibus.

V. Hinc & profluit, quod excommunicatio ſit cenſura communis laicis, & Clericis; Suſpenſio autem propria ſit ſolis Clericis, qui capaces ſunt poteſtatis Eccleſiaſticæ, a cujus conſequenter uſu & functione prohiberi, ſive ſuſpendi poſſunt.

VI. Ex allegata definitione facile colligitur, Suſpenſionem in primis dividi poſſe in eam, quæ eſt ab officio, & eam, quæ eſt a Beneficio.

VII. Suſpenſio ab officio ſimpliciter expreſſa importat ſuſpenſionem ab executione Ordinis, & juriſdictionis, quemadmodum tradunt Interpretes ad *Cap.* 1. *De Sentent. & re jud. in* 6. ubi dicitur, quod ſi ſuſpenſus *ab officio* damnabiliter ſe *Divinis* ingeſſerit, irregularitatem incurrat; adeoque ſupponitur ſuſpenſum ab officio nullis ſe poſſe Divinis ingerere.

VIII. Per Suſpenſionem *ab officio* ſuſpenditur Clericus ab omni officio Eccleſiaſtico, ſive illud ab Ordine, ſive a juriſdictione dependeat; modo vere ſit officium Eccleſiaſticum: nam iis, quæ laicis æque ac Clericis communia ſunt, hæc cenſura non privat. Unde per Suſpenſionem nullus privatur paſſivâ Sacramentorum participatione; neque ingreſſu Eccleſiæ, aut communibus Eccleſiæ ſuffragiis, vel Eccleſiaſticâ ſepulturâ, aliiſque ſimilibus, quæ nec ab Ordine, nec a Juriſdictione Eccleſiaſtica dependent.

IX. Licet autem hæc Suſpenſio ſimpliciter expreſſa ſuſpendat ab omnibus, quæ Ordinis, & juriſdictionis ſunt, nihilominus ſubinde, vel tacite, vel expreſſe poteſt limitari, vel ad ea quæ Ordinis, vel ad ea quæ juriſdictionis ſunt; quinimo ad certum aliquem, & determinatum actum, vel Ordinis, vel juriſdictionis; quæ vocari ſolent Suſpenſiones *partiales*: neque Suſpenſio limitata ultra expreſſos limites eſt extendenda: quales partiales Suſpenſiones in Jure expreſſas plures recitat Gloſſa ad *Clem.* 3. *De Pœnis.*

X. Poteſt quoque Suſpenſio reſtringi ad certum locum; ut nimirum tantum ſuſpendatur ab Ordinis, vel juriſdictionis executione in certo loco; quo caſu libere in aliis locis officio ſuo fungi poterit.

XI. Suſpenſio ſimpliciter lata, ſicuti ad nullum certum Ordinis, vel juriſdictionis actum reſtringitur; ita quoque ad nullum determinatum tempus limitatur, ſed cenſetur eſſe perpetua, ſaltem *negative*; id eſt, quod nullum certum terminum durationis aſſignatum habeat, duratura quouſque ab habente poteſtatem tollatur; qui incertus terminus tacite ſemper includitur; atque in hoc Suſpenſio differt a depoſitione, quæ *poſitivam* quamdam perpetuitatem durationis includit.

XII. Quin tamen Suſpenſio poſſit ad certum, & determinatum tempus, non ſecus atque certum actum reſtringi, indubitatum eſt; multaſque hujuſmodi Suſpenſio-

nes notavit Gloſſographus ad citatam *Clement.* 3. verbo *Suſpenſio*.

XIII. Suſpenſio autem ita ad tempus limitata, ultra tempus non durat, ſed lapſo tempore exſpirat, etiam ſine Judicis abſolutione, quemadmodum docent communiter Doctores poſt Gloſſam in *Cap.* 48. ⁒ *De Sentent. Excomm.* & ad *Clem.* 1. *De Decimis*; ubi & notat Gloſſa, verbo *Donec*, quod ſi Suſpenſio lata ſit cum clauſula, *Donec ſatisfecerit*, ſufficiat Judicis declaratio ſuper ſatisfactione *ſine alia abſolutione*.

XIV. Suſpenſio *a Beneficio* dicitur, quâ Clericus a perceptione fructuum Beneficii aut aliis a Beneficio dependentibus ſuſpenditur.

Sicuti autem Suſpenſio ab officio poteſt eſſe partialis & limitata tam quoad actum, quam quoad tempus; ita & hæc limitari poteſt ad quamdam partem fructuum, aut ad certum tempus.

XV. Non dubium, quin multis ſeculis ignota fuerit diſtincta Suſpenſio a Beneficio, quodque Suſpenſio ab Ordine ſecum traheret ſuſpenſionem a perceptione fructuum, quæ ab Ordine ſive illius exercitio dependebat, nullis adhuc ſpecialibus Beneficiorum titulis erectis; uti *Tom. III. part.* 2. *ſect.* 3. *tit.* 1. *cap.* 1. oſtendimus.

XVI. Hodie vero controvertitur inter Doctores, num Suſpenſio ab officio ſecum trahat ſuſpenſionem a Beneficio; quemadmodum videri poteſt apud Suareſium *De Cenſuris diſp.* 26. *ſect.* 3. atque ob hoc dubium ſolent Judices volentes ab utroque ſuſpendere, dicere, *ab officio, & Beneficio*.

XVII. Ut autem certius conſtet de Suſpenſionis natura, & quouſque hæc ſe extendat, debet Judex eam in *ſcriptis* proferre, & cauſam expreſſe conſcribere, propter quam ſuſpenſio proferatur; quemadmodum in terminis ſtatuitur in *Cap.* 1. *De Sent. excomm. in* 6.

XVIII. Additur inſuper: Exemplum vero hujuſmodi ſcripturæ teneatur (Judex) ſuſpenſo tradere intra menſem, ſi fuerit requiſitus, ſuper qua requiſitione fieri vult publicum inſtrumentum vel litteras teſtimoniales confici, ſigillo authentico conſignatas.

XIX. Et hæc quidem ubi agitur de Suſpenſione a Judice proferenda. Secus autem de Suſpenſione *latæ Sententiæ*, quæ nimirum a Lege ſeu Canone infligitur; puta, quâ Ordinans alienum Diœceſanum ſine licentia ſui Ordinarii a collatione Ordinum per annum, & Ordinatus a ſuſceptorum Ordinum executione, quamdiu proprio Ordinario videbitur, eſt ſuſpenſus ex Decreto Concilii Trident. *Seſſ.* 23. *cap.* 8. *De Reformat.* Et *cap.* 10. declarantur ab officio, & Beneficio per annum ipſo jure ſuſpenſi, concedentes dimiſſorias contra formam Decreti dicto capite expreſſi.

In his enim & ſimilibus Suſpenſionibus a Jure inflictis requiritur Legum ipſarum, a quibus dependent, legitima promulgatio; quemadmodum ſupra de Excommunicationibus *latæ* Sententiæ notatum fuit.

XX. Cujuſcumque naturæ aut extenſionis ſit Suſpenſio, certum eſt, quod tantum ipſum Clericum ab officio, vel a Beneficio *ſuſpendat*; id eſt, impediat, quominus ſuo officio libere fungatur, functionesve ei annexas exerceat, aut emolumenta percipiat: nequaquam autem ipſum privet *officio*, aut *Beneficio*.

XXI. Hinc ipſa Suſpenſio quamvis ad nullum certum durationis terminum limitata ſit, nihilominus ex ſe denotat quamdam remiſſibilitatem, & ſpem reſtitutionis, eo quod officium, & Beneficium Clerico ſuſpenſo integrum relinquat.

XXII. Ex his quoque manifeſta eſt differentia inter ſimplicem Suſpenſionem, & depoſitionem. Hæc enim non tantum ab executione officii, & Beneficii ſuſpendit Clericum, ſed abſolute deponit, atque officio, & Beneficio abſolute privat; titulumque aufert; in tantum, ut ſine nova collatione & titulo ad officium, vel Beneficium redire nequeat.

Verum quidem eſt, nec per depoſitionem ab Ordine tolli characterem Ordinis, atque depoſitum ab Ordine Sacerdotii remanere revera Sacerdotem; tamen depoſitio hæc etiam differt a Suſpenſione in eo quod ipſa depoſitio ſignificet privationem perpetuam, & irremiſſibilem uſus Ordinum, non ita autem Suſpenſio; uti notant communiter Canoniſtæ, & Theologi Scholaſtici, quamvis fateantur depoſitionem

ab

ab Ordine ſubinde vocari Suſpenſionem *perpetuam*.

XXIII. Tametſi Clericus ab Ordine ſuſpenſus non privetur abſolute ſuo Ordine, neque uſu ſui Ordinis; nihilominus, ſi durante ſuſpenſione exerceat functiones ſui Ordinis, a quo ſuſpenſus eſt, fit irregularis.

XXIV. Hoc & procedere in Clericis minoribus duntaxat Ordinibus initiatis, late probat Fagnanus ad *Cap.* SI QUIS PRESBYTER ;; *De Clerico excommunicato miniſtrante*: modo tamen exerceant aliquid deputatum *certo Ordini*, & inſuper illud agant *tamquam Clerici* ſive Ordinibus inſigniti: ſecus, ſi obeant illa tamquam alii laici ſine reſpectu ad Ordines, quemadmodum ſolent paſſim etiam per laicos obiri miniſteria Ordinum minorum; quamvis ſecus fieri optet Synodus Tridentina.

XXV. Quia equidem paſſim conſuetudo habet, ut functiones minorum Ordinum obeant etiam laici, plures tam Theologi quam Canoniſtæ ſuſtinent, quod ſtante hac conſuetudine Clericus in minoribus conſtitutus & *ſuſpenſus* non fiat *irregularis*, quantumvis obeat functiones minorum Ordinum, ſed quæ ex conſuetudine ſuæ Eccleſiæ indifferenter exercentur *a laicis*, & Clericis. Quæ ſane opinio, ſtante hac conſuetudine, neſcio an omnino rejicienda ſit. Auctores hujus opinionis citatos vide apud Fagnanum loco citato, *num. 6.*

CAPUT XII.

De Abſolutione a Cenſuris.

1. *Cenſura tollenda ab eo, qui eam tulit.*
2. *Vel ab illo, qui ipſum repræſentat.*
3. *Olim ab Epiſcopo Cenſuram tollere recuſante recurri debebat ad Synodum Provincialem.*
4. *Diſciplina hac expreſſa Canone Concilii Nicæni.*
5. *Cenſura ab Epiſcopo inflicta vim ſuam retinebat quouſque per Synodum judicatum erat, eam tollendam.*
6. *A judicio Synodi ulterius non appellabatur.*
7. *Refertur Canon Africanus inhibens appellationes ultramarinas.*
8. *Quomodo hunc Canonem interpolaverit Gratianus?*
9. *Tempore Gratiani receptæ erant appellationes ad Metropolitanos, & ab his ulterius ad Sedem Apoſtolicam.*
10. *Ad quem a recuſante Epiſcopo recurrendum pro obtinenda abſolutione a Cenſura data ab homine.*
11. *Cenſura latæ Sententiæ ordinarie tolli poteſt per proprium Epiſcopum, aut proprium Sacerdotem.*
12. *Quis nomine proprii Epiſcopi intelligatur?*
13. *Per proprium Sacerdotem intelligitur quilibet Presbyter habens auctoritatem abſolvendi a mortalibus ſacramentaliter.*
14. *Abſolutio a Cenſuris a Confeſſariis ſolita præmitti abſolutioni ſacramentali eſt duntaxat ad* cautelam.
15. *Similiter & illa, quæ Bullis, & litteris Pontificiis de ſtylo inſeri ſolet.*
16. *Abſolutio ad* cautelam *interdum datur ad petitionem alicujus.*
17. *Abſolutio ad* cautelam *multis ſeculis ignota fuit.*
18. *Presbyter ſimpliciter approbatus non abſolvit a Cenſuris* reſervatis; *& de harum origine & progreſſu remiſſive.*
19. *Qui habet auctoritatem abſolvendi a caſibus reſervatis Papæ, etiam habet abſolvendi a Cenſuris eidem reſervatis.*
20. *Idem videtur de Cenſuris Epiſcopo reſervatis.*
21. *Quomodo facultas abſolvendi a reſervatis concedenda remiſſive?*
22. *Abſolutio a Cenſuris in Sacramento Pœnitentiæ tantum operatur in foro conſcientiæ.*
23. *Pro foro externo quoad reſervatas Papæ, recurrendum ad Sedem Apoſtolicam; & quomodo abſolutio expediatur?*
24. *De auctoritate Epiſcoporum abſolvendi a Cenſuris reſervatis ex delictis oc*cultis *remiſſive.*
25. *An Judices Regii cogere poſſint Judices Eccleſiaſticos ad tollendas Cenſuras?*

Digitized by Google

I. EXcommunicatum ab uno Epiſcopo eſſe ab omnibus habendum tamquam excommunicatum, ſupra *cap. 9.* oſtenſum eſt.

Hinc & hæc regula fluxit ab omnibus paſſim probata, Cenſuram ab homine latam jure communi & ordinario eſſe tollendam ab eodem, a quo lata fuit.

II. Hic tamen non ipſa ſingularis atque individua perſona excommunicantis attendenda eſt; ſed ipſum officium ſeu dignitas, vi cujus auctoritas ferendi Cenſuras competit illi, qui Cenſuram tulit.

Unde Cenſura inflicta per Epiſcopum jure ſuæ ordinariæ juriſdictionis, poteſt eo mortuo ſolvi ab omni eo, qui in ejus juriſdictionem ordinariam ſuccedit; puta, Capitulo Sede vacante, vel Vicario a Capitulo conſtituto, niſi reſtrictam auctoritatem acceperit; item ſucceſſore in Epiſcopatum.

III. Quod ſi is, qui Cenſuram protulit, nolit eam tollere, credatque Cenſurâ innodatus, Cenſuram eſſe injuſtam, aut ſaltem eatenus ſatisfeciſſe, ut abſolutionem mereatur obtinere; jam pridem decretum fuit, ut is Synodo Provinciali bis quotannis celebrandæ ſe ſiſteret; ut hæc omnibus perpenſis, vel Cenſuram confirmaret, vel infirmaret: eam vel injuſtam declarando, vel ipſum querelantem a Cenſura abſolvendo.

IV. Hanc diſciplinam exhibet Synodus Nicæna *Can.* 5. dicens: " De his, qui „ communione privantur ſeu ex Clero, „ ſeu ex laico Ordine, ab Epiſcopis per „ unamquamque Provinciam Sententia regularis obtineat, ut hi qui abjiciuntur, „ non recipiantur ab aliis: requiratur autem ne puſillanimitate, aut contentione, „ aut alio quolibet Epiſcopi vitio videantur a congregatione ſecluſi. Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit „ annis ſingulis per quamcumque Provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut „ communiter omnibus ſimul Epiſcopis Provinciæ congregatis, diſcutiantur hujuſmodi quæſtiones, & ſic, qui ſuo peccaverint evidenter Epiſcopo, excommunicati „ rationabiliter ab omnibus æſtimentur, „ uſquequo vel in communi, vel Epiſcopo „ placeat humaniorem pro talibus ferre „ Sententiam. Concilia vero celebrentur, „ unum quidem ante Quadrageſimam Paſchæ; ut communi diſſenſione ſublatâ „ munus offeratur Deo puriſſimum: ſecundum vero circa tempus Autumni „.

V. Juxta diſciplinam itaque hoc Canone firmatam, excommunicati a ſuo reſpective Epiſcopo tamquam tales habendi ſunt, quouſque vel Epiſcopis in Synodo congregatis, vel ipſi Epiſcopo, qui excommunicavit, placuerit humaniorem pro talibus ferre Sententiam.

VI. Supponit non obſcure ipſa Synodus Nicæna, excommunicationem latam ab Epiſcopis a nullo, niſi a Synodo Provinciali poſſe infirmari, neque ab hujus judicio ulterius appellari poſſe: quod & ipſe Chriſtianus Lupus in *Tract. De appellat. cap.* 12. fatetur, dum de Cenſuris in laicos aut inferiores Clericos prolatis agitur: atque multis probarunt, & magno ſtudio, & fervente animo ſuſtinuerunt Epiſcopi Africani in cauſa cujuſdam Appiarii Presbyteri a ſuo Epiſcopo depoſiti, & a Zoſimo Romano Pontifice in communionem ſuſcepti; uti videri poteſt in his, quæ obſervavimus ad Canones Codicis Africani.

VII. Hinc & Codicis illius *Can.* 125. ait: " Item placuit ut Presbyteri, Diaconi, vel ceteri inferiores Clerici, in cauſis, quas habuerint, ſi de judiciis Epiſcoporum ſuorum queſti fuerint, vicini „ Epiſcopi eos audiant, & inter eos quidquid eſt finiant, adhibiti ab eis ex conſenſu Epiſcoporum ſuorum. Quod ſi & „ ab eis provocandum putaverint, non „ provocent niſi ad Africana Concilia, vel „ ad Primates Provinciarum ſuarum. Ad „ tranſmarina autem, qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem ſuſcipiatur „.

VIII. Gratianus quidem relato hoc Canone *cauſâ* 2. *quæſt.* 6. *Can.* 35. addit hanc clauſulam; *Niſi forte Romanam Sedem appellaverint*, " quaſi Africani trans mare „ appellantes, alio quam ad Rom. Pontif. „ appellare conſueviſſent „: uti notat Severinus Binius ad *Can.* 22. Concilii Milevitani II. explodens ineptam hanc Gratiani exceptionem: qui ignorans priſtinam diſciplinam, Canones ſæpius ad ſui temporis diſciplinam retorquet; uti pluribus exemplis

plis in notis ad Canones oſtendimus.

IX. Scimus enim tempore Gratiani morem fuiſſe, ut a judiciis Epiſcoporum non tantum ad Synodos Provinciales, aut Provinciarum Primates, vel Metropolitanos appellaretur; ſed inſuper ab horum judicio ad Sedem Apoſtolicam appellare liberum eſſe. Quod vel ex ſola declamatione S. Bernardi adverſus abuſus appellationum ad R. Curiam conſtat; ac ſignanter *lib.* 3. *De Conſid. ad Eugenium cap.* 2. Et *Epiſtolâ* 178. in editione Horſtii, ubi queritur, per has appellationes juſtitiam in Eccleſiis deperire, annullari claves Eccleſiæ, Epiſcopalem omnino vileſcere auctoritatem. Vide latius ſupra *tit.* 10. *cap.* 1. ubi & verba S. Bernardi relata ſunt.

X. Poteſt ergo juxta recentiorem & modernam diſciplinam, abſolutio a Cenſuris impendi in primis ab eo, qui eas tulit. Si vero eam impendere recuſet, recurri poteſt ad ejus Superiorem, v. g. ab Epiſcopo ad Metropolitanum, a Metropolitano ad Primatem, aut Romanum Pontificem: ut cauſâ diſcuſsâ ad Ordinarium abſolvendus remittatur, aut ſi abſolutionem recuſet, Superior eam impertiatur, prout exprimitur in *Cap.* 7. §. Sane *De Sent. excomm. in* 6. ubi dicitur: " Sane ſi certum eſt excommunicationis Sententiam eſſe juſtam, velut cum propter manifeſtum exceſſum eſt in aliquem promulgata: ſuperior Judex (niſi periculum ſit in mora) excommunicatum ad excommunicatorem prorſus remittere debet: nec debet eum abſolvere, niſi excommunicator requiſitus malitioſe illi abſolutionis beneficium deneget exhibere. Si vero conſtet hujuſmodi Sententiam eſſe injuſtam, nequaquam remittendus eſt ad ſuum excommunicatorem excommunicatus: ſed debet ſine difficultate aliqua mox abſolvi. Quod ſi dubitetur, utrum juſta ſit vel injuſta, Superior (niſi excommunicatori deferat) relaxare juxta formam Eccleſiæ poteſt illam: quamquam honeſtius, & convenientius agat, ſi ei deferat in hoc caſu. Ubi autem Superiori competit de excommunicatione cognoſcere, abſolutio, ſeu relaxatio, quam ipſe fecerit, tenet, licet forſitan ſit juſta: quoniam etſi contra jus litigatoris, non tamen contra jus Conſtitutionis abſolvit ".

XI. Et hæc quidem de abſolutione a Cenſuris ab homine latis. Quoad cenſuras vero latas a jure ſive *latæ* Sententiæ, hæc regula communiter ſtatuitur: Si Pontifex aut Conditor Canonis earum abſolutionem ſpecialiter non reſervaverit, abſolvi unuſquiſque poterit a proprio Epiſcopo, imo & a proprio Parocho. Quæ Regula aperte traditur in *Cap.* Nuper 29. *De Sent. Excomm.* cujus hæc ſunt verba: " In ſecundo vero caſu a ſuo Epiſcopo, vel proprio Sacerdote poterit beneficium abſolutionis obtinere: quamvis enim & tunc non Judicis, ſed juris Sententiâ excommunicato communicans ſit ligatus; quia tamen Conditor Canonis ejus abſolutionem ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur aliis facultatem relaxandi ".

XII. Obſervat Suareſius *De Cenſuris Diſputat.* 7. *ſect.* 3. nomine Epiſcopi in hac decretali intelligi Epiſcopum proprium ipſius excommunicati; item omnem illum, qui in Juriſdictionem Epiſcopalem ſuccedit.

XIII. Per *proprium Sacerdotem* intelligi *proprium Parochum* excommunicati, notat idem Auctor: quamvis ex ratione ipſius decretalis intelligatur *quilibet* Preſbyter habens auctoritatem abſolvendi tamquam miniſter Sacramenti Pœnitentiæ a peccatis *mortalibus*; præſertim, quia, uti ibidem *ſect.* 4. *num.* 9. recte monet Suareſius, quatenus munus illud exerceant Presbyteri, ſubeunt vices, & munus proprii Sacerdotis.

XIV. Itaque ut verbo dicam, omnis Sacerdos legitime approbatus pro confeſſionibus audiendis, poteſt abſolvere ab excommunicatione, aliiſque cenſuris a jure latis, non reſervatis: quod & innuit formula abſolutioni Sacramentali præmitti ſolita: *Abſolvo te ab omni vinculo excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, in quantum poſſum, ac indiges.*

Hæc autem abſolutio dicitur *ad cautelam*: quæ etiam non petenti, neque de aliqua a ſe contracta Cenſura hæſitanti, aut ſuſpicanti impenditur; & ſemper ſolet præmitti abſolutioni Sacramentali; ne alias abſolutio Sacramentalis propter Cenſuram a pœ-

Digitized by Google

a pœnitente contractam invaliditatis periculo exponatur.

XV. Similiter & omnibus Reſcriptis, Bullis, & Privilegiis Apoſtolicis inſeri conſuevit ſub hac formula: *Te ab omni vinculo excommunicationis, quod incurriſti, abſolventes, vel abſolutum fore cenſentes:* ut nimirum hac mediante abſolutione, effectum ipſius privilegii, vel alterius gratiæ conceſſæ poſſit conſequi non obſtante excommunicatione, ſi quam incurriſſe potuiſſet. Unde & additur: *Ad effectum præſentium litterarum conſequendum; & non alias.* Hæ abſolutiones ſolent etiam vocari *generales*; eo quod nullam ſpecialem cenſuram reſpiciant.

XVI. Interdum abſolutio ad *cautelam* conceditur ad petitionem partis, cum nimirum dubitatur an excommunicationem incurrerit, vel excommunicatio injuſta ſit, aut denique ob periculum mortis, aut certum & determinatum effectum jam obtinendum, v. g. ferendi teſtimonium, comparendi in judicio, obtinendi Beneficium, &c. Quibus caſibus non omnino ſolvitur excommunicatio, ſed tantum quoad certum effectum aut durante impedimento, quo ſublato, rurſus in excommunicationem reincidit, teneturque abſolutionem ab excommunicatione petere: ideoque hæc abſolutio dicitur *cum reincidentia* vel *ad reincidendum*.

Hujus abſolutionis mentio fit in *Cap. 9.* ẍ *De Except.* Cum enim quidam Canonici Pragenſes vellent apud Sedem Apoſtolicam proſequi ordinationem Eccleſiæ Pragenſis, eiſque objicerentur quædam *ſuſpicionis*, & amotionis a Beneficiis Sententiæ; quas, ut ipſi dicebant, poſſent probare per teſtes idoneos, & inſtrumenta: " Ne tamen (ait Pontifex) ordinationem Pragenſis Eccleſiæ, propter quam veneratis, hujuſmodi objectionis obſtaculo contingeret retardari, Sententias ipſas relaxamus *ad cautelam* ".

XVII. Hæ abſolutiones *ad cautelam* uſque ad ſeculum IX. aut X. quando excommunicationes frequentiores eſſe cœperunt, ignotæ fuiſſe videntur; quia olim hoc jure utebantur, inquit Cujacius ad *Cap. 1.* ẍ *De Judiciis*, ne quis excommunicatus abſolveretur ante diſcuſſam finitamque excommunicationis cauſam: qui & ibidem notat Raymundum immutaſſe verba Canonis Africani (qui in dicto *cap. 1.* refertur) ut eum ad ſui temporis diſciplinam inflecteret, addendo hanc clauſulam, *donec ſatisfactione præmiſsâ fuerit abſolutus*, quæ deſumpta eſt ex *Cap. 23.* ẍ *De V. S.* in quo reſpondit Innocentius III. quod excommunicatus ob contumaciam abſolvendus ſit ſtatim atque ſatisfecerit, puta præſtitâ cautione judicio ſtandi, etiamſi criminalis cauſa nondum peracta fuerit: ut plenius notavi ad *Canonem* 87. in Codice Africano.

Ceterum de hac ſpecie abſolutionis videri poteſt Joannes Tournetius in Tractatu *De Abſolutione ad cautelam*, inter opera Franciſci Florentis.

XVIII. Hactenus dicta circa auctoritatem abſolvendi a cenſuris juxta citatum *Cap.* Nuper, intelligenda ſunt, niſi abſolutio a cenſuris ſpecialiter Papæ aut Epiſcopo vel aliis Prælatis ſit reſervata, quæ reſervatio poſterioribus ſeculis multum excrevit; ut ex dictis *Tom. II. part. 2. ſect. 1. tit. 6. cap. 9.* colligi poteſt, ubi de caſibus reſervatis, eorumque origine, necnon ſcopo reſervationis pluribus actum eſt.

Notatum autem ibidem fuit, a caſibus Papæ reſervatis neminem poſſe abſolvere extra neceſſitatem, niſi qui auctoritatem a Papa abſolvendi obtinuit.

XIX. Qui autem habet poteſtatem abſolvendi a peccatis reſervatis in foro Pœnitentiali, etiam poteſt abſolvere a Cenſuris reſervatis; eo quod omne peccatum reſervatum Papæ habeat annexam Cenſuram ſimiliter reſervatam: cum ergo a peccato nemo abſolvi queat, niſi prius abſolvatur a Cenſura illi annexa, neceſſe eſt, ut qui poteſtatem concedit abſolvendi a peccato, etiam concedat abſolvendi a Cenſura.

XX. Licet autem nonnulli ſint caſus reſervati Epiſcopis, qui Cenſuram annexam non habent, nihilominus, ſi indefinite conceſſa fuerit ab Epiſcopo licentia abſolvendi a reſervatis, cenſebitur etiam data pro reſervatis habentibus Cenſuram annexam; & conſequenter ad abſolvendum a Cenſuris reſervatis, quæ caſibus ſive peccatis illis ſunt annexæ, & a quibus abſolutio dari

Digitized by Google

dari nequit, niſi prævià abſolutione a Cenſuris annexis.

XXI. Quomodo cum moderatione, & prudentia hæc facultas concedenda ſit, ne alias reſervatio caſuum, & Cenſurarum reddatur plane inutilis, ac fine, quem Eccleſia intendit, fruſtretur, oſtendi *Tom. II. part. 2. ſect. 1. tit 6. cap. 9.*

XXII. Notandum autem, quod facultas dari ſolita Confeſſariis ad abſolvendum a a caſibus & cenſuris reſervatis, concernat duntaxat forum *conſcientiæ* & Pœnitentiale, non autem forum externum.

XXIII. Unde ut habeatur abſolutio a Cenſuris, aut caſibus Papæ reſervatis pro foro *externo*, oportet recurrere ad Papam, præſertim ſi agatur de peccatis *publicis*; ſoletque in Dataria expediri commiſſio ad Ordinarium, ejuſve Officialem, ut eum juxta tenorem commiſſionis auctoritate Apoſtolicâ abſolvat, non ſecus atque in aliis diſpenſationibus, & abſolutionibus fieri conſuevit.

XXIV. Quoad Cenſuras ex delictis *occultis* Papæ reſervatis auctoritatem ſatis amplam dedit Synodus Tridentina *Seſſ.* 14. *cap. 6. De Reformat.* de cujus intellectu egimus *Tom. II. part. 2. ſect. 1. tit. 10. cap. 6. & 7.* Cum autem Cenſuræ reſervatæ labentibus ſeculis multum excreviſſent, atque ſæpe difficilis eſſet ad Sedem Apoſtolicam recurſus, Synodus Tridentina *Seſſ.* 24. *cap. 6. De Reformat.* declaravit, quod " liceat Epi„ ſcopis in irregularitatibus omnibus, & „ *ſuſpenſionibus*, ex delicto occulto prove„ nientibus, exceptâ eâ, quæ oritur ex „ homicidio voluntario, & exceptis aliis „ deductis ad forum contentioſum, diſpen„ ſare „: quod dicatur *occultum* aut *deductum ad forum contentioſum* ad ſenſum hujus Decreti, notavimus *Tom. II. part. 2. ſect. 1. tit. 10. cap. 6.* & de excepta irregularitate ex homicidio voluntario, ibidem *cap. 7.*

XXV. Porro cum auctoritas abſolvendi a Cenſuris dependeat ab auctoritate *Clavium*, & poteſtate eccleſiaſtica, etiam hæc integra Eccleſiæ, ejuſque miniſtris relinquenda. Hinc Synodus Tridentina *Seſſ.* 25. *cap. 3. De Reformat.* declarat, quod " nefas ſit „ ſeculari cuilibet Magiſtratui prohibere „ eccleſiaſtico Judici, ne quem excommu„ nicet; aut mandare, ut latam excom„ municationem revocet, ſub prætextu, „ quod contenta in præſenti Decreto non „ ſint obſervata: cum non ad ſeculares, „ ſed ad Eccleſiaſticos hæc cognitio per„ tineat „.

Dum in Belgio de promulgatione Concilii Tridentini ageretur, ad citatum Decretum notarunt Magiſtratus Regii, uti refert Antonius Anſelmo in Triboniano Belgico *cap.* 32. §. 46. " Verſiculo, *Nefas* „ *autem ſit*, *&c.* Magiſtratibus omnibus „ ſevere interdicitur, ne excommunicatio„ nes eccleſiaſticæ poteſtatis impediant, aut „ jam latas revocari mandent. Hic rur„ ſus plerique obloquuntur, Judices Re„ gios hac auctoritate ab omni memoria „ in Belgio uſos, ut Cenſuras impedire „ poſſint, vel ad revocandum cogere Ec„ cleſiaſticos, remedio immiſſionis in eo„ rum temporalia, quando exceſſus, & „ abuſus id poſtulant. Alioquin tolli e me„ dio remedia caſſationis, & aliarum pro„ viſionum Regiarum, veluti quæ dicun„ tur, *Proviſions en cas d' abus*, *voie de* „ *fait*, *& autres*, quæ ſuâ conſultatio„ ne, aiunt Brabanti, præcipua eſſe au„ xilia tuendæ Regiæ dignitatis, & jurium „ ſubditorum „.

Scio in Belgio, aliiſque nonnullis Provinciis, Magiſtratus Regios, etiam poſt Synodum Tridentinam, hac auctoritate uſos; ſed illud certum, id fieri nequaquam poſſe, niſi Judices eccleſiaſtici notoriè ſuâ auctoritate, in oppreſſionem ſubditorum, & turbationem Reipublicæ, abutantur; quemadmodum ſupra *tit.* 10. *cap.* 4. oſtendimus, ubi de appellationibus tamquam *ab abuſu* egimus.

Digitized by Google

TITULUS DUODECIMUS
DE EXEMPTIONE
A JURISDICTIONE ORDINARIORUM.

CAPUT PRIMUM.

Qualiter Monachi primitus ſubjecti fuerint Epiſcopis.

1. *Monachi primitus fuere meri laici.*
2. *Plane a Clericis diſtincti; nec diſciplinæ* Clericali, *ſed laicali ſubjiciebantur.*
3. *Monachus in crimen prolapſus ut laicus puniebatur.*
4. *Etiam pœnitentiæ* publicæ *ſubdebatur.*
5. *Cum reliquo populo Eccleſias Parochiales frequentabat.*
6. *Diſtinctio Monachorum, & Clericorum probatur teſtimonio S. Hieronymi.*
7. *Primis ſeculis Monachi non magis quam reliqui laici Epiſcopis ſubjecti fuerunt.*
8. *Seculo v. ſpecialiter Epiſcopis ſubjici cœperunt.*
9. *Id primus Synodo Chalcedonenſi ſuggeſſit Marcianus Imperator.*
10. *Suggeſtioni Marciani aſſenſit Synodus Chalcedonenſis Monachos Epiſcopis ſubjiciens.*
11. *Ratio hujus ſubjectionis.*
12. *Diſciplinam a Synodo Chalcedonenſi inductam probavit Juſtinianus Imperator.*
13. *Hæc Monachorum ſubjectio apud Græcos generaliter probata.*
14. *Placuit & Latinis.*
15. *Decretum Synodi Aurelianenſis I. de hac Monachorum ſubjectione.*
16. *Conforme Decretum Concilii Epaonenſis.*
17. *Item Synodi Aurelianenſis II.*
18. *Quibus conſonat Arelatenſe V.*
19. *Et pene infiniti alii Canones remiſſive.*
20. *Conformiter ad hos Canones reſpondit Bonifacius VIII. de jure communi Monaſteria ſubjici Ordinariis.*
21. *Hæc reſolutio a Canoniſtis pro regula recepta.*

I. Ex his, quæ de Monachorum inſtituto, vivendique ratione S. Auguſtinus *lib. 1. De Moribus Eccleſiæ Catholicæ cap.* 31. Caſſianus *Collat.* 18. *cap.* 4. (quorum verba *Tom.I. part.* 1. *tit.*24. *cap.* 1. relata ſunt) aliique Monachorum Patres ſcripſerunt, manifeſtum eſt, Monachos ex ſuo inſtituto de ſorte, & genere laicorum eſſe; atque a reliquis fidelibus laicis diſtinctos penes ſolam perfectiorem vitæ rationem, & majorem & arctiorem a mundi tumultibus, ac ſecularium hominum converſatione ſeparationem.

II. Quare & Monachorum inſtitutum, ab inſtituto Clericali omnino ſeparatum, & diſtinctum eſſe nemo Veterum dubitavit: ipſoſque Monachos non diſciplinæ Clericali, ſed laicali ſubjectos fuiſſe conſtat.

III. Si Monachi in crimen incidiſſent, non pœnam ſuſpenſionis aut depoſitionis, quæ erat pœna propria Clericis; ſed pœnam excommunicationis, quæ laicorum erat, ſubibant; uti conſtat ex *Canone* 2. & 8. *Chalcedonenſi*, *Can.* 82. *Trullano*, aliiſque multis.

IV. Patrum diſciplina Clericum in crimen prolapſum a publica pœnitentia eximebat, ne ſcandalum in populo generaretur, & Clericalis Ordo vileſceret; at Monachus non ſecus ac quivis de populo eidem ſubdebatur, uti conſtat ex S. Leone, qui ad Ruſticum Epiſcopum Narbonenſem ſcribit *cap.* 12. " Propoſitum Monachi pro-

" prio

„ prio arbitrio aut voluntate ſuſceptum „ deſeri non poteſt abſque peccato. Unde „ qui relictâ ſingularitatis profeſſione, ad „ militiam, vel nuptias devolutus eſt, *pu-* „ *blica* pœnitentiæ ſatisfactione purgandus „ eſt „. Plura in hanc rem videri poſſunt apud Morinum *lib. 6. De Adminiſt. Sacram. Pœnitent. cap. 13.*

V. Scitur quoque Monachos tamquam laicos cum reliquo populo ad Eccleſias Parochiales primitus conveniſſe, ut ibidem ſacris myſteriis participarent, ut ex Sancto Athanaſio in Apologia pro fuga ſua, Palladio in Hiſtoria Lauſiaca, in vita S. Apoll. *cap.* 52. aliiſque tam clare eruitur, ut ſine ulla hæſitatione ſcribat Morinus loco citato *lib.* 2. *cap.* 17. *num.* 12. quod „ Monachi omnes ſi in urbibus, aut non „ longe ab iis ipſos verſari oportebat, ad „ Eccleſiam una cum cetera plebe, loco „ tamen primo ut nobilior Dominici gre- „ gis portio ſeſſuri conveniebant „.

VI. Denique notum eſt illud S. Hieronymi apud Gratianum *Cauſ.* 16. *quæſt.* 1. *Can.* 6. “ Alia cauſa de Monachorum, „ alia Clericorum: Clerici paſcunt oves, „ ego paſcor: illi de Altario vivunt, mi- „ hi quaſi infructuoſæ arbori ſecuris po- „ nitur ad radicem, ſi munus ad altare „ non defero „.

VII. Cum igitur Monachi non de Clericorum, ſed laicorum ſorte eſſent, etiam Epiſcopis non aliter, quam reliqui laici ſubdebantur: nec in ipſos majorem, quam in ceteros laicos auctoritatem primis ſaltem tribus ſeculis Epiſcopi habuiſſe videntur: nec Canon aliquis reperitur, qui eos primis illis ſeculis *ſpeciali* ratione Epiſcopis ſubjecerit, aut aliquam nominatim in Monachos auctoritatem Epiſcopis dederit. Quapropter per tria illa ſecula nec quidquam de Monachorum a poteſtate Epiſcoporum exemptione aut immunitate legitur; ſed Epiſcopi, quemadmodum totius populi, ita & Monachorum ſibi ſubjectorum paſtoralem ſollicitudinem, & curam paternam gerebant: ipſique Monachi Epiſcopos tamquam ſuos Patres ſpirituales, & diſpenſatores myſteriorum Dei colebant, & reverebantur: ceterum tamquam laici legibus & poteſtati Principum, & Magiſtratuum ſecularium ſubjiciebantur.

VIII. Verum cum multiplicato Monachorum numero, & per varias regiones exſtructis Monaſteriis, ipſi Monachi a reliquo populo externo vitæ genere magis continuo diſtingui, & inſuper eccleſiaſticis negotiis, ac Eccleſiæ regimini ſe immiſcere cœperunt; viſum fuit Monachos, tamquam a reliquo populo ſingulari vivendi ratione ſejunctos, & Deo ac religioni ſpecialiter conſecratos, Epiſcopis amplius ſubjicere; ipſiſque Epiſcopis in Monachos, & Monaſteria ampliorem auctoritatem attribuere.

IX. Id primum in Synodo Chalcedonenſi a piiſſimo Imperatore Marciano ſuggeſtum fuit. Legitur enim Actione ſextâ ejuſdem Synodi, Imperatorem ad ſanctam Synodum dixiſſe: “ Quædam capitula ſunt, „ quæ ad honorem veſtræ reverentiæ vo- „ bis ſervavimus, decorum eſſe judicantes, „ a vobis hæc regulariter potius formari „ per Synodum, quam noſtrâ lege ſan- „ ciri „.

Primum inter hæc ab Imperatore ſuggeſta capitula erat: “ Eos, qui vere & „ ſincere ſolitariam arripiunt vitam, debi- „ to honore dignos judicamus. Quoniam „ vero quidam ſub prætextu ſolitariæ vitæ „ & Eccleſias, & communes perturbant „ cauſas; placuit nullum quidem ædificare „ Monaſterium præter voluntatem Epiſco- „ pi civitatis, neque in poſſeſſione præter „ domini poſſeſſionis conſenſum. Eos ve- „ ro Monachos, qui per ſingulas civitates „ ſunt atque provincias, *ſubjici Epiſcopo*, „ & quietem amplecti, & intendere ſo- „ lum jejunio & orationi, & neque ec- „ cleſiaſticis, neque publicis importunos „ rebus exiſtere; niſi forte jubeatur eis „ propter neceſſariam cauſam ab Epiſcopo „ civitatis. Sed neque poteſtatem habere „ Monachos ſuſcipiendi in Monaſteriis ſuis „ ſervos aut inſcriptitios præter volunta- „ tem dominorum „.

X. Huic capitulo a Marciano ſuggeſto reſpondet *Canon* 4. ejuſdem Concilii, qui his verbis expreſſus legitur ex verſione Gentiani Herveti: “ Qui vere, & ſincere „ monaſticam vitam aggrediuntur, digni „ convenienti honore habeantur. Quoniam „ autem nonnulli Monachico prætextu „ utentes, & Eccleſias, & negotia civi-

„ ſia perturbant, & temere, citra ullam
„ diſcriminis rationem, in urbibus circum-
„ curſantes, quin etiam Monaſteria ſibi
„ conſtituere ſtudentes; viſum eſt, nullum
„ uſquam ædificare, nec conſtituere poſſe
„ Monaſterium, vel oratoriam domum præ-
„ ter ſententiam ipſius civitatis Epiſcopi:
„ Monachos autem, qui ſunt in unaqua-
„ que regione, & civitate, *Epiſcopo ſub-*
„ *jectos eſſe*, & quietem amplecti, & ſoli
„ jejunio & orationi vacare, in quibus
„ ordinati ſunt locis fortiter perſeverantes;
„ nec eccleſiaſticis, nec ſecularibus nego-
„ tiis ſe ingerere, vel communicare, pro-
„ pria relinquentes Monaſteria, niſi quan-
„ doque a civitatis Epiſcopo eis permiſſum
„ fuerit: nullum autem in Monaſteriis
„ ſervum recipi, ad hoc ut ſit Monachus,
„ præter voluntatem ſui domini. Eum au-
„ tem, qui hanc noſtram definitionem trans-
„ greditur, definimus eſſe excommunica-
„ tum, ne nomen Dei blaſphemetur: ci-
„ vitatis autem Epiſcopum oportet eam
„ quam par eſt Monaſteriorum curam ge-
„ rere „.

XI. Si articulus a Marciano Imperato-
re Synodo ſuggeſtus, & Canon Synodi illi
reſpondens expendantur, manifeſtum appa-
rebit, ſpecialiter Monachos, licet non in
ſortem Clericorum allectos, Epiſcopis ſub-
jectos voluiſſe Marcianum, & huic con-
ſentientes Synodi Chalcedonenſis Patres;
idque hac præcipue ratione, ne per Mo-
nachos Eccleſiæ perturbarentur, ipſique
Monachi curâ & ſollicitudine *ſpeciali* Epi-
ſcoporum quiete in ſuis Monaſteriis jeju-
nio, & orationi juxta vocationem ſuam
vacarent.

XII. Diſciplinam hoc Canone ad ſugge-
ſtionem Marciani expreſſam, tam Impera-
tores ſuis Legibus, quam Eccleſia ſuis Ca-
nonibus firmarunt, & frequentiſſime reno-
varunt.

Et quidem Juſtinianus Imperator non
tantum ſancivit *Novellâ* 67. nullum Mona-
ſterium ædificari, antequam civitatis Epi-
ſcopus orationem in eo faciat, & crucem
figat; ſed inſuper *Novellâ* 123. *cap.* 21. ſta-
tuit: " Si quis contra Clericum, aut Mo-
„ nachum, aut Diaconiſſam, aut Mona-
„ ſtriam, aut Aſcetriam habeat aliquam
„ actionem, adeat prius ſanctiſſimum Epi-
„ ſcopum; *cui* (ait) *horum unuſquiſque*
„ *ſubjaceat* „.

XIII. Licet hic Monachus a Clerico
diſtinguatur, nihilominus utrumque Epi-
ſcopo eatenus ſubjici videmus, ut utriuſque
Judex Epiſcopus conſtituatur: unde & ge-
neraliter ex Nomo-Canone Græcorum di-
citur in *L.* 40. *Cod. De Epiſcopis, & Cle-*
ricis: " Monaſteria degunt, ſeu cenſentur
„ ſub *Epiſcopis* territoriorum ſuorum, &
„ Abbatum quidem curam gerunt *Epiſco-*
„ *pi*, Monachorum vero Abbates „.

XIV. Similiter per occidentem hæc Epi-
ſcoporum in Monachos & Monaſteria au-
ctoritas, horumque obediendi neceſſitas ad-
modum placuit, & generaliter recepta ac
probata fuit.

XV. Paucis a celebratâ Synodo Chalce-
donenſi habita Synodus Aurelianenſis I.
ſtatuit *Can.* 7. " De Abbatibus, & in Re-
„ ligionis profeſſione viventibus, ne ſine
„ diſcuſſione, & commendatitiis Epiſcopi
„ ad Dominos ſive Reges accedere præſu-
„ mant „. Deinde *Can.* 21. " ut Abbates
„ pro humilitate Religionis in Epiſcopo-
„ rum poteſtate conſiſtant; &, ſi quid ex-
„ tra Regulam fecerint, ab Epiſcopis cor-
„ rigantur, qui ſemel in anno, in loco
„ ubi Epiſcopus elegerit, acceptâ vocatio-
„ ne conveniant: Monachi autem Abbati-
„ bus omni ſe obedientiæ devotione ſubji-
„ ciant „. Apud Gratianum *Cauſ.* 18.
quæſt. 2. *Can.* 16.

XVI. Concilii Epaonenſis anno 517.
Can. 8. Abbates prohibentur res Monaſte-
riorum ſine conſenſu Epiſcopi vendere.
Et *Can.* 19. dicitur: " Abbas ſi in culpa
„ reperiatur, & innocentem ſe aſſerens,
„ ab Epiſcopo ſuo noluerit accipere ſucceſ-
„ ſorem, ad Metropolitani judicium dedu-
„ catur „. Quid evidentius Epiſcoporum
in Abbates, & Monachos auctoritatem pro-
bare poſſet?

XVII. In Synodo Aurelianenſi II. an-
no 533. *Can.* 21. ſtatuitur: " Abbates, qui
„ Epiſcoporum præcepta deſpiciunt, ad
„ communionem nec penitus admittantur,
„ niſi contumaciam ſuſceptâ humilitate de-
„ ponant „. Hac ſubjectionis notâ major
nulla dari poſſe videtur.

XVIII. Et Arelatenſe Concilium V.
Can. 2. generaliter definit, ut " Monaſte-

„ ria,

„ ria, vel Monachorum diſciplina ad eum „ pertineant Epiſcopum, in cujus ſunt ter- „ ritorio conſtituta „.

XIX. Infiniti pene ſunt Canones etiam ſeculo IX. & ſequentibus editi, quibus uno conſenſu declararunt Concilia, Monachos obedire debere Epiſcopis *ſecundum Canonicam auctoritatem:* quâ clauſulâ indubie antiquos Canones, ac præſertim Chalcedonenſem, indicatos, & renovatos voluere. Concilia hæc citata habentur ordine temporis ſervato in Repagulo meo Canonico, *part. 2. cap. 1. regulâ* 1.

XX. Secundum hanc Canonum uniformem definitionem reſpondit Bonifacius VIII. in *Cap. 7. De Privilegiis in 6.* Ordinarium ſuper ſua juriſdictione in perſonas Regulares ſuæ Diœceſis de jure communi habere fundatam intentionem; atque, quod ſi qui ſe exemptos prætendunt, privilegium per ſe ſufficiens, quando ſolo privilegio ſe defendunt, vel ſaltem tale, quod præſcriptioni Canonicæ cauſam præſtet, cum præſcriptionem allegant, non exhibuerint, Ordinarii ſuâ juriſdictione uti poſſint in eoſdem *libere*, donec de præſcriptione Canonica fecerint *plenam* fidem.

Rationem ſuæ reſolutionis addit Pontifex: *Cum de jure communi Ordinariorum intentio ſit fundata.*

XXI. Quam regulam probant, ac tuentur uno conſenſu Canoniſtæ; eamque poſt Gloſſographum fundant in *Can. 10. cauſ. 16. quæſt. 7.* ubi ex Concilio Aurelianenſi *Can.* 19. dicitur: “ Omnes Baſilicæ, quæ per „ diverſa loca conſtructæ ſunt, vel quoti- „ die conſtruuntur, placuit ſecundum *prio- „ rum Canonum regulam*, ut in ejus Epi- „ ſcopi poteſtate conſiſtant, in cujus ter- „ ritorio poſitæ ſunt „. Hinc & illud Gloſſæ communiter a Canoniſtis probatur: „ Ad Epiſcopum pertinet omnis cura ſuæ „ Diœceſis, tam in *Monaſteriis*, quam in „ aliis Eccleſiis „: ſcilicet de jure communi.

CAPUT II.

Seculo ſexto, & ſequentibus varia Privilegia, ſive Immunitates, Monachis conceſſa fuere, ſed ſalvâ Canonicâ & ſpirituali in Monachos auctoritate.

1. *Seculo ſexto, & ſequentibus cœperunt privilegia, & immunitates impetrari, ut quieti Monachorum, & rerum temporalium conſervationi conſuleretur.*
2. *Variis prætextibus & titulis temporalia Monachorum divertebantur, & eorum ſolitudo turbabatur.*
3. *Epiſcopi certam portionem ex oblationibus, quæ Monaſteriis fiebant, prætendebant.*
4. *Idque non obſtante Canone Ilerdenſi.*
5. *Jura quædam in Ordinatione Monachorum exigebant.*
6. *Similiter pro receptione S. Chriſmatis, & Olei.*
7. *Item in benedictionibus, & inſtallationibus Abbatum.*
8. *Hujuſmodi etiam jura prætendebantur in dedicatione & conſecratione Eccleſiarum, & altarium.*
9. *In viſitatione Monaſteria magnis ſumptibus gravabantur.*
10. *Exigebantur inſuper jura Synodica, & Cathedratica.*
11. *Epiſcopi ſibi attribuebant jus conſtituendi Abbates.*
12. *Necnon peragendi Officia publica cum concurſu populi in Eccleſiis Monachorum.*
13. *Privilegia & immunitates ſeculo VI. & ſequentibus, hæc jura duntaxat reſpiciebant.*
14. *Probatur ex reſponſo S. Gregorii ad querelas Monachorum Caſtellienſium.*
15. *Item ex litteris ejuſdem Pontificis ad Vigilium Epiſcopum Arelatenſem.*
16. *Idem expreſſit S. Gregorius in Epiſtola ad Fortunatum Epiſcopum Neapolitanum.*
17. *Et fuſius in litteris ad Abbatiſſam Maſſilienſem.*

18. *Apud Gratianum proferuntur Canones pro immunitate Monaſteriorum conflati partim ex Epiſtolis S. Gregorii, partim ex fictitio Concilio Romano.*
19. *Quis genuinus horum Canonum ſenſus; & unde deſumendus?*
20. *Sanctus Gregorius providit quieti Monachorum, non detrahendo auctoritati ſpirituali Epiſcoporum.*
21. *Eumdem fuiſſe ſcopum privilegiorum, quæ circa ea tempora indulta ſunt, probat Formula privilegii a Marculſo Monacho exarata.*
22. *Præfatio Epiſcopi elargientis privilegium in hac formula expreſſa.*
23. *Epiſcopus dicit omnia exprimenda, quæ ab Epiſcopo, & a Monachis mutuo reſpectu ſint obſervanda.*
24. *Primus articulus hujus formulæ ſpectat immunitatem a juribus in Ordinatione exigi tunc ſolitis.*
25. *Secundus, immunitatem a juribus in conſecratione altaris.*
26. *Tertius indulget Monachis liberam Abbatis electionem.*
27. *Quartus præſervat omnia Monaſteriis oblata ipſorum Monachorum uſibus, & diſpenſationi.*
28. *Quintus articulus concernit Officia publica, ſeu Miſſarum ſolemnia ab Epiſcopis Monachorum in Eccleſiis non peragenda ſine eorum conſenſu.*
29. *Sextus vetat Monaſteria ſumptibus gravari ab Epiſcopis, dum Officia divina in Monaſteriis peregerunt.*
30. *Clauſula hiſce articulis ſubjecta Canonicam Epiſcoporum in Monachos auctoritatem conſervans.*
31. *Formulario Marculſi conſonat privilegium, quod datum dicitur ſeculo VII. Monaſterio S. Dionyſii.*
32. *Et plura alia privilegia Monaſteriis Gallicanis conceſſa.*
33. *Privilegia eligendi Abbatem præcipue petebantur ad excludendos Abbates commendatarios, & ſeculares.*
34. *Privilegia ad conſervationem temporalium, & juris eligendi pertinuiſſe probatur ex privilegio dato Capitulo Harlebecano.*
35. *Item ex privilegio conceſſo Abbatiæ Grimbergenſi.*
36. *Simile eſt privilegium datum Abbatiæ Tongerloënſi.*
37. *Privilegia hæc auctoritati ſpirituali Epiſcoporum non officiebant.*
38. *Id ex allegatis privilegiis ſufficienter liquet quædam eſſe ſuppoſititia.*
39. *Apud Græcos non permittitur in fundatione Monaſteriorum detrahi auctoritati ſpirituali Epiſcoporum.*

I. Circa ſeculum ſextum, & ſequentia paſſim Fundatores privilegia, & immunitates Monaſteriis a ſe fundandis, aut fundatis poſtulare, & impetrare cœperunt: non quidem ut Canonicam Epiſcoporum in Monachos aut Monaſteria auctoritatem excluderent, aut violarent; ſed ut quieti Monachorum, ac conſervationi diſciplinæ Regularis, necnon rerum temporalium, quas in Monachorum, & pauperum neceſſitates obtulerant, conſulerent.

II. Notum quippe eſt, circa hæc tempora non tantum Poteſtates ſeculares, ſed & nonnullos Epiſcopos, variis prætextibus & ſpecioſis in ſpeciem titulis, Monachorum quietem, ac diſciplinam Regularem cœpiſſe turbare; & temporalia Monaſteriorum in ſuos uſus vindicare; uti ſeculo ſeptimo deplorat Concilium Toletanum IV. *Can.* 51. dicens: " Nuntiatum eſt præſenti
" Concilio, quod Monachi Epiſcopali imperio ſervili operi mancipentur, & jura
" Monaſteriorum contra Statuta Canonum
" illicità præſumptione uſurpentur; ita ut
" pene ex Cœnobio poſſeſſio fiat, atque
" illuſtris portio Chriſti ad ignominiam
" ſervitutemque perveniat. Quapropter
" monemus eos, qui Eccleſiis præſunt, ut
" ultra talia non præſumant: ſed hoc tantum ſibi in Monaſteriis vindicent Sacer-
" dotes, quod præcipiunt Canones, ideſt,
" Monachos ad converſationem ſanctam
" præmonere, Abbates aliaque officia in-
" ſtituere, atque extra Regulam facta corrigere. Quod ſi aliquid in Monachis
" Canonibus interdictum præſumpſerint, aut
" uſurpare quidpiam de Monaſterii rebus
" tentaverint, non decrit illis Sententia
" excommunicationis, qui ſe deinceps nequaquam ſuſtulerint ab illicitis ".

Et rurſus ſeculo octavo conqueritur Concilium

Digitized by Google

cilium Toletanum IX. *Can.* 2. quorumdam Epiſcoporum aviditate, & incuria in horrendam incidiſſe ruinam; ideoque neceſſe fuiſſe, eorum inſtaurandorum curam Fundatoribus, & Patronis committi. Vide *Canonem* 32. *cauſ.* 16. *quæſt.* 7. qui ex citato Canone Toletano deſumptus, & cujus verus ſenſus ex integro illo Canone hauriendus eſt.

III. Varii autem prætextus, & tituli fuerunt, quibus Epiſcopi, & temporalia in uſus ſuos derivarent, & diſciplinam per regulas Monachorum inſtitutam turbarent.

In primis, cum Epiſcopi certam portionem ſecundum famoſam proventuum eccleſiaſticorum diviſionem (de qua actum eſt *Tom. II. part.* 2. *ſect.* 4. *tit.* 1. *cap.* 6.) ex rebus Eccleſiæ haberent; eamdem quoque ex oblationibus, quæ Monaſteriis ſibi ſubjectis fiebant, prætendebant.

IV. Decretum quidem legitur ſub initium ſeculi ſexti *Can.* 3. Synodi Ilerdenſis apud Gratianum *Cauſ.* 16. *quæſt.* 1. *Can.* 34. ut "ea quæ in jure Monaſterio de facultatibus offeruntur, in nullo Diœceſanâ lege ab Episcopo contingantur"; ſed præterquam quod neſciatur, an hic Canon executionem plenam obtinuerit, illud certum eſt, hoc Synodi Ilerdenſis Decretum extra Provinciam Tarraconenſem, in qua Synodus habita fuit, non obligaſſe aut receptum fuiſſe; præſertim, quia in ipſo Canone ſatis inſinuatur, ſingulari jure id eſſe ſtatutum.

V. Præterea cum ſeculo ſeptimo & ſequentibus e Monachis plures ad ſacros Ordines præſentari inciperent, Epiſcopi eos ad oblationes aliquas faciendas conſtringebant; eaſque tamquam quædam jura ſibi debita aſſerebant, prætexentes exemplo Orientalium, de quibus ſcribit Balſamon; quod dicerent, *non eſſe mercedem Ordinationis, quod alimentorum gratiâ Pontifici datur.* Quamvis haſce exactiones, ut & eas, quas Archidiaconi aut Canonici ab inſtituendis, aut recipiendis ad poſſeſſionem, tamquam quædam jura exigere conſueverunt, Eccleſia numquam non fuerit deteſtata (uti ſupra *Tom. III. part.* 2. *ſect.* 3. *tit.* 9. & *cap.* 2. *tit.* 13. *cap.* 1. oſtenſum eſt) eliminare tamen non potuit; quemadmodum ex iteratis ſæpius adverſus eas Decretis pateſcit.

VI. In ſacri Chriſmatis aut Olei receptione a Monachis jura quædam exigebantur ab Epiſcopis, eorumve miniſtris; & quamvis hujuſmodi exactiones tamquam de Simonia & turpi quæſtu ut minimum ſuſpectas, iteratis Conciliorum Decretis eſſent proſcriptæ, nihilominus quia tamquam quædam jura inoleverant, uſus earum eradicari non potuit; ſed ſpeciali privilegio adverſus hæc, aliaque ſimilia tueri ſe Monaſteria debuerunt; ipſique Fundatores in ipſa fundatione impetrarunt.

VII. In Abbatum benedictionibus aut inſtallationibus jura quædam, vulgo *Enthroniſtica*, Epiſcopi, & Archidiaconi, eorumve miniſtri prætendebant: eaque tamquam jura quædam ſibi longo uſu, & conſuetudine debita, & probata aſſerebant, & rigoroſe exigebant. Haſce exactiones ſæpius ſimiliter per Synodorum atque Pontificum Decreta reprobatas ſcio; ſed tamen ut ab his penitus abſtinerent, Epiſcopis, Archidiaconis, aliiſque Eccleſiæ Miniſtris perſuaderi non potuit; ſed ea inter ſua jura numerare, & tamquam talia expetere perrexerunt.

VIII. Non minus frequentes, nec minus inolitæ erant exactiones, quas & nomine *jurium* palliarunt, in conſecratione Altarium, & Eccleſiarum dedicatione (ut ex frequenti earum reprobatione conſtat) quibus & Monaſteriorum facultates ſibi Epiſcopi, eorumque Officiales attrahebant.

IX. Juſtum eſſe, ut Epiſcopo viſitanti victualia dentur, ſupra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 17. c. 2. diximus: ſed notum eſt, quam gravia ſæpe onera, prætextu horum victualium ſubditis ſuis, & Eccleſiis Epiſcopi, aliique Eccleſiarum Prælati impoſuerint. Cumque Epiſcopi ex auctoritate per Canones ſibi datâ, Monaſteria, non ſecus atque alias Eccleſias, viſitare poſſent, dici vix poſſet, quam graves, & exceſſivos frequenter ſumptus hinc Monaſteria ferre deberent.

X. Nec tantum viſitationis jura; ſed inſuper *Synodica*, id eſt quæ a Presbyteris ad Synodum accedentibus exigebantur; item *Cathedratica*, in honorem ſive recognitionem Cathedræ ſeu ſuperioritatis, & eminentiæ ſolvebantur, aliaque ſimilia, de quibus in *Cap.* 16. *De Officio Ordinarii*, a Monaſteriis exigebantur.

XI. Ju-

XI. Juxta regulas Monaſticas, ac ſignanter S. Benedicti, Abbas Monachorum a Monachis eligendus eſt, uti ſupra *Tom. I. part. 1. tit. 31. cap. 9.* notavimus: at ſucceſſu temporis, Epiſcopi ex auctoritate ſibi in Monaſteria competente, Abbatum electionem & ordinationem Monachis ademerant, & ſibi attribuerant: & quidem ut vel facilius res Monaſteriorum in ſuum uſum converterent, aut pro arbitrio diſponerent, nonnulli propinquos ſuos, & conſanguineos Monaſteriis Abbates præficiebant, uti teſtatur Concilium Toletanum X. *Can.* 3. quo ejuſmodi Abbatum inſtitutio irrita declaratur, & Epiſcopus ob id annuæ ſeu annali excommunicationi ſubjicitur. Ut ergo electio Abbatis Monachis ad præſcriptum regulæ libera relinqueretur, Fundatores quaſi per privilegium impetrabant.

XII. Ulterius, credebant Epiſcopi vi ſuæ in Monaſteria auctoritatis, ſibi liberum eſſe quoties vellent ad Eccleſias ſeu Oratoria Monachorum accedere, ibique publica Officia divina cum magno populi concurſu peragere. Cum autem hujuſmodi populi concurſus, Monachorum ſolitudinem, necnon diſciplinam Monaſticam turbarent, ſolliciti fuere Monachi, & eorum Fundatores, ne per ſimiles publica Officia in eorum Eccleſiis fierent; ſed ipſorum Eccleſiæ ſeu Oratoria ſolis Monachis deſervirentur.

XIII. Si quis expendat privilegia ſeu immunitates, quæ a ſeculo ſexto uſque ad ſeculum undecimum aut duodecimum Monaſteriis indulta leguntur, vix aliud in iis reperiet conceſſum, quam immunitatem a prætenſis juribus ſupra recenſitis, liberam Abbatis electionem, & quæ ad conſervandam Monachis quietem, & ſolitudinem, necnon Monaſticam diſciplinam conducere videbantur: ſalvâ interim Epiſcoporum ſpirituali juriſdictione in Monachos & Abbates.

XIV. Conqueſti fuerant apud S. Gregorium Monachi Caſtellienſes, quod Epiſcopus Scyllitanus (in cujus civitate hoc Monaſterium erat extructum) quædam in ſuo Monaſterio vellet inducere, contra ea quæ a prædeceſſoribus ſuis promiſſa, & longâ conſuetudine ſervata erant. Præterea queſti fuerant Monachi, Epiſcopum quædam de Monaſterio ſub xenii quaſi ſpecie abſtuliſſe. Ad has Monachorum querelas ſcribit ad Epiſcopum S. Gregorius *lib. 7. Epiſt. 33. indict.* 1. in primis, ut ſi quid indecenter recolat accepiſſe, ſine dilatione reſtituat; “ ne (ait) avaritiæ te graviter culpa redarguat, quem largum erga Monaſteria magis debuerat Sacerdotalis munificentia demonſtrare„.

Deinde concludit: “ Servatis itaque omnibus, quæ a tuis, ſicut diximus, prædeceſſoribus promiſſa ſunt ac ſervata, curæ tuæ ſit circa actus ac vitam conſiſtentium illic Monachorum te vigilantem inſiſtere: & ſi quempiam illic prave converſari, aut in aliquam immunditiæ, quod abſit, culpam inveneris incidiſſe, diſtrictâ ac regulari emendatione corrigere. Nam ſicut ab iis, quæ incongrue uſurpantur, fraternitatem veſtram volumus abſtinere, ita in his, quæ ad diſciplinæ rectitudinem, vel animarum cuſtodiam pertinent, eſſe ſollicitam modis omnibus admonemus„.

Sic itaque voluit Monachorum vexationi occurrens, eorum jura illibata ſervari, ut tamen Canonica etiam Epiſcopi auctoritas integra ſervaretur.

XV. Scribit quoque idem ſanctus Pontifex Vigilio Epiſcopo Arelatenſi *lib. 7. Epiſt.* 116. quod Childebertus Francorum Rex intra muros Arelatenſis civitatis Monaſterium virorum conſtituens, “ quædam ibidem pro habitantium ſuſtentatione conceſſit. Cujus (ait) ne voluntas unquam duceretur in irritum, & ea, quæ pro quiete Monachorum diſpoſita fuerant, turbarentur, quæque contulit in jure ejuſdem Monaſterii, Epiſtolis ſuis Apoſtolicâ petiit auctoritate firmari: hoc quoque ſuæ petitioni ſubjungens, ut eidem Monaſterio tam in diſpoſitione rerum, quam in ordinatione Abbatis quædam pariter privilegia largirentur„.

Poſt hæc ſignificat hæc Regis poſtulata tamquam æquitati conſona a ſuo Prædeceſſore fuiſſe probata, concludens hac ad Epiſcopum exhortatione: “ Fraternitas ergo veſtra ita ſe in cuſtodiendis eis exhibeat, quatenus & omnem occaſionem inquietudinis excludat, & aliis hæc operari ſuadeat, dum ſe in cuſtodienda de-

„ ſun-

,, functi piiſſima voluntate, ſollicitam, ut
,, decet, exhibuerit & devotam ,,.

XVI. Hic rurſus manifeſtum eſt, privilegia a Fundatoribus poſtulata unice ad conſervationem rerum temporalium, & quietis Monachorum collimaſſe: quod & ſignificat *lib. 7. Epiſt.* 15. *indict.* 2. ſcribens Fortunato Epiſcopo Neapolitano, eumdem exhortans, quatenus ad Monaſterium ibidem conſtructum, “ cum Abbas poſtula-
,, verit, ingravanter accedat, venerandæ
,, ſolemnia dedicationis impendens. Et quo-
,, ties neceſſe fuerit, a Presbyteris Eccle-
,, ſiæ tuæ in loco ſancto deſervientibus,
,, celebrentur ſacrificia veneranda Miſſa-
,, rum; ita ut in eodem Monaſterio nec
,, fraternitas tua, nec Presbyteri, præter
,, diligentiam diſciplinæ, aliquid moleſtia-
,, rum inferant, aut ſi quid illic pro di-
,, verſorum devotione commoditatis acceſ-
,, ſerit, ſibi exiſtiment vindicari, cum Mo-
,, nachis in eodem loco deſervientibus de-
,, beat proficere quidquid a fidelibus offerri
,, contigerit ,,.

Vult ergo S. Gregorius, ut nihil moleſtiarum Monachis ab Epiſcopo, ejuſve Presbyteris inferatur, nihilque de rebus temporalibus vindicetur, ſalvâ tamen *diligentiâ diſciplinæ*, quam debet Epiſcopus circa Monachos adhibere. Fragmentum Epiſtolæ jam relatæ extat in *Cap.* 1. ;. *De Statu Monachorum*.

XVII. Ex his intelligi poteſt, quo privilegia Monaſteriis indulta tenderent, quidque comprehenderent, quod tamen luculentius expreſſit in *Epiſt.* 12. *lib.* 6. *indict.* 15. quæ inſcribitur *Reſpectæ Abbatiſſæ de Galliis Maſſiliæ*; ubi ſcribit ſe ad poſtulationem Fundatorum Monaſterio, cui hæc Reſpecta præerat, privilegia quædam indulſiſſe:

Privilegia autem ſunt: Primum, quod
,, obeunte hujus Monaſterii Abbatiſsâ, non
,, extranea, ſed quam Congregatio de ſuis
,, elegerit, ordinetur; quam tamen, ſi di-
,, gna hoc miniſterio judicata fuerit, ejuſ-
,, dem loci Epiſcopus ordinet ,,.

Secundum privilegium erat: “ In rebus
,, autem vel in diſpoſitione Monaſterii ejuſ-
,, dem nec Epiſcopum, neque Eccleſiaſti-
,, corum quemquam aliquam habere decer-
,, nimus poteſtatem, ſed hæc ad ſollicitu-
,, dinis tuæ, vel quæ poſt te in eodem lo-
,, co fuerit Abbatiſſa, curam ſtatuimus
,, per omnia pertinere ,,.

Tertium exprimitur his verbis: “ Die
,, ſiquidem natalis vel dedicationis ſupradi-
,, cti Monaſterii, Epiſcopo illic Miſſarum
,, ſacra conveniat ſolemnia celebrare, a
,, quo tamen ita eſt hoc Officium exſolven-
,, dum, ut cathedra ejus niſi prædictis die-
,, bus, dum illic Miſſarum ſolemnia cele-
,, brat, non ponatur. Quo diſcedente ſi-
,, militer etiam cathedra illius de eodem
,, Oratorio auferatur. Ceteris vero diebus,
,, per Presbyterum, qui ab eodem Epiſco-
,, po fuerit deputatus, Miſſarum officia
,, peragantur ,,.

Quid his privilegiis continetur, niſi libera Abbatiſſæ electio, rerum temporalium Abbatiſſæ concredita diſpenſatio, & officiorum publicorum per Epiſcopum ibidem celebrandorum ad certos dies facta reſtrictio?

Et ne prætextu horum privilegiorum Epiſcopi auctoritas in corrigendis Abbatiſſæ aut Monialium exceſſibus videretur violata, ſubjungit Gregorius: “ Præterea er-
,, ga vitam, actuſque ancillarum Dei ſive
,, Abbatiſſæ, quæ in ſupraſcripto fuerit
,, Monaſterio conſtituta, Epiſcopo ſecun-
,, dum Dei timorem, ſollicitudinem ſtatui-
,, mus adhibere; ut ſi aliquam de illic ha-
,, bitantibus exigente culpâ oportuerit ul-
,, tioni ſubmitti, ipſe juxta ſacrorum Ca-
,, nonum vigorem modis omnibus debeat
,, vindicare ,,.

XVIII. Profert Gratianus ſub nomine S. Gregorii *Cauſ.* 18. *quæſt.* 2. *Can.* 5. *&* 6. quædam privilegia Monachis indulta, qui Canones, ac ſignanter Canon 5. conflati ſunt partim ex Epiſtolis S. Gregorii, partim ex quodam Concilio, quod a S. Gregorio habitum fuiſſe fertur. Verum Concilium illud eſſe “ ſuppoſititium & commen-
,, tum otioſi cujuſdam Monachi, qui ex
,, variis Epiſtolis Gregorii I. maxime ve-
,, ro ex *Epiſtola* 18. *lib.* 7. ſcripta ad Ma-
,, rianum Ravennatenſem Epiſcopum ,, notavit vir eruditus Franciſcus Florens in Commentario ad *cauſ.* 16. *& ſequentes De Statu Monachorum*, cui & paſſim eruditi conſentiunt, & recenter obſervavit Auctor Notarum in dictam Epiſtolam 18. S. Gregorii

gorii, & fuſius Joannes Launoius in Aſſertione inquiſitionis in privilegium S. Medardi *part.* 2. *cap.* 10. *art.* 3.

XIX. Itaque quod genuinum ex S. Gregorio in citatis textibus Gratiani reperitur, deſumptum eſt ex Epiſtolis S. Gregorii, nimirum citatâ *Epiſtolâ* 18. & *Epiſtolis* 41. & 43. *lib.* 4. e quibus & verus Canonum ſenſus hauriendus eſt; quod & Correctores advertiſſe videntur, ad Epiſtolas has pro intellectu Canonum remittendo.

Epiſtolæ autem ſi expendantur, apparebit, nihil de Canonica Epiſcoporum auctoritate ſubſtractum; ſed tantum rebus temporalibus, & quieti Monachorum conſultum. Unde in *Epiſtola* 18. permittitur, „ ut viſitandi exhortandique gratiâ ad Monaſterium, quoties placuerit, ab ejuſdem *civitatis Antiſtite* accedatur: ſed ſic „ charitatis officium illic *Epiſcopus* impleat, ut gravamen aliquod Monaſteriorum non incurrat „.

XX. Itaque S. Gregorius privilegia, & immunitates Monaſteriis dedit, non quibus a correctione Epiſcoporum ſubtraherentur; ſed quibus quieti Monachorum conſuleretur, & Monaſteria a variis gravaminibus liberarentur.

XXI. Eamdem fuiſſe formam privilegiorum, quæ ſeculo ſexto, & aliquot ſequentibus, Monaſteriis Gallicanis indulta leguntur, vel ſola formula privilegii a Marculfo Monacho exarata probat.

Marculfus enim ſeculo ſeptimo ſub Landerico Epiſcopo Pariſienſi, ut putat Hieronymus Bugnonius, & poſt ipſum Sirmondus, vel ſeculo octavo ſub Landerico Epiſcopo Meldenſi, ut credit Launoius, compoſuit duos libros formularum; quarum prima eſt formula ſeu formularium privilegii Monaſterio alicui concedendi. Cujus formulæ ea ſolet eſſe conditio, ut ſolis pene nominibus, & tempore mutatis, in omnibus eadem retineatur.

XXII. In hac itaque formula, Epiſcopus privilegii auctor primo præfatur, quod Monachorum quieti providere volens, nullatenus a Prædeceſſorum in conceſſione hujus privilegii veſtigiis recedat. " Dum ab „ antiquitus (ait) juxta Conſtitutionem „ Pontificum per regalem ſanctionem Monaſteria Sanctorum Lirinenſis, Augaunenſis, & Luxovienſis, vel modo innumerabilia per omne Regnum Francorum „ ſub libertatis privilegio videntur conſiſtere „.

XXIII. Hæc præfatus Epiſcopus ſubjungit: " Quid vero vos vel ſucceſſores „ veſtri, ſancto ſuadente Spiritu deinceps „ cuſtodiatis, imo ſanctæ illius Eccleſiæ „ Epiſcopus debeat adimplere, huic paginæ credidimus inferendum „.

Poſt hæc articulos, & puncta privilegio contenta ſubjicit.

XXIV. Primus articulus his verbis exprimitur: " Ut de veſtra Congregatione „ qui in veſtro Monaſterio ſancta debeant „ bajulare officia, quin Abbas cum omni „ Congregatione popoſcerit a nobis, vel „ ſucceſſoribus noſtris ſacros percipiat gradus, *nullum* pro ipſorum *honore* præmium percepturus „.

Ecce indulta immunitas a juribus, quæ in Ordinatione Epiſcopi ſibi debita prætendebant.

XXV. Secundus articulus eſt: " Altare „ in ipſo Monaſterio prædictus Epiſcopus „ benedicat, & ſanctum Chriſma annis „ ſingulis, ſi voluerint poſtulare, pro reverentia loci *ſine pretio* concedat „.

XXVI. Tertius articulus liberam Abbatis electionem ſpectans, ita exprimitur: „ Et juxta divinam diſpenſationem, cum „ Abbas de ipſo Monaſterio a Domino „ migraverit, quem unanimiter omnis „ Congregatio illa Monachorum ex ſeipſis, optimæ regulæ compertum & vitæ „ meritis congruentem, ſimiliter ſine præmio memoratæ urbis Epiſcopus ipſe promoveat Abbatem „.

XXVII. Quartus articulus decernens diſpenſationem eorum, quæ a fidelibus offeruntur debere eſſe penes Congregationem, non autem Epiſcopum, neque ipſum, ejuſve Archidiaconos, alioſve Miniſtros quidquam poſſe de iis accipere, erat his verbis expreſſus: " Nullam penitus aliam „ poteſtatem ab ipſo Monaſterio, neque „ in rebus, neque in ordinandis perſonis, „ neque in villabus ibidem jam conlatis, „ aut deinceps regio munere, aut privatorum conlaturas, vel in reliqua ſubſtantia Monaſterii nos Succeſſoreſque noſtri Epiſcopi, aut Archidiaconi, ſeu ceteri

Digitized by Google

„ teri Ordinatores, aut quælibet alia perſona prædictæ civitatis habere non præſumant: aut quodcumque de eodem Monaſterio ſicut de Parochis, aut ceteris Monaſteriis, muneris causâ audeant ſperare, aut auferre. Nec de hoc quod a Deum timentibus hominibus tranſmiſſum, aut in altario offertum fuerit, aut in ſacris voluminibus, vel quibuſcumque ſpeciebus ad ornatum divini cultus pertinet, ad præſens conlata vel deinceps conlatura fuerint, auferre præſumant „.

XXVIII. Quintus articulus erat de non peragendo publico divino Officio in Eccleſiis, aut Oratoriis Monaſteriorum, niſi ipsâ Monachorum Congregatione petente: „ Et niſi rogatus a Congregatione illa, vel Abbate pro oratione lucranda, nulli noſtrum liceat Monaſterii adire ſecreta, aut finium ingredi ſepta „.

XXIX. Articulus ſextus vetans ab Epiſcopo ibidem Divina peragente Monaſterium gravari, erat: " Et ſi ab eis illuc Pontifex poſtulatus pro lucranda oratione, vel eorum utilitate, acceſſerit, celebrato ac peracto divino myſterio, ſimplici ac ſobriâ benedictione perceptâ, abſque ullo requiſitu domum ſtudeat habere regreſſum „.

Rationem conceſſæ immunitatis: " Ut quatenus Monachi, qui Solitarii nuncupantur, de perfecta quiete valeant duce Domino per tempora exultare, & ſub ſancta regula viventes, & beatorum Patrum vitam ſectantes, pro ſtatu Eccleſiæ, & ſalute Regis, vel patriæ valeant plenius Dominum exorare „.

XXX. Ex his evidens eſt, totum hoc privilegium ſpectare ad afferenda, & conſervanda Monaſteriis temporalia a Fundatoribus donata, aut a Fidelibus oblata; atque Monachis reſtituendam libertatem eligendi Abbatem, necnon eos a quibuſdam prætenſis juribus eximendum, & quietem Monachalem eis procurandam, non autem ad eximendum ipſos a Canonica Epiſcoporum ſubjectione, quod & clauſula præcedentibus articulis ſubjecta expreſſit. „ Et ſi aliquid ipſi Monachi de eorum religione tepidi, aut ſecus egerint, ſecundum eorum Regulam ab eorum Abbate, ſi prævalet, corrigantur. Sin autem, Pontifex de ipſa civitate coërcere debet, quia nihil *de Canonica auctoritate convellitur*, quidquid domeſticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur „.

XXXI. Huic formulario plane conformia ſunt, quæ eodem & aliquot ſequentibus ſeculis Monaſteriis conceſſa circumferuntur privilegia.

Sub idem pene tempus formulas ſuas edidit Marculfus (id eſt ſeculo VII. ſi Bugnonio, & Sirmondo credimus) poſtulante Clodoveo II. Galliarum Rege, Landericus Pariſienſis Epiſcopus cum reliquis Epiſcopis anno 658. privilegium Monaſterio S. Dionyſii dediſſe fertur: cujus privilegii meminit Aimoinus *De Geſtis Francorum lib.* 4. *cap.* 41. ſcribens, quod Clodoveus Rex anno 16. ex quo ſceptra ſuſceperat Regalia, Pontifices, & totius gentis Principes Clippiacum convenire jubens, mediuſque inter eos ſolio reſidens, his inter alia verbis allocutus ſit: " Intentionem igitur noſtri cordis, vos Sacerdotes, qui *Dii* vocati *eſtis*, & *filii Excelſi omnes*, attendite & audite; auditam, ſi approbaveritis, una nobiſcum ad effectum adducere elaborate. Noſtri itaque devotio hæc extat animi, ut Monaſterium Patroni Domini Dionyſii, in quo ipſe cum conſortibus teſtimonii veritatis requieſcit humatus, & piæ memoriæ genitores noſtri (Dominus videlicet Dagobertus, ac domina Nantildis) ſe ſepeliri mandaverunt, ab omni ſolvamus domioio mortalium: quatenus Abbas vel Fratres eo loco commanentes, poſſeſſiones a Parentibus noſtris, ſive ab aliis Fidelibus Chriſtianis ſibi traditas, abſque ullius dominantis inquietudine poſſidentes, pro ſalute noſtra, ac ſtatu regni noſtri liberius Deum deprecentur. Huic autem noſtræ ſuggeſtioni conſentit venerabilis Vir Landericus Parrhiſiacæ Urbis Præſul: in cujus Diœceſi Cœnobium illud ſitum eſt, & cui uſque ad præſens tempus ſubjectum fuit „.

Hinc ſat manifeſtum eſt, privilegium hoc poſſeſſiones duntaxat, ac temporalia a Regibus eidem Monaſterio oblata reſpicere, quod & oſtendit ipſe tenor privilegii, quod integrum retulit Hieronymus Bugnonius

nius in notis ad citatam formulam Marculfi; & noviſſime inſertum eſt tom. 6. Conciliorum generalium *col.* 487.

XXXII. Extat eodem tomo Conciliorum *col.* 527. privilegium libertatis, quod datum creditur a Bertefrido Epiſcopo Ambianenſi probantibus plurimis aliis Epiſcopis, Monaſterio Corbienſi poſtulante Clotario III. Rege ejuſdem Monaſterii Fundatore; eſtque ſimile prædicto formulario Marculfi, uti etiam obſervavit Jacobus Sirmondus in obſervatione huic privilegio ſubjuncta, & latius Hieronymus Bugnonius in citatis notis, articulos hujus privilegii cum articulis dicti formularii Marculfi conferens.

Plura ſimilia paſſim proſtant privilegia Monaſteriis Gallicanis ſub ſimili formula indulta, ut Monaſterii Careleſii tomo 8. Conciliorum generalium *col.* 459. privilegium Monaſterii S. Martini Turonenſis anno 862. in Synodo Piſtenſi confirmatum; eodem tomo Conciliorum generalium *col.* 1935. privilegium a Synodo Sueſſionica conceſſum Monaſterio Solemniacenſi, eodem tomo Concil. *col.* 840.

XXXIII. In hoc privilegio notandum, quod ſpecialiter caveatur, " ut eumdem
„ locum non aliter niſi tutelâ defenſionis,
„ ac tuitionis Reges uſurpent, nec cui-
„ quam Clericorum Canonici habitus, aut
„ laicorum, quod abſit, eum attribuant „.
Quibus verbis excluſos volebant Abbates commendatarios, & ſeculares, quos ſub id temporis Reges Monaſteriis præficere cœperunt.

Legimus quoque anno 878. a Joanne VIII. Monachos Floriacenſes petiiſſe privilegium eligendi e ſuis Abbatem regularem. " Quamvis privilegia multorum me-
„ ruerint Epiſcoporum, ad reprimendam
„ quorumlibet inlicitam cupiditatem hu-
„ militer poſtulare, ut ſuper Abbate *re-*
„ *gulari* ex iis eligendo, etiam noſtræ au-
„ ctoritatis privilegia conſequantur „. Extat privilegium tomo 9. Conciliorum generalium *col.* 318.

Et dum Concilium Tullenſe II. anno 859. *Can.* 11. ſervari vult Monachis Monaſterii Floriacenſis *auctoritatem privilegii regularis*, unice intendit, Monachis illis illæſum ſervari jus eligendi Abbatem regularem ex ſuis adverſus Archiepiſcopum Bituricenſem, qui favore Regis Abbatiam illam *irregulariter retinebat*: uti in citato Canone aſſerunt illius Concilii Patres.

XXXIV. Itaque per omnia hæc privilegia præcipue tendebant, ut temporalia Monaſteriorum non diverterentur, nec Monachi variis prætextibus gravarentur, & ut electio Abbatis eſſet penes Monachos, ſecundum Regulam S. Benedicti; atque ita Abbates commendatarii, & ſeculares excluderentur.

Plura ſimilia extant privilegia etiam ſeculo undecimo Monaſteriis noſtris Belgicis indulta; atque inter alia, extat apud Miræum in Codice piarum donationum *cap.* 50. privilegium a Balduino Epiſcopo Noviomenſi, & Tornacenſi datum anno 1063. Eccleſiæ Harlebecanæ, quam Adela Comitiſſa Flandriæ conſtruxit, *atque ibidem ſervientes ſub profeſſione Canonica in religionis habitu vivere inſtituit*. Hoc privilegio ſola immunitas quoad bona temporalia conceditur, retento annuo cenſu Epiſcopo ſolvendo; additurque: " Quod ſi Epiſco-
„ pus, ſive ſuus Miniſter pro tenenda Sy-
„ nodo, vel aliqua quomodolibet cauſa ad
„ aliquam prædictarum Eccleſiarum huic
„ Monaſterio (quod hodie Capitulum Ca-
„ nonicorum eſt) incorporatarum venerint,
„ nihil exigentes de rebus ad Eccleſiam
„ pertinentibus, de ſuis propriis vivant,
„ contenti prænominato cenſu quotannis „.

XXXV. Et *cap.* 52. refertur diploma Alexandri II. Papæ, quo inſtitutionem hujus Eccleſiæ Harlebecanæ, necnon prædictam Balduini Noviomenſis Epiſcopi conceſſionem confirmat; ipſamque " Canoni-
„ cam (id eſt Canonicorum Eccleſiam)
„ cum omnibus ſibi pertinentibus ſub tu-
„ tela Apoſtolicæ Sedis ſuſcipit, & con-
„ firmat quidquid hactenus habuit, tam
„ largitione piiſſimorum Principum, quam
„ oblatione quorumcumque Fidelium, ju-
„ xta nobiliſſimi præceptum Regis Fran-
„ corum Philippi, & præceptum Balduini
„ Noviomenſis Epiſcopi, vel deinceps ha-
„ bitura eſt tam in terris, quam in vi-
„ neis, & villis, & Eccleſiis majoribus,
„ & minoribus, omnibuſque rebus mobili-
„ bus, & immobilibus, ita ut non liceat
„ cuiquam Eccleſiaſticarum, vel ſecula-
„ rium

Digitized by Google

„ rium magnæ parvæque perſonæ præno-
„ minatam Canonicam de ſuis omnibus in-
„ quietare, vel quid ab eis jure in alie-
„ num transferre, ſalvâ *in omnibus proprii*
„ *Epiſcopi reverentiâ*. De ordinando vero
„ Præpoſito in eodem loco, hoc Apoſto-
„ licâ auctoritate ſancimus, ut nullus ibi
„ præſumat quemquam proponere contra
„ Canonicam regulam; ſed defuncto Præ-
„ poſito uno, Congregatio eligat vel de
„ eadem Congregatione, ſi ibi idoneus in-
„ ventus fuerit, vel de alia, quem potio-
„ rem vitæ meritum commendaverit, juxta
„ Canonicam regulam „.

Neceſſe non eſt oſtendere, quod hoc privilegium, non ad eximendum Eccleſiam illam a Canonica Epiſcoporum ſubjectione, ſed ad conſervationem temporalium, & liberam electionem Præpoſiti Congregationi aſſerendam tendat; cum ipſa verba idipſum evidenter exprimant.

Non abſimile privilegium refertur ibidem *cap.* 88. quod Monaſterio Grimbergano anno 1132. indulſit Liethardus Epiſcopus Cameracenſis, expreſſe dicens: " Ec-
„ cleſiæ Cameracenſi hoc ſolum de illa ha-
„ bendum retinui, ordinationem Fratrum,
„ & *filialem loci ſubjectionem* „.

XXXVI. Denique *cap.* 89. referuntur litteræ, quibus anno 1133. Burchardus Cameracenſium Epiſcopus petitionem Religioſorum virorum, Walmanni videlicet Antuerpienſium Abbatis, & Bernardi Claræ vallenſis (hic eſt S. Bernardus vulgo Doctor *mellifluus*) approbat, ſupplicantium, ut Eccleſiam de Tongerlo libertate donaret, quatenus in ea Fratres Præmonſtratenſis Ordinis, ſub regula S. Auguſtini degentes, libere & quiete Deo famulari valeant.

In quo autem hæc poſtulata libertas conſiſtat, contextus conceſſionis Epiſcopalis aperit: " Prædictam Eccleſiam beatæ Dei
„ Genitricis, ſemperque Virginis Mariæ
„ (ait) ab omni exactione, debitiſque ob-
„ ſoniis, ad ſuſtentandos Canonicos, in
„ ea Deo ſanctæque ejus Genitrici ſer-
„ vientes liberam facio „.

„ Deinde (ait) ut Canonicum, & ju-
„ ſtum eſt, libens conſtituo, ut in ſta-
„ tuendo Abbate ſanior pars Conventus
„ liberam poteſtatem obtineat; electus ve-
„ ro Cameracenſi Epiſcopo præſentetur;
„ ut ab eo ſine ulla contradictione, vel
„ cujuſlibet perſonæ aliquâ exactione con-
„ ſecratus, in Parochia ſua jus ſynodale
„ libere obtineat „.

Poſt hæc indulget, " quod Abbas ad
„ Synodum non cogatur, niſi *ſigillatis Epi-*
„ *ſcopi Litteris* fuerit evocatus „.

Denique temporalia Monaſterii ſpeciatim in his Litteris, ſive charta immunitatis exprimens, ea auferri aut diſſipari a quocumque ſub interminatione æternæ damnationis prohibet; concluditque: " Pax
„ igitur, & benedictio conſervatores pro-
„ tegat: diſſipatores vero ultio ignis æter-
„ ni cum diabolo feriat „.

XXXVII. Ex his aliiſque, quæ paſſim referuntur, Monaſteriis ad poſtulationem plerumque ipſorum Fundatorum, ſeculo ſexto, & ſequentibus indulta privilegia, manifeſtum eſt, ea non fuiſſe exemptiones a Canonica Epiſcoporum juriſdictione in corrigendis Monachorum, & Abbatum exceſſibus; ſed duntaxat privilegia libertatis circa rerum temporalium diſpenſationem, & Abbatum electionem, & immunitatis a certis oneribus, ſeu prætenſis juribus, quibus Monaſteria in temporalibus gravabantur, & Monachorum quies multum ſæpe turbabatur.

XXXVIII. Et licet non omnia, quæ paſſim referuntur, quia nec illa, quorum ſupra meminimus, Dionyſianum & Corbejenſe omnibus ut ſincera agnoſcantur; Imo non ſine fundamento a nonnullis viris eruditis habeantur pro ſuppoſititiis, & confictis, nihilominus valent ad probandum, quæ fuerit privilegiorum hujus ætatis forma.

Neque enim dubitari poteſt, quin privilegiorum ſimilium fabricatores, ea ad veri privilegii normam, quantum in ipſis erat, adornarent, ut tanto facilius pro veris ſupponerent, & eorum ſuppoſitio, & fictio difficilius detegeretur.

Ad hæc dubitari fas non eſt, ſimilium privilegiorum conſarcinatores ſtuduiſſe Monaſteriorum libertates, & exemptiones amplificare: nihilque omiſiſſe quod cum aliqua veri ſpecie ad eam amplificationem dici potuiſſet: ac per conſequens, ſi temporum illorum diſciplina omnimodas a Ju-

riſdictione Epiſcoporum exemptiones noviſſet, non dubium, quin hi privilegiorum fabricatores ſimilibus exemptionibus ſua fictitia privilegia auxiſſent.

XXXIX. Theodorus Balſamon ad Canonem VI. Chalcedonenſem citatis Canonibus, qui Monaſteria Epiſcopis ſubjiciunt, dicit: " Clerici ergo, vel Monachi, qui „ dicunt hodie ſe Patriarchæ vel regionis „ Epiſcopo non eſſe ſubjectos, tamquam „ ſint liberæ manſionis, vel Eccleſiæ, proferentes utique etiam a Fundatoribus „ factorum ſtatutorum ordinationes, quid „ ad hæc reſpondebunt? Omnino nihil. „ Etiamſi enim quis fundator Monaſterii, „ vel Eccleſiæ in ſuis ſtatutis, vel ordinatione ſuâ decreverit non ſubjici eorum Monachos, vel Clericos regionis „ Epiſcopo, non audietur, ut qui divinis „ ſacriſque Canonibus contraria ſtatuerit, „ & quæ ſtare non poſſunt, ſcripſerit „.

CAPUT III.

Quorum auctoritate privilegia ſeu immunitates Monaſteriis olim indulta ſint.

1. *Ab Epiſcopis primitus data fuiſſe privilegia evincit Formula Marculfi.*
2. *Probant quoque pleraque privilegia Monaſteriis indulta.*
3. *Hæc Epiſcoporum auctoritas vindicata in Concilio Romano anno* 1002.
4. *Plures nonnumquam Epiſcopi eidem privilegio ſubſcribebant.*
5. *Etiam in Synodis privilegia confirmabantur.*
6. *His privilegiis etiam Regia auctoritas accedebat.*
7. *Privilegium S. Dionyſii confirmatum fertur auctoritate Clodovei II.*
8. *Frequentem fuiſſe regiam confirmationem probat formula Marculfi, quæ inſcribitur,* Conceſſio Regis ad hoc privilegium.
9. *Eam conſueviſſe concedi ipſa formula indicat.*
10. *Confirmantur, quæ ab Epiſcopis erant conceſſa.*
11. *Vetat quocumque prætextu quidquam de rebus temporalibus Monaſterii auferri.*
12. *Dat quoque immunitatem ab oneribus fiſcalibus.*
13. *Conceſſio Regis fiebat ad poſtulationem Fundatorum, ſolebantque fundationes ſub conditione concedendæ immunitatis fieri.*
14. *Fundatores curam Epiſcoporum & Regis protectionem implorabant.*
15. *Ad quid tenderet immunitas a Fundatoribus poſtulata?*
16. *Ratio conceſſæ immunitatis merito a Monachis attendenda.*
17. *Conceſſio immunitatis Regiæ nihil de auctoritate Epiſcoporum detrahebat.*
18. *Privilegia etiam auctoritate Sedis Apoſtolicæ confirmari petierunt Monachi, & Fundatores.*
19. *Probatur ex Epiſtola Benedicti III.*
20. *Privilegium a Pontifice confirmatum tantum ſpectabat res temporales Monaſterii, & electionem Abbatis.*
21. *Oſtendit Pontifex* ſpeciali *ratione injuſtum eſſe, ut Epiſcopi* Galliæ *quidquam de rebus Monaſterii in ſuos uſus converterent.*
22. *Argumentum Pontificis ſupponit, Clericos divites non poſſe de proventibus Eccleſiaſticis vivere.*
23. *Privilegium a Benedicto III. conceſſum confirmavit, rurſus renovavit Nicolaus I.*
24. *Ex hujus confirmatione evincitur, liberam Abbatum electionem fuiſſe ſollicitatam ad excludendos Abbates ſeculares.*
25. *Privilegia tantum a Pontifice confirmabantur, quæ ab Epiſcopis erant obtenta.*
26. *Pontifices per ſuas confirmationes non detrahebant Epiſcoporum in Monaſteria Canonicæ auctoritati.*
27. *Privilegia ab Epiſcopis dari, & Sedis Apoſtolicæ, & Regum auctoritate roborari, ſcribit* S. Ivo Carautenſis.
28. *Fundatores Monaſteria ſubjicientes protectioni Sedis Apoſtolicæ, a juriſdictione Epiſcopi non eximebant.*

I. Pri-

Digitized by Google

I. Privilegia ſeu immunitates ſeculo ſexto, & ſequentibus auctoritate Epiſcoporum conceſſa fuiſſe, vel ſola formula Marculfi Monachi (de qua capite præcedenti) evincit. Solus enim Epiſcopus tamquam privilegii & immunitatis Auctor loquens introducitur his verbis: " Domino „ ſancto & in Chriſto venerabili Fratri „ illo Abbati, vel cunctæ Congregationi „ Monaſterii illius in honore beatorum il- „ lorum ab illo in pago illo conſtructo, „ *ille Epiſcopus* „.

II. Evincunt id quoque omnia paſſim privilegia, quæ eo tempore Monaſteriis conceſſa leguntur, & afferuntur, atque ſignanter quorum præcedenti capite relata ſunt: quæque Monaſteriis Harlebecano, Grimbergano, ac Tongerloënſi indulta ex Miræo retulimus, etiam ſeculo XII. auctoritate Epiſcoporum privilegia hujuſmodi data eſſe probant.

III. Auctoritatem Epiſcopalem circa hujuſmodi privilegiorum conceſſionem mire confirmat; quod anno 1002. in Synodo Romana coram Silveſtro II. Papa contigiſſe fertur. Cum enim Pontifex aſſereret, Abbatiam Peruſinam ſub jure & dominio eſſe Eccleſiæ Romanæ, variaque privilegia Prædeceſſorum ſuorum protuliſſet, ait Epiſcopus: " Privilegia hæc non reprobo; ſed „ ſine *conſenſu Anteceſſoris mei*, cujus tem- „ poribus illud prius privilegium factum „ eſt, factum fuiſſe dico; ſi ſolum vide- „ rem conſenſum, haberem inde æternum „ ſilentium. Cui econtra omnis Clerus „ S. Romanæ Eccleſiæ ait: Vidimus omnes „ Epiſtolam Anteceſſoris tui, in qua & „ conſenſus erat, & precibus, ut hoc fie- „ ret, Epiſcopus obnixe poſtulat; cujus „ rei teſtes ſumus, & ſecundum Canoni- „ cam ſanctionem verum fuiſſe comproba- „ mus „.

IV. Ut autem major eſſet privilegii efficacia, illud non raro a pluribus Epiſcopis probabatur, ut indicat citata formula Marculfi. In fine quippe formulæ dicitur: „ Quam Conſtitutionem noſtram, ut fir- „ mis ſubſiſtat vigoribus, & nos, & Fra- „ tres noſtri Epiſcopi ſubſcriptionibus, ma- „ nibus noſtris decrevimus roborari „.

V. Imo plurima referuntur privilegia in Synodis Epiſcoporum probata, quin & ſubinde Synodos Epiſcoporum ad probandum ſimile privilegium conveniſſe legitur.

In Synodo Valentina anno 584. poſtulante Gunthramno Francorum Rege probata legitur immunitas, ſeu privilegium Monaſterii SS. Marcelli, & Symphroniani, ut ſi quid præfatus Rex Baſilicæ S. Marcelli, " ſive in Miniſterio altariorum, ſi- „ ve in quibuſcumque ſpeciebus, quæ ad „ divinum cultum pertinere noſcuntur, con- „ tuliſſe, vel adhuc conferre voluerit, ne- „ que Epiſcopi locorum, neque poteſtas „ Regia quocumque tempore ſucceſſura, „ de eorum voluntate quidquam minorare, „ aut auferre præſumat „. Extat tom. 5. Concil. general. *col. 976.*

Notat autem ibidem Severinus Binius in hoc Concilio nihil aliud factum inveniri, quam quod ad inſtantiam dicti Regis Guntheramni, donationes, quas ob pias cauſas ipſe ejuſque poſteri contulerant, vel collaturi eſſent, privilegiis, & immunitatibus Eccleſiaſticis donatæ fuerint.

Capite præcedenti retulimus, quomodo teſte Aimoino, datum fuerit privilegium Monaſterio S. Dionyſii in Conventu omnium Epiſcoporum Galliæ.

Extat quoque tom. 9. Concil. general. *col. 918.* Conventus Epiſcoporum anno 1040. quo non abſimile privilegium ſeu immunitas conceditur Monaſterio Vindocinenſi, quod Gaufredus inclytus Comes, & uxor ejus conſtruxerant. Ex quo patet, etiam ſeculo undecimo hujus generis privilegia & immunitates ab Epiſcopis fuiſſe data, & in Synodis probata.

VI. Ad hæc, ut firmiora eſſent ab Epiſcopis conceſſa privilegia; atque adverſus potentiorum incurſiones, & vexationes tutiores redderentur Monachi, eorumque res temporales facilius conſervarentur, moris fuit, ut hiſce privilegiis, & immunitatibus Regia auctoritas, ſeu confirmatio accederet.

VII. Refertur tom. 6. Concil. general. *col. 489.* præceptum ſive confirmatio Clodovei II. Regis, privilegii, vel libertatis Monaſterii S. Dionyſii, quod Landericus Epiſcopus Pariſienſis, annuentibus aliis Galliæ Epiſcopis, dicto Monaſterio indulſerat.

VIII. Quam autem frequens ac uſitata eſſet

Digitized by Google

eſſet Regia hæc privilegiorum confirmatio, probatur ex Marculfo Monacho, qui inter formulas ſuas, etiam hujus confirmationis formulam retulit immediate poſt formulam privilegii ab Epiſcopis concedi ſoliti, ſub hac Epigraphe: *Conceſſio Regis ad hoc privilegium:* quâ deſcribitur forma in confirmatione Regia ſervanda. *Lib.* 1. *Formul. num.* 2.

IX. In ipſa quoque formula conceſſionis indicatur, hanc conceſſionem regiam ſolitam eſſe concedi. " Nec nobis (ait) ali-
,, quis detrahendo æſtimet in id nova de-
,, cernere carmina, dum ab antiquitus ju-
,, xta Conſtitutionem Pontificum per rega-
,, lem ſanctionem Monaſteria ſanctorum il-
,, lorum, vel cetera in regno noſtro ſub
,, libertatis privilegium videntur conſiſte-
,, re, ita & præſens valeat Deo adjutore
,, conſtare ,,.

X. Poſt hæc ſubjiciuntur ea, quæ ex conceſſione ſeu privilegio Epiſcoporum Monaſteriis indulgeri ſolebant, quæ a Rege confirmantur, & obſervari mandantur.

,, Adjicientes (pergit poſt hæc formu-
,, la) ut nulli penitus Judicum vel cuili-
,, bet hominum licentia ſit de rebus præ-
,, fati Monaſterii abſque voluntate ipſorum
,, ſervorum Dei in aliquo iniquiter de-
,, fraudare, aut temerario ſpiritu ſuis uſi-
,, bus uſurpare; ne, quod primitus eſt,
,, & Dei iram incurrat & noſtram offen-
,, ſam, vel a fiſco grave damnum ſuſti-
,, neat ,,.

XI. Utque plenius eſſet privilegium, adjungit: " Illud nobis pro integra mer-
,, cede noſtra placuit addendo, ut tam
,, quod ex noſtra largitate quam delegatio-
,, ne ipſius vel ceterorum aut cujuslibet
,, ibidem eſt, aut fuerit devoluta poſſeſſio,
,, quoque tempore, nulla judiciaria pote-
,, ſtas, nec præſens, nec ſuccidiva, aut
,, cauſas audiendo, aut aliquid exactando,
,, ibidem non præſumat ingredere; ſed ſub
,, omni emunitate hoc ipſe Monaſterius (*a*)
,, vel Congregatio ſua ſibimet omnes fre-
,, dos conceſſos debeant poſſidere ,,.

XII. Deinde ad integram Monaſterii libertatem, & immunitatem, etiam a fiſcalibus oneribus Monaſterium exemptum declaratur. " Et quidquid exinde Fiſcus
,, noſter forſitan de eorum homines aut
,, ingenuos, aut ſervientes, in eorum agros
,, commanentes, vel undecumque poterat
,, ſperare ex indulgentia noſtra in lumina-
,, ribus ipſius ſancti loci, vel in ſtipendia
,, ſervorum Dei, tam nobis in Dei nomi-
,, ne viventibus, quam per tempora ſuc-
,, cedentibus Regibus, pro mercedis com-
,, pendium debeant cuncta proficere, ut
,, pro æterna ſalute, vel felicitate patriæ,
,, ſeu Regis conſtantiam delectet ipſis Mo-
,, nachis immenſam Domini pietatem jugi-
,, ter implorare (*b*) ,,.

XIII. In ipſa formula annotatur, conceſſionem Regiam fieri ad petitionem illius, qui Monaſterium fundaverat, aut fundare intendebat. Conſtat enim ad horum petitionem hujuſmodi immunitates concedi ſolitas fuiſſe: ipſaſque dotationes, & fundationes ſub conditione hujuſmodi immunitatis plerumque factas probat prima formula libri 2. Marculfi, quæ inſcribitur: *De magna re, qui vult ex Xenodochio, aut Monaſterio conſtruere.* Hic poſt enumeratas res in conſtructionem, aut fundationem Monaſterii deſtinatas, adjicitur: " Ex ſci-
,, licet ratione atque prætextu, ut remo-
,, tâ Pontificum, ſimulque & Eccleſiaſti-
,, corum omnium Officialium, ſeu publi-
,, corum omnium poteſtate, nullas functio-
,, nes, vel exactiones, neque exquiſita, &
,, lauta convivia, neque gratioſa, vel in-
,, ſidioſa munuſcula, neque etiam caballo-
,, rum partus, aut paſtus, aut paravere-
,, da (*c*), vel ceteras angarias, aut in
,, quodcumque functionis titulum dici po-
,, teſt, de ipſa facultate penitus non re-
,, quiratur; ſed ſub integra emunitate fa-
,, cultaticula ipſa, ſicut a me hucuſque
,, poſ-

(*a*) Monaſterius, id eſt, Monaſterium.

(*b*) Plurima in Marculfi formulis leguntur, quæ Grammatices legibus non ſunt conſona, quæ Marculfo ignoſcenda ſunt, inquit doctiſſimus Hieronymus Bugnonius in notis ad Marculfum; cum ille infelici, ac barbaro ſeculo vixerit.

(*c*) Paraveréda, vel Paraveredi ſunt equi *agminales*, quorum uſus fuit in curſu publico, non quidem in viis publicis, ſed in tranſverſariis, & militaribus, ut *veredorum* uſus in viis publicis. Ita Gotofredus ad leg. 3. cod. Theodoſ. *de curſu publico*.

Digitized by Google

„ poſſeſſa eſt, in jure Oratorii ſancti illi & prædictorum pauperum debeant Deo protegente, & opitulante perſiſtere „.

XIV. Poſt hæc Regem & Epiſcopos obteſtatur ipſe Fundator, ut omni exactione, & vexatione velint abſtinere & Monachos tueri, “ ut hac voluntate meâ pro nullis occaſionibus, ſicut exiſtente ſiue Deo cupiditate res exigi ſolet, nullâ ratione nulloque tempore convellere permittatis; ſed per ſollicitudinem, & curam Epiſcopi conſtare potius pro reverentia Trinitatis immenſæ, veſtro tempore & ſtudio, vel opere jubeatis, quatenus ut & ille vobis mercedem reſtituat in futuro, qui ſcit me eleemoſynis ipſis ſanctis Dei pauperibus pro amore Domini noſtri Jeſu Chriſti ardenti deſiderio tribuiſſe „.

XV. Non obſcurum ex his eſt, hanc immunitatem unice a Fundatoribus poſtulari conſuetam, ut quæ pro eleemoſynis in uſum & neceſſitates pauperum Chriſti oblata ſunt, in uſus profanos non divertantur; ipſique Monachi in quiete ac regulari obſervantia ſine vexatione vivere poſſent: quod & in formula Regiæ conceſſionis exprimitur, ubi rationem ſuæ conceſſionis Rex allegat: “ Ad petitionem illius (Fundatoris) clementia noſtra pro quiete ipſorum ſervorum Dei præceptionem vigoris noſtri placuit propalare, ſub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipſi Monachi juxta Religionis normam in perpetuum valeant reſidere, elegimus ut & hac ſerie debeat plenius declarari „.

XVI. Optandum, ut qui Monaſteriorum ſuorum immunitates & privilegia jam pridem Regum atque Epiſcoporum munificentiâ, poſtulantibus Fundatoribus impetrata, tantopere urgere, & inclamare ſolent, etiam ad rationem conceſſionis attenderent; atque rebus ſibi a Fundatoribus oblatis, & a Regibus, & Epiſcopis, aliiſque immunitate donatis, uterentur juxta intentionem Fundatorum, & Regum aliorumque, qui privilegia annuerunt, ut res illæ in eleemoſynam ſanctis Dei pauperibus pro amore Domini noſtri Jeſu Chriſti ardenti deſiderio conſecratæ (ut loquitur formula *De fundando Monaſterio*) etiam tamquam eleemoſynæ & pauperum Dei neceſſitatibus, non autem in luxum, & uſus plane profanos impenderentur.

XVII. Admodum notanda clauſula, quam allegatis verbis ſubjungit formula conceſſionis Regiæ. “ Quia nihil de *Canonica inſtitutione* convellitur, quidquid ad domeſticos fidei pro tranquillitatis pace conceditur „. Hæc clauſula oſtendit, ſimilibus privilegiis, & immunitatibus, nihil de Canonica auctoritate, quibus Monaſteria ſpirituali Epiſcoporum directioni ſubduntur, detrahi. Et ſane Regum ac Principum mens fuit, Monachos contra Potentiorum vexationes, & oppreſſiones ſuâ auctoritate protegere, nequaquam vero a Canonica ſubjectione eximere; uti infra latius oſtendetur.

XVIII. Privilegia ab Epiſcopis conceſſa, & Regiâ auctoritate firmata necdum ſat valida erant, ut temporalia Monachorum contra Potentiorum invaſiones tuta eſſent, aut jus eligendi Abbates regulares illibatum ſervaretur: quare Monachi eorumve Fundatores, hæc privilegia etiam auctoritate Sedis Apoſtolicæ, præſertim ſeculo IX. & ſequentibus, firmari poſtularunt; ipſaque Monaſteria ſub ſpeciali ejuſdem Sedis protectione eſſe voluerunt.

XIX. Extat tomo 8. Concil. general. *col.* 235. Epiſtola Benedicti Papæ III. ſuper confirmatione privilegiorum Abbatiæ Corbeienſis, in qua narrat, Abbatem Corbeienſem petiiſſe, “ ut noſtræ (ait) auctoritatis privilegium ſuper electionis propriæ ſtatu, & rerum ſuarum liberâ poſſeſſione ſeu diſpenſatione prædicto Monaſterio Corbeiæ concederemus „.

Hìc adverte, privilegium petitum a Pontifice tantum ad rerum temporalium poſſeſſionem, & diſpenſationem, atque ejus liberæ electionis pertinuiſſe.

XX. Narrat dein Pontifex, quod Abbas ipſi oſtenderit privilegia ab Epiſcopis edita: unum a Præſule Ambianenſi, nimirum Bertefrido (ad cujus Diœceſim locus ille pertinet) & Coëpiſcopis ſuis factum atque roboratum, quod refertur tomo 6. Concil. general. *col.* 527. alterum ab Archiepiſcopo Remenſis Eccleſiæ Hincmaro, & univerſali Concilio Epiſcoporum Galliarum conſcriptum, & ſubſcriptionibus propriis

priis roboratum. Extat tomo 7. Concil. general. *col.* 1848.

Quid hæc privilegia continerent, audiamus: " In quibus privilegiis decretum eſt, „ ut præfatum Monaſterium Corbeiæ, & „ rerum ſuarum liberam obtineant domi„ nationem, & eligendi ſibi Abbatem de „ ſuis ſemper habeant poteſtatem „.

Poſt hæc afferit Pontifex, quod Imperatoria Lotharii, & Ludovici, ac Caroli ſupplicatio acceſſerit " idipſum poſtulantis, „ videlicet ut Epiſcoporum privilegia no„ ſtrâ quoque auctoritate firmarentur „.

His præmiſſis duo illa in privilegiis Epiſcoporum contenta auctoritate ſuâ ipſe confirmat, & Monaſterio Corbeiæ in perpetuum ſalva eſſe voluit.

XXI. Ut vero integra maneat rerum temporalium poſſeſſio penes Monaſterium, vetat Epiſcopis, eorumque Archidiaconis, & miniſtris, ne quidquam ex iis, quæ ad Monaſteria pertinent, ſibi vindicent.

Quam ſingulari ratione injuſtum ſit, ut Epiſcopi Galliarum quidpiam e rebus ad Monachorum uſus deſtinatis, in ſuos proprios convertereent, ſequenti probat argumento: " Cumque Galliarum permaxime „ Eccleſias fidelium collationibus a Deo „ conſtet eſſe ditatas, ut nemo ſit fere „ Epiſcoporum, cui ſuæ ſumptus Eccleſiæ „ ſatis ſuperque non ſufficiant, cujus gra„ tiâ neceſſitudinis, quæ ſervorum Chriſti „ ſunt uſibus collata, in ſuos convertere „ ſumptus præſumant „.

XXII. Conſequentiam probat ſequenti ratiocinatione: " Si enim Clericorum, qui „ de propriis abundant reditibus, commu„ nicatio prohibetur cum eis, quæ confe„ runtur Eccleſiæ, nedum illi acceperint, „ qui de propriis abundant, eorum qui ni„ hil habent inopia non levetur; quâ con„ ſcientiâ Epiſcopus ſuæ ſumptibus Eccle„ ſiæ ſufficiens, quæ ſervorum Dei fue„ rint uſibus collata præſumat contingere „?

Hic per tranſennam lector annotet, tamquam indubitatum aſſumi, Clericum, qui de propriis abundat reditibus, non poſſe communicare de iis, quæ Eccleſiæ conferuntur. Hoc teſtimonium addi cupio illis, quæ de hoc argumento fuſe dicta *Tom. III. part.* 2. *ſect.* 4. *tit.* 1. *cap.* 5.

XXIII. Idem privilegium rurſus renovavit, & confirmavit Benedicti III. immediatus ſucceſſor Nicolaus I. uti patet ex ejus Epiſtola 24. ad Traſuleum Abbatem Corbeiæ; quæ confirmatio itidem evincit, privilegium hoc non ſpectaſſe niſi rerum temporalium conſervationem, & liberam Abbatis electionem.

XXIV. Probat quoque hanc præcipue ſollicitatam, ut excluderentur Abbates ſeculares; dicit enim: " Abbatem vero Fra„ tres ipſius Monaſterii de *ſeipſis* eligen„ di ſemper habeant poteſtatem, & eam „ perſonam eligant, *quæ Monachi propoſi„ tum*, *& habitu*, *& moribus profiteatur*, „ non Canonicum aut laicum, neque al„ terius Monaſterii Monachum: quoniam „ Monachico Ordini præficere vel laicum, „ vel Canonicum, non eſt ſervare Ordi„ nis profeſſionem, ſed evertere: quod „ unuſquiſque Præpoſitus, cujus eſt Ordi„ nis, ejus quoque erit & propagator; „ nec bene diſponet aliquando cujuſcum„ que militiæ vitam, cujus non fuerit „ ipſe qui diſponit æmulator „.

Et infra: " Qua de re præcipimus o„ mnino, ut Monaſterio beatorum Petri „ & Pauli, quod Corbeiæ dicitur, nul„ lam præficiant perſonam, vel ex ſibi „ militantibus, vel ex alieno Monaſterio „ ſumptam, quæ non per electionem ſu„ matur probabilem, ſive de laico, ſive „ de Canonico, ſive de quocumque fuerit „ Ordine „.

XXV. Plurima hujuſmodi confirmationis Pontificia diplomata paſſim referuntur; quæ una oſtendunt Pontifices eo tempore, privilegia ab Epiſcopis conceſſa, auctoritate ſuâ potius roboraſſe, quam nova conceſſiſſe. Nec enim Pontificis auctoritas neceſſaria videbatur, ut ſimilia privilegia obtinerentur, quæ Canonicæ inſtitutioni non obviabant; ſed auctoritas Pontificia implorabatur, ut privilegia ab Epiſcopis canonice ac legitime indulta, contra malevolorum conatus illæſa manerent.

XXVI. Ulterius, quia Pontifices ſuam duntaxat addere ſolerent auctoritatem privilegiis ab Epiſcopis indultis, & auctoritate Regiâ frequenter etiam probatis, nihil quoque de canonica Epiſcoporum auctoritate ſpirituali in Monaſteria diminuerunt; ſed voluerunt, ut indulta ab Epiſcopis

pii ſuum perennem obtinerent effectum.

XXVII. Hæc brevi compendio ſeculo XI. expreſſit S. Ivo Carnutenſis *epiſt.* 193. monens Gaufridum Bellovacenſem Epiſcopum, ut privilegia Eccleſiæ S. Quintini intemerata ſervaret, quæ *a Prædeceſſoribus obtinuit, Apoſtolica manus roboravit, Regiaque Majeſtas pragmatica ſanctione firmavit.*

XXVIII. Similiter dum Fundatores cœperunt Monaſteria a ſe fundata ſpeciali protectioni Sedis Apoſtolicæ immediate ſubjicere, nequaquam Monachos ab Epiſcoporum ſpirituali juriſdictione, & correctione exemptos voluerunt; ſed ut ſub protectione Sedis Apoſtolicæ, contra Potentiorum invaſiones, & vexationes, tuti & quieti eſſent, ut infra latius oſtendetur.

CAPUT IV.

De initiis, & progreſſu Exemptionum.

1. *Privilegia primitus Monachis indulta proprie non ſunt Exemptiones.*
2. *Diviſio Exemptionis in partialem, & totalem; & quid partialis?*
3. *Quid totalis?*
4. *Hæc a S. Bernardo dicta eſt* emancipatio.
5. *Recte vocatur* emancipatio.
6. *Ex privilegiis jam pridem Monachis indultis non probatur antiquitas Exemptionum.*
7. *Nonnulli originem Exemptionum ad tempora S. Gregorii referunt; ſed minus recte.*
8. *Privilegium Exemptionis, quod Monaſterio S. Medardi a S. Gregorio datum dicitur.*
9. *Privilegium hoc multis titulis ut ſuppoſititiam rejicitur.*
10. *Similiter & privilegium, quod ab eodem ſancto Pontifice datum dicitur Xenodochio Auguſtodunenſi.*
11. *Suppoſititium eſt privilegium, quod a S. Germano Pariſiorum Epiſcopo datum fertur Monaſterio S. Germani.*
12. *Initium Exemptionis nonnulli repetunt ex Synodo Carthaginenſi anni 524. ſub Bonifacio.*
13. *Referuntur acta hujus Synodi.*
14. *Acta, quæ huic Synodo adſcribuntur, non evincunt plenam Monaſteriorum exemptionem.*
15. *Acta illa de ſuppoſitione ſunt ſuſpecta.*
16. *Quin ob allegatam hanc Synodum quædam privilegia redduntur de ſuppoſitione ſuſpecta.*
17. *Privilegium quod Monaſterio S. Martini Turonenſis dediſſe fertur Adeodatus Papa.*
18. *Privilegium hoc ſupponit, quod jam pridem Sedes Apoſtolica Exemptiones dederit, ſed ob abuſus dare deſierit.*
19. *Privilegium noluit concedere Pontifex, niſi de conſenſu Epiſcoporum conſtaret.*
20. *Plura ſunt, quæ hoc privilegium de ſuppoſitione reddunt ſuſpectum.*
21. *Ante ſeculum* XI. *diſtinctio inter Monaſteria exempta, & non exempta non occurrit.*
22. *Neque Prælatorum adverſus Exemptiones querelæ, quæ ſeculo* XII. *& ſequentibus frequentes fuerunt.*
23. *Invectiva S. Bernardi in Monachos Exemptionem ambientes.*
24. *Rejicit prætextum Monachorum de libertate Monaſterii.*
25. *Cluniacenſes Monachi ſuas propugnant immunitates tamquam a Sede Apoſtolica ex voluntate Fundatorum indultas.*
26. *Impugnatores ad Sedem Apoſtolicam remittunt.*
27. *Sanctus Bernardus Eugenio III. Papæ querelam contra Exemptiones proponit.*
28. *Indignum cenſet Eccleſias inferioribus ſubtrahere, & Sedi Apoſtolicæ immediate ſubjicere.*
29. *Nullum eſſe bonum fructum Exemptionum prætendit.*
30. *Eas repugnare juſtitiæ.*
31. *Nec eſſe conformes voluntati Fundatorum.*
32. *Immunitates & protectiones a Fundatoribus expetitæ pro Exemptionibus a Monachis acceptæ.*
33. *Contra Exemptiones ſub nomine Archiepiſcopi Cantuarienſis ſcribit Petrus Bleſenſis.*

34. *Exemptiones multum obeſſe Monaſteriis ſcribit.*
35. *Rogat Pontificem ne credat Privilegiis; niſi iis viſis, quia multa falſa allegantur.*
36. *Acerrima ejuſdem Petri Bleſenſis contra Exemptiones Epiſtola ad ſuum fratrem Abbatem.*
37. *Contra Exemptionem ſcribit Joannes Sariſberienſis.*
38. *Similiter Petrus Cantor.*
39. *Horum teſtimonio evincitur, Exemptiones ante ſeculum* XI. *vix notas fuiſſe.*
40. *Conciliorum de his querela.*
41. *Ordinum Mendicantium Fundatores merito Exemptiones reſpuerunt.*
42. *Sanctus Franciſcus noluit a ſuis Sodalibus privilegia impetrari.*
43. *Contra mentem ſancti Franciſci quidam ejus Filii Exemptiones impetrare cœperunt.*
44. *Id & in aliis Ordinibus contigit.*
45. *Exemptiones a Mendicantibus impetratæ cur ſpecialiter odioſæ?*
46. *Epiſcoporum Provinciæ Remenſis anno* 1287. *querelæ occaſione privilegiorum.*
47. *Querela Epiſcoporum contra Exemptiones in Concilio Viennenſi.*
48. *Privilegia hæc ſummum incrementum accepere tempore ſchiſmatis Avenionenſis; & quid circa hæc decreverit Martinus V. in Concilio Conſtantienſi?*
49. *Contentiones, & difficultates exortæ occaſione Exemptionum colliguntur ex Decretalibus in corpore Juris exſtantibus.*
50. *Capitula, & Univerſitates ſtudiorum etiam eximi cœperunt.*
51. *Exemptiones Capitulorum Canonicorum ſeculo* XIII. *nondum notæ videntur.*
52. *Occaſio Exemptionis Capitulorum.*
53. *Quâ ratione exemptæ videantur Univerſitates.*
54. *Etiam particulares perſonæ eximi cœperunt.*

I. VAria privilegia & immunitates jampridem Monachis, & Monaſteriis indulta fuiſſe *capite* 2. oſtendimus: ſed illa ſolum immunitatem a certis oneribus, & jus eligendi Abbatem ſpectaſſe, ibidem notavimus. Quapropter hæc privilegia ſeu immunitates, non veniunt proprie nomine *exemptionis*, prout hodie communiter ſumitur vox *exemptio*, ubi de Monaſteriorum, Capitulorum, aliorumque Corporum aut locorum, vel perſonarum Exemptione agunt Canoniſtæ: quamvis alias ſimiles immunitates dici poſſent *exemptiones*, quatenus per eas Monaſteria, aliaque Corpora a quibuſdam juribus eximuntur.

II. Hac ratione nonnulli e recentioribus Canoniſtis exemptionem dividunt in partialem, & totalem. Sub priore comprehendunt Communitates, quibus conceditur immunitas ſive exemptio a juriſdictione Epiſcopi vel Ordinarii; quoad certos quoſdam articulos, puta *Cathedraticos Synodicos*, & alios qui ad legem Diœceſanam, juxta recentiorem Canoniſtarum opinionem, ſpectant; hæcque rurſus generalior vel reſtrictior eſt, quatenus a pluribus, aut paucioribus hujuſmodi Juribus eximit, quod ex tenore privilegii ſive immunitatis dignoſci debet; quemadmodum capite ſequenti oſtendetur.

III. Totalis autem, & quæ hodie ſimpliciter, & communiter *exemptio* nuncupatur, & de qua præcipue hoc titulo agitur, a Canoniſtis definiri ſolet, libertas illimitata a poteſtate, & juriſdictione Ordinarii cum immediata ſubjectione Sedi Apoſtolicæ; ita ut ſic exempti non tantum ſint abſoluti a juriſdictione Ordinarii, quoad Jura illa, quæ ad legem Diœceſanam referri ſolent; ſed etiam ab iis, quæ ad legem Juriſdictionis ſpectant, ut ſunt correctio, punitio, &c. atque ipſum exemptum quodammodo ſubtrahit auctoritati, & juriſdictioni ſpirituali ſui Epiſcopi, & immediate ſubdit Sedi Apoſtolicæ.

IV. Hanc ſpeciem Exemptionis maluit S. Bernardus vocare *emancipationem*, quam immunitatem aut privilegium, *epiſt.* 42. dicens: *Spoliant* (Abbates) *Eccleſias ut* EMANCIPENTUR; *redimunt ſe, ne obediant.*

V. Nec ſane incongrue emancipatio vocatur, argumento ducto ab *emancipatione* legali, quâ filiifamilias poteſtati paternæ ſubtrahuntur, & in quamdam libertatis ſpeciem vindicantur, ac ſui juris efficiuntur.

VI. Ita-

VI. Itaque Exemptio hæc omnino diſparata eſt a privilegiis, & immunitatibus jam pridem ab Epiſcopis indultis, & Apoſtolicâ ac Regiâ auctoritate roboratis, de quibus ſupra *capite* 2. & 3. actum eſt. Quare & ex hujuſmodi privilegiis nihil pro auctoritate aut antiquitate Exemptionis (prout hodie ſumitur, & ſubtractionem a Canonica Epiſcoporum auctoritate, & correctione complectitur) deſumi poteſt; quandoquidem prædicta privilegia, & immunitates Canonicam Epiſcoporum auctoritatem non attigiſſe oſtenderimus.

VII. Quo vero tempore non tantum immunitates, ſed & Exemptiones a Canonica Epiſcoporum ſubjectione poſtulari ac impetrari per Monachos a Sede Apoſtolica cœperint, non una eſt omnium opinio.

Nonnulli credunt, S. Gregorium quædam Monaſteria, & pia loca Exemptionis privilegio donaſſe, atque a poteſtate Ordinariorum ſolviſſe, & Sedi Apoſtolicæ Immediate ſubjeciſſe.

Negari nequit, quin S. Gregorius ſpecialem in Monachos, & Moniales, eorumque Monaſteria curam ſuam ac ſollicitudinem Paſtoralem impenderit; multumque ſollicitus fuerit, ne indebitis oneribus gravarentur, aut vanis prætextibus, & dominandi quorumdam libidine vexarentur, & turbarentur; ſed nullibi eos a canonica ſubjectione Epiſcoporum exemit, aut Epiſcopali cenſuræ ſubtraxit; imo ad Euſebium Abbatem ſcribit *lib.* 2. *Epiſt.* 24. *indict.* 10. „ Qui ſe contra Præpoſitos ſuos erigunt, profecto oſtendunt, quia ſervi Dei eſſe contemnunt „. Ulterius eumdem Abbatem de ſuo Epiſcopo juſte conquerentem, a ſubjectione non abſolvit; ſed ut ſe humiliter ſubjiciat hortatur. " Et quidem „ ab illo (Epiſcopo) hoc quod factum eſt, minime fieri debuit, a te tamen omnino debuit humiliter ſuſcipi: & rurſum cum gratiam reddebat, ad eum cum gratiarum actione debuit occurri. Quod quia ita a te factum non eſt, adhuc cognoſco, quia nobis omnino lacrymarum opus eſt. Non enim grande eſt iis non eſſe humiles, a quibus honoramur, quia & hoc ſeculares quilibet faciunt: ſed illis maxime humiles eſſe debemus, a quibus aliqua patimur: Nam Pſalmiſta dicit. *Vide humilitatem meam de inimicis meis*. Nos cujus vitæ ſumus, qui humiles eſſe etiam Patribus noluwus „? Plura vide ſupra *capite* 2. ubi oſtendimus, privilegia a S. Gregorio indulta nullatenus ad hanc exemptionem pertinuiſſe.

VIII. Extat quidem ad calcem Epiſtolarum S. Gregorii privilegium ampliſſimum Exemptionis, quod Sueſſionenſi Monaſterio S. Medardi conceſſiſſe dicitur hic ſanctus Pontifex. Verum ſi tenor hujus privilegii duntaxat inſpiciatur, apparebit indignum eſſe, quod tanto Pontifici adſcribatur. Quis enim unquam inſcriptionem in Epiſtolis Pontificum vidit huic ſimilem: *Pretioſiſſimis lapidibus merito renitentibus, omnibuſque ſanctæ Dei Eccleſiæ membris, quorum univerſale Caput eſt Chriſtus, Gregorius licet ſanctæ Romanæ Sedis Pontificio ſublimetur, humillimus tamen ſervorum Dei ſervus*.

IX. In ipſo privilegii contextu plurimæ occurrunt inſolitæ, & barbaræ expreſſiones a ſtylo, & ætate S. Gregorii omnino alienæ; item prærogativæ, & jura Abbati Monaſterii S. Medardi conceduntur, nullatenus moribus, & diſciplinæ illius ætatis conſentanea: in ipſis quoque ſubſcriptionibus craſſiſſimi deprehenduntur errores: quemadmodum poſt Cardinalem Perronium, Jacobum Sirmondum, aliofque viros eruditos, deduxit & oſtendit Joannes Launoius Theologus Pariſienſis in Scripto, cui titulus: *Inquiſitio in privilegium, quod Gregorius Papa primus Monaſterio S. Medardi dediſſe fertur*; ac dein latius in *Aſſertione* ejuſdem inquiſitionis, ubi adeo dilucide ſuppoſitionem, & fictionem hujus prætenſi privilegii demonſtrat, ut non credam quod eruditus ullus illud amplius ſuſtinere audebit; præſertim cum teſte Cardinale Bonâ, nec hoc privilegium inter Opera S. Gregorii reperiatur in archivis Romanis, ut ſibi a dicto Cardinale ſcriptum aſſerit Auctor notarum in Epiſtolas S. Gregorii editionis anni 1675. (a).

(a) Eruditi Benedictini e Congregatione S. Mauri, qui Opera S. Gregorii Magni anno 1705. edide-

X. Privilegium, quod S. Gregorius dediſſe dicitur Xenodochio Auguſtodunenſi, & refertur *lib.* 11. *Epiſt.* 10. licet non æque a moribus, & diſciplina ætatis Gregorianæ exorbitet ut præcedens, nihilominus plura exhibet ſuppoſitionis argumenta deducta a Joanne Launoio in citata Inquiſitione, *Corollario* 2. & latius in Appendice ad citatam Aſſertionem, *cap.* 10. Item in Aſſertione inquiſitionis in *Chartam immunitatis, quam B. Germanus Pariſiorum Epiſcopus ſuburbano Monaſterio dediſſe fertur*, *part.* 4. *cap.* 8. quamvis & ipſe Launoius *part.* 2. *ſect.* 5. ejuſdem Aſſertionis oſtendat, hoc qualecumque privilegium Abbatem juriſdictioni Epiſcopi non ſubtrahere, ſed ſubjicere: ideoque nullum hinc pro antiquitate Exemptionis argumentum deſumi poſſe, quantumvis privilegium genuinum eſſe probaretur.

XI. Privilegium quod Monaſterio S. Germani in Suburbio Pariſienſi circa tempora S. Gregorii datum ſcribitur a S. Germano Pariſiorum Epiſcopo, non obſcuriora nec pauciora præfert fictionis, & ſuppoſitionis indicia, quam illud quod Monaſterio S. Medardi indultum fertur a S. Gregorio, quæ late, & dilucide deduxit citatus Joannes Launoius, tam in inquiſitione in chartam immunitatis S. Germani, quam in ejuſdem *inquiſitionis Aſſertione* contra librum Roberti Quatremarii Monachi pro defenſione dicti privilegii editum.

XII. Chriſtianus Lupus in Scholiis ad *Canonem* 4. Chalcedonenſem, ait, quod „ Monachis adverſus Epiſcoporum exceſſus libertatem dare cœperit ad S. Fulgentii preces Bonifacius Archiepiſcopus Carthaginenſis, cujus (ait) Synodus extat integra in Bibliotheca Vaticana „. Meminit & hujus Synodi Joannes Mabillonius *lib.* 1. *De Re diplomatica cap.* 3. qui & huic Exemptionum initium aliquod adſcribit.

XIII. Synodum hanc in ſuo Spicilegio edidit Lucas Dacherius, & tomo 4. Concil. general. *col.* 1641. inſeruit Labbeus, qui recitatis actis hujus Concilii, ad calcem *col.* 1649. monet: “ Decretum autem hujus Concilii extat in alio Codice Longobardico vetuſtiſſimo Bibliothecæ Vaticanæ *num.* 5845. „ Deinde immediate ſubjicit: *In Concilio ſub ſancto Bonifacio Epiſcopo apud Carthaginem*. “ Erunt igitur omnia omnino Monaſteria, ſicut ſemper fuerunt, a conditione Clericorum modis omnibus libera, ſibi tantum & Deo placentia „.

Eodem tomo Concil. general. *col.* 1785. extant Concilii Carthaginenſis ſub Reparato Epiſcopo anno Chriſti 534. acta nonnulla, in quibus prædicti Concilii Carthaginenſis ſub Bonifacio mentio fit; referturque, quod “ Felix Epiſcopus Eccleſiæ Zactarenſis Provinciæ Numidiæ, dixit: De Monaſterio Abbatis Petri, ubi nunc Fortunatus Abbas conſtitutus eſt, quæ temporibus ſanctæ memoriæ Bonifacii in Concilio univerſali nobis etiam præſentibus acta ſunt, inconvulſa permaneant „.

Poſt hæc ſubditur: “ Cetera vero Monaſteria etiam ipsâ libertate pleniſſimâ perfruantur, ſervatis limitibus Conciliorum ſuorum in hæc duntaxat, ut quandoque voluerit ſibi Clericos ordinare, vel Oratoria Monaſteriis dedicare, Epiſcopus, in cujus plebe, vel civitate locus Monaſterii exiſtit, ipſe hujus muneris gratiam compleat, ſalvâ libertate Monachorum, nihil ſibi in his præter hanc ordinationem vindicans, neque eccleſiaſticis eos conditionibus, aut angariis ſubdens. Oportet enim in nullo Monaſterio quemlibet Epiſcopum cathedram collocare; aut qui forte habuerint, habere: nec aliquam ordinationem, quamvis leviſſimam, facere, niſi Clericorum, ſi voluerint, habere: eſſe enim debent Monachi in Abbatum ſuorum poteſtate. Et quando ipſi Abbates de corpore exierint, qui in loco eorum ordinati ſunt, „ ju-

derunt, Privilegium de quo agitur e ſua expunxerunt editione. Quapropter recte concluditur, ab ipſis habitum fuiſſe ut ſpurium illud Privilegium, adeoque ab aliis perperam S. Gregorio adſcriptum.

„ judicio Congregationis eligantur: nec „ officium ſibi hujus electionis vindicet, „ aut præſumat Epiſcopus. Si qua vero „ contentio, quod non optamus, exorta „ fuerit, ut illa Abbatum aliorum conci- „ lio, ſive judicio finiatur „.

XIV. Si acta hujus Concilii rite expendantur, merito ambigitur, num Monaſteria ab omnimoda Epiſcopi juriſdictione ſpirituali eximantur; an vero immunitatem dumtaxat a juribus quibuſdam temporalibus conſequantur, ut Epiſcopus *neque eccleſiaſticis eos conditionibus, aut angariis ſubdat*, atque liberam electionem Abbatis permittat.

XV. Ad hæc, Ferrandus Diaconus Carthaginenſis, & Creſconius, Bonifacio, ſub quo Synodus Carthaginenſis de privilegio Monachorum habita dicitur, coævi fuerunt; quorum prior Canones Carthaginenſes in compendium redegit, ediditque ſub titulo, *Breviarium Canonicum*: poſterior vero Canones in unum corpus redegit, & tamen neuter Synodi a Bonifacio habitæ, aut Canonum ab ea Synodo de libertate Monaſtica editorum meminit. Meminiſſet autem uterque, vel alteruter ſine dubio (ait Joannes Launoius in citata Aſſertione inquiſitionis in Chartam immunitatis S. Germani *part.* 4. *cap.* 6. *ſect.* 1.) cum ex ſubjecta materia, quæ tractaretur, tum ex eo quoque quod facta tunc temporis Synodus in utriuſque oculos, manum & calamum incurriſſet.

XVI. Hinc non leve de veritate, ac ſinceritate hujus Synodi dubium oritur. Imo Joannes Launoius, vel hinc pro ſuppoſitione privilegiorum Monaſterii Foſſatenſis, Sandionyſiani, & Corbejenſis argumentum deſumit, quod in his privilegiis hujus Synodi Carthaginenſis acta, & Canones reclamentur: præſertim quia in duobus poſterioribus privilegiis dictis Canonibus jungitur S. Auguſtini liber *De Eccleſiaſticis Gradibus*, qui tamen nec in Catalogo librorum S. Auguſtini, quem confecit Poſſidius, extat; nec venerabilis Beda meminit; neque in ulla Operum S. Auguſtini editione comparuit hactenus, etiam inter Opera, quæ vel Librariorum errore, vel unius Codicis compactione Auguſtino perperam adſcripta, & in appendices in ultima editione rejecta ſunt.

XVII. Refertur tomo 6. Concil. general. *col.* 523. Epiſtola Adeodati Papæ ſcripta circa annum 675. ad univerſos Epiſcopos Galliæ de privilegio, quod conceſſum eſt Abbati Monaſterii S. Martini Turonenſis.

XVIII. In hac Epiſtola narrat Pontifex, quod Ægidius religioſus Presbyter, & Abbas Monaſterii S. Martini ſibi ſupplicaverit, ut privilegium ei concedere dignaretur; ac dein ſubdit: " Parumper autem ambiguimus, idcirco quod mos atque traditio ſanctæ noſtræ Eccleſiæ plus non ſuppetat a regimine Epiſcopalis providentiæ religioſa loca ſecernere „.

Ad quæ verba reflectens Baronius ait: „ Ex cujus ſcripto illud fit manifeſtum, „ jam ceſſaſſe Romanos Pontifices ejuſmodi immunitates concedere Monaſteriis, „ cum dicat: *Mos atque traditio ſanctæ noſtræ Eccleſiæ plus non ſuppetat a regimine Epiſcopalis providentiæ religioſa loca ſecernere*. Id fortaſſe, quod experimento didiciſſent, ejuſmodi immunitates „ obfuiſſe potius, quam profuiſſe Monaſticæ Obſervantiæ „.

XIX. Dein proſequitur Pontifex, narrans, quod ubi Crotberti Turonenſis Epiſcopi libertatem Monaſticam ſcripto conceſſam comperit, " in cujus volumine (ait) „ & aliorum per Gallicanam videlicet Provinciam conſtitutorum Antiſtitum ad id „ conſenſum præbentium ſubſcriptiones ſubter annexas inſpeximus; nullatenus jam „ exortem rationis, ac Canonicæ regulæ „ tantorum Epiſcoporum conſonam ſententiam fore perpendimus. Propterea & „ nos erga quod iidem Fratres noſtri reverendiſſimi præſentes conferre providerunt, ſimili cenſurâ ex auctoritate profecto Apoſtolorum Principis, cui claves „ ligandi atque ſolvendi Conditor atque „ Redemptor omnibus tribuit, identidem „ firmari conceſſimus „.

Hinc non obſcurum eſt, Pontificem noluiſſe prius hoc privilegium concedere, niſi poſtquam ipſi compertum fuit, Epiſcopos jam tum illud dediſſe, aut conſentire ſaltem voluiſſe, quod & ſollicite cavit, ubi in fine rurſus hanc clauſulam parentheſi in-

includit, *quod etiam Præſules conſonâ ſententiâ definierunt*.

Unde ſi verum atque genuinum ſit Adeodati hoc privilegium, ex illo conſtat, ſeculo ſeptimo ſolitos non fuiſſe Pontifices hujuſmodi privilegia concedere, niſi illa prævie ab Epiſcopis eſſent conceſſa, aut probata: ita ut Pontificalis conceſſio verius eſſet privilegii ante dati confirmatio, quam novi conceſſio.

XX. Dixi, ſi verum atque genuinum ſit Adeodati privilegium; multa quippe ſunt, quæ non parum ſuſpectum reddant hoc privilegium ſeu Epiſtolam Adeodati.

Atque in primis, quod innuat, jam ceſſaſſe Pontifices, hujuſmodi immunitates concedere Monaſteriis; indirecte innuendo, antehac a Pontificibus plures ſimiles immunitates indultas fuiſſe, uti notavit Baronius: cum tamen nullibi hujuſmodi authentica privilegia a Pontificibus ante annum 675. conceſſa reperiantur, neque ullus illius ætatis Scriptor illorum meminerit; nec legantur ullæ querelæ adverſus ſimilium privilegiorum abuſus, ob quos Pontifices a dandis ſuperſediſſent.

Præterea, quod non ſemel occurrat *Religioſus Presbyter, & Abbas*, argumentum eſt haud leve, hanc Epiſtolam ſeculo x. aut xi. quo Abbates ſeculares invaluerant, fabricatam eſſe; quo argumento aliquando & P. Papebrochius inductus fuit, ut hoc privilegium tamquam fictitium rejiceret in Propylæo antiquario, tomo 2. Sanctorum menſis Aprilis præfixo, ubi *part.* 1. *cap.* 10. *num.* 127. ita loquitur: " Quod apud „ Baronium ex Papirio Maſſono habetur, „ velut ab Adeodato Papa ſub anno 675. „ conceſſum Turonenſi Monaſterio, & „ Monachis S. Martini, id licet ſit mutilum extremâ parte, ſatis tamen habet „ unde novitia fictio deprehendatur, dum „ identidem *Religioſi* Abbatis meminit ex „ uſu ejus temporis, quo res Monaſtica „ tantum diſpendium accepit, quantum „ quæri vix fas eſt per Abbates *ſeculares* „.

Scio ipſum Patrem Papebrochium in ſuo Conatu chronico-hiſtorico judicium ſuum de fictione hujus privilegii retractaſſe, eidem Turonenſi Monaſterio libenter gratulans tam vetuſtum privilegium. Quod adverterit (ait) *Religioſum* hic non aliter dici, ac nunc diceremus *Reverendum*: quam reflexionem deſumpſit ex Mabillonio *lib.* 1. *De Re diplomat. cap.* 3. qui ibidem oſtendere conatur, titulum *Religioſi* datum fuiſſe Abbatibus ante exortos Abbates ſeculares.

Verum ſi totus privilegii contextus legatur, neſcio an ibi epithetum *Religioſus* aliter ſumi queat, quam ut *ſeculari* opponatur, ipſeque Papebrochius ſat grave ſuæ retractationis fundamentum habuerit.

Et ut daremus, vocem *Religioſus* hic non opponi Abbati *ſeculari*; neque hinc fictionis ſufficiens argumentum deſumendum foret, nequaquam tamen propterea Turonenſi Monaſterio de antiquitate ſui privilegii *gratulandum* videbatur: quandoquidem alia eſſent non levia indicia, & argumenta, quæ hoc privilegium ut minus admodum de fictione, & ſuppoſitione ſuſpectum faciant; quæ docte proponit Joannes Launoius in Aſſertione inquiſitionis in privilegium S. Medardi, *part.* 3. *cap.* 20.

XXI. Quidquid ſit, hoc ſatis compertum eſt, quod ante ſeculum xi. aut xii. diſtinctio inter Monaſteria exempta, & non exempta in Synodis, aut genuinis ſcriptis illius ætatis non occurrat; ſed Monaſteria paſſim generaliter, & indefinite Epiſcoporum ſpirituali regimini ſubjecta dicantur.

XXII. Inſuper & illud notandum, quod ante illa ſecula non occurrant illæ adverſus haſce Monaſteriorum, aut Abbatum exemptiones querelæ: quæ ſeculo xi. & ſequentibus frequentes, & graves fuere. Indicium haud obſcurum, vel ſeculo undecimo primum eſſe exortas exemptiones illas, aut ſaltem adeo multiplicatas, ut multorum querelas excitarent.

XXIII. Sanctus Bernardus ſub initium ſeculi xii. ſcribens ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum, ſive in tractatu *De Moribus, & Officio Epiſcop. cap.* 9. quam alte de Abbatibus exemptionem a juriſdictione Epiſcoporum ambientibus queritur! „ Miror (ait) quoſdam in noſtro Ordine „ Monaſteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odioſâ contentione infringe„ re, & ſub humili (quod pejus eſt) ha„ bitu, & tonſura tam ſuperbe ſapere, ut cum

Digitized by Google

,, cum ne unum quidem verbulum de ſuis
,, imperiis ſubditos ſuos prætergredi pa-
,, tiantur, ipſi propriis obedire contemnant
,, Epiſcopis. Spoliant Eccleſias, ut eman-
,, cipentur; redimunt ſe, ne obediant.
,, Non ita Chriſtus; ille ſiquidem dedit
,, vitam, ne perderet obedientiam: quà
,, iſti ut careant, totum fere ſuum ſuo-
,, rumque victum expendunt. Quid hoc
,, eſt præſumptionis, o Monachi? Neque
,, enim quia Prælati Monachis (a), ideo
,, non Monachi: nempe Monachum facit
,, profeſſio, Prælatum neceſſitas,,.

XXIV. Et infra: " Sed non propter
,, me, inquit, facio, ſed quæro Eccleſiæ
,, libertatem. O libertas omni (ut ita lo-
,, quar) ſervitute ſervilior! Patienter ab
,, hujuſmodi libertate abſtineam, quæ me
,, peſſimæ addicat ſuperbiæ ſervituti. Plus
,, timeo dentes lupi, quam virgam paſto-
,, ris. Certus ſum enim ego Monachus,
,, & Monachorum qualiſcumque Abbas, ſi
,, mei quandoque Pontificis a propriis cer-
,, vicibus excutere jugum tentavero, quod
,, Satanæ mox tyrannidi meipſum ſubjicio.
,, Advertens nimirum cruenta illa beſtia,
,, quæ circuit quærens quem devoret, elon-
,, gatam cuſtodiam: heu! ſtatim inſilit in
,, præſumptorem. Merito enim non cun-
,, ctatur præſidere ſuperbo, qui ſe jure
,, regem gloriatur ſuper omnes filios ſu-
,, perbiæ. Quis dabit mihi centum in mei
,, cuſtodiam deputari Paſtores? Quanto
,, plures ſentio mei curam gerere, tanto
,, ſecurior exeo in paſcua. Stupenda inſa-
,, nia! Animarum non cunctor turbas mi-
,, hi cuſtodiendas colligere: & unum ſu-
,, per propriam gravor habere cuſtodem.
,, Et quidem ſubjecti me de reddenda pro
,, ſe ratione ſollicitant. Qui autem præ-
,, ſunt mihi, *ipſi potius* (Paulo dicente)
,, *pervigilant tamquam rationem pro me*
,, *reddituri*. Illi etſi honorant, onerant:
,, hi non tam premunt, quam protegunt.
,, Scio me legiſſe: *Judicium duriſſimum*
,, *his, qui præſunt, exiguo autem concedi-*
,, *tur miſericordia*. Quid igitur vos, o
,, Monachi, Sacerdotum gravat auctori-
,, tas? Metuitis infeſtationem? Sed ſi quid
,, patimini propter juſtitiam, beati. Secu-
,, laritatem contemnitis? Sed ſecularior ne-
,, mo Pilato, cui Dominus aſtitit judi-
,, candus,,.

XXV. Quamvis hæc contra ſui Ordi-
nis Abbates dicat Bernardus, certum ni-
hilominus eſt, & Cluniacenſibus idipſum a
S. Bernardo objectum eſſe, ex *Epiſtola* 28.
lib. 1. Petri venerabilis Abbatis Cluniacen-
ſis. In hac enim Epiſtola ſcribit hic Ab-
bas Cluniacenſis, inter alia objici Clunia-
cenſibus, quod *proprium Epiſcopum habere*
refugerent. Reſpondet vero Petrus, id ve-
rum non eſſe, cum pro *proprio* Epiſcopo
agnoſcant Romanum Epiſcopum. " Hunc
,, unum & maximum nos habere Epiſco-
,, pum gloriamur (ait), *huic ſoli* ſpeciali-
,, ter obedimus: ab hoc ſolo, ſi cauſa,
,, quod abſit, exigeret, interdici, ſuſpen-
,, di, atque excommunicari poſſumus. Hoc
,, ipſius Sanctæ Sedis irrefragabilis ſanxit
,, auctoritas: nec unius tantum, ſed mul-
,, torum Decreta inde apud noſtram ma-
,, tricem Eccleſiam conſervantur. Hæc ipſi
,, ita condiderunt, non ut hanc, de qua
,, loquimur, Cluniacenſem Eccleſiam alte-
,, ri Epiſcopo prius eam poſſidenti aufer-
,, rent; ſed a Fundatoribus, qui eam in
,, proprio alodio conſtruxerant, rogati, ut
,, propriam retinuerunt, atque ſoli Roma-
,, no Pontifici eam in æternum ſubjacere
,, decernentes, pluribus hoc privilegiis
,, confirmaverunt,,.

XXVI. Rationibus his in juſtificationem
Cluniacenſium adductis, tandem concludit:
,, Si autem adhuc perſtatis, & nos male
,, agere jactatis, illum quem obtendimus
,, impetite, & nobis dimiſſis cum illo
,, agite,,.

XXVII. Videns ergo Bernardus, Clu-
niacenſes, alioſque ab Epiſcoporum auctori-
tate ſeſe ſubtrahentes, auctoritatem Sedis
Apoſtolicæ in ſuam defenſionem advocare,
hocque clypeo ſe tutos credere, querelam
ſuam ſcribens ad Eugenium III. Papam
ex-

(a) Id eſt, Gallico idiomate: *Quoique vous ſoyez Supérieurs de Moines, vous n'avez point perdu la qualité de Moines.*

Digitized by Google

exponendam credidit *lib. 3. cap. 4. De Conſideratione.* " Murmur loquor (inquit) & querimoniam Eccleſiarum. Troncari ſe clamitant ac demembrari. Vel nullæ, vel paucæ admodum ſunt, quæ plagam iſtam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur Abbates Epiſcopis, Epiſcopi Archiepiſcopis, Archiepiſcopi Patriarchis, ſive Primatibus. Bonaue ſpecies hæc? Mirum ſi excuſari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem poteſtatis, ſed juſtitiæ forte non ita. Facitis hoc, quia poteſtis; ſed utrum & debeatis, quæſtio eſt „.

XXVIII. Poſt hæc oſtendere conatur, quam indecens ſit, Eccleſias Epiſcopis inferioribus ſubtrahere, & ſibi immediate ſubjicere: " Quid item tam indignum tibi, quam ut totum tenens, non ſis contentus toto, niſi minutias quaſdam, atque exiguas portiones ipſius tibi creditæ univerſitatis, tamquam non ſint tuæ, ſatagas neſcio quomodo adhuc facere tuas? Ubi etiam meminiſſe te volo parabolæ Nathan de homine, qui multas oves habens, unam quæ erat pauperis concupivit. Huc quoque veniat factum, immo facinus Regis Achab, qui rerum ſummam tenebat, & unam vineam affectabat. Avertat Deus a te, quod ille audivit „: *Occidiſti, & poſſediſti.*

XXIX. Deinde ne ob fructum & commodum, quæ in Monaſteria, & diſciplinam Regularem ex conceſſa exemptione redundant, eam juſte a Sede Apoſtolica concedendam eſſe crederet, ſubjungit: " Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipſius; nullus eſt enim, niſi quod inde Epiſcopi inſolentiores, Monachi etiam diſſolutiores fiunt. Quid quod & pauperiores? Inſpice diligentius tallum ubique libertorum & facultates, & vitas, ſi non pudenda admodum, & tenuitas in his, & in illis ſecularitas invenitur. Matris noxiæ libertatis gemina ſoboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & male liberum vulgus, cum non ſit, qui arguat? Quidni licentius quoque ſpolletur, ac deprædetur inermis religio, cum non ſit, qui defendat „?

His aliiſque emancipationum incommodis relatis concludit: " Non eſt arbor bona faciens fructus tales, inſolentias, diſſolutiones, dilapidationes, ſimultates, ſcandala, odia: quodque magis dolendum, inter Eccleſias inimicitias graves, perpeteſque diſcordias. Vides quam verus ſit ſermo ille: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.* Quod ſi forte nec licet; ignoſce mihi, non facile adducor conſentire quod tot illicita parturit „.

XXX. Præterea emancipationes ſeu Exemptiones juſtitiæ, quæ jus ſuum cuique tribuendum docet, repugnare contendit: " Tunc tibi licitum cenſeas, ſuis Eccleſias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos, quos poſuerunt patres tui? Si juſtitiæ eſt jus cuique ſervare ſuum; auferre cuiquam ſua, juſto quomodo poterit convenire „?

XXXI. Cum autem Cluniacenſes dicerent, Cluniacum ab ipſo Fundatore fuiſſe Sedi Apoſtolicæ ſubjectum, & in ſua fundatione ab eadem retentum: ideoque nihil Epiſcopo ſubſtrahi a Sede Apoſtolica; ſed duntaxat retineri quod petente Fundatore ipſa acceptavit; reſpondit S. Bernardus *lib. 3. de Conſider. num.* 18. " Nonnulla tamen Monaſteria, ſita in diverſis Epiſcopatibus, quod ſpecialius pertinuerint ab ipſa ſui fundatione ad Sedem Apoſtolicam pro voluntate Fundatorum, quis neſciat? Sed aliud eſt quod largitur devotio, aliud quod molitur ambitio impatiens ſubjectionis „. Quaſi diceret: verum eſt, nonnulla Monaſteria ab ipſa ſui fundatione ad Sedem Apoſtolicam pro voluntate Fundatorum ſpecialiter pertinere; ſed *aliud eſt quod largitur devotio,* nimirum Fundatorum, *aliud quod molitur ambitio impatiens ſubjectionis:* hæc enim a diſciplina, & correctione, atque ſubjectione Epiſcoporum ſe ſubducere per emancipationem molitur; illa vero non quærit, nec largitur emancipationem, ſed ſolam Sedis Apoſtolicæ protectionem ad conſervationem eorum, quæ a Fundatoribus donata ſunt, & liberæ Abbatis electionis. Quod a S. Bernardo veriſſime dictum fuiſſe, ex dictis capite præcedenti colligi poteſt, & latius exponetur capite ſequenti; ubi

ubi oſtendemus, quod Fundator Cluniacenſium duntaxat Sedis Apoſtolicæ protectionem poſtulaverit; & quod ſpecialis protector Sedis Apoſtolicæ non inferat exemptionem.

XXXII. Hinc & ſat apparet, quod privilegia, & immunitates jam pridem ab Epiſcopis, & Romanis Pontificibus conceſſa, tamquam plenæ Exemptiones, ſenſim a Monachis reputari cœperint. Unde & Petrus Abbas Cluniacenſis in citata *Epiſtola* 28. ut Exemptionum antiquitatem adſtrueret, allegat Epiſtolas ſancti Gregorii ad Luminoſum Abbatem, & Caſtorium Epiſcopum Ariminenſem: cum tamen nec S. Gregorius in his Epiſtolis de Exemptionibus loquatur, nec data primitus privilegia ad exemptiones a ſpirituali juriſdictione ſpectarent, uti *cap.* 2. dictum eſt.

XXXIII. Circa idem tempus, quo in Galliis contra Exemptiones ſeu emancipationes queritur ſanctus Bernardus, in eaſdem ſtylum ſtrinxit in Anglia celebris ille ac eruditus Bathonienſis Archidiaconus Petrus Bleſenſis.

Fidem facit Epiſtola 68. quæ quidem ſub nomine Richardi Archiepiſcopi Cantuarienſis dirigitur ad Alexandrum III. ſed Petri Bleſenſis calamo & ſtylo exarata. In hac vehementi atque acerbiore ſtylo Exemptiones invadit; eaſque iiſdem pene coloribus quibus Bernardus depingit. “ Ad-
,, verſus Primates, & Epiſcopos intume-
,, ſcunt Abbates, nec eſt, qui majoribus
,, ſuis reverentiam exhibeat, & honorem.
,, Evacuatum eſt obedientiæ jugum, in
,, qua erat unica ſpes ſalutis, & prævari-
,, cationis antiquæ remedium. Deteſtantur
,, Abbates habere ſuorum exceſſuum cor-
,, rectorem, vagam impunitatis licentiam
,, amplectuntur, clauſtraliſque militiæ ju-
,, gum relaxant in omnem deſiderii liber-
,, tatem. Hinc eſt, quod Monaſteriorum
,, fere omnium facultates datæ ſunt in di-
,, reptionem, & prædam. Nam Abbates
,, exterius curam carnis in deſideriis agunt,
,, non curantes, dummodo laute exhibean-
,, tur, & fiat pax in diebus eorum: clau-
,, ſtrales vero, tamquam acephali otio va-
,, cant & vaniloquio: nec enim præſidem
,, habent, qui eos ad frugem vitæ melio-
,, ris inclinet ,,.

XXXIV. His aliiſque peſſimis emancipationum, & Exemptionum fructibus enumeratis, concludit: “ Quid eſt eximere
,, ab Epiſcoporum juriſdictione Abbates,
,, niſi contumaciam, ac rebellionem præ-
,, cipere, & armare filios in parentes ,, ?

Deinde nonnullis interpoſitis, ait: “ Mo-
,, naſteria enim, quæ hoc beneficium da-
,, mnatiſſimæ libertatis ſive Apoſtolicâ au-
,, ctoritate, ſive, quod frequentius eſt,
,, Bullis adulterinis adepta ſunt, plus in-
,, quietudinis, plus inobedientiæ, plus ino-
,, piæ incurrerunt: ideoque & multæ do-
,, mus, quæ nominatiſſimæ ſunt in ſancti-
,, tate, & religione, has immunitates aut
,, numquam habere voluerunt, aut habitas
,, continuo rejecerunt ,,.

XXXV. Denique rogat Pontificem, ut ſi Malmisburienſis Abbas (occaſione cujus hæc Epiſtola ſcripta fuit) ipſum accedat,
,, illius non admittat privilegia, donec ma-
,, nifeſte liqueat ex collatione ſcripturæ,
,, & Bullarum, quo tempore, & a quibus
,, Patribus ſint indulta ,,.

Rationem hujus præmittendæ indagationis ſubjungit: “ Falſariorum enim præſti-
,, gioſa malitia ita in Epiſcoporum con-
,, tumeliam ſe armavit, ut falſitas in o-
,, mnium fere Monaſteriorum Exemptione
,, prævaleat, niſi in deciſionibus, & exa-
,, minationibus faciendis Judex veritatis
,, exactior diſtrictiſſimus intercedat ,,.

XXXVI. Contra Exemptiones non mitiori ſtylo a Petro Bleſenſi exarata eſt *Epiſtola* 90. quâ fratrem ſuum recenter electum in Abbatem Maniacenſem hortatur, ut vel hiſce Exemptionis privilegiis, vel dignitati Abbatiali renuntiet: “ Si
,, Romanus Pontifex a juriſdictione veſtri
,, Epiſcopi vos exemit, nolite, quæſo, uti
,, privilegio, quod materiam rebellionis in-
,, ducit ,,.

Et infra: “ Per ſalutem itaque Patris,
,, qui nos genuit, & per ubera quæ ſu-
,, ximus in eadem matre, frater unice
,, vos adjuro, & deprecor, ut in ſignum
,, *plenæ humilitatis*, Pontificalia reſignetis
,, inſignia; aut ſi hoc ſine ſcandalo fieri
,, nequit, renuntietis in manu Domini

Digitized by Google

„ Papæ Monaſterii adminiſtrationem , &
„ ſubſtituto ibi ad inſtantiam veſtram Pa-
„ ſtore idoneo , vos ad clauſtrale otium ,
„ & ſalubrem militiam convertatis „.

XXXVII. Eodem declinante ſeculo XII.
ſcribebat Joannes Sarisberienſis Epiſcopus
Carnutenſis, vir in divinis Scripturis eru-
ditus , & in ſecularibus litteris nobiliter
doctus , nec minus religione , quam ſcien-
tiâ venerabilis , teſte Joanne Trithemio .

Hic *lib. 7. cap. 21. De Nugis Curial.*
teterrimo ſtylo deſcribit quoſdam hypocri-
tas , qui ſub pallio religionis homines mi-
ſere ſeducebant , & eorum marſupia eva-
cuabant ; utque hæc impune faciant : “ Ad
„ Eccleſiam Romanam confugiunt (ait)
„ quæ mater pietatis religioni conſuevit
„ providere quietem . Implorant opem ejus,
„ protectionis implorant clypeum , ne cu-
„ juſquam poſſint malignitate vexari , &
„ ſe poſſint plenius exhibere , & charita-
„ tis exhibere manus , ne decimas dent ,
„ Apoſtolico privilegio muniuntur . Pro-
„ cedunt ulterius , & quo ſibi plura im-
„ pune liceant , *a jurisdictione* omnium Ec-
„ cleſiarum ſeipſos eximunt , & efficiuntur
„ Romanæ Eccleſiæ filii ſpirituales „.

Dein relatis pluribus horum hypocrita-
rum fraudibus , & exceſſibus , addit hoc
notandum : “ Si eis obloqueris , Religio-
„ nis inimicus , & veritatis diceris impu-
„ gnator „. Hoc quam frequenter hodie
verificetur , notius eſt , quam ut probari
debeat .

XXXVIII. Hiſce omnibus conſonat ,
qui ſub finem ſeculi XII. floruit Petrus
Cantor , qui multum invehitur in has
Exemptiones , in verbo Abbreviato *cap.*
44. cujus hoc eſt ſummarium : *Contra eos
qui exuunt ſe a juriſdictione ſuorum Præ-
latorum* ; atque inter alia dicit : “ Cum
„ quælibet Provincia ſuum habeat Metro-
„ politanum , quælibet Diœceſis ſuum Epi-
„ ſcopum , abſurdum , & enorme videtur,
„ Eccleſiam vel Abbatem eſſe in Epiſco-
„ patu illius , & de Epiſcopatu illius , &
„ non ſub Epiſcopo illius Diœceſis : non
„ ei ſubjectus , licet ſit de Epiſcopatu , &
„ in Epiſcopatu illius „.

XXXIX. Horum aliorumque querelæ
admodum veriſimile reddunt , Exemptio-
num uſum ſeculo XII. vel initium ſum-
pſiſſe , aut magnum tum incrementum ac-
cepiſſe , ut tot querelas præteritis tempo-
ribus ignotas excitarit .

XL. Verum licet hæ ſanctorum , & il-
luſtrium virorum querimoniæ novitiam pro-
bare videantur Exemptionum originem ,
has tamen ſuffocare non potuiſſe evincunt
ſequentium ſeculorum frequentiſſimæ que-
relæ , necnon remedia ad earum abuſus
coërcendos adhibita . Concilium Latera-
nenſe ſub Alexandro III. in *cap. 3.* ꝟ
De Privileg. ait : “ Fratrum , & Coëpi-
„ ſcoporum noſtrorum conqueſtione com-
„ perimus , quod Fratres Templi , & Ho-
„ ſpitalis , & alii Religioſi indulta ſibi ab
„ Apoſtolica Sede privilegia excedentes ,
„ contra Epiſcopalem auctoritatem multa
„ præſumant , quæ ad ſcandalum faciunt ,
„ & grave pariunt periculum anima-
„ rum „.

Eaſdem querelas ſeculo XIII. renova-
vit Concilium Lateranenſe ſub Inno-
centio III. in *cap. 12.* ꝟ *De Exceſſib.
Prælat.*

XLI. Eodem ſeculo XIII. exorti Or-
dines Fratrum Mendicantium ; attendentes
eorum ſanctiſſimi Fundatores , & Patres ,
quantas hæc privilegia in Eccleſia turba-
tiones , & Epiſcoporum atque Prælatorum
querelas , & offenſiones excitarent , ab iis
abſtinendum judicarunt ; atque ſubjici Epi-
ſcopis voluerunt : præſertim quia Ordines
ſuos ita inſtituere intendebant , ut ipſorum
Sodales Epiſcopis , & Paſtoribus coopera-
tores ac ſubſidiarii accederent ; uti ſupra
Tom. I. parte 1. tit. 3. cap. 7. oſtendimus.

XLII. Quam alienus ab Exemptionibus
ac privilegiis fuerit S. Franciſcus , oſtendit
piiſſimum ejus teſtamentum , in quo inter
alia monita hoc moriens Filiis ſuis datum
voluit : “ Præcipio firmiter Fratribus uni-
„ verſis per obedientiam , quod ubicum-
„ que ſint , non audeant petere aliquam
„ litteram in Curia Romana „ : adeoque
nec litteras Exemptionis ; quod & probat
ejuſdem ſancti Patris apophthegma : “ Hoc
„ meum & Fratrum meorum eſt privile-
„ gium , nullum habere privilegium ſuper
„ terram , ſed omnibus obedire , & infe-
„ riores nos omnibus reputare „.

XLIII.

Digitized by Google

XLIII. Merito proinde Cardinalis Baronius ad annum *676.* notat, " ut Monachi ab Epiſcopali obedientia hujuſmodi privilegiis ſe ſubtraherent, nec gratum fuit S. Franciſco; ſed Fratris Eliæ, hominis non divino ſpiritu, ſed carnis prudentiâ nitentis, opus fuit ".

XLIV. Quod & in Ordine S. Franciſci effectum fuit, per Fratrem Eliam ejuſque aſſeclas, id & ſenſim in ceteris Mendicantium Ordinibus obtinuit.

XLV. Cum autem hæc privilegia ultra Monaſticam ac domeſticam diſciplinam ad functiones hierarchicas ipſi extenderent, atque in his ab Epiſcopali auctoritate exemptos ſe prætenderent; mirum quantâ ex his privilegiis ſcandala, & contentiones exorta ſint, quantæque adverſus hos privilegiatos Fratres hinc excitatæ Prælatorum querelæ.

XLVI. Graviſſimas querimonias Epiſcoporum Provinciæ Remenſis circa annum 1287. (dum notabilis Belgii noſtri portio huic Provinciæ in ſpiritualibus ſuberat) videre licet in Epiſtola circulari ex Concilio Provinciali data: quâ deplorant ſcandala, & animarum pericula, quæ in populo & Clero ſunt exorta, eo quod Fratres Prædicatores, & Minores Bullas privilegiorum ſe intelligere dicerent, & aſſererent " eo modo quod dilucide obviant Juri communi, Conciliis, & Conſtitutionibus Romanorum Pontificum, & intentioni etiam concedentis ".

Vide latius hæc relata in Epilogo *Repaguli Canonici adverſus nimiam exemptionem a juriſdictione Epiſcoporum extenſionem:* ubi & referuntur verba Alvari Pelagii ex *lib. 2. De Planctu Eccleſiæ cap. 66.* quibus exponit, quanta mala Ordo Minorum paſſus ſit; quia contra voluntatem S. Franciſci in ſuo Teſtamento declaratam privilegia fuerunt impetrata.

XLVII. In Concilio Viennenſi ſub initium ſeculi XIV. " agitatum fuiſſe de revocandis Exemptionibus, reſtituendoque Epiſcopis vetere jure in religioſas familias, quæ in eorum Diœceſibus agerent, ſcribit Odericus Raynaldus in appendice ad ann. 1312. *num.* 24. Additque: " Afferebantur etiam ab Epiſcopis variæ querelæ contra exemptos, a quibus Epiſcopalis ordinis auctoritatem contemni, pluraque contra fas ſub Exemptionum clypeo pertentari expoſtulabant ".

XLVIII. Porro privilegia hæc numquam majus incrementum ſumpſere, quam cum in Eccleſia Romana ſchiſmata fuerunt: tunc enim Romani Pontifices, aut pro talibus ſe gerentes, ut Ordines, Capitula vel potentiores perſonas ſibi faventes haberent, facile novis privilegiis, & gratiis cumulabant; quemadmodum in luctuoſo illo ſchiſmate, quod ab obitu Gregorii XI. incœpit, & vix finem accepit in electione Martini V. contigiſſe deplorat ipſe Martinus V. in Bulla *De Exemptionibus*, *Seſſ. 43.* Concilii Conſtantienſis evulgata, in *grave ipſorum Ordinariorum prajudicium:* quapropter, paucis exceptis, omnes Exemptiones ab obitu dicti Gregorii XI. conceſſas ſacro approbante Concilio (Conſtantienſi) revocat, atque Eccleſias, Monaſteria, & alia loca in priſtinam Ordinariorum juriſdictionem reducit, additâ hac notandâ clauſulâ: *Non intendimus Exemptiones de cetero facere, niſi cauſâ cognita, & vocatis quorum intereſt*. Extat hæc Bulla Martini V. Tom. 12. Concil. general. *col. 254.*

XLIX. Ceterum quam frequentes fuerint circa has Exemptiones exceſſus, quotque excitatæ quæſtiones ſeculo XIII. & ſequentibus, probant omnia illa tum Conciliorum Decreta, tum Pontificum Romanorum Decretales Corpori Canonico inſerta; quibus & quæſtiones reſolvuntur, necnon regulæ quædam ſtatuuntur, quibus abuſibus obviam eatur, & Exemptionibus hiſce limites figantur; quæ pro hodierna praxi & diſciplina capite ſequenti exponemus.

L. Ex citata Bulla Martini V. patet, non tantum Religioſos eorumque Monaſteria privilegia Exemptionis obtinuiſſe, ſed & Capitula Canonicorum, necnon Studiorum Scholas ſive Univerſitates, a juriſdictione Epiſcoporum fuiſſe exempta; quod & moderna praxis quoque evincit.

LI. Quandonam Capitula Canonicorum præſertim Cathedralium Exemptiones prætendere cœperint, incertum eſt. Illud apparet ſeculo XII. nondum horum Exemptiones notas fuiſſe. Neque enim ullæ de hac Exemptione apud S. Bernardum, alioſve ei coævos Auctores querimoniæ occurrunt,

runt; ſed hæ duntaxat contra Religioſorum Exemptiones diriguntur.

LII. Quapropter admodum veriſimile eſt, ad exemplum Religioſorum, ſeculo XIII. & ſequentibus, Capitula cœpiſſe Exemptionem à juriſdictione Epiſcoporum prætendere; eaſque ſenſim prætextu immunitatis in temporalibus, & correctionis, quam Capitulum vel Decanus habebant, invaluiſſe, diſſimulantibus ſubinde Epiſcopis, aut etiam conſentientibus, maxime dum electio Epiſcoporum a Capitulis dependebat; uti recte advertit, & deduxit Advocatus Regius coram Parlamento Pariſienſi, in cauſa pendente in eodem Parlamento inter Archiepiſcopum Senonenſem & ipſius Capitulum Cathedrale prætendens Exemptionem: integer diſcurſus refertur in Opere cui titulus: *Journal des Audiences*, *tomo* 3. *lib.* 1. *cap.* 31. Plura Capitula etiam Cathedralia exempta enumerat Joannes Lomede in Senatu Pariſienſi Patronus, in Tractatu *De Exemptionibus Eccleſiaſticis cap.* 4.

LIII. Univerſitates quando juriſdictioni Ordinariorum ſubtrahi, & Sedi Apoſtolicæ immediate ſubjici cœperunt, ſimiliter incertum eſt. Illud valde veriſimile eſt, rationem hujus ſubtractionis eſſe, quod cum Univerſitates præcipue ad ſcientias tradendas ſint inſtitutæ; atque inter ſcientias emineat ſcientia Theologica, quæ & difficiliores & graviores quæſtiones, & controverſias parere ſolet, maluerint, tutiuſque judicaverint, Sedi Apoſtolicæ ſuarum difficultatum, & quæſtionum deciſiones, ac una modum docendi, & regimen Academicum eſſe ſobjectas, quam particulari Epiſcopo, in cujus Diœceſi Univerſitas eſſet erecta. Accedit, quod tandem invaluiſſet, ut publicæ Univerſitates auctoritate Sedis Apoſtolicæ erigerentur, & privilegiis donarentur, quemadmodum ſub initium ſeculi XV. hæc Univerſitas Lovanienſis auctoritate Martini V. primum quoad quatuor Facultates erecta eſt, quibus per Eugenium IV. immediatum Martini V. ſucceſſorem Facultas Theologica adjuncta; variiſque privilegiis per dictos Pontifices eorumque ſucceſſores decorata fuit Univerſitas; quam & ſibi immediate ſubjectam voluerunt, uti & modo ab Ordinarii juriſdictione exempta manet; uti ex Præſide Everardi refert Eraſmus a Chokier De Juriſdictione Ordinarii in exemptos, *part.* 1. *quæſt.* 27. & addit: *Lateque per privilegia Lovanii typis mandata probatum eſt.*

LIV. Exemplo Religioſorum, & Canonicorum cœperunt & ſingulares perſonæ, ſeu Regulares ſeu ſeculares, variis titulis ſibi Exemptionem, & libertatem a ſubjectione ſui Epiſcopi impetrare, (*a*) quemadmodum ipſa Synodus Tridentina pluribus locis inſinuat; atque ſignanter *Seſſ.* 24. *cap.* 11. *De Reformat.* ubi & deplorat, has Exemptiones perturbationem in Epiſcoporum juriſdictione excitare, & exemptis occaſionem laxioris vitæ præbere. Sed de his latius infra *cap.* 6.

CAPUT V.

Principia quædam Juris in hac materia Exemptionum notanda.

1. *Exemptiones Juri communi ſunt adverſæ.*
2. *Ideoque & odioſæ.*
3. *Et etiam tamquam odioſæ reſtringendæ.*
4. *Non judicandum pro Exemptione, niſi verbis expreſſis ſit conceſſa.*
5. *Receptio in protectionem ſpecialem Sedis Apoſtolicæ non probat Exemptionem.*
6. *Fundatores ſolebant petere litteras protectionis; & nominatim protectionem Sedis Apoſtolicæ petiit Fundator Cluniacenſium.*
7. *Jubet hic Fundator annuum cenſum ſolvi Eccleſiæ Romanæ.*

8. So-

(*a*) Plures ſolent afferri cauſæ, quæ ſummos Pontifices ad Exemptiones concedendas moverunt; has longa ſerie exponit Auctor anonymus *dans le Traité hiſtorique & dogmatique des Privileges & des Exemptions Eccléſiaſt.* cap. 14. & 15. pag. 131. & ſequent.

8. *Solutio cenſus in ſignum protectionis non arguit Exemptionem.*
9. *Fundator Cluniacenſium cenſum voluit ſolvi in ſignum* protectionis.
10. *Licet non exprimatur cenſum ſolvi in ſignum* protectionis, *non tamen ejus ſolutio infert Exemptionem.*
11. *Unde non recte voluerunt Cluniacenſes Monaſterium ſuum in ſua fundatione fuiſſe exemptum.*
12. *Sed recte dixit S. Bernardus, aliud eſſe quod largitur* devotio Fundatorum, *& aliud quod molitur* ambitio *impatiens ſubjectionis.*
13. *Quandonam ſolutio cenſus probet Exemptionem?*
14. *Exemptio non probatur verbis* narrativis *in litteris Pontificis occurrentibus.*
15. *Exemptio probatur, ſi Pontifex poſitive aſſerat, ipſam Eccleſiam eſſe exemptam.*
16. *Item ſi aſſerat, eam ad jus, & proprietatem Romanæ Eccleſiæ* ſpecialiter *vel* ſimpliciter *pertinere.*
17. *Item ſi pronuntiet, quod Eccleſia ſit* libera; *vel quod ad indicium* libertatis *ſolvat cenſum Romanæ Eccleſiæ.*
18. *Si Eccleſiam eximat ab Ordinarii poteſtate.*
19. *Si recipiantur in proprios &* ſpeciales ſubditos *Romanæ Eccleſiæ, ſecus ſi in ſpeciales* filios.
20. *Quæ ratio diverſitatis?*
21. *Cur Dominus ſervum nominando ſuum filium cenſeatur dare libertatem potius, quam Pontifex nominando filios Romanæ Eccleſiæ?*
22. *Licet Abbati aut Capitulo detur juriſdictio, non propterea arguitur Exexemptio.*
23. *Dum Exemptio eſt dubia, Ordinarius utitur ſuâ auctoritate.*
24. *Si poſſeſſio ſit pro Exemptione, hæc manet quouſque contrarium in petitorio probetur.*
25. *Exemptionum privilegia diligenter probanda ſunt.*
26. *Exemptio intra terminos privilegii concludenda.*
27. *Et ex tenore privilegii de eâ judicandum.*
28. *Diviſio Exemptionis in perſonalem, & localem ſeu mixtam.*
29. *Utriuſque exemplum ex Jure communi.*
30. *Exemptio perſonalis apparet magis odioſa.*
31. *Exemptio localis ſeu mixta non operatur, ſi delictum ſit commiſſum, aut contractus initus, vel res ſita in loco non exempto.*
32. *Secus, ſi fuerit perſonalis.*
33. *Exemptio Eccleſiæ Conventualis, aut Collegiatæ non comprehendit Presbyterum habentem curam Parochianorum; & quare?*
34. *Exemptio perſonalis ſequitur perſonam ubicumque locorum.*
35. *Non tamen extenditur ad ea, quæ gerit ut Præfectus loco non exempto.*
36. *Exemptio Canonicorum Capellæ Ducis Burgundiæ non eximit in qualitate Parochorum.*
37. *Ex his conficitur regula, quod exempti in una qualitate, non ſint propterea exempti in alia qualitate.*
38. *Hinc exemptio Canonicorum non extenditur ad functiones hierarchicas.*
39. *Similiter Exemptio Academica non extendenda eſt ultra quæ ſunt Academica.*
40. *Unde admittit Academia Ordinationes Epiſcoporum ſuper vita, & honeſtate ſuorum Clericorum in Academia reſidentium.*
41. *Decretum Synodi Mechlinienſis ſuper delatione habitus Clericalis a Beneficiatis Academicis.*
42. *Optandum ut Epiſcopi Beneficiatos in Academia ſtudentes ad habitum Clericalem cogerent.*
43. *Exemptio Regularibus indulta reſtringenda ad ea, quæ* ut Regulares agunt.
44. *Unde ad functiones hierarchicas non porrigenda.*
45. *Exemptio etiam totalis non abſcindit exemptos a Diœceſi, nec facit locum exemptum nullius Diœceſis.*
46. *Tenentur exempti generalibus Legibus concernentibus regimen Diœceſis in materia omnibus communi.*

I. IN præcedentibus abunde probatum fuit, non tantum Clericos, ſed & Mo-

Digitized by Google

Monachos & Moniales ſpeciatim juriſdictioni, & correctioni Epiſcoporum ex Canonica inſtitutione eſſe ſubjectos; ac per conſequens, Exemptiones ſeu Clericos ſeu Monachos ab ea ſubducentes Canonicæ inſtitutioni, & Juri communi eſſe odioſas.

II. Cum autem Eccleſia deſideret, ut quantum fieri poteſt, Canones & Jura morum directionem, & diſciplinam ſpectantia inviolata permaneant, violentum omnino atque *odioſum* reputat, omnem quem ob certas circumſtantias pati cogitur, a ſacris Canonibus, & Jure communi receſſum. Unde illud Gloſſæ a Canoniſtis vulgo probatum: *Regula, & antiquo Juri ſtandum eſt, niſi in quantum reperimus receſſum.*

III. Hinc nemo Canoniſtarum dubitat, quin Exemptiones tamquam a Jure, & Canonibus recedentes, comprehendantur ſub *odioſis*, de quibus pronuntiat *Cap.* 15. *De R. J. in 6. Odia reſtringi, & favores convenit ampliari*. Similiter & hanc Juris Regulam in *Cap.* 28. *eod.* Exemptionibus eſſe applicandam: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam in conſequentiem ſunt trahenda*. Præſertim quia Exemptiones ſunt ex iis privilegiis, & receſſibus a jure communi, quæ vix ab exceſſibus libera ſunt: ut ob eas præcipue factum videatur, ut in Decretalibus unus idemque titulus inſcribatur: *De Privilegiis & Exceſſibus privilegiatorum*.

Ex quo ulterius concluditur, Exemptiones intra ipſum verborum rigorem ita eſſe reſtringendas, ut quantum tenor ipſorum patitur, a Canonibus & jure communi non recedatur; ipſaque Ordinariorum juriſdictio ſalva maneat.

IV. Conformiter ad has regulas recte reſolvit Zypæus *Conſultat.* 1. *De Privilegiis:*
„ Exemptiones *odioſæ* ſunt, tamquam juri
„ communi adverſariæ, Hierarchiæ eccle-
„ ſiaſticæ inimicæ, & quæ jus alteri au-
„ ferant, ſcilicet auctoritatem ſuam Ordi-
„ nariis locorum quod Princeps aut Pon-
„ tifex *nunquam facere cenſetur*, niſi *di-*
„ *ſertis admodum verbis* expreſſerit „.

Hinc illud Canoniſtarum: *Exemptio indiget ſpeciali beneficio, quia eſt* ODIOSA, *& pugnans contra jus commune*.

Conforme igitur Juris regulis, atque menti Eccleſiæ eſt Decretum Patrum Concilii Toloſani, quo decimo ſexto ſeculo decreverunt: “ut hunc in Exemptionum co-
„ gnitione Epiſcopi modum adhibeant, &
„ ut illas *ad unguem* obſervent, & ultra
„ quam loquuntur, minime extendant „.
Rationem hanc ſui Decreti præmittentes, quia “ Epiſcoporum juriſdictioni non me-
„ diocre impedimentum, exemptis profu-
„ ſioris vitæ occaſionem, Chriſtianis non
„ vulgare ſcandalum afferre, laxius, quam
„ par ſit, acceptæ Exemptiones conſueve-
„ runt „. Ann. 1590. *part.* 4. *cap.* 16.

Itaque nequaquam exemptio judicanda, niſi *expreſſis*, & claris verbis exemptio conceſſa ſit.

V. Quibus autem verbis cenſeatur conceſſa exemptio, ſæpius dubitatum fuiſſe evincunt Reſponſa, & Declarationes Pontificum, quæ ſuper his emanarunt, & Corpori Juris incluſa ſunt.

Quæſitum aliquando fuit ab Innocentio III. “ Utrum Clerici, & laici, qui litte-
„ ras *protectionis* oſtendunt, in quibus per-
„ ſonæ ſuæ expreſſo nomine cum omnibus
„ rebus ſuis ſub Apoſtolica *protectione* con-
„ ſiſtere declarantur, a juriſdictione Epi-
„ ſcopi Diœceſani ſint exempti „? Reſpondet Innocentius in *Cap.* 18. *De Privileg.*
„ Quod per litteras hujuſmodi ab Epiſco-
„ porum ſuorum poteſtate minime ſubtra-
„ huntur „.

Ex hoc Pontificis Reſponſo, juncta Decretali Alexandri III. in *Cap.* 8. *eod.* unanimi conſenſu concludunt Canoniſtæ poſt Gloſſam ad dictum *cap.* 8. verbo, *Protectione:* “ Licet Papa recipiat aliquos ſub
„ ſua *protectione*, non ſunt propterea ſub-
„ tracti a juriſdictione Epiſcoporum „.

VI. Hujuſmodi litteras protectionis ſolebant expetere Fundatores Monaſteriorum, & Eccleſiarum, quibus quieti Monachorum tam in temporalibus, quam in ſpiritualibus proſpicere, non autem a juriſdictione Epiſcoporum eximere intendebant. Atque nominatim Guillelmus Dux Aquitaniæ, & Comes Arvernorum Cluniacenſium Fundator voluit, ut “ Mona-
„ chi in Cluniaco juxta S. Benedicti Re-
„ gulam viventes haberent *tuitionem* ipſo-
„ rum Apoſtolorum (Petri & Pauli) at-
„ que Romanum Pontificem *defenſorem* „.
Extat hæc fundatio, ſeu teſtamentum di-

cti Fundatoris tomo 8. Concil. general. *col.* 565.

VII. Jubet inſuper Fundator Cluniacenſium, ut Monachi perſolvant ipſi Eccleſiæ Romanæ quamdam ſpeciem cenſus; nimirum, " Ut per quinquennium Romæ „ ad limina Apoſtolorum ad luminaria „ ipſorum concinnanda, *decem ſolidos* præ- „ fati Monachi perſolvant „.

VIII. Porro notum eſt, ſolutionem cenſus non inferre Exemptionem; præſertim ſi expreſſe dicatur, eum perſolvi in ſignum protectionis, uti citato *Cap.* 8. declaravit Alexander III. dicens: " Si ad indicium „ perceptæ protectionis cenſus perſolvitur, „ non ex hoc juri Diœceſani Epiſcopi ali- „ quid detrahitur „.

IX. Fundatorem autem Cluniacenſium juſſiſſe cenſum hunc perſolvi ad indicium *protectionis*, indicat ipſe Fundator, dum verbis ſupra citatis, quibus cenſum perſolvi mandat, immediate ſubdit: " Habeant- „ que *tuitionem* ipſorum Apoſtolorum, at- „ que Romanum Pontificem *defenſorem* „.

X. Quinimo " ſi dicatur ſimpliciter, „ quod aliqua Eccleſia Romanæ Eccleſiæ „ annuum cenſum ſolvat; non propter hoc „ exempta Eccleſia dici debet „: ait Bonifacius VIII. in *Cap.* 10. *De Privil. in* 6.

„ Idem dicimus (pergit Bonifacius) ſi „ circa aliqua per privilegium concedatur „ libertas, & clauſula de cenſu annuo per- „ ſolvendo ſequatur: ut ſi aliquibus quod „ ab alio, quam a Papa ſeu ejus Legato „ excommunicari, ſuſpendi aut interdici „ non poſſint, vel aliquid aliud ſpecialiter „ a Sede Apoſtolica ſit indultum: vel „ etiam dicatur, quod in ſpeciales Roma- „ næ Eccleſiæ filios ſint aſſumpti, & ſe- „ quatur in privilegio, quod Eccleſiæ Ro- „ manæ ad indicium libertatis perceptæ „ annuum cenſum ſolvant. His enim & „ conſimilibus caſibus ſic in certis privi- „ legiati articulis, Ordinariorum juriſdi- „ ctioni quoatum ad alia ſunt ſubjecti „.

XI. Ex his patet, multum aberraſſe Cluniacenſes a mente ſui Fundatoris, dum prætendebant, Monaſterium ſuum in ſui fundatione a juriſdictione Epiſcopi fuiſſe exemptum, & ſoli Romano Pontifici ſubjectum.

XII. Recte vero dixit ſanctus Bernardus: " Aliud eſt quod largitur *devotio* „ (Fundatorum); aliud quod molitur am- „ bitio impatiens ſubjectionis „. Illa nimirum largitur *protectionem* adverſus oppreſſiones, & infeſtationes, hæc vero impatiens ſubjectionis molitur jugum Canonicæ ſubjectionis excutere. Vide dicta capite præcedenti, & latius in Repagulo Canonico adverſus nimiam Exemptionum extenſionem *Regula* 6.

XIII. Ut autem ſolutio cenſus probet exemptionem, " debet *indefinite* dici, „ quod Eccleſiæ Romanæ annuum cenſum „ ſolvat, ad perceptæ indicium libertatis, „ uti in citato *Cap.* 10. loquitur Bonifa- „ cius VIII. „. Hinc concludit Eraſmus A Chocker De Juriſdictione Ordinarii in Exemptis *part.* 1. *quæſt.* 10. *num.* 8. " ut „ ex cenſu probetur exemptio, debet „ aliunde apparere, quod ex cauſa con- „ ceſſæ Exemptionis illius ſolutio penſi- „ tetur „.

XIV. Inſuper, " ſi Papa in aliquo pri- „ vilegio, vel ſcriptura *non facta princi-* „ *paliter* ſuper donatione, vel ſententia „ Exemptionis, ſeu etiam libertatis, ali- „ quam Eccleſiam ad jus, & proprieta- „ tem Romanæ Eccleſiæ pertinere, vel „ conſimilia verba narret: non propterea „ illius Eccleſiæ exemptio eſt probata, „ niſi de libertate aliter doceatur „: uti ſcribit Bonifacius in citato *cap.* 10.

Hinc uno conſenſu concludunt Canoniſtæ, Exemptionem Eccleſiæ ſufficienter non probari per verba *narrativa:* quia, ut hic notat Gloſſa, verbo *Probata*, " jus com- „ mune eſt contrarium, & ſequerentur „ hoc caſu plenæ Exemptiones „.

XV. Probatur vero Exemptio juxta declarationem Pontificis in citato *cap.* 10. Primo, " ſi Eccleſiæ vel Monaſterio Exem- „ ptionis privilegium concedendo, vel ſu- „ per ipſius Exemptiones ſententiendo „ (cum de ipſius Exemptionis negotio „ ageretur) aſſerat ipſam Eccleſiam fore „ exemptam „.

XVI. Secundo, ſi aſſerat, " eam juris „ beati Petri exiſtere, ſive ad jus & pro- „ prietatem Romanæ Eccleſiæ, vel ad „ Romanam Eccleſiam ſpecialiter, & ſine „ medio, vel etiam ſimpliciter pertinere,

„ per

„ per hoc plene debet exempta hujuſmodi Eccleſia judicari „.

XVII. Tertio, “ ſi privilegium contineat, vel ipſe Papa per modum exprimat ſupra ſcriptum, quod Eccleſia ſit *libera*, ſeu quod potiatur Romanæ Eccleſiæ libertate, vel quod in hoc prærogativâ gaudeat ſpeciali: aut ſi dicat *indefinite*, quod Eccleſiæ Romanæ ſolvat annuum cenſum ad *percepta* indicium libertatis „.

XVIII. Quarto, ſi afferat, quod “ ipſam Eccleſiam eximat ab Ordinarii poteſtate: vel quod non audeat Epiſcopus Cathedram collocare, aut imperandi (ſeu ordinationem quamvis leviſſimam faciendi) exercere aliquam poteſtatem „.

XIX. Denique “ ſi aliqui recipiantur in *proprios*, & *ſpeciales ſubjectos*, cenſentur exempti „.

„ Non ſic (ait Pontifex) ſi in proprios, & *ſpeciales filios* Romanæ Eccleſiæ ſint ſuſcepti: tales quippe exempti propterea non exiſtunt „.

XX. Rationem diverſitatis allegat hìc Gloſſa, verbo *Non exiſtunt*, quia “ ubi Papa exprimit aliquos *ſpeciales ſubjectos*; ſi eſſent alii ſubjecti, non eſſent *ſpeciales* ſubjecti: & ideo illa verba Exemptionem faciunt. Sed licet aliquis ſit filius, non ſequitur quod ſit *ſpecialis* ſubjectus: quia unius poteſtatis filius alteri poteſtati poſſet eſſe ſubjectus; & ideo aliud hìc, aliud ibi. Filiatio ergo amorem, & privilegium denotat, ſpecialis ſubjectio Exemptionem „.

XXI. Notat quoque ibidem Gloſſa, quod huic Pontificis reſolutioni non obſtet *Lex unica Cod. de Latin. lib. toll.* in qua „ ſi dominus apud acta nominet ſervum *filium ſuum*, dicitur ei *libertatem* conceſſiſſe: quia ibi ſibi ſoli (domino) fit præjudicium: hìc autem fieret præjudicium Ordinario, cujus juriſdictioni potius eſt favendum „.

XXII. Per hoc quod Abbati, aut Decano ſeu Capitulo detur poteſtas corrigendi, & puniendi ſuos reſpective Monachos, aut Canonicos, non cenſetur data Exemptio ab auctoritate Epiſcopi: ſed duntaxat illa cumulative data præſumitur, quemadmodum jam pridem in formula privilegii a Marculfo Monacho exarata notatum fuit his verbis: “ Et ſi aliquid Monachi de eorum Religione tepidi haud ſecus egerint; ſecundum Regulam ab Abbate, ſi prævalet, corrigatur: ſin autem, Pontifex de ipſa civitate coërcere debet; quia nihil de Canonica auctoritate convellitur, quidquid domeſticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur „. Vide Zypæum *Conſult. 1. num. 28. De Majorit. & Obed.* & Fagnanum *ad Cap.* QUANTO *De Officio Ord.* ubi late probat, quod juriſdictio alicui data, cenſeatur in dubio *cumulative*, non privative conceſſa.

XXIII. Si verba privilegii ſint *dubia*, aut de titulo Exemptionis non facta *plena* probatio, poterit Ordinarius ſuâ auctoritate, & juriſdictione uti, quoadusque ipſa exemptio *plene* probata ſit (*a*). Cum enim juriſdictio Ordinarii de Jure communi fundata ſit in omnes Eccleſias ſuæ Diœceſis, hæc integra manet, quamdiu non ſit *plene* probatum, ſpeciali titulo quoad hunc articulum derogatum eſſe Juri communi: quod in terminis declaravit Pontifex in *Cap. 7. De Privilegiis in 6.* cujus verba retuli ſupra *cap. 1.*

Conformiter ad hanc regulam à Canoniſtis communiter probatam tradit Zypæus in Jure novo *tit. De Officio Judicis Ordinarii, num.* 19. “ iis ubi exemptio *dubia* eſt, Epiſcopus *ex aſſe* ſuâ juriſdictione uti poteſt, adeoque etiam in caſu *Cap.* 3. *Seſſ. 6.* Concilii Tridentini *ſolus* procedere poteſt, donec Capitulum per tres conformes Sententias docuerit de legitima ſua exemptione: ut Congregatio Concilii, inquit, Joanni Maldero Epi-

„ ſco-

(*a*) Si quis ſcire voluerit falſitates, quæ Bullam exemptionis ſpuriam, & irritam efficiunt, conſulat Innocentium III. *Cap. Licet, extra de crimine falſi*. Quin & Lucius III. addit fidem non eſſe adhibendam Bullis, in quibus occurrunt culpæ graviores adverſus conſtructionem, quales ſunt ſolœciſmi. *Lucius, Cap. Ad audientiam, extra de Reſcriptis*.

„ ſcopo Antuerpienſi reſpondit, & alias „ ſæpius „.

XXIV. Si tamen Monaſterium, aut Capitulum eſſet in quaſi poſſeſſione Exemptionis, non poſſet Ordinarius ipſum Monaſterium, aut Capitulum in hac quaſi poſſeſſione turbare, niſi via Juris oſtenderetur, hanc quaſi poſſeſſionem eſſe vitioſam, & titulo ſufficienti deſtitutam, quemadmodum in ſimili dictum eſt *Tom. III. part. 2. ſect. 4. tit. 2. cap. 3. num.* 20.

XXV. ☞ Obſervat Hieronymus a Coſta in ſuo Tractatu Gallico de Origine, & Progreſſu Proventuum Eccleſiaſticorum, pag. 316. eam eſſe conſuetudinem, & praxim Regni Galliæ, quod ſola poſſeſſio non judicetur ſufficiens pro aſſerenda Exemptione, ſive Regularium, ſive Secularium a juriſdictione Ordinariorum; ſed præter poſſeſſionem exigatur titulus, cui innitatur ipſa Exemptio, in legitima forma productus. Prima ratio hujus praxis ea eſt, ut aſſerit dictus Auctor, quia frequenter habetur ſimilis poſſeſſio Exemptionis eo quod ipſi tituli Exemptionum non ſufficienter fuerint viſi, & examinati, qui tamen ordinarie falſi, & ſuppoſititii poſt diligens examen reperiuntur. De hac falſificatione, & ſuppoſitione jam pridem conqueſtus fuit Petrus Bleſenſis, ut capite præcedenti *num.* 35. relatis ejuſdem verbis obſervatum eſt, & nonnulla Romanis Pontificibus, ac ſignanter ſancto Gregorio ſuppoſita privilegia notavimus, eodem cap. *num.* 8. 9. &c.

Secunda ratio hujus praxeos allegatur, quod Exemptio cum deroget juri communi, & juriſdictioni Ordinariorum non debeat admitti, niſi legitimo titulo innixa ac juſta de cauſis conceſſa; cui adjungi poteſt, ait idem Auctor, quod falſitas numquam poſſit locum facere præſcriptioni, & poſſeſſio, quæ originem habet ex mala fide poſſidentis, nequeat facere juſtam poſſeſſionem.

Non immerito addit hic Auctor, ſummo cum rigore examinanda eſſe hujuſmodi exemptionum privilegia, utpote juri communi, & Ordinariorum juriſdictioni adverſantia; nec quidquam vigore hujuſmodi privilegiorum ipſis privilegiatis annuendum, niſi quod evidenter in ipſis titulis exhibitis, & probatis eſt expreſſum; notatque omnino neceſſarium, ut ipſum privilegium evidentibus terminis ſine omni ambiguitate fuerit expreſſum.

Inſuper obſervat idem Auctor, quod quo antiquiora ſunt privilegia, eo minus ſint extenſa, ſi legitima ſint: quandoquidem uti ex antiquis formulis pateſcit, hæc pene nihil aliud concernant præter liberam poteſtatem eligendi per Monachos Abbates, & rerum temporalium conſervationem, manente integrâ in ceteris canonicâ Epiſcoporum auctoritate: quod & fuſius ſupra fuit expoſitum, & probatum.

Plura, e quibus ſimilium privilegiorum ſuppoſitio, & falſificatio a perſpicacibus Judicibus deprehendi poſſit, erudite ibidem proponit dictus Auctor, quæ merito attendentur ab iis, quibus hujuſmodi privilegiorum veritas, vel falſitas examinanda, & ponderanda committitur. ☜

XXVI. Ulterius Exemptiones tamquam juri communi adverſæ, non tantum *plene* probandæ ſunt; ſed inſuper intra ipſos terminos Exemptionis, ſive privilegii concludendæ, ut non recedatur a jure communi, niſi quatenus ipſe tenor privilegii recedere cogit.

XXVII. Hinc Alexander III. in *Cap.* 8. *De Privil.* monet Legatum ſuum; „ quod inſpicienda ſunt Eccleſiarum pri- „ vilegia, & ipſorum tenor ſit diligentius „ attendendus „.

Et in *Cap.* 7. *eod.* quærenti Epiſcopo, quâ libertatis prærogativâ gauderent Templarii, & Hoſpitalarii, reſpondit idem Alexander III. “ Non dubitamus quin „ aliam libertatem habeant in lucis, in „ quibus antequam perveniſſent ad eos, „ fuerant habitatores: quod totum ex *in-* „ *ſpectione Privilegiorum* plenius advertere „ potes, & ſecundum quod inveneris, ita „ obſerves. Sic enim eos *volumus Privile-* „ *giorum ſuorum ſervare tenorem*, quod „ eorum metas minime tranſgredi videan- „ tur „.

XXVIII. Ex ipſo proinde tenore privilegii de Exemptione judicandum eſt; atque in primis attendendum, quæ ſpecies Exemptionis ſit, an perſonalis, an localis ſeu mixta.

Perſonalis eſt, quâ particulares duntaxat

xat perſonæ eximuntur, nullâ habitâ ratione loci.

Hujuſmodi habent certæ perſonæ propter privilegium ſpecialiter iis indultum non loci, vel Monaſterii alicujus, ſed favore perſonali, uti loquitur Joannes Lomede in citato Tractatu *cap. 2.* aitque hoc modo exemptos Aulicos Regis Franciæ eſſe, & agnoſcere tantum magnum Franciæ Eleemoſynarium. Aſſeritque *cap. 4. num. 4.* „ Aulicis exemptis eſſe magnum Franciæ „ Eleemoſynarium pro Epiſcopo „.

Locales vero ſunt, quæ fiunt loco vel Monaſterio, ita ut perſonæ ſint exemptæ cum reſpectu ad locum.

XXIX. Utriuſque privilegii mentio occurrit in *Cap. 3. De Privilegiis in 6.* ubi Pontifex omnes indulgentias, & privilegia quibuſcumque ſingularibus perſonis eccleſiaſticis vel ſecularibus cujuſcumque ſint dignitatis vel præeminentiæ, quod interdici a quocumque vel excommunicari non poſſint, nec terræ vel Eccleſiæ ipſorum eccleſiaſtico Interdicto ſupponi, ſub quacumque forma verborum conceſſa, ad Ordinariorum Sententias, & proceſſus prohibet extendi.

Excipit autem Pontifex Indulgentias, & privilegia Religioſis quibuſcumque, non perſonarum duntaxat, ſed Ordinum privilegiatorum vel locorum ratione ſub hujuſmodi forma conceſſa: ut ſcilicet hæc etiam ad ſententias Ordinariorum extendantur.

XXX. Hic non tantum habemus diſtinctionem privilegii perſonalis, & realis ſive localis; ſed inſuper quod latiorem, & favorabiliorem interpretationem accipiat privilegium Monaſterio, aut integro Ordini indultum, quam privilegium certis, & particularibus, ob favorem perſonalem conceſſum; hocque quam illud magis odioſum ſit, ut ex ſequentibus apparebit.

XXXI. Et quia exemptio localis, puta Monaſterio conceſſa, quemdam reſpectum habet ad locum, ita ut Religioſi cenſeantur exempti tamquam membra iſtius Monaſterii, Concilium Lugdunenſe ſub Innocentio IV. in *cap. 1. De Privil. in 6.* „ Declaratione irrefragabili definivit, quan„ tumcumque ſic exempti gaudeant liber„ tate, nihilominus tamen ratione delicti, „ ſive contractus, aut rei, de qua contra „ ipſos agitur, rite poſſunt coram locorum „ Ordinariis conveniri, & illi quoad hoc „ ſuam in ipſos juriſdictionem (prout jus „ exigit) exercere „. Si nimirum delictum commiſſum, vel contractus initus, aut res ſita ſit in loco non exempto, & exemptio fuerit localis.

XXXII. Nam “ cum data fuit exemptio „ ratione perſonæ, & non loci, ut privi„ legio conceſſo Capellanis, & Familiari„ bus Papæ, contra illos ceſſat Conſtitu„ tio dicti *Cap. 1.* tunc enim ratione de„ licti puniri non poſſent ab Ordinario „; uti notavit Joannes Lomede in dicto Tractatu *cap. 6. num. 7.*

XXXIII. Ulterius, ex ipſa exemptionis conditione, quæ vult, exemptionem extra terminos privilegii non extendi, reſpondit Pontifex in *Cap. 9. De Privil. in 6.* quod “ per exemptionem Eccleſiæ conceſ„ ſam, ipſa Eccleſia, & ipſius Monachi, „ vel Canonici, Clerici etiam, & Con„ verſi, perpetuoque Oblati (non autem „ Eccleſiæ ejuſdem Presbyter, qui Paro„ chianorum curam habet, quoad ea, quæ „ ad curam eamdem pertinent, nec ipſi „ Parochiani) intelligantur exempti „.

Cum enim hic ageretur de Eccleſia Conventuali vel Collegiata (ut recte notavit Gloſſa) proprie ad eam pertinent Monachi, Converſi, & perpetuo Oblati, aut Canonici & Clerici; ſed nequaquam Presbyter ſeu Vicarius, qui curam habet Parochianorum, *quoad ea* quæ ad eamdem curam pertinent; quia hæc potius ſpectant ad Eccleſiam Parochialem, quam Conventualem vel Collegiatam, cui congruunt ea, quæ ſunt propria Officia Religioſorum, & Canonicorum. Quapropter Presbyter hic, quatenus curam habet Parochianorum, proprie non pertinet ad Eccleſiam Conventualem aut Collegiatam.

Quia tamen Eccleſia, quæ eximitur, principaliter erat Conventualis vel Collegiata, cenſetur quoque exempta *ut talis*; atque per conſequens, illi ſoli exempti, qui ad eam ſub illa qualitate ſpectant.

XXXIV. Si aliquibus ſit per privilegium conceſſum, ne quiſquam Epiſcopus vel Archiepiſcopus pro ulla cauſa, ullove loco ipſos interdicere, ſuſpendere, vel excommunicare præſumat, in ipſos Ordinarii juriſdi-

Digitized by Google

dictionem ſuam *quantum ad illa* ubicumque illi fuerint, penitus exercere non poſſunt, uti ait Concilium Lugdunenſe in *Cap.* 1. §. IN EOS *De Privil. in* 6. quia perſonale eſt.

XXXV. Addit autem Concilium: " Niſi „ forſan ipſi Monachi ad Monaſteriorum „ ſuorum Prioratus Ordinariis eiſdem ſubjectos (ut vel eorum regimen, vel in „ eis tamquam proprii locorum ipſorum „ Monachi reſideant) fuerint deſtinati: „ tunc enim, etſi libere poſſint ad eadem „ Monaſteria revocari, ac tam illorum, „ quam ipſorum Prioratuum Monachi reputentur .... ratione tamen eorumdem „ Prioratuum dicti Ordinarii ſua juriſdictione in ipſis etiam quoad præmiſſa „ (quamdiu morantur in illis) uti poſſunt „.

Hic rurſus habetur, quod exempti vel privilegiati ſub una qualitate, non cenſeantur exempti vel privilegiati ſub alia qualitate.

XXXVI. Idipſum clarioribus terminis expreſſum eſt in *Cap.* CUM CAPELLA 16. *De Privil.* " Cum enim Capella Ducis „ Burgundiæ gaudere diceretur privilegio, „ quod nullus Archiepiſcopus vel Epiſcopus in perſonas Canonicorum ejuſdem „ Capellæ ſuſpenſionis, vel excommunicationis, aut interdicti Sententias audeat „ promulgare; quidam Capellæ ſupradictæ „ Canonici, qui *Parochiales* Eccleſias ab „ Epiſcopo tenebant, occaſione privilegii „ prælibati in *his etiam*, quarum juriſdictio ad Epiſcopum pertinebat, ita ſe dicebant exemptos, ut quantumcumque „ graviter interdum excederent, Epiſcopi „ correctioni recuſarent, & Sententiæ ſubjacere „.

Super his a Llugonienſi Epiſcopo interrogatus Innocentius III. mandat Epiſcopo; " Quatenus in *quantum* exempti ſunt „ ejuſdem ratione Capellæ, Apoſtolicis „ privilegiis deferas reverenter: ſed in „ *quantum* ratione Parochialium Eccleſiarum, vel alias juriſdictionem tuam reſpicere dignoſcuntur, officii tui debitum „ in eoſdem libere proſequaris „.

XXXVII. Ex hac & præcedentibus Decretalibus eliciunt Canoniſtæ hoc commune principium: Si in unam eamdemque perſonam concurrant diverſæ qualitates, quod exemptus ſub una qualitate non cenſeatur propterea exemptus ſub alia qualitate: neque exemptio trahi queat ad ea, quæ ſub hac qualitate exercet: ſive quod exemptus ſubjaceat, ratione rei non exemptæ, juriſdictioni Ordinarii quoad rem non exemptam; quemadmodum privilegium datum alicui Corpori, quod qui de hoc Corpore ſunt, non poſſint conveniri niſi coram certo Judice, intelligi debet de his quæ competunt perſonis, quatenus de hoc Corpore ſunt. Vide Choppinum *lib.* 2. *De S. P. tit.* 5. *num.* 13.

XXXVIII. Ex hoc principio conſequens eſt, quod exemptio data Canonicis, vel Eccleſiis Canonicorum, nequeat extendi ad functiones Parochi, aut Confeſſarii, aliaſve, quæ Hierarchicæ potius, quam Canonicales ſunt; ſed hæc exemptio reſtringenda ſit ad ea, quæ Canonicos *ut* Canonicos ſpectant, eo quod ſub hac qualitate cenſeantur exempti.

XXXIX. Similiter ſi Academia ſit exempta, intelligenda eſt exemptio quoad ea quæ *Academica* ſunt. Unde ſi Academicus induat aliam qualitatem non exemptam, non cenſebitur exemptus quoad ea quæ ſub hac qualitate facit: puta ſit Parochus, Confeſſarius, Concionator &c. quod & notoria hujus Academiæ praxis confirmat, ſua Suppoſita quoad haſce functiones juriſdictioni Ordinariorum ſubmittens, neque ad ſimilia juriſdictionem ſuam extendens.

XL. Hinc non improbatur, quod tradit Zypæus *Reſp.* 2. *De Magiſtris*: " Ordinariorum Decreta Synodalia, ſeu alia ſuper Beneficiis ſtudioſos non minus, quam „ alios abſentes ligant, & decernere ſuper iis Ordinarii poſſunt, quod jus & „ ratio exigit „: quæ nimirum ad vitam, & honeſtatem Clericorum, & Beneficiatorum pertinent, nec regimen Academicum, & ſtudiorum attingunt.

XLI. Quare nec Academiæ ingratum fuit Decretum Concilii Provincialis Mechliniensis I. *tit. De Vita & honeſtate Clericorum cap.* 4. quo decrevit, ut " Clerici „ qui in *Academiis* reſident, intra menſem a die publicati hujus Concilii Provincialis, coronâ, pileo, caligis ſimplicibus, & veſtitu ordini ſuo, & voca-

 „ tio

„ tioni congruo utantur ; & ſingulis an-
„ nis hujus rei teſtimoniales litteras ſigil-
„ lo Univerſitatis munitas ei, cui litte-
„ ras teſtimoniales ſtudii exhibere debent,
„ tempore congruo tranſmittant. Quâ in
„ re ſi defectuoſi fuerint, fructibus ſuo-
„ rum Beneficiorum priventur „.

XLII. Optaret ſane Academia hæc Lovanienſis, ut Epiſcopi ſuos Canonicos, alioſque Beneficiatos ſtudioſos, ad habitum vocationi ſuæ congruum, privatione fructuum, aut etiam Beneficiorum cogerent: nec permitterent eos paſſim in habitu mere laicali laicaliter vivere: quod non æque ipſa Univerſitas efficere poteſt, tum quod in ipſos *ut Canonicos* juriſdictionem non exerceat; tum quod frequenter ignoret, eos eſſe Canonicos aut Eccleſiaſticos, qui exterius nihil canonicale aut eccleſiaſticum præferunt.

XLIII. Regulares quoque exempti ſuam exemptionem concludere debent ad ea, quæ ipſis *ut Regularibus* competunt, quæque diſciplinam, & regimen regulare ſpectant. Si autem occurrat materia non exempta, ſive quæ ad Regulares non ut Regulares pertinent, ad hæc exemptio extendi nequit.

XLIV. Hinc conſequens eſt, exemptionem Ordinum Mendicantium, quamvis eſſet ampla & indefinita, non poſſe trahi ad functiones hierarchicas: eo quod hæ ad materiam *non exemptam* ſpectent, non ad Regulares *ut Regulares*; ſed ſpeciali titulo, ut Epiſcoporum & Parochorum in his functionibus coadjutores, & ſubſidiarios. Quare S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 188. *art.* 4. agens de Religionibus ad prædicandum vel confeſſiones excipiendas inſtitutis, quales ſunt Ordines Mendicantium, dicit id ipſis non ex *officio proprio* competere, ſed auctoritate *Superiorum* & *Inferiorum* ad quos *ex officio pertinet*. Per Superiores, ibidem intelligit Epiſcopos; per Inferiores vero *minores Prælatos*, id eſt Plebanos & Parochos, quibus jure proprio, & ex officio hujuſmodi functiones competunt.

Si igitur functiones illæ non competant Regularibus *ut Regularibus* ex officio; ſed ex alia qualitate adjectitia & extraordinaria, nimirum quatenus auctoritate Prælatorum ad functiones has tamquam ſubſidiarii aſſumuntur, manifeſtum eſt, exemptionem Regularibus ſive Ordinibus Mendicantium indultam, non magis poſſe extendi ad Regulares has functiones obeuntes, quam exemptio Canonicorum Capellæ Ducis Burgundiæ potuerit extendi ad ipſos Canonicos, quatenus Parochiales Eccleſias tenebant, juxta citatum *Cap.* CUM CAPELLA. Plura de prohibita hac extenſione dixi in *Repagulo Canonico adverſus nimiam exemptionum extenſionem*; ubi & oſtendi, quam late hac in materia ſuas exemptiones quidam Regulares extendant cum ſumma eccleſiaſticæ hierarchiæ, & Epiſcopalis auctoritatis perturbatione; atque hac ratione præbeant Epiſcopis juſtiſſimas rationes querelarum adverſus exemptiones: quæ facile ceſſarent, ſi intra juſtos limites, ad mentem concedentium, & Juris certiſſima principia continerentur; oſtenderturque capite ſequenti, hanc præcipue extenſionem in Synodo Tridentina fuiſſe contra Exemptiones exaggeratam, & a Synodo improbatam.

XLV. Exemptio etiam totalis, quamvis ſic exemptos ſolvat a juriſdictione Epiſcopi ſive Ordinarii, tamen ſic exemptos, aut locum exemptum non dimembrat a Diœceſi, ſed manent in ipſa Diœceſi, & membra Diœceſis, licet privilegiata, quemadmodum communiter notant Doctores ad *Cap.* 19. *De Officio Jud. Ord.* item ad *Cap.* 7. *eod. in* 6. Et notavit poſt alios Canoniſtas Proſper Fagnanus ad dictum *cap.* 19. *num.* 10. dicens: " Eccleſias ex-
„ emptas hoc differre ab Eccleſia *nullius*
„ Diœceſis, quod Eccleſiæ exemptæ in
„ Diœceſi eſſe dicuntur; Eccleſiæ vero
„ *nullius* Diœceſis, neque ſint de Diœ-
„ ceſi, neque in Diœceſi. Itaque (ait)
„ ſtatus *nullius* Diœceſis liberat non mo-
„ do a ſubjectione, ſed etiam a ſituatione
„ & denominatione „ exemptio vero tan-
„ tum a ſubjectione „.

XLVI. Cum ergo exempti ſint in Diœceſi, ejuſque ſint membra, conſequens eſt, quod ita ſe exhibere debeant, atque ſuis privilegiis eâ cum moderatione uti, ut nec ipſa membrorum unitas diſſolvatur, nec Epiſcopale regimen inutile reddatur aut impediatur.

Sicuti ergo Clerus, licet a juriſdictione laicali exemptus, tenetur Legibus, & Or-

dina-

Digitized by Google

dinationibus Politicis in materia Clericis, & laicis communi, & quæ niſi a Clericis obſervarentur, ſuum perderent effectum in ſummam Reipublicæ perniciem; ita quoque exempti tenentur generalibus Legibus Epiſcoporum in materia omnibus communi; & quas ſi exempti non ſervarent, ſumma in Diœceſi orıretur ſciſſura, & Legum vileſceret apud populum auctoritas; qui & exemplo exemptorum ad earum transgreſſionem ſeu non obſervantiam incitaretur: quemadmodum late oſtendi in citato Repagulo Canonico *Regula* 8. & *cap.* 2. §. 11. & 13. & aliqua dicentur capite ſequenti, occaſione Decretorum Synodi Tridentinæ in materia Exemptionum.

Exemptio jam pridem a S. Bernardo dicta fuit *emancipatio* ad ſimilitudinem emancipationis civilis, quâ filius *emancipatur*, ſeu ſolvitur a patria poteſtate, & ſui juris efficitur.

Sed ſicuti filius emancipatus, & civiliter ſolutus a patria poteſtate, nihilominus patri ſuo reverentiam debitam negare non poteſt; ſimiliter quacumque ratione exempti a poteſtate Ordinarii ſive Epiſcopi, cui quaſi ſubjecti naſcuntur, ea quæ reverentialia ſunt negare nequeunt, nec ad illa exemptio ſe extendit, uti communiter notant Canoniſtæ, atque poſt alios ait Proſper Fagnanus ad *Cap.* CONQUERENTE *De Officio Jud. Ord. num.* 16. " exemptum " a juriſdictione Epiſcopi non cenſeri ex- " emptum a Jure reverentiali ". Et quoad Capitula exempta late oſtenſum eſt ſupra *Tom. I. part.* 1. *tit.* 8. *cap.* 2. quibus addi poſſunt quæ habet Broudæus in Notis ad Louëtium *litt. M. num.* 18. & De Luca *Diſc.* 1. *De Regular. num.* 21.

Ad hæc principia & regulas ſi Exemptiones Capitulorum, Monaſteriorum, & Academiarum ſervarentur, nec ultra ſuos limites contra Pontificum mentem extenderentur, ſperandum eſſet, magna ex parte querelas, & contentiones occaſione harum Exemptionum admodum frequentes, ſopiendas & extinguendas: atque Synodum Tridentinam, ut incommodis ex his Exemptionibus provenientibus occurreret, ad prædicta principia Exemptionum uſum reduxiſſe, capite ſequenti oſtendemus.

CAPUT VI.

Quid Synodus Tridentina circa Exemptiones ſtatuerit?

1. *Tempore Concilii Tridentini fuiſſe plures exemptorum abuſus probat Conventus delectorum Prælatorum ſub Paulo III.*
2. *Probant idipſum querelæ Epiſcoporum contra Exemptiones.*
3. *Germani petunt in Synodo Tridentina, ut omnes Exemptiones revocentur.*
4. *Exemptionum revocatio, uti deſiderabatur, non potuit obtineri in Concilio Tridentino.*
5. *Licet Synodus non revocaverit omnes Exemptiones, eas tamen multum limitavit.*
6. *Quod ſat conforme fuit poſtulatis Gallorum.*
7. *Ex Decreto Synodi Tridentinæ Regularis exemptus degens extra Monaſterium ſubjicitur juriſdictioni Ordinarii.*
8. *Quis cenſeatur degens extra Monaſterium?*
9. *Regularis in Univerſitate degens extra Conventum ſubjicitur Ordinario.*
10. *Licet degat de licentia ſui Superioris.*
11. *Regulares degentes in Monaſterio delinquentes in loco* non exempto, *ab Ordinario puniri poſſunt.*
12. *Regularis degens in Monaſterio delinquens cum ſcandalo populi, puniendus a ſuo Superiore inſtante Ordinario, & Superiore negligente ab Ordinario.*
13. *Epiſcopus poteſt mox a commiſſo delicto informationem capere, & ad Superiorem mittere.*
14. *Sufficit una monitio Epiſcopi.*
15. *Tenetur Superior de punitione certiorem reddere Epiſcopum.*
16. *Decretum Synodi procedit, tametſi delictum commiſſum ſit in loco exempto:*
17. *Conſtitutio Clementis VIII. pro executione hujus Decreti contra Superiores in puniendo negligentes.*

18. *Ex-*

18. *Exempti in Civilibus ſi Judicem ſpecialem non habeant, coram Ordinariis conveniendi.*
19. *Quid in Belgio circa hoc obtineat?*
20. *Clerici ſeculares ſpeciali Exemptione gaudentes ſubjiciuntur correctioni Ordinarii.*
21. *Cur Clericorum Secularium, & Regularium extra Monaſterium viventium Exemptio ſingulariter odioſa?*
22. *Ex ſingularium perſonarum Exemptionibus plura incommoda oriri vidit Synodus Tridentina.*
23. *Quid circa eas decreverit?*
24. *Capitulorum Exemptiones quare ſpecialiter odioſæ?*
25. *Capitula Cathedralia ab Epiſcopis viſitari voluit Synodus Tridentina.*
26. *Abſolutam abrogationem Exemptionum Capitulorum, præſertim Cathedralium, poſtularunt Epiſcopi Hiſpaniæ; Capitulis ſe opponentibus.*
27. *His Exemptionibus vehementer ſe oppoſuit Cardinalis Lotharingiæ.*
28. *Decretum Synodi præſcribens formam procedendi per Epiſcopum contra Capitula Cathedralia exempta.*
29. *Curia Romana favet ſemper Exemptionibus Capitulorum.*
30. *Synodus non intendit minuere, ſed augere auctoritatem Epiſcopi in Capitula exempta.*
31. *Synodus noluit Exemptiones extendere ad materiam non exemptam.*
32. *Hinc non extenduntur ad ea, quæ ſpectant curam piorum locorum non exemptorum.*
33. *Nec ad functiones Hierarchicas.*
34. *Neque ad leges communes in materia communi.*
35. *Juriſdictio delegata a Synodo data Epiſcopis non derogat ordinariæ, & eſt favorabilis.*

I. QUantumvis per varias Pontificum Conſtitutiones, necnon Synodorum Decreta Exemptionibus varii limites poſiti eſſent, quibus aliquatenus occurri poſſe videbatur incommodis ex illis profluentibus, nihilominus ſummos fuiſſe circa tempora Concilii Tridentini Exemptionum, & privilegiorum exceſſus, plura probant.

II. Præclarus ille Prælatorum Conventus a Paulo III. inſtante Concilio Tridentino inductus ad colligendos abuſus in hoc Concilio reformandos (de quo Conventu diximus *Tom. III. part. 2. ſect. 3. tit. 11. cap. 1.*) abuſum harum Exemptionum nequaquam diſſimulavit; ſed verbis, quæ atrocitatem ejus ſignificabant, Pontifici expoſuit: „ Alius abuſus magnus, & minime tolerandus, quo univerſus populus Chriſtianus ſcandalizatur, eſt ex impedimentis, quæ inferuntur Epiſcopis in gubernatione ſuarum ovium; maxime in puniendis ſceleſtis, & corrigendis. Nam primo, multis viis eximunt ſe mali homines, præſertim Clerici, a juriſdictione ſui Ordinarii: deinde ſi ſunt exempti, confugiunt ſtatim ad Pœnitentiariam, vel ad Datariam, ubi confeſtim inveniunt viam impunitati, & quod pejus eſt, ob pecuniam præſtitam: hoc ſcandalum, Beatiſſime Pater, tantopere conturbat Chriſtianum populum, ut non queat verbis explicari. Tollantur, obteſtamur Sanctitatem Tuam per Sanguinem Chriſti, quo redemit ſibi Eccleſiam ſuam, eamque lavit eodem ſanguine, tollantur hæ maculæ, quibus ſi daretur quiſpiam aditus in quacumque hominum Republica aut Regno, confeſtim, aut paulo poſt in præceps rueret, nulloque pacto diutius conſtare poſſet; & tamen putamus nobis licere, ut per nos in Chriſtianam Rempublicam inducantur hæc monſtra „.

Quam acriter in privilegia Regularium, præſertim Ordinum Mendicantium, ob eorum ad functiones etiam hierarchicas extenſionem nonnulli Patres ſub initium Synodi inſurrexerint, patet ex oratione Brachii Martelli Epiſcopi Feſulani pronuntiata in Congregatione generali die 10. Maii 1546. cujus quoque meminimus ſupra *part. 1. tit. 6. cap. 8.* atque inter alia dicit, quod obtenderent habere jus concionandi ſine licentia Epiſcopi: " Nimirum (ait Martellus) habent ſuum illud, quod dicitur, *ingens mare, & immenſum*: cujus fragore nihil eſt quod perhorreſcatis, Pontifices. Non enim ejus fluctibus Eccleſiæ ſanctæ navicula obrui poteſt, quamvis hoc tempore tot tempeſtates, tot „ pro-

Digitized by Google

,, procellas concitaverit perditorum nequi-,, tia aliorum ,,. Tomo 14. Concil. general. *col.* 1638.

III. Quæ fuerit Epiſcoporum, & Principum Germaniæ de Exemptionibus ſententia, facile intelligi poteſt ex articulis, qui ipſorum nomine pro reformatione exhibiti fuerunt, quorum quartus erat: " Revocandas omnes Exemptiones contra Ju-,, ra communia paſſim conceſſas, Mona-,, ſteriaque omnia ſub Epiſcopi poteſtate ,, conſtituenda, ſub cujus ſunt Diœceſi ,,.

IV. *&* In Hiſtoria Concilii Tridentini refertur, quod Epiſcopi non tantum Germani, ſed etiam Hiſpani, deſideraverint, ut integra Exemptionum revocatio fieret a Synodo Tridentina. Optabant enim ut omnia Monaſteria Regularium, necnon Capitula Canonicorum juxta Canonicam inſtitutionem Epiſcopis cujuſque Diœceſeos immediate ſubjicerentur. At legitur quod ea revocatio a Legatis probata non fuerit; quibus comites ſe junxerunt Epiſcopi Italiæ, ut ſi fieri poſſet, Exemptionum revocatio in Seſſionibus Concilii non proponeretur. Petrus Suavis, vulgo dictus *Fra Paolo* narrat in ſua Hiſtoria Concilii Tridentini *pag.* 319. editionis anni 1658. quod cum quidam Epiſcopi viderent Decreto, quod extat *cap.* 3. *Seſſ.* 4. *De Reformat.* inſertam exemptionem, quâ mediante a Decreto exciperentur Univerſitates generales, & Collegia Doctorum ſeu Scholarium, & Regularia loca, necnon Hoſpitalia actu hoſpitalitatem ſervantia, ſuſtinuerunt abſurdiſſime *Exceptionem a regula eſſe latiorem ipsâ regulâ*, quandoquidem plures ſint in Monaſteriis, & Collegiis, quam extra illa viventes, per quos abuſus eſſent metuendi, quibus per hoc Decretum Synodus occurrere volebat.

Narrat autem hic Hiſtoricus, quod ea res quidem per Legatum Romanum fuerit nuntiata: ſed reſponſum eſſe, *re non ita pridem Paulo III. Pontifice determinatâ, nimirum eſſe neceſſarium ad tuendam auctoritatem Apoſtolicam, ut Fratrum conventus, & Academiæ omnino a Pontifice pendeant, nihil opus erat novâ deliberatione.*

Cardinalem Pallavicinum in Hiſtoriâ Concilii Tridentini *lib.* 12. *cap.* 13. *num.* 8. reflectentem ad hanc reflexionem, & narrationem Petri Suavis male habet *hoc Decretum a Suavi non præteriri ſine aſteriſci ſui luce*, ſed tamen vera eſſe narrata a Suavi ſat aperte fatetur: nam candide fatetur Romanam Curiam nequaquam voluiſſe Exemptiones præſertim Regularium totaliter revocari, eo quòd magnopere interſit hujus Curiæ Regulares immediate Pontifici ſubjici, & ab eo dependere: ,, Haud equidem inficior (inquit) unum ,, ex emolumentis, quæ Regularium im-,, munitas ſecum fert, in eo ſitum, quod ,, auctoritatem Sedis Apoſtolicæ ſuſtineat ,, ſecundum inſtitutionem Chriſti, & Ec-,, cleſiæ bonum: cum in comperto ſit omne ,, Monarchiæ regimen, quo ſe illæſum ,, tueatur opus habere in ſingulis Provin-,, ciis aliquo prævalido præſidio ejuſmodi ,, ſubditorum, qui Principi per ſe ac per-,, petuo illic dominanti nequaquam ſubji-,, ciantur ,,.

Non dubium quin hic politicæ rationi potiſſimum innitantur omnia privilegia ac facultates, quæ tum Regularibus, tum Univerſitatibus, & Capitulis a Romanis Pontificibus indulta leguntur, ut nimirum mediantibus hiſce privilegiis, & facultatibus, hæc corpora, eorumque ſingula membra Sedi Apoſtolicæ magis redderentur obnoxia, & ad tuendam ejus auctoritatem, a qua vigor, & valor horum privilegiorum dependent, eſſent prócliviora; uti obſervavi *Tom. II. part.* 2. *ſect.* 1. *tit.* 6. *cap.* 6.

Revocationi privilegiorum, & exemptionum tam conventibus Regularium, quam Capitulis Canonicorum indultorum, & hoc obſtitiſſe videtur, quod Romani cenſerent hæc privilegia, & exemptiones per Sedem Apoſtolicam conceſſa non poſſe niſi per ipſum Pontificem revocari, quemadmodum notavit Orator Regis Chriſtianiſſimi in notis ad Decreta *Seſſ.* 24. de Reformatione promulganda, quas ipſe e Concilio Tridentino ſe ſubtrahens, & Venetias de mandato Regis proficiſcens ad Regem tranſmiſit.

Inter hæc autem capita ſextum erat de revocandis Exemptionibus Capitulorum. ,, Hoc autem totum caput (ait) de abro-,, gandis, aut certe moderandis Canonico-,, rum Exemptionibus ab Hiſpanis Epi-,, ſcopis, & bonis omnibus vehementer ef-

,, fla-

„ flagitatum ex ea tantum cauſa rejectum „ eſt, quod non placuit Exemptiones a „ Romanis Pontificibus Canonicorum Col- „ legiis conceſſas, etſi ex iis maxima in- „ commoda proficiſcantur, ab alio quam „ a Romano Pontifice tolli, aut minui „ poſſe „. In Libro cui titulus, *Memoire ſur le Concile de Trente*, *pag.* 578.

Ex ipſa Hiſtoria Concilii Tridentini nequaquam ambiguum eſt, reformationi diſciplinæ non exiguum obſtaculum objectum fuiſſe, quod Romani plurima ad ſolum Romanum Pontificem ſpectare, nec aliis fas eſſe ad ea manum mittere contendant, uti circa reformationem Cardinalium, ipſiuſque Curiæ Romanæ patuit.

V. Licet Synodus Tridentina non judicaverit, attentâ temporum conditione, omnes Exemptiones revocandas, uti poſtulabant Germani, tamen ad eam moderationem eoſque limites reduxit per varia Decreta, ut ſi hæc exacte, & ex mente Synodi obſervarentur, ſperandum eſſet, quod pleriſque Exemptionum incommodis occurreretur: videturque in hoc Gallorum poſtulata potius, quam Germanorum ſequuta.

VI. Non enim petebant Galli revocandas omnes Exemptiones, ſed aliquas duntaxat, circa omnes vero juſtam moderationem. Inter articulos reformationis ex parte Gallorum Synodo oblatos, vigeſimus ſextus hanc materiam concernens erat conceptus his verbis: “ Reſtituantur Epiſco- „ pis intra omnem Diœceſim Eccleſiaſticæ „ juriſdictiones, & tollantur omnes Exem- „ ptiones, exceptis Capitibus Ordinum, „ iiſque quæ ipſis ſubſunt Monaſteriis, & „ quæ Capitula faciunt generalia, & iis „ Monaſteriis, quibus multis jam retro „ ſeculis evidentibus ſcriptorum monumen- „ tis conſtat datam eſſe Exemptionem, „ quæ tamen ne a correctione omnino exi- „ mantur, aliquâ ratione provideatur „. Extat in libello cui titulus, *Memoires pour le Concile de Trente*, *pag.* 372. edit. anni 1654.

VII. Ut ergo ſciatur, intra quos limites Exemptiones hodie ad præſcriptum Concilii Tridentini ſint concludendæ, & quæ ſit Epiſcoporum in exemptos juriſdictio, præcipua Concilii ſuper hac materia edita Decreta repræſentabimus: apparebitque, Decreta Concilii in omnibus eſſe admodum conformia principiis ex Jure communi capite præcedenti allegatis.

In primis itaque *Seſſ. 6. cap. 3. De Reformat.* decernitur: “ Nemo ſecularis Cle- „ ricus, cujuſvis perſonalis, vel Regularis „ extra Monaſterium degens, etiam ſui „ Ordinis privilegii prætextu tutus cen- „ ſeatur, quominus, ſi deliquerit, ab Or- „ dinario loci, tamquam Sedis Apoſtoli- „ cæ Delegato, ſecundum ſanctiones Ca- „ nonicas viſitari, puniri, & corrigi va- „ leat „.

VIII. Notat poſt alios Barboſa De Officio Epiſcopi *Allegat.* 103. *num.* 16. verbum illud, *extra Monaſterium*, intelligi de eo, qui non vivit ſub Superiore *conventualiter*, ut declaravit ſacra Congregatio his verbis: “ Regularis manens extra clau- „ ſtrum de licentia Superioris, etiam in „ domo deputata ad erectionem Monaſte- „ rii, niſi in dicta domo ſit Regularis „ obſervantia, ut ſaltem vivat ſub Supe- „ riore conventualiter, ſi deliquerit, po- „ teſt puniri ab Ordinario „.

IX. Hæc Congregationis reſolutio conſona apparet Decreto ejuſdem Synodi *Seſſ.* 25. *cap.* 4. *De Regularib.* quo mandatur, ut “ Regulares qui ſtudiorum causâ ad „ Univerſitates mittuntur, in Conventi- „ bus tantum habitent, alioquin ab Or- „ dinario contra eos procedatur „.

X. Cum autem in hoc Decreto agatur de Regularibus, qui de *licentia Superiorum* ſtudiorum causâ in Univerſitatibus morantur, conſequens eſt, quod ſi Regularis extra clauſtrum degens, deliquerit, poſſit ab Ordinario puniri, tametſi degat extra clauſtrum de *licentia Superioris*.

XI. Verum cum non obſtante prædicto Concilii Decreto *Seſſ. 6. cap.* 3. a nonnullis prætenderetur, quod Regulares delinquentes extra Monaſterium in loco *non excepto*, puniri non poſſent ab Ordinario, ſi modo *revera* habitarent in clauſtro, contra manifeſtam juris rationem, quæ vult, delicta ad exemplum aliorum, etiam judicialiter puniri in loco, in quo commiſſa ſunt, uti & legibus Romanis ſtatutum fuit: ideo Synodus *Seſſ. 7. cap.* 14. *De Reformat.* Conſtitutionem Innocentii IV. in

Con-

Concilio Lugdunenſi, relatam in *Cap.* 1. *De Privileg. in* 6. renovavit, quà declaratur, quod etiam Regulares quantâcumque gaudeant libertate, nihilominus tamen ratione delicti in loco *non exempto* commiſſi, coram locorum Ordinariis conveniri, & illi quoad hoc ſuam in eos juriſdictionem exercere poſſint; Vide Conſtitutionem latam capite præcedenti.

XII. Ulterius Synodus providere volens, ne prætextu Exemptionis Regularium delicta, quæ populo in ſcandalum eſſe poſſent, manerent impunita, & ne Epiſcopis auctoritas deeſſet ſcandala e populo amovere, decrevit *Seſſ.* 25. *cap.* 14. *De Regularib.* ut "Regularis non ſubdi-
„ tus Epiſcopo, qui intra clauſtra Mona-
„ ſterii degit, & extra ea ita notorie de-
„ liquerit, ut populo ſcandalo ſit; Epi-
„ ſcopo inſtante, a ſuo Superiore intra
„ tempus ab Epiſcopo præfigendum, ſe-
„ vere puniatur, ac de punitione Epiſco-
„ pum certiorem faciat: ſin minus, a ſuo
„ Superiore officio privetur, & delinquens
„ ab Epiſcopo puniri poſſit„.

XIII. Refert Barboſa citatâ *Allegatione* 150. ſacram Congregationem declaraſſe, Epiſcopum paſſim ſtatim habitâ notitiâ commiſſi delicti capere informationem, & eam ad Superiorem delinquentis mittere, ut nequeat ignorantiam prætexere.

XIV. Inſuper declaravit, ut ſatisfactum cenſeatur iſtis verbis, *inſtante Epiſcopo*, ſufficere unicam monitionem ab Epiſcopo factam eſſe, & Superiori intimatam; eique tempus præfixum fuiſſe ad præſcriptum Concilii.

XV. Ad hæc, non ſufficere, ut Superior Regularis Sententiam, aut ejus acta ad Epiſcopum tranſmittat; ſed opus eſſe, ut de punitione ipſa, & Sententiæ executione Epiſcopum certiorem faciat.

XVI. Denique declaravit, hoc Decretum etiam vendicare ſibi locum, quando Regularis in clauſtro degens, adeo notorie delinquit cum ſcandalo intra *ipſam Eccleſiam*; adeoque etiam in loco *exempto*: atque ita per hoc Decretum videtur Synodus Tridentina extendiſſe, & ampliaſſe Conſtitutionem Concilii Lugdunenſis innovatam *Seſſ.* 7. *cap.* 14. *De Reformat.* quia hæc tantum loquebatur de delicto commiſſo in loco *non exempto*: ut proinde in præſenti Decreto Synodus magis attenderit ad ſcandalum datum, quam ad locum, in quo fuerit datum.

XVII. Cum vero nonnulli Regularium Superiores in executione hujus Decreti eſſent admodum tepidi; quin & moniti ab Epiſcopis ſuper delictis commiſſis, delinquentes ad alia ſuorum Ordinum loca extra Epiſcopi Diœceſim ex induſtria impunitos tranſmitterent, Clemens VIII. editâ Bullâ, quæ incipit, *Suſcepti regiminis*, 39. in Bull. Rom. mandat exacte hoc Synodi Decretum ab omnibus Regularium Superioribus obſervari. "Ceterum, ſi Supe-
„ rior (ait) in Regularem delinquentem
„ non animadverterit, quinimo ſi illum im-
„ punitum ad alia ſuorum Ordinum loca
„ extra Epiſcopi Diœceſim, ut præfertur,
„ tranſmiſerit, volumus, & ſimili motu
„ atque auctoritate decernimus, ut Supe-
„ rior inſtante Epiſcopo intra terminum
„ ab Epiſcopo præfigendum, & ſub eiſ-
„ dem indignationis noſtræ, ac privatio-
„ nis dignitatum, & officiorum obtento-
„ rum, necnon & ſub inhabilitatis ad illa
„ & alia impoſterum obtinendum, ac ul-
„ terius privationis activæ & paſſivæ vo-
„ cis, ad quas a nemine præterquam a no-
„ bis, & a Romano Pontifice pro tempo-
„ re exiſtenti reſtitui poſſit, ipſo facto ſi-
„ militer incurrendis pœnis, ipſum Regu-
„ larem delinquentem loco, ad quem tranſ-
„ miſſus fuit revocare, & in quo deliquit
„ conſtituere ſeu ſiſtere teneatur. Quod ſi
„ hoc etiam facere prætermiſerit, per præ-
„ ſentes ſimiliter ſtatuimus, ut Ordinarius
„ loci, ad quem Regularis delinquens tranſ-
„ miſſus fuerit, ſuper præmiſſis ab Ordi-
„ nario loci, in quo deliquit, ſimiliter re-
„ quiſitus, vel alias de illius delicto in-
„ formatus ut præfertur, tamquam Sedis
„ Apoſtolicæ Delegatus (a) prædictum Con-
„ cilii Decretum omnino exequi, & in

(a) In Galliis Epiſcopus tunc non cenſetur agere ut Sedis Apoſtolicæ Delegatus, ſed ſuo utitur Jure, id eſt, Epiſcopali: Vide Repagulum Canonicum D. Van-Eſpen, *part.* 2. *cap.* 1. *Reg.* 10.

,, Regularem delinquentem ſevere animad-
,, vertere poſſit, & debeat,,.

XVIII. In citato *cap.* 14. *Seſſ.* 7. poſt-
quam Synodus innovavit Conſtitutionem
Concilii Lugdunenſis, addit inſuper " quod
,, in civilibus cauſis mercedum, & miſera-
,, bilium perſonarum Clerici ſeculares, aut
,, Regulares extra Monaſterium degentes,
,, quomodolibet exempti, etiamſi certum
,, Judicem, a Sede Apoſtolica deputatum,
,, in partibus habeant; in aliis vero ſi
,, ipſum Judicem non habuerint, coram
,, locorum Ordinariis, tamquam in hoc
,, ab ipſa Sede delegatis conveniri, & jure
,, medio ad ſolvendum debitum cogi, &
,, compelli poſſint: privilegiis, exemptio-
,, nibus, Conſervatorum deputationibus,
,, & eorum inhibitionibus adverſus præ-
,, miſſa nequaquam valituris,,.

XIX. In Belgio jam pridem per Edi-
ctum Caroli V. ſublatæ fuere omnes ge-
neratim Conſervatoriæ, neque hodie ullus
eſt in Belgio privilegiorum Conſervator,
unico Univerſitatis Lovanienſis Conſerva-
tore excepto, qui ex ſpeciali gratia & ſpe-
ciali indulto ejuſdem Caroli V. continua-
tus fuit. Prius Edictum abrogatorium Con-
ſervatoriarum de anno 1500. extat *part.* 1.
Edict. Fland. lib. 1. *Rubrica* 8. & *part.* 1.
Edict. Brab. lib. 1. *tit.* 1. *cap.* 18. poſterius
autem *part.* 3. *Ediclorum Brab. lib.* 2. *tit.* 5.
cap. 8. quare in Belgio Seculares & Regu-
lares exempti in civilibus coram locorum
Ordinariis conveniendi ſunt ad præſcriptum
hujus Decreti.

XX. Inſuper ne Epiſcopi in corrigendis
ſubditorum ſuorum exceſſibus per Exem-
ptiones impedirentur, declarat Synodus
Seſſ. 14. *cap.* 4. *De Reformat.* quod " ſi
,, Epiſcopi in Eccleſiis ſuis reſederint, quoſ-
,, cumque ſeculares Clericos, qualitercum-
,, que exemptos, qui alias ſuæ juriſdictio-
,, ni ſubeſſent, de eorum exceſſibus, cri-
,, minibus & delictis, quoties & quando
,, opus fuerit, etiam extra viſitationem,
,, tamquam ad hoc Sedis Apoſtolicæ De-
,, legati, corrigendi & caſtigandi faculta-
,, tem habeant: quibuſcumque exemptio-
,, nibus, declarationibus, conſuetudinibus,
,, ſententiis, juramentis, concordiis; quæ
,, tantum ſuos obligent auctores, ipſis Cle-
,, ricis, ac eorum conſanguineis Capella-
,, nis, familiaribus, procuratoribus, &
,, aliis quibuslibet ipſorum exemptorum
,, contemplatione, & intuitu minime ſuf-
,, fragantibus,,.

XXI. Ex his ſatis colligitur, Synodo
admodum odioſam apparuiſſe Exemptionem
Clericorum ſecularium, & Regularium
extra ſua clauſtra degentium; utpote qui
inter ſubditos Epiſcoporum paſſim verſan-
tes, facilius per ſuos exceſſus populo ſcan-
dalo eſſe, & Epiſcopale regimen turbare
poſſunt; ac inſuper extra diſciplinam alio-
rum Superiorum quodammodo viventes,
majorem libertatem ſibi aſſumunt, quam
in clauſtris ſub diſciplina Regulari, & Su-
periorum ſubjectione viventes.

XXII. Unde & ipſa Synodus *Seſſ.* 24.
cap. 11. *De Reformat.* fatetur, " privile-
,, gia & exemptiones, quæ variis titulis
,, pleriſque conceduntur, hodie perturba-
,, tionem in Epiſcoporum juriſdictione ex-
,, citare, & exemptis occaſionem laxioris
,, vitæ præbere,,.

XXIII. Hic autem præcipue ſermonem
eſſe de Exemptionibus Clericorum ſecula-
rium aut regularium, vel nulli Religioni
adſcriptorum, aut extra eam viventium;
ſignificant, quæ eodem capite ſtatuuntur
circa ſubjectionem eorum, qui variis titu-
lis particularibus ſe exemptos prætendebant,
etiam eo prætextu, quod alicui Monaſte-
rio, Militiæ aut Hoſpitali, aut Collegio
addicti eſſent; " exceptis iis, qui prædi-
,, ctis locis aut militiis actu ſerviunt, &
,, *intra* eorum ſepta ac domos reſident,
,, *ſubque eorum obedientia* vivunt, ſive iis
,, qui legitime, & ſecundum Regulam ea-
,, rumdem Militiarum profeſſionem fece-
,, rint,,.

XXIV. Exemptio Capitulorum præſer-
tim Cathedralium, quæ unum cum Epi-
ſcopo tamquam capite Corpus, & Sena-
tum Eccleſiæ conſtituunt, non parum odio-
ſa viſa fuit; unde & fere ſatis invaluit.

XXV. Hinc & Synodus Tridentina *Seſſ.* 6.
cap. 4. *De Reformat.* decrevit, quod " Ca-
,, pitula Cathedralium, & aliarum majo-
,, rum Eccleſiarum, illorumque perſonæ
,, nullis *exemptionibus*, conſuetudinibus,
,, ſententiis, juramentis, concordiis, tueri
,, ſe poſſint, quominus a ſuis Epiſcopis,
,, & aliis majoribus Prælatis per ſeipſos,
,, vel

Digitized by Google

vel illis, quibus ſibi videbitur, adjunctis, juxta Canonicas ſanctiones, toties quoties opus fuerit, viſitari, corrigi, & emendari, etiam auctoritate Apoſtolicâ poſſint & valeant „.

XXVI. Sed cum Decretum duntaxat daret auctoritatem Epiſcopis corrigendi & emendandi in ipſa viſitatione, Epiſcopis ſatisfactum non fuit: ſed rurſus in ultimis Seſſionibus ſub Pio IV. totalem Capitulorum, ſignanter Cathedralium, Exemptionis abrogationem poſtularunt, præſertim Epiſcopi Hiſpaniæ; quorum Capitula pene omnia plenâ immunitate gaudebant; ſcribitque Pallavicinus *lib.* 22. *Hiſt. Trid. cap.* 10. *num.* 9. “ Hiſpaniæ Capitula Tridentum miſiſſe Patralium Canonicum Segovienſem, Procuratorem ſuum, immunitatem ab Epiſcoporum auctoritate, ab ipſis poſſeſſam, defenſurum, ad quam abrogandam reſcitum fuerat, illius Regni Epiſcopos adſpirare „.

XXVII. Quo zelo contra Capitulorum Exemptionem peroraverit Cardinalis Lotharingiæ, narratur a Pallavicino *libro* 23. *capite* 3. *num.* 6. dixitque Cardinalis, nullam peſtem a ſe magis noxiam putari, quam hujuſmodi immunitatem Collegiorum Clericorum; cum plura membra ſine capite monſtrum evadant; indicavitque una quæ fuerint præcipue cauſæ hujuſmodi immunitatum.

XXVIII. Cum igitur ſumma eſſet Capitulorum, & Epiſcoporum ſuper his contentio, tandem compoſitum & editum fuit Decretum *Seſſ.* 25. *cap.* 6. *De Reformat.* quo ſupra citatum Decretum *Seſſionis* 6. *cap.* 4. renovatur, & ad Eccleſias Collegiatas generaliter extenditur; ac inſuper ut illud Decretum obſervetur, non ſolum quando Epiſcopus viſitat, ſed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicujus, contra aliquem ex contentis in dicto Decreto procedit.

Verum ubi “ *extra viſitationem* proceſſerit, vult Synodus ut infra ſcripta omnia locum habeant; videlicet, ut Capitulum initio cujuslibet anni eligat ex Capitulo duos, de quorum conſilio & aſſenſu Epiſcopus, vel ejus Vicarius, tam in formando proceſſum, quam in ceteris omnibus actibus uſque ad finem cauſæ incluſive, coram Notario tamen ipſius Epiſcopi, & in ejus domo, aut conſueto tribunali procedere teneatur. Unum autem tantum ſit utriuſque votum, poſſitque alter Epiſcopo accedere. Quod ſi ambo ab Epiſcopo diſcordes in aliquo actu, ſeu interlocutoria, vel definitiva Sententia fuerint, tunc intra ſex dierum ſpatium cum Epiſcopo tertium eligant. Et ſi electione tertii etiam diſcordent, ad viciniorem Epiſcopum electio devolvatur; & juxta eam partem, cum qua tertius conveniet, articulus, in quo erat diſcordia, terminetur: alias proceſſus, & inde ſecuta nulla ſint, nulloſque producant juris effectus. In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, de qua in Decreto De Concubinariis, & in atrocioribus delictis, depoſitionem, aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, & ideo opus ſit perſonali detentione, poſſit initio ſolus Epiſcopus ad ſummariam informationem, & neceſſariam detentionem procedere; ſervato tamen in reliquis ordine præmiſſo. In omnibus autem caſibus ea ratio habeatur, ut juxta qualitatem delicti, ac perſonarum, delinquentes ipſi in loco decenti cuſtodiantur „.

Hujus Decreti clauſulas, formamque præſcriptam explanat Zypæus *Conſult.* 4. *De Offic. Ordin.*

XXIX. ☞ An Epiſcopus poſſit ſine adjunctis in generali viſitatione Canonicis imponere pœnam *extraordinariam* tendentem magis ad correctionem morum quam ad punitionem, quærit Pignatelli *tom.* 1. *Conſult.* 61. reſolvitque non poſſe, quia ex hoc fieri poſſet fraus ſancto Concilio danti conjudices: atque ita indirecta poſſent puniri ſine adjunctis, quod tamen abhorruit ſanctum Concilium propter ſolitam æmulationem inter Epiſcopos, & Capitula, illis tendentibus ad Monarchiam, his tuentibus auctoritatem Sedis Apoſtolicæ, id quod in politia eccleſiaſtica magni momenti eſt.

Hìc rurſus notandum, quod non obſcure fatente hoc Auctore Romana Curia ſuſtinuerit exemptiones Capitulorum Cathedralium eâ inter alias ratione, ut ſic exempta Capitula auctoritatem Apoſtolicam con-

„ Regularem delinquentem ſevere animad„ vertere poſſit, & debeat „.

XVIII. In citato *cap.* 14. *Seſſ.* 7. poſtquam Synodus innovavit Conſtitutionem Concilii Lugdunenſis, addit inſuper “ quod „ in civilibus cauſis mercedum, & miſera„ bilium perſonarum Clerici ſeculares, aut „ Regulares extra Monaſterium degentes, „ quomodolibet exempti, etiamſi certum „ Judicem, a Sede Apoſtolica deputatum, „ in partibus habeant; in aliis vero ſi „ ipſum Judicem non habuerint, coram „ locorum Ordinariis, tamquam in hoc „ ab ipſa Sede delegatis conveniri, & jure „ medio ad ſolvendum debitum cogi, & „ compelli poſſint: privilegiis, exemptio„ nibus, Conſervatorum deputationibus, „ & eorum inhibitionibus adverſus præ„ miſſa nequaquam valituris „.

XIX. In Belgio jam pridem per Edictum Caroli V. ſublatæ fuere omnes generatim Conſervatoriæ, neque hodie ullus eſt in Belgio privilegiorum Conſervator, unico Univerſitatis Lovanienſis Conſervatore excepto, qui ex ſpeciali gratia & ſpeciali indulto ejuſdem Caroli V. continuatus fuit. Prius Edictum abrogatorium Conſervatoriarum de anno 1500. extat *part.* 1. *Edict. Fland. lib.* 1. *Rubrica* 8. & *part.* 1. *Edict. Brab. lib.* 1. *tit.* 1. *cap.* 18. poſterius autem *part.* 3. *Edictorum Brab. lib.* 3. *tit.* 5. *cap.* 8. quare in Belgio Seculares & Regulares exempti in civilibus coram locorum Ordinariis conveniendi ſunt ad præſcriptum hujus Decreti.

XX. Inſuper ne Epiſcopi in corrigendis ſubditorum ſuorum exceſſibus per Exemptiones impedirentur, declarat Synodus *Seſſ.* 14. *cap.* 4. *De Reformat.* quod “ ſi „ Epiſcopi in Eccleſiis ſuis reſederint, quoſ„ cumque ſeculares Clericos, qualitercum„ que exemptos, qui alias ſuæ juriſdictio„ ni ſubeſſent, de eorum exceſſibus, cri„ minibus & delictis, quoties & quando „ opus fuerit, etiam extra viſitationem, „ tamquam ad hoc Sedis Apoſtolicæ De„ legati, corrigendi & caſtigandi faculta„ tem habeant: quibuſcumque exemptio„ nibus, declarationibus, conſuetudinibus, „ ſententiis, juramentis, concordiis; quæ „ tantum ſuos obligent auctores, ipſis Cle„ ricis, ac eorum conſanguineis Capella„ nis, familiaribus, procuratoribus, & „ aliis quibuslibet ipſorum exemptorum „ contemplatione, & intuitu minime ſuf„ fragantibus „.

XXI. Ex his ſatis colligitur, Synodo admodum odioſam apparuiſſe Exemptionem Clericorum ſecularium, & Regularium extra ſua clauſtra degentium; utpote qui inter ſubditos Epiſcoporum paſſim verſantes, facilius per ſuos exceſſus populo ſcandalo eſſe, & Epiſcopale regimen turbare poſſunt; ac inſuper extra diſciplinam aliorum Superiorum quodammodo viventes, majorem libertatem ſibi aſſumunt, quam in clauſtris ſub diſciplina Regulari, & Superiorum ſubjectione viventes.

XXII. Unde & ipſa Synodus *Seſſ.* 24. *cap.* 11. *De Reformat.* fatetur, “ privile„ gia & exemptiones, quæ variis titulis „ pleriſque conceduntur, hodie perturba„ tionem in Epiſcoporum juriſdictione ex„ citare, & exemptis occaſionem laxioris „ vitæ præbere „.

XXIII. Hic autem præcipue ſermonem eſſe de Exemptionibus Clericorum ſecularium aut regularium, vel nulli Religioni adſcriptorum, aut extra eam viventium; ſignificant, quæ eodem capite ſtatuuntur circa ſubjectionem eorum, qui variis titulis particularibus ſe exemptos prætendebant, etiam eo prætextu, quod alicui Monaſterio, Militiæ aut Hoſpitali, aut Collegio addicti eſſent; “ exceptis iis, qui prædi„ ctis locis aut militiis actu ſerviunt, & „ *intra* eorum ſepta ac domos reſident, „ *ſubque eorum obedientia* vivunt, ſive iis „ qui legitime, & ſecundum Regulam ea„ rumdem Militiarum profeſſionem fece„ rint „.

XXIV. Exemptio Capitulorum præſertim Cathedralium, quæ unum cum Epiſcopo tamquam capite Corpus, & Senatum Eccleſiæ conſtituunt, non parum odioſa viſa fuit; unde & ſero ſatis invaluit.

XXV. Hinc & Synodus Tridentina *Seſſ.* 6. *cap.* 4. *De Reformat.* decrevit, quod “ Ca„ pitula Cathedralium, & aliarum majo„ rum Eccleſiarum, illorumque perſonæ „ nullis *exemptionibus*, conſuetudinibus, „ ſententiis, juramentis, concordiis, tueri „ ſe poſſint, quominus a ſuis Epiſcopis, „ & aliis majoribus Prælatis per ſeipſos,

„ vel

„ vel illis, quibus ſibi videbitur, adjun-
„ ctis, juxta Canonicas ſanctiones, toties
„ quoties opus fuerit, viſitari, corrigi, &
„ emendari, etiam auctoritate Apoſtolicâ
„ poſſint & valeant „.

XXVI. Sed cum Decretum duntaxat daret auctoritatem Epiſcopis corrigendi & emendandi in ipſa viſitatione, Epiſcopis ſatisfactum non fuit: ſed rurſus in ultimis Seſſionibus ſub Pio IV. totalem Capitulorum, ſignanter Cathedralium, Exemptionis abrogationem poſtularunt, præſertim Epiſcopi Hiſpaniæ; quorum Capitula pene omnia plenâ immunitate gaudebant; ſcribitque Pallavicinus *lib.* 22. *Hiſt. Trid. cap.* 10. *num.* 3. " Hiſpaniæ Capitula Tri-
„ dentum miſiſſe Patralium Canonicum
„ Segovienſem, Procuratorem ſuum, im-
„ munitatem ab Epiſcoporum auctoritate,
„ ab ipſis poſſeſſam, defenſurum, ad quam
„ abrogandam reſcitum fuerat, illius Re-
„ gni Epiſcopos adſpirare „.

XXVII. Quo zelo contra Capitulorum Exemptionem peroraverit Cardinalis Lotharingiæ, narratur a Pallavicino *libro* 23. *capite* 3. *num.* 6. dixitque Cardinalis, nullam peſtem a ſe magis noxiam putari, quam hujuſmodi immunitatem Collegiorum Clericorum; cum plura membra ſine capite monſtrum evadant; indicavitque una quæ fuerint præcipue cauſæ hujuſmodi immunitatum.

XXVIII. Cum igitur ſumma eſſet Capitulorum, & Epiſcoporum ſuper his contentio, tandem compoſitum & editum fuit Decretum *Seſſ.* 25. *cap.* 6. *De Reformat.* quo ſupra citatum Decretum *Seſſionis* 6. *cap.* 4. renovatur, & ad Eccleſias Collegiatas generaliter extenditur; ac inſuper ut illud Decretum obſervetur, non ſolum quando Epiſcopus viſitat, ſed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicujus, contra aliquem ex contentis in dicto Decreto procedit.

Verum ubi " *extra viſitationem* proceſſe-
„ rit, vult Synodus ut infra ſcripta omnia
„ locum habeant; videlicet, ut Capitu-
„ lum initio cujuslibet anni eligat ex Ca-
„ pitulo duos, de quorum conſilio & aſ-
„ ſenſu Epiſcopus, vel ejus Vicarius, tam
„ in formando proceſſum, quam in cete-
„ ris omnibus actibus uſque ad finem cau-
„ ſæ incluſive, coram Notario tamen ipſius
„ Epiſcopi, & in ejus domo, aut conſue-
„ to tribunali procedere teneatur. Unum
„ autem tantum ſit utriuſque votum, poſ-
„ ſitque alter Epiſcopo accedere. Quod
„ ſi ambo ab Epiſcopo diſcordes in aliquo
„ actu, ſeu interlocutoria, vel definitiva
„ Sententia fuerint, tunc intra ſex dierum
„ ſpatium cum Epiſcopo tertium eligant.
„ Et ſi electione tertii etiam diſcordent,
„ ad viciniorem Epiſcopum electio devol-
„ vatur; & juxta eam partem, cum qua
„ tertius conveniet, articulus, in quo erat
„ diſcordia, terminetur: alias proceſſus,
„ & inde ſecuta nulla ſint, nulloſque pro-
„ ducant juris effectus. In criminibus ta-
„ men ex incontinentia provenientibus, de
„ qua in Decreto De Concubinariis, &
„ in atrocioribus delictis, depoſitionem,
„ aut degradationem requirentibus, ubi de
„ fuga timetur, ne judicium eludatur, &
„ ideo opus ſit perſonali detentione, poſſit
„ initio ſolus Epiſcopus ad ſummariam in-
„ formationem, & neceſſariam detentionem
„ procedere; ſervato tamen in reliquis or-
„ dine præmiſſo. In omnibus autem caſi-
„ bus ea ratio habeatur, ut juxta quali-
„ tatem delicti, ac perſonarum, delinquen-
„ tes ipſi in loco decenti cuſtodiantur „.

Hujus Decreti clauſulas, formamque præſcriptam explanat Zypæus *Conſult.* 4. *De Offic. Ordin.*

XXIX. ☞ An Epiſcopus poſſit ſine adjunctis in generali viſitatione Canonicis imponere pœnam *extraordinariam* tendentem magis ad correctionem morum quam ad punitionem, quærit Pignatelli *tom.* 1. *Conſult.* 61. reſolvitque non poſſe, quia ex hoc fieri poſſet fraus ſancto Concilio danti conjudices: atque ita indirecte poſſent puniri ſine adjunctis, quod tamen abhorruit ſanctum Concilium propter ſolitam æmulationem inter Epiſcopos, & Capitula, illis tendentibus ad Monarchiam, his tuentibus auctoritatem Sedis Apoſtolicæ, id quod in politia eccleſiaſtica magni momenti eſt.

Hic rurſus notandum, quod non obſcure fatente hoc Auctore Romana Curia ſuſtinuerit exemptiones Capitulorum Cathedralium eâ inter alias ratione, ut ſic exempta Capitula auctoritatem Apoſtolicam

Digitized by Google

contra Ordinarios ſuſtinerent. Atque is videtur eſſe finis Concilii Tridentini in Decreto, cujus contextus num. 28. citatus eſt: ejus Decretum & hiſtoria attente legantur.

XXX. Synodus tamen in fine ſui Decreti adjicit hanc clauſulam: " Hæc autem omnia, & ſingula in iis Eccleſiis locum non habeant, in quibus Epiſcopi, aut eorum Vicarii ex Conſtitutionibus, vel privilegiis, aut conſuetudinibus, ſive concordiis, ſeu quocumque alio jure *majorem* habent poteſtatem, auctoritatem, ac juriſdictionem, quam præſenti Decreto ſit comprehenſum, quibus ſancta Synodus derogare non intendit ". Ad quam reflectens Zypæus ait: " Illud autem eſt aſſiduum Concilii propoſitum reſtituere Epiſcopis legitimam juriſdictionem, multis ante privilegiis acciſam, augere potius pro tuenda Eccleſiæ diſciplina, quam minuere ".

XXXI. Illud quoque propoſitum fuit Concilii, ut exemptio Canonicorum, aut etiam Regularium, non extenderetur ad ea, quæ Canonicis aut Regularibus ſub alia qualitate competunt, juxta regulam capite præcedenti propoſitam.

XXXII. Hinc tam Regulares, quam Canonici exempti, ſi adminiſtrationem, aut curam habeant Hoſpitalium, fundationum piarum, Capellarum, aut confraternitatum, aliarumque domorum, aut piorum locorum non exemptorum, rationem reddere tenentur Epiſcopo, eique ſubjiciuntur in his, quæ dictam adminiſtrationem ſpectant; *Seſſ.* 22. *cap.* 8. *&* 9. & *Seſſ.* 25. *cap.* 8. *De Reformat.* & latius dictum eſt *Tom. III. part.* 2. *ſect.* 4. *tit.* 6. *cap.* 2.

XXXIII. Eodem ex capite nec Capitulorum, nec Monaſteriorum Exemptio extenditur ad ea, quæ curam animarum perſonarum ſecularium Epiſcopo ſubjectarum concernunt, *Seſſ.* 21. *cap.* 8. *De Reformat.* & *Seſſ.* 25. *cap.* 11. *De Regularib.* & latius oſtenſum eſt in *Repagulo Canonico*, & pluribus locis hujus Operis; quibus adde Bullam Gregorii Papæ XV. quæ incipit, *Inſcrutabili* 26. in Bull. Rom.

XXXIV. Similiter exemptiones noluiſſe Synodum extendi ad leges communes in materia communi, oſtendit *Seſſ.* 25. *cap.* 12. *De Regularib.* declarando, inflictas Cenſuras, & dies Feſtos ab Epiſcopis indictos, etiam a Regularibus ſervandos.

XXXV. Quod vero in ipſa Synodo ſæpius injungatur, ut Epiſcopi procedant *tamquam Sedis Apoſtolicæ Delegati*, non arguit in ipſis defectum poteſtatis ordinariæ; quemadmodum oſtenditur in citato *Repagulo Regulâ* 10.

Oſtenditur quoque in eodem *Repagulo*, quod Epiſcopus auctoritate delegatâ procedens, queat non tantum de cauſa cognoſcere, ſed Sententias proferre, eaſque per Cenſuras exequi; eamque delegationem eſſe favorabilem.

MO-

MONUMENTA JURIS ECCLESIASTICI UNIVERSI

Quæ in quarto volumine citantur.

MONITUM.

MONUMENTA, quæ in anterioribus hujus Operis editionibus diſperſa leguntur, hîc collecta, uti in prioribus voluminibus, Lector deprehendet: ea quotquot ſunt, ſecundum ſeriem paginarum, in quibus citata ſunt, in iſta collectione collocantur; ac ſingula in fronte litteris majuſculis, quibus in decurſu Operis notata fuere, in illis excerptis deſignantur.

Monumentum I. *citatum pag.* 164. *num.* XXVI. *& pag.* 166. *num.* XXXVIII. *& ibid. in notis*.

A

RESOLUTIO DOCTORUM LOVANIENSIUM ſuper exactione juramenti de non fraudato publico vectigali.

CASUS.

AD plenius colligendum tributum ſeu gabellam farinæ impoſitam in quadam Regione, imponitur Incolis, ut niſi conveniant cum demptoribus dicti Tributi, jurare debeant, quantum conſumant farinæ in ſua familia pro menſe, vel anno, &c. & non plus.

QUÆRITUR

An recte tale juramentum Incolis imponatur ſalvâ conſcientiâ, & bono publico?

RESOLUTIO.

Per exactionem juramenti, de quo in caſu, plurimum multiplicanda fore juramenta nequaquam obſcurum eſt.

In primis in eâ Regione facile quicumque Incolæ farinâ indigentes (& quis non indiget?) ad hoc juramentum adigentur, aut certe incitabuntur, ut ſe a conventione ad beneplacitum Collectorum hujus gabellæ ineundâ liberent; atque minore pretio ſeſe a gabellis illis eximant.

Ad hæc, ſi juramentum hoc a Collectoribus hujus Regionis exigi permittatur, non dubium quin eorum exemplum aliarum Regionum Collectores non minus ac hi lucro inhiantes, ſint imitaturi.

Denique ſi pro ſecuriore exactione hujus gabellæ juramentum Incolis imponi ſinatur, quidni eâdem ratione pro aſſequendis aliis gabellis imponi ſinetur; atque ita quaſi in infinitum juramenta multiplicentur, & quotidiana reddantur?

Ex hac multiplicatione duo quaſi naturaliter ac morali certitudine ſequentur.

Primum, eſt ipſius jurisjurandi contemptus atque vilipendium; notum quippe eſt frequentiam inducere irreverentiam, & jam pridem dictum a Tertulliano: *Semper abundantia contumelioſa in ſemetipſa eſt*. Unde illud vulgatum S. Auguſtini *Ench. cap.* 80. " Peccata quantumvis gravia, cum „ in conſuetudinem venerunt, aut parva, „ aut nulla eſſe creduntur „.

Alterum illudque præcipuum, perjuriorum

rum multiplicium non tantum periculum, ſed certa quaſi ſequela.

Jam enim pridem obſervatum eſt, multiplicari perjuria multiplicatis juramentis: ideoque notarunt Patres, quod licet Chriſtus dicendo, Matth. cap. 5. verſ. 34. *Ego dico vobis non jurare omnino*, &c. non quidem abſolute jurare vetuerit; tamen tamquam periculoſum, ſollicite cavendum voluerit, ne non ſatis cavendo in perjurium incidatur; quod poſt SS. Patres ſapientiſſime expreſſit Innocentius III. in *Cap. Etſi Chriſtus* 26. 2. De Jurejurando. “Quædam enim prohibentur, ait, quia per ſe mala ſunt, ut furtum, adulterium, & hujuſmodi, quæ non ſunt aliquatenus facienda. Quædam vero prohibentur ex cauſa, non quia per ſe mala ſunt, ſed quia, ſi fiant frequenter & multum, ex his mala ſequuntur: ut vinum per ſe malum non eſt, & tamen prohibet Apoſtolus, dicens, Epheſ. cap. 5. verſ. 18. *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria*; quoniam ex frequenti & immoderata potatione vini luxuria generatur. Sic & juramentum per ſe quidem malum non eſt, cum ſit confirmatio veritatis; ſed tamen prohibetur ex cauſa, quoniam ex frequenti & incauta juratione perjurium ſæpe contingit; ſicut in Eccleſiaſtico legitur, cap. 23. verſ. 12. *Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non diſcedet a domo ejus plaga*”.

Hinc magna ſemper fuit tam Eccleſiaſtici, quam Civilis Magiſtratus cura, ne juramenta multiplicarentur, aut ubi multiplicata erant, diminuerentur.

Sic in legibus antiquis Viſigothorum *lib. 2. cap. 22.* legimus: “Judex, ut bene cauſam cognoſcat, primum teſtes interroget: ac deinde ſcripturas inquirat, ut veritas poſſit certius inveniri, ne ad ſacramentum facile veniatur. Hoc enim juſtitiæ potius indagatio vera commendat, ut ſcripturæ ex omnibus intercurrant, & jurandi neceſſitas ſeſe omnino ſuſpendat”.

Et in Capitularibus Regum Francorum (*a*): “Volumus ut ſacramenta cito non fiant, ſed unuſquiſque Judex prius cauſam veraciter cognoſcat, ut eum veritas latere non poſſit, ne facile ad ſacramenta veniant”.

Si hæc tam ſollicite etiam in judiciis, ubi eſt Judex, qui jurantes inſtruere, monere, atque etiam terrere poteſt, jam pridem Principes ob jurisjurandi religionem atque perjurii pericula decreverint; quanto magis putamus extrajudicialia hæc juramenta a quibuſcumque etiam idiotis atque plebeiis hominibus paſſim præſtanda, præcaviſſent, ne dicam improbaſſent? Reipublicæ Moderatoribus Eccleſiaſticum Magiſtratum jungentes Patres Concilii Colonienſis anno 1536. celebrati, de hac juramentorum multiplicatione audiamus: “Multiplex illa facilis juramentorum exactio, inquiunt, quæ in judiciis Eccleſiaſticis fit, nobis probari non poteſt: Chriſtus *Matth. cap. 5.* inter perfectionis hortamenta ponit & illud, ut in totum abſtineamus ab omni jurejurando. Quo colore ergo conſuetudo nunc paſſim jurantium in omni negotio excuſari poſſit, non videmus, niſi aut gravitate negotii, aut neceſſitate”.

Rationem improbatæ multitudinis juramentorum hanc addunt: *Crebris juramentis raro deeſt perjurium, quod graviſſime punit Deus*. Hæc *part. 13. cap. 18.*

Superius *part. 3. cap. 20.* reflectentes ad multiplicia juramenta in quibuſdam Capitulis præſtari ſolita, ita loquuntur: “Cum Chriſtus tam ſerio jurandi facilitatem prohibuerit, ut, niſi neceſſitate veritatis, alioqui periclitandæ, cogamur, omnino non jurare debeamus; coërcenda eſt illa immoderata in Capitulis juramentorum exactio, per quam neceſſe eſt, ut multi in ancipitia perjuria corruant; quorum non tantum illi, qui pejerant, ſed

(*a*) Hoc Capitulum reperitur primum in Capitulari tertio Dagoberti Regis, ſeu in lege Bajwariorum, tit. 8. num. 5. cap. 1. Deinde lib. 5. Capitularium, cap. 349. Tandem in Canonibus Iſaaci Lingonenſis, tit. 8. Can. 1.

„ ſed & qui cauſam perjurii temere exi-
„ gendo præſtant, rei ſint „.

Hæc indubie perjuriorum multiplicatio incrementum capiet, ſi jurantes lucrum ſibi acceſſurum, aut certe damnum temporale a ſe avertendum mediante perjurio prævideant. Quam enim ad pejerandum proclives ſint homines, dum de lucro captando, aut damno vitando agitur, etiam ipſos Imperatores, & Juriſconſultos Romanos in denſiſſimis ipſius gentilitatis tenebris noviſſe, non obſcurum eſt ex *L.* 8. *ff. De Conditionibus Inſtitut.* ubi Ulpianus ſcribit: “ Quæ ſub conditione jurisjuran-
„ di relinquuntur, a Prætore reproban-
„ tur. Providit enim ne is, qui ſub ju-
„ *risjurandi* conditione quid accepit, aut
„ omittendo conditionem perderet hæredi-
„ tatem, legatumve: aut cogeretur tur-
„ piter accipiendi conditionem jurare: vo-
„ luit ergo, eum, cui ſub *jurisjurandi*
„ *conditione* quid relictum eſt, ita capere,
„ ut capiunt hi, quibus nulla talis juris-
„ jurandi conditio inſeritur „.

Deinde Edictum prætoris probans Ulpianus, ait: “ Et recte: cum enim faci-
„ les ſint nonnulli hominum ad jurandum
„ contemptu Religionis, alii perquam ti-
„ midi metu Divini Numinis uſque ad ſu-
„ perſtitionem, ne vel hi, vel illi aut
„ conſequerentur, aut perderent, quod re-
„ lictum eſt; Prætor conſultiſſime inter-
„ venit „.

Quid Principes Chriſtiani ſenſerint, vel ex ſola Conſtitutione in materia præſentem quæſtionem propius attingente, quæ refertur *lib.* 2. Capitularium *cap.* 39. intelligi poterit. “ Qui decimas poſt cre-
„ berrimas monitiones, & prædicationes
„ dare neglexerint, excommunicentur, in-
„ quiunt; juramento vero eos conſtrin-
„ gi nolumus, propter periculum per-
„ jurii „.

Igitur etiam graviſſimâ pœnâ, qualis eſt excommunicatio, ſubditos ſuos ad ſolvendas decimas a Sacerdotibus conſtringi permittunt, non tamen juramento; rationem attendamus verbis præcedentibus ſubjectam: *Propter periculum perjurii*.

Si hic piiſſimi illi Principes periculum perjurii in ſubditis veriti, noluerint eos juramento ad ſolvendas decimas conſtringi; an non merito Principes noſtri juramento, de quo quæſtio, ſubditos ſuos conſtringi vetabunt propter periculum perjurii?

Num forte credetur, minus proclives futuros ad pejerandum, ut ſe a Gabellis Regi pendendis eximere queant, quam ut ſe a decimis Eccleſiæ ſolvendis liberent?

Ne quid noſtro judicio conjecturâque depromamus, audiamus quid de his crediderit vere magnus, & teſte Suidâ omnium eloquentiſſimus, & in omni doctrinæ genere ſummus S. Baſilius: tempore quippe illo quidam Collectores Tributorum, ſpe majoris lucri incitati, homines etiam ruſticos ad juramentum adigere cœperunt, non ſecus atque hi, de quibus in caſu. Videamus verba dicti Sancti, *Epiſt.* 305.
„ Per omnes uſque Synodos, & Conven-
„ tus publicos, inquit, conteſtari non in-
„ termitto: per omnes omnino privatos
„ congreſſus de eadem re diſſerere non de-
„ ſiſto, juramenta non eſſe in publicis
„ exactionibus a colonis exigenda per re-
„ ductores: reliquum eſt de iis, & per
„ litteras coram Deo, & hominibus pro-
„ teſtari; non eſſe vobis illo inſtituto in-
„ ſiſtendum adhuc ulterius, quo mortem
„ animabus inferatis: alias vobis eſſe in-
„ eundas excogitandaſque rationes exactio-
„ num, & nequaquam vulnerandas homi-
„ num animas eſſe. Hæc ad te ſcribo,
„ non in eum finem, quod ſit opus tibi
„ per me ſermone hortatorio (domi enim
„ habes occaſiones, & argumenta timendi
„ Deum): ſed ut omnes illi, qui a te
„ pendent, per te docti diſcant, ne ſan-
„ ctum illum ad iram excitent, aut rem
„ interdictam per conſuetudinem malam
„ inveteratam quaſi indifferentem haberi
„ faciant. Neque enim ad res redigendas
„ quæquam illis profuerint juramenta: at
„ malum manifeſtarium & in confeſſo po-
„ ſitum exinde hominum animis inuritur.
„ Si enim perjurium parvi ſemel facere
„ incipiant homines, non deinceps ſe ad
„ faciendam ſolutionem comparabunt; ſed
„ juramentum ſe inveniſſe rebuntur, frau-
„ dis & doli mali inſtrumentum, & dita-
„ tionis faciendæ occaſionem „. Hactenus Baſilius, qui caſum propoſitum tantâ vehe-

Digitized by Google

hementiâ, & perſpicuitate reſolvit, ut vel ſola tanti Doctoris reſolutio pro omni reſolutione ſufficere deberet.

Et tamen ſi hæc ſuo tempore Baſilius docuit, quid putamus dixiſſet hac noſtrâ ætate; dum non ſolum quorumdam interpretatione ſcimus adeo extenuatum illud præceptum, *Rom.* cap. 13. verſ. 7. *Cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum;* ut pene contra Apoſtolum perſuaſum ſit, propter timorem, non propter conſcientiam tributa Regibus eſſe ſolvenda; ſed etiam ob nimiam nunc multiplicatam juramentorum exactionem & frequentiam, adeo jurisjurandi religio apud multos deperiit, ut ſine ullo pene examine veritatis, utilitatis, vel neceſſitatis juretur.

Dum inſuper tot reſtrictionibus, æquivocationibus, & aliis palliis perjuria a quibuſdam occultantur, ut perjuria tantum hominum imperitorum, & ſcrupuloſorum eſſe credantur; jamque verius dici queat, quod ſuo tempore dixit S. Auguſtinus in libro contra mendacium *cap.* 18. "Sunt in „ eis docti, qui etiam regulas figant, fi- „ neſque conſtituant, quando debeat, quan- „ do non debeat pejerari. O ubi eſtis, „ fontes lacrymarum? Et quid faciemus? „ Quo ibimus? Ubi nos occultabimus ab „ ira veritatis, ſi non ſolum negligimus „ cavere mendacia, ſed audemus inſuper „ docere perjuria„?

Dicimus ergo cum Carolo Magno vetante conſtringi ſubditos ſuos ad ſolvendas decimas mediante juramento, *propter periculum perjurii;* & cum magno Baſilio, qui nec publice nec privatim deſtitit adverſus exactionem juramenti in tributorum ſolutione intonare, juramenti impoſitionem, de qua in caſu, neque incolarum conſcientiæ, neque bono publico expedire; ſed alias potius ineundas excogitandaſque rationes exactionum, ne alias patria perjuriis impleatur: atque hinc in ſuis terris, & Regnis impleri conſpiciant Principes comminationem Prophetæ Zachariæ, cap. 5. verſ. 3. & 4. *Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ .... Et veniet .... ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, & conſumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus*, Ita reſponſum Lovanii hac 22. Octob. anno 1696. Signarunt Doctores Theologiæ,

G. Huygens S. Theol. Doct. & Profeſſ.
Herm. Damen S. T. Doctor, & Profeſſ. Ord.
D. M. Harney Facultatis Theol. Doct. Regens.
Guillelmus Renardi S. Theol. & Profeſſ. Reg.

M. Steyart Vic. Ap. S. T. D.
Franciscus Martin S. Theol. Doctor, & Profeſſ.
Henricus De Charneux S. Theol. Doctor, & Profeſſ. Reg.
J. Sullivanes S. Tehol. Doctor, & Profeſſ. Regius.

Et Jurium.

J. Liser J. U. Doctor, & SS. Can. Profeſſ. Ord.
J. Herys J. U. Doctor, & Profeſſ. Regius.

A. Tonsern J. U. Doctor, & Profeſſ. Ord.
Z. B. Van-Espen J. U. Doctor, & SS. Can. Profeſſ.

Monu-

Digitized by Google

Monumentum II. citatum pag. 185. num. XVII.

B.

SENTENTIA EXTENSA SENATUS BRABANTIÆ contra Archidiaconum Condromi 10. Martii 1700.

Le Prévôt & Paſteur de Limbourg, Vice-Archidiacre & Official de Condros au pays & Duché de Limbourg & autres pays d'Oultremeuſe, & pour lui en prenant la cauſe, le Conſeiller & Procureur Géneral & les Etats du pays de Limbourg, Suppliants l'Archidiacre dudit Condros, Reſcribent.

VEu au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté, ordonné en Brabant la Requête y préſentée par le premier Suppliant le 13. de Juillet 1693. par laquelle il donnoit à connoître que ſuivant les privileges du pays de Brabant & d'Oultremeuſe, aucuns Sujets Eccléſiaſtiques ou autres de même pays, ne pouvant être évoqués ni convenus en Jugement pardevant le Juge Eccléſiaſtique ou autres hors ledit pays, le Reſcribent avoit donné commiſſion au Suppliant pour exercer la Juriſdiction Eccléſiaſtique dans ledit Condros, laquelle il avoit longues années paiſiblement exercée enſuite du placet dudit Conſeil; mais comme François Pirotte avoit préſenté Requête audit Reſcribent, pour que le Suppliant auroit à lui envoier les actes du débat que ledit Pirotte avoit pardevant le Suppliant contre Corneille de Haut-Regard, au ſujet de la Cure de Waudre, afin d'en connoître; ledit Reſcribent, ſans conſidérer qu'il ne pouvoit exercer aucune Juriſdiction ſur les Sujets du pays de Limbourg, avoit par appointement du 31. Mai 1693. dit: *Communicetur præſens ſupplica Officiali noſtro Limburgenſi, ſine tranſmittendi nobis acta, interim quæcumque præjudicialia ſuſpendentes*, ledit Reſcribent avoit pour-lors ordonné au Suppliant de lui envoier les Actes d'un Procés ventillant pardevant lui; & après avoir examiné leſdits Actes, il les avoit renvoyés avec la Sentence par écrit, avec ordre au Suppliant de la prononcer comme il l'avoit couchée: mais comme le ſentiment dudit Suppliant & de ſes Aſſeſſeurs n'étoit conforme à ladite Sentence, il en avoit donné avis audit Reſcribent, dont il avoit eu pour réponſe qu'il n'avoit pas envoié la Sentence pour la faire examiner de ſes Aſſeſſeurs, mais bien pour la prononcer, comme étoit à voir par la piéce en étante; & quoique par toute civilité & raiſon, il avoit donné à connoître au Reſcribent qu'il ne lui étoit permis d'exercer aucune Judicature en ce pays, il ne laiſſoit pas pourtant à continuer de le troubler dans ſa Judicature, avec menace de révoquer ſa commiſſion; raiſon pourquoi ledit Suppliant ſe retiroit vers ledit Conſeil, le Suppliant très humblement d'être ſervie de lui vouloir accorder Lettres de maintenue *in forma*, avec clauſe de mandement, tenant lieu. Vû auſſi la reſcription y ſervie alencontre par le Reſcribent le 29. d'Octobre 1693. par laquelle il diſoit d'avouer que ſuivant les privileges des pays de Brabant & d'Oultremeuſe aucuns Sujets Eccléſiaſtiques, ou autres du même pays, ne pouvoient être évoqués ni convenus en Jugement pardevant le Juge Eccléſiaſtique, ou autres hors ledit pays, & que pour cette raiſon & au lieu, que le Reſcribent vaqueroit lui-même en Brabant, pour prendre connoiſſance de toutes les cauſes des Brabançons, qui pourroient ſurvenir en ſon diſtrict, ainſi que l'Archidiacre de Hesbaye le faiſoit lui-même ès terres de l'Obéiſſance de ſa Majeſté, il avoit ſubſtitué le Suppliant en ſa place en l'an 1691. pour exercer la Juriſdiction en ſon nom & de ſon autorité dans ledit Condros, ne croiant pas que ſur cette ſubſtitution ſeroit ſuivi aucun Placet qui n'étoit pas auſſi néceſſaire, ce-

Digitized by Google

lui du 18. Avril 1671. ne pouvant ſervir pour ladite ſubſtitution faite par le Reſcribent dix années après ; & en tout cas, ſuppoſant que le Placet de Sa Majeſté ſeroit requis pour que le Suppliant pourroit exercer la Juriſdiction en vertu de cette ſubſtitutiou, pardeſſus que tout ce qu'il auroit fait juſqu'à préſent ſeroit nul & de nulle valeur, il étoit notoire que ce Placet ne pourroit chauger la nature de ladite ſubſtitution ; tellement que de révocable qu'elle étoit de ſoi & en vertu de la clauſe ſous laquelle elle avoit été faite *uſque ad revocationem noſtram duntaxat*, elle ſeroit devenue irrévocable, & qu'ainſi il avoit toujours demeuré libre au Reſcribent de la révoquer, comme il avoit fait ; de maniére qu'il n'y avoit aucune apparence de poſſeſſion, ſur laquelle il pourroit fonder ſa demande afin de maintenue, & qu'il avoit tort de ſe plaindre de ce que le Reſcribent avoit été obligé de faire en meilleure adminiſtration & exécution de la Juſtice, pour empêcher des coups que le Suppliant méditoit de faire par une trop grande partialité pour l'une des Parties, ce qui n'étoit pas de cette matiére, & ſurtout le Reſcribent s'étonnoit d'autant plus du procédé du Suppliant, qu'il ne pouvoit ignorer qu'Antoine Delva aiant fait de même contre le prédéceſſeur du Reſcribent, & aiant même obtenu en ce regard Lettres de maintenuë, icelles avoient été déclarées ſub & obreptices & ſans effet, & lui non fondé ni recevable, & condamné à deux tiers de dépens, ainſi qu'étoit à voir par la Senteuce pareillement en étant : parmi quelles & autres raiſons débattans l'ulterieur contenu de ladite Requête d'impertinence, frivolité & dénégation, contendoit le Reſcribent à ce que levant l'interdiction accordée ſur ladite Requête, icelui pour avoir requis par icelle, ainſi qu'il avoit fait, ſeroit déclaré non fondé ni recevable, & condamué ès dépens. Vû de ſuite la réplique, reſcription ultérieure, réplique ultérieure & duplique deſdites Parties, ainſi que la Requête civile du Reſcribent du 23. Décembre 1694. avec les raiſons d'impertinence y alencontre ſervies de la part du Suppliant. Vû en outre la Sentence interlocutoire y enſuivie le 26. de Mars 1695. par laquelle ledit Conſeil, avant de faire droit, ordonnoit aux Emprenans de venir *ad cauſam* pour &c. Vû en outre la concluſion deſdits Emprenans, par laquelle ils diſoient en ſubſtauce, que ſelon les loix & privileges fondamentales de ce pays, les Sujets du Roi, ſoit Eccléſiaſtiques ou ſéculiers, ne pouvoient être arrêtez, évoquez ni tirez en Juſtice hors de ce même pays, mais ils devoient être traitez & jugez par des Juges du pays ; qu'auſſi le Reſcribent n'ignorant pas cette verité, & ſçachant qu'il ne pouvoit faire en ce pays aucun Acte juriſdictionel en qualité d'Archidiacre du Condros, à raiſon qu'il devoit tenir & tenoit fixement réſidence dans la ville de Liege, il avoit laiſſé continuer le Suppliant dans l'exercice de la juriſdictiou Eccléſiaſtique audit Condros, enſuite de la commiſſion à lui donuée pour ce ſujet, & agréée par le Roy par Acte du 18. Avril 1671. juſqu'à ce qu'il lui avoit pris envie d'ordonner au Suppliant de lui envoier les Actes & piéces du Procès inſtruit devant lui Suppliant, eutre le Procureur d'Office d'une, & M^e. Nicolas Gregoire d'autre part, de les examiner, y porter Seutence, & en charger par ſa Lettre du 27. Juin 1693. le Suppliant de la prononcer ; à quoi le Suppliant n'aiant voulu déférer, comme il ne pouvoit en aucuue maniére, à moins de ſouſcrire à une empriſe évidente, le Reſcribent s'étoit voulu attribuer l'autorité de le déporter, en révoquant, comme il avoit prétendu de faire par Acte du 28. Aouſt de ladite année, ſa commiſſion ; mais comme l'une & l'autre choquoieut également leſdites loix & privileges, le premier, parce que les Sujets du Roi ne pouvoient être jugez qu'en ce pays, & par des Juges y domiciliez ; & le ſecond, parce qu'il y doit être un Tribunal fixe pour les gens d'Egliſe auſſibien que pour le ſéculier ; que les Juges y devoient juger avec uue pleine & entiére liberté, & que partant ils ne pouvoient être révocables *ad nutum*, leſdits Emprenans concluoient à ce que l'entrepriſe du Reſcribent énoncée & faite reſpectueuſement par ſa Lettre du 27. de Juin

Juin 1693. fût déclaré nulle, invalide & ſans effet, lui ordonnant de la caſſer & mettre à néant avec dépens; déclarant de plus que la perſonne qui ſe devoit établir dans la Province de Limbourg pour y exercer ladite Juriſdiction Eccléſiaſtique, y devoit tenir fixe domicile, & ne pouvoit être déporté ni révoqué *ad nutum* auſſi avec dépens, ou qu'autrement, &c. lequel écrit aiant été appointé de communication le 28. de Juin 1695. le Reſcribent avoit ſervi alencontre ſon écrit de réponſe, & concluſion contraire, contenant en ſubſtance qu'il ne vouloit aucunement tirer en diſpute les loix & privileges du pays, énoncez en l'article 1. dudit écrit; mais que le contenu du ſecond article, où les Emprenans diſoient que les Sujets du Roi devoient être traitez & jugez par des Juges du pays, contenoit un équivoque: s'il entendoit par-là que les Sujets de Sa Majeſté devoient être jugez par des Juges qui tenoient leur Tribunal dans le pays, on admettoit très-volontiers ce point: mais s'il entendoit parlà que les Sujets de Sa Majeſté devoient être jugez par des Juges qui ſoient nez & domiciliez dans le pays, on dénioit abſolument ce point pour ce qui regardoit la Juriſdiction Eccléſiaſtique, le contraire étant avéré & établi par pluſieurs exemples publics & par une uſance immémoriale: qu'en premier lieu il ne pouvoit pas avoir un exemple plus ſolemnel qu'au regard des Archevêques de Malines, leſquels, quoique pour la plûpart point nez dans le pays, n'avoient pas laiſſé pour cela d'exercer leur Juriſdiction dans toutes les parties du Brabant qui étoient de leur Diocèſe, auſſi les Archevêques avoient leur domicile & Palais en la Ville de Malines, qui étoit une Province ſéparée de celle de Brabant, & nonobſtant cela ils exerçoient & avoient toûjours exercé leur Juriſdiction dans le Brabant; & combien que par ſucceſſion de tems ils avoient établi un Official dans la Ville de Bruxelles, cela ne s'étoit fait que pour plus grande commodité de ladite Ville, à cauſe que l'Official qui réſidoit en la Ville de Malines, ne pouvoit pas commodément vacquer aux affaires de Bruxelles: auſſi ledit Official qui réſidoit à Bruxelles n'étoit pas délégué ſeul pour les affaires du Brabant, ſa délégation primative étoit reſtrainte au diſtrict de Bruxelles & de l'Eau de ſaint Pierre; dans le reſte du Brabant, comme Louvain, Tirlemont, Dieſt, Arſchot, Leau, Saint Leonard, & autres quartiers, l'Official qui réſidoit & étoit domicilié à Malines, avoit la délégation & Juriſdiction concurrente avec l'Official qui réſidoit à Bruxelles, mais l'Official qui réſidoit à Malines n'exerçoit pas dans la Ville de Malines la Juriſdiction qu'il avoit ſur les Habitans de la Province de Brabant; il exerçoit cette Juriſdiction dans un lieu qu'il déſignoit à cet effet dans la terre & Province de Brabant, & ce pour que les Sujets du Brabant ne pourroient pas ſe plaindre d'évocation. C'eſt en cette conformité que les Archidiacres de Liege, qui n'étoient nez ni domiciliez dans le pays de Brabant, étoient en poſſeſſion immémoriale de juger par ſoi-même ou par leurs Subſtituts, de toutes les cauſes appartenantes à leur Juriſdiction ou diſtrict de Brabant: que l'article 3. dudit écrit contenoit pluſieurs périodes, leſquelles il convenoit de conſidérer ſéparément, pour autant mieux les rencontrer & y donner ſolut on particuliére, les Emprenans diſoient en premier lieu audit article que le Reſcribent ne pourroit faire en ce pays aucun Acte juriſdictionel en qualité d'Archidiacre de Condros, à raiſon qu'il tenoit ſa fixe réſidence en la Ville de Liege. Cette première partie dudit article étoit entiérement abuſive; au contraire il étoit libre au Reſcribent d'exercer par ſoi-même en Brabant la Juriſdiction Eccléſiaſtique, laquelle lui competoit ſur les Sujets de Sa Majeſté en ſadite qualité d'Archidiacre; s'il vouloit exercer cette Juriſdiction par ſoi-même, il n'établiroit pas pour cela ſon Tribunal dans la Ville de Liege, il établiroit à cet effet ſon Tribunal dans la Terre de Brabant au diſtrict qui étoit ſujet à ſa Juriſdiction Eccléſiaſtique. Les Emprenans diſoient en ſecond lieu audit article, que le Reſcribent auroit laiſſé continuer le Suppliant dans l'exercice de la Juriſdiction Eccléſiaſtique audit Condros, enſuite de la commiſſion à lui pour ce donnée & agréée par le Roi

par acte du 18. Avril 1671. les Emprenans montroient audit article que le Conſeil du Suppliant s'étoit mêlé & aſſiſté pour faire dreſſer leur Ecrit ; car pourquoi, avançoient-ils, cette continuation figurée, ſinon pour couvrir le tort du Suppliant, lequel étoit évident en ce qu'il étoit notoire que par la mort de feu l'Archidiacre, prédéceſſeur du Reſcribent, la qualité d'Official, laquelle le Suppliant pouvoit avoir reçu de lui, étoit venu à ceſſer; étant notoire en Droit, *quod ſit idem Tribunal Epiſcopi & ejus Officialis, idem Tribunal Archidiaconale & ejus Officialis; atque adeo moriente Epiſcopo ceſſat qualitas ejus Officialis, uti & moriente Archidiacono*, dont il avoit en cette Archidiocèſe de Malines un exemple tout nouveau, arrivé par le trépas de l'Archevêque Alphonſe de Berges, par la mort duquel eſt venu à ceſſer la qualité d'Official en la perſonne du Curé du Beginage Martin Oudenhagen, qui étoit encore en vie. Si donc cette qualité étoit venu à ceſſer en la perſonne du Suppliant par la mort de feu l'Archidiacre, oncle du Reſcribent, ainſi que cela étoit notoire en Droit & uſance journaliére, le Suppliant ne pouvoit pas prétendre préſentement la qualité d'Official du chef de feu le prédéceſſeur du Reſcribent; tout ce qu'il y pouvoit prétendre devoit avoir ſa ſource & ſa force de la délégation faite par le Reſcribent, & de la commiſſion à lui donnée à cet effet. Si les Emprenans vouloient examiner ladite commiſſion, & tout ce qui étoit enſuivi, ils trouveroient ſans doute plus de matiére pour ſe joindre au Reſcribent, & pour emprendre la cauſe pour lui, que pour emprendre pour le Suppliant; ils trouveroient que depuis que la premiére commiſſion du Suppliant étoit venue à ceſſer par la mort de feu l'Archidiacre de Condros, prédéceſſeur du Reſcribent, le Suppliant ne s'étoit jamais mis en devoir pour obtenir des Lettres de placet, afin de pouvoir exercer au pays de Brabant ſa nouvelle commiſſion: & ainſi on laiſſe à conſidérer aux Emprenans, s'ils veulent continuer à défendre une perſonne, laquelle ſans demander, moins obtenir des Lettres de placet, vouloit exercer au pays de Brabant une commiſſion d'Official par lui obtenue du Reſcribent; ils trouveroient au-deſſus de cela dans ſa délégation donnée par le Reſcribent les mots *ad noſtram revocationem*, ſur leſquels on avoit raiſonné dans les Ecrits précédens, & on diroit en général contre l'article 3. que le Reſcribent n'avoit jamais douté du pouvoir qu'il a de juger par lui-même au pays de Limbourg, auquel lui compete la Juriſdiction Eccléſiaſtique en qualité d'Archidiacre de Condros, nonobſtant qu'il tenoit ſa réſidence en la Ville de Liege; ſi le Reſcribent avoit délegué au Suppliant ladite Juriſdiction Eccléſiaſtique, cela n'avoit pas été fait par aucune obligation, mais par la volonté libre du Reſcribent à l'inſtance & très-inſtante priére du Suppliant; cela s'étoit auſſi fait pour la commodité du Reſcribent, afin qu'il ne ſeroit pas obligé d'aller lui même au pays de Limbourg pour y exercer la Juriſdiction à chaque cas, lequel y auroit pû arriver. Quant à ce que les Emprenans diſoient en l'article 4. qu'il auroit pris envie au Reſcribent d'ordonner au Suppliant de lui envoier les Actes & Piéces du Procès inſtruit pardevant le Suppliant entre le Procureur d'Office d'une, & Me. Nicolas Gregoire d'autre part, le Reſcribent avoit eu des raiſons très-preſſantes pour ſe faire informer de ladite procédure, le devoir du Reſcribent n'étant pas de laiſſer agir ſes Subſtituts en toutes les cauſes comme ils le trouvoient à propos; le devoir du Reſcribent, qui eſt *oculus Epiſcopi*, pour ſe bien acquitter de ſa charge, étoit de ſe faire du moins quelquefois informer de l'état de la partie du Diocèſe qui étoit ſous ſa Juriſdiction, & de l'état des cauſes qui font quelque bruit & éclat, comme a fait celle inſtituée contre le nommé Gregoire: mais il étoit abuſif de dire que le Reſcribent y auroit porté Sentence, & qu'il auroit enchargé le Suppliant par ſa Lettre du 27. de Juin 1693. de la prononcer: que c'étoit en vain que les Emprenans figuroient cette prétendue raiſon, pour laquelle le Reſcribent auroit révoqué la commiſſion du Suppliant, le Reſcribent ne croiant pas qu'il devoit vérifier autre raiſon pour cet effet que ſa ſeule volonté,

té, puiſque ces ſortes de commiſſions, délégations ou ſubſtitutions, comme tous autres mandats, étoient révocables *ad nutum* de celui qui avoit commis, délegué ou ſubſtitué; qu'auſſi l'Acte de révocation inſinué au Suppliant ne contenoit & n'avoit dû contenir aucune raiſon particuliére, bien loin qu'il contiendroit la prétendue raiſon figurée par les Emprenans; au contraire, du 5e. article le Suppliant auroit beaucoup mieux fait de ſe conformer au projet de Sentence à lui envoiée de la part du Reſcribent, lequel étoit ſuggeré par des hommes ſçavans, déſintereſſez, ſans faveur ni diſſimulation, le Reſcribent n'ayant fait en cela qu'enſuite de ſon devoir & de ſa conſcience, enſeigner & diriger le Suppliant pour qu'il auroit porté Sentence conforme à la diſpoſition du Droit, & proportionnée au méfait de celui qui étoit accuſé; par quel enſeignement & direction perſonne n'avoit été évoqué ni jugé hors du pays: étant captieux de dire que le Reſcribent l'auroit voulu déporter pour cette raiſon, il étoit vrai qu'il avoit plû au Reſcribent de déporter le Suppliant & de révoquer la commiſſion, laquelle il lui avoit donnée; mais il ne s'enſuivroit pas de là que le Reſcribent avoit révoqué ladite commiſſion pour telle prétendue raiſon particuliére; & partant le Reſcribent ne croioit pas d'avoir en aucune maniére contrevenu à aucune loi ou priviléges de ce pays de Brabant; n'ayant jugé perſonne hors du pays; les Archidiacres ni autres Juges Eccléſiaſtiques n'étant pas obligés de tenir de réſidence continuelle dans ce pays; & quant à ce que les Emprenans diſoient qu'il devoit y avoir un Tribunal fixe en ce pays pour les gens d'Egliſe, auſſi-bien que pour les ſéculiers, la conſtitution de ce Tribunal dépendoit du Reſcribent, à qui competoit la Juriſdiction ordinaire Eccléſiaſtique parmi la partie de la Terre de Brabant, qui étoit & avoit été de tout tems immémoriale ſous le diſtrict de Condros: que le Tribunal étoit le Tribunal du Reſcribent & nullement de ſon Délegué, commis ou ſubſtitué, ſinon pour le tems qu'il lui plaiſoit de continuer cette délegation, commiſſion ou ſubſtitution; finalement quant à ce qu'étoit dit ſur la fin de l'article 9. que les Juges ne pouvoient être revocables *ad nutum*, parce qu'ils devoient juger avec une pleine & entiére liberté, cet argument étoit trop géneral pour être de quelque ſolidité ou de conſidération: que tous les Echevins du plat-pays de cette Province ſont révocables *ad nutum*; ils ne laiſſoient pas pour cela d'être Juges durant leur commiſſion; tous les Juges déleguez étoient révocables *ad nutum* enſuite des termes du Droit écrit, ils ne laiſſoient pas cependant d'être Juges auſſi long-tems que leur délégation duroit; & ſi la crainte que leur commiſſion étoit révoquée, étoit capable d'induire les Juges à faire une injuſtice, il ſeroit plus convenable de les voir bien-tôt révoquer, que de voir dans des Tribunaux des gens, qui par crainte de perdre un gain temporel, porteroient des Sentences contraires au mouvement de leur conſcience: au moien de quoi le Reſcribent concluoit à ce que les Emprenans, pour avoir conclu ainſi qu'ils l'avoient fait ſur la fin dudit Ecrit, fuſſent déclarez non fondez ni recevables *cum expenſis*. Vû de ſuite l'Ecrit de réplique des Emprenans ſervi le 27. Septembre 1695. par lequel ils diſoient en ſubſtance, que le Reſcribent ne voulant tirer en diſpute les loix & priviléges du pays, il ne devoit faire paſſer pour équivoque ce qu'on avoit dit en conſéquence des mêmes loix & priviléges, que les Sujets du Roi devoient être traitez & jugez par des Juges du pays; non pas que par des Juges du pays, pour cauſes Eccléſiaſtiques, on vouloit entendre des Juges nez au pays, mais bien des Juges y domiciliez; que les peuples de ce pays ayant de tout tems eu en horreur d'être traitez par des Juges étrangers, n'avoient rien eu plus à cœur que de laiſſer à la poſterité un uſage par forme de loi, qui banniroit ſemblables jugemens, ce que les Princes avoient du depuis confirmé & établi par leurs inaugurations & pluſieurs pragmatiques, enſuite deſquels tous ceux qui ne réſidoient pas, étoient inhabiles pour juger, parce que tout homme étoit réputé pour étranger qui n'y étoit pas habitué, quand même il en fût originaire, du moins en matiére de Judicature;

& qu'

& qu'ainſi tout Tribunal étoit cenſé étranger, qui étoit compoſé d'un Juge étranger : *Primæ illæ tabulæ Corteubergenſes a Duce & proceribus Regionis ſolemniter juratæ, quæ nobis tamquam Solonis axones* (a), *vel Lycurgi Rhetræ* (b) *religioſæ ſunt, nihil ſtudioſius inculcant, quam jus dicendum eſſe ſubditis & incolis per Judices indigenas, eo loco, ubi forum ſortiuntur, & ſecundum cujuſque civitatis leges: interpoſitâ fide de non ferendo, aut permittendo, ut quis adverſus ea faciat :* Stockmans in *Tractatu ſuo, Defenſio Belgarum, cap.* 1. *num.* 4. donnant par ce mot *indigenas* à connoître qu'il faut que les Juges ſoient inhabitans du pays, ce qu'il déduiſoit plus amplement *num.* 7. *Cum olim tres cauſarum ſpecies ad audientiam Eccleſiaſticam Leodienſis, vel Cameracenſis Epiſcopi deduci poſſent, videlicet de teſtamentorum validitate, de pactis matrimonialibus, & rebus in pios uſus donatis, ſeu per amortizationem ſubductis ſeculari poteſtati ; providerunt poſtea majores noſtri de his etiam ſpeciebus, & diſerte a Principe ſtipulati ſunt die* 26. *Aprilis* 1515. *ne ulla ex cauſa ad Tribunalia Eccleſiaſtica, municipes, vel incolæ Brabantiæ evocari poſſent, aut Juriſdictionem vicinorum Epiſcoporum agnoſcere cogerentur, niſi apud Delegatos eorum, qui in Brabantia reſiderent ; quæ nova cautio ſolemni Principis ſacramento firmata ad hanc diem religioſe cuſtoditur.* Que comme il ne ſe pouvoit introduire aucune coûtume ni preſcription par quel laps de tems que ce pouvoit être, contre & en préjudice des loix fondamentales du pays, renouvellées & fermentées dans toutes les inaugurations de nos Princes ſouverains, il étoit inutile d'alleguer des exemples, & uſances contraires ; c'étoient de tollérances dont l'on ne pouvoit tirer aucune conſéquence, & qui n'avoient même jamais été pratiquées par les Supplians ou ſes prédéceſſeurs dans le pays de Brabant ou de Limbourg ; où ils n'avoient jamais exercé par eux mêmes aucune Juriſdiction Eccléſiaſtique, mais y avoient toûjours établis des Juges qui y avoient de tout tems tenu leur fixe réſidence conformément les loix du pays, qui étoit ce que l'on prétendoit ici, ſans qu'il étoit néceſſaire de toucher ici davantage la queſtion, ſi par la mort de l'Archidiacre la qualité de ſon Official venoit à ceſſer, le Suppliant à qui elle concernoit promptement l'ayant aſſez établi par ſes Ecrits précédens, nonobſtant l'exemple du Curé de Beginage en cette Ville Martin Oudenhagen; lequel, comme on ſçait, n'avoit plus continué la fonction d'Official après le trépas de l'Archevêque de Malines, parce qu'il n'avoit plus l'envie de porter le fardeau de cette charge ; qu'il s'en étoit ainſi demis volontairement, & de ſon propre mouvement, après quoi il avoit toûjours tenu ſon propre domicile en cette Ville, ſi long-tems qu'il avoit été revêtu de ladite charge, & jugé à l'excluſion de tous autres toutes les cauſes Eccléſiaſtiques qui s'etoient préſentées ; a l'exemple de quoi le Reſcribent ſe devoit auſſi régler, laiſſant le jugement libre & totut entier, & en toutes les cauſes au Juge d'Egliſe établi audit Limbourg, ſans s'en attribuer la connoiſſance lui même, qui n'avoit pas de qualité de juger en ce pays faute de réſidence perſonnelle, & de permiſſion du Roi, comme Duc de Brabant, & de Limbourg ; de ſorte que l'entrepriſe énoncée, & faite reſpectivement par ſa Lettre du 27. de Juin 1693. étoit un attentat inexcuſable ſur les privileges du pays, icelle Lettre faiſant voir clairement malgré tout ce que le Reſcribent en diſoit par le 48. article de ſon Ecrit, qu'il avoit enchargé le Suppliant de lui envoier les Actes, & Piéces du Procès y mentionnez, de les examiner, en porter Sentence, & ordonner au Suppliant de la prononcer ; qui n'étoit pas ſeulement d'adminiſtrer juſtice entre les Sujets du Roi par

(a) Solonis *Axones*, ſeu *Axes*, erant tabulæ ſectiles, quæ leges Solonis inſculptas habebant, ut teſtatur Gell. *lib.* 2. *cap.* 12.

(b) Rhetræ dicebantur oracula ſeu reſponſiones Apollinis, deinde dictæ ſunt de legibus Lycurgi. Conſule Ammianum *lib.* 16. *cap.* 5.

par un Juge étranger, comme l'étoit le Reſcribent habitué dans la Ville de Liege, mais auſſi la rendre hors les limites du pays ſous une Juriſdiction étrangere ; l'une & l'autre également contre, & en préjudice du droit public, dont l'obſervance avoit été jurée ſi ſolemnellement par toutes leſdites inaugurations, y compriſe auſſi celle du Roi notre Sire, que Dieu conſerve longues années. Que les Juges du plat-pays de cette Province ne l'étoient pas comme le Reſcribent l'alleguoit, n'étant point dans le pouvoir de ceux qui les établiſſoient de les démettre ſans cauſe légitime avant le tems ordinaire du changement, & ainſi il y avoit un Tribunal fixe non plus ni moins qu'en toutes les autres Villes de Brabant ; de quoi l'on ne ſe contentoit pas encore au pays de Limbourg, puiſqu'il étoit notoire que tous les Juges, même juſqu'à ceux du plus chetif Village y ſont perpétuels : il étoit donc inutile de dire que les Juges déleguez, quoique révocables *ad nutum*, ſeroient Juges auſſi long-tems que leur commiſſion duroit, attendu qu'il ne ſuffiſoit pas d'avoir des Juges, mais qu'il en falloit avoir conformément aux loix du pays, c'eſt-à-dire, des Juges qui puiſſent juger toutes ſortes de cauſes avec une indépendance totale de celui qui les établiſſoit, & une liberté toute entiére, & de ſuite compoſer un Tribunal fixe, & ordinaire, ce qui ne ſe pouvoit pas trouver dans des Juges révocables *ad nutum*, à la faveur deſquelles, & autres raiſons, &c. débattant l'ultérieur contenu dudit Ecrit d'impertinence, & dénégation, *quatenus contra*, perſiſtoient les Emprenans comme auparavant avec dépens. Vû en outre la duplique dudit Reſcribent, par laquelle il diſoit entre autres que les Peuples de ce pays n'avoient jamais eu en horreur les Juges étrangers, comme les Emprenans alleguoient, mais bien les évocations qui ſe faiſoient hors du pays, qui les obligeoient de plaider à grands frais, & ſans l'aſſurance de leurs perſonnes pardevant des Tribunaux étrangers établis hors du pays; les inaugurations, & pragmatiques des Princes ſouverains de ces pays avoient blâmé, & aboli les évocations ; mais ni les inaugurations ni les pragmatiques n'avoient jamais blâmé l'exercice de la Juriſdiction Eccléſiaſtique par ceux à qui elle competoit, nonobſtant qu'ils ne réſideroient pas dans le pays, c'eſt-à-dire, nonobſtant qu'ils n'y avoient pas ni domicile conſtitué ou abſolu, qui ſe nomme en Droit *domicilium incolatus, & conſtituitur in eo loco ubi quis larem, & rerum ſuarum ſummam conſtituit, lib. 2. cap. de municip. & originar.* pourvû que cette Juriſdiction s'exerceroit dans le pays même, & que les Surcéans du Brabant ne ſeroient pas évoquez hors du pays ; ceux qui avoient exercé cette Juriſdiction, aiant toûjours été tenus quant à cet effet pour domiciliez dans le pays, à raiſon de leur dignité, & juriſdiction qu'ils y avoient tenue, & exercée, ce domicile étant appellé en Droit *domicilium dignitatis*, enſuite de quoi un Prêtre eſt cenſé avoir domicile au lieu de ſon Benefice, un Magiſtrat au lieu où il déſervoit ſa Magiſtrature, nonobſtant qu'il y auroit ailleurs ſon domicile conſtitué *ſive incolatus*, comme il étoit remarqué par Argentré aux Coûtumes de Bretagne, *art. 9. Gloſſ.* 1. *num. 6.* que les Emprenans avoient pourtant grand tort de dire, comme ils avançoient, que tout Tribunal étoit cenſé étranger, qui eſt compoſé d'un Juge qui eſt étranger, ou au contraire les Juges qui avoient Juriſdiction dans le pays étoient cenſez par l'exercice de cette Juriſdiction dans le pays avoir leur domicile dans le pays même ; que les Emprenans citoient en vain les Tables de Cortenberg, ou plûtôt les Paſſages de Stockmans, faiſant mention avec éloge deſdites Tables, où non-ſeulement ledit Stockmans ne parloit pas toûjours avec le même éloge deſdites Tables, comme par exemple en ſa Déciſion premiére num. 21. ou il diſoit : *In Tabulis Cortenbergenſibus Joannis Brabantiæ Ducis annis 1312. 1313. quanta ruditas, & infantia ;* mais auſſi leſdites Tables ne parloient aucunement de la Juriſdiction Eccléſiaſtique : auſſi Stockmans dans le lieu cité par les Emprenans entendoit par les mots *judices indigenas*, des Juges nez & domiciliez dans le pays, ce que les Emprenans même avoient dû avouer ne

pou-

Digitized by Google

pouvoir être appliqué aux Juges Eccléſiaſtiques, leſquels ils avoient avoué ne devoir pas être nés dans le pays, comme ce l'a été uſité dans le Brabant au regard des Juges ſéculiers: les mots *ſecundum cujuſque civitatis leges*, dont Stockmans ſe ſervoit audit paſſage, marquoient auſſi qu'il y entendoit de parler des Juges ſéculiers; même il n'agiſſoit pas audit paſſage du cas en queſtion, mais il y agiſſoit pour déſaprouver les évocations qu'il appelloit *peregrina judicia*, pour leſquels déſaprouver il n'emploioit pas ſeulement leſdites Tables de Cortenberg, mais auſſi le traité fait en l'an 1251. entre Henry Duc & Prince de Brabant, & l'Evêque de Cologne, où il avoit été convenu, *ne occaſione debitorum, conventionum, vel pactionum, alter alterius res vel perſonas in civitate Colonienſi, vel in terra Ducis accipere poſſet, vel arreſtare*, lequel Traité ne contenoit notoirement que les évocations, & nullement le ſujet du préſent débat. Les Emprenans ne pouvoient pareillement ſe prévaloir de ce qui étoit déduit plus amplement par ledit Stockmans audit Traité *Deſenſio Belgarum*, *cap. 1. num. 7.* Car combien qu'il étoit véritable, *quod cum olim tres cauſarum ſpecies ad audientiam Eccleſiaſticam Leodienſis, vel Cameracenſis Epiſcopi deduci poſſent, videlicet de Teſtamentorum validitate, & de pactis matrimonialibus, & rebus in pios uſus donatis, ſive per amortizationem ſubductis ſeculari poteſtati, providerunt poſtea majores noſtri de his etiam ſpeciebus, & diſerte a Principe ſtipulati ſunt; ne ulla ex cauſa ad Tribunalia Eccleſiaſtica municipes, vel incolæ Brabantiæ evocari poſſent:* néanmoins ce qui étoit ajoûté en après, *aut Jurisdictionem vicinorum Epiſcoporum agnoſcere tenerentur niſi apud delegatos eorum, qui in Brabantia reſiderent*; cela étoit ajoûté par ledit Stockmans du ſien, & n'étoit contenu dans aucuns Edits des Princes ſouverains de ce pays, ni dans aucuns Concordats ou Traitez publics, même l'uſance immémoriale y étoit directement contraire; car combien que les Evêques de Liege, & de Cambray, ou leurs Archidiacres avoient eu leurs déleguez, qui de tems en tems avoient réſidez dans le pays, ce nonobſtant lorſque les perſonnes, auxquelles competoit la Dignité, & Juriſdiction principale avoient voulu venir dans le pays, ils y ont toûjours exercé leurs Juriſdictions, & fonctions en dépendantes, ſans participation ou concurrence de leurs Déleguez, auſſi bien qu'il s'étoit toûjours pratiqué au regard des Archidiacres de Malines, qui combien ils y établiſſoient un Official en Brabant, y venoient néanmoins exercer leur Juriſdiction par eux-mêmes, indépendamment de leurdit Official, quand ils les trouveroient convenir; & pour montrer plus clairement que ces mots, *aut Juriſdictionem vicinorum Epiſcoporum agnoſcere tenerentur niſi apud delegatos eorum, qui in Brabantia reſiderent*, étoient ajoûtés par ledit Stockmans du ſien & ſans aucun fondement, il convenoit de conſiderer les mots immédiatement ſuivant, par leſquels il veut confirmer ſon diſcours, lorſqu'il diſoit, *quæ nova cautio ſolemni Principis juramento firmata ad hanc diem religioſe cuſtoditur*; que cette prétendue confirmation par ſerment du Prince, conſiſtoit dans l'addition de la joieuſe Entrée en datte du 26. Avril 1515. article 3. comme remarquoit le même Auteur à la page dudit num. 7. c'étoit donc ladite joieuſe Entrée qui devoit faire déciſion du diſcours tenu par ledit Stockmans, puiſqu'il s'y rapportoit lui même; on verroit dans ladite joieuſe Entrée qu'elle empêchoit les évocations, mais on ne verroit pas que leſdites joieuſes Entrées empêcheroient que les Evêques de Liege, & de Cambray, ou leurs Archidiacres, auxquels competoit la Juriſdiction ordinaire Eccléſiaſtique, n'auroient pû exercer leur Juriſdiction ordinaire par eux-mêmes dans les Tribunaux qu'ils avoient établis dans le pays; que les mots de ladite joieuſe Entrée ſonnoient comme s'enſuit: *Item dat d'onderſaeten onſer voors. Landts van Brabant inden Biſſchopdomme van Luyck ende Cameryck buyten den ſelven Lande van Brabant gelegen voor 't geeſtelyck gerechte niet en ſullen mogen Worden betrgen van heure perſoonen ofte goeden die in onſen voorſ. Lande van Brabant gelegen ofte geſeten ſyn, maer dat die inde Geeſtelycke Hovender ſelve Biſſchoppen binnen den Lan-*

de

de van Brabant geſtelt, getogen ſullen Worden te rechte, alſoo lange als den geeſtelycken Hove in den ſelven onſen Lande van Brabant liggen ſullen. L'on voioit clairement par ladite joieuſe Entrée que l'intention du Prince n'avoit été que d'empêcher les évocations; que pour le reſte il ne faiſoit aucune diſtinction entre les Evêques, & leurs Déleguez, il diſoit ſeulement que les Tribunaux Eccléſiaſtiques devoient être établis dans le pays, le Tribunal ou la Cour Eccléſiaſtique étant un lieu propre, & convenable pour tenir rôle, comparition, & pour exercer d'autres Actes dépendans de la Juriſdiction Eccléſiaſtique, & ce lieu devoit être établi dans le pays; que les mots propres de ladite joieuſe Entrée, bien loin qu'ils pourroient ſervir pour exclure les perſonnes principales, montroient bien clairement que tout le droit demeure aux perſonnes principales *in verbis: maer dat die inden Geeſtelycken Hove der ſelve Biſſchoppen binnen den lande van Brabant geſtelt*, &c. Qu'il n'y eſt point dit que les Surcéans du Brabant devoient être aſſignez pardevant les Cours Eccléſiaſtiques des Officiaux établies dans le pays, mais elle parloit bien clairement des Cours Eccléſiaſtiques des Evêques; marque évidente qu'elle ne vouloit rien déroger au droit des perſonnes principales, mais qu'à cet égard elle vouloit laiſſer le tout dans la diſpoſition du droit commun, pourvû qu'il ne feroit pas contrevenu au point unique, dont y étoit traité, qui conſiſtoit dans l'évocation; & partant c'étoit en vain que les Emprenans diſoient qu'il ne ſe pouvoit introduire aucune coûtume ny preſcription par quel laps de tems que ce pouvoit être contre, & en préjudice des loix fondamentales du pays, renouvellées, & fermentées dans toutes les inaugurations des Princes ſouverains de ce pays, puiſqu'on avoit montré ſi ouvertement l'impertinence deſdites Loix, pour l'intention des Emprenans; & qu'au contraire elles confirmoient la ſoûtenue, & intention du Reſcribent: il ne pouvoit pas être inutile d'alleguer des obſervances contraires, comme vouloient ſoûtenir les Emprenans; car, puiſque l'obſervance donnoit l'eſprit, & la force à la Loi; *ſit que conſuetudo optima Legis interpres*, *L. ſi de interpret. 37. ff. de leg.* leſdites obſervances contraires faiſoient voir que les Emprenans tournoient fort mal le ſens & l'eſprit de ladite joieuſe Entrée, comme cela étoit montré cideſſus; auſſi les Emprenans ne pouvoient pas dire avec juſtice que ces obſervances contraires conſiſtoient dans des Actes publics, *qui exercentur in invitos, & contra cujuſcumque conditionis perſonas*, où leſdites obſervances contraires conſiſtoient dans des Actes pas ſeulement réiterez, même journaliers, ayant toûjours été pratiqué par le Reſcribent, & ſes prédéceſſeurs dans la partie du pays de Limbourg, ſujette à ſa Juriſdiction en qualité d'Archidiacre de Condros, auſſi-bien qu'il avoit toûjours été pratiqué par le préſent Archidiacre de Hesbaye, & ſes Prédéceſſeurs dans la partie du Brabant, qui étoit ſujette à ſa Juriſdiction, les ſucceſſifs Archidiacres de Condros ayant de tout tems immémorial viſité par eux-mêmes la partie du pays de Limbourg qui étoit ſujette à leur Juriſdiction, y ayant corrigé les abus qui étoient venus à leur connoiſſance, y ayant porté à cet effet des Decrets, & Sentences qu'ils avoient toûjours mis en exécution; s'ils y avoient établi des Juges pour pardevant eux être démenuées les cauſes de haute recherche, cela n'avoit été fait que pour commodité particuliére, parce qu'étant de réſidence en la Cathedrale de Liege, ils ne pouvoient commodément faire par eux-mêmes tous les devoirs qu'il convenoit de faire en ces ſortes de cauſes, mais cela n'ôtoit ni ne changeoit rien dans leurs droits; cette Juriſdiction qu'ils donnoient à leurs Officiaux ou Deputez n'étoit qu'une communication que leſdits Officiaux ou Députez exerçoient au nom de leurs principaux, dans les cauſes pour leſquelles ils étoient commis *ad certas duntaxat cauſas*, ſoit qu'ils feroient commis *ad univerſitatem cauſarum*, *ſive ſimpliciter*, *ſive ad revocationem*: les Emprenans diſoient qu'il n'étoit pas néceſſaire de toucher davantage la queſtion, ſi par la mort de l'Archidiacre la qualité de ſon Official venoit à ceſſer, ils faiſoient bien de ne pas toucher davantage ce point, qui ſe trou-

voit clairement décidé au Droit Canon en faveur du Reſcribent par les raiſons ci-devant avancées, *quod ſit idem Tribunal Epiſcopi & ejus Officialis, idem Tribunal Archidiaconi & ejus Officialis*. Si les Emprenans vouloient toucher davantage ce point, ils feroient paroître autant clairement les raiſons pour leſquelles leur principal devoit être condamné, étant impertinent de dire que le ſieur Martin Oudenhagen n'auroit plus continué ſa fonction d'Official après le trépas de feu l'Archevêque de Malines, parce qu'il n'auroit plus eu envie de porter le fardeau de cette charge, & qu'ainſi il s'en ſeroit demis de ſon propre mouvement, où cette qualité étoit venu à ceſſer par la mort de feu l'Archevêque Alphonſe, & qu'on ne pourroit pas montrer que depuis ladite mort il auroit exercé quelque Acte de Juriſdiction. Il pouvoit bien être vrai qu'il n'auroit pas fait des devoirs pour ſolliciter ſa continuation *ſede vacante*, mais cependant il demeuroit toûjours véritable que ſa fonction d'Official étoit venu à ceſſer par la mort dudit Archevêque; que ſi les Emprenans ne ſe vouloient pas contenter dudit exemple, on leur pourroit encore montrer pluſieurs autres, tant dans le Diocèſe d'Anvers que dans l'Archidiocèſe de Malines, comme auſſi dans les Diocèſes de Grand, de Bruges, de Ruremonde, auxquelles on a vû que la qualité d'Official étoit venu à ceſſer par la mort de l'Evêque. Les Emprenans ne devoient pas dire que ledit Oudenhagen, qui avoit été Official de l'Archevêque de Malines en Brabant, auroit jugé, à l'excluſion de tous les autres, les cauſes du Brabant; car en premier lieu ledit Archevêque Alphonſe avoit jugé par lui même pluſieurs cauſes du Brabant, nonobſtant qu'il avoit ſondit Official en Brabant: & en ſecond lieu le ſieur Coriache, Chanoine de la Métropolitaine à Malines, qui en cette qualité & auſſi à cauſe de ſa fixe demeure avoit ſon domicile dans la Ville de Malines, avoit au même tems ſon Tribunal en Brabant en qualité d'Official de l'Archevêque, ayant établi le lieu d'aſſignations pour les adjournemens au Rôle & autre comparitions, au quartier du Brabant, qui n'étoit gueres eloigné de Malines & s'appelloit *Paſſebrugge*, où il avoit jugé en qualité d'Official toutes les cauſes de Louvain, Tirlemont, Dieſt, Archot, Sichem, Leau, Vilvorde & autres quartiers du plat-pays aux environs; d'où les Emprenans montroient qu'ils étoient très mal informez de ce qu'avoit été pratiqué dans le Diocèſe de Malines au ſujet de l'exercice de la Juriſdiction Eccléſiaſtique, pour venir dire que ledit Oudenhagen auroit jugé à l'excluſion de toutes les cauſes du Brabant; & partant c'étoit en vain qu'ils vouloient régler le Reſcribent à l'exemple dudit Oudenhagen, le Reſcribent ne devoit être reglé à l'exemple d'un Official, au regard duquel même les Emprenans avoient commis tant d'erreurs; devant au contraire être reglé à l'exemple d'une perſonne à qui competoit la Juriſdiction en chef & *jure dignitatis*, & ainſi à l'exemple des Archevêques de Malines, leſquels nonobſtant qu'ils avoient réſidence à Malines, exerçoient & avoient toûjours exercé leur Juriſdiction en Brabant quand bon leur avoit ſemblé, leſquels mêmes avoient toûjours député des Officiaux réſidens dans la Ville de Malines, avec pouvoir d'exercer la Juriſdiction en Brabant, leſquels Officiaux quoique réſidens en la Ville de Malines, avoient toûjours exercé paiſiblement ladite Juriſdiction en Brabant avec ce ſeul tempérament, qu'ils ne pouvoient évoquer un inhabitant de Brabant pour comparoître en la Ville de Malines, mais que le lieu d'aſſignation devoit être déſigné en Brabant. La Lettre du Reſcribent, dont étoit fait mention par les Emprenans ne pouvoit être regardée ni comme une Sentence, ni comme un autre Acte juridique, & de ſuite l'on ne pouvoit attribuer à cette Lettre ni le nom d'attentat ni d'entrepriſe; que les évocations ne ſe faiſoient pas par des Lettres particuliéres ou familiéres, comme étoit celle dont les Emprenans parloient; que le Tribunal que le Reſcribent avoit dans le pays de Brabant n'étoit pas moins pour le Reſcribent, à qui en qualité d'Archidiacre competoit la Juriſdiction en chef & *jure dignitatis*, que pour ſon Official & Député; que ce Tribunal ne dépendant pas de la réſidence d'un Juge,

Digitized by Google

Juge, il ſuffiſoit que le Juge y venoit exercer ſes fonctions au tems néceſſaire & oportun ; ſi les Juges établis étoient révocables *ad nutum* ou pas, cela ne regardoit aucunement les Emprenans qui n'avoient aucunement droit ſur la Juriſdiction Ecléſiaſtique ; il ſuffiſoit pour le Reſcribent que les ſacrez Canons, ſelon leſquels ladite Juriſdiction devoit être reglée, admettoit & approuvoit telle révocation ; que les Juges du plat-pays en Brabant ſe changeoient *ad nutum* de ceux qui les avoient établis ; ſi les Juges ſéculiers du plat-pays en la Province de Limbourg étoient perpétuels, ce que l'on ignoroit, il etoit notoire qu'on ne pouvoit tirer aucun argument des Juges ſeculiers aux Juges Eccléſiaſtiques ; l'on avoit ſeulement allegué l'exemple des Juges du plat-pays en Brabant, pour montrer que c'étoit ſans fondement, & contre l'obſervance que les Emprenans vouloient ſoûtenir avec tant de force que les Juges en Brabant devoient être perpétuels : que les Emprenans ont de toute maniére grand tort de voulnir diſputer au Reſcribent d'exercer la Juriſdiction par ſoi-même, ainſi que lui & ſes prédéceſſeurs l'avoient toûjours fait à la vûe de tout le monde en la Province de Limbourg, & les Archidiacres de Hesbaye en la partie de Brabant qui étoit ſous leur diſtrict ; & même ſi les Emprenans ou autres vouloient contrevenir à cette obſervance, ce différend ne devroit pas ſe décider pardevant ce Souverain Conſeil, mais pardevant des Commiſſaires de Sa Majeſté & de l'Evêque de Liege, enſuite du Concordat arrêté le 10. Mars 1541. entre l'Empereur Charles V. de glorieuſe mémoire, & ledit Evêque, où il y eſt dit tit. 9. art. 29. *Inſuper viſum eſt Commiſſariis antedictis, quod ſi ſuper præmiſſis & articulis ſuperius non deciſis dubium emergat, aut difficultas oriatur inter Juſtitiarios Principum, talis difficultas terminari, & ſedari debeat mutuis communicationibus vel litteris, ita quod una Juriſdictio aliam non turbet, vel impediat ;* & partant le Reſcribent excipiant ſur ladite obſervance immémoriale, & débattant l'ulterieur contenu dudit écrit de réplique, de frivolité, impertinence & dénégation, concluant, perſiſtoit comme devant. A tout eu égard, la Cour combinant les débats mûs par Requête du premier Suppliant du 31. Juillet 1693. & par la concluſion des ſeconds Supplians du 28. Juin 1695. & rejettant la Requête civile du Reſcribent, ordonne audit Reſcribent & à tous ceux qu'il appartiendra d'établir, le cas y arrivant, en ladite Province de Limbourg, pour autant qu'elle eſt ſous ledit Archidiaconé du Condros, un Official ou Juge qui y tiendra domicile fixe pour y adminiſtrer la Juriſdiction Eccléſiaſtique ; le condamner de mettre à néant ſon entrepriſe énoncée & faite par ſon Decret du 30. Mai, & par ſa Lettre du 27. de Juin, ambedeux dudit an 1693. déclare que parmi ce, les concluſions ulterieurs priſes au procès viennent à ceſſer : adjuge au premier Suppliant la maintenuë par lui requiſe, & condamne le Reſcribent en l'amende de ladite Requête civile rejettée, comme auſſi en deux tiers des dépens pour ce engendrez, à dûe taxation & modération dudit Conſeil, compenſant le reſtant tiers pour cauſe. Ainſi fait en la Ville de Bruxelles le 10. de Mars 1700. *Signé* BODRY.

Monumentum III. *citatum pag.* 185. *num.* XVII.

C

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ
contra Archidiaconum Hasbaniæ 26. Aug. 1720.

Le ſieur Vander Heggen Paſteur d'Aubel, Suppliant.

Le Reverend André Vigen, Chanoine de Notre-Dame de Maeſtrecht, Official délegué pour le Diſtrict d'Outremeuſe, ſous l'Archidiaconat de la Hesbaye, Reſcribent.

VEu au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté ordonné en Brabant, la Requête du Suppliant y préſentée, contenant: Que quoi qu'il ſeroit notoire que dans la Province de Limbourg & pays d'Outremeuſe, on ne pourroit établir aucun Siége ou Tribunal de Juſtice ſur & au ſujet des inhabitans de ladite Province & pays d'Outremeuſe, que par ordre exprès & par la ſeule autorité de Sa Majeſté, & que ceux qui compoſoient les Tribunaux y dûement établis, auroient dû être revêtus des qualitez à ce neceſſaires & requiſes, comme d'être originaires de ladite Province ou de celle de Brabant, avec adjonction d'y devoir tenir leur fixe domicile. Il étoit qu'en préjudice desdits droits & hauteurs de Sa Majeſté, & en infraction des privileges des Habitans de ladite Province de Limbourg & pays d'Outremeuſe, le Reſcribent qui tenoit ſon fixe domicile & réſidence dans la Ville de Maeſtricht, G. J. Fabritius, Admodiateur de la Commanderie de l'Ordre Teutonique de ſaint Pierre Fouron, & y tenant auſſi ſon fixe domicile, & Jacques-Joſeph de Tiege, s'étoient émancipez de former de leur autorité privée entr' eux un prétendu Tribunal, par lequel ils prétendent d'exercer la Juſtice ſur & au ſujet deſdits inhabitans, Sujets de Sa Majeſté; ſçavoir le Reſcribent dans la prétendue qualité de Juge comme Official de l'Archidiacre d'Heſbaye, Chanoine de la Cathedrale de Liege, & y tenant ſon fixe domicile; ledit Fabritius dans la qualité de prétendu Greffier, & ledit de Tiege en celle de Fiſcal; au moien de laquelle entrepriſe ſur les droits & autorité de Sa Majeſté, ils vexoient & moleſtoient leſdits Habitans, Sujets de Sa Majeſté, par des voies illicites, intentant à leur charge pardevant ledit prétendu Tribunal des Actions prétenduëment Fiſcales, afin d'en tirer des prétendues amendes, lorſqu'ils ne vouloient pas y comparoître, ni ſe ſoûmettre à leur Jugement, ainſi qu'ils avoient fait au regard du Suppliant, & ſouffroient auſſi que d'autres particuliers y intentoient des Actions, tant au ſujet des matiéres Eccléſiaſtiques qu'autres, comme avoit fait auſſi Winant Fellery à charge du Suppliant, comme apparoiſſoit des piéces jointes à ladite Requête, aiant par leur prétendue Sentence du 19. Septembre lors dernier, décerné à ſa charge une amende de quatre piſtoles, ſur laquelle ledit de Tiege dans ſadite prétendue qualité de Fiſcal a levé des exemplaires & fait ſommer le Suppliant le 4. du mois d'Octobre 1718. rapport aux Piéces y pareillement jointes, le tout en mépris & vilipendence du Decret de ce Conſeil ſuprême le 15. Janvier 1718. y auſſi joint, par lequel la Cour, ſur la Requête y préſentée par ledit Reſcribent, aprés préalable avis de l'Office Fiſcal, avoit déclaré l'établiſſement dudit Tribunal Eccléſiaſtique pour les Habitans de la Province de Limbourg & pays d'Outremeuſe dans la ville de Maeſtricht nul & ſans effet, & tous Actes juriſdictionels à y exercer contre eux invalides, leur défendant de s'y adreſſer ou comparoître, à peine que feroit pourvû à leur charge; comme auſſi en mépris & vilipendence du Decret poſtérieur dudit Conſeil du 13. Mai lors dernier,

Digitized by Google

nier, donné ſur la ſeconde Requête du Reſcribent auſſi jointe en copie, par lequel avoit été dit & déclaré auſſi après préalable avis de l'Office Fiſcal, que le Reſcribent illec Suppliant auroit à ſe conformer à l'appointement précédent & ci-devant reclamé; ſujet pourquoi il ſupplioit très-humblement que ledit Conſeil ſeroit ſervi de pourvoir contre leſdits excès & attentats par la voie la plus prompte & la plus efficace qu'il trouveroit convenir, attendu qu'il y avoit *periculum in mora* au ſujet de ladite exécution & pourſuite d'icelle, *cum expenſis damnis, & intereſſe;* & en cas de communication, Interim interdiction d'attenter ultérieurement: vû l'appointement margé ſur ladite Requête le 14. Décembre 1713. par lequel la Cour, vû l'avis de l'Office Fiſcal, ordonnoit qu'icelle ſeroit communiquée à partie pour y dire en deans la quinzaine de la communication, & ſans préjudice du ce, inhérant dans les appointemens du 15. Janvier & 13. Mai lors dernier, interdiſoit à la même partie de rien attenter: vû auſſi l'Ecrit de reſcription, avec réquiſition & ſoûtenue du Reſcribent y allencontre ſervi; ſatisfaction & replique du Suppliant & duplique du Reſcribent. Le tout conſideré, la Cour, à l'intervention de l'Office Fiſcal, déclare que le Tribunal Eccléſiaſtique de la Heſbaye au pays d'Outremeuſe doit étre permanent; que les perſonnes qui le compoſent y doivent tenir fixe réſidence, & que tous les Actes juriſdictionels exercez au contraire ſont nuls & ſans effet, interdiſant à tous Sujets de Sa Majeſté d'y déferer, à peine qu'il ſera pourvû à leur charge, parmi quoi ce procès vient à ceſſer, compenſez les dépens pour cauſe. Ainſi fait en la Ville de Bruxelles le 26. d'Aouſt 1720. *ſub* GHINDERTALEN.

Monumentum IV. *citatum pag.* 186. *num.* XVIII.

D

SENTENTIA PARLAMENTI BRABANTIÆ

18. Decembris 1713.

Jouffrouw Maria Magdelena Clerin, Suppliante.

D'heere Daniel Ludovicus de Fraye, Reſcribent.

GESIEN in Syne Majeſteyt ſouvereynen Raede geordonneert in Brabant de Requeſte der Suppliante aldaer gepreſenteert den 15. April leſtleden inhoudende, dat den Reſcribent haeren man, onder pretext van eenen hoop abuſive ende geſingeerde feyten, haere Suppliante hebbende opgeroepen voor den heere Officiael van den Geeſtelycken hove alhier, partye gereguleert ſynde ten thoon, ſy Suppliante evenwel beraeden was geworden t' excipieren op poſterieure reconciliatie, defererende over de feyten des concernerende, aen den Reſcribent den Eedt deciſief, op pene van relatie, gelyck dat

La Damoiſelle Marie-Magdeleine Clerin, Suppliante.

Le ſieur Daniel-Louis de Fraye, Reſcribent.

VEU au Conſeil ſouveraine de Sa Majeſté, ordonné en Brabant, la Requête y préſentée par la Suppliante le 15. d'Avril dernier, contenant: Que le Reſcribent ſon mari aiant, ſous prétexte d'un amas de faits abuſifs & controuvez, adjourné la Suppliante devant le ſieur Official de la Cour ſpirituelle d'ici, Parties étant reglées à preuve, la Suppliante avoit néanmoins été conſeillée d'exciper ſur réconciliation poſtérieure, déferant au Reſcribent le ſerment déciſif ſur les faits ce concernans à peine de relation, ainſi que cela avoit été entendu par Sentence du 11.
de

Digitized by Google

verſlaen vvas by vonnis van den elfſten July 1712. *ende alhoevvel daer inne geene het minſte grief en vvas te vinden, ſoo verre dat daeromme den voorſ. heere Offiriael* ſuper petitione de Apoſtolis *geenſints getvvyffelt en hadde te reſponderen* de refutatorys, *uytvvyſens d'Acte ſlaende achter den ſelven vonniſſe, ſoo badde des niettegenſlaende partye daer van geappelleert aen den heere Prelaet van Caudenbergh als gedeleguеerden Reehter Apoſtoliq, die het voorſ. vonnis poſitivelyck geconfirmeert hadde den vierden meert leſtleden; vvaer van den Reſcribent ſich oock vervoordert hadde t'appelleren aen den heere Officiael van Gendt, als te ſien vvaer, by de extravagante brievan-daeg ſel, met relaes daer onder ſlaende, daer van ſynde; ende vvant niet ſoo notoir en vvas, als dat geene ingetene van deſen lande van Brabant ende naementlyck niet van eenen anderen Brabander en mochten betrocken, belaſt ofte becommert vvorden buyten den ſelven Lande van Brabant; obſterende daer aen de gulde Bulle notoire privilegien, Edicten ende blyde incompſte van onſe Princen, ſynde tot dien ſulcx by den Reſcribent maer geſpeculeert, om haer noch meer te ſtellen in onmacht van haer goet recht noch voorder te konnen vervolgen, ende illuſoir te maecken de modique alimentatie van tvvee hondert vyftigh guldens s'iaers, haer oock by den voorſ. jerſten Vonniſſe van den elfſten July* 1712. *geadjudiceert, ſonder dat den Reſcribent tot voorder verſtont te conſtribueren, tot de caſten van alle de voorſ. ongeſondeerde proceſſen, ende andere onnutte debatten die hy tegens haer vvas ſuſciterende, ſoo concludeerde de Suppliante, ten eynde den voorſ. Raedt gedient ſoude vveſen te verclaeren dat de voorſ. Brieven van daeghſel vvaeren nul, machteloos ende van onvveerden, ende aen den Reſcribent, ende alle des raeckende oft vvillende bemoyen, t'ordonneren de ſelve Brieven ende gedaene voor ſulcx te laeten veeren, ende met den gevolge dyer te caſſeren ende repareren, met alle caſten, ſcha-*

de Juin 1712, & quoiqu'en cela il n'y eût aucun grief, enſorte qu'à cette cauſe ledit ſieur Official *ſuper petitione de Apoſtolis* (*a*) n'avoit aucunement balancé de répondre *de refutatoriis*, ainſi qu'il conſiſtoit par l'Acte couché au pied de ladite Sentence, Partie en avoit cependant appellé au ſieur Prélat de Cauberg comme Juge délegué Apoſtolique, qui avoit poſitivement confirmé ladite Sentence le 4. Mars dernier; de quoi le Reſcribent s'étoit auſſi avancé d'appeller au ſieur Official de Gand, ainſi qu'il ſe voioit par les Lettres ſurprenantes, Lettres d'adjournement en étantes. Et comme rien n'étoit ſi notoire, qu'un habitant de ce pays de Brabant ne pouvoit être attrait, chargé ou moleſté hors du même pays de Brabant, nommément par un Brabançon, y obſtant la Bulle d'or, les privileges notoires, les Edits & joieuſes Entrées de nos Princes; étant d'ailleurs ceci uniquement inventé par le Reſcribent pour mettre de plus en plus la Suppliante hors d'état de pouvoir pourſuivre ultérieurement ſon bon droit, & pour rendre illuſoire la modique alimentation de deux cens cinquante florins par an, à elle auſſi adjugée par ladite premiére Sentence du 11. Juillet 1712. ſans que le Reſcribent entendoit de contribuer en outre quelque choſe pour les frais de tous ces procès mal fondez, & autres débats inutils qu'il ſuſcitoit contre elle, concluant ainſi la Suppliante à ce que ledit Conſeil ſeroit ſervi de déclarer que les ſuſdites Lettres d'adjournement étoient nulles, ſans force & ſans effet, d'ordonner au Reſcribent & à tous ceux qu'il appartiendroit ou s'en voudroit entremêler, de ſe déporter deſdites Lettres & adjournemens faits, & de les caſſer & réparer avec tout ce qui en étoit ſuivi, avec tous dépens, frais & interêts, ſoufferts & à ſouffrir, & permiſſion de les libeller. Vû auſſi la reſcription y alencontre ſervie par le Reſcribent, diſant par icelle qu'il étoit véritable,

(*a*) Petitio de Apoſtolis fiebat cum ab Epiſcopis aut eorum Officialibus ad ſummum Pontificem provocabatur. Hujus *petitionis* antiqua cernuntur exempla tomo 6. Spicilegii Acheriani, *pag.* 152.

den ende intereſten, geleden ende te leyden, met permiſſie van die te libelleren; geſien oock de Reſcriptie by den Reſcribent daer tegens gedient, daer by ſeggende dat vvaeraechtich vvas dat partyen geſlaen hadden in proces in materie van divortie voor den Eervveerdigen heere Officiael van het Aertsbiſdom van Mechelen, alvvaer de ſaecke ſynde by interlocutoiren Vonniſſe gereguleert gevvorden ten thoon, de Suppliante hadde comen poſeren eenige nieuvve feyten in gepretendeerde materie van reconciliatie, de vvelcke ſynde vvegens den Reſcribent ontkent gevvorden, ende de Suppliante niet connende over ſulcke abuſive feyten vinden eenige preuve, hadde daer over den Reſcribent gedefereert den Eedt deciſief ſoo ſy ſuſtineerde; den Reſcribent hadde over deſe delatie geſeght, dat aen hem vvel conde gedefereert vvorden juramentum litis deciſorium, *ende dat hy bereedt vvas de delatie van ſulck danigen Eedt aen te nemen, maer dat den Eedt by de Suppliante aen hem gedefereert, niet en vvas deciſief van de ſaecke, tervvylen de Suppliante, naer dyen den Reſcribent den voorſ. gedefereerden Eedt ſoude gedaen hebben, ſy den Reſcribent noch verſtont te obligeren, om te prob eren de feyten by hem ten proceſſe geposeert, ende ſy van haeren cant in materie van thoonoock verſtont geheel te blyven; dat daer om den Reſcribent niet en conde verobligeert vvorden aen te nemen ofte te preſteren den voorſ. Eedt, alleenelyck over eenige uytgekipte feyten, die niet en Waeren diciſief van de ſaecke, hier over vvas voorgevallen altercatie voor den voorſ. heere Officiael, den vvelcken daer in gevveſen hebbende tot naerdeel van den Reſcribent, hadde den ſelven daer van geappelleert, ende ſyn appel geintroduceert voor den heere Prelaet van Caudenbergh biennen deſe ſtade, alvvaer om de ſlubbelinge tuſſchen d'adviſeuren, de ſaecke gereguleert gevveeſt ſynde* ad accordandum, *ende geen accordt gevolght ſynde, den voorſ. heere Prelaet hadde het jerſte Vonnis geconfirmeert, doch alſoo volgens de Geeſtelycke Rechten moeſten ſyn dry conforme Vonniſſen, den Reſcribent hadde van dit leſte Vonnis oock geappelleert, ende ſyn appel geintroduceert voor den Eervveerdigen heere Officiael van het Biſdom van Gendt,*

ble, que les Parties avoient été en procès en matiére de divorce devant le Reverend ſieur Official de l'Archevêque de Malines, où la cauſe étant reglée à preuve par Sentence interlocutoire, la Suppliante étoit venu poſer quelques faits nouveaux en matiére de réconciliation prétendue, leſquels aiant été déſavouez par le Reſcribent, & la Suppliante ne pouvant trouver quelque preuve ſur de tels faits abuſifs avoit déferé au Reſcribent le ferment decisif, ainſi qu'elle ſoûtenoit; le Reſcribent avoit dit ſur cette déclaration, qu'on lui pouvoit bien déferer le *Juramentum litis deciſorium*, & qu'il étoit prêt d'accepter la délation de tel ferment; mais que le ferment à lui déferé par la Suppliante n'étoit pas déciſif de la cauſe, puiſque la Suppliante, après que le Reſcribent auroit fait ledit ferment à lui déferé, elle voulut encore obliger le Reſcribent à prouver les faits par lui poſez au procès, & entendoit auſſi de reſter de ſon côté entier en maniére de preuve; qu'ainſi le Reſcribent ne pouvoit être obligé d'accepter & de préter ledit ferment uniquement ſur quelques faits choiſis, qui n'étoient pas déciſifs de la cauſe. Sur ceci avoit été ému débat pardevant ledit ſieur Official, lequel aiant été jugé par lui à charge du Reſcribent, il en avoit appellé & introduit ſon appel devant le ſieur Prélat de Cauberg en cette Ville, où la cauſe aiant été reglée *ad accordandum*, à raiſon des altercations des Aviſeurs, & nul accord en étant ſuivi, ledit ſieur Prélat avoit confirmé la premiére Sentence; mais comme enſuite du Droit Ecléſiaſtique il y devoit avoir trois Sentences conformes, le Reſcribent avoit auſſi appellé de cette derniére Sentence & introduit ſon appel devant le Reverend ſieur Official du Diocèſe de Gand, laquelle introduction d'appel y faite ne pouvoit pas être conteſtée par ladite Suppliante, ſous pretexte qu'elle ſeroit par-là évocée hors du Brabant; qu'il étoit vrai qu'enſuite de la Bulle d'or les Brabançons ne pouvoient être arrêtez hors du pays de Brabant, ni auſſi en la premiére Inſtance être attraits en Juſtice hors du Brabant *in perſonalibus*; mais

Digitized by Google

welcke introductie van appel aldaer gedaen, de voorſ. Suppliante niet en conde beſtryden, op pretext dat ſy daer door ſoude beroepen vvorden buyten Brabant, het is vel vvaer, dat, volgens de gulde Bulle, de Brabanders niet conden buyten den Lande van Brabant vvorden gearreſteert, noch in d' eerſte inſtantie vvorden in perſonalibus *beroepen buyten Brabant, maer in materie van Geeſtelycke ſaecken vvas het van alle immemoriale tyden in conſtant gebruyck dat d'ingeſetenen van deſe Landen appelleren van Vonniſſen gegeven door den heere Officiael des Aertsbiſdom van Mechelen, oft andere Geeſtelycke Rechters alhier, hadden van alſulcken Vonniſſen connen appelleren, ende hun appel, uyt crachte van commiſſie van den heere Internuntius introduceren voor de Biſſchoppen ſuffraganen aen het Aertsbiſdom van Mechelen, oft voor de Eervveerdige heeren hunne Officialen, de* Rollen *van d' Officialiteyten der Biſdommen van Gendt, van Bruggen, ende van Ruermonde, ſyn vol van d' exempelen, dyen aengaende gedurichlycken ende ſonder interruptie geplogen, Dus dat dit ſtandtvaſlich gebruyck publieckelyk ende geduerichlyck gecontinueert, in dit point interpretatief vvas van de voorſ. gulde Bulle, d'ingeſetene van Brabant daer door niet geroepen vvordende buyten deſe Nederlande onder de gehoorſamheyt van Syne Majeſteyt, noch oock buytende paelen van het Aertsbiſdom principaelyck voor de Brabanders opgerecht, ſulcke introductien niet connende aengeſien voorden voor evocatien, Tervvylen den heere Officiael van het Aertsbiſdom van Mechelen. in Brabant, altyt in d' eerſt inſtantie vvas nemende de kenniſſe, ende de citatien voor hem gedaen vvorden, ende het appel alleenelyck vvas gaende naer de ſuffragane Biſſchoppen, oft hunne Officiaelen, die tot ſecours van het Biſdom van Mechelen geſtelt vvaere, oock ſulck appel en vvas eygentlyck niet eene evocatie, maer alleenlyck eenen middel van defenſie, die van alle tyden, t' ſedert het inſtellen vanhet Aertsbiſdom, van Mechelen, ende van deſſelfs ſuffragane Biſdommen vvaer alſoo ſtandtvaſtelyck ende gedurichlyck geplogen gevvorden, vvaer van d'interruptie overſulcx ſoude ſtryden tegen een recht door dit ſtandtvaſligh ende immemoriael gebruyck*

mais qu'ès cauſes Eccléſiaſtiques il auroit été de tout tems immémorial conſtamment obſervé que les Habitans de ce pays appelleroient des Sentences rendues par le ſieur Official de l'Archevêché de Malines, ou par d'autres Juges Eccléſiaſtiques d'ici, & introduiroient leur appel en vertu de la commiſſion du ſieur Internonce, pardevant les Evêques ſuffragans de l'Archevêché de Malines, ou pardevant leurs Officiaux: que les *Rôles* des Officialitez, des Evêchez de Gand, Bruges & Ruremunde, étoient pleines des exemples continuellement & ſans interruption à cet égard uſitées: qu'ainſi ce conſtant uſage continué publiquement & continuellement, étoit en ce point interprétatif de ladite Bulle d'or, les Habitans du Brabant n'étant pas par-là évoquez hors de ce pays-bas de l'obéiſſance de Sa Majeſté, ni auſſi hors des limites de l'Archevêché, principalement érigées pour les Brabançons, telles introductions ne pouvant être enviſagées pour des évocations, puiſque le ſieur Official de l'Archevêché de Malines en Brabant prenoit toûjours connoiſſance en la premiére Inſtance, & que les citations ſe faiſoient pardevant lui, & que l'appel s'interjettoit uniquement vers les Evêques ſuffragans ou Officiaux, qui étoient établis pour ſecours de l'Archevêché de Malines: qu'auſſi tel appel ne ſeroit proprement pas une évocation, mais ſeulement une voie de défenſe, laquelle de tout tems, depuis l'établiſſement de l'Archevêché de Malines & des Evêchez ſuffragans, auroit ainſi été conſtamment & continuellement pratiquée, dont l'interruption ſeroit par conſéquent contraire à un droit établi par cet uſage conſtant & immémorial; parmi quoi & autres raiſons, le Reſcribent concluoit à ce que ladite Suppliante, pour avoir agi & conclu par le diſpoſitif de ſadite Requête, ainſi & de la ſorte qu'elle l'avoit fait, ſeroit déclarée non fondée ni recevable *cum expenſis*. Vû la réplique de la Suppliante, les reſcription ultérieure, réplique ultérieure & duplique des mêmes Parties; le tout conſideré: La Cour ordonne au Reſcribent de ſe déporter des Lettres d'adjournement avec ce qui en eſt ſuivi,

Digitized by Google

vaſgeſtelt ; mits welcke ende meer andere ; &c. afslaende den vvorderen inhoudt van de voorſ. Requeſte der Suppliante by ontkenteniſſe , frivoliteyt ende impertinentie , concluderende den Reſcribent contendeerde ten eynde dat de voorſ. Suppliante , om by den diſpoſitive van de voorſ. haere Requeſte geageert ende geconcludeert te hebben , ſoo , ende gelyck ſy dat hadde gedaen , verclaert ſoude vvorden ongeſondeert , ende niet ontſanckbaert cum expenſis, *Geſien de replycke der Suppliante ; naerdere reſcriptie, naerdere replycke , ende duplycke der ſelve partyen , op al geleth , T' Hoff ordonneert aen den Reſcribent de brieven van daeghſel, met den devolge dier, ten proceſſe vermelt, te laeten vaeren, ſonden coſt ofte laſt , der Suppliante , gem geheel ſyn appel behoorelyck te introduceren voor den Officiael van Antvverpen in het* Reſcriptum *van den heere Internuntius* primo loco *genoemt ende gecommitteert , condemnerende den voorſ. Reſcribent inde coſten , ter behoorelycke taxatie ende moderatie van den Hove , aldus , gedaen binnen de Stadt Bruſſel den* 18. *December* 1713. ſub GHINDERTAELEN.

ſuivi , réclamées au procès ſans frais ni dépens de la Suppliante ; lui entier d'introduire dûement ſon appel pardevant l'Official d'Anvers , nommé & commis *primo loco* dans le *Reſcriptum* du ſieur Internonce , condamne ledit Reſcribent ès dépens , à dûe taxation & modération de la Cour . Ainſi fait dans la Ville de Bruxelles le 18. Décembre 1713. *ſub* GHINDERTAELEN.

SENTENTIA EJUSDEM SENATUS

22. Decembris 1714.

Joanna de Prooſt Suppliante , Egidius van Muldert Geinſinueerde.

G*ESIEN in Syne Majeſteyt ſouvereynen Raede geordonneert in Brabant de Requeſte aldaer vvegens de Suppliante gepreſenteert den* 20. *Februaris leſtleden, tenderende ten eynde den ſelven Raede gedient ſoude vveſen , aen den Geinſinuerden t' ordonneren van promptelyck te deſiſteren van ſyn appel voor den heere Officiael van Iperen ende van de proceduren by hem aldaer innegeſtelt , ende de ſelve te laeten vaeren* cum expenſis , *ende in cas van coicatie , den voorſ. Geinſinueerden t'interdiceren met de voorſ. proceduren voorts te vaeren , Geſien oock de reſcriptie by den Geinſinueerden daer tegens gedient , replycke ende duplycke der ſelve partyen , op al geleth , T' Hoff recht doende , ordonneert aen den Geinſi-*

Joanna de Prooſt Suppliante , Egidius van Muldert Inſinué .

VEU au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté , ordonné en Brabant la Requête y préſentée par la Suppliante le 20. Fevrier dernier, tendante à ce que ledit Conſeil fût ſervi d'ordonner à l' Inſinué de déſiſter promptement de ſon appel pardevant le ſieur Official d' Ipres , & des procédures par lui y introduites , & de ſe déporter d'icelles avec dépens ; & en cas de communication , d'interdire audit Inſinué de pourſuivre leſdites procedures. Vû auſſi la reſcription y à l'encontre ſervie par l' Inſinué , réplique & duplique des mêmes parties; le tout conſideré : la Cour faiſant droit, ordonne à l' Inſinué de déſiſter promptement de ſondit appel pardevans ledit ſieur Official d' Ipres , & des pro-

weerden promptelyck te deſiſteren van ſyn voorſ. appel voor den voorſ. heere Officiael van Iperen, ende van de proceduren by hem aldaer ingeſtelt, hem ordonnerende de ſelve te laten vaeren, ende condemneert, den ſelven Geinſinueerden in de coſten getaxeert ter ſomme van achten vyftich guldens ende negen ſtuyvers, daer inne begrepen het rapport ende d' executorien. Aldus gedaen binnen de Stade Bruſſel den 22. Decembris 1714. ſub G*HINDERTAELEN*.

procédures par lui introduites, lui ordonnant de s' en déporter, & condamne le même Inſinué ès dépens taxez à la ſomme de cinquante-huit florins & neuf ſols, y compris le rapport, & les exécutoires. Ainſi fait en la Ville de Bruxelles le 22. Décembre 1714. *ſub* GHINDERTAELEN.

Monumentum V. *citatum pag.* 188. *num.* XXXII.

E

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ
quâ caſſatur Sententia lata in Curia Romana 13. Decemb. 1700.

Den Raedt ende Procureur Generael, Suppliant.

Le Conſeiller & Procureur Général, Suppliant.

Henricus Kruff ſich qualificerende Canoninck der Collegiale Kercke van Kerpen Reſcribent.

Henry Kruff, ſe qualifiant Chanoine de l' Egliſe Collegiale de Kerpen, Reſcribent.

G*EsIEN in Syne Majeſteyt ſouvereynen Raede geordonnert in Brabant, die Requeſte by den Suppliant aldaer gepreſenteert den 16. October 1698. by de welcke by te kennen gaff dat als doen onlanck in de Collegiale Kercke van S^te. Merten binnen Kerpen ſynde comen te vaceren eene Canonicxdye ter Collatie* viâ electionis, *van het Capittel; ſekeren Henricus Pelſer aldaer woonende by ſynen Broeder oock Canoninck, hadde voor hem gehadt de hellicht der voiſen van de Capitulairen, d' andere hellicht ſynde gevallen op den Reſcribent in welcke diſcordantie ende partagie van de Capitulairen den voorſ. Pelſer ſuſtinerende dat de collatie van de voorſ. Canonicxdye was gedevolueert aen ſyne Pauſelycke Heyligheyt hadde van de voorſ. Canonicxdye aen hem te doen by de gedelegeerde in de Pauſelycke Bulle, ende vervolgens tot d'executie der ſelve in deſen Raede vercregen de gewoonelyck brieven van placet; ende al waſt dat daer door den voorſ. Reſcribent, ſynde te voorens geraeckt in de poſ-*

VEU au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté, ordonné en Brabant la Requête y préſentée par le Suppliant le 16. Octobre 1698. par laquelle il donnoit à connoître que lors n' a gueres étant venu à vacquer dans l' Egliſe Collegiale de S. Martin à Kerpen un Canonicat à la collation du Chapitre *viâ electionis*, certain Henry Pelſer y demeurant chez ſon frere, auſſi Chanoine, avoit eu en ſa faveur la moitié des ſuffrages des Capitulaires, l' autre moitié étant tombée en faveur du Reſcribent, en quelle différence, & partage des Capitulaires le ſuſdit Pelſer ſoûtenant que la collation du ſuſdit Canonicat étoit dévolue à Sa Sainteté, avoit impetré d'icelle, la collation du ſuſdit Canonicat, à faire à ſa perſonne par les déleguez dans la Bulle Papale, & de ſuite pour l'exécution d' icelle avoit obtenu en ce Conſeil les Lettres ordinaires de Placet; & quoique par là le ſuſdit Reſcribent, qui des auparavant étoit entré dans la poſſeſſion dudit Canonicat, ne fût point

Digitized by Google

ſeſſie van de voorſ. Canonicxdye , noch eygentlyck niet en was daer inne geturbeert , ende vvant by eenige turbatie daer naer hadde mogen ontmoeten , by den vvegh van maintenue als dan ſoude hebben connen ingaen voor den voorſ. Raede als primativelyck Rechter competent over het poſſeſſoir beneficiel , en het vvelck moeſte voorgaen het petitoir , waer over oock evenvvel al ſoude moeten geprocedeert vvorden voor Rechters te delegueren binnen de Provintie , ſonder dat d' eene partye d' ander daer buyten in die materie ſoude mogen betrecken , daer aen obſterende de notoire privilegien van deſen Lande geconfirmeert ſelffs by de Pauſen , ſoo hadde het nochtans aen den voorſ. Reſcribent geliefſt , uyt crachte van de citatoriales daer aff ſynde , den voorſ. Pelſer t' evoceren neer Roomen voor den Auditor Rotæ, *Alexander Caprara , ende ſulcx gelyck men conden ſien uyt deſſelſs ſupplique aen ſyne Pauſelycke Heylygheyt , om onder andere oock aldaer tegen den voorſ. Pelſer gemaintineert te worden in de geaffecteerde poſſeſſie van de voorſ. Canonicxdye , vvaer ſonder , ſoodanige evocatie ad exte*rum judicium *hem evenvel niet en ſoude ſyn gepermitteert over andere poincten die het petitoir mochten raecken , gelyck oock niet aen den gevoceerden Pelſer als Ingeſetene van Kerpen tot Roomen te comen in litiſconteſtatie , d'welck dan deſen verſchrickt door de geduerige cenſuren even licht hadde beſtaen te doen , als den anderen hem verloopen hadde met den ſelven dervvaerts te citeren , ende ſulck doende , vervallen vvas inde penen geſtatueert by de Placcaerten der Princen van deſen Lande , die haer extendeerden tot verbeurte van lyff ende goet , ſoovvanneer imandt den anderen buyten s' Landts ſoude comen te daegen , des relaes tot de Blyde incomſte van den Hertogh Wenceslens van den Jaere* 1355. circa initium, *ende van den Hertoge Anthonis articulo veerthien ; immers ten regarde van de Eccleſiaſtique perſoonen alſulcke evocatien naer het Hoff van Roomen ondernemende , hadde men altyt gebruyckt het ſaiſſiſſement van hun temporeel , ingevolge van het placcaert van den* 12. *September* 1485. *vvaer naer den Artshertoge Philippus by ſyn Edict van den* 20. *Mey* 1497. *haude alnoch ver-*

point proprement troublé en icelle, & qu' au cas qu' en après il auroit rencontré quelque trouble , il auroit pû lors prendre voie de maintenue pardevant le ſuſdit Conſeil , comme Juge primativement competant du poſſeſſoire b néficiel qui devoit précéder le pétitoire ; auquel néanmoins devroit auſſi être procedé pardevant Juge à déleguer dedans la Province , ſans que l'une partie pourroit attraire l'autre hors d' icelle en cette matiére , y obſtant les privileges notoires de ce pays , confirmez même par le Pape . Il avoit néanmoins plû au ſuſdit Reſcribent d'évoquer le ſuſdit Pelſer à Rome , en vertu des lettres citatoriales accordées à cet effet pardevant l'Auditeur de la Rote Alexandre Caprara , & cela comme on pouvoit voir par ſa ſupplique préſentée à Sa Sainteté, pour entre autres y être auſſi maintenu dans ſa poſſeſſion affectée dudit Canonicat ; ſans quoi cependant telle évocation *ad exterum judicium* ne lui ſeroit point permiſe ſur d' autres points qui pourroient concerner le petitoire : comme auſſi ne ſeroit point permis à l' évoqué Pelſer entant que habitant de Kerpen , de venir en litiſconteſtation à Rome ; ce que celui-ci , effraié par les cenſures continuelles , avoit entrepris auſſi legement que l' autre s' étoit émancipé de l' y faire citer ; & ce faiſant, il avoit encouru les peines ſtatuées par les placarts des Princes de ce pays, qui s'étendoient juſqu' à forfaire corps, & biens au cas que quelqu' un viendroit à citer un autre hors du pays, comme il conſtoit par la joyeuſe Entrée du Duc Winceslas de l' année 1355. *circa initium* , & du Duc Antoine, article 14. & que du moins au regard des perſonnes Eccléſiaſtiques entreprenantes ſemblables évocations à la Cour de Rome , on s' étoit toujours ſervi du ſaiſiſſement de leur temporel enſuite du placart du 12. Septembre 1485. Après quoi l' Archiduc Philippe par ſon Edit du 20. Mai 1497. avoit encore défendu que nul , pour raiſon des Bénéfices étant en ces pays , n' attireroit les Sujets ni autres , réſident par vertu des Bulles , & Reſcrits de Cour de Rome , ſur peine de perdre le fruit , & effet d' iceux , d' être bannis hors leſdits pays, & d'être déclarez inha-

 bi-

boden que nul pour raiſons des bénéfices étant en ce pays, n' attireroit les Sujets ni autres, réſident par vertu des Bulles, & Reſcrits de Cour de Rome, ſur peine de perdre le fruit, & effet d'iceux; d'être bannis hors leſdits pays, & d'être déclaré inhabiles de n'y pouvoir jamais tenir, jouir ou poſſeder des fruits d' aucuns bénéfices; *ſoo dat de gemelde citatie van wegens den voorſ. Reſcribent gedaen aen den voorſ. Pelſer over queſtien raeckende de voorſ. Canonicxdye van Kerpen directelyck liep tegens die placeaerten ende privilegien, de welcke ten deſen des te meer gekrenckt wirden, dat den voornomen Reſcribent by ſyne ſchriſture van reſcriptie gedient segens de Requeſte van den voorſ. Pelſer ten eende van maintenue over de gemelde Canonicxdye, in den voorchreven Raede gepreſenteert, de vermetentheyt hadde van op de voorſ. nulle Roomſche rechtvoorderinge t' exipieren, ende ſich alſoo van ſyn attentaet voor deſen Raede ſelſs te bedienen, t' gene van al te quaet gevolgh ſoude vveſen by ſoo verre daer tegens niet promptelyck en wierde verſien, keerde ſigh daer omme den Suppliant totten voorſ. Citatie ende Rechtſvoorderinge voor het Hoff van Roomen aengeſtelt te verclaeren nul ende van geenden vverden, ordonnerende aen den voorſ. Reſcribent ende alle andere die ſulcx eeniehſints ſoude mogen raecken, de ſelve te caſſeren ende repareren met coſten ſchaeden ende intereſten, ende permiſſie van de ſelve te libelleren ende anderſints aen den Suppliant daer over t' accorderen alſulcke proviſie, als T' Hoff volgens ſ' Landts Wetten ſoude vinden te behooren; interdicerende aen den voornemen Reſcribent des halvens den voorſ. Reehter te herkennen met coſten, ende ingevalle van communicatie ondertuſſchen ſoo aen den eenen als aen den anderen t'interdiceren jet voorders aldaer t' indernemen. Geſien oock die reſcriptie by den voorſ. Reſcribent daer tegens gedient, by de welcke hy concludeerde ten eynde den Suppliant om by het diſpoſitif ſynder voornemen Requeſte venu en Cour gecontendeert te hebben tot caſſatie van den vonniſſe by den Reſcribent voor het Hoff van Roomen becomen op den 21. Auguſti als doen leſt leden, ſoude verclaert worden niet geſondert noch te ontſanck-*biles de n' y pouvoir jamais tenir, jouir ou poſſeder les fruits d' aucuns bénéfices: tellement que ladite citation faite audit Pelſer de la part du ſuſdit Reſcribent ſur des débats concernant ledit Canonicat de Kerpen, étoit directement entrepriſe contre ces placarts, & privileges, qui au cas préſent étoient d' autant plus enſraints que le ſuſdit Reſcribent par ſon Ecrit de reſcription ſervi contre la Requête dudit Pelſer, afin de maintenue touchant ledit Canonicat, préſenée dans ledit Conſeil, avoit la témérité d' exipier ſur ladite procedure invalidement inſtituée à Rome, & de ſe ſervir ainſi de ſon attentat pardevant ce Conſeil même, ce qui ſeroit très-mauvaiſe conſéquence s' il n' y fût pourvu promptement: pourquoi le Suppliant ſe retiroit vers le ſuſdit Conſeil, le requerant d'être ſervi de déclarer la ſuſdite citation, & pourſuite judicielle intentée en Cour de Rome, nulle & de nulle valeur; ordonnant au ſuſdit Reſcribent, & à tous qu'il pourroit appartenir en quelque maniére, de les caſſer & réparer avec dépens, dommages & interêts, & permiſſion de les libeller, & d' accorder là-deſſus au Suppliant telle autre proviſion que la Cour trouveroit convenir ſelon les loix du pays, interdiſant par conſéquent au ſuſnommé Reſcribent de reconnoître le ſuſdit Juge, avec dépens; & en cas de communication, d' interdire cependant tant à l' une qu' à l' autre, de n' y rien entreprendre ultérieurement. Vû auſſi la reſcription par le ſuſdit Reſcribent y alencontre ſervie, par laquelle il concluoit afin que le Suppliant, pour avoir au diſpoſitif de ſadite Requête venu en Cour, conclu à caſſation de la Sentence par le Reſcribent obtenue en Cour de Rome le 21. Aouſt lors dernier, ſeroit déclaré non fondé ni recevable. Vû à ce la réplique avec ampliation de concluſion ledit Suppliant, par laquelle il perſiſtoit comme devant & enſuite de la permiſſion par lui obtenue, concluoit afin que la Sentence Roiale du 21. Aouſt 1698. avec tout ce qui en étoit ſuivi ſeroit déclaré nul & de nulle valeur, ordonnant au Reſcribent de la caſſer, & réparer avec dépens & dommages, déclarant de plus icelui Reſcribent inhabile pour pouvoir

baert. Geſien tot dien die replicque met amplicatie van concluſie des voorſ. Suppliant, by de welcke hy perſiſteerde als vooren ende naer vermogen van de permiſſie yq hem becomen, concludeerde ten eynde dat de Sententie Rotale vanden 21. Auguſti 1698. met allen t' gene. daer uyt ende naer was gevolght ſoude worden verclaert nul ende van geender weerde, ordonnerende aen den Reſcribent de ſelve te caſſeren, repareren coſteloos ende ſchadeloos, verclaerende tot dien den ſolven Reſcribent inhabiel om immermeer de voorſ. Canonicxdye in queſtie oft eenigh ander beneficie in Brabant en toegeboorige Landen te beſitten met coſten; Geſien alnoch de naerdere reſcriptie, naerdere replicque ende duplicque der voorſ. partyen, mitſgaders die Requeſte Civile de Reſcribent van den 26. Juny leſtleden mette redenen van impertinentie van wegens den voorſ. Suppliant daer op gevolght, op alles geleth, T' Hoff reycierende de voorſ. Requeſte Civile des Reſcribent, verclaert de citatie ende Rechts-voorderinge voor het Hoff van Roomen aengeſtelt, mitſgaeders de Sententie van den 21. Auguſti 1698. daer op gevolght, nul ende van geender weerden, condemnerende den voorſ. Reſcribent in de coſten hier omme gereſen ter behoorelycke taxatie ende moderatie van de voorſ. Raede, mitſgeders in de pene van de voorſ. gereycieerde Requeſte Civile. Aldus gedaen binne deſe Stadt Bruſſel den 13. December 1700. ondergeſchreven, Bodry.

voir jamais poſſéder ledit Canonicat en queſtion, ou autre Bénéfice quelconque en Brabant, & pays y appartenans, avec dépens. Vû encore la reſcription ultérieure, réplique ultérieure, & duplique des ſuſdites Parties; comme auſſi la Requête Civile du Reſcribent du 26. Juin dernier, avec les raiſons d'impertinence ſur ce enſuivies de la part dudit Suppliant: Le tout conſideré, la Cour rejettant ladite Requête Civile du Reſcribent, déclare la citation, & pourſuite judicielle intentée en Cour de Rome, comme auſſi la Sentence du 21. Aouſt 1698. ſur ce enſuivie nulles & de nulle valeur, condamnant ledit Reſcribent aux dépens à dûe taxation, & moderation de la Cour, enſemble à la peine de ladite Requête Civile rejettée. Ainſi fait en la Ville de Bruxelles le 13. Décembre 1700. *ſigné*, Bodry.

Monumentum VI. *citatum pag.* 188. *num.* XXXII.

F

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ
6. Maii 1716.

Iſabelle-Françoiſe Peronne, Suppliante.

Sieur Robert Vander Schueren, Reſcribent.

VEU au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté, ordonné en Brabant, la Requête y préſentée par la Suppliante le 3. Décembre 1715. tendante à ce que ledit Conſeil ſût ſervi d'ordonner audit Reſcribent de ſe déporter & déſiſter de l'appel de la procédure par lui introduite pardevant le ſieur Official de l'Evêché de Ru-

re-

Digitized by Google

boden que nul pour raiſons des bénéfices étant en ce pays, n'attireroit les Sujets ni autres, réſident par vertu des Bulles, & Reſcrits de Cour de Rome, ſur peine de perdre le fruit, & effet d'iceux; d'être bannis hors leſdits pays, & d'être declaré inhabiles de n'y pouvoir jamais tenir, jouir ou poſſeder des fruits d'aucuns bénéfices; *ſoo dat de gemelde citatie van wegens den voorſ. Reſcribent gedaen aen den voorſ. Pelſer over queſtien raeckende de voorſ. Canonicædye van Kerpen directelyck liep tegene die placcaerten ende privilegien, de welcke ten deſen des te meer gekrenckt wirden, dat den voornomen Reſcribent by ſyne ſchrifture van reſcriptie gedient tegens de Requeſte van den voorſ. Pelſer ten eende van maintenue over de gemelde Canonicxdye, in den voorchreven Raede gepreſenteert, de vermetentheyt hadde van op de voorſ. nulle Roomſche rechtvoorderinge t'expieren, ende ſich alſoo van ſyn attentaet voor deſen Raede ſelfs te bedienen, t'gene van al te quaet gevolgh ſoude vveſen by ſoo verre daer tegens niet promptelyck en wierde verſien, keerde ſigh daer omme den Suppliant totten voorſ. Citatie ende Rechtſvoorderinge voor het Hoff van Roomen aengeſtelt te verclaeren nul ende van geenden vverden, ordonnerende aen den voorſ. Reſcribent ende alle andere die ſulcx eenichſints ſoude mogen raecken, de ſelve te caſſeren ende repareren met coſten ſchaeden ende intereſten, ende permiſſie van de ſelve te libelleren ende anderſints aen den Suppliant daer over t'accorderen alſulcke proviſie, als T' Hoff volgens s' Landts Wetten ſoude vinden te behooren; interdicerende aen den voornemen Reſcribent des halvens den voorſ. Rechter te herkennen met coſten, ende ingevalle van communicatie ondertuſſchen ſoo aen den eenen ale aen den anderen t'interdieeren jet voordere aldaer t'indernemen. Geſien oock die reſcriptie by den voorſ. Reſcribent daer tegene gedient, by de welcke hy concludeerde ten eynde den Suppliant om by het diſpoſitif ſynder voornemen Requeſte venu en Cour gecontendeert te hebben tot caſſatie van den vonniſſe by den Reſcribent voor het Hoff van Roomen becomen op den 21. Auguſti ale doen leſt leden, ſoude verclaert worden niet geſondert noch te ontfanckbiles de n'y pouvoir jamais tenir, jouir ou poſſeder les fruits d'aucuns bénéfices: tellement que ladite citation faite audit Pelſer de la part du ſuſdit Reſcribent ſur des débats concernant ledit Canonicat de Kerpen, étoit directement entrepriſe contre ces placarts, & privileges, qui au cas préſent étoient d'autant plus enfraints que le ſuſdit Reſcribent par ſon Ecrit de reſcription ſervi contre la Requête dudit Pelſer, afin de maintenue touchant ledit Canonicat, préſenée dans ledit Conſeil, avoit la témérité d'expier ſur ladite procedure invalidement inſtituée à Rome, & de ſe ſervir ainſi de ſon attentat pardevant ce Conſeil même, ce qui feroit très-mauvaiſe conſéquence s'il n'y fût pourvu promptement: pourquoi le Suppliant ſe retiroit vers le ſuſdit Conſeil, le requerant d'être ſervi de déclarer la ſuſdite citation, & pourſuite judicielle intentée en Cour de Rome, nulle & de nulle valeur; ordonnant au ſuſdit Reſcribent, & à tous qu'il pourroit appartenir en quelque maniére, de les caſſer & réparer avec dépens, dommages & interêts, & permiſſion de les libeller, & d'accorder là-deſſus au Suppliant telle autre proviſion que la Cour trouveroit convenir ſelon les loix du pays, interdiſant par conſéquent au ſuſnommé Reſcribent de reconnoître le ſuſdit Juge, avec dépens; & en cas de communication, d'interdire cependant tant à l'une qu'à l'autre, de n'y rien entreprendre ultérieurement. Vû auſſi la reſcription par le ſuſdit Reſcribent y alencontre ſervie, par laquelle il concluoit afin que le Suppliant, pour avoir au diſpoſitif de ſadite Requête venu en Cour, conclu à caſſation de la Sentence par le Reſcribent obtenue en Cour de Rome le 21. Aouſt lors dernier, feroit déclaré non fondé ni recevable. Vû à ce la réplique avec ampliation de concluſion ledit Suppliant, par laquelle il perſiſtoit comme devant & enſuite de la permiſſion par lui obtenue, concluoit afin que la Sentence Roiale du 21. Aouſt 1698. avec tout ce qui en étoit ſuivi feroit déclaré nul & de nulle valeur, ordonnant au Reſcribent de la caſſer, & réparer avec dépens & dommages, déclarant de plus icelui Reſcribent inhabile pour pouvoir

Digitized by Google

baert. Geſien tot dien die replicque met amplicatie van concluſie des voorſ. Suppliant, by de welcke hy perſiſteerde als vooren ende naer vermogen van de permiſſie yq hem becomen, concludeerde ten eynde dat de Sententie Rotale vanden 21. Auguſti 1698. met allen t' gene daer uyt ende naer was gevolght ſoude worden verclaert nul ende van geender weerde, ordonnerende aen den Reſcribent de ſelve te caſſeren, repareren coſteloos ende ſchadeloos, verclaerende tot dien den ſelven Reſcribent inhabiel om immermeer de voorſ. Canonicxdye in queſtie oft eenigh ander beneficie in Brabant en toegeboorige Landen te beſitten met coſten; Geſien alnoch de naerdere reſcriptie, naerdere replicque ende duplicque der voorſ. partyen, mitſgaders die Requeſte Civile de Reſcribent van den 26. Juny leſtleden mette redenen van impertinentie van wegens den voorſ. Suppliant daer op gevolght, op alles geleth, T' Hoff reycierende de voorſ. Requeſte Civile des Reſcribent, verclaert de citatie ende Rechts-voorderinge voor het Hoff van Roomen aengeſtelt, mitſgaeders de Sententie van den 21. Auguſti 1698. daer op gevolght, nul ende van geender weerden, condemnerende den voorſ. Reſcribent in de coſten hier omme gereſen ter behoorelycke taxatie ende moderatie van de voorſ. Raede, mitſgeders in de pene van de voorſ. gereycieerde Requeſte Civile. Aldus gedaen binne deſe Stadt Bruſſel den 13. December 1700. ondergeſchreven, Bodry.

voir jamais poſſéder ledit Canonicat en queſtion, ou autre Bénéfice quelconque en Brabant, & pays y appartenans, avec dépens. Vû encore la reſcription ultérieure, réplique ultérieure, & duplique des ſuſdites Parties; comme auſſi la Requête Civile du Reſcribent du 26. Juin dernier, avec les raiſons d'impertinence ſur ce enſuivies de la part dudit Suppliant: Le tout conſideré, la Cour rejettant ladite Requête Civile du Reſcribent, déclare la citation, & pourſuite judicielle intentée en Cour de Rome, comme auſſi la Sentence du 21. Aouſt 1698. ſur ce enſuivie nulles & de nulle valeur, condamnant ledit Reſcribent aux dépens à dûe taxation, & moderation de la Cour, enſemble à la peine de ladite Requête Civile rejettée. Ainſi fait en la Ville de Bruxelles le 13. Décembre 1700. *ſigné*, Bodry.

Monumentum VI. *citatum pag.* 188. *num.* XXXII.

F

SENTENTIA SENATUS BRABANTIÆ
6. Maii 1716.

Iſabelle-Françoiſe Peronne, Suppliante.

Sieur Robert Vander Schueren, Reſcribent.

VEU au Conſeil ſouverain de Sa Majeſté, ordonné en Brabant, la Requête y préſentée par la Suppliante le 3. Décembre 1715. tendante à ce que ledit Conſeil sût ſervi d'ordonner audit Reſcribent de ſe déporter & déſiſter de l'appel de la procédure par lui introduite pardevant le ſieur Official de l'Evêché de Ru-

re-

remonde, lui ordonnant auſſi de l'abandonner, avec condamnation aux dépens & ſans frais de la Suppliante, ainſi qu'il avoit été jugé par Sentences en eſtantes en datte reſpectivement du 22. Décembre 1713. & 18. Décembre 1714. & en cas de communication d'interdire cependant toute ultérieure pourſuite pardevant ledit Official de Ruremonde, ſur quoi il fût ordonné par apoſtille que ladite Requête ſeroit communiquée à Partie pour y dire endedans la huitaine de la communication & ſans préjudice de ce, la Cour interdiſoit à la même Partie interim de rien attenter. Vû auſſi la reſcription y alencontre ſervie par le Reſcribent, la réplique & perſiſtence & la duplique deſdites Parties: le tout conſideré, la Cour ordonne au Reſcribent de ſe déporter & déſiſter de l'appel, &. de la procédure par lui introduite pardevant l'Official de Ruremonde, lui entier de l'introduite pardevant l'Official d'Anvers, auſſi nommé par le recrit du Seineur Internonce: bien entendu que les dépens engendrez pardevant ledit Official de Ruremonde, *depuis la conteſtation y faite*, demeureront à la charge de la Suppliante, condamnant ledit Reſcribent ès dépens de ce procès taxez à la ſomme de cinquante-un florins cinq ſols, y compris la moitié du rapport. Ainſi fait en cette Ville de Bruxelles le 6. Mai 1716. *ſub* BODRY.

Monumentum VII. *citatum pag.* 324. *num.* XLIV.

G

RESOLUTIO TRIUM FACULTATUM
Theologiæ, Juris Canonici, & Juris Civilis.

RESpondetur, non licere. Et quiſquis eorum aliquid, quæ in iſtis formulis tanguntur, juxta quod planiſſime verba ſonant, fecerit; & tamen juraverit ſe non feciſſe: eſt indubitati perjurii reus. Non eſt iſta in puteum Democriti abſtruſa veritas, ut nonnulli putant; ſed ita perſpicue oculis humani generis expoſita, ut non minus dolendum ſit, imperitorum animos propriis cupiditatibus ita obſcurari, ut eam, jam olim inter ethnicos indubitatam, a peritioribus veluti dubiam diſcutiendam cenſeant; quam ipſos peritos cupiditatibus alienis uſque adeo lenocinari, ut rem lucidiſſimam tortuoſis ratiocinationibus quodammodo obruere, ac de conſcientia hominum delere velle videantur. Quid enim? An forte non eſt jusjurandum, quo ſe dicunt ſancte promittere, tactiſque Evangeliis jurare? An non diſertis verbis omnia & ſingula ſe feciſſe vel facturos eſſe negant *per ſe*, *per alios*, *directe vel indirecte*, *quocumque modo*, quæ ſecundum apertiſſimum verborum ſenſum, quem ex Principis & Reipubl. mente habent, & omnium hominum ſano judicio præ ſe ferunt, eos feciſſe vel facere ſe ſciunt, & in ipſo caſu ſupponuntur? Falſum ergo eſſe ſciunt, quod jurant, & proinde perjurium eſt. Quid enim perjurium, niſi jurare, quod falſum quis arbitretur: videlicet non ſe feciſſe vel facturum eſſe, quod ſe feciſſe aut facere norit? Unde Aug. *Serm.* 28. *de verbis Apoſt. cap.* 2. totius humani generis ſenſum de illa veritate promens: *Da*, inquit, *alium, qui ſcit falſum eſſe, & dicit verum eſſe, & jurat tamquam verum ſit, quod ſcit falſum eſſe. Videtis, quam iſta deteſtanda ſit bellua, & de rebus humanis exterminanda! Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia deteſtantur.* In quo genere jurantium videriat illi, num ab Auguſtino comprehenſi ſint, qui ſciunt ſe prenſationibus; promiſſis vini cereviſiæ, pecuniarum effuſionibus, nundinatos eſſe magiſtratus, Lectiones, aut officia; & ſcientes videnteſque, coram ſcientibus, Deo ipſo, quem teſtem invocant, inſpectante, nihilominus jurant non feciſſe: videant, inquam, etiam atque etiam, utrum ipſi non ſint, qui *jurant tamquam verum ſit, quod ſciunt falſum eſſe*; & ſimul videbunt, quam *deteſtan-*

Digitized by Google

ſtenda bellue , & de rebus humanis exterminandæ , veritate per os Auguſtini loquente , decernantur . Cujus quidem rei ratio ut enucleatius intelligatur , & occurratur frivolis quorumdam cavillationibus , quibus tamquam ficulneis ſoliis turpitudinem tegunt ; ſciendum eſt , certam , receptiſſimamque eſſe veritatem , etiam apud illos, qui quam maxime habenas adulterandæ veritati laxaverunt , fallaciiſque verborum perturbarunt humani generis commercium, eum qui ſponte ſuâ , nemine , niſi propriâ ambitione aſſequendi honoris impellente, juramento ſeſe ingerit , & ejus neceſſitati ſe exponit ; atque interim Princeps vel per ſe , vel per Statutum juſtiſſimis de cauſis latum, præcipit, ut juret veritatem, non poſſe aliter jurare , quam ſecundum mentem Principis ac Statuti . Tunc enim, quidquid alias licere vel non licere quiſpiam dixerit , ceſſat omnis cauſa , vel in ſpeciem legitima ſucandæ veritatis . Nam & Princeps , ut ſupponimus , legitime jubet ; & Principi legitime jubenti obediendum eſſe lex humana & divina , & naturalis & æterna teſtatur ; nec Principi obedire poteſt , niſi eo ſenſu jurando , quem mens Principis poſtulat ; & ipſa verba planiſſime profitentur . Nam in illis circumſtantiis, neſcio , quo privato ſenſu a ſenſu Principis , Statuti , & Reipubl. & omnium hominum alieno jurare , non eſt obedire Principi , ſed illudere : neque calliditas iſta perjurio jurantem liberat , ſed eum reddit Principis indignatione , & humani generis deteſtatione digniorem . Omnem enim fidem ex ejus commercio funditus tollit , qui in rationabilibus circumſtantiis adhuc a verborum ſtrophis , & occultis ſenſus verſutiis præſidium petendum putat . Atqui hæc omnia in præſenti caſu concurrunt liquidiſſime. Nam & Princeps legitimus jurari veritatem jubet, & legitime jubet , & tota Reſpublica id , quod jubet , probat, & quo ſenſu jubeat , verba clamant , ut vel tardiſſimis notum eſt : & res graviſſima eſt, & Reipubl. omnino neceſſaria ; & neminem ad jurandi neceſſitatem adigit, niſi propriæ ambitionis æſtus , qui ad honores per ambitûs corruptelas anhelat , & properat . Quis igitur dubitet , hic fidem atque ſinceritatem juſſui ſtatutoque Principis , & expectationi Reipubl. deberi , niſi qui doloſe jurando fallere , & omnem loquendi ſinceritatem , omnem jurisjurandi fidem ex hominibus exterminatam cupit ? Cui enim, quando, quomodo quiſquam injurato credat , ſi neque juratis hic tuto credi poteſt ? Si , inquam , liceat hic commentitio verborum fuco Principis & Reipubl. & omnium hominum expectationem fallere ; & de cœptis interrogatum , de aliis jurare ? Hoc enim non jurare , ſed pejerare eſt . Nam , ut optime veriſſimeque S. Aug. Epiſt. 224. *Expectationem eorum , quibus juratur , quiſquis deceperit , perjurus eſt :* quod cum prædictis ſaltem circumſtantiis , ſi unquam , abſolutiſſime verum eſſe , nullum dubium eſſe debet. Quam perverſitatem nimis Reipubl. etiam in loquendo, nedum in jurando, perniciosam graviter perſtrinxit Tertull. *lib.* 4. cont. Marc. cap. 38. *Juſta & digna præſcriptio eſt , in omni quæſtione ad propoſitum interrogationis pertinere debere ſenſum reſponſionis . Ceterum aliud conſulenti aliud reſpondere dementis eſt*. Et Aug. Epiſt. 224. fallaciis pejerantium terminos collocans, fidentiſſime dicit : *Illud ſane rectiſſime dici non ambigo ſecundum expectationem illius , cui juratur, quam novit ille , qui jurat , fidem jurationis impleri : nam verba difficillime comprehendunt maxime breviter ſententiam , cujus a jurante fides exigitur . Unde perjuri ſunt , qui ſervatis verbis , expectationem eorum , quibus juratum eſt , deceperunt* . Propter quam, credo, abſolutiſſimam Auguſtini reſolutionem veritas illa in Jus Canonicum , ſancto Iſidoro Hiſpalenſi Epiſcopo verba præformante , tranſlata eſt, Cap. *Quæcumque* , art. 22. quæſt. 5. S. Iſidor. lib. 2. Sent. cap. 31. *Quacumque arte verborum quiſque juret , Deus tamen , qui conſcientiæ teſtis eſt , ita hoc accipit , ſicut ille , cui juratur, intelligit . Dupliciter autem reus fit, qui & Dei nomen in vanum aſſumit , & proximum dolo capit* . Unde perjurium ſimul ac dolum in hujuſmodi jurejurando , quod ad privatas intentiones relicto legitimo verborum ſenſu detorquetur, non minus Iſidorus atque Auguſtinus deteſtantur ; Iſidor. ibid. dum non minus

ita

ita jurando, quam *proximum dolo capiendo*, jurantes reos fieri volunt. Nempe uterque regulam a Spiritu Sancto fixam intuebatur; qui cum rogaretur a Propheta ſuo, Pſalm. 14. *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcit in monte ſancto tuo?* planiſſimum reſponſum dedit, non ſolum dicendo: *Qui loquitur veritatem in corde ſuo*, ibid. verſ. 3. & 5. quod omnes iſti Principum & Reipubl. ludificatores pro ſe jactitant; ſed etiam addendo: *Qui non egit dolum in lingua ſua: qui jurat proximo ſuo, & non decipit*. Quanto juſtius addas: Qui jurat Regi ſuo & Reipubl. & non decipit? Nam hujuſmodi deceptio, ſi uſpiam, certe in iſtis noſtri caſus circumſtantiis, tam æquis ex parte Regis & Reipubl. tam iniquis ex parte ambientium, qui ultro præcipites in iſtas mentiendi, & pejerandi anguſtias ruunt, maxime deteſtabilis eſt: ut ſane adverſus tales potiſſimum ſententias ſuas Scriptura, & Veteres iſti pronuntiaverint, quibus & Zacharias exitium comminatur, Zach. 5. 3. & 4. *Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: & veniet ad domum jurantis in nomine meo mendaciter, & conſumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.*

Deinde ex alio capite doctrinæ iſtius veritas perſpicuo conſtare poteſt: quando enim a Principe, vel Collegiis popularibus aliqui ad Magiſtratum, vel Profeſſiones Academicas adſciſcuntur, inter Eligentes Electoſque expreſſum hoc intercedit pactum, ut non aliâ lege ad Magiſtratum, aut Profeſſionem admoti cenſeantur, quam ſi ſolemni jurejurando hi ſe de ambitu purgaverint; illi vero præterea ſe viros idoneos, Officiis atque Lectionibus, citra perſonarum acceptionem, ac munerum ſordes, ſe admoturos receperint, juxta formulas juramenti ſupra deſcriptas. Jam vero certum eſt, & omnium Doctorum ſententiâ indubitatum, a conventionibus pactiſque mutuis, ſive tacitis, ſive expreſſis, omnem abeſſe debere fraudem, dolumque malum; multoque magis a ſacramentis, quibus conditionem appoſitam ſe ſervaturos alter alteri ſpondet, ac jurat. Eſt autem fraus, doluſque malus, *ſicut ſcit omnis, qui verba Latina intelligit, cum aliud agitur, & aliud fingitur*, inquit Auguſtinus *Tract.* 7. in Joan. & in Pſalm. 5. & in 14. Vel, ut alibi poſt Philoſophos dicit: *Cum aliud agitur, aliud ſimulatur: cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur*. Tull. *lib.* 3. Offic. Quod qui faciunt, ut olim recte quidam dixit, *perfidi, improbi, malitioſi ſunt:* qui autem Dei teſtimonio fidem ſimulationis iſtius ſupplere volunt, perfidiæ addunt perjurium. Alterutrum autem quiſquis tamquam licitum in conventiones humanæ ſocietatis admittit, omnia profecto vincula mutui commercii diſrumpit, omnem fidem adimit dicentibus, promittentibus, jurantibus; pontemque ſternit, per quem omnes fraudes, mendacia, perjuria tuto tranſeant. Hoc certe ſcio, quiſquis hujuſmodi reſtrictionum, vel potius fraudium, aut mendaciorum ſtrophas in mutuis conventionibus permiſſas putat, nemini ſuccenſere debere, qui ſibi juranti, cælumque & terram in fidei ſubſidium invocanti, non crediderit. Quâ pœnâ talibus nulla forſan juſtior, & ad perverſitatem illam corrigendam opportunior infligi poſſet: nimirum, ut ſuam omnibus hominibus fidem in loquendo ſuſpectam eſſe ſentiant, qui eam ex hominibus docendo ſuſtulerunt. Fixum ergo ratumque maneat, a pactis mutuis omnem abeſſe debere fraudulentiam; omnem ergo occultam reſtrictionem, quæ verbis ex mente paciſcentium non comprehenditur. Tanto enim pernicioſior ille dolus eſt, quanto latentius lædit; tanto deteſtabilior, quanto majori hypocriſi ſub integritatis pallio latet. Ex quo naſcitur, ut omnium gentium judicio, quiſquis in paciſcendo pactique conditionibus jurejurando ſanciendis, etiam hoſtem, nedum Principem fefellerit, aliud animo cogitans, aliud verbis præ ſe ferens, ſacrilegus & perjurus ſit. Talis judicatus eſt olim Cydias, hiſtoriam narrat ex Herod. Stobæus *ſerm.* 26. qui cum aurum ex depoſito reddendum ſuſcepiſſet, baculum, cui illud incluſerat, Archetimo cuidam, qui depoſuerat, manu tenendum tradidit, interea teſtem invocans

Deum,

Deum, cum verſuta mentis interpretatione, ſe aurum ei reddidiſſe. Sed Deo ſuam a fraudibus vindicante veritatem, baculus per Archetimum iratum fractus, aurum effuſum, dolus detectus fuit; Cydias cum deteſtatione humani generis malâ morte periit. Tales & illi multo potiori jure ſunt, qui cum Profeſſionem, vel Magiſtratum, ſub lege præſtitæ, vel præſtandæ integritatis, a nundinationum ſordibus acceperint, eamque pecuniarum & munerum acceptione apertiſſime violaverint; audacter jurant, eam ſe præſtitiſſe, videlicet (ſicut mentis reſtrictione Principem ſuum ludificantur) quia non acceperunt, ut non nemo, *publice:* ut alii, *non ab indignis:* ut alii, *non ultra ſolitum*. Quaſi vero acceptio clancularia, aut ab eis, quos ipſi dignos judicant, aut per corruptos hominum mores jam conſueta, non ſit acceptio munerum, non ſordes, non damnatæ impoſitâ lege corruptelæ. Sic enim, his auctoribus, etiam Romanus populus pejerare potuiſſet, ſe nihil omnino accepiſſe, quando uſque adeo conſuetudine quadam ambitus invaluerat, ut corruptelis uterentur *ὡς ἐργασιμῳ συνηθεῖ, ut opificio conſueto*, Plutarch. in Catone Uticenſi, palamque in foro, menſæ pecuniis plenæ ponerentur, quibus ſuffragia populi redimerent. Nihil enim ultra conſuetum, nihil nonnumquam palam, nihil ſæpius ab indignis accipiebant. Idem in Cæſare. Nam Cæſar inter ceteros induſtriâ, fortitudine domi bellique clarus, & perquam dignus fuit, qui Gallicarum opum profuſione obnoxiam tenebat plebem. Sed quemadmodum nemo dubitat, intolerandas iſtas fuiſſe Romani populi corruptelas, ita & noſtrates eſſe, certum eſt: & neutræ reſtrictionum beneficio inter jurandum interpoſito, a manifeſti perjurii labe excuſari poſſunt. *Fraus enim aſtringit, non diſſolvit perjurium*, Cicero *lib.* 3. Offic. Nec vero veritas iſta tam obſcura eſt, ut vel in ſolis Doctoribus Eccleſiaſticis, vel in ſacris Litteris quærenda ſit. Vidit eam, ſcripſit, opereque expreſſit impietas Paganorum, ut pietas Chriſtianorum noſtrorum erubeſceret. Marcus enim Attilius Regulus, cum a Carthaginenſibus captus, eis non per ſacramenta Dei veri, ſed per dæmonum inquinamenta jurare cogeretur, ut niſi captivorum commutationem impetraſſet, rediret ad carcerem; non putavit in iſtis anguſtiis aliquâ jurandi dexteritate ſibi poſſe ſubveniri, ſed horrendos corporis cruciatus ſibi revertendo ſubeundos potius arbitratus eſt, quam fallaciter ſuum de reditu jusjurandum intelligendo, vel non redeundo, pejerare. Perjurium enim ſe omnino fore judicavit, ſi aliud juraret, quam quod legitimus verborum ſenſus præ ſe tulit, quodque ab illo non Rex, non Reſpublica ſua, ſed hoſtis firmandum ſacramenti ſanctitate poſtulabat. Nam hinc eſt etiam illud præclarum, & ab Auguſtino *Epiſt.* 224. celebratum, quod Romana Cenſura poſt acceptam Cannenſem cladem noluit retinere in numero Senatorum (Polyb. & Aug. unum fuiſſe volunt ex decem; Livius vero & Attilius Græcus plures, de quo & Tull. in fine *lib.* 3. Offic.) non ſolum eos, qui metu mortis crudeliumque pœnarum apertiſſime pejerare, quam ad caſtra Pœnorum redire maluerunt; ſed etiam illos, qui reatu perjurii ſe putaverant abſolutos, quia poſt præſtitum jusjurandum, quaſi aliquid obliti, fictâ neſcio quâ neceſſitate, reverſi fuerant, quam quodam jurandi artificio præter mentem eorum, quibus juraverant, excepiſſe videbantur. Omnibus enim notis ignominiiſque confectos eſſe tradunt, ut quidam eorum mortem ſibi exemplo conſciverint; ceteri non foro ſolum omni deinde vitâ, ſed prope luce, ac publico caruerint. Vide Livium *lib.* 32. in fine. Tull. in fine *lib.* 3. Offic. *Ita non attenderunt*, inquit Aug. Epiſt. 224. *qui eum Senatu pepulerunt, quid ipſe jurando cogitaſſet, ſed quid ab illo ii, quibus juraverat, exſpectarent.* Hæc legimus, hæc miramur, hæc infidelium ſenſa & facta laudibus in cœlum tollimus; & nos Chriſtiani diſputandum putamus, utrum perjuri ſint, qui non hoſtibus, ſed Reipublicæ & Regi ſuo, nullo mortis juſtæ, vel injuſtæ, nullo carceris arcendi metu, ſed ſe ambitionis æſtu ſtimulante, ultro ſeſe ad Magiſtratum & Officia, & inde ad jusjurandum ſubeundum offerunt, ſcientiâque facti ſui, & con-

Digitized by Google

& conſcientiâ reclamante dejerant, nihil eorum ſe feciſſe vel facturos eſſe, quæ jurisjurandi formulâ exprimuntur? Et quod magis intolerabile eſt, ad hoc nefas quaſi licitum, viri boni, neſcio quâ Theologiæ quaſi limatioris fiduciâ annuendum eſſe decernunt. Quid enim eſt hoc aliud, quam artem falliendi Principem, & Rempublicam adeoque pejerandi tradere, ſi verum eſt, quod veriſſimum eſſe in caſu longe mitiori docuit Auguſt. 224. *Perjuros eſſe, qui ſervatis verbis exſpectationem eorum, quibus juratum eſt, deceperunt?* Quæ ſi temporibus Auguſtini monſtra ſententiarum prodiiſſent, quantâ vocis contentione & animi gemitu, iterum juxta doctrinæ ſuæ jam traditæ regulam exclamaſſet, *Lib.* cont. mendac. *cap.* 18. *Et ſunt in eis docti, qui etiam regulas figunt, fineſque conſtituunt, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi eſtis, fontes lachrymarum! & quid faciemus, quo ibimus, ubi nos occultabimus ab ira Veritatis, ſi non ſolum negligimus cavere mendacia, ſed audemus inſuper docere perjuria?*

Ab hujus labe criminis aliqui ſe immunes putant, quod non aliter cenſeant intelligendum hoc jusjurandum, vel aliter a Principe intelligi, quam ne corrumpantur donis promiſſiſve Collatores, ut in perſonam indignam ſuffragium ſuum conferant. Argumento eſſe, quod Princeps ſciat iſtam donandi potandique conſuetudinem, nec in ſtatuti (ut ſonat) tranſgreſſores animadvertat. Ita vindex criminum, in eorum patrocinium accerſitur: ſed toto cœlo falluntur; primo, quia ex conniventia Principum, ſcelerum licentiam colligere, falliciſſimum eſt argumenti genus. Nam in criminibus vindicandis multa poſſunt Principes, quæ non expediunt; multa expediunt, quæ non poſſunt; multa poſſunt & expediunt, ſed opportunius differuntur; multa, quia publicæ probationis luce deſtituta, quamvis ſeveriſſime punienda, relinquunt Deo, qui ſolus occultorum teſtis & judex eſt. Deinde, quod putant Principem, & Rempublicam intelligere cum iſta reſtrictione juramentum, ſine dubio falſum eſt. Primo, quâ non poteſt cadere in priorem juramenti partem, quia quiſque jurat, *ſe non ambiviſſe muneribus Magiſtratum.* Illius enim ſenſus abſolutus eſt, quod munera nulla dederit, quibus ſuffragia compararet, ſepoſitâ omni dignitatis indignitatiſque conſideratione. Quid enim magis fingi poſſet fatuum, quam jusjurandum ab aliquo de ſua dignitate, ſeu capacitate poſtulare, ut videlicet juret, nullis muneribus, quibus eligentes corruperit, ſe ambiviſſe, ut ſe indignum eligerent? Igitur neque reſtrictio illa in poſteriorem partem cadere poteſt, quâ iidem jurant, *ſe munera non accepturos.* Diſerte enim additur, *quod ſimiliter*, ſive eodem ſenſu, quo jurant ſe non dediſſe, jurent ſe non accepturos eſſe munera. Deinde, quemadmodum officia conferre indignis propter munera, gravis noxa Reipublicæ eſt, ita & muneribus corrumpi, ad officia minus dignis conferenda, præteritis dignioribus, Reipublicæ vehementer noxium eſt. Utrumque ergo incommodum amoliri voluerunt, qui in bonum Reipublicæ iſtas jusjurandi formulas præſcripſerunt. Denique, quia juramenti objectum, ſenſus, & veritas ex verborum, quibus expreſſum eſt, ſignificatione pendet, non ex conceptibus, quos ſibi pro arbitrio jurantes formant. Ex mentali autem reſtrictione verborum ſignificationem ſuſpendere, eſt omnem iſtorum vocalium ſignorum vim ac certitudinem, adeoque omnem humanæ ſocietatis fidem, quæ extra illam ſubſiſtere nequit, uno letali ictu interimere. Cum ergo in præſcriptis jurisjurandi formulis nullum verbum ſit, quod vel dignitatis, vel indignitatis ſignificationem præ ſe ferat, non eſt illa juramenti interpretatio, ſed adulteratio. Dignitatis ergo eorum, qui concurrunt æſtimatio, conſcientiæ cujuſque juxta naturæ legem relicta fuit, non autem juramento illigata; propterea quod plerumque illius comparatio incertior ſit, quam ut juramento aſſeri poſſit: mala autem fides in illa ſpectanda ſecretior ſit, quam ut deprehendi poſſit. At vero quia munerum oblatio, Collatorum judicia excæcare, & affectum potentiſſime ad ſe trahere ſolet, illæque ſinceritatis peſtes facile notari poſſunt, in eas cautio juramenti palam directa fuit, ut univerſum excluderen-

Digitized by Google

rentur. Ad extremum Rex ipſe ſenſum juramentorum talium nuper perſpicue expoſuit. Nam in Edicto anni 1626. quo ſacramentum omnibus officiorum Candidatis imponitur, diſertiſſimis verbis declarat in præfatione, ſe non permittere, *ut Collatores officiorum ex eis emolumentum ſuum captent, non magis venditione, aut elocatione, quam aliâ quâcumque ratione: neque ut quiſquam accipiat aut largiatur quicquam reſpective in recognitionem, aut gratitudinem, directe, vel indirecte, quocumque modo.* An dignis vendere & elocare, a dignis pretium emungere, caveas cereviſiarias exſugere, non eſt ſuum captare emolumentum? Hinc ulterius in eodem Edicto *Art.* 1. cuncta officia, quæ tali modo extorta fœdataque fuerint, ipſo jure vacare, & impetrari poſſe decernuntur. An dignorum officia non ſunt officia? Hinc quotquot præterea pretii alicujus accepti aut dati culpâ detinentur, ab officiis dejiciendos, & ad hoc ipſum vel aliud adminiſtrandum totâ vitâ inhabiles eſſe, ſancitur. Quæ profecto manifeſtiſſime clamant, omnes omnino quorumlibet corruptelas, ſive digni, ſive indigni videantur Candidati, Regiâ Sanctione eſſe ſuppreſſas. Et ſane remedium, quod ſordibus iſtis coërcendis jam olim publicâ auctoritate oppoſitum fuit, hoc ſenſu intellectum nullius fuerit, eſſeve poterit utilitatis: juramento enim ſatisfecerit, fidemque purgaverit ſuam, quiſquis dixerit ſe dignum putaviſſe, qui revera indignus fuerit: adeoque jurisjurandi violati non niſi a ſeipſo damnari poterit. Neque minus contra ſcopum hujuſce Regiæ Sanctionis tendit, quod a dignis, quam quod ab indignis accipiantur munera. Toto enim Edicto illud in primis ſpectat Princeps, quemadmodum late in ipſa Præfatione aliiſque locis declaratur, ne populus exactionibus, aliiſque illicitis emungendæ pecuniæ modis, a Magiſtratibus Præfectiſque ſuis opprimatur, dum pretium, quo in venandos honores & officia, plenâ manu fuſum fuit, paulatim iterum cum fœnore colligitur. Quod profecto malum Reipubl. ab omnibus illis ambitioſis ſuffragiorum corruptionibus imminet. Nec vero unquam hujuſmodi leges & juramenta ſic intellecta fuerunt in Rebuſpublicis, quæ ſordes ambientium ſevere coërcendo, oppreſſiones juſtitiæ & populi, aliaque mala, a cervicibus ſuis arcere voluerunt. Teſtis eſt Romana, in qua ſemper ambitus, hoc eſt, criminis affectati perperam honoris, fuerunt rei, quotquot in ſe populi ſuffragia pretio pertraxiſſent, ſive de cetero digni, ſive indigni haberentur. Qua de cauſa crimen iſtud etiam in maximis illius Reipubl. viris tum accuſatum, tum magnâ ſeveritate vindicatum eſt. Nam ut Salluſtius; *Vir bonus ad honores & imperium verâ viâ.* Salluſt. in Conjur. Catil. hoc eſt, ut eum exponit Auguſt. *lib.* 5. De Civit. *cap.* 12. virtute *nititur malus: malus dolis atque fallaciis contendit:* inter quas profecto, munerum corruptelæ non infimum locum tenent. Itaque poſtquam ſuffragiorum invaluiſſet corruptela per adulteratos populi mores, & Cato legem a Senatu ferendam curaſſet, quo Magiſtratus deſignati, ſi neminem accuſatorem haberent, Plut. in Catone Minore, *jurato judicio offerre cogerentur, atque ibi rationem parati Magiſtratus reddere;* etiam perjuri habiti ſunt, non ſolum ſuffragatores, qui pretio in Candidatos traducti probarentur, ſed etiam Candidati, ſi cujus facta ſacramento ejus diſſona probata fuiſſent. Quam propterea legem ita timuere Candidati, ut periculoſiſſimus tumultus adverſus Catonem concitatus fuerit. Nimirum, quia nondum didicerant a Chriſtianis Ethnici dexteritatem deponendi iſtius metus, ſubtilem, inquam, illam Theologiam, quâ legitimam Reipublicæ Sanctionem de non comparandis, aut vendendis pretio ſuffragiis, quam juxta Reipublicæ mentem violaſſent, ſine perjurio ſe non violaſſe jurarent. Perjuri igitur fuerunt Ethnicorum judicio, qui Magiſtratus aut officia pretio ambientes, ſe pretium non dediſſe dejeraſſent. Perjuri fuerunt, etiam Imperatorum judicio, Theodoſii & Valentiniani, qui cum juſſiſſent Magiſtratus, lege *Sancimus ejuſmodi* Cod. ad legem Juliam Repetund. *juratos inter geſta depromere, ſe pro adminiſtrationibus ſortiendis, neque dediſſe quidpiam, neque daturos unquam poſtmodum*

Digitized by Google

fore, ſive per ſe, ſive interpoſitam perſonam, in fraudem legis ſacramentique: quæ formula hodierno juramento, de quo tractamus, eſt ſimillima, adverſus tranſgreſſores, tamquam publico crimine neglecti ſacramenti perjuros, addunt: *Si quis uſus fuerit præbita ſacramenta negligere, non modo adverſus accipientem, ſed etiam adverſus dantem accuſandi cunctis tamquam crimen publicum concedimus facultatem.* Quod ſi quis a Romanis Imperatoribus, & ethnicis Senatoribus, & priſcis Romanæ Curiæ Cenſoribus tamquam Theologiæ imperitis, ad ſubſellia Theologorum Chriſtianorum provocandum putet, profecto cauſa, de qua ſatagimus, finita eſt: Perjuri enim fuerunt, etiam principis Theologorum Auguſtini judicio: qui de tali ſuffragiorum ſuorum nundinatore populo, quia juratus in ſuffragia mittebatur, ſine fluctuatione decernet. Auguſt. *lib.* 3. de Civit. *cap.* 2. *Quid aliud toties Senatores corrupti in judiciis, toties populus in ſuffragiis, vel in quibuſque cauſis, quæ apud eum concionibus agebantur, niſi etiam perjerando peccabant? Nam corruptiſſimis moribus ad hoc mos jurandi ſervabatur antiquus, non ut a ſceleribus metu Religionis prohiberetur, ſed ut perjuria quoque ſceleribus ceteris adderentur.*

USAGES DE FRANCE

Rapportés par Mr. GIBERT Docteur en Droit ſur toutes les Matiéres Canoniques de pratique

Tirés des Ordonnances Royaux, de la Juriſprudence des Arrêts, des Réglemens du Clergé, & des Statuts Diocéſains, pour ſuppléer à ce qui manque à l'Ouvrage de Mr. VAN-ESPEN intitulé Jus Eccleſiaſticum Univerſum. *Addition ou Supplement, commode pour les François, qui verront de ſuites ce qui les concerne particulierement dans un Ouvrage auſſi important.*

¶ *On fait ici obſerver que les Titres qui ſe trouveront dans chaque page, & les nombres qui commencent les alinea de cet Ouvrage, ſont ceux de Mr. VAN-ESPEN, qu'il faut lire auparavant pour bien comprendre les réflexions que Mr. Gibert fait ſur chaque numero.*

Hæc Additio ſeu Supplementum Gallico idiomate publici Juris fit, id eſt eâ linguâ, quâ ea elaboravit D. GIBERTUS, eumdem ordinem ſequitur, quem in ſuo Opere obſervavit D. VAN-ESPEN.

TROISIEME PARTIE DES JUGEMENS, DELITS, ET PEINES ECCLESIASTIQUES.

TITRE PREMIER DE LA JURISDICTION ECCLESIASTIQUE EN MATIERE CIVILE.

CHAPITRE VI.

En quel cas les Clercs ſont aujourd'hui juſticiables du Juge ſéculier.

Aux cas obſervés par Van-Eſpen il faut joindre ceux-ci: 1°. ſi les Clercs ſont mariés; 2°. s'il y a lieu de douter de leur Cléricature; 3°. s'il s'agit de la vérification d'un billet ou promeſſe pour avoir hypothéque; 4°. s'ils ſont venus devant le Juge ſéculier où ils ont fait aſſigner des laïcs, s'ils ne ſont ni dans les Ordres ſacrés, ni Bénéficiers, ni Officiers actuels de quelque Egliſe: *Ordonnance de Moulins* 1566. *art.* 39. *de Melun; art.* 22. *Edit de Henri IV.* 1606. *art.* 7. *Edit de la Juriſd.* 1695. *art.* 38.

N. 20. Le Promoteur eſt reçu à revendiquer les cauſes eccléſiaſtiques civiles portées devant le Juge laïc: on en voit une preuve dans les Procédures civiles, *part.* 2. *ch.* 1. *pag.* 228.

Digitized by Google

N. 33. J' ai ramaſſé dans la troiſiéme partie des Inſtitutions, *t.* 3. *&* *t.* 27. les privileges des Eccléſiaſtiques de France, tant pour l' évocation que pour les procédures.

TITRE II.

Des Cauſes Eccléſiaſtiques,

CHAPITRE I.

Des Cauſes ſpirituelles, ſur-tout de celles du Mariage.

J' Ai traité au long du Droit François concernant ces cauſes, *T.* 2. *de la troiſiéme Partie des Inſtitutions*, & j' ai obſervé entre autres choſes qu'il eſt contenu particuliérement dans l' Edit de la Juriſdiction *art.* 27. 30. 31. d'où j'ai pris occaſion de les expliquer.

N. 12. J' ai remarqué dans le lieu indiqué ci-deſſus, que le Juge ſéculier connoît de la validité du mariage incidemment, *art.* 34. *de la Juriſdiction*, ſur tout lorſque le lien eſt rompu par la mort d'un des conjoints.

N. 22. La cauſe de rapt eſt réſervée au Juge laïc, *Art.* 25. *de Melun*, 1580.

N. 24. Les queſtions d'Etat ſont de la compétence du Juge ſéculier : de ce nombre eſt la queſtion ſi la perſonne eſt de naiſſance légitime, ou non. Le Parlement de Paris a connu celle d' un enfant attribué à un homme convaincu d'être abſolument impuiſſant, & déclaré tel, & ſi cet enfant eſt légitime : *Procédures civiles*, *part.* 1. *cap.* 5. *pag.* 698.

CHAPITRE II.

Des cauſes de Teſtament, quand elles appartiennent au Juge d'Egliſe.

C' Eſt une choſe trop connue qu' en France les teſtamens ſont de droit ſéculier, & par-là de la compétence du Juge ſéculier. Il ſuffira donc d' obſerver que par les *art.* 24. 25. *&* 26. des Libertés, le Pape ne doit pas s' attribuer un pouvoir ſur les teſtamens : ils ſont pris de l'article des modifications faites aux facultés du Cardinal de S. George au voile d'or, Légat *à latere*.

CHAPITRE III.

Des autres cauſes profanes qui appartiennent au ſoin particulier de l' Evêque.

N. 12. EN France les biens eccléſiaſtiques, quels qu' ils ſoient, ne ſont par exempts de la Juriſdiction ſéculiére ; car s' il y a des conteſtations ſur ces biens, c'eſt au Juge ſéculier à en connoître. Dans les pays de la taille réelle ils y ſont ſujets comme les biens profanes, du moins pour les nouvelles acquiſitions : enfin ils ſont ſujets aux charges de l'Etat, de même que les autres biens.

N. 4. En France l' amortiſſement ne donne d' autre droit que de retenir les biens dont on ſeroit obligé de ſe vuider les mains ; ainſi ils reſtent ſoumis à la Juriſdiction ſéculiére, & conſéquemment l'Official n'en peut connoître.

N. 9. L' Official ne peut connoître des actions perſonnelles contre les laïcs au ſujet des biens vénérablement eccléſiaſtiques, encore moins des réelles.

N. 11. Si le Clerc, ſi le lieu pie a acquis les meubles par contrat ſous ſceau Royal, comme teſtament, donation, achat, échange, c'eſt au Juge royal de juger les procès au ſujet de ces meubles : ſi c' eſt ſans contrat, & que le Clerc ſoit défendeur, le Juge d' Egliſe peut connoître la conteſtation ſur ces meubles.

Les biens meubles des Clercs ſont encore ſujets à la juriſdiction du Juge ſéculier, lorſqu'il s' agit de ſaiſie, de ſequeſtration : *T.* 19. 33. *de l' Ordonnance de* 1667. A l' égard de la ſaiſie, il faut excepter les meubles de ſervice ou ſervans à l' uſage des perſonnes conſtituées dans les Ordres ſacrés, à la réſerve des livres qui paſſent 150. liv.

N. 12. En France le Juge ſéculier peut ordonner la ſaiſie d' une penſion eccléſiaſtique qui excéde l' honnête ſubſiſtance du penſionnaire.

N. 13. En France l'action d'un Eccléſiaſtique contre ſon Fermier laïc eſt ſéculiére.

N. 14.

Digitized by Google

N. 24. Il n' y a aucune de ces trois cauſes, teſtamens, biens amortis, dot ou donation pour cauſe du mariage, qui ſoit de la connoiſſance du Juge d'Egliſe.

N. 25. & 26. La protection des perſonnes miſérables n' appartient pas moins au Prince qu' à l' Egliſe: celle-ci doit ſolliciter pour elles auprès du Prince & du Magiſtrat; & l' un & l' autre doit employer ſon pouvoir pour les délivrer de l' oppreſſion.

N. 28. 29. 30. C'eſt à préſent le Magiſtrat, qui ſupplée au défaut du Juge d' Egliſe par l' appel comme d' abus en cas de déni de Juſtice.

Chapitre IV.

Du Poſſeſſeur, & du Pétiteur dans les Cauſes Eccléſiaſtiques.

Ce chapitre eſt fort curieux, & très-utile pour l'hiſtoire du jugement du poſſeſſeur, & du pétiteur rendu par l'Egliſe ou par le Magiſtrat. Pour la pratique de France, je n'ai qu' à renvoyer au *tit.* 15. *de l'Ordonnance de* 1667. fait uniquement pour régler la procédure ſur cette matiére, après avoir obſervé qu' il y a déja près d' un ſiécle qu'en France on juge abuſive l' aſſignation pour le pétitoire devant le Juge d' Egliſe après le jugement de la pleine maintenuë: car en 1626. le Parlement de Paris jugea qu' il y avoit abus dans des aſſignations ſemblables, au ſujet de l' exemption du Chapitre d' Angers; l' Arrêt en eſt rapporté par Dufreſne, *l.* 1. *cap.* 112. & par Bardet, *tom.* 1. *l.* 2. *cap.* 86.

TITRE III.

De la Juriſdiction criminelle.

Chapitre III.

Comment le privilége du For eſt aujourd' hui ſi reſtreint, & quels ſont les crimes des Clercs dont les Juges Royaux connoiſſent.

Il n' y a rien à dire ſur ce chapitre, ſinon que l' uſage préſent ſur la deuxiéme Partie du titre, laquelle ſeule regarde ces obſervations, eſt réglé par la Déclaration de 1678. faite pour l' exécution du 22. article de l' Edit de Melun, par la Déclaration de 1684. donnée en interprétation de celle que je viens de citer, & par l' article 38. de l' Edit de la Juriſdiction. Ces Ordonnances n' exceptent aucun crime du privilége d'être jugé par le Juge d' Egliſe pour le délit commun, & d'être pourſuivi, conjointement par le Juge royal, & par le Juge d' Egliſe, pour les cas privilégiés.

N. 23. L' Ordonnance de Moulins que l' Auteur attribue à François I. a été faite par Charles IX. en 1566. plus de 26. ans après la mort de François I.

N. 29. Les Juges d' Egliſe ne conviennent pas qu' il y ait des crimes des Clercs dont le Juge royal puiſſe juger, ſans appeller le Juge d' Egliſe. Ils ſe fondent ſur ce que par cas privilégiés on a toujours entendu les crimes pour leſquels le Clerc eſt juſticiable du Juge royal; que les Ordonnances faites pour régler la maniére d'inſtruire le procès fait par l' un & l'autre Juge, n' exceptent aucun crime de cette inſtruction commune; qu' il y a bien des exemples de renvoi par les Cours ſupérieures, ſur les crimes, dont le Juge royal s' attribue à lui ſeul la connoiſſance: tels ſont entre autres la fauſſe monnoye, la banqueroute frauduleuſe, le vol des vaſes ſacrés fait avec effraction; ils ſont ramaſſés dans les Procédures des Officialités.

Les Magiſtrats ſoûtiennent au contraire, que les principaux cas Royaux au nom-

Digitized by Google

nombre deſquels ils mettent ceux dont je viens de parler, ne ſont pas compris entre les cas privilégiés, & diſtinguent ainſi trois ſortes de crimes des Clercs : les uns dont le ſeul Juge d' Egliſe connoît, ils ſont appellés *délits communs* ; les autres dont il connoît avec le Juge Royal, on les nomme *privilégiés* ; quelques-uns enfin dont la connoiſſance appartient au ſeul Juge Royal. Fevret ſoûtient cette diſtinction ; il qualifie les premiers crimes, *délits purement eccleſiaſtiques* ; il appelle les derniers crimes, *delits purement Royaux*. L. 8. cap. 1. num. 8.

N. 37. L'article 39. de la Juriſdiction limite le pouvoir des Parlemens ; il oblige les Evêques de donner des Vicariats au cas où l' enlévement des accuſés eſt à craindre, & à ceux où des raiſons importantes à l'ordre, & au bien de la Juſtice le demande ; & il laiſſe aux Evêques le choix de leur Vicaire pour le jugement du délit commun.

CHAPITRE IV.

Qui ſont les Clercs qui jouiſſent du privilége du for ?

N. 25. 26. ON ſuit à préſent l' article 38. de la Juriſdiction, qui ne donne le privilége du for qu' aux Clercs conſtitués, ſacrés ou bénéficiers, ou attachés au ſervice d' une Egliſe ; les Clercs étudians ne jouiſſent plus de ce privilége. Henri IV. dans l' Edit de 1606. *art.* 8. l' étend aux Religieux Profès.

CHAPITRE V.

Devant qui les cauſes criminelles doivent être examinées, & terminées ?

N. 38. LA Déclaration citée par l'Auteur n'a pas été enregiſtrée; ainſi elle n'a pas force de loi, d'où vient que les Parlemens ſoûtiennent qu' ils ſont encore juges des Evêques criminels.

TITRE IV.

Des Délits Eccléſiaſtiques.

LEs articles 31. & 33. des Libertés de l' Egliſe Gallicane apprennent quel eſt le pouvoir de l' Egliſe, & du Magiſtrat ſur ces crimes, en quoi on peut donner pour régle que les crimes appellés *eccléſiaſtiques* ſont de la compétence du Juge ſéculier, lorſqu' ils troublent le repos public, ou par eux-mêmes, ou par les circonſtances qui y ſont jointes : *Art.* 31. *cité*.

CHAPITRE I.

De l'autorité qu'ont eu autrefois les Evêques de punir tous les crimes, & comment ils l'ont perdue ?

CE chapitre eſt entiérement hiſtorique. Il ſuffira de remarquer en paſſant, que la punition eſt bien différente de la correction du crime, ſoit dans leur fin, ſoit en elles-mêmes : car le but de la punition du crime eſt la réparation du ſcandale, & la ceſſation du trouble public, la retention des autres dans leur devoir ; au lieu que la fin de la correction n'eſt autre que l'amendement du coupable en elle-même : car dans la punition on emploie des peines temporelles concernantes les biens, l'honneur, & la liberté, le repos du corps ou ſa vie, dont la moindre eſt ſouvent plus ſenſible à certaines perſonnes que la plus grande pénitence employée dans la correction.

CHAPITRE II.

Du crime d' heréſie, & de ſchiſme.

N. 38. L' Edit de la Juriſdiction, *art.* 3. qui eſt la derniére régle ſur cette matiére, ſuppoſe que la connoiſſance du crime d' heréſie appartient à l'Egliſe, & qu'à l'égard de ce chef le Magiſtrat n'a d'autre droit & pouvoir que de faire exécuter le jugement qu'elle aura porté & de procéder à la punition des coupables ; mais pour ce qui eſt de la réparation du ſcandale,

Digitized by Google

dale, la ceſſation du trouble, & le rétabliſſement de l'ordre & de la tranquillité publique, & la contravention aux Ordonnances & autres maux cauſés par la mauvaiſe doctrine ; c'eſt aux Cours ſupérieures & autres Juges Royaux inférieurs à y pourvoir par les autres voies qu'ils eſtimeront convenables.

Fevret, *liv.* 7. *chap.* 2. *num.* 1. cite un Edit de Charles IX. conforme à l'Edit de Henri II. qui autoriſe encore la même diſtinction ; & il y ajoûte la réponſe de Mr. le Procureur géneral Bruslard à l'article 16. des plaintes de Rome contre les Magiſtrats qui ſuivent la même diſtinction. Les Lettres Patentes de Henri IV. du 22. Septembre 1595. regiſtrées au Parlement de Provence, puniſſent de peine corporelle les Prédicateurs turbulents & ſéditieux.

L'article 31. des Libertés de l'Egliſe Gallicane déclare que l'Egliſe ne peut connoître de la perturbation du repos public par l'introduction des nouvelles ſectes ſéditieuſes & herétiques, quand il n'eſt queſtion que de fait.

CHAPITRE V.

Du ſortilége, magie & autres ſemblables crimes.

N. 50. 51. 52. FEvret, poſterieur à tous les Auteurs cités ici, prétend avec Du Moulin que ces crimes ſont de la connoiſſance du Siége ſéculier, lors même qu'ils ſont commis par les Eccléſiaſtiques, & cite pluſieurs Arrêts du Parlement de Dijon conformes aux Arrêts du Parlement de Paris contre les Magiciens : il en joint d'autres ſemblables du même Parlement, qui ſont voir la fauſſeté de ce qui ſe dit communément, que ce Parlement ne reconnoît pas qu'il y ait de véritables Sorciers. D'ailleurs comment ſe pourroit-il faire que ce Parlement ſi zélé pour l'exécution des Ordonnances fût dans cette opinion ou uſage, puiſque l'Ordonnance d'Orléans, *art.* 26. & celle de Blois, *art.* 36. ordonne de punir corporellement les auteurs des almanachs qui prédiſent les actions humaines.

Il y a un Arrêt de réglement du Parlement de Paris du premier Décembre 1601. qui défend à tous les Juges du reſſort d'uſer de preuve par eau en jugeant les Procés criminels des accuſés de ſortilége, & fait mention d'un autre qui avoit *fait la même défenſe.*

CHAPITRE VI.

Du crime d'adultére, de proſtitution, de ſtupre, de rapt, de concubinage, & de fornication.

N. 1. 2. 3. 4. 5. CE qui prouve l'atrocité du crime d'adultére, prouve auſſi qu'il doit être de la compétence du Juge ſéculier, lorſqu'il s'agit de la punition ; Fevret eſt auſſi de cet avis, *l.* 8. *ch.* 2. *num.* 10.

N. 11. 12. 13. 14. La ſéparation de cohabitation conjugale ordonnée en Juſtice, même eccléſiaſtique, eſt toujours ſuivie de la ſéparation des biens; parce que la femme ſéparée de corps de ſon mari ne veut pas habiter dans la maiſon de ſon mari : elle prétend même ne pouvoir le faire en conſcience; ainſi la ſéparation de corps n'eſt guéres convenablement ordonnée que par le Juge qui peut ordonner en même temps la ſéparation des biens. Or en France il n'y a que le Juge ſéculier qui puiſſe ordonner la ſéparation des biens : *Article* 3. *des Libertés de l'Egliſe Gallicane.*

N. 18. L'authentique citée par Van-Eſpen eſt ſi bien obſervée en France, qu'on y appelle les femmes authentiquées, lorſqu'elles ſont dans des Monaſteres pour cauſe d'adultére.

Mais on ne la ſuit pas en ce qu'elle ordonne que ſi le mari meurt avant que la femme dans le Monaſtere pour ce crime l'ait repris, il faut la tondre & l'obliger à y demeurer le reſte de ſes jours : car il y a un Arrêt du Parlement de Paris du 21. Juin 1684. qui a permis à une femme adultére, enfermée dans un Monaſtere pour adultére, d'en ſortir aprés la mort de ſon mari pour en épouſer un autre : *Journal des Audiences.*

Comme la condamnation à être enfermé dans un Monaſtere eſt une pénitence plutôt qu'une peine, cela n'empêche pas qu'encore

core que le mari veuille faire enfermer ainſi ſa femme, il ne ſoit obligé de la pourſuivre par les voies civiles & ordinaires, *in honorem matrim.* Arrêt du Parlement de Paris du 21. Février 1636. Bardet, *tom.* 2. *fol.* 320. *du* 1. *Mars* 1664. Soefve, *fol.* 197.

N. 23. 24. 26. 27. En France le mari qui proſtitue ſa femme, eſt puni de peine infamante; & la qualité de la peine fait voir que c'eſt au Juge ſéculier à connoître de ce crime.

N. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. Le ſtupre fait en vuë & ſous promeſſe de mariage eſt une même choſe que le rapt de ſéduction, quand la fille a conſenti; & c'eſt un rapt de violence, lorſqu'elle n'a pas conſenti. L'un & l'autre rapt eſt en France de la compétence du Juge ſéculier.

N. 41. Le Prêtre qui abuſe de ſa paroiſſienne, eſt juſticiable du Juge ſéculier. Fevret, *l.* 8. *ch.* 2. *num.* 13. Il cite pluſieurs Arrêts.

N. 57. *juſqu' à la fin.* Il n'y a aucune Ordonnance des Rois de France contre le concubinage des laïcs, que celle de Louis XIII. de 1639. *art.* 5. *&* 6. Le cinquiéme punit le concubinage apparent dans le mariage tenu ſecret juſqu'à la mort, quoiqu'il ait été duëment contracté en face d'Egliſe: il le punit par la privation des effets civils. Le ſixiéme punit le concubinage réel dans le mariage contracté à l'heure de la mort entre le concubinaire & la concubine.

A l'égard du concubinage des Clercs, le Décret du Concordat *de publicis concubinariis* marque comme il faut le punir lorſqu'il eſt public, ſoit avant la contumace, ſoit après; & on voit le détail de la procédure avec les modéles dans les procédures criminelles des Officialités: *Partie première* au commencement du *chap. premier.*

N. 68. Le commerce avec une Religieuſe eſt un crime capital, particuliérement lorſque la direction y donne occaſion; car dans cette circonſtance il y a un inceſte énorme joint à un horrible ſacrilége.

CHAPITRE VII.

Du blaſphême, parjure, & autres crimes eccléſiaſtiques.

N. 7. 8. 17. AUx autorités citées ici il faut joindre l'Ordonnance du 10. Novembre 1617. qui punit le blaſphême de peine pécuniaire, dont l'exécution appartient au Magiſtrat: car on infere de-là comme des autorités rapportées par l'Auteur, que c'eſt avec raiſon qu'en France ce crime eſt de la compétence du Juge laïc.

N. 21. L'article 31. des Libertés met le parjure entre les crimes qui ſont de la compétence de l'un & l'autre Juge ſuivant les circonſtances.

N. 28. Le crime de faux incident eſt de la compétence du Juge d'Egliſe. *L'Ord. crimin.* 1670. *art.* 8. ordonne aux Procureurs des Seigneurs ſous leſquels l'Evêque eſt compris, comme le Promoteur eſt compris ſous le nom de Procureur, de pourſuivre criminellement le crime de faux reconnu par la partie, lorſqu'elle déclare ne vouloir ſe ſervir de la piéce arguée de faux: c'eſt pour cela en partie que l'art. 31. des Libertés met le crime de faux entre les crimes *mixti fori*.

N. 30. L'article 38. des Libertés donne à croire que ſi un laïc délinque dans un office eccléſiaſtique, il eſt juſticiable du Juge eccléſiaſtique: car ſi les délits du Clerc dans une charge ſéculiére ſont de la compétence du Juge ſéculier à qui il appartient de connoître des choſes ſéculiéres, les fautes commiſes par un laïc dans un office eccléſiaſtique doivent être de la compétence du Juge d'Egliſe, auquel il appartient de connoître des choſes eccléſiaſtiques.

N. 31. L'article 28. de l'Edit de la Juriſdiction attribue aux Evêques la connoiſſance du violement des Fêtes, à la réſerve des cas d'appel comme d'abus & de ceux qui concernent la police: mais il apprend en même temps que c'eſt au Roi à autoriſer les Fêtes établies par les Evêques.

N. 32. 33. 35. La circonſtance du lieu ſacré & du temps du Service divin où le laïc maltraite le Clerc, ne fait qu'augmenter la griéveté de ſa faute, & le rendre

dre plus puniſſable par ſon Juge.

N. 34. S'il s'agit de la ſeule déclaration, que l'excommunication a été encourue par le laïc qui a battu un Clerc; en pluſieurs Diocèſes il n'y a que les Clercs conſtitués dans les Ordres ſacrés qui jouiſſent du Canon, *Si quis ſuadente*, par rapport à la réſerve de la Cenſure à l'Evêque ou au Pape: je l'ai montré dans une conſultation faite ſur ce ſujet.

N. 36. 37. 38. S'il s'agit de l'interêt perçu au-delà du taux du Prince, ſoit ſans titre, ſoit avec titre, c'eſt au Juge ſéculier à en connoître; parce que l'exécution de telles Ordonnances eſt réſervée de droit à celui qui exerce l'autorité du Prince.

TITRE V.

Des Juges Eccléſiaſtiques & des Arbitres.

CHAPITRE I.

Des Juges ordinaires & de leurs Officiaux.

CE chapitre eſt preſque tout hiſtorique. Il ſuffira d'obſerver ſur le *num.* 25. que de tous les Juges eccléſiaſtiques de France, il n'y a que l'Evêque à qui il ſoit permis d'avoir un Official. Sous le nom d'Evêque, on comprend ici tous les Prélats inférieurs qui ont juriſdiction quaſi épiſcopale.

CHAPITRE II.

Des Juges délegués & Synodaux.

N. 21. CE texte eſt ſuivi en France: mais outre les qualités qu'il requiert dans le Délegué du S. Siége, on y demande encore, 1°. qu'il ſoit François de naiſſance, ou par lettre de naturalité: 2°. qu'il ſoit du reſſort du Parlement où reſſortit l'affaire dont il s'agit: 3°. qu'il ſoit gradué de même que le Juge ordinaire.

N. 22. Je n'ai aucune preuve qua le perſonat ſoit en France un bénéfice ſimple; j'en ai du contraire: car c'eſt un fait conſtant que ces Bénéfices donnent actuellement la preſſéance ſur les Chanoines; mais il eſt peu important de ſçavoir quelles perſonnes peuvent encore être déleguées; car il eſt bien rare que le Pape délegue d'autres perſonnes que des Evêques, ou leurs Grands-Vicaires, ou leur Officiaux.

N. 27. Il n'y a point de Diocèſe de France où l'on nomme des perſonnes pour ête déleguées par le ſaint Siége.

N. 33. En France lorſqu'on fait aſſigner en vertu d'un reſcrit délegatoire, on doit donner copie de ce reſcrit, de la Requête, à fin qu'il ſoit accepté, & de l'Ordonnance d'acceptation: *Procéd. crim. des Official. part.* 1. *chap.* 1. *pag.* 194. Cet uſage eſt conforme à l'article 11. de l'Ordonnance de 1667. *T.* 2. Il ordonne à ceux qui ſont aſſigner en vertu d'un *committimus*, d'en inſerer la copie dans l'exploit.

CHAPITRE III.

De l'obligation de déleguer des perſonnes de la Province.

N. 8. L'Article 45. qui porte que le Délegué ſera du Diocèſe, ne s'obſerve pas. Il y a même des cas où il ne peut être obſervé: car, par exemple, s'il y a appel d'une Ordonnance d'Archevêque ou d'Evêque immédiat du S. Siége; comment le Pape pourroit-il nommer un Commiſſaire qui ſoit du Diocèſe, puiſqu'alors il eſt obligé de nommer un Evêque, n'y ayant, ſelon les Uſages de France, que les Evêques qui puiſſent connoître des Ordonnances de leurs Collégues?

N. 28. Lorſque le Diocèſe où eſt l'affaire, eſt d'un autre Parlement que les autres Diocèſes de la Province, il faut que dans le cas que je viens d'obſerver ſur le *num.* 8. le Commiſſaire ſoit pris hors la Province ou hors le reſſort du Parlement; & alors on le prend dans l'autre Province, afin qu'il ſoit du reſſort.

CHAPITRE IV.

Des Arbitres.

VAn-Eſpen ne dit rien des uſages de France au ſujet des arbitres en matiére eccléſiaſtique : je les ai expliqués dans la troiſiéme Partie des Inſtitutions, *T.* 8. par lequel on pourra ſuppléer ce qui manque ici. Ajoûtez que par l'article 2. *tit.* 31. de l'Ordonnance de 1667. les arbitres ſont tenus de condamner aux dépens la partie qui ſuccombe, ſi le compromis ne leur donne le pouvoir de les remettre.

TITRE VI.

Des Officiers de la Cour Eccléſiaſtique.

CHAPITRE I.

Des Aſſeſſeurs.

IL n'y a pas dans ce chapitre un mot des uſages de France au ſujet des Aſſeſſeurs employés dans toutes les Officialités du Royaume. Il faut donc ſçavoir qu'il y a deux cas où les Ordonnances de 1667. & de 1670. obligent les Officiaux à appeller des Aſſeſſeurs ; & tels ſont ceux où elles requiérent pluſieurs Juges pour la validité des jugemens, ſoit définitifs, ſoit d'inſtruction : car l'article dernier de la premiére porte expreſſément qu'elles y feront gardées ; & dans les articles qui concernent ces cas, les Officialités ne ſont pas nommément exceptées : au contraire il s'en trouve un, où les Officiaux ſont compris, comme à l'ordinaire, ſous le nom des Juges des Seigneurs ; c'eſt celui du jugement de la récuſation des Juges : *Tit.* 24. *de l'Ordonnance de* 1667. *art.* 25. qui s'étend encore aux Officialités par la mention expreſſe des Tribunaux où il n'y a qu'un Juge. Auſſi l'Auteur des Procédures criminelles, *part.* 1. *ch.* 1. *pag.* 25. atteſte que l'uſage eſt que l'Official appelle des Aſſeſſeurs dans le jugement de la récuſation du Juge, en avertiſſant à la fin de la Sentence qu'il rapporte, que la minute doit être ſignée des trois Juges. Pour l'autre cas, l'importance de la matiére, le bien public, l'intérêt des parties, l'équité naturelle demandent qu'il ait lieu auſſi dans les Officialités : c'eſt celui de l'article 12. *Tit.* 25. *de l'Ordonnance criminelle.* Il ſuppoſe que dans les jugemens concernant la punition des crimes, il y a toujours pluſieurs Juges, dont les uns ſont plus doux, & les autres ſéveres ; & dans cette ſuppoſition il veut qu'on ſuive l'avis le plus doux, ſi le plus ſévere ne prévaut d'une voix, ſuppoſé que le jugement ne ſoit pas en dernier reſſort, & de deux s'il eſt ſans appel.

TITRE VII.

De l'inſtitution des Cauſes civiles.

CHAPITRE II.

De l'aſſignation & de ſa forme.

N. 11. EN France l'aſſignation ſe doit toujours donner par écrit, & l'exploit en doit être contrôlé : *Ordonnance de* 1667. *& de* 1669.

N. 20. Les Bénéficiers peuvent être aſſignés au principal manoir du Bénéficier dans les affaires qui le concerne, quoiqu'ils ne ſoient pas obligés d'y réſider : *Art.* 3.

N. 21. Les Corps ſont aſſignés dans la perſonne du Syndic ou Adminiſtrateur ou Œconome. L'Ordonnance ne preſcrit rien de particulier pour la maniére de faire aſſigner les perſonnes illuſtres.

N. 23. L'article 9. ordonne la même choſe.

N. 24. On le pratique ainſi.

CHAPITRE IV.

Du ſerment de calomnie & des délais.

CE ſerment n'eſt pas en uſage en France.

N. 4. Il eſt en cela des Tribunaux eccléſiaſtiques comme des ſéculiers.

N. 8. Cela ne ſe pratique pas en France.

N. 11. Exceptez du moins la France.

N. 48. Le titre 25. de l'Ordonnance de 1667. regle l'uſage préſent concernant le

le Juge qui refuſe ou néglige de juger une affaire qui eſt en état d'être jugée: il eſt juſtifié dans le fond par autant de textes qu'il y en a contre le Juge qui manque à ſon devoir.

CHAPITRE V.

Des preuves & des préſomptions.

LEs Titres 10. 12. 20. 21. 22. 23. de l'Ordonnance de 1667. reglent preſque tout ce qui regarde le Droit François au ſujet des preuves. J'en ai extrait ce qui a lieu dans les Officialités, dans l'explication de cette Ordonnance par rapport à ces Tribunaux. Ainſi pour voir ce qui manque ici, il n'y a qu'à conférer ce que l'Auteur y dit avec le Titres cités; ce que les autres Ordonnances preſcrivent au ſujet des preuves pour le civil, ſe réduit preſque entiérement à ce qui eſt renfermé dans l'Ordonnance citée.

Les notes marginales que j'ai faites pour mon uſage me convainquent de la vérité de ce fait. Quant aux préſomptions, on voit par l'article 5. T. 25. & par le T. 9. de l'Ordonnance criminelle, qu'il y a des cas où on juge en France ſur des préſomptions; car l'article cité le ſuppoſe, & le Titre 9. l'inſinue en faiſant entendre qu'on peut juger le crime de faux ſur le rapport des Experts.

N. 9. *Voyez* l'article 3. de l'Ordonnance de Rouſſillon.

N. 29. *Juſqu' au* 38. *incluſivement*, il n'y a rien qui ne ſoit conforme à la diſpoſition du Titre 10. ci-deſſus cité, *art.* 1. 2. 3. 4. 5.

N. 39. En France la Partie doit toujours répondre en perſonne: *Art.* 6. du Titre cité.

N. 40. Le ſerment que prêtent en France ces Parties qui ſe font interroger ſur faits & articles n'eſt pas le ſerment de calomnie, mais le ſimple ſerment qui ſe prête par les témoins experts.

N. 41. *Voyez* Neron ſur l'article 36. de l'Ordonnance de 1539. que Van-Eſpen cite ici.

CHAPITRE VI.

De la preuve par témoins.

N. 1. L'Ordonnance de 1667. *T.* 20. défend la preuve par témoins; 1°. des ſommes qui excédent 100. liv. 2°. de l'âge & de la célébration du mariage; 3°. de la ſépulture; 4°. de la Tonſure; 5°. des Ordres; 6°. de la vêture; 7°. du Noviciat; 8°. de la profeſſion. Il excepte les cas où il n'y ait point eu de regiſtre de baptême, de mariage, & des autres actes dont je viens de parler, ou qui ſe ſont perdus, ou qui ont été brûlés ou enlevés.

N. 3. L'article 1. T. 22. de la même Ordonnance ſuppoſe que la preuve par témoin ne doit être admiſe que quand elle eſt ordonnée par le Juge.

N. 5. Quand le Juge fait lui-même l'enquête, comme il arrive ordinairement lorſqu'elle ſe fait dans le lieu de ſon Siége; pour-lors il n'y a point de Commiſſaire pour l'examen des témoins; & quand il la fait faire par un autre, il n'y a pas non plus d'autres perſonnes commiſes pour examiner les témoins, que celle qui eſt commiſe pour recevoir les dépoſitions.

N. 6. 7. *Voyez* les art. 5. 8. du Titre cité.

N. 9. Les Clercs ſont contraints de dépoſer même en matiére criminelle: *Art.* 3. *Tit.* 6. *de l'Ordonnance de* 1670.

N. 10. Il y a des exemples de ce tranſport du Juge chez les témoins malades, & des Commiſſions rogatoires pour faire ouïr les témoins abſents, dans les Procédures criminelles des Officialités, *part.* 1. *ch.* 7. *p.* 298. 299.

N. 13. Le Juge doit demander au témoin s'il eſt parent, ou allié, ou domeſtique: *Art.* 14. Les parens juſqu'au quatriéme degré ne peuvent être témoins en matiére civile: *Art.* 11.

N. 16. On a vû la même choſe dans l'article 21. du Titre cité.

N. 17. Les Enquêtes par turbes touchant l'interprétation d'une coûtume ou d'un uſage, ont été abrogées: *Tit.* 13.

N. 21. *Voyez* l'article 14.

N. 22. Le récollement n'a pas lieu en Fran-

Digitized by Google

France dans les affaires civiles, mais ſeulement dans les affaires criminelles ; où il eſt toujours précedé du ſerment du témoin : *Art.* 5. *Tit.* 15. *de l'Ordonnance de* 1670.

N. 24. L'article 5. du Titre 22. de l'Ordonnance de 1667. dit la même choſe.

N. 25. *juſqu'au* 29. Ce n'eſt pas l'uſage de France, que la Partie qui produit des témoins, dreſſe des articles ſur leſquels le Juge interroge les témoins : on en verroit des modéles dans les Procédures des Officialités, comme on y voit un grand nombre de faits & articles ſur leſquels les Parties ſe fond mutuellement interroger.

N. 31. 36. L'un & l'autre ſe pratique en France : on y reçoit & on y écrit les dépoſitions ſéparément : *Art.* 15. *du même Tit.* 22.

N. 39. 40. *Voyez* l'article 16. 18. du même Titre.

N. 40. En France, ni le Juge ni le Greffier ne ſignent pour ceux qui ne ſçavent point ſigner.

N. 41, 42. *juſqu'au* 50. En France la Partie qui a fait faire l'Enquête, doit en communiquer à l'autre le Procès-verbal contenant entre autres choſes les noms des témoins ; a fin que ſi elle a des reproches à faire contre eux, elle les faſſe : après qu'elle les a faites ; ou qu'elle a renoncé à en faire, l'Enquête doit lui être communiquée, pour y voir tout ce que les témoins ont dit contre elle.

N. 50. En France les reproches ſe doivent faire avant la publication des dépoſitions.

N. 51. *juſqu'à la fin.* Voyez le Titre 23. de l'Ordonnance : il preſcrit ce qu'il faut faire concernant les reproches contre les témoins, dont l'Auteur parle ici.

CHAPITRE VII.

De la preuve par écrit des Notaires Apoſtoliques & Royaux.

EN parlant ci-deſſus de la preuve par témoins, j'ai fait mention expreſſe des différentes eſpeces d'actes qu'on ne peut prouver que par écrit, ſuivant le Titre 20. de l'Ordonnance de 1667. J'en avertis ici ; afin que ceux qui voudront ſçavoir le Droit François ſur ce chapitre, commencent par lire ce Titre, auquel ils doivent ajoûter l'Ordonnance d'Orléans, *art.* 83. L'Edit de la création des Notaires Royaux & Apoſtoliques eſt du mois de Décembre 1691. déterminant les actes qu'il leur donne droit de recevoir ; l'Arrêt du Conſeil d'Etat le 18. Mars 1692. leur ordonnant de faire bourſe commune dans le lieu de leur établiſſement. L'Edit du Contrôle des actes reçus par les Notaires, du mois de Mars 1693. L'article 8. Titre 15. de l'Ordonnance citée 1667. qui défend d'ajoûter foi aux Expéditions de Rome, ſi elles ne ſont certifiées véritables & duëment faites. Les articles 5. & 6. du Titre 12. de cette Ordonnance, qui preſcrivent ce qu'il faut faire pour donner l'autorité publique aux écritures privées : le reſte du Titre concerne encore le même ſujet ; conſultez ce qu'il dit de la collation des piéces. L'Edit de 1550. par Henri II. l'Edit du Contrôle 1637. la Déclaration de 1646. & l'Edit des Inſinuations, qui défendent d'admettre en Juſtice les actes eccléſiaſtiques reçus par les Notaires, s'ils n'ont été inſinués. Enfin ce qu'on lit pag. 11. 12. 13. 14. 156. 157. 158. *de l'Inſtitution à la pratique & pouvoir des Notaires Royaux & Apoſtoliques*, qui ſont de recevoir la plus grande partie des actes eccléſiaſtiques, de ſervir de Secrétaires aux Evêques, Abbés, Collateurs & Patrons abſents de leurs bénéfice ; d'occuper dans toutes les Cours eccléſiaſtiques du Diocéſe, comme Procureurs de ces Tribunaux ; de mettre le ſceau aux Contrats, comme Gardes du petit ſcel.

N. 11. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. Ce que l'Auteur y dit, n'eſt pas de grand uſage pour la France, où les Notaires purement Apoſtoliques n'ont aucun droit d'inſtrumenter : & les Notaires Royaux & Apoſtoliques n'ont preſque autre choſe que le nom de Notaire Apoſtolique ; leur pouvoir étant borné au Diocéſe où ils ſont reçus, de même que celui des Notaires Epiſcopaux eſt limité aux ſeuls actes pour leſquels le Roi les autoriſe.

N. 26. Les proviſions des Notaires Apoſtoliques attribuent le pouvoir de recevoir

des

des Contrats, comme ſi le Pape avoit la puiſſance temporelle néceſſaire pour autoriſer les Cootrats en matiére profane : il y en a un modéle dans *l'Inſtitution à la pratique*, pag 641.

N. 30. Il y a autant de preuves de cette pratique, qu'il y a de modéles d'actes dans le *parfait Notaire :* l'origine en eſt dans l'article 3. de l'Edit de 1550.

N. 32. L'article 84. de l'Ordonnance d'Orléans le preſcrit ainſi.

N. 35. L'article cité ne parle pas du nombre des témoins : mais l'Arrêt de vérification de l'Edit de 1550. auſſi-bien que l'article 3. de cet Edit en font mention.

N. 41. Pourvû qu'il ſoit duëment collationné.

N. 50. L'article 2. du Titre 20. de l'Ordonnance de 1667. ſert aujourd'hui de régle.

N. 57. 58. Les Loix qui requiérent en certains cas la preuve par écrit, n'excluent en ce cas que la preuve par témoins ; elles ont été faites pour remédier aux inconvénientes de la preuve par témoins ; ainſi on peut encore ſuppléer par le ferment de la Partie, ou par la confeſſion en Juſtice ; le défaut de preuve par écrit pourroit ſuppléer par-là le défaut de preuve par témoins.

N. 59. L'article 14. du Titre 20. de l'Ordonnance de *1667*. permet de prouver la naiſſance, le mariage, le décès par les papiers domeſtiques des peres & meres, lorſqu'il n'y a point eu de regiſtre, ou qu'ils ſont perdus ; ce qui auroit auſſi lieu dans les cas d'omiſſion ou d'oubli.

N. *67. 68. 69.* 70. 71. 72. Ce qui regarde la reconnoiſſance ou la vérification du ſeing privé, eſt aujourd'hui réglé par les articles *5. 6. 7. 8. 9.* du Titre 12. de l'Ordonnance de *1667*.

CHAPITRE VIII.

Du ferment déferé pour ſuppléer au défaut de preuve.

L'Uſage de ce ferment eſt contraire à la régle, *Actore non probante, abſolvitur reus*, ſur le fondement de laqoelle la France rejette la purgation canonique ; car il eſt déferé au Demandeur qui n'a qu'une demi-preuve, & par ſon ferment prétend faire une preuve complette ; & ce ſupplément comme ſuſpect ne devroit point être admis. Ainſi, lorſque le Demandeur ne peut ſuffiſamment prouver ſa demande ſans ſon ferment, il devroit être dans le cas du Demandeur qui ne prouve pas. C'eſt en partie pour cela que le Parlement de Paris n'admet pas ce ſupplément : *Imbert dans ſa pratique, liv. 1. chap. 49. pag.* 200.

Il eſt vrai qu'il y a des cas où cette preuve paroît abſolument néceſſaire ; tels ſont ceux, où il s'agit de conventions qui ſe font ſans écrit & ſans témoins, & où une des Parties nie la convention, ou l'expoſe autrement que l'autre. Mais même dans ce cas il ſemble n'être pas convenable d'admettre la preuve par ferment. Car ſi la ſomme eſt modique, c'eſt avilir le ferment que de l'employer pour prouver qu'elle eſt due ; & ſi elle eſt conſidérable, il eſt à craindre que l'interêt ne faſſe jurer faux. Ainſi, ſi d'une part il eſt de l'équité de permettre cette preuve dans les cas dont il s'agit, le reſpect dû au ferment s'oppoſe à ce qu'elle ſoit accordée.

Quoi qu'il en ſoit, le ferment ſupplétoire eſt encore en uſage dans certaines affaires, & il eſt déferé à la Partie la plus qualifiée. Fevret, *l. 7. ch. 2. num. 47.* parle de cet uſage comme d'une choſe conſtante.

N. 17. Imbert, dans l'endroit cité ci-deſſus, parle de ce ferment comme d'une choſe utile, & il dit que le Juge le défere plutôt au Défendeur qu'au Demandeur.

TITRE VIII.

De l'inſtruction des Cauſes criminelles.

CHAPITRE I.

Des accuſations, & des informations.

POur ſuppléer à ce qui manque dans ce chapitre au ſujet du Droit François, il faut lire les titres 3. & 6. de l'Ordonnance de 1670. dont l'un regle la procédure ſur les plaintes & les dénonciations, l'autre la regle ſur les informations.

N. 15.

N. 15. Il faut excepter le cas, où les Juges ſont pris à partie : pour-lors ils ſont tenus des dommages & interêts, ſuppoſé qu'ils ſoient convaincus de calomnie ou oppreſſion apparente : *Art.* 4. *T.* 25. *de l'Ordonnance de* 1667. L'article 43. de l'Edit de la Juriſdiction 1695. preſcrit ce qu'il faut obſerver pour la priſe du Juge d'Egliſe à partie.

N. 23. 24. 25. En France il y a des cas, où les Procès criminels peuvent être inſtruits & jugés ſans informations; tels ſont ceux, où il y a preuve ſuffiſante par les interrogations; ou par des piéces authentiques ou reconnues par l'accuſé, ou par les autres préſomptions & circonſtances du Procès: *Ordonnance de* 1670. *t.* 25. *art.* 5.

N. 27. Il eſt des informations générales comme des monitoires généraux : les unes & les autres tendent à découvrir des criminels inconnus. Il eſt parlé des informations dans l'article 184. de l'Ordonnance de Blois, & des monitoires dans l'article 48. de la même Ordonnance, & dans l'article 28. de l'Edit contre les duels, de 1679.

N. 32. Le zéle des Gens du Roi ou des Promoteurs prévient ſouvent la dénonciation : ce qui arrive lorſqu'ils forment leur plainte avant la dénonciation, ſuivant l'intention des Ordonnances citées ci-deſſus, *num.* 18.

N. 33. L'article 6. du Titre 3. de l'Ordonnance de 1670. ſuppoſe que les Procureurs du Roi & des Seigneurs doivent recevoir les dénonciations des perſonnes qui ne ſçavent pas ſigner.

N. 34. L'article 7. du Titre 3. cité le dit expreſſément.

N. 36. Neron ſur l'article cité ici par Van-Eſpen fait mention de deux Arrêts qui l'ont ainſi jugé; l'un du 4. Mars 1560. l'autre du 27. Novembre 1563. ſçavoir, que le Procureur du Roi ou d'un Seigneur juſticier doit nommer le délateur, s'il en eſt requis. *Voyez* les Procédures criminelles des Officialités, *part.* 1. *p.* 47. Van-Eſpen cite un Arrêt du 8. Mars 1622. qui a jugé que le Promoteur ne peut être obligé de nommer le dénonciateur, qu'après que le prévenu a été abſous.

N. 39. L'article 11. *T.* 6. de l'Ordonnance de 1670. porte que les témoins ſeront ouïs ſecrettement & ſéparément. L'article 15. du Titre de la même Ordonnance ordonne de lire à l'accuſé au temps de la confrontation, le nom, l'âge, la qualité & la demeure du témoin; ce qui ſuppoſe que l'accuſé n'a pas aſſiſté à la dépoſition où il auroit appris toutes ces circonſtances.

N. 41. Il ſeroit à ſouhaiter qu'avant l'information publique qu'il faut rendre la moins diffamante qu'il ſe peut, il s'en fit une ſecrette à l'inſçu de celui à qui on veut faire le procès, afin de ne procéder à la publique qu'après s'être convaincu de ſa néceſſité, ſoit par les preuves qu'on auroit trouvées, ſoit par l'obſtination du coupable à qui on auroit promis le pardon & le ſecret, s'il avoit voulu ſe convertir.

CHAPITRE II.

Des Décrets de priſe de corps & d'ajournement perſonnel, & de ce qu'il faut obſerver envers les priſonniers.

L'Auteur ne dit rien du Droit François concernant ces Décrets & les perſonnes. Pour ſuppléer à ce défaut, il ſuffira de renvoyer pour les Décrets au Tit. 10. de l'Ordonnance de 1670. On y preſcrit les Décrets que le Juge doit rendre ſur l'information; ſçavoir de priſe de corps, d'ajournement perſonnel, ou d'aſſigné pour être ouï. On y ordonne qu'ils ſoient proportionnés à la qualité des crimes, des preuves & des perſonnes; que par la contumace des prévenus l'aſſigné ſoit converti en ajournement, & celui ci en priſe de corps; que les deux derniers emportent interdiction, &c.

Pour l'autre chef il ſuffira d'avertir: 1°. que le Titre 13. de la même Ordonnance preſcrit ce qu'il faut faire à l'égard des priſons, & s'étend ſur le ſoin des priſonniers: 2°. qu'il y a une Déclaration du mois de Janvier 1680. concernant les alimens des priſonniers, & un Réglement du Parlement de Paris du 11. Février 1690. touchant le Service divin dans les priſons, la

Digitized by Google

la police des priſons, les droits des Geoliers & des Greffiers de geoles.

N. 1. 2. 3. 4. 5. On voit par le Titre 10. cité qu'il n'y a point de capture ſans Décret particulier, comme il n'y a preſque point de Décret ſans plainte & ſans information particuliére & concluſion particuliére du Promoteur.

N. 6. Les proviſions de l'Official qui lui attribuent le droit de décerner la priſe de corps, n'en exceptent aucune perſonne; & l'exception feroit pernicieuſe pour les cas de ſurpriſe en flagrant délit: mais la bienſéance demande que, ſans la participation de l'Evêque, l'Official ne décréte pas de priſe de corps des perſonnes diſtinguées, & même qu'il ne procéde contre elles que de ſon conſentement.

N. 7. Par l'article 19. du Titre cité il ne faut décreter les domiciliés de priſe de corps, s'il n'y a crime qui mérite peine afflictive; & par l'article 2. du même Titre, il faut avoir égard à la qualité des perſonnes dans la prononciation des Décrets.

N. 8. Lorſque les charges requiérent le Décret de priſe de corps, le Juge le rend en France ſans avoir égard ſi le prévenu eſt en état de donner caution d'obéir à ce qu'il ſera ordonné contre lui. Il y a bien des cas, où il importe que le prévenu ne ſçache pas qu'il doit être décreté.

N. 9. 10. En France les Clercs ne peuvent être décretés pour dettes, même pour dépens de Juſtice: *Déclaration de* 1711.

N. 12. & 15. Lorſqu'il n'y a que des demi preuves, & qu'il y a eſpérance d'avoir quelque choſe de plus, on élargit le prévenu ſous caution juratoire: *Procédures criminelles, part. 2. pag.* 52. où l'on voit la procédure qu'il faut faire en ce cas-là. Dans la Requête le prévenu ſe ſoumet à être tenu pour convaincu, s'il manque d'obéir à la Juſtice. A la Requête eſt jointe l'acte de préſentation de caution, ainſi la caution juratoire eſt ici la même choſe que la caution fidejuſſoire.

N. 13. L'article 22. du Titre cité de l'Ordonnance de 1670. défend d'élargir les priſonniers ſans avoir vû les informations, l'interrogatoire & les concluſions de la Partie publique, & ſans Ordonnance du Juge, quoique la Partie civile & la Partie publique y conſentent.

N. 14. Lorſqu'il y a juſte cauſe d'élargir les priſonniers pour crime, il ne faut le faire ſans les concluſions de la Partie publique: *Art. 64. de l'Ordonnance d'Orléans*.

N. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. L'Ordonnance de 1670. *tit.* 13. preſcrit que les priſons ſoient en lieu ſain; *art.* 1. que les Geoliers viſitent chaque jour les priſonniers qui ſont dans les cachots, & donnent avis au Procureur du Roi & des Seigneurs juſticiers ſous leſquels ils ſont compris, de ceux qui ſeront malades, pour être viſités par les Chirurgiens & les Médecins; *art.* 21. que ces Procureurs viſitent ces priſonniers une fois la ſemaine pour y recevoir leurs plaintes; *art.* 35. que les priſonniers qui ne ſont pas dans les cachots, peuvent faire apporter vivres, bois, charbons & autres choſes néceſſaires, ſans être contraints d'en prendre des Geoliers; *art.* 28. que ceux qui auront obtenu un Jugement d'abſolution ou d'élargiſſement, ſeront élargis dans les 24. heures, s'il n'y a point d'appel: que ceux qui n'auront été condamnés qu'en des peines & réparations pécuniaires, ſoient élargis ſans retardement, nonobſtant qu'ils n'ayent pas payé les épices, ni levé le Jugement.

Le Réglement ci-devant cité porte qu'on dira chaque jour la Meſſe, qu'on fera la priére le ſoir à l'heure marquée, & que tous les priſonniers y aſſiſteront. Les Dimanches & Fêtes durant la Meſſe, le Sermon & Vêpres, toutes les chambres ſeront fermées, même celle de la penſion; aucun étranger n'entrera, & les Cabaretiers n'y donneront à boire aux priſonniers avant la Meſſe & durant le Service.

N. 26. Le même Réglement ordonne de mettre les femmes & les filles dans des chambres ſéparées; de faire reſter les hommes dans leurs chambres depuis midi juſqu'à deux heures, où il leur ſera permis d'aller ſur le préau; de ne rien exiger des nouveaux venus; de dénoncer ceux qui auront juré le ſaint nom de Dieu, ou fait des exactions ou violences; de laiſſer entrer autre femme ou fille que les meres ou ſœurs

ſœurs des priſonniers ; de les mener dans les chambres, excepté les maris, leurs femmes ; de parler au priſonnier qu'en préſence d'un Guichetier.

N. 20. L'article 20. du Titre 10. ci-deſſus cité ordonne à peu près la même choſe.

N. 41. Le Titre 11. de l'Ordonnance de 1670. ſuppoſe que l'accuſé ajourné perſonnellement eſt reçu à s'excuſer de la comparution, lorſqu'il eſt détenu malade; le même Titre preſcrit les actes que le malade doit faire: on en trouve des modéles dans la premiére partie des Procédures criminelles, *ch.* 3. *p.* 138.

N. 42. Les Arrêts de défenſe d'exécuter l'ajournement perſonnel ſont à peu près le même effet, que la converſion de ce Décret en ſimple aſſigné pour être ouï, par la ceſſation de l'infamie attachée à ce Décret. Les Cours ſupérieurs le donnoient autrefois ſans connoiſſance de cauſe ; elles n'en peuvent plus donner que ſur le vû des informations: *Déclaration du mois de Décembre* 1680, *Edit de la Juriſdict. art.* 40.

CHAPITRE III.

De l'examen de l'accuſé, & de la queſtion ou torture.

POur ſuppléer à ce qui manque ici touchant le Droit François, il y a trois Titres dans l'Ordonnance de 1670. qu'il faut lire: 1°. le Titre 14. qui régle les interrogatoires ; 2°. le Titre 15. qui preſcrit ce qu'il faut faire dans le récollement & la confrontation; 3°. le Titre 19. concernant les Jugemens & les Procès-verbaux des queſtions.

N. 1. Suivant l'article premier du Titre 14. les priſonniers pour crimes doivent être interrogés dans les 24. heures de leur empriſonnement. Le Promoteur comme Partie peut dreſſer des articles pour l'interrogatoire en matiére civile: *Procédures civil. des Officialités, part. premiére, ch.* 4. *p.* 501. Il en eſt de même pour le criminel: *Tit.* 4. *art.* 3.

N. 3. En France l'interrogatoire n'eſt pas toujours pris des informations; puiſque, ſuivant l'article 5. du Titre 25. de l'Ordonnance de 1670. il y a des procès qui peuvent être inſtruits & jugés ſans informations, par l'interrogatoire & par les piéces.

Lors même qu'il y a eu des informations, il y a des articles de l'Interrogatoire qui ſont pris des faits & inductions réſultans des hardes, meubles, piéces & autres choſes qu'on a ſaiſies avec l'accuſé: après les informations la plainte formée contre l'accuſé fournit auſſi quelques-uns de ces articles.

N. 5. 6. En France on ne communique point à l'accuſé les articles ſur leſquels il doit être interrogé: on ne le pourroit ſans découvrir le contenu des informations, qu'on tient ſecrettes juſqu'à la confrontation: *Art.* 19. *du Tit.* 15.

N. 9. Les articles 17. 19. du Titre 14. portent que les Promoteurs peuvent prendre droit par l'interrogatoire, & qu'il en eſt de même de l'accuſé, s'il s'agit de crime où il n'échet pas peine afflictive.

N. 19. Le récollement n'a lieu que quand l'information merite d'être inſtruite: *Art.* 1. *du Titre* 15. *cité*. Il ne doit être fait qu'après avoir été ordonné, ſi ce n'eſt que la néceſſité ne requiére le contraire: *Ibid. art.* 3. Comme chaque témoin doit être ouï ſéparément, il faut auſſi qu'il ſoit récollé ſéparément: *Art.* 5. On punit comme faux témoins ceux qui rétractent leur dépoſition après le récollement.

N. 11. 12. 13. 14. On confronte les accuſés entre eux, comme on confronte les témoins avec les accuſés: les confrontations ſe doivent écrire dans des caïers ſéparés, de même que les récollemens. Le Juge ayant demandé à l'accuſé & aux témoins s'ils ſe connoiſſent, lit le premier chef de la dépoſition concernant le nom, l'âge, la qualité, & la demeure; puis il interpelle l'accuſé de fournir ſur le champ ſes *reproches contre* les témoins. Ceux-ci ayant répondu aux reproches, ou l'accuſé ayant déclaré n'avoir rien à dire contre, on lit la dépoſition; après quoi il n'eſt plus reçu à fournir des reproches, ſi ce n'eſt qu'il puiſſe les juſtifier par écrit: *Art.* 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.

N. 16. L'article 3. du Titre 20. de l'Ordonnance de 1670. parle de la con-

ver-

Digitized by Google

verſion du Procès criminel en Procès civil, faute de matiére ſuffiſante; on reprend le criminel, ſi dans la ſuite la matiére eſt diſpoſée: *Art.* 5. L'article ſuivant dit qu'elle n'a plus lieu après la confrontation.

N. 23. L'article 15. du Titre 15. cité porte qu'on ſéparera les noms des témoins d'avec leur dépoſition.

N. 25. On juge quelquefois en France ſur des indices, & des conjectures; ce qui eſt très-dangereux.

N. 27. On peut objecter la maxime, *Non auditur*, laquelle défend de condamner perſonne ſur ſa ſeule confeſſion.

N. 28. *juſqu'à la fin.* Il ſuffit de dire que la queſtion n'eſt pas en uſage dans les Officialités de France; parce que la queſtion violente qui ſeule eſt efficace, eſt oppoſée à la douceur d'Egliſe.

CHAPITRE IV.

De la purgation, ſoit vulgaire, ſoit canonique.

ELles ne ſont pas en uſage en France, & avec raiſon; car par la premiére on tente Dieu, par l'autre on expoſe la Partie au parjure, & bien d'autres avec elle.

TITRE IX.

Des Sentences, & de leur exécution.

CHAPITRE I.

Des Sentences définitives, interlocutoires & proviſionnelles.

IL eſt parlé des Sentences définitives dans le *Tit.* 27. de l'Ordonnance de 1667. des Sentences Interlocutoires en fait de bénéfice dans le *Tit.* 15. de la même Ordonnance, & des Sentences proviſionnelles en matiére ſommaire, où elles ont principalement lieu: *Tit.* 17.

N. 1. L'article 5. du Titre 27. cité dit que les Jugemens, qui ont force de choſe jugée, ſont, 1°. ceux qui ſont en dernier reſſort, 2°. ceux auſquels les Parties ont formellement acquieſcé, ou dont elles n'ont pas appellé dans le temps preſcrit, ou dont l'appel a été déclaré péri. On eſt cenſé avoir acquieſcé au Jugement, lorſqu'après la ſignification de la Sentence on a laiſſé paſſer trois ans ſans appeller, & que dans le ſixiéme mois d'après, ou ſommé d'appeller, on ne l'a pas fait; ſi ce n'eſt qu'il s'agiſſe des domaines de l'Egliſe, des Hôpitaux, Colléges, Univerſités, Maladeries, leſquelles ont ſix ans pour premier délai.

N. 3. L'article 3. du Titre 31. de l'Ordonnance de 1667. ſuppoſe qu'il y a des incidents qu'on juge définitivement.

N. 7. 8. 9. Le Concordat, *tit.* 11. met la Sentence interlocutoire, dont le grief ne peut être réparé en définitive, au rang de la Sentence définitive, par rapport à l'appel & à l'obligation de l'interjetter au Juge immédiat.

N. 12. Les articles 9. 10. 13. 14. & 20. du Tit. 15. cité ſont voir que la Sentence de recréance eſt proviſionnelle, ſoit parce qu'elle ne donne la poſſeſſion que pour un temps, ſçavoir juſqu'à jugement de la pleine maintenue, ſoit parce qu'elle en fait jouir nonobſtant appel.

N. 14. L'article 5. du Titre 17. met les Sentences interlocutoires pour cauſe d'aliment parmi les Sentences proviſionnelles.

N. 25. En matiére ſommaire tout jugement eſt proviſoire pour l'exécution, n'y en ayant aucun qui ne doive être exécuté nonobſtant Appel: *Art.* 13. *T.* 17. Il y a un Arrêt du Parlement de Paris du 7. Décembre 1689. qui défend aux Juges du reſſort d'ordonner que leur Jugement ſoit exécuté par proviſion, nonobſtant, hors des cas des Ordonnances, & veut qu'en ces cas ils inférent la cauſe, & le motif dans leur Jugement.

N. 27. Dans le ſecond cas dont parle ici Rebuffe, il y avoit deux abus: le premier eſt, que le laïc avoit été convenu devant le Juge d'Egliſe; l'autre, que l'on avoit condamné à payer une proviſion qui eſt une eſpece de dédommagement, auquel il n'y a que le Juge ſéculier, qui puiſſe condamner les laïcs.

Digitized by Google

CHAPITRE II.

Ce qu'il faut faire avant la prononciation de la Sentence, & des ſermens des Juges.

LA plus grande partie de ce chapitre ne regarde pas les Juges d'Egliſe, & le peu qui les concerne, eſt preſque moral; il n'y a qu'un ou deux mots à dire ſur le tout.

N. 4. En France la Requête civile n'eſt pas d'uſage avant l'Arrêt, mais après, & dans les ſeuls cas marqués dans l'*article 34. Titre dernier de l'Ordonnance de 1667*.

N. 8. En France il n'y a point de Rapporteur dans les affaires d'audience, qui ſont fort fréquentes.

N. 10. C'eſt le Préſident qui nomme le Rapportenr.

N. 12. Il eſt connu des Parties, qui le voient pour l'inſtruire.

N. 26. L'Ordonnance d'Orléans, *art.* 45. de Moulins, *art.* 19. de Blois, *art.* 14. défendent aux Juges de prendre quoi que ce ſoit des Parties.

N. 28. En France l'Official préte ſerment entre les mains de l'Evêque ou du Grand-Vicaire, qui lui donne des proviſions. Il eſt fait mention de ce ſerment dans les modéles de proviſions rapportés, *ch. 6. de la premiére Partie des Procéd. ciu. des Officialités*.

N. 31. 32. 33. 34. *&c.* Ce que l'Auteur dit avec tant de raiſon contre la vénalité des charges de Judicature, n'eſt plus néceſſaire à préſent par rapport à la Charge d'Official, que l'Edit du 17. Août 1700. ordonne de donner gratuitement.

N. 50. Il y a deux régles de Droit, qui ſemblent obliger de débouter le Demandeur, lorſque ſes raiſons ne ſont pas plus fortes que celles du Défendeur: la premiére eſt, *Actore non probante, abſolvendus reus:* la ſeconde, *In dubiis melior eſt conditio poſſulentis*.

CHAPITRE III.

De la forme de concevoir, & de prononcer la Sentence, & de la condamnation aux dépens, & aux interêts.

LE Titre 26. de l'Ordonnance de 1667. preſcrit la forme de procéder aux Jugemens, & aux prononciations. Fevret, *liv. 7. chap. 3. num. 4. 5. 6.* obſerve les maniéres de prononcer dont le Juge d'Egliſe doit ſe ſervir.

N. 8. En France les Sentences interlocutoires ſont par écrit de même que les autres, & avec raiſon; car les Ordonnances & les Décrets du Juge ſont pour la plûpart des Sentences interlocutoires. De même que les Sentences de proviſion, de ſequeſtration, de recréance, qui ſont auſſi des Sentences interlocutoires.

N. 13. Cela n'eſt vrai en France que pour les Jugemens criminels, qu'il faut faire prononcer aux accuſés par les Greffiers, ſoit des Cours, ſoit des Seigneurs juſticiers: *Tit. 13. art. 29. de l'Ordonn. de 1670.*

N. 14. On le pratique ainſi en France dans tous les Jugemens rendus ſans rapports.

N. 15. 16. 17. L'article 7. du Titre 26. ci-deſſus cité abolit les prononciations ſolemnelles qu'on faiſoit à certains jours après avoir aſſigné les Parties à cet effet.

N. 18. Il faut excepter les Sentences où le ſeul Promoteur eſt partie; il ne peut demander des dépens.

N. 20. L'article 1. du Titre 31. de l'Ordonnance de 1667. ordonne l'exécution de ce Réglement.

N. 21. 22. 23. 24. La compenſation des dépens a lieu, quand l'une & l'autre Partie ſuccombe mutuellement, perdant quelques-uns des chefs du Procès.

N. 25. Les inutilités ne doivent pas entrer en taxe: *Art. 11. du Titre 26. cité*.

N. 27. 28. 29. 30. Le Titre 31. cité preſcrit tout ce qui regarde les dépens, ſans diſtinguer les Tribunaux eccléſiaſtiques des Tribunaux ſéculiers.

N. 31. L'article 6. du Titre 26. ci-devant cité porte, que les Jugemens ſur production des Parties, qui condamneront à des

Digitized by Google

à des intérêts, ou à des arrerages, en contiendront la liquidation on calcul.

N. 32. 33. 34. Le Titre 32. preſcrit ce qui concerne la taxe des dommages: il veut que le Procureur du Demandeur en dreſſe une déclaration, & en donne une copie au Procureur du Défendeur; afin que celui-ci puiſſe faire des offres que le Demandeur doit accepter, ſi elles ſont raiſonnables; autrement il porte les frais, & dépens depuis les offres: ſuppoſé que la taxe qui ſera faite, & les dommages n'excédent pas la ſomme offerte, les Procureurs des Parties n'ont pas beſoin d'un nouveau pouvoir pour la liquidation des dommages.

N. 35. Il n'y a point de peine ordonnée pour les Procureurs qui ſont des déclarations exceſſives.

N. 36. La liquidation des fruits à la reſtitution deſquels la Partie a été condamnée, ſe doit faire à peu près comme celle des dommages. Voyez le *Tit.* 30. *de l'Ordonnance de* 1667. Il preſcrit tout ce qui la regarde.

Chapitre IV.

De l'exécution de la Sentence.

L'Edit de la Juriſdiction, *art.* 44. attribue au Juge d'Egliſe le pouvoir d'exécuter les Sentences ſans *Pareatis*. Conſultez les *Titres* 27. & 33. *de l'Ordonnance de* 1667. on y trouve ce qui concerne l'exécution des Jugemens.

N. 2. 3. 4. L'article premier de ce Titre 27. donne quinze jours pour abandonner la poſſeſſion à la reſtitution de laquelle on a été condamné, à compter du jour de la due ſignification du Jugement en dernier reſſort, ou qui a paſſé en choſe jugée.

N. 8. Les Lettres de répit ou d'Etat, en vertu deſquelles ceux qui ſont au ſervice du Roi, arrêtent les pourſuites des créanciers, ſont ſemblables aux reſcrits moratoires dont parle Van-Eſpen.

N. 10. 11. 12. 13. Les articles 16. 17. 18. du Titre 25. de l'Ordonnance de 1670. ordonnent de décerner des exécutoires pour les frais néceſſaires à l'inſtruction des Procès criminels, de les mettre en exécution, nonobſtant appel & oppoſition; ils marquent qui doit fournir ces frais, & puniſſent les Juges, qui contreviendront aux *art.* 16. & 17. On lit des modéles de ces exécutoires décernés ou par le Parlement ou par l'Official, conçus preſque en mêmes termes, dans les *Procéd. crim. par.* 1. *chap.* 6. *pag.* 242.

N. 17. L'Ordonnance de 1667. preſcrivant ce qu'il faut obſerver dans l'exécution des Jugemens par ſaiſie, ne fait mention que de la ſaiſie des choſes mobiliaires. *Tit.* 33.

N. 22. A ce que Van-Eſpen dit de l'immunité pour la ſaiſie des livres, il faut ajoûter juſqu'à la ſomme de 50. écus: *Ordonnance de* 1667. *Tit.* 33. *art.* 15.

N. 29. Le privilége des Clercs conſtitués dans les Ordres ſacrés de ne pouvoir être contraints par corps pour dettes civiles, s'étend juſqu'aux dettes provenant de la condamnation aux dépens: *Déclaration de* 1711.

N. 30. Dans le cas rapporté par Van-Eſpen l'empriſonnement ne ſe fit pas pour dette civile, mais pour deux crimes, ſçavoir la fraude, & la rébellion à la Juſtice.

N. 42. Quelque endetté que ſoit un Bénéficier, en arrêtant ſes revenus on lui laiſſe toujours de quoi vivre honnêtement; de peur qu'il ne ſoit contraint de déshonorer ſon état par des actions indécentes. Il y a apparence qu'on feroit à peu près la même choſe en faveur d'un Clerc conſtitué dans les Ordres ſacrés: en cas de ſaiſie des revenus de ſon patrimoine, on lui laiſſeroit du moins les fruits de ſon titre clérical, ſelon la taxe requiſe par les Statuts du Diocéſe.

TITRE X.

Des appels, & des récuſations.

Chapitre I.

De la fréquence des appels dans les Cours Eccléſiaſtiques.

CE qui regarde ici l'uſage préſent de France au ſujet de l'appel eccléſiaſti-

que, eſt exact, à la réſerve de ce qu'on lit dans le *num.* 37. Car lorſque la Pragmatique a défendu l'appel après trois Sentences conformes, elle a parlé de l'appel ordinaire, ſçavoir au Supérieur eccléſiaſtique de celui qui a rendu le dernier jugement, & non de l'appel extraordinaire, ſçavoir du Juge d'Egliſe au Juge ſéculier, qui n'eſt pas, à proprement parler, un appel; mais un ſimple recours à la protection du Prince contre la véxation du Juge d'Egliſe: ce qui eſt d'autant plus vraiſemblable, qu'il n'y a aucune preuve certaine que l'appel comme d'abus ait commencé avant la Pragmatique. D'ailleurs ou l'appel comme d'abus regarde le fond, comme lorſqu'il y a entrepriſe ſur la Juriſdiction, & alors chaque Sentence étant nulle, l'affaire doit être conſidérée comme non jugée; ou il regarde la forme eſſentielle, & alors le Jugement eſt encore nul: ainſi il ne peut paſſer jamais en choſe jugée; car la forme eſt preſcrite par les Ordonnances, dont le Juge d'Egliſe ne ſe peut diſpenſer. Fevret, *l.9. ch.* 2. *num.* 2. rejette le ſentiment contraire comme inſoûtenable.

CHAPITRE II.

De la forme d'interjetter l'appel & de le pourſuivre, des temps fataux ou temps donné pour l'un, & pour l'autre, & des Apôtres.

IL y a peu à ajoûter à ce que Van-Eſpen dit ici du Droit François: il ſuffira donc d'obſerver ſur le *num.* 8. que l'article 45. des Libertés explique le Concordat concernant l'obligation du Pape de commettre des Juges ſur les lieux, en trois choſes. 1°. Il dit que ni le Pape, ni le Légat, ne peuvent exercer leur juriſdiction ſur les François; d'où il s'en ſuit que ſoit que l'Appellant ſoit immédiat au S. Siége, ſoit qu'il ne le ſoit pas, le Pape doit nommer des Commiſſaires ſur les lieux. 2°. il ajoûte que s'il y a appel de ces Commiſſaires, il doit être jugé ſur les lieux par d'autres Commiſſaires du Pape juſqu'à la finale concluſion. 3°. il dit encore, que les Commiſſaires Apoſtoliques doivent être François, en quelque inſtance que ce ſoit.

N. 18. 19. L'appel ſe fait en France ordinairement par écrit: on le voit par les Actes rapportés dans les *Procédures civiles, & criminelles des Officialités*. Je dis, ordinairement; parce qu'il y a des Officialités où l'appel s'interjette verbalement, immédiatement après la Sentence prononcée.

N. 30. En France il n'y a point d'Ordonnance ni d'uſages géneraux qui fixe le temps dans lequel il faut relever l'appel, mais ce temps eſt plus ou moins long ſuivant les uſages des Provinces, & des Tribunaux: *Max.* 5. *du ch.* 23. *part.* 1. *des Loix eccléſiaſtiques de France*. L'Auteur du recueil des Procédures civiles, *part.* 1. *ch.* 8. donne pour régle que dans les Cours ſupérieures il faut relever l'appel dans trois mois, & dans les Juſtices ſubalternes dans quarante jours: il ajoûte que dans ces Juſtices l'Appellant peut faire aſſigner l'Intimé ſans relief d'appel, fondé ſur l'article 10. *T.* 2. *de l'Ordonnance de 1667*. Horry dans le premier tome de la *Pratique des Officialités* obſerve *pag.* 27. qu'on a trois mois pour relever l'appel du Primat à Rome; & dans le reſſort du Parlement de Toulouſe on obtient des Lettres qui donnent quatre mois. Il n'y a non plus aucun terme déterminé où on ſoit obligé de faire juger l'appel; mais ſi après l'avoir relevé on laiſſe paſſer trois ans ſans aucune pourſuite, il eſt par-là périmé; ce qui confirme le Jugement & le fait paſſer en choſe jugée: *Arrêt de réglement du* 18. *Mars* 1692. *Pratique des Officialités, tome premier, pag.* 35. La péremption n'a pas lieu dans les affaires criminelles où les Promoteurs ſont parties principales.

N. 37. 38. Celui qui a laiſſé paſſer le temps pour relever l'appel préfix par l'uſage, eſt reçu à interjetter un nouvel appel en refondant les dépens: *Arrêt ſolemnel du Parlement de Paris du* 31. *Août* 1672.

CHAPITRE III.

De l'effet de l'appel.

IL n'y a rien de particulier au Droit François ſur l'effet de l'appel; il eſt tou-

toujours dévolutif, & ſuſpenſif hors de certains cas, où le bien public demande que la Sentence ſoit exécutée, nonobſtant appel : tels ſont ceux qui concernent la correction des mœurs tant des Clercs ſéculiers que des réguliers, la diſcipline pour les choſes qui appartiennent de près au Service divin, la ſubſiſtance des Parties : *Art.* 36. *de la Juriſdiction*, *T.* 17. *de l'Ordonnance de* 1667.

Chapitre IV.

Réformation, reviſion, appellation comme d'abus.

La réformation eſt apparemment la même choſe que la caſſation d'Arrêts pour laquelle on ſe pourvoit au Conſeil privé, non par appel, parce que les Cours qui les ont rendus jugent en dernier reſſort ; mais par recours au Prince protecteur de ſes ſujets contre ceux qui abuſent de la juriſdiction qu'il leur a confiée.

La reviſion a le même effet, & la même fin que la Requête civile ; elle n'en differe qu'en des choſes accidentelles : 1°. n'obtient pas les Requêtes ſous le titre de propoſition d'erreur : *Art.* 45. *Titre* 35. *de l'Ordonnance de* 1667. 2°. Pour le Jugement obtenu par la Requête civile il ne faut pas d'adjoint : 3°. La ſomme qui ſe conſigne eſt une amende appliquée partie au profit du Roi, partie au profit de la Partie : 4°. Il n'y a que les Bénéficiers, Hôpitaux, Communautés, & ceux qui ſont abſents pour le ſervice du Roi, qui ayent un an pour impétrer les Lettres de Requête civile ; les autres n'ont que ſix mois, & même les mineurs, avec cette différence que la ſignification de l'Arrêt ne peut être faite à leur égard que depuis la majorité ; au lieu qu'à l'égard des autres elle ſe peut faire d'abord qu'il eſt rendu.

N. 24. *juſqu'à la fin.* A ce que l'Auteur dit de l'appel comme d'abus, il n'y a rien d'important à ajoûter, ſinon 1°. que les articles 35. 36. 37. 41. 43. de l'Edit de la Juriſdiction reglent aujourd'hui ce qu'il y a de principal dans cet appel.

2°. Qu'à la Requête pour être reçu Appellant comme d'abus, il faut joindre une Conſultation de deux Avocats, qui montre qu'il eſt bien fondé dans les cas dont il s'agit.

3°. Qu'il faut conſigner la ſomme de 75. liv. pour l'amende en cas de fol appel.

4°. Que hors du cas d'entrepriſe ſur la Juriſdiction ſéculiére, la Cour doit renvoyer au Juge d'Egliſe, s'il déclare y avoir abus.

5°. Qu'il y a pluſieurs cas concernants le mariage, où la Cour déclarant n'y avoir abus, il n'eſt pas néceſſaire de renvoyer la cauſe au Juge d'Egliſe ; parce qu'elle eſt finie par le Jugement dont il a été appellé comme d'abus. *Voyez* mes Inſtitutions.

6°. Qu'en matiére de la compétence du Juge d'Egliſe, l'appel comme d'abus eſt ſuſpenſif lorſque celui-ci ne l'eſt pas.

Chapitre V.

De la Récuſation du Juge.

Le Titre 24. de l'Ordonnance de 1667. regle aujourd'hui ce qui regarde la récuſation du Juge : il parle des cauſes de la procédure, de la Sentence, & de l'effet.

N. 3. Les dix premiers articles du Titre cité déterminent, & preſcrivent les cauſes de récuſation ; il y en avoit douze : leur détermination ne dépend pas le plus ſouvent de la volonté de celui qui connoît de la récuſation.

L'article 12. ajoûte qu'il y a d'autres moyens de récuſation de droit, ou de fait.

N. 5. L'article 17. ordonne au Juge, qui voit en ſa perſonne des cauſes valables de récuſation, d'en faire la déclaration qui ſera communiquée aux Parties.

N. 6. & 8. L'article 23. dit expreſſément que les récuſations ſeront propoſées par Requête, qui doit contenir les moyens, & être ſignée de la Partie, ou d'un Procureur ſpécial.

N. 14. Le Titre cité n'excepte aucune ſorte de Juge ; ainſi il les comprend tous.

N. 15. L'article 7. du Titre 21. de l'Ordonnance ſuppoſe que le Commiſſaire pour enquête peut être recuſé, & pour cela il preſcrit ce qu'il y a à faire dans le

le cas de récuſation : l' article 9. en fait de même à l'égard des Experts.

N. 17. Par les évocations aux cas de parenté preſcrit par l'Ordonnance, on recuſe les corps. Les Evêques obtiennent quelquefois l'évocation de leur cauſe hors du Parlement où leurs Evêchés ſont ſitués, à raiſon des démêlés qu' ils ont eu, ou qu' ils ont avec celui de leurs Dioceſes.

N. 19. L'article 25. du Titre cité ordonne que la récuſation ſera jugée par cinq Juges dans les Tribunaux où il y en a ſix & davantage ; & par trois dans les Tribunaux où il y en a moins de ſix. S'il n'y en a qu'un, le nombre des Juges ſera ſuppleé par les Avocats du Siége, s' il y en a ; ſinon, par les anciens Praticiens, ſuivant l'ordre du tableau.

N. 20. Quand un grand nombre des Juges eſt ſuſpect, on obtient du Roi l'évocation de l'affaire à un autre Tribunal ; & même en cas de ſuſpenſion provenant de parenté, il ſuffit par l'évocation qu' il y ait trois ou quatre Juges ſuſpects.

L'évocation n' a pas lieu dans les Officialités. Si l'Official eſt ſuſpect, l'Evêque ou le Grand-Vicaire en nomme un autre: on en voit des exemples dans le *ch.6. de la premiére part. des Procéd. civ. des Officialités.*

N. 21. 22. Les articles 19. 20. 21. du Titre cité portent, que dès que les Parties ſçauront des cauſes de récuſation contre les Juges, elles les propoſeront ; que celui qui voudra récuſer, le fera dans la huitaine, après que la déclaration de ces cauſes aura été ſignifiée ; que celles qui ſurviendront à leur connoiſſance, pourront être propoſées en tout état de cauſe, en affirmant qu' on les a appriſes depuis peu.

TITRE XI.

Des peines, & des Cenſures Eccléſiaſtiques.

CHAPITRE VIII.

Il ne faut porter l' excommunication que quand les autres moyens ſont inutiles.

CE chapitre eſt de morale, laquelle doit être la même en France qu' ailleurs: il ſuffira d' obſerver ſur la France, que ſuivant l'article 16. des Libertés, la France ne ſouffre pas que le Pape, le Légat & les Evêques excommunient les Officiers du Roi pour ce qui regarde l'exercice de leur office ; ce qui eſt fondé ſur deux raiſons. 1o. Leurs offices ſont temporels ; ainſi les fautes qu' ils y commettent, ſont en un ſens temporelles ; par conſéquent l' Egliſe n'en peut connoître. 2o. Ils exercent leurs Charges appuyés de l' autorité du Roi ; s' ils delinquent dans cet exercice, c' eſt au Roi à les corriger. Ainſi les Cenſures qui ſeroient portées dans ces cas, ſeroient nulles par défaut de pouvoir, & de matiére convenable.

CHAPITRE IX.

De la forme, & des cérémonies de l' excommunication.

J' Ai traité au long cette matiére dans mes Régles ſur le Cenſures en général, ſous le titre des formalités qu' elles requiérent, & j' en ai diſtingué de trois ſortes ; ſçavoir 1o. celles qui procedent à la requête du Promoteur; ce ſont les monitions, l'audition du coupable, celle des témoins, les concluſions du Promoteur: 2o. les formalités qui accompagnent ; ſçavoir, la Sentence par écrit, avec mention expreſſe de la cauſe: 3o. les formalités qui ſuivent ; ſçavoir, la ſignification de la Sentence à la Partie, en laiſſant une copie authentique, & la publication ou dénonciation.

Ces trois ſortes de formalités que je viens de détailler, concernent la Cenſure judiciaire ou portée par forme de Jugement, ſoit interlocutoire, ſoit définitive je les ai obſervées, afin de ſuppléer par là à ce que Van-Eſpen a omis pour les formalités qui appartiennent à la Cenſure par forme de commandement : elles ne ſont autres que les monitions duëment faites après l' information convenable des fautes dignes de cette peine ; le commandement ou mandement par écrit, afin de pouvoir châtier le coupable en cas qu' il la viole ; l'intimation du mandement auſſi par écrit, pour la même fin ; ſa déclaration qu' elle a été encourue, ſuppoſé qu'on veuille faire éviter le cenſuré, Van-Eſpen n' a rien dit de la forme de cette eſpece de Cenſure.

A l'égard des formalités néceſſaires pour la

Digitized by Google

la Cenſure portée par forme de Loi, il n'y en a pas d'autres que celles que Van-Eſpen a obſervées.

L'article 35. ci deſſus cité, & les art. 3. & 4. du Titre de l'Ordonnance de 1670. contiennent ce que le Droit François preſcrit touchant la forme des Cenſures. Le premier défend 1°. les monitoires avec clauſe ſatisfactoire, & la réſerve de l'excommunication au Supérieur juſqu'à la ſatisfaction; 2°. ceux où il y a des clauſes imprécatoires; 3°. ceux qui reſervent l'abſolution au Pape.

Les deux autres portent, qu'il n'y ait dans les monitoires d'autres faits que ceux compris dans le Jugement qui a permis de les obtenir, & que les perſonnes n'y ſoient pas nommées ni déſignées. J'ai expliqué ces particularités dans mes Régles ſur les monitoires.

CHAPITRE XI.

De la Suſpenſe.

DAns les régles où j'ai rédoit le Droit François, & le droit commun au ſujet de la ſuſpenſe, j'ai obſervé pour la France que la ſuſpenſe quelque notoire qu'elle ſoit, n'a aucun effet dans le for extérieur, ſi elle n'eſt dénoncée; & je l'ai prouvé par le Titre 21. de la Pragmatique, & le 15. du Concordat, & par l'uſage qui rejette la notoriété de fait.

J'y ai encore remarqué que les Arrêts de défenſe de mettre en exécution les Décrets de priſe de corps, ne relevent pas de la ſuſpenſe qui y eſt attachée; & je l'ai prouvé par l'*art.* 40. *de l'Edit de la Juriſdiction*, qui déclare que les décretés de priſe de corps qui auront obtenu de tels Arrêts, ne pourront en conſéquence faire aucune de leurs fonctions eccléſiaſtiques.

Une autre obſervation que j'ai faite, eſt que les Bénéficiers dénoncés ſuſpens de l'adminiſtration de leur bénéfice, ne peuvent eſter à droit, ſans avoir été abſous du moins *à cautele*, & je l'ai prouvé par l'*art.* 41. *de l'Edit* cité: il ordonne que les Eccléſiaſtiques ne pourront être renvoyés pour l'abſolution *à cautele* qu'à leur Supérieur dans l'ordre de la Hiérarchie; & que ceux qui auront été abſous, ne tireront de-là d'autre effet que d'eſter à droit: à quoi je dois ajoûter. 1°. que dans la conférence de cet Edit avec les Ordonnances précédentes j'ai cité celles qui parlent de l'abſolution *à cautele*, & entre autres l'Edit de Melun de 1580. *art.* 23. avec la modification du Parlement ſur cet article; laquelle eſt que cette abſolution n'a pas lieu en cas de Cenſure pour offenſe manifeſte.

2°. On trouve la procédure qu'il faut faire pour obtenir l'abſolution à *cautele* dans les Tribunaux, avec les modéles des Actes, dans la *premiére partie des Procéd. crimin. des Official. pag.* 160.

CHAPITRE XII.

De l'abſolution des Cenſures.

EN expliquant dans mes Régles ſur les Cenſures en géneral les voies par leſquelles les Cenſures finiſſent, ſçavoir les laps du temps, l'accompliſſement de la condition, la vacation ou la caſſation de la Sentence, l'abrogation de la Loi & abſolution, j'ai traité au long ce qui regarde particuliérement l'abſolution, ſoit partielle, telle qu'eſt celle qui eſt *à cautele* ou *ad effectum*, ſoit totale, telle qu'eſt celle qui s'étend à tous les effets de la Cenſure: en parlant de celle ci, je me ſuis ſur-tout arrêté à l'abſolution des Cenſures réſervées, ſoit avec la clauſe de rechute dans la même Cenſure, ſi on manque aux conditions ſous leſquelles elle eſt donnée, ſoit ſans cette clauſe.

Dans le même lieu j'ai obſervé pluſieurs particularités du Droit François. 1°. L'excommunication attachée à l'héréſie n'eſt pas réſervée au Pape, lors même qu'elle eſt publique.

2°. Le Grand Vicaire peut abſoudre des Cenſures occultes réſervées au Pape, en vertu de la commiſſion générale.

3°. Les Cenſures occultes portées au for contentieux ne ſont réſervées au Pape qu'après le Jugement qui déclare qu'elles ont été encourues; & il en eſt de même des Cenſures publiques, parce qu'on n'y reconnoît point d'autre publicité que celle de droit.

4°. On

Digitized by Google

4°. On rejette les monitoires avec la réſerve de l'abſolution au Pape, dans les Diocéſes où elle eſt réſervé au Supérieur juſqu'à la ſatisfaction.

5°. Il y a bien des Diocéſes, où la rechute dans le Cenſure, par défaut d'accompliſſement des conditions appoſées à l'abſolution des Cenſures réſervées, n'eſt pas reçue.

6°. En France il y a beaucoup moins de cas, où l'excommunication qu'on encourt en maltraitant les perſonnes conſacrées à Dieu par leur état, ſoit réſervée au Pape, qu'il y en a dans les autres Pays.

7°. L'excommunication même dénoncée n'y prive pas des droits de citoyens, comme de demander en Juſtice, de teſter, faire des donations entre-vifs ou à cauſe de mort, de vendre, d'acheter, de donner ou recevoir à ferme, de faire des échanges, d'exercer des Charges.

8°. On n'y reçoit pas les réſerves qui ne ſont que dans la Bulle *In cœna Domini*; ou autres qui ſont en ce point copiées ou citées.

9°. L'article 36. des Libertés ne s'obſerve plus. Au lieu de contraindre l'Ordinaire à donner l'abſolution *à cautele*, on renvoie le cenſuré au Supérieur qui l'a lié. L'article 41. de l'Edit de la Juriſdiction en contient la preuve.

TITRE XII.

De l'exemption de la Juriſdiction des Ordinaires.

J'AI expliqué le Droit François ſur cette matiére en pluſieurs endroits de mes Inſtitutions, mais particuliérement dans la III. Partie, *T.* 26. Ainſi pour ſuppléer à ce qui peut manquer ici par rapport à ce droit, je pourrois me contenter de renvoyer aux endroit cités; je ne laiſſerai pas de parcourir tous les chapitres pour y ajoûter ce qui me paroîtra néceſſaire.

CHAPITRE I.

Comment les Religieux ont été aux Evêques dans leur naiſſance ou dans les premiers temps.

LA ſeule inſcription du Titre fait voir clairement qu'il n'entre pas dans le deſſein de mes obſervations: ainſi loin de m'y arrêter, je renvoie au Titre 63. 64. de la I. Partie de mes Inſtitutions, où j'ai rapporté les cas où les Religieuſes & le Religieux ne ſont pas exempts de la Juriſdiction de l'Ordinaire.

CHAPITRE II.

Dans le VI. ſiécle & les ſuivans, les Religieux ont reçu divers priviléges, ſans dérogation à la juriſdiction des Evêques ſur eux.

CE chapitre quoiqu'hiſtorique ne laiſſe pas d'être utile pour la pratique: car il établit un principe reçu en France, ſçavoir que les Religieux ne peuvent être ſouſtraits à la juriſdiction des Evêques, ſi ceux-ci n'y conſentent; ou ſi par l'abus qu'ils en font, ils ne méritent d'en être privés; & qu'il faut faire autoriſer ſes exemptions par le Prince. La preuve en eſt dans les *num.* 22. 23. 24. 25. 26. Ils apprennent que ce ſont les Evêques, qui les premiers ont exempté les Religieux des droits temporels qu'ils doivent aux Evêques, & que les Princes avoient confirmé ce privilége. *Voyez* ſur tout *le num.* 22. il y a pluſieurs exemples de ce dernier fait. Ces exemples & une infinité d'autres rapportés par le P. Thomaſſin dans ſa Diſcipline juſtifient l'art. 71. des Libertés. Il donne pour régle qu'aucun Corps Eccléſiaſtique ne peut être exempt de la juriſdiction de l'Ordinaire ſans la permiſſion du Prince: d'où il s'en ſuit auſſi, que celle de l'Ordinaire eſt auſſi requiſe: la préſomption eſt que le Prince étant le protecteur de cette Juriſdiction, ne conſentira pas qu'il y ſoit dérogé, ſi l'Ordinaire n'y conſent.

CHAPITRE III.

De quelle autorité ſont émanés les Priviléges accordés autrefois aux Monaſteres.

CE chapitre eſt encore purement hiſtorique; mais il ne laiſſe pas d'être utile pour la pratique, en ce que les témoignages que l'Auteur y ramaſſe ſont de nouvelles preuves du principe établi dans le

le chapitre précedent. Aprés cette réflexion il ſuffira d'obſerver, 1°. que les priviléges dont il eſt parlé *num.* 13. 18. ſont de ceux auſquels le Pape ne peut déroger, ſuivant les articles 30. & 64. des Libertés de l'Egliſe Gallicane pour avoir été autoriſés par le Roi, confirmés par le S. Siége à la priére du Roi fondateur ou ſucceſſeur du fondateur.

2°. La confirmation des priviléges accordés par les Evêques, demandée au Pape, lui a fourni l'occaſion d'en accorder dans la ſuite ſans leur participation; ſemblable en cela à la confirmation des élections demandées au S. Siége: cette demande enfin leur fit croire qu'ils étoient les maîtres de diſpoſer des Evêchés & des Abbayes.

CHAPITRE IV.

De l'origine & du progrès des Exemptions.

LEs réflexions faites ſur les trois Chapitres précedents concernant le fruit qu'on peut en tirer pour la pratique, ont lieu dans celui-ci, ſur lequel j'en dois ajoûter d'autres.

Sçavoir 1°. qu'il n'y a point de plainte contre les Immunités temporelles données aux Monaſteres par les Evêques, & autoriſées par le Roi; mais il y en a eu beaucoup & de bien vives de la part des perſonnes diſtinguées par leur piété comme par leur lumiére.

2°. Il s'eſt fait bien des fauſſetés pour accréditer les Exemptions ſpirituelles: & on en a ici des preuves conſtantes; au lieu qu'il n'y a rien d'approchant qui ait été fait en faveur des Immunités temporelles.

3°. La multiplicité de ces fauſſetés a fait établir la juriſprudence qui n'admet point d'exemption ſans titre, & par cette juriſprudence pluſieurs Evêques ont été rétablis dans leur juriſdiction contre des exemptions uſurpées ou mal fondées; ſçavoir, ceux de Sens, de Tours, de Toulouſe, d'Engoulême, d'Amiens, de Noyon, du Mans, &c.

CHAPITRE V.

Principes de Droit remarquables ſur la matiére des Exemptions.

VAn-Eſpen omet ici quelques maximes reçues en France au ſujet des Exemptions.

La 1. eſt, que la poſſeſſion immémoriale des Diocéſains contre l'Evêque ne peut les ſouſtraire à ſa Juriſdiction; parce que la ſeule ſituation dans le Diocéſe les rend ſujets du Prélat qui le régit. Ils n'ont pû ſans mauvaiſe foi ſe conduire comme indépendans; ſi ce n'eſt que pendant ce temps-là ils euſſent été ſoumis à un autre Evêque fondé en titre légitime: auquel cas ce ne feroient pas les Diocéſains qui auroient preſcrit l'exemption, mais ce ſeroit cet Evêque qui auroit acquis la juriſdiction.

2°. Comme il y a bien des fraudes au ſujet des Exemptions; pour n'être pas trompé, on croit n'en devoir recevoir aucune, ſi elle n'eſt juſtifiée d'un titre légitime.

3°. L'énonciation du titre ou d'autres actes ne ſuffit pas, quoiqu'ils ſoient fort anciens; parce qu'elle ne certifie pas que le titre fût canonique & non vicieux.

4°. Il en eſt de même de la confirmation du privilége qui ne paroît pas, quoique pluſieurs fois réiteré: la parité des raiſons le demande ainſi.

5°. Les tranſactions, quoiqu'elles faſſent préſumer le titre, ne tiennent pas lieu de titre, ſi ce n'eſt qu'elles n'ayent été homologuées par Lettres Patentes duëment enregiſtrées: telles ſont celles de l'Archevêque avec les Bénédictins de S. Germain & ceux de S. Denys.

6°. Si l'Evêque ou le Pape accordans une Exemption ſe reſervent une certaine ſomme payable chaque année, l'exemption reſſent la ſimonie; excepté que la redevance ſoit ſi petite, qu'elle ne puiſſe paſſer que pour une certaine marque de liberté.

A ces principes omis par l'Auteur il faut joindre une reflexion ſur le *num.* 45. ſi la qualification d'émancipation que S. Bernard donne à l'exemption, eſt fort conforme aux maximes de France ci-deſſus obſervées au ſujet des exemptions: car comme c'eſt au

pere

Digitized by Google

pere à émanciper ſes enfans, parce qu'il les met hors de ſa puiſſance par l'émancipation, c'eſt à l'Evêque à donner l'exemption, car il met par-là ſes Diocéſains hors de ſa jurisdiction. Ce que je viens de dire de l'émancipation de la puiſſance paternelle, s'étend à l'émancipation de la puiſſance que les Seigneurs exercent ſur leurs vaſſaux de main-morte: car elle appartient aux Seigneurs, & encore plus à l'émancipation des mineurs pour la libre diſpoſition de leurs biens meubles; puiſqu'elle ne ſe fait que ſur l'avis des parens paternels & maternels, & qu'elle doit être autoriſée par des Lettres de la Chancellerie: de même que l'exemption donnée par l'Evêque doit être confirmée par des Lettres Patentes.

CHAPITRE VI.

Qu'eſt-ce que le Concile de Trente a ordonné ſur les Exemptions?

IL n'y a dans ce chapitre que les *num.* 24. 31. & 33. qui puiſſent regarder l'uſage préſent de l'Egliſe de France: le reſte eſt purement hiſtorique.

Sur le *num.* 24. Je dois obſerver que l'article 11. de l'Ordonnance d'Orléans de 1560. ſuivant le Decret du Concile de Trente, *c.* 4. *ſeſſ.* 6. 1547. ſoumet tous les Chapitres des Egliſes Cathédrales de même que ceux des Collégiales, ſéculiers & réguliers, à la viſite, correction, & réformation de l'Evêque; aucune Ordonnance poſtérieure n'a dérogé à ſa diſpoſition: d'où vient que la plûpart des Evêques ſont en poſſeſſion de viſiter les Chapitres de leurs Egliſes Cathédrales, quoiqu'ils ſe prétendent exempts; & ceux qui ne ſont pas encore en poſſeſſion de les viſiter, pourroient s'y mettre, ſi ce n'eſt que le Chapitre ne fût immédiatement ſoumis à un autre Evêque qui le viſitât. Car d'une part il s'agit d'un droit *meræ facultatis*, qui ne ſe perd par par le non-uſage: d'autre part les Corps exempts qui ont des viſiteurs, ſont maintenus dans l'exemption de la viſite Epiſcopale. L'article 27. de l'Ordonnance de Blois favoriſe ce ſentiment, de même que le chap. 8. *ſeſſ.* 25. *de Regular.* mais il faudroit que le Prélat, qui viſiteroit le Chapitre exempt, fût fondé en titre légitime.

N. 31. Il faut excepter le cas où le Curé exempt ne reçoit pas le ſoin des ames de l'Evêque diocéſain, mais du Prélat qui a jurisdiction quaſi-Epiſcopale dans le diſtrict où la Cure eſt ſituée; car pour-lors l'exemption s'étend certainement aux fonctions hierarchiques. De-là vient que l'enclos de l'Abbaye de S. Germain des Prés étant exempt de la jurisdiction de l'Archevêque de Paris & ſoumis a celle de l'Abbé, qui en eſt le Seigneur ſpirituel & temporel, le Curé eſt indépendant de l'Ordinaire diocéſain dans les fonctions curiales, & n'en eſt comptable qu'à l'Abbé qui lui donne le pouvoir de les faire. Ce droit de l'Abbé eſt clairement exprimé dans la tranſaction qu'il paſſa en 1668. le 20. Septembre, avec l'Archevêque de Paris: car la jurisdiction comme Epiſcopale, qu'il exerçoit dans l'enclos de l'Abbaye, lui eſt conſervée, à la réſerve qu'il ne peut point créer d'Official, donner des diſpenſes des bans, ni connoître des cauſes de mariage, même des domeſtiques.

N. 33. Van Eſpen parle du cas où l'Evêque procede dans les affaires de ſon Diocéſe, muni de l'autorité Apoſtolique, & où conſéquemment il eſt Ordinaire & Délegué tout enſemble: dans ce cas-là la délégation ne donne pas de pouvoir, mais elle le ſuppoſe, & ne fait tout au plus que le fortifier. Il n'en eſt pas de même lorſque l'Evêque eſt délegné pour les affaires d'un autre Diocéſe; car alors il tient ſon pouvoir de la délégation, de même que les autres délegués, dont il differe néanmoins, ſuppoſé qu'il procéde dans ſon Diocéſe; parce qu'il n'a beſoin d'aucune autre autorité que de la ſienne pour l'exécution de ſa Sentence, au lieu que les autres Délegués ſont obligés d'implorer le ſecours de l'Ordinaire pour exécuter la leur.

FINIS TOMI QUARTI.

Ant 1.316. C.S.5

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

XIV
E 10